

Kitapm ken Raa dɔko kiji ute jeege

Kenga New Testament

This Bible is copyrighted by Wycliffe Bible Translators (Wycliffe.org) and is printed with permission by the Digital Bible Society (dbs.org) for non-commercial use.

This Bible is available for free download in a variety of digital formats at dbs.org/bibles.

Matiye.....	4
Mark	36
Luk	56
Jan	90
Naabm jee kaan naabm Isage	114
Romege.....	148
1 Korint	163
2 Korint	177
Galat	187
Epez	193
Pilip	198
Kolb.....	202
Tesalonikη deete	206
Tesalonikη gen k-dige.....	210
Timote ken deete	212
Timote gen k-dige	217
Tit	220
Pilemon	222
Ebrege	224
Jak	236
Pier deete	240
Pier gen k-dige.....	244
Jan deete	247
Jan gen k-dige.....	251
Jan gen k-motoge.....	252
Jud.....	253
Apokalips	255

Matiye

Kupm metn taar taadjeki doobm gen dooy Labar Jigan gen Isa al-Masi gen Matiye

Taar jiga gen Isa al-Masi ken Matiye raanjo se, naan raan jee al-Masige tun Yaudge. Naade Yaudge se bo jeel ok metn Kitapm ken Raa dooko ute jeege do dookin se. Matiye taad jeege tu ok Isa se, naan bo debm ken utu 'tedn kaasn nakgen ken Kitapm Raa dooko ute jeege do dookina taadn se. Taa naan se bo maakn taarin ken naan raan se, daayum naan lee tuun tol taar Kitapm Raa dooko ute jeege do dookin se maak ki. Kaad ken Matiye raanjo Labar Jigan gen Isan ese se, jee al-Masigen Yaudge se, k'tuurde tuur naatn maakn beege tun Yaudge lee tusn maak ki gen keem Raa. Naade se lee tusu ok jee ken Yaudge ey se kic bo naade took okde ute naade. Gen Matiye ki num, Isa bo mel ken lee dooy jeege ute dookina do nakge tun ken Raa jen ro ki. Isa se taadden doobm kiji ken naade an jeel okn ko taargen maakn Kitap ken Raa dooko ute jeege do dookin se. Isa se naan bo al-Masi ken Yaudge ing aak kaak kaamin se. Ken naan jaay taadden taa maakn Gaar Raa se, naan deekden ok: Raa se naan bo gaarge ok naan baagga kcsn gaara do jeege tun do naan ki ara. Maakn kitapin ki se Matiye taad metn taar Isan dooy jeege ute taargen jrl jrl gctok kaam mii aan gok ken naan dooy jeege do kcs ki se (kon 5-7).

Metjil Isa *al-Masi (Lk 3.23-38)

- 1 Kesse bo metjil Isa al-Masige. Naan *goon Daud ok goon *Abraam.
- 2 Abraam ooj Isak, Isak ooj *Yakub ok Yakub ooj Juda ute genaangen gaabge †.
- 3 Juda bo ooj Perez ute Zera †† ok gaangen se Tamar bo konde.
- Perez ooj Esrom. Esrom ooj Aram.
- 4 Aram ooj Aminadab. Aminadab ooj Naason. Naason ooj Salmon.
- 5 Salmon ooj Booz ok ko Booz se ron Raab.
- Booz se bo ooj Obed ok ko Obed se ron Rut.
- 6 Obed ooj Jese. Jese se bo ooj Gaar *Daud.
- Daud se bo ooj Salomon do mend Uri ki.
- 7 Salomon ooj Roboam. Roboam ooj Abiya. Abiya ooj Asa.
- 8 Asa ooj Yozapat. Yozapat ooj Yoram. Yoram ooj Ozias.
- 9 Ozias ooj Yotam. Yotam ooj Akaz. Akaz ooj Ezekias.
- 10 Ezekias ooj Manase. Manase ooj Amon. Amon ooj Josias.
- 11 Josias ooj Yekonia ute genaangen gaabge ok kaad ken se bo gaan *Israelge k'tcs k'baande bulu taa naan Babilon ki ‡.
- 12 Ken naade baa aan Babilon ki se jaay bo, Yekonia ooj Salatiel ok Salatiel ooj Zorobabel.
- 13 Zorobabel ooj Abiud. Abiud ooj Eliakim. Eliakim ooj Azor.

† Genaangen gaabgen se bo ken baado ted taa bee gaan *Israel-gen sik-kaar-dio. †† Naade se rɔngoge. ‡ Aak 2Gar 24.12-16.

14 Azor ooj Sadok. Sadok ooj Akim. Akim ooj Eliud.

15 Eliud ooj Eliezer. Eliezer ooj Matan. Matan ooj Yakub.

16 Yakub ooj Yusup. Yusup se bo gaabm Mari ok Mari se bo ooj Isan ken k'danin al-Masi se.

17 Metjildegen iin do Abraam ki bini aan do Daud ki se, aas metjili sik-kaar-ok. Ken iin do Daud ki bini k'tcs k'baanden bulu taa naan Babilon ki se, aas metjili sik-kaar-ok. Ken naade baan Babilon ki jaay bini aan do al-Masi ki se, kic bo aas metjili sik-kaar-ok.

Koojn Isa *al-Masi (Lk 2.1-21)

18 Te doobm gay jaay j'oojn Isa al-Masi: kon Mari se mend keesn Yusup, num ken naan baa te ron ki ey sum bo, Mari ted mendkaama ute dookn *Nirl Salal.

19 Gaabm keesin Yusup se, debm ken lee ted nakge te doobina ok je an k'okdn metin naan jeege tu eyo. Taa naan se bo naan je an rese taa nam 'booy taarde eyo.

20 Kaad ken naan utu ing saap saap do taar ken se, gan *k'okdn Meljege Raa maakn nin ki se teec naanin ki taadin ok: «Yusup, naai se metjil *Daud, onte beere Mari se okin 'tedn mendi, taa Mari se aam te Nirl Salal.

21 Naan se utu 'koojn goon gaaba ok goon se naai an dan Isa ††, taa naan bo debm utu k'okdn do jeenge maakn *kusing ki.»

22 Nakgen paacn ted se, taa taar Meljege Raa taado do dookin ute taar debm taad taar teeco taar Raa ki ron Ezayi se aanga doobin ki ken ok: 23 'Booyki! Goon mend ken gaaba baa te ron ki eyo, utu 'tedn mendkaa-

†† Ron Isa je deekn ok: Meljege aaj jeege.

ma כּ כּoojñ goono כּ כּoon se jeege añ dan Emanuel .

† Ro Emanuel se je deekñ כּ כּ: *Raa ute naajege.

²⁴ Ken Yusup jaay iñj maakñ biñ ki se, naañ took taar kədn Məljege Raa taadiño se. Gətn se, Mari se naañ כּ k-ijñ tədn mendina. ²⁵ Num ganj naañ baate baa roñ ki bini Mari oojñ maak ki. כּ כּoon j'oojñ se, Yusup andiñ roñ Isa.

Jee jeel k-dijge baado kaakñ Isa

2 Isa se j'oojñ maakñ geger ken Betleem ken taa naañ Jude ki, do Gaar *Erəđ ki. Ken Isa jaay j'oojñ se, jee jeel k-dijge iñj kaam kaada tookño כּ כּ baa aan maakñ geger ken Jeruzalem ki. ² Ken naade jaay aan se, naade tənd metn jeege כּ כּ: «Goon k'l'oojñ jaay ute kəsn gaar Yaudge se tap bo, gayo? Taa naaje se j'aako k-dijñ kaam kaada tookño כּ כּ naaje k'baado kergñ naaniñ ki.»

³ Ken Erəđ jaay booy taar se, niriñ teece taa gaariña; bin se əl jee Jeruzalem ki paac se beere əkde. ⁴ Gətn se Gaar Erəđ danj tus magal *jee tədn serke Raage tu paac כּ כּ ute jee jeel taadn kəkn metn Ko Taar Raa paac ken maakñ jeenge tu כּ כּ naañ tənd metde כּ כּ: «*Al-Masi do dəkñ Raa taad taa koojñ se tap bo, j'añ koojñ gayo?»

⁵ Gətn se, naade terliñ כּ כּ: «Naañ se j'añ koojñ maakñ geger ken Betleem ken taa naañ Jude ki, aan gəkn ken do dəkñ debm taad taar teeco taar Raa ki raaniño כּ כּ: ⁶ *Geger ken Betleem ken taa naañ Jude ki se, naai kic le maakñ gegerge tun magal magal ken taa naañ Jude ki.*

Taa maakñ naani ki se bo utu ade teecñ magal ken utu 'kəkn *Israel

jeemge aan gəkn debm gaama se ††.»

⁷ Gətn jaay Erəđ danj jee jeel k-dijge kalde ki se, nam kic bo jeel eyo. Ken naade aan rəñ se, naañ tənd metde כּ כּ: «Ken tap ki se, k-dijñ se tap bo naase aakiñki nuñ ki?» ⁸ כּ כּ naañ deekden כּ כּ: «'Baaki Betleem ki je rəñkiro gətn goono se tak. Ken jaay rəñkiroga num, 'terl 'baakiro 'taadumki gətñ taa maam kic bo m'baa kergñ naaniñ ki.»

⁹ Ken naade jaay booy taar gaarge aas sum se, gətn se naade iñj baa, כּ כּ ken naade baa baa se, k-dijñ ken naade aakiño kaam gətn kaada tookño se, tər teec naande ki daala. K-dijñ se tədde bini baa daar do bee ken goon maak ki se. ¹⁰ Ken naade aak k-dijñ se maakde raap sakan.

¹¹ Ken naade aan se, end maakñ bee ki כּ כּ goono ute koñ Mari. Naade erg naan goon ki כּ כּ kəkn jaay bo naade kəkn taa bəndege כּ כּ ediñ nakgen bəe bəe: daab, nakñ ooto, ute uubm ootn k'danñ *mir* se †.

¹² Ken naade iñj rəñ Mari sum se, *Raa kənde maakñ nide ki כּ כּ kəkn terl kaal gətn Gaar Erəđ ki. Taa naañ se bo naade uun doobm kuuy כּ כּ terl baa taa naandə ki.

Yusup ute mendin Mari כּ כּ goonde añ baa Masar ki

¹³ Ken jee jeel k-dijge jaay iñj baa sum se, kədn Məljege Raa kalan baado taad Yusup ki maakñ niñ ki כּ כּ: «Iñj ute mendi כּ כּ uun goono añ 'baaki taa naañ Masar ki. Inj gətn naane bini maam m'ai taad jaay bo kəkn naai ade tərle. Bəre, Gaar *Erəđ se je je goono taa añ kəkn.» ¹⁴ Maakñ kəkn ki se sum bo, Yusup iñj ute mendina uun goono כּ כּ añ baa taa naañ Masar ki.

¹⁵ Naañ ting gətn naane bini Gaar Erəđ ooyo. Nakñ se aan doobiñ ki aan gəkn ken Məljege Raa taado ute taar debm taad taar teeco taar Raa ki do dəkñ כּ כּ: *Maam m'dan m'kədo goonum gaaba naatn taa naañ Masar ki* . †

*Erəđ kəkn gaan səemgen maakñ naañ ken Betleem ki

¹⁶ Kaad ken se Erəđ utu zere; כּ כּ naañ ken se naañ baado jeel əkga metina ken jee jeel k-dijge dərliñ dərli se, gətn se naañ maakiñ taariñ makəkn. Naañ und kulu כּ כּ num gaangen gaabgen əndo do baar di ki jaay kəkn kəkn paacñ ken maakñ geger ken Betleem ki ute maakñ naangen cəs ki cəs ki se, k'kəkn paac. Taa baar di ese se tum te kaadn ken jee jeel k-dijge taad Erəđ ki gen k-dijñ naade aakiño. ¹⁷ Bin bo, nakñ se aanga doobiñ ki aan gəkn ken debm taad taar teeco taar Raa ki, roñ Jeremi, taaddeno do dəkñ כּ כּ: ¹⁸ *K'booy kəkn eem maakñ naañ Rama ki jeege kəkn kəkn eem kəkn dena .*

Kese Rasel bo eem taa geninge , naañ k'seliñ kic bo daar eyo gen kəkn , taa geninge utga . †

Yusup ute mendina כּ כּ goonde deet rəñ taa naañ Masar

¹⁹ Ken Gaar *Erəđ jaay ooy sum se, kədn Məljege Raa taad Yusup ki maakñ niñ ki kaad ken naañ utu taa naañ Masar ki. ²⁰ Naañ taadiñ כּ כּ: «Iñj ute mendi כּ כּ uun goono ək 'terl 'baaki taa naañ *Israel ki taa jeegen ken je kəkn goono se, naade ooyga.» ²¹ כּ כּ Yusup iñj ute mendina, uun goono כּ כּ kəkn terl taa naañ Israel ki.

²² Anum ken naañ booy כּ כּ Arkeles əsga gaar gen taa naañ Jude gəkn bubiñ Erəđ ki se, gətn se Yusup beere əkiñ gen terl baa taa naañ Jude ki. כּ כּ Məljege Raa taadiñ maakñ niñ ki כּ כּ iñj baa taa naañ Galile ki.

²³ Naañ iñj baa injj maakñ geger ken k'danñ Nazaret. Nakgen se aan doobiñ ki aan gəkn ken jee taad taar teeco taar Raa ki taado do dəkñ כּ כּ: *Naañ se j'añ danñ kədn Nazaret .*

Jan-Batist *batiz jeege

(Mk 1.2-8; Lk 3.1-20)

3 Ken kaadiñ jaay aan sum se, Jan-Batist naar teec naan jeege tu כּ כּ baag taadn taar *Raa do kədn-baar ken taa naañ Jude ki. Naañ taad jeege tu כּ כּ: ² «'Terlki maakse taa *maakñ Gaar Raa se kəkn gəkn!» ³ Taa Jan se bo, debm taad taar teeco taar Raa ki roñ Ezayi taado taariñ do dəkñ ken כּ כּ:

† Aak Eza 7.14. †† Aak Mis 5.1. ‡ Mir se kaagr k'tədn uubm ooto כּ כּ kəkn j'ət ro deb ken ooyga kooyo taa ruum eyo.

†† Aak Oz 11.1. ‡‡ Aak Jer 31.15.

K'booy mind deba taad makɔŋ do kɔd-baar ki ɔɔ:

'Daapki doobm Meljege ɔɔ 'tedɪnsɪŋki jiga 'toodn tal . †

⁴Jan uuso kal k'laapiŋ ute bɛɛkɪŋ gɪŋji ɔɔ dɔɔk maakiŋ te kɔl daara; nakɪŋ kɔsɪŋ iimi ute teeje. ⁵Gɔtn se jee-gen iɪŋo maakiŋ geger ken Jeruzalem ki ute kengen taa naaŋ Jude ki paac ɔɔ ute kengen iɪŋo taa ool Jordan ki paac, naade baado gɔtn Jan ki. ⁶Naade tɔɔd mɛtn *kusɪŋdege naan jeege tu ɔɔ Jan-Batist batizde maakiŋ ool magal ken k'laapiŋ Jordan se.

⁷Ken Jan aak *Parizige ute *Sadusege dena baado ɔŋɪŋ taa naaŋ aden batiz se, naaŋ deekden ɔɔ: «Aakumki tu wɔɔjgen ara! Naŋa jaay bo dejseno taa aki kaan kɔtn maak-taar Raa ken utu wɔɔɔ do jeege tu se? ⁸Naan ki se, 'tedki nakgen jiga ken 'taadn jeege tu ɔɔ naase se 'terlkiga maakse, ⁹ɔɔ ɔɔŋte 'taadki ɔɔki: naaje se le k'gaan *Abraamge. 'Booyki m'asen deeke, kogen ese se ken Raa je kic bo aŋ delɪŋ 'tedn gaange Abraam ki. ¹⁰Bere, alpasa se le k'laapiŋga mɛtn ko kaag ki. Ko kaaggen paacŋ jaay ooj jig ey se, j'aden tɔŋɪŋ tuun naatn ɔɔ j'aden tɔɔɔn poodn.

¹¹«Maam se, m'asen batizn ute maane ɔɔ kɛse je deekiŋ ɔɔ naase 'terlkiga kingse; num gaŋ debm utu baado mɛtum ki se, naaŋ magal ciruma. Maam se saa jɛŋ ki kic bo m'aas gen kɔɔdɪŋ eyo. Debm ese se bo utu asen *batizn ute Nirl Salal ɔɔ ute poodo. ¹²Ute gert magaliŋ se naaŋ utu tuuy teɛŋɪŋa ɔɔ ken naaŋ jaay tu-uy aasga num, kaam teɛŋɪŋ se naaŋ utu aŋ tɔɔn kɔmb maakiŋ giijiŋ ki; num tesɪŋ se, naaŋ utu aŋ kɔmb maakiŋ pood ken ooy eyo.»

Isa *k'batizɪŋa

(Mk 1.9-11; Lk 3.21-22; Jn 1.32-34)

¹³Gɔtn se Isa iɪŋ taa naaŋ Galile ki ɔɔ baado maakiŋ ool magal gen Jordan ki, baado ɔŋ Jan taa aŋ batizɪŋa. ¹⁴Num Jan se baate tooko, deek Isa ki ɔɔ: «Maam se, naai bo am batiz ey bo, ter naai bo baado gɔtn maam ki la!» ¹⁵Isa terliŋ ɔɔ: «Bɔrse se naai 'tooko, taa naajege se j'laki tedn nakɪŋ ken Raa maakiŋ jen ro ki ute doobiŋa.» Gɔtn se Jan tooko. ¹⁶Ken Isa k'batizɪŋ jaay ooko maakiŋ maane ki sum se, naaŋ ken se sum bo maakiŋ raa ɔɔd waŋ ɔɔ naaŋ aak *Nirl Raa bɔɔɔyo doŋ ki tec aan ɔɔ dɛɛɛɛ. ¹⁷ɔɔ gɔtn se k'booy mind deba taad maakiŋ raa ki ɔɔ: «Naaŋ se Goon maak-jema. Maam bo m'beer m'kɔɔdɪŋo taa naaŋ tɔɔɔlumi.»

*Bubm sitange naam Isa

(Mk 1.12-13; Lk 4.1-13)

4 Gɔtn se *Nirl Raa tɔɔd baan ute Isa do kɔd-baar ki, taa Bubm sitange aŋ baa naama. ²Maakiŋ biige tun si-ɔɔ se, kɔɔkɔ katarata se Isa ɔɔ te dim eyo ɔɔ ken bii si-ɔɔ jaay aas se, naaŋ bo tɔɔɔlɪŋa. ³Bubm sitange, naaŋ debm naam jeege se, baado ɔŋ Isa deekiŋ ɔɔ: «Ken naai 'Goon *Raa deer num, 'taad koge tun se ai del nakɪŋ kɔɔkɔ.» ⁴Isa terliŋ ɔɔ: «Taar se k'laapiŋga raan do dɔkiŋ ken ɔɔ: *Ken ted debkilimi iŋ se kɔɔkɔ kaliŋ ki sum eyo, num ute taargen paacŋ ken teeco taar Raa ki . ††*»

† Aak Eza 40.3. †† Aak Dt 8.3.

⁵Ter Bubm sitange baan ute Isa maakiŋ geger ken *salal Jeruzalem ki, baa uun ɔlɪŋ do *Bee Raa ki raan len len, ⁶ɔɔ deekiŋ ɔɔ: «Ken naai 'Goon Raa deer num, do bee ki ara se, iɪŋ aal naaŋ ki. Taa taara se k'laapiŋga raan do dɔkiŋ ken ɔɔ:

Raa 'kund 'kulu kɔdɪŋge tu ɔɔ naade ai caapm kɔkɪŋ jidege tu ,

taa jeige se 'kɔŋ kɔkɪŋ ro ko ken gam eyo . ‡»

⁷Isa terliŋ ɔɔ: «Taar se kic k'laapiŋga raan do dɔkiŋ ken ɔɔ: *Bere, naai se 'kɔŋ 'naam Meli Raa eyo .»* ⁸Ter Bubm sitange tɔɔd baansiŋ do ko ken jerle ɔɔ taadiŋ taa naaŋ gaariŋgen do naaŋ ki paac ute nakɪŋ kaakiŋ bɛɛdege. ⁹Gɔtn se naaŋ deekiŋ ɔɔ: «Ken naai jaay 'baado ergga naanum ki ɔɔ 'daanumga num, nakgen se paac maam m'aisɪŋ kɛda.» ¹⁰Anum Isa terliŋ ɔɔ: «Iik naatn cɛem ki Bubm sitange! Taa taar se k'laapiŋga raan do dɔkiŋ ken ɔɔ: *Meli Raa kalaŋ tak se bo naai 'kerŋɪŋ naaniŋ ki ɔɔ aŋ 'tedn naabiŋa . ††*»

¹¹Gɔtn se Bubm sitange iɪŋ ɔŋɪŋa ɔɔ *kɔɔdɪŋ Raage baado aakiŋ doŋ ki.

Isa baag tedn naabiŋ taa naaŋ Galile ki

(Mk 1.16-20; Lk 4.14-15; Jn 1.35-43)

¹²Jan-Batist se k'laapiŋga dangay ki ɔɔ ken Isa jaay booy ɔɔ Jan j'laapiŋga dangay ki se, naaŋ iɪŋ terl baa taa naaŋ Galile ki. ¹³Ken naaŋ aan sum se, ɔŋ gegeriŋ Nazaret ɔɔ baa tiŋg maakiŋ geger ken Kaparnayum ki ken taa baar ki, taa naaŋ Zabulon ki ute gen Neptali ki. ¹⁴Taa naaŋ se bo nakɪŋ ken debm taad taar teeco taar Raa ki ron Ezayi taadno do dɔkiŋ se, aanga doobiŋ ki ken ɔɔ:

Naase jee taa naaŋ Zabulon ki ute jee taa naaŋ Neptali ki ken sak kaam aak baar ,

naase bo jee ken iŋgki jɛŋ ool Jordan kaam naane ken taa naaŋ Galile ken jeɛŋge Yaujge ey se ;

Naase jeegen ken iŋgki maakiŋ gɔt ken ɔɔɔɔ utu aki kaakiŋ gɔtɔ asen wɔɔr kɛlen !

Naasen ken iŋgki taa naaŋ ken ɔɔɔɔ aan gɔɔ jee ooyga kooy se ,

gɔtn wɔɔr, bere, aanga . ‡

¹⁷Kaad ken se sum bo Isa baag taadn taar Raa jeege tu ɔɔ: «'Terlki maakse taa *maakiŋ Gaar Raa se ɔɔɔɔ gɔɔɔ!»

Jee ɔɔ deet deetn ken iɪŋ ɔk mɛtn Isa

¹⁸Isa jaay aan taa naaŋ Galile ki se, naaŋ baa lee taa baar ki ɔɔ gɔtn se naaŋ aak genaage dio: deb kalaŋ ron Simon ken k'laapiŋg ute ro Pier kici ɔɔ genaan se ron Andre, tund tund gendde maan. Naade se jee toocŋ kenjge. ¹⁹Naaŋ deekden ɔɔ: «'Baado daanumki! Bɔrse maam m'asen tedn naase jee baa lje jikilimge ade baa doobm Raa ki.» ²⁰Naade naar ɔŋ genddege ɔɔ daaniŋa.

²¹Utu iik naan ki ɔɔkɔ se, naaŋ aak genaage di kuuy, Jak te genaan Jan, gaan Zebedeje, naade ute bubde se iŋg king maakiŋ markabde ki daap daap genddege ɔɔ

‡ Aak KKR 91.11-12. †† Aak Dt 6.13-14. †† Aak Eza 8.23-9.1.

gɔtn se Isa danje. ²² Naade naar iin ɔn bubde te mark-abde ɔɔ naade daan Isa.

Isa dooy jeege ɔɔ ɛd lapia jee kɔɔŋge tu

²³ Ter Isa lee dɔɔd taa naar Galile se paac dooy jeege maakŋ *beedege tun Yaudge lee tusn maak ki gen keem Raa. Naan taadden Labar Jiga gen *maakŋ Gaar Raa ɔɔ jeegeen ɔk kɔɔŋge paac ute jeegeen ken kɔɔŋge tujdenga tujj maakde ki se, naar ɛdden lapia. ²⁴ Gɔtn se *nookiŋ eem dɔɔd taa naar Siri se paac. ɔɔ jeege baano ute jee kɔɔŋge paac ken dɔɔd kɔɔŋdege kaam kalan eyo ɔɔ lee dabarde aan gɔɔ: jee ɔk kɔɔŋ sitange, jee ɔk kɔɔŋ puputu ɔɔ jee k'lrunguyge, paac se, naar ɛdden lapia. ²⁵ Jeege dɔɔd dena ɔk metn Isa: naade se iino taa naar Galile ki, jeegeen iino taa naar ken k'ldanjiŋ te ro Gegergen Sik, kengen iino maakŋ geger ken Jeruzalem ki ute kengen taa naar Jude ki ɔɔ jeegeen iino jey ool Jordan ken kaam kaada tookro.

Isa dooy jeege do kɔɔ ki

Jee maakde-raap naar Raa ki

(Lk 6.20-26)

⁵ Ken Isa aak dɔɔd jeegeen den ese se jaay baado ɔɔɛɛŋ ki se, naar ookŋ ing do kɔɔ ki ɔɔ jeegeen met-
in ki baado ɔɔŋŋa. ² Gɔtn se Isa uun taara ɔɔ baagden dooyo deekden ɔɔ:

³ «Maak-raapo jeege tun jeel rode ki naade se jee daayge naar *Raa ki, taa *maakŋ Gaar Raa se naade ki!

⁴ Maak-raapo jeege tun ing eem keeme, taa Raa utu aden seɛ.

⁵ Maak-raapo jeege tun dalul, taa do naar se Raa utu adesiŋ kedn naade ki.

⁶ Maak-raapo jeege tun ken je nakŋ ken tɔɔd Raa ki ute maakde paac taa nakŋ naade je se, Raa utu adesiŋ kedn ute maraadiŋa.

⁷ Maak-raapo jeege tun ken ɛɛj do jeege tu, taa naade kic Raa utu aden kɛɛŋ dode ki.

⁸ Maak-raapo jeege tun maakde *salal taa naade utu kaakŋ Raa.

⁹ Maak-raapo jeege tun je ano baa ute tɔɔɔ, taa naade se Raa utu aden dan ɔɔ: geniŋge.

¹⁰ Maak-raapo jeege tun k'ldabarde taa nakŋ ken naade lee ted jaay tɔɔd Raa ki, taa maakŋ Gaar Raa se naade ki.

¹¹ Maak 'raapo naase ken jeege jaay naajse, dabarse ɔɔ tɔɔsen taar jig eyo ute taargen met ki eyo dose ki, taa naase 'tedkiga jee maamge. ¹² ɔnki maakse 'raapm den aak eyo, taa maakŋ raa ki se, Raa utu asen kɔɔŋ bedse den aak eyo. Bin bo jee taad taar teeco taar Raa ki do dɔɔkiŋ baado naanse ki se kic, k'ldabardeno bin ki-ci.»

Naase bo kaata ɔɔ gɔtn wɔɔr gen do naarŋa

¹³ «Naase se bo aan gɔɔ kaatn gen do naarŋa. Num ken kaata jaay kingiŋ nijim se gɔɔɔga num, j'laŋ tedn j'ɔɔ di jaay 'tedn nijim gɔtiŋ ki se? Ken nijimiŋ se jaay gɔɔɔga num, naar se tedga nakŋ ɔɔɛɛ, j'laŋ baa si naata ɔɔ jeege lee do ki.

¹⁴ «Naase se bo gɔtn wɔɔr gen *dunia. Geger ken jaay j'lonɔiŋ do kɔɔ ki raan se, j'laakiŋ tal. ¹⁵ Ken j'ɔɔ kɔɔ kɔɔ se taa j'laŋ deebm dugul don ki eyo, num j'laŋ kuun kɔɔ ro kaag ki raan taa wɔɔr gɔɔ jeege tun maakŋ bee ki se paac. ¹⁶ Bin num ɔnki gɔtn wɔɔrse se wɔɔr naar jeege tu paac, taa naar se bo jeege kaakŋ naabsen jigan ken 'lee tedki se, naade *'nookŋ Bubsen maakŋ raa ki.»

Isa dooy jeege do *Ko Taar ken Raa ɛdo *Musa ki

(Lk 16.17, 12.58,59, 16.18)

¹⁷ «Maakŋ Ko Taar ken Raa ɛdo Musa ki ute taar jee taad taar teeco taar Raa ki raan ɔɔ dooyno jeege do dɔkiŋ se, ɔn ten 'saapki ɔɔki maam m'baado se taa Ko Taar se tedn gɔɔ, nabo maam m'baado se taa m'laŋ tedn 'kaasn doobiŋ ki. ¹⁸ 'Booyki beɛ m'asen taada: kaad ken maakŋ raa ute do naarŋa utu deel te ey bɔrt se, taar k'raanjiŋ do Ko Taar ken Raa ɛdo Musa ki jaay naase ingki do ki se, maakŋ taar ki se dimiŋ ɔɔ kic bo, 'kɔŋ 'kut eyo bini, nakgen se paac kaan doobiŋ ki. ¹⁹ Taa naar se bo, maakŋ Ko Taarge tun ken Raa ɛdo Musa ki taad ɔɔ gen teda jaay debm baate tedn ken kalan ɔɔkɔɔ aan gɔɔ di kic bo ɔɔ dooy jeege 'tedn aan gɔɔ ken naar ted se, debm bin se, 'kɔɔpm debm baata *maakŋ Gaar Raa ki. Num debm took do taarge tun se, tediŋ paac te doobiŋa ɔɔ dooy jeege 'tedn aan gɔɔ naar se, debm bin se utu 'tedn magala maakŋ Gaar Raa ki. ²⁰ 'Booyki m'asen taada: ken nakŋ naase 'tedki jaay tɔɔ te Raa ki cir te gen jee jeel taadn tɔɔkiŋ metn Ko Taar Raage ute *Parizige ey se, naase aki kɔŋ kend maakŋ Gaar Raa ki eyo.»

Isa dooy jeege do taar maak-taar ki

²¹ «Naase 'booykiroga taar ken k'laado bubsege tu do dɔkiŋ ken ɔɔ: *ɔn te tɔɔd nam murs, ɔɔ debm jaay tɔɔd ga nam murs se j'laŋ kɔɔkiŋ kɔɔkiŋ gɔtn kɔŋ kɔɔ ki.*

²² Num maam se, m'deeksen m'ɔɔ: debm ken jaay ted taamooyo ro genaŋ ki se j'lutu j'laŋ kɔŋ kɔɔ don ki. ɔɔ debm jaay naaj genaŋ ɔɔ: «Naai se 'dala» debm bin se, beeki num, j'laŋ kɔɔ naar Yaudge tun *jee kaakŋ metn taarge se. ɔɔ ter debm jaay naaj genaŋ ɔɔ: «Naai se debm derle» debm bin se, beeki num, j'laŋ kɔŋ kɔɔ poodn, gɔtn dubar ken gen daayum.

²³ «Ken naai jaay 'baa baa kedn *serki gɔtn ken k'liiŋ gen lee tedn serke Raa ki se ɔɔ gɔtn ese se naai 'saap jaay ɔk taara ute genaai num, ²⁴ ɔn serki naai 'baan baa keda se ram ɔɔ kɔɔ terl baa ɔk taasa te genaai jaay bo 'baado kedn serki se Raa ki.

† Aak Ekz 20.13.

²⁵ «Ken naai jaay ɔk taar dim te debm taamooyi se, ken utu 'baaki baa doob ki sum bo, 'naar 'daapin̄ki taarse se ute naapa; ey num, bεε, debm taamooyi se ai baa kɔli gɔtn debm kɔj̄n bɔkɔ ki ɔɔ debm kɔj̄n bɔkɔ se lε ai kɔkɔ kedi ji magal asgarge tu ɔɔ naan ai kɔli dangay ki. ²⁶ 'Booy bεε m'ai taada: nakɔ doi ki paac se, bini kɔkɔ kic bo ɔg nan̄in̄ te ey se, naai 'kɔn̄ teecɔ maakɔ dangay ki eyo.»

Isa taad te jee ken lee εes mend jeege

²⁷ «Naase 'booykiga ken *Ko Taar ken Raa εdo Musa ki taad ɔɔ: *ɔn̄te 'kεesn mend nam, ɔn̄te 'kεesn gaaba nam*. ^{†28} Num gan̄ maam se m'deeksen m'ɔɔ: debm ken jaay aak mend nam ɔɔ dɔn̄in̄ te maakin̄ se, debm bin se aan ɔɔ toodnsin̄ga. ²⁹ Num ken 'kaami do ji daama bo ai kɔli maakɔ *kusiɔ ki num, kaami se ɔɔ und naatn. Roi kaam kalan̄ se jaay ɔɔ num, bεε cir ken roi paac bo 'baa maakɔ poof ken gen daayum. ³⁰ Num ken naai aak ji daami jaay bo ai kɔli maakɔ kusin̄ ki num, naai 'gaan̄ undin̄ naatn. Ken roi kaam kalan̄ se jaay ɔɔ num, bεε cir ken roi paac bo 'baa maakɔ poof ken gen daayum.»

Isa ɔkɔn̄ metn taar piir gen gaaba te menda

³¹ «Ter *Ko Taar ken Raa εdo Musa ki taadsenga daala ɔɔ: *Debm ken jaay piir mending se an̄ kedn mak-tubm gen piirin̄ jaayo*. ^{††32} Num gan̄ maam se m'deeksen m'ɔɔ: debm jaay an̄ piir te mending se, ken mending εes kεes gaabge jaayo. Ey num debm jaay piir mending se, kεse ɔɔ kɔkɔ dɔn̄in̄ kɔkɔ doobm gen kεesn gaabm nam. ɔɔ debm ɔk mend nam k'piirin̄ga piir se lε, kεse naan̄ aan ɔɔ debm εes mend nam kici.»

Isa taad ute jee gen naam taarde

³³ «Daala, naase 'booykiga taar ken k'taado bubsege tu ken ɔɔ: «Taar naai naam taari ro ki naan Raa ki gen tɛda se, ɔn̄te kuum kaalin̄ naan̄ ki. Num gan̄ do nakge tun paacɔ naai 'naamga naam taari naan Meli Raa ki se, naai an̄ tɛdin̄a.» ³⁴ Num gan̄ maam se m'deeksen m'ɔɔ: ɔn̄ten 'naamki rose. ɔn̄ten 'naamki rose ute maakɔ raa, taa maakɔ raa se bo ɔɔn̄ kaag do Raa ro ki; ³⁵ ɔn̄ten 'naamki rose ute do naan̄a, taa do naan̄a se ɔɔn̄ kɔkɔ m̄ je Raa; ɔn̄ten 'naamki rose ute Jeruzalem, taa Jeruzalem se geger gen Gaar Magala †. ³⁶ ɔn̄ten 'naam roi ute daan doi, taa bεeki doi ki se kalan̄ tap bo, naai an̄ kɔn̄ tɛdin̄ raap eyo ey lε ilim eyo. ³⁷ Ken taarse bo met ki lε ɔkɔ: yεε met ki; ken met ki ey lε ɔkɔ: ɔkɔ, met ki eyo. Ey num taar ken k'ziidin̄ ziid do ki se iin̄o ɔɔn̄ *Bubm sitange tu.»

Isa taad ute jee ken k'tɛddεga *kusiɔ num, je kɔgɔ sɛɛde

³⁸ Isa taadden daala ɔɔ: «Naase 'booykiga ken *Ko Taar Raa taad ɔɔ: *debm ken ɔkɔga kaam nam num j'an̄*

† Aak Ekz 20.14. †† Aak Dt 24.1. Maktubm j'ɛdin̄ se je taadn ɔɔ j'undin̄ kulu gen kɔkɔ gaabm kuuy. ‡ Gaar Magala ɔɔn̄ ara se je taadn ute Raa.

tɔkɔn̄ kaam naan̄ kici, ɔɔ debm ken jaay tɛɛcga naan̄ nam lε, j'an̄ tɛɛcɔ naan̄ naan̄ kici. ^{††39} Num maam se m'deeksen m'ɔɔ: debm jaay tɛdsenga kusin̄ num ɔn̄ten 'tɛrlin̄ki kusin̄a. Taa naan̄ se bo ken nam jaay ɔn̄diga metn bi ken do ji daama num, 'tɛrlin̄ ken do ji jeele ki se kici. ⁴⁰ Ken nam jaay baansiga naan̄ debm kɔn̄ bɔkɔ ki taa 'kuun kali baat se num, kali magal se kic, ɔn̄in̄s-in̄a. ⁴¹ Ken debm jaay ɔli taa ɔkɔ ɔɔ lεe kilɔmetir kalan̄ se †, naai 'leεn̄ kilɔmetir dio ɔkɔ ute naan̄a. ⁴² Debm ken jaay tɔnd metn dim ɔɔ ki num, εdin̄ ɔɔ debm jaay je dem dimi num, ɔn̄te 'kɔkɔn̄a.»

Isa dooy jeege ɔɔ 'je debm taamooyi

⁴³ «Naase 'booykiga ken *Ko Taar Raa taad ɔɔ: *Naai 'je naapi* ^{††} ɔɔ naase ɔkɔ: «Debm taamooyi se ɔɔ und-in̄a.» ⁴⁴ Num gan̄ maam se, m'deeksen m'ɔɔ: 'jeki jee taamooysege ɔɔ eemki Raa taa jee gen ken dabarse se. ⁴⁵ Bin jaay bo aki tɛdn̄ gaan̄ Bubsen maakɔ raa ki. Taa Raa se naan̄ bo debm lee ooko kaadin̄ do jee kusin̄ge tu ɔɔ do jeege tun bεε. ɔɔ naan̄ bo lee eed maane do jeege tun tɛdn̄ nakgen ute doobin̄a ɔɔ do jeege tun ken tɛdn̄ nakgen ute doobin̄ ey se kici. ⁴⁶ ɔɔ ken naase jaay 'jeki jee gen jese sum num, ute naan̄ se 'saapki ɔɔ aki kɔn̄ bεdse naan̄ Raa ki ne? Ken bin num *jee kɔkɔ miirge kic bo ɔn̄ tɛd bin kici. ⁴⁷ Num ken naase jaay 'lee 'tɛdki ɔkɔε genaase tu sum num, dim jaay naase 'tɛdki jaay 'cir gen jeege se tap bo ne di? Taa jee gen Yaudge ey kic lε lee tɛd ɔkɔε ute naapa kici. ⁴⁸ Bin num aan ɔɔ Bubsen maakɔ raa ki debm mεc se, naase kic 'tɛdki jee gen mεc.»

Isa dooy jeege gen metn taar kedn dim jee daayge tu (Lk 11.2-4)

6 Ter Isa deek daala ɔɔ: «Ken aki 'tɛdn̄ naabm *Raa num, ɔn̄ten 'tɛdin̄ki naan̄ jeege tu taa naade asen kaaka. Ey num naase aki kɔn̄ bεdse ɔɔn̄ Bubse ken maakɔ raa ki eyo. ² Ken naai 'je kedn dim jee daayge tu num, ɔn̄ten 'tɛdin̄ naan̄ jeege tu taa naade ai kaaka aan ɔɔ gen jee gen tɛd rode jee bεε jaay lee tɛd maakɔ *bεe ken Yaudge lee tusn̄ maak ki ɔɔ daan̄ doobge tun ɔɔn̄ jeege lee tusn̄, taa jeege jaay aakdεga num aden ɔkɔ se. 'Booyki bεε m'asen taada: naade se ɔn̄ga bεdde do naan̄ ki ara sum. ³ Num gan̄ ken naai se jaay 'je kedn dim jee daayge tu ute ji daama num, ɔn̄te kɔn̄ ji jeeli 'jeele ††. ⁴ Bin num nakɔ naai εd nam ki jaay ɔyin̄ kɔy k'jeel ɔɔn̄ ey se, Raa Bubi se aak nakɔ naai tɛdin̄ se, naan̄ bo utu ai kedn bεdi.»

Isa dooy jeege gen tɔnd metn Raa

⁵ «Ken naase jaay aki tɔnd metn Raa num, ɔn̄ten 'tɛd-ki aan ɔɔ gen jee gen tɛd rode aan ɔɔ naade bo jee bεε se. Taa ken naade jaay baaga maakɔ *bεe ken Yaudge lee tusn̄ maak ki, ey lε daan̄ doobge tu se,

†† Ekz 21.24; Lb 24.20; Dt 19.21. †† Do dɔkin̄ se asgar *Rɔmege se naade ɔk doobo gen tɔnd metn debm gay kic bo taa aden kuun daamde ɔɔ an̄ baa gen kilɔmetir kalan̄. ††† Aak Lb 19.18. ††† Do ji jeele se je deekɔ ɔɔ: bεε naai tɛd se, debm ɔkɔ ute naai kic bo ɔn̄te booyo.

naade daar daar jaay eem Raa taa je jeege aden kaa-ka. ⁵Booyki bæ m'asen taada: jee bin se naade ɔŋga bædde bɔrse do naaŋ ki ara. ⁶Num gaŋ ken naai l'je keem Raa num, end maakŋ pakar toodi ki, l'gaas kaam taara doi ki ɔɔ gɔtn se l'tɔnd mɛtn Bubi Raa ken ing ɔɔi ken naai ɔŋ aakiŋ ey se ɔɔ Bubi Raa se, aak nakŋ ken naai l'tɛdiŋ ɔyiŋ kɔy jaay nam jeel gɔtiŋ ey se, utu ai kɛdn bædi.

⁷«Ken naase aki tɔnd mɛtn Raa num, ɔŋten l'dɔlki taargen rɛŋ rɛŋ se ɔk ɔk aan ɔɔ jeegen Yaudge ey lee tɛd se. Naade saap ɔɔ ute taargen naade dɔɔlden ɔk ɔk se sum bo Raa aden booyo. ⁸Anum naase ɔŋte l'tɛdki aan ɔɔ gen naade se, taa Bubsen Raa se jeele nakŋ naase l'jeki ken naase utu l'tɔndki te mɛtiŋ ey kic num. ⁹Bin num ken naase jaay aki keem Raa num, l'deekki ɔɔki:

Bubjen maakŋ raa ki,
 ɔŋ jeege paac ai jeeli naai kali ki sum bo Raa.
¹⁰ɔŋ naai bo kɔsn gaara do jeege tu paac.
 ɔŋ jeegen do naaŋ ki ara paac se,
 ai tɛdn maak-jei aan ɔɔ gen jeegen maakŋ raa ki.
¹¹ɛdjeno kɔsn ken ajen kaasn jaaki.
¹²l'ɔɔl'jɛn *kusiŋjen naaje k'l'ujŋ naani ki,
 aan ɔɔ naaje kic bo k'l'tɛdn kaldɛ jeege tun ken tujjen-
 ga naaje ki kici.
¹³ɔŋte l'kɔŋje k'l'kend maakŋ nakŋ naam ki,
 num ɔɔdjen doje maakŋ ji *Bubm sitange tu.
 [Taa gaara, ɔɔ ɔɔ *nooko se gen naai gen daayum
 daayum. *Amin.] †»

¹⁴Ken Isa jaay dooyden gen keem Raa aas se, tɛr naaŋ taadden ɔɔ: «Ken naase jaay l'tɛdki kaldɛ jeege tun tujsen rose ki se, Bubsen maakŋ raa ki asen tɔɔl kusin naase kici. ¹⁵Num gaŋ ken naase jaay l'baateki l'tɛdn kaldɛ jeege tu lɛ, Bubsen maakŋ raa ki se asen tɔɔl kusinse ey kici.»

Isa taad mɛtn taar kuun *siam

¹⁶«Ken naase uunki kuun siam num, ɔŋte dɔɔkki naanse aan ɔɔ jeegen tɛd rode aan ɔɔ jee bæ se. Ken naade jaay uunga siam num, tɛd daan-kaamde taa jeege aakdega num l'deekŋ ɔɔ: jee se uun kuun siam. Anum l'booyki bæ m'asen taada: naade se bɔrse ɔŋga bædde do naaŋ ki ara. ¹⁷Num naai, ken l'kuun siam num, l'tug daan-kaami ɔɔ l'tɛd uubu roi ki. ¹⁸Bin bo jeege kaakŋ jeel eyo ken naai uun kuun siam. Num Bubi Raa kaliŋ ken ing ɔɔi ken naai ɔŋ aakiŋ ey se bo, l'jeel sum. ɔɔ Bubi Raa ken aak nakŋ ken naai l'tɛdiŋ ɔyiŋ kɔy nam jeel ey se bo, utu ai kɛdn bædi.»

Isa taad ɔɔ l'tuski maalse maakŋ raa ki

(Lk 11.34-36, 12.15-34; 1Tim 6.9-10)

¹⁹«ɔŋten l'dabarki rose gen l'tusn maalse do naaŋ ki ara, taa maalsen l'tusiŋki do naaŋ ki ara se, k-ɔŋte ute kuurge aŋ ɔŋ tujŋ naatn ɔɔ jee boogge kic lɛ l'kend beene ɔɔ aŋ ɔŋ boogo. ²⁰Bin num l'tuski maalse maakŋ raa ki, gɔtn ken k-ɔŋte ute kuurge aden ɔŋ

† Taara ara se, maakŋ Kitapge tun do dɔkiŋ se, mɛtiŋge maakde ki se gɔtɔ.

tuj eyo ɔɔ jee boogge kic ɔŋ l'kend jaay aŋ boog eyo. ²¹Taa gɔtn maali ro ki se, gɔtn ese bo maak-saapi ing ro ki kici.»

Kaama se naaŋ bo aan ɔɔ kɔmpɔn roa

(Lk 11.34-36, 12.22-31)

²²«Kaama se naaŋ bo kɔmpɔn gen roa. Bin num ken kaami jaay lapi se, roi te deniŋ paac se, ing maakŋ gɔt ken kɔkɔ. ²³Num ken kaamige jaay lapi ey se, roi paac bo ing maakŋ gɔt ken ɔɔkɔ. Ken nakŋ ken ai kɔkɔ gɔt se jaay tɛdga ɔɔ dɔɔdɔd num, gɔtɔ ai kilim doi ki dib!»

Raa ey lɛ gurs

²⁴«Deb kalaŋ se l'kɔŋ tɛdn naaba gɔtn mɛlge tu di eyo. Ken naaŋ bo tɛdn naaba gɔtɔ kaam di num, deb kalaŋ naaŋ aŋ kɔkɔ kundu ɔɔ deb kalaŋ naaŋ aŋ l'jea; ey lɛ deb kalaŋ se, naaŋ aŋ kɔkɔ ɔɔ ken kuuy se, naaŋ aŋ kaal maak ki eyo. Taa naaŋ se bo naase aki l'kɔŋ tɛdn naabm Raa ɔɔ ute gen gurs taa naapki eyo.»

Isa deek ɔɔ ɔŋten l'kuunki nirlse

²⁵«Taa naaŋ se bo maam m'l'deeksen m'kɔ: taa kose se ɔŋten l'kuunki nirlse taa nakŋ naase aki kɔkɔ, aki kaaye ɔɔ taa rose se ɔŋten l'kuunki nirlse do kal ken naase aki tuusu. Taa kose se, naaŋ cir nakŋ kɔkɔ ɔɔ rose se lɛ, naaŋ cir kala. ²⁶Aakki tu yeelge se, naade lɛ ɔɔ eyo ɔɔ kɔ teenŋ gen kɔy eyo ɔɔ giiji lɛ, naade kɔ eyo ɔɔ ɔmb dim maak ki eyo. Ute naaŋ se kic bo Bubsen maakŋ raa ki ulde. Num naase se mɛt kando yeelge se, naase l'cirdeki? ²⁷Maakse ki se, naŋa jaay ute kuun nirl-
 liŋ sum bo l'kɔŋ ziidn bii kingiŋ do naaŋ ki ne? ²⁸Num gen di jaay naase uunki nirlse do kalge tun aki tuus se? Aakki tu kɔkɔ nakgen taak bæ maakŋ kaag ki se; naade se ɔɔ kuub eyo ɔɔ ɔnd ɔɔk eyo. ²⁹l'Booyki m'asen taada: Gaar Salomon do dɔkiŋ se ute maaliŋ den paac se kic bo, bii kalaŋ ɔŋ uus te kal aak bæ tec aan ɔɔ gen naade se eyo. ³⁰Mu jaaki daar maakŋ kaag ki ɔɔ mɛtbeeki sum bo j'lutu j'l'aŋ ɔɔ se kic Raa tamarin aak bæ bæ se bo, mɛt kando asen ɔŋ kɛdn kal tuusu naase ki ey ne? Bɛrɛ, naase se jee ken aalki te maakse paac do Raa ki eyo! ³¹Bin num ɔŋte l'kuunki nirlse ɔɔki: naaje tap bo j'l'kɔsn di, j'l'kaay di, ey lɛ j'l'tuusn di? ³²Nakgen bin se paac jee jeel Raa mal ey se bo daayum ing saap do ki. Ey num Bubsen maakŋ raa ki se jeele nakŋ ken naase l'jeki. ³³Ken deet deet se, l'jeki bo Raa kɔsn gaara dose ki ute nakŋ ken tɔɔliŋ ɔɔ nakgen ɔɔ paac se, naaŋ asesiŋ kɛdn do ki. ³⁴Bin num ɔŋten l'kuunki nirlse do nakge tun l'tɛdn mɛtbeeki: taa nakŋ l'tɛdn mɛtbeeki se, naase l'jeelki eyo. Dubar aan jaaki se bo aasga gen bii se sum.»

ɔŋte l'kɔŋki kɔkɔ do jeege tu

(Lk 6.37,38,41,42, 11.5-13)

7 Tɛr Isa deekden daala ɔɔ: «ɔŋten l'kɔŋki kɔkɔ do jeege tu, bin se naase kic bo j'l'asen kɔŋki kɔkɔ dose ki eyo. ²Taa *Raa se utu asen kɔŋki kɔkɔ dose ki aan ɔɔ ken naase l'lee ɔŋki do jeege tu, ɔɔ bin bo nakŋ

naase l'lee l'dawjki nakge jeege tu se, naase kic j'lutu j'lasesin dawjki bin kici. ³ Mu dawjki ken kaam genaai ki bo naai nj aakiḡa. Num gen di jaay naai nj aak gudum kaagḡ kaami ki ey se? ⁴ Ute naaḡ se bo naai l'kaḡ deekḡ genaai ki dawj: Genaama, l'baado m'ai dawj mu kaami ki. Ey num naai jk met-gudum kaaga kaami ki se kici! ⁵ Nakḡ naai l'tedin se, met ki eyo. Bexki num, dawj met-gudum kaagḡ kaami ki se ram, jaay naai l'kaakḡ jiga dawj ter dawj mu dawjki ken kaam genaai ki kici! ⁶ «Dḡnten l'kedki nakḡ *salal gen Raa se besge † tu, berε dawj baa naade asen terl dose ki dawj asen doḡ nεεpm cεrek cεrek. Dawj meedgen te rode se dḡte sideki kiḡzirge tu, dawj baa naade lee do ki cεre.»

l'ḡndki meta, l'jeki, l'ḡndki kaam-taara
(Lk 6.31,43-49)

⁷ «l'Lee l'ḡndki meta dawj j'lasen keda, l'lee l'jeki dawj naase aki dawj, l'lee l'ḡndki kaam-taara dawj j'lasen dawj. ⁸ Deere, debm tond meta se j'laḡ kede, debm je se l'kaḡ dawj dawj debm tond kaam-taara se lε, j'lutu j'laḡ dawj. ⁹ l'Saapki tu, ken gooni jaay tond metn mappa gḡti ki se, maakse ki se naḡa jaay aḡ kedn koa? ¹⁰ Lɔbu ken gooni jaay tond metn kenje num, maakse ki se naḡa jaay aḡ kedn dawj? ¹¹ Naasen jeeḡen ken jig ey se kic bo l'jeelki kedn nakḡ berε gensege tu. Num met kando Bubsen maakḡ raa ki l'kedn nakgen jiga jeege tun tond metin ey ne! ¹² «Taa naaḡ se bo, nakḡ paacḡ jaay naase l'jeki jeege asen tedn naase ki se, naase kic l'tedki jeege tu bin kici. Kesε bo *Ko Taar ken Raa edo Musa ki ute jee taad taar teeco taar Raa ki dooyno jeege do dawjḡa.»

Taa doobge kaam dio

¹³ Ter Isa aal naagḡ taara deek dawj: «Endki ute taa doobm baata! Taa taa doobm magal budul se, naaḡ bo ken ol jeege gḡtn kut ki dawj jeege dena aal te doobm magal ese se. ¹⁴ Gaḡ taa doobm ken ol jeege gḡtn kaaj ki se, naaḡ se baata dawj doobin kic baat ḡeḡel, bin num jeeḡen jaay end te taa doobm ese se, naade baata.»

Kaaga se k'jeelin ute koojina

¹⁵ «ḡndki dawj te jeeḡen jig eyo ted rode aan dawj jee taad taar teeco taar Raa ki se. Naade baado dawj se dawj ted rode dalul aan dawj baatge, num gaḡ te maakde se naade jee *kusiḡ aan dawj k-sogsogige. ¹⁶ Naase adeki kaakḡ jeel ro naabde ki aan dawj k'l'jaak k'jeel ko kaaga ute koojin se. l'jeelki, koojin dawj se j'laḡ tuugḡ do tondom ki eyo. Dawj koojin goyab se j'laḡ tuugḡ do merεnj ki eyo. ¹⁷ Kaagḡ jaay jiga se oḡ koojin kic bo jiga, dawj kaagḡ jaay dawj † se, oḡ koojin kic bo jig eyo. ¹⁸ Kaagḡ jaay jiga se, k'l'kaḡ koojin kaagḡ jig ey se do ki eyo. Dawj kaagḡ jaay dawj se lε k'l'kaḡ koojin kaagḡ jiga se do ki eyo. ¹⁹ Kaagḡ paacḡ ken oḡ koojin jig ey se, j'laḡ gaḡa dawj j'laḡ toocḡ naata. ²⁰ Bin num, jeeḡen jig ey jaay ted

† Besge ute kiḡzirge se, Yaudgen ken inḡ do Ko Taar ken Raa edo Musa ki se, yeemde yeeme taa daagen se salal eyo naan Raa ki dawj jeeḡen baate tookḡ taar Raa se, naade se kic tec aan dawj besge ute kiḡzirge. †† Dawj ara se taad ute dim endga roḡ ki.

rode aan dawj jee taad taar teeco taar Raa ki se, ute naabden naade ted se bo, naase adeki kaakḡ jeel ro ki bin kici.»

Jee metn Isa ken mala mala

²¹ «Jeeḡen ken danum dawj: Meluma, Meluma se, naade se paac bo dawj kend *maakḡ Gaar Raa ki eyo, num jeeḡen ken ted maak-je Bubum ken maakḡ raa ki se sum bo l'kendde. ²² Bii ken kaam dawj se jeege dena am deekḡ dawj: «Meluma, Meluma, ute ro naai se bo naaje k'l'taado taar Raa, ute ro naai se bo naaje k'tuuro sitange ro jeege tu, dawj ute roi naai se bo, naaje k'tedo nakḡ-dawj dena!» ²³ Bii ken se maam m'aden taadn m'kai: naase se, maam m'jeel seno te eyo. Iikki naatn cεem ki dawj, naasen paacḡ jee tedn kusiḡ se!»

Beege dio

²⁴ Ter Isa aal naagḡ taara dawj: «Debm ken jaay booy taaruma dawj inḡ do ki se, naaḡ se tec aan dawj debm metekḡ ken iḡ beeḡ do ko ki. ²⁵ Bee se, ken maane eede dawj oolge kic bo dooco dawj kuul ol makḡ baado deeb bee se bat nabo, dawj ruiḡ te eyo, taa bee se k'l'i-inḡ do ko ki. ²⁶ Num gaḡ debm booy taaruma dawj inḡ do ki ey se, naaḡ se tec aan dawj debm derl ken iḡ beeḡ do kesε ki. ²⁷ Bee se ken maane eede, oolge kic bo dooco dawj kuul ol makḡ baado deeb bee se bat, dawj bee se ru naḡ tak.»

Isa dooy jeege ute dawjḡa

²⁸ Ken Isa jaay taad naḡ taariḡe sum se, jee denḡen tus se jaay booy taar naaḡ dooyden se, dawj taad eyo. ²⁹ Taa dooy naaḡ se dawj dawj ‡ dawj tec aan dawj gen jeeḡegen jeel taadn dawj metn Ko Taar Raage se eyo.

Isa ed lapi debm bikid ki
(Mk 1.40-45; Lk 5.12-14)

8 Ken Isa dawj do dawj ki se dawj jeege dena dawj met-inḡ. ² Gḡtn se gaaba kalaḡ dawj dawj bikidi baado cεε Isa ki, erg naanin ki tond metin dawj: «Melje, ken naai l'je num, edum lapia taa rom se daapm l'toodn dawj dawj.» ³ Isa ol jin utina dawj deekin dawj: «Yeε, maam m'jea, dawj roi l'daapm l'toodn dawj dawj!» Gḡtn se sum bo, debm dawj bikidn se dawj lapia dawj roḡ daap tood dawj dawj. ⁴ Ter Isa deekin dawj: «Inḡ l'baao, nabo dawj baa taadn nam ki; num l'baa l'taad roi *debm tedn serke Raa ki se dawj l'baa ed *serke Raa ki aan dawj ken *Musa taadinḡ maakḡ Kitap ki. Bin bo jeege paac l'jeele, naai se dawj lapia.»

Isa ed lapi debm tedn naabm bubm asgarge tu kalaḡ
(Lk 7.1-10)

⁵ Ken Isa jaay end kend maakḡ geger ken Karpnayum ki se dawj gḡtn se bubm asgarge kalaḡ baado dawj dawj eemin dawj dawj: ⁶ «Melje, maam se m'kai debm tedn naabum kalaḡ se dawj dena tood tood beene.

‡ Dooy naaḡ dawj dawj se je taadn dawj naaḡ tuun ol taar nam gam eyo.

ጠጋክን se tereciñ k'irungyuu ኃ dabariñ den aak eyo.»
 7 ጋጠn se Isa terliñ ኃ: «Maam m'baa bei ki ኃ m'añ baa
 kedn lapia.»

8 ጋጠn se bubm asgar *Romege se deekiñ ኃ: «Melje,
 bere, maam se m'aas te debm naai 'baa beem ki eyo.
 Num ጋጠn daari ki se, naai 'taad ute taari sum bo,
 debm tedn naabum se 'kñ lapia. 9 Taa maam se, kic
 m'kaam ji deb kuuy, nabo m'k asgarge kaam ji maam
 kici. ኃ ken maakde ki se jaay m'deek deb kalan ki
 m'k: «'Baa se» naañ iñ 'baa. ኃ m'deek deb kuuy ki
 m'k: «'Baado se» naañ iñ baado. ኃ bulum ki se jaay,
 m'deekiñ m'k: «'Ted nakñ ese se» naañ iñ tedina.»

10 Ken Isa jaay booy taar gaabm ese se, taara se ኃkiñ
 taad eyo. Naañ deek jeege tun daaniñ se ኃ: «Naase
 'booyki be'e m'asen taada: maakñ gaan *Israelge tun
 ute dende se kic bo, maam m'ñ te nam jaay aal maak-
 iñ do *Raa ki aan ጋጋ gaabm ara se eyo. 11 Anum
 m'deeksen m'k: jeege dena utu ade kiñ baa ጋጠn
 kaam kaada tookno, ኃ kaam kaada toocñ ni, naade
 ade baa utu tush 'kiñg kñsn bii laa ki ute maak-raapo
 ute bugjege *Abraam, Isaka ኃ *Yakub *maakñ Gaar
 Raa ki tele. 12 Num gaangen gen maakñ Gaar Raa tap
 bo, naade se bo j'utu j'aden ኃኃ ኃ j'utu j'aden komb
 naatn maakñ ጋጠ ken ኃኃ ኃኃ. ጋጠn se bo naade baa
 keeme ኃ tañ naandegge.» 13 Ter Isa deek bubm asgar
 *Romege tu se ኃ: «ኃ 'terl 'baa bei ki. Ute kaal maaki
 naai aal dom ki paac se, nakñ naai 'tñd meta ro ki se
 'kñ tēda.» ኃ kaad ken se sum bo, debm tedn naabiñ
 se ኃ lapia.

Isa ed lapi jee ኃንጋge tu dena
 (Mk 1.29-34; Lk 4.38-41)

14 Ter Isa iñ baa bee Pier ki. Ken naañ jaay aan sum
 se, ኃ moom Pier menda se ኃኃ tood tood danjal ki
 ኃ naañ roñ ኃ kedek. 15 ጋጠn se naañ ጋጋ iñ utina ኃ roñ
 ኃ kedek se terec urlu ኃ ጋጠn se naañ iñ daara ኃ
 baag tedn ኃኃ Isa ki.

16 Ken kaada ooc jaay ጋጠ ted ilim se, jeege baano
 ute jee ኃ sitange se dena ጋጠn Isa ki. Ute taariñ se
 sum bo, naañ tuur sitange naatn ro jeege tu ኃ jee
 ኃ se paac naañ edden lapia kici. 17 Nakñ Isa ted
 se aanga doobiñ ki aan ጋጋ taar ken debm taad taar
 teeco taar Raa ki roñ Ezayi taadno do ኃኃ ken ኃ:

Kñnjegen tujjeki rojege se, naañ uuniñga paac doñ ki
 †

Jeegen ken je daan Isa
 (Lk 9.57-62)

18 Ken Isa jaay aak jee denge ጋጋ gurugiñ se, ጋጠn se
 naañ deek jeege tun metiñ ki ኃ k'gaan k'baaki jey
 baar ken kaam naane. 19 Gañ maakñ jee jeel taadn
 ኃኃ metn Ko Taar Raage se, deb kalan iiko eeñ ki
 deekiñ ኃ: «Debm dooy jeege, ጋጠn naai 'baa gay gay
 kic bo, maam m'ai daana.» 20 Isa terliñ ኃ: «'Booyo!
 K-bukumbk kic bo ኃ bee tooddege, ኃ yeelge kic le
 ኃ kujdege. Num gañ maam *Goon Deba se m'k ጋጠn
 maam m'an ኃ dom eyo.» 21 Maakñ jeege tun metiñ ki

† Aak Eza 53.4.

se, deb kalan kuuy se deekiñ ኃ: «Melje, ኃ num m'ade
 baa duubm bubum jaayo.» 22 Gañ Isa terliñ ኃ: «ኃ jee-
 gen aan ጋጋ ooyga kooy naan Raa ki se 'duubm naapa,
 num naai se, 'baado 'daanuma.»

Isa ኃ daar kuulu
 (Mk 4.35-41; Lk 8.22-25)

23 ጋጠn se Isa ook maakñ markab ki ኃ jee metiñ ki
 baa ute naaga. 24 ጋጠn se sum bo kuulu ኃኃ ኃ ኃ
 makኃ do baar ki. Kuulu se ted maane aal walak
 walak ኃ iñ baa baa doocñ markaba. Num naañ ken
 se, Isa tood tood bia. 25 Jee metiñ ki iiko eeñ ki ኃኃ
 durina ኃ deekiñ ኃ: «Melje, naakje! Ey num bere, naa-
 jeye j'aki kutu.» 26 Isa deekden ኃ: «Gen di jaay naase
 'beerki bin se? Naase se aalki te maakse paac do Raa
 ki eyo.» ጋጠn se naañ iñ daara, aac kaama kuul ki ute
 maane ki ኃ naañ ken se, ጋጠn baa tood dil. 27 Ken
 naade jaay aak nakñ ese se, paac ኃኃ taad eyo ኃ
 deek ኃ: «Aakki tu nakage! Kese tap bo naja bini ken
 taad kuulu ute maane ki kic bo tookiñ taariñ se?»

Isa ed lapia gaabge tu dio ken ኃ ኃ sitange
 (Mk 5.1-20; Lk 8.26-39)

28 Ken Isa jaay aan jey baar ken kaam naane, taa
 naañ jee Gadarge tu se, ጋጠn se gaabge dio ኃ ኃ si-
 tange teeco maakñ iibge tun Yaudge tedino gen ጋጠ
 taal yodege se, baado ኃኃ. Gaabgen di se naade
 kusina ኃ ጋጠn naade iñg se nam ኃ aal te doobm se
 eyo. 29 Ken naade jaay aakiñ se, ጋጠn se naade baag
 ኃኃ ኃ ኃ ኃ: «Goon Raa, naai 'je di roje ki? Ken kaadn
 Raa ኃኃ se aas te ey ኃኃ sum bo, naai 'baado 'je
 ajen dabar la?» 30 Naande ki ኃ ኃ se ኃ ኃ
 kiñzirge dena k'gaamde gaama. 31 Sitange se eem ኃኃ
 metn Isa ki, deekiñ ኃ: «Ken ajen tuur num, 'lj naaje
 k'baa kend maakñ ኃኃ kiñzirge tu se.» 32 Isa deekden
 ኃ: «'Teec 'baaki.» ጋጠn se sitange se teeco ro gaabge
 tun di se ኃ baa end maakñ kiñzirge tu. Naañ ken se
 sum bo ኃኃ kiñzirgen te dende se ኃኃ rus ኃ naar
 aano girdi girdi ኃኃ baa si maakñ baar ki ኃ naade
 ooy ut kap. 33 Ken jee gaam kiñzirge jaay aak nakñ ted
 se, naade ኃኃ aañ baa maakñ geger ki ኃ baa taad
 metn taar nakgen deel se paac jeege tu nakñ aan do
 gaabge tun di ken ኃ ኃ sitange se. 34 ጋጠn se jee
 maakñ geger ki se paac teec baado ኃ Isa. Ken naade
 baado ኃኃ sum se, naade seliñ metina ኃ deekiñ ኃ:
 «Naai se iñ 'teec ኃኃ naanjel!»

Isa ed lapi debm k'irunguy ki
 (Mk 2.1-12; Lk 5.17-26)

9 Ter Isa ook maakñ markab ki, gañ baar baa
 maakñ gegeriñ † ki. 2 ጋጠn se jeege uuno debm
 k'irungyuu do nakñ toodiñ ki, ኃ baano ጋጠn Isa ki. Ken
 Isa jaay aak naade aal maakde doñ ki se, deek debm
 k'irunguy ki se ኃ: «Aay kaami goonuma! *Kusiñige se,
 maam m'kñlisiñga naatn.» 3 Gañ jee jeel taadn ኃኃ
 metn Ko Taar Raage kandum se baag taadn ute

†† Gegeriñ ara se, taad ute Kaparnayum.

maakde כּ: «Gaabm ese se naan naaj naaj *Raa.»⁴ Ken Isa jaay jeel saapde sum se, deekden כּ: «Taa di jaay naase 'saapki nakn jig eyo ute maakse bin se?»⁵ Gen naase ki num ken gay bo כּ cir ken m'deekn m'כּ: «Kusinig se, maam m'כּlisiniga naatn» לבּוּ ken m'deekn m'כּ: «Iini כּ 'lea» se bo כּ cir le?»⁶ Bin num, naase aki 'jeele maam *m'Goon Deba se, do naan ki ara se, m'כּ כּכּ gen כּכּ kusin jeege.» Gctn se, Isa deek debm k'runquy ki כּ: «Iini, uun nakn toodi se כּ 'baa bei ki!»⁷ Gctn se gaaba se iini כּ baa been ki.⁸ Ken dck jee denge jaay aak nakn ese se, beere baa ckde כּ gctn se naade כּכּ Raa ken ed כּכּ bin se jik-ilimge tu.

Isa danj Matiye (Mk 2.13-22; Lk 5.27-39)

⁹ Ken Isa jaay deel deel naane se, naan aak gaaba kalan k'danjn Matiye *debm כּכּ miiri ing king gctn tedn naabin ki. Naan deekin כּ: «Iini 'daanuma!» Gctn se sum bo Matiye iini כּ daaniga.

¹⁰ Bii kalan Isa ute jee metin ki ing כּ כּ beee Matiye ki se, *jee כּכּ miirge † dena te jee kusinige se baado ing כּ te naade kici. ¹¹ Ken *Parizige jaay aak nakn ese se, naade deek jeege tun metn Isa ki כּ: «Gen di jaay Debm dooyse se ing כּ te jee כּכּ miirge כּ jee tedn kusinige se?»¹² Ken Isa jaay booy taarde se, deekden כּ: «Jee rode kiji se, naade je daptor eyo, num ken je daptor se, jee כּכּ. ¹³ Bin num 'baa 'saapki do taar ken Raa taadno se ken כּ: *Maam m'je amki כּכּ *serke sum eyo, num nakn maam m'je se, 'tedki beε bo jeege tu*. † Maam m'baado se gen danj jee ken saap כּ naade aak beε naan Raa ki se eyo, num maam m'baado se gen jee jeel rode ki, naade jee kusinige se.»

Isa taad taar kuun *siam

¹⁴ Gctn se jee metn Jan-Batist ki baado כּכּ metn Isa deekin כּ: «Naaje j'ute *Parizige se k'lee k'tuun siam; anum gen di jaay jee metn naai ki uun siam ey se?»¹⁵ Isa terlden כּ: «Jeegen baado כּכּ menda jaay gaabm menda utu se, naade 'כּ king maak-tuj ki la? Met ki eyo. Naade se כּכּ kuun siam eyo ken mel menda jaay utu te naade se. Num ganj bii kalan kaadin utu 'kaana gaabm menda j'lan כּכּ naatn se jaay bo medinge se 'kuun siam.

¹⁶ «'Booyki: nam כּכּ kaal kal kiji ro kal ken koon eyo. Ey num kal kiji se an neεpm ute kal koono. כּ gctn neεpin se 'tedn magal cir ken do ckina. ¹⁷ כּכּ koojn bin utu iini kii se j'lan כּכּ maakn k-leeεge tun koon eyo. Ey num כּכּ koojn bin utu iini kii se an ckbm ute k-leeεge. כּכּ se le כּכּ naan ki ceε, כּ k-leeεge se le tujn kici. Bin num, כּכּ koojn bin utu iini kii se j'lan כּכּbin maakn k-leeεge tun kiji; taa bin se, כּכּ maak ki se le tuj eyo כּ k-leeεge se le כּכּ 'ckbm eyo.»

† Jee כּכּ miirge se Yaudge aakden aan כּכּ jee kusinige. †† Aak Oz 6.6.

Isa ed lapi mend ki כּ dur goon menda daan yoge tu (Mk 5.22-43; Lk 8.40-56)

¹⁸ Kaad ken Isa utu taadden taad כּכּ sum bo, maakn magal Yaudge tu se deb kalan baado כּכּ, erg naanin ki deekin כּ: «Goonum menda se te ooy kooy borse sum, 'baado כּכּ ji don ki taa naan duru.»¹⁹ Gctn se Isa ute jee metin ki iini כּ metina. ²⁰ Ken naade utu baa baa doob ki se, gctn se, menda kalan bin se gctn moosin aan sum se כּ daar eyo bini ted baar sik-kaar-dio, naan כּכּ metn Isa כּ taad te maakin כּ: «Ken maam m'baa jaay m'utga taa kalin sum bo, m'utu m'כּ lapia.» Gctn se naan baado naagan Isa ki ut taa kalina כּ naar כּ lapia. ²² Isa כּ terl aakina כּ deekin כּ: «Aay kaami goonuma! Taa naai aalga maaki dom ki se, kaal maaki se aajiga.» כּ kaad ken se sum bo, menda se כּ lapia.

²³ Ken Isa jaay aan bee gaab ken magal Yaudge se, naan כּ jee tuuy kaage כּ jee denge se le daar כּכּ כּכּ makn. ²⁴ Naan deekden כּ: «'Teecki naatn! Beε, goon menda se le ooy te eyo, naan tood tood bi sum.» Ganj gctn se naade ooyin koogo metin ki. ²⁵ Ken jee den jaay כּכּdeno naatn se, Isa end maakn bee ki כּכּ ji goon menda כּ gctn se goon menda se iini. ²⁶ Gctn se labarin se כּכּכּ taa naan gctn ese paac.

Isa כּכּ kaam jee kaam-כּכּge dio

²⁷ Ken Isa iini gctn se jaay baa baa se, gctn se jee kaam-כּכּge dio כּ metina כּכּ כּכּ כּ: «Eεjn doje ki, naai *Goon Daud!»²⁸ Ken Isa jaay aan been se, jee kaam-כּכּge se baado כּכּכּ כּ naan deekden כּ: «Naase 'took aalki maakse dom ki la ken maam m'כּכּ כּכּ gen tedn nakn ese se?» Naade terlin כּ: «Yεε Mel-je, naaje k'tooko.»²⁹ Gctn se Isa uun jin כּכּden kaamdege tu כּ deekden כּ: «Aan כּכּ naase aalkiga maakse dom ki se, nakn naase 'jeki se 'kaan kaama.»³⁰ Naan ken se sum bo, kaamdege naar כּכּ taaka. Num gctn ese se Isa aacden kaama כּ deekden כּ: «כּכּki כּכּ: taar se, כּכּ 'baa taadin ki nam ki.»³¹ Num ganj ken naade jaay iini baa baa sum se, nakn Isa tedden se, naade baa כּכּכּ taa naan ken ese paac.

Isa ed lapi debm ken כּכּ taad taar eyo

³² Ganj ken jee kaam-כּכּgen di se jaay teec baa baa sum se, naan ken se, naade baano gctn Isa ki ute gaaba kalan bin se, כּכּ sitan ken כּכּ כּ taad taar eyo. ³³ Gctn se Isa tuur te sitan ro gaab ken ese se, כּ gaabm כּ taad taar ey se, baag taadn taara ceε. כּ ken jee denge aak se nakn se deel dode כּכּ kden taad eyo כּ deek כּ: «Maakn *Israel ki paac se, nakn bin se bii kalan k'j'laak te eyo!»³⁴ Ganj *Parizige se deek כּ: «Ute *Bubm sitange se bo naan tuur sitange ro jeege tu.»

Isa ɛj do jee dɛnge tu
(Mk 3.6-19; Lk 6.12-16, 10.2)

³⁵ Isa lee baa maakɲ gɛgɛrge tu ɔɔ maakɲ naange tu paac, lee dooy jeege maakɲ *beege tun Yaudge lee tusn maak ki. Naan lee taadɛn Labar Jiga gen *maakɲ Gaar Raa ɔɔ lee ɛd lapi jee kɔɔɲge tu paac ɔɔ jeegen paacɲ kɔɔɲ tujɛnga tuju. ³⁶ Ken naan aak jee dɛnge se, naan ɛjɛɛn dode ki taa naade se ɔɔrga ɔɔ maakde tujga aan ɔɔ baatgen ɔk debm gaam eyo. ³⁷ Gɔɔn se Isa deek jeege tun metɲ ki ɔɔ: «Maakɲ-gɔɔn tɛdga gen kɔɔ se dɛna, nabo jee tɛɛn naabge se, baata †. ³⁸ Bin num, l'ɔɔndki metn Mel maakɲ-gɔɔn taa ade kol jee tɛɛn naabge do ki gen kɔɔɲ maakɲ gɔɔɲa.»

*Jee kaan naabm Isagen sik-kaar-dio

10 Ter Isa danɔ jee metɲ ken sik-kaar-dio. Naan ɛɛɛn ɔɔɔɔ gen tuur sitange ro jeege tu ɔɔ gen kɛɛn lapi jee kɔɔɲge tu paac ɔɔ jeegen paacɲ ken kɔɔɲ tujɛnga tuju. ² Ken ara bo ro jee kaan naabm Isagen sik-kaar-dio: ken deet se, Simon k'danɲ Pier se ute gɛ-naan Andre; Jak ute genaan Jan, naaden di se gaan Zebedege; ³ Pilip ɔɔ Bartelemi; Toma ɔɔ Matiye ken naabin tɔkɲ miiri se; Jak goon Alpe ɔɔ Tade; ⁴ Simon debm je kujɲ naanɲa † ɔɔ Judas Iskarɔɔt, naan bo debm utu kutn Isa se.

Isa ɔɔ *jee kaan naabingen sik-kaar-di se naaba
(Mk 6.7-12; Lk 9.1-6)

⁵ Naade se bo jee kaan naabm Isagen sik-kaar-di ken naan ɔɔɛn naaba. Ken ɔɔɛ kol se, naan ɛjɛɛ ɔɔ taadɛn ɔɔ: «ɔɔɲte l'baaki maakɲ naange tun melɲge Yaudge eyo ɔɔ maakɲ gɛgɛr *Samarige tu se kalan kic bo ɔɔɲte l'kendki maak ki. ⁶ Num l'baaki gɔɔn gaan *Is-raelge tu, naaden tec aan ɔɔɔ baatgen iigga kiig se. ⁷ Ken l'baaki baa doob ki se l'taadɛdeki taar *Raa ɔɔki: «Berɛ, *maakɲ Gaar Raa se ɔɔɔɔ ɔɔɔɔ.» ⁸ ɛdki lapi jee kɔɔɲge tu, l'durki jeegen ooyga kooyo, ɛdki lapi jee bik-idge tu taa rode l'daapm tɛɛn aak bɛɛ naan Raa ki ɔɔ l'tuurki sitange ro jeege tu. Taa naase lɛ ɔɔɲki cɛɛɛ dey se, naase kic bo ɛɛɛɲki jeege tu cɛɛɛ. ⁹ «Ken naase l'baaki baa se, ɔɔɲte l'kuunki daab, pudda ey lɛ gurs maakɲ ɔɔ ki. ¹⁰ ɔɔ ken l'baaki baa doob ki se ɔɔɲte l'kuunki ɔɔɔɔ, ɔɔɲten l'ɔɔski kalge di dio, saage ɔɔ ɔɔɲten l'kuunki sirdi. Taa debm tɛɛn naaba se, bɛɛki num, j'lan kɛɛn kɔɔɲa. ¹¹ «Ken naase jaay aki kend maakɲ gɛgɛr ki ey lɛ maakɲ naan ki se, l'jeki debm bɛɛ ken asen ɔɔɔɔn kɔkɲ jiga. Naase ingki gɔɔn deb ken ese sum bini anki kiin baa maak ki. ¹² Maakɲ bee ken jaay naase ɛndkiga maak ki se, l'tɛɛdeki ɔɔɔɛ. ¹³ Ken jee maakɲ bee ki se jaay ɔɔɔɔ ɔksenga lɛ, ɔɔ ɔɔɔɛ se king te naade. Num ken naade jaay ɔɔɔɔ ɔksen te ey lɛ, ɔɔ ɔɔɔɛ se asen tɛɛl

† Ara se Isa taad te jeegen ing aak kaak kaama j'laden taadn labariɲ ken jiga se nabo jeegen baa taad se, naade baata. †† Debm je naanɲin ara se je deekɲ ɔɔ: debm je kuun naanɲin kaam ji jee wɔɔɔɔdege tu. Jee wɔɔɔɔdegen ara se je taadn ute *Rɔmege, taa kaad ken ese se taa naan *Israel se kaam ji Rɔmege.

ɔɔɲ gɔɔɲ ki. ¹⁴ Ken maakɲ gɛgɛr ki ey lɛ maakɲ bee ken naase aki kend maak ki jaay, naade baate ɔɔɔɔn kɔkɲ se, ɔɔ baate booy taarse num, naase l'teec ɔɔɲɛnki beede ey lɛ maakɲ gɛgɛrde ɔɔ ken teec l'baaki baa se, kudn jesege tu se kic bo l'tupdeki naatn. ¹⁵ l'Booyki bɛɛ m'asen taada: bii ken Raa l'ɔɔɲ ɔɔɔɔ do jeege tu se, jee maakɲ gɛgɛr ken ese se ɔɔɔ kooɔɲ do naade ki se aden tɛɛn ɔɔɲ cir gen jee taa naan ɔɔɔɔm ute gen Gɔmɔɔ †!»

Dubar utu kaan do jeege tun metn Isa ki
(Mk 13.9-13; Lk 21.12-17; Lk 12.2-9)

¹⁶ «l'Booyki! Maam m'lɛse aan ɔɔɔ baatge maakɲ k-sogsogige tu; nabo naase se ingki do metɛkse ki aan ɔɔɔ ɔɔɔɔɔ ɔɔ l'tɛɛdeki rose miskinge aan ɔɔɔ dɛɛrge. ¹⁷ ɔɔndki kɔɔɔ, taa jeege utu asen tɔkɲ baa gɔɔn kɔɲ ɔɔɔɔɔ tu, naade asen tɔnd ute mɛɛɛɛ maakɲ *beege tun Yaudge lee tusn maak ki. ¹⁸ Taa maam se naade asen tɔkɲ baa naan magalge tu ɔɔ naan gaaringe tu, taa bin se naase aki tɛɛn saadumge naan naade ki ɔɔ naan jeege tun Yaudge ey se kici. ¹⁹ Ken jaay j'ɔɔ k'l'baansinga naan ɔɔɔɔɔ tu num, gɔɔn naane se ɔɔɲte l'beerki do taar ken naase aki baa taada ɔɔ ute raay naase aki ɔɔɲ jaay anki taadn taar se. Taa kaad ken se, Raa bo asen kɛɛn taar ken naase adeki taada. ²⁰ Taa taar naase aki taad se, gen naase malɲge eyo, num taar se Nirl gen Bubse Raa bo asen kol naase aki taada. ²¹ Naan ken se, gena a utu kol genaan j'lan baa ɔɔɔ ɔɔ bubu kici utu kol goonɲa j'lan baa ɔɔɔ. Gaange utu tɛɛl naaga bubdege tu ɔɔ je yode. ²² Taa maam se jeege paac utu asen ɔɔɔɔn kundu; nabo debm jaay aayga kaamin bini aanga do taar ɔɔɔɲ ki num, naan se utu l'ɔɔɲ kaaja.» ²³ Ken jaay k'l'dabarse maakɲ gɛgɛr ken kaam kalan num, aan l'baaki maakɲ gɛgɛr ken kuuyu. l'Booyki bɛɛ m'asen taada: gɛgɛrgen maakɲ naan *Is-rael ki se, naase adeki lee ɔɔɔ ey sum bo, maam *Goon Deba se m'kaan ro ki.

²⁴ «Debm lee metn deb ken dooyɲ se, l'ɔɔɲ cir debm dooyɲ eyo; ɔɔ debm tɛɛn naaba gɔɔn deb ki se, naan se l'ɔɔɲ cir melɲ eyo. ²⁵ Anum debm lee metn deb ken lee dooyɲ se ɲ'tɛɛd aan ɔɔɔ debm dooyɲ se. ɔɔ debm l'tɛɛd naaba gɔɔn deb ki se kic lɛ, ɲ'tɛɛd aan ɔɔɔ melɲ se. Taa debm ken mel bee se kic naade naanɲa ɔɔ naan bo Belzebul †, bin num met kando k'naajɲ jeegen maakɲ beɛɲ ki se cir gen naan se daala!»

ɔɔɲte l'beerki jeege tu

²⁶ «Taa naan se bo jeege se, ɔɔɲten l'beerdeki! Taa kaadɲ jaay utu l'kaan se, nakɲ paacɲ j'ɔɔɲɲga kɔɲ se, utu l'toodn tal. ɔɔ nakɲ ɔɔɔɔ k'l'jeelki metɲ ey se, j'utu j'lanɲ jeele. ²⁷ Nakɲ paacɲ maam m'l'taadseɲɲ maakɲ ɔɔɔ ki se, l'baa l'taadɲɲki jeege tu ute kaam kaada. Nakɲ ken naase l'booyɲɲki k'l'taadseɲ naan ki metn bisege tu se l'ɔɔɔɔɲɲki do beege tu kici. ²⁸ ɔɔɲte l'beerki jeege tun l'ɔɔɔ daa roa, ey num ɔɔɲ ɔɔɔ ko ey se; num l'beerki bo Raa ki, naan bo debm ken ɔk ɔɔɔ ken ɔɔɔ

‡ Aak Jen kɔɲ 13, 18 ɔɔ 19. †† Belzebul se ro *Bubm sitange kici taa maakɲ Kitap ki se Bubm sitange se ɔk ro dɛna.

daa rose ܐܘܟܠ kose maakn poof ken gen daayum se. ²⁹ Yeelge s̄em s̄em di se k'ldugin ute ܟܘܟܘܟ kalan sum ey la? Ute naan se kic bo ken maakde ki se jaay kalan l'koocn naan ki se ken Bubsen Raa tookga jaayo. ³⁰ Num gan naase se b̄ekn dosege kic bo Raa jeelin kalan kalan. ³¹ Bin se, ܘܢܛܗ l'beerki! Naan Raa ki se, naase se l'cirki yeelge se ܕܘܟܐ. ³² Debm jaay taad naan jeege tu ܘܘܢ naan debm maam se, maam kic m'taadn naan Bubum ken maakn raa ki m'deekn m'ܘܟܐ: naan se debm maama. ³³ Num debm ken baatum naan jeege tu se, maam kic m'utu m'lan baatin naan Bubum ken maakn raa ki kici.»

Isa se baano ute ܘܟܘܟܐ bo do naan ki eyo num ܘܟܘܟܐ
(Lk 12.51-53, 14.26-27)

³⁴ Isa taad ܘܘܢ: «ܘܢܛܗ l'saapki ܘܘܟܐ maam se m'baano ute lapia bo do naan ki. Maam se m'baano bo ute lapi eyo, num m'baano ute ܘܟܘܟܐ. ³⁵ Deere, maam se m'baado gen:

*gaan goon gaaba ute bubina ,
goon menda ute kona ,
moom menda ute mend goonina .*

³⁶ Jeegen maakn bei ki se bo utu l'tedn jee w̄w̄yige . †
³⁷ «Debm jaay je bubin ute kon cirum maam se, naan se aas te gen tedn debm maam eyo. ܘܘܢ debm jaay je goonin gaaba ute goonin menda cirum maam se, naan se aas te gen tedn debm maam eyo. ³⁸ ܘܘܢ debm jaay baate kuun kaagn j'ansin tupm ro ki ܘܘܢ ܘܘܟܐ metum ey se, naan se aas te gen tedn debm maam eyo. ³⁹ Debm jaay je kaajn kon se, naan utu an kutu, ܘܘܢ debm jaay ut kona taa maam se, naan utu an kaaja.»

Debm ܘܟܟܐ naase se aan ܘܘܟܐ ܘܘܟܘܟܐ maama

⁴⁰ «Debm jaay ܘܘܟܐ ܘܟܟܐ naase se, aan ܘܘܟܐ naan ܘܘܟܐ ܘܘܟܘܟܐ maama ܘܘܢ debm ܘܘܟܐ ܘܘܟܘܟܐ maam se l̄, aan ܘܘܟܐ naan ܘܘܟܐ ܘܘܟܐ debm ken ܘܘܟܘܟܐ. ⁴¹ Debm ken jaay ܘܘܟܐ ܘܘܟܐ debm taad taar teeco taar Raa ki, taa naan jeelin naan se debm taad taar teeco taar Raa ki se, naan l'kan bedina aan ܘܘܟܐ gen debm taad taar teeco taar Raa ki se kici. Debm jaay ܘܘܟܐ ܘܘܟܐ debm ken ted naka ute doobina, taa naan jeelin naan debm daan ki se, naan se l'kan bedina aan ܘܘܟܐ gen debm daan ki se kici. ⁴² l'Booyki b̄e m'asen taada: maakn gaange tun s̄em s̄em se, debm jaay edga maan kurlu ܘܘܟܐ deb kalan ki, taa naan jeelin naan debm maam se, debm bin se, b̄e naan ted se l'kutn cer eyo, num naan utu l'kan bedina.»

Isa ute Jan-Batist
(Lk 7.18-35)

11 Ken Isa jaay dooy jee metin ken sik-kaar-di aas sum se, naan iin ܘܘܢ gdn ese ܘܘܢ baa lee taad taar *Raa jeege tun maakn gegerge tun gen taa naan gdn ese ܘܘܢ dooyde.

² Kaad ken Jan-Batist utu maakn dangay ki se, naan booyga nakn paacn ken *al-Masi ted se. ܘܘܢ naan danjo maakn jeege tun metin ki se jeege kandum ܘܘܢ olde

† Aak Mis 7.6.

gdn Isa ki. ³ Naade baa tnd metin ܘܘܢ: «Naai bo debm ken jeege ing aak kaama j'oln utu ade baa se l'bu, k'booy nam kuuy ne?» ⁴ Isa terlden ܘܘܢ: «l'Baa taadki Jan ki nakn naase mala aakin ki ute kaamse se ܘܘܢ booyin ki ute bise se: ⁵ jee kaam-ܘܘܟܐ l̄, kaamdege ܘܘܢ taakga, jee cekedge l̄, leega talam talam, jee bikidge l̄, ܘܘܢ ga lapia ܘܘܢ rodege toodga ܘܘܢ ܘܘܟܐ, jee duguyge l̄, b̄orse booy booyo, jee ooyga kooy kic l̄, duroga daan yoge tu ܘܘܢ Labar Jiga se l̄, k'taadinga jee daayge tu. ⁶ Maak-raapo deb ken jaay ai kaamin ܘܘܢ doobm gen kaal maakn do maam ki eyo.»

⁷ Ken jee Jan oldeno naaba jaay ܘܘܢ terl baa se, Isa baag taadn taar Jan se jee denge tu ܘܘܢ: «Do ܘܘܟܐ-baar ki se, naase tap bo ingkiro kaakn nanja? L'bu ingkiro kaakn mu taa baar ken kuul teen baansin kaam ara kaam ara se la? ⁸ A-a! Bin num naase ingkiro kaakn nanja? L'bu ingkiro kaakn gaabm ken tus kal aak b̄e se ne? ܘܘܢ. Jee lee tus kalgen aak b̄e gen koono se ting maakn b̄e gaaringe tu. ⁹ L'bu naase tap bo ingkiro kaakn nanja? Naase se ingkiro kaakn debm taad taar teeco taar Raa ki se la? Deere, l'booyki m'asen taada: naan se debm taad taar teeco taar Raa ki nabo naan magal cir debm taad taar teeco taar Raa ki se daala. ¹⁰ Naan se bo debm ken l'raano metn taarin do ܘܘܟܐ j'oln:

*'Booyo, maam m'ai ܘܘܟܐ debm kaan naabum naani ki ,
taa ai daapm doobi . ††*

¹¹ l'Booyki b̄e m'asen taada: maakn jeege tun mendge toojden do naan ki ara bini aan do Jan-Batist ki se, debm ken magal cirin Jan se, gdn. Anum debm *maakn Gaar Raa ki se baat aan ܘܘܢ di kic bo, naan se bo magal † cir Jan. ¹² Kaad ken Jan-Batist lee taado Taar Raa jeege tu bini aan b̄orse se, maakn Gaar Raa se jeege je kend ute taa ܘܘܟܐ. ܘܘܢ jeegen ted naka ute taa ܘܘܟܐ se, je an kuun maakn Gaar Raa se kaam jide.

¹³ Taar ken jee taad taar teeco taar Raa ki taado ute *Ko Taar ken Raa edo Musa ki do ܘܘܟܐ se, paac, bini aan do Jan ki se, taado metn taar Gaar Raa ken utu ade baa se. ¹⁴ Ken naase jaay l'je aki booy kkn num, *Eli ken naase ܘܘܟܐ utu ade baa se, Jan se bo naan.

¹⁵ Debm jaay ܘܘܢ bi booyo num, booy ܘܘܢ taar se! ¹⁶ Jee-gen b̄orse tap bo m'aden kmb b̄e ute nanje? Naade tec aan ܘܘܢ gaangen ing b̄or ki jaay taad ute naapa ܘܘܢ:

*¹⁷ Naaje k'tuysen kaa
nabo naase l'baate daamki.
Naaje k'l'aarsen kaa yoa
nabo naase l'baate keemki.*

¹⁸ «Ey num ken Jan baado se, naan je ܘܘܢ den eyo ܘܘܢ aay tdn †† koojn bin eyo ܘܘܢ jeege deek ܘܘܢ: naan se debm sitan! ¹⁹ Ken *Goon Deba jaay baado se ܘܘܢ ܘܘܢ aaye, nabo jeege deek ܘܘܢ: naan se debm kaam-ܘܘܟܐ ܘܘܢ debm kaay-koono ܘܘܢ ܘܘܢ mede ute *jee tkn miirge ܘܘܢ ute jee *kusinge! Num jeel-taar gen Raa se j'laak k'jeel-

†† Aak Mal 3.1. † Ken baano ute maakn Gaar Raa se, Isa. Taa naan se bo Matiye taad ܘܘܢ jee ken maakn Gaar Raa ki se naade cir Jan-Batist ken baado naan Isa ki gen daapm doobina. †† Maakn taa naan *Israelege tu se jeege ted tdn ute teen eyo num ute koojn bin sum.

in naan met ki se ute nakgen jikilimge tēda, taa naade se took aalga maakde do Raa ki †.»

Jee maakn gegerge tun ken baate tookn kaal maakde do Isa ki
(Lk 10.13-16)

²⁰ Gōtn se Isa mooy jeegen maakn gegerge tun ese dena taa naade baate l'etl kingde, ey num gōtn ese se bo, gōtn naan tēdno nakn-kaabngge dena. ²¹ Naan deekden kō: «Utu asen kōnk aak eyo naasen jee maakn geger ken Kōkzin ki! Utu asen kōnk aak eyo naasen jee maakn geger ken Betsaida ki! Taa nakn-kaabngen tēd gōtse ki se jaay l'tedoga tēd maakn gegerge tun Tir ki ute ken Sidn ki num, kaadn do dōki naade terloga maakde do Raa ki, naade tuusn kal kōl doa kōnk burku dodege tu kōnk kusinḡe. ²² Booyki, m'asen taada: bii ken Raa utu l'kōnk kōnk do jeege tu se, nakn utu l'kaan dose ki se utu l'kōnk cir ken aano do jeege tun Tir ki ute ken Sidn ki se daala. ²³ Kō naase, jee maakn geger ken Kaparnayum ki, gen naase ki num, kōki nookse se l'keem kaan maakn raa ki la? Kō! Naase se utu aki kooy l'baa gōtn jee ooyga kooy tusn ro ki se. Taa nakn-kaabngen tēdo gōti ki se jaay bo tēdoga tēd Sōdm ki num, kaadn naane geger Sōdm se bōrse kic tēdn utu ††. ²⁴ Taa naan se bo, l'booyki m'asen taada: bii kōnk kōnk ki se, nakn utu l'kaan dose ki se utu l'cir nakn ken utu kaan do jeege tun taa naan Sōdm ki se.»

Isa kōnk Raa
(Lk 10.21-22; 1Kōr 1.26-29)

²⁵ Kaad ken se Isa deek kō: «Bua, naai bo Mēl maakn raa ute gen do naan, maam m'l'kōmi taa nakgen se naai zyinga kōnk jee jeel-taarge tu ute jee metēkge tu, kō bōrse naai l'taadga metiḡa gaan sēemge tu. ²⁶ Deere, Bua, kese bo nakn jigan ken naai maaki l'jen ro ki.

²⁷ «Nakge paac se Bubum edumsingga kaam jima. Ey num Goono se nam tap bo jeeliḡ eyo; ken jeeliḡ se Raa Bubu kaliḡ ki sum. Kō Raa Bubu se kic ey num, nam tap bo jeeliḡ eyo num ken jeeliḡ se, Gooniḡ kaliḡ ki sum kō Gooniḡ se bo baado taad Raa Bubu se jeege tu taa an jeele.

²⁸ «l'Baakiro gōtum ki, naasen paacn ken kōnkiga kōnk kō daamse deerse se kō maam m'asen kēdn gōtn kōnk maaka. ²⁹ Uunki daamum se dose ki kō l'booy uunki taaruma. Taa maam se m'kōnk rom baata kō m'dalul. Ute maam se, naase aki kōnk gōtn kōnk maakse.

³⁰ Deere, taarum m'kōnk aki kuun se lē, naan kōnk eyo, kō daamum m'kōnk aki kuun se kic lē, naan cēere.»

Isa se naan bo Mēl *bii sebit
(Mk 2.23-28, 3.1-6; Lk 6.1-11)

12 Kaad ken se Isa deel maakn gōtn gem ki bii sebit † ki ute jee metiḡ ki. Ken naade deel deel se, jee metiḡ ki jaay, bo tōlde se baag tērecn do gemge kō kō. ² Ken *Parizige jaay aak nakn ese se, naade deek Isa ki kō: «Aaka, jee meti ki se tēd nakn ken

† Jeel-taar gen Raa se: naan kō Gooniḡ do duni ki. †† Aak Jen 13. ‡ Bii sebit se bii ken Yaudge lee jamakn ro ki.

jl'und te kulu gen tēd eyo bii sebit ki!» ³ Isa tēlden kō: «Naase l'dooyinḡi te ey la, nakn ken *Daud tēd ute jeenge kaad ken naade bo tōlde se? ⁴ Gōtn se Daud endo maakn *kōnk magal gen *Raa ki kō kō mappan j'lēdinga kēd *serke Raa ki, kō kō ed jeenge tun metiḡ ki kici. Ey num mappan se naade kōnk kōnk eyo; ken l'kōnk se, *jee tēdn serke Raage tu kalde ki sum. ⁵ Lōbu naase l'dooyinḡi te ey la, maakn *Ko Taar ken Raa edo Musa ki se, bii sebit ki se jee tēd serke Raage tu ken tēd naaba maakn kōnk magal gen Raa ki kic bo uum aal te bii sebit se naan ki eyo. ⁶ l'Booyki m'asen taada: nam utu gōtn ara se, magal cir *Bee Raa se daala. ⁷ Taar ken taad kō: *Maam se m'je amki tōnk serke eyo, num m'je se naase aki l'kējḡ bo do naapge tu* †† kō ken taar se jaay l'booy kōnkiga metiḡ num, jee se, naase adeki tōnk mindde eyo, taa naade se tuj te dim eyo. ⁸ Taa *Goon Deba se lē, naan bo Mēl gen bii sebit.»

Isa ed lapi gaab ken jin ooyga kooyo

⁹ Isa iḡn kō gōtn se kō baa endo maakn *bee ken Yaudge lee tusn maak ki. ¹⁰ Gōtn ese, naan kō gaaba kalaḡ jin ooyga kooyo. Taa *Parizige je doobm an kōnk mind Isa se, tōnd metiḡ kō: «Doobm naajege tu se, *bii sebit ki nam kō doobo ken kēdn lapia debm kōnk ki la?»

¹¹ Isa tēlden kō: «Maakse ki se nam kō baata kalaḡ sum, kō baatiḡ se jaay ooc maakn kōnk ki bii sebit ki num, an baa kōnk ey ne? ¹² l'Booyki, debkilimi se naan kōnk cir baata! Bin num bii sebit ki se, jeege kō doobo gen tēdn bēe jeege tu.» ¹³ Gōtn se Isa deek gaab ken se kō: «l'Sēj jii!» Gōtn se naan sēj jina kō gōtn ese sum bo jin se kō lapia aan gōnk naapiḡ se.

¹⁴ Gōtn se Parizige teeco naatn maakn bee ken Yaudge lee tusn maak ki se, baa tus dōnk taarde gen je doobm an l'kutn Isa.

Isa se naan bo debm tēdn naabm ken Raa bēer kōnk

¹⁵ Ken Isa jaay booy kō naade dōnkga taarde gen tōnk se, naan iḡn kō gōtn ese se kō jeege dena kō metiḡ kō naan ed lapi jee kōnk tu paac. ¹⁶ Num naan aacden kaama kō kōnk taadn jeege tu an jeele. ¹⁷ Bin bo taar ken debm taad taar teeco taar Raa ki roḡ Ezayi taadno do dōnk se aanga doobiḡ ki, ken kō:

¹⁸ «*Ken ara bo debm tēdn naabum ken maam Raa m'l'beer m'l'kōnk* .

Naan bo debm maak-jema kō kōnk jaay maam m'l'beer m'l'kōnk .

Maam m'āḡ kōnk Nirlum se doḡ ki kō doobm maam daan ki se ,

naan an taadiḡ jikilimge tu paac .

¹⁹ *Naan se lē mooy te nam eyo kō taad te makn eyo . Taar naan se j'āḡ booyinḡ doobge tun kaam ara kaam ara se eyo .*

²⁰ *Mu taa baar ken dug dug se kic bo, naan an tērec eyo .*

Kō kōnk poodiḡ baa baa kooyo se kic lē, naan an tōnk eyo .

Naan tēd nakge ute doobiñ se bini l'cir nakgen bēe ey se paac.

²¹ «Jee do naan ki se paac kōnd dode do naan ki.»

Isa ute *Bubm sitange se taarde kalan la?

(Mk 3.20-27; Lk 11.14-23)

²² Gōtn se jeege ɔk baano gōtn Isa ki ute gaaba kalan ɔk kōnk sitan kōnk sitan se tēdiñ gaabm se tēd kaam-kōnk kōnk taad taar eyo. Gaabm se Isa ēdiñ lapia, kaamiñ kōnk aaka kōnk naan baag taadn taara cey. ²³ Kōnk gōtn se jee dēnge paac aak nakñ se, deel dode kōnk kōnk taad eyo, deek kōnk: «Gaabm ese se, teeco metjil Gaar *Daud ki ey la?» ²⁴ Num gan ken *Parizige jaay booy taar se, naade deek kōnk: «Gaabm se tuur sitange ro jeege tu ute kōnk Belzebul ††, naan ken Bubm sitange se.» ²⁵ Gan Isa jeel maak-saapde dey se deekden kōnk: «Maakñ taa naan gaar ken jeenge taarde ɔk metn naap eyo kōnk baagga tēdn kōnk ute naapa se, naan se utu tēreɛ. Maakñ gēger, ey lē maakñ bee ken malinge tēd taara ute naapa se kic bo, malinge l'kōnk king eyo. ²⁶ Ken Bubm sitange jaay tuur naapiñ Bubm sitange se, kēse aan gōnk naan tēd kōnk ute ro naan maliña kōnk bin se naan tōpga roña. Ken bin num, gaariñ se naan añ kōnk kōnk dīo? ²⁷ Naase kōnk maam m'tuur sitange ute ro Belzebul se; num jee metse ki se, ken edden kōnk jaay tuur sitange se, naña? Bin num naade mala se bo asen kōnk kōnk dose ki. ²⁸ Ken deer num, maam se m'tuur sitange ute *Nirl Raa, bin se l'jeelki, *maakñ Gaar Raa se aanga gōtse ki. ²⁹ Ken nam jaay je kend kōnk bee debm kōnk se, debm se naan ɔk kōnk jaay bo, kōnk beña. ³⁰ Debm jaay ute maam ey se, naan se debm taamooyuma kōnk debm jaay noogum gen tush jeege ey se, debm bin se kōnk kōnk kōnk.»

³¹ «Taa naan se bo l'booyki m'asen taada: *kusiñ paacñ ken jikilimge tēda ute naajñ ken naade lee naaj Raa se kic bo, Raa adesin kōnk kōnk. Num debm jaay naaj Nirl Raa se, kusiñ naan se Raa añsin kōnk eyo.

³² Anum debm jaay taad taar ing kus ro maam *Goon Deb ki kic bo, Raa añ kōnk kōnk. Num gan debm jaay taad taar ing kus ro *Nirl Salal ki se, Raa añ kōnk kōnk do naan ki ara ki eyo kōnk bii ken kaam kōnk se ey kici.»

Ko kaaga ute koojiña

³³ Isa deekden kōnk: «l'Booyki. Kaagñ jiga se ooj koojiñ kic bo jiga, num kaagñ ken kōnk se, ooj koojiñ kic bo jig eyo. Taa kaaga se j'laak l'jeeliñ ute koojiña.

³⁴ Aakumki tu kōnk ara! Naase lē jee bēeki eyo, num te doobm gay jaay naase aki taadn nakñ bēe se? Taa taar ken jikilimge lee taad paac se iñō maakde ki.

³⁵ Debm bēe se, bēñ se iñō maakñ ki kōnk taar ken teec taariñ ki kic bo bēe, kōnk debm *kusiñ se, kusiñ se kic bo iñō maakñ ki kōnk taar ken teec taariñ ki kic bo ing kusu. ³⁶ l'Booyki m'asen taada: biin Raa kōnk kōnk do jeege tu se, taargen jeege taadiñ rēñ rēñ paac se, Raa

† Aak Eza 11.12. †† Aak Mt 10.25.

utu baa tōnd metde. ³⁷ Taa ute taar ken l'teec taari ki se jaay bo ai daapa ey lē ai kutu.»

Jeege je kaakñ nakñ-kōnk

(Lk 11.24-32)

³⁸ Gan gōtn se jee jeel taadn kōnk metn Ko Taar Raage kandum ute *Parizige naade deek Isa ki kōnk: «Debm dooy jeege, naaje k'je j'ai kaakñ naai ajen tēdn nakñ-kōnk ken j'an kaakñ jeel ro ki naai se iñō gōtn Raa ki.» ³⁹ Naan deekden kōnk: «Jee bōrse jig eyo kōnk l'tuj ɔrmdē naan Raa ki se je kaakñ nakñ-kōnk, nabo nakñ-kōnk naade an kaakñ jeel ro ki se, tecñ aan gōnk ken gen debm taad taar teeco taar Raa ki ken l'danjiñ Yunus † se sum. ⁴⁰ Aan gōnk Yunus tēdo bii kōnk maakñ kēñ ken magal se, *Goon Deba se kic bo l'tēdn bii kōnk maakñ naan ki. ⁴¹ Bii ken jaay Raa an kōnk kōnk do jeege tu se, jeegen Ninib ki se kic utu l'kōnk mind jee-gen duni ken bōrse. Taa naade se booy uunga taar Yunus kōnk tērlga maakde do Raa ki, anum l'booyki debm ara se, cir Yunus se daala. ⁴² Bii ken Raa an kōnk kōnk do jeege tu se, nēelgen iñō kaam kaam kōnk †† gōtn duni daar ro ki se utu kōnk mind jeegen duni ken bōrse se. Taa naan iñō gōtn kōnk gen booy taar Gaar Salomon debm jeel-taara se, kōnk l'booyki, debm jeel-taar ara se, cir Salomon se daala.»

Sitan ɔk tēro gōtiñ ki

⁴³ Tēr Isa taadēn kōnk: «Ken sitan jaay teec tēga nam se, naan baa leedo do kōnk-baarge tu je gōtn kingi, nabo naan tōro te eyo. ⁴⁴ Ken naan jaay tōro te ey num, baag taadn ute maakñ kōnk: maam se m'l'kōnk m'tērl gōtn ken m'iñno ro ki. Ken naan jaay ɔk tērl aan se, tōro bee se k'daapiñga aak bēe aac walak kōnk nam maak ki se gōnk. ⁴⁵ Gōtn se naan ɔk tērl kōnk baa tōro sitangen kuy cili ken kusiñ ciriñ naan se daala. Naade baado tēl end ing maakñ gaab ken se kōnk king gaabm se tērl baa tēd kusiñ cir ken deet se daala. Deere, naan se bo nakñ ken utu kaan do jeegen do duni ken bōrse jig ey se.»

Gēnaa Isage ute kōñde

(Mk 3.31-35; Lk 8.19-21)

⁴⁶ Kaad ken Isa utu taad taad jee dēnge tu bōrt sum bo, gōtn se genaange ute kōñde daar naatn je taadn te naana. ⁴⁷ [Deb kalan baado taadiñ kōnk: «l'Booyo! Koi ute genaai se utu naatn kōnk naade se je ai kaaka.»]

⁴⁸ Gan tērl deb ken j'liñ se kōnk: «Koyuma ute genaamge se tap bo nanje?» ⁴⁹ Tēr gōtn se, naan uun jin tōro jeenge tun metiñ ki kōnk deekden kōnk: «Aakki jee se bo koyumge ute genaamge. ⁵⁰ Taa debm jaay tēd nakñ Bubum maakñ raa ki maakñ jen ro ki se, naan se bo genaam gaaba, ken menda kōnk koyuma.»

‡ Aak Yunus 3.3-5. †† Aak 1Gar 10.1-13. †† Bersen ara se, maakñ Kitapge tun do dōkiñ se, metiñge maakde ki se, gōtk.

Kaal naagŋ taar gen debm kɔnd buru †
(Mk 4.1-20; Lk 8.4-15)

13 Bii ken se sum bo, Isa teec ŋ bea ƙ baa ing taa baar ken Galile ki. ² Ƙ ƙɔtn se dɔkɔ jeege dena tus ƙɛɛŋ ki ɔliŋ naaŋ iinŋ ook ing maakŋ markab ki ƙ jee ute dende se daar do jɛŋ baar ki. ³ Gɔtn se naaŋ taaddenga taarge dena ute doobm kaal naagŋ taara deekden ƙƙ: «!Booyki, deb kalan tɔs kupiŋa ƙ teec baa kɔnd buru. ⁴ Ken naaŋ jaay ɔnd kɔnd buriŋ se, kupm metiŋ si jɛŋ doob ki ƙ yeelge ƙɔɔ baado tuun ɔsiŋ naatn paac. ⁵ Kupm metiŋ si do naaŋ ken gɔtiŋ ƙ koa. Kupm se naar teeco ƙɔkɔ taa gɔtn se, naaŋiŋ ƙɛɛɛ. ⁶ Num gaŋ ken kaada jaay baag tɔŋ se, naaŋ lawaka ƙ tuutu, taa gɔtn se iiriŋ ŋ end baa te dɔk eyo. ⁷ Kupm metiŋ se si maakŋ ji kaag ken ƙ kɔkɔ. Ji kaagŋ ute kɔkɔ se teepe ƙ aayiŋ taara. ⁸ Kupm metiŋ si do naaŋ ken jiga. Kupm se am tɔkɔ doa ƙ ƙ kaama. Kengen metiŋge se ƙ kaama bɛɛ bɛɛ, kengen kuuy ƙ kaama dena ƙ kengen kuuy se ƙ kaama den ciri.» ⁹ Gɔtn se Isa deekden ƙƙ: «Debm jaay ƙ bi booyo num, booy ƙ taar se.»

Gen di Isa taadden ute kaal naagŋ taara

¹⁰ Jee metn Isa ki baado ŋiŋa ƙ tɔnd metiŋ ƙƙ: «Gen di jaay naai !taad jeege tu ute doobm kaal naagŋ taara se?» ¹¹ Naaŋ tɛrlden ƙƙ: «Nakŋ j'iŋiŋga ƙɔy maakŋ *Gaar Raa ki se, naase se *Raa taadsenga naase !jeeliŋkiga. Gaŋ jee kuuy se, nakŋ se Raa ŋ taadden te metiŋ eyo. ¹² Taa naaŋ se debm ken ƙ se j'iŋ kɔmb do ki !tedn dena, num debm ken ƙ ey se lɛ, ken ƙɔkɔ naaŋ ƙ se kic bo j'an tɔsn naatn. ¹³ Taa naaŋ se bo, maam m'taadden ute kaal naagŋ taara se:

*taa naade aaka ƙ ŋ aak ƙ eyo ,
naade booyo ƙ ŋ booy ƙ taar se eyo .*

¹⁴ Bin bo taar ken debm taad taar teeco taar Raa ki roŋ Ezayi taadden do dɔkiŋ se aanga doobiŋ ki ken ƙƙ:

Taar se naase utu aki booy ute bise, nabo aki booy ƙ ƙ eyo

ƙ naase utu aki kaakŋ ute kaamse, nabo aki kaakŋ ƙ ƙ eyo .

¹⁵ *Deere, jee se maakde mɔŋgɔ ,
naade tɔlga kamba bidege tu ƙ turumga kaamdege ,
ey num naade !kɔŋ kaaka, !kɔŋ booyo ,
ƙ ute maakde kic naade !kɔŋ booy kuun jaay ade tɛrl ro maam ki ,*

ƙ kaadn naane se, maam Raa m'aden kaaja . †»

¹⁶ Isa taad ƙƙ: «Gaŋ naase maakse raapo taa kaamsege lɛ aak kaaka ƙ bisege lɛ booy booyo! ¹⁷ !Booyki bɛɛ m'asen taada: jee taad taar teeco taar Raa ki dena ute jeegen tɛd nakŋ ute doobiŋ se, je ƙ ade kaakŋ nakŋ bɔrse naase aakki se, nabo ŋ aakiŋ te eyo, ƙ je ƙ ade booy nakŋ bɔrse naase !booyki se, nabo ŋ booyiŋ te eyo.»

Isa taad tɔk metn kaal naagŋ taar gen debm kɔnd buru

¹⁸ «Naase !booyki metn taar gen kaal naaŋ taar gen debm kɔnd buru se. ¹⁹ Jeegen booy metn taar Gaar Raa jaay ŋ booy ƙiŋ ey se, tec aan gɔk kupm ken si jɛŋ doob ki se. Taar naade booyga se, *Bubm sitange baado ƙɔdɛsiŋ naatn maakde ki. ²⁰ Num jee metiŋge se tec aan gɔk kupm si do naaŋ ken maakiŋ ƙ ko se; naade se ken booyga taar Raa se, naar ƙiŋ maakde ki ute maak-raapo. ²¹ Nabo naade se ŋ ŋ taar Raa ɔ iiri maakde ki eyo, taa naade ŋ ŋ te maakde kaam kalan eyo. Ken dubar ŋdenga ey lɛ k!baagdenga dabar gen taar Raa sum bo, naade naar rɛsn ute kaal maakden do Raa ki se naatn. ²² Kupm si maakŋ ji kaag ki se tec aan gɔk jeegen booy taar Raa, nabo uun nirlde do nakge tun do duni ki ute je maala. Nakgen se bo, baado maakŋ saapde ki ƙ gaasiŋ taar Raa se ŋ tɛd naaba maakde ki eyo. ²³ Kupm si do naaŋ ken jiga se tec jeegen booy taar Raa ƙ took aal maakde do ki. ƙ taar Raa se ɔlde naade tɛdn nakgen bɛɛ bɛɛ. Jee metiŋge se tec aan gɔk gem ken ƙ kaama bɛɛ bɛɛ, kengen metiŋge tec aan gɔk gem ken ƙ kaama dena ƙ kengen kuuy se tec aan gɔk gem ken ƙ kaama den cir se.»

Isa aal naagŋ taara ro dɛrɛŋgel † ki

²⁴ Tɛr Isa taadden ute kaal naagŋ taar kuuy daala ƙƙ: «*Maakŋ Gaar Raa se tec aan gɔk gaabm tɔs kupm jiga ƙ baa ƙɔkɔ maakŋ-gɔtiŋ ki se. ²⁵ Num kaad ken jeege tood tood bi nɔk se, debm ƙɔyɔiŋ baado ƙ dɛrɛŋgele maakŋ teenŋ ken naaŋ ƙɔciŋ se ƙ naaŋ teec baa. ²⁶ Ken teenŋ jaay baa teepe ƙ tɔk do se, gɔtn se dɛrɛŋgele kic baa tɔk kici. ²⁷ Gɔtn se jee tɛdn naabge se baado ŋ mɛlde ƙ deekiŋ ƙƙ: «Mɛlje, naai ƙɔkɔ kupm jiga bo maakŋ-gɔti ki ey la? Num dɛrɛŋgel maak ki se tap bo iinŋ gay?» ²⁸ Naaŋ tɛrlden ƙƙ: «Kese debm ƙɔkɔ bo tɛdiŋ naaŋ se.» Jee tɛdn naabge se tɔnd metn mɛlde ƙƙ: «!Je dɛrɛŋgelge se j'aden baa tɔkɔ si naatn la?»

²⁹ Mɛlde deekden ƙƙ: «Dɛrɛŋgelge se ŋte !tɔkɔdɛki, ey num ɔm aki tɔkɔn teenŋgen maak ki se, ƙɛɛ. ³⁰ ŋndeki naade teepm kalan bini kaan kaadn ƙj ki, ƙ ken kaadn ƙj aanga jaay bo maam m'taadn jee ƙjge tu m'ƙƙ: Deet deet se dɛrɛŋgelge se !tɔkɔ !tusɛki kaam kalan taa adeki tɔkɔ poodo. ƙ teenŋ se lɛ ƙj !tusɛki kaam kalan !baado !tɔnd ɔmbiŋki maakŋ giijum ki.»

Isa aal naagŋ taar ute kaam nakŋ k'danŋ mutard
(Mk 4.30-32; Lk 13.18-21)

³¹ Tɛr Isa taadden ute kaal naagŋ taara kuuy daala ƙƙ: «*Maakŋ Gaar Raa se tec aan gɔk kaam nakŋ k!danŋ mutard , ken gaaba kalan uun ƙɔciŋ maakŋ-gɔtiŋ ki. ³² Kaam nakŋ k'danŋ mutard se, naaŋ baat cir kaam nakgen do naaŋ ki se paac. Num ken j'ɔkɔŋga teecga se, naaŋ teepe tɛd magal cir nakgen teec maakŋ bar ki se paac bini yeelgen kic bo baado uj kujege teletinge tu.»

† Taa naaŋ Yaudge tu se geme se naade ƙɔciŋ se naade sin aan ƙ ƙ kɔnd buru. †† Aak Eza 6.9-10.

‡ Dɛrɛŋgele se jee metiŋge danŋ biziri.

Isa aal naagŋ taara ute ܟܘܡܘܟ

33 Ter Isa taadden ute kaal naagŋ taar kuuy daala ܟܘ: «*Maakŋ Gaar Raa se tec aan ܟܘܟ ܟܘܡ ܟܘܢ m̄nda jaay ܬܫܓܘ rujŋ ḡm̄e dooc ܘܟܘܪܢ magala ܟܘ ܟܘܢ naaŋ jaay deepiŋga ܟܘ ܘܡܒiŋga maak ki num, iinŋ paac se.»

Taa di jaay Isa taadden ute kaal naagŋ taara

34 Taargen paac se Isa dooy jee denge ute kaal naagŋ taara. ܟܘ dim jaay naaŋ dooyden ute kaal naagŋ taar ey se, ܘܟܘܟ. 35 Bin bo taar ken debm taad taar teeco taar Raa ki taado do d̄akiŋ se aanga doobiŋ ki, ken ܟܘ:

Maam m'utu m'aden taadn ute kaal naagŋ taara, do nakge tun ko k'ak̄yiq̄na do d̄akiŋ kaad ken Raa utu aalo kaal do naaŋa se. †

Isa taad ܬܘܟ metn taar kaal naagŋ taar ro d̄er̄eŋgel ki

36 Gaŋ ܘܟܘܟ se Isa iinŋ ܘܟ jee denge ܟܘ ܟܘ ܬ̄erl baa beene. Jee metiŋ ki baado ܘܟiŋa ܬܘܢܢ metiŋ ܟܘ: «'Taad ܬܘܟܟiŋ tu metn taar kaal naagŋ taar ro d̄er̄eŋgel ken maakŋ-ḡt ki se?» 37 Isa deekden ܟܘ: «Debm ܟܘܟ kupm jiga se, kese maam *Goon Deba. 38 Maakŋ-ḡt se le do naaŋa ܟܘ kupm jiga se le, kese jeegen gen *maakŋ Gaar Raa, d̄er̄eŋgele se le taadn ute jee *Bubm sitange. 39 Debm ܟܘܟ dooc d̄er̄eŋgele se, kese Bubm sitange †, ܟܘܟ se le taad te biin dunia an naŋa, ܟܘ jee ܟܘjge se le *ܟܘܢ Raage. 40 Aan ܘܟ d̄er̄eŋgele se k'utusiŋ jaay k'ܬܘܟiŋ poodn se, biin dunia naŋ se kic bo utu ܬ̄edn bin kici. 41 Bin bo maam Goon Deba m'ade m'ak̄l ܟܘܕumge ܟܘ jeegen jaay ܟܘ jeege ܘܟ doobm Raa, ܟܘ ܟܘ ܬ̄ed *kusiŋa se, ܟܘܢ Raage aden tuur naatn maakŋ gaariŋ ki. 42 ܟܘܢ Raage aden ܬܘܪܢ ܟܘܡb maakŋ baal pood ki, ܟܘ ܘܟܘܟ se bo ܘܟܘܟ naade ܟܘܟ ܟܘ taan naaŋdege. 43 Anum jeegen jaay ܬ̄ed naka ute doobiŋ naan Raa ki se, naade se ܟܘܟ aan ܟܘܟ kaada maakŋ gaar Bubde ki. Debm ܟܘ bi booyo num booy ܟܘ taar se jiga!»

Isa aal naagŋ taara ro ܟܘܪܒܘܬ ki ute meede

44 «*Maakŋ Gaar Raa se tec aan ܘܟܘܟ ܟܘܪܒܘܬܢ k'lij̄yiq̄n maakŋ-ḡt ki ܟܘ deba baado r̄ek ܘܟiŋa ܟܘ naaŋ ܘܟiŋ ܘܟiŋ ki ܟܘ iinŋ baa. Ute maak-raapm naaŋ ܟܘ se, naaŋ baa dugŋ ute nakŋ naaŋ ܟܘ se paac, ܟܘ ܟܘ ܬ̄erl baado dug maakŋ-ḡt ese se.

45 «Ter maakŋ Gaar Raa se tec aan ܘܟܘܟ debm ܬ̄edn suukŋ ken je meedgen zode ܟܘܟ. 46 Ken naaŋ je ܘܟ meedn zoŋ ܟܘ se, naaŋ ܟܘ ܬ̄erl baa dugno ute nakŋ naaŋ ܟܘ se paac, ܟܘ baado dug meedn ese se.»

Isa aal naagŋ taara ute gende

47 «Ter *maakŋ Gaar Raa se tec aan ܘܟܘܟ gend j'lundiŋ maakŋ baar ki ܟܘ ܬܘܟo napar kenjge d̄ena. 48 Ken gende jaay ܬܘܟo kenjge dooc se, naade iik teecsŋ taar ki, iŋg naaŋ ki, b̄er̄ ken gen jiga jiga ܘܡb maakŋ ̄es ki ܟܘ ken-gen naapak ey se naade sin naatn. 49 Bin bo biin dunia an naŋ se tecŋ bini. *ܟܘܢ Raage utu baa nigŋ jeege

kaam dio: jee *kusiŋge gen dode ܟܘ jee ܬ̄ed nakŋ ute doobiŋ se ܬ̄edn gen dode kici. 50 Jee kusiŋge se ܟܘܢ Raage aden si maakŋ baal pood ki ܟܘ ܘܟܘܟ se bo, ܘܟܘܟ naade ܟܘܟ ܟܘ taan naaŋdege.»

51 Isa ܬ̄ed metn jee metiŋ ki ܟܘ: «Taar se, naase 'booy ܟܘܟiŋa la?» Naade ܬ̄erliŋ ܟܘ: «Ȳes, k'booy j'ak̄ga.» 52 Isa deekden ܟܘ: «Debm jeel taadn ܬܘܟܟ metn Ko Taar Raa jaay k'idooyiŋga ute nakgen gen maakŋ Gaar Raa se, naaŋ se tec aan ܘܟܘܟ m̄el bee ken ܟܘܟ taa ܟܘܪܒܘܬiŋ num ܘܟ nakgen kiji maak ki ܟܘ ken gen do d̄akiŋ se kici.»

Jee Nazaret ki baate tookŋ kaal maakde do Isa ki

(Mk 6.1-6; Lk 4.16-30)

53 Ken Isa jaay dooy jee metiŋ ki ute kaal naagŋ taarge aas se, naaŋ iinŋ ܘܟ ܘܟܘܟ se. 54 ܘܟܘܟ se naaŋ iinŋ baa maakŋ naaŋiŋ ki † ܟܘ ken naaŋ aan se, baag dooy jeege maakŋ bee ken Yaudge lee tus maak ki. ܟܘ ken jee se jaay booy taar ken naaŋ dooyde se, tap bo ܟܘܟden taad eyo deek ܟܘ: «Jeel-taara ute nakŋ-ܟܘܟbgen naaŋ ܬ̄ed se tap bo, ܘܟiŋo gayo?» 55 Naaŋ bo goon debm tirdn lee ܟܘܟ daap nakge se ey la? ܟܘ roŋ Mari ey la? Genaange bo Jak, Yusup, Simon ܟܘ Jud se ey la? 56 Ge-naangen mendge bo utu tiŋg ute naajege ara ki ey la? Anum tap bo ܬܘܟiŋ se paac naaŋ ܘܟiŋo gayo?» 57 Kese bo nakŋ ken ܬ̄edden naade ܘܟ aal maakde doŋ ki ey se. ܘܟܘܟ se Isa deekden ܟܘ: «Debm taad taar teeco taar Raa ki se jeege paac aaliŋ maak ki; anum jee maakŋ naaŋiŋ ki ute jee maakŋ been ki se bo aaliŋ maak ki eyo.» 58 Taa naaŋ se bo, ܘܟܘܟ se, Isa ܘܟ ܬ̄ed te nakŋ-ܟܘܟbge den eyo taa naade baate tookŋ kaal maakde doŋ ki.

Kooy Jan-Batist

(Mk 6.14-29; Lk 9.7,9)

14 Kaad ken se, Gaar *Er̄od Antipas naaŋ bo magal taa naaŋ Galile se, booy jeege ܟܘܟ ܟܘܟ maan Isa.

2 Naaŋ deek jee ܬ̄edn naabiŋge tu ܟܘ: «Kese Jan-Batist bo duroga daan yoge tu! Taa naaŋ se bo *Raa ̄diŋga ܬܘܟܟ gen ܬ̄edn nakŋ-ܟܘܟbge se.»

3 'Jeelki do d̄akiŋ se, Er̄od ܟܘ ܟܘܟ k'ak̄l k'ak̄ko Jan ute ziŋziri ܟܘ ܟܘ k'baa k'lij̄yiq̄n maakŋ dangay ki, taa Er̄odiad mend genaŋ Pilip ken naaŋ ܘܟiŋ m̄enda se. 4 Taa Jan taadiŋga taad ܟܘ genaai utu te kaamiŋ se, naai ܟܘ doobm jaay an ܟܘܟ m̄endiŋ eyo. 5 Er̄od se je ܬܘܟ Jan, nabo beer jee denge tu taa jee denge se, Jan se naade aakiŋ aan ܘܟ debm taad taar teeco taar Raa ki. 6 Bii kalaŋ gaar Er̄od ܬ̄ed ܬ̄ed maak-raapm gen bii koojiŋ se, goon Er̄odiad m̄enda se daam naan jeege tun k'l-dan̄deno baado ܘܟܘܟ ܬ̄edn taar maak-raap ki se ܟܘ daamiŋ se ܬܘܟ Gaar Er̄od ki. 7 ܘܟܘܟ se Gaar Er̄od naam taariŋ naan jeege tu ܟܘ deekiŋ ܟܘ: «Nakŋ paacŋ naai ܬ̄ondga meta ro ki bo, maam m'ai ked̄a.» 8 ܟܘܟ ܘܟiŋ metiŋ ܟܘ baa deekiŋ ܟܘ: «'Gaan ̄edumo maakŋ supura ki ara, do Jan-Batist.» 9 Do taar ken se gaarge maakiŋ tuju, nabo naaŋ le naamga naam taariŋ naan jeege tu se, naaŋ took ܟܘ k'gaano do Jan j'̄ed goon mend ki se. 10 ܘܟܘܟ se

† Maakŋ naaŋiŋ ki se roŋ Nazaret, ܘܟܘܟ ken naaŋ teepmno maak ki.

† Aak KKR 78.2. †† Ara se bo Bubm sitange roŋ Iblis kici.

naaḡ ɔl deba baa maakḡ dangay ki baa gaanḡ do Jan. ¹¹ Do Jan se k'gaanḡ k'l'laaliḡo maakḡ supura ki, j'ediḡ goon mend ki se, ɔɔ goon mend se uun baa ediḡ koḡ ki. ¹² Jee metn Jan ki baado uun baa duubiḡa, jaay bo baa taad metn taar nakḡ deel se Isa ki.

Isa ɛd kɔɔ gaabge tu dupu-mii

(Mk 6.30-44; Lk 9.10-17; Jn 6.1-14)

¹³ Ken Isa jaay booy naaḡ se, naaḡ iḡ ook maakḡ markab ki ɔɔ gaanḡ baa do kɔɔ-baar ki kaliḡ ki. Ken jee denge jaay booy labar se, naade teeco maakḡ gegege tun ɔɔes ki ɔɔes ki ɔɔ uun jeyḡa aal te taa baar. ¹⁴ Ken Isa aan jaay ɔɔɔyo maakḡ markab ki se, naaḡ aak jee denge se, naaḡ ɛjiden dode ki ɔɔ jee kɔɔɔdege se naaḡ edden lapi. ¹⁵ Aan teger se jee metn Isa ki baado ɔɔɔḡa ɔɔ deekiḡ ɔɔ: «Berɛ, kaada se baaga, gɔɔ se kic le daaniḡ kɔɔ-baara dɔk ute bea. Jee denge se ɔɔde wɔɔɔḡ baa maakḡ naaḡge tun ɔɔes ki ɔɔes ki baa dugḡ nakḡ kɔɔ.» ¹⁶ Gaḡ Isa terlden ɔɔ: «Jee se baa eyo, naase mala bo eddeki kɔɔ.» ¹⁷ Gɔɔn se naade terliḡ ɔɔ: «Naaje se j'ɔk' bo mappa mii ɔɔ kenjige di sum.» ¹⁸ Isa deekden ɔɔ: «'Baandekiro naanum ki ara ki.» ¹⁹ Ter Isa deek jee denge tu se ɔɔ j'ɔḡ naaḡ ki do mu ki ɔɔ gɔɔn se, naaḡ ɔɔ mappan mii ute kenjigen di se jḡ ki, uun kaamiḡ raan, ɔɔɔ Raa, dup mappa ɔɔ ediḡ jeege tun metiḡ ki ɔɔ jee metiḡ ki niginiḡ jee denge tu. ²⁰ Naade paac ɔɔ dɛrenḡ te maraadde ɔɔ togḡ ɔɔ se k'luuniḡ se dooc gɔɔɔ sik-kaar-dio. ²¹ Jeegen ɔɔ paac se gaabge kalde ki sum bo baa baa nakḡ dupu-mii. Mendge ute gaange se maak ki eyo.

Isa lee do maane ki

(Mk 6.45-56; Jn 6.15-21)

²² Naaḡ ken se, Isa naar deek jeege tun metiḡ ki ɔɔ k'l'look maakḡ markab ki, k'gaanḡ k'l'deel k'l'baa naan ki jeyḡ baar ken kaam naane ɔɔɔ naaḡ utu kɔɔ kɔɔ jeege ɔɔrt se. ²³ Ken naaḡ jaay kɔɔ jee denge aas sum se, naaḡ iḡ baa ook do kɔɔ ki kaliḡ ki gen keem Raa. Ken kaada ooc sum se, Isa ɔɔ kaliḡ ki sum. ²⁴ Mark-abm jee Isage maak ki se baaga daan maan ki ɔɔ ɔɔ ken kuulu jaay ɔl deeb dode ki se, uuno maane undiḡ ro markaba ki se das das. ²⁵ Ken gɔɔ ɔɔɔ baata aki kiip se, Isa baa kɔɔ jeenge se, leedo do maane ki. ²⁶ Ken jee metiḡ ki jaay aakiḡ naaḡ leedo do maane ki se, naade nirdde teece deek ɔɔ: «Kese nirl nam!» Ken naade jaay beere ɔkden sum se, gɔɔn se naade baag ɔɔɔ. ²⁷ Gaḡ Isa naar taadden ɔɔ: «ɔkki maakse ɔɔ. ḡte 'beerki, kese maama!» ²⁸ Gɔɔn se Pier terliḡ ɔɔ: «Meluma, ken deer naai num, ɔɔm m'lee do maane ki m'ai baa kɔɔ.» ²⁹ Isa deekiḡ ɔɔ: «'Baado.» Pier iḡ ɔɔɔ maakḡ markab ki ɔɔ lee do maane ki sak Isa. ³⁰ Gaḡ ken naaḡ jaay aak kuulu ɔl dena ɔɔ ken beere baa ɔkɔḡ sum se, naaḡ baag ɔɔɔ maan. Gɔɔn se naaḡ ɔɔ ɔɔ ɔɔ: «Meluma 'naakumal!» ³¹ Gaḡ Isa naar ɔl jḡ kɔɔ deekiḡ ɔɔ: «Gen di maaki naaja? Ken bin num naai aal te maaki paac dom ki eyo.» ³² Gɔɔn se naade di paac ook maakḡ markab ki ɔɔ kuulu daara.

³³ Jeegen paacḡ maakḡ markab ki se erg naaniḡ ki ɔɔ deekiḡ ɔɔ: «Deere, naai se 'Goon Raa!»

Isa ɛd lapi jee kɔɔge tun taa naaḡ Genezaret ki

³⁴ Ken Isa ute jee metiḡ ki gaanḡ baar jaay aan taa naaḡ Genezaret ki se, naade baa daar jeyḡ ki. ³⁵ Jee gɔɔn se baa aak jeel Isa, ɔɔ taa naaḡ ken se paac, naade taad labariḡ jeege tu ɔɔ jeege baano ute jee kɔɔge paac gɔɔn Isa ki. ³⁶ Gɔɔn se naade eem kɔɔ metn Isa ki ɔɔ ɔɔɔ naade kutn taa kaliḡ sum. ɔɔ jeegen paacḡ ut taa kaliḡ se ɔɔ lapi.

Isa taad te nakḡ bubgen do dɔkɔḡ

(Mk 7.1-23)

15 *Parizige metiḡge ute jee jeel taad ɔɔɔ metn ɔɔ Taar Raagen metiḡge iḡo Jeruzalem ki baado ɔɔ Isa ɔɔ deekiḡ ɔɔ: ² «Gen di jaay jee meti ki baate tookḡ gen tedn nakḡ bubjegen do dɔkɔḡ se? Taa naade tug te jidege aan ɔɔ gen bubgen do dɔkɔḡ ey sum bo ɔɔ.» ³ Isa terlden ɔɔ: «Nakḡ ken *Raa taad ɔɔ gen tɛda tap bo, naase ɔɔɔ ɔɔ: 'tedki nakḡ bubsege bo cir se, gen di? ⁴ Ey num Raa se taadga taada ɔɔ: 'Sook koi ki te bubin ki † ɔɔ *Debm jaay naam koḡ te bubu se j'ḡ kɔɔ*. †⁵ Num gaḡ naase se, 'taadki ɔɔ: «Debm jaay deek koḡ ki ey le bubin ki ɔɔ: nakḡ maam m'ai ked jaay ai noog se, maam m'ediḡga *serke Raa ki.» ⁶ Naase ɔɔki debm bin se kɔɔ sookḡ koḡ ki te bubin ki eyo. Bin bo naase 'resḡki ute doobm taar Raa ɔɔ 'tedki nakḡ bubsege bo ciri. ⁷ Naase maa jee maakse dio! Ezayi debm taad taar teeco taar Raa ki se taadga taad taar se ro naase ki ɔɔ:

⁸ *Jeegen ese se ɔɔmum ute taarde sum, ey num maakde se dom ki eyo .*

⁹ «Ken naade baadoga kerḡ naanum ki gen keemum kic bo, ɔɔ sum ,
taa nakḡ ken naade lee dooy jeege se le, dooyde ute nakḡ ken jikilimge lee ted se sum . ‡»

¹⁰ Gɔɔn se Isa danḡ jee denge ɔɔ deekden ɔɔ: «Udki bia ɔɔ 'booyki bɛɛ! ¹¹ Ken tuj debkilimi naan Raa ki se, nakḡ ken naaḡ ɔɔ jaay booy maakiḡ ki se eyo, num gaḡ nakḡ ken naaḡ saapiḡa ɔɔ teec jig eyo taariḡ ki se bo, tujḡa.» ¹² Gaḡ gɔɔn se jee metn Isa ki baado ɔɔɔ ɔɔ: «Naai 'jeele ute taar naai 'taad se, Parizige maakde tujga daamo?» ¹³ Isa terlden ɔɔ: «Kaaggen paacḡ Bubum maakḡ raa ki bo duubden ey se, j'utu j'laden ɔɔɔ naatn †. ¹⁴ ɔɔdeki naade se jee kaam-ɔɔɔ ɔɔ ɔɔ jee kaam-ɔɔɔ. Ken debm kaam-ɔɔɔ jaay ɔɔ naapiḡ se, naaden di paac se 'si maakḡ ɔɔ ki!»

¹⁵ Gɔɔn se Pier ɔɔɔ metn Isa ɔɔ: «'Taad ɔɔɔ tu metn kaal naagḡ taar se.» ¹⁶ Isa terlden ɔɔ: «Naase kic taar se 'booy ɔkki metiḡ ey ne? ¹⁷ Naase 'jeelki ey la nakḡ ken debkilimi ɔɔ paac jaay ɔɔ baa maakiḡ ki se, tɛdga num, naaḡ baa naamiḡ ci naagḡ boog ki naatn. ¹⁸ Num gaḡ nakḡ iḡo saapiḡ ki jaay teecga taariḡ ki se bo, ken tuj debkilimi naan Raa ki. ¹⁹ Saapgen jig ey

† Aak Ekz 20.12 ɔɔ Dt 5.16. †† Aak Ekz 21.17. ‡ Aak Eza 29.13. †† Ara bo Isa taad taa Parizige.

paac se iino maak ki. Kese bo ken ol jeege tawl jeege, lee ees naapa ren ren, lee ees mend jeege w gaabm jeege, boogo, taad taargen met ki eyo ro jeege tu w naaj jeege. 20 Kese bo nakn ken tuj debkilimi naan Raa ki. Ey num ken baa baa kwaw jaay tug te ji ey kic num, an kwn tujn naan Raa ki eyo.»

Mend se mend Yaud eyo w aal maakin do Isa ki
(Mk 7.24-30)

21 Isa iin wn gwn se, w baa taa naan ken Tir ute gen Sidwn ki. 22 Gwn se menda kalan mend *Kanan ing taa naan ken se baado wn Isa w baag wkw metin ki w: «Eejum dom ki Meluma *Goon Daud! Goonum menda se w kwakan sitan w sitan se dabarin dena.» 23 Gan Isa terlin taar eyo. Jee metin ki iiko cen ki w deekin w: «Mend se ltuurin naatn, taa naan le wkw wn eyo w kw metjege tak kaam mwn.» 24 Isa terlden w: «Maam se, Raa lumo taa gaan *Israelge iigga kiig aan gw gaan baatge se.» 25 Gan menda se baado erg naanin ki w deekin w: «Meluma, lnaakuma!» 26 Isa terlin w: «Met ki eyo ken gaange w deren te ey sum bo kl'wkn kwn wkn se gaan besge tu.» 27 Menda terlin w: «Meluma, taari met ki, nabo gaan besge kic bo w kwngen si metn tabil meldege tu.» 28 Gan Isa terlin w: «Menda, naai se aalga maaki paac dom ki! Wn Raa ai kwn nakn maaki jea.» w kaad ken se sum bo goonin se wn lopia.

Isa ed lapi jee kwange tu dena
(Mk 7.31-37)

29 Isa iin gwn se w baa taa baar ken kl'danin Galile. W gwn se naan ook baa ing do kw ki. 30 Kw jeege dena baado wn. Naade baado ute jee cekedge, jee kaam-kwage, jee dukurge, jee wn taad taar eyo ute jee kwkndegen kuuy kic dena. Naade baandeno naan Isa ki w naan edden lopia. 31 Gwn se kw jeege se jaay aak nakn se, paac bo kwden taad eyo, ken naade jaay aak jee wn taad taar eyo baag taada, w jee dukurge wn lopia, jee cekedge baaga lee talam talam w jee kaam-kwage baaga kaaka. Gwn se naade *nook Raa gen *Israel.

Isa ed kw gaabge tun dupu-kw
(Mk 8.1-10; Mt 14.25-31)

32 Isa danjo jee metin ki w deekden w: «Jee se maam m'laakde w m'ejjdena dode ki, taa naade tedga bii wkw ute maama w dim kwde gwkg. Maam m'lade kw naade baa te bode se eyo, ey num naade baa baatn doob ki.» 33 Jee metin ki deekin w: «Do kw-baar ken ara j'lakiro wn mappa gay jaay j'laki kwn jeege tun den se kwkn deren se?» 34 Isa wkw metde w: «Naase kw ki mappa kando?» Naade terlin w: «Kl' cili ute kenjge seem seem kandum.» 35 Gwn se Isa deek jee denge tu w j'ing naan ki. 36 Naan wkn mappan cili se ute kenjge se jin ki, kw Raa, dup edin jeege tun metin ki w jee metin ki nigin jee denge tu. 37 W gwn se jeege paac se w deren ute maraadde. W jee metin ki se wkn togwn kw se, dooc gwkn cili. 38 Jeege w paac se gaabge kalin ki dupu-kw w mendge ute gaange maak ki eyo. 39 Ken

Isa jaay ol jee denge baa sum se, naan ook maakn markab ki w kwmb gaan baar baa taa naan Magadan † ki.

*Parizige ute *Sadusege wkw metn nakn-kwkw ade kiin maakn Raa ki
(Mk 8.11-21; Mt 12.38-42)

16 Parizige ute Sadusege baado wn Isa. Naade je an goom kw se wkw metin w: «Naaje kl'je ajen tedn nakn-kwkw ken j'an kaakn jeel ro ki, ken iino maakn *Raa ki.» 2 Naan terlden w: «Ken aanga teger kaada aki koooc jaay, naase aakki maakn raa aac aan gw gw poodo se, naase l'taadki kwkw gwkw l'tedn jiga. 3 W tanwkn jaay naase aakkiga maakn raa se aac ilim zum zum se, naase l'taadki kwkw: «Jaaki se gwkw tedn jig eyo.» Ute nakgen ted maakn raa ki se bo naase l'jeelki nakgen utu l'teda. Anum gen di jaay naase aak l'jeelki nakgen aan bwse ey se? 4 Jee bwrsen jig eyo w l'tuj kw mde naan Raa ki se. Naade je w kaakn nakn-kwkw, nabo nakn-kwkw naade an kaakn jeel ro ki se, tecn aan gw ken gen Yunus se sum.» Gwn se ter Isa iin wnde w baa.

Wkw kwkw ute dooy gen *Parizige ute gen *Sadusege

5 Ken jee metn Isa ki jaay gaan kwmb baar baa jen ken kaam naane se, ken naade baa baa se dirigo wkw te mapp eyo. 6 Gwn se Isa deekden w: «Wkw dose w wkw kwkw ute gwkw † Parizige ute gen Sadusege se!» 7 Jee metin ki baag taadn ute naapa w: «Naan taad bin se taa naaje kl'wkiro te mappa eyo.» 8 Gan Isa se jeelga saapde w deekden w: «Naase aalki te maakse paac dom ki eyo, ey num gen di jaay naase l'taadki ute naapa kwki: «Naan taad bin se taa naaje kl'wkiro te mapp ey se?» 9 Bwse kic naase l'booy kwki te ey kw la? Naase l'saapin ki tu, ken ute mappa mii sum bo gaabge dupu-mii wkw w met kwkn se, naase l'wkiro gwkw kando? 10 W gen mappan cili jaay gaabge dupu-kwkw wkw se, met kwkn se naase l'wkiro gwkw kando? 11 Taar maam m'l'taadse m'kw: wkw kwkw ute gwkw Parizige ute gen Sadusege se, maam m'je m'l'taad te mappa eyo. Anum gen di jaay naase l'booy kwkw ey se?» 12 Gwn se jee metn Isa ki se baa booy kwga taar Isan taadden se taa j'an kwkw bo ute gwkw kl'ted mappa se eyo, num j'an kwkw bo ute dooy gen Parizige ute gen Sadusegen lee dooy jeege se.

Pier taad w Isa se naan bo *al-Masi
(Mk 8.27-30; Lk 9.18-21)

13 Ken Isa jaay aan taa naan Sezare ken gen Pilip ki se, naan wkw metn jee metin ki w: «Gen jeege tu num, *Goon Deba se tap bo nan?» 14 Naade terlin w: «Jee metinge w naai Jan-Batist, jee metinge w naai *Eli, kengen metinge w naai Jeremi ey le debm taad taar teeco taar Raa ken gam.» 15 Isa wkw metde w: «Gen

† Taa naan Magadan se bwse jeege jeel gwkin eyo le daam, l'tedn Magdala. †† Ara se gwkw se je taad ute dooy ken Parizige ute Sadusege lee dooy jeege se.

naase ki num, ככki maam tap bo m'nana?»¹⁶ Simon Pier terlinj ככ: «Naai se al-Masi, Goon Raa zεεε.»¹⁷ Gan Isa deekinj ככ: «Simon goon Jan, naai maaki raapo taa taar naai taad se, debkilimi bo taadio metinj eyo, num Bubum maaknj raa ki bo taadio taar se.¹⁸ Bin num 'booyo Pier: roi Pier se je deeknj ככ *dεlβε* ככ do dεleb ken ese bo, maam m'kiinj *eglizuma ככ yoa ute tωgij se kic bo anj kωnj tεdn dim eyo.¹⁹ Maam m'ai kedn leker-legen gen *maaknj Gaar Raa. Naknj paacnj jaay naai 'dωkijnga do naanj ki se, maaknj raa kic bo Raa dωkijnga. ככ naknj paacnj jaay naai 'tuutinga do naanj ki ara ki se, maaknj raa ki kic bo Raa anj tuutu.»²⁰ Gωtn se jee metinj ki naanj aacden kaama ככ taar ken naanj bo al-Masi se ככ j'ωnte taadn nam ki.

Isa taad ככ naanj utu 'kooyo ככ duru

²¹ Naanj ken se, Isa baag taadn jeege tun metinj ki tal ככ: «Maam se, bεeki num m'baa Jeruzalem ki, ככ magal taa bee Yaudge, magal jee tεdn *serke Raage tu, ute jee jeel taadn tωkωnj metn Ko Taar Raage se, naade se utu am dabar dena, am tωkω ככ bii k-mωtωge tu se m'ade 'dur daan yoge tu.»²² Pier danj baansinj cεεs ki ככ baaging mooyo ככ: «Meluma, Raa ai tωkω! ככ naknj se 'kaan doi ki eyo! ככ Raa ai tωkω!»²³ Num ganj Isa terl aak Pier ככ deekinj ככ: «*Bubm sitange iik naatn cεεm ki gam naane! Taa naai se 'je am gaasn naabm ken Raa je ככ m'anj tεd se ככ saapm naai se gen Raa eyo, kεse saapm jikilimge.»

Isa se j'anj daan j'ωl di

²⁴ Ter Isa deek jeege tun metinj ki daala ככ: «Debm jaay je am daan num, 'baatn roj mala, 'kuun kaagn yonj † jaay bo am daana.²⁵ Taa debm je kaajn koj se utu anj kutu naan Raa ki ככ debm ut kojna taa maam se, utu anj kaaja.²⁶ Ken debm jaay *duni ute magalij bo kaam jinj kic num, ken naanj kutn koj naan Raa ki se, naanj an kωnj di ro ki? ככ debkilimi se kojna se, naanj anj duginj ute dio?²⁷ Taa naanj se bo, *Goon Deba utu ade baa maaknj gaar Bubinj ki ute kωdinge ככ nanja nanja kic bo naanj anj kedn bεdijna ro naabinj ken naanj tεda.²⁸ Deere, 'booyki bεε m'asen taada: maaknj jeege tun bωrse utu ara se, metingje se kooy ey sum bo utu kaaknj Goon Deba ade baa maaknj gaarinj ki.»

*Raa ooj ro Isa

(Mk 9.2-13; Lk 9.28-36; 2Pr 1.16-18)

17 Ken bii mεcε jaay deel se, Isa danj Pier, Jak ute genaanj Jan. Naade baa do ko ki jεrle kalde ki.

² Ken naade aan se, gωtn se Raa ooj terlinj roj naande ki. Daan kaaminj se baa tεd raap aan ככ kaada ככ kalinge kic baa tεd raap lak lak aan ככ gωtn kωkω.

³ Gωtn se jee metinj ken mωkω se naar aak *Musa ככ *Eli, teec naande ki. ככ ken naade aakde se, naade daar taad taad ute Isa.⁴ Ganj Pier deek Isa ki ככ: «Meluma, bεeki num, j'aki kinj gωtn ara. Maam m'taal daabge mωkω: kalanj naai ki, kalanj Musa ki ככ ken kalanj Eli ki.»

† Kεse je deeknj ככ nj roi dabara bini kooy taa Isa.

⁵ Kaad ken naanj utu taad taad bωrt sum bo, gapar kωkω gωkω se baado naar deebde bat. ככ maaknj gapar ki se k'l'booy mind deba taad ככ: «Naanj se Goonuma, Goon maak-jema ככ naanj tωkωlum jaay maam m'beer m'ωkωijng, 'booy uunki taarinj!»⁶ Ken jee metinj ki jaay booy taar se, nirlde teece, beere kωkω se ככ naade taal tooco ככ tωnd naandege naanj ki.⁷ Isa baado iiko cεede ki ככ jinj tuutde ככ deekden ככ: «Iinj 'daarki! Naase njte 'beerki!»⁸ Ken jee metinj ki jaay uun kaamde aak se, ככ Isa kalinj ki sum, nam kuuy gωkω.⁹ Kaad ken naade utu kωkω kωkω kon se, Isa dεjde ככ: «Bεε, naknj naase aakkiro se, njte 'taadki nam ki, bini *Goon Deba se ade dur daan yoge tu jaayo.»

Jee metn Isa ki tωnd metinj taa *Eli

¹⁰ Ganj jee metn Isa ki tωnd metinj ככ: «Gen di jaay jee jeel taadn tωkωnj metn Ko Taar Raage taad ככ Eli ade baa jaay *al-Masi ade baa se?»¹¹ Naanj terlden ככ: «Deere, Eli utu ade baao ככ naanj bo utu tωnd daapm nakge paac ute doobijna.¹² Num 'booyki m'asen taada: Eli se le baadoga, nabo jeege jeelinj te eyo, tεdinga naknj maakde je doj ki. ככ bin bo *Goon Deba kic naade utu anj dabar bini.»¹³ Do taar ken se jaay jee metinj ki se baa booy kωga taar Isa taadden se, naanj taad ute Jan-Batist.

Isa εd lapia goon ken ככ kωkω puputu

(Mk 9.14-32; Lk 9.37-45)

¹⁴ Ken Isa ute jee metinj ki jaay aan cεε jee denge tu se, gaaba kalanj baado εrg naan Isa ki,¹⁵ ככ deekinj ככ: «Meluma, goonum se εεjinj doj ki. Naanj se ככ kωkω puputu ככ lee dabarinj dena, daayum ωlij naanj tooc maaknj pood ki ey le maaknj maane ki.¹⁶ Maam m'baansinj gωtn jeege tun meti ki, nabo naade nj εdijng te lapi eyo.»¹⁷ Isa εεp taarinj ככ deek ככ: «Jee do naanj ken bωrse se, jee naaj taarge ככ jee bεeki eyo. Maam tap bo m'kingj ute naase bini nunj ki? Maam tap bo m'asen serkωnj bini nunj ki? Goono se ככ 'baamsinjkiro tu ara!»¹⁸ Isa aac kaama sitan ken tεd goono puputu se ככ njteec naatn ro goon ki se. ככ kaad ken se sum bo goono se nj lapia.¹⁹ Ter jee metn Isa ki danj baansinj cεεs ki ככ tωnd metinj ככ: «Gen di jaay bo sitan se naaje k'lj'k'lj' tuuring te ey se?»²⁰ Isa terlden ככ: «Taa naase kaal maakse baata. 'Booyki bεε m'asen taada: ken naase jaay kωkω kaal maaknj do Raa ki magal aan ככ kaam koobi se num, naase aki deeknj ko ken ese se ככ iij dεεε ככ ko se kiij dεεε. Naknj jaay asen cir se gωkω.»²¹ [Ter Isa deekden ככ: «Napar sitan bin se ken naase jaay nj uunki te *siam gen tωnd metn Raa ey num, naanj se 'kωnj teec eyo.»] ††

Isa taad daala ככ naanj utu kooyo ככ duru

²² Bii kalanj jee metn Isa ki tus paac taa naanj ken Galile ki ככ gωtn se, Isa deekden ככ: «*Goon Deba se j'utu j'anj kωkω kωl ji jeege tu.²³ Naade utu anj kωkω ככ bii

†† Taargen ara se maaknj Kitapge tun do dωkinj se, metingje maakde ki se, gωkω.

k-məwtge tu se naan ade dur daan yoge tu.» Ken jee metin ki jaay booy taar se, naade rode oojde walak.

Isa ute Pier ɔg miir gen *Bee Raa

²⁴ Ken Isa ute jee metin ki jaay aan maakɔ geger ken Kaparnayum ki se, jeegen lee tɔk gursn miir gen Bee Raa se baado ɔɔ Pier ɔɔ tɔnd metin ɔɔ: «Melse tap bo, lee ɔg miir taa gen Bee Raa lɔbu ɔɔɔɔ?» ²⁵ Pier terlin ɔɔ: «Yeɛ naan ɔɔɔ.» Ken jaay Pier baa been se, Isa bo uun taara deete ɔɔ deekin ɔɔ: «Gen naai ki num saap ɔɔ di, Simon Pier: gaaringen do naan ki se, ken lee ɔgden miiri tap bo nanɔge? Jee maakɔ naanɔdege tu lɔbu mɛrtge?» ²⁶ Pier terlin ɔɔ: «Mertge.» Isa kic terlin ɔɔ: «Ken deer num, gaan naanɔge se lee ɔg miiri eyo! ²⁷ Nabo, naaje se k'je jee se maakde tuj eyo, taa naan se bo Pier, 'baa taa baar ki und kuuyi maan, ɔɔ kenɔ ken naai an kɔkɔ deet deet se, ɛɛɔ taarina ɔɔ kɔɔ tamma kalan aas kɔɔɔ miir jeege dio. Uuniɔa ɔɔ 'baa ɛɛden taa ɔɔɔ bed gen miir maama ɔɔ gen naai.»

Maakɔ *Gaar Raa ki se nanɔ bo tɛdn magala (Mt 5.29-30; Mk 9.33-50; Lk 9.46-50)

18 Kaad ken se jee metn Isa ki baado ɔɔɔa ɔɔ tɔnd metin ɔɔ: «Nanɔ bo 'tɛdn magal cir jeege paac *maakɔ Gaar Raa ki?» ² Isa danɔ goon ɔɔɔ baado daar daande ki, ³ ɔɔ deekden ɔɔ: «'Booyki bɛɛ m'lasen taada: ken naase 'terli te maakse te eyo ɔɔ 'tɛdki te rose aan ɔɔɔ gen gaangen sɛɛm ey se, naase aki kɔɔ kenɔ maakɔ Gaar Raa ki eyo. ⁴ Taa naan se bo debm jaay ɔɔɔ ron baat aan ɔɔɔ goon ɔɔɔ ese se, naan bo debm 'tɛdn magal cir jeege paac maakɔ Gaar Raa ki. ⁵ Taa maam jaay, debm ɔɔkga goon ɔɔɔ jiga aan ɔɔɔ goon ese se, kɛse aan ɔɔɔ naan ɔɔkum maam mala.»

ɔɔɔte kɔl genaai maakɔ *kusiɔ ki

⁶ «Gan maakɔ gaange tun sɛɛm ken aalga kaal maakde dom ki se jaay, nam ɔɔga deb kalan maakɔ kusiɔ ki se, debm ken ɔɔɔ se ɔɔ bɛeki num, j'luuno ko tootn magala ɔɔ k'ɔɔɔ mindin ki ɔɔ j'luun j'undin maakɔ baar ken jerle. ⁷ Jeegen do duni ki se utu aden tɛdn ɔɔɔ aak eyo taa nakgen ken utu kɔl jeege maakɔ kusiɔ ki se utu 'tɛdn den aak eyo. Deere, nakgen bin se utu tap, nabo ɔɔɔ deb ken 'kɔl jeege maakɔ kusiɔ ki se. ⁸ Ken jii ey le jei jaay bo ai kɔl maakɔ kusiɔ ki num, gaan siden ɔɔɔ. Ken ɔɔpi jii kalan ey le jei kalan jaay kɔɔ kaaja se, bɛɛ cir ken 'king te jige dio ey le jei dio ɔɔ baa maakɔ poof ken gen daayum. ⁹ Ken kaami jaay bo ai kɔli maakɔ kusiɔ ki num, kaami se ɔɔɔ und naata. Ken ɔɔpi kaami kalan jaay kɔɔ *kaajɔ gen daayum se, bɛɛ cir ken 'king te kaamige dio ɔɔ baa maakɔ poof ken gen daayum.»

Metn taar baatn iig jaay j'ɔɔɔɔ

¹⁰ «ɔɔndki kɔɔɔ gaan sɛɛmgen ese se, nam kalan kic bo ɔɔɔ aakiɔ ki aan ɔɔɔ nakɔ ɔɔɔ! Anum 'booyki m'lasen taada: kɔɔɔgen inɔ ɔɔɔ Bubum ki maakɔ raa ki se, daayum utu aakden dode ki. ¹¹ [Taa maam

*Goon Deba m'baado se taa kaajɔ jeegen iigga kiigi.] †

¹² «Naase tap bo 'saapiɔki ɔɔki di? Ken deba jaay ɔɔ baatge kaaru ɔɔ maakde ki se ken kalan iigga num, baatgen sik-jernan-kaar-jernan kuuy se naan ade kɔɔ maakɔ ko ki taa 'baa je ken kalan iig kiig se ey la?

¹³ 'Booyki bɛɛ m'lasen taada: ken naan jaay je ɔɔɔ se, naan maakɔ raapm dena do baat ken se cir do kenge tun si-jernan-kaar-jernan ken iig te ey se. ¹⁴ Taa naan se bo Bubsen maakɔ raa ki kic num, je ɔɔ maakɔ gaange tun sɛɛm se, nam kalan tap bo kut eyo.»

'Tɛdki kaldɛ naapge tu

¹⁵ «Ken genaai jaay tɛdiga *kusiɔa num, 'baa ɔɔɔ kali ki ɔɔ 'mooyiɔa. Ken naan jaay booy uunga taari num, kɛse naai 'daapiɔa. ¹⁶ Ken naan jaay baate booy kuun taari se, ɔɔ 'terl 'baa ɔɔɔ deb kalan ey le jeege dio taa naan jeege tun dio ey le ɔɔ se bo, ai tɛdn saadige ɔɔ ute naade se bo, naase aki nan taarse †. ¹⁷ Ken jee se jaay naan baate booyde taarde kic num, 'baa 'taadn metn taar se *egliz ki. ɔɔ ken jee egliz ki baa ɔɔɔ jaay naan baate booy kuun taarde daal num, naai aakiɔ aan ɔɔɔ debm jeel *Raa mal eyo ey le aan ɔɔɔ *debm tɔkɔ miiri. ¹⁸ 'Booyki bɛɛ m'lasen taada: nakɔ paacɔ jaay naase 'ɔɔɔkɔkɔ do naan ki se, maakɔ raa kic bo Raa an ɔɔɔ. ɔɔ nakɔ paacɔ jaay naase 'tuutiɔa do naan ki ara ki se, maakɔ raa ki kic bo Raa an tuutu.

¹⁹ «'Booyki m'lasen taadn daala: do naan ki ara jaay jeege dio maakse ki taarde kalan ɔɔ tɔnd metn dim se, nakɔ naade je se, Bubum ken maakɔ raa ki adesiɔ kɛda. ²⁰ Deere, taa ɔɔɔ jaay jeege dio ey le ɔɔ jaay tus ute ro maam se, maam m'utu daande ki.»

²¹ Gan Pier baado ɔɔ Isa ɔɔ tɔnd metin ɔɔ: «Meluma, ken genaam jaay tɛdumga kusiɔa num, m'lan tɛdn kaldɛ met kando? Bin num m'lan tɛdn ɔɔɔ cili ne?»

²² Isa terlin ɔɔ: «Maam m'deeki m'kɔ: ɔɔɔ cili sum eyo, num sik-cili-cili met cili.»

Metn taar debm sɛɛ baate tɛdn kaldɛ genaan ki

²³ «Taa naan se bo 'booyki m'kɔ: *maakɔ Gaar Raa se tec aan ɔɔɔ gaar ken tus jee tɛdn naabiɔge taa kaakɔ sɛɛɔ do jeege tu. ²⁴ Ken naan utu baag baag kaakɔ gursin sum bo, j'kɔ k'baano ute gaaba kalan ken an kɔɔ gurs dupu-kaar kando kando ‡. ²⁵ Aan ɔɔɔ gaabm se ɔɔ dim naan an kɔɔ sɛɛɔ ɔɔɔ dey se, gaarge deek ɔɔ: «'Baa 'dugiɔki naan, mendiɔa, geniɔge ɔɔ nakɔ naan ɔɔ paac se, k'dugiɔa ɔɔ gursin se k'baado k'j'ɔgum sɛɛma.» ²⁶ ɔɔɔ se gaabm ese se baado ooc metn jɛɔ ki ɔɔ erg naan melin ki ɔɔ deekin ɔɔ: «Aay kaami, udum bia, sɛɛi se paac m'utu m'aisiɔ kɔɔ!» ²⁷ ɔɔɔ se melin ɛɛɔɔ don ki, ɔɔ ɔɔ te sɛɛɔ se naata ɔɔ ɔɔɔ iin baa. ²⁸ Ken gaabm ese jaay teec baa baa se, baa ɔɔɔ ute mɛdin kalan ken naade tɛd naaba kalan. Debm se ɔɔkoga ɔɔɔ sɛɛɔ tamma kaaru †. ɔɔɔ se naan ɔɔɔ bɔrlin ki ai karat ɔɔ deekin ɔɔ: «ɔɔgumo sɛɛma!» ²⁹ ɔɔɔ

† Bersen ara se, maakɔ Kitapge tun do dɔkɔ se, metiɔge maakde ki se, ɔɔɔ. †† Aak Dt 19.15. ‡ Gurs naan an kɔɔ se aas gen kɔɔ debm tɛd naaba gen baara sik-kaar-mii. †† Gurs naan an kɔɔ se aas gen kɔɔ debm tɛd naaba gen bii kaaru.

se medin se ooc metn jeh ki w eemin w metin ki w: «Aay kaami, udum bia, seei se maam m'utu m'aisin wkw!»³⁰ Gaabm se baate, w medin se baa wlin dangay ki w naan an wkw nan seen se.³¹ Meddegen k'ed naaba kalan jaay aak nakn ken gaabm ese ted se, naade paac maakde tuju w baa taad taar se melde ki.³² Wtn se melde se w l'adan gaabm ese se w deekin w: «Naai se debm jig eyo! Ey num naai eemum w sum bo seeige se, maam m'wlinwino naatn.³³ Aan w maam m'eeji doi ki se, naai kic ej do medi ki ey la!»³⁴ Ken melin jaay maakin tuj se, gaabm se naan w lin dangay ki taa j'lan baa dabara bini wkw nan seen se maak ki.»³⁵ Wtn se Isa deekden w: «Ken naase jaay debm w ted te kalde genaaw ki te maakin paac ey se, Bubum maakn raa ki kic an tedn kalde ey bin kici.»

Isa taad metn taar piiri
(Mk 10.1-12; Dt 24.1-4; Mt 5.31-32)

19 Ken Isa taad nan taarin se, naan iin w Galile w baa taa naan Jude ki, kaam aak jeh ool l'adin Jordan ken kaam naane.² W jeege dena w metina w wtn se naan edden lapia.³ *Parizige metinge se baado w Isa je doobm an goom w se, naade wtn metin w: «Deba se, do taar dim ken gay kic bo, naan w doobo ken piir mending la?»⁴ Isa terlden w: «Naase l'dooyinki te ey la, taar l'raanin maakn Kitap ki se? Do kupm met ki se, *Raa Mel Kaala aalo gaaba ute menda,⁵ w deek w: *Taa naan se bo gaaba teecn wn kon te bubina, baa tum te mendina, w naaden di se tum tedga daa ro kalan.*⁶ Bin se naade se tedga aan w jee di eyo, num aan w deb kalan sum. Nakn jaay Raa daawinga w se, debkilimi wte tuutina!»⁷ Parizige wtn metin w: «Gen di jaay *Musa deek w gaaba raan maktubm gen piiri, kedn mending ki jaay an piir se?»⁸ Isa terlden w: «Kese taa do-wngse bo, Musa wdsen doobm piir mendsege. Ey num do kupm met ki se bin eyo.⁹ l'Booyki m'asen taada: nam jaay l'pir mending se, ken mending es kes gaabge jaayo, w ken naan jaay wga mend kuuy se, naan se aan w debm es mend nam.»¹⁰ Jee metn Isa ki deekin w: «Ken daan gaaba ute menda jaay kingde bin num, naan se ken debm w te menda ey kic num bee kala!»¹¹ Isa terlden w: «Jeege paac se w booy wkn taar se eyo. Jeege an booy w se, jeege ken Raa eddenga jeele gen booy wkn metn taar se jaayo.¹² Deere, doobm jaay gaasn gaabge gen wkn mendge se dena: jee metinge se j'oojde bo rode w, jee metinge se l' jikilimge bo tedde rode ted w, w kengen metinge se taa taar Raa bo naade baate wkn mendge. Debm w booy wkn taar se num, w an an booy w!»

Isa w booro gaange tu
(Mk 10.13-16; Lk 18.15-17)

¹³ Wtn se jeege baano ute gaangen seeme wtn Isa ki taa naan aden wtn jeh dode ki w wtn metn Raa taa naade, nabo jee metin ki uunde kaamde naatn.¹⁴ Gan

† Aak Jen 2.24.

Isa deekden w: «Wn deki gaangen seem se ade baa w tum ki, wte l'gaasdeki, taa *maakn Gaar Raa se gen jeege tec aan w gaangen seem se.»¹⁵ Ken naan jaay wtn jeh dodege tu aas se, naan iin w wtn se, w baa.

Isa ute debm maala
(Mk 10.17-31; Lk 18.18-30; 1Tim 6.9-10)

¹⁶ Gan gaaba kalan baado w Isa w deekin w: «Debm dooy jeege, bee maam m'ed jaay am kedn *kaajn gen daayum se, ken gay?»¹⁷ Isa terlin w: «Gen di l'wtn metum ro nak ken bee se? Ken bee se, Raa kalin ki sum. Ken naai jaay l' wkn kaajn gen daayum num, l'edn nakn ken Raa taad w gen teta se.»¹⁸ Gaaba se deekin w: «Ken gayo?» Isa terlin w: « *Wte l'wkn nam, wte l'kesn mend nam, wte l'kesn gaabm nam, wte l'boogo, wte l'wkn taar-wkn do nam ki,*¹⁹ *l'sook koi ki te bubu ki*[†] w *l'je naapi aan w ro naai mala.*[‡]»²⁰ Gaaba se terlin w: «Nakgen se maam m'lee m'edinge ted paac tap, anum w wkn ken gay daala?»²¹ Isa deekin w: «Ken naai jaay je tedn debm bee mala mala naan Raa ki num, maali naai w paac se, l'baa l'dugin naatn w gursin se l'nigin jee daayge tu. Ken tedinga bin se, ai toodn wkn maakn raa ki. W naai l, l'baado l'daanuma.»²² Ken goon w se jaay booy taar ken Isa taadin se, w terl baa baa se maakin tuj kasak kasak, taa naan debm nak dena.²³ Isa deek jeege tun metin ki w: «l'Booyki bee m'asen taada: debm nak dena se kending wkn *maakn Gaar Raa ki.²⁴ l'deek m'wkn daala: ken ginji jaay deel ute bee luppaa se w; nabo debm nak dena jaay l'kend maakn Gaar Raa ki se, w cir naan se daala!»²⁵ Ken jee metin ki jaay booy taar se, w wtn taad eyo deek w: «Ken bin num nan jaay l'wkn kaaja?»²⁶ Isa uun kaamin aakde w deekden w: «Gen jikilimge tu sum num nakn se w, num Raa ki se, ne dim wkn w.»²⁷ Wtn se Pier deek Isa ki w: «l'Booy, naaje se k'l'wknoga nakge paac taa j'ai daan naai, num naaje tap bo j'wkn di?»²⁸ Isa terlden w: «l'Booyki bee m'asen taada: kaad ken Raa utu tedn nakge paac l'edn kiji se, maam *Goon Deba m'utu m'king do kaag do ken iin w wtn Raa ki w naasen sik-kaar-di ken lee daanumkiro se, utu aki king do kaag do ken sik-kaar-dio gen wkn wkn do taa bee gaan *Israelge tun sik-kaar-di se.²⁹ W debm jaay w beenge, genaangen gaabge ute kengen mendge, bubina, w, wnenge ey l' maakn-wtnge taa maam se, nakgen se paac se naan utu aden wkn den cir ken naan w, w l'wkn kaajn gen daayum.³⁰ Num maakn jeege tun wse naan ki se, denin utu wkn wkn. W maakn jeege tun wse wkn se, denin utu tedn jee naan ki.»

Isa aal naan taara ute mel jinene w jee tedn naabinge

20 Ter Isa deek daala w: «*Maakn Gaar Raa se tec aan w mel bee ken iin wkn wkn jeege taa aden w baa tedn naaba maakn jinenin ki.² Mel jinene se taad wkn taarin ute jee tedn naabge se ken

†† Aak Ekz 20.12-16 w Dt 5.16-20. ‡ Aak Lb 19.18.

naade ted naaba lekga se, deba kic bo naan an kedn tamma † kalaran. Bin jaay bo naan olden maakn jinening ki. ³ Ken aan kaadn mes ki se, naan teeco been ki an jeege ing king cere. ⁴ Gohn se naan deekden k: «Naase kic 'baa 'tedki naaba maakn jinenum ki k maam m'asen kogh te doobina.» ⁵ Gohn se jee tedn naabge se iin baa maakn jinene ki. Ken aan katar ki tir se, ter naan teeco k katar do teger ki kic naan teeco. K ken naan teeco jaay an jeegeen kuuy ing king cere daal se, naan olden k k'baa tedn naaba maakn jinening ki kici. ⁶ Ken aan teger se, naan teeco daala k an jeegeen ing king cer se, naan deekden k: «Gen di jaay naase ing 'lekki cer se?» ⁷ Naade terlin k: «Nam ajen kun gen naaba bo gdn.» Naan deekden k: «Naase kic 'baa 'tedki naaba maakn jinenum ki.» ⁸ Ken aan teger kaada baa baa kooco se, mel jinene se deek debm tedn naabin ki k: «'Baa 'danjo jee tedn naabge se paac k nanja nanja kic bo ogin nakin nakin. 'Baag do jeege tun kaam m'atn bini 'kaan do jeege tun ken baado deete.» ⁹ Gohn se jeegeen jaay baag tedn naaba kaam m'atn des se, baado k nanja kic bo j'edn tamma kalaran. ¹⁰ Ken gen kogh jeegeen baag naaba deet se, naade saap k kaadn naane, naade 'k' cir naapdege. Nabo deba kic bo an tamma kalaran sum. ¹¹ Ken naade jaay aak bedden j'edden se, maakde taarde mooy naan ki dir dir do mel bee ki se. ¹² K deekin k: «Jee se baado kaam m'atn k naaba kic bo naade ted ler kalaran sum, k naai ogden aas kaas ute naajen ken k'dabar k'lek tec maakn kaad ki.» ¹³ Gan mel jinene se deek deb kalaran ki k: «Meduma, maam m'tuji te dim eyo k taarje se le k'taad k't'atnoga k'atn k'atn ken jaay naai 'tedn naaba lekga num, m'ai kogh tamma kalaran se, naai 'tookoga took ey la?» ¹⁴ Borse, k bedi k 'baa bei ki. K debm tedn naabm baag kaam m'atn se, ken maam m'je se maam m'lan kedn bedin aan gdn gen naai se sum kici. ¹⁵ Ute gursum se, nakn maam m'je bo m'an tedn ro ki ey la? L'bu do bee ken maam m'ted se, naai 'maaki ilim ro ki la?» ¹⁶ Taa naan se bo Isa deek k: «Jeegeen kaam m'atn se, utu tedn jeegeen naan ki. K jeegeen naan ki se le, utu koghm kaam m'atn.»

Isa taad gen k-m'atn tu k naan utu kooyo k ade dur daan yoge tu
(Mk 10.32-34; Lk 18.31-34)

¹⁷ Isa ook baa Jeruzalem ki k ken naade baa baa doob ki se, naan dan jee metin sik-kaar-di kalde ki k deekden k: ¹⁸ «'Booyki, borse naaje k'l'look k'baaki baa Jeruzalem ki k *Goon Deba se, j'utu j'lan k'k' j' j' *magal jee tedn serke Raage tu ute jee jeel taadn k'atn metn Ko Taar Raa. Naade utu an k'k' k'atn don ki k an k' j'lan baa k'atn. ¹⁹ Naade an k'k' k'atn j' jeege tun Yaudge eyo, utu an tooy koogo metin ki, an k'atn te m'aje jaay an tupm k'atn ro kaag ki. K bii k-m'atn tu se, naan ade dur daan yoge tu.»

Jak te genaan Jan kogde t'atn meta gohn Isa ki
(Mk 10.35-45; Lk 22.24-47)

²⁰ Gohn se gaan Zebedege baado ute kogde naan Isa ki. Kogde se erg naan ki taa k'atn metina. ²¹ Ken Isa aakin se deekin k: «Naai tap bo l'je di?» Menda se terlin k: «An genumgen di naani ki se maakn gaari ki se, an deb kalaran 'king do ji daami ki k ken kalaran do ji jeeli ki.» ²² Isa terlden k: «Nakn naase 't'atn meta ro ki se, naase 'jeel k'ki te metin eyo. *K'atn dubar maam m'utu m'kaay se, naase anki an kaasn gen kaayin la?» Naade terlin k: «Ye, naaje j'lan an kaasa.» ²³ Isa deekden k: «Deere, koghm dubarum se naase anki kaayina, nabo gen gohn king jaay do ji daamum ki ey le do ji jeelum ki se, k'atn maam eyo. Gohn se Bubum daapinga daap malinge tu.» ²⁴ Ken jee metn Isa ken sik jaay baa booy taar ese se, naade maakde tuj do gena naapge tun di se. ²⁵ Gan gohn se Isa danjeno paac k deekden k: «'Jeelki, jeegeen k'atn gaarge se ing do jeege tu k magalgen k'atn se ted jeege te taa k'atn. ²⁶ Num naase se an te 'tedki bini. Ken maakse ki jaay nam je tedn magalse se, an roh tedn debm kaan naabse. ²⁷ Ken maakse ki se jaay nam je tedn naanse se an roh asen tedn bulse. ²⁸ Taa *Goon Deba baado se, taa jeege bo an tedn naab eyo, num naan baado se taa naan bo tedn naaba jeege tu k kedn kog gen dugh do jee dena.»

Isa ed lapi jee kaam-k'atn tu dio
(Mk 10.46-52; Lk 18.35-43)

²⁹ Ken Isa ute jee metin ki jaay teec teec maakn geger ken Jeriko ki se, jeege dena k metina. ³⁰ Gohn se naade an jee kaam-k'atn di ing king j'lan doob ki. Ken jee kaam-k'atn se booy jaay k Isa bo deel deel se, naade baag k'atn k'atn k: «Melje, *Goon Daud ejjen doje ki!» ³¹ Gohn se jee denge uunde kaamde k deekden k: «'Doki!» Gan jee kaam-k'atn se ter k'atn k'atn makn daala k: «Melje, Goon Daud ejjen doje ki!» ³² Gohn se Isa k daara, danjeno k deekden k: «Naase 'jeki m'asen tedn di?» ³³ Naade terlin k: «Melje, an kaam-jege k'atn taaka!» ³⁴ Gohn se Isa ejjen dode ki, sун j'lan k'atn kaamdege tu k kaamdege naar k'atn taaka k naade k metina.

Isa end Jeruzalem ki aan kog gaarge
(Mk 11.1-10; Lk 19.28-44; Jn 12.12-19; Eza 12.6)

21 Ken Isa ute jee metin ki jaay aan kogh ute Jeruzalem, cere naan ken k'danin Betpaje do *k'atn kib ki se, gohn se, maakn jeege tun metin ki se, Isa k jeege di naaba. ² Naan deekden k: «'Baaki maakn naan ken naanse ki se, k naase aki baa naar an ko buuru k'atn k'atn k'atn ute goonin cere ki. Kog se 'tuutinkiro k naade di paac 'baamdekiro. ³ Ken nam jaay deek-senga taar dim num, 'terlin k'atn k: Kese Melje bo jede. K naan asesin naar k'atn naase andekiro 'baa.» ⁴ Nakn se paac jaay aan se taa taar ken debm taad taar teeco taar Raa ki raaningo do k'atn se kaan doobin ki, ken k: ⁵ 'Deekki jeege tun maakn geger ken Sion †† ki k'atn:

† Tamma kalaran se aas kogh debm ted naaba gen bii kalaran.

Aakki, gaarse te baaseno כַּחֲכָמִים ,
 naan se debm dalul ooko do ko buur ki ,
 כִּי דֹּעֵי הַגּוּוֹןִים קִי כֵּן כֹּהֵן כִּלְיָהוּן דַּאֲמַא סֵי . †
 6 Gōtn se jee metn Isa ki iij baa כִּי בַּא טְדִין אַן גְּכִי
 ken Isa taaddeno ro ki. 7 Naade tuut ko buuru ute
 gooniṅa כִּי בַּאֲדֵנו. Gōtn se naade תַּכֵּד טַל קַל מַגֵּלֵדֵגֵה
 do buurge tu †† se jaay Isa iṅg do ki. 8 Jeege
 dena תַּכֵּד טַל קַל מַגֵּלֵדֵגֵה דֹּוּב קִי כִּי jee mētiṅge
 gaṅo doomo baado תַּמְבִּין דֹּוּב קִי. 9 Jee te dende
 paacṅ daaniṅ se, jee naan ki, jee מַכְתָּן דְּכַכֵּי בַּיִת
 כִּי: «Ozaana *Goon Daud!»
 «*Raa tēdn bēṅ do deb ken baado te ro Mēljege
 Raa!»
 «Ozaana Raa ken raan maakṅ raa ki!»
 10 Ken Isa jaay end maakṅ geger ken Jeruzalem ki se,
 jee maakṅ geger ki se paac taad gajalaṅ כִּי טַאֲדֵ
 ute naapa כִּי: «Naan se tap bo naṅa?» 11 Jee dēngen
 כִּי מֵטִין סֵי טֵרִין כִּי: «Kese Isan debm taad taar teeco
 taar Raa ki, ken iijō Nazaret ken taa naan Galile ki.»

Isa tuur te jee lee tēdn zogen daan כִּי *Bee Raa ki
 (Mk 11.15-19; Lk 19.45-48; Jn 2.13-22)

12 Naan ken se Isa baa end daan כִּי *Bee Raa ki כִּי
 gōtn se naan baag tuur jeegen baano te nakdege gen
 zoa ute jeegen baado dugu. Naan תֵּדַע לֵךְ טַאֲדֵ
 te tabil jee pelekṅ gursge naatn כִּי תֵּדַע לֵךְ טַאֲדֵ
 te nakgen jee tēdn zo dēerge lee tiṅg do ki se kici. 13 כִּי
 deekden כִּי: «Taar se k'raanṅga raan maakṅ
 Kitap ki j'ki: *Bee maam se tēdn bee ken jeege
 ansum keeme* , † num gaṅ naase 'tēdiṅki
 tēdga gōtn jee boogge ! ††»
 14 Gōtn se jee kaam-כַּכֵּי ute jee cēkēdge
 baado ṅ Isa daan כִּי *Bee Raa ki כִּי naan edden
 lapia. 15 Ken *magal jee tēdn serke Raage tu,
 ute jee jeel taadn תַּכֵּד מֵטִן קֹו טַאֲרַא
 Raage jaay aak nakṅ-כַּכֵּי Isā tēdo se,
 כִּי booy gaangen jaay תַּכֵּד כִּי daan כִּי *Bee
 Raa ki כִּי: Ozaana, *k'nookki *Goon Daud se;
 gōtn se naade maakde tuj aak eyo. 16 כִּי
 naade taad Isa ki כִּי: «Taar gaangen taad se,
 naai utu 'booy dey?» Isa tērdlen כִּי: «Yēē,
 m'utu m'booyo. Num naase tap bo 'dooyiṅki
 te ey la, taar ken Kitap כִּי:
*Ute taar gaangen seeme כִּי kengen k'taacege se bo ,
 naai 'nook roi aan gōk ken naai maaki jen ro ki ? ††*»
 17 Gōtn se Isa iij ṅde כִּי baa tood naan ken
 Betani ki.

Isa naam ko ba
 (Mk 11.12-14,19-26; Lk 13.6-9)

18 Metbeenki tančōriṅ ken Isa iij Betani ki jaay
 k' terlo baado baa Jeruzalem ki se, naan naam bo
 תַּכֵּד. 19 Naan aak ko ba se daar daar cēē
 doob ki. Naan baado metn ko ba ki se, nabo
 ṅ kamba sum. Gōtn se naan taad ko ba ki se
 כִּי: «Naan ki se, מַכְתָּן naai kooj ey sum!»
 כִּי gōtn se sum bo ko ba se naar tuutu. 20
 Ken jee mētiṅ ki jaay aak nakṅ Isa tēd se,
 ckden taad eyo, deek כִּי: «Tēd כִּי dī jaay ko ba se
 naar tuut yōkōd bin

†† Sion se ro Jeruzalem kici. † Aak Zak 9.9. †† Deere
 maakṅ Matiye ki se taad כִּי Isa ook do buur ki ute do
 gooniṅ ki num maakṅ Kitapm Mark ki se, 11.2 taad
 כִּי Isa se ooko do goon buur ki sum. † Aak Eza
 56.7. †† Aak Jer 7.11. †† Aak KKR 8.3.

se?» 21 Isa tērdlen כִּי: «'Booyki bēē m'asen
 taada: ken naase jaay aalki maakse do Raa ki
 כִּי כִּי naaja maakse ki ey se, naase aki ṅ tēdn
 nakṅ maam m'tēd do ko ba ki se sum eyo,
 num aki deekṅ כִּי כִּי: «Iij ooc maakṅ baar
 ki» כִּי naan 'kiiṅ kooco. 22 Ken nakṅ paacṅ
 naase 'tōndki meta ro ki jaay aalki maakse
 paac do Raa ki se, naase utu aṅki כִּי.»

Magal Yaudge dem כִּי Isa
 (Mk 11.27-33; Lk 20.1-8)

23 Isa baado end daan כִּי *Bee Raa ki כִּי baag
 dooy jeege. Gaṅ *magal jee tēdn serke Raage tu
 כִּי magal taa bee Yaudge baado ṅ ṅ כִּי tōnd
 mētiṅ כִּי: «Naai tap bo כִּי se ṅ ṅ gay jaay
 ṅ 'tēd nakgen bin se? Ken undi kulu tēd
 nakgen se tap bo naṅa?» 24 Isa tērdlen כִּי:
 «Maam kic m'k' taara kalaṅ m'je tōnd metse.
 Ken naase jaay ṅ 'terlumkiga num, maam kic
 m'asen taadn debm ken undum kulu gen tēdn
 nakgen se. 25 'Taadumki tu: ken ṅ Jan-Batist
 *batiz jeege se, Raa ṅ bu jikilimge lē?»
 Naade baag taad ute naapa כִּי: «Ken k'laadkiga
 ṅ: Raa bo ṅ ṅ lē, naan ajeki deekṅ כִּי: Gen
 di jaay 'baate 'kuunki taar Jan se? 26 Ken
 k'deekki-ga ṅ: «Jikilimge bo ṅ ṅ lē, jee dēnge
 ajeki ṅ eyo, taa naade jeel Jan se debm taad
 taar teeco taar Raa ki.» 27 Gōtn se naade
 tērdlen Isā ki כִּי: «Naaje se k'jeel eyo.»
 Tērdlen Isā kic deekden כִּי: «Maam kic num,
 m'asen ṅ taadn debm ken undum kulu gen
 tēdn nakgen se eyo.»

Isa aal naaṅ taara ro gaange tu dio

28 Tērdlen Isā daala כִּי: «Saapm naase ki
 num כִּי di: gaaba kalaṅ k' gaangen gaabge
 dio. Naan baa ṅ gooniṅ deet se כִּי deekṅ כִּי:
 «Goonuma, jaaki se 'baa tēdo naaba
 maakṅ jinēṅ ki.» 29 Gooniṅ tērdlen כִּי:
 «Maam m'baa eyo.» Naan iṅg כִּי se taar
 naan taad se saapiṅ jig eyo, כִּי naan iij
 baa maakṅ jinēṅ ki. 30 Tērdlen Isā baado
 ṅ gooniṅ kuuy se taadiṅ aan gōk ken naan
 taado gooniṅ ken deet se kici. Gooniṅ se
 tērdlen כִּי: «Yēē, maam m'baao» nabo
 gaṅ baate baa. 31 Maakṅ gaange tun di se
 ken gay bo took uunga taar bubina?»
 Naade tērdlen כִּי: «Goon deete.» Isa taadden
 כִּי: «'Booyki bēē m'asen taada: *jee tōkṅ
 miirge ute mēnd kēesn gaabge se, kēnd
 *maakṅ Gaar Raa ki dose ki. 32 Deere,
 Jan-Batist se baado taadsenga doobm gen
 tēdn nakgen ute doobiṅa, nabo naase
 'tookkiro te taariṅ eyo. Ey num *jee tōkṅ
 miirge, ute mēnd kēesn gaabge se kic bo,
 tookga taariṅ. Gaṅ naase se, ken aakdeki
 naade took taariṅ se kic bo, naase 'baate
 'terlki maakse כִּי ṅ 'tookki te taariṅ eyo.»

Isa aal naaṅ taara ute jee tēdn naabgen jig eyo
 (Mk 12.1-12; Lk 20.9-19; Eza 5.1-7)

33 Tērdlen Isā taadden כִּי: «'Booyki kaal
 naaṅ taar kuuy daala! Gaaba kalaṅ tēd
 jinēṅ biṅ, iij gurugiṅ te durdur, naan ud
 כִּי do ko ki gen rii koojṅ biṅna כִּי iij
 gōk jerle gen kiṅ כִּי m'baam jinēṅna. Gōtn
 se maakṅ jinēṅ se, naan ṅ kaam j' jee
 tēdn naabge tu כִּי naan iij baa merte. 34
 Ken kaadn kugṅ koojṅ biṅ jaay aan se,
 naan ṅ

jee tēdn naabinge se gōtn jeege tun naaḡ ɔḡde jinēniḡ kaam jide se, taa aḡo kōkḡ beḡiḡa. ³⁵ Num gaḡ jee ken naaḡ ɔḡde jinēniḡ kaam jin se tōk jee ken naaḡ ɔldeno se. Deb kalaḡ naade tōnd deḡeḡiḡa ɔɔ deb kalaḡ kuuy se naade tōkḡiḡa ɔɔ ken kuuy kalaḡ se, kic naade tund tōkḡiḡ te koa. ³⁶ Ter naaḡ ɔl jee tēdn naabgen kuuy den cir jeegen deet se daala, nabo naade se kic bo, naade tēdden bini. ³⁷ Bin num kaam mōkōtn se naaḡ ɔldeno gooniḡa, taa naaḡ saap ɔɔ: «Goonum mala se naade utu tookḡ kuun taariḡa.» ³⁸ Gaḡ ken naade jaay aak gooniḡ se, naade taad ute naapa ɔɔ: «Naaḡ se bo ken bubin ooyga num utu t'ēdn mel jinēne se! Bin num 'baakiro k'lōkḡiḡki ɔɔ jinēne se le, ajenki kōkpm naajege tu!» ³⁹ Gōtn se naade ɔk ɔkdo goono se maakḡ jinēni ki se naata ɔɔ baa tōkḡiḡa.» ⁴⁰ Gōtn se Isa tōnd metde ɔɔ: «'Booyki metn taar se: ken mel jinēne se jaay baadoga num, jee tēdn naabgen maakḡ jinēni ken ese se naaḡ aden tēdn ɔɔ dī?» ⁴¹ Naade tērlin ɔɔ: «Jee tēd beḡ ey bin se, naaḡ aden kēḡjḡ dōde ki eyo ɔɔ aden ɔkḡ naatn ɔɔ jinēne se le, naaḡ aḡ kēdn ji jeege tun kuuy taa aḡsiḡ kaaka. ɔɔ ken aanga kaadn koojḡ biḡ ki se, jee se aḡo kōkḡ beḡiḡa.» ⁴² Isa tērlēn ɔɔ: «Naase t'ooyiḡki te ey la taar ken Raa taad maakḡ Kitap ki se ɔɔ:

Ko ken jee kiin beege baatin se, naaḡ se bo tēdga ko ken 'gakḡ bea ;

kese bo naabm Meljege Raa ɔɔ naajege tu se j'aakiḡki se ɔkḡeki taad eyo . †

⁴³ «Taa naaḡ se bo 'booyki m'asen taada: *maakḡ Gaar Raa se j'utu j'asesin ɔkḡd naatn jise ki ɔɔ Raa utu aḡ kēdin jeege tun aḡga tēdn naabiḡa. ⁴⁴ Nam jaay oocga do ko ken jee kiin beege baatin se le, t'erece ɔɔ debm ken ko se oocga doḡ ki le, aḡ daala.» ⁴⁵ Num *magal jee tēdn serke Raage tu ute *Parizige booy kaal naaḡ taar ese se, naade baa jeel ɔkga rode ki kaal naaḡ taar se taad ute naade se. ⁴⁶ Gōtn se naade je doobm aḡ kōkḡ, nabo naade beer jee deḡe tu, taa jee deḡe se jeel Isa se, naaḡ debm taad taar teeco taar Raa ki.

Isa aal naaḡ taara ute jee k'daḡde gōtn kōs ki bii kōkḡ mend ki
(Lk 14.16-24)

22 Ter Isa baagden taadn ute kaal naaḡ taara daala ɔɔ: ² «*Maakḡ Gaar Raa se tec aan gōk gaar ken tēd kōs deḡa bii kōkḡ mend gooniḡ ki. ³ Naaḡ ɔl jee tēdn naabinge taa ade baa dan jeegen k'l-danḡdeno gōtn kōkḡ mend ki se, nabo jee se baate baado. ⁴ Ter naaḡ ɔl jee tēdn naabgen kuuy baa deek jeege tun k'l-danḡdeno se ɔɔ: «Borse kōs se beḡega, kōs taarumge ute maalumgen teer se m'lōkḡdenga. ɔɔ beḡe, kōs se ooyga, 'baakiro aki kōs!» ⁵ Nabo jee se taar se naade an dīm eyo ɔɔ wōk baa naabdege tu. Deb kalaḡ baa maakḡ-gōtin ki ɔɔ ken kalaḡ baa gōtn tēdn zo nakiḡge tu. ⁶ Jeegen kuuy se kic iin tōk jee tēdn naabge se dabarde ɔɔ tōkḡdē naatn. ⁷ Gōtn se gaarge maakiḡ taariḡa, ɔl asgariḡge gen baa tōkḡ jeegen tōkḡ jee tēdn naabinge se ɔɔ tōkḡḡ gegerde se naatn. ⁸ Gōtn se naaḡ deek jee tēdn naabinge tu ɔɔ: «Kōs se ooyga,

† Aak KKR 118.22-23.

nabo jeegen k'l-danḡdeno se ɔḡ aasiḡ te gen kōsn kōsn ese se eyo. ⁹ 'Baaki gōtn jeege tun lee tūsn daan doobge tu se, jeegen paacḡ naase ɔḡdekiga bo 'danḡdekiro ade baa gōtn kōkḡ mend ki se.» ¹⁰ Jee tēdn naabge se baa daan doobge tu ɔɔ danḡ tuso jeegen naade ɔḡdeno paac se kaam kalaḡ, ken jee beḡ, ken jee beḡ eyo; ɔɔ baandeno maakḡ bee ken jeege utu an kōsn maak ki se ɔɔ maakḡ bee se jee ken k'l-danḡdeno se baado doociḡ tal. ¹¹ Gōtn se gaarge end maakḡ bee ki gen kaakḡ jeegen maak ki se, gaḡ aak deb kalaḡ se uuso kal tec gen jeegen baado gōtn kōkḡ mend ki se eyo. ¹² Gōtn se gaarge deekiḡ ɔɔ: «Meduma, tēd ɔɔ dī jaay naai endo gōtn ara? Naai le ɔk kal tec aan gōk jeegen baado gōtn kōkḡ mend ki ey se.» Num gaabm se ɔk taar ken aḡ tērl eyo. ¹³ Gōtn se gaarge deek jee tēdn naabinge tu ɔɔ: «Gaabm se, t'ōkḡiḡki jinḡge ute jēḡge ɔɔ uun undiḡki naatn maakḡ gōt ken ɔkḡ, ɔɔ gōtn se bo gōtn naaḡ an kōkḡ ɔɔ an taḡ naaḡiḡa.» ¹⁴ Ter Isa deek ɔɔ: «Deere, *Raa se danḡa jeege deḡa, nabo jeegen naaḡ beer tōkḡdēnga tōkḡd se baata.»

Metn taar kōḡḡ miiri

(Mk 12.13-17; Lk 20.20-26)

¹⁵ Gōtn se *Parizige baa tus dōk taarde gen goom kōkḡ Isa do taariḡ ki. ¹⁶ Naade ɔl maakḡ jeege tun metn Parizige tu ute jee *Erdge kandum se gōtn Isa ki ɔɔ naade baa deekiḡ ɔɔ: «Debm dooy jeege, naaje k'l-jeele naai se taad taar met ki. ɔɔ doobm Raa se naai t'oooy jeege ute ken met ki ɔɔ naai le taar jeegen kuuy se naai t'ēdn naaba ro ki eyo. ¹⁷ Maak-saapm naai ki num, taadjen tu Sezar se jōk doobm j'laḡ kōḡḡ miiri lōbu gōkḡ?» ¹⁸ Num gaḡ Isa se jeel saapden jig ey se deekden ɔɔ: «Naase se jeegen t'ēdki rose aan gōk jee taad taar met ki se. Gen dī naase oomumki bin se?

¹⁹ t'aaḡdumki tu tamman gen kōḡḡ miiri se, m'laḡ kaaka.» Gōtn se naade uun taadin tamma kalaḡ. ²⁰ Naaḡ tōnd metde ɔɔ: «Kaam-nirl doa te ro ken k'raaniḡ ro ki se tap bo gen naḡa?» ²¹ Naade tērlin ɔɔ: «Gen Sezar.» Gōtn se Isa deekden ɔɔ: «Ken bin num, nakḡ gen Gaar Sezar se eḡiḡki nakiḡa ɔɔ gen Raa le eḡiḡki nakiḡ kici.» ²² Ken naade jaay booy taar Isa taad se, taar se ɔkden taad eyo. Gōtn se Isa se naade ɔḡiḡa ɔɔ iin baa.

Jee naaj metn taar jeegen ade duru daan yoge tu

(Mk 12.18-27; Lk 20.27-40)

²³ Bii ken se sum bo, jeegen k'l-danḡde *Sadusege ken taad ɔɔ jeege ooyga num dur ey sum se baado ɔḡ Isa ɔɔ tōnd metin ɔɔ: ²⁴ «Debm dooy jeege, *Musa se taad-jenga taad maakḡ Kitap ki ɔɔ: ken deba jaay ɔk menda ɔɔ ooy ɔḡ te goon ey se, ɔḡ genaḡ kōkḡ mendiḡa ɔɔ koojḡ metjili genaḡ ken ooy se. ²⁵ Gaḡ maakjege tu se genaage cili kōḡde kalaḡ. Debm deet deet se ɔk menda nabo ooy ooj te goon eyo, ɔɔ menda se ɔk genaḡ gōkḡ ki. ²⁶ Gōkḡ kic baado ɔk mend se ɔɔ naaḡ kic ooy ooj te goon eyo. Ter debm gen k-mōkḡge tu se kic bo baado ɔk mend se ɔɔ naaḡ ooyo ooj te goon eyo; bini aan do deb ken gen k-cilige tu. ²⁷ Ken naaden cili se jaay ooy paac se, kaam mōkōtn se menda se kic baado

ooyo. ²⁸ Bin num bii ken jaay jeegeen ooyga kooy ade dur daan yoge tu se, maakŋ genaage tun cili se, mend se tap bo 'tedn mend nana? Taa naade paac le ԵԽԿ naaminga naam mend se.» ²⁹ Isa terlden ԿԿ: «Naase se, bere, iigkiga, taa taar Raa se le 'jeelki eyo ԿԿ ԵԽԿ Raa kic le naase ԿԽԿԿ te metiŋ eyo. ³⁰ Taa bii ken jaay jeegeen ooyga kooy ade dur daan yoge tu se, gaabge te mendge se 'ԵԽԿ naap ey sum. Num naade se tecŋ aan ԿԿ *ԿԽԿ Raagen maakŋ raa ki. ³¹ Gen jeegeen ooyga kooy jaay utu dur daan yoge tu se, taar Raa taadsen maakŋ Kitapiŋ ki se, naase 'dooyiŋki te ey la ken ԿԿ: ³² *Maam se m'Raa gen *Abraam m'gen Isaka ԿԿ m'gen *Yakub*. † Raa se, naaŋ Raa jeegeen ooyga kooy eyo, num naaŋ se, Raa jee ԶԵԵ.» ³³ Ken jee denge jaay booy taar ken Isa dooyde se, taar se tap bo ԿԽԿ taad eyo.

Kese taar magal cir paac maakŋ *Ko Taar Raa ki
(Mk 12.28-34; Lk 10.25-37)

³⁴ Ken *Parizige jaay booy ԿԿ *Sadusege Կŋ aasiŋ te ro Isa ki ey se, naade dan tus naapa. ³⁵ Maakde ki se, deb kalaŋ se debm jeel taadn ԿԽԿ metn Ko Taar Raa, je doobm an goom ԿԽԿ Isa se, baado ԿԽԿ metiŋ ԿԿ: ³⁶ «Debm dooy jeege, maakŋ Ko Taar ken Raa edo Musa ki se taar gen teda ken cirde paac se, ken gay?» ³⁷ Isa terliŋ ԿԿ: « *Meli Raa se, 'jeŋ ute maaki paac ute roi paac ԿԿ ute saapi paac*. †³⁸ Kese bo taar deet deetn gen teda ken cirde paac paac. ³⁹ Ter ken metiŋ ki teciŋ tec se ken ԿԿ: *'Je naapi aan ԿԿ ro naai mala*. ⁴⁰ Maakŋ Ko Taar Raa ki ute taargen jee taad taar teeco taar Raa ki taado paac se, don bo ԿԿ do taarge tun di ese sum.»

*Al-Masi ute *Daud
(Mk 12.35-37; Lk 20.41-44)

⁴¹ Aan ԿԿ *Parizige le tusga dey se, Isa ԿԽԿ metde ԿԿ: ⁴² «Gen naase ki num, al-Masi se tap bo nana? Naaŋ tap bo goon nana?» Naade terliŋ ԿԿ: «Naaŋ se metjil Daud.» ⁴³ Isa deekden ԿԿ: «Num ted ԿԿ di jaay *Nirl Raa ԿԽԿ Daud danŋ ԿԿ: Meluma? ԿԿ naaŋ mala taadga taad maakŋ Kitap ki ԿԿ:

⁴⁴ *Meljege Raa taado Melum ki ԿԿ :
'Baado ing do ji daamum ki
bini jee taamooyige se m'aden tedn naai utu 'king dode ki*. †

⁴⁵ Ken Daud jaay dan al-Masi ԿԿ Meluma, anum ted ԿԿ di jaay Meliŋ 'tedn goon Daud se?» ⁴⁶ Maakde ki se, nam jaay an terl taara kalaŋ Isa ki kic bo ԿԽԿ ԿԿ naaŋ ken se ԿԽԿ nam ԿԽԿ te metiŋ do taar dim ken kuuy ey sum.

Isa deek ԿԿ ԵԽԿ ԿԽԿ ute jee jeel taadn ԿԽԿ metn taar Raage te *Parizige
(Mk 12.38-39; Lk 11.39-52, 20.45-46)

23 Isa deek jee denge tu ute jeege tun metiŋ ki ԿԿ: ² «Parizige ute jee jeel taadn ԿԽԿ metn Ko Taar

† Aak Ekz 3.6. †† Aak Dt 6.5. † Aak Lb 19.18. †† Aak KKR 110.1.

Raage se, naade se bo ken lee dooy jeege ute *Ko Taar ken Raa edo Musa ki. ³ Ken bin num 'tookdeki taarde ԿԿ 'tedki nakgen paacŋ naade lee taadsen se. Nabo Կŋten 'tedki aan ԿԿ naade, taa naade nakgen naade taad paac se, naade Կŋ tediŋ eyo. ⁴ Naade ԿԽԿ daam deere ԿԿ ԿԽԿ do jeege tu ԿԿ naade malinge tap bo baate kutiŋ te goon jide. ⁵ Naabden naade ted paac se je taa jeege aden kaaka. ԿԿ taar Raagen metingen k'raan jaay naade ԿԽԿ aan ԿԿ laaye ԿԿ lee ԿԽԿ do naandege tu ey le keydege tu se, naade tediŋ magal magal cir gen jeege. ԿԿ taa kaldege se, naade ԿԽԿ zi-idiŋ taar ki tedn jerl cir gen jeege †. ⁶ Ken k'danŋdenga ԿԽԿ ԿԽԿ ki se, naade je ԿԽԿ king naan ki. ԿԿ ken baaga maakŋ beege tun Yaudge lee tusn maak ki se, naade je ԿԽԿ king naan ki kici. ⁷ Ken aanga ԿԽԿ ki kic le, naade je j'aden tedn ԿԽԿ naade ki bo deete ԿԿ je j'aden dan: jee dooy jeege. ⁸ Num naase Կŋten 'ԿԽԿ j'asen dan: *jee dooy jeege* taa naase 'paacki se ge-naage ԿԿ debm dooyse le kalaŋ sum. ⁹ Do naaŋ ki ara se Կŋten 'danŋki nam ԿԽԿ: *Bubje*, taa naase ԿԽԿ Bubu kalaŋ sum ԿԿ naaŋ ken ing maakŋ raa ki. ¹⁰ Կŋten 'ԿԽԿ ki j'asen dan: *Debm dooy jeege*, taa naase mel dooyse se *al-Masi kaliŋ ki sum. ¹¹ Debm jaay tedn magala maakse ki se, Կŋ roŋ tedn debm tedn naabse. ¹² Taa debm magal roŋ se utu ԿԽԿ baata, ԿԿ debm jaay ԿԽԿ roŋ baat se, roŋ utu kookŋ raan.

¹³ «Naasen jee jeel taadn ԿԽԿ metn Ko Taar Raage ute Parizigen ken 'tedki rose aan ԿԿ jee taadn taar met ki se utu asen tedn ԿԽԿ aak eyo; taa naase 'gaaski doobm *maakŋ Gaar Raa jeege tu. ԿԿ naase mala kic le baate kendki, ԿԿ jeegeen je kende se le, naase 'gaasdeki doobo. ¹⁴ [Naasen jee taadn ԿԽԿ metn taar Raage ute Parizigen ken 'tedki rose aan ԿԿ jee taadn taar met ki se utu asen tedn ԿԽԿ aak eyo! Taa naase ԿԽԿ ji mend daayge ԿԿ ԿԽԿ metn *Raa Կŋki eyo taa jeege asen kaaka. Taa naaŋ se bo ԿԽԿ utu kooch dose ki se utu asen tedn ԿԽԿ aak eyo.] ††¹⁵ Naasen jee jeel taadn ԿԽԿ metn Ko Taar Raage ute Parizige se, naasen ken 'tedki rose aan ԿԿ jee taad taar met ki utu asen tedn ԿԽԿ aak eyo. Naase 'leeki do baarge tu ԿԿ ԿԽԿ baa se paac ԿԿ jeki aki tedn jeege 'tedn Yaudge aan ԿԿ naase se ԿԿ ken naase Կŋkiga deb kalaŋ jaay uunga doobse se, debm se naase 'tediŋki debm aas gen baa maakŋ pood ki met dio cirse naase se.

¹⁶ «Naasen jee kaam-ԿԽԿ jee ԿԽԿ jeege utu asen tedn ԿԽԿ aak eyo! Naase taadki ԿԽԿ: «Ken nam jaay naam te ro *Bee Raa se ted dim eyo. Num nam jaay naam te ro daabm maakŋ 'Bee Raa ki se, kese bo ken ԿԽԿ.» ¹⁷ Naase jee kaam-ԿԽԿ jee derlge ara! Ken gay bo ԿԽԿ ciri? Daab ԿԽԿ 'Bee Raa ken k'baanoga te daab maak ki jaay daabm se, ted gen Raa se ne? ¹⁸ Ter naase 'deeki ԿԿ: «Ken nam jaay naam roŋ te *ԿԽԿ k'j'iiŋ k'idaapiŋ gen tedn serke do ki se, ted dim eyo, num ken naaŋ jaay naam roŋ te nakŋ k'baano do ki

†† *Nakŋ naade ted se k'raanŋnoga raan maakŋ Ko Taar ken Raa edo Musa ki nabo naade se tediŋ magal magal ԿԿ jerle taa jeege aden kaaka aan ԿԿ naade bo jee daan Raa cir jeege. ††† Bersen ara se, maakŋ Kitapge tun do ԿԽԿ se, metinge maakde ki se, ԿԽԿ.*

gen tēdn *serke Raa ki se, kесе bo ken כְּהֵכָה. 19 Jee kaam-כֹּכְגֵה 'taadumki tu: nakn k'baano gen tēdn serke se bo cir לבו, gtn k'ljiin k'daapin gen tēdn serke כְּ סֵרְקֵה k'ljombinga do ki num, taad כְּ סֵרְקֵה se tēdga gen Raa se bo cir ne? 20 Bin num debm jaay naam roḡ te gtn k'ljiin daapin gen tēdn serke do ki se, kесе naaḡ naam te ro nakgen paacn k'baano gen tēdn serke do ki se kici. 21 Debm ken naam roḡ te 'Bee Raa se, kесе naaḡ naam roḡ te ro melin Raa ken ing maak ki se kici.

22 Debm jaay naam roḡ te maakn raa se naaḡ naam roḡ ute kaag do Raa כְּ ute melin ken ing do ki.

23 «Naasen jee jeel taadn כֹּכְגֵה metn Ko Taar Raage ute Parizigen ken tēdki rose aan gכְּ jee taadn taar met ki se, utu asen tēdn כְּכֵה aak eyo! Nakgen naase כְּכֵה sēm sēm ken 'lee 'tombki maakn taadsege tu ken tēdin nijim se kic bo, naase 'lee 'niginiki gכְּכֵה kaam sik כְּ ken kaam kalan se edki Raa ki. Nabo taargen maakn Ko Taar ken Raa edo *Musa ken bēē tap bo, naase aalinki maak ki eyo ken taadsen כְּ 'tēdki nakn ute doobina, kēējn do jeege tu כְּ gen tujn כְּrm eyo. Kесе bo nakgen, bēēki num, anki lee tēda כְּ nakgen ken naase lee gaandeki gכְּכֵה kaam sik jaay ken kalan edki Raa ki se kic bo כְּנְתֵה 'diriginiki kici. 24 Jee kaam-כֹּכְגֵה gen 'lee כֹּכְדֵה jeege! Naase כְּכֵה maanse te rēēse taa bכְּכֵה kalan kכְּכֵה maak ki eyo, gaḡ naase tap bo tulki ginjge †.

25 «Naasen jee jeel taadn כֹּכְגֵה metn Ko Taar Raage ute Parizigen 'tēdki rose aan gכְּ jee taad taar met ki se, asen 'tēdn כְּכֵה aak eyo! Taa naase 'tugki naagḡ nakgen naase 'lee aayki כְּ כְּnki se aac walak, num gaḡ maakn tap bo, naase 'doocinki ute nakgen naase 'boogkiro כְּ 'tujkiro gen jeege. 26 Kכְּ Parizi naai se debm kaam-כֹּכְגֵה! 'Tug 'daap maakn naki ken naai lee aay maak ki se jaay bo naagin kic 'tēdn aak bēē.

27 «Naase jee jeel taadn כֹּכְגֵה metn Ko Taar Raage ute Parizigen ken tēdki rose aan gכְּ jee taad taar met ki se, asen tēdn כְּכֵה aak eyo! Taa naase 'tecki do baad-gen k'tēdden raap kaar kaar aak bēē kaam ki, gaḡ maakdege dooc te cēḡ jeegegen ooyga kooyo כְּ ruumga ruumu maak ki se paac. 28 Naase kic 'tecki bini, taa naan jeege tu se, naase 'tēdki rose jee bēē, gaḡ maakse dooc te taar met ki eyo כְּ te *kusina.

29 «Naasen jee jeel taadn כֹּכְגֵה metn Ko Taar Raage ute Parizigen ken tēdki rose aan gכְּ jee taad taar met ki se, asen tēdn כְּכֵה aak eyo! Naasen 'lee iḡ 'daapki do baadn jee taad taar teeco taar Raa ki do dכְּכֵה, כְּ jee-gen ken leedo ute ken met ki se, naase 'tamardeki do baaddege aak bēē bēē. 30 כְּ tēr naase 'deekki כְּכֵה: Ken do bubjege tu naane jaay naaje j'utu num, naaje k'tookde taarde eyo gen כֹּכְדֵה jee taad taar teeco taar Raa ki. 31 Ken bin num naase mala bo 'taadki כְּכֵה naase se bo metjil jee ken כֹּכְלֵה jee taad taar teeco taar Raa ki. 32 Ken bin num 'baaki ute naan se, naabm bubsege lee tēdo se, naase 'tēd nanjinki כְּכֵה cir gen naade se.

† Maakn nakge tun sēm sēm ken Yaudge lee yeemde se bכְּכֵה se bo ken baat cirde כְּ maakn daage tun magal magal ken Yaudge lee yeemde se ginji se bo ken magal cirde.

33 «Aakumki tu כֹּכְגֵה ara כְּ metjil k'mכְּכֵה gen ara! Naase aki כְּנֵה kaag kכְּ dubar pood ken gen daayum se כְּ di? 34 Taa naaḡ se bo 'booyki m'deekseni: maam m'aseno kכְּ jee taad taar teeco taar Raa ki, jee jeel-taarge ute jee jeel taadn כֹּכְגֵה metn Ko Taar Raage. Num jee mētinge utu adeki כֹּכְדֵה כְּ jee mētinge adeki tupm כֹּכְלֵה ro kaag ki, jee mētinge utu adeki tכְּדֵה te mēēje maakn *beege tun naase lee tusnki maak ki. כְּ kengen mētinge adeki tuuru כְּ adeki lee je maakn gegerge tu. 35 כְּ jee ken lee ute ken met ken naase tכְּדֵה jay moosde כְּכֵה do naaḡ ki se, ken iḡ do yo Abel ki bini aan do yo Zakari ken goon Baraci, ken naase 'kכְּכֵה daan 'Bee Raa ute *gכְּכֵה ken k'lee k'tēdn serke Raa ki se asen כֹּכְכֵה mindse ki. 36 'Booyki bēē m'asen taada: moosn jeegegen k'tכְּכֵה paac se utu כֹּכְכֵה do jeege tun bכְּכֵה utu se.»

Isa eem כְּכֵה taa Jeruzalem

37 Isa deek כְּכֵה: «Waay Jeruzalem, waay Jeruzalem, naai ken debm כֹּכְדֵה jee taad taar teeco taar Raa ki כְּ jee ken Raa kכְּdeno gכְּ ki kic bo, naai bo debm tund tכְּדֵה! Met kando, maam m'je m'tusn genige aan gכְּ ko כֹּכְכֵה ken lee tus geninge taa bēēkḡ keyin ki tu, nabo naase 'jeki te eyo. 38 'Booyki, ken bin num *Bee Raase se utu 'toodn kuudu. 39 Taa naaḡ se bo 'booyki m'asen taada: naan ki se mכְּכֵה naase amki כְּנֵה kaak ey sum, bini kaan kaad ken aki deekn כְּכֵה: *כְּ Melje Raa tēdn bēēḡ do deb ken utu baado ute ro naaḡa ! ††*»

Isa taad כְּכֵה *Bee Raa se jeege utu an כְּכֵה (Mk 13.1-37; Lk 21.5-30, 17.22-37)

24 Kaad ken se Isa teecoga naatn maakn 'Bee Raa ki כְּ ken baa baa se, jee metin ki baado כְּḡ taa an taadn 'Bee Raa ken k'ljiingga aak bēē se. 2 Isa tērliden כְּכֵה: «Bee se paac aakingi se jiga daamo? Nabo 'booyki bēē m'asen taada: bee daar aak bēē se jeege utu an ru naḡ tak. Kכְּנֵה rēē aak bēē bēē se, utu wכְּכֵה kalan kalan כְּ ko tap bo 'kכְּ toodn do naapin ko ki eyo.»

Dubar utu kaan do jeege tu

3 Naaḡ ken se, Isa ing do *כְּכֵה kib ki. Gכְּ se jee metin ki baado כְּḡ כְּכֵה metin כְּכֵה: «'Taadjēn tu nakgen se 'kaan nuḡ ki? כְּ naaḡ se 'tēdn כְּ di jaay bo naaje j'an kaakn jeel ro ki gen bii kaani כְּ biin dunia an naḡ se?» 4 Isa tērliden כְּכֵה: «כְּכֵה kכְּכֵה nam כְּנְתֵה 'derlse!» 5 Taa jeege dena utu ade baa ute roma כְּ naḡa kic utu asen taadn כְּכֵה: maam bo *al-Masi! כְּ ken naade 'tēd bin se utu 'derl jeege dena. 6 Naase utu aki booy gכְּכֵה כְּכֵה jeege utu asen כְּכֵה maan כְּכֵה, anum bēē, kכְּכֵה kכְּכֵה, כְּנְתֵה 'beerki! Taa nakgen se utu 'kaana, nabo duni se 'kכְּ naḡ ey bכְּכֵה. 7 Jee taa naaḡ kaam kalan utu kiiḡ כְּכֵה ute jee taa naaḡ kuuy. Taa naaḡ gaar kaam kalan utu kiiḡ כְּכֵה te taa naaḡ gaar ken kuuy. Maakn naange tun metin naaḡa utu 'tea כְּכֵה gכְּ metin bo utu kכְּ jeege. 8 Aan כְּכֵה mend

†† Aak KKR 118.26.

ken maakij tuuniñ gen koojo se, nakgen se paac kic bo baaga kaana num, kese je taadn ככ dunia ככpgא כככ. ככככ.

⁹ «Kaad ken se j'utu j'asen dabar dena ככ j'asen כככ. כככ. ככ taa maam se jee do naan ki se paac utu asen ככככ kundu. ¹⁰ Gan kaad ken se jeege dena utu an resn ute kaal maakden do *Raa ki. Naade kutn naapge naan ככככ tu ככ ככככ tund naapa. ¹¹ Jee ted rode aan כככ jee taad taar teeco taar Raa ki se, utu ade baa dena ככ derl jeege dena. ¹² *Kusiñ se ziidn baa ute naaniña ככ jeege dena maakjedege utu tedn baata do naapge tu. ¹³ Nabo debm jaay aayga kaamin bini aanga do taar ככככ ki num, naan se utu 'kən kaaja. ¹⁴ Labar Jigan gen *maakij Gaar Raa ese se j'utu j'lan taadin jeege tun do naan ki paac, kese tedn saada jeege tun baa se paac jaay bo כככ kaam ככככ duni nanja.»

Dubar כככ utu baado

¹⁵ «Naase utu aki kaakij Deb tuj deelga te gətin se utu kend kiny maakij *Bee Raa ki, gət ken *salal se, aan כככ debm taad taar teeco taar Raa ki, roñ Daniel, taado do כככ se. Bin num debm jaay dooy taar ese se j'booy j'kiki jiga jaayo! ¹⁶ Kaad ken se ככ jee ken ing taa naan Jude ki se, k'j'lan j'look maakij koge tu. ¹⁷ Debm ing kiny do beej ki raan se, j'kiki te ככככ naan ki gen כככ nakingen maakij beej ki. ¹⁸ Debm jaay baaga maakij-gətin ki kic le, j'kiki ten terlo beene gen kuun kalina. ¹⁹ Bii ken se, mendgen mendkaamge ute ko gaangen gendege aay kaay si se, aden tedn כככ aak eyo. ²⁰ Eemki Raa taa nakgen se 'kaan kaadn kuul ki eyo ey le *bii sebit ki eyo. ²¹ Kaad ken se jeege utu dabar dena ככ dubar se gətn Raa aal dunia tap bo nam naam te eyo, ככ ככככ dubar naan ki jaay 'kən cir naan ese se כככ. ²² Num Raa se bii dubar ese se, naan gaaninga duuku taa jeege naan beer ככככ se. Ken biigen se jaay naan gaanden te duuk ey num, nam 'kən kaaja tap bo כככ. ²³ Kaad ken se jaay nam taadsenga ככ: 'Baado aakki, *al-Masi utu ara ey le taadsen ככ: Naan utu naane! כככ ten 'tookki taariña. ²⁴ 'Booyki! Jeege ken ted rode ככ naade bo al-Masige ute jeege ted rode ככ naade jee taad taar teeco taar Raa ki se utu ade baao. Naade utu 'tedn nakij-ככככ ute nakgen deel doa, taa 'kaan jeege dala. ככ jee ken Raa beer כככככ se ken naade כככ doobo num, aden kaan dal kici. ²⁵ 'Booyki! 'Berε, taar se le, maam m'aalsenga kaal bise ki.

²⁶ «Ken k'laadsenga j'kiki: Al-Masi utu do kəf-baar ki naane num, ככ ten baaki. Ey le ken j'kiki: naan utu oom ara! Num ככ ten 'tookki taarde. ²⁷ Taa bii ken *Goon Deba ade baa se tecj aan כככ maan aalo kaam kooko wusuk bini כככ te gətn kaada toocñi. ²⁸ Bii kaanum kic tecj aan כככ gətn daa dim gam ooyga jaay bo marlge kic lee כככ tus ro ki se.

²⁹ « Ken biigen gen dubarge se jaay naar deelga num, kaada se utu 'tedn ilim dib ככ laapa se le כככ eyo. K-dijgen maakij raa ki ade si naan ki ככ nakgen ככ ככככ maakij raa ki se utu 'tea. †

† Aak Eza 13.10 ככ 34.4.

³⁰ «Gətn se jeege an kaakij nakij jeel maakij raa ki ken taad ככ Goon Deba utu baado ככ jeege do naan ki paac keem כככ an kaakij Goon Deba ade ככככ maakij gapara ki ute ככככ Raa ככככ ככככ kelε. ³¹ Pulu 'keem makij-ככככ maakij raa ki ככככ Goon Deba ade ככככ kədinge taa te 'tusn jee ken naan beer כככככ metn naan ken kaam כככ ככ ken ing metn raa ken kaam gay gay kici.»

Isa aal naagij taara ute ko ba

³² «Naase ככככ do te ko ba: ken naan jaay baaga כככככ taa-oomo כככככ kamba se, naase 'jeelki ככככ met-kijiri aanga כככככ כככככ. ³³ Bin num naase kic bo, ken aakkiga nakgen se paac jaay aanga num, 'jeelki *Goon Deba se naan aan ככככ sega ככככ kaam taarse ki. ³⁴ 'Booyki beε m'asen taada: jee duni ken כככ se 'kooy nan ey sum bo nakgen se paac utu 'kaana. ³⁵ Maakij raa ute do naan se utu 'deele, num taar maam se 'kən deel eyo.

Nam jaay jeel bii kaan Isa se gətn

³⁶ «Num gan ken gen kaadin ute biij *Goon Deba ano baa se, nam tap bo jeel eyo. *Kəkn Raage maakij raa ki kic le jeel eyo, ככ Goono kic le jeel eyo. Nam jeel biij se, כככ. Ken jeel se, Bubu kalij ki sum. ³⁷ Bii ken Goon Deba ade baa se, 'tecj aan כככ nakgen deelo do Noe † ki. ³⁸ Naan ken naane se, kaad ken maan magala כככככ te jeege ey כככ se, jeege כככ, aaye, כככ mendge, כככ gaabge כככ כככ gendege kic bo ככככ naapge bini aan bii ken Noe end maakij markab ken magala. ³⁹ Gətn se jeege se, nakij utu kaan dode ki se, naade כככ eyo bini maan magala baado כככככ paac. Ken Goon Deba ade baa se kic bo 'tecj bini. ⁴⁰ Bii ken se gaabge dio ted ted naaba maakij-gətn ki se, deb kalan j'lan kuunu ככ deb kalan 'kəkki. ⁴¹ ככ mendgen di daar uus kuus do toot ki se kic, deb kalan j'lan kuunu ככ deb kalan 'kəkki. ⁴² Ingki zεεε daayum, taa naase kic bo 'jeelki eyo biin Melse ade baa se. ⁴³ Naase 'jeelki ken mel bee jaay jeel kaadn debm boogo ano baa כככ num, naan toodn bi eyo כככ debm boogo an tεεε beej eyo. ⁴⁴ Taa naan se bo naase kic 'daapki rose, ingki do metekse ki, taa Goon Deba jaay ade baa se le, kaad ken naase 'jeelki eyo.»

Debm tedn naabm metekε ככ tuj črmin eyo

(Lk 12.41-48)

⁴⁵ Isa deek ככ: «Debm tedn naabm metekε ככ tuj črmin ey se ken gay? Naan bo debm ken melij črij jee tedn naabgen kuuy kaam jina, ככ ken aanga kaadin ki num, lee edden כככ. ⁴⁶ Maak-raapo debm tedn naabm ken melij aan jaay črij naan utu tedn tedn naabm ken naan črijna kaam jin se. ⁴⁷ 'Booyki beε m'asen taada: debm tedn naabm bin se, melij utu an כככ nakinge paac kaam jina. ⁴⁸ Num gan ken naan bo debm tedn naabm jig eyo כככ taad ute maakij כככ: Melum se ade ככč terl כככ eyo, ⁴⁹ ככ gətn se iij baag čnd jeege

†† Aak Jen koj 6-8.

k'led naaba tel se, naan ɔɔ ɔɔ aay te jee kaay koonge. ⁵⁰ Garj mel gaabm ese se, biin jaay naan ano terl se, naan ɔnd eyo ɔɔ kaad ken naan aan kaan kic le, naan saap do ki eyo. ⁵¹ Debm tedn naabm bin se, ken melinj jaay aanga num, utu an tuur naata ɔɔ an kolinj 'dabar ute jeegen ted rode aan ɔɔ jee taad taar met ki. ɔɔ gɔtn se bo gɔtn naade ɔɔ ɔɔ taan naanɔge.»

Isa aal naagɔ taara gen gaan mendgen sik

25 Ter Isa aal naagɔ taara deek ɔɔ: «Maakɔ *Gaar Raa se, naan tec aan ɔɔ gaan mendgen sik ɔɔ ɔɔ lɔɔmpɔfege ɔɔ teec baa dɔɔdn gaabm baa kɔkɔ menda †. ² Num maakɔ gaan mendge tun sik se, jee mii se mend derlge ɔɔ kengen kuuy mii se mend metekge. ³ Mend derlge se, ɔɔ baan te lɔɔmpɔfege ɔɔ uubu maak ki, nabo uun te zaadn uubm kuuy ey sum. ⁴ Garj mendgen mii mend metekge se ɔɔ baan te lɔɔmpɔfege ɔɔ uubu maak ki ɔɔ ter ɔɔ maakɔ nakge tun kuuy do ki. ⁵ Aan ɔɔ gaabm menda le aan ykɔd ey dey se, gaan mendgen se bi baa ɔɔlde ɔɔ naade paac tood bia. ⁶ Ken aan daan bee se k'booy nam baag taadn makɔn ɔɔ: 'Booyki! Gaabm menda se, bere, aanga. 'Teec baa 'dɔɔdnki! ⁷ Gɔtn se gaan mendgen sik se paac iinj duru ɔɔ ɔɔ ɔɔ ɔɔ ɔɔ daap lɔɔmpɔfege. ⁸ Num garj mend derlge se ɔɔ metn mend metekge se ɔɔ: «Edjekiro uubsege se ɔɔ ɔɔ, ey num lɔɔmpjege se uubinj baa baa naɔa.» ⁹ Garj mend metekge se terlden ɔɔ: «A-a, uubu se ajenki kɔn kaasn k'paacki eyo! Naase 'baa 'dugkiro gɔtn jee zoge tu.» ¹⁰ Kaad ken mend derlge se iinj baa gen dugɔ uubu se, garj gaabm menda se iinj aana. ɔɔ naan ɔn gaan mendgen mend metekge se ing aak kaak kaamina. Naan end ute naade maakɔ bee mend mɔɔɔ ki se ɔɔ ken naade jaay end se, kaam-taara se k'gaasiɔa. ¹¹ ɔɔ se, mend derlge se aana ɔɔ baag ɔɔnd kaam taara deek ɔɔ: Melje, Melje, ɔɔɔjen kaam taara! ¹² Garj naan terlden ɔɔ: 'Booyki bere m'asen taada: bere, maam se m'jeelsen eyo.» ¹³ Ter Isa taadden ɔɔ: «Taa naan se bo, ingki zere! Taa bii ute kaadn maam m'ano baa se, naase l'jeelki eyo.»

Isa aal naagɔ taara ute jee tedn naabgen mɔɔ

(Lk 19.12-27)

¹⁴ «Ter daala, kese tec aan ɔɔ debm baa baa merte jaay dan tus jee tedn naabingɔ ɔɔ ɔɔnden maalin paac se kaam jide. ¹⁵ Deb kalan naan edinj ɔɔkɔ † daab magal magal mii, debm kuuy naan edinj ɔɔkɔ daab magal magal dio, ɔɔ ken kuuy naan edinj ɔɔkɔ daab magal kalan. Naɔa kic bo naan edinj kaam do roɔ roɔa, jaay bo naan naar iinj baa gɔtn mertin ki. ¹⁶ Debm j'edinj ɔɔkɔ daab magal magal mii se, naan naar baa tedinj oojo ɔɔkɔ daab magal magal kuuy mii do ki. ¹⁷ Debm j'edinj ɔɔkɔ daab magal magal di se, naan kic baa tedinj oojo ɔɔkɔ daab magal magal kuuy di do ki. ¹⁸ Nabo debm ken melinj edinj ɔɔkɔ daab magal kalan se, naan baa ud ɔɔ duubin naan ki, nam jeel gɔtin eyo.

† Gaabm baa kɔkɔ menda se, mend naan baa kɔkɔ se maakɔ gaan mendge tun sik se eyo. †† Gɔkɔ se ɔɔ dena kaam kɔnɔ de-ba laapa kando kando.

¹⁹ «Gɔtn mertin ki se, melde se baa ingoga den jaay ɔk terl baado. ɔɔ ken naan jaay aan se, dan ɔnd metde do ɔkɔ daabge tun magal magal ken naan nigdesinj se. ²⁰ Debm ken j'edinj ɔɔkɔ daab mii se iiko cɛɛ ki ɔɔ deekin ɔɔ: «Meluma, naai edumo ɔkɔ daab mii ɔɔ maam m'edinj oojoa ken kuuy mii do ki daala.» ²¹ Melinj deekin ɔɔ: «Kese jiga. Naai se debm tedn naabm bere ɔɔ tuj ɔrmi ey se. Ute nakɔ maam m'edi ɔkɔ se kic, naai tuj te ɔrmi ey se; borse maam m'ai kedn nakge dena kaam ji. 'Baado 'ted maak-raapo ute maama.» ²² Debm ken j'edinj ɔkɔ daab di se kic iiko cɛɛ ki ɔɔ deekin ɔɔ: «Meluma, naai edumo ɔkɔ daab dio ɔɔ maam m'edinj oojoa ken kuuy di do ki daala.» ²³ Melinj deekin ɔɔ: «Kese jiga! Naai se debm tedn naabm bere ɔɔ tuj ɔrmi ey se. Ute nakɔ maam m'edi ɔkɔ se kic, naai tuj te ɔrmi ey se; borse maam m'ai kedn nakge dena kaam ji. 'Baado 'ted maak-raapo ute maama.»

²⁴ Debm ken j'edinj ɔkɔ daab kalan se, naan kic iiko cɛɛ ki ɔɔ deekin ɔɔ: «Meluma, maam m'jeele naai se debm aali ɔɔ. Maakɔ-gɔtn naai ɔɔ te ey kic bo, naai ɔn naai ki ɔɔ gɔtn naai duub te ey kic bo, naai ɔn. ²⁵ Bin num maam se beere ɔkuma. Taa naan se bo ɔkɔ daabi ken naai edumsinj se, maam m'baa duubingɔ naan ki ɔɔ borse ara ɔk naki.» ²⁶ Garj melinj terlin ɔɔ: «Naai se debm tedn naabm jig eyo ɔɔ debm kaar naaba! Naai l'jeelum maam se maakɔ-gɔtn maam m'ɔɔ te ey kic bo, maam m'ɔn ɔɔ gɔtn maam m'duub te dim ey kic le, maam m'ɔn maam ki. ²⁷ Bere num, ɔkɔ daabum se, naai anɔ kɔmb maakɔ banji ki; ɔɔ kɔr maam m'ade terl se, m'an kɔnɔ am koojn ziidn do ki. ²⁸ ɔkɔ daabm jin ki se, uuningki ɔɔ edinjki deb ken ɔk ɔkɔ daabge sik se. ²⁹ Taa, debm ken ɔk se, j'an kedn do ki, taa nakinj an ziidn tedn dena. Num garj debm ɔk ey se le, ken naan ɔk ɔkɔ se kic bo, j'an kuun naatn. ³⁰ Num debm tedn naabm jaay ɔɔ ser ey se, ɔk undinjki naatn maakɔ gɔt ken ɔɔ. ɔɔ gɔtn se bo gɔtn ɔɔ ɔɔ gɔtn taan naan.»

Bii kɔnɔ kɔr kaam mɔɔ

³¹ Isa deek daala ɔɔ: «Bii ken maam *m'Goon Deba m'ade ɔɔy maakɔ gaarum ki ute kɔɔmge paac se, maam m'utu m'king do kaag do gaarum ki. ³² Jee do naan ki paac tus naanum ki ɔɔ maam m'aden nigɔ aan ɔɔ debm gaam nigɔ baatinge ute beringɔ se.

³³ Baatge se, maam m'aden kɔ do ji daamum ki ɔɔ berige se le, do ji jeelum ki. ³⁴ Gɔtn se maam gaarge m'deekɔ jeege tun do ji daamum ki ɔɔ: «'Baakiro, naasen ken Bubum tedsenga tedn bere se; endki maakɔ gaarin ken naan daapsesingɔ daap do dɔkɔ, kaad ken naan utu aalo kaal do naan se. ³⁵ Taa maam bo ɔɔlumɔ ɔɔ naase edumkiroga ɔɔ; maane ɔɔlumɔ ɔɔ naase edumkiroga m'aayga; m'ingoga merte gɔtse ki ɔɔ naase ɔkumkiroga jiga. ³⁶ Ken maam met-beere, naase edumkiroga kal kuusu. Ken maam m'akɔ naase 'baa aakumkiroga. Ken maam j'kum dangay ki, naase 'baa aakumkiroga.»

³⁷ «Garj jeegen tedo nakɔ ute doobinj se utu an terl ɔɔ: «Melje, nun ki jaay naaje k'laakio naai bo ɔɔlio jaay

k'lj'edio ככא se? Ey le ken maane תכליו jaay k'lj'edio maan kaaye se? ³⁸ Naai ingo merte gctje ki nun ki jaay naaje k'lj'akkio jiga se? Ey le nun ki jaay naaje k'lj'aakio naai 'met-beere jaay naaje k'lj'edio kal tuusu se? ³⁹ Nun ki jaay naai ooco ככא ey le maakn dangay ki, jaay naaje k'lbaado k'lj'aakkiga se? ⁴⁰ Gctn se gaarge aden terl ככ: «Booyki bεε m'asen taada: maakn genaamge tun se debm baat aan gck di kic jaay, naase 'tedin'kiroga bεε se, kεse gck 'tedin'kiro maam ki.»

⁴¹ «Ter gaarge utu deekn jeege tun do ji jeelin ki se ככ: «Iikki naatn cεem ki ככא, naasen jee *Raa naam-senga naam se! 'Baaki maakn pood ken gen daayum ken Raa tedin gen *Bubm sitange ute kcdinge. ⁴² Taa maam bo תכלמו ככ naase edumkiro te ככא eyo; maane תכלמו ככ naase edumkiro te maan kaay eyo. ⁴³ Maam m'inggo merte gctse ki ככ naase ככא ככumkiro te eyo. Maam met-beere ככumo kic bo, naase edumkiro te kal kuus eyo; ken m'ooco ככא ככ j'ckumo dangay kic bo, naase 'baa aakumkiro te eyo.»

⁴⁴ «Gan jee do ji jeelin ki utu an terl ככ: «Melje, nun ki jaay ken naaje k'lj'aaki naai bo תכליו, ey le maane תכליו, ken merte, ken met-beere, ככא ey le maakn dangay ki, jaay naaje k'lbaado k'naaki te ey se? ⁴⁵ Gctn se naan utu aden terl ככ: «Booyki bεε m'asen taada: maakn gaange tun sεem se, debm baat aan gck di kic jaay naase 'tedin'kiro te bεε ey se, kεse gck naase 'tedumkiro te maam ki eyo.» ⁴⁶ Jee do ji jeelin ki se utu baa ting maakn dubar ki gen daayum, ככ jeegen ken ted nakgen ute doobin se le, כנ *kaajn gen daayum.»

Jee magalge end tel kutn Isa

(Mk 14.1-2; Lk 22.1-2)

26 Ken Isa jaay dooy jeege aas sum se, naan taad jeege tun metin ki ככ: ² «'Jeelki *laa Paak gen Yaudge se ככga bii di sum bo 'kaana ככ *Goon Deba se j'utu j'lan ככא k'ol ji jeege tu ככ naade an baa tupm תכל ro kaag ki.» ³ Gctn se *magal jee tedn serke Raage tu ככ magal taa bee Yaudge tun maakn bee magal debm tedn serke Raa ki ken rox Kayip se, ⁴ naade tus ככא taarde je doobm an goon ככא Isa taa an baa תכלא. ⁵ Naade taad ute naapa ככ: «'J'nte ככא k'iki bii laa ki, ey num jeege kiih gen tedn taara ככ gctn taju.»

Menda baado ככ itir do Isa ki

(Mk 14.3-9; Jn 12.1-8; Lk 7.36-50)

⁶ Kaad ken Isa Betani ki maakn bee Simon ken k' danin debm bikidi se, ⁷ menda kalan baado כנina. Naan se ככ naka kalan aan ככ k-ככא, nakn se ko bo k'ככא k'daapina. K-ככא se k'danin *albatir*. ככ itir maak ki se itir salal ככ ככא. Naan baado ככin do Isa ki, kaad ken Isa inq ככ ככא. ⁸ Ken jee metin ki jaay aak nakn mend se ted se, maakde tuju ככ baag taadn ute naapa ככ: «Gen di jaay itir se naan tujin bin se? ⁹ Itir se j'lan dugin te zo ככא ככ gursin se j'lan nigin jee daayge tu.» ¹⁰ Ken Isa jaay booy taarde se, naan deekden ככ: «Gen di jaay naase 'terecki mind menda se? Nakn naan tedum maam ki se, kεse nakn jiga. ¹¹ Jee daayge se daayum utu te naase. Num gan maam se, daayum

m'כנ king te naase eyo. ¹² Itir mend ככyum rom ki se, daapumga roma gen kend maakn baad ki. ¹³ Booyki bεε, m'asen taada: do naan ute magalin se gctn gay gay kic bo, ken jeege utu 'taadn Labar Jiga se, nakn ken mend se jaay tedum se, jeege paac utu ככא maanina ככ saapm do nak ken naan ted ese se.»

Judas ut Isa

(Mk 14.10-11; Lk 22.3-6)

¹⁴ Ter Judas Iskariot, naan maakn jee metn Isa ken sik-kaar-di se, baa כנ *magal jee tedn serke Raage tu, ¹⁵ ככ deekden ככ: «Ken maam m'כא m'edsenga Isa num, naase amki kedn dio?» Gctn se naade med edin gurs tamma si-ככא. ¹⁶ Naan ken se sum bo Judas baag je doobm an kutn Isa.

Isa ted *laa Paak gen Yaudge ute jee metin ki

(Mk 14.12-31; Lk 22.7-34; Jn 13.1-38; 1Kor 11.23-25)

¹⁷ Bii deet deetn gen laa mappan ככ ey se, jee metn Isa ki baado תכnd metin ככ: «ככא gen laa Paak se, naai 'je j'aisin tedn kaam gay?» ¹⁸ Isa deekden ככ: «'Baaki maakn geger ki, gctn gaab ki kalan bini ככ deekin ki ככא: «Debm dooyje deek ככ bεε, kaadin ככga ככא ככ naan ute jee metin ki se je baa tedn laa Paak se bei ki.» ¹⁹ Jee metin ki baa tedin aan gck ken Melde taadeno ככ naade baa ted ככא gen laa Paak se gctn ese.

Isa taad jeege tun metin ki ככ deb kalan utu an kutu

²⁰ Ken aan do teger gctn baa ככ jin se, Isa ute jee metin ken sik-kaar-di se baado inq ככ do tabil ki. ²¹ Kaad ken naade inq ככ ככ se, Isa deekden ככ: «Booyki bεε m'asen taada: maakse ki se, deb kalan utu am kutu.» ²² Gctn se jee metin ki se maakde tuj kasak kasak ככ nanan kic bo baag תכnd metn Isa ככ: «Meluma, l' nakn se tedn maam le?» ²³ Isa terlden ככ: «Debm ken ככ jin maakn baay ki ute maam se, naan bo debm utu am kutu. ²⁴ Deere, *Goon Deba se, utu 'kooy aan ככ ken *Raa taadno maakn Kitap ki, num gan ככ deb ken an kut se! Debm bin se ken j'oojin te ey kic bo bεε kaca.» ²⁵ Judas, naan bo debm ken utu kutn Isa se, תכnd metin ככ: «Debm dooyje, l' nakn se tedn maam le?» ככ Isa terlin ככ: «Aan ככ ken naai deekin se.»

Isa edden ככא taad metn taar yona

²⁶ Kaad ken naade ככ ככ se, Isa uun mappa jin ki, תכא Raa ככ dup edin jeege tun metin ki deekden ככ: «ככא, kεse roma.» ²⁷ Ter naan uun *ככא dooc te תכא koojn kaagn k'danin bin se jin ki, תכא Raa ככ eddesina, deekden ככ: «Paacki se, nanan kic bo ככ aaye aaye, ²⁸ kεse moosuma ken taad ככ *Raa ככga ute naase. Moosn se ככ taa jee dena, taa Raa aden תכא *kusindege. ²⁹ Booyki m'asen taada: תכא ese se, תכא maam m'kaay ey sum, bini m'baa kaay תכא koojn bin kiji ute naase se maakn gaar Bubum ki jaay sum.»

Isa taad ככ Pier utu an baate

³⁰ Ken naade aar kaa gen keem Raa aas se, naade teec baa ook do *כנסנ olib ki. ³¹ Ken naade utu baa baa sum bo, Isa taad jeege tun metin ki ככ: «Maakn ככר ken jaaki se, naase paacki utu amki kaan resε. Taa Raa taadga taad maakn Kitapin ki ככ: *Maam m'utu m'twcl debm gaam baatge, ככ baatinge se le utu 'kaan ככככ*.
³² Num ken maam jaay m'ooy m'duroga num, maam m'kand naana m'asen baa booy taa naan Galile ki.»
³³ Gōtn se Pier deekin ככ: «Ken jee meti ki jaay resi paac kic bo, maam se m'ai ככ res eyo!» ³⁴ Isa terlin ככ: «'Booy bεε m'ai taada: maakn ככר ken jaaki se, ככר ככככא' ככככ ey sum bo, naai am 'baatn ככככככ 'deekin ככ 'jeelum eyo.» ³⁵ Pier deekin ככ: «Maam se ken am kaan te yoa kic bo, m'ai baati eyo!» ככ jee metin ken kuuy se kic bo paac taad aan ככ gen Pier se.

Isa tōnd metn Raa Getsemane ki

(Mk 14.32-42; Lk 22.39-46; Eb 5.7)

³⁶ Gōtn se Isa ute jeegen metin ki aan gōt ken k'danin Getsemane ki se ככ naan deekden ככ: «Ingki gōtn ara, ככr maam m'kiikn ככככ m'ade baa tōnd metn Raa se.»
³⁷ Naan ככ baan ute Pier ככ gaan Zebedege dio, gōtn se maakn baag tuju ככ taar maakn ki nan tak. ³⁸ Gōtn se naan deekden ככ: «Maam se maakum tujga ככ nirlum teecga aan ככככ m'aki kooyo. Anum naase se ingki gōtn ara; ככ ככn ten 'toodki bia, ingki zεεε ute maama.»
³⁹ Naan iin iik naan ki ככככ se, baa εrg ככnd naanin naan ki ככ baag tōnd metn Raa deek ככ: «Bubuma, ken naai 'je num iikum *ככככpm dubar se †† rom ki naata! Nabo 'tedf aan כככ ken naai maaki jea, num aan כככ ken maam bo m'je se eyo.»
⁴⁰ Ken naan ככ terl baado ככ jee metin ken כככ se, tood tood bia, ככ naan deek Pier ki ככ: «Ler kalan kic bo naase ככ aasiniki te gen king zεεr te maam ey ne?»
⁴¹ Naase ingki zεεε, 'tōndki metn Raa, taa naase aki koocn maakn nakn naam ki eyo. Maakn debkilimi se je tedn nakn bεε, nabo daa ron bo ככ aasin eyo.»
⁴² Ter naan ככ terl gen k-dige iik naan ki ככככ daala ככ baa tōnd metn Raa ככ: «Bubuma, ככככpm dubar se jaay naai amsin kiik eyo ככ ken m'ān kaay tak num ככr maakje naai bo 'teda!» ⁴³ Ken naan ככ terlo daal se, baado ככ jee metin ki tood tood bia ככ ken bi ככde se, kaamde kic ככr aak eyo. ⁴⁴ Isa iin ככrde ken naan iik naan ki ככככ se, naan baag tōnd metn Raa gen k-כככge, ככ maakn tōnd metin ki se naan ing ככככ taar ese sum. ⁴⁵ Ter naan ככ terl baado ככ jee metin ki ככ deekden ככ: «Maakn toodn bise ki se naase utu 'tood 'tōlככi ככככ ככrse ככ la? Bεε, bεεga, kaadin aasga ככ *Goon Deba se j'ān ככככr ככ j'ee tedn kusinge tu.
⁴⁶ Iin ki, k'baaki! Aakki, debm am kut se aanga.»

Isa jeege ככina

(Mk 14.43-50; Lk 22.47-53; Jn 18.3-11)

⁴⁷ Kaad ken Isa utu taad nan te taarin ey sum bo, gan maakn jeege tun metin ken sik-kaar-di se, debm ron Judas se aana. Naan baado ute כככ jeege dena metin ki ken ככ gōrd-jerldege ככ te sirddege. Jee se *magal jee tedn serke Raage tu ute magal taa bee Yaudge bo ככdeno. ⁴⁸ Judas, naan bo debm utu kutn Isa se, taadoga taad jeege tun ese se ככ: «Debm jaay maam m'ān baam ככככ ככ m'kaay ciilin se, kεse bo naan! ככkin ki.»
⁴⁹ Judas naar baado cεε Isa ki ככ deekin ככ: «Debm dooyje, ככככ!» Gōtn se naan baam ככina ככ aay ciilina. ⁵⁰ ככ Isa terlin ככ: «Meduma, nakn naai 'baado teda se, 'tedina.» Gōtn se jee dengen k'baado tel se, iij-ככina. ⁵¹ Gan ken Isa jaay j'ān se, maakn jeege tun metin ki se, deb kalan כככdo gōrd-jerlina ככ ככ gan te bi debm tedn naabm magal debm tedn serke Raa ki. ⁵² Gōtn se Isa deekin ככ: «Gōrd-jerli se 'terl ככlin maakn saapin ki gōtin ki. Taa jeegen כככ jeege ute gōrd-jerldege se, naade j'utu j'aden כככ ute gōrd-jerlege kici. ⁵³ Naai 'jeel ey la, ken maam jaay m'tōndga metn Bubum num, naan am naar naakn ute ככככ ככdinge sik-kaar-di se?
⁵⁴ Ken bin ey num taar Kitap taad se 'kaan doobin ki ככ dōi?» ⁵⁵ Naan ken se Isa deek jee denge tu se ככ: «Naase 'teeckiro ute gōrd-jerlsege ככ te sirdsege jaay, 'baamkiro ככככ aan כככ debm boogo se. Ey num bii-raa maam m'lee dooy jeege daan ככככ *Bee Raa ki se, nabo naase ככr ככkumkiro te eyo. ⁵⁶ Num gan nakn se jaay aan se, taa taar ken jee taad taar teeco taar Raa ki raanin maakn Kitap ki do ככkin se, 'kaan doobin ki.» Gan gōtn se, jee metin ki paac baatina ככ aan resina.

Isa j'ān k'baansin naan Yaudge tun *jee kaakn metn taarge

(Mk 14.53-65; Lk 22.54,63-65; Jn 18.12,13,19-24)

⁵⁷ Jee כככ Isa se baansin bee Kayip ki, naan bo *magal debm tedn serke Raa ki. ככ maakn bee naan ki se bo jee jeel taadn ככככr metn Ko Taar Raage ute magal taa bee Yaudge baado tusn maak ki. ⁵⁸ Pier כככ metn Isa daande goon ככככ, daanin bini aan daan ככככr bee magal debm tedn serke Raa ki. Pier endo baa ing ute jee tedn naabge, taa kaakn nakn ken utu 'kaan do Isa ki.

⁵⁹ Anum magal jee tedn serke Raage tu, ute magal Yaudgen kuuy paacn jee kaakn metn taarge se, naade je ככ taara do Isa ki taa an ככככr mindin num j'ān baa ככככ, ⁶⁰ nabo naade ככr te taar dim eyo. Ey num saadge dena baado ככlin taar-ככככr don ki taa an ככככr mindina.

כככ se maakn naade ki se jeege di baado, ⁶¹ ככ taad ככ: «Naaje k'booyga gaabm ese se taado ככ: *Bee Raa se maam m'ān ככככr naatn ככ maakn biige tun ככככ sum bo m'ān kiinin gōtin ki.»

⁶² Gōtn se magal debm tedn serke Raa ki se iin daara ככ deek Isa ki ככ: «Naai tap bo 'terlden taar dim ey la do taarge tun naade ככli doi ki se?» ⁶³ Gan Isa do dek ככ

† Aak Zak 13.7. †† ככככpm ara taadn ute kaadn ken naan utu dabara dena do kaag ki aan כככ debm kusina.

terliḡ taar dim eyo. Ter magal debm tēdn serke Raa ki se taadiḡ daala kō: «Ute ro Raa zēere m'ṭōnd meti, ṭ'aadjen tu naai bo *al-Masi, Goon Raa se la?» ⁶⁴ Isa terliḡ kō: «Kese naai bo ḏeekiḡa. Nabo ḏ'booyki m'asen taada: naan ki se, naase utu aki kaakḡ *Goon Deba se, iḡ kiḡ do ji daam Sidburku ki kō ken naaḡ ade bōkō se ade kiḡ do gapar ki.» ⁶⁵ Gōtn se magal debm tēdn serke Raa ki iḡ nēepm te kaliḡa kō deek kō: «ḏ'Booyki! Gaabm se naaḡ naaj Raa! Naase nakage k'ḏeki saadn nam kuuy se, gen di daala! Naase le ḏ'booykiga te bise ken naaḡ naaj Raa se. ⁶⁶ Anum naase ḏ'saapki kōki di?» Jee den se terliḡ kō: «Deere, naaḡ se nakiḡ yoal!» ⁶⁷ Gōtn se naade tupiḡ booro daan-kaamiḡ ki kō tōndiḡa. Jee kuuy se tōndiḡ metn biḡ ki, ⁶⁸ deekiḡ kō: «Naai al-Masi, debm ken taad taar teeco taar Raa ki se, ṭ'aadjen tu: debm ken tōndi se, naḡa?»

Pier naaj kō naaḡ jeel Isa eyo
(Mk 14.66-72; Lk 22.55-62; Jn 18.15-18,25)

⁶⁹ Naaḡ ken se, Pier kōk iḡ naata daan bōkō ki. Gōtn se mēnda kalaḡ, mēnd tēdn naaba, baado kōḡa kō deekiḡ kō: «Ḕere, naai kic bo debm Isan kōd Galile.» ⁷⁰ Gaḡ naan jeege tu paac se, naaḡ naaja deek kō: «Taar naai ṭ'aad se le, maam m'booy m'ḏeki metiḡ eyo.» ⁷¹ Ter Pier iḡ ḡ gōtn se kō baa baa kaam taa doob ken magal se, mēnd tēdn naabm kuuy aakiḡa kō deek jeege tun gōtn ese se kō: «Ḕere, gaabm ese kic debm Isan kōd Nazaret se!» ⁷² Gōtn se Pier baag naaja daala kō naam taariḡ kō: «Ḕere, gaabm se maam m'jeeliḡ eyo!» ⁷³ Ken naade jaay iḡ kōk se, jeege paacḡ iḡ gōtn ese se iiko cēḡ ki deekiḡ kō: «Deer deer, naai se metn naade, taa taari taad se kic bo tec gen naade!» ⁷⁴ Gōtn se Pier baag naam taariḡ kō: «Ḕere, maam m'naam rom te Raa, m'ṭ'aadsen m'kō: gaabm se maam m'jeeliḡ eyo!» Gaḡ gōtn se sum bo kōkōkō naar kōk kō. ⁷⁵ Gōtn se, Pier naar saap do taar ken Isa taadiḡo kō: «Kōkōkōkōkō ey sum bo, naai am baatn kōkō kōkō.» Gōtn se naaḡ teeco kō baag keem gab gab.

Isa ḏ'ḏeki k'ḏaansiḡ naan kōkō ki roḡ Pilat
(Mk 15.1; Lk 22.66-71, 23.1)

27 Tanōkōriḡ kōkōriḡ se, *magal jee tēdn serke Raage tu paac, ute magal taa bee Yaudge tus kōkō taarde kalaḡ gen kōkō Isa. ² Gōtn se naade ḏ'ḏeki k'ḏaansiḡ Isa kō naade baa eḏiḡ magal *Rōmege tu, roḡ Pilat.

Kooy Judas
(NJKN 1.16-20)

³ Judas, debm ken ut Isa se, ken naaḡ jaay aak Isa ḏ'ḏekiḡa gen baa kutu se, gōtn se naaḡ niriḡ teece. Gursn tamman si-mōkō ken ḏ'ḏeḡ se, naaḡ kō terl baa eḏiḡ *magal jee tēdn serke Raage tu ute magal taa bee Yaudge tu gōtki ki. ⁴ Naaḡ deekden kō: «Maam se m'ṭu-jga naan *Raa ki, ken m'kutn debm ken tuj te dim ey se!» Gaḡ naade terliḡ kō: «ḏ'Ḕa tēdn gam naane, kēse ḏ'ḏen naaje eyo!» ⁵ Gōtn se Judas baa sin te gurs se maakḡ *Bee Raa ki kō naaḡ maliḡ baa aal ooc ooyo.

⁶ Magal jee tēdn serke Raage tu tōs gursn se kō deek kō:

«Gursn se naaje ḏ'ḏeki doobm jaay ḏ'ḏeki kōmb maakḡ Bee Raa ki eyo, taa gursn se, gursn ut ko debkilimi.» ⁷ Naade tus kōkō taarde kalaḡ kō gursn se naade baa dugḡ maakḡ-gōtn debm kōbm dukulge kō maakḡ-gōtn se naade ḡḡ gōtn duubm mertge. ⁸ Taa naaḡ se bo maakḡ-gōtn se bōrse kic naade utu danḡi *Maakḡ-gōtn ut ko debkilimi*. ⁹ Bin bo taar ken debm taad taar teeco taar Raa ki roḡ Jeremi taadno do ḏ'ḏeki se, aanga doobiḡ ki ken kō: *Naade took kōga tamman si-mōkō se, kēse bo zo ken gaan *Israelge jen ro ki*, ¹⁰ kō gursn se naade dugḡ maakḡ-gōtn debm kōb dukulge kō kēse bo taar *Meljege Raa ḏ'ḏum kō m'aden taada*. †

Pilat tōnd metn Isa
(Mk 15.2-20; Lk 23.1-4,13-25; Jn 18.28-19.16)

¹¹ Isa k'ḏeki k'ḏaansiḡ naan magal *Rōmege tu roḡ Pilat kō naaḡ tōnd metiḡ kō: «Naai bo Gaar Yaudge la?» Isa terliḡ kō: «Aan kōk ken naai ḏ'deekiḡ se.» ¹² Gōtn se *magal jee tēdn serke Raage tu ute magal taa bee Yaudge kōḡi mindiḡa, nabo naaḡ terḏen taar dim eyo. ¹³ Gōtn se Pilat se deekiḡ kō: «Naai ḏ'booy ey la taar naade ḏ'ḏeki ki taa ai kōkōḡi mindi se?» ¹⁴ Nabo do taarge tun k'ḏekiḡ doḡ ki se, taar dim tap bo Isa terliḡ te eyo. Ken magal Rōmege jaay aakiḡ se paac bo, kōḡi taad ey paac paac.

Jeege je yo Isa

¹⁵ Ken aanga *ḏ'ḏeki Paak gen Yaudge se tak bo, magal *Rōmege se lee kōkō ḏ'ḏeki debm dangay kalaḡ ken jee denge jenga ro ki. ¹⁶ Kaad ken se, naade kō debm dangay kalaḡ ken jeege jeeliḡ paac, roḡ Isan Barabas. ¹⁷ Gōtn se Pilat tōnd metn jee denge tus se kō: «Naase ḏ'ḏeki m'asen kōkōḡ kō naḡa: Isan Barabas kōkō Isan k'ḏanḡi *al-Masi se?» ¹⁸ Taa Pilat se jeele ken naade kō baano ute Isa se, naade tēd tēd maak-kilimi bo roḡ ki.

¹⁹ Kaad ken Pilat utu gōtn kōkō ki se, mēndiḡ ḏ'ḏeki jeege baado taadiḡ kō: «Gaabm ese se naaḡ debm bēe kō tuj te dim eyo! Ḕere, kōḡten kōkōḡi doi maakḡ taariḡ ki taa maakḡ kōkō ken deel se, maakḡ nim ki se, maam m'ḏabarga dena taa naaḡa.»

²⁰ Gaḡ *magal jee tēdn serke Raage tu ute magal taa bee Yaudge ḏ'ḏeki metn jee denge kō k'ḏekiḡ metn Pilat num aden kōkōḡ kō Barabas kō Isa se le, k'ḏekiḡ naatn. ²¹ Magal Rōmege se eep taariḡ daala kō: «Maakḡ naade ken di se, ḏ'ḏeki m'asen kōkōḡ kō naḡa?» Naade terliḡ kō: «Barabasi.» ²² Pilat tōnd metde kō: «Num debm k'ḏanḡi Isa al-Masi se m'ḡaḡ tēdn m'kōki di?» Naade paac terliḡ kō: «K'ḏ'ṭup k'ḏekiḡ ro kaag ki!» ²³ Pilat tōnd metde kō: «Naaḡ tap bo tujga di?» Ter naade kōkō kō makōḡ cir daala kō: «K'ḏ'ṭup k'ḏekiḡ ro kaag ki!» ²⁴ Ken Pilat jaay aak naaḡ k'ḏeki tēdn dim eyo, kō jeege le kōkō taara kō ey se, naaḡ uun maane, tug ḡḡ naan jee denge tu kō deekden kō: «Yo gaabm se ḏ'ḏum maam eyo. Kēse naase mala aakiḡki!» ²⁵ Jeege paac se terliḡ kō: «Ḕḡ moosn naaḡ se ajen kōkōḡ mindje ki kō mind genjege tu!» ²⁶ Gōtn se Pilat ḏ'ḏekiḡ k'ḏekiḡ k'ḏekiḡ Barabas. Gaḡ

† Aak Zak 11.12-13 kō Jer 18.2-3; 19.1-2; 32.6-15.

gen Isa se, naan ol k'l'j'ndin ute mæje k k olin ji jeege tu taa j'lan baa tupm tawl ro kaag ki.

Asgarge tooy koogo metn Isa ki

27 Gctn se asgargen gen magal *Romege k baan te Isa maakn bee magalde ki maak ki naane, k gctn se dawl asgarge paac baado tus ol gurugina. 28 Naade tawdn te kalinge naata k uun uusin kal kuuy aac bon t. 29 Ter naade uj daapo jek gen kawnd baado andin don ki k edin naka aan gk naala ji daamin ki. Gctn se naade erg naanin ki k tooyin koogo metin ki k: «!Tawse naai ki, Gaar Yaudge!» 30 Naade tupin booro ron ki k uun kaagn tec naala se, tawdn don ki. 31 Ken naade tooyin koogo metin ki aas se, naade k kawdn naatn te kal aac bon ken naade uusino se, k tuusin kal naange gctin ki, jaay k baansin naata taa j'lan baa tupm tawl ro kaag ki.

Isa k'tupinga ro kaag ki
(Mk 15.21-41; Lk 23.26-49; Jn 19.16-30)

32 Ken asgarge k Isa teecnsino teec naatn maakn geger ki se, naade dawl ute gaaba kalan kd Siren k'ldanin Simon. Naade kin taa kawt gen kuun kaagn j'lan tupm Isa ro ki. 33 Naade k baansin gct ken k'danin Golgota; Golgota se je deekn k: gctn kaadn do deba. 34 Gctn se naade edin h'aay tawt koojn bin deep te yrb, nabo ken Isa jaay uun naamin se, baate kaaye. 35 Ken naade jaay tup kawt Isa ro kaag ki k uun daarin raan se, kalinge se naade tedin salatia jaay bo nigina k debm oocinga bo uunu uunu. 36 Ter naade ing naan ki gctn ese k kawt Isa. 37 Naade raan olin kaam don ki metn taar ken naade kawtin ro ki k: Kese bo Isan, Gaar Yaudge se. 38 Gctn se asgarge tup jee boogge dio ro kaagge tu ce Isa ki se kici, deb kalan k'l'uun k'darin do ji daamin ki k deb kalan k'l'uun k'darin do ji jeelin ki.

39 Jee deel deel gctn se jaay daa aakin se, naade siik dode k naajina, 40 deek k: «Naai bo ken k kawt *Bee Raa k an kiin kuuy daan biige tun kawt se, aaj roi mala. Ken naai jaay Goon Raa num, 'k kawt do kaag ki se naata!» 41 *Magalgen jee tedn serke Raage tu, jee jeel taadn kawt metn Ko Taar Raage ute magal taa bee Yaudge se kic, tooyin koogo metin ki k deek k: 42 «Jee kuuy se, naan aajdenoga num k aasin gen kaajn ro naan malin eyo! Naan Gaar *Israelge dey se, h'kawt naatn borse ro kaag ki k naaje j'tookn kaal maakje don ki. 43 Naan k aal maakin do Raa ki, k ken Raa jaay bo jeh deer num, h' borse an kaaja! Taa naan taadga taad k: Maam se m'Goon Raa.» 44 Jee booggen k'tup kawt do kaagge tun ceen Isa ki se kic bo naajin bin kici.

Kooy gen Isa

45 Aan katar tir se, do naan te magalin se gct baa ted ilim dib bini aan katar do teger ki. 46 Aan katar do teger ki se, Isa kawt kawt makon ute taar naajina k: «Eli,

† Kal aac bon j'uusin se kese kal gaaringe.

Eli †, lema sabaktani?» Taar se je deekn k: Raama Raama, naai lresum gen di †? 47 Maakn jeege tun daar gctn ese se ken booyin naan taad bin se, jee metinge taad ute naapa k: «!Booyki tu, naan dan dan *Eli.» 48 Deb kalan naar aan baa uuno naka kalan ken uun maane, olin maakn tawt koojn bin ken mooyo jaay uun olin taa gard ki k uun olin taar Isa ki taa h'suubu. 49 Jee metinge k se taad k: «!K'ki jaay kawt j'utu j'lan kaaka ken Eli jaay utu ade baa an kaajin se!» 50 Gctn se Isa kawt kawt kawt daala k k kon tece. 51 Gctn se, kal deer k'gaan maakn *Bee Raa se nepo raan bini aan naan ki tak. Naan tea k linge taw pak pak. 52 Taa baadn jee-gen *salal ooyga kooy do kawt se kawt kalde ki k naade duro daan yoge tu, 53 k teeco maakn baaddege tu. k ken Isa jaay ooy duro se, naade baa end maakn geger ken salal Jeruzalem ki, k jeege dena aakdenga. 54 Ken bubm asgarge ute asgargen kuuy ken daa kawt Isa se, aak naan tea ute nakgen deel paac se, beere kade taad k: «Deer deer, gaabm ara se Goon Raa!»

Isa j'linga maakn baad ki
(Mk 15.42-47; Lk 23.50-56; Jn 19.38-42)

55 Gctn se mendge dena daa kawt aak Isa. Mendgen se, baago kawt metin taa naan Galile ki k naade tedino naaba. 56 Maakde ki se Mari ken iino Magdala ki, Mari ko Jak ute gen Yusup k ko gaan Zebedege.

57 Ken kaada baa baa kooco se, gaaba kalan debm maala, kd Arimate ron Yusup baado. Naan kic debm maakn jeege tun metn Isa ki. 58 Gaabm se baa k Pilat k kawt metina taa an kawt ro Isa se naan an baa kawt maakn iib ki. Gctn se Pilat tooko undin kulu k kawt kawt kawt. 59 Yusup uun ro Isa se k teelin ute kal duubm kiji. 60 Naan uun baa ol aalin maakn iib ken j'ni ko sum bo j'ud † k'daapina k baadn se le kiji, k dircil aalin ko magal taar ki jaay bo naan baa. 61 Mari ken iino Magdala ki ute Mari kuuy se, naade utu ing kawt kawt ute taa baada.

Asgarge kawt do baadn Isa

62 Bii ken Yaudge daap daap rode gen *bii sebit jaay deel se, metbeenki se, *magal jee tedn serke Raage tu ute *Parizige tuso naapa baado k Pilat, 63 k deekin k: «Jaamus, naaje k'saap j'ingga taar ken debm taar-kawt se taado kaad ken naan utu zee se k: «Maakn biige tun kawt se maam m'utu m'ade dur daan yoge tu.» 64 Deek asgarge tu se, m'kawt taa baada se bini kaan bii k-mawt tu, ey num kawt jee metin ki se ade baa te an boogo k taadn jeege tu k: «Naan duroga daan yoge tu!» Ken bin num taar-kawt naade ted se 'cir ken deete †.» 65 Pilat deekden k: «Naase kic k'ki asgarge kaam jise. Bin num oldeki asen kawt do baada aan gct ken naase j'enki ro ki.» 66 Naade baa daap rode gen kawt do baada se, k ko

†† Maakn kitapgen kuuy se: Eli, Eli. Ara se Isa taad ute taar naajina ken k'danin Aramayik. † Aak KKR22.2. †† Yaudge se ud baada maakn koge tu se. †† Isa ted ron k naan bo *al-Masi ken utu ade baa. Kese bo taar-kawt ken Yaudge saap k Isa taad jeege tu deet deet se.

magal ken naade dircil aaliŋ taa baad ki se, naade gaasn taa baada tak tak tediŋ nakŋ kaakŋ jeele ro ko ken naade gaasiŋ se ƙƙ asgarge daar ɓɓɓina.

Isa duroga daan yoge tu

(Mk 16.1-8; Lk 24.1-12; Jn 20.1-20; 1Kor 15.4-7)

28 Ken *bii sebit jaay deel se, bii dumas ki tanƙƙriŋ nƙƙriŋ se, Mari ken iŋo Magdala ki ute Mari ken kuuy se, naade baa gen kaakŋ taa baada. ² Gɗn ese sum bo naaŋa naar te makƙi ƙƙ ƙƙɗn Meljege ɓɓɓo maakŋ raa ki baado dircil ko taa baad ki se ƙƙ iŋg do ki. ³ Naaŋ se roŋ ƙƙɗo gɗo aan gɗo maan aal wusuk wusuk ƙƙ kaliŋ kic bo raap lak lak aan gɗo kuubu. ⁴ Anum asgargen daar ɓɓɓo do baada gɗn ese se, ken naade aakiŋ se, beere ƙƙde se, rode ook marga jɛg jɛg ƙƙ si naaŋ ki aan gɗo jee ooyga kooyo. ⁵ Gaŋ *ƙƙɗn Raa se deek mɛndge tu se ƙƙ: «Naase se, ƙƙten 'beerki. Maam m'jeele naase 'jeki je Isan ken k'tup k'taaliŋ ro kaag ki se. ⁶ Bere, gɗn ara se naaŋ gɗo! Naaŋ se duroga daan yoge tu aan gɗo ken naaŋ mala taado. 'Baado aakki gɗn ken j'laalsiŋa. ⁷ 'Naar 'baa 'taadki jeege tun metiŋ ki ƙƙki: naaŋ se duroga daan yoge tu ƙƙ ɗndga naana asen baa booy taa naaŋ Galile ki. Gɗn naane se bo naase aŋki 'baa kaaka.» Kɛse bo taar m'taadseno. ⁸ Ey num mɛndge beere ƙƙdega, nabo maakde raap aak eyo. Naade iŋg taa baad ki naar aŋg baa taad labar se jeege tun metn Isa ki. ⁹ Ken naade jaay baa baa se, naade aak Isa naar teeco piriis naande ki, deekden ƙƙ: «'ƙƙɗe ki.» Gɗn se, naade iiko ɕɛŋ ki, baam ƙƙ jɛŋa ƙƙ erg naaniŋ ki. ¹⁰ Gɗn se, Isa taadden ƙƙ: «Ƙte 'beerki! 'Baa 'taadki genaamge tu k'baa taa naaŋ Galile ki. Gɗn naane bo, naade utu am kaakŋ te kaamde.»

Magal Yaudge rej asgargen ɓɓɓo do baada

¹¹ Kaad ken mɛndgen ese iŋo taa baad ki jaay ƙƙ tɛr-lo tɛrle aan te ey sum bo, gaŋ asgargen jee ɓɓɓo do baada se, mɛtiŋge baa maakŋ geger ki, ƙƙ baa taad *magal jee tɛdn sɛrke Raage tu nakgen deel paac se. ¹² Ken magal jee tɛdn sɛrke Raage tu jaay booy taar se, daŋ tuso magal taa bee Yaudge. Naade ɗɗɗo taarde kalaŋ, uun gurs dena ƙƙ ɛd asgarge tu, ¹³ dejde ƙƙ: «'Baa 'taadki ƙƙki num: «Ƙƙɗo kaamje ƙƙ bi sum bo, jee mɛtiŋ ki baado boog ƙƙd uun baansiŋa.» ¹⁴ Ƙƙ ken taar se jaay oocga bi magal *Romege tu kic bo, naaje j'laŋ kurl maakiŋa ƙƙ taar dim tap bo 'koocŋ dose ki eyo.» ¹⁵ Gɗn se asgarge took uun gurs ƙƙ baa taad jeege tu aan gɗo taar k'dejdeno se. Anum taar se Yaudge paac baa booyiŋa ƙƙ ɓɓɓe kic bo taar se j'utu k'lee k'taadiŋ taada.

Isa ɗl jee metiŋ ki naaba

¹⁶ Anum jee metn Isa ken sik-kaar-kalaŋ se, naade iŋg baa taa naaŋ ken Galile ƙƙ baa ook do ko ken Isa taadden ƙƙ k'baa do ki se. ¹⁷ Ken naade jaay aan do ko ki se, gɗn se naade aak Isa ƙƙ erg naaniŋ ki. Nabo maakde ki se, jee mɛtiŋge maakde naaja. ¹⁸ Gɗn se, Isa iiko ɕɛde ki ƙƙ deekden ƙƙ: «*Raa ɛdumga ƙƙɗo do nakge tu paac ken maakŋ raa ki ƙƙ ken do naaŋ ki. ¹⁹ 'Baa 'taadki metjil jeege tun do naaŋ ki se paac ƙƙ 'teddeki naade tɛdn jee metum ki. *Batizdeki ute ro Bubu, Goono, te *Nirl Salal. ²⁰ 'Dooydeki naade tookŋ kuun taar ken maam m'dooydeno paac se ƙƙ kiŋg do ki. Maam se, daayum m'utu te naase, bini bii ken dunia an naŋ ro ki.»

Mark

Kupm metn taar taadjeki doobm gen dooy Labar Jigan gen Isa al-Masi gen Mark

Labar Jiga gen Isa al-Masi ken Mark raanjo se, jee ken naan raanjen se, naade paac Yaudge eyo. Labar Jigan gen Isa ken jee kuuy raanjo se, Labar Jigan ken Mark raanjo se, naan duuk cirde paac. Taa naan se bo maakn kitapin ki se, naan taad te metn taar Isan utu baat se eyo. Metn taar Isan ken lee dooy jeege jerl jerl se kic bo gctw maakn kitapin ki. Num gan j'ol bo metn taargen ken naan ed lapia ute naajn ken naan naajo ute jeege se gctw kaam dena. W gctn metin se, taar ken naan taad se, maakn labarge tun jiga gct kuuy se, gctw. Metn taar ken Mark raanjo se, taad jeege tu w: «Isa se tap bo nanja?» Mark noog jeege wkw bini 'jeel wkn Isa. Gan Isa jaay taad ute ro naan malin se, naan taad w naan . W ro goon deba se je taadn w Raa edinga wkw do nakge tu paac w gen knjn wkw do jeege tu w gen wkn kusin jeege kici. Ter Goon Deba se je deekn w Isa se, de-bkilim mala mala. Kese je taadn ute nakgen k'jeel metin eyo ken taad ro Isa ki w do naabin ki. Mark taad jeege tu w Isa se naan Goon Raa (kon 1.1) w do taar wkn taarin ki se, naan raan w Goon Raa ooy se, k'tup k'lwkn ro kaag ki (kon 15.39).

Jan-Batist *batiz jeege

(Mt 3.1-12; Lk 3.1-18)

1 Kupm metn Labar Jiga gen Isa *al-Masi, Goon *Raa. ² Aan w ken Ezayi debm taad taar teeco taar Raa ki taadno maakn Kitapin ki do dkn ken w: *'Booyo, maam m'ai kol debm kaan naabum naani ki taa ai daapm doobi .*

³ Ter Ezayi deek w:

K'booy mind deba taad makn do kw-d-baar ki w:

'Daapki doobm Meljege w 'tedinsin ki jiga 'toodn tal . †

⁴ Debm taad taar teeco taar Raa ki ron Ezayi taadn se, naan bo Jan-Batist. Naan naar teec naan jeege tu do kw-d-baar ki se. Gctn se naan taadn w: «'Terlki maakse w kn j'asen batizi w Raa asen wkn *kus-insege.» ⁵ Jee taa naan Jude ki paac ute jee paacn iinoo maakn geger ken Jeruzalem ki se, naade baado gctn Jan ki. Naade wkw metn kusin dege naan jeege tu w Jan-Batist batizde maakn ool magal ken k'danin Jordan se.

⁶ Jan uuso kal k'daapin ute beekn ginji w wkn maakn te kol daara; nakn ksin iimi ute teeje. ⁷ Naan taad jeege tu w: «Debm utu ade baa metum ki se, naan magal ciruma. Maam se kol saan kic bo m'aas gen no tuutin eyo. ⁸ Maam se m'batizsenga ute maane, num gan naan se bo utu asen *batizn ute Nirl Salal.»

Isa k'batizina w *Bubm sitange naamina

(Mt 3.13-17, 4.1-11; Lk 3.21-23, 4.1-13)

⁹ Anum, maakn biige tun se, Isa iinoo maakn geger ken Nazaret, ken taa naan Galile ki, baa kn Jan-Batist w

† Aak Eza 40.3.

Jan *batizin maakn ool Jordan ki. ¹⁰ Ken Isa jaay teeco naatn maakn maane ki sum bo, aak maakn raa wkw wan w *Nirl Raa wkw don ki tec aan wkw deere.

¹¹ Naan booy mindi taad maakn raa ki, deek w: «Naai se 'Goon maak-jema, m'beer m'kwknio taa naai k'lwkn mi.»

¹² Gctn se Nirl Raa naar wkn wkn do kw-d-baar ki.

¹³ Naan ting bii si-wkw do kw-d-baar ki. Maakn biige tun se, Bubm sitange baado naamina. Naan ing ute daagen maakn kaag ki w *kwkn Raage baado knina w naade aakin don ki.

Isa beer wkw jee metin ki w

(Mt 4.12-22; Lk 4.14-15, 5.1-11; Jn 1.35-43)

¹⁴ Ken Jan-Batist k'knkinga dangay ki jaay bo Isa iin baa taa naan Galile ki w baag wkn Labar Jiga gen Raa se jeege tu ¹⁵ w: «Kaadin aasga, Gaar Raa se baadoga wkw. 'Terlki maakse w aalki maakse do Labar ken Jiga.»

¹⁶ Kaad ken Isa deel deel taa baar ken Galile ki se, aak Simon ute genaun Andre tund tund gendde maan. Naade se jee toocn kenjge. ¹⁷ Isa deekden w: «'Baakiro 'daanumki! 'orse maam m'asen tedn naase jee baa 'je jikilimge ade baa doobm Raa ki.» ¹⁸ Naade naar kn genddege w daanina. ¹⁹ Utu iik naan ki wkw se, naan aak Jak te genaun Jan; naade se gaan Zebedege ing king maakn markabde ki, daap daap genddege.

²⁰ Gctn se Isa naar danje. Naade iin kn bubde Zebede maakn markab ki ute jee tedn naabinge w naade baa metn Isa ki.

Gaaba kalarj ak hank sitan
(Mt 8.14-17; Lk 4.31-44; NJKN 10.38)

²¹ Isa end maaknj geger ken Kaparnayum ute jee met-
inj ki. K ken *bii sebit jaay aan se naanj end maaknj
*bee ken Yaudge lee tusn maak ki k baag dooy jeege.
²² Jeegen booy taar ken naanj dooyde se, akden taad
eyo. Taa dooy naanj se ak kckk k tec aan gk gen jee
jeel taadn hank metn Ko Taar Raage se eyo. ²³ Maaknj
bee ken Yaudge lee tusn maak ki se, debm ak hank si-
tan naar endo gctn se k kck k, ²⁴ k: «Naai Isan
Nazaret. Naai tap bo naaje j'anj di ute naai? Naai se
'baado gen kutje la? Maam se m'jeeli, naai se Debm
*Salal ken Raa bo olk.» ²⁵ Ganj Isa aacinj kaama k:
«'Doa! 'Teec naatn ro gaab ken sel!» ²⁶ Gctn se sitan
baag tiiknj gaaba se zak zak, kck kck makckk k teec
naatn roj ki. ²⁷ Jeege paac taar se akden taad eyo k
naade tnd metn naapa k: «Kese tap bo taar k dio?
Kese dooy kiji k naanj dooy jeege ute hankj mala.
Naanj taad sitange tu k sitange kic bo tookinj taarj.»
²⁸ Gctn se nookinj naar eem dckd taa naanj Galile ute
magalija.

Isa aaj jee hankje dena

²⁹ Ken naade inj teec naatn maaknj *bee ken Yaudge
lee tusn maak ki se sum bo, Isa baa bee Simon te gen
Andre ki. Jak k Jan daanija. ³⁰ Gctn se moom Simon
menda se hank, tood tood danjal ki, naanj roj nj
kedek. Ken Isa jaay aan se, jeege naar taadinj taa mend
se. ³¹ Naanj iik ceej ki, k jija, uun daarj. Gctn se roj
ken njg kedek se terec urlu, naanj inj k baagden tedn
kck.
³² Ken kaada ooc jaay gct ted ilim se, jeege baag
baano te jee hankje ute jee ak hank sitange paac.
³³ Jeegen maaknj geger ki se paac tus taa bee ken ese.
³⁴ Gctn se Isa ed lapia jee hankje tu dena k hankdege
se naparinj dena. K naanj tuur sitange dena ro jeege
tu. Ganj sitange se Isa hnden doobo gen taadn taar
eyo, taa naade se jeelija.

Isa lee taa naanj Galile ki

³⁵ Metbeenki tancckinj-hankinj gct utu ilim sum bo, Isa
inj teec naatn maaknj naanj ken se, baa do kck-baar ki
gctk kaam kalarj. Gctn se, naanj inj eem *Raa. ³⁶ Simon
ute medinj teec baa lee jena. ³⁷ Ken naade jaay njnj
se, deekinj k: «Jeege paac jei jea.»
³⁸ Isa deekden k: «K'baaki maaknj naanje tun kuuy
ken ces ki ces ki, m'baa taadn Labar Jiga gctn naane
kici. Anum, taa naanj se bo maam m'teecnj m'baado
se.» ³⁹ Naanj lee dckd taa naanj Galile ute magalija,
taadden taar Raa maaknj *beedege tun ken naade lee
tusn maak ki k naanj tuur sitange ro jeege tu.

Isa ed lapia debm bikid ki
(Mt 8.2-4; Lk 5.12-16, 17.12-19)

⁴⁰ Gaaba kalarj ak hank bikidi baado ces Isa ki, erg
naaninj ki, eeminj kck k deekinj k: «Ken naai l'je num,

edum lapia taa rom se daapm 'toodn hank hank.»
⁴¹ Isa aakinj se, eejinj don ki, k jin utija k deekinj k:
«Yee, maam m'jea, nj roi daapm 'toodn hank hank!»
⁴² Gctn se sum bo, gaabm se bikidinj njnj k roj daap
tood hank hank. ⁴³ Gctn se, Isa aacinj kaama k naar tu-
urija, ⁴⁴ k deekinj k: «'Booy bee: njte baa taadn nam
ki. Num ganj 'baa 'taad roi *debm tedn serke Raa ki k
ed *serke Raa ki aan kck ken *Musa taadinj maaknj Ki-
tap ki, taa naai roi daapga toodga hank hank se. Bin
bo jeege paac l'jele, naai se njga lapia.»
⁴⁵ Num ken gaabm se jaay inj baa se k gctk baa se
paac naanj baag taadn labar naknj aaninj don ki se
jeege tu. Taa naanj se bo, naan jeege tu se Isa nj end
te maaknj geger ki eyo, num baa tinj do kck-baar ki k
jeege inj gctk baa se paac, baado njja.

Isa ed lapi debm k'runGuy ki
(Mt 9.1-8; Lk 5.17-26)

2 Ken ted bii kandum se, Isa k terl maaknj geger
ken Kaparnayum ki, k'booy j'anj naanj utu beene.
² Jeege baado tus dena end dooc maaknj bee se tak, bi-
ni aan kaam taar ki kic bo gctk gctk. Gctn se Isa
taadden taar *Raa. ³ Kaad ken Isa utu taad taad bck
se, jeege baano ute debm k'runGuyu. Daande ki se
gaabge kck bo uunjo. ⁴ Taa jeegen den den se, naade
nj baansinj te gctn Isa ki eyo. Gctn ese naade ook do
bee ki, ud buut do bee ken Isa inj maak ki k uun
kckyo debm k'runGuyu do naknj toodinj ki. ⁵ Ken Isa
jaay aak naade aal maakde don ki se, deek debm
k'runGuy ki k: «Goonuma, *kusinige se, maam
m'lalisinga naatn.» ⁶ Gctn se jee jeel taadn hank metn
Ko Taar Raage kandum utu inj gctn ese jaay booy taar
Isa taad se, naade taad ute maakde k: ⁷ «Gaabm se, je
taadn k dio? Naanj naaj naaj Raa. Ken 'hank hank kusinj
deba se Raa kalinj ki sum ey la?» ⁸ Num ganj taar naade
taad ute maakde se, Isa naar jeelga k deekden k:
«Taa di jaay naase 'taadki ute maakse bin se? ⁹ Gen
naase ki num, ken gay bo hank ciri: ken m'deeknj debm
k'runGuy ki m'k: «Kusinige se, maam m'lalisinga
naatn» bck m'deeknj m'k: «'Inj, uun naknj toodi se k
'lea» se bo hank cir le? ¹⁰ Bin num, naase aki l'jele maam
*m'Goon Deba se m'k kck gen kck kusinj jeege do
naanj ki ara.» Gctn se, Isa deek debm k'runGuy ki k:
¹¹ «M'deeki m'k: inj, uun naknj toodi k 'baa bei ki.»
¹² Gaaba se naar inj uun naknj toodinj k teec naan
jeege tun te dende se. Jeegen inj aakinj se, naknj se
ckden taad eyo. Naade hank Raa deek k: «Naknj bin se
bii kalarj j'aak te eyo.»

Isa danj Lebi
(Mt 9.1-17; Lk 5.27-39)

¹³ Isa k terl njj baar ken Galile ki daala. Jeege dena
baado njja k naanj dooyde ute taar Raa. ¹⁴ Ken naade
deel deel gctn ese se, Isa uun kaaminj aak Lebi goon
Alpe, *debm hank miiri, inj king gctn tedn naabinj ki.
Naanj deekinj k: «'Inj 'daanuma.» Gctn se sum bo Lebi
inj k daanija.

¹⁵ Bii kalaŋ Isa ute jee metiŋ ki iŋg ɔs kɔs bee Lebi ki se; *jee tɔkŋ miirge dena te jee *kusiŋge se baado iŋg ɔs te naade, taa jeege dena ɔko metn Isa. ¹⁶ Jee jeel taadn tɔkŋ metn Ko Taar Raagen maakŋ *Parizige tu se aakiŋ naaŋ iŋg ɔs kɔs ute jee kusiŋge ɔɔ te jee tɛdn miirge se, deek jeege tun metiŋ ki ɔɔ: «Aakki tu naaŋ iŋg ɔs kɔs te jee tɔkŋ miirge ute jee kusiŋge!» ¹⁷ Ken Isa jaay booy taarde se, deekden ɔɔ: «Jee rode kiji se, naade je daptor eyo, num ken jee je daptor se, jee kɔkŋge. Maam m'baado se gen dan jee ken saap ɔɔ naade aak bɛɛ naan Raa ki se eyo, num maam m'baado se gen jee jeel rode ki, naade jee kusiŋge se.»

Dooy Isa se tec aan ɔkɔ dooy *Parizige eyo

¹⁸ Bii kalaŋ se jee metn Jan-Batist ki ute Parizige uun kuun *siam. Naade baado tɔnd metn Isa ɔɔ: «Jee metn Jan ki ute gen Parizige se uun siam; anum gen di jaay jee metn naai ki uun ey se?» ¹⁹ Isa terlden ɔɔ: «Jeegen baado kɔkŋ menda jaay gaabm menda utu se, naade kuun siam ɔɔ dɔio? Mɛt ki eyo. Naade se kɔŋ kuun siam eyo ken mel menda jaay utu te naade se.» ²⁰ Num gaŋ bii kalaŋ kaadiŋ utu 'kaan se gaabm menda j'utu j'aŋ kɔkɔdn naata. Kaad ken se jaay bo, mɛdiŋge se 'kuun siam.

²¹ «'Booyki, nam 'kɔŋ kaal kal kiji ro kal ken koono eyo. Ey num kal kiji se an nɛɛpm ute kal koono ɔɔ ɔɔtn nɛɛpiŋ se 'tɛdn magal cir ken do dɔkɔŋa. ²² ɔɔ tɔtn koojŋ biŋ utu iŋg kiŋ se, j'ɔmbiŋg maakŋ k-lɛɛterge tun koono eyo. Ey num tɔtn koojŋ biŋ se an dɔkɔbm ute k-lɛɛterge se naatn. Tɔtn se lɛ 'kɔkɔ naaŋ ki cɛɛ ɔɔ k-lɛɛterge se lɛ, 'dɔkɔbm tujju. Num gaŋ bɛɛki num, tɔtn koojŋ biŋ utu iŋg kiŋ se, k'j'ɔmbiŋg maakŋ k-lɛɛterge tun kiji.»

Isa taad taa *bii sebit

(Mt 12.1-4; Lk 6.1-11)

²³ Bii kalaŋ bii sebit ki se, Isa ute jee metiŋ ki deel maakŋ ɔɔtn gem ki. Ken naade deel deel se jee metiŋ ki baag tɛɛɛɛŋ do gemge. ²⁴ Ken *Parizige aak nakŋ ese se, taad Isa ki ɔɔ: «Aaka, jee meti ki tɛd nakŋ ken j'lund te kulu gen tɛd eyo bii sebit ki!» ²⁵ Isa terlden ɔɔ: «Bii kalaŋ naase 'dooyiŋki te ey la, nakŋ ken *Daud tɛd ute jeŋge kaad ken naade ɔk nakŋ ɔs eyo ɔɔ bo tɔkɔde se?» ²⁶ Kaad ken se, Abiatar bo *magal debm tɛdn serke Raa ki. ɔɔtn se Daud endo maakŋ *kɔkɔr magal gen Raa ki, tɔs mappan j'ɛdiŋga kɛd *serke Raa ki se ɔɔ ɔɔ. Ey num, ken ɔk doobm 'kɔs se jee tɛdn serkge Raa ki sum. Gaŋ Daud tɔs ɛd jeege tun metiŋ ki se kici.» ²⁷ Ter Isa deekden daala ɔɔ: «Bii sebit se, Raa tɛdiŋ taa debkilimi ey num debkilimi bo Raa tɛdiŋ taa bii sebit eyo. ²⁸ Taa naaŋ se bo *Goon Deba se, naaŋ bo Mel gen bii sebit.»

Isa ɛd lapi gaab ken jŋg ooyga kooyo

3 Bii kalaŋ Isa baa ɛnd maakŋ *bee ken Yaudge lee tusn maak ki se daala. ɔɔtn ese, ɔk gaaba kalaŋ jŋg ooyga kooyo. ² Jee iŋg ɔɔtn se ɔnd kaama Isa ki tak,

taa naade je aŋ kaaka ken ŋ'kɛdn lapi gaab ken se *bii sebit ki num, taa naade aŋ kɔkŋ mindiŋa. ³ Isa taad gaab ken jŋg ooyga kooy se ɔɔ: «Iiŋi, 'daar naan jeege tu.» ⁴ Isa tɔnd metn jeegen iŋg aakiŋ se ɔɔ: «Bii sebit ki se, j'lundsenga kulu gen tɛdn bɛɛ lɔbu, gen tɛdn *kusiŋ lɛ? ɔɔ ɔɔ deba num aŋ kaaj, lɔbu aŋ ɔkɔ lɛ?» Gaŋ naade se do dɛk. ⁵ ɔɔtn se Isa uun kaamiŋ aak dɔkɔde paac. Naaŋ maakiŋ taariŋ dode ki ɔɔ kɔkɔde makɔkɔ. Ute do-mɔŋgde se, naade tuj naŋiŋ maakiŋ tak tak. Naaŋ deek gaab ken jŋg ooyga kooy se ɔɔ: «'Sɛɛj jii!» ɔɔ gaabm se sɛɛj jŋg ɔɔ ɔɔtn ese sum bo jŋg ɔŋ lapi. ⁶ Ken *Parizige jaay teeco maakŋ bee ken Yaudge lee tusn maak ki sum se, naade naar baado tus dɔkɔ taarde ute jee *Eɔɔdge taa naade je doobm an 'kutn Isa.

Jeege dena ɔk metn Isa

(Mt 10.1-15; Lk 6.12-19; NJKN 1.13)

⁷ Isa iik tɔk baa te jee metiŋ ki jɛŋ baar Galile ki. ɔɔtn se jeege dɔkɔ dena ɔko metiŋa. Naade se iŋg taa naaŋ ken Galile. Ken dɔkɔ jeege jaay booy nakgen naaŋ lee tɛd se, jee metiŋge iŋg taa naaŋ Jude ki kengen metiŋge iŋg maakŋ geger ken Jeruzalem ki, kengen se iŋg taa naaŋ Idume ki, ɔɔ kengen kuuy se iŋg jɛŋ ool Jordan ken kaam naane ɔɔ kengen kuuy se iŋg taa naaŋ Tir ute gen Sidon ki. Naade baado ɔŋiŋa. ⁹ ɔɔtn se naaŋ taad jeege tun metiŋ ki ɔɔ k'l'daapiŋ markaba kaam jŋg taa jee dɛnge se aŋ kɔtn kɔl kund eyo. ¹⁰ Isa se ɛdga lapi jee kɔkŋge tu dena. Taa naaŋ se bo, jeegen paacŋ ɔk kɔkŋge se baado tooc roŋ ki je aŋ kutn te jide. ¹¹ Ken jee ɔk kɔkŋ sitange jaay aakiŋ se, naade taal tooc metn jɛŋ ki tɔkɔ ɔkɔ ɔkɔ: «Naai se Goon *Raa.» ¹² Gaŋ Isa aacden kaama makɔkɔ ɔɔ j'ɔŋte taadn jeege tu aŋ jeele.

Isa bɛɛr tɔkɔ jee kaan naabiŋge sik-kaar-dio

¹³ ɔɔtn se, Isa baa ook do kɔs ki ɔɔ dan jee ken naaŋ jede ɔɔ naade baado ɔŋiŋa. ¹⁴ Maakde ki se naaŋ bɛɛr tɔkɔ gaabge sik-kaar-dio, ken naaŋ danŋde jee kaan naabiŋge, taa 'kiŋg te naaŋa ɔɔ aden kɔl gen lee taadn taar Raa jeege tu, ¹⁵ ɔɔ naaŋ ɛdden kɔkɔ gen tuur sitange. ¹⁶ Kɛse bo ro jee sik-kaar-di ken naaŋ bɛɛr tɔkɔde: Simon naaŋ ɔndiŋ roŋ Pier †, ¹⁷ Jak te genaŋ Jan, naade se gaan Zebedege ken Isa danŋde ute ro Bonergɛs ken je deekŋ ɔɔ: jeegen se tec aan ɔkɔ raa taata. ¹⁸ Kengen kuuy se, Andre, Pilip, Bartelemi, Matiye, Tɔma, Jak goon Alpe, Tade, Simon debm je kujŋ naaŋiŋa, ¹⁹ ɔɔ Judas Iskariot, naaŋ bo debm utu kutn Isa.

Isa taasiŋge baano jea

(Mt 12.22-37; Lk 11.14-23)

²⁰ Isa terl baa beene. ɔɔtn se jeege baado tus den daala, bini naaŋ ute jee metiŋ ki se ɔɔtn naade 'kɔŋ jaay an kɔs kic bo ɔɔtn. ²¹ Ken taasiŋge jaay booy bin

† Pier se je deekŋ ɔɔ: delbe.

se, naade je ansij kɔkɔ baa beene, taa naade taad ɔɔ: «Isa se doŋ biga.»

*Bubm sitange ute Isa taarde baa eyo

²² Jee jeel taadn tɔkɔ metn Ko Taar Raagen iijɔ Jeruzalem ki se, naade taad ɔɔ: «Naan se ɔk Belzebul †.» ɔɔ: «Ute Bubm sitange se bo naan tuur sitange ro jeege tu.» ²³ Ken Isa jaay booy taarde se, naan danɔdeno cɛɛ ki ɔɔ taadden ute kaal naagɔ taara ɔɔ: «Bubm sitange jaay tuur roŋ mala se, aŋ tuur ɔɔ dio? ²⁴ Ken maakɔ taa naan gaar ken jeenge taarde ɔk metn naap ey se, naade !kɔŋ king kalan eyo. ²⁵ Jee maakɔ bee ki jaay taarde ɔk metn naap ey se, jil jee se kingɔde kɔŋ baa eyo. ²⁶ Ken Bubm sitange jaay baagga tɛdn bɔɔɔ ute ro naan malij se bin se naan tɔpɔga roŋa, naan se tɔɔɔ tɛdn ɔɔɔ ɔɔ gaariŋ kic le !tɛdn ɔɔɔ.

²⁷ «Ken nam jaay je kend kɔsn bee debm tɔɔ se, debm se naan ɔk dɔɔkinga jaay bo, !kɔsn beɛŋa.

²⁸ !Booyki bɛɛ m!asen taada: *kusiŋ ken jikilimge tɛd paac ute naan ken naade naaj Raa se kic bo, Raa adesij tɔɔɔ. ²⁹ Num gaŋ debm jaay naaj *Nirl Salal se, kusiŋ naan se mɔɔɔ Raa aŋsiŋ tɔɔ eyo, anum kusiŋ naan se, aŋ ting yemiŋa.» ³⁰ Isa taadden bin se taa naade taadga taada ɔɔ naan ŋ!kɔ sitan.

Gɛnaa Isage ute koŋde

(Mt 12.46-50; Lk 8.19-21)

³¹ ɔɔɔ se gɛnaa Isage ute koŋde jaay aan se, naade daar naatn ɔl ɔɔ k!danɔdeno Isa. ³² ɔɔɔ ese jeege dena ing gurug Isa, k!deekiŋ ɔɔ: «!Booyo! Koi ute gɛ-naaigen mɛndge ute ken gaabge utu naatn, je ai kaaka.» ³³ Isa tɛrlden ɔɔ: «Koyuma ute gɛnaamge se tap bo nange?» ³⁴ ɔɔ naan uun kaamiŋa aak jee ing gurug-ij se, deek ɔɔ: «Aakki, jee se bo koyuma ute gɛnaamge. ³⁵ Taa debm jaay tɛd nakɔ Raa maakiŋ jen ro ki se, keɛe bo gɛnaam gaaba, ken mɛnda ɔɔ koyuma.»

Kaal naagɔ taar gen debm kɔnd buru

(Mt 13.1-23; Lk 8.1-15)

4 Tɛr daala Isa baag dooy jeege taa baar ken Galile ki. Taa jeegen tus roŋ ki den se bo, ɔliŋ naan ook ing maakɔ markab ken do maane ki. ɔɔ jee ute dɛnde se le, daar do jɛŋ baar ki. ² ɔɔɔ se naan dooyden te nakge dena ute doobm kaal naagɔ taara. Maakɔ dooy-ij ki se, naan deekden ɔɔ: ³ «!Booyki! Deba kalan tɔɔ kupiŋa ɔɔ teec baa kɔnd buru. ⁴ Num ken naan jaay ɔnd kɔnd buriŋ se, kupm metij si jɛŋ doob ki ɔɔ yeelge bɔɔ baado naar tuun ɔsiŋ naatn. ⁵ Kupm metij si do naan ken ɔɔɔ maakiŋ ɔk koa. Kupm se naar teeco yɔɔɔ taa ɔɔɔ se, naanij cɛɛɛ. ⁶ Num gaŋ ken kaada jaay baag tɔŋ se, naan lawaka ɔɔ tuutu, taa ɔɔɔ se iiriŋ ɔŋ end baa te dɔk eyo. ⁷ Kupm metij se si maakɔ ji kaag ken ɔk kɔɔɔ. Ji kaagɔ ute kɔɔɔ se teepe ɔɔ aayiŋ taara ɔɔ bur se, ɔŋ ooj te eyo. ⁸ Num kupm metij se si do naan ken jiga. ɔɔɔ se naan teece, teepe, am

† Belzebul ro kuuy gen Bubm sitange !ɔbu Iblis, naan ken tɔk mind jeege.

tɔk doa ɔɔ ɔk kaama. Do kalan ɔk kaama bɛɛ bɛɛ, ken-gen kuuy ɔk kaama dena ɔɔ kengen kuuy se ɔk kaama den ciri.» ⁹ ɔɔɔ se Isa deekden ɔɔ: «Debm ɔk bi booyo num, booy ɔk taar se!»

¹⁰ Ken Isa iik tɔk naatn cɛɛ jee denge tu se, jee cɛɛŋ ki ute jee metij ken sik-kaar-di se tɔnd metij ɔɔ ŋ!aden taadn tɔkɔ metn kaal naagɔ taargen se. ¹¹ Naan tɛrlden ɔɔ: «Nakɔ jɔŋiŋga kɔy maakɔ *Gaar Raa ki se, *Raa taadsenga metij naase ki. Num gaŋ jee kuuy se taargen se paac, naade booyij aan ɔɔ kaal naagɔ taara, ¹² taa naan se bo:

Naade aaka nabo ŋ aak ɔk eyo ,

naade booyo nabo ŋ booy ɔk eyo .

Ken naade booy ɔkga num, daan naane ,

naade tɛrlga maakde do Raa ki ɔɔ naan aden tɔɔ

*kusiŋde . †»

Isa tɔk metn kaal naagɔ taar gen debm kɔnd buru

¹³ ɔɔɔ se, Isa deekden ɔɔ: «Kaal naagɔ taar maam m!taadsesiŋ ese se jaay naase !booy ɔkij ki ey se, num kaal naagɔ taar ken kuuy paac se, aŋki !booy kɔkɔ ɔɔ di? ¹⁴ Debm kɔnd buru se le tec aan ɔɔ debm taad taar Raa. ¹⁵ Jee metij se tec aan ɔɔ kupm ken si jɛŋ doob ki se. Ken naade jaay booyga taar Raa se, *Bubm sitange naar baado ɔɔ taar se maakde ki naatn. ¹⁶ Num jee metij se, tec aan ɔɔ naan maakiŋ ɔk koa. Jee se jaay booyga taar Raa se, naar ɔkij maakde ki ute maak-raapo. ¹⁷ Nabo naade se ŋ ɔkij tɔɔ eyo, ŋ taar Raa ɔl iiri maakde ki eyo, taa naade ŋ ŋ te maakde kaam kalan eyo. Ken dubar ɔŋdenga ey le !baagdenga dabar gen taar Raa sum bo, naade naar rɛsn ute kaal maakden do Raa ki se naatn. ¹⁸ Jee metij se, tec aan ɔɔ ɔɔɔ ɔk jii kaagɔ ute kɔɔɔ. Naade se booyga taar Raa, ¹⁹ nabo naade uun nirlde do nakge tun do *duni ki, je maala ute nakgen jeege lee dɔŋ se. Nakgen se bo, baado maak-saapde ki ɔɔ gaasiŋ taar Raa se ŋ tɛd naaba maakde ki eyo. ²⁰ !Booyki, kupm si do naan ken jiga se tec aan ɔɔ jeegen booy taar Raa ɔɔ took aal maakde do ki. ɔɔ taar Raa se ɔɔ naade tɛdn nakgen bɛɛ bɛɛ. Jee metij se tec aan ɔɔ gem ken ɔk kaama bɛɛ bɛɛ, kengen metij se tec aan ɔɔ gem ken ɔk kaama dena ɔɔ kengen kuuy se tec aan ɔɔ gem ken ɔk kaama den cir se.»

Kaal naagɔ taar gen kɔmpo

(Lk 8.16-18)

²¹ Tɛr Isa deekden daala ɔɔ: «Nam ɔɔɔ kɔmpij num, deebiŋ dukulu doŋ ki ne? Lɔ ɔndij metn danal ki la? Bɛɛki num, aŋ kuun ɔl raan ey la, taa ɔɔɔ ɔɔɔ? ²² Taa di nakɔ ko k!kɔŋ se utu toodn tal, nakɔ ken jeege jeel metij ey se, jeege utu !jeel metij paac. ²³ !Booyki bɛɛ. Debm ɔk bi booyo num, booy ɔk taar se!» ²⁴ Isa tɛrl deekden daala ɔɔ: «ɔndki kɔnd ute taar naase !lee !booyki se. Taar ken Raa edsesiŋ se, utu as-esij ɔɔɔ, ute nakɔ ken naase !lee !dɔɔki nakge jeege tu se, naase kic j!utu j!asesij ɔɔɔ doocɔ cirr cirr

†† Aak Eza 6.9-10.

daala. ²⁵ Taa debm ak se j'lan komb do ki, num debm ak ey le, ken akon naan ak se kic bo, j'lan tsn naatn.»

Kaal naagŋ taar gen nakŋ teec kaliŋ ki
(Mt 13.31,32; Lk 13.18,19)

²⁶ Isa terl taad daala k: «*Maakŋ Gaar Raa se tec aan gk nakŋ ese: deba kalan baa kond buru maakŋ gctiŋ ki. ²⁷ Ken maakŋ kcr ken naan tood toodo l, katar ken lek leke, gctn se kupu teec kaliŋ ki k teepe, gaŋ naan jeel metiŋ eyo. ²⁸ Naan se, ted kupu teec kaliŋ ki, teepe, am kck doa k do se ak kaama jiga. ²⁹ Ken debm maakŋ-gctiŋ jaay aak nakiŋ aacga se, naan uun gcrd, baag kŋŋ nakiŋa, taa kaadn kŋŋ se aanga.»

Kaal naagŋ taar gen kaam nakŋ k'danŋ mutard

³⁰ Ter Isa taad k: «*Maakŋ Gaar Raa se maam m'lan komb beye ute di? K ute kaal naagŋ taar gay jaay maam m'lan taadiŋ jeege tu se? ³¹ Maakŋ Gaar Raa se tec aan gk kaam nakŋ k'danŋ mutard . Ken j'utu j'kckŋ kck naan ki se, naan baat cir kaam nakgen do naan ki se paac. ³² Num gaŋ k'j'kckŋga num, naan magal cir nakgen teec maakŋ bar ki se paac. Naan teep ted magala, tŋp ted lte k bini yeelge kic bo baado uj kujdege do ki.»

³³ Isa dooy jeege ute kaal naagŋ taarge dena tec aan gk napar naanŋen ese se k naan taadden Taar Raa ken naade aŋ kŋŋ kaasn gen booy kck. ³⁴ Naan dooy jeege ute kaal naagŋ taara salal. Num ken naan kckga kaliŋ ki ute jee metiŋ ki num, naan ing kckden metiŋa.

Isa ak daa kuulu
(Mt 8.18-27; Lk 8.22-25)

³⁵ Bii ken se sum bo, aan teger se, Isa deek jee metiŋ ki k: «K'gaan k'baaki jŋŋ baar ken kaam naane.» ³⁶ Jee metiŋ ki se iŋŋ k jee den se k naade uun markabm ken Isa ing maak ki se k baansiŋa. Gctn se markabgen kuuy kic bo baa te naade. ³⁷ Gctn se kuulu kck makck, l maane aal walak walak k iŋŋ dooc dooc maakŋ markaba. ³⁸ Gaŋ Isa aal don do wasad ki tood tood bia kaam mcktn maakŋ markab ki. Jee metiŋ ki tnd duriŋa deekiŋ k: «Debm dooyje, bere, naajege j'laki kutu k naai t'nd met ey bin se gen dio?» ³⁹ Isa jaay dur se, iŋŋ aac kaama kuul ki k deek maane ki k: «!Doa, t'ood kaam kalan!» Gctn se kuulu daara k gct do dil. ⁴⁰ Isa deekden k: «Gen di jaay naase l'beerki bin se? Borse kic bo kŋ aalki te maakse dom ki ey la?»

⁴¹ Naade aak nakŋ Isa ted se, nirlde teece k gctn se naade baag taadn ute naapa k: «Kese tap bo naja bini, ken kuulu ute maane ki kic bo tookiŋ taariŋ se?»

Isa ed lapia debm kckŋ sitan ki
(Mt 8.28-34; Lk 8.26-39)

5 Gctn se naade aan taa baar Galile ken kaam naane taa naan jeege tun k'danŋden Gerazenige. ² Ken Isa ute jee metiŋ ki jaay kckyo naatn maakŋ markab ki sum se, gctn se gaaba kalan naar teeco maakŋ iibge tun Yaudge tediŋo gen t'l taal yodege se

k naan baa dck Isa. Gaabm se ak kck sitan. ³ Naan ting maakŋ iibge tun se k gaabm se k'dckŋ ute zŋziri kic bo, kŋ kŋ eyo. ⁴ Daayum j'aaliŋ dckdckm maala jŋŋ ki k jŋŋ k'dckŋ te zŋziri, num gaŋ naan gaan ute dckdckm maala k tnd terecŋ ute zŋziri se naatn. Nam nam kck jaay aŋ kckŋ daar se gct. ⁵ Kck katar, daayum, naan ting maakŋ iibge tu k do ksgte tu, naan kck kck kck tnd gaan roŋ ute koge. ⁶ Ken naan aak Isa met dck se, naan aŋ baa erg naaniŋ ki, ⁷ k naan dck kck makck: «Isa Goon *Raa Taaro, j'ŋŋ di ute naai? Bere, m'aali Raa mindi ki, kŋŋ t' dabaruma.» ⁸ Ken naan taad bin se taa Isa taadiŋga taada k: «Sitan, l' teec naatn ro gaab ken sel!» ⁹ Ter Isa tnd metn gaaba se k: «Naai roi naja?» K naan terliŋ k: «Maam se rom dck asgarge, taa naaje k'ro naap ki.» ¹⁰ Naan eemiŋ kck metiŋ ki kck kck kŋŋŋ tu-urde naatn maakŋ taa naan ken ese se.

¹¹ Kaam metn kck ki se ak dck kiŋzirme dena gaam gaama. ¹² Gctn se sitange eem kck metn Isa ki deekiŋ k: «!Je naaje se k'baa kend maakŋ kiŋzirme tun ese se.» ¹³ K naan undden kulu. Gctn se sitange se teeco ro gaab ken se k baa end maakŋ kiŋzirme tu. Dck kiŋzirmen te dende se dck rus k naar aŋŋ girdi gir-di kck baa si maakŋ baar ki k paac maane dsde. Kiŋzirme se baa baa nakŋ dupu-dio. ¹⁴ Ken jee gaam kiŋzirme jaay aak nakŋ ted se, naade dck aŋ baa taad nakŋ se jeege tun maakŋ geger ki ute jeeŋ ing bee naatge tu. K jeege se baado aak nakŋ ken ted se.

¹⁵ Ken naade aan kŋ Isa se, naade aak gaabm ken dck sitange ingo roŋ ki se, naan metekga k ing kiŋŋ ute kaliŋ roŋ ki. Ken naade aakiŋ se, beere baa ckde. ¹⁶ Jee ken aako nakŋ aan do gaab ken ak sitange ute gen kiŋzirme se, naade kck maaniŋ jeege tu, ¹⁷ k jee se baa eem kck metn Isa ki k iŋŋ iŋŋden taa naande.

¹⁸ Ken Isa ook maakŋ markab ki baa baa se, gaabm tedo kck sitange se eemiŋ kck metiŋ ki k l'baa te naana. ¹⁹ Gctn se Isa undiŋ te kul eyo, gaŋ naan deekiŋ k: «!Baa bei ki kŋ jeeige se, l'taadden nakgen paacŋ Raa tedi naai ki se, k kŋŋ ken naan eji doi ki se.»

²⁰ Ken naan jaay baa baa se, baag taadn jeege tun taa naan ken k'danŋ Gegergen-Sik taa bee paacŋ ken Isa tediŋ naan ki se. K jeeŋ booy taar se, paac se, ckden taad eyo.

Isa kck cir kckŋ ute yoa
(Mt 9.18-26; Lk 8.40-56)

²¹ Isa iŋŋ gctn se ook maakŋ markab ki k ak terl baado jŋŋ baar ken kaam naane. Ken naan jaay aan se, jee denge se baado tus ceŋŋ ki. ²² Gctn se gaaba kalan k'danŋ Jayrus, naan se magal gen bee Yaudgen lee tusn maak ki, baado jaay aak Isa se, erg metn jŋŋ ki.

²³ Naan eemiŋ kck metiŋ ki kck kck k deekiŋ k: «Maam se, goonum mend baat se baa baa kooyo. l'Baado nd ji roŋ ki, taa naan l'kŋŋ lapia kck k'kiŋŋ.» ²⁴ Isa tooko k baa te naana. K jee te dende se ak metiŋa k tuuriŋ kaam ara kaam ara.

²⁵ Gctn se menda kalan bini, gctn moosiŋ aan sum se kŋŋ daar eyo. Moosiŋ se, ckga baara sik-kaar-dio roŋ ki.

²⁶ Naan lee dabarga ron dena gōtn jee dawage tu w utga jin paac nabo w te lapi eyo. Num gan wkwōn se cirin cir do ki daala. ²⁷ Num naan booyga ken j'wōs maan Isa se, taa naan se bo, naan taad ute maakin w: «Ken maam m'baa jaay m'utga kalin sum bo, m'utu m'wōn lapia.» Naan end daan jeege tu, baado naagan Isa ki w ut kalina. ²⁹ Naan ken se sum bo, moosin wōn daara w naan naam w rōn. ³⁰ Gōtn se Isa naar naam wkwō teec ron ki se, naan tērl aak jee denge w wōnd mēde w: «Naan jaay ut kalum se?» ³¹ Gan jee mētin ki tērlin w: «Aaka, jeege bo tuuri kaam ara kaam ara, jaay tērl naai wōnd mēta w: «Naan bo utum se?» Gen di?»

³² Num gan Isa tērl aak jeege gurugin se, taa kaakn nam jaay utin se. ³³ Gōtn se menda se beer baa wōn wōn wōn ook marga, taa naan jeel nakn aan ron ki se. Naan baado ooc mētn jēn ki w taadin nakn ken aan don ki se paac. ³⁴ Isa deekin w: «Goonuma, taa naai aalga maaki dom ki se, kaal maaki se aajiga. 'Baa ute lapia; wōn se ai tēdn dim ey sum.»

³⁵ Ken Isa utu daar taad taad bōrt se sum bo, jeege iinō bee Jayrus ki, naan ken magal *bee ken Yaudge lee tusn maak ki se, baado taadin w: «Bēre, gooni menda se lē, ooyga; Debm dooy jeege se wōn kaam kalan.» ³⁶ Gan taar naade se Isa wōnd mē eyo. Naan deek Jayrus ki w: «Wōn 'beere; wōnd maaki kaam kalan.» ³⁷ Isa wōn nam wōn mētin eyo wōn Pier, Jak, ute gēnaan Jan sum. ³⁸ Ken naade jaay aan maakn bee ken gen magal bee ken Yaudge lee tusn maak ki se, Isa aak jeege se tēd gaaja gaaja, jee mētinge eem keeme, ken gen mētinge wōn wōn se. ³⁹ Isa end maakn bee ki se deekden w: «Gen di jaay naase eemki w tēdki gaaja gaaja se? Bēre, goon se lē ooy te eyo; naan tood tood bi sum.» ⁴⁰ Gōtn se naade baagin tooy koogo mētin ki. Gan Isa tuur wōn jee se paac naatn, wōn bubm goono ute kōn w jeege baado ute naan se. Gōtn se, Isa end maakn bee ken j'laal goono maak ki se. ⁴¹ Naan wōn ji goono wōn deekin w: « *Talita kuum!* » Taar se je deekn w: m'deeki m'wōn goon menda, iin!

⁴² Gōtn se goon menda naar iinō wōn baag lea. Goon menda se goon baara sik-kaar-dio. Ken jeege jaay aak nakn se, baa deel dōde wōn wōn taad eyo. ⁴³ Gan Isa deijden w: «Nakn se, j'wōn taadn nam ki.» Tērl deekden w: «Goon menda se j'ēdin wōn.»

Jee Nazaret aal Isa maak ki eyo

(Mt 13.54-58; Lk 4.16-30)

6 Isa iinō wōn gōtn se baa maakn naanin ki wōn jee mētin ki baa te naan. ² *Bii sebit jaay aan se, naan end maakn *bee ken Yaudge lee tusn maak ki wōn baag dooy jeege. Jee den inō booy taar naan inō taad se, taar se tap bo wōn taad eyo. Naade taad w: «Nakgen se tap bo naan inō gay? Wōn jeel-taar se nanā bo taadin, jaay wōn tēd nakn-wōn bin se?» ³ Naan se debm tirdn goon Mari, ken lee wōn daap nakge se ey la? Naan se genaā Jak, gen Joos, gen Jud, ute gen Simon ey la? Wōn genaāgen mēndge bo utu ting te naajege ara ki ey la?» Kese bo nakn ken tēdden naade wōn aal maakde don ki ey se. ⁴ Gōtn se Isa taadden w:

«Debm taad taar teeco taar Raa ki se, jeege paac aalin maak ki, num ken aalin maak ki ey se, jee maakn naanin ki, taasinge, ute jee ken maakn beēn ki.» ⁵ Gōtn se Isa wōn tēd te nakn-wōn gam eyo, nabo wōnd jin bo do jee wōn tu kandum bin sum wōn naade se wōn lapia. ⁶ Ken Isa jaay aakde naade baate tookn kaal maakde don ki se, tap bo, wōn taad eyo.

Isa wōn jeege sik-kaar-di se naaba

(Mt 10.5-14; Lk 9.1-6, 10.1-20)

Gōtn se Isa iinō baa lee dooy jeege maakn naange tun cēe gēger Nazaret ki. ⁷ Naan danō jee mētin ken sik-kaar-di se baagde wōn naaba jeege di dio. Gōtn se naan edden wōn gen cir sitange, ⁸ wōn deijden w: «Wōn 'kuunki dim gen wōn doobo; wōn 'kuunki wōn, wōn 'kuunki wōn, wōn 'kuunki gurs, num ken 'baaki baa se, 'wōn sirdge bo jisege tu sum. ⁹ 'Wōn saasege jesege tu num gan wōn 'wōn kalge di dio.»

¹⁰ Tērl naan deekden daala w: «Ken naase aankiga jaay, endkiga bee nam ki num, ingki gōtn ese sum bini anki kiin baa maak ki. Wōn baaki bee nam ken kuuy. ¹¹ Gōtn naase 'baaki jaay jeege baate wōn wōn se wōn baate booy taarse num, naase 'teec wōn naan de wōn ken 'teeci teec se, 'kudn jesege tu kic bo 'tupdenki naatn. Taa kese aden tēdn saada.» ¹² Ken naade jaay baa se taad taar *Raa jeege tu deekden wōn k'tērl maakde. ¹³ Naade tuur sitange dena ro jeege tu wōn jee wōn dena naade wōn uubu rode ki wōn naade edden lapia.

*Erd wōn Jan-Batist

(Mt 14.1-12; Lk 3.19-20, 9.7-9)

¹⁴ Gaar Erd se booy jeege wōn maan Isa, taa nookin eem wōn wōn baa se paac. Jee mētinge w: «Jan-Batist bo duroga daan yoge tu. Taa naan se bo Raa ēdinā wōn gen tēdn nakn-wōn.» ¹⁵ Jee mētingen kuuy se deek w: «Naan bo *Eli †.» Wōn jeege kuuy daala deek w: «Naan se debm taad taar teeco taar Raa ki tec deb kalan maakn jeege tun taad taar teeco taar Raa ken do wōn se.» ¹⁶ Gan ken Erd booy j'wōn maan Isa se, deek w: «Kese Jan-Batist ken maam m'wōn k'gaan don se bo duroga daan yoge tu.»

¹⁷ Ken naan taad bin se taa naan wōn kōga wōn Erdiad, mēnd genaān Pilip. Num gan Jan baado deekin w: «Wōn naai wōn mēnd genaai se doobin eyo.» Taa naan se bo, Erd wōn k'wōn k'wōn Jan wōn k'baa k'wōn maakn dangay ki. ¹⁹ Taa naan se bo, Erdiad kic bo wōn Jan ute taar-maaka. Naan je doobm anō wōn bo, gan wōn eyo. ²⁰ Erd se aal Jan maak ki taa naan jeele Jan se tēd nakge te doobin, naan se debm *salal. Taa naan se bo, Erd aakin don ki. Ken Jan jaay baaga taadn taara num, doobm ron tap bo, naan jeel eyo. Ute naan se kic bo, ken Jan jaay baaga taadn taara num, Erd booy se, maakin raapo. ²¹ Gan bii kalan se, Erdiad wōn doobm gen tēdn nakn ken naan maakin jen ro ki, kaad ken Erd tēd tēd maak-raapm bii kōojin se. Erd tēd wōn te

† *Eli se debm taad taar teeco taar Raa ki do wōn wōn naan se Raa uun baasinga maakn raa ki, ooy te eyo. Aak 2Gar 2.11.

kaaye dēna, danjo jee magalgen cēn ki, magal asgar-inge ƙƙ magalgen taa naan Galile ki kici. ²² Ken jeege jaay tus maakn bee ki gen tēdn maak-raapde se, gɔtn se goon Erɔdiad menda se, baado end ɔnde ƙƙ baag daama. Ken Erɔd te jeenge jaay aakin naan daam daama se, naade paac maakde raapo. Taa naan se, gaarge taadin ƙƙ: «Nakn naai maaki je se, l'ɔnd metuma, m'aisin keda.» ²³ Naan deekin ƙƙ: «Maam se m'naam roma, nakn naai l'je di di bini cēsna taa naanum kic bo, m'aisin keda.» ²⁴ Ƙ goono se teec baa tɔnd metn konɔ ƙƙ: «Kaaya, maam se m'ɔnd metn nakn gay?» Gan kon terlin ƙƙ: «l'Baa l'deek ƙƙ: maam se m'je do Jan-Batist.» ²⁵ Gɔtn se, goono naar end baa ɔn gaarge, deekin ƙƙ: «l'Gaan edumo yɔkɔdɔ do Jan-Batist se maakn supura ki.»

²⁶ Ken gaarge jaay booy taar se, maakin tuju. Nabo aan ƙƙ naan naamga naam taarin naan jeege tu se, doobm naan an ƙɔɔdn donɔ se, gɔtn. ²⁷ Gɔtn se sum bo, gaarge naar ɔl asgar taa ano baa ute do Jan-Batist. Asgar se iin baa gaanjo do Jan-Batist maakn dangay ki. ²⁸ Naan uuninjo do Jan se maakn supura ki, baado edin goon mend ki ƙƙ goon mend se uun baa edin kon ki. ²⁹ Ken jee metn Jan jaay booyo ƙƙ melde ooyga se, naade uun baa duubina †.

Isa ed ƙɔɔɔ jeege tun dupu-mii

(Mt 14.13-21; Lk 9.10-17; Jn 6.1-14)

³⁰ *Jee kaan naabm Isage baado tus cēn ki ƙƙ taadin nakgen paacn naade tēdo ƙƙ dooy ken naade dooyo jeege. ³¹ Gɔtn se ƙƙ jeege dēna, jee baa baao, jee terlo terle, gɔtn naade an ƙɔɔ kic bo gɔtn. Taa naan se, Isa deekden ƙƙ: «Naase se, iik l'ɔnd l'baaki do ƙɔɔ-baar ki taa aki baa tɔnd se ƙɔɔ.» ³² Gɔtn se naade ook maakn markab ki ƙƙ gaan baa do ƙɔɔ-baar ki kalde ki. ³³ Gan naade jaay baa baa se, jee den se aak jeeldega. Gɔtn se naade naar teeco maakn gegerge tu paac, naade aan deel naan ki te jedē. Gɔtn naade baa baa se, naade bo nɔn aan deete.

³⁴ Ken Isa aan jaay ƙɔɔɔ maakn markab ki se, naan aak jee denge se, naan ejden dode ki, taa jeege se tec aan ƙƙ baatgen ƙƙ debm gaam eyo ƙƙ gɔtn se naan baagde dooy ute taarge dēna. ³⁵ Gɔtn se, jee metin ki aak kaada baa se, baado ɔnina deekin ƙƙ: «Bere, gɔtn ese daanin ƙɔɔ-baara, dɔk ute bea ƙƙ kaada le kic bo baaga. ³⁶ Jeege se ɔnde ƙɔɔɔn baa bee naatge tu ute maakn naanjo tun ƙɔɔ ƙɔɔn ute gɔtn ese se, gen baa je dugn nakn ƙɔɔ.» ³⁷ Gan Isa terlden ƙƙ: «Jeege se, naase mala eddeki ƙɔɔ!» Gɔtn se naade deekin ƙƙ: «l'Je j'lade baa dugn mappa gen tamma kaaru di †† jaay j'lade ƙɔɔn naade ƙɔɔ la?» ³⁸ Isa deekden ƙƙ: «Naase ƙƙ mappa kando? l'Baa aakin ki tu!» Ken naade baa aakin se, terl baado taadin ƙƙ: «Naaje se j'lɔk mappa mii ute kenjge dio.»

³⁹ Gɔtn se Isa taad jeege tun metin ki ƙƙ jee se paac gaandeki ƙɔɔ ƙɔɔ ƙɔɔ ƙɔɔ k'l'ing do mu zerge tu.

† Yaudge se naade duub yodege naan ki eyo, num naade ɔl taalij maakn iibge tu. †† Tamman ken kaaru di se aas te gursn debm tēdn naabm j'ɔgin gen bii kaaru dio.

⁴⁰ Naade inj rēs se: jee metingen kaaru kaaru, jee metingen si-mii si-mii. ⁴¹ Gɔtn se Isa tɔs mappan mii ute kenjgen di se jin ki, uun kaamin raan, tɔm Raa, mappa se naan dupina ƙƙ edin jeege tun metin ki ƙƙ naade baa nigin jeege tu. Ƙ kenjgen di se kic, Isa gaan nigin jeege tu paac. ⁴² Ƙ gɔtn se naade paac ɔs dēn ute maraadde. ⁴³ Togm mappan naade ɔs ƙɔɔ se, k'l'unin se dooc gɔnɔn sik-kaar-dio ƙƙ kenjgen naade ɔs se kic bo ƙɔɔga. ⁴⁴ Jeege ɔs paac se, naade gaabge dupu-mii.

Isa lee do maane ki

(Mt 14.22-36; Jn 6.15-22)

⁴⁵ Naan ken se sum bo, Isa deek jeege tun metin ki ƙƙ k'l'look maakn markab ki, k'l'gaan k'l'deel k'l'baa do jen ken naane kaam aak geger Betsaida ƙɔɔ naan utu ƙɔɔ ƙɔɔ jeege se. ⁴⁶ Ken Isa ƙɔɔ jeege aas se, naan iin baa ook do ƙɔɔ ki gen keem Raa. ⁴⁷ Ken markaba jaay aan daan maane ki se, kaada baaga ƙƙ Isa ƙɔɔ do jen ki kalin ki. ⁴⁸ Kaad ken Isa jaay aakde, naade dabar gen deepm maane taa kuulu ɔl deeb dode ki se. Ken gɔtn ƙɔɔ ƙɔɔga baata aki kiip se, Isa baa ƙɔɔn jeenge se, leedo do maane ki, sakde ɔmb beye aan ƙɔɔ adega deele. ⁴⁹ Ken naade jaay aak Isa lee lee do maane ki se, naade aakin se saap ƙƙ nirl nam. Gɔtn se naade baag tɔnd ƙɔɔ, ⁵⁰ taa naade paac aakinga, kese bo teecden nirlde. Gan Isa naar taadden ƙƙ: «Ƙƙi maakse ƙɔɔ. Ƙnɔ l'beerki, kese maama.» ⁵¹ Naan ook maakn markab ki ute naade. Gɔtn se kuulu daara, num nakn se deel dode ƙƙ ƙɔɔden taad eyo. ⁵² Taa nakn-ƙɔɔɔ naan tēd ro mappa ki se, naade ɔnd te te metin eyo, taa bide ɔn booy ƙƙ metn nakn se eyo.

Isa ed lapia jee ƙɔɔɔ tun taa naan Genezaret ki

⁵³ Ken naade gaan baar jaay aan taa naan Genezaret ki se, naade baa daar jen ki ƙƙ ƙɔɔ markabde. ⁵⁴ Ken naade jaay ƙɔɔɔ maakn markab ki naatn se, jee se naar baa aak jeel Isa. ⁵⁵ Jeege se aan ƙɔɔ taa naan ken se paac ƙƙ tuuno jee ƙɔɔɔ do nakn tooddege tu ƙƙ baano gɔtn naade booy ƙɔɔn Isa utu se. ⁵⁶ Gɔtn naan aanga tak se, ken maakn gegerge tu, maakn naan baat ki, ken maakn naan magal ki, ɔ ken bee naat ki, jeege baano ute jee ƙɔɔɔdege ƙɔɔ ki. Ƙ naade sel metn Isa ƙƙ ɔnɔnde num naade kutn taa kalin sum. Ƙ jeege paacn ut taa kalin se, ɔn lapia.

Isa taad te nakn bugn Yaudge

(Mt 15.1-9; Lk 11.37-41)

7 *Parizige ute jee jeel taadn ƙɔɔɔn metn Ko Taar Raage kandum iinjo Jeruzalem ki, baado tus gɔtn Isa ki. ² Gɔtn se naade aak jee metin ken metinge se, tug te jidege aan ƙɔɔ gen bugdege ey sum bo, baag ƙɔɔ. ³ Taa Parizige ute Yaudge paac se uun nakn bugdege. Ken naade jaay tug te jidege aan ƙɔɔ gen bugdege ey se, naade ɔs dim eyo. ⁴ Ken naade baaga suuk ki jaay baadoga num, naade tug rode jaay baag ƙɔɔ. Num naan se sum eyo, tēd nakn bugdegen kuuy

kic dena aan gck ken ck kckpdege, nakn takn maandege ck gidirdege.

5 Parizige ute jee jeel taadn ckckn metn Ko Taar Raage se tcknd metn Isa ck: «Taa di jaay jee meti ki baate kuun nakn bugjege se? Gen di jaay naade tug te jidege aan gck gen bugjege ey sum bo, baag ckck se?»

6 Isa terlden ck: «Naase maa jee maakse dio! Do ckckn kic se Ezayi debm taad taar teeco taar Raa ki se taadga taad taar se ro naase ki ck:

Jeegen ese se ckckum ute taarde sum , ey num maakde se dom ki eyo .

7 *Ken naade baadoga kergh naanum ki gen keemum kic bo, cer sum ,*

taa nakn ken naade lee dooy jeege se le , dooyde ute nakn ken jikilimge lee ted se sum . †

8 Nakn ken *Raa taad ck gen tcka tap bo, naase ckck ck uunki nakn jikilimgen lee ted se bo ciri.»

9 Ter Isa taadden daala ck: «Nakn ken Raa taad gen tcka tap bo, naase 'resinkn naatn ck 'tedki bo nakn bugsege. 10 Ey num *Musa taad ck ne: 'Sook koi ki te bubn ki . †† «Ter naan taad daala ck: *Debm jaay naam kon te bubn se k'ckckn . ‡*

11 «Num gan naase se, 'taadki ckck nakn ken deba kedn kon ki ey le bubn ki se, jaay deekga ck: «Kese tedga k'ckban.» K'ckban se je deekn ck: nakn se ckckga gen Raa. Ckck, debm bin se ckck noogn kon ute bubn ey sum. Ken bin se naan je tedn bek kon ki ute bubn ki kic num, naase 'gaasinkn. 13 'Tedki bin se, naase 'tujki taar Raa, 'dooyki jeege bo ute nakn bugsege. Ck naase utu 'tedki nakgen kuuy dena tec napar nakgen se.»

Nakn tuj debkilimi naan Raa ki

14 Gckn se Isa danjo jee denge daala ck deekden ck: «Udki bia ck 'booy ckki taar ken maam m'asen taad se!

15 Ken tuj debkilimi naan Raa ki se nakn naan uun ck taarink ki jaay baa maakin ki se eyo, num gan nakn iing saapink ki jaay teec taarink ki se bo, ken tujink naan Raa ki. 16 [!Booyki bek, debm ck bi booyo num, 'booy ck taar se.] ††

17 Ken Isa jaay iing ck jee denge ck baa been se, gckn se jee metink ki tcknd metinka ck: «!Taadjen tu metn kaal naagn taar se.» 18 Ck naan terlden ck: «Naase kic taar se 'booy ckki metink ey ne? Naase 'jeelki ey la nakn ken debkilimi ck jaay ckck baa maakin ki se an ckck tujink naan Raa ki eyo. 19 Taa nakn debkilimi jaay ck se, ckck baa maakin ki ck tedga num, baa naamin ci naatn.» Ken Isa taad bin se ck nakn ckck paac se ck taar eyo, debkilimi 'ckck ckck. 20 Isa terl taadden daala ck: «Nakn iing saapm debkilim ki jaay teec taarink ki se bo, ken tujink naan Raa ki. 21 Taa saapgen jig ey paac se teeco maakn debkilim ki. Kese bo ken ck jeege lee es naapa ren ren, boogo, ckck jeege, 22 es mend jeege ck gaabm jeege, ted jee tamage, ted *kusink baa ute naande, aan jeege dala, ted nakn maakde jea, ted maak-kilimi ro jeege tu, naaj jeege, nook rode ck ckde naade ted jee

derlge. 23 Nakgen kusink ese paac se teeco saapm debkilim ki, kесе bo ken tujink naan Raa ki.»

Mend se mend Yaud eyo ck aal maakin do Isa ki (Mt 15.21-28)

24 Ken Isa taad nan taarink se, naan iing ck gckn se ck baa taa naan Tir ki. Naan aan se, end maakin bee ki. Naan je nam jeel gckink eyo, nabo ck te gckn naan an koom eyo. 25 Gckn se menda kalan bini, mend Yaud eyo. Naan se mend Penisi ting taa naan Siri ki ck naan ck goon menda ck goonink se ck ckck sitan. Mend se booyga ckckck maan Isa, gckn se naan naar baado ckckga, erg metn jek ck ckck metink ck 'tuurink sitan ro goonink ki se naatn. 27 Gan Isa taadink ck: «Ck gaange se ck aasde jaayo. Met ki eyo ken gaange ck derenk te ey sum bo k'cksn kedn ckckn se gaan besge tu.» 28 Num gan menda se terlink ck: «Deere Meluma, ckckn si ji gaange †† tu metn tabil ki se bo gaan besge tuun ckck.» 29 Isa terlink ck: «'Baa, do taari ki se gooni sitan teec ckckga.» 30 Ken menda jaay terl aan beeng ki se, ck goonink sitan teec ckckga ron ckckckga, tood tood danal ki.

Isa ed lapia debm duguy ki (Mt 15.29-31)

31 Naan ken se, Isa iing ck taa naan Tir ck terl baa taa naan Sidnk ki ck naan aal kaam taa naan ken k'danjnk Gegergen Sik jaay ck terlo kaam aak taa baar Galile. 32 Gckn se ckck k'baano ute debm duguyu ck debm duguy se ken taad kic bo ckckn k'booy ckckck mek eyo, jeege eem ckck metn Isa ki ck ckcknd ckck don ki taa an kedn lapia. 33 Isa ck gaabm se, baansink ckck ute jee denge, ck ckckn bi nk ck terl tup booro ckckn ki ck ut ckckckck. 34 Gckn se naan uun kaamin raan ck ckck kon pirk ck naan deek gaab ken se ck: «Eppata!» Eppata se je deekn ck: ckckck! 35 Gckn se gaaba naar booyo, ckckckck terle ck ckck baag taadn cey. 36 Isa taadden ck ckckck te taadn nam ki. Gan jee se taad jeege tu uun sird sird. 37 Naade aak nakn se deel dode ck ckckden taad eyo, deek ck: «Naan se tedn nakgen paackn jig aak eyo. Ted jee duguyge booyo ck jee ck taad taar ey kic bo taada!»

Isa ed ckck jeege tun dupu-cck (Mt 15.32-39; Mk 6.35-44; 2Gar 4.42-44)

8 Maakn biige tun se, jeege baado tus den daala num dim naade ckck kic bo gck. Gckn se Isa danjo jee metink ki ck taadden ck: 2 «Jee den ese maam m'aaakde se m'ejdenga dode ki, taa naade tedga bii ckck ute maama ck dim ckckde gckckga. 3 Ken m'ckckden naade baaga ute bode num, naade baa baatn doob ki, taa jee metinke se iing ckck gckn ckckck.» 4 Jee metink ki terlink ck: «Ckck le ckck ute bea; gckn ara se j'ade ckck mappa gay jaay j'ade kedn naade ckckn derenk se?» 5 Isa tcknd metde ck: «Naase tap bo ckck mappa kando?» Ck naade terlink ck: «Naaje ckckck ckck.» 6 Gckn se Isa deek jee

† Aak Eza 29.13. †† Aak Dt 5.16. ‡ Aak Ekz 20.12, 21.17 ck Dt 5.16. †† Bersen ara se maakn kitapgen metinke se gck.

‡‡ Gaan Yaudge se naade ted rode aan ckck gaangen maakn bee ki ck jee metjil naade ey se naade aakde aan ckck besge.

denge tu ככ kl'ijng naan ki. Naan תכס mappan cili se jin ki, תכמ *Raa aas se, naan dup edin jeege tun metin ki ככ naade baa nigin jee denge tu. ⁷ Naade ככ kenjige seem seem kandum bin kici. Taa naan se Isa תכמ Raa kici ככ deek jee metin ki ככ baa nigdesin ki kici. ⁸ Gōtn se jeege כס deren ute maraadde. ככ togn ככ se, jee metin ki תכס ombin maakn gōrnge tu cili. ⁹ Jeege כס se baa baa nakn dupu-ככ. Jaay Isa כlden k'wככ k'baa. ¹⁰ Gōtn se naan naar ook maakn markab ki ute jee metin ki ככ gaan baa taa naan ken k'danjin Dalmanuta †.

Isa ute magal Yaudge

(Mt 16.1-12, 12.38,39; Lk 11.16,29)

¹¹ *Parizige baado baag naajn ute Isa. Naade je an goom ככק do taarin ki, תכנד metin ככ ה'tedden nakn-ככככמ ken iijn gōtn Raa ki. ¹² Isa ככ kon pirr, deek ככ: «Jee duni ken borse jaay je nakn-ככככ se gen di? 'Booyki bεε, m'asen taada, jee se j'aden tedn nakn-ככככמ gam eyo.» ¹³ Gōtn se Isa ute jee metin ki iijn תכד, ook maakn markab ki ככ gaan deel baa jεn ken kaam naane.

Ondki kōndō ute dooy gen *Parizige ute gen *Erd

¹⁴ Ken naade baa baa te markabde do maane ki se, jee metin ki aak se ככpdenga mappa kalan sum, taa naade dirigdenoga תכס te mapp eyo. ¹⁵ Gōtn se Isa baagde deje ככ: «כככki dose ככ תכדki kōndō ute ככככ Parizige ככ ute gen Erd se.» ¹⁶ Gōtn se jee metin ki baag naajn ute naapa se, taa naade תכס te mapp eyo. ¹⁷ Gan Isa jeelga maak-saapde se deekden ככ: «Taa di jaay naase 'naajki ute naapa ככ kl'j'uaunkiro te mapp ey se? Borse kic bo naase aak ככki te eyo ככ 'booy ככki te ey ככ la? ככbu 'booy ככki te metn taar se ey lε? ¹⁸ Nakn maam m'ted se, naase aakin kiga nabo aak ככkin te eyo ככ nakn maam m'taadsen se 'booyki nabo 'booy ככkin te eyo. Naase 'saapki tu, ¹⁹ ken m'dup mappan mii jaay m'ed gaabge tun dupu-mii ככ se, ken ככ se naase 'tu-un 'doockiro gōrn kando?» Naade terlin ככ: «Sik-kaar-dio.» ²⁰ «ככ ken m'dupo mappagen cili jaay m'ed jeege tun dupu-ככ ככ se, met כככkin se naase 'tōskiro gōrn kando?» Naade terlin ככ: «Cili.» ²¹ Gōtn se Isa terl taadden daala ככ: «Te naan se kic bo, naase 'booy ככki te ey bōrt la?»

Isa ed lapia debm kaam-כככ ki

(Mk 10.46-52; Jn 9.1-11)

²² Isa ute jee metin ki jaay aan naan ken Betsaida ki se. Gōtn se jeege ככ baano ute debm kaam-ככככ ככ eemij ככ ככ ו'utina. ²³ Isa ככ ji debm kaam-ככככ ככ ככ teecnsin naata maakn naan ken se. ככ naan baagin tupm booro kaamin ki ככ ככ jin don ki ככ תכנד metina ככ: «Naai aak dim ככbu ככ?» ²⁴ Debm kaam-ככככ se כככ kaamina ככ deek ככ: «Yεε, maam m'aak jeege lee lea, nabo m'aakden tec aan כככ kaagge.» ²⁵ Gōtn se, Isa terl ככ jin kaam gaab ken se

† Dalmanuta se naan geger ute baar Galile ki se, naan sak kaam kaada toocni.

daala ככ gaabm se ככ lapia, kaamin כככ aak kelεn. ²⁶ Isa taadin ככ: «Tēte 'kaal ute maakn bea ככ un doobi, 'baa bei ki.»

Pier taad ככ Isa se naan bo *al-Masi

(Mt 16.13-28; Lk 9.18-27)

²⁷ Isa iijn baa ute jee metin ki, baa maakn naange tun cεε geger Sezare ken taa naan Pilip ki. Ken naade baa baa doob ki se, Isa תכנד metde ככ: «Gen jeege tu num, maam se tap bo m'nanja?» ²⁸ Naade terlin ככ: «Jee metinge ככ naai Jan-Batist, jee kuuy ככ naai *Eli; kengen kuuy taad ככ naai se deb kalan maakn jeege tun taad taar teeco taar Raa ki do dōkin se.» ²⁹ Num Isa תכנד metde daala ככ: «Gen naase ki num, ככki maam tap bo m'nanja?» Pier terlin ככ: «Naai bo al-Masi.» ³⁰ Gōtn se Isa aacden kaama ככ taar se j'ijte baa taadn nam ki.

Isa taad taa yōna ute gen durina

³¹ Gōtn se, Isa baag dooy jee metin ki ככ bεeki se, *Goon Deba se utu 'dabar kusin aak eyo. Magal taa bee Yaudge, *magal jee tedn serke Raage tu, ute jee jeel taadn כככ metn Ko Taar Raage, naade se utu an ככככ kundu ככ utu an כככ. Naan ooy, tedga bii כככ jaay bo ככ, ade duru. ³² Taar se naan taaddesin tal tal. Gan gōtn se Pier dan baansin cεεs ki ככ baagin mooyo. ³³ Num gan Isa terl aak jee metin ki, aac kaama Pier ki, deekin ככ: «*Bubm sitange, iik naatn cεem ki gam naane! Taa saapm naai se gen Raa eyo, kese saapm jikilimge.»

Isa se j'lan daan j'k' di

³⁴ Gōtn se Isa dan jee denge ute jee metin ki, taadden ככ: «Debm jaay je am daan num, 'baatn ron mala, 'kuun kaagn yōna † jaay bo am daana. ³⁵ Taa debm jaay je kaajn kon se utu an kutu naan Raa ki, ככ debm ut kon taa maama ככ taa Labar Jiga se utu an kaaja. ³⁶ Ken debm jaay *duni ute magalin bo kaam jin kic num, ken naan kutn kon naan Raa ki se, naan an ככ di ro ki? ³⁷ Ey num debkilimi se kon se, naan an dugin ute dio? ³⁸ ככ jee dunia ken borse tedga jee *kusinge ככ tujga כככ naan Raa ki se, naan naade ki se jaay debm ted ככככ taa maama ככ taa taarum se, maam *Goon Deba kic bo ככככ utu am כככ taa naan kici, biin m'ade baa maakn Gaar Bubum ki ככ ute gen kōdingen *salal se.»

⁹ Gōtn se Isa deekden daala ככ: «Deere, 'booyki bεε, m'asen taada: maakn jeege tun borse utu ara se, metinge se kooy ey sum bo utu kaakn maakn *Gaar Raa ken ade כככ te כככina.»

*Raa ooj ro Isa

(Mt 17.1-13; Lk 9.28-36; 2Pr 1.16-18)

² Ken bii mεce jaay deel se, Isa dan Pier, Jak ute Jan ככ baande do ko ki jεrle kalde ki. Ken naade aan se, gōtn se Raa ooj terlin rōna naande ki. ³ Kalinge baa ted raap

†† Kese je deekin ככ naai 'tookn dabar bini gen kooy taa Isa aan כככ ken Isa dabar ooy ro kaag ki taa naai se.

lak lak ככ כמב met ki birin birin. Debm do naan ki jaay kecn כככנ kaliin aan gcn naan se, gctn. ⁴ Gctn se, jee metin ken mctn se naar aak *Eli ute *Musa teec naande ki, daar taad taad ute Isa. ⁵ Pier deek Isa ki ככ: «Debm dooyje, bæki num, j'aki king gctn ara ki bo jiga; הן j'asen taal daabge mctn, kalan naai ki, kalan Musa ki ככ kalan Eli ki.» ⁶ Ken naade beere jaay baa ckde se, taar ken Pier taad se kic bo taad ren sum, jeel metin eyo. ⁷ Gctn se, gapara naar baado deebde bat. ככ maakn gapar ki se, k'booy mind deba taad ככ: «Naan se Goonuma, ken maam jena. 'Booy uunki taarina!» ⁸ Gctn se, jee metin ki naar terl aak cæesde ki se, nam gctn ככ Isa kaliin ki bo ute te naade sum. ⁹ Kaad ken naade utu כככ כככ kon se, Isa dejde ככ: «Beræ, nakn naase aakkiro se, חנה 'taadki nam ki, bini *Goon Deba se ade dur daan yoge tu jaayo.» ¹⁰ Gctn se naade uun taarina, gan naade naaj ute naapa do taar ken naan taad ככ utu ade dur daan yoge tu se, taar se tap bo, je taadn ככ di?

¹¹ Gctn se naade tond metin ככ: «Gen di jaay jee jeel taadn כככ metn Ko Taar Raage taad ככ Eli ade baa jaay *al-Masi ade baa se?» ¹² Naan terlden ככ: «Deere, Eli utu ade baao ככ naan bo utu tond daapm nakge paac ute doobin jaayo. Num 'booyki m'asen taada: Eli se læ baadoga, nabo jeege tedinga nakn naade maakde je don ki, aan gcn ken Kitap taado do ckina. Num ter maakn Kitap ki se, Raa taadga taad kic ey la ככ Goon Deba se, utu dabar kusiina ככ jeege utu an baate.»

Isa ed lapia goon ken ck כככ sitan (Mt 17.14-21; Lk 9.37-43)

¹⁴ Ken Isa ute jee metin ken mctn jaay baado הן jee metingen kuuy se, naade aak jeege dena ing gurugde. Gctn se jee jeel taad כככ metn Ko Taar Raage kic bo utu daan jeege tun se. Naade ing naaj naaj ute jee metin ken se. ¹⁵ Ken jeege jaay aak Isa utu baado se, naade paac כככ כככ aan baado tedin כככ. ¹⁶ Isa tond metde ki ככ: «חנה di jaay naase ing 'naajki taara ute naade se?» ¹⁷ Deb kalan maakn jee denge tu se deekin ככ: «Debm dooy jeege, maam se m'baano ute goonum gaaba ככ goonum se ck כככ sitan gaasin הן taad taar eyo. ¹⁸ Gctn metin se ken sitan ckina tak bo, uun undin naan ki, tedin taarin tiin gupiyu, חן taan naanina, tedga num, roj buj bin. Maam m'tondo metn jee meti ki m'ככ am tuur sitan ro goonum ki, nabo naade הן aasin te eyo.» ¹⁹ Isa deekden ככ: «Naase jee do duni ken borsen aalki maakse do Raa ki ey se, maam tap bo m'king ute naase bini nun ki jaayo? Maam tap bo m'asen serkn bini nun ki? Goono se ck 'baamsinkiro!» ²⁰ Naade jaay ck baano baa ute goono se ככ ken sitan jaay aak Isa se, baag tiin goono, uun undin naan ki ככ dircilina ככ taarin tiin gupiyu. ²¹ Isa tond metn bubina ככ: «כככ se tæsin nun ki?» Bubm goono se terlin ככ: «כככ se tæsin baatin ki. ²² Gctn metinge sitan se iing num חן naan tooc maakn pood ki ey læ maakn maane ki taa je an כככ. Eejjen doje ki, 'noogje ken naai jaay an kaasin num.» ²³ Gan Isa terlin ככ: «Gen di

jaay naai taad ככ: «Ken an kaasin num» se? 'Booyo, ne dim חן cir deb ken aal maakin do Raa ki se gctn.» ²⁴ Gctn se, bubm goono naar ככ כככ ככ: «Maam m'aal maakuma nabo 'baado 'nooguma taa maam m'kaal maakum paac don ki.» ²⁵ Ken Isa jaay aak jeege dena aan baado הן הן se, naan aac kaama sitan ki ככ: «Naai sitan debm tedn jeege duguyu ככ gaasde הן taad taar ey se, m'deeki: 'teec naatn ro goon ki se ככ כככ 'baado eyo!» ²⁶ Num sitan se כככ makn, tiikin zak zak, jaay teec. Gctn se jeege baag taadn ככ: «Goono se ooyga!» Taa naade aakin naan tood peyed. ²⁷ Gan Isa ck ji goono, uunina ככ goono se iin daar te jena. ²⁸ Ken Isa jaay ck terl baa been se, כככ kaliin ki ute jee metin ki sum se, naade tond metina ככ: «Gen di jaay bo sitan se naaje j'חן k'tu-urin te ey se?» ²⁹ Isa terlden ככ: «Napar sitangen bin se, ken k'tond te metn Raa ey num, הן teec eyo.»

Isa taad taa yona ככ taa durin daala (Mt 17.22-23; Lk 9.43-45; Mk 8.31-33)

³⁰ Naade iin חן gctn se ככ gaan baa taa naan Galile ki. Naan ken se, Isa je jeege 'jeel gctin eyo, ³¹ taa naan dooy dooy jee metin ki ככ taadden ככ: «*Goon Deba se j'utu j'חן כככ חן ji jeege tu. Naade utu an כככ ככ bii k-כככ tu se naan ade dur daan yoge tu.» ³² Num gan jee metin ki se, taar se, naade הן booy ck te metin eyo, gan naade beere gen tond metina.

Maakjege tu se nana bo magal ciri (Mt 18.1-9, 5.29-30; Lk 9.46-50; Mk 10.35-45)

³³ Naade aan Kaparnayum ki. Ken naade jaay end been se, gctn se Isa tond metde ככ: «Taa di jaay naase 'naajkiro taara doob ki se?» ³⁴ Gan naade do dek, taa doob ki se, naade naajo ute naapa ככ maakde ki se, nana bo magal ciri. ³⁵ Gctn se, Isa ing naan ki ככ danj jee metin ken sik-kaar-dio deekden ככ: «Debm jaay je tedn magal se, חן כככ roj baata ככ חן debm tedn naabm jeege paac.» ³⁶ Isa uuno goon כככ baano daarin daande ki, uun חן kaadin ki deekden ככ: ³⁷ «Taa maam jaay, debm ckga goon כככ jiga aan ככ goon ese se, keese aan ככ naan ckum maam mala. ככ debm ckum maam se, ckum maam sum eyo, num ck debm ken חלumo.»

Jee tedn naaba ute ro Isa

³⁸ Gctn se Jan deek Isa ki ככ: «Debm dooyje, naaje j'חן deb kalan bin se lee tuur tuur sitange ute roi. Num naaje k'je j'חן gaasa, taa naan læ, lee ute naajege eyo.» ³⁹ Gan Isa terlden ככ: «חנה 'gaasin ki, taa debm jaay ted nakn-כככ te rom se, חן naar terl taadn kusiin rom ki eyo. ⁴⁰ Debm jaay debm taamooyjege ey se, naan se debm naajege. ⁴¹ 'Booyki bæ, m'asen taada: debm jaay tak edsenga maan kaaye כככ taa naan jeelin naase 'tedkiga ted jee *al-Masige se, debm bin se, bæ naan ted se 'kutn cer eyo, num naan utu 'חן bedina.»

naan ki se, deniḡ utu kɔkpm mɔktn. ɔk maakŋ jeege tun bɔrse mɔktn se, deniḡ utu 'tedn jee naan ki.»

Isa taad gen k-mɔtɔge tu ɔk naaḡ utu kooyo ɔk ade dur daan yoge tu
(Mt 20.17-19; Lk 18.31-34; Mk 8.31-33)

³² Naaḡ ken se, naade uun doobo gen kookŋ baa Jeruzalem ki ɔk ken naade jaay baa baa se, Isa deel naande ki. Jee metiḡ ki se nakŋ se deel dode ɔk jee den ɔk metiḡ se le, beere ɔkde. Gɔtn se naaḡ dan jee metiḡ sik-kaar-di kalde ki ɔk baagden taadn nakŋ utu kaan doḡ ki se daala. ³³ Naaḡ deekden ɔk: «'Booyki, bɔrse naaje k'l'look k'l'baaki baa Jeruzalem ki ɔk *Goon Deba se, j'lutu j'l'aḡ kɔkŋ ɔk j'i *magal jee tedn serke Raage tu ute j'i jee jeel taadn kɔkŋ metn Ko Taar Raage. Naade utu aḡ kɔkŋ kɔkŋ doḡ ki ken j'l'aḡ baa kɔkŋ ɔk utu aḡ kɔkŋ kɔkŋ j'i jeege tun Yaudge eyo. ³⁴ Naade se utu aḡ tooy koogo metiḡ ki, aḡ tupm booro roḡ ki, aḡ tɔnd te mɛɛje ɔk utu aḡ kɔkŋ. Anum, ken ooy tedga bii mɔk se, naaḡ utu ade dur daan yoge tu.»

Jak ute genaḡ Jan tɔnd meta gɔtn Isa ki
(Mt 20.20-28; Lk 22.24-27; Jn 13.3-17)

³⁵ Jak te Jan gaan Zebedege baado ɔŋ Isa ɔk tɔnd metiḡ ɔk: «Debm dooyje, beeki num, nakŋ naaje k'lje k'l'tɔnd meti ro ki se, naai ajen tooko.» ³⁶ Isa terlden ɔk: «Naase l'jeki m'lasen tedn di?» ³⁷ Naade terlin ɔk: «Ken naai ade terl maakŋ gaari ki se, ɔŋjen deb kalaŋ kiḡ do j'i daami ki ɔk ken kalaŋ do j'i jeeli ki.» ³⁸ Gaŋ Isa terlden ɔk: «Nakŋ naase 'tɔndki meta ro ki se, naase l'jeel ɔkki te metiḡ eyo.» Gɔtn se naaḡ deekden ɔk: «*Kɔkpm dubar maam m'lutu m'kaay se, naase aḡki ɔŋ kaasn gen kaayin la? ɔk *batem maam m'lutu m'ted se, naase aḡki 'la ɔŋ kaasn gen tedin la?» ³⁹ Naade terlin ɔk: «Yeɛ, naaje j'l'aḡ ɔŋ kaasa.» Nabo Isa deekden ɔk: «Deere, naase utu aki kaay kɔkpm ken maam m'lutu m'kaay se ɔk utu aki tedn batem aan ɔk ken maam m'lutu m'ted se. ⁴⁰ Nabo gen gɔtn kiḡ jaay do j'i daamum ki, ey le do j'i jeelum ki se, lum maam eyo. Gɔtn se Raa daapinga daap malinḡe tu.»

⁴¹ Ken jee metn Isa ken sik jaay baa booy taar ese se, maakde tuju do Jak te Jan ki. ⁴² Isa danɔeno paac ɔk deekden ɔk: «'Jeelki, jeegegen k'l'tɔlde gaarge do metjil jeege tun baa se paac se, naade inḡ dode ki ɔk magalgen k'l'tɔndde se ted jeege te taa kɔkŋ. ⁴³ Num daan naase ki se ɔŋte 'tedn bini. Ken maakse ki jaay nam je tedn magalse se, ɔŋ roḡ tedn debm kaan naabse. ⁴⁴ ɔk maakse ki se jaay nam je tedn naanse se ɔŋ roḡ asen tedn bulse paac. ⁴⁵ Taa *Goon Deba baado se, taa jeege bo aḡ tedn naab eyo; num naaḡ baado se taa naaḡ bo tedn naaba jeege tu ɔk kedn koḡ gen dugŋ do jee dena.»

Isa ed lapia debm kaam-tɔk ken roḡ Bartime
(Mt 20.29-34; Lk 18.35-43)

⁴⁶ Isa te jee metiḡ ki aan maakŋ geger ken k'danin Jeriko ki. Ken naade deel deel jaay aan taar ki se, jeege dena ɔk metde. Gɔtn se naade ɔŋ debm kaam-tɔk jɛŋ

doob ki inḡ baay baaya roḡ Bartime, goon Time. ⁴⁷ Ken naaḡ booy jaay j'l'Isan Nazaret bo deel deel se, naaḡ baag ɔk ɔk: «Isa, naai *Goon Daud †, ɛɛjum dom ki!» ⁴⁸ Jeege dena uuniḡ kaamiḡa ɔk k'doa, gaŋ naaḡ kɔkŋ ɔk makɔkŋ cir daala ɔk: «Goon Daud, ɛɛjum dom ki!» ⁴⁹ Isa ɔk daara ɔk deek ɔk: «'Danjumsin'kiro.» Naade baa ɔŋinḡ, deekiḡ ɔk: «Isa danj. ɔk 'maaki kɔkŋ, iinḡ.» ⁵⁰ Gɔtn ese debm kaam-tɔk ɔk und te kal magalinḡa, naar iinḡ kirit ɔk baa gɔtn Isa ki. ⁵¹ Isa tɔnd metiḡ ɔk: «'Je m'ai tedn di?» Debm kaam-tɔk terlin ɔk: «Debm dooyje, ɔk dum kaamuma.» ⁵² Isa taadin ɔk: «'Baa. Taa naai aalga maaki dom ki se, ɔŋga lapia.» Gɔtn se kaamiḡ naar ɔk aaka ɔk naaḡ ɔk doobo ute Isa tɛle.

Isa end Jeruzalem ki aan ɔk gaarge
(Mt 21.1-11,14-17; Lk 19.20-44; Jn 12.12-19)

11 Ken Isa te jee metiḡ ki jaay aan ɔk te Jeruzalem se, naade aan do *kɔkŋ klib ki ken ɛɛ naanḡe tun k'danḡe Betpaje te Betani. Gɔtn se maakŋ jeeḡe tun metiḡ ki se, Isa ɔk jeege di naaba. ² Naaḡ deekden ɔk: «'Baaki maakŋ naaḡ ken naanse ki se. Ken naase endki kend se, aki ɔŋ goon buuru k'l'dɔkŋinḡa ɔk kɔkŋ ɔk nam bii kalaŋ ook te do ki eyo. 'Tuut 'l'baansin'kiro. ³ Ken nam jaay deeksenga ɔk: gen di jaay naase 'tedki nakŋ se? 'Terlin'ki ɔk: Melje bo jɛḡa ɔk tedga sum bo, asesinḡo naar terl gɔtn ki.» ⁴ Ken naade jaay baa aan se, ɔŋ goon buuru doob ki k'l'dɔkŋinḡa ɔk taa bee ki ɔk naade tuutiḡo. ⁵ Jee ken naade ɔŋde gɔtn ese se, jee metinḡe aakde se deekden ɔk: «Goon buuru se, 'tuutiḡin'ki gen di?» ⁶ Naade terlden aan ɔk ken Isa taaddeno ɔk jee se ɔŋde naade tuuto goon buuru se. ⁷ Naade ɔk baansinḡ Isa ki, kɔkŋ taal kal magalɔdege do buur ki se jaay Isa inḡ do ki. ⁸ Jeege dena kɔkŋ taal kal magalɔdege doob ki. ɔk jee metinḡe gaanḡo doomo maakŋ kaag ki, baado tɔmbinḡ doob ki se kici. ⁹ Jee deel naaniḡ ki ɔk jee ɔk metinḡa ɔk ɔk ɔk: «Ozaana! Ozaana!» ††

«*Raa tedn beɛŋ do deb ken baado te ro Meljege Raa!»

¹⁰ «Raa tedn beɛŋ do deb ken ɔs gaar gen bubjege *Daud!»

«Ozaana Raa ken raan maakŋ raa ki!»

¹¹ Isa end maakŋ geger ken Jeruzalem ki ɔk naaḡ baa end maakŋ *Bee Raa ki. Ken naaḡ beɛr aak ɔk nakge paac aas se, kaad ken se kaada baaga. Gɔtn se naaḡ teec baa ute jee metiḡ ken sik-kaar-di se Betani ki.

Isa naam ko ba

(Mt 21.12-13,18-19; Lk 19.45-48; Jn 2.13-17; Lk 13.6-9)

¹² Metbeenki, ken naade iinḡo Betani ki se, Isa naam bo kɔkŋinḡa. ¹³ Ken naaḡ jaay uun kaamiḡ aak ko ba daar daar te kambinḡ ɔk naane se ɔk kaadn naane ɔŋ koojinḡ kɔkŋ. Nabo ken naaḡ jaay baa metiḡ ki se naaḡ ɔŋ kamba sum taa kaadn koojinḡ ko ba se ute bɔrɔk. ¹⁴ Gɔtn se Isa taad ko ba ki se ɔk: «Naan ki se mɔktn nam kɔkŋ

† Goon Daud se gooninḡ mal eyo, num taad taa *al-Masi ken ade teecŋ maakŋ metjilin ki. †† Ozaana se je deekŋ ɔk: Raa aaja.

naam kooji ey sum.» Gan̄ taar naan̄ taad se jee met̄in̄ ki se booyga.

Isa tuur jee tēdn̄ zogen maakn̄ *Bee Raa ki

¹⁵ Naade aan Jeruzalem̄ ki ƿ ƿotn̄ se, Isa baa end daan bƿƿ Bee Raa ki ƿ naan̄ baag tuur jeegen baano te nakdege gen̄ zoa ƿ jeegen baado dugu ƿotn̄ ese se. Naan̄ tƿt tƿl tuun te tabil jee pēlek̄n̄ gursge naatn̄ ƿ tƿt tƿl te nakgen jee tēdn̄ zo dēerge lee tin̄g do ki se kici.

¹⁶ Naan̄ gaasde ƿ nam ƿn̄te deel baano ute ne dim daan bƿƿ Bee Raa ki. ¹⁷ ƿotn̄ se naan̄ dooyde, taadden ƿ: «Raa taad maakn̄ Kitap ki ƿ ƿ:

Bee maam se tēdn̄ bee ken met̄ijil jeegen baa se paac ansum keeme . †

Num gan̄ naase †tēdn̄ki tēdga ƿotn̄ jee boogge ! ††»

¹⁸ *Magal jee tēdn̄ sērke Raage tu ƿ ƿ ute jee jeel taadn̄ tƿƿk̄n̄ metn̄ Ko Taar Raage jaay booy nakn̄ ken Isa tēd se, naade je doobm̄ an̄ tƿƿk̄. Nabo naade beer- in̄ beere, taa jee dengen tus se jaay booy taar Isa dooyden se, ƿkden taad eyo. ¹⁹ Ken̄ aan tēger ƿƿt ƿk̄ jin̄ se, Isa te jee met̄in̄ ki teec naatn̄ maakn̄ geger ken Jeruzalem̄ ki se.

Metn̄ taar ko ba ken tuutu

²⁰ Metbeen̄ki tanƿƿriƿ-ƿƿriƿna, ken naade terlo terl̄ Jeruzalem̄ ki se, naade aak ko ba ken Isa naamin̄ se, tu- utga n̄es. ²¹ ƿotn̄ se Pier saap do taar ken Isa taado se, deekin̄ ƿ: «Debm̄ dooyje, aaka! Ko ba naai †naamin̄ se, tuutga n̄es.» ²² Isa terl̄ taad jeege tun̄ met̄in̄ ki ƿ ƿ:

«Naase se aalki maakse do Raa ki! ²³ †Booyki bē, m'asen taada. Ken̄ deba jaay deek ko ki ƿ ƿ: «†in̄ ooc maakn̄ baar ki» ƿ ƿ debm̄ se jaay ƿk̄ naaja maakin̄ ki eyo ƿ aal maakin̄ do taar ken naan̄ taad se, nakn̄ se Raa ansin̄ ƿn̄ tēda. ²⁴ Taa naan̄ se bo, maam deeksen m'ƿk̄: nakn̄ paacn̄ naase †je aki tƿnd̄ meta ƿotn̄ Raa ki se, aal- ki maakse aan ƿƿ ƿn̄k̄n̄k̄iga ƿ Raa asesiƿ kēda. ²⁵ Ken̄ naase iin̄ daarkiga raan̄ †baaki †baa tƿnd̄ metn̄ Raa jaay, ƿkki taar te nam num, †baa ƿk̄n̄ki naagin̄ jaayo. Bin̄ jaay Bubsen maakn̄ raa kic bo asen tƿƿk̄ *kusiƿsege.» ²⁶ [†]

Magal Yaudge d̄em tƿƿk̄n̄ Isa

(Mt 21.23-27; Lk 20.1-8)

²⁷ Isa ute jee met̄in̄ ki terl̄ baado Jeruzalem̄ ki daala. Kaad ken̄ naan̄ lee baa kaam ara kaam ara daan bƿƿ *Bee Raa ki se bo, *magal jee tēdn̄ sērke Raa ki, jee jeel taadn̄ tƿƿk̄n̄ metn̄ Ko Taar Raage ute magal taa bee Yaudge se baado ƿn̄na. ²⁸ Naade tƿnd̄ met̄in̄ ƿ ƿ: «Naai tap bo ken undi kulu gen̄ tēdn̄ nakgen se tap bo nan̄a? Ey le ken̄ edi ƿƿƿ gen̄ tēdn̄ nakgen se, tap bo nan̄a?»

²⁹ Isa terlden̄ ƿ ƿ: «Maam m'je tƿnd̄ metse naka kalan̄ sum. Ken̄ naase jaay †terlumkiga num, maam kic m'asen taadn̄ debm̄ ken undum kulu gen̄ tēdn̄ nakgen se. ³⁰ †Taadamki tu, nan̄a jaay ƿlo Jan-Batist *batiz

† Aak Eza 56.7. †† Aak Jer 7.11. ‡ Bersen ese se maakn̄ ki- tapgen met̄inge se naan̄ ƿƿt. «Ken̄ naase jaay †baateki ƿk̄n̄ naagin̄ naapge le, Bubsen maakn̄ raa ki kic bo asen ƿn̄ ƿk̄n̄ kusin̄sege eyo.»

jeege se: Raa lƿbu jikilimge le?» ³¹ ƿ ƿotn̄ se naade baag saapa ƿ ƿ taad te naapa ƿ ƿ: «Naan̄ se †lan̄ki terl̄ ƿ ƿ dio? Ken̄ k'†aadkiga †ƿƿk̄ki: «Raa bo ƿn̄» le, naan̄ ajeki deekin̄ ƿ ƿ: «Gen̄ di jaay baate tookn̄ kuunki taar Jan se?»

³² Anum ken̄ k'†aadkiga †ƿƿk̄ki: «Jikilimge bo ƿn̄» le? A-a.» Taa naade se beer beer jeege tu, taa jeege paac se jeel maakde ki Jan se debm̄ taad taar teeco taar Raa ken̄ mala mala. ³³ ƿotn̄ se naade terl̄ Isa ki ƿ ƿ: «Naaje se †jeel eyo.» Ter̄ Isa terlden̄ ƿ ƿ: «Maam kic num, m'asen ƿn̄ taadn̄ debm̄ ken undum kulu gen̄ tēdn̄ nakgen se eyo.»

Isa aan̄ kaa taara ro magal Yaudge tu

(Mt 21.33-46; Lk 20.9-19; Eza 5.1-7)

12 ƿotn̄ se Isa baag taadn̄ jeege tu ute kaal naagin̄ taara ƿ ƿ: «Gaaba kalan̄ tēd jin̄en bin̄, iin̄ gurugin̄ te durdur, ud ƿƿ do ko ki gen̄ rii koojn̄ bin̄na ƿ ƿ iin̄ ƿƿt jerle gen̄ kinḡ bƿƿbm̄ jin̄enina. ƿotn̄ se maakn̄ jin̄enin̄ se naan̄ ƿn̄n̄ kaam ji jee tēdn̄ naabge tu ƿ ƿ jee tēdn̄ naabge se tēdga num utu ƿn̄ bedde ƿ ƿ ƿotn̄ se naan̄ iin̄ baa merte. ² Ken̄ kaadn̄ kuḡn̄ koojn̄ bin̄ jaay aan se, naan̄ ƿl debm̄ tēdn̄ naabin̄ se ƿotn̄ jeege tun̄ naan̄ ƿn̄de jin̄enin̄ kaam jide se, taa an̄o ƿk̄n̄ bed̄ina. ³ Num ken̄ debm̄ tēdn̄ naabin̄ jaay aan jin̄ene ki se, jee se ƿk̄ tƿnd̄ d̄ereƿina ƿ ƿ tuurin̄ ƿn̄n̄ baa jin̄ sik. ⁴ Ken̄ mel̄ jin̄ene jaay aakin̄ naan̄ baado jin̄ sik se, naan̄ ƿl debm̄ tēdn̄ naabm̄ kuuy daala. Naan̄ kic ken̄ baa aan se, naade ƿk̄ tƿnd̄in̄ don̄ ki ƿ ƿ naajina. ⁵ Naan̄ ken̄ se, ter̄ debm̄ jin̄ene ƿl debm̄ tēdn̄ naabm̄ kuuy daala. Naan̄ se naade ƿk̄ tƿnd̄in̄. Ter̄ debm̄ jin̄ene se ƿlo jee tēdn̄ naab- gen̄ kuuy den̄ daala. Naade se kic bo jee met̄inge naade tƿnd̄ d̄ereƿde ƿ ƿ kengen met̄inge naade tƿnd̄e. ⁶ Debm̄ ken̄ ƿƿn̄ se, kese goon̄ maak-jen̄a. Naan̄ saap ƿ ƿ: «Goonum mala se naade utu tookn̄ kuun taarina.» Taa naan̄ se bo, naan̄ ƿn̄n̄ kaam tƿnd̄n̄. ⁷ Gan̄ jee tēdn̄ naabgen̄ ese jaay aakin̄ se, baag taadn̄ te naapa ƿ ƿ: «Naan̄ se bo ken̄ bubin̄ ooyga num utu †tēdn̄ mel̄ jin̄ene se; ken̄ bin̄ num †baakiro, k'†tƿnd̄in̄ki ƿ ƿ jin̄ene se ajeki ƿƿƿm̄ naajege tu.» ⁸ ƿotn̄ se naade ƿk̄n̄, tƿnd̄in̄ ƿ ƿ maakn̄ jin̄en ki se, naade uun undin̄ naatn̄.»

⁹ Num Isa tƿnd̄ metde ƿ ƿ: «Ken̄ mel̄ jin̄ene jaay baado- ga num, jee se naan̄ aden̄ tēdn̄ ƿ ƿ di? Ken̄ naan̄ baado- ga num, jee se naan̄ aden̄ tƿnd̄ naatn̄ ƿ ƿ jin̄enin̄ se le, naan̄ an̄ kēdn̄ kaam ji jeege tun̄ kuuy. ¹⁰ Naase †dooy- in̄kiga te ey la taar ken̄ *Raa taadn̄ maakn̄ Kitap ki se ƿ ƿ:

Ko ken̄ jee kiin̄ beege baatin̄ se , naan̄ se bo tēdga ko ken̄ †gak̄n̄ bea ;

¹¹ *kese bo naabm̄ Meljege Raa ƿ ƿ naajege tu se †aakin̄ki se ƿk̄jeki taad eyo ! ††»*

¹² Num magal Yaudge se jeelga kaal naagin̄ taar ken̄ Isa taad se, taad te naade. ƿotn̄ se naade je doobm̄ ken̄ an̄ ƿk̄, nabo naade beer jee den̄ge tu. ƿotn̄ se naade iin̄ ƿn̄na.

†† Aak KKR 118.22-23.

Metn taar kogŋ miiri gen Gaar magal roŋ Sezar

(Mt 22.15-22; Lk 20.20-26)

¹³ Magal Yaudge אַל *Parizigen mētinge te jee *Eṛod-gen mētinge, taa baa goom כֹּכְרָה Isa do taariŋ ki.
¹⁴ Naade baado taadiŋ כֵּן: «Debm dooy jeege, naaje k'le-jele naai se l'taad taar met ki כֵּן taar jeegen kuuy se naai l'tedn naaba ro ki eyo כֵּן jeegen jeege jeelde jee magalge se, taar naadege se naai אַל dim maak ki eyo. Num naai dooy jeege te doobm taar Raa met ki. Borse l'taadjen tu: אֲנִי כֵּן doobo gen kogŋ miir Sezar ki לְבָבִי גִּדְּוֹ? אֲנִי כֵּן לְבָבִי אֲנִי כֵּן עַיִן לֵךְ?»
¹⁵ Num gaŋ Isa jeele taar naade taad se, taar maakde eyo. Naaŋ deekden כֵּן: «Gen di jaay naase oomumki bin se? Uun l'baankiro te tamma kalaŋ, m'laŋ kaak tu.»
¹⁶ Naade uun baano te tamma kalaŋ כֵּן Isa tond metde כֵּן: «Kaam-nirl doa te ro ken k'laariŋ ro ki se tap bo gen naŋa?»
 Naade terliŋ כֵּן: «Gen Gaar Sezar.»
¹⁷ Gōtn se Isa terlden כֵּן: «Ken bin num, nakŋ gen Gaar Sezar se eḏiŋki nakiŋa כֵּן nakŋ gen Raa le, eḏiŋki nakiŋ kici.»
 Num ken naade jaay booy taar Isa taad se, אַכְדֵּן taad eyo.

Jeege naaj metn taar jeegen utu kooy duru

(Mt 22.23-33; Lk 20.27-40)

¹⁸ Jeegen k'laŋde *Sadusege ken taad כֵּן jeege ooy-ga num dur ey sum se, baado gōtn Isa ki כֵּן tond metiŋ כֵּן: ¹⁹ «Debm dooy jeege, *Musa raanjenoo maakŋ Kitap ki כֵּן: ken deba אַכְ מֵנְדָא jaay ooy אַכְ te goon ey se, beeki num, genaŋ se l'כֹּכְרָה mendiaŋ taa koojŋ metjili genaŋ ken ooy se. ²⁰ Num l'booyo, genaage cili, koŋde kalaŋ. Debm deet deet se אַכְ מֵנְדָא nabo ooy ooj te goon eyo. ²¹ Debm metiŋ ki baado אַכְ mendiaŋ כֵּן naaŋ kic ooy ooj te goon eyo. Debm k-mōtōge tu se kic bo baado אַכְ mend se, naaŋ kic bo ooy ooj te goon eyo kici. ²² כֵּן naaden cili se paac אַכְ naamga mend se, nabo naade paac ooyo כֵּן goono kalaŋ kic bo nam ooj te eyo. כֵּן kaam mōtōn se, menda se kic baado ooyo. ²³ Bin num, bii ken jaay jeegen ooyga kooy ade dur daan yoge tu se, mend se tap bo l'tedn mend naŋa? Taa naaden cili se le, אַכְ naaminga paac.»
²⁴ Isa terlden כֵּן: «Naase se, beere, iigkiga, taa taar Raa se le l'jeelki eyo כֵּן אַכְ Raa kic le, naase aŋdki te metiŋ eyo. ²⁵ l'Booyki, bii ken jaay jeegen ooyga kooy ade dur daan yoge tu se, gaabge te mendge se אַכְ naap ey sum. Num naade se tecŋ aan gōt *אֲכָדֵן Raagen maakŋ raa ki. ²⁶ Gen metn taar jeegen ooyga kooy jaay utu dur daan yoge tu se, taar maakŋ Kitapm Musa ki se, naase l'dooyiŋki te ey la ken כֵּן: Musa aako podo אַכְ אַכְ maakŋ ji kaag ki כֵּן maakŋ poof ken se Raa taadiŋ כֵּן: *Maam se m'Raa gen *Abraam m'gen Isaka כֵּן m'gen *Yakub ?* ²⁷ Raa se, naaŋ Raa jeegen ooyga kooy eyo, num naaŋ se, Raa jee zere. Naase se, beere, deer deer iigkiga.»

Maakŋ *Ko Taar Raa ki se kese bo taar gen tēda ken magal cir paac

(Mt 22.34-46; Lk 10.25-37; Rm 13.8-10)

²⁸ Kaad ken Isa naaj naaj ute *Sadusege se, debm jeel taadn אַכְכֹּכְרָה metn Ko Taar Raa kalaŋ bini utu te naade. Ken naaŋ jaay booy Isa taad אַכְכֹּכְרָה metn taara nijim bin se, naaŋ iiko ceeŋ ki כֵּן tond metiŋ כֵּן: «Maakŋ taarge tun ken Raa taad כֵּן k'led paac se, ken gay bo cirde?»
²⁹ Isa terliŋ כֵּן: «Taar cirde paac se ken כֵּן: *'Booyki gaan *Israelge, Meljege Raa se, naaŋ kaliŋ ki sum bo Raa .* ³⁰ *Naai l'je Meli Raa se ute maaki paac, ute roi paac, ute saapi paac כֵּן ute אַכְכֹּכְרָה paac .* †»

³¹ Ter ken metiŋ ki כֵּן: « *l'je naapi aan gōt l'je ro naai mala .* †
 Maakŋ taarge tun ken Raa taad כֵּן gen tēda se, ken cir taargen ese se אַכְכֹּכְרָה.»
³² Debm jeel taadn אַכְכֹּכְרָה metn Ko Taar Raa deek Isa ki כֵּן: «Debm dooy jeege, kese jiga. Taar naai l'taad se taar met ki. Raa se naaŋ kaliŋ ki sum כֵּן Raa kuuy se, אַכְכֹּכְרָה. ³³ Debkilimi je Raa se, aŋ je te maakiŋ paac, ute saapiŋ paac, ute אַכְכֹּכְרָה paac כֵּן je naapiŋ aan gōt ro naaŋ mala. Taargen se cir *serkŋ ken naaŋ eḏ Raa ki כֵּן cir serkŋ ken naaŋ אַכְכֹּכְרָה se.»
³⁴ Isa jaay booy taar gaabm terliŋ nijim bin se, naaŋ deekiŋ כֵּן: «Naai se l'אֲכָדֵן te *maakŋ Gaar Raa eyo.»
 Gōtn se naade mōtōn nam tond te metiŋ gen taar dim kuuy ey sum.

*Daud daŋ *al-Masi כֵּן: Meluma

(Mt 22.41-45; Lk 20.41-44)

³⁵ Gaŋ ken Isa dooy dooy jeege daan אַכְכֹּכְרָה *Bee Raa ki se, naaŋ tond metde כֵּן: «Gen di jaay jee jeel taadn אַכְכֹּכְרָה metn Ko Taar Raage taad כֵּן al-Masi naaŋ goon Daud se? ³⁶ Daud mala kic bo *Nirl Salal אַכְכֹּכְרָה deek כֵּן: *Meljege Raa taado Melum ki כֵּן: 'Baado iŋg do ji daamum ki, bini jee taamooyige se m'aden tēdn naai utu l'king dode ki .* †

³⁷ Daud mala kic bo daŋiŋ כֵּן: Meluma, anum l'tedn gooniŋ se, l'tedn כֵּן di daala?»

Ken jee den jaay booy taar se edden maak-raapo.

Isa deek jeege tu כֵּן אַכְכֹּכְרָה tēda te jee jeel taadn אַכְכֹּכְרָה metn Ko Taar Raage se

(Mt 23.1-14; Lk 20.45-47)

³⁸ Ter Isa deek jeege tun naaŋ dooyde dooy se כֵּן: «אֲכָדֵן אַכְכֹּכְרָה te jee jeel taadn אַכְכֹּכְרָה metn Ko Taar Raage se, taa naade se je lee te kal magaldege gen magal rode כֵּן ken baaga אַכְכֹּכְרָה ki se, naade je jeege aden tēdn אַכְכֹּכְרָה naade ki. ³⁹ כֵּן ken naade jaay aanga maakŋ *bee Yaudge lee tusn maak ki se, naade je king gōtn naan ki. כֵּן ken aanga gōtn אַכְכֹּכְרָה ki kic le, naade je gōtn naan ki. ⁴⁰ Naade se bo ken baagga keem Raa num, eem lek tēc tēd aan gōt naade bo jee beere taa jeege aden kaaka כֵּן naade bo jee ken אַכְכֹּכְרָה naŋ ji mend-daayge. Num gaŋ naade se, אַכְכֹּכְרָה utu kooŋ dode ki se אַכְכֹּכְרָה aak eyo.»

† Ken Raa jaay deek bin se, je taadn כֵּן naan naaŋ ki se, jeegen do dōkiŋ se utu zere.

†† Aak Dt 6.4-5. ‡ Aak Lb 19.18. †† Aak KKR 110.1.

Mend-daaye εd *serke Raa ki
(Lk 21.1-4)

⁴¹ Gōtn se, daan bōrk *Bee Raa ki, Isa utu ing cee tukul kaag ken jeege lee tōmb serke maak ki kō naan aak jee dengen baado omb serke Raa ki maakri tukul kaag ki se. Gōtn se jee maalge ro naap ki baado omb gurs dena. ⁴² Gōtn se, mend-daay kalan baado omb tammage seem seem dio kō tammagen se kōbō kic bo aas eyo. ⁴³ Gōtn se Isa dan jee metin ki kō deekden kō: «!Booyki bēe, m'asen taada. Mend-daay ken daay nan takri ese se, nakri naan omb maakri tukul kaag ki se den cir gen jee baa se paac. ⁴⁴ Taa jeegen se εd do nak dendege tu, gan mend-daay se ute daayin se kic bo, nakri naan kōri ken an ting se bo, naan baado ombin paac.»

Isa taad kō *Bee Raa se jeege utu an kōkō
(Mt 24.1-51; Lk 21.5-36; Mt 10.16-23; Lk 17.22-37)

13 Kaad ken Isa teeco teec maakri Bee Raa ki se, maakri jeenge tun metin ki se, deb kalan deekin kō: «Debm dooyje, aak tu kogen aak bēe ken j'liin bee se! Aak tu bee se j'liininga aak bēe aak eyo!» ² Isa terlin kō: «Aaka, bee magal daar aak bēe bēe ese se, jeege utu an ru nan tak. Konngen rēes aak bēe bēe se, utu wōkōri kalan kalan kō ko tap bo !kōri toodn do naapin ko ki eyo.»

Jee Raage j'utu j'aden dabara

³ Naan ken se, Isa ook ing do *kōsn olib ki kō ol kaamin aak kaam sak *Bee Raa. Gōtn se jee metin ki se, Pier, Jak, Jan kō Andre naade se sum bo ute te naana kō naade tōnd metin kō: ⁴ «!Taadjēn tu, nakgen se !kaan nun ki? Kō naan se !tedn kō di jaay bo naaje j'an kaakri jeel ro ki ken nakgen se jaay kaadin !kaan se?»

⁵ Gōtn se Isa baagden taada kō: «Ondki kōndō, kōri !kōri nam kōri !derlse. ⁶ Jeege dena utu ade baa ute roma kō asen taadn kō: «Maam bo *al-Masi!» Kō ken naade !ted bin se utu !derl jeege dena. ⁷ Ken !booykiga jeege jaay baaga kōsn maan bōrge, ken gōrk utu naase bōkō !kōkō, anum bēre, kōri !beerki. Taa nakgen se utu !kaana, nabo duni se !kōri nan ey bōrkō. ⁸ Jee taa naan kaam kalan utu kiin kōrkō ute jee taa naan kuuy. Taa naan gaar kaam kalan utu kiin kōrkō te taa naan gaar ken kuuy. Maakri naange tun metin naana utu !tea kō gōtn metin bo utu kōkō jeege. Aan gōkō mend ken maakin tuunin gen koojo se, nakgen se kic bo baaga kaana num, kēse je taadn kō dunia kōpga kōrkō. ⁹ Num naase jee metum ki se ingki do metek se ki. Taa jeege se utu asen kōnd kōrkō kō asen baa tōnd derēri maakri *beege tun Yaudge lee tusn maak ki. Taa maam se naade asen kōri baa naan magalge tu kō naan gaaringe tu. Taa bin se, naase aki tedn saadumge naan naade ki. ¹⁰ Anum bēeki se Labar Jigan gen Isa al-Masi se, j'utu j'an taadn metjil jeege tun do naan ki se paac jaayo. ¹¹ Ken j'kōri !baanse baa gōtn kōri kōrkō ki se, nirlse kōri kaay se do taar ken naase

aki baa taada, taa taar ken naase aki baa taad kaad ken se naase mala eyo, num *Nirl Salal bo asen kōl naase aki !taada. ¹² Naan ken se genaa utu kōl genaan j'an baa kōkō kō bubu kici utu kōl goonina j'an baa kōkō. Gaange utu terl naaga bubdege tu kō je yode. ¹³ Taa maam se jeege paac utu asen kōkōn kundū; nabo debm jaay aayga kaamin bini aanga do taar tōkōri ki num, naan se utu !kōri kaaja.»

Dubar kōri kusina utu baado
(Mt 24.15-51; Lk 21.20-36; Lk 17.22-37)

¹⁴ «Kaadin utu kaan se naase utu aki kaakri Debm tuj deelga te gōtin se utu !kend king maakri *Bee Raa ki, gōt ken *salal se, ken bēeki num, naan kend eyo. Bin num debm jaay dooy taar ese se booy kōkōri jiga jaayo! Ken jaay aakkiga nakgen se num, kōri jee ken ing taa naan Jude ki se, k'j'aaan j'ook maakri koge tu. ¹⁵ Debm ing king do beeri ki raan se, ken naan kōrkō jaay aan kaan se, kōri !te bōrkō gen tōsn nakingen maakri beeri ki. ¹⁶ Debm jaay maakri gōtin ki kic le kōri !te terlo beene gen kuun kal magalina. ¹⁷ Bii ken se, mendgen mendkaamge ute ko gaangen gendege aay kaay si se, aden tedn kōri aak eyo. ¹⁸ Eemki *Raa taa nakgen se !kaan kaadn kuul ki eyo. ¹⁹ Kaad ken se jeege utu dabar dena kō dubar se gōtn Raa aal dunia tap bo nam naam te eyo kō kōkōn dubar naan ki jaay !kōri cir naan ese se gōtkō. ²⁰ Num Meljege Raa, bii dubar se, naan gaaringa duuku taa jeegen naan beer tōkōde se, ken biigen se jaay naan gaardin te duuk ey num, nam kōri kaaja tap bo gōtkō. ²¹ Kaad ken se jaay nam taadsenga kō: «!Baado aakki, *al-Masi utu ara!» Ey le taadsen kō: «Aakki! Naan utu naane!» Naase, kōri !tookki taarina. ²² !Booyki! Jeegen ken ted rode kō naade bo al-Masige ute jeegen ted rode kō naade jee taad taar teeco taar Raa ki se utu ade baao. Naade utu !tedn nakri-kōrkōge ute nakgen deel doa, taa !kaan jeege dala. Kōri jee ken Raa beer tōkōdenga tōkōd se ken naade inga doobo num, aden kaan dal kici. ²³ Num, naase se ondki kōndō! Bēre, taar se le, maam m'aalsenga kaal paac bise ki.»

*Goon Deba utu ade terle

²⁴ Ter Isa taadden daala kō: «Ken biigen gen dubarge se jaay deelga num, kaada se utu !tedn ilim dib kō laapa se le kōrkō eyo.

²⁵ K-dijgen maakri raa ki ade si naan ki kō nakgen kō kōrkō maakri raa ki paac se, utu !tea. †

²⁶ «Gōtn se j'kaakri *Goon Deba ade kōrkō maakri gapara ki ute kōrkō Raa ken kōrkō gōtkō kelen. ²⁷ Kōri Goon Deba se ade kōri !kōrkō Raage kō naade utu !tusn jee ken naan beer tōkōde, metn naan ken kaam kōrkō, gōtn do naana iin ro ki bini daar ro ki kō bini gōtn metn raa daar ro ki.»

† Eza 13.10 kō 34.4.

Isa aal naagŋ taara ute ko ba

²⁸ «Naase ɔndki doa te ko ba: ken naaŋ jaay baaga kɔkɔn taa-oomo kɔ kɔkɔ kamba se, naase l'jeelki ɔkki mɛt-kijiri aanga kɔ bara kɔpɔga kɔkɔ. ²⁹ Bin num naase kic bo, ken aakkiga nakgen se jaay aanga num, l'jeelki *Goon Deba se, naaŋ aan ɔŋsega kɔkɔ kaam-taarse ki. ³⁰ l'Booyki bɛɛ, m'lasen taada: jee duni ki bɔrse se l'kooy naŋ ey sum bo, nakgen se utu l'kaana. ³¹ Maakŋ raa ute do naaŋ se utu l'deele, num taar maam se l'kɔŋ deel eyo.»

Raa kaliŋ ki sum bo jeel bii kaan *Goon Deba

³² «Num gaŋ ken gen kaadiŋ ute biŋŋ Goon Deba ano baa se, nam tap bo jeel eyo. Kɔdgen maakŋ raa ki kic l'jeel eyo, kɔ Goono kic bo, jeel eyo. Nam jeel biŋŋ se, gɔkɔ. Ken jeel se, Bubu kaliŋ ki sum. ³³ ɔndki kɔndɔ, ɔŋte l'toodki bia, taa kaadn Goon Deba ade baa se, naase l'jeelki eyo. ³⁴ Kɛse tec aan gɔkɔ debm baa baa mɛrtɛ. Naaŋ ŋ beŋŋ kaam ji jee tɛdn naabiŋge. Naŋa kic naaŋ taadiŋ naabiŋ naabiŋa kɔ debm kɔkɔm taa doobo se naaŋ taadiŋ kɔ ŋŋŋte toodn bia. ³⁵ Ingki zɛɛɛ daayum, taa naase kic bo l'jeelki eyo kaadn ken mɛl bee ade baa se, ken naaŋ bo l'kaan tɛger, daan bea, do-mɛtbɛɛki, lɔ tanɔkɔŋa. ³⁶ ɔndki kɔnd ey num sɔm naaŋ asen kaan kɔŋ pirsil kaad ken naase utu toodki tood bia. ³⁷ Taar ken maam m'taadsen se, m'l-taadiŋ jeege tu paac: daayum ingki zɛɛɛ.»

Jee magalge end tɛl kutn Isa

14 Kɔpɔga bii di sum bo, Yaudge l'tɛdn *laa Paak ute laa mappan ɔk ɔkɔm eyo. Gɔtn se *magal jee tɛdn sɛrke Raage tu ute jee jeel taadn tɔkɔŋ mɛtn Ko Taar Raage je doobm an goon kɔkɔŋ Isa taa aŋ baa tɔkɔ. ² Naade taad kɔ: «l'ŋŋŋte l'kɔkɔŋki bii laa ki, ey num jeege kiŋŋ gen tɛdn taara kɔ kɔkɔ tɔju.»

Menda baado ɔt itir ro Isa ki

(Mt 26.6-13; Jn 12.1-8; Lk 7.36-50)

³ Isa baa maakŋ naaŋ ken Betani ki kɔ kaad ken naaŋ ing ɔk kɔkɔ maakŋ bee Simon ken k'danŋŋ debm bikidi se, menda kalan baado uuno naka aan gɔkɔ k-kɔkɔ kalan kɔ nakŋ se ko bo l'kɔkɔ k'daapiŋa. K-kɔkɔ se k'l-danŋŋ *albatir*. Kɔ itir maak ki se itir salal kɔ kɔkɔ kɔ k'l-danŋŋ *nard*. Mɛnd se baado kɔkɔ k-kɔkɔ se kɔ kɔ itir maak ki se do Isa ki. ⁴ Jee mɛtiŋgen ing gɔtn se aak se, maakde tuju kɔ baag taadn te naapa kɔ: «Gen di jaay itir se naaŋ tujiŋ bin se? ⁵ Itir se jaay k'l'baa k'l'dugiŋga num, ano baa te tamma cir kaar-mɔkɔ kɔ gursn se j'arŋ nigŋŋ jee daayge tu †!» Taa naaŋ se bo naade taad taar-gen ing kusu ro mɛnd ken se.

⁶ Gaŋ Isa deekden kɔ: «Menda se ɔŋŋŋki jɛlɛk, ɔŋte l'tɛɛɛŋki mindiŋa. Nakŋ naaŋ tɛdum maam ki se, nakŋ jig aak eyo. ⁷ Jee daayge se daayum utu te naase kɔ ken naase l'jeki num adeki kɔŋ tɛdn bɛɛ. Num gaŋ

† Tamman kaar-mɔkɔ se aas te gursn debm ken tɛd naaba ŋŋ maakŋ baar ki.

maam se m'l'kɔŋ king te naase daayum eyo. ⁸ Ey num, mɛnd se naaŋ tɛdga bɛɛ ken naaŋ kɔŋ tɛda. Kɔ itir naaŋ ɔtum se daapumga roma ken tɛdga num j'lutu j'lam kɔl maakŋ baad ki se. ⁹ l'Booyki bɛɛ, m'lasen taada: do naaŋa ute magaliŋ se gɔtn gay gay kic bo, ken jeege utu l'taadn Labar Jiga se, nakŋ ken mɛnd se jaay tɛdum se, jeege paac utu kɔkɔn maaniŋa kɔ saapm do nakŋ ken naaŋ tɛdn ese se.»

Judas ut Isa

(Mt 26.14-16; Lk 22.3-6)

¹⁰ Judas Iskariot se, naaŋ maakŋ jee mɛtn Isa ken sik-kaar-dio. Naaŋ iŋŋ baa taad *magal debm tɛdn sɛrke Raage tu taa naaŋ je aden taadn doobm ken naade an kɔkɔŋ Isa. ¹¹ Ken naade booy taar Judas se, maakde raapo kɔ naade taadiŋga taad kɔ utu aŋ kɛdn gurs. Naaŋ ken se, Judas baag je bo doobm an kutn Isa sum.

Isa ɔl jee mɛtiŋ ki tɛdden kɔkɔn gen *laa Paak

(Mt 26.17-36; Lk 22.7-18,21-39; Jn 13.1-38; 1Kɔr 11.23-25)

¹² Bii deet deetn gen laa mappan ɔk ɔkɔm eyo jaay aan se, bii ken se bo k'l'ŋŋŋ gaan baatge gen laa Paak gen Yaudge. Jee mɛtn Isa ki tɔnd mɛtiŋ kɔ: «Kɔkɔn gen laa Paak se, naai l'je j'laisiŋ tɛdn kaam gay?» ¹³ Gɔtn se Isa ɔl maakŋ jeege tun mɛtiŋ ki se jeege dio, deekden kɔ: «l'Baaki maakŋ geger ki kɔ ken l'baaki baa se, naase aakki dɔkɔn ute gaaba uuno kɔkɔkɔ dooc te maane se. ɔkki mɛtiŋa, ¹⁴ kɔ gɔtn naaŋ an kend maak ki se, l'taadki mɛl bee ki se kɔki debm dooy jeege ɔljeno, kɔ k'l'tɔnd mɛti kɔ bee gay jaay bo naaŋ an kɔkɔn kɔkɔn laa Paak te jee mɛtiŋ ki se? ¹⁵ Gɔtn se naaŋ asen taadn bee magala ken do bee ki raan, kɔ maakŋ bee ki se, nakiŋge paac aas kart. Gɔtn ese bo ajeki tɛdn kɔkɔn gen laa Paak se.» ¹⁶ Ken jee mɛtiŋ ki jaay baa aan maakŋ geger ken ese se, naade ɔŋ nakge se paac aan gɔkɔ ken Isa taaddeno. Gɔtn se bo naade tɛd kɔkɔn gen laa Paak.

¹⁷ Ken aan tɛger gɔkɔ baa ɔk jŋŋ se, Isa baado ute jee mɛtiŋ ken sik-kaar-dio. ¹⁸ Ken naade jaay ing gɔtn kɔkɔn ki baag kɔkɔ se, Isa deekden kɔ: «l'Booyki bɛɛ, m'lasen taada: maakse ki se, debm ing ɔk kɔkɔ te maam se bo utu am kutu.» ¹⁹ Ken naade jaay booy taar ese se, naade maakde tuju. Gɔtn se naŋa naŋa kic bo baag tɔnd mɛtn Isa kɔ: «Lɔ, nakŋ se tɛdn maam lɛ?» ²⁰ Isa tɛrlɛden kɔ: «Maakŋ naase ken sik-kaar-di se, debm ɔl kɔl jŋŋ maakŋ baay ki ute maam se bo, naaŋa. ²¹ Deere, *Goon Deba se, utu l'kooy aan gɔkɔ ken *Raa taadno maakŋ Kitap ki, num gaŋ ŋŋŋ deb ken aŋ kut se! Debm bin se ken j'oojiŋ te ey kic bo, bɛɛ kaca.»

Isa ɛd kɔkɔn taadn mɛtn taar yoŋa

²² Kaad ken naade ɔk kɔkɔ se, Isa uun mappa jŋŋ ki, tɔkɔm Raa kɔ dup ɛdiŋ jeege tun mɛtiŋ ki deekden kɔ: «Kɔ kɔki, kɛse roma.» ²³ Ter naaŋ uun *kɔkɔ dooc te tɔtn kooŋŋ kaagŋ k'l'danŋŋ biŋ se jŋŋ ki, kɔkɔm Raa, ɛdɛsiŋa kɔ naade paac naŋa kic bo ɔk aaye aaye.

²⁴ Isa deekden kɔ: «Kɛse moosuma ken taad kɔ *Raa

דבאכגא ute naase. Moosn se ככך taa jee dēna. ²⁵ IBooy-ki bēē, m'lasen taada: תבנ קוונן בנן ese se, מכבנ maam m'kaay ey sum, bini m'baa kaay תבנ קוונן בנן kiji se, *maakn Gaar Raa ki jaayo.»

²⁶ Ken naade aar kaa gen keem Raa aas se, naade teec baa ook do *כנסנ אלב ki.

Isa taad ככ Pier utu an baate

²⁷ Gōtn se Isa taad jeege tun metn ki ככ: «Naase Ipaacki utu amki kaan rēse, taa Raa taadga taad maakn Kitap ki ככ:

Maam m'utu m'tōv debm gaam baatge , ככ baatinge se le utu 'kaan ככככ . †

²⁸ Num ken maam jaay m'ooy m'duroga num, maam m'kōnd naana, m'lasen baa booy taa naan Galile ki.»

²⁹ Gōtn se Pier deekin ככ: «Ken jee meti ki jaay aan rēsi paac kic bo, maam se m'ai כנ rēs eyo.» ³⁰ Gan Isa tērlin ככ: «IBooy bēē, m'ai taada: maakn ככר ken jaaki se, ככר ככככנ 'כככ di ey sum bo, naai 'naajn דככ ככככ ד'deekn ככ naai 'jeelum eyo.» ³¹ Gan Pier deekin ככ: «גככ! Maam se ken am kaan te yoa kic bo, m'ai baati eyo!» ככ jee metin ken kuuy se kic bo paac taad aan ככ gen Pier se.

Isa tōnd metn Raa Getsemane ki

(Mt 26.36-46; Lk 22.40-46)

³² Naan ken se, naade aan gōt ken k'danin Getsemane. Ken naade aan se, Isa taadn jee metin ki ככ:

«Ingki gōtn ara, ככr maam m'ade baa tōnd metn Raa se.» ³³ Naan ככ baan te Pier, Jak ככ Jan. Gōtn se nirlin baag tece ככ taar maakn ki nan tak. ³⁴ Isa deekden ככ: «Maam se maakum tujga ככ nirlum teecga aan ככ m'aki kooyo. Anum naase se ingki gōtn ara ככ כנ ten 'toodki bia.» ³⁵ Naan iin iik naan ki כככ, ooc naan ki ככ baag tōnd metn Raa deek ככ: «Ken naai 'je num, kaadn dubar ken utu kaan dom ki se, iikin naatn דכככ.»

³⁶ Naan tērl taad daala ככ: «Abba, Bua, nakn כככ ciri naai ki se, כככ. Iikum *כככpm dubar se rom ki naata. Num gan 'ted aan ככ ken naai maaki jen ro ki, aan ככ ken maam bo m'je se eyo.» ³⁷ Ken naan tērl baado כנ jee metin ki se, kaamde ככגא bia. Naan deek Simon Pier ki ככ: «Simon, naai 'tood tood bi la? Lēr kalan kic bo naai כנ aasin te gen king zēer ey ne? ³⁸ Naase ingki zēere, 'tōndki metn Raa, taa naase aki koocn maakn nakn naam ki eyo. Maakn debkilimi se je tēdn nakn bēē, nabo daa ron bo כנ aasin eyo.»

³⁹ Ter Isa iik naan ki כככ daala, baa tōnd metn Raa, naan ing דככ taar ese sum. ⁴⁰ Ken naan ככ tēro daal se, baado כנ jee metin ki tood tood bia ככ ken bi ככde se, kaamde kic כנ aak eyo. Gōtn se taar naade an taad kic bo jeel eyo. Isa ככ tērl baa tōnd metn Raa daala.

⁴¹ Ken naan tērl baado כנde gen k-mōvge se, deekden ככ: «Maakn toodn bise ki se naase utu 'tood 'lōvki כככ כככse ככ la? Bēega, kaadin aanga. IBooyki, *Goon Deba se, 'lutu 'l'ān כככ ככ jee tēdn *kusinge tu. ⁴² Iin ki, k'baaki! Aakki, debm am kut se aanga!»

† Aak Zak 13.7.

Isa j'kīngga

(Mt 26.47-56; Lk 22.47-53; Jn 18.2-12)

⁴³ Ken Isa utu taad nan te taarin ey sum bo, gōtn se Judas aana; naan se maakn jeege tun metn Isa ken sik-kaar-dio. Naan baado ute דככ jeege dēna metin ki ken ככ gōrd-jerldege ככ te sirddege. Jee se, *magal jee tēdn serke Raage tu, jee jeel taadn תככ metn Ko Taar Raage ute magal taa bee Yaudge bo דככeno. ⁴⁴ Judas, naan bo debm utu kutn Isa se, taadga taad jeege tun ese se ככ: «Debm jaay maam m'ān baam כככ ככ m'kaay ciilin se bo, kese bo naan! ככ 'baansin ki ככ 'l'ōvki jiga.» ⁴⁵ Ken Judas jaay baado aan se, naar baa cēē Isa ki ככ deekin ככ: «Debm dooyje!» Gōtn se naan baam ככנ ככ aay ciilin. ⁴⁶ Jee kuuy k'baado tēl se ככ iij-ככנ. ⁴⁷ Num maakde ki se, deb kalan ככdo gōrd-jerlin, כנ gaan te bi debm tēdn naabm magal debm tēdn serke Raa ki se. ⁴⁸ Gan Isa deekden ככ: «Naase 'teeckiro ute gōrd-jerlsege ככ te sirdsege se, aan כככ 'baakiro כככ debm boogo. ⁴⁹ Ey num bii-raa maam m'tingo ute naase daan כככ *Bee Raa ki m'lee dooy jeege, nabo naase כנ ככkumiro te eyo. Num jaaki jaay m'baamkiro כככ se, taa taar k'raaninō maakn Kitap ki do דככ se, 'kaan doobin ki.» ⁵⁰ Gan gōtn se, jee metin ki paac baatin ככ aan resin. ⁵¹ Anum, gōtn se goon כככ kalan bini ככ metn Isa ככ naan aal kal kuulu sum bo ron ki. Jee se ככנ, ⁵² nabo naan an כנde kalin jide ki, aan baa met-beere.

Isa j'kīn k'baansin naan magal Yaudge tun *jee kaakn metn taarge

(Mt 26.57-68; Lk 22.54,63-65; Jn 18.13-24)

⁵³ Naade ככ baan te Isa bee *magal debm tēdn serke Raa ki. Gōtn se magal jee tēdn serke Raage tu, magal taa bee Yaudge ute jee jeel taadn תככ metn Ko Taar Raage se, paac tus gōtn ese. ⁵⁴ Pier ככ metn Isa daande goon דככ, end baa bini aan daan כככ bee magal debm tēdn serke Raa ki. Gōtn se naan ing riib riib poodo te jee tēdn naabge.

⁵⁵ Anum magal jee tēdn serke Raage tu, ute magal Yaudgen kuuy paacn jee kaakn metn taarge se, naade je tōl taara do Isa ki taa an כככ mindin num, 'l'ān baa כככ, nabo naade כנ te taar dīm eyo. ⁵⁶ Ey num saadge dena baado תכנ taar-כככ don ki, nabo saaddege ככ metn naap eyo. ⁵⁷ Jee metinge uun taar met ki eyo, כנ don ki taa an כככ mindin, deek ככ: ⁵⁸ «Naaje k'booyo naan taad ככ: «*Bee Raa ken jeege bo iin te jide se, maam m'ān כככ naatn ככ daan biige tun כככ se, maam m'kiin ken kuuy gōtin ki. Bee maam m'ān kiin se, jikilimge bo an kiin te jide eyo.» ⁵⁹ Ute naan se kic bo, saadgen baado taad taar se, tarde ככ metn naap eyo. ⁶⁰ Gōtn se magal debm tēdn serke Raa ki se iin daar daan jeege tu ככ tōnd metn Isa ככ: «Naai tap bo 'tērdēn taar dīm ey la do taarge tun naade תכנ doi ki se?» ⁶¹ Gan Isa do dēk ככ tērlin taar dīm eyo. Ter magal debm tēdn serke Raa ki tōnd metin daala ככ: «Naai bo *al-Masi ken Goon Raa ken jeege lee תככ se la?»

⁶² Isa tērlin ככ: «Yē, kese maama. ככ naase utu aki

kaakŋ *Goon Deba se, inŋ kiŋg do ji daam Sidburku ki ƙƙ ken naaŋ ade boƙƙy se ade kiŋg do gapar ki.»⁶³ Gɔtn se magal debm tɛdn sɛrƙɛ Raa ki, iin nɛɛpm te kalinge ƙƙ deek ƙƙ: «!Booyki! Naase nakage k'ljeki saadn nam kuuy se, gen di daala!»⁶⁴ Naase lɛ !booykiga te bise ken naaŋ naaj naaj Raa se! Anum naase !saapki ƙƙki di?» Jee gɔtn ese paac ƙƙin ƙƙɔƙɔ doŋ ki ƙƙ: «Naaŋ se nakiŋ yoal!»⁶⁵ Jee mɛtiŋge baagiŋ tupm booro roŋ ki, teeliŋ kaamiŋa, tɔndiŋ ute kutupu ƙƙ tɔnd mɛtiŋ ƙƙ: «!Taadjen tu, debm taad taar teeco taar Raa ki, ken tɔndi se, naŋa?» Gɔtn se asgarge kic bo ƙƙ baansiŋa ƙƙ tɔndiŋ mɛtn biŋ ki.

Pier baate Isa

(Mt 26.59-75; Lk 22.55-62; Jn 18.15-18,25-27)

⁶⁶ Kaad ken Pier jaay utu neŋ daan boƙƙ ki se, maakŋ mendge tun jee tɛdn naabm *magal debm tɛdn sɛrƙɛ Raa ki se, deb kalaŋ baado. ⁶⁷ Ken naaŋ aak Pier inŋ riib riib poodo se, gɔtn se naaŋ ɔndiŋ kaama tak, deekiŋ ƙƙ: «Bɛɛ, naai kic bo debm Isan ƙɔd Nazaret se.»⁶⁸ Gɔtn se Pier baag naaja deek ƙƙ: «Gaabm se maam m'ljeeliŋ eyo ƙƙ taar naai !taad se lɛ, maam m'lbooy m'lɔki mɛtiŋ eyo.» Gɔtn se Pier iin teec naatn baa maakŋ bee ken taa doob ki. [Gaŋ gɔtn se sum bo ƙƙɔƙɔ ƙƙ ƙƙɔƙ] †. ⁶⁹ Num menda se tɛrl aakiŋa ƙƙ baag taadn jeege tun inŋ gɔtn ese ƙƙ: «Gaabm ese kic bo mɛtn naade!»⁷⁰ Gaŋ Pier tɛrl naaj daala. Tɛr ƙƙɔƙ sum bo, jee inŋ gɔtn ese deekiŋ daala ƙƙ: «Deer deer, naai se mɛtn naade, taa naai kic bo ƙɔd Galile.»⁷¹ Num Pier baag naam taariŋ ƙƙ: «Bɛɛ, maam m'naam rom te Raa, m'laadsen m'lɔki: gaabm se maam m'ljeeliŋ eyo ƙƙ ken m'laadga taar-ƙƙɔƙɔ kic bo ƙƙ Raa am naama.»⁷² Gaŋ gɔtn se sum bo ƙƙɔƙɔ ƙƙ ƙƙ gen k-dige ƙƙ Pier naar saap do taar ken Isa taadiŋo ƙƙ: «Ƙɔr ƙƙɔƙɔ ƙƙɔƙ ƙƙ di se, naai am baatn ƙƙɔƙ ƙƙ.» Gɔtn se naaŋ saap do taar ken se, naar teeco ƙƙ baag keeme.

Isa ƙƙl'baansiŋ naan Pilat ki

(Mt 27.1-2,11-14; Lk 22.66-71, 23.1-5; Jn 18.28-38)

15 Tanoƙriŋ ƙƙɔƙriŋ se, *magal jee tɛdn sɛrƙɛ Raage tu, ute magal taa bee Yaudge ƙƙ jee jeel taadn tɔƙaŋ mɛtn Ko Taar Raage, naade se bo magal Yaudgen *jee kaakŋ mɛtn taarge, naade paac tus taad ƙƙɔƙ taarde kalaŋ. Ken naade taarde tɛd kalaŋ se, gɔtn se ɔl ƙƙl'ɔl'ɔl'ɔl' Isa ƙƙ ƙƙ baa ɛdiŋ Pilat ki. ² Ken naade aan se, Pilat tɔnd mɛtn Isa ƙƙ: «Naai bo Gaar Yaudge la?» Isa tɛrliŋ ƙƙ: «Yɛɛ aan ƙƙ ken naai !deekiŋ se.»³ Magal jee tɛdn sɛrƙɛ Raage tu se tɔliŋ taarge dena doŋ ki taa aŋ ƙƙɔƙ mindiŋa. ⁴ Tɛr Pilat tɔnd mɛtiŋ daala ƙƙ: «Naai !tɛrlden ey la? Naai !booy ey la taar naade tɔli doi ki taa ai ƙƙɔƙ mindi se?»⁵ Num gaŋ Isa tɛrliŋ te taar diŋ eyo. Ken Pilat aakiŋ se, ƙƙiŋ taad eyo.

Isa j'lutiŋga

(Mt 27.11-31; Lk 23.1-4,13-25; Jn 18.28-40, 19.1-16)

⁶ Ken aanga *laa Paak gen Yaudge se tak bo, jeege se baado tɔnd mɛtn Pilat ƙƙ ƙƙl'ɔl'ɔl'ɔl' debm dangay kalaŋ ken naade jenga ro ki. ⁷ Naaŋ ken se, gaaba kalaŋ bini debm dangay k'Idanŋ Barabas, j'l'ɔl'ɔl'ɔl' dangay ki te sawarge. Kaad ken jeege teec sawar se, naade tɔlga deba. ⁸ Gaŋ bii ken se sum bo, jeege doƙƙ ook ƙƙ Pilat ƙƙ tɔnd mɛtiŋ ƙƙ ade ƙƙɔƙ debde kalaŋ aan ƙƙ ken naaŋ ŋ'lee ŋ'tɛda. ⁹ Pilat tɛrlden ƙƙ: «!Jeki m'lasen ƙƙɔƙɔ ƙƙ Gaar Yaudge se la?»¹⁰ Taa Pilat se jeele, ken *magal jee tɛdn sɛrƙɛ Raage tu jaay ƙƙ baano ute Isa se, naade tɛd tɛd maak-kilimi bo roŋ ki. ¹¹ Anum magal jee tɛdn sɛrƙɛ Raage tu ɔl mɛtn jee denge ƙƙ k'l'ɔnd mɛtn Pilat num, taa j'l'aden ƙƙɔƙɔ ƙƙ Barabasi. ¹² ƙƙ jeege se, Pilat tɔnd mɛtde daala ƙƙ: «Num gaabm naase !danŋki Gaar Yaudge se, m'l'ŋ tɛdn ƙƙl'ɔl'ɔl' di?»¹³ Gɔtn se, tɛr jeege doƙƙ ƙƙ caa ƙƙ: «Naaŋ se, !tup !l'ɔl'ɔl' ro kaag ki!»¹⁴ Pilat tɛrlden ƙƙ: «Naaŋ tap bo tujga di?» Num gaŋ jeege se ƙƙɔƙ doƙƙ taara ƙƙ eyo ƙƙ: «Naaŋ se, !tup !l'ɔl'ɔl' ro kaag ki!»¹⁵ Pilat je raapm maakŋ jee denge se, ɔl ƙƙl'baa ƙƙl'ɔl'ɔl'ɔl' Barabas. Gaŋ gen Isa se, naaŋ ɔl ƙƙl'ɔl'ɔl'ɔl' ute mɛɛɛ ƙƙ ƙƙ ɔl'ɔl' asgarge tu taa j'l'ŋ baa tupm tɔl ro kaag ki.

Asgarge tooy koogo mɛtn Isa ki

¹⁶ Asgarge ƙƙ baan te Isa daan boƙƙ bee ken maak ki ƙƙ bee se gen magal taa naaŋ gɔtn ese. Gɔtn se naade danŋ doƙƙ asgarge paac. ¹⁷ Naade uun uusiŋ kal gaariŋge aac boŋ ƙƙ uj daapo jɛkɛ †† gen ƙƙɔƙɔ, baado ɔndiŋ doŋ ki. ¹⁸ Naade baagiŋ tɛdn ƙƙɔƙɔ ƙƙ: «Tɔƙɔɔ naai ki, Gaar Yaudge!»¹⁹ Gaŋ gɔtn se, naade tɔndiŋ doŋ ki te kaagŋ tec naala, tupiŋ booro roŋ ki, baado tɛrge ƙƙ no naaniŋ ki. ²⁰ Ken naade tooyiŋ koogo mɛtiŋ ki aas se, kal aac boŋ se naade ƙƙɔƙɔ naatn ƙƙ tuusiŋ kal naaŋge gɔtiŋ ki jaay ƙƙ baansiŋ naata, taa j'l'ŋ baa tupm tɔl ro kaag ki.

Isa k'tupiŋga ro kaag ki

(Mt 27.32-56; Lk 23.26-49; Jn 19.17-37)

²¹ Gɔtn se, gaaba kalaŋ k'Idanŋ Simon ƙɔd Siren. Naaŋ se bubm Aleksander te gen Rupus. Naaŋ iinŋ naatn ƙƙ deel deel te doobm se. Asgarge ƙƙiŋ taa ƙƙɔƙ gen kuun kaagŋ j'l'ŋ tupm Isa ro ki se. ²² Naade ƙƙ baan te Isa gɔt ken k'Idanŋ *Golgota* ; Golgota se je deekiŋ ƙƙ: gɔtn kaadn do deba ‡. ²³ Naade ɛdiŋ tɔtn koojŋ biŋ deep te dawa k'Idanŋ mir, gaŋ Isa baate kaaye. ²⁴ Gɔtn se, naade tupiŋ ro kaag ki ƙƙ uun daariŋ raan ƙƙ kalinge se, asgarge tɛdiŋ salatia jaay bo nigina ƙƙ debm oociŋga bo uunu uunu. ²⁵ Naade tup Isa ro kaag ki se kaadn mɛs ki. ²⁶ Naade tupiŋ aas se, raanŋ ɔliŋ kaam doŋ ki mɛtn taar ken naade ansiŋ ƙƙɔƙ, naade raanŋ ƙƙ: Kɛse bo Gaar Yaudge. ²⁷ Naade iinŋ tup jee

† Taara se maakŋ kitapge tun mɛtiŋge se gɔtɔ.

†† Jɛkɛ se laan gaariŋge. ‡ Golgota se ƙɔsn baata ƙƙ ken aakiŋ num tec aan ƙƙɔƙ kaadn do deba.

boogge dio ro kaagge tu kici. Deb kalan kl'juun kl'daarin do ji daamin ki cc deb kalan kl'juun kl'daarin do ji jeelin ki. 28 [†]

29 Jee deel deel gctn se jaay daar aakin se, naade siik dode cc naajin cc: «Waya! Naai bo debm cc k'k'cc *Bee Raa cc an kiin kuuy daan biige tun cc se, 30 aaj roi mala; 'k'cc do kaag ki se naata!» 31 *Magalgen jee tedn serke Raage tu ute jee jeel taadn k'k'cc metn Ko Taar Raage se kici, taad te naapa cc tooyin koogo metin ki cc: «Jee kuuy se, naan aajdenoga num, cc aasin gen kaajin ro naan mal eyo. 32 Naan *al-Masi ken Gaar *Israelge dey se, n'k'cc naatn b'orse ro kaag ki cc ken naaje jaay j'laakinga naan k'ccyoga num, j'kaal maakje don ki.» Jee booggen kl'tup kl'cc'cc do kaagge tun ccesn Isa ki se kic bo naajina.

Isa ooyga

33 Ken kaada jaay aas katar tir se, do naana te magalin se gctc baa ted ilim dib bini aan katar do teger ki.

34 Aan katar do teger ki se, Isa cc cc mak'ccn ute taar naajina cc: « *Eloyi, Eloyi, lema sabaktani?* » Taar se je deekn cc: *Raama, Raama, naai l'cesum gen di?* ††

35 Maakn jeege tun daar gctn ese se ken booyin naan taad bin se, jee metinge taad ute naapa cc: «'Booyki tu, naan dan dan *Eli!» 36 Gctn se deb kalan aaj baa uuno naka kalan ken uun maane, cc maakn ccn koojn bin ken mooyo jaay, uun ccn taa gard ki cc uun ccn taar Isa ki taa n'suubu. Ter deek cc: «'C'cc jaay ccn j'laakin ki, ken Eli jaay utu ade baa an k'cc naatn ro kaag ki se num.» 37 Gctn se, Isa cc cc mak'ccn cc kon teece.

38 Naan ken se, kal deer kl'gaan maakn *Bee Raa se, neepo raan bini aan naan ki tak. 39 Bubm asgarge kalan ken daar kaadn Isa ki se, jaay booy Isa cc cc cc kaakn naan aak kooyin se, deek cc: «Deer deer, gaabm ara se Goon *Raa!» 40 Gctn se mendge daar cc cc aakina. Maakde ki se Mari ken iino Magdala ki, Mari ko Jakn baata te gen Yoze cc ute menda ron Salome. 41 Ken Isa utu Galile ki se, naade leedo te naana cc tedino naaba. Gctn se mendgen kuuy kic dena baado te naana Jeruzalem ki tele.

Isa j'loin baadn

(Mt 27.57-61; Lk 23.50-56; Jn 19.38-42)

42 Bii ken se bo, Yaudge daap daap rode gen *bii sebitn ken l'baagn teger ken gctc cc kga jin se. Ken kaadn teger jaay aan se, 43 gaaba kalan bini cc Arimate ron Yusup baado. Maakn magal Yaudge tun jee lee kaakn metn taarge se, naan kic bo debm kl'jeel jeel gctina. cc naan kic ing aak kaak kaam *maakn Gaar Raa ken utu l'kaan se. Naan aay kaamin baa end cc Pilat cc ccn metina taa an ccn ro Isa se naan an baa ccn maakn baad ki. 44 Ken Pilat jaay booy j'cc Isa ooyga se, ccn taad eyo. Naan cc kl'dano bubm asgarge ccn metin cc:

† Kitap gen metinge ziidn naan se: Taa naan se bo, taar ken Raa taadn maakn Kitap ki se aanga te doobina ken taadn cc: «Naan se, j'laakin aan cc debm kusina daan jee kusinge tu.» Aak Eza 53.12 cc Luk 22.37 kici. †† Aak KKR 22.2.

«Isa ooy se daanin cc kga la?» 45 Ken bubm asgarge jaay deekin cc: «'Ye» naan ken se jaay Pilat cc Yusup baa cc ro Isa. 46 Num Yusup iin dugo kal duubu, cc ro Isa naatn ro kaag ki cc teelin te kal se, uun ccn maakn baad ken j'ccn ko bo j'ud kl'daapina cc dircil aalin ko taar ki. 47 Mari ken iino Magdala ki ute Mari ko Yoze, naade aak gctn j'cc j'aalsina.

Isa duroga daan yoge tu

(Mt 28.1-8; Lk 24.1-8; Jn 20.1-2)

16 Ken *bii sebit jaay deel se, Mari ken iino Magdala ki, Mari ko Jak ute Salome dugo nakn oot nijimi gen baa ccn ro Isa ki aan ccn ken Yaudge lee tedn. 2 Num bii dumas † ki tanccn, naade iin baa baa taa baad ken j'cc j'aalo ro Isa maak ki se, taad te naapa cc: «Nan jaay ajeki dircil ko taa baad ki se?» Ken naade jaay aan taa baad ki se, kaada utu ooko kooko. 4 Ken naade jaay uun kaamde aak se, ko taa baad ki se nam dircilinga, ey num, ko se magal bee eyo. 5 Ken naade aan se, end maakn baad ki. Kaam do ji daamde ki se, aak goon ccn ing ute kalin raap raapo. Ken naade aakin se, ccn nirdn teece. 6 Gan goon ccn se taadden cc: «'C'ccn l'beerki! Naase se l'jeki je Isan ccn Nazaretn ken kl'tup kl'ccn ro kaag ki se; naan se duroga daan yoge tu; gctn ara se, naan gctn. Aakki tu, kese bo gctn ken j'cc j'aalsina. 7 Bin num, l'baa l'taadki Pier ki te jee metn Isa ken kuuy se ccn: naan se ccn naana, asen baa booy taa naan Galile ki. Gctn naane se bo, naase anki l'baa kaaka, aan ccn ken naan taadseno.» 8 Naade teec an ccn taa baada taa naade se nirdn teecga cc rode kic bo cc marga jeg jeg. Ken beere cc se, taar dim kic bo naade cc taad nam ki eyo.

Isa teec naan jeenge tu

(Mt 28.9-10; Jn 20.11-18)

†† 9 Isa duro daan yoge tu se bii dumas ki tanccn, Deet deet se naan teec naan Mari ken iino Magdala ki, naan bo ken Isa tuurino sitange cili ron ki. 10 Mend se baa taad jeege tun tingo te Isa cc ken naan ccn se, naade maakn ccn do ki cc ing eem keeme. 11 Ken naade jaay booy taar naan taadden cc Isa se duroga daan yoge tu cc naan mala aakinga ute kaamin se, gan jee se baate tookn taarina.

12 Ken nakgen se jaay deel se, jee metin ken dio baa baa bee naata. Ken naade jaay baa baa doob ki se, Isa teec naande ki ute ro kuuy. 13 Jee se ter l'baado taad jeedege tun kuuy cc jee se kic bo naade baate tookn taarde.

14 Ter Isa baado teec naan jee metin ken sik-kaar-kalan, kaad ken naade ing cc ccn. Gctn se naan mooyde taa naade baate kaal maakde don ki cc taa do-mngden ken ccn naade baate tookn taar jee-gen baado taadden cc naan duroga cc naade aakinga te kaamde se. 15 Naan taadden cc: «'Baaki do naan ki

† Maakn suuk kalan ki se bii dumas se bo biin baag deet deet. †† Taar naan ki se (kon 16.9-20) maakn kitapge tun metinge se taar se gctc.

paac ኃ taadki Labar Jiga se jeege tu paac. ¹⁶ Debm took aalga maakiñ se j'ah *batizi ኃ naah ኃ kaaja, num debm baate tookñ kaal maakiñ ኔ ኃ utu ኃ doñ ki.» ¹⁷ Booyki! Jee aalga maakde dom ki se, naade ኃ tuur sitange te roma ኃ naade ኃ taadñ taar naanjen kuuy. Naade ኃ kic bo, ade ኃ dim eyo. Naade ኃ jidege do jee ኃ tu ኃ jee ኃ lapia. Kesse bo nakñ-kabgen naade tēda.

Isa ኃ terl gōtn *Raa ki

¹⁹ Ken Meljege Isa jaay taad nan taariñ se, Raa uun baansiñ maakiñ raa ki ኃ naah ing do ji daamiñ ki. ²⁰ ኃ jee metiñ ki se baa gōto baa se paac taad Labar Jiga gen Isa se jeege tu. ኃ Melje Isa noogde maakiñ naabde ki, naade tēdga nakgen deel doa taa jeege jeele taar naade taad se, taar met ki.]

Luk

Kupm metn taar taadjeki doobm gen dooy Labar Jigan gen Isa al-Masi gen Luk

Luk ken raan Labar Jigan ese se, naan bo debm ken raan kitapm gen Naabm jee kaan naabm Isage se kici. Maakn kitap ken deet deet ken naan raanjo se, naan raan medin Teopil ki w ute doobm Teopil se naan taad jeege tun jee al-Masige tun Yaudge eyo w naade taad taar Gerek. Naan taad wakden metn taar nakgen naade jeel w metin eyo ute king Yaudge. Bin bo jeegen Yaudge ey gtw baa se paac se l'jeele Isa se naan bo Mel Kaajde. Maakn raanin ki se, nakn ken naan wnin jiga cir paac se, metn taar ken Isa dooy jeege ute kingina naan w: Raa wlo goonin Isa al-Masi se taa kaajn jeegen ken tookin taarina. Jee ken jeege aalde maak ki ey se, Isa wden wnw aan gw: jee kusinge, gaan seemge, jee daayge, jee kwnge w mertge. Jee al-Masigen Luk raanden taar ara ese se, jee metinge jee maalge. Taa naan se bo naan raande metn taarge dena ken Isa taad taa maala, aan gw metn taar ken j'win maakn kon 12.16-21 w kon 16. Taa naan se bo, Luk taad jee al-Masige tu w maalde se k'tedn naabm Raa w k'noogj jeege. Maakn kitapin ki se Luk taad w: Isa se naan bo Mel.

Metn Taar Jigan gen Isa *al-Masi ken Luk raanjo (Mk 1.1; NJKN 1.1-3)

1 Teopil, jeege dena raanoga metn taar nakgen deel daanjege tu se. ²Jeegen baado taadjeki metn taar nakgen deel ese se w naade se bo jee saadgen metn-jiki aako ute kaamde, borse naade se bo ken tedga jee lee wak taar *Raa se. ³Taa naan se bo, Jaamus, gwn nakn se jaay uuno metin sum se, maam m'tuuro metin tak tak jaay bo maakin waklumi w m'je m'aisin raan te doobina. ⁴Bin bo do nakge tun k'taadio metin se, naai l'jeele kese bo taar met ki.

*Kwn Raa baado taad taar koojn Jan-Batist

⁵Kaad ken *Erd ingo gaar taa naan Jude se, gaaba kalan, *debm tedn serke Raa ki k'danin Zakari. Naan se metn jee Abiage w mendin se ronja Elizabet; naan kic metjil gen *Aarunge. ⁶Naaden di se paac jee be naan Raa ki, naade ing do *Ko Taar ken Raa edo *Musa ki w nakgen ken Raa w k'ted se, naade paac tedin te doobina. ⁷Gan naade se w gaange eyo, taa mendin Elizabet se mendkarta w naade di se le paac gwaga.

⁸Bii kalan se, aan kaabm Zakari ki ute jeenge gen baa tedn *serke maakn *Bee Raa ki. ⁹Aan gw jee tedn serkgen naan Raage tu ken lee ted do dakin se, ken kaadin jaay aanga num, naade beer w deb kalan te salatia gen baa kend bee Meljege tu Raa ki w taa l'baa wcn nakn oot nijim naanin ki. ¹⁰Kaad ken jaay Zakari end maakn Bee Raa ki gen wcn nakn oot nijim se, jee den se ing naatn eem keem Raa. ¹¹Gwn se, kwn Meljege Raa teec naan Zakari ki w naan daar do ji daam ki gwn ken k'lee k'wcn nakn oot nijim se. ¹²Ken Zakari jaay aakin se, nirlin teece w beere wina. ¹³Gan kwn

Raa deekin w: «Wnte l'beere Zakari! Taa Raa se naan booyiga keemi. Mendi Elizabet se utu ai koojn goon gaaba w naai an kwn ron Jan. ¹⁴Goon se ai tedi naai maaki ute raapm den aak eyo w bii koojin ki se, jeege dena maakde utu l'raapm kici. ¹⁵Taa naan se utu l'tedn debm magala naan Meljege tu. Wtn koojn bin ute wtn te wwin se, naan l'kaay eyo. Num ken naan utu maakn kon ki sum bo, Raa utu an doocin te *Nirl Salal. ¹⁶Naan an wcn baa ute gaan *Israelge dena naan Melde Raa ki. ¹⁷W naan utu l'lee naan Raa ki ute wcn *Eli w ute Nirl Raa ken wcn dojn ki se, taa naan l'tedn bubge ute gaange se l'kwn taasa ute naapa, w jeegen ken baate tookn taar Raa se le, naan aden terl maakde l'tedn jee ken ted nakge ute doobina. Bin jaay bo, naan l'tedn jeege se l'daap rode gen booy Melde.»

¹⁸Zakari deek kwn Raa ki w: «Naan se maam m'lan m'jeelin m'ki dio? Taa maam le m'gwaga w mendum kic le gwaga gwga.» ¹⁹Gwn se kwn Raa terlin w: «Maam bo m'Gabriel ken m'daar naan Raa ki gen tedn naabina. Naan bo wlo taa m'taadn te naai w m'ai taadn labar jigan ese se. ²⁰l'Booyo! Aan gw naai uun te taarum ey se, naan ki se, naai l'booyo, nabo l'kwn taadn taar eyo bini, taar maam taadi se l'kaan doobin ki.»

²¹Kaad ken se jee den se ing aak kaamina w nakn se deel dode ken Zakari end maakn Bee Raa ki jaay teeco wcn ey se. ²²Ken naan teeco sum se, naan wn taad taar eyo. Naan ken se, jee den se saap jeelga w Zakari aakoga ne dim maakn Bee Raa ki. Ken naan jaay teeco se, naan taad te jina, wn taadga ute taarin ey sum. ²³Ken bii tedn naabin jaay aas se, Zakari w terl baa beej ki.

²⁴Ken nakgen se jaay deel se, mendin Elizabet ted mendkaama. Ken Elizabet jaay uun maaka sum se, maakn laap ken mii se, naan wn ron maak ki w taad te

maakiŋ ƙƙ: ²⁵ «Ƙese bo bæ ken Melum tɛdum maam ki ƙƙ ƙƙɔɔnum se, naaŋ ƙƙɔɔmsiŋga naatn naan jeege tu.»

*Ƙɔɔn Raa taad mɛtn taar koojŋ Isa
(Mt 1.18-23)

²⁶ Ken Elizabet jaay uun maaka ƙƙ ƙƙ laapa mɛɛɛ se, tɛr Raa ɔlo ƙɔɔɔŋ Gabriel daala taa naaŋ Galile ki, maakiŋ geger ken ƙɔɔɔŋ Nazaret, ²⁷ gɔɔn goon mend ki. ƙƙ goon mend se jeel te gaab eyo. Naaŋ se roŋ Mari, gaabm ƙɛsiŋ se roŋ Yusup ƙƙ Yusup se, naaŋ mɛtjil *Daud. ²⁸ *Ƙɔɔn Raa end ɔɔŋ beeriŋ ki ƙƙ deekiŋ ƙƙ: «Ƙɔɔɛ Mari, naai se ɔɔ maaki raapm sakaŋ. Taa Meljege Raa se naaŋ tɛdiŋga bæɛ ƙƙ naaŋ utu te naai.» ²⁹ Ken Mari jaay booy taar ese se, taar se deel doŋa ƙƙ naaŋ taad te maakiŋ ƙƙ: «Ƙese bo tɛdn ƙƙɔɔn ƙƙ dio bi-ni?» ³⁰ Ƙɔɔn Raa tɛriŋ ƙƙ: «Mari, ɔɔte gen beere, taa naai se ɔɔga bæɛ naan Raa ki! ³¹ !Booyo. Naai utu !tɛdn mendkaama utu !koojŋ goon gaaba ƙƙ goon se aŋ ƙɔɔn roŋ Isa. ³² Naaŋ utu !tɛdn magala naan Raa ki ƙƙ jɔɔŋ danjŋ Goon Raa Taaro. Meljege Raa utu aŋ ƙɛdn gaar bugiŋ Daud. ³³ Naaŋ !ƙɔɔn gaara gen daayum do gaan *Israelge tu ƙƙ gaar naaŋ se !ƙɔɔn naŋ eyo.» ³⁴ Mari tɔɔnd mɛtn ƙɔɔn Raa ƙƙ: «Naki se tap bo !tɛdn ƙƙ dio? Maam !ɛ mɛjeel te gaab ey ƙɔɔn ƙƙ.» ³⁵ Ƙɔɔn Raa tɛriŋ ƙƙ: «*Nirl Salal utu ade ƙɔɔn doi ki, ƙƙ ƙɔɔn Raa Taaro se utu ai deebm ute Niriŋ bat. Taa naaŋ se bo, goon naai aŋ kooj se !tɛdn goon *salal ƙƙ naaŋ se jɔɔŋ danjŋ Goon Raa. ³⁶ !Booyo: taasi Elizabet ken mendkarta se kic bo do gɔɔŋ ki se, tɛdga mendkaama ƙɔɔn ƙƙ ga laapa mɛɛɛ. ³⁷ Bɛɛ, ne dim jaay ƙƙ Raa ki se, gɔɔn.» ³⁸ Gɔɔn se Mari deek ƙƙ: «Maam se !bul gen Raa. Maam m'tooko do taari ki. Ƙƙ !tɛdn aan gɔɔn ken naai !taadum ro ki se.»

Ƙƙ gɔɔn se ƙɔɔn Raa iŋ ɔɔŋa.

Mari baa kaakiŋ Elizabet
(1Sam 2.1-10; KKR 113)

³⁹ Naaŋ ken se, Mari naar ook baa maakiŋ koge tun taa naaŋ Jude ki maakiŋ geger ki kalaŋ bini. ⁴⁰ Naaŋ baa end bee Zakari ki ƙƙ tɛd ƙɔɔn mendiŋ Elizabet ki. ⁴¹ Ken Elizabet jaay booy tɛdn ƙɔɔn Mari se, goon maakiŋ ki kic bo baag ƙɔɔn roŋa ƙƙ *Nirl Salal se dooc maakiŋ koŋ Elizabet. ⁴² Gɔɔn se naaŋ ƙƙ ƙƙ makiŋ ƙƙ deek Mari ki ƙƙ:
«Maakiŋ mendge tu se,
naai sum bo ken Raa tɛdiŋga bæɛ cir paac
ƙƙ goon ken maaki ki se kic bo, Raa tɛdiŋga bæɛŋ!
⁴³ Maam ara bo m'naŋa kaca jaay bo
ko Meluma baado baa gɔɔn ki taa am kaak se!
⁴⁴ «!Booyo: ken jaay maam booy tɛdn ƙɔɔn naai sum se, goon maakum ki kic bo maakiŋ baa raapo ƙƙ baag ƙɔɔn maakum ki. ⁴⁵ Naai se !maaki raapo taa naai !tookga taar ken Meljege taadi se, taa nakiŋ naaŋ taadi se utu !kaan doobiŋ ki.»

Mari tɔɔm Raa ute kaa

⁴⁶ Gɔɔn se Mari deek ƙƙ:
«Maam se *m'nook Melum Raa ute maakum paac.
⁴⁷ Maakum dooc te maak-raapo do Raa ki; naaŋ se Mel Kaajuma.
⁴⁸ Maam m'buliŋ ken jeege aalum maak ey se, naaŋ saapga dom ki.
Deere, naan ki se, kengen j'utu j'adega tooj paac se, utu am danjŋ mend maak-raapo.
⁴⁹ Taa Raa Sidburku se tɛdumga nakgen bæɛ den aak eyo
ƙƙ ro naaŋ se, ro ken *salal.
⁵⁰ Daayum naaŋ tɛd bæɛŋ do jeege tun beeriŋ.
⁵¹ Raa se taadga ƙɔɔŋa
ƙƙ jee ken magal rode se, naaŋ ƙɔɔndenga.
⁵² Gaariŋgen ƙɔɔn kɛjeel jeel gɔɔde se,
naaŋ tuurdege naatn maakiŋ gaardege tu.
Num gaŋ jee ƙƙ rode baat se, naaŋ uundega rode raan.
⁵³ Jee bo ƙɔɔn se, naaŋ ɛddenga ƙɔɔn ute maraaddɛ ƙƙ jee maalge se !ɛ, naaŋ tuurdege te jide sik.
⁵⁴ Raa se naaŋ dirigiŋ te gen tɛdn bæɛŋ jeeŋge tu eyo
«ƙƙ naaŋ baadoga noogŋ jee tɛdn naabiŋgen gaan *Israelge.
⁵⁵ Ƙese bo nakiŋ ken naaŋ taado bubjege tu
ƙƙ utu !tɛdn *Abraam ki ute mɛtjiliŋ ki gen daayum daayum se.»
⁵⁶ Tɛr gɔɔn se, Mari ting te Elizabet se baa baa nakiŋ laapa ƙɔɔn jaay, ƙƙ tɛr baa beeriŋ ki.

Bii koojŋ Jan-Batist

⁵⁷ Bii ken Elizabet an kooj jaay aan se, naaŋ ooj goon gaaba. ⁵⁸ Ken jee do daamboogiŋge ute taasiŋge jaay booy bæɛ ken Raa tɛdiŋ se, naade tɛd maak-raapo ute naaŋa.
⁵⁹ Ken ooj jaay ƙƙ bii marta se, naade uun baano ute goono taa j'ŋa *ƙɔɔn ƙɔɔn. Gɔɔn se jeege ƙƙ goono se j'ŋa danjŋ ute ro bubin Zakari. ⁶⁰ Gɔɔn se koŋa ɛɛr taariŋa ƙƙ taadden ƙƙ: «Bin eyo! Goono se j'ŋa danjŋ Jan.»
⁶¹ Naade tɛriŋ ƙƙ: «Taa beese ki se nam roŋa bin se, bæɛ, gɔɔn.» ⁶² Ƙƙ naade tɔɔnd mɛtn bubin ute jide, taa ŋ'aden taada goono se tap bo naaŋ je j'ŋa danjŋ naŋa? ⁶³ Bubiŋ taadden ute jiniŋ ƙƙ k'baano ute kaaga paak paaka †. Naaŋ raan ro ki ƙƙ: goono se roŋ Jan. Jee-gen paaciŋ inŋ gɔɔn ese jaay aak nakiŋ se tap bo ƙɔɔn taad eyo. ⁶⁴ Gaŋ gɔɔn se sum bo, Zakari, Raa ɛɛriŋ taariŋa baag taadn taara ƙƙ naaŋ tɔɔm Raa. ⁶⁵ Jee do daamboogdege jaay booy se, beere baa ƙɔɔn ƙƙ jee-gen inŋ maakiŋ koge tun ken taa naaŋ Jude ki paac se, naade lee ƙƙ maana do nakge tun deel se. ⁶⁶ Jee-gen paaciŋ booy mɛtn taar nakgen ese se, taar se naade ƙɔɔn maakiŋ ki ƙƙ naade taad ute naapa ƙƙ: «Goon se tap bo !tɛdn goon ƙƙ di?» Anum goon se, deere, Raa utu te naaŋa.

† Kaagiŋ paak paaka se nakiŋ raan ro ki aan gɔɔn gen paakarmajige.

Zakari זכרי Raa

⁶⁷ Gctn se, Zakari bubm Jan se, maakin dooc ute *Nirl Salal ככ Nirl Salal se חלין taad ככ:

⁶⁸ «K'זכרי מלֵיֶּגֶה, naan bo Raa gen gaan *Israelge, taa naan baadoga kaakj jeenge ככ dugdenga dode.

⁶⁹ Maakj bee gen bulij Gaar *Daud se, naan edjekiga Debm Kaajj זכרי.

⁷⁰ Kese bo taar ken jeegen *salal ken taad taar teeco taar Raa ki

taado do דוכיך jeege tu se.

⁷¹ Naan taadjekiga ככ

naan utu ajeki זכריך dojege maakj ji jee taamooy-jege tu

ככ ji jeege tun paacj jejeki eyo.

⁷² Taa naan tedga בַּעַד do bubjege tu

ככ naan se saapga do *זכריך ken salal ken naan זכריך ute naade se,

⁷³ aan ככ ken naan naamo taarija bubjege tu

*Abraam ki.

⁷⁴ Ken naan jaay זכריך dojege ji jee taamooyjege tu se,

naan utu ajeki tedn בַּעַד ככ naajege j'anjki keem kic bo j'anjki beer eyo,

⁷⁵ ככ daayum naanij ki se j'laki tedn jee salal, j'laki זכריך taarij ככ זכריך ככ j'laki tedn nakge ute doobija.

⁷⁶ Anum, naai goonum se,

j'lutu jaay danj debm ken taad taar teeco taar Raa ken Taaro.

Taa naai se utu llee naan Meli Raa ki taa an daapm doobija,

⁷⁷ ככ naai l'tedn jeenge l'jeele, Raa se debm זכריך *kus-ijnde

ככ naan bo debm aden kedn kaaja.

⁷⁸ Taa Raa naajege se, naan debm בַּעַד den aak eyo.

Taa בַּעַד naan se bo, naan utu ajekiro זכריך גִּבְרִית ככ taa ajeki זכריך גִּבְרִית aan ככ זכריך kaadn utu ooko kook se.

⁷⁹ Naan utu זכריך jeegen injg maakj gct ken זכריך

ככ jee ken injg taa yo ki,

taa naan ajeki זכריך te doobm ken j'anki זכריך lapia.»

[Gctn se Zakari taad nan taarij bini †.]

⁸⁰ Goono se teepe ככ metek baa te naanija. Naan baa injg do זכריך-baar ki ככ tingj bini aan bii ken naan baag tedn naabin naan gaan *Israelge tu.

Kaadn koojij Isa

(Mt 1.18-25; Mis 5.1-2; Eza 7.14, 9.5)

2 Kaad ken se, Gaar magal injg *Zom ki ken k'danjij Sezar Ogust se, זכרי ככ jee taa naanij ki paac se j'laden l'baa mede. ² Medn deet deet bin se baag kaad ken Kirinius bo magal jee taa naan Siri ki. ³ Jeege paac, nanja nanja kic bo iij baa maakj naanij ki taa j'anj baa mede. ⁴ Taa naan se bo Yusup iijoo maakj geger ken Nazaret ken taa naan Galile ki, naan kic ook baa maakj geger ken Betleem ken taa naan Jude ki.

† Taargen ara se maakj Kitap ki eyo.

Betleem se, gctn j'oojij Gaar *Daud. Ken חלין Yusup jaay baa naane se, taa naan kic iijoo metjil Daud ki ככ teeco kaagj bee naan ki. ⁵ Naan baa ute mend keesij Mari mendkaama maakin magalga magala taa j'anj baa mede.

⁶ Ken naade aan Betleem ki se, kaad ken naade ting naane se bo, bii ken Mari an kooj se, aasa. ⁷ Gctn se Mari ooj goon paragin gaaba. Naan teelinj ute kala ככ uun aalinj maakj kolay ki taa naade חַיִּי te gct eyo maakj bee toodn mertge tu se.

*Zodn Raage baado חַיִּי jee gaam baatge

⁸ Maakj taa naan gctn ese se naatn cees ki cees ki se, jee gaam baatge tingj lee gaam baatdege זכרי. ⁹ Gctn se sum bo זכרי Raa naar teec naande ki, ככ Meljege *Raa tedden גִּבְרִית זכריך kelej ככ naade nirdde teece.

¹⁰ Num זכרי Raa se deekden ככ: «Zhten l'beerki! l'Booyki: maam baanseno ute Labar Jiga ken utu l'raapm maakj jeege paac den בַּעַד eyo. ¹¹ Taa זכרי jaaki ara se, j'oojsega Debm Kaaja maakj geger gen Gaar *Daud ki. Naan bo *al-Masi ken Raa taado metn taarij do זכריך. Naan se bo, Meljege. ¹² Ken naase jaay baa aankiga se, naase aki זכרי goon k'ltaace se k'teelinga teel ute kala ככ j'aalinga tood tood maakj kolay ki. Kese bo nakj ken naase anki kaakj jeel ro ki.» ¹³ Gct ken se sum bo זכרי Raagen kuuy זכריך naar baado חַיִּי debde se ככ baag זכרי Raa tele ute kaa ככ:

¹⁴ «*K'nookki Raa ken injg raan maakj raa ki.

Naan bo debm ed זכריך jeege tun do naan ki ken naan jede.»

¹⁵ Ken זכרי Raage jaay iij חַיִּי ככ זכרי terl baa maakj raa ki se, gctn se jee gaam baatge baag taadn ute naapa ככ: «K'lbaaki זכרי Betleem ki j'laki baa kaakj nakj ken ted jaay Meljege taadjekiro metinj se.» ¹⁶ Gctn se naade naar iij baa. Ken naade aan se חַיִּי Mari, Yusup ככ goon k'ltaace tood tood maakj kolay ki. ¹⁷ Ken naade jaay aakinj se, naade baag זכריך maanij jeege tu taar ken זכרי Raa taaddeno ro goon ki se. ¹⁸ ככ jee paacj ken booy maan jee gaam baatge paac se, naade booy taar se זכריך taad eyo. ¹⁹ Ganj Mari se, taargen deel paac se, naan זכריך maakinj ki tak ככ tingj saap do ki.

²⁰ Gctn se jee gaam baatge זכרי terl uun doobm baatdege. Ken naade baa baa se, nook Raa ככ זכריך ute kaa taa nakgen naade aako ככ booyo se, taa nakgen se paac, naade baa זכריך te doobija aan גִּבְרִית ken זכרי Raa taaddeno se.

²¹ Ken goono k'l'oojij jaay זכרי bii marta se, kese bo bii ken j'anjij זכריך. Goono se j'anjij roj Isa, ro se bo ken זכרי Raa taaddesij kaad ken זכרי utu aam te ey זכריך.

Isa j'luun k'l'baansij maakj *Bee Raa ki

²² Ken nakgen se jaay deel paac se, kaadinj aas se naade baado maakj geger ken Jeruzalem ki end maakj Bee Raa ki gen tugj daapm rode. Naade tedinj aan ככ *Ko Taar ken Raa edo Musa ki taadno. ככ kaad ken se bo naade uun baano ute goono baado taadinj

naan Meljege tu Raa ki kici. ²³ Taa maakŋ Ko Taar ken Raa edo Musa ki se k'raanŋa raan j'ŋ: *Gaan paragen gaabge paac se, j'edŋ Meljege tu Raa ki*. ²⁴ Taa naan se ter Ko Taar ken Raa edo Musa ki se taad ɔ gen tedn *serke Raa ki se j'ano baa ute: *d'erge dio ey le napar gaan d'ergen kuuy dio*. ††

Simeon ɔɔm Raa taa Isa

²⁵ Anum maakŋ Jeruzalem ki se, gaaba kalan roŋ Simeon. Naan se debm daan ki ɔ ɔ doobm Raa ɔɔm. Naan ing aak kaam debm ken utu 'kaajŋ gaan *Israelge ɔ *Nirl Salal utu te naan. ²⁶ Nirl Salal taadŋoga taada ɔ: «Naai se 'kooy eyo 'ting bini utu 'kaakŋ ute kaami *al-Masi ken Meljege Raa utu aŋo ɔ se jaayo.» ²⁷ Nirl Salal ɔ Simeon iŋ baa maakŋ *Bee Raa ki ɔ kaad ken se bo bubm Isa ute koŋa baansŋo naan Raa ki gen tedn nakŋ ken *Ko Taar ken Raa edo Musa ki ɔ k'led se. ²⁸ Gɔtn se Simeon uun Isa jŋ ki ɔ ɔɔm Raa deek ɔ:

²⁹ «B'orse Meluma, taar naai 'taadum se aanga doobŋ ki,

ɔ buli se 'kooy baa ute lapia.

³⁰ Taa kaamum se aakga Debm-kaajŋ ken naai ɔŋo se.

³¹ Kese bo Debm-kaajŋ ken naai ɔo jeege tu paac.

³² Naan bo debm ken utu wɔɔ gɔɔ

ɔ tedn jeegen Yaudge eyo 'jeel Raa

ɔ ute ro naan se, gaan Israelge rode utu 'kookŋ raan.»

³³ Taar ken Simeon taad ro goon ki, jaay bubŋ ute koŋ booy se, taar se tap bo ɔkden taad eyo. ³⁴ Gɔtn se Simeon ɔɔɔden booro ɔ deek Mari koŋ ki ɔ: «Jeele, ute goon ese se gaan Israelgen den metŋge se, utu 'kiigi ɔ jee metŋge se utu 'kaaja. Taa naan bo 'tedn debm ken jeege an jeel Raa, nabo jeegen metŋge se 'took eyo. ³⁵ Ute naan se maak-saapm naade se, Raa utu aŋ 'tedŋ 'toodn tal ɔ naai, Mari koŋ se, utu 'd-abara aan gɔɔ debm k'j'ɔɔŋ ute gɔɔ-jerle.»

Ann ɔɔ Isa maakŋ *Bee Raa ki

³⁶ Gɔtn se mend gɔɔɔ kalan se, roŋ Ann. Naan se, goon Panuel, metjil gen ASerge. Naan se mend taad taar teeco taar Raa ki. Ute gaabŋ se, naade tingo baara cili sum. ³⁷ Gɔtn gaabŋ ooy sum se, naan ɔɔ mend-daaye ɔ kaad ken se naan baariŋ sik-mar-ta-kaar-ɔɔ naan lee maakŋ Bee Raa ki daayum gen tedn naabm Raa. ɔ ɔɔɔ katara naan eem Raa ɔ iŋga num lee uun *siam. ³⁸ Num kaad ken jaay k'baano ute goon Isa naan Raa ki se, naan baag ɔɔm Raa ɔ taad metn taar goon se jeege tun paacŋ ken ing aak kaak kaam debm ken utu 'kɔɔɔ do jee ken Jeruzalem ki.

Yusupge ɔ terl baa Nazaret ki

³⁹ Ken naade jaay ted aas nakŋ ken *Ko Taar ken Meljege Raa edo *Musa ki jaay aas se, naade ɔ terl baa

† Aak Ekz 13.2. †† Aak Lb 12.8.

taa naan Galile ki, maakŋ gegerde ken Nazaret ki.

⁴⁰ Goono se teep baa ute naaniŋa ɔ naan meteke ɔ jeel-taara dena ɔ daayum Raa se tedŋ beŋa.

Isa aas goon baara sik-kaar-dio

⁴¹ Aanga baara tak bo, ko Isa ute gaabŋ se lee baado Jeruzalem ki gen tedn *laa Paak gen Yaudge. ⁴² Ken Isa jaay baariŋ aas sik-kaar-di se, naade ɔ baansŋ Jeruzalem ki gen tedn Laaden ken naade lee ted se. ⁴³ Ken bii Laa Paak jaay nan sum se, naade ɔ terl baa Nazaret ki. Num goonde Isa se ɔɔ ing Jeruzalem ki, nabo koŋ ute bubŋ se, gɔtn goonde ɔɔ se, naade jeel te eyo. ⁴⁴ Gen koŋ te bubŋ ki num ɔ kaadn naane, naan utu baado ute jeedegen k'baado baa kalan se. Ken naade lee lek tec se jaay bo naade baa saap don ki ɔ gɔtn se, naade baagiŋ je gɔtn jee jeeldege tu ɔ gɔtn taasdege tu.

⁴⁵ Ken naade jaay je bini ɔŋŋ ey se, naade ɔ terl baan je Jeruzalem ki.

⁴⁶ Naade jen bii ɔɔm jaay bo baa ɔŋŋ maakŋ *Bee Raa ki ing kiŋ daan jee jeel ɔkŋ metn Ko Taar Raage. Naan ing booy booy taarde ɔ do taardege tu se naan ɔnd metde. ⁴⁷ Jeegen paacŋ ing ud bi do taar ken naan terlden se, naade booy jeeliŋ se deel dode ɔ ɔkden taad eyo. ⁴⁸ Ken koŋge jaay ɔŋŋ se, naade aakiŋ se tap bo, ɔkden taad eyo. ɔ gɔtn se koŋ deekiŋ ɔ: «Goonuma, kese naai 'tedjen nakŋ-kɔɔbm di bini? 'Booyo, maam ute bubi se, nirlje teecga k'lee k'jei jea.» ⁴⁹ Num gɔtn se Isa terlden ɔ: «Naase 'jemki gen di? Naase 'jeelki ey la ken maam m'baado tap bo gen maakŋ bee Bubum se?» ⁵⁰ Gan taar ken naan taadden se, naade ɔ booy ɔ te metŋ eyo. ⁵¹ Gɔtn se naan iŋ ɔɔ baa ute naade Nazaret ki ɔ daayum naan lee took taarde. Anum nakgen deel paacŋ ese se, koŋ se ɔkiŋ maakiŋ ki.

⁵² ɔ Isa se teepe ɔ jeel-taara baa te naaniŋa. Ken Raa aakiŋ se, ɔɔɔ ɔ ɔɔ jeege tu kici.

Jan-Batist daap doobm Meljege

(Mt 3.1-12; Mk 1.1-8; Jn 1.6-8,19-28)

3 Kaad ken Tiber Sezar, Gaar magal ing *Rɔm ki, jaay ɔ baara sik-kaar-mii maakŋ gaariŋ ki se ɔ naan ken se Pons Pilat bo magal gen taa naan Jude ɔ *Eɔd se gaar gen taa naan Galile ɔ genaŋ Pilip se gaar gen taa naan Iture ute taa naan Trakonitis ɔ Lisianas se gaar gen taa naan Abilen. ² Kaad ken se Annan ute Kayip bo *magal jee tedn serke Raage tu. Naan ken se bo *Raa baado taad Jan goon Zakari ken ing do ɔɔ-baar ki se. ³ ɔ Jan se baa lee taa naan ool magal ken Jordan ki se paac ɔ naan taad jeege tu ɔ: «'Terlki maakse ɔ ɔ j'asen *batizi ɔ Raa asen ɔɔ *kus-ŋsege. ⁴ Aan ɔ ken Ezayi debm taad taar teeco taar Raa ki raanŋo do ɔkiŋa maakŋ Kitapiŋ ki ken ɔ:

K'booy mind deba taad makŋ do ɔɔ-baar ki ɔ:

'Daapki doobm Meljege ɔ 'tedŋŋŋki jiga 'toodn tal.

⁵ *Gɔɔgen daan koge tu se, k'tuurumde naata*

ɔ koge ute kɔsge se k'ɔɔkde naatn.

ɔ doobgen dug dug se k'ledde 'ɔŋŋ 'toodn tal

כּ כּ doobm ken כּ koge karcam karcam se kic le k'laapde l'toodn כּכּכּכּ .

⁶ Bin jaay jeege paac utu kaakj debm ken Raa utu adeno כּכּכּ jaay aden kaaj se . †»

⁷ Gctn se jee dengem baado tedn *batem gctn Jan ki se, naan deekden כּכּ: «Aakumki tu wccjgen ara! Nana jaay bo dejseno taa aki kaan kctn maak-taar gen Raa ken utu כּכּכּ do jeege tu se? ⁸ Naan ki se, l'tedki nakgen jiga ken l'taadn jeege tu כּכּ naase se l'terlkiga maakse do Raa ki כּכּ כּnte l'taadki כּכּki: naaje se le k'gaan *Abraamge. l'Booyki m'lasen deeke: kogen ese se ken Raa je kic bo an delin l'tedn gaange Abraam ki. ⁹ Berε, alpasa se le k'daaringa metn ko kaag ki. Ko kaaggen paacj jaay ooj jig ey se, j'aden tctn tund naatn כּכּ j'aden כּכּכּ poodn.»

¹⁰ Gctn se jee denge baado tnd metn Jan כּכּ: «Naaje tap bo k'tedn roje כּכּ d'io?» ¹¹ Jan terlden כּכּ: «Maakse ki se, debm כּכּ kal di se uun ed kalan se deb ken כּכּ eyo כּכּ debm כּכּ nakj kic bo nigin ute debm ken כּכּ eyo.» ¹² Gctn se, jee tedn miirge kic baado taa j'aden batizi כּכּ naade tnd metin כּכּ: «Debm dooy jeege, naaje tap bo k'tedn roje כּכּ d'io?» ¹³ Naan terlden כּכּ: «Miir ken k'-taadsen j'aki k'akj gctn jeege tu se, כּnte l'ziidijki dim do ki.» ¹⁴ Asgarge baado tnd metin כּכּ: «Naaje kic bo k'tedn roje j'aki d'io?» Jan terlden כּכּ: «Chte l'kuunki gursn nam ute taa כּכּכּ כּכּ כּnte l'tlki taara do nam ki. Num ingki do gursn laapse ki sum.»

Jan taad taa debm ken utu baado metin ki

¹⁵ Aan gctn kaad ken se jeege ing aak kaak kaam nakj utu l'ted se כּכּ ken naade jaay aak Jan se, gctn se naade saap-maakde ki כּכּ: «Kese bo l'tedn *al-Masi le daam?» ¹⁶ Jan terlden naade ki paac כּכּ: «Maam se, m'lasen *batizn ute maane, num gan debm ken utu baado metum ki se, naan magal ciruma. Maam se kol saan kic bo m'aas gen no tuutin eyo. Debm ese se bo utu asen *batizn ute Nirl Salal כּכּ ute poodo. ¹⁷ Ute gert magalin se naan utu tuuy teenija כּכּ ken naan jaay tuuy aasga num kaam teenij se, naan utu an tcn k'omb maakj gijinj ki, num tesinj se, naan utu an k'omb maakj pood ken ooy eyo.»

¹⁸ Do taarge tun naan taadden se ter Jan dejdenga ute taargen kuuy kic dena. Gctn ese se naan taadden Labar Jiga se jeege tu.

*Erɔd כּכּ Jan-Batist dangay ki

¹⁹ Num ken Gaar Erɔd jaay כּכּ Erɔdiad mend genaana כּכּ do ken se ter tedn nakgen kuuy kusinj kici, gctn se Jan taadinsinj tal. ²⁰ Nabo do *kusinj ken naan lee ted se, ter do ken se naan iij-כּכּ ol Jan dangay ki daala.

*Batem gen Isa

(Mt 3.13-17; Mk 1.9-11; Jn 1.32-34)

²¹ Ken jeege paac jaay k'batizde aas se, Isa kic bo k'-batizina. Ken naan eem keem Raa se, gctn se maakj raa כּכּ wanj. ²² Gctn se, *Nirl Salal se tec aan gctn deere

baado כּכּכּ do Isa ki. Gctn se k'booy mind deba taad maakj raa ki כּכּ: «Naai se l'Goonuma. Maam bo m'beer m'כּכּdio ute maak-raapuma.»

Metjil gen Isa

²³ Kaad ken Isa baagj naabin se, naan כּכּ baara baa baa si-כּכּכּ. Jeege se saap כּכּ naan goon Yusup, Yusup se goon Eli, ²⁴ Eli se goon Matat, Matat se goon Lebi, Lebi se goon Melki, Melki se goon Yanay, Yanay se goon Yusup, ²⁵ Yusup se goon Matatias, Matatias se goon Amcs, Amcs se goon Naum, Naum se goon Esli, Esli se goon Nagay, ²⁶ Nagay se goon Maat, Maat se goon Matatias, Matatias se goon Semeyin, Semeyin se goon Ycsek, Ycsek se goon Ycda, ²⁷ Ycda se goon Ycanan, Ycanan se goon Resa, Resa se goon Zorobabel, Zorobabel se goon Salatiel, Salatiel se goon Neri, ²⁸ Neri se goon Melki, Melki se goon Addi, Addi se goon Kcsam, Kcsam se goon Elmadam, Elmadam se goon Er, ²⁹ Er se goon Jezu, Jezu se goon Eliezer, Eliezer se goon Ycrim, Ycrim se goon Matat, Matat se goon Lebi, ³⁰ Lebi se goon Simeon, Simeon se goon Juda, Juda se goon Yusup, Yusup se goon Ycnam, Ycnam se goon Eliakim, ³¹ Eliakim se goon Melea, Melea se goon Menna, Menna se goon Matata, Matata se goon Natan, Natan se goon *Daud, ³² Daud se goon Jese, Jese se goon Obed, Obed se goon Booz, Booz se goon Sala, Sala se goon Naason, ³³ Naason se goon Aminadab, Aminadab se goon Ad-

min, Admin se goon Arni, Arni se goon Ezrcm, Ezrcm se goon Perez, Perez se goon Juda, ³⁴ Juda se goon *Yakub, Yakub se goon Isak, Isak se goon *Abraam, Abraam se goon Tera, Tera se goon Naor, ³⁵ Naor se goon Seruk, Seruk se goon Ragau, Ragau se goon Peleg, Peleg se goon Eber, Eber se goon Sala, ³⁶ Sala se goon Kaynam, Kaynam se goon Arpakzad, Arpakzad se goon Sem, Sem se goon Noe, Noe se goon Lemek, ³⁷ Lemek se goon Matuzala, Matuzala se goon Enc, Enc se goon Yered, Yered se goon Maalalel, Maalalel se goon Kaynam, ³⁸ Kaynam se goon Encs, Encs se goon Set, Set se goon Adum, Adum se goon Raa.

*Bubm sitange naam Isa

(Mt 4.1-11; Mk 1.12-13)

4 Gctn se Isa dooc te *Nirl Salal se, iijj taa ool magal Jordan ki כּכּ Nirl Salal se כּכּכּ l'ing do k'cd-baar ki. ² Maakj biige tun si-כּכּ se, Bubm sitange baado naamija. כּכּכּ katara se Isa כּכּ te dim eyo כּכּ ken biigen si-כּכּ jaay aas se, naan bo כּכּכּ. ³ Gctn ese se, Bubm sitange deekin כּכּ: «Ken naai l'Goon *Raa deer num, l'taad ko ki se ai del nakj כּכּכּ.» ⁴ כּכּ Isa terlin כּכּ: «Taar se Kitap taadga taada כּכּ: Ken ted debkilimi ing se כּכּכּ kalij ki sum eyo . ††»

† Aak Eza 40.3-5.

⁵ Ter Bubm sitange תכד ןלין גֹּתְנִי רֵאן. גֹּתְנִי עֵסֶ שׁוּמ בּוֹ נֶאֱמַר נֶאֱמַר תֵּאדִין תֵּא נֶאֱמַר גֵּאָרִינְגֵן דּוֹ נֶאֱמַר קִי פֶּאָסֶּ. ⁶ כֹּכֶּ בּוּבִּם שִׁיטָנְגֶּ דֵּעִינְגֶּ כֹּכֶּ: «מֵאָם מֵ'אִי קֵדֶן תִּכְּוֹכֶּ פֶּאָסֶּ וּתֵּעֶ נֶאֱמַר אֶאֱכֵּ בֵּעֵּ קֵדֶן דּוֹ נֶאֱמַר קִי קֵאָם יִי, תֵּא נֶאֱמַר קֵדֶן דֵּבֶּ קֵדֶן מֵאָקוּם יֶעֱנָה. ⁷ כֹּכֶּ קֵדֶן נֶאֱמַר יֶאָי יֵבֵאָדוֹ עֵרְגָּה נֶאֱמַר קִי כֹּכֶּ 'דֵּאָנִימְגָּה נִימ, נֶאֱמַר קֵדֶן דֵּבֶּ קֵדֶן מֵאָסֵּינְגֶּה קֵדֶן מֵאָם קִי כֹּכֶּ: «תֵּא קִיטָּפֶּ תֵּאדְגָּה תֵּאדִין כֹּכֶּ: *Meli Raa kalaḡ tak se bo naai 'kergḡ naaniḡ ki kḡ aḡ 'tēdn naabiḡa.* ⁸ ⁹ Ter Bubm sitange תכד באַנְשִׁינְגֶּה מֵאָקֶּה גֵּעֵּרֶּ קֵדֶן יֶרֻזָּלַם קִי כֹּכֶּ בֵּאָּ אִינְ ןֶלִּינְ דּוֹ *בֵּעֵּ רֵאָּ קִי רֵאָּ לֵינְ לֵינְ כֹּכֶּ דֵּעִינְגֶּה כֹּכֶּ: «קֵדֶן נֶאֱמַר יֵגוּן רֵאָּ דֵּעֵרֶּ נִימ, דּוֹ בֵּעֵּ קִי אֵרָּהֶּ סֵי יִינְ אָּל נֶאֱמַר קִי. ¹⁰ תֵּא קִיטָּפֶּ סֵי תֵּאדְגָּה תֵּאדִין כֹּכֶּ:

Raa 'kund 'kulu kōdḡnge tu ai ככככ

¹¹ כֹּכֶּ נֶאֱדֵּעֶּ אִי צֶאֱרִם קֹכֶּה יֵדֵּעֶּה תּוּ

taa jēige se 'kḡkḡ ro ko ken gam eyo. ††»

¹² Isa terliḡ kḡ: «Kitap taadga taad kḡ: *Bēre, naai se 'kḡ 'naam Meli Raa eyo.* ¹³ Kēn Bubm sitange naamiḡ kaam ara kaam ara jaay aas se, naaḡ iinḡ ḡḡḡḡḡḡ kḡ booy bini aan kaad kēn Raa mala ḡndiḡ se jaayo.

Isa aan taa naaḡ Galile kḡ baag tēdn naabiḡa

¹⁴ Gōtn se Isa dooc te תכד *Nirl Salal, כֹּכֶּ תֵּרֵל בֵּאָּ תֵּא נֶאֱמַר גַּלִּילֵּ קִי כֹּכֶּ נֶוּקִינְגֶּה עֵם דִּכְּדִּ תֵּא נֶאֱמַר גֹּתְנִי עֵסֶ פֶּאָסֶּ. ¹⁵ נֶאֱמַר לֵעֶּ דּוּוּיֵּדֶּ מֵאָקֶּה *בֵּעֵּעֶּה תּוּן קֵדֶן יֶאָדְגֶּה לֵעֶּ תּוּס מֵאָקֶּה קִי כֹּכֶּ יֵעֵּעֶּה פֶּאָסֶּ תִּכְּוִינְגָּה.

Jee Nazaret ki baate Isa

¹⁶ Isa tērl maakḡ gēger kēn Nazaret gōtn naaḡ teepm-no ro ki. Kēn *bii sebit jaay aanga num, aan gōḡ daayum naaḡ lee baa maakḡ *bee kēn Yaudge lee tusn maak ki gen keem Raa dēy se, naaḡ end maak ki kḡ bii kēn se bo, naaḡ iinḡ daara gen dooy Kitap naan jeege tu. ¹⁷ Gōtn se j'luun j'ēdiḡ Kitapm gen debm taad taar teeco taar Raa ki kēn k'danḡḡ Ezayi. Naaḡ wōrgiḡḡḡ, kḡ ḡḡ gōtn kēn k'raanḡḡ j'kḡ:

¹⁸ *Nirl gen Meljege se, utu maakum ki, taa naaḡ bēer kōdumo gen taadn Labar Jiga se jee daayge tu.*

Naaḡ ḡlumo taa m'taadn bulge tu se

j'utu j'aden kōkdn dode

כֹּכֶּ יֵעֵּ קֵאָם-תִּכְּוֹכְגֶּה סֵי וּתּוּ 'kaaka

כֹּכֶּ יֵעֵּ קֵדֶן יֵכְּוֹכְדֵּדֶּ יֶעֱבֵּדֶּה צֵּרֵּה סֵי, j'utu j'aden kōkdn dode,

¹⁹ כֹּכֶּ מֵאָם מֵ'בֵּאָדוֹ סֵי מֵ'אָסֵּן תֵּאדִין בֵּאָר קֵדֶן רֵאָּ תֵּדֶן בֵּעֵּינְגֶּה תּוּ קִיכִּי. ††

²⁰ Kēn naaḡ jaay dooy Kitap aas se, naaḡ teeliḡḡ †, kḡ ēdiḡ gaab kēn tēdn naaba gōtn ese se kḡ naaḡ tērl iḡḡ gōtiḡ ki kḡ jee iḡḡ maakḡ bee kēn gōtn ese paac ḡndiḡ kaama. ²¹ Gōtn se naaḡ baagden taada kḡ: «'Booyki, taar Kitapm kēn naase 'booyiḡki jaaki se, aanga doobiḡ ki.»

²² Gōtn se jeeḡen paacḡ iḡḡ booy taariḡ se taad taar-gen jiga roḡ ki kḡ taariḡ nijim kēn naaḡ taadden se,

†† Aak Dt 8.3. † Aak Dt 6.13-14. †† Aak KKR 91.11-12. † Aak Dt 6.16. †† Eza 61.1-2. †† Kitap do dōkiḡ se k'teeliḡ teele aan gōḡ raaga.

ḡkden taad eyo. Naade deek kḡ: «Kese tap bo goon Yusup ey la?» ²³ Gōtn se Isa deekden kḡ: «Deere, kaan kaa taar kēn jeege lee taad se utu amsiḡki tēdn dom ki kēn taad kḡ: «Kēn naai jaay daptor num, aaj roi mala.» Bin se naase kic utu amki taadn kḡ: nakḡ naaje k'booy kēn naai 'tēdo maakḡ gēger kēn Kaparnayum ki se, bōrse naai 'tēdiḡ maakḡ naaḡ ki ara kici.» ²⁴ Ter naaḡ taadden kḡ: «Deere, 'booyki m'asen taada: bii kalaḡ debm taad taar teeco taar Raa ki gam j'ōkiḡ te kḡḡ maakḡ naaḡḡḡ ki eyo. ²⁵ 'Booyki bēe m'asen taada: do dōkiḡ do *Eli ki se, *Israel ḡk mēnd-daayge dēna kḡ kaad kēn se baara mōḡḡ ute laapa mēcē se, maane baate keede kḡ bo תכד tēd daama maakḡ naaḡ ki.

²⁶ Num gaḡ Eli se, Raa ןֶלִּינְ תֵּעֵּ גֹּתְנִי מֵנְד-דֵּאָי קֵדֶן קֵדֶן מֵאָקֶּה תֵּא נֶאֱמַר יֶסְרָאֵל קִי סֵי עֵי; נִימ ןֶלִּינְ גֹּתְנִי מֵנְד-דֵּאָי קֵדֶן iḡḡ maakḡ gēger kēn k'danḡḡ Sarepta kēn taa naaḡ Sidḡḡ ki. ²⁷ Do dōkiḡ do Elize ki kēn debm taad taar teeco taar Raa ki se kic bo, Israelge se ḡk jee bikidge dēna. Nabo maakde ki paac se, deb kalaḡ kic bo Elize ēdiḡ te lapi eyo; num gaḡ ēd lapi bo gaab ki kalaḡ kēn k'danḡḡ Naaman kēn kōd Siri.»

²⁸ Kēn jee maakḡ bee kēn Yaudge lee tusn maak ki jaay booy taar kēn naaḡ taadden se, naade maakde taarde doḡḡ ki piriḡ. ²⁹ Aan gōḡ gēger se lē do ko ki se, naade iinḡ iij-ḡkiḡ teecḡsiḡ naatn kḡ באַנְשִׁינְגֶּה תֵּא אḡ 'kōtn kōl ziri ki. ³⁰ Num gōtn se naaḡ iik uj jide ki kḡ but aal daande ki se kḡ uun doobiḡḡ baa.

Isa taad תִּכְּוִינְגָּה

³¹ Gōtn se Isa תכד baa maakḡ gēger kēn Kaparnayum kēn taa naaḡ Galile ki. *Bii sebit jaay aan se, naaḡ baa dooy jeege. ³² Jeeḡen booy taar kēn naaḡ dooyde se ḡkden taad eyo, taa naaḡ dooyden ute תִּכְּוִינְגָּה mala.

³³ Jee iḡḡ maakḡ *bee kēn Yaudge lee tusn maak ki gōtn ese se, gaaba kalaḡ se ḡk תִּכְּוִינְגָּה sitan. Kēn naaḡ aak Isa se תכד ḡḡḡ makḡḡḡ kḡ: ³⁴ «Waay! Naai Isan Nazaret. Naai tap bo naaje j'ōki dī ute naai? Naai se 'baado gen kutje! Maam se m'jeeli, naai se Debm *Salal kēn Raa bo ןֶלִּי.» ³⁵ Gaḡ Isa aaciḡḡ kaama kḡ: «'Doa! 'Teec naatn ro gaab kēn se!» Gōtn se gaabm se ooc daan jeege tu kḡ sitan se teec naatn roḡ ki kḡ tēdiḡ te dim eyo. ³⁶ Jee paacḡ aak nakḡ se, beer ḡkde kḡ lee taad ute naapa kḡ: «Kese taar kḡ dī bo bini! Gaabm se ute תִּכְּוִינְגָּה se, naaḡ taad sitange tu kḡ naade teec aḡḡḡ.» ³⁷ Gōtn se nookiḡḡ eem dōkḡḡ taa naaḡ gōtn ese paac.

Isa ēd lapia jee תִּכְּוִינְגָּה

³⁸ Kēn Isa jaay teeco maakḡ *bee kēn Yaudge lee tusn maak ki se, naaḡ baa bee Simon ki kḡ ḡḡ moomiḡḡ mēnda se roḡ ḡḡḡ kēdēk kēdēk. Gōtn ese naade תכד mētn Isa kḡ ḡ'saapm doḡḡ ki. ³⁹ Isa baado no doḡḡ ki aac kaama תכד ki kḡ roḡ ḡḡḡ kēdēk se tēḡec urlu. Gōtn ese sum bo mēnda se naar iinḡ daara kḡ baagden tēdn תכד.

⁴⁰ Kaad kēn jaay kaada baa baa kooco se, jeege dēna baano ute jee תִּכְּוִינְגָּה napar napar gōtn Isa ki kḡ nana

naŋa kic bo naaŋ ɔndiŋ jiiŋ doŋ ki, ɔɔ jee kɔɔŋgen se paac ɔŋ lapi. ⁴¹ Gɔtn ese kic sitange dena teec naatn ro jeege tu ɔɔ ken naade teec teec se ɔɔɔɔ ɔɔɔɔ makɔŋ ɔɔ: «Naai se, 'Goon Raa.» Gaŋ Isa aacden kaama ɔɔ j'iŋte taada, taa naade se jeeliŋa naaŋ bo *al-Masi.

Isa baa taad Labar Jiga taa naaŋ Jude ki

⁴² Tanɔɔriŋ-ɔɔriŋ se, Isa iin teec baa do kɔɔɔ-baar ki gɔɔɔ kaam kalaŋ. Gɔtn se jee denge se iin taa jeŋa ɔɔ ken naade jaay ɔŋŋ se, jee se je naaŋ ade kɔɔɔ eyo, num 'kɔɔɔpm king ute naade. ⁴³ Gaŋ Isa terlden ɔɔ: «Bɛeki se, m'baa taadn Labar Jigan gen Gaar Raa se, maakŋ gegerge tun kuuy kici. Taa naaŋ se bo Raa ɔlu-mo.»

⁴⁴ Isa lee taad taar Raa maakŋ *beege tun ken Yaudge lee tusn maak ki ken taa naaŋ Jude ki se paac.

Jee ɔɔ deet deet ken took gen tɛdn jee metn Isa ki (Mt 4.18-22; Mk 1.16-20)

5 Bii kalaŋ, Isa daar daar taa baar ken k'danŋiŋ Genezarɛt se ɔɔ gɔtn se jee denge baado deebiŋ bat gen booy taar *Raa. ² Gɔtn se Isa aak markabge dio daar daar taa baar ki ɔɔ jee toocŋ kenŋgen ɔɔɔɔɔ maak ki se daar tug tug genddege. ³ Gɔtn se Isa ook maakŋ markab ken kalaŋ ɔɔ markabm ese se gen Simon. Naaŋ taad Simon ki ɔɔ: «Iik 'baa naan ki ɔɔɔ.» Gɔtn se Isa ing maakŋ markab ki ɔɔ baag dooy jee denge.

⁴ Ken naaŋ jaay taad naŋ taariŋ se, naaŋ deek Simon ki ɔɔ: «Iik 'baa gɔtn ken maaniŋ jerle, ute jeeige se, 'tu-unki gendsege maan gen toocŋ kenŋge.» ⁵ Simon terliŋ ɔɔ: «Debm dooy jeege, daan ɔɔɔ ki ute magaliŋ se, naaje k'dabarga dena nabo j'iŋ te dim eyo. Num gaŋ do taari ki se, gendge se maam m'aden tuun maan.» ⁶ Ken naade jaay tuun genddege maan se, naade uuno kenŋge dena; bini genddege kic bo baa baa nɛɛɛ! ⁷ Naade dan meddegen maakŋ markab ken kuuy se te jide taa ade baa num, aden noogo. Meddege jaay baado ɔŋde se, markabdegen di se paac naade doocin tal tal ute kenŋge, bini baa baa duubm maan.

⁸ Ken Simon Pier jaay aak nakŋ ese se, naaŋ baado ooc metn jɛ Isa ki deekiŋ ɔɔ: «Meluma, iik naatn ɔɛɛm ki; taa maam se m'debm *kusiŋa.» ⁹ Taa kenŋgen den ken naade uuno se, Pier ute medinge se beere baa ɔkde. ¹⁰ Medingen Jak ute Jan ken gaan Zebedege se aak se, beere ɔkde kici. Gɔtn se Isa deek Simon ki ɔɔ: «Ŋte beere! Naan ki se, naai 'baa je jikilimge bo andeno baa doobm Raa ki.» ¹¹ Markabdege se naade tiik baano taa jeŋ ki ɔɔ gɔtn ese sum bo, naade resn te nakdege paac ɔɔ daaniŋa.

Isa ɛf lapi debm bikid ki (Mt 8.2-4; Mk 1.40-45)

¹² Bii kalaŋ Isa iin baa maakŋ geger ken kalaŋ ɔɔ gɔtn se debm bikidi baado ɔŋŋa. Gaabm se roŋ paac taal aace. Ken naaŋ aak Isa se, naaŋ ooc metn jeŋ ki ɔɔ tɔnd metiŋ ɔɔ: «Melje, ken naai 'je num, ɛdum lapi taa rom

se daapm 'toodn ɔɔɔɔ ɔɔɔɔ.» ¹³ Isa ɔɔ jiiŋ utiŋa ɔɔ deekiŋ ɔɔ: «Yɛɛ, maam m'jea, ɔŋ roi daapm 'toodn ɔɔɔɔ ɔɔɔɔ!» Gɔtn se sum bo, gaabm se kɔɔɔŋŋ ɔŋŋa. ¹⁴ Gɔtn se Isa deekiŋ ɔɔ: «Ŋte baa 'taadn nam ki. Taa naai ɔŋ-ga lapi se 'baa 'taad roi *debm tɛdn serke Raa ki se ɔɔ 'baa ɛd *serke Raa ki aan gɔɔ ken *Musa taadiŋo maakŋ Kitap ki, taa naai se roi daapga toodga ɔɔɔɔ ɔɔɔɔ se. Bin bo, jeege paac 'jeele, naai se ɔŋga lapi.» ¹⁵ Gɔtn se jeege baag ɔɔɔɔ maaniŋ gɔɔɔ baa se paac ɔɔ jeege dena lee tusu gen booy taariŋa ɔɔ jee kɔɔŋge se lɛ baado se gen je lapi rode. ¹⁶ Gaŋ Isa se teec baa do kɔɔɔ-baar ki kaliŋ ki gen tɔnd metn Raa.

Isa ɛf lapi debm k'runŋuy ki (Mt 9.1-8; Mk 2.1-12)

¹⁷ Bii kalaŋ Isa dooy dooy jeege ɔɔ maakŋ jeege tun naaŋ dooyde dooy se ɔɔ *Parizige ute jee jeel taadn ɔɔɔŋ metn Ko Taar Raage. Naade se iinŋo maakŋ naaŋge tun taa naaŋ Galile ki ute kengen taa naaŋ Jude ki ɔɔ ute kengen iinŋo maakŋ geger ken Jeruzalem ki. Gɔtn se Isa ute ɔɔŋŋ Meljege se, ɛd lapi jee kɔɔŋge tu. ¹⁸ Gɔtn ese sum bo jeege uuno debm k'runŋuy do nakŋ toodiŋ ki. Ken naade aan se, naade je doobm an kend ɔŋŋ Isa. ¹⁹ Nabo taa jeege den den se naade ɔŋ te doobm an kend ɔŋŋ Isa eyo. Taa naaŋ se bo naade uun ookŋsiŋ do bee ki raan ɔɔ ɔɔɔ taa ɔɔɔ ɔɔ naade ɔɔɔŋŋ do nakŋ toodiŋ ki naan Isa ki daan jeege tu. ²⁰ Ken Isa jaay aak naade aal maakde doŋ ki se, deek ɔɔ: «Gaaba, *kusiŋige se, maam m'ɔɔɔlisinga naatn.»

²¹ Ken jee jeel taadn ɔɔɔŋ metn Ko Taar Raage ute Parizige jaay booy se, naade baag naaŋ te naapa ute mind naaŋ ki ɔɔ: «Naaŋ se tap bo naŋa jaay naaj Raa bin se? Ken 'na ɔɔɔ kusin deba se, Raa kaliŋ ki sum ey la?» ²² Aan gɔɔ Isa jeel maak-saapde se, naaŋ terlden ɔɔ: «Taa di jaay naase 'taadki ute maakse bin se? ²³ Gen naase ki num, ken gay bo ɔɔɔ ciri, ken m'deekŋ m'ɔɔ: «Kusiŋige se, maam m'ɔɔɔlisinga naatn» ɔɔɔ m'deekŋ m'ɔɔ: «Iiŋ ɔɔ 'lee» se lɛ? ²⁴ Bin num, naase aki 'jeele maam *m'Goon Deba se m'ɔɔɔ ɔɔɔ gen ɔɔɔ kusin jeege.» Gɔtn se, Isa deek debm k'runŋuy ki ɔɔ: «M'dee-ki m'ɔɔ: iinŋ, uun nakŋ toodi se ɔɔ 'baa bei ki.»

²⁵ Gɔtn ese se sum bo, gaabm se, iin daara naan jeege tu, uun nakŋ toodiŋa ɔɔ baa beŋ ki. Ken naaŋ baa baa se naaŋ ɔɔɔ Raa. ²⁶ Jee gɔtn ese paac nakŋ se deel dode ɔɔ naade ɔɔɔ Raa kici. Gɔtn se naade beere ɔkde se, taad ute naapa ɔɔ: «Nakage, jaaki se, 'laakkiga nakgen ken deel do aak eyo!»

Isa dan Lɛbi (Mt 9.9-17; Mk 2.13-22)

²⁷ Ken nakgen se jaay deel se, Isa teec teec se aak *debm ɔɔŋ miiri roŋ Lɛbi ing king gɔtn tɛdn naabiŋ ki. Naaŋ deekiŋ ɔɔ: «Iiŋi 'daanuma!» ²⁸ Gɔtn se sum bo Lɛbi iinŋ, ɔŋ nakiŋge paac ɔɔ daan Isa.

²⁹ Gɔtn se Lɛbi tɛd ɔɔɔ dena ɔɔ dan Isa beŋ ki gen baa ɔɔɔ. ɔɔ jeege dena ing ɔɔ te naade ɔɔ maakde ki se *jee ɔɔŋ miirge ɔɔ jee kuuy se kici ute te naade.

³⁰ Gɔtn se, *Parizige ute jee jeel taadn ɔɔɔŋ metn Ko

Taar Raage se jaay aakde se mooy naan ki dir dir ƙƙ taad jeege tun metn Isa ki se ƙƙ: «Gen di jaay naase ƙƙ-ki ƙƙ aayki ute jee ƙƙƙƙ miirge ƙƙ jee *kusinge se?»³¹ Isa terlden ƙƙ: «Jee rode kiji se, naade je daptor eyo, num ken je daptor se, jee ƙƙƙƙge. ³² Maam m'baado se gen dan jee ken saap ƙƙ naade aak beɛ naan Raa ki se eyo, num maam m'baado se gen jee jeel rode ki naade jee kusinge, taa l'ɛrl maakde do Raa ki.»

Metn taar *siam

³³ Naan ken se jeege baado taad Isa ki ƙƙ: «Jee metn Jan-Batist ki ute jee metn *Parizige se tɛdga num lee tuun siam ƙƙ tɛnd metn Raa. Num jee metn naai ki se ƙƙ ƙƙ aaye.»³⁴ Isa terlden ƙƙ: «Jeegeen baado ƙƙƙƙ mɛnda jaay gaabm mɛnda utu te naade se, kaad ken se naade l'ƙɔŋ kuun siam la? Mɛt ki eyo. ³⁵ Num gan bii kalan kaadɪŋ utu kaana gaabm mɛnda se j'utu j'lan ƙƙƙƙn naata ƙƙ naan ken se jaay bo, mɛdɪŋge se lee tu-un siam gen tɛnd metn Raa.»

³⁶ Isa taadden ute kaal naagɪ taara daala ƙƙ: «Nam ƙƙ kala koono nɛɛɪga nɛɛɪ se, ade ƙƙ nɛɛɪm taar kal kiji jaay an kal do ki eyo; ey num taa kal kijin ken k'nɛɛpo se cɛɛ sum, ƙƙ ken j'aalinga kic num, naade se ƙƙ tum eyo. ³⁷ Ƙƙ tɛn koojɪ biŋ utu iin kiŋ se, j'ɔmbiŋ maakɪ k-lɛɛterge tun koono eyo; ey num tɛn koojɪ biŋ se, an dɔƙbm ute k-lɛɛterge se naatn. Ƙƙ tɛn koojɪ biŋ se lɛ l'ƙƙƙƙ naan ki cɛɛ ƙƙ k-lɛɛterge se lɛ, dɔƙbm tu-jɪ kici †. ³⁸ Num gan beɛki num, tɛn kaam ki se j'lan ƙƙmb maakɪ k-lɛɛterge tun kiji kici. ³⁹ Ƙƙ debm aayga kaay tɛn †† coodi tɔƙlum se lɛ, tɛn kaam ki se, boŋ tɔƙɪ ey sum. Taa naan deek ƙƙ: ken nijim cir paac se tɛn ken coodi tɔƙlum se.»

Isa se naan bo mɛl *bii sebit

(Mt 12.1-14; Mk 2.23-28, 3.1-6)

6 Bii kalan bii sebit ki se, Isa ute jee metɪŋ ki deel maakɪ gɔtn gem ki. Gɔtn se jee metɪŋ ki tɛɛc do gemge ƙƙ ƙƙd kaamiŋ maakɪ jɪde ki ƙƙ taane. ² Num *Parizigen kandum gɔtn ese taadden ƙƙ: «Gen di jaay naase l'ɛdki nakɪ ken j'und te kulu eyo gen tɛd bii sebit ki se?»³ Isa terlden ƙƙ: «Naase l'dooyɪŋki te ey la, nakɪ ken *Daud tɛd ute jeenge kaad ken naade bo tɔƙde se?»⁴ Naan endo maakɪ *ƙƙƙƙ gen *Raa ki, ƙƙ tɔƙ mappan j'ɛdɪŋga kɛd *sɛɪkɛ Raa ki, ƙƙ ƙƙ ɛdo jeenge tun metɪŋ ki kici. Ey num, ken ƙƙ doobm l'ƙƙsn se jee tɛdɪn sɛɪkge Raa ki kalde ki sum.»

⁵ Ƙƙ tɛɪ Isa deekden ƙƙ: «*Goon Deba se lɛ, naan bo Mɛl gen bii sebit.»

⁶ Ken aan bii sebit ken kuuy se, Isa baa end maakɪ *bee ken Yaudge lee tusn maak ki se ƙƙ dooy jeege. Gɔtn ese, naan ƙƙ gaaba kalan jɪ daamiŋ ooyga kooyo. ⁷ Jee jeel taadn tɔƙƙ metn Ko Taar Raage ute Parizige se ƙnd kaama Isa ki tak taa naade je an kaaka ken ɪl'kɛdn lapija gaab ken se bii sebit ki num, bin se naade an ƙƙƙƙ mindɪŋa. ⁸ Aan ƙƙ Isa jeel saapm-maakde ki se, naan deek gaab ken jɪŋ ooyga kooy se ƙƙ: «Iɪŋi

† Yaudge se tɔmb tɔtdegen gen koojɪ biŋ se maakɪ k-lɛɛterge tu. †† Tɔtn Yaudge se daayum taad ute tɛn koojɪ biŋ se sum.

l'daar naan jeege tu.» Ƙƙ gaabm se iin daara. ⁹ Gɔtn se Isa taadden ƙƙ: «Maam m'je tɛnd mɛtse: bii sebit ki se, j'lundsenga kulu gen tɛdn beɛ lɔbu gen tɛdn *kusiŋ lɛ? Ƙƙ ƙƙ deba jaay dim an doŋ ki num, an kaaj lɔbu an ƙƙƙƙ naan l'kut lɛ?»¹⁰ Gɔtn se Isa uun kaamiŋ aak dɔƙde paac ƙƙ deek gaabm ken jɪŋ ooyga kooy se ƙƙ: «l'ɛɛj jii!» Ƙƙ gaabm se sɛɛj jɪŋa ƙƙ gɔtn ese sum bo jɪŋ ƙƙ lapija. ¹¹ Ken Parizige ute jee jeel taadn tɔƙƙ metn Ko Taar Raage jaay aak nakɪ se, maakde taarde doŋ ki piriŋ ƙƙ taad ute naapa do nak ken naade utu l'ɛdn do Isa ki.

Isa beɛr tɔƙƙ jee kaan naabingen sik-kaar-dio

(Mk 3.13-19; Mt 10.1-15; NJKN 1.13)

¹² Kaad ken se sum bo, bii kalan Isa baa ook do ko ki gen keem Raa ƙƙ maakɪ ƙƙƙ ken te magaliŋ se, naan eem Raa. ¹³ Ken gɔtn jaay iip se, naan dan jee metɪŋ ki ƙƙ maakde ki se, naan beɛr tɔƙƙ jeege sik-kaar-dio ken naan danɛde jee kaan naabinge. Kɛse bo ro jee se: ¹⁴ Simon se, naan danɪŋ te ro Piɛr, Andre se genaana, Jak, Jan, Pilip, Bartelemi, ¹⁵ Matiye, Tɔma, Jak goon Alpe, Simon debm je kujɪ naanɪŋa, ¹⁶ Jud goon Jak ƙƙ Judas Iskarɔt, naan bo debm utu kutn Isa se.

Isa dooy jeege ƙƙ ɛd lapija jee ƙƙƙƙge tu

(Mt 5.2-12)

¹⁷ Ken Isa jaay ƙƙƙ do ko ki ute jee metɪŋ ken sik-kaar-di se naan ƙƙ gɔtn tood tal jaay naan daara ƙƙ gɔtn se naan ƙƙ jee den metɪŋ ki ute jeege dɔƙdɔ dɛna iɪŋo taa naan Jude ki, kengen iɪŋo maakɪ gɛgɛr ken Jeruzalem ki, ƙƙ kengen kuuy se iɪŋo taa naan Tir ute gen Sidɔŋ ki ken iŋg maakɪ gɛgɛrge tun taa baar ki. ¹⁸ Naade baado se gen booy taariŋa ƙƙ gen je lapi rode, ƙƙ jee ƙƙ ƙƙƙ sitangen ken lee dabarde se kic bo ƙƙ lapija. ¹⁹ Jee dengen tus paac se nana nana kic bo je kutn ro Isa taa debm utga ron num, ƙƙƙ Isan l'ɛec ron ki se, ɛden lapija.

Jee maak-raapge ute jee ken aden kaan nakɪ ƙƙƙ

²⁰ Gɔtn se Isa uun kaamiŋa aak jee metɪŋ ki ƙƙ taadden ƙƙ:

«Maak-raapo naase jee daayge tu, taa *maakɪ Gaar Raa se naase ki.

²¹ Maak-raapo naase jee bo tɔƙsn bɔɪse se, taa naase utu aki ƙƙsn dɛɪŋ te maraad se!

Maak-raapo naase ken bɔɪse maakɪ kaa-maan ki, taa naase se utu aki kooy koogo.

²² Maak-raapo naase ken jeege jese eyo, ƙƙd undse naatn,

naajse ƙƙ tɔsn taar jɪŋ eyo dose ki,

taa naase aalki maakse do *Goon Deb ki ‡.

²³ «Ken nakgen se jaay aanga dose ki num, bii ken se ƙƙki maakse l'raap sakan ƙƙ l'daamki te maak-raapo! Taa maakɪ raa ki se, Raa utu asen ƙƙƙ bɛdse den aak eyo. Bin bo bugdegen do dɔkiŋ se lee dabaro jee taad taar teeco taar Raa ki se bin kici.

‡ Goon Deba je taad te Isa *al-Masi.

²⁴ «Num gan asen כַּכְּנָא naasen jee nak denge taa בִּרְסֵי naase חֲקִיגָא dose.
²⁵ Asen כַּכְּנָא naasen ken בִּרְסֵי dim daaysen ey se, taa naase bo utu asen כַּכְּנָא.
 Asen כַּכְּנָא naasen jee ing 'tooyki koogo בִּרְסֵי, taa naase se maakse utu 'taju כַּכְּנָא utu aki keeme.
²⁶ Asen כַּכְּנָא naasen ken jeege paac taad taargen nijim rose ki sum se,
 bin bo bugdegen do דִּכְיִן se tēdo ute jeegen tēd rode aan gִּכְּ jee taad taar teeco taar Raa ki bin kici.»

Ijeki jee taamooysege (Mt 5.38-48; Rm 12.17-21)

²⁷ «Gan maam m'laadsen naase ken ing booyki taarum se, מ'כִּי: Ijeki jee taamooysege, 'tēdki בְּעֵי jeege tun jese eyo. ²⁸ כִּכְנָא booro do jeege tun naamse כַּכְּנָא eemki Raa taa jeegen ken dabarse se. ²⁹ Ken nam jaay חֲדִיגָא mētn bi ki num, 'tērlin ken do ji kuuy se kici. Ken nam jaay uunga kali magal se, kali baatn maak ki se kic num, חֲתֵי 'כַּכְּנָא. ³⁰ Debm ken jaay חֲנֹד mētn dim gִּכְּ ki num, עֲדִין כַּכְּנָא nam jaay uunga dimi num, חֲתֵי 'בָּא baayina. ³¹ Bēe ken naase 'Ijeki jeege asen tēdse, naase kic num, 'tēdki jeege tu bin kici.

³² «Ken naase jaay 'Ijeki jeegen jese sum num, bin se nakn jaay 'lasen כַּכְּנָא ro ki tap bo gִּכְּ. Taa jee *kusi- inge kic le je naapa bin kici! ³³ כַּכְּנָא ken naase jaay 'tēdki בְּעֵי jeege tun 'tēdsen בְּעֵי naase ki sum num, bin se nakn jaay 'lasen כַּכְּנָא ro ki se tap bo gִּכְּ. Taa jee kusi- inge kic le lee tēd בְּעֵי ute naapa kici! ³⁴ Ken naase jaay עֲדִי se bo jeege tun utu asesin tērl כַּכְּנָא gִּכְּ ki sum num, bin se nakn jaay 'lasen כַּכְּנָא ro ki se tap bo gִּכְּ. Taa jee kusi- inge kic bo lee עֲדִי se ute naapa, taa naade jeele 'ladesin כַּכְּנָא gִּכְּ ki! ³⁵ Num gan naase se, 'Ijeki jee taamooysege; 'tēdki בְּעֵי jeege tu כַּכְּנָא ken עֲדִי se jeege tu num, חֲתֵי 'saapki כַּכְּנָא 'ladesin כַּכְּנָא. Bin bo Raa utu asen tēdn בְּעֵי den aak eyo כַּכְּנָא naase se 'l'utu 'lasen dan gaan Raagen Taaro. Taa Raa se naan debm jiga כַּכְּנָא naan tēd בְּעֵי do jeege tun k'tēdden בְּעֵי kic bo naade jeel eyo כַּכְּנָא tēd בְּעֵי jee kusi- inge tu kici. ³⁶ 'Kercelki aan gִּכְּ Bubsen maakn raa ki, kercel se.»

חֲתֵי 'כַּכְּנָא do jeege tu (Mt 7.1-5,15-20, 12.33-37)

³⁷ «חֲתֵי 'כַּכְּנָא do jeege tu, כַּכְּנָא naase kic bo 'lasen כַּכְּנָא dose ki eyo. חֲתֵי 'kēndki tēl nam gen kutina, bin se naase kic 'lasen כַּכְּנָא kut eyo. Ken naase jaay 'lee כַּכְּנָא naagn naapa num, Raa kici asen כַּכְּנָא kusinse. ³⁸ Eđki naka jeege tu taa 'l'utu 'lasen kēdn naase ki kici: ute gִּכְּ ken naase 'lee 'dכַּכְּנָא jeege tu se, Raa utu asesin כַּכְּנָא, doocn kōnd gazagaza כַּכְּנָא asesin חֲתֵי cir cir. Bin bo ute nakn ken naase 'lee 'dכַּכְּנָא ki nakge jeege tu se, naase kic 'l'utu 'ladesin כַּכְּנָא bin kici.

³⁹ «Ter Isa taadden ute kaal naagn taara kuuy daala כַּכְּנָא: debm kaam-כַּכְּנָא 'כַּכְּנָא naapin debm kaam-כַּכְּנָא la? Naaden di paac se 'si maakn gִּכְּ ki ey ne? ⁴⁰ Debm lee mētn deb ken dooyin se 'כַּכְּנָא cir debm

dooyin eyo. Num gan debm mētn deb ki jaay melin dooy כַּכְּנָא se, naan utu 'tēdn aan gִּכְּ melina.

⁴¹ «Mu כַּכְּנָא ken kaam genaai ki bo naai חֲנָא aakina. Num gen di jaay naai חֲנָא aak gudum kaagn kaami ki ey se? ⁴² Ute naan se bo, naai 'כַּכְּנָא deekn genaai ki כַּכְּנָא: גַּע- naama, 'baado m'ai כַּכְּנָא mu kaami ki. Nakn naai 'tēdin se, mētn ki eyo! Ey num naai כַּכְּנָא mētn-gudum kaagn kaami ki se kici! Bēeki num, כַּכְּנָא mētn-gudum kaagn kaami ki se ram, jaay bo kaami 'כַּכְּנָא kaakn jiga bin jaay 'כַּכְּנָא mu כַּכְּנָא ken kaam genaai ki se!»

Kaaga ute koojina

⁴³ «Kaagn jiga se koojin aak kus eyo כַּכְּנָא kaagn כַּכְּנָא le חֲנָא ooj koojin jig ey kici. ⁴⁴ Taa kaagge se 'laak k'jeelde ute koojdege: taa naan se bo 'כַּכְּנָא tuugn koojin חֲנָא do kaag ken ute kōrōdin eyo כַּכְּנָא חֲנָא tuugn koojin k-yooko se do k-lili ki ey kici. ⁴⁵ Debm בְּעֵי se, בְּעֵי se iin maakin ki, כַּכְּנָא debm *kusi- inge se, kusi- inge se kic bo iin maakin ki. Taa taar ken jikilimge lee taad paac se iin maakde ki.»

Beegen dio

(Mt 7.21-29; 2Pr 1.5-10)

⁴⁶ «Naase ing 'danum ki: Meluma, Meluma. Num gen di jaay bo naase 'baateki gen tēdn nakn ken maam m'laadsen מ'כִּי aki tēd se? ⁴⁷ Debm baado gִּכְּ ki, booy taaruma כַּכְּנָא ing do ki se, 'booyki 'lasen taadn nakn ken naan tecin tece. ⁴⁸ Naan se tec aan gִּכְּ debm baa כַּכְּנָא beena: naan ud gִּכְּ jērlē bini aan do ko ki jaay bo חֲנֹד mētn beena. Ken naan jaay iin aas sum se, maane eed dena כַּכְּנָא oolge kic bo dooco כַּכְּנָא makn baado deeb bee se bat nabo, חֲנָא tēdin te dim eyo, taa bee se k'l'iin jiga. ⁴⁹ Num gan debm booy taaruma כַּכְּנָא ing do ki ey se, naan se tec aan gִּכְּ debm ken ud te gִּכְּ ey sum bo iin beena. Ken oolge dooco jaay כַּכְּנָא makn כַּכְּנָא baado deebin bat se, bee se ru nan tak.»

Isa ute bubm asgarge

(Mt 8.5-13)

7 Ken Isa jaay taad nan taarin naan jeege tu aas se, naan baa end maakn geger ken Kaparnayum ki. ² Gōtn se bubm asgarge se כַּכְּנָא bulu kalan bin se naan jēn den aak eyo. Nabo bulin se ooc כַּכְּנָא kaam yoa. ³ Ken gaabm se jaay booy 'l'utu maan Isa se, gִּכְּ se naan iin חֲנָא magal Yaudge kandum taa baa sēl mētn Isa num, ade baa utu kēdn lapia bulin ki se. ⁴ Ken magal Yaudge jaay aan gִּכְּ Isa ki se, naade eemin כַּכְּנָא: «Bēeki num, gen tēdn בְּעֵי se, 'tēdn gaab ken se. ⁵ Taa naaje Yaudge se, gaabm se jejeki dena כַּכְּנָא naan mala bo iinjeki bee ken k'lee k'tusn maak ki se.»

⁶ Gōtn se Isa baa ute naade. Num ken naan aan te cēe bee magal asgarge tu ey sum bo, bubm asgar *כַּכְּנָא mege חֲנָא mēdin taa an taadn כַּכְּנָא: «Meluma, חֲתֵי dabar roi gen baado beem ki, taa maam se m'laas dim naani ki eyo. ⁷ Taa naan se bo, maam מ'כִּי m'baa te gִּכְּ ki ey se. Num gִּכְּ daari ki se, naai 'taad ute taari sum bo, debm tēdn naabum se 'כַּכְּנָא lapia. ⁸ Taa maam

se, kic m'kaam ji deb kuuy, nabo m'k'k asgarge kaam ji maam kici. Ken m'ingga num m'deek deb kalan ki m'k'k: 'Baa se, naan iin 'baa. Ɔ m'deek deb kuuy ki m'k'k: 'Baado se, naan iin baado. Ɔ bulum ki se jaay, m'deekin m'k'k: 'Ƨedn nakn ese se, naan iin Ƨedina.»
 9 Ken Isa jaay booy taar ese se, taara se Ɔkin taad eyo. Ɔtn se naan Ƨerl aak jee dengen baado metin ki se Ɔ naan deekden Ɔ: «'Booyki m'lasen taada: maakn gaan *Israelge tun ute dende kic bo maam m'ln te nam jaay aal maakin do *Raa ki aan Ɔk gaabm ara se eyo.»
 10 Ɔr jee naan Ɔdeno naaba jaay aan been se, naade Ɔn bul se Ɔnɔa lapi.

Isa dur goon mend-daay daan yoge tu

11 Naan ken se jaay, Isa iin baa maakn geger ken k'lanin Nayn. Jee metin ki ute jeege dena baa ute naana.
 12 Ken Isa ute jeege jaay aan taa doob ken j'an kend maakn geger ki se, naade aak jeege uuno yoa Ɔ ken ooy se goon mend-daaye Ɔ naan kalin ki sum bo maakn kon ki. Ɔtn se jeege dena daan mend se. 13 Ken Meljege jaay aak ko goono se, naan Ƨinɔn don ki Ɔ deekin Ɔ: «'Ɔnte Ɔk'k.» 14 Ɔtn se Isa iiko Ƨee jeege tun uuno yo se, Ɔnd jin do baranɔal ki Ɔ Ɔtn se, jee baan baa ute yo se daara Ɔ Isa deek goon Ɔd ki se Ɔ: «M'deeki m'k'k, iin!» 15 Ɔtn se goon Ɔdn ooyga kooy se duru iin ing ute metina Ɔ baag taadn taara. Ɔ Isa Ɔk Ƨinɔn kon ki. 16 Ken jeege jaay aak nakn se, beere baa Ɔkde paac Ɔ naade *nook Raa Ɔ: «Debm taad taar teeco taar Raa ki magal se, beere, baadoga daanjege tu. Kese Raa mala bo baadoga kaakn jeenge!» 17 Taa naan se bo jee taa naan Jude ki ute jee ken taa naanje tun Ƨes ki se, paac se ing bo gen Ɔknsn maana do nakge tun ken Isa Ƨdo se.

Jan-Batist ute Isa

(Mt 11.2-19)

18 Ɔtn se jee metn Jan-Batist ki baado taad melde ki. Ken Jan jaay booy taarde sum se, maakde ki se naan dan jeege dio, 19 Ɔ Ɔde Ɔtn Melje Isa ki taa 'baa Ɔnd metin Ɔ: «Naai bo debm ken jeege ing aak kaama j'Ɔn utu ade baa se Ɔbu k'l'booy nam kuuy Ƨe?» 20 Ken naade jaay aan Ɔtn Isa ki se, jee se taad Ɔ: «Naaje se Jan-Batist bo Ɔjeno Ɔtn ki Ɔ k'l'Ɔnd meti: naai bo debm ken jeege ing aak kaama j'Ɔn utu ade baa se Ɔbu k'l'booy nam kuuy Ƨe?» 21 Naande ki se sum bo, Isa Ƨd lapi jee ƆkƆdege tu dena. Maakde ki se jeege ken ƆkƆk tujdenga tuju ute jee Ɔk ƆkƆk sitange se kic naan edden lapi Ɔ jee kaam-ƆkƆge den se kic bo naan ƆdƆden kaamdege. 22 Ɔtn se Isa deek jeege tun Jan Ɔdeno naaba se Ɔ: «'Baa 'taadki Jan ki nakn naase mala aakinɔiga ute kaamse Ɔ booyinɔiga ute bise: jee kaam-ƆkƆge Ƨe aakga, jee Ƨekedɔge Ƨe leega talam talam, jee bikidɔge Ƨe Ɔnɔa lapi Ɔ rodege Ƨe toodga ƆkƆk ƆkƆk, jee duguyge Ƨe Ɔrse booy booyo, jee ooyga kooy kic Ƨe duroga daan yoge tu Ɔ Labar jiga se Ƨe, k'l'taadinga jee daayge tu. 23 Maak-raapo debm ken jaay ai kaamin Ɔnɔe doobm gen kaal maakin do maam ki ey se.»

24 Ken jee Jan Ɔdeno naaba jaay Ɔk Ƨerl baa se, Isa baag taadn taar Jan se jee denge tu Ɔ: «Do Ɔd-baar ki se naase tap bo ingkiro kaakn nana? Ɔbu ingkiro kaakn mu taa baar ken kuul teen baansin kaam ara kaam ara se la? 25 A-a! Bin num naase ingkiro kaakn nana? Ɔbu ingkiro kaakn gaabm ken tus kalge aak beere se Ƨe? Ɔtn. Jee lee tus kalgen aak beere gen koono se ute jee maalg se, naade se ting maakn bee gaaringe tu. 26 Ɔbu naase tap bo ingkiro kaakn nana? Naase se ingkiro kaakn debm taad taar teeco taar Raa ki se la? Deere, 'booyki m'lasen taada: naan se debm taad taar teeco taar Raa ki nabo naan magal cir debm taad taar teeco taar Raa ki se daala. 27 Naan se bo debm ken Raa taado taarin do Ɔkin maakn Kitap ki Ɔ:

'Booyo, maam m'ai Ɔl debm kaan naabum naani ki, taa ai 'daapm doobi. †

28 «'Booyki m'lasen taada: maakn jeege tun mendge toojden do naan ki ara bini aan do Jan ki se, debm ken magal cirin Jan se, Ɔtn. Anum debm *maakn Gaar Raa ki se baat aan Ɔk di kic bo, naan se bo magal cir Jan.

29 «Jee denge ute *jee Ɔkn miirge jaay booy taarin se, Jan *batizde taa naade jeelga Raa se Ƨd naka ute doobina. 30 Num gan *Parizige utu jee jeel taadn ƆkƆn metn Ko Taar Raage se, naade se baate tookn do nakge tun ken Raa je Ɔ aden Ƨdn naade ki se. Bin bo, naade baate tookn ken Jan aden batizi.»

31 Ƨer Isa taadden Ɔ: «Jee Ɔrse tap bo, m'aden Ɔmb beye ute nange? Naade tap bo tec nange? 32 Naade se tec aan Ɔk gaangen ing Ɔr ki jaay taad ute naapa Ɔ: *Naaje k'tuysen kaa nabo naase 'baate daamki.* Naaje k'l'laarsen kaa yoa nabo naase 'baate keemki.

33 «Ey num Jan-Batist baado se, naan Ɔ mapp eyo Ɔ aay Ɔtn koojn bin eyo Ɔ naase Ɔki num: naan se debm sitan! 34 Ken *Goon Deba jaay baado se Ɔk Ɔk aaye, nabo naase Ɔki num: naan se debm kaam-ƆkƆ Ɔ debm kaay-koono Ɔ Ɔk mede ute jee Ɔkn miirge Ɔ ute jee *kusinge! 35 Num gan jee took aal maakde don ki se, aak Ɔkga jeel-taar Raa se ute doobina.»

Isa ute mend Ƨdn *kusiɔa

36 Bii kalan Ɔd *Parizi kalan bini, dan Isa been ki, gen baa Ɔknsn ute naana. Ken Isa jaay baa been ki se, Ɔtn se naade tood ute Ƨesde jaay bo baag ƆkƆ do tabil ki. 37 Menda kalan iinɔn maakn geger ken se Ɔ jeege paac jeelin naan se, mend Ƨdn kusiɔa. Naan baado Ɔnde taa naan booyga booy j'Ɔn Isa utu ing Ɔ Ɔn Ɔtn Ɔd Parizi ki se. Ken naan baado baa se, naan uuno naka aan Ɔk k-ƆkƆ kalan ko bo k'ƆkƆ k'l'daapina. K-ƆkƆ se k'l'daapin ute nakn ken k'lanin albatir †, Ɔ naan se dooc ute itir. 38 Naan baado kaam je Isa ki Ɔ naan eeme Ɔn kaa-maani se neet je Isa Ɔ naan Ɔtinin ute beekin Ɔ baam Ɔk aay jen se ute maak-raapo Ɔ Ɔyin itir do jen ki.

† Aak Mal 3.1. †† Albatir se napar koa aama ken k'ƆkƆ k'l'daapina gen Ɔmb itir.

³⁹ Kɔd Parizi ken danj Isa beej ki jaay aak nakj bin se, taad ute maakinj kɔ: «Ken gaabm se jaay debm taad taar teeco taar Raa ki deer num, mend baado utinj se, naan an jjeelinj naan se, mend tedn kusina.» ⁴⁰ Gɔtn se Isa taadinj kɔ: «Simon, maam se m'ak taara m'ai deeke.» Naan terlinj kɔ: «Debm dooy jeege, 'taada.» ⁴¹ Isa kɔ: «'Booyo. Debm kalanj kɔ jee seɛge dio. Deb kalanj se ey num an kɔɔɔ tamma kaar-mii kɔ debm kuuy se le ey num an kɔɔɔ tamma si-mii. ⁴² Num ganj dim naade aan kɔɔɔ seɛde gɔtɔ se, naade di se paac, naan tɔɔɔ seɛdege se naata. Num maakj naade ken di se, debm edden seɛ se ken gay bo an 'je ciri?» ⁴³ Simon terlinj kɔ: «Gen maam ki num m'ak, debm ken seɛɛ den jaay bo k'laɔɔɔ se.» Isa deekinj kɔ: «Kese naai 'taad-ga taar met ki.»

⁴⁴ Gɔtn se Isa uun terl aak mend se, kɔ deek Simon ki kɔ: «Naai aak mend se daamo! Gɔtn maam m'endo bei ki se, naai edum te maan tugj jem eyo; num ganj mend se neetum jem ute kaa-maaniɔa kɔ tumsinj ute beek-ina. ⁴⁵ Kɔ naai 'baam kɔ aay te taarum ute maak-raap eyo; num mend se ken maam m'aan sum se, gɔtn naan baam kɔ aay jema ute maak-raapo sum se, tɔɔɔ te eyo. ⁴⁶ Naai tɔɔɔ te uubm oot dom ki eyo; num mend se tɔɔɔ itir jem ki. ⁴⁷ 'Booyo m'ai taada: mend se kusinjɔgen den se, Raa tɔɔɔɔɔ naatn. Taa naan se bo, naan jem den se. Ganj debm k'laɔɔɔ kusinjɔ baat se, naan kic bo kɔ maak-je baata.» ⁴⁸ Ter Isa taad mend ki kɔ: «Kusinjige se maam m'laɔɔɔɔɔ naata.» ⁴⁹ Jeege ing kɔ ute naade se, baag taadn ute naapa kɔ: «Kese tap bo naɔa jaay taad taa 'laɔɔ kusinj jeege se?» ⁵⁰ Isa deek mend ki kɔ: «Menda, ute kaal maaki ken naai aal dom ki se, aajiga. Iini, 'baa ute lapia.»

Mendgen lee metn Isa ki

8 Naan ken se jaay Isa baa lee maakj gegerge tu kɔ maakj naanɔe tu. Naan taad kɔɔɔ Labar jigan gen Gaar Raa se jeege tu. Gɔtn se jee kaan naabinggen sik-kaar-dio, ² ute mendge kandum se lee ute naanɔa. Mendgen se bo ken naan eddeno lapia gen kɔɔɔ rodege tu kɔ tuurdano sitange rodege tu se. Maakde ki se, Mari iino Magdala kɔ ro naan ki se bo, Isa tuuringo sitange cili se. ³ Kɔ Yoanna ken mend Kuza, gaabinj se Gaar *Erdɔɔɔ maalinj paac kaam jina kɔ Suzaan ute mendgen kuuy den kici. Naade se bo ken lee noog Isa ute jee metinj ki ute nakgen naade kɔ.

Isa aal naagj taara te debm kɔnd buru

(Mt 13.1-23; Mk 4.1-25)

⁴ Jeege dena iino maakj gegerge tu paac kɔ baado tus gɔtn Isa ki kɔ naan taadden ute kaal naagj taara kɔ: ⁵ «Bii kalanj deba kalanj teec baa kɔnd buru. Ken naan jaay tɔnd kɔnd burinj se, kupm metinj si jɛɛ doob ki; gɔtn se jeege tuumiɔa kɔ yeelge baado tuun tɔɔɔ naatn paac. ⁶ Kupm metinj se si gɔt ken naanjɔ maakinj kɔ koa. Ken naan jaay utu teec teec sum bo naar tuutu taa gɔtn se naanjɔ seɛɛ. ⁷ Kupm metinj se, si maakj ji kaag ken kɔ kɔɔɔ se, naan teec nabo aan gɔt teep maakj ji kaag ki se, ji kaaga aayinj taara.

⁸ Num kupm ken si do naan ken jiga se, gɔtn se naan teec, teep, tɔk doa kɔ kɔ kaama den aak eyo.» Do taar ken se, Isa uun mindinj raan deekden kɔ: «Debm jaay kɔ bi booyo num, booy kɔ taar se.»

⁹ Jee metn Isa ki se tɔnd metinj kɔ: «Kaal naagj taar ken naai 'taad se tap bo je deekj kɔ dio?» ¹⁰ Isa terlden kɔ: «Nakj j'laɔɔɔ kɔ *maakj Gaar Raa ki se, naase se *Raa taadsenga naase jjeelinjiga. Num ganj jee kuuy se k'laɔɔɔ ute kaal naagj taara se, taa:

Naade 'kaakj ute kaamde nabo 'kaakj kɔk eyo, 'booy ute bide nabo 'booy kɔk eyo. †»

Kaal naagj taar se, Isa taad tɔk metinj

¹¹ «'Booyki kaal naagj taar ese se je deekj kɔ: kupm maam m'laɔɔɔ se, kese taar Raa. ¹² Kupm ken si jɛɛ doob ki se, kese taad ute jeege booy taar Raa nabo *Bubm sitange baado kɔɔ taar se maakde ki naatn, taa kɔm naade booy uunga num 'laɔɔ kaaja. ¹³ Kupm ken si gɔtn naanjɔ kɔ ko maak ki se, kese taad te jeege metn-jiki booy uun taar Raa ute maak-raapo nabo naade jɔ kɔ kɔ eyo. Kaad ken gɔt utu beɛ se naade kɔ taar Raa se kɔɔ, ganj nakj naama jaay aanga dode ki num, naade resn naatn ute taar Raa se.

¹⁴ Kupm si maakj ji kaag ken kɔ kɔɔ se, kese taad te jeege booy kɔ taar Raa nabo, naade uun nirlde, je maal *dunia kɔ je nakj ken daa rode bo jea. Kese bo tedden kaal maakde baa tedn nakj cere sum se.

¹⁵ Num kupm ken si do naan ken jiga se, kese taad te jeege maakde beɛ, booy uun taar Raa kɔ kɔ maakde ki jiga kɔ jee se, naade aay kaamde aal maakde do Raa ki kɔ tedn nakgen jiga.»

Isa aal naagj taar ute kɔmpɔ

(Mk 4.21-26)

¹⁶ «Nam 'laɔɔ kɔmpɔ jaay an deebm dukulu donj ki, ey le an kɔ kɔnd metn danjal ki se, gɔt. Ganj kɔmpɔ se k'laɔɔɔ num, j'laɔɔ raan ro kaag ki taa jee end gɔtn ese se, 'kaakj gɔtn kɔɔ. ¹⁷ Taa nakj j'laɔɔ kɔ se j'laɔɔ kaakj 'loodn tal kɔ nakj jeege jaay jeel metinj ey se jeege utu 'jeel metinj paac kɔ j'laɔɔ kaakj kaam kaad ki utu 'loodn tal. ¹⁸ Bin se ken aki booy taar Raa num, kɔndki kɔnd! Taa debm kɔ se j'laɔɔ kɔmb do ki, num debm kɔ ey se le, ken nakj naan saap kɔ kɔ se kic bo, j'laɔɔ naatn.»

Genaa Isage ute kɔnde

(Mt 12.46-50; Mk 3.31-35)

¹⁹ Gɔtn se genaa Isage ute kɔnde baanɔ kaaka, nabo taa jeege den se, naade jɔ aan te gɔtinj ki eyo. ²⁰ Nam baado taad Isa ki kɔ: «Koi ute genaaiɔe se utu naatn kɔ naade je ai kaaka.» ²¹ Isa terlden kɔ: «Koyuma ute genaamge se, kese jee ken booy taar Raa kɔ took ing do ki.»

† Aak Eza 6.9.

Isa ɔk ɔaar kuulu
(Mt 8.23-27; Mk 4.35-41)

²² Bii kalan se, Isa ook maakn markab ki ute jee met-
in ki ɔk naan deekden ɔk: «K'gaan k'baaki jɛn baar ken
kaam naane.» ɔk ɔktn se naade iin baa. ²³ Ken naade
baa baa do maane ki se, ɔktn se Isa kaamin baa ɔk bia.
Kaad ken se guduray ɔkɔk do baar ki ɔk ɔk maane end
dooc dooc maakn markaba se ɔk naan ken se ɔktn baa
tedden ɔkɔk. ²⁴ Naade iiko ɔɛɛ Isa ki, durina ɔk deekin
ɔk: «Debm dooyje, Debm dooyje, bɛɛɛ, naajee j'laki ku-
tu!» Ken naan jaay iin se, naan aac kaama kuul ki ute
maane ki ɔk ɔktn se, kuulu ute maan se ɔk daara ɔk
ɔkɔk do dil. ²⁵ ɔktn se naan deekden ɔk: «Kaal maaksen
jaay naase aalki dom ki se, tap bo gay?»

Ken naade jaay aak nakn ese se, ɔkden taad eyo ɔk
beere baa ɔkɔk ɔk ɔktn se, naade baag taadn ute naa-
pa ɔk: «Kese tap bo nanja bini, ken taad kuul ki ute
maane ki kic bo tookin taarin se?»

Isa ɛd lapia debm ɔkɔk sitan ki
(Mt 8.28-34; Mk 5.1-20)

²⁶ ɔktn se naade baa aan taa naan jeege tun k'-
danɔden Gerazenige ken sak kaam taa naan Galile ki.
²⁷ Ken naade aan taa jɛn ki jaay Isa ɔkɔk ɔkɔk naan ki
se, ɔktn se gaab kalan bini ɔk ɔkɔk sitan iino maakn
geger ken ese ɔk baado ɔkɔk Isa. ɔk gaabm se, naan
ting been eyo ɔk lee ute kal ey se daanin ɔkɔkga, num
naan se ting maakn iibge tun Yaudge tedino gen ɔk
taal yodege se. ²⁸ Ken naan jaay aak Isa se, ɔk ɔk
makɔk ɔk baado ooc metn jɛn ki ɔk deekin ɔk: «Isa
Goon Raa Taaro, j'ɔk di ute naai? M'leemi ɔk meti ki,
ɔkte gen dabaruma!» ²⁹ Ken ɔktn taad bin se, taa Isa
deekinga deek ɔk teec naatn ro gaab ken se. Taa si-
tan se, iinga num ted gaabm se kusina ɔk ɔk ɔkɔk
ute sesere ɔk j'laalin ɔkɔkɔk maala se kic bo, naan
gaan naatn ɔk sitan se ɔktn aak teec baa do ɔkɔk-baar ki.
³⁰ ɔk Isa ɔknd metin ɔk: «Naai, j'roi nanja?» Naan terlin
ɔk: «Maam rom ɔkɔk asgarɛ.» taa gaabm se ɔk si-
tange ro ki dena. ³¹ ɔktn se sitange eem ɔk metn Isa
ki ɔk deekin ɔk: «ɔkte j'ɔkɔk kombje maakn ɔk ken j'eri
zuzu se.»

³² Gan ɔktn se ɔk ɔkɔk kinzirme dena lee gaam gaam
do ɔk ki. ɔktn se sitange se sel metn Isa ɔk: «ɔnje naa-
je k'baa kend maakn kinzirme tu se.» ɔktn se Isa
tookden. ³³ ɔk sitange se teeco ro gaab ken se baa end
maakn kinzirme tu se ɔk ɔkɔk kinzirgen te dende se
ɔkɔk rus ɔk naar aano girdi girdi ɔkɔk baa si maakn
baar ki ɔk maane ɔsde paac.

³⁴ Ken jee gaam kinzirme jaay aak nakn ted se, naade
ɔkɔk aak baa taad jeege tun maakn geger ki ute jeege
tun ing bee naatge tu. ³⁵ Ken jeege jaay baa booy se,
naade baado gen kaakn nakn ted se. Ken naade jaay
aan ɔk Isa se, ɔk gaabm debm sitan se, sitaninge se
teecga naatn ro ki ɔk naan ing king metn jɛn Isa ki ɔk
tusga kala ro ki jiga jiga. Ken naade jaay aakin se,
beere baa ɔkɔk. ³⁶ Jeegeen aako nakn se ute kaamde se,
baado taad jeege tu nakn ken Isa tedo do gaabm ken

debm sitan jaay bo ɔk lapi se. ³⁷ ɔktn se jee ing taa
naan Geraze ki paac se, ken naade jaay beere baa ɔkɔk
se, naade taad Isa ki ɔk: «Iin ɔkɔk, j'baa ɔkɔk.» ɔktn se
Isa ook maakn markab ki gen terl baa. ³⁸ Gaabm ken si-
tange teec ɔktn se, ɔknd metn Isa ɔk: «ɔnum m'baa ute
naai.» Gan Isa taadin ɔk: ³⁹ «Terl baa bei ki ɔk taad
nakn paac ken Raa ted naai ki se.» Ken gaabm se jaay
ɔk terl baa been ki se, baa taadin jeege tun maakn
geger ki se paac nakn ken Isa tedino naan ki se.

**Isa ɛd lapia mend ki ɔk dur goon Jayrus menda daan
yoge tu**

(Mt 9.1,18-26; Mk 5.21-43)

⁴⁰ Ken Isa jaay aan se, jee denge ɔkɔkɔk, taa naade
se ing aak kaak kaamina. ⁴¹ Gaaba kalan k'danin
Jayrus; naan se magal *bee ken Yaudge lee tusn maak
ki. Naan baado ooc metn jɛn Isa ki eemin ɔk ɔk
j'baado been ki. ⁴² Taa naan ɔk goon menda kalan lak,
baarin baa baa sik-kaar-dio ɔk goonin se tood ɔkɔk
kaam yoa.

Kaad ken Isa baa baa ɔktn goon mend ki se, jeege
dena tus ro ki ɔk ɔktn lee kic naan ɔk eyo. ⁴³ Maakn
jee denge tu se, menda kalan bin se, ɔktn moosin aan
sum se ɔk daara eyo ɔkga baara sik-kaar-dio ro ki.
Naan utga jin paac ɔktn jee dawage tu, nabo nam ɔk
edin te lapi eyo. ⁴⁴ Mend se baado naagin Isa ki ɔk ut
taa kalina ɔk ɔktn ese sum bo, moosin naar daara.
⁴⁵ Isa ɔknd meta ɔk: «Ken ɔk jin utum se nanja?» Aan ɔk
jeege paac baaga naaja se, ɔktn se Pier deek Isa ki ɔk:
«Meluma, aaka jeege bo lee uri mak mak se dey!»
⁴⁶ Gan Isa deek ɔk: «Num nam ɔkga jin utumga, taa
maam m'naamga ɔkɔk ken teec rom ki se.» ⁴⁷ Ken
mend se jaay jeel jeege an jeel se, beere baa ɔkɔk se
roo ook marga ɔk baado ooc metn jɛn Isa ki. ɔktn se
naan taad naan jeege tu paac nakn ken ɔktn jaay bo,
naan ɔk jin ut taa kal Isa se. Mend se taadden ɔk:
«Maam m'naar m'ut kali sum bo, m'ɔk lapia.» ⁴⁸ ɔktn
se Isa deekin ɔk: «Goonuma, taa naai aalga maaki dom
ki se, kaal maaki se aajiga. j'baa ute lapia.»

⁴⁹ Ken Isa utu daara taad taad ɔktn se sum bo, deb
kalan iino ɔktn Jayrus ki ɔk baado taadin ɔk: «Bere,
gooni menda se le ooyga. ɔkte dabar Debm dooy
jeege se ɔkɛɛ.» ⁵⁰ Num ken Isa jaay booy taar se, naan
taad Jayrus ki ɔk: «ɔkte beere; ɔknd maaki kaam kalan.
Gooni menda se utu 'kaaja.» ⁵¹ Ken Isa jaay aan bee
Jayrus ki se, jee den se naan gaasde naatn. ɔktn se ɔk
Pier, Jan, Jak ɔk ko goono ute bubm goono sum bo end
ute naan. ⁵² Jeege paac eeme ɔk ɔk makɔk do yo ki
se. Num gan Isa deekden ɔk: «ɔkte j'keemki. Goono se
ooy te eyo; naan le tood tood bi sum.» ⁵³ Ken naade
jaay booy taarin se, naade baag tooy koogo metin ki
taa naade jeele goon menda se le, ooyga deere. ⁵⁴ ɔktn
se Isa ɔk jina, uun mindin raan ɔk: «Goonuma, iin!»

⁵⁵ ɔktn se sum bo goono se duru ɔk naar iin daara.
Ter Isa taadden ɔk: «Goono se, j'edin ɔkɔk.» ⁵⁶ Ken bu-
bin ute kooy jaay aak nakn se, nakn se baa deel dode ɔk
ɔkden taad eyo. ɔktn se Isa deiden ɔk nakn deel se,
j'ɔkte baa taadin nam ki.

Isa ol jee kaan naabinge sik-kaar-di se naaba

(Mt 10; Mk 6.7-13)

9 Bii kalan Isa tus jee kaan naabingen sik-kaar-dio do naan edden tawko do sitange tu paac do edden tawko gen kedn lapia jee kawko tu. ² Naan olden naaba se taa l'baa taadn labar gen *maakn Gaar Raa se jeege tu do gen kedn lapi jee kawko tu. ³ Naan taadden do: «Ken l'baaki baa mertε se, knte l'kuunki dim, knte l'kuunki sirdi, kawko, kawko do knte l'kuunki gurs kici. Do maakse ki se, nam knte l'tasn kalge dio. ⁴ Bee ken naase l'baakiyiga maak ki se, l'toodki gwn ese, bini anki kiij baa maak ki. ⁵ Gwn naase l'baaki jaay jeege baate doadn kawko num, ken naase l'teecki teec maakn gegerde ken ese se, kudn jesege se kic bo l'tupdenki naatn, kεse aden toodn saada.» ⁶ Bin bo, *jee kaan naabm Isage se baa lee maakn naange tu, taad Labar Jiga jeege tu do do baa se paac, naade ed lapia jee kawko tu.

Nookn Isa se ed saapm maaka *Erd ki

(Mt 10; Mk 6.7-13)

⁷ Ken Gaar Erd Antipas naan bo magal taa naan Galile se jaay booy j'kaw maan nakgen deel se, taar se baa deel doha taa jee metinge deek do: «Kεse Jan-Batist bo duroga daan yoge tu.» ⁸ Do jee metingen kuuy taad do: «*Eli do doki se bo, baadoga.» Do kengen kuuy kic taad do: «Kaadn naane maakn jeege tun taad taar teeco taar Raa ki do doki se bo, deb kalan duroga daan yoge tu.» ⁹ Taa naan se bo ol Erd taad do: «Nakage, ey num Jan-Batist se lε maam mala bo m'ol k'gaano ute doha. Num kεse tap bo debm gay daala jaay m'booy ted nakgen bin se?» Gwn se naan je Isa taa an kaaka.

Isa ed kawko gaabge tu dupu-mii

(Mt 14.13-21; Mk 6.30-44; Jn 6.1-14)

¹⁰ Ken *jee kaan naabm Isage jaay terl baa ko Isa se, taadn metn nakgen naade tedo paac se. Gwn se naan ko baande cεs ki kaam gegere ken sak Betsaida. ¹¹ Ken jee denge jaay booy labar se, naade ru baa metin ki. Do Isa kawko do do gwn se, naan taadden taar *maakn Gaar Raa do jee ken baado je lapi rode se, naan edden lapia.

¹² Gan ken kaada baa baa kooco se, jee kaan naabm Isagen sik-kaar-di se, baado taadn do: «l'Deek jeege tu se l'kawko k'baa maakn naange tu do maakn bee naatge tun kawko kawko se. Taa gwn naane se, naade l'kaw nakn kawko do k'baa toodo kici. Ey num gwn ara se, naajege k'do kawko-baar ki.» ¹³ Gan Isa terlden do: «Naase mala eddeki kawko.» Gwn se naade terlin do: «Mappan j'kaw se lε cir mii eyo do kεnjge kic lε k'kaw di sum. Ken jee se jaay k'kaw kawko paac num, naan se naaje j'ade baa dugn kawko kuuy do ki.» ¹⁴ Jee tus gwn ese paac se, gaabge kalde ki sum bo baa baa nakn dupu-mii.

Gwn se Isa taad jeege tun metin ki do: «l'Taadki jeege tu k'jijng naan ki do l'gaandeki jeege se si-mii si-mii.»

¹⁵ Naade ted jeege paac ing naan ki. ¹⁶ Num Isa do mappan mii ute kεnjgen di se j'ing ki, naan uun kaamin raan, kawko *Raa, dup mappa do edin jeege tun metin ki taa l'kedn jee denge tu. ¹⁷ Naade paac do deren ute maraade do togn kawko se k'tuun k'tusin maakn gwrnge tu sik-kaar-dio.

Pier taad do Isa se naan bo *al-Masi

(Mt 16.13-28; Mk 8.27-9.1)

¹⁸ Bii kalan se, Isa iik took cεs ki kalin ki gen kawko metn Raa. Naan ken se, jee metin ki utu te naana. Gwn se naan kawko metde do: «Jee denge tap bo taad do maam m'nana?» ¹⁹ Naade terlin do: «Jee metinge do naai Jan-Batist do jee kuuy do naai *Eli ken do doki do kengen kuuy daala do naai se kaadn naane maakn jeege tun taad taar teeco taar Raa ki do doki se bo, deb kalan duroga daan yoge tu daam.» ²⁰ Do Isa deekden do: «Ken maak-saap naase ki num kawko maam m'nana?» Pier εep taarin do: «Naai bo al-Masi ken Raa kawko.» ²¹ Gwn se Isa aacden kaama do taar se j'kaw baa taadn nam ki. ²² Ter naan taadden metin do: «Bεeki num, *Goon Deba utu l'dabar kusina. Magal taa bee Yaudge, *jee magal tedn serke Raa ki, ute jee jeel taadn kawko metn Ko Taar Raage, naade se utu an kawko kundu do utu an kawko do daan bii k-kawko tu se, naan utu ade dur daan yoge tu.»

Jee je daan Isa

²³ Gwn se naan taadden paac do: «Debm jaay je am daan maam se, naan l'baatn ron mala do bii-raa l'kuun kaagn yona jaay bo am daana. ²⁴ Taa debm je kaajn kon se utu an kutu naan Raa ki do debm ut kon taa maam se, utu an kaaja. ²⁵ Ken debm jaay *duni ute magalin bo kaam j'ing kic num, ken naan kutn kon naan Raa ki se, an kawko di ro ki? ²⁶ Taa naan se bo, debm jaay ted kawko taa maama do ro taarum ki se, maam *Goon Deba kic bo, biin m'ade baa maakn *nookum ki gen Bubum ki do ute gen kawkingen *salal se, maam kic kawko utu am kawko taa naan kici. ²⁷ Deere, l'booyki m'asen taada: maakn jeege tun kawko utu ara se, metinge se kooy ey sum bo, utu l'kaagn Raa l'kaw gaara dode ki.»

Raa ooj ro Isa

(Mt 17.1-9; Mk 9.2-10; 2Pr 1.16-18)

²⁸ Ken Isa taad aas taarin jeege tu jaay ko nakn baa baa bii marta se, naan ko Pier, Jan do Jak do naade ook do ko ki gen baa keem Raa. ²⁹ Kaad ken Isa eem keem Raa se, daan-kaamin baa terl kuuy do kalin se baa ted raap lak lak do kawko met ki birin birin. ³⁰ Gwn se naade aak gaabge dio daar taad taad ute Isa do jee di ese se, *Musa ute *Eli. ³¹ Do gwn Musa ute Eli daar ro ki se, Raa tedn kawko kawko kelen. Gwn se naade taad metn taar ken tedga num, Isa utu l'kooy Jeruzalem ki se. ³² Gan Pier ute medinge se bi baa cirde. Num ken naade duro maakn bide ki se, naade aak Isa se ron kawko kawko kelen do naade aak jee di se daar daar cεn

ki. ³³ Ken Musa ute Eli jaay iin ከ ከ ከ Isa se, Pier deek Isa ki ነ: «Debm dooyje, beeki num, j'aki king gōtn ara ki bo jiga; ከ j'asen taal daabge ነ, kalan naai ki, kalan Musa ki ነ kalan Eli ki.» Gan taar naan taad se tap bo, ነd te metin eyo. ³⁴ Ken Pier utu taad taad sum bo, gapara naar baado deebde bat. Ken naade jaay aak gapara baa deebde se, beere baa ነkde. ³⁵ Ter naade booy mind deba taad maakn gapar ki ነ: «Kese goonum ken maam m'beer m'kōnō. 'Booy uunki taar-ina.» ³⁶ Kaad ken naade booy mind deba utu taad taad se, ነr naade aak ነ se, ነp Isa kalin ki sum. Nakn naade aakin paac se, kaad ken se naade taadin te nam ki eyo, num naade ነነkin maakde ki.

Isa ed lapia goon gaab ki ken ነ ነ sitan

(Mt 17.14-21; Mk 9.14-29; Mk 1.23-27)

³⁷ ነ metbeenki se, ken naade ነነነ do ko ki se, jeege dena baado ነ Isa. ³⁸ Maakn jeege tu se, gaaba kalan danin makōnō ነ: «Debm dooy jeege, m'leemi ነ baado aakum tu goonum ara se. 'Beer, goonum bo kalan ese sum. ³⁹ Gōtn metin se ken sitan ነkinga tak bo, goono ነ makōnō, uun undin naar ki, tiikin zak zak ነ taarin kic bo tiin gupiyu. Ken sitan se jaay ነkinga num, tedin ነ jaay teec roḥ ki dabarin bini nanin ነ jaay ነ. ⁴⁰ Maam m'kōndo metn jee meti ki m'kō am tuur sitan ro goonum ki se naatn, nabo naade ነ aasin te eyo.» ⁴¹ Isa deekden ነ: «Naase jee do naar ken ነrse aalki maakse do Raa ki ey se. Naase se jee naajn taarge ነ jee beeki eyo! Maam tap bo m'kinge ute naase se bini nuḥ ki ነ m'asen serkn bini nuḥ ki? ነ baano ute gooni se ara.»

⁴² Ken goono jaay k'baano baa gōtn Isa ki se, sitan uun undin naar ki ነ naar baag tiin zak zak. Gan ken Isa jaay aakin se, naar aac kaama sitan ki ነ sitan teec ነ goono. ነ goono se, Isa uun edin bubin ki. ⁴³ Ken jeege jaay aak nakn ted se, baa deel dode ነ ነkden taad eyo ነ deek ነ: «Deere, Raa se magal aak eyo.»

Ter Isa taad taa dubar ken utu 'kaan don ki

Kaad ken jeege paac utu aak kaak nakn ken Isa ted jaay ነkden taad ey se, Isa deek jeege tun metin ki ነ: ⁴⁴ «Udki bi jiga ro taar ken maam m'je m'asen taadse. *Goon Deba se, j'utu j'ān ነ ነ jeege tu.» ⁴⁵ Num gan jee metin ki se, taar se, naade ነ booy ነ te metin eyo; taa taar se metin ute don naade ነd te eyo. ነ gen ነd metin ነ, naade beerin beere.

Jee metn Isa ki naar magala

(Mt 18.1-7; Mk 9.33-42)

⁴⁶ Jee metn Isa ki baag naajn ute naapa ነ maakde ki se, nanja bo 'tedn magalde. ⁴⁷ Aan ነ Isa jeel maak-saapde se, naar uuno goon ነ baado ነdin eeḥ ki. ⁴⁸ ነ naar deekden ነ: «Goon ese se jaay debm ነkinga jiga taa maam se, kese naar ነkum maam mala. ነ debm ነkum maam se, naar ነ debm ken ḥu-mo. Taa naar se bo, maakn naase ken paac se, debm ነ roḥ baat se, naar bo asen 'tedn magalse.»

Jee tedn naaba ute ro Isa

⁴⁹ Gōtn ese Jan eeḥ taarin deekin ነ: «Debm dooyje, naaje j'ōnō deb kalan bin se lee tuur tuur sitange ute roi. Num naaje k'je j'ānō gaasa, taa naar ነ lee ute naajege eyo.» ⁵⁰ Gan Isa deekin ነ: «ነte 'gaasinḥi! Debm jaay debm taamooyse ey se, naar se debm naase.»

Jee *Samari baate ነ Isa naarde ki

⁵¹ Kaadn naar aan kiin ነ do naar jaay aan se, Isa uun doa ute maakin paac gen baa Jeruzalem ki. ⁵² Gōtn se naar ነ jeege naanin ki ነ jee se jaay baa aan maakn naar ken kalan gen taa naar Samari ki se, naade je an daapm ነ. ⁵³ Num gan taa naar baa baa Jeruzalem ki se, jee se baate ነking gōtde ki. ⁵⁴ Ken naade jaay aak nakn ese se, jee metin ken Jak ute Jan se deekin ነ: «Melje, ken naai je num j'aki 'kōnd metn Raa ade ነ poodo dode ki taa aden ነn nanja.» ⁵⁵ Ken Isa jaay booy taarde se, naar ነ terl mooyde. ⁵⁶ Gōtn se naade uun doobm naar kuuy.

Debm je daan Isa

(Mt 8.19-22)

⁵⁷ Ken naade baa baa doob ki se, deb kalan deek Isa ki ነ: «Gōtn naai 'baa gay gay kic bo, maam m'ai daana.» ⁵⁸ Isa terlin ነ: «'Booyo! K-bukumbōnō kic bo ነ bee tooddege, ነ yeelge kic ነ ነ kujdege. Num gan maam *Goon Deba se m'kō gōtn maam m'an ነ dom eyo.»

⁵⁹ Naan deek deb kuuy ki ነ: «'Daanuma! Gaabm se terlin ነ: «ነm m'ade baa duubm bubum jaayo.»

⁶⁰ Gan Isa terlin ነ: «ነ jeegeen aan ነ ooyga kooy naan Raa ki se 'duubm naapa. Num naai se, 'baa taad labar gen *maakn Gaar Raa se jeege tu.» ⁶¹ Ter deb kuuy daala baado ነ deekin ነ: «Melje, maam se m'je m'ai daana, nabo ነm m'ade tedn ነ jeemge tun maakn beem ki jaayo.» ⁶² Isa terlin ነ: «Debm ken naab naab ute marange jaay terl aak metin ki se, debm bin se aas gen 'kōn tedn naaba maakn Gaar Raa ki eyo.»

Isa ነ jee metin ken sik-cili-kaar-di se naaba

(Mt 10.7-16)

10 Ken nakgen se jaay deel se, Meljege beer ነ jee kuuy sik-cili-kaar-dio, nigde di dio ነ ḥden naaba maakn gegerge tu ነ maakn naarde tun ken naar mala utu baa maak ki kici. ² Gōtn se Isa deekden ነ: «Maakn-gōtn tedga gen ነ se utu dena, nabo jee tedn naabge se, baata. Bin num, 'kōndki metn Mel maakn-gōtn taa ade ነ jee tedn naabge do ki gen ነn maakn gōtin.» ³ Isa deekden ነ: «'Iin 'baaki! Nabo 'booyki: maam se m'kōlsen aan ነ gaan baatge maakn k-sogsogige tu. ⁴ Ken 'baaki baa se, ነte 'kuunki k'kōnd gurs, ነ, saa ነ daan doob ki se, ነte 'daar-ki gen tedn ነ nam ki.

⁵ «Maakn bee ken naase endkiga maak ki deet deet se, 'teddeki ነ. ⁶ Maakn bee ken jaay ነkiga debm

jaay je תכנסה se, תהי תכנסה se 'לכאמך מאאךך בעהי קי; קען תהי נאם jaay je תכנסה ey num, תכנסה se 'לערל ute naase. ⁷ מאאךך בעהי jaay מעלינגע אכסענגא זיגא num, ינגקי גוטן עסע; אסקי ככ אאיקי, תאא דעבם תעדן נאאבא se, בעעקי num, ז'הי תכנהי דאל דובארינה. ככ ינגקי כאאם קאלאך, זנהי 'לעעקי בעהי זעעגה tu.

⁸ «מאאךך געגער קען נאאסע ענדקיקא jaay מעלינגע אכסענגא זיגא se, כנסן קען נאאדע באאנסענוגא se זנהי 'לבוואיךקי, אסקי. ⁹ זעע ככאנגען גוטן עסע עדדעקי לאפא ככ זעע se 'לאאדדעקי ככ: בערע, בורסע *מאאךך גאר ראא se אאנגא גוטסע קי. ¹⁰ Num גאך, מאאךך געגער קען נאאסע ענדקיקא jaay, מעלינגע באאסענגא אכאךך num, 'לעעקי נאאטן כככ קי ככ 'לדעקדעקי ככ: ¹¹ Kudn מאאךך געגער se קען uun נאאגך זעזע קי se קיכ בו, ק'טופסעניך נאאטן נאאנסע קי. 'בערע 'לזעלכי: מאאךך גאר ראא se אאנגא גוטסע קי! ¹² 'Booyki מ'אסען תאאדא: ביי קען *ראא 'לכאךך כככ do זעעגה tu se, זעע עסע se כככ קען קוואךך do נאאדע קי se אדען תעדן כככ ציר קען זעע מאאךך געגער סאכאם קי se דאכא †.»

Jee maark geger ken baate kaal maakde do Isa ki

¹³ Isa דעקדען ככ: «Utu asen ככאךך אאק עיו נאאסען זעע מאאךך געגער קען ככאךך זיך קי ככ utu asen ככאךך אאק עיו נאאסען זעע מאאךך געגער קען Betsaida קי! תאא נאךך-ככאכגען קען תעדו גוטסע קי se, jaay 'לעדווגא תעד מאאךך געגערע tun Tir קי ute קען Sidon קען זעע *קוס-ינגע se num, כאאדן do דאכאךך נאאדע תערלדעגא מאאכדע do Raa קי, נאאדע tuusn kal אכאךך doa ככ כככ burku dodege tu. ¹⁴ Deere, ביי קען Raa utu 'לכאךך כככ do זעעגה tu se, נאךך utu 'לכאן דוסע קי se utu 'לכאךך ציר קען אאנו do זעעגה tun Tir קי ute Sidon קי se daala. ¹⁵ ככ נאאסע זעע געגער קען Kaparnayum קי, קען נאאסע קי num, כככ נוקסע se 'לעעם כאאן מאאךך ראא קי לא? גאט! נאאסע se utu אקי קוואךך 'לכאא בעהי זעגה tu.»

¹⁶ Ter Isa תאאדען ככ: «Debm booy uun תאאר נאאסע se, booy uun תאאר מאאם קיכ ככ debm baatse נאאסע se, baatum מאאם קיכ. Anum debm קען baatum מאאם se, baate debm קען אלומו se קיכ.»

Jee metij ken sik-cili-kaar-di se אכ תערל באאדו

¹⁷ קען זעע מעתן Isa קען sik-cili-kaar-di jaay נאךך נאאבדע se, נאאדע אכ תערל באאדו זנהי Isa ute מאאךך-ראאפּו ככ דעקיך ככ: «Melje, קען נאאזע ק'טוורו סיטאנגע ute ro נאאי se, נאאדע קיכ בו תווקזענו תאארזע.» ¹⁸ גאטן se Isa תערלדען ככ: «Maam מ'אאךך *Bubm סיטאנגע כככ ooco מאאךך ראא קי אאן גאך מאאן קען אאל wusuk wusuk se. ¹⁹ 'Booyki, קעסע בו כככ קען מאאם מ'עדסען תאא אנקי tuum כככזגע ute יינגע ככ ute כככזגע se, נאאסע אנקי ציר זעע כככזגע ככ נאאדע se paac asen 'לכאךך תעדן דימ עיו. ²⁰ Bin num מאאכסע זנהי ראאפּו תאא סיטאנגע בערסענוגא ככ בוואסענוגא תאארסע, num גאך 'לעדקי מאאךך-ראאפּו תאא רוזעגע se Raa ראאנינגא ראאךך מאאךך ראא קי.»

Maak-raapm gen Isa

(Mt 11.25-27)

²¹ נאאך קען se sum בו, Isa דוואך ute *Nirl Salal, ככ גוטן se מאאךך-ראאפּו סאכאךך ככ באאג ככאם Raa ככ: «Bua, נאאי בו Mel מאאךך ראא ute קען do נאאךך, מאאם מ'לכאכמי תאא נאכגען se נאאי זינגא קאכז זעע זעל-תארגע tu ute זעע מעתעקע tu, ככ בורסע נאאי 'לעאדגא מעתנהי גאאן זעעמגע tu. Deere, Bua, קעסע בו נאךך זיגאן קען נאאי מאאקי זען ro קי. ²² נאכגע פאאכ se Bubum עדומסינגא כאאם זימא. Ey num Goono se נאם tap בו זעליך עיו; קען זעליך se Raa Bubu קאליך קי sum. ככ Raa Bubu se קיכ עיו num, נאם tap בו זעליך עיו num קען זעליך se, Goonij קאליך קי sum ככ Goonij se בו זע אך תאאדן Raa Bubu se זעעגה tu.»

²³ גאטן se Isa תערל אאק זעע מעתנהי קי ככ תאאדען נאאדע קאלדע קי sum ככ: «Naase 'למאאכסע ראאפּו תאא נאךך קען נאאסע אאקיךקי ute כאאמסע se. ²⁴ 'Booyki מ'אסען תאאדא: זעע תאאד תאאר זעעו תאאר Raa קי דענא ute גארינגען do דאכאךך דען se, זע ככ אדע כאאךך נאךך קען בורסע נאאסע אאכקי se, נאבו זנהי אאקיך זע עיו, ככ זע ככ אדע בוואךך נאךך בורסע נאאסע 'לבוואךך se, נאבו זנהי בוואיךך זע עיו.»

Isa aal naagj taara ute אכד *Samari debm בעהי

²⁵ Bii קאלאך דעבם זעל תאאדן ככאךך מעתן Ko Taar Raa קאלאך בייך ייך דאאר ככאךך מעתן Isa תאא אך נאאמא ככ דעקיך ככ: «Debm dooy זעעגע, מ'לעדן מ'ככ די jaay מ'לכאךך *כאאךך קען daayum se?» ²⁶ Isa תערליך ככ: «Do *Ko Taar קען Raa עדו Musa קי se ק'ראאךך ז'ככ די? קען נאאי 'לדוואיךך se 'לבוואךך קי ככ די?» ²⁷ Gaaba se תערליך ככ: «Ken מאאם dooyij se דעק ככ: *Naai 'Ije Meli Raa se ute maaki paac, ute roi paac, ute תככזי paac, ute saapi paac ככ 'Ije naapi se אאן כככ 'Ije ro naai mala . †*»

²⁸ Isa תערליך ככ: «Taar se, נאאי 'לערלינגא ute doobij. 'Baa 'לעדן נאאך se ככ נאאי 'לכאךך כאאךך קען daayum.»

²⁹ Num gaaba זעע דאאפּמ תאאריך se ככאךך מעתן Isa ככ: «Naapum tap בו נאךך?» ³⁰ Isa דעקיך ככ: 'Booy מ'אי תאאדן מעתן תאארא קאלאך. Bii קאלאך se, gaaba קאלאך ייךו מאאךך געגער קען Jeruzalem קי כככז באא באא מאאךך געגער קען Jeriko קי. קען נאאךך באא באא se, באא ooc זי זעע בווגגע tu. גאטן se זעע בווגגע se אכאךך, ככאךך תע קאליך נאאטן, ככ ככאךך אאליך par כאאם יוא; jaay בו נאאדע אאךך רעסינגא. ³¹ Num גאטן se, *debm תעדן סערקע Raa קי קאלאך בייך, באאדו באא תע doobm se רעך sum בו, גאך קען נאאךך אאק גאאבם תווד par se, נאאךך אאל צעס קי דאכאךך uun doobij baa. ³² Ter אכד Lebi † קאלאך בייך קיכ, אאלו תע doobm se. Num קען נאאךך jaay אאן גאטן se, נאאךך אאק גאאבם תווד par se ככ נאאךך קיכ אאל צעס קי דאכאךך ככ uun doobij baa קיכ. ³³ Num גאך אכד Samari † קאלאך בייך קיכ באא באא מערע ute doobm se. קען נאאךך jaay אאק גאאבם תווד par se, נאאךך עסיךך דוך קי. ³⁴ נאאךך באאדו זנהי, זעליך תאאן-דוּגא ute ככאךך קוואךך בייך, זעליך uubu ככ סאאמינגא; jaay בו uun זעליךך do בוואריך קי ככ באאסיךך בעהי כככז מערעגע tu ככ יךך דוך קי. ³⁵ מעתבענקי se, נאאךך אכד tamma dio, עד דעבם תעדן מערעגע tu se ככ דעקיך

†† Aak Dt 6.4-5. ‡ Lebiga, נאאדע se metij Lebi קי se ככ נאאדע זעע נוק זעע סערקע ראאזע tu מאאךך בעהי Raa קי. †† Samarige se ute Yaudge se תאארדע באא עיו.

† Aak Jen 19.24.

כּ: «Gaabm se, aakiḡ doḡ ki. Nakḡ naai utga cir naaḡ se num, maam m'ṭerloga se, m'utu m'laisiḡ kəḡḡ gṭiḡ ki.»

³⁶ Gṭn se Isa tənd meṭn debm jeel taadn təkḡḡ meṭn Ko Taar Raa se כּ: «Maakḡ naai ki num, maakḡ jeege tun təkṭ se, gaab ken jee boogge təndiḡo se ken gay bo naapiḡa?» ³⁷ Naaḡ ṭerl Isa ki כּ: «Jaay debm ken tēd bēē deb ken jee boogge təndiḡ se.» Gṭn se Isa deekiḡ כּ: «Naai kic 'baa 'tēd bin kici.»

Isa baa bee Mart ute gen Mari ki

³⁸ Ken Isa jaay baa baa doob ki ute jee meṭiḡ ki se, naaḡ baa end maakḡ naaḡ ki kalaḡ bini, כּ gṭn se mēnda kalaḡ roḡ Mart dəkṭ kḡiḡ beeḡ ki. ³⁹ Naaḡ kḡ ge-naa roḡ Mari כּ Mari se, baado iḡḡ meṭn jē Mēljege tu כּ naaḡ iḡḡ booy booy taar Mēljege taad se. ⁴⁰ Ken Mart jaay naaba baa deel doḡ se, naaḡ baado deek Isa ki כּ: «Mēluma, aaka genaam se. Naaba se paac ḡnum-siḡ dom ki. Kēse tap bo naai an dim ey ne? 'Deekiḡ 'baado utu am noogo!» ⁴¹ Num Mēljege ṭerliḡ כּ: «Mart, Mart, naai se uun nirli do nakge tun paacḡ ken naai tēd se; taa naaḡ se bo naai 'baate roi tak tak כּ 'tēdi baa kaam ara kaam ara. ⁴² Num Mart, 'booyo. Na-ka kalaḡ sum bo jiga cir paac. Ken se bo Mari bēer uun-ga. Num nakḡ Mari bēer uun se, nam aḡsiḡ kḡḡ kəkḡ eyo.»

Isa dooy jee meṭiḡ ki gen keem *Raa

(Mt 6.9-13, 7.7-11)

11 Bii kalaḡ Isa iḡḡ gṭṭ kaam kalaḡ bini, gen keem Raa. Ken naaḡ jaay eem Raa aas se, maakḡ jeege tun meṭiḡ ki se, deb kalaḡ baado tənd meṭiḡa כּ: «Mēlje, 'dooyje gen keem Raa aan gṭṭ ken Jan dooy jee meṭiḡ ki se.» ² Isa taadfen כּ: «Ken naase jaay aki keem Raa num, 'deekki kəkḡ:

Bua, kḡ jeege paac ai jeeli naai kali ki sum bo Raa.

Kḡ naai bo kəsn gaara do jeege tu paac.

³ Eḡjeno kəsn ken ajen kaasn bii-raa.

⁴ 'Iḡkḡlje *kusiḡje taa naaje kic bo k'ṭēdn kalde jeege tun paacḡ ken tujjenga naaje ki kici.

Kḡṭe 'Iḡkḡlje k'kēnd maakḡ nakḡ naam ki.»

⁵ Gṭn se Isa deekden daala כּ: «Ken maakse ki se jaay, deb kalaḡ kḡ mēde כּ mēdiḡ se baado ḡḡḡ daan nəkḡ ki כּ təkṭ meṭiḡ כּ: «Mēduma, eḡumo tu mappa məkṭ, ⁶ taa maakḡ mēdumge tu se, deb kalaḡ baadoga merte gṭtum ki, nabo maam m'kḡ dim m'ḡaḡ kēd eyo.»

⁷ Num ken debm maak ki se jaay, ṭerliḡ כּ: «ḡḡum, m'loodn kaam kalaḡ. Bṭrse kaam taarum lē m'ḡaasiḡḡa, כּ maam m'ute gēnumge paac kic lē, k'loodga. Bin num, maam se m'kḡḡ kiḡḡ jaay m'ai kēdn mapp eyo.»

⁸ Gaḡ 'booyki m'lasen taada: naaḡ 'kiḡḡ aḡ kēd se taa gaaba se mēdiḡ sum eyo, num taa naaḡ dəkṭ taar təkṭ mēta kḡ ey se bo, naaḡ 'kiḡḡ aḡ kēda.

⁹ «Maam m'deeksen m'kḡ: 'lee 'təkṭki mēta כּ j'lasen kēda, 'lee 'jeki כּ naase aki kḡḡ, 'lee 'təkṭki kaam-taara כּ j'lasen kəkḡ. ¹⁰ Deere, debm təkṭ mēta se j'ḡaḡ kēde, debm je se 'kḡḡ kḡ debm təkṭ kaam-taara se lē, j'utu j'ḡaḡ kəkḡ. ¹¹ 'Saapki tu, maakse

ki se bubm gay jaay, gooniḡ təkṭ meṭn kenje gṭiḡ ki num, naaḡ aḡ kḡḡ kēdn wəkḡ ne? ¹² Ey lē, ken təkṭ meṭn kaabm kḡḡḡ se, aḡ kḡḡ kēdn iḡḡ ne? ¹³ Naasen jeege ken jig ey se kic bo 'jeelki kēdn nakḡ bēē gensege tu. Num meṭ kando Bubm ken maakḡ raa ki 'kēdn *Nirl Salal jeege tun təkṭ meṭiḡ ey ne!»

Isa כּ *Bubm sitange

(Mt 12.22-45; Mk 3.22-30)

¹⁴ Gaaba kalaḡ bini kḡ kəkḡ sitan כּ naaḡ kḡ taad taar eyo. Bii kalaḡ, Isa tuuriḡ sitan se naatn roḡ ki. Ken sitan jaay teec ḡḡḡ se, gaabm kḡ taad taar ey se baag taadn taara cey. כּ ken jee deḡḡ aak se nakḡ se deel dode כּ kḡden taad eyo. ¹⁵ Num gaḡ maakde ki se jee kandum deek כּ: «Ute Belzebul, naaḡ ken Bubm sitange se bo, naaḡ tuur sitange ro jeege tu.» ¹⁶ Meṭiḡḡen kuuy se je aḡ naam se, təkṭ meṭiḡ כּ ḡ'aden tēdn nakḡ-kəkḡm ken naade an kaakḡ jeel ro ki, ken kəkḡḡ maakḡ raa ki. ¹⁷ Gaḡ Isa jeel maak-saapde dey se, deekden כּ: «Maakḡ taa naaḡ gaar ken jeeḡḡe taarde kḡ meṭn naap eyo כּ baagga tēdn kəkḡḡ ute naapa se, naaḡ se utu tēreḡ כּ gṭiḡḡ utu 'loodn kuudu. ¹⁸ Naase kəkḡ: ute təkḡḡ Bubm sitangen Belzebul se bo, maam m'tuur sitange ro jeege tu. Ken Bubm sitange tēd kəkḡḡ ute ro naaḡ maliḡ se, bin se naaḡ tḡḡḡ roḡa. Ken bin num, gaariḡ se naaḡ aḡ kḡḡ כּ dīo? ¹⁹ Naase kəkḡ: maam m'tuur sitange ute ro Belzebul se; num jee meṭse ki se, ken edden təkḡḡ jaay tuur sitange se, naḡa? Bin num naade mala se bo asen kḡḡḡ kəkḡḡ dose ki. ²⁰ Num gaḡ ken maam jaay m'tuur sitange ute təkḡḡ Raa deer num, kēse *maakḡ Gaar Raa se kəkḡḡ aanga gṭse ki. ²¹ Ken debm gaabm kəkḡḡ jaay iḡḡ ute təkḡḡḡ beeḡ ki כּ ken naaḡ jaay kəkḡḡ beeḡ jiga se, maaliḡḡe se 'kḡḡ kut eyo. ²² Num gaḡ debm kuuy ken təkḡ ciriḡ jaay baado oociḡḡa כּ ciriḡḡa jaay təkṭn ute təkḡḡḡḡḡḡḡ naaḡ kṭdo do ki se num, maaliḡḡe se, naaḡ aḡ təkṭn niḡiḡ jeege tu.

²³ «Debm jaay ute maam ey se, naaḡ se debm taamooyuma כּ debm jaay noogum gen tusn jeege ey se, debm bin se wəkḡden kəkḡḡ.»

Sitan kḡ ṭerl gṭiḡ ki

²⁴ ṭer Isa taadfen כּ: «Ken sitan jaay teec ḡḡḡa nam se, naaḡ baa leedo do kḡd-baarge tu je gṭn an təkḡ maakiḡa nabo naaḡ jaay kḡḡ te ey se. Ken naaḡ jaay kḡ te ey num, baag taadn ute maakiḡ כּ: «Maam se m'kḡḡḡ m'ṭerl gṭn ken m'iḡḡno ro ki.» ²⁵ Ken naaḡ jaay kḡ ṭerl aan se, kḡ bee se jḡṭiḡḡa aac walak כּ nakiḡḡe se k'lreēs k'daapiḡḡa ute doobiḡa. ²⁶ Gṭn se naaḡ kḡ ṭerlē כּ baa kḡḡ sitangen kuuy cili ken kusiḡ ciriḡ naaḡ se daala. Naade baado tēlē end iḡḡ maakḡ gaab ken se כּ kḡḡḡ gaabm se ṭerl baa tēd kusiḡ cir ken deet se daala.»

Maak-raapo jeege tun uun taar Isa

²⁷ Ken Isa jaay utu taad taad taariḡ se, mēnda kalaḡ uun mindiḡ raan daan jee deḡḡ tu כּ deekiḡ כּ:

«Mend ken ooji naai ככ ken naai aayo siñ se, חך maakin l'raapm aak eyo.»²⁸ Garj Isa terliñ ככ: «Jeegeen booy taar Raa ככ ככ ki se bo חך maakdege l'raapm cir daala.»

Isa uun maan nakñ-כככמ ken Raa tedo ute Yunus
(Mt 12.38-42)

²⁹ Aan gכך jeege baag tus tedn den se, Isa baagdñ taad ככ: «Jeegeen duni ken borse se, jee jig eyo. ככ naade je kaakñ nakñ-ככככ, nabo nakñ-ככככ naade an kaakñ jeel ro ki se, tecñ aan gכך ken gen Yunus se sum.³⁰ Aan gכך nakñ aan do Yunus ki jaay taad jeege tun Ninib ki taa an kaakñ jeel ro ki Raa bo חך gctde ki se †, *Goon Deba se utu l'tedn bin kici, taa l'taadñ jeege tun duni ken borse se, an l'kaakñ jeel ro ki naan kic Raa bo חך. ³¹ Bii ken Raa an חךככ do jeege tu se, nælggen iñño kaam kaam ככככ †† gctn duni daar ro ki se utu ככך mind jeegeen duni ken borse se. Taa naan iñño gctn כככ gen booy taar Gaar Salomon debm jeel-taara se, ככ l'booyki, debm jeel-taar ara se, cir Salomon se daala. ³² Bii ken jaay Raa an חךככ do jeege tu se, jeegeen Ninib ki se kic utu l'ככך mind jeegeen duni ken borse. Taa naade se booy uunga taar Yunus ככ terlga maakde do Raa ki, anum l'booyki, debm ara se cir Yunus se daala.»

Kaama se aan ככככ roa
(Mt 5.15, 6.22-23)

³³ Ter Isa taadden ככ: «Nam jaay ככככ num חךיך metn dim ki eyo ey le deebiñ ute dim eyo, num j'u-un חךיך raan ro kaag ki taa jee end gctn ese l'kaakñ gctn ככככ. ³⁴ Kaami se, naan bo חךככ gen roi. Bin num ken kaami jaay lapi se, roi te deniñ paac kic ingñ maakñ gct ken ככככ. Num ken kaami jaay ככככ num, roi ute deniñ paac kic maakñ gct ken ככככ. ³⁵ Bin se, חךככ utu gctn כככ ken naai כככ, חךככ l'tedn gctn ככככ. ³⁶ Ken kingi jaay paac ingñ gct ken כככ se ככ ken dim כככ כככ kic gctn roi ki num, bin se, kingi ute deniñ paac se, l'tedn gctn ככככ aan ככככ ken lee ככככ gctn כככ se.»

Isa mooy *Parizige
(Mt 23.1-36)

³⁷ Ken Isa utu taad taad ככrt sum bo, כככ Parizi kalan bini danñ ככ k'baa כככ beñ ki. Ken naade jaay aan se, naade tood ute ככככ jaay bo baag כככ do tabil ki. ³⁸ Ken כככ Parizi jaay aak Isa tug te jññ aan ככ ken naade lee tug se ey sum bo, baag כככ se, naan aak se ככñ taad eyo. ³⁹ Gctn se Meljege deek כככ Parizi ki ככ: «Naase Parizige se, naase l'tugki naagñ nakgen naase l'lee aayki ככ ככ se aac walak, num garj maakin tap bo חךיך dooc ute saapm gen boogo ute nakgen *kus-ñ. ⁴⁰ Kale jee dærlge! Raa ken ככ daa roi se, ken maak ki kic naan bo debm ככיñ ey la? ⁴¹ Nakñ naase כככ maakñ baay כככ se, edñki *serke jee daayge tu, bin jaay bo maakse l'tedn aak beñ naan Raa ki.

† Aak Yunus 3.3-5. †† Aak 1Gar 10.1-13.

⁴² «Num naasen Parizige utu asen tedn חךכ aak eyo, taa nakgen naase כככ se se ken l'lee ככככ maakñ taadsege tu ken tedñ nijimi ute naksegen maakñ jinen ki se kic bo, naase l'lee l'ingñki gctn כככ sik ככ ken kaam kalan se, naase l'lee edñki Raa ki. Nabo naase l'tedki nakge ute doobiñ eyo ככ l'jeki Raa eyo. Beeki num, naase aki tedn nakgen ute doobiña ככ aki je Raa jaay bo, naksegen ken naase l'lee edki serke Raa ki se se se kic bo, חךכ l'ingñki kici. ⁴³ «Naasen Parizige utu asen tedn חךכ aak eyo, naasen ken l'baakiga maakñ *bee ken Yaudge lee tusn maak ki se, l'jeki כככ naase bo aki kingñ naan ki. ככ ken aankiga כככ ki kic le, l'jeki כככ jeege bo asen tedn ככככ naase ki bo deete.

⁴⁴ «Utu asen tedn חךכ aak eyo, naasen ken l'tecki aan gכך yogen l'duubde maakñ baad ki ken jeege חך aakde eyo, jaay lee do ki se ‡.»

⁴⁵ Gctn se debm jeel taadñ חךכ metn Ko Taar Raa kalan bini deek Isa ki ככ: «Debm dooy jeege, taar ken naai ingñ l'taad se, keese naai l'naajjen naaje kici.»

⁴⁶ Garj Isa terliñ ככ: «Naasen jee jeel taadñ חךכ metn Ko Taar Raage se utu asen tedn חךכ aak eyo kici, taa naase l'tuun l'כככ daam deer se do jeege tu, num naase, ute goon jisen baat se kic bo utiñki eyo.

⁴⁷ «Utu asen tedn חךכ aak eyo naasen l'lee iññ l'daapki do baadñ jee taad taar teeco taar Raa ki do חךכככ naade se bugsege bo ken ככככ. ⁴⁸ Ken bin num, naase ute bubsege se taarse kalan; jee taad taar teeco taar Raa ki se, naade bo jee ככככככ ככ naase bo jee kiñ do baaddege. ⁴⁹ Taa naan se bo, Raa ken jeel-taar mala mala se taado ככ: M'utu m'aseno ככ jee taad taar teeco taarum ki ute jee kaan naabumge ככ metiñge naade utu aden ככככ ככ metiñgen kuuy se, naade utu aden dabara. ⁵⁰ Taa naan se bo, jee duni ken borse se, taa moosn jeegeen taad taar teeco taar Raa ki se, naan utu aden ככך mindde do yodege tun baago kaad ken Raa utu aalo kaal do dunia, ⁵¹ ken iñño do yo Abel ki bini aan do yo Zakari, ken k'ככככ daan *gctn ken k'lee k'l'tedn serke Raa ki ute *Bee Raa. Deere, l'booyki m'lasen taada: jee duni ken borse se Raa utu aden ככך mindde.

⁵² «Naasen jee jeel taadñ חךכ metn Ko Taar Raage se utu asen tedn חךכ aak eyo! Taa naase l'gaaskiga doobm ken l'ככ jeege gctn Raa ki ככ naase malinge le l'baate kendki, ככ jeegeen je kende se le, naase l'gaasdeki doobo.»

⁵³ Ken Isa jaay taad nan taariña ככ teeco teec gctn ese se, jee jeel taadñ חךכ metn Ko Taar Raage ute Parizige se iññ roñ ki çey ככ naade baag חךכ metiñ do taarge tu dena. ⁵⁴ Do taarge tun Isa taad se, naade goomiñ ken naan jaay taad tujinga num, naade an ככך mindiña.

‡ Do חךכ se Yaudge jaay leega do baad ki num, saap ככ naade tedga aak kusu naan Raa ki.

Jee taad tal ƙƙ naade se jee Isage

(Mt 6.12, 10.16-39)

12 Kaad ken se, jeege tus dupu kando kando bini baag tuum naapa. Gɔtn se Isa baag taadn jeege tun metin ki se bo deete deekden ƙƙ: «Naase se, ɔndki kɔndɔ ute ƙƙ *Parizige. Ɖɔm naade se je taadn ƙƙ naade tɛd rode aan ƙƙ naade bo jee taad taar met ki.

² «Taa kaadin jaay utu l'kaan se, nakn paacn j'l'yinga ƙy se, utu toodn tal. Ƙƙ nakn bɔrse k'l'jeelki metin ey se, j'l'utu j'l'anki jeele. ³ Bin bo, nakn paacn naase l'taadin ki maakn ƙƙ ki se, l'baa l'taadin ki jeege tu ute kaam kaada. Nakn ken naase l'booyinki k'l'taadsen naan ki metn bisege tu maakn bee ki se, l'ƙƙɔnkɔnki do beege tu kici.

⁴ «Mɛdumge, taar se maam l'taadsen naase ki: ɔnte l'beerki jeege tun l'ƙƙɔn daa roa, num mɔɔn asen ƙn tɛdn dim ey se. ⁵ Num l'booyki m'asen taadn debm ken naase anki beere: l'beerki deb ken ooykiga kic bo, naan ƙƙ ƙƙɔn ken asen ƙɔl maakn pood ken gen daayum. Deere, l'booyki m'asen taada: kese bo debm ken naase anki beere.

⁶ «l'Jeelki, yeelge sɛɛm sɛɛm mii se k'l'dugin ute ƙƙɔn di sum ey la? Ute naan se kic bo, *Raa ɔn dirig kalan maakde ki eyo. ⁷ Num gan naase se bini bɛɛn dosege se kic bo, Raa jeelin kalan kalan. Bin se, ɔnte l'beerki! Naan Raa ki se naase l'cirki yeelge se ƙƙɔn.

⁸ «l'Booyki m'asen taada: debm taad naan jeege tu ƙƙ naan debm maam se, maam *Goon Deba kic bo maam l'taadn naan *ƙƙɔn Raage tu m'ƙƙ naan se debm maama. ⁹ Num debm ken baatum naan jeege tu se, maam kic m'utu m'an baatin naan ƙƙɔn Raage tu. ¹⁰ Ƙƙ debm ken tuj taarin ro Goon Deb ki se, Raa an ƙƙɔn *kusiɔn ese se; num debm ken jaay naan *Nirl Salal se, naan se Raa an ƙƙɔn kusiɔn se eyo. ¹¹ Ken naase jaay k'l'ƙƙ l'baansenga maakn *bee ken Yaudge lee tusn maak ki se ey lɛ naan gaaringe tu ƙƙ gɔtn ƙƙɔge tu se num, naase ɔnte l'beerki do taar ken naase aki baa taadn naande ki ken anki nakn ƙƙɔn dose. ¹² Taa kaad ken se, Nirl Salal bo asen ƙɔl naase aki jeel taadn taara naande ki.»

Debm maal debm derle

¹³ Maakn jee denge tu se, deb kalan bini baado ɔn Isa ƙƙ deekin ƙƙ: «Debm dooy jeege, genaam se ɔl nam baa l'taadin, n'l'baado num maal bubje se ɔn naai bo ajesin nigi.» ¹⁴ Gɔtn se Isa tɛrlin ƙƙ: «Debm ken ɔndum gen kaakn metn taarsege ey lɛ gen nigɔn maalsege se, tap bo naa?» ¹⁵ Tɛr naan taad jeege tu paac ƙƙ: «Ƙndki ƙƙɔn! Ƙƙ naase se ɔndki dose daan ki, ƙƙɔn rose ro tama ki. Taa debkilim se, maalin den aan ƙƙ di kic bo, ken ɔlɔn ing se, maalin eyo.» ¹⁶ Gɔtn se tɛr Isa taadden ute kaal naan taara ƙƙ: «Debm maala kalan bin se, maakn gɔtin ooj tuun karat karat. ¹⁷ Ken naan aak nakin jaay ooj den se, naan baag taadn ute maakin ƙƙ: «Baar jaaki tap bo, maam m'l'ɛdn rom m'ƙƙ di? Bɛɛ, gɔtn am kaasn m'an ƙƙɔn nakumge se lɛ gɔn.» ¹⁸ Tɛr naan taad ute maakin ƙƙ: «Bɔrse, kese bo nakn maam

m'utu m'l'ɛda: gijumge se m'aden ƙƙɔn paac naatn ƙƙ m'ƙƙɔn kengen kuuy magala magala cir naadege se daala. Ken m'ƙƙɔn jaay aasga num, teenumge ute nakumge paac se, m'aden tusn ƙƙɔn maak ki. ¹⁹ Gɔtn se maam m'l'ɛdn rom ki ƙƙ: ai roma, l'ƙƙɔn gen baara baara, taa ƙƙɔn ute kaayi lɛ, dena. Taa naan ki se maam m'ƙƙɔn, m'kaaye ƙƙ m'l'ɛdn nakgen ken maakum jea.» ²⁰ Num gan Raa deekin ƙƙ: «Kale debm derle, maakn ƙƙ ken ese sum bo, naai lɛ l'kooyo; num nakigen naai l'tusin se, tap bo l'ƙƙɔn naan ki?» ²¹ l'Booyki! Kese nakn ken utu l'kaan do deb ken tusn maala dena do duni ki, nabo naan Raa ki se, naan ƙƙ dim ey se.»

Aalki maakse do Raa ki

(Mt 6.19-34)

²² Gɔtn se Isa taad jeege tun metin ki ƙƙ: «Taa naan se bo, maam m'l'ɛksen m'ƙƙ: taa kose se ɔnten l'kuunki nirlse taa nakn naase aki ƙƙ ƙƙ taa rose se ɔnten l'kuunki nirlse do kal ken naase aki tuusu. ²³ Taa kose se, naan cir nakn ƙƙ ƙƙ rose se lɛ, naan cir kala. ²⁴ Aalki tu gaakge se; naade lɛ ƙƙ eyo ƙƙ ƙƙ teen gen ƙƙ eyo ƙƙ giji lɛ, naade ƙƙ eyo ƙƙ gɔtn ƙƙɔn ƙƙɔn kic bo, naade ƙƙ eyo. Ute naan se kic bo, Raa ulde. Num naase se met kando yeelge se, naase l'cirdeki? ²⁵ Maakse ki se, naan jaay ute kuun nirlin sum bo l'ƙƙ ziidn bii kingin do naan ki ne? ²⁶ Ken ese jaay naase ɔn aasin ki te ey num, gen di jaay naase uunki nirlse do nakge tun ƙƙ baa se?

²⁷ «Aalki tu ƙƙɔn nakgen taak bɛɛ maakn kaag ki se; naade se ƙƙ kuubu eyo ƙƙ ɔnd ɛɛ eyo. Nabo l'booyki m'asen taada: Gaar Salomon do ƙƙɔn se, ute maalin den paac se kic bo, bii kalan ɔn uus te kal aak bɛɛ tec aan ƙƙ gen naade se eyo. ²⁸ Mu jaaki daar maakn kaag ki ƙƙ metbeeki sum bo j'l'utu j'l'anki se kic bo Raa tamarin aak bɛɛ se, met kando asen ƙn ƙɛdn kal tuusu naase ki ey ne? Bɛɛ, naase se jee ken aalki te maakse paac do Raa ki eyo. ²⁹ Ƙƙ ɔnte l'kuunki nirlse gen je nakn naase aki ƙƙ ƙƙ aki kaaye. ³⁰ Nakgen bin se paac, jee jeel Raa mal ey bo daayum ing saap do ki. Ey num, Bubsen maakn raa ki se jeele nakn ken naase l'jeki. ³¹ Num naase se l'jeki bo Raa ƙƙɔn gaara dose ki ƙƙ nakgen ƙƙ se, naan asedin ƙɛdn do ki. ³² Naasen ƙƙɔn baatgen ƙƙ ara, ɔnte l'beerki! Taa Bubsen maakn raa ki se, nakn ken ƙƙɔn naan ki se, naase utu aki kingin ute naan maakn gaarin ki.»

Ƙƙɔn maakn raa ki

³³ «Bin se, nakn naase ƙƙ se,ugin ki naatn ƙƙ gursin se, edin ki *serke jee daayge tu. Bin se ƙƙ naase ƙƙɔn naksege gɔtn l'ƙƙ l'tuj eyo ƙƙ daayum asen toodn ƙƙɔn maakn raa ki. Gɔtn naane se, debm boogo ƙƙ ƙƙ k-ƙƙ kic bo an ƙƙ tuj eyo. ³⁴ Taa gɔtn maalse ro ki se, gɔtn ese bo maak-saapse ing ro ki kici.»

Ɔnte I'toodki bia
(Mk 13.33-37; Mt 24.42-51)

³⁵ «Inḡki daayum ute kal tɛdn naabse rose ki, ƆƆ Ɔnte I'kɔki kɔmpsege I'kooyo. ³⁶ ƆƆ naase inḡki aan ƆƆ jee-gen ken inḡ aak kaak kaam melden ken utu ade tɛrl Ɔtn kɔki mend ki se. Taa ken naan jaay aanga ƆƆ tɔndga kaam taara num, naade aḡ naar kɔƆƆ.

³⁷ Maak-raapo naade ken melde baado Ɔḡdega jaay naade utu inḡ kinḡ zɛer se. I'Booyki bɛɛ m'lasen taada: melde se, naan mala I'kuun kuusn kal tɛdn naabina aden kɔki naan ki ƆƆ naan bo aden kɛdn kɔƆƆ.

³⁸ Maak-raapo naade ken melde I'kaan daan nɔƆ ki lo do metbeeki ken aden kɔki naade utu inḡ zɛer se.

³⁹ «Naase I'jeelki, ken mel bee jaay jeel kaadn debm boogo ano baa num, naan I'kɔki been se debm boogo aḡ tɛrɛɛ eyo. ⁴⁰ Naase kic I'daapki rose, inḡki do metɛkse ki, taa kaadn ken *Goon Deba jaay ade baa se Iɛ, naase I'jeelki eyo.»

⁴¹ Ɔtn se Pier tɔnd metin ƆƆ: «Meluma, kaal naagn taar ken naai taad se, taad ute naaje sum lo bu ute jeege paac Iɛ?»

⁴² Meljege tɛrlin ƆƆ: «Debm tɛdn naabm metɛke ƆƆ tuj Ɔrmin ey se ken gay? Naan bo debm ken melin utu aḡ kɔki jee tɛdn naabgen kuuy kaam jin ƆƆ ken aanga kaadin ki num, aden lee I'nigin nakɔki ƆƆƆ.

⁴³ Maak-raapo debm tɛdn naab ken melin aan jaay Ɔḡin naan utu tɛdin tɛdn naabm ken naan Ɔḡinsin kaam jin se. ⁴⁴ I'Booyki bɛɛ m'lasen taada: debm tɛdn naabm bin se, melin utu aḡ kɔki nakinḡe paac kaam jin. ⁴⁵ Num gan ken debm tɛdn naabm se jaay taad ute maakin ƆƆ: Melum se ade kɔki tɛrl kɔƆƆ eyo, ƆƆ Ɔtn se naan iin baag tɔnd jee tɛdn naabgen mendge ute gaabge, jaay naan ƆƆ ƆƆ aay oono. ⁴⁶ Gan mel gaabm ese se, biin jaay naan ano tɛrl se, naan Ɔnd eyo ƆƆ kaad ken naan aan kaan kic Iɛ, naan saap do ki eyo. Ken melin jaay aanga num, utu aḡ tuur naata ƆƆ aḡ kɔki I'dabar ute jee ken baate kaal maakde do Raa ki. ⁴⁷ Debm tɛdn naabm ken jeel naabm ken melin maakin jen ro ki se, nabo Ɔḡ tɛdin te ey se, naan se melin utu aḡ kɔnd den aak eyo.

⁴⁸ «Num gan debm tɛdn naabm jeel eyo naabm ken melin maakin jen ro ki se, ken naabin se jaay tujga kic num, j'aḡ kɔndin kaam dɔƆƆin ki sum.

«Taa naan se bo, debm ken j'ɛdinḡa nakge den num, k'je Ɔḡin ki kic bo dena ƆƆ debm ken j'ɔkinḡa nakge den kaam jin se, j'utu k'tɔnd metn nakge dena Ɔḡin ki kici.»

Taa Isa se jeege utu I'gaan ute taasdege
(Mt 10.34-36)

⁴⁹ Isa taad ƆƆ: «Maam se m'baano ute poodo do naan ki ƆƆ m'je poodn se I'kɔki. ⁵⁰ Kɔr naan se kaan se, maam m'kɔk *batɛm dubar ken maam m'utu m'batizi. Naan se bo, nakɔ deerum ken inḡ booyum bini m'utu m'aḡ tɛdn I'kaasn jaay se.

⁵¹ «Ɔntɛn I'saapki ƆƆki maam se m'baano ute lapia bo do naan ki. ƆƆƆ! I'Booyki, m'lasen taada: maam se

m'baado bo gen gaan jeege ute naapa. ⁵² Taa naan se bo, naan ki se, jee maakɔ beede ki mii se utu gaan ute naapa. Maakde ki se, jee mɔƆ taarde I'kɔki kɔki metn naapa ute jee di eyo ƆƆ jee di se kic bo taarde I'kɔki kɔki metn naapa ute jee mɔƆ eyo. ⁵³ Naade utu gaan ute naapa: bubu se, utu I'gaan te goonin gaaba ƆƆ goon gaaba se, utu I'gaan ute bubin kici; ko se, utu I'gaan ute goonin menda ƆƆ goon menda se, utu I'gaan ute kɔna kici. Moom menda se, utu I'gaan ute mend goonina ƆƆ mend goono se, utu I'gaan ute moomin menda kici.»

Jee se jeel kaakɔ kaadn nakge

⁵⁴ Isa taad jee denḡe tu daala ƆƆ: «Ken naase jaay aakkiga gapara Ɔsga metn raa ki num, bɔrse sum bo naase naar ƆƆki maane utu ade baao. ƆƆ maane se baado deere. ⁵⁵ Ken naase jaay aakkiga kuulu baagga kɔl baa kaam kaam berde se †, naase ƆƆki, jaaki se ƆƆƆ utu I'kɔki ƆƆ ƆƆƆ baado Ɔḡ deere. ⁵⁶ Ken naase jaay I'jeelki kaakɔ jeel kaadn nakgen ken tɛd do naan ki, ute ken tɛdn maakɔ raa ki num, I'tɛd ƆƆ di jaay I'jeel ƆƆki metn nakgen ken deel daanse ki ey se? Naase se jee ken saap ƆƆki metn nakge eyo.

I'Daap taari ute debm taamooyi

⁵⁷ «Gen di jaay naase Ɔḡ aak ƆƆki metn nakgen gen tɛd ute doobin ey se? ⁵⁸ Taa naan se bo, ken naai I'baa baa Ɔtn kɔki nɔƆ ki num, doob ki se, ute debm taamooyi se naai ai kaami daap taari. Ey num, bɛɛ, naan ai baa kɔli Ɔtn debm kɔki nɔƆ ki ƆƆ debm kɔki nɔƆ se Iɛ ai kɔli Ɔtn asgarge tu ƆƆ asgarge se, ai kɔki kɔli dangay ki. ⁵⁹ I'Booy m'ai taada: nakɔ doi ki paac se, bini kɔƆƆ kic bo Ɔḡ nanḡin te ey se, naai I'kɔki teecɔ maakɔ dangay ki eyo.»

Bɔrse I'terlki maakse do *Raa ki

13 Kaad ken se, jee metinḡe baado taad Isa ki taa Galilegen baado tɛdn *sɛrke jaay bo, Pilat tɔndɛ kaad ken naade tɛd tɛd sɛrke se. ² Ɔtn se Isa tɛrlden ƆƆ: «Saapm naase ki num, ƆƆki Galilegen ken Pilat tɔndɛ se bo, tɛdga jee *kusiḡ cir Galilegen baa se paac la? ³ ƆƆƆ! I'Booyki m'lasen taada: ken naase jaay I'terlki te maakse do Raa ki te ey se, naase paac utu aki I'kutn bin kici. ⁴ Lo jeegeen sik-kaar-martn bee jɛrlɛ k'danḡin Siloe ken ooc dode ki jaay tɔndɛ se, gen naase ki num, jee Jeruzalem ki te denḡe se, ƆƆki naaden ken ooy se bo, jee kusiḡ cir jee baa se paac la? ⁵ ƆƆƆ! I'Booyki m'lasen taada: ken naase jaay I'terlki te maakse do Raa ki ey se, naase paac utu aki I'kutn bin kici.»

Kaal naagn taara ro ko ba ken ooj eyo

⁶ Ɔtn se Isa taad ute kaal naagn taara ƆƆ: «Gaaba kalaḡ Ɔk ko ba maakɔ jinɛnin ki ƆƆ naan baado je koo-jina, nabo Ɔḡ te koojin eyo. ⁷ Gan naan deek deb ken tɛdin naaba maakɔ jinɛnin ki se ƆƆ: «Aaka, ko kaagn se maam m'leega baara mɔƆ ƆƆ m'je koojin nabo m'kɔ

† Taa naan I'Israel se gapara ute maane se baado kaam kaad toocɔni.

eyo. Borse og lgaan undin naatn, taa naan le daar gaas gɔtɔ cɛɛ sum.»⁸ Num debm tɛdn naaba se terlin ɔɔ: «Meluma, ɔɔnsumsin gen baara kalan daala; maam m'lan kudn metina ɔɔ m'utu m'lan kɔmb yɛɛɛ. ⁹ Bin sum bo ute naan se kɔr baar kuuy se, ɔɔm utu 'koojo daam; ken naan jaay ooj te ey le, an kɔɔn kund naatn.»

Isa ɛd lapia mend ki *bii sebit ki

¹⁰ Bii kalan, bii sebit ki se, maakn *beege tun ken Yaudge lee tusn maak ki se, gɔtn se Isa baa end maakn bee ken kalan ɔɔ baag dooy jeege. ¹¹ Gɔtn se, menda kalan ɔɔ kɔɔn sitan ɔɔ gɔtn kɔɔn ɔɔ kin sum se, ɔɔkga baara sik-kaar-marta. ɔɔ kɔɔn se ɔɔ kin duruningki tɛdin tap bo ɔɔ sɛɛj eyo. ¹² Ken Isa jaay aakin se, danina ɔɔ taadin ɔɔ: «Menda 'booyo, maam se m'kɔɔdiga doi maakn kɔɔn ken lee dabari se.» ¹³ Gɔtn se Isa ɔɔn jina do mend ken se, ɔɔ mend se naar ɔɔ lapia, iin daara sɛɛj tal ɔɔ baag *nookn Raa. ¹⁴ Gan magal bee ken Yaudge lee tusn maak ki jaay aak Isa ɛd lapia mend ki, bii sebit ki se, naan maakin taarina. Gɔtn se naan uun mindin raan taad jeege tu ɔɔ: «'Booyki! Naajege se, j'akki bii mɛɛɛ gen tɛdn naaba. Bin se, debm je lapia roɔ num, ɔɔ'baado daan biige tun se. Ey num bii sebit se, bii tɛdn naab eyo.» ¹⁵ Gan Meljege terlin ɔɔ: «Aak jeege ken tɛd rode aan ɔɔ jee taad taargen met ki ara! Maakse ki se, nana jaay aanga bii sebit ki num, kɔɔn kɔɔ maranina ey le buurina metn belɛn ki ɔɔ an tu-utn gen baa kɛdn maan ey se? ¹⁶ Num mend se le, naan metjil *Abraam mala, ɔɔ aaka, gɔtn *Bubm sitange ɔɔ in sum se ɔɔkga baara sik-kaar-marta. Bɛɛki num, bii sebit ki se bo, j'lan kɔɔdn donna maakn ji Bubm sitange tu se ey la?» ¹⁷ Ken jee taamooyinge jaay baa booy taar se, ɔɔkɔɔn baa kɔɔlde; gan jee dengen aak nakn-kɔɔb-gen paacn naan tɛd se, maakde raapo.

Isa aal naagn taara ute kaam nakn k'danin mutard (Mt 13.31-33; Mk 4.30-32)

¹⁸ Gɔtn se, Isa ter taadden daala ɔɔ: «Ken Raa utu 'kɔɔn gaar do jeege tu tap bo 'tecn aan ɔɔ di? Maam m'lan kɔmb beyɛ ute di? ¹⁹ *Maakn Gaar Raa se, tecn aan ɔɔ kaam nakn k'danin mutardn ese se, ken gaaba kalan uun kɔɔn maakn jinɛnin ki. Ken naan jaay ɔɔɔn sum se, naan teece ɔɔ teep tɛd ko kaaga. Bini yeelge kic bo baado uj kujdege tɛtɛtinge tu.»

Isa taad kaal naagn taara ute ɔɔkɔɔ

²⁰ Isa deek daala ɔɔ: «*Maakn Gaar Raa se tap bo m'lan kɔmb beyɛ ute di? ²¹ Naan se tec aan ɔɔ kɔɔn ken menda jaay ɔɔn rujn gemɛ dooc gɔrn magala ɔɔ ken naan jaay deepinga ɔɔ ɔɔmbinga maak ki num, iin paac se.»

Doobm ken ɔɔ jeege *maakn Gaar Raa ki (Mt 7.13-14, 21-23, 8.11-12)

²² Ken Isa jaay baa baa Jeruzalem ki se, naan aal teeco maakn gɛgɛrge tu ɔɔ maakn naange tu ɔɔ naan ken se, naan lee dooy jeege. ²³ Gɔtn se nam kalan bini

tɔnd metin ɔɔ: «Meluma, jee ken utu kaaj se, baat ey ne?» Gɔtn se Isa terlden ɔɔ: ²⁴ «Aayki kaamse endki ute taa doobm baata, taa maam m'deeksen m'ɔɔ: jeege dena utu 'je doobm 'kɛnde nabo naade an kɔɔn kaas eyo. ²⁵ Ken kaadin jaay utu kaan se, mɛl bee utu kiin ɔɔ 'gaasn kaam taarina ɔɔ naasen aki kɔɔpm naatn se aki baagn tɔnd kaam taara aki deekn ɔɔkɔɔ: Melje, ɔɔɔn kaam taara! Gan naan maak ki se asen terl ɔɔ: Naase tap bo, iin kiroyo? Maam se, m'jeelsen eyo. ²⁶ Kaad ken naane se, naase anki taadn ɔɔkɔɔ: naaje se j'ɔɔ ɔɔ j'laayo ute naai tɛɛ ɔɔ naai dooy jeege daan doobjege tu kici. ²⁷ Gan naan utu asen terl ɔɔ: Naase iin kiroyo gay se, maam m'jeelsen eyo. Iikki naatn cɛɛm ki ɔɔkɔɔ, naasen paacn jee tɛdn *kusinge se! ²⁸ Gɔtn naane se, naase aki baa keeme ɔɔ aki taan naansege ken aki baa kaakn *Abraam, Isak ɔɔ *Yakub ute jee taad taar teeco taar Raa ki paac maakn Gaar Raa ki; nabo naase se, j'lasen tuur naatn. ²⁹ Bii ken se, jee metinge se ade kiin gɔtn kaada tookno ɔɔ jee metinge se ade kiin gɔtn kaada toocni, ɔɔ kengen metinge ade kiin kaam kaam kooko ɔɔ kengen kuuy se ade kiin kaam kaam kɔɔn, ɔɔ paac naade ade baa utu tusn 'king kɔɔn bii laa ki ute maak-raapo maakn Gaar Raa ki. ³⁰ 'Booyki! Bin bo, jee kaam mɔɔtn se bo, utu 'tɛdn jee deet deete ɔɔ jee deet deet se bo, utu 'tɛdn jee kaam mɔɔtn.»

Isa ute *ɛɔɔ (Mt 23.34-39)

³¹ Naan ken se sum bo, *Parizige kandum bini baado ɔɔn Isa ɔɔ deekin ɔɔ: «Bɛɛɛ, iin gɔtn ki se 'baa; taa ɛɔɔ le je ai kɔɔn.» ³² Isa terlden ɔɔ: «'Baa ɔɔnki k-bukumbɔɔ ken ese ɔɔ 'taadin ki ɔɔkɔɔ: 'Booyo, maam se m'tuur tuur sitange ɔɔ m'ɛd kɛd lapia jee kɔɔnge tu jaaki ɔɔ met-beeki; ɔɔ maakn bii k-mɔɔnge tu se, maam m'nan naabuma. ³³ Bin num, jaaki, metbeeki ɔɔ pɛɛɛ se, taam m'baa ute naanuma, taa doobin eyo ken debm taad taar teeco taar Raa ki jaay 'kooy Jeruzalem ki ey se.»

Isa eem taa Jeruzalem

³⁴ Isa deek ɔɔ: «Waay Jeruzalem, waay Jeruzalem, naai ken debm kɔɔn jee taad taar teeco taar Raa ki ɔɔ jee ken Raa kɔɔdeno gɔtn ki kic bo, naai bo debm tund kɔɔlde! Met kando, maam m'je m'tusn genige aan ɔɔ ko kɔɔn ken lee tus geninge taa bɛɛn keyin ki se, nabo naase 'jeki te eyo. ³⁵ 'Booyki! *Bee Raase se utu 'toodn kuudu. 'Booyki m'lasen taada: naan ki se, naase 'je amki kaak kic bo amki 'kɔɔn eyo, bini utu 'kaan kaad ken naase utu aki deekn ɔɔkɔɔ: ɔɔ Melje Raa tɛdn bɛɛna do debm ken utu baado ute ro naan!»

Ter Isa ɛd lapia debm kɔɔn ki *bii sebit ki (Lk 6.6-11, 13.10-17)

14 Bii kalan se, Isa baa kɔɔn maakn bee magal *Parizige tu kalan bini, gan biin se, bii sebit. ɔɔ jee inɔ gɔtn ese ɔɔndin kaama tak. ² Gɔtn se gaaba kalan kɔɔnɔga kɔɔn se, baado daar naanin ki. ³ Naan

ken se, Isa taad jee jeel taadn tɔkɔn mɛtn Ko Taar Raage tu ute Parizige tu kɔ: «Gen naase ki num, bii sebit ki se, debm kɔkɔ se jɔn kɔn doobm j'ɔn kɛdn lapia lɔbu kɔtɔ lɛ?»⁴ Gaŋ naade do dek kɔ baate tɛrlɔn taara. Gɔtn se Isa kɔ debm kɔkɔ se, ɛdɔn lapia kɔ tɔn baa beɛn ki. ⁵ Tɛr Isa deekden kɔ: «Maakse ki se jaay, debm ken gooniŋa ey lɛ maraŋa ooc maakŋ bud ki ute bii sebit se, 'bɔkɔ aŋ naar kuun ey ne?»⁶ Gɔtn ese, taar ken naade 'lɔkɔ jaay aŋ tɛrl tap bo, kɔ eyo.

'Bɛr gɔtn king kaam mɔkɔn

⁷ Ken Isa aak jeegen k'danɔdeno gɔtn kɔ ki jaay je je gɔtn king naan ki se, naaŋ aanɔden kaa taara kɔ: ⁸ «Ken naai jaay k'danɔga gen baa kɔsn gɔtn kɔkɔ mɛnd ki num, kɔtɛ 'baa king naan ki. Ey num sɔm, maakŋ jeege tun k'danɔdeno se, nam kuuy magal ciri naai se utu ade baa. ⁹ Kɔ debm ken danɔseno se, utu ade baa, ai deekŋ kɔ: «Mɛduma, iin tɔ gɔtn ese; kɛse gɔtn king naai eyo.» Ken naai 'kiin gɔtn ese jaay bo, 'baa king gɔtn kaam mɔkɔn se, naaŋ ken se, naai kɔkɔ ai kɔkɔ. ¹⁰ Num taa naaŋ se bo, ken k'danɔga num, 'baa iŋg gɔt ken kaam mɔkɔn. Bin se debm danɔ se jaay aanga num kɔ aaki naai iŋg king kaam mɔkɔn se, gɔtn se naaŋ ai deekŋ kɔ: «Mɛduma, iin 'baado iŋg naan ki ara.» Naaŋ ken se, jee ken k'danɔdeno gɔtn kɔ ki se paac ute naai se, naade ai kaaki se ai kaali maak ki. ¹¹ Taa debm nookŋ roŋa raan se, utu 'lɔkɔm baate kɔ debm kɔ roŋa baat se, roŋa utu 'lɔkɔkŋ raan.»

Doobm ken anki dan jeege gen kɔkɔ

¹² Gɔtn se Isa taad gaab ken danɔno beɛn ki se kici, deekŋ kɔ: «Ken naai jaay 'danɔ jeege katar ki ey lɛ tɛger gen kɔkɔ, kɔtɛ danɔ mɛdige, genaaiŋe, taasige kɔ kɔtɛ danɔ jee do daamboogigen jee maalge. Ey num sɔm, bi-in kuuy se, naade utu ai danɔ kici kɔ nakŋ naai ɛddɛsiŋga se lɛ, naade aisiŋ tɛrl kɔkɔ ki. ¹³ Num gaŋ ken naai jaay 'je kɛdn kɔsn bii laa ki ute maak-raapo num, 'danɔ jee daayge, jee ken kɔkɔ tujdege tujɔ, jee cekɛdɛge kɔ jee kaam-tɔkɔge. ¹⁴ Bin se, ai 'tɛdi maaki 'raapo, taa nakŋ naai ɛdden se lɛ, naade aisiŋ kɔn tɛrl kɔkɔ ki eyo. Num naaŋ se, *Raa mala bo aisiŋ tɛrl kɔkɔ ki, kaad ken naaŋ utu 'dur jee ken tɛd nakge ute doobiŋa daan yo-gu tu se.»

Isa aal naaŋ taara ute debm ken dan jeege beɛn ki gen kɔkɔ
(Mt 22.2-14)

¹⁵ Maakŋ jeege tun ken baado kɔsn gɔtn ese se, deb kalan jaay booy taar Isa taad se, naaŋ deek Isa ki kɔ: «'Maak-raapo deb ken jaay utu 'baa kɔsn *maakŋ Gaar Raa ki se!»¹⁶ Gɔtn se Isa tɛrlɔn ute kaal naaŋ taara kɔ: «Gaaba kalan se, tɛd kɔkɔ dɛna kɔ naaŋ danɔ jeege kic bo dɛna. ¹⁷ Ken kaadn kɔkɔ jaay aas se, gaabm se kɔ debm tɛdn naabiŋ gen baa dan jeegen k'danɔdeno gɔtn kɔ ki se, deekden kɔ: «'Baakiro bɔrse! 'Bɛrɛ, kɔkɔ se ooyga.»¹⁸ Gaŋ gɔtn se, jee ken k'danɔde paac se baag daapm taardege. Debm deet deet se deek debm ken

j'ɔlɔn se kɔ: «Maam se, m'utu m'dugu dug maakŋ gɔtɔ. Bɛɛki num, m'ɔn m'baa kaakiŋ jaayo. Bin se 'baa deek-iŋ n'imooyuma, maam se m'ɔkɔn kaan eyo.»¹⁹ Kɔ deb kuuy se deekŋ kɔ: «Maam se m'utu m'dugu dug maraŋge sik gen tɛdn naaba kɔ maam m'je m'aden baa naam gen tɛdn naaba. Bin se 'baa deekiŋ n'imooyuma, maam se m'ɔkɔn kaan eyo.»²⁰ Tɛr deb kuuy deekŋ kɔ: «Maam se, m'utu m'ɔkɔ kɔ mɛnda. Taa naaŋ se bo, maam m'ɔkɔn kaan eyo.»²¹ Ken debm tɛdn naabm se jaay tɛrl baa kɔ mɛliŋ se, naaŋ taadiŋ mɛtn taargen k'taadiŋ se paac. Ken mɛliŋ jaay booy se, maakŋ taariŋa kɔ deek debm tɛdn naabiŋ ki se kɔ: «Yɔkɔkɔ, 'baa gɔtn jeege lee tusni daan doobge tu maakŋ gɛger ki, 'baa danɔ jee daayge, jee ken kɔkɔ tujdeki tujɔ, jee kaam-tɔkɔge ute jee cekɛdɛge 'baandeno gɔtn ara.» Gɔtn se debm tɛdn naabiŋ se iin baa. ²² Ken naaŋ jaay tɛrl baado kɔ mɛliŋ se deekiŋ kɔ: «Meluma, naabm naai kɔm taariŋ se, maam m'tɛdiŋoga, gaŋ ute naaŋ se kic bo, gɔtɔ utu tap.»²³ Gɔtn se mɛliŋ deekiŋ kɔ: «'Baa daan doobge tu kɔ naaŋ salige tu, jee se 'baandeno ute taa kɔkɔ taa ade 'baa utu 'doocŋ maakŋ beem se.»²⁴ Taa naaŋ se bo, maam m'deeksen m'ɔkɔ: maakŋ jeege tun k'danɔdeno paac jaay baate baado se, maakde ki se deb kalan kic bo, 'lɔkɔ nam kɔsum se eyo.»

Debm ken baate te roŋ ey se, 'lɔkɔ tɛdn debm mɛtn Isa ki eyo
(Mt 10.37-39)

²⁵ Ken jee denge jaay baa baa doob ki ute Isa se, gɔtn se naaŋ tɛrl aakde kɔ deekden kɔ: ²⁶ «Debm ken je ade baa mɛtum ki jaay, je bubɔna, kɔna, mɛdiŋa, geniŋge, genaanŋen gaabge ute kengen mɛndge cir maama kɔ jem te maam cir roŋ mal ey se, naaŋ 'lɔkɔ tɛdn debm mɛtn maam ki eyo. ²⁷ Debm ken baate kuun kaagŋ j'ansiŋ tupm ro ki kɔ kɔ mɛtum ey se, naaŋ se 'lɔkɔ tɛdn debm mɛtn maam ki eyo kici.

²⁸ «Taa naaŋ se bo, maakse ki se nam jaay je kiin bee jɛrlɛ num n'ɔn naaŋ ki, mɛdn kaakŋ gursiŋ ken aŋ kaasn kiin beɛn se, jaay ey la?»²⁹ Ey num, ken naaŋ jaay uunga mɛta kɔ kɔ nanɔn te ey se, jee deel deel gɔtn ese jaay aakga num, aŋ tɛrɛcŋ mɛtiŋ ki, ³⁰ aŋ deek kɔ: «Aak-ki tu! Gaabm ara kɔ iin kiin beɛn kaca, nabo kɔ aasiŋ te eyo.»³¹ Ken gaar gam jaay baa tɛdn kɔkɔ ute gaar kuuy num, naaŋ 'king naaŋ ki, 'kaakŋ asgariŋgen dupu-sik se, 'kaasn tɛdn kɔkɔ ute asgargen dupu-si-di jaay ey la?»³² Ey num, ken gaar naane utu kɔkɔ sum bo, naaŋ 'lɔkɔ jeege gɔtiŋ ki taa j'ɔkɔn taasa. ³³ Bin bo, maakse ki se debm jaay kɔtɛ nakiŋge ey paac se, 'lɔkɔ tɛdn debm mɛtn maam ki eyo.

³⁴ «Deere, nakŋ nijim aan kɔ kaata se gɔtɔ. Num ken kaata jaay kingiŋ nijim se gɔtɔga num, j'ɔn tɛdn j'ɔkɔ di jaay 'tɛdn nijim gɔtiŋ ki se?»³⁵ Ken kaata jaay kingiŋ teecga se, k'siŋ naaŋ ki lɛ kɔ daapm naaŋ eyo kɔ kɔ tɛd gɔtɔ gur eyo. Naaŋ se, bɛɛki num, nakiŋ si naatn sum.»³⁶ Tɛr naaŋ deekden kɔ: «Debm ken jaay kɔ bi gen booyo num, 'booy taar se.»

ɔl k'ɔnɔ jeegen ɔk sɛɛ meliŋ se kalan kalan. Debm deet deet se, naaŋ tɔnd metiŋ ɔk: «Gɔtn melum ki se, naai tap bo uunga sɛɛ kando?»⁶ Gaabm se terliŋ ɔk: «Maam se m'luunga birmil uubu kaaru.» Num debm ken naaŋ ɔŋiŋ maaliŋ kaam jiŋa se terliŋ ɔk: «!Booyo: maktubm sɛɛi se utu jim ki ara. Inŋ naaŋ ki keske, !naar !raaŋ ɔk: maam se m'luunga birmil uubu si-mii.»⁷ Ter naaŋ deek deb kuuy ki ɔk: «Naai uunga sɛɛ kando gɔtn melum ki se?» Naaŋ terliŋ ɔk: «Maam m'luunga suwal teenŋ kaaru.» Num debm tɛdn naabm se deekiŋ ɔk: «!Booyo: maktubm sɛɛi se utu jim ki ara. Bɔrse !raaŋ ɔk: maam m'luunga suwal sik-marta.»⁸ Debm ken naaŋ ɔŋiŋ maaliŋ kaam jiŋa ken derl meliŋ se, meliŋ jaay booy nakŋ naaŋ tɛd se, naaŋ ɔkɔmɔŋa, taa naaŋ ɔŋiŋ naaŋ se debm metɛkɛ. Taa naaŋ se bo, jee *duni ki ute naapa se, naade metɛk cir gaan gɔt ken ɔkɔkɔ.»

Gurs ute *Raa se debkilimi ade kɔŋ je taa naap ki eyo

⁹ Ter Isa taadden ɔk: «!Booyki m'lasen taada: ɔkki mɛdŋe ute maalsegen ɔŋiŋki do naaŋ ki ken tɛdga sum bo utu !deel se. Ken maalse se jaay baado utga kic bo, bɛɛ ken naase lee !tɛdki jeege tu se aŋki baa kɔŋ maakŋ *Bee Raa ki gen daayum.

¹⁰ «Debm j'ɔŋiŋ nakŋ ɔkɔ kaam j'ɔŋiŋ jaay ɔkɔŋ jiga se, ken j'ɔŋiŋ nakŋ den kic bo naaŋ aŋ ɔkɔŋ jiga. ɔk debm j'ɔŋiŋ nakŋ ɔkɔ kaam j'ɔŋiŋ jaay naaŋ ɔŋ ɔkɔŋ te jig ey se, ken j'ɔŋiŋ nakŋ den kic bo, naaŋ aŋ ɔŋ ɔkɔŋ jig ey kici. ¹¹ Ken maal do naaŋ ken utu !deel se jaay naase ɔŋ ɔkɔŋki te jig ey se, Raa se asen kɔŋ kɛdn maal mala mala ken maakŋ raa ki ey se kici. ¹² Ken maal naase ey jaay ɔkɔŋki te jig ey se, naŋa jaay ase kɛdn maal naase maaliŋge kaam jise se?

¹³ «Deb kalan se !kɔŋ tɛdn naaba gɔtn melge tu kaam di eyo. Ken naaŋ bo tɛd naaba gɔtɔ kaam di num, deb kalan naaŋ aŋ ɔkɔkɔ kundu ɔk deb kalan naaŋ aŋ jea; ey lɛ deb kalan se, naaŋ aŋ ɔkɔŋ ɔkɔŋ ɔk ken kuuy se, naaŋ aŋ kaal maak ki eyo. Taa naaŋ se bo naase aki !kɔŋ tɛdn naabm Raa ɔk ute gen gurs se taa naap ki eyo.»

¹⁴ Gaŋ *Parizigen jee je gursge se jaay booy taar Isa taad paac se, naade tɛɛɛiŋ metiŋ ki. ¹⁵ Isa deekden ɔk: «Naase se !jeki !taadn rose naan jeege tu aan gɔk jee ken tɛdn nakge ute doobiŋa; num gaŋ Raa se, jeel nakŋ maakse ki. Taa naaŋ se bo nakŋ aak bɛɛ naan jik-ilimge tu se, naan Raa ki se naaŋ aakiŋ se aakiŋ kus.

¹⁶ «Kaadn ken Raa ɛdo *Ko Taariŋ *Musa ki ute gen jeegen taad taar teeco taar Raa ki se inŋ bini aan do Jan-Batist ki. Num ken Jan-Batist aan sum se, k'baago taad Labar Jiga gen *maakŋ Gaar Raa se jeege tu ɔk naaŋ ken se, naŋa naŋa kic bo aay kaamiŋ je kend maak ki. ¹⁷ Maakŋ raa ute do naaŋa se deeliŋ !kɔkɔ eyo, nabo taargen k'raaŋiŋo maakŋ Ko Taar ken Raa ɛdo Musa ki se, dimiŋ ɔkɔ kic bo, !koocŋ naaŋ ki eyo.

¹⁸ «Debm jaay piir te mendiŋ se ɔk ɔk mɛnd kuuy se, debm bin se aan gɔk debm teec ɔŋ mendiŋa ɔk baa ɛɛs mɛnd nam. ɔk debm ɔk mɛnd gaabiŋ piiriŋga piir se, naaŋ kic aan gɔk debm teec ɔŋ mendiŋa ɔk baa ɛɛs mɛnd gaaba.»

Debm maala ute Lazar

(Lk 12.15-21, 6.20-21,24-25)

¹⁹ «Gaaba kalan bin se ɔk maala dena. Naaŋ tuus kal ute roŋa dɛɛɛ ɔk bii-raa ɔs bɛɛ ɔk inŋ ute maraadiŋa. ²⁰ Gaŋ gaaba kalan bin se, k'ɔnɔŋ Lazar. Naaŋ se debm daaye ɔk roŋ se taan-du sum. Naaŋ lee tood taa doobm gaab ken debm maala se. ²¹ Naaŋ je ɔkɔn ken si ɔkɔ gaab ken se kic bo ɔŋ eyo. Num ter do naaŋ ki se, bɛsge baado ɔkɔn taan-duŋa. ²² Ken debm daay jaay ooy se, *kɔkɔn Raage uun baansiŋ maakŋ raa ki ɛɛ *Abraam ki ɔk gɔtn se, debm maala se kic bo ooyo ɔk k'baa k'ɔduubiŋa.

²³ «Maakŋ bee yoge tu se, debm maala baag ɔkɔkɔ yɛɛbiŋa, ɔk maakŋ ɔkɔkɔ yɛɛbiŋ ki se, naaŋ und kaamiŋ aak Abraam ute Lazar inŋ kiŋŋ ɛɛŋ ki ɔk naane.

²⁴ Ken naaŋ aak Abraam se, naaŋ ɔkɔ ɔkɔ danŋiŋ ɔk: «Abraam, bua, ɛɛjum dom ki. ɔl Lazar !baa !kɔl goon-jin maan taa ade baa am kaadn maane ɔkɔkɔm ki, taa maakŋ pood ken ara se, maam m'utu m'ɔkɔkɔ yɛɛbum kusiŋ aak eyo.» ²⁵ Gɔtn se Abraam deekiŋ ɔk: «Goonu-ma, !saap tu. Do naaŋ ki se naai ɔŋoga bɛɛ, gaŋ Lazar se ɔkɔdoga yɛɛbiŋa. ɔk bɔrse gɔtn ara se, naaŋ ɔŋga gɔtn bɛɛ ɔk gaŋ naai lɛ ɔŋga gɔtn ɔkɔkɔn yɛɛɛ. ²⁶ !jele, daan naaje ute naase se, !kɔkɔ ɔk magala ɔk jɛrl zuzu, taa jee gɔtn ara jaay je baa gɔtn naase ki se naade !kɔŋ baa eyo ɔk jee gɔtn naase ki jaay je ɔk ade baa gɔtn naaje kic ara lɛ ade kɔŋ baa ey kici.»

²⁷ «Gɔtn se debm maala deekiŋ ɔk: «Ken bin num, m'leemi ɔkɔ meti ki, Bua, ɔl Lazar se !baa kɔŋ jee ken maakŋ bee bubum ki se. ²⁸ Taa maam se m'kɔl genaagen gaabge mii. ɔŋ naaŋ aden baa taada, taa naade ade baa gɔtn ɔkɔkɔ yɛɛb ken ara ey sum.» ²⁹ Abraam deekiŋ ɔk: «Naade ɔk *Ko Taar ken Raa ɛdo Musa ki ute Kitapm gen jee taad taar teeco taar Raa ki do ɔkɔŋa; ɔŋde naade !booy taar naaden se.» ³⁰ Gaŋ debm maala se terl Abraam ki ɔk: «Bin eyo, Abraam bua. Ken debm ooyga kooy jaay baa ɔŋdega ɔk taaddeŋga se, naade !tooko ɔk !terl maakde do Raa ki.»

³¹ Naaŋ ken se Abraam terliŋ ɔk: «Ken naade jaay took uun te Ko Taar ken Raa ɛdo Musa ki eyo ɔk ute taar jee taad taar teeco taar Raa ki do ɔkɔŋ ey se, ken debm ooyga kooy jaay dur daan yoge tu ɔk baa ɔŋde kic bo, naade !kɔŋ tookŋ taariŋ eyo.»

Nakŋ ɔkɔ deba doobm *Raa ki

(Mt 18.6-9,21-22; Mk 11.22-26)

17 Ter bii kalan Isa deek jeege tun metiŋ ki ɔk: «Nakŋ utu !tujŋ jeege naan Raa ki se utu tap, nabo ɔk debm ken jaay bo !kɔl jeege !tujŋ naan Raa ki se. ² Bɛɛki num, debm bin se, !aŋ ɔkɔkɔ ko tooto magala mindiŋ ki ɔk !juun j'undiŋ naatn maakŋ baar ki kic bo kɛse ɔk eyo. Num ken maakŋ gaan sɛɛmge tu se jaay naaŋ tujga deb kalan naan Raa ki se, nakŋ utu kaan doŋ ki se, ɔkɔ cir kɛse daala. ³ Ken bin num, ɔndki ɔkɔkɔ! Ken genaai jaay tujiga num, !mooyiŋa. Ken naaŋ jaay jeelga *kusiŋiŋ se, !tɛdiŋ kaldɛ. ⁴ Ken maakŋ bii ki bo, naaŋ tuj ɔkɔl met cili kic bo ken naaŋ jaay baado

taadi k: «Genaama, maam se m'tujnga roi ki, m'kiki naagi.» G:tn se naai a: t:dn kald:.

⁵ G:tn se jee kaan naabinge terlin k: «Melje, Iziidjen kaal maakje do Raa ki.» ⁶ Isa terlden k: «Ken naase jaay akki kaal maak: do Raa ki magal aan g: kaam koobi se num, naase aki k: deek: ko kaag ken magal ese se k:ki: «I:in g:tn se, 'baa daar maak: baar ki naane» k: naan 'took: taar se.»

Bul ken jeel t:dn naabm melija

⁷ Ter Isa deekden k: «Maakse ki se, nam ken k bulu jaay bulin ingo naaba, ey l: ingo gaam maalge, ken naan utu aan kaan been sum bo, naan a: naar taadn k: «'Baado, k:k:k: ing naan ki k: k:k:» bin ne? ⁸ Num bin eyo! Ga: naan a: deek: k: «Kali se 'baa toofina, uusu kal t:dn naabi k: 'baado 'tedum k:k:k. Ken edum-ga maam m'k:sga k: m'laayga jaay bo k:m, naai kic utu 'k:k:k k: utu 'kaaye.» ⁹ Taa nak: naan t:ed se, bul se melin a: k: k:m eyo. ¹⁰ Naase kic ken 'tedkiga naabm ken k'taadsenoga se num 'taadki k:ki: «Naaje se, k'bulge c:re sum k: naabm naaje k't:ed se l:, naabm ken k'taadjen taad sum.»

Isa ed lapia jee bikidge tu sik

¹¹ Ken Isa baa baa Jeruzalem ki se, naan aal teec daan taa naan *Samari ute taa naan Galile ki. ¹² Ken naan jaay aan maak: naan ki kalan bin se, jee bikidge sik baado o:ina. G:tn se, naade daar d:k:k, ¹³ k: uun mindde raan deekin k: «Isa, Debm dooy jeege, e:ijen doje ki.» ¹⁴ Ken Isa aakde se, deekden k: «'Baa 'taadki rosege se *jee t:dn s:rk: Raage tu.» k: ken naade utu baa baa sum bo, naade o: lapia k: rode daap tood k:k:k.

¹⁵ Deb kalan maakde ki jaay aak naan o:ga lapia se, naan k: terl baado g:tn Isa ki, uun mindin raan k: *nook Raa. ¹⁶ G:tn se naan baado ooc metn je Isa ki k:k do: naan ki k: k:m:na. Ga: gaabm se, naan k:of Samari. ¹⁷ Naan ken se Isa deekin k: «Naaden sik se o: te lapia paac ey la? Num jee k:k jerna: se gay? ¹⁸ Bini maakde ki se, mert: jaay baado nook Raa se.» ¹⁹ Anum Isa deek k:of Samari ki se k: «'I:in 'baa ute lapia. Kaal maaki ken naai aal dom ki se, aajiga.»

Gaar Raa se baadoga g:tse ki
(Mt 24.3-42)

²⁰ Bii kalan *Parizige t:nd metn Isa k: «Nun ki jaay Raa utu k:sn gaara do jeege tu se?» Naan terlden k: «Ken Raa jaay k:sn gaara do jeege tu se j'a: k: kaak: ute kaam eyo. ²¹ J'aki k: deek: j'k:k: naan utu ara ey l: utu naane eyo. Taa Raa se k:sga gaara daanse ki.»

Biin *Goon Deba ade baa

²² G:tn se Isa deek jeege tun metin ki k: «Kaadin utu 'kaan se, naase utu aki je gen kaak: Goon Deba, nabo gen kaak: bii kalan kic bo, a:k: k: kaak eyo. ²³ J'asen taadn j'k:k naan utu naane ey l: naan utu ara. Anum k:te 'baaki k: k:te 'naarki rose. ²⁴ Taa bii ken Goon De-

ba ade baa se tec: aan g:k maan aal wusuk jaay w:k: maak: raa berd k:tk lak se. ²⁵ Num k: nakgen se jaay 'kaan se, naan 'dabar dena k: jee do duni ken b:se se, a: k:k:k:k kundu.

²⁶ «Bii ken Goon Deba ade baa se, 'tec: aan g:k nakgen deelo do Noe ki. ²⁷ Kaad ken naane se jeege k:k, aaye, k:k mendge k: k:k gaabge, bini aan bii ken Noe end maak: markab ken magala. Naan ken se, maan magala k:k:k k: baado k:k:k te jeege paac.

²⁸ «Ey l: nak: utu 'kaan se 'tec: aan g:k nakgen ken aano do L:t ki se kici. Kaad ken se jeege se k:k k: aaye, dug: nakge k: dug: ute nakdege, duub jinenege k: i:in beedege. ²⁹ Num ga:, bii ken jaay L:t teec k: S:k:m se, Raa k:k:yden poodo ute kudn o: se dode ki k:k utde kap. ³⁰ Biin Goon Deba ade baa se, utu 'tedn bin kici.

³¹ «Bii ken se, debm ing king do been ki raan se, i:ite k:k:k gen 'k:sn nakingen maak ki k: debm maak: g:t ki se l:, i:ite terl been ki gen 'k:sn nakinge kici. ³² 'Saapki tu do metn taar mend L:t ki! ³³ Debm je kaaj: ko: se utu a: kutu k: debm utga ko: l:, utu 'kaaja. ³⁴ 'Booyki m'asen taada: maak: w:k: ken se, jeege di jaay tood tood do danal ki kalan se, deb kalan se, Raa a: kuun baa k: debm kuuy se, naan a: r:se. ³⁵ k: mendgen di daar uus kuus do toot ki se kic, deb kalan se, Raa a: kuun baa k: debm kuuy se, naan a: r:se.» ³⁶ [k: gaabge di ken ing king maak: g:t ki se kic l:, deb kalan Raa a: kuun baa k: deb kuuy se, naan a: r:se.] ³⁷ G:tn se jee metn Isa ki t:nd metin k: «Melje, nakgen se 'deel kaam gay?» Isa terlden k: «G:tn jaay daa ooy toodn se bo, g:tn ese bo marlge kic lee k:k: tus ro ki.»

Kaal naag: taara ute mend-daaye

18 Ter Isa taad jeege tun metin ki ute kaal naag: taara, taa naan je aden taadn k: j'aay kaamde daayum j'eem *Raa k: k:k:k. ² Naan taadden k: «Maak: g:ger ki kalan bin se, k: gaaba kalan, debm k:k k:k:k k: gaabm se l:, beer Raa ki eyo k: nam tap bo, naan aalin maak ki eyo. ³ k: g:tn ese k: mend-daay kici, k: mend-daay se, bii-raa baado g:tin ki deekin k: «Aakum tu metn taaruma ute debm taamooyum se.» ⁴ Mend-daay se lee d:k:k g:tin ki k:k k:k, nabo naan baate kaakin metn taarina. Ga: aan g:k mend se o:in ey se, naan taad ute maakin k: «Ey num maam se, Raa kic bo m'beerin eyo k: nam tap bo maam m'aalin maak ki eyo, ⁵ nabo mend se l:, k:k ey dey se, maam m'a: kaak: metn taarin se. Ken m'aakin te metn taarin ey num, mend se k:m am kaal k:k:kum c:re.»

⁶ Ter Meljege taadden daala k: «'Booyki tu metn taar debm k:in k:k ken b: ey se. ⁷ Anum Raa se, 'k:k koo: metn jeengen ken t:nd metin jaay eemin k:k k:k k:k k:kata se ey ne? Naan ade 'k:k 'king kaak: kaama bin sum ne? ⁸ 'Booyki, m'asen taada: Raa se 'naar utu aden koo: metde! Nabo ken *Goon Deba

† Taar se, maak: Kitapge tun do d:kin se, metinge maakde ki se g:t.

jaay utu ade terl baa do naan ki se, naan utu 'l'k'ij jee-gen aal maakde don ki dey?»

K'ad *Parizi ute *debm t'ak'ij miiri

⁹ G'otn se ter Isa taadden ute kaal naagn taara daala, do jee metinge tun aak rode aan g'ok naade bo jee ted nakge ute doobina k' jee kuuy se naade aalde maak ki eyo. ¹⁰ Naan deekden k' k: «Gaabge dio ook baa *Bee Raa ki gen keem Raa. Deb kalan se, naan k'ad Parizi k' debm kuuy se, naan *debm t'ak'ij miiri. ¹¹ K'ad Parizi jaay iij daar gen keem Raa se, naan taad te maakin k' k: «Raama, maam se m'l'k'omi, taa maam se m'l'tec aan g'ok jee metinge se eyo. Naaden ken jee kujun jeege k' jee ted naka ute doobin eyo, jee k'eesn mend jeege ey le maam aan g'ok debm t'ak'ij miir ken daar se eyo. ¹² Maak'ij bii cili ki se, maam m'uun *siam bii dio k' nak'ij ken m'l'k' paac se nigin g'ok kaam sik, k' ken kaam kalan se m'l'k' m'l'edi naai ki.»

¹³ «Num gan debm t'ak'ij miiri se, iij daar d'ok k' don raan kic bo uun eyo. G'otn se naan t'and tarkaadina † deek k' k: «Raama, eejum dom ki taa maam se m'l'debm *kusin naani ki.» ¹⁴ Isa deekden k' k: «'Booyki m'lasen taada: debm t'ak'ij miiri se, ken naan jaay terl baa beej ki se, tedga debm aak b'ee naan Raa ki k' k'ad Parizi se le k' jee ted te aak b'ee naan Raa ki eyo. Taa debm uun ron raan se, ute 'l'k'ok'pm baata k' debm jaay k'ok ron baat se, Raa utu an kuun ron raan.»

Isa k'ad booro gaange tu

(Mt 19.13-15; Mk 10.13-16)

¹⁵ Bii kalan jeege baano te gaangen utu aay kaay sia g'otn Isa ki, taa Isa aden t'and jin dode ki. Nabo ken jee metin ki jaay aak k'l'baano ute gaange g'otn Isa ki se, jee se naade uunde kaamde naatn. ¹⁶ Ken Isa jaay aak nak'ij naade ted se, k' k' l'baano ute gaange se c'eej ki k' g'otn se naan deekden k' k: «'K'ij gaangen s'eeem se ade baa g'otum ki, k'ijte 'gaasdeki. Taa jeege tec aan g'ok gaangen se bo utu 'l'k'ij k'ok *maak'ij Gaar Raa ki. ¹⁷ 'Booyki b'ee, m'lasen taada: debm jaay took te Raa k'ok gaar don ki aan g'ok goon k'ok ey se se, naan se 'l'k'ij kend maak'ij Gaar Raa ki eyo.»

Debm maala ute Isa

(Mt 19.16-30; Mk 10.17-31)

¹⁸ Bii kalan magal Yaudge kalan bini baado t'and metn Isa k' k: «Debm dooy jeege, naai debm b'ee se, maam tap bo m'l'tedn m'l'k' di jaay m'l'k'ij *kaaj'ij gen daayum se?» ¹⁹ Isa terlin k' k: «Gen di jaay naai k' maam debm b'ee se? Debkilim b'ee se tap bo g'ok; ken b'ee se, Raa kalin ki sum. ²⁰ Naai le 'jeele nak'ij ken Raa taad k' gen t'eda se, naan k' k: *K'ijte 'k'eesn mend nam, k'ijte 'k'eesn gaabm nam, k'ijte 'l'k'ij deba, k'ijte 'l'boogo, k'ijte 'l'k'ij taar-k'ok' do nam ki, k' 'l'ook koi ki ute bubu ki.* ††»

† T'and tarkaadn ara je deek'ij k' k'and jin kaadin ki ken je deek'ij k' k: naan se maakin tujga kasak kasak. †† Aak Ekz 20.12-16.

²¹ Gaabm se terl Isa ki k' k: «Nakgen se, g'otn m'l'ij baa-tum ki kic bo, maam m'l'ee m'l'tedin ted paac tap.»

²² Ken Isa jaay booy taarin se, deekin k' k: «'K'ijga naka kalan sum. Nak'ij naai k' paac se, 'baa dugin naatn k' gursin se 'baa 'nigin jee daayge tu. Bin se, ai toodn k'ok'ok' maak'ij raa ki; k' naai le 'baado 'daanuma.»

²³ Ken gaabm se jaay booy taar se, maakin tuj kasak kasak, taa naan debm maal mala mala.

²⁴ Ken Isa jaay aakin naan ron terecin bardak se, naan deek k' k: «Ken jee nak denge jaay, kend *maak'ij Gaar Raa ki se k'ok aak eyo! ²⁵ Deere, ken ginji jaay deel ute bee luppaa se k'ok; nabo debm nak dena jaay 'k'end maak'ij Gaar Raa ki se, k'ok cir naan se daala!»

²⁶ Jeege in'ij booy taarin se jaay, booy taar se deekin k' k: «Ken bin num, nanja jaay 'l'k'ij kaaja?» ²⁷ Isa terlden k' k: «Nak'ij k'ok jikilimge tu se, Raa ki se k'ok eyo.»

²⁸ G'otn se Pier taad Isa ki k' k: «'Booyo, naaje se k'l'ij'ijoga nakge paac taa 'l'ai daan naai.» ²⁹ Isa terlden k' k: «'Booyki b'ee m'lasen taada: taa maak'ij Gaar Raa jaay debm k'ok beej, mendina, genaangen gaabge, k'ij te bubina ey le geninge se, ³⁰ debm bin se, k'ok naan utu do naan ki ara sum bo, naan utu k'ij den cir nakgen ken naan k'ok; k' naan ki se, ken kaadin jaay aanga num, naan 'l'k'ij kaaj'ij gen daayum.»

Isa taad metn taar kooyina ute gen durina daala

(Mt 20.17-19; Mk 10.32-34; Lk 9.22,44-45)

³¹ G'otn se Isa iik k'ok c'ee ki ute jee metin ken sik-kaar-di se k' k' naan deekden k' k: «'Booyki, k'orse naaje k'l'ij'ook k'l'baaki baa Jeruzalem ki k' taargen jee taad taar teeco taar Raa ki raano do d'ok'ij paac ken taad ro *Goon Deb ki se, utu 'l'kaan doobin ki. ³² Naade se utu an k'ok'ij k'ok j'ij jeege tun Yaudge eyo, naade utu an terecin metin ki, an naaja k' an tupm booro ron ki, ³³ ter naade utu an t'and ute m'eeje k' k' utu an k'ok. K' ken naan jaay ooy tedga bii k'ok num, utu ade dur daan yoge tu.»

³⁴ Gan jee metin ki se k'and te metn taar se eyo, taa taar se le, Raa taadden te metin eyo; k' taar Isa taadde se tap bo, naade booy k'ok metin eyo.

Isa ed lapia debm kaam-k'ok ki

(Mt 20.29-34; Mk 10.46-52)

³⁵ Ken Isa jaay aan g'ok'ij ute g'eger Jeriko ki se, naan k'ij k'ij debm kaam-k'ok'ij j'ij doob ki in'ij baay baaya. ³⁶ Ken debm kaam-k'ok'ij jaay booy jee denge deel se, naan t'and meta k' k: «Ne di bo t'eda?» ³⁷ G'otn se k'l'taadin k'ij: «Ken deel se, Isan Nazaret.» ³⁸ Ken naan jaay booy bin se, k'ok k'ij mak'ij k' k: «Isan, *Goon Daud, naai eejum dom ki!» ³⁹ Jee ken deel naan ki se, uunin kaamina k' k' doo, gan naan k'ok'ij mak'ij cir daala k' k: «Goon Daud, eejum dom ki!»

⁴⁰ Ken Isa jaay booy taarin se, naan k'ij daara k' k' k' l'dan k'l'baansino. Ken naan jaay aan k'ij Isa se, naan t'and metina k' k: ⁴¹ «Naai tap bo 'l'je m'l'ai t'edn di?» Gaabm se terlin k' k: «Meluma, maam m'l'je kaamum 'l'k'ok' kaaka.» ⁴² Isa terlin k' k: «'K'ij kaami 'l'k'ok' kaaka; taa kaal maaki naai aal dom ki se, aajiga.» ⁴³ G'otn se

sum bo, kaamin naar ככד aaka, naan כק metn Isa ככ *nook Raa. Ken jee denge paac jaay aak nakn se, naade ככמ Raa kici.

Isa baa bee Zaka ki

19 Ken Isa jaay end maakn geger ken Jeriko ki se, naan aal teec daan ki. ² Ken naan aal teec teec daan ki se, gctn se gaaba kalan k'danin Zaka. Gaabm se magal *jee כק miirge ככ naan debm nak dena. ³ Naan je kaakn Isa nabo naan כק doob eyo, taa jeege le dena ככ naan kic le debm duuku. ⁴ Naan aan deel naan ki ככ baa ook do kaag ken k'danin sikamor, gen kaakn Isan utu l'deel gctn ese.

⁵ Ken Isa jaay aan gct ken ese se, naan uun kaamin aakina ככ deekin ככ: «Zaka, l'כככ keške! Jaaki se, maam m'je m'baa king bee naai ki.» ⁶ Zaka naar aal ככככ ye ככ ככככ כק utu maak-raapo. ⁷ Ken jee denge paac jaay aak nakn se, naade baag mooy naan ki dir dir ככ: «Aakki tu, gaabm se baaga king bee debm tedn *kusin ki.» ⁸ Num Zaka daar naan Meljege tu, deekin ככ: «l'Booyo, Meluma. Metn maalum se, maam m'an kedn jee daayge tu ככ ken maam bo m'uunga nakn nam le, m'ansin כק met ככ.»

⁹ Gctn se Isa terlin ככ: «Jaaki, jee maakn bee ken ese se כקga kaaja, taa naai kic l'teeco maakn metjil *Abraam ki. ¹⁰ Taa *Goon Deba se, baado je jee ken iig-ga kiigi ככ aden kaaja.»

Isa aal naagn taara ute jee tedn naabgen sik

(Mt 25.14-30)

¹¹ Ken jeege jaay booy booy taarin se, kaad ken se naan aanga ככ te Jeruzalem. Gctn se, jeege saap ככ ken naan jaay aanga sum bo, *Raa utu ככsn gaara do jeege tu. Taa naan se bo, Isa taadden ute kaal naagn taara. ¹² Naan taadden ככ: «Gaaba kalan bin se, j'oojin bo naan deb gaara. Naan iin baa taa naan ken ככ, taa j'an baa ככ gaara jaay bo ככm ade terle. ¹³ Ken naan iin baa baa se, danjo jee tedn naabinge sik ככ nigden tammage gen daab; deba kic naan edin kalan kalan † ככ deekden ככ: «Tammagen se, oojinki doga ככ maam m'ade terl se.» ¹⁴ Gan jee naarin ki mala se, ככ undina ככ naade ככ jeege baa taad deb ken an ככ gaara se ככ: «Gaabm se naaje l'je ajen tedn gaarje eyo.»

¹⁵ «Ken naan j'oligo gaara jaay ככ terl baado naarin ki se, naan ככ k'dano jee tedn naabingen naan nigden gurs se, taa l'kaakn nakn ken naade כק do ki se.

¹⁶ Debm deet deet se, baado deekin ככ: «Meluma, tammi gen daab ken naai edum se, maam m'tedin oojga ken kuuy sik do ki daala.» ¹⁷ Melin deekin ככ: «Kese jiga! Naai se debm tedn naabm με; taa nakn ככככ maam m'edi jaay, naai כקinga jiga se, ככse, do gegerge tun sik se, maam m'ai ככnd naai bo l'tedn magalina.»

¹⁸ Debm gen k-dige jaay aan se, deekin ככ: «Meluma, tammi gen daabm ken naai edum se, maam m'tedin oojga ken kuuy mii do ki daala.» ¹⁹ Naan deek deb ken

† Tamman gen daab se כק dena kaam כקga deba laapa kando kando.

se ככ: «Kese jiga! Naai kic, m'ai ככnd magal do gegerge tun mii se.» ²⁰ Deb kuuy baado deekin ככ: «Meluma, aaka! Kese bo tamman gen daabi se. Maam m'כככ m'by-isin maakn koon kal ki. ²¹ Taa maam le m'beeri beere, naai le tedi כככ. Ken nakn naai ey kic bo, naai uun naai ki ככ maakn-gctn ken naai ככ te ey kic bo, naai baa oojin naai ki.» ²² Gan melin se deekin ככ: «Do taari ken naai taadum se sum bo, maam m'jeeli, naai se debm tedn naabm jig eyo. Naai le l'jeelum maam se tedum כככ ככ nakn maam ey kic le, maam m'uun maam ki, ככ maakn-gctn maam m'ככ te ey kic le, maam m'ככ maam ki. ²³ Num gen di jaay l'baate kumbang gursum banji ki se? Bin se, bii ken maam m'ade terl se, m'an koin am koojn ziidn do ki!»

²⁴ Gctn se, ter naan taad jeege tun inq ceyn ki gctn ese se ככ: «Tammin jin ki se, uunin ki ככ edin ki deb ken ככ tamma sik se.» ²⁵ Jee se deekin ככ: «Melje, naan bo ככ tammage siki!» ²⁶ Gctn se melde deekden ככ: «l'Booyki m'asen taada: debm ken ככ se, j'an kedn do ki. Num debm ככ ey se le, ken כככ naan ככ se kic bo j'an ככsn naatn. ²⁷ Num jee taamooyumgen je ככ maam m'aden tedn gaarde ey se, l'ככ l'baandekiro ara ככ כככdeki naanum ki.»»

Isa end maakn geger ken Jeruzalem ki aan ככ gaarge

(Mt 21.1-9; Mk 11.1-10; Jn 12.12-19)

²⁸ Ken Isa jaay taad nan taarin se, naan deel naan jeege tu ככ uun doobo gen kookn baa Jeruzalem ki.

²⁹ Ken Isa aan ככ utu Betpaje ute Betani ken ceyn *ככsn lib ki se, maakn jeege tun metin ki se, naan ככ jeege di naaba, ³⁰ ככ naan deekden ככ: «l'Baaki maakn naan ken naanse ki se. Ken naase endki kend se, aki כק goon buuru k'כככinga כככ, ken bii kalan nam ook te do ki eyo. l'Tuut l'baansinkiro. ³¹ Ken nam jaay ככndga metse ככ: Goon buuru se, l'tuut l'baanki gay num, l'terlin ki ככ: kese Melje bo jena.»

³² Jee ken j'olde naaba se, baa כק nakn se aan ככ ken Isa taaddeno. ³³ Ken naade jaay tuut tuut goon buuru se, melinge deekden ככ: «Goon buuru se, l'tuut l'baanki gay?» ³⁴ Naade terlden ככ: «Kese Melje bo jena.» ³⁵ Gctn se, naade ככ baano ute goon buuru se Isa ki, ככ naade כככ taal kal magaldege do buur ki ככ uun ככnd Isa do ki. ³⁶ Ken naan jaay baa baa se, jeege כככ taal kal magaldege doob ken naan aan deel se.

³⁷ Ken naan כככ ככ do *ככsn lib ki se, jee metin ken te denin se, maakde raapo ככ baag ככמ Raa makn כק taa nakn-כככgen ken naade aako se. ³⁸ Naade deek ככ:

«*ך Raa l'tedn beyna do Gaar ken baado ute ro Meljege Raa se!*

ך ככse l'tedn maakn raa ki ככ Raa ken raan maakn raa ki se כק j'an *nooko †.»

³⁹ Gctn se *Parizigen kandum maakn jee denge tu se, deek Isa ki ככ: «Debm dooy jeege, jee meti ki se, uunden kaamde k'doa!» ⁴⁰ Isa terlden ככ: «l'Booyki m'asen taada: ken naade jaay doge kic le, kogen tood baa se bo l'כככ כככ.»

†† Aak KKR 118.26.

Isa eem taa Jeruzalem

⁴¹ Ken Isa aan cee Jeruzalem ki jaay uun kaamin aak geger se, naan baag keeme, ⁴² deek k: «Jeruzalem, beeki num, bii jaaki se bo naai 'jeel doobm ken naai an 'kaj lapia nabo aaca, nakj se naai oj aak ok te metinj eyo. ⁴³ Deere, biigen utu ade baa naan ki se, jee wacyige utu kiinj gurugj nakj ken 'gaasn jeeige kaj teec eyo, jaay bo naade utu ai kooco. ⁴⁴ Jee wacyige se utu ai terece k an tckl ute jeeige k beigen j'liinj se, naade utu an ru nan tak tak k ko gam tap bo j'an kaj do naapinj ki eyo. Taa bii ken Raa baayo kaaka se le, naai 'jeel te eyo.»

Isa tuur jee tedn zogen daan bckr *Bee Raa ki
(Mt 21.10-16; Mk 11.15-18; Jn 2.13-17)

⁴⁵ Naan ken se, Isa baa end daan bckr Bee Raa ki, k naan baag tuur jeegen baano te nakdege gen zoa. ⁴⁶ Naan taadden k: «Taar se k'raaninga raan maakj Kitap ki, j'k: *Bee maam se tedn bee ken jeege ansum keeme*. † Nabo gan naase, 'tedinki tedga: *gotn jee boogge*. †» ⁴⁷ Bii-raa, Isa se lee dooy jeege daan bckr Bee Raa ki; gotn se *magal jee tedn serke Raage tu, jee jeel taadn tckaj metn Ko Taar Raage ute magal Yaudge se, je doobm an tckk. ⁴⁸ Nabo nakj jaay naade an tedn don ki se, naade oj te doobinj eyo, taa jeege paac je bo gen king booy taarj ken naan lee dooyde se sum.

Jeege dem tckaj Isa
(Mt 21.23-27; Mk 11.27-33)

20 Bii kalan ken Isa dooy dooy jeege daan bckr *Bee Raa ki, k taadden taadn Labar Jiga se, gotn se, *magal jee tedn serke Raage tu, jee jeel taadn tckaj metn Ko Taar Raage ute magal taa bee Yaudge se, baado ojina, ² k tond metina k: «'Taadjjen tu, naai tap bo tckaj se ojina gay jaay ok 'ted nakgen bin se? Ey le, ken edi tckk jaay k 'tedn naan se, tap bo nanja?» ³ Isa terlden k: «Maam kic m'k'k taara kalan, m'je tond metse. 'Taadumki tu: ⁴ ken ok Jan-Batist jaay *batiz jeege se, *Raa, lckbu jikilimge?» ⁵ Gotn se, naade baag saapa k taad te naapa k: «Naan se, j'anki terl j'k'k'k d'io? Ken k'taadkiga j'k'k'k: «Raa» le, naan ajeki deekj k: «Gen di jaay 'baate 'kuun-ki taar Jan se?» ⁶ Num ken k'taadkiga j'k'k'k: «Jikilimge bo okina» le, jee denge se ajeki tond tckl ute koa, taa jeege se le paac jeel maakde ki Jan-Batist se, naan debm taad taar teeco taar Raa ki.» ⁷ Gotn se, naade terlij k: «Gotn naan baano se, naaje k'jeel eyo.» ⁸ Isa terlden k: «Maam kic num, m'lasen kaj taadn debm ken edum tckk gen tedn nakgen se eyo.»

Kaal naagj taara te jee tedn naabgen jig eyo
(Mt 21.33-46; Mk 12.1-12)

⁹ Gotn se, Isa baag taadn jeege tu ute kaal naagj taara k: «Gaaba kalan ted jinen bin, ojina kaam ji jeege

ok taadden k: ken jinene se jaay oojga num naase kic aki kaj bedse. K naan iinj baa merte se gen terl keske eyo. ¹⁰ Ken kaadn kugj koojn bin jaay aan se, naan ok debm tedn naabin gotn jeege tun lee tedinj naaba maakj jinenin ki se, taa an 'k'k'k bedina. Num gan jee se ok tond derenj debm ken naan okina naaba se k ojina baa jinj sik. ¹¹ Ken mel jinene jaay aakin naan baado jinj sik se, naan ok debm tedn naabm kuuy daala. Naan kic ken baa aan se, naade naajina k tond derenjina tuurin baa jinj sik. ¹² Ter naan ok debm tedn naabm kuuy gen k-mckge. Naan se, naade tond awarina k tuurin naatn.

¹³ «Gotn se, mel jinene se baag taad ute maakj k: «Kese tap bo m'an tedn m'k'k di? Borse maam m'aden ok goon maak-jema; bin sum bo ck naade 'tookj kun taarina.» ¹⁴ Num ken goon maak-jen jaay baa ojina se, k jee tedn naabge maakj jinene ki jaay aakin se, naade baag taadn ute naapa k: «Naan se bo, ken buy- bin ooyga num utu 'ted mel jinene se; iinjki k'tck'k'k'k k jinene se, ajeki kckpm naajege tul!» ¹⁵ Bin se, naade ok teecinj naatn maakj jinene ki se k baa tond tckk'k'k.»

Isa tond metde k: «Bin se, ken mel jinene jaay baadoga num, jee se naan aden tedn k di? ¹⁶ Ken naan jaay baadoga se, jee se naan aden tckl naatn, k jinenin se le naan an kedinj kaam ji jeege tun kuuy.» Ken jeege jaay booy taar ken Isa taadden bin se, naade deek k: «Nakgen bin se, ojina 'kaana!» ¹⁷ Gotn se, Isa aakde daan kaamde ki terinj k deekden k: «Taar ken Raa taadn maakj Kitap ki gotn ese, je deekj k di ken k: *Ko ken jee kiinj beege baatj se, naan se bo tedga ko ken 'gakj bea*.

¹⁸ *K debm jaay oocga do ko ken jee kiinj beege baatj se le, 'terece, k debm ken ko se oocga don ki le, an daala*. †»

¹⁹ Gotn ese sum bo, jee jeel taadn tckaj metn Ko Taar Raage ute *magal jee tedn serke Raage tu jaay booy taar se, naade naar je an kck, nabo naade beer jeege tu. Ey num, kaal naagj taar ken Isa taad se, naade jeelga, kese naan taad ute naade.

Metn taar kogj miiri gen Gaar magal ken inj *Rcm k'- danj Sezar

(Mt 22.15-22; Mk 12.13-17)

²⁰ Naan ken se, jee jeel taadn tckaj metn Ko Taar Raage ute *magal jee tedn serke Raage tu se baagin tond baala; naade ok jeege gotj ki k jee se aal raay aan ck naade jee tedn nakgen ute doobina. Naade je ken Isa jaay taad tujnga num, naade an kckaj kckaj kaam ji magal taa naan gotn ese. ²¹ Naade baado taadin k: «Debm dooy jeege, naaje k'jeeli naai se 'taad taara k 'dooy jeege ute doobina, k naai le 'taad 'bber nam ki eyo; doobm Raa se naai 'dooyj jeege tu ute ken met ki. ²² Borse, 'taadjjen tu: do *Ko Taar naajege tu se, Sezar se j'an kogj miiri, lckbu j'an kck ey le?» ²³ Gan Isa jeel raayde se, deekden k: ²⁴ «Uun 'baankiro te tamma kalan, m'an kaak tu.» Naade uun baano ute tamma se Isa ki k naan tond metde k: «Kaam-nirl doa

† Aak Eza 56.7. †† Aak Jer 7.11.

‡ Aak KKR 118.22.

te ro ken k'raanjin maak ki se tap bo gen nanja?» Naade terlinj k: «Gen Gaar Sezar.»²⁵ Gōtn se naan terlden k: «Ken bin num, nakn gen Gaar Sezar se, edinji nakiḡa, k gen Raa le, edinji nakiḡa kici.»²⁶ Ute taar ken Isa jaay taadden naan jeege tu se, naade kōjin naan taad tujin te eyo. Num taar ken naan terldesin se, kden taad eyo k gōtn se olde naade do dēk.

Metn taar jeegeen utu 'dur daan yoge tu

(Mt 22.23-33; Mk 12.18-27; 1Kor 15)

²⁷ Gōtn se jeegeen k'dandē *Sadusege se, kandum bini, baado kō Isa. Kō naade se bo ken naaj kō jeegeen ooyga kooy se, ade kōn dur daan yoge tu ey sum. Taa naan se bo, naade tōnd metn Isa k: ²⁸ «Debm dooy jeege, *Musa raanjeno maakn Kitap ki k: ken deba kō mēnda jaay ooy kō te goon ey se, bēeki num, genaang se 'kōkn mēndiḡa taa koōjn metjili genaang ken ooy se. ²⁹ 'Booyo, genaage cili, kōnde kalan. Debm deet deet se kō mēnda, nabo ooy ooj te goon eyo. ³⁰ Debm k-dige se kic baado kō mēnd se. ³¹ Kō debm gen k-mōtōge tu se kic bo baado kō mēnd se, bini kō naaden cili se tōkn naamga mēnd se paac. Nabo maakde ki se, deb kalan tap bo ooj te goon eyo. ³² Kō kaam mōtn se, mēnda se kic baado ooyo. ³³ Bin se, bii ken jaay jeegeen ooyga kooy ade dur daan yoge tu se, mēnd se tap bo 'tēdn mēnd nanja? Taa naaden cili se le, tōk naaminga paac.»

³⁴ Ganj Isa terlden k: «'Booyki: jee do naan ki ara se, gaabge ute mēndge se lee tōkn naapa. ³⁵ Num bii ken Raa dur jeegeen ooyga kooy daan yoge tu se jee ken naan bēer tōddenga tōdn ken baa tinj maakn duni ken kuuy se, naade se 'kōn tōkn naap ey sum. ³⁶ Anum mōtn naade 'kōn kooy eyo, taa naade se 'tec aan gōk *kōdn Raage. Kō naade se 'tēdga gaan Raage taa naade duroga daan yoge tu se. ³⁷ Kō metn taar jeegeen utu 'dur daan yoge tu se, Musa mala, taadina taad do dōkiḡa, kaad ken naan aako poodo kō kōk maakn ji kaag ki. Naan ken se bo, Musa danj Meljege Raa kō Raa gen *Abraam, Raa gen Isaka kō Raa gen *Yakub. ³⁸ Raa se, naan Raa jeegeen ooyga kooy eyo, num naan se, Raa jee zēere; gōtn naan ki se, jeege paac utu ing zēere.» ³⁹ Gōtn ese, jee jeel taadn tōkn metn Ko Taar Raage kandum, deekin k: «Debm dooy jeege, taari se, naai taadina jig aak eyo.» ⁴⁰ Taa naan se, gen tōnd metin do taarge tun kuuy se, mōtn nam tōnd te metin ey sum.

*Daud ute *al-Masi

(Mt 22.41-46; Mk 12.35-37)

⁴¹ Ter Isa tōnd metde k: «'Tēd kō di jaay naase 'taadki kōki al-Masi, naan Goon Daud se? ⁴² Taa Daud mala, taad maakn Kitapm Kaa Keem Raa ki deek k:

Meljege Raa taado Melum ki k:

'Baado ing do ji daamum ki,

⁴³ *bini jee taamooyige se m'aden tēdn naai utu 'king dode ki. †*

⁴⁴ «Ken Daud jaay bo danjin Melum se, anum tēd kō di jaay Melin 'tēdn goon Daud se?»

† Aak KKR 110.1.

Ḷndki kōnd te jee jeel taadn tōkn metn Ko Taar Raage

(Mt 23.1-33; Mk 12.38-40)

⁴⁵ Kaad ken jee denge paac ing booy booy taarin se, Isa deek jeege tun metin ki k: ⁴⁶ «Ḷndki dose ro jee jeel taadn tōkn metn Ko Taar Raage se, taa naade se je lee te kal magaldege gen magal rode, kō ken baaga kōk ki se, naade je jeege aden tēdn tōkē naade ki. Kō ken naade jaay aanga maakn *bee ken Yaudge lee tusn maak ki se, naade je king gōtn naan ki kō ken aanga gōtn kō ki se, naade je gōtn naan ki kici. ⁴⁷ Naade se bo jee ken kō nanj ji mēnd-daayge kō ken naade jaay baaga keem Raa num, naade uulu uulu taa jeege ade kaaka. Num ganj naade se, Raa utu ade dabar kusin aak eyo.»

Mēnd-daaye ed *serke Raa ki

(Mk 12.41-44)

²¹ Gōtn se, daan kōk *Bee Raa ki se, Isa uun kaaminj aak jee maalgen kōmb kōmb serke Raa ki maakn tukul kaag ki se. ² Maakde ki se, naan aak mēnd-daay kalan kic ken kōk kōk yēbina baado kōmb tammage sēem sēem dio. ³ Kō Isa deekden k: «'Booyki bēe, m'lasen taada: mēnd-daay ken daay nanj takn ese se, kōmbga den cir jee baa se paac. ⁴ Taa jeegeen se paac se ed do nak dēde ki, ganj mēnd-daay se nakn naan kōn ken an tinj se bo, naan baado kōmbin paac.»

Isa taad kō *Bee Raa se, jeege utu an tōkn

(Mt 24.1-5; Mk 13.1-37)

⁵ Gōtn se jee metinge taad k: «*Bee Raa se, ute kōgen j'liiniga ute nakgen jeege baano *serke Raa ki jaay k'tamarinj tēd aak bēe bēe se.» Ganj Isa deekden k: ⁶ «'Bii kalan se, bee ken aakinji daar aak bēe bēe se, jeege utu an ru nanj tak. Kōngen rēs aak bēe bēe se, utu kōkn kalan kalan kō ko tap bo 'kōn toodn do naapin ko ki eyo.»

'Biigen kaam mōtn se gōk utu 'tuju

⁷ Gōtn se, jee metin ki se tōnd metina k: «Debm dooyje, 'taadjen tu, nakgen se 'kaan nunj ki? Kō naan se 'tēdn kō di jaay bo naaje j'an kaakn jeel ro ki se?» ⁸ Isa taadden k: «Ḷndki kōnd! Kōn te 'kōnki jeege asen kaan dala. Taa jeege dena utu ade baa ute roma kō utu asen taadn k: «Maam bo *al-Masi» k: «Bēre, kaadn dunia aan nanj se, kōpga kōk.» Jee bin se, kōn te 'tookki taarde.

⁹ «Ken 'booykiga jeege jaay baaga kōkn maan kōkn, kō jeege baagga tēdn pitini te naapa num, kōn te 'beerki. Taa nakgen se jaay utu 'kaana nabo, duni se 'kōn nanj ey kōk.»

¹⁰ Ter Isa taadden k: «Naase utu aki kaakn jee taa naan kaam kalan utu kiin kōkn ute jee taa naan kuuy. Taa naan gaar kaam kalan utu kiin kōkn te taa naan gaar ken kuuy. ¹¹ Maakn naange tun metin nanja utu 'te makōkn kō gōtgen metinge se bo utu 'kōkn kōkn kōkn gen dēt dēt se utu 'kaan do jeege tu. Maakn raa ki se,

naase utu aki kaakŋ nakŋ-kakbgen magal magal ken utu l'teecn nirl jeege.

¹² «Kor jaay nakgen se l'kaan se, naase j'utu j'asen tɔkɔ, j'asen dabara kɔ j'utu j'asen kɔŋ kɔkɔ maakŋ *bee ken Yaudgen lee tusn maak ki se kɔ j'utu j'asen tɔl danŋay ki. Kɔ taa maam se, j'utu j'asen baa naan gaariŋge tu ute naan magal taa naanŋe tu. ¹³ Ken nakgen se jaay l'kaan dose ki se, naase amki tɛdn saadumge. ¹⁴ Ken l'baaki baa se ɔndiŋki dose ki jiga kɔ ɔŋte l'saapki do taar ken naase anki nakŋ dose, ¹⁵ num maam mala bo m'utu m'asen kɛdn jeel-taara ute taar-gen naase aki baa taada; ken naase jaay l'baagkiga taada se, jee taamooysege se paac l'kɔŋ naaŋŋ do taarse ki eyo kɔ l'kɔŋ doobm ken asen l'kɔŋ tɛrl taar eyo. ¹⁶ Kɔ tɛr kɛŋsege ute bubsege, genaasege, taassegen gɔkɔ ute mɛdsege se, utu asen tɔkɔ tɔl ji jee wakoysege tu kɔ maake ki se, jee mɛtiŋge j'utu j'aden tɔkɔ. ¹⁷ «Taa maam se, jeege paac utu asen kɔkɔn kundu. ¹⁸ Nabo bɛɛkŋ dose kic bo, kalaŋ l'kɔŋ kut eyo. ¹⁹ Kɔkki maakse kɔkɔ. Aayki kaamse kɔ naase aki kɔŋ *kaajŋ gen daayum.»

Jeruzalem utu l'tɛɛɛ

²⁰ Tɛr Isa taadden daala kɔ: «Ken naase jaay aakkiga asgarge baado ɔ gurugga Jeruzalem num, l'jeelki kɛse kaadn tɛɛɛiŋ, bɛɛɛ aanga. ²¹ Bin se, jee ken iŋg taa naaŋ Jude ki se k'l'laaŋ k'l'look maakŋ koge tu kɔ jeege iŋg maakŋ gɛger ken Jeruzalem ki se, k'l'laaŋ k'l'teecn naatn kɔ jeege naatn lɛ, j'ɔŋte tɛrlo beene. ²² Taa bii ken se bo, *Raa utu l'kɔŋ kɔkɔ do jeege tu aan gɔkɔ ken Kitapm Raa taadno. ²³ Bii ken se, mɛndgen mɛnd-kaamge ute ko gaangen gɛndege aay kaay si se, aden tɛdn kɔŋ aak eyo. Taa Raa se, maakiŋ taariŋ do jeege tun taa naaŋ ken gɔtn ese kɔ naade se, utu l'kɔkɔn yɛɛbde dɛna. ²⁴ Jee Jeruzalem ki se, j'utu j'aden tɔkɔ ute gɔrd-jerlɛ kɔ j'aden diriŋ bulu kɔ j'aden wakŋŋ maakŋ naanŋe tu paac. Kɔ Jeruzalem se, j'utu j'laŋ kɔkɔ, kɔ jee-gen Yaudge ey se utu kiŋg dode ki bini kaadde utu l'kaas jaayo.»

*Goon Deba utu ade tɛrlɛ

²⁵ Tɛr Isa taadden daala kɔ: «Naaŋ ken se, daan kaad ki, laap ki kɔ maakŋ k-dijge tu se utu aki kaakŋ nakŋ-kakbge. Kɔ kuulu utu l'kɔl do baar ki kɔ l'tɛdn maane l'tɔnd te naapa l'keem makɔŋ pum pum kɔ l'tɛdn jeege do naaŋ ki paac se, beere aden kɔkɔ kɔ nirlde utu l'teɛɛ. ²⁶ Jeege jaay l'kaakŋ nakgen kɔŋ utu baado do naaŋ ki se, jee mɛtiŋge se beere sum bo utu aden tɔkɔ, taa nakgen kɔ kɔkɔ maakŋ raa ki paac se, utu l'tea. ²⁷ Gɔtn se, jeege l'kaakŋ Goon Deba utu ade kɔkɔ maakŋ gapara ki ade baa ute kɔŋŋ Raa, ken l'tɛdn gɔtɔ wakŋ kɛlɛŋ. ²⁸ Ken nakgen se jaay baagga kaan num, l'daapki rose kɔ uunki dose raan, taa Raa se kɔkɔ gɔkɔ asen kɔkɔn dose.»

Kaal naaŋŋ taara ute ko ba

²⁹ Tɛr Isa aalden naaŋŋ taara kɔ: «Aakki tu ko ba ute kaaggen kuuy paac se. ³⁰ Ken naade jaay baagga kɔkɔ kamba num, naase l'jeelki kɔki mɛt-kijiri aanga kɔ bara kɔkɔ gɔkɔ. ³¹ Bin num, naase kic bo aakkiga nakgen se jaay baagga kaan se, l'jeelki *maakŋ Gaar Raa se kɔkɔ gɔkɔ. ³² l'Booyki bɛɛ m'asen taada: jee duni ken bɔrse se l'kooy naŋ ey sum bo, nakgen se paac utu l'kaana. ³³ Maakŋ raa ute do naaŋŋ se utu l'deele, num taarumge se, l'kɔŋ deel eyo.»

Iŋgki do mɛtɛkse ki

³⁴ Isa taadden daala kɔ: «ɔndki kɔkɔ. ɔŋte l'derlki rose gen kaay koono, ro kɔkɔ magal ki kɔ ɔŋte kuunki nirlse do nakge tun *duni ki; ey num bii ken *Goon Deba ade baa se, asen kɔkɔ do jise ki, ³⁵ aan gɔkɔ gakala lee tɔnd daage se. Jeege paac do naaŋ ki se kic bo nakŋ se utu aden kaan dode ki bini. ³⁶ Num naase iŋgki do mɛtɛkse ki; eemki Raa daayum taa nakgen se ken aan dose kic bo asen tɛd dim eyo. Kɔ bii ken naane se, naase aki baa daar naan Goon Deb ki.»

³⁷ Bii-raa Isa lee dooy jeege daan kɔkɔ *Bee Raa ki kɔ ken aanga kɔkɔ num, naaŋ teec baa lee tood do *kɔsn ɔlib ki. ³⁸ Ken gɔtɔ iipga num, jeege paac baado lee ɔŋiŋ daan kɔkɔ Bee Raa ki gen booy taariŋa.

Magalge end tɛl kutn Isa

(Mt 26.1-16; Mk 14.1-16)

22 Bii laa mappan kɔ kɔkɔ eyo ken k'l'danŋŋ *laa Paak jaay kɔkɔ se, ² gɔtn se, *magal jee tɛdn sɛrke Raage tu ute jee jeel taadn kɔkɔŋ mɛtn Ko Taar Raage je doobm an goon kɔkɔŋ Isa taa aŋ baa kɔkɔ, nabo naade beer beer jeege tu.

³ Gɔtn se *Bubm sitange baado end maakŋ Judas, ken k'l'danŋŋ Iskarjot se kɔ naaŋ kic mɛtn jee Isagen ken sik-kaar-dio. ⁴ Naaŋ baa taad ute magal jee tɛdn sɛrke Raage tu ute magal jee ken lee kɔkɔ *Bee Raa se, taa l'kɔŋ raay ken naaŋ an kɔkɔŋ Isa adesiŋ kɛda. ⁵ Ken naade booy taar se, maakde raapo kɔ naade taadiŋga taad kɔ utu aŋ kɛdn gurs. ⁶ Naaŋ ken se, Judas tooko kɔ baag toom Isa taa ken naaŋ jaay aak jeege gɔtɔ num, naaŋ adesiŋ taada kɔ naade aŋ kɔkɔ.

Isa tɛd *laa Paak ute jee mɛtiŋ ki

(Mt 26.17-29; Mk 14.12-25; 1Kor 11.23-29)

⁷ Bii gen laa mappan kɔ kɔkɔ ey jaay aan se, bii ken se bo bɛɛki num, k'l'tɔŋŋ gaan baatge gen laa Paak gen Yaudge. ⁸ Taa naaŋ se bo, Isa ɔl Pier ute Jan deekden kɔ: «l'Baa l'tɛdjeki kɔkɔ gen laa Paak taa j'laki baa kɔkɔ.» ⁹ Naade tɔnd mɛtiŋ kɔ: «Naai l'je j'laisiŋ tɛdn kaam gay?» ¹⁰ Isa tɛrlden kɔ: «l'Booyki: ken l'baaki baa maakŋ gɛger ki se, naase aki dɔkɔn ute gaaba uuno kɔkɔ dooc te maane se. Kɔkki mɛtiŋa kɔ l'baaki maakŋ bee ken naaŋ an kend maak ki se. ¹¹ Ken aankiga num, l'taadki mɛl bee ki se kɔki: «Debm dooy jeege ɔl jeno kɔ k'l'tɔnd mɛti kɔ bee gay jaay bo naaŋ an kɔsn kɔsn laa

Paak te jee metin ki se?»¹² Num naan asen taadn bee magala ken j'liinij do bee ki raan, k maakij bee se, nakinge paac aas kart. Gctn ese bo ajeki tedn kcsn gen laa Paak.»¹³ Ken naade baa aan se, nj nakge se paac aan gck ken Isa taaddeno. Gctn se bo naade ted kcsn gen laa Paak.

Kcsn gen Meljege

¹⁴ Ken kaadn kcsn jaay aan se, Isa baado ing kaadn tabil ki ute jee kaan naabinge. ¹⁵ Gctn se Isa deekden k: «Maam m'je ute maakum paac m'kcsn *laa Paak ute naase jaay bo m'dabara. ¹⁶ Booyki m'lasen taada: maam mactn tap bo Laa Paak se, m'kcn kcs ey sum, bini nakij ken Laa Paak je taada se utu 'kaan doobij ki *maakij Gaar Raa ki.»

¹⁷ Gctn se naan uun *kcsn ken ck tctn koojij bij se jij ki, mactn *Raa k deekden k: «Ckci k 'nig aayijki ute naapa. ¹⁸ Booyki m'lasen taada: tctn koojij bij ese se, mactn m'anj kcn kaaye dckn ute naase ey sum, bini maakij Gaar Raa ade baa.»

¹⁹ Ter naan uun mappa jij ki, mactn Raa k dup eddesija k deekden k: «Kese bo roma ken m'edij *serke taa naase. Nakij se 'lee 'tedijki bini k 'saapki dom ki.»²⁰ Ken naade ck aas se, naan uun kcsn ck tctn koojij bij se k tedij bin kici, taadden k: «Tctn koojij bij ken maakij kcsn ese se kese je taadn k: *Raa dckn kiji ute naase k kese bo moosum ken ck taa naase.»

²¹ Ken naade ing ck kcs se, Isa deekden k: «Aakki, debm am kut se gca jij maakij baay ki ute maam tele. ²² *Goon Deba se, utu 'kooy aan gck ken Raa taadni, num garj ck deb ken an kut se!»²³ Ken naade jaay booy taar se, naade baag taadn ute naapa k maakde ki se, naja bo 'kcn tedn nakij se.

Jee metn Isa ki naar magala (Jn 13.2-17; Mt 18.1-4; Mk 10.35-45)

²⁴ Gctn se, jee metn Isa ki baag tedn deken k naaj ute naapa k maakde ki se, naja bo 'tedn magala. ²⁵ Garj Isa deekden k: «'Jeelki, gaaringen do naaj ki se ing do jeege tu ted jeege kusija, k magalgen ting do jeege tu se, je jeege aden dan jee be. ²⁶ Num naase se, ckte 'tedki bini. Anum maakse ki se, debm je 'tedn magal se, ck 'ted roj aan goon ck ck debm je tedn naana se, ck 'tedn debm kaan naabse. ²⁷ Debm magal bo ken gay: debm ken ing ck ck debm ken ck ooyga num lee baado tndij jeege tu se ne? Debm ck ck se bo debm magal ey la? Anum maam m'ingj maakse ki se aan gck m'debm tedn naabse. ²⁸ Ken maam maakij dubar ki se, naase bo, jee daayum ingkiro ute maama. ²⁹ Aan gck Bubum cnum gaara maam ki se, maam kic m'icnsen gaara naase ki, ³⁰ taa naase aki baa ck ck aki kaaye ute maama maakij gaarum ki. K naase utu aki king do kaag doge tu gen kcn ck do taa bee gaan *Israelge tun sik-kaar-di se.»

Isa ck Pier utu an baatina

³¹ Gctn se Isa deek Simon ki k: «Simon, Simon, 'booyo! *Bubm sitange se tndga meta k je ai kcyk aan gck teen k'kcyij maakij gert ki se. ³² Garj maam m'tndga metn Raa taa naai, taa kaal maaki ken naai aal dom ki se, 'tedn cer eyo. K ken naai jaay terloga gctm ki num, genaage se, edden kaay kaama taa 'tedn jee kckn naan maam ki.»³³ Garj Pier terlij k: «Meluma, maam m'tookij m'baa dangay ki ute naai k m'kooy ute naai.»³⁴ Ter Isa terlij k: «'Booyo, Pier, m'ai taada: jaaki se, ck kcn kcn 'kcy ey sum bo, naai 'naajj dckn ck ck 'deekij k 'jeelum eyo.»

'Daapki rose

³⁵ Gctn se, Isa deekden daala k: «Kaad ken m'lseno naaba jaay m'taadsen m'kcn ckte 'kuunki gursi, ck ck saa se, dim baatsege la?» Naade terlij k: «Dim baatje te eyo.»³⁶ Ter naan deekden daala k: «'Borse se, debm ck gurs le, uunu k debm ck ck kic le, uunu; k debm ck gcrd-jerle ey le dugij naatn ute kal magalija k 'dugij gcrd-jerle. ³⁷ Taa naan se, maam m'deekseni: taar ken Kitap taad rom ki se, utu 'kaan doobij ki ken k: *naan se se 'jaalga munj maakij jee tujge tu.* †

«Taar se bo borse aanga doobij ki.»

³⁸ Garj jee metin ki terlij k: «Melje, naaje j'kij gcrd-jerle di ara.» Naan terlden k: «Kese beega sum, taarse se cknijki.»

Isa tnd metn Raa do *kcsn olib ki (Mt 26.36-46; Mk 14.32-42; Jn 18.1-2)

³⁹ Gctn se Isa teec baa ook do ck olib ki, gctn ken naan lee baan ro ki. K jee metin ki se, baa ute naaja. ⁴⁰ Ken naade aan gctn ese se, naan deekden k: «'Tndki metn Raa taa naase aki koojij maakij nakij naam ki eyo.»⁴¹ Ter Isa iik ck ces ki daande ute jee metin ki se kaam kund koa; gctn se naan erg naan ki k baag tnd metn Raa, ⁴² deek k: «Bua, ken naai 'je num, *kcsn dubar utu 'kaan dom ki se, naai iikij naatn ck ck rom ki. Num garj 'ted aan gck ken naai maaki jen ro ki, aan gck ken maam bo m'je se eyo.»⁴³ Gctn ese *kcsn Raa ck cyo maakij raa ki baado edij gaab ck ck. ⁴⁴ Ken Isa jaay maakij tuj kasak kasak se, naan tnd metn Raa bini gctn teec roj ki jaay tad naan ki se tec aan gck mooso. ⁴⁵ Ken naan tnd metn Raa jaay aas se, iij baado nj jee metin ki k ute maak-tujde se clden naade tood bia. ⁴⁶ Naan deekden k: «Gen di jaay 'toodki bi se? Iijki raan k 'tndki metn Raa, taa aki koojij maakij nakij naam ki eyo.»

Jeege ck Isa

(Mt 26.47-56; Mk 14.43-50; Jn 18.3-12)

⁴⁷ Ken Isa utu taad taad bct sum bo, jee denge teeco k debm tnddeno se roj Judas. Naan se metn jee Isagen sik-kaar-di se. Naan baado ce Isa ki, baam ckija

† Aak Eza 53.12.

כא aay ciilin. ⁴⁸ כ Isā tərliŋ k: «Judas, ute baam kəkŋ ken naai 'baam kuma k aay ciilum se bo, naai an kutn *Goon Deba ne?» ⁴⁹ Jee ken cεε Isā ki jaay aak nakŋ ken utu 'təd se, naade deekiŋ k: «Məlje, jee ese j'aden tɔŋŋ ute gɔrd-jerliŋe se la?» ⁵⁰ Maakde ki se, deb kalaŋ dɔdɔ gɔrd-jerliŋa k gɔ gaŋ te bi do ji daama gen debm tɔdn naabm *magal debm tɔdn serke Raa ki. ⁵¹ Num gaŋ Isā taadden k: «Ŋŋki! Ŋŋte 'tɔdki bini.» כ Isā k jŋŋ ut bi gaabm se k gaabm se ŋŋ lapia. ⁵² Gɔtn se Isā taad jeege tun baŋŋo kək k jee se, magal jee tɔdn serke Raage tu, magal jee ken lee kək *Bee Raa ute magal taa 'Bee Yaudge k deekden k: «Naase 'teeckiro ute gɔrd-jerliŋe se sirdsege se, aan gɔ 'baakiro kəkŋ debm boogo. ⁵³ Ey num bii-raa, maam m'ŋiŋgo ute naase daan kək 'Bee Raa ki k nam tap bo ŋŋ k te jŋŋ rom ki eyo. Nabo bɔrse se, kaadn naasen kki kɔkɔ maakŋ gɔt ken kɔd se bo, aanga.»

Pier naaj k naaŋ jeel Isā eyo
(Mt 26.57-75; Mk 14.53-72; Jn 18.12-27)

⁵⁴ Ken naade jaay k Isā se, naade baansŋo maakŋ bee *magal debm tɔdn serke Raa ki. Naaŋ ken se, Pier lee k goosde kaam kɔkɔ k. ⁵⁵ Ken naade jaay aan se, ŋŋ gɔtn se k'tuuyga tuuy poodo daan kək ki k jeege iŋŋ riib riibi k Pier baado iŋŋ riib ute naade kici. ⁵⁶ Mɛnd tɔdn naabm gɔtn ese jaay aakiŋ naaŋ iŋŋ riib riib poodo se, naaŋ ŋndiŋ kaama tak k deek k: «Gaabm se kic debm naaŋa.» ⁵⁷ Gaŋ Pier naaj k: «Mɛnd ara, bεε, gaabm se maam m'jeeliŋ eyo.» ⁵⁸ Tɔr kək sum bo, deb kuuy aakiŋ se, deekiŋ k: «Naai kic 'mɛtn naade.» כ Pier tərliŋ k: «A-a, maam mɛtn naade eyo.» ⁵⁹ Kək sum se, deb kuuy baado deekiŋ daala k: «Deer deer, gaabm ese debm naaŋ kici, taa naaŋ se kic kɔd Galile.»

⁶⁰ Gaŋ Pier tərliŋ k: «Taari se tap bo, naai 'je deekŋ k dŋo?» Gaŋ kɔr naaŋ utu taad taad bɔrt se sum bo, kɔkɔŋŋ naar kɔk dɔk. ⁶¹ Gɔtn se, Məljege tɔr aak Pier, k ken kaamde jaay dɔd se, Pier naar saap do taar ken Məljege taadiŋ, ken k: «Jaaki, kɔr kɔkɔŋŋ ey sum bo, naai am baatn kɔd k.» ⁶² Gɔtn se naaŋ teeco k baag keame gab gab.

⁶³ Jee iŋŋ kək Isā se, naade tɔrɛciŋ mɛtiŋa k tɔndiŋa. ⁶⁴ Naade teeliŋ kaamiŋa, tɔndiŋa k taadiŋ k: «Debm taad taar teeco taar Raa ki se, 'taadjen tu: debm ken tɔndi se tap bo naŋa?» ⁶⁵ Gɔtn ese, naade naaŋŋ rap rap.

Isā j'k l'baaŋ naan Yaudge tun *jee kaakŋ mɛtn taarge

⁶⁶ Tanɔkriŋ se, magal taa bee Yaudge, *magal jee tɔdn serke Raage tu ute jee jeel taadn kəkŋ mɛtn Ko Taar Raage, naade se bo jee ken lee aak mɛtn taarge, naade tusu paac k k l'baano te Isā naande ki. ⁶⁷ Aan gɔtn se, naade tɔnd mɛtiŋa k: «Ken naai bo *al-Masi l, 'deekjeni.» Isā tərliŋ k: «Maam m'laadsenga kic l, naase aki 'tookki eyo. ⁶⁸ כ ken m'laadn mɛtse kic l, naase amki 'kɔŋ tɔr eyo. ⁶⁹ Num naan ki se, *Goon Deba se utu 'baa kiŋŋ do ji daam

Raa Sidburku ki.» ⁷⁰ Naade paac tərliŋ k: «Do taari ki se, naai je deekŋ k naai bo 'Goon Raa daamo?» Isā tərliŋ k: «Kese naase malinge bo 'taadki kək maam Goon Raa.» ⁷¹ Gɔtn se naade deek k: «Naase nakage k'jeki saadn nam kuuy se, gen di daala! Naajege l, k'booyiŋkiga te bijege, naaŋ mala bo taadjeki ute taariŋa.»

Isā j'k l'baansŋ naan Pilat ki
(Mt 27.2,11-14; Mk 15.2-5; Jn 18.28-37)

23 Jee se iŋŋ paac taa naap ki, k Isā k baansŋ naan magal *Rɔmɛge tu k'danŋ Pilat. ² Gɔtn se, naade baagiŋ kɔk taara dŋŋ ki k: «Naaje k'j'ŋŋ gaabm se tɔd tɔd pitini maakŋ naaŋŋe ki. Naaŋ gaas jeege k k'ŋŋŋte kɔŋŋ miiri Gaar magal iŋŋ Rɔm ki ken k'danŋ Sezar se k deek jeege tu k naaŋ bo *al-Masi, naaŋ bo gaarge.» ³ Gɔtn se Pilat tɔnd mɛtiŋ k: «Naai bo Gaar Yaudge la?» Isā tərliŋ k: «Aan kək ken naai 'deekiŋ se.» ⁴ כ Pilat tɔr aak *magal jee tɔdn serke Raage tu ute jee dɛnge se k deekden k: «Gaabm se, maam m'ŋŋŋŋ tuj te dim ken aas kutiŋ eyo.» ⁵ Gaŋ naade kək taar ŋŋ eyo k deek k: «Gaabm se kɔ mɛtn jeege ute dooy ken naaŋ lee dooy jeege se. Naaŋ baago dooy jeege taa naaŋ Galile ki ute taa naaŋ Jude ki k bini bɔrse aanga gɔtjege tu Jeruzalem ki ara kici.»

Isā naan Gaar *Eɔd ki

⁶ Ken Pilat jaay booy taarde se, tɔnd mɛta k: «Gaabm se tap bo, 'tɔdn kɔd Galile la?» ⁷ Ken k'laadiŋ k' Isā se mɛtn jee Gaar Eɔdge se, gɔtn se naaŋ k'ŋŋŋŋ Eɔd ki, taa bii ken se, Eɔd kic utu Jeruzalem ki.

⁸ Ken Eɔd jaay aak Isā se, maakiŋ raap aak eyo, taa do dɔkiŋ tap bo, naaŋ je aŋ kaaka taa naaŋ se, booyga booy jeege lee kɔk kɔk maaniŋa. כ naaŋ je aŋ tɔdn nakŋ-kɔkɔm gam naaniŋ ki k naaŋ 'kaaka. ⁹ Naaŋ tɔnd mɛtiŋ dɔk kɔk, nabo Isā tərliŋ taar dim eyo. ¹⁰ Kaad ken se, *magal jee tɔdn serke Raage tu ute jee jeel taadn kəkŋ mɛtn Ko Taar Raage se tɔliŋ taargen deer deer dŋŋ ki. ¹¹ כ Eɔd ute asgariŋe se tɔdiŋ rɛŋ rɛŋ k tɔrɛciŋ mɛtiŋ ki. Tɔr naade uusiŋ kal ute rɔŋa omb birin birin, jaay bo naade k'ŋŋŋŋ Pilat ki. ¹² Ey num, do dɔkiŋ Eɔd te Pilat se taarde baa eyo; num gaŋ bii ken se sum bo, naade tɔdn mɛdn naapge.

Isā k'j'utiŋa
(Mt 27.15-30; Mk 15.6-19; Jn 18.38-19.16)

¹³ Gɔtn ese Pilat danŋ tus *magal jee tɔdn serke Raage tu, magalgen gɔtn ese k ute jee dɛnge paac, ¹⁴ k naaŋ deekden k: «Naase k 'baamkiro te gaabm ese se kki naaŋ kɔk mɛtn jeege k naanse ki se sum bo, maam tɔnd mɛtiŋa do taarge tun naase 'tɔliŋki dŋŋ ki paac se, nabo maam m'ŋŋŋŋ naaŋ tuj te dim ken aas kutiŋ eyo. ¹⁵ *Eɔd kic bo ŋŋ te taar ken aas tɔkŋŋ eyo jaay klumsŋŋŋ gɔtn ara se. כ gaabm se ne dim naaŋ tuj jaay j'ansiŋ kɔk ro ki se gɔt. ¹⁶ Bɔrse, maam m'laŋ kɔnd ute mɛεje k m'laŋ k'baa.» ¹⁷ [Ken *laa Paak jaay aanga tak bo, maakŋ jeeedege tun k'tɔkde dangay

ki se, Pilat lee tnd tnd de tnd debm dangay kalan.]
 118 Gctn se naade dnd bnd dnd taa naapki caa k: «Gaabm se, 'l'naolnd k dnd k jeno Barabasi!» 19 Ey num Barabas se, k'ink' dangay ki taa pitin ken naan tdo maakn geger ken Jeruzalem ki. Naan ken se naan tndlo-ga tnd deba. 20 Ter Pilat tnd metde daala, taa naan je doobm ken an dnd k Isa. 21 Ken naade jaay booy taar se, ter bnd k caa k: «Naan se, 'tup 'l'naolnd ro kaag ki! 'Tup 'l'naolnd ro kaag ki!»

22 Gctn se Pilat tnd metde gen k-mktge tu k: «Gaabm se tap bo tujga di? Ey num maam m'ln te ne dim ken aas naolnd eyo. Borse, maam m'ln knd te mxeje k m'ln dnd k.» 23 Gan naade tnd makn k eyo k taad k: «Gaabm se k'tup 'l'naolnd ro kaag ki.» Ken naade tnd se, ted dir dir baa deel doa.

24 Gctn se Pilat took gen tedn nakgen ken naade maakde jen ro ki se. 25 Naan k'baa k'naolnd gaabm ken naade jen se; ey num naan bo debm pitin tnd deba jaay j'naolnd dangay ki se. Gan gen Isa se, naan eddesin kaam jide k deekden k: «'Tednki aan gk ken naase maakse jen ro ki.»

Isa k'tupinga ro kaag ki
 (Mt 27.31-56; Mk 15.20-41; Jn 19.16-37)

26 Ken naade baan baa te Isa se, naade dnd ute gaa-ba kalan k'danin Simon knd Siren. Naan iino naatn k deel deel te doobm se. Naade k'naolnd taa gk gen kuun kaag j'naolnd baa tupm Isa ro ki se k naan uun kaag se k leen metn Isa ki. 27 Ken Isa baa baa se, jeege dena k metina. Maakde ki se metinge mendge k mendgen se jaay aakin se, tnd tarkaaddege † k eemin k. 28 Isa terl aakde k deekden k: «Mendgen Jeruzalem ki, knte 'keemki taa maama. Num eemki bo taa naase malinge k taa gensege. 29 'Booyki, kaadin utu 'kaan se k'deekn k'naolnd: maak-raapo mendkartge tu, mendgen ooj nam te te eyo k kengen sidege gaange aay nam te te eyo. 30 'Bii ken naane se, jeege 'taadn koge tu k: <'Toocki doje ki> k <'taadn koge tu k: <'Deebki doje ki> . 31 Taa nakgen se jaay aan do ko kaag ken xexe se, do ko kaag ken tuutu se, tap bo 'tedn k dio?»

32 Gctn se k'tnd k'baano ute jeege dio k jee se, jee ken tujga tuj dim, taa j'aden baa tnd ute Isa.

33 Ken naade jaay aan gctn k'danin: kaadn do deba se, naade tup Isa ro kaag ki k jee ken tujga tuj dim se kic k'tupde ro kaagge tu. Deb kalan k'luun k'daarin do ji daamin ki k deb kalan k'luun k'daarin do ji jeelin ki.

34 Ken Isa jaay k'tup k'daarin ro kaag ki se, deek k: «Bua, 'l'nd *kusiinde, taa nakn naade ted se, naade jeel eyo.»

Gen nig kal Isa se, naade tedn salatia k debm ken oocinga bo uunu uunu.

35 Gctn se jee denge daar aakina; k jee magalge se, k'naolnd koogo metin ki k deek k: «Jee kuuy se, naan aajdenoga; ken naan bo *al-Masi ken *Raa beer k'naolnd deer num, borse n'aa ro mala.» 36 Asgarge kic bo

† Taar se, maakn Kitapge tun do dkin se, metinge maakde ki se gctn. †† Tnd tarkaad gctn naade ki se je deekn k: keem k. ‡ Aak Oz 10.8.

terecin metin ki; naade baado cey ki k edin tnd koojn bin ken mooy se, 37 k deekin k: «Ken naai jaay 'Gaar Yaudge num, aaj roi mala!» 38 Ken naade jaay utu tupin tup ro kaag ki se bo, naade raan j'naolnd kaam doj ki k: Kese bo Gaar Yaudge.

39 Maakn jeege tun di ken tujga tuj dim jaay k'tup k'tnd ro kaagge tu ute naan se, deb kalan naajin k: «Naai bo al-Masi ey la? Ken bin num, naai mala aaj roi k aajje naaje kici.» 40 Gan deb kalan uunin kaamin deekin k: «Naai se, 'beer Raa ki eyo. Ey num, naai 'maakn dubar ki aan gk naan kici. 41 Gen naaje se, ken k'dabarje kic doobina. Taa naaje se k'tujga tuju. Num gan naan se, tuj te dim eyo.» 42 Gctn se naan deek Isa ki k: «Isa, biin naai ade baa maakn gaari ki se, 'saap dom ki.» 43 Isa terlin k: «'Booy beer m'ai taada: jaaki sum bo, naai 'baa te maam gctn Raa ki.»

Kooy Isa

44 Ken kaada jaay baa kaasn katar tir se, do naan te magalin se gctn baa ilim dib bini aan katar do teger ki. 45 Kaada paac, j'naolnd eyo. Naan ken se, kal deer magal ken k'gaan maakn *Bee Raa se, xepo raan daan ki bini aan naan ki tak. 46 Gctn ese, Isa knd k makn k: «Bua, kom se, m'naolnd kaam ji.» Ken naan taad taarin aas se, k k'naolnd teece.

47 Ken bubm asgarge jaay aak nakn deel se, naan *nook Raa k deek k: «Deer deer, gaabm se, naan debm daan ki!» 48 k jeege ken baado aak nakn deel se, ken naade jaay uun terl baa baa se, maakde tuj se tnd tarkaaddege. 49 Num jee deelga deel ute naan k mendgen baago k'naolnd metin taa naan Galile ki se, naade se paac daar gctn k'naolnd jaay bo aakina.

Isa k'naolnd maakn iib ki
 (Mt 27.57-61; Mk 15.42-47; Jn 19.38-42)

50 Gctn se, gaaba kalan roj Yusup k naan se, maakn magalge tun ken lee aak metn taarge se. Naan se debm beer k debm daan ki. 51 Gaabm se iino maakn geger Yaudge tun k'danin Arimate. k nakn jeege ted paac se, naan ol te taarin maak ki eyo. Taa naan ing aak kaak kaam *maakn Gaar Raa ken utu 'kaan se.

52 Gaabm se baa k Pilat k tnd metina taa an k ro Isa se, naan an baa k'naolnd maakn iib ki. 53 Pilat k'naolnd k naan baa k'naolnd ro Isa naatn ro kaag ki. Gctn se Yusup teelin ute kal duubu k baa ol aalin maakn iib ken k'naolnd ko sum bo j'nd k'daarin. k iibm se, bii kalan k'naolnd naam te nam maak ki eyo. 54 Biin se, jeege daap daap rode taa teger sum bo, *bii sebit se baaga.

55 Mendgen baago daan Isa Galile ki se, baa te Yusup kalan gen baa kaakn iibm ken k'naolnd j'naolnd ro Isa maak ki se. 56 k ken naade jaay k terl been se, naade baa tdo nakn oot nijimi ute itir gen baa kctn ro Isa ki. Bii sebit ki se, naade ing tnd maakde taa *Ko Taar ken Raa edo Musa ki se gaasdenga gaasa k k'naolnd tedn dim.

Isa duroga daan yoge tu
(Mt 28.1-10; Mk 16.1-11; Jn 20.1-10)

24 Bii dumas ki, tancwriṅ tancwriṅ sum bo, mendgen se iṅ baa taa baad ken j'laalo ro Isa maak ki se, ute nakṅ oot nijimi ɔɔ ute itir ken naade tediṅ se. ² Ken naade jaay aan se, ɔɔ ko ken k'igaasn taa baada se, k'dircilinga naatn. ³ Num ken naade jaay end maak ki se, ɔɔ te ro Meljege Isa eyo. ⁴ Naade aak nakṅ se, ɔɔ kden taad eyo. Gɔtn ese sum bo, naade naar aak gaabge dio ute kaldege raap lak lak. ⁵ Ken naade aak jeegen se, dɔɔɔ ɔɔ nirlde teece ɔɔ gɔtn se naade no dode naan ki. ɔɔ gaabgen se taadden ɔɔ: «Debm zεere jaay j'enki daan jeege tun ooyga kooy se tap bo, gen di? ⁶ Gɔtn ara se, naan gɔɔ! Gan naan se duroga daan yoge tu. Naase lsaapki tu do taar ken naan taadseno taa naan Galile ki, ⁷ ken naan deekseno ɔɔ: *Goon Deba se j'utu j'laṅ ɔɔɔ ɔɔ j' jee *kusinge tu. Naade utu aṅ tupm ro kaag ki ɔɔ bii k-mɔɔge tu se, naan utu 'du-ru.»

⁸ Gɔtn ese se naade naar saap do taar ken Isa taaddeno se. ⁹ Taa baad ki se, naade ɔɔ terlo baado taad jee metiṅ ken sik-kaar-kalanj ute jee kuuy paacṅ ing te naade se. ¹⁰ Mendgen baano ute labar se, naade Mari ken iṅno Magdala ki ute Jaan, Mari ko Jak ute mendgen metiṅge kuuy kici; naade baado taadn nakṅ se *jee kaan naabm Isage tu. ¹¹ Ken jee kaan naabm Isage jaay booy taar se, naade baate tooko, booydesiṅ aan ɔɔ taar jee derlge. ¹² Anum Pier se, iṅ aṅ baa taa baad ki. ɔɔ ken naan jaay aan se, no aak maakṅ baada, aak kalge kaliṅ ki sum ɔɔ num nakṅ ken deel se, ɔɔɔ taad eyo. Gɔtn se naan ɔɔ terl baa beṅ ki.

Doob Emaus ki se, Isa teec naan jee metiṅ ken dio
(Mk 16.12-13)

¹³ Bii ken se sum bo, jee metn Isa ken di se, iṅ baa baa maakṅ naan ken k'danjiṅ Emaus. Emaus ute Jeruzalem se, daaniṅ ɔɔ ɔɔ. ¹⁴ Ken naade baa baa se, uun maan nakgen ken deelo Jeruzalem ki se. ¹⁵ Ken naade jaay maan maan ute naapa se, gɔtn se Isa mala ɔɔ metde ɔɔ ɔɔ doob ute naade tεε. ¹⁶ Naade aakiṅ ute kaamde, nabo dim gaasde naade ɔɔ aak ɔɔɔ eyo.

¹⁷ Gɔtn se Isa tɔnd metde ɔɔ: «Metn taar di jaay 'baaki baa jaay llee 'naajki te naapa se?» Gɔtn se naade ɔɔ daar yip ɔɔ maakde tuju. ¹⁸ Maakde ki se, deb kalanj k'ldanjiṅ Kleopas se terliṅ ɔɔ: «Jee Jeruzalem ki paac booyga nakgen deel biin naane se. ɔɔ naai 'kali ki sum bo, 'booy te ey ne!» ¹⁹ Isa tɔnd metde ɔɔ: «Di bo tεda?» Naade terliṅ ɔɔ: «Nakṅ jaay aan do Isan iṅno Nazaret ki se. Naan se debm magal taad taar teeco taar Raa ki. Naan *Raa ki ɔɔ naan jeege tu se, naan taad taara ute tɔɔɔ Raa ɔɔ tεd nakgen deel doa. ²⁰ Ganj *magal jee tεdn serke Raajege tu, ute magaljege se ɔɔ ɔɔɔ j' jeege tu ɔɔ ɔɔ j' j' ɔɔɔ ɔɔ j' taa j'laṅ baa ɔɔ ɔɔ naade baa tup tɔɔɔ ro kaag ki. ²¹ Ey num, naaje k'j'ingj k'j'ond do-je j'k, naan bo debm ken utu ɔɔɔ do gaan *Israelge. Num nakgen se jaay deel sum se, bɔɔse tεdga bii ɔɔ. ²² Deere, mendgen kandum maakje ki se, baado taad-

jen taar deel doa, taa naade, tancwriṅ tancwriṅ se, iṅ in-go taa iib ki, ²³ ɔɔ naade ɔɔ te ro Isa eyo. Naade ɔɔ terl baado taadjen ɔɔ naade aako *kɔɔn Raage ɔɔ ɔɔn Raage se deekdeno ɔɔ: «Isa num, utu te kaamiṅ!» ²⁴ Jeejegen metiṅge kic iṅ in-go taa iib ki ɔɔ ɔɔ nakge se aan ɔɔ ken mendge taadjeno se sum, nabo yon se, naade aakiṅ te te eyo.»

²⁵ Gɔtn se Isa deekden ɔɔ: «Naase se dose biga ɔɔ taargen jee taad taar teeco taar Raa ki taado se lε, naase booy ɔɔkki metiṅ eyo ɔɔ naase lε 'took aalki maakse do ki ɔɔɔ eyo! ²⁶ Bεeki se, *al-Masi 'dabar, jaay bo Raa aṅ *nooko.» ²⁷ ɔɔ naan baagden tɔɔɔ metn taargen ken Kitap taad roṅ ki ɔɔ naan uun metiṅ ute Kitapm *Musa bini aan do Kitapm jee taad taar teeco taar Raa ki paac.

²⁸ Ken naade jaay aan cεε naan ken naade baa baa maak ki se, Isa baa aan ɔɔɔ aki ganj taaro. ²⁹ Num ganj naade ɔɔ daar metiṅ ki tak deekiṅ ɔɔ: «ɔɔ te naaje, taa kaada baaga ɔɔ ɔɔ kic lε, ɔɔɔ j'na.» ɔɔ naan tooko end baa ingj ute naade. ³⁰ Ken naade ingj ɔɔ ɔɔ do tabil ki se, Isa uun mappa j'ing ki, tɔɔ Raa, dupiṅ ɔɔ eddesiṅ. ³¹ Gɔtn se kaamde ɔɔ aaka ɔɔ naade aak jeeliṅ; nabo kaad ken se sum bo, naan iig naande ki.

³² Naade taad ute naapa ɔɔ: «Ken k'baakiro baa doob ki jaay, naan taad tɔɔkiki metn taar maakṅ Kitap ki se, taariṅ se ɔɔ maakjege aak eyo.»

³³ Naan ken se sum bo, naade naar iij-ɔɔ terl Jeruzalem ki; ɔɔ naade baa ɔɔ jeegen sik-kaar-kalanj se, tusga ute jee ken leedo ute naade kalanj se. ³⁴ Ken naade jaay aan se, jee se ɔɔɔ ute taargen se ɔɔ deekden ɔɔ: «Deere, Meljege se, duroga daan yoge tu deer deer ɔɔ teecoga naan Simon ki!» ³⁵ ɔɔ naade kic taadden nakṅ ken aandeno doob ki ɔɔ kaad ken Isa uun mappa, tɔɔ Raa jaay bo, naade aak jeeliṅ ro ki se.

Isa teec naan jeege tun metiṅ ken sik-kaar-kalanj
(Mk 16.14-18; Jn 20.19-29)

³⁶ Ken naade utu taad taad sum bo, gɔtn se naade aak Isa mala daar daar daande ki. ɔɔ naan deekden ɔɔ: «ɔɔ tɔɔ Raa 'tεdn te naase!» ³⁷ Num ken naade aakiṅ se, nirlde teece ɔɔ beere ɔɔde ɔɔ naade saap ɔɔ kaadn naane nirl nam. ³⁸ Gɔtn se Isa deekden ɔɔ: «Nirlse teec bin se gen di? Gen di jaay maakse naaj bin se? ³⁹ Aakki jimge ute jemge. Kεse maam mala. Aakki ɔɔ 'baado utu 'naamum ki ute jise. Nirl se, naan ɔɔ cεṅge ute daa ro aan ɔɔ gen maam se eyo.» ⁴⁰ Ken naan jaay taadden aas se, naan taadden j'ingj ute j'εṅge. ⁴¹ Ken naade aakiṅ se, maakde-raapo nabo, maakde ɔɔ naaja taa nakṅ se deel dode ɔɔ ɔɔ kden taad eyo. Gɔtn se Isa deekden ɔɔ: «Gɔtse ki ara se, ɔɔkki nakṅ ɔɔ la?» ⁴² ɔɔ naade εεp εdiṅ kenj ken naade naanjiṅa naan se. ⁴³ Naande ki se sum bo, naan uun ɔɔ.

⁴⁴ Ter Isa deekden ɔɔ: «Kεse bo taargen m'ing m'laadseno, kaad ken m'tingo te naase. Bεeki num, taargen *Ko Taar ken Raa εdo Musa ki, jee taad taar teeco taar Raa ki ute Kaa Keem Raa taado rom ki se, utu 'kaan doobiṅ ki paac.» ⁴⁵ Gɔtn se, naan ɔɔɔ bide gen booy ɔɔkṅ metn taar maakṅ Kitap ki. ⁴⁶ Ter naan

deekden daala כ: «Taa naan se bo, Kitap taad כ: *al-Masi se utu 'dabara כ 'kooyo כ daan bii k-motge tu se, naan utu 'dur daan yoge tu. ⁴⁷ Anum j'lade kupm meta Jeruzalem ki כ k'baa taadn metjil jeege tun do naan ki paac ute roma gen terl maakde do Raa ki taa Raa se aden ככ *kusiŋdege. ⁴⁸ כ naase se bo amki 'tedn saadumge. ⁴⁹ כ maam m'utu m'aseno כ nakn ken Bubum taad כ utu aseno 'ked se. Bin num, naase se, iŋgki Jeruzalem ki ara bini aki ככ ade kiin gotn Raa ki se.»

Raa uun baan ute Isa maakn raa ki

(Mk 16.19-20; NJKN 1.4-12)

⁵⁰ Gotn se Isa baande naatn kaam aak Betani כ ken naade jaay aan gotn ese se, naan uun jin raan כ כddden booro. ⁵¹ Ken naan utu ככ booro sum bo, gotn se naan iik took ute naade ככ כ Raa uun baansiŋ maakn raa ki.

⁵² Ken naade jaay ergo naaniŋ ki כ כמיŋ aas se, naade iij-כ terl baa Jeruzalem ki ute maak-raapo dena. ⁵³ כ bii-raa, naade lee ככ Raa daan ככ *Bee Raa ki.

Jan

Kupm metn taar taadjeki doobm gen dooy Labar Jigan gen Isa al-Masi gen Jan

Labar Jiga gen Isa al-Masi ken Jan raanjo se, naan raanjin jeege tun ing taa naange tun kuuy ken maakn naan Yaudge tu eyo. Jan se raan tond daap taaringe kaam kuuy tec aan gca taar jigan ken jee kuuy raanden se eyo ca maakn taaringe tun naan taad se kic bo tec kuuy. Ca ko taargen maak ki se kic bo kaam kuuy. Taargen ken naan aakin jiga cir paac se, taargen ken jeege jeel metin eyo ken Isa taad ca ute nakgen ken naan teda. Labar Jigan gen Isa ken Jan raanjin se, denin taad ute Yaudge. Ca tap tap se naan taad ute magalgen jeel tckn metn Ko Taar ken Raa edo Musa ki. Naade se bo jee taamooy Isage. Ey num Isa, ute jee metin ki se kic bo, Yaudge aan gca naade. Ken Jan jaay taad metn taar ro Yaudge tu se, ute Yaudgen ute dende sum eyo, num naan taad ute jee-gen paacn do naan ki ken baate tookn taarina. Maakn kitapm ken Jan raan se, taad te metn taar koojn Isa eyo ute metn kuun naabin naan jeege tu ey kici. Nabo ken naan utu uun kuun metn taarin se, naan taadga dena ken ca Isa se naan bo Taara ca Taara se baado uun ro deba ca ting daan jeege tu taa aden t'edn gaan Raage.

Isa se naan bo debm ken k'danjin Taara se

1 Do dckin ken *Raa utu aalo kaal do naanja se, debm ken k'danjin Taara se, naan utu tap. Ca naan ting te Raa ca naan mala kic bo Raa. ² Anum do dckin ken Raa utu aalo kaal do naanja se, debm k'danjin Taara se, naan ing te Raa t'ele. ³ Nakgen ken Raa aalde paac se, naan aalde te debm ken k'danjin Taara se ca ne dim ken Raa aalin jaay te naan ey se, gctn. ⁴ Debm ken k'danjin Taara se, naan bo debm ed kaaja jeege tu. Ca kaajn naan edden se bo, wckrdn gctn. ⁵ Ca gctn wckr se, wckr maakn gctn ken cckn nabo gctn cck se cn gaasin te eyo.

⁶ Bii kalan se Raa clo debm kaan naabina ca naan se ron Jan †. ⁷ Naan baado gen t'edn saada, taa taadn saadn gctn wckr se jeege tu, ken bin se jeege paac jaay booy ckga taarin num, l'kuunu. ⁸ Jan se, naan bo gctn wckr eyo, num naan se baado taadn saadn debm ken k'danjin gctn wckr se bo jeege tu.

⁹ Debm k'danjin Taara se, naan se bo gctn wckr mala mala, ken naan jaay baado do naan ki se, wckr gctn jeege tu paac. ¹⁰ Num debm k'danjin Taara se, naan baadoga do naan ki ca Raa aalo do naanja se utu ro naanja, nabo jee do naan ki se, cn jeelin te eyo. ¹¹ Naan baado gctn taasinge tu, nabo taasinge mala kic bo baate cckdn ckina. ¹² Num gan jee metingen took uunga taarina ca aalga maakde don ki se, naan cckd'enga doobo taa naade t'edn gaan Raage. ¹³ Ken naade jaay t'ed gaan Raage se, naade se jikilimge bo toojde eyo ca kese ute maakje jikilimge eyo, num Raa mala bo t'edden naade se t'edga geniinge.

¹⁴ Debm ken k'danjin Taara se, t'edga debkilimi ca naan baado ing daanjege tu ca naaje se j'laakga *nook-ina; ca nookn naan se Bubin Raa bo edino, naan bo Goonin kalan lak se. Ca naan se, debm b'ee aak eyo ca taad taar met ki ca ken taad jeege tu jaay clden naade jeel Raa mala mala se kic bo, naanja.

¹⁵ Ken Jan jaay aakin se naan taad saadn naan se jeege tu ca: «Aakki! Kese bo gaabm maam taadseno taarina m'ck: «Debm utu baado metum ki se, naan magal cirum maama ca naan se do dckin ken j'loojum te ey kic bo, naan utu tap.»» ¹⁶ Taa naan se bo aan gca naan maakn jiga do jeege tu se, t'edjekiga b'ee den aak eyo. Ca b'een se borse kic bo, utu t'edjeki t'ed rck. ¹⁷ Do dckin se Raa clo *Musa bo baado taad *Ko Taarin jeege tu. Num ken baado taad b'ee Raa ute taar met ki se, Isa *al-Masi. ¹⁸ Nam nam bii kalan aak te Raa eyo. Num Goonin kalan lakn ting te Bubin t'ele se bo, taad jeege tu clden naade jeel Raa se.

Jan-Batist taad saadina

(Mt 3.1-12; Mk 1.1-8; Lk 3.15-18; Jn 5.33-36)

¹⁹ Gctn se magal Yaudgen maakn geger ken Jeruzalem ki clo *jee t'edn serke Raage tu ute Lebige baado tond metn Jan ca: «Naai tap bo nanja?» ²⁰ Ca Jan se cyden te taar dim eyo, deekdensin naande ki tal ca: «Maam se, *m'al-Masi eyo.» ²¹ Ter naade tond metin daala ca: «Bin se naai tap bo nanja? Lc naai bo *Eli do dckin se la?» Naan terlden ca: «Maam se m'naan eyo.» Ter naade tond metin kuuy daala ca: «Lc naai bo debm taad taar teeco taar Raa ki ken taado do dckin se la?» Naan terlden ca: «Gctn.» ²² Gctn se naade deekin ca: «!Taadjen tu naai tap bo nanja? Taa naaje se, j'ljeno kol naaba gcti ki taa naaje k'baa taadn jeege tun c'ljeno se. Naai mala tap bo taadjen tu, naai tap bo nanja?»

† Jan ara se k'taad ute Jan-Batist.

23 Jan-Batist terlden ute taar debm taad taar teeco taar Raa ki k'ldanjin Ezayi ken taado do dɔkɔn ɔk:

Maam bo mind debm ken taad do kɔd-baar ki m'ɔk:
Doobm Meljege se Itediŋsiŋki jiga toodn tal. †

24 Gaŋ jeegen magal Yaudge ɔldeno gɔtn Jan-Batist ki se jee metiŋge se, *Parizige. 25 Gɔtn se naade tɔnd metiŋ ɔk eyo ɔk: «Ken naai bo al-Masi eyo, ɔk *Eli eyo, ɔk ter debm taad taar teeco taar Raa ki ken utu ade baa se eyo, num naŋa taa di jaay ɔk *batiz jeege se?»

26 Gaŋ Jan-Batist terlden ɔk: «Maam se m'batiz jeege ute maane sum. Anum debm kalan utu maakse ki se, naase l'jeeliŋki eyo. 27 Naan bo debm ken utu baado metum ki ɔk maam se, ɔk saan kic bo m'aas gen no tuutiŋ eyo.»

28 Nakgen se paac deel maakŋ naan Betani ki do ool Jordan ken kaam naane, gɔtn se bo gɔtn ken Jan-Batist lee batizn jeege.

Isa se naan bo *Goon Baatn Raa

29 Metbeenki se, Jan-Batist jaay aak Isa utu baado gɔtiŋ ki se, naan deek ɔk: «Aakki! Kɛse bo Goon Baatn Raa ken utu kɔkɔn *kusiŋ jeegen do naan ki se. 30 Taa naan se bo maam m'taado m'ɔk: debm utu baado mɛ-tum ki se, naan magal cirum maama. Ken do dɔkɔn j'oojum te ey bɔrt se, naan utu tap. 31 Maam mala kic bo m'jeeliŋ eyo ken kɛse bo naan se, anum m'baado *m'batiz jeege te maane se, taa m'aŋ taadiŋ gaan *Is-raelge tu an jeele.»

32 Ter Jan-Batist taad saadn gen Isa deek ɔk: «Maam m'aako *Nirl Raa ɔkɔkɔ maakŋ raa ki aan gɔk deere baado inŋ doŋ ki. 33 Ey num maam se, m'jeeliŋ eyo nabo debm ɔlumo ɔk m'batiz jeege ute maane se, naan bo debm taadumo ɔk: debm naai utu l'kaakŋ Nirl Raa l'ɔkɔ baado kinŋ doŋ ki se, naan se bo debm ken utu *batizn jeege ute Nirl Salal. 34 Nakŋ se maam mala m'aako te kaamuma ɔk maam se m'saada, naan se Goon Raa deere.»

Jee metn Isa ken deet deet

(Mt 4.18-22)

35 Metbeenki se, Jan-Batist baado inŋ te jee metiŋ ken di se gɔtn ese daala. 36 Ken jaay Isa deel deel se, Jan-Batist ɔndiŋ kaama tak ɔk deek ɔk: «Aakki! Kɛse bo *Goon Baatn Raa.» 37 Ken jee metn Jan-Batist ken di jaay booy naan taadde se, naade iin ɔk metn Isa.

38 Isa jaay terl aakde naade utu baado metiŋ ki se, naan deekden ɔk: «Naase l'jeki dio?» Naade terliŋ ɔk: «Raabi, naai inŋ gay?» (Raabi se, je deekŋ ɔk: Debm dooy jeege.) 39 Gɔtn se Isa terlden ɔk: «l'Baakiro aki baa kaaka.» ɔk naade tumo te naan telɛ ɔk baado aak gɔtn ken naan inŋ. ɔk naade ɔk inŋ te naan. Kaad ken naade aan gɔt ken ese se terger.

40 Gaŋ maakŋ jeege tun di ken booyo taar Jan-Batist, jaay ɔko metn Isa se, deb kalan se ron Andre; naan bo gena Simon Pier. 41 Ken Andre jaay iin ɔk Isa se, naan baa ɔk gena Simon Pier bo deete. Gɔtn se naan

deekiŋ ɔk: «Naaje se, j'ɔkɔgɔ *al-Masi. (Al-Masi ute taar Grek se je deekŋ ɔk: *Krist) †.» 42 Andre se ɔk baan te gena gɔtn Isa ki. Ken naade jaay aan se, Isa ɔnd kaama ro Simon ki ɔk deekiŋ ɔk: «Naai se Simon goon Jan, num naan ki se jaay danj Sepas.» (Ro Sepas se, ute taar *Ebre se je deekŋ ɔk: delɛ.)

43 Metbeenki se Isa uun doa gen baa taa naan Galile ki. Gɔtn se, naan ɔk Pilip ɔk deekiŋ ɔk: «Naai se ɔk mɛ-tuma.» 44 Pilip se, naan goon jee Betsaida ɔk Betsaida se bo, maakŋ naan Pier ute gen gena Andre kici.

45 Ter Pilip se baa ɔk Natanael deekiŋ ɔk: «Naaje j'ɔkɔgɔ debm ken Raa ɔk *Musa raanjo maakŋ *Ko Taar Raa ki ute kengen jee taad taar teeco taar Raa ki raanjo taariŋ se kici. Naan bo, Isan kɔd Nazaret ken goon Yusup se.» 46 Gɔtn se Natanael terliŋ ɔk: «Maakŋ naan ken Nazaret ki se bo, ade ɔk teecŋ nakŋ bɛɛ kic dey la?» Gaŋ Pilip deekiŋ ɔk: «l'Baado aaka.»

47 Ken Isa jaay aak Natanael utu baado gɔtiŋ ki se, naan taad jeege tu ɔk: «Aakki! Kɛse bo kɔd *Israel mala. Naan taad taar met ki *salal.» 48 Gɔtn se Natanael terliŋ ɔk: «A-a naka, naai l'jeel ɔnum gay?» Gaŋ Isa terliŋ ɔk: «Ken Pilip jaay utu baai baa danja se, maam m'aaki naai inŋ kinŋ metn ko ba ki se.»

49 Natanael terliŋ ɔk: «Debm dooy jeege, naai se Goon Raa; naai bo Gaar Israelge.» 50 Gaŋ Isa terliŋ ɔk: «Taa maam taadiga taad m'ɔk m'aakiga kaak metn ko ba ki se bo, naai aal maaki dom ki la? Naan ki se, naai utu kaakŋ nakgen magal cir naan se daala.» 51 Ter Isa taadiŋ ɔk: «l'Booyki bɛɛ m'asen taada: utu aki kaakŋ maakŋ raa utu kɔkɔ wan ɔk ute doobm *Goon Deba se *kɔdn Raage utu ano ɔkɔ ɔk an kooko.»

Isa ute jee metiŋ ki baa gɔtn kɔkŋ mend ki

2 Ken bii di jaay deele ɔk aan bii k-mɔtɔge tu se, jeege baa kɔkŋ menda maakŋ naan ken Kana ken taa naan Galile ki. ɔk biin se ko Isa kic bo utu gɔtn ese. 2 Gɔtn se Isa kic ute jee metiŋ ki, k'ldandeno baadoga gɔtn kɔkŋ mend ken se kici. 3 Gaŋ tɔtn koojŋ biŋ ken j'led jeege tun baado se baa naŋa. Gɔtn se ko Isa baa taad gooniŋ Isa ki ɔk: «Berɛ, tɔtde se naŋa.» 4 Num gaŋ Isa terl kɔn ki ɔk: «Kaaya, naabm maam m'led se, naai bo am taad eyo, ɔk kaadn maam m'an tedn naabm se lɛ, utu aan te ey bɔrtɔk.» 5 Gɔtn se ko Isa taad jee tedn naabge tu ɔk: «Nakŋ naan utu asen taad paac se, l'ediŋsiŋki.» 6 Anum gɔtde ki se, ɔk dugulgen gen koa mɛɛ ken Yaudge tɔmb maane gen lee tugŋ rode taa tedn aak bɛɛ naan *Raa ki ɔk duguldege se ɔk ɔkɔ ɔk ey lɛ ɔk ɔkɔ mii. 7 Isa taad jee tedn naabge tu ɔk: «Dugulge se baa doocdeki ute maane.» ɔk jee tedn naabge se, baa tak dooc maane dugulge tun se ɛlel ɛlel. 8 Ken naade dooc dugulge aas se, Isa taad jee tedn naabge tu ɔk: «Bɔrse se, l'tak l'baa ɛdki debm ken j'ɔndiŋ naan gen ɔkɔ se.» ɔk naade tak baa ɛdiŋ. 9 Ken naan jaay uum naam maane se, naamiŋ delga tɔtn koojŋ biŋ. Num tɔtn se naan jeel gɔtn k'l'baansiŋ eyo. Anum jee tedn naabgen tako maane se, naade kalde ki

† Aak Eza 40.3.

†† Krist se je deekŋ ɔk: naan bo debm Raa bo j'ɔnɔ gen kaajŋ jeege.

sum bo jeel gōtina. Gōtn se debm ken j'ondin naan gen kōk se, naar danjo gaabm mēnda se, ¹⁰ kōk naan deekin kōk: «Jeege paac ken jaay baadoga gōtn kōk mend ki num, j'edden tōtn koojn bin atak bo deete. Kōk ken naade aay derēnga te maraadde jaay bo, j'edden tōtn ken atak baat se, kaam mōktn. Gañ naai num ēd tōtn atak baat se bo deete kōk hōk ken atak tap bo kaam mōktn.»

¹¹ Kana ken taa naan Galile ki se bo, gōtn ken Isa baag tēdn nakn-kōkōngen deet deetn ken j'ansin kaakn jeele. Nakn-kōkōngen naan tēd se, naan taad *nookin jeege tu kōk jee metin ki se took aal maakde don ki.

¹² Ken nakgen se jaay deel se, Isa iin te kōna, jee metin ki kōk te genaange kōk baa maakn geger ken Kaparnayum ki. Nabo, Kaparnayum ki se, naade tinjo bii kandum sum.

Isa tuur jee tēdn zogen maakn *Bee Raa ki

(Mk 11.15-18; Mt 12.38-40; Lk 19.45,46)

¹³ Ken Isa jaay aak *laa Paakn gen Yaudge kōkga kōk se, naan iin ook baa Jeruzalem ki. ¹⁴ Ken naan aan Jeruzalem ki, jaay end daan kōk Bee Raa ki se, hōk jee tēdn zo marange, gen baatge, ute gen dēerge kōk gōtn se, naan hōk jee lee pelek gursgen gen taa naangen kuuy utu inj king gōtn ese kici. ¹⁵ Ken Isa jaay aakde se naan kōk kōk kōk tēdn ria. Gōtn se naan tuurde paac daan kōk Bee Raa ki se, baatdege ute marange. Naan tōt kōk tund te tabil jee pelek gursgen ese, kōk gursdege se kic bo si kōk kōk kōk. ¹⁶ Kōk naan taad jee tēdn zo dēerge tu kōk: «Naksege se kōk teedeeki naatn gōtn ara! Hōk tēdki bee Bubum se tēdn gōtn tēdn suuk!» ¹⁷ Jee metin ki jaay saap do nakn naan tēd se, naade saap hōk taar ken k'raanjo do dōkin ken kōk: *Raama, maam se m'je bei. Maakje ken maam m'kōk do bee naai ki se den aak eyo kōk tulum maakum ki aan gōk poodo.* †

¹⁸ Gañ magal Yaudge taadin kōk: «Nakn kōkōbm gay ken naai ajen tēd jaay naaje j'an kaakn jeel ro ki kōk ajen taadn kōk naai se kōk doobo gen tēdn nakgen se?» ¹⁹ Isa terlden kōk: «Bee Raa daar se, t'kōkin ki naatn, daan biige tun kōk sum bo maam m'lañ kiin gōtin ki.» ²⁰ Gōtn ese magal Yaudge terlin kōk: «Bee Raa se, naaje j'kōk baara si-kōk-kaar-mēce jaay j'iin j'aasina. Gañ naai num kōk daan biige tun kōk ki sum bo hōk k'kiin kaasn gōtin ki bin ne?» ²¹ Ken Isa jaay taadden taa bee bin se, naan aalden kaal naagn taara. Ey num naan taad te roñ mala. ²² Taa naan se bo ken Isa jaay ooy duro daan yoge tu se, jee metin ki baa saap hōk taar ken naan taadeno se kōk ter naade took do taar ken k'raanjo do dōkina kōk ute taargen Isa taadeno.

Isa jeel nan nakn maakn debkilim ki

²³ Kaad ken Isa utu Jeruzalem ki maakn *laa Paak gen Yaudge se, naan tēdoga nakn-kōkōbge dēna ken taad jeege tu an kaakn jeel ro ki kōk ken jeege jaay aak

nakn-kōkōbgen naan tēd se, maakde ki se, jeege dēna aal maakde don ki. ²⁴ Gañ Isa aalde maak ki eyo, taa naan se jeel nan maakde paac. ²⁵ Nakn maakn debkilim ki se naan je nam bo hōk tēdn saadin eyo, taa naan mala se jeel nan nakn ken maakn debkilim ki.

Nikodem baa tōnd metn Isa

(Mt 18.3; Jn 1.12-13; 1Pr 1.3,23)

3 Maakn jeege tun k'danđe *Parizige se, gaaba kalan k'danin Nikodem kōk naan se debm maakn magal Yaudge tu kici. ² Bii kalan naan baado hōk Isa kōk tōnd metin kōk: «Debm dooy jeege, naaje se k'jeeli naai se debm dooy jeege *Raa bo kōk, taa nakn-kōkōbgen naai tēdin se, debm ken Raa te naan ey num hōk kōk tēdin eyo.» ³ Gañ Isa terlin kōk: «!Booy bēe m'ai taada: debkilim jaay j'ooj k'dōkin te kuuy ey se, naan kōk kaakn *maakn Gaar Raa eyo.» ⁴ Gōtn se Nikodem terlin kōk: «Debkilimi kōkga kōk kic bo j'lañ hōk koojn dōk la? Naan k'lañ kend maakn kōk ki daal jaay j'lañ koojn dōk ne?» ⁵ Isa terlin kōk: «!Booy bēe m'ai taada: debm jaay j'oojin te ute maane eyo kōk te *Nirl Raa ey se, naan k'lañ kend maakn Gaar Raa ki eyo. ⁶ Debm ken debkilimi bo oojin se, naan goon debkilimi, num gañ debm ken Nirl Raa bo oojin se, naan se gen Nirl Raa. ⁷ Taar ken maam m'taad k'lañ: bēeki num j'lasen koojn dōk kuuy se, hōk deel doi. ⁸ Ken kuulu jaay baagga kōk se, naan kōk baa gōtn naan jen ro ki; naai se !booy booy bo gōtin sum, ey num gōtn naan iin kōk gōtn naan kōk baa se, naai !jeel eyo. Bin bo debm ken j'oojin te Nirl Raa se, tec aan kōk naan se kici.»

⁹ Gōtn se Nikodem deekin kōk: «Nakn se tēdn kōk dō?» ¹⁰ Isa terlin kōk: «Naai debm dooy *Israēlge kic bo, taar se naai !jeel kōk metin ey la! ¹¹ !Booy bēe maam m'ai taada: naaje se k'taad nakgen naaje k'jeel k'kōk metina, kōk k'taadn nakn naaje j'aako te kaamje, gañ naase se hōk !tookki te do saadn naaje ki eyo. ¹² Ken maam m'taadn te nakgen do naan ki se kic bo, naase !tookki eyo. Kōk ken m'baagsega taadn te nakgen maakn raa ki se, naase aakki kuun taarum kōk dō? ¹³ Taa bii kalan nam ook aan te maakn raa ki eyo; ken kōkōy maakn raa ki se, *Goon Deba kalin ki sum. ¹⁴ Aan kōk *Musa do kōd-baar ki se, daap kōkōy maala †† kōk uun daarin raan do kaag ki, maam Goon Deba kic bo j'utu j'am kuun kolum raan bini. ¹⁵ Bin bo debm ken aalga maakin do maam ki se, naan k'lañ *kaajn gen daayum. ¹⁶ Taa Raa se, naan je jeege den aak eyo, naan kōk Goon naan kalan lak, taa debm jaay aal maakin do naan ki se, naan k'lañ kut eyo, gañ naan se kōk kaajn gen daayum. ¹⁷ Raa jaay kōk Goonin do naan ki se, gen kōkōy kōkōy do jeege tu eyo. Num gañ naan kōkōy do naan ki se gen kaajn jeege. ¹⁸ Debm jaay aalga maakin do naan ki se, kōkōy kōkōy don ki eyo. Num gañ debm baate kaal maakin do naan ki se, naan se kōkōy oocga don ki. Taa naan baatega kaal maakin do Goon Raa kalan lak se. ¹⁹ Kēse bo kōkōy ken Raa utu kōkōy do jeege tu. Taa debm ken k'danin gōtn kōkōy se baado do naan ki, nabo jikil-

† Aak KKR 69.10.

†† Taa debm kōkōy kōkōy jaay terl aakga kōkōy ken k'daanin ute maala se hōk lapia. Aak Nmb 21.9.

imge se je gctn ככ se bo cir gctn כככ taa nakgen naade ted se, nakgen *kusiṅa. ²⁰ Taa debm tedn nakṅ kusiṅ se, naaṅ je gctn כככ eyo ככ je ade baa gct ken כככ eyo taa naaṅ beere ככ nakgen naaṅ ted se metiṅ teece. ²¹ Gaṅ debm ken lee te ken met ki se, naaṅ baa gct ken כככ taa j'kaakṅ naabm naaṅ ted se 'tood tal ככ naabiṅ naaṅ tediṅ se aan gct ken Raa jen ro ki.»

Jan-Batist taad taar Isa daala

²² Ken nakgen se jaay paac deel se, Isa iinṅ baa te jee metiṅ ki taa naaṅ Jude ki. Naade baa tiṅṅ gctn ese ככ Isa lee *batiz jeege. ²³ Kaad ken se Jan-Batist kici utu iṅṅ Aynon ki ken cee Salim ki, naaṅ kic lee batiz jeege, taa gctn se ככ maane dena. Gctn se jeege baado gctiṅ ki ככ naaṅ batizde. ²⁴ Taa kaad ken se, Jan-Batist j'k'iṅ te daṅṅay ki ey b'rcṅ.

²⁵ Gaṅ bii kalaṅ maakṅ jee metn Jan-Batist ki se, baag naaṅ te ככ Yaud kalaṅ bini taa tug ro ken debkilimi tedn aak b'ee naan Raa ki se. ²⁶ Jee metn Jan-Batist ki se, baa כṅ Jan deekiṅ ככ: «Debm dooy jeege, debm ken iṅ-go te naai do j'eṅ ool Jordan ken kaam naane se, ככ ken naai 'taado saadiṅ jeege tu se, b'orse naaṅ kic baagga batizn jeege ככ jeege se paac ru baa baa gctn naaṅ ki.»

²⁷ Jan-Batist terlden ככ: «Debkilimi se, ken Raa jaay undiṅ te kul dim ey se, naaṅ kaliṅ ki כṅ tedn dim eyo.

²⁸ Naase mala saadumge ken maam taadseno m'ככ: maam se, *m'al-Masi eyo, num gaṅ maam Raa clumo ככ bo naaniṅ ki. ²⁹ Naase kic 'ljeelki, debm ככ menda se, naaṅ bo gaabm mend se ככ medn gaabm mend iṅṅ ceeṅ ki se booy taariṅa ככ taariṅ se ediṅ maak-raap den aak eyo. Maam kic maakum-raapo ככ maak-raapm se den aak eyo. ³⁰ B'eeṅi se, כṅ naaṅ magal baa ute naaniṅa ככ maam m'כככpm baata m'כככy m'baa ute naanuma.»

Debm ken כככyo maakṅ raa ki

³¹ Jan taad daala ככ: «Debm ken כככyo maakṅ raa ki se, naaṅ magal do nakge tun baa se paac. Gaṅ debm ken j'loojiṅ do naaṅ ki se, naaṅ se debm do naaṅ ki ככ naaṅ taad kic bo te nakgen do naaṅ ki ese sum. Num debm ken כככyo raan se, naaṅ magal do nakge tun baa se paac. ³² Naaṅ se saada do nakṅ ken naaṅ aako te kaamiṅa ככ ken naaṅ booyo te biṅa, nabo nam jaay tookṅ do saadn naaṅ ki se gctn. ³³ Gaṅ debm took do saadn naaṅ ki se, naaṅ jeel maakiṅ ki, Raa se taad taar met ki *salal. ³⁴ Taa debm ken Raa clino se, naaṅ taad taar Raa, taa Raa ediṅ Niriṅa ככ ediṅsiṅ te maraadiṅa. ³⁵ Raa Bubu se je Gooniṅa ככ naaṅ כṅṅiṅ nakge paac kaam j'ṅa. ³⁶ Debm jaay aalga maakiṅ do Goon ki se le, naaṅ כṅ *kaajṅ gen daayum. ככ debm jaay baate kaal maakiṅ do Goon ken se le, naaṅ כṅ kaaj eyo, num gaṅ daayum Raa se maak-taariṅ iṅṅ doṅ ki.»

Isa taad te mend *Samari

4 Ken Isa jaay booy ככ *Parizige booyga ככ naaṅ jee metiṅ ki tedga dena ככ naaṅ lee *batiz jeege den cir gen Jan se, ² ken tap se, Isa mala bo lee batiz jeege

eyo, num jee metiṅ ki bo lee batiz jeege. ³ Gctn se Isa iinṅ כṅ taa naaṅ Jude se ככ ככ terl baa taa naaṅ Galile ki daala. ⁴ Gen baa Galile ki se, b'eeṅi se, naaṅ utu 'kaal taa naaṅ Samari ki jaayo. ⁵ Ken naaṅ jaay aal kaal taa naaṅ Samari ki se, naaṅ aan maakṅ naaṅ ken k'daṅṅiṅ Siikar. ככ Siikar se, naaṅ cee maakṅ gct ken *Yakub edo do d'kiṅ gooniṅ Yusup ki. ⁶ Gctn ese ככ budu ככ budn se k'daṅṅiṅ budn Yakub. Ken Isa jaay aan gctn ese se, kaada aasga katara tir ככ naaṅ jaay lee ככ se baa iṅṅ cee bud ken ese.

⁷ Gctn se mend Samari kalaṅ bini baado gen takṅ maane. Isa deekiṅ ככ: «Edumo tu maane m'kaaye.» ⁸ Kaad ken se jee metiṅ ki baaga maakṅ g'eger ki taa adeno baa dugṅ nakṅ כככ. ⁹ Gaṅ mend ken mend Samari se deek Isa ki ככ: «Naai le ככ Yaud, num 't'nd metn maan kaaye gctn maam mend Samari ki se, gen d'io?» (Taa Yaudge ute Samarige se le, taarde baa eyo.)

¹⁰ Gctn se, Isa terliṅ ככ: «Ken naai jaay 'ljeel nakṅ ken *Raa utu kedn jeege tu se num, debm ken deeki ככ edumo maane m'kaay se, ey num naai bo 't'nd metn maan kaaye gctiṅ ki. ככ naaṅ se ai kedn maan daayum tood ככy ככ ed kaaja.» ¹¹ Gaṅ menda se deekiṅ ככ: «Naka, budu se le jerle ככ naai le ככ d'le eyo. Num maan daayum tood ככy ככ ed kaaja se aṅ כṅṅ gay? ¹² Bugje Yakub ken udjeno budn se, naaṅ mala, geniṅṅe ככ te maaliṅṅe kic bo aayo bud ken ara. Num naai se, magal cir bugje Yakub la?» ¹³ Isa terliṅ ככ:

«Debm ken aay maan bud ken ese se, tedga sum bo maane utu aṅ ככ kuuy daala. ¹⁴ Num debm ken jaay 'kaay maan maam m'aṅ ked se, כככn kuuy maane aṅ ככ eyo, taa maan maam m'aṅ ked se, daayum toodn ככy ככ maakiṅ ki ככ aṅ kedn *kaajṅ gen daayum.»

¹⁵ Gctn se menda deekiṅ ככ: «Naka, edumo maan se taa כככn kuuy maane am כככlum eyo, ככ maam le כככn m'ade baa ara gen takṅ maan ey sum.» ¹⁶ Isa deekiṅ ככ: «'Baa daṅṅo gaabi ככ tum 'baakiro kalaṅ gctn ara.»

¹⁷ Gaṅ menda se terliṅ ככ: «Maam se m'ככ gaab eyo.» Gctn se, Isa terliṅ ככ: «Taar ken naai 'taad ככ maam se m'ככ gaab ey se, kese met ki. ¹⁸ Taa naai se 't'okoga gaabge mii, num gaabm ken naai iṅṅ b'orse se gaabi eyo. Taa naaṅ se, taar naai 'taad se taar met ki.»

¹⁹ Gctn se menda deekiṅ ככ: «Naka, maam m'aaki naai se, debm taad taar teeco taar Raa ki. ²⁰ Ey num bubm naajege se, eem Raa do ko ken ese, num naase Yaudge le ככki gctn keem Raa se, maakṅ g'eger Jeruzalem ki kaliṅ ki sum.» ²¹ Isa deekiṅ ככ: «Ko naka, 'took taar ken maam m'taadi se: kaadiṅ utu kaana gen keem Raa Bubu se, naase aṅki baa כṅ keem do ko ken ara ki eyo ככ Jeruzalem ki eyo kici. ²² Naase jee Samari ki se le, eemki Raa ken naase 'ljeel ככki metiṅ eyo. Num gaṅ naaje Yaudge se naaje k'l'jeem Raa ken naaje k'l'jeel j'ככ metiṅa, taa debm utu kaajṅ jeege se ade teecṅ daan Yaudge tu. ²³ Num kaadiṅ se utu 'kaana ככ b'orse kaadiṅ se aasga, *Nirl Raa se utu tedn jeege se 'ljeel keem Raa mala mala. Jeegen eem Raa bin se bo ken Raa Bubu jen ro ki. ²⁴ Raa se naaṅ bo Mel-kaaja ככ jee jaay aṅ keemiṅ naaṅ mala mala se, jee se ken Niriṅ

tēddenga naade aasga jee aḡ lee keeme. Naade se bo ken naaḡ eddenga kaaja.»²⁵ Gōtn se mēnda taadiḡ ki: «Maam se m'jeel debm k'danjiḡ *al-Masi, ken ute taar Grek k'danjiḡ *Krist se, utu ade baao. Ken naaḡ jaay baadoga se utu ajen taadn tōkōḡ mētn nakgen se paac kalaḡ kalaḡ.»²⁶ Isa terliḡ ki: «Debm ken taadi se bo, maama.»

²⁷ Gōtn se jee mētiḡ ki baado ḡḡḡa. Ken naade jaay aak Isa taad taad te mēnda se †, paac kōden taad eyo. Num gaḡ debm ken jaay aḡ taadn ki naai 'je di? Lō taad te mēnd se, gen di se gōḡō? ²⁸ Gōtn ese mēnda iḡḡ ḡḡ kōḡḡḡa ki kō ḡl baa maakḡ gēger ki kō baa taad jeege tu ki: ²⁹ «'Baado aakki tu. Maam m'ḡḡḡo gaabm naane se, taad tōḡḡomo mētuma do nakge tun maam tēdo se paac. Naaḡ se bo 'tēdn al-Masi le ḡaam?»³⁰ Jeege se teeco maakḡ gēger ki kō baado ḡḡ Isa.

³¹ Kaad ken mēnda jaay ḡl baa been se, jee mētn Isa ki taad dōkōḡ taara ki: «Debm dooyje, baado kō jaayo.»³² Gaḡ naaḡ ḡl dēn ki: «Nakḡ kōsn ken maam m'lee m'ōse se naase 'jeelki eyo.»³³ Gōtn se jee mētiḡ ki taad te naapa ki: «Kaadn naane nam ēdiḡḡa nakḡ kōḡ le ḡaam?»³⁴ Ter Isa taadēn daala ki: «Kese bo nakḡ kōsuma: maam Raa ḡlumo se, taa m'aḡ 'tēdn nakḡ ken maakiḡ jen ro ki, kō naabm ken naaḡ edumsiḡ se m'aḡ tēd kaas te doobiḡa. ³⁵ Naase lee 'taadki kōki: «Kaadn kōḡ se, kōḡḡa laapa kō jaayo.» Num maam m'deesen m'kō: uunki kaam se, aakki maakḡ-gōḡō se tēdga gen kōḡ. ³⁶ Debm kōḡḡ maakḡ gōḡō se ḡōrse bo baagga kōḡ bēdiḡa, taa naaḡ tus tus nakgen naaḡ ḡḡ † se gen tiḡḡ gen daayum. Taa naaḡ se debm kōḡḡ ute debm kōḡḡ maakḡ gōḡō se, naade paac maakḡ raap aas kaasa.

³⁷ Kaaḡ kaa taar ese se, taad taar mē ki, ken deek ki: «Deb kalaḡ baado kōḡḡ, debm kuuy bo baado kōḡ.»

³⁸ Maam se m'ōlse gen kōḡḡ maakḡ gōtn ken naase 'naamki te dubar naabiḡ eyo; jee kuuy naab dabaro, num gaḡ naase se, 'baado ḡḡki bo ḡḡki kōḡ sum.»

³⁹ Maakḡ gēger ken ese se *Samarige dēna ken took aal maakḡ do Isa ki, do taar mēnd ken deekdeno ki: «Naaḡ taad tōḡḡomo mētuma do nakge tun maam m'tēdo se paac.»⁴⁰ Ken Samarige jaay baado ḡḡ Isa se, naade tōnd mētiḡ ki: «Iḡḡ te naaje.» Gōtn se Isa kōḡ iḡḡ te naade bii dio. ⁴¹ Gōtn se do taar ken Isa taadēn se, jee took aal maakḡ doḡ ki se dēn cir daala. ⁴² Gōtn se naade taad mēnd ki ki: «Naaje j'laal maakḡ doḡ ki se, do taar naai ki sum eyo. Num naaje mala k'booyga te bije kō k'jeeliḡḡa deere, naaḡ se bo Debm Kaajiḡ jee-gen do naaḡ ki.»

Magala kalaḡ bin se Isa ēd lapi gooniḡ ken gaaba

(Lk 7.1-10)

⁴³ Gōtn se Isa tēd bii dio, jaay bo iḡḡ ḡḡ gōtn ese kō kō ḡl baa taa naaḡ Galile ki daala. ⁴⁴ Taa naaḡ mala taadga taad te taariḡa kō debm taad taar teeco taar Raa ki se, jee maakḡ naaḡḡ ki mala se aaliḡ maak ki eyo. ⁴⁵ Num ken naaḡ jaay aan taa naaḡ Galile ki se, jee

† Taa debm dooy jeeḡḡ maakḡ Yaudge tu se taad ute mēndge eyo. †† Nakgen naaḡ ḡḡ tus se je taadn ute jeeḡḡ took aal maakḡ do Isa ki.

Galile ki dōḡḡ kōḡḡ jiga taa naade kic iḡḡo Jeruzalem ki gen *Iaa Paak kō naade kic aakkiga nakgen paacḡ ken Isa tēdo se.

⁴⁶ Gōtn se Isa ḡlō maakḡ naaḡ Kana ki ken taa naaḡ Galile ki; gōtn se bo ken naaḡ dēl maane tēd tōtn kōoḡḡ biḡ se. Gaḡ maakḡ Kaparnayum ki se magala kalaḡ bin se gooniḡ gaaba kōḡḡ. ⁴⁷ Ken gaabm se jaay booy j'kōḡ Isa iḡḡo taa naaḡ Jude ki kō baadoga taa naaḡ Galile ki se, gōtn se naaḡ baado ḡḡḡa kō tōnd mētiḡ ki: «Jaa-mus, 'baado ēdum lapi goonum ken kōḡḡa baa-ta baa baa kōoyo se.»⁴⁸ Isa deekiḡ ki: «Ken naase se, jaay aakki te nakḡ-kōḡḡ eyo, te nakḡ ken deel do de-bkilimi ey se, naase maakse 'took eyo.»⁴⁹ Magal se deekiḡ ki: «Jaamus, kōḡ goonum ooy te ey ḡōrt se kōḡḡ 'baado.»⁵⁰ Isa terliḡ ki: «Iḡḡ 'baa, gooni gaaba se aajga.» Gaabm se aal maakiḡ do taar ken Isa taadiḡ se kō naaḡ uun dōobiḡa kō ḡl baa. ⁵¹ Ken gaabm se jaay uun dōobo ḡl baa baa se, jee tēdn naabiḡḡe aḡ baado dōḡḡḡa kō deekiḡ ki: «Gooni gaaba se aajga.»⁵² Naaḡ tōnd mētiḡ ki: «Goono se ḡḡ lapi kaad di?» Naade terliḡ ki: «Terko katar do ḡēger ki sum bo roḡ ḡḡ kēdek se ḡliḡḡ.»⁵³ Gōtn se bubm goono saap ḡḡ kaadn ese bo, kaadn ken Isa taadiḡ ki: «Gooni ken gaaba se aajga.» Gōtn ese se sum bo, naaḡ ute jee maakḡ beḡḡ ki se paac took aal maakḡ do Isa ki. ⁵⁴ Kese bo nakḡ-kōḡḡ gen k-dige, ken Isa tēdiḡ taa naaḡ Galile ki kaad ken naaḡ iḡḡo taa naaḡ Jude ki.

Isa ēd lapi debm k'lruḡḡuy ki

(Jn 7.19-24, 9.1-17)

5 Ken nakgen se jaay deele se, bii kalaḡ Yaudge tēd tēd laade, kō Isa ook baa Jeruzalem ki taa laade se. ² Jeruzalem ki se kō taa dōobo, kō taa dōobm se k'l-danjiḡ taa dōobm baatge, kō kōḡ te gōtn ese kō kōḡ ken j'iḡḡ k'daapiḡ gen kōḡḡ maane. Gōḡ se, k'l-danjiḡ te taar *Ebre *Betzata*, kō gōtn se kō daabgen gen lēke, gōḡḡ kaam mii, ken ḡḡ gurug kō ese. ³ Kō mētn daabgen se, jee kōḡḡ tood dōoc tak tak, jee kaam-kōḡḡe jee cēkēdge ute jee ken jidege ute jedēge ooyga kōoyo. [Naade se iḡḡ booy kaadn maane utu tēd dagalec dagalec. ⁴ Taa tēdga num *kōḡḡ Raa kalaḡ lee kōḡḡ kōḡḡ maakḡ maan ken se, kō ken maane jaay baagga tēdn dagalec dagalec se, debm kōḡḡ jaay kōḡḡ deet deet maakḡ maan ken se, ken kōḡḡḡ se kōḡḡ kō dī kic bo, ḡḡ lapi.]⁵ Taa naaḡ se bo gaaba kalaḡ bin se k'lruḡḡuy, kō gōtn naaḡ tēd k'lruḡḡuy sum se kōḡḡ baara sik-kōḡḡ-kaar-marta. ⁶ Ken Isa jaay aak gaabm se tood toodo, kō Isa se jeele, gaabm se gōtn naaḡ ḡērec k'lruḡḡuy sum se, daaniḡ dōkōḡ. Naaḡ deekiḡ ki: «Naaḡ 'je kōḡ lapi la?»⁷ Gaḡ debm k'lruḡḡuy se terliḡ ki: «Naka, ken maane jaay baagga tēdn dagalec dagalec se, nam am kuun kōlum maak ki se gōḡ. Kōḡ jaay m'kōḡ m'kiḡḡ baa se le, deb kuuy naar booy deet naanum ki.»⁸ Gōtn se Isa deekiḡ ki: «Iḡḡ! 'Teel raagi kō 'lee 'baa.»⁹ Gōtn se sum bo gaaba se naar ḡḡ lapi, naaḡ uun raagiḡa kō baag lea. Gaḡ bii se, *bii sebit.

‡ Taar se, maakḡ Kitapge tun do dōkiḡ se, mētiḡḡe maakḡ ki se gōḡḡ.

¹⁰ Gōtn se magal Yaudge deek gaab ken ካገ lapi se ኃ: «Jaaki se bii sebit; naai ኃገ doobm gen kuun raagi eyo.»

¹¹ Gaገ gaabm se terlden ኃ: «Gaabm ken edum lapi se bo deekumo ኃ: Uun raagi se, iijገ l'lee l'baa.» ¹² Gōtn se naade tōnd metijገ ኃ: «Debm ken taadi ኃ: Uun raagi ኃ l'lee l'baa se, naገ?» ¹³ Num gaገ gaabm se debm jaay edijገ lapi se naaገ jeelijገ eyo. Taa Isa se, endga maakገ jeege tun den se, naaገ jeel te gōtijገ eyo.

¹⁴ Num gaገ ኃገ se, Isa baa ካገገ maakገ ኃገ *Bee Raa ki ኃገ deekiገ ኃ: «l'Booyo, bōrse naai ካገገ lapia. Mōktōte tēdn *kusiገ sum, ey num naan ki se naai utu l'kaገ nakገ ኃገ cir naaገ se daala.» ¹⁵ ኃገ gaabm se baa taad magal Yaudge tu ኃገ ken edijገ lapi se, Isa.

¹⁶ Gōtn se magal Yaudge baag je tēdn kusiገ Isa ki, taa naaገ tēdga tēd nakገ se bii sebit ki. ¹⁷ Num gaገ Isa terlden ኃ: «Bubum *Raa se bōrse kic utu tēd tēd naabiገ rōk, ኃገ maam kic m'l'ēdn naabm ese kici.» ¹⁸ Taa naaገ se bo magal Yaudge je ካገ doobm taar kuuy ken l'cir naaገ se daala ken an ኃገ Isa. Taa Isa se aal deelga do taarde, ካገ ኃገ te bii sebit se eyo; naaገ se sum eyo, num gaገ naaገ taadga taad kici ኃገ Raa se bubijገ mala. Bin se naaገ tēd rōገ aas te Raa mala.

Raa ed ኃገ goonijገ ki

¹⁹ Isa terl taadden daala ኃ: «l'Booyki bēe m'asen taada: goono se ካገ kuun do kaliገ ki jaay l'tēdn nakገ gen doገ eyo, num nakገ ken Bubijገ tēd se bo, naaገ aaka ኃገ tēdijገ kici. Taa nakገ ken Bubu lee tēd se bo, Goono kic lee tēdijገ bin kici. ²⁰ Taa Bubu se je Goonijገ, ኃገ taadiገ nakgen naaገ mala ing tēd se paac ኃገ naaገ utu aገ taadn nakgen magal cir kengen deel ken naase aakkiro se daala. Bin se naase utu aki kaak se asen ኃገ taad eyo. ²¹ Aan ኃገ Bubu dur jee ooyga kooyo ኃገ edden kaaja se, Goono kic ed kaaja jeege tun aan ኃገ ken naaገ jen ro ki. ²² Bubu se naaገ ኃገ ኃገ do nam ki eyo, num gaገ gen ኃገ ኃገ do jeege tu paac se, naaገ ካገገ kaam ji Goonijገ. ²³ Taa naaገ se bo jee paac aal Goono maak ki se, kēse aan ኃገ naade aal Bubu bo maak ki ኃገ debm jaay baate kaal Goono maak ki se, Bubm ken ገገ se kic bo naaገ aaliገ maak ki eyo.

²⁴ «l'Booyki bēe m'asen taada: debm jaay booy uun taar maama ኃገ aal maakiገ do deb ken ገገ se, naaገ ካገገ *kaajገ gen daayum. Naaገ se ኃገ koocገ doገ ki eyo. Num gaገ naaገ se teecga naatn maakገ yo ki ኃገ ካገገ kaaja.

²⁵ «l'Booyki bēe m'asen taada: bii kalaገ kaadiገ utu l'kaana ኃገ bōrse kaadiገ se aasga ken jeegen aan ኃገ jee ooyga kooy naan Raa ki se utu booy mind Goon Raa ኃገ jee ken booy uunga se, utu l'kaገ kaaja. ²⁶ Taa aan ኃገ Raa Bubu se naaገ bo Mēl-kaaja, taa naaገ se bo Goonijገ kic naaገ tēdijገ tēdga Mēl-kaaja kici. ²⁷ Gen ኃገ ኃገ do jeege tu se, naaገ ካገገገገገ kaam jija taa naaገ se *Goon Deba. ²⁸ Naase taar se ካገገ gen deel dose, bii kalaገ kaadiገ utu l'kaan se jeegen ooyga kooy paac se utu l'booy mindijገ. ²⁹ Jee ken tēdga nakገ aak bēe se, utu l'duru ኃገ utu l'tijገ gen daayum. ኃገ jee ken tēd nakገ aak kus se lē, naade se kic utu l'duru, nabo ኃገ utu koocገ dode ki. ³⁰ Nakገ maam tēd se, m'uun

dom ki kalum ki bo m'l'ēd eyo, maam m'l'j ኃገ te ken maam m'l'booyo ኃገ ኃገ maam se ken met ki. Taa maam se, m'l'ēd nakገ do maak-jem ki eyo, num gaገ maam m'l'ēd nakገ ken do maak-je deb ken ገገ.»

Saadn ken Raa taad ro Isa ki

³¹ «Ken maam mala bo m'l'ēd saada gen dom sum num, saad maam se l'kōsn kaay eyo. ³² Num gaገ deb kuuy bo tēdum saaduma, ኃገ maam m'l'jeele saadn naaገ se saadn ken met ki. ³³ Bii kalaገ naase ገገ jeege gōtn Jan-Batist ki ኃገ saadn ken naaገ taadseno ro maam ki paac se, ken met ki. ³⁴ Maam se m'l'je nam kuuy bo am taadn saadum eyo, num gaገ ken ገገ maam taad bin se taa naase aki l'kaገ kaaja. ³⁵ ኃገ Jan-Batist se, naaገ tecገ aan ኃገ ኃገ ken j'kōkōገገገ num wōr ኃገ se. Kaad ken naane se, naase maakse raapo do gōtn ኃገ ken wōrseeno ኃገ se. ³⁶ Num gaገ saad maam se cir gen Jan-Batist. Kēse bo naabm ken Bubum edumo ኃገ m'l'āገ tēdn kaasn ute doobiገ se. Naabgen se bo ken taad saadn maama, ኃገ naade se bo taad ኃገ maam se Bu bo ገገ. ³⁷ Bu ken ገገ se, naaገ mala kic bo saaduma, nabo naase se bii kalaገ l'booyki te mindijገ eyo ኃገ aakiገ te te eyo. ³⁸ ኃገ naase lē ኃገ taariገ maakse ki eyo, taa di naase l'baate kaalki maakse do deb ken naaገ ገገ se. ³⁹ Naase ing l'dooyki taargen k'l'raaገገ do dōkiገ ese, maakse ki se, l'saapki ኃገ te naaገ ese sum bo, naase aki l'kaገ *kaajገ gen daayum. Gaገ taar ken taad taargen se, taad te maama. ⁴⁰ Ken akiro baa gōtum ki jaay, gen ካገገ gen daayum se lē, naase l'baateki.

⁴¹ «Maam m'l'je jeege bo am nook eyo. ⁴² Anum maam se m'l'jeelse naase se l'jeki Raa eyo. ⁴³ Maam baado se, te ro Bubuma, num gaገ naase l'baate l'tookki taaruma. ኃገ deb kuuy ken utu ade baa gen doገ se, naaገ se naase utu aki tookገ taariገ. ⁴⁴ ኃገ naase se l'jeki bo ኃገ naapa sum. Ey num naase se l'jeki Raa bo asen ኃገ eyo. Bin se naase aki l'kaገ kaal maakse dom ki ኃገ dō? ⁴⁵ ካገገ l'saapki ኃገ maam bo m'asen baa ኃገ mindse naan Bu ki. Num ken asen baa ኃገ mindse se, *Musan ken naase ኃገ dose doገ ki se. ⁴⁶ Ken naase jaay aalki maakse do Musa ki deer num, naase aki ካገገ kaal maakse do maam ki kici. Taa Musa se taar ken naaገ raajo se, taad te maama. ⁴⁷ Num ken naase l'tookki te taar ken naaገ raajo do dōkiገ ey se, naase aki tookገ taar maam taadsen se ኃገ di?»

Isa ed ኃገ gaabge tu dupu-mii

(Mt 14.13-21; Mk 6.30-44; Lk 9.10-17)

6 Ken nakgen se jaay deel paac se, Isa gaገ baa taa baar Galile ki ken kaam naane ኃገ baar Galile se bo k'l'danijገ baar Tiberiad se kici. ² Gōtn se jeege dena ኃገ metijገ, taa naade aakga kaak nakገ-kaabgen Isa tēdo do jee ኃገ se. ³ Taa naaገ se bo, Isa ute jee metijገ ki se iijገ ook baa ing do ኃገ ki. ⁴ Kaad ken se, laa Yaudgen k'l'danijገ *Paak se, ኃገ. ⁵ Gōtn se, Isa uun kaamijገ ኃገ aak jee denge utu baado gōtijገ ki. Naaገ deek Pilip ki ኃ: «l'Je j'akiro baa dugገ mappa kaam gay jaay l'kaasn kōsn jeegen se?» ⁶ Ken Isa jaay taad bin se,

naaḡ je naḡ taar maakḡ Pilip ki sum. Ey num Isa se jeele nakḡ ken jaay naaḡ baan tēda se. ⁷ Gōtn se Pilip tērlin ƿƿ: «Ken j'luuno tamma kaar-dio † jaay k'l'dugḡ mappā ƿƿ k'l'nigdesin ƿƿ k'ƿƿ k'ic bo aden ƿƿ kaas eyo.» ⁸ Maakḡ jeege tun metin ki se deb kalaḡ roḡ Andre, naaḡ se bo genaa Simon Pier deekin ƿƿ: «Goon gaaba utu ese se ƿƿ mappā mii ken k'l'tedin ute rujḡ ƿƿ †† ute kenjge seem seem dio. Num jee te dende se kese aden kaasn dī?» ¹⁰ Gōtn se ƿƿ mu zēere dena; Isa deek jee metin ki ƿƿ: «Jee se 'taaddeki j'ing naaḡ ki.» Gōtn se naade taadden ƿƿ naade ing naaḡ ki. ƿƿ jee se gaabge kaliḡ ki bo baa baa nakḡ dupu-mii. ¹¹ Gōtn se Isa ƿƿ mappā jin ki, ƿƿ *Raa ƿƿ dup ƿƿ k'l'nigin jeege tun se paac. ƿƿ kenjge kic naaḡ tedin bini naade ƿƿ dēreḡ te maraadde. ¹² Ken naade jaay ƿƿ dēreḡ te maraadde aas se, Isa deek jeege tun metin ki ƿƿ: «Togḡ ƿƿ se 'tuun-igin ki, ƿƿ kalaḡ 'kutn cēre.» ¹³ Togḡ mappan mii ute kenjgen naade ƿƿ se, k'l'tsin se dooc gōrn sik-kaar-dio. ¹⁴ Ken jeege jaay aak nakḡ-kōbm ken Isa tēd se, naade deek ƿƿ: «Deere, kese bo debm taad taar teeco taar Raa ki mala mala, ken j' ƿƿ te ade baa do naaḡ ki se, kese bo naaḡ.» ¹⁵ Anum Isa se jeele, jee se utu aḡ kuun ƿƿ gaara taa ƿƿ se, gōtn se naaḡ iin iik cēs ki baa ing do ko ki kaliḡ ki.

Isa lee do maane ki
(Mt 14.22-34; Mk 6.45-53)

¹⁶ Ken kaadn tēger jaay aan se, jee metn Isa ki se, iin ƿƿ baado taa baar ki. ¹⁷ Naade ook maakḡ markab ki, gen baa Kaparnayum ki, jēḡ baar ken kaam naane. Kaad ken se ƿƿ tēdga ƿƿ, ƿƿ Isa se aan ƿƿ den te ey ƿƿ. ¹⁸ Gōtn se kuulu ƿƿ ƿƿ ƿƿ do maane ki. ƿƿ ƿƿ maane se aal walak walak. ¹⁹ Kaad ken se naade baaga nakḡ kilmetir mii ƿƿ mēce do maane ki ken jee metn Isa ki jaay aak Isa lee do maane ki ƿƿ utu baado baa cēe markab ki se. Gōtn se naade beere ƿƿ. ²⁰ Gaḡ Isa deekden ƿƿ: «ƿƿte 'beerki, kese maama.» ²¹ Gōtn se naade jee aḡ kuuniḡ maakḡ markab ki, nabo markaba se naar aanga jēḡ ki, gōt ken naade baan baa ro ki se.

Isa se naaḡ aan ƿƿ kōbm ƿƿ raan
(Jn 3.14-16; 1Jn 5.10-13; 1Kor 11.23-26)

²² Metbeenki se, jee denge ƿƿ do jēḡ ken kaam naane se, naade aako markaba se ƿƿ ga kalaḡ sum, ƿƿ Isa ute jee metin ki se ook te maakḡ markab ken se eyo. Jee metin ki se baaga kalde ki. ²³ Kaad ken se, markabgen kuuy iin Tiberiad ƿƿ baado ƿƿ ute gōtn ken Isa ƿƿ mappā jin ki, jaay ƿƿ Raa ƿƗ ed jeege tu ƿƗ se. ²⁴ Ken jee denge jaay aak Isa ute jee metin ki, ƿƗ gōtn ese se, naade took maakḡ markabge tu ƿƗ baa Kaparnayum ki taa baa jee Isa.

²⁵ Ken naade jaay baa ƿƗ naaḡ baar ken kaam naane se, naade tōnd metin ƿƗ: «Debm dooy jeege, naai tap bo aan gōtn ara nuḡ ki?» ²⁶ Gōtn se Isa tērliden ƿƗ: «'Booyki bēe maam m'asen taada: naase 'jemki se, taa nakḡ-kōbm maam m'tēd se bo naase 'jeel ƿƗkiga

† Kaad ken se tamma kalaḡ se aas kōḡḡ deba gen naabm bii kalaḡ. †† ƿƗ se napar gēme kici.

kōk metin eyo, num gaḡ naase 'jemki se, taa nakḡ kōbm naase ƿƗ 'dēreḡkiro te maraadde se. ²⁷ ƿƗte 'tēdki naaba kaliḡ ki gen nakḡ kōbm ken tēdga sum bo 'ruum se. Num 'tēdki naaba taa nakḡ kōbm ken 'ting gen daayum. Nakḡ kōbm ese bo ken maam *Goon Deba m'utu m'asen kēda, taa Raa Bubu mala se edga ƿƗgin goon-igin ki.» ²⁸ Gōtn se naade tōnd metin ƿƗ: «Naabm Raa se j'laḡ tēdn ƿƗ di jaay bo j'laki tēdn aan ƿƗ ken naaḡ jen ro ki se?» ²⁹ Isa tērliden ƿƗ: «Kese bo naabm ken Raa je ƿƗ naase aki tēda; naaḡ je ƿƗ aki kaal maakse do deb ken naaḡ ƿƗ.» ³⁰ Naade tērlin ƿƗ: «Num naai tap bo ajen 'tēdn nakḡ-kōbm di jaay naaje k'l'kaaka, jaay bo j'l'kaal maakje doi ki se? Nakḡ naai 'baa 'tēda tap bo ne dī?» ³¹ Do kōd-baar ki se, bubjege ƿƗ nakḡ kōbm ken k'l-danjin *maan*, kese bo taar ken k'l'raanḡ taado ƿƗ: *Gen kōsde se Raa eddeno mappan ƿƗ raan*. †»

³² Gaḡ Isa tērliden ƿƗ: «'Booyki bēe m'asen deeke: ken edseno mappan ƿƗ raan se *Musa eyo, num mappan mala mala ken ƿƗ raan se, Bubum bo, edseni. ³³ ƿƗ mappan gen Raa se, naaḡ bo debm ken ƿƗ raan, ƿƗ naaḡ bo debm ed kaaja jeege tun do naaḡ ki.» ³⁴ Gōtn se naade deekin ƿƗ: «Jaamus, bii-raa edjen mappan ese.»

³⁵ Isa tērliden ƿƗ: «Maam bo mappan ken ed kaaja se, debm ken jaay baado gōtum ki se, ƿƗ bo aḡ ƿƗ eyo; ƿƗ debm jaay aal maakḡ do maam ki se, ƿƗ maane aḡ ƿƗ eyo. ³⁶ Ey num maam m'taadsenoga, ƿƗ naase mala kic bo aakumkiroga nabo naase 'baate 'kaalki maakse dom ki. ³⁷ Jeege paacḡ Bu bo edumde se utu ade baa gōtum ki, ƿƗ debm ken baado gōtn maam ki se, maam m'laḡ ƿƗ kōbm kund eyo. ³⁸ Taa maam m'laḡ raan se, gen tēdn nakḡ ken maam bo m'je eyo, num gaḡ m'baado se, gen tēdn nakḡ ken debm ƿƗ se bo jee. ³⁹ Debm ƿƗ se, nakḡ naaḡ je se, jeege naaḡ edumsin paac se, m'laḡ kutn deb kalaḡ. Num naaḡ je bii ken kaam ƿƗ se, maam m'aden dur daan yoge tu. ⁴⁰ Kese bo nakḡ ken Bubum jee. Debm jaay aak Goon ƿƗ aal maakḡ doḡ ki se, naaḡ se ƿƗ *kaajḡ gen daayum. 'Bii ken kaam ƿƗ se, maam m'laḡ durin daan yoge tu.»

⁴¹ Gōtn ese Yaudge baag mooy naaḡ ki dir dir utu naapa ro Isa ki, taa Isa taadga taad ƿƗ: «Maam bo kōbm ken ƿƗ raan.» ⁴² Tēḡ naade taad ƿƗ: «Kese Isan ken goon Yusup se ey la? Ken koḡ ute Bubiḡ k'jeeldeki se ey la? Tēd ƿƗ di jaay ƿƗse num taad ƿƗ: «Maam ƿƗ raan se?» ⁴³ Gōtn se Isa tērliden ƿƗ: «ƿƗte 'taadki naaḡ ki ute naapa rom ki. ⁴⁴ Bu ken ƿƗ se, nam nam jaay naaḡ tiik ƿƗ te gōtum ki ey se, ade ƿƗ baa gōtum ki eyo. ƿƗ debm ken Bu ƿƗ se, bii ken kaam ƿƗ se maam m'laḡ durin daan yoge tu. ⁴⁵ Jee taad taar teeco taar Raa ki raan do ƿƗ ƿƗ: *Raa se, utu dooy jeege paac*. ††

«ƿƗ debm ken jaay ƿƗ do taar Bubum ki, ƿƗ booy ƿƗ taariḡ ken naaḡ dooy jeege se, ade ƿƗ baa gōtum ki. ⁴⁶ Taa nam, bii kalaḡ aak te Bu eyo. Debm ken iin gōtn Raa ki se naaḡ kaliḡ ki sum bo aakkiga Bua. ⁴⁷ 'Booyki bēe m'asen taada: debm jaay aalga

‡ Aak Ekz 16.15 ƿƗ KKR 78.24. †† Aak Eza 54.13.

maaking do maam ki se, naan ɔŋga kaajŋ gen daayum. ⁴⁸Taa maam bo m'lappan ken ed kaaja jeege tu. ⁴⁹Do kɔd-baar ki, do dɔkiŋ naane se, bubsege ɔso nakŋ kɔsn ken k'lɔdanjŋ maan. Te naan se kic bo naade ooyga. ⁵⁰Num kese bo mappan bɔɔyo raan, debm jaay ɔsga naan se num, naan 'lɔkŋ kooy eyo. ⁵¹Maam bo kɔsn bɔɔyo raan ɔ ken ed kaaja. Debm jaay ɔsga kɔsn ese num, naan utu tiŋg gen daayum daayum. Kɔsn ken maam m'utu m'asen ked se, kese daa rom mala; naan se bo ken utu kedn kaaja jeege tun do naan ki.»

⁵²Ken Yaudge jaay booy taar se, naade baag naajŋ te naapa makɔŋ ɔ: «Gaabm se jaay ɔ ajeki kedn daa roŋ bo j'laki kɔs se, j'lanki kɔsn ɔ dɔo?» ⁵³Gɔtn se Isa deekden ɔ: «'lBooyki bɛɛ m'asen taada: ken naase jaay ɔski te daa ro maam Goon Deb eyo, ɔ aayki te moosum ey se, naase aki kɔŋ kaajŋ mala eyo. ⁵⁴Debm ɔ daa roma ɔ aay moosum se, naan ɔŋga kaajŋ gen daayum, ɔ ken naan ooyga kic bo, bii ken kaam mɔɔtn se maam m'lan duriŋ daan yoge tu. ⁵⁵Deere, daa rom se, kese bo nakŋ kɔsn mala mala, ɔ moosum se le, naan bo nakŋ kaay mala mala kici. ⁵⁶ɔ debm tiŋg ɔ daa roma, ɔ tiŋg taay moosum se, naan se iŋg *dɔɔk ute maama, ɔ maam m'iŋg dɔɔk te naana. ⁵⁷Aan ɔ Bua ken ed kaaja nakge tun baa se paac se, naan bo debm ken ɔlumo ɔ naan bo debm edum kaaja maam ki kici. Taa naan se bo, debm ken ɔ daa ro maam se 'lɔkŋ kaaja gɔtum ki. ⁵⁸Kese mappan ken bɔɔyo raan. Naan se tec aan ɔ kɔsn ken bubsege ɔso do dɔkiŋ do kɔd-baar ki se eyo. Ute naan se kic bo naade ooyga, num gan debm ɔ mappan ese se, naan 'lɔkŋ kaajŋ gen daayum.» ⁵⁹Taargen se bo, Isa dooy jeege maakŋ *bɛɛ ken Yaudge lee tusn maak ki gen keem Raa ken maakŋ gɛgɛr ken Kaparnayum ki.

Jee metn Isa ken metiŋge se, iŋg rɛsiŋa

⁶⁰Jee metiŋ ki, ken metiŋge se jaay booy taar Isa taad bin se, maakde ki se jeege dena baag taadn ɔ: «Taar se, ɔɔk aak eyo! Nana jaay 'lɔkŋ 'lbooy taar se?»

⁶¹Isa jeel maak-saapde ken jee metiŋ ki jaay baag mooy naan ki roŋ ki se, do taar ken naan taad se deekden ɔ: «Naase maakse tujga do taar ken se la?» ⁶²Num ken naase amki kaakŋ maam *Goon Deba m'lɔkɔkŋ baa gɔtum ken deet se, naase tap bo aki taadn ɔki di? ⁶³Ken ed kaaja jikilimge tu se, *Nirl Raa; ey num jikilimge kalde ki se, 'lɔkŋ kaajŋ rode eyo. Taargen maam taadsesiŋo se, iŋgo gɔtn Nirl Raa ken lee ed kaaja jeege tu se. ⁶⁴Num gan maakse ki se, jee metiŋge aal maakde dom ki eyo.» Taa gɔtn do dɔkiŋ tap bo Isa se, naan jeel jeegen aal maakde doŋ ki ey se, ɔ debm ken utu an kutiŋ se kic bo, naan jeeliŋa. ⁶⁵Ter Isa taadden ɔ: «Taa naan se bo maam taadseno m'lɔk: debm ken Raa ɔdɔŋ te doob ey se, naan ade kɔŋ baa gɔtum ki eyo.»

⁶⁶Ken jee metiŋ ki jaay booy taar bin se, deniŋ iŋg rɛsiŋa ɔ baate baa ute naana. ⁶⁷Gɔtn se Isa tɔnd metn jee metiŋ ken ɔɔk sik-kaar-di se ɔ: «Num naase se, 'lɛ aki baa ey la?» ⁶⁸Gɔtn se Simon Piɛr terliŋ ɔ: «Meluma, naai bo ɔk taar ken ed *kaajŋ gen daayum. Ken jaay

kɔŋ naai se k'lɔbaa gɔtn nan ki? ⁶⁹Taa naaje se j'lalga maakje do naai ki ɔ k'ljeeli naai se Debm *Salal ken iŋgo gɔtn Raa ki.» ⁷⁰Ter Isa taadden ɔ: «Naasen sik-kaar-di ki se, maam bo m'bɛɛr tɔɔdseno ey la? Num gan maakse ki se, deb kalan se, tec sitan te kaamiŋa.» ⁷¹Kese naan taad te Judas goon Simon ken Iskarjɔt; naan bo debm ken maakŋ jeege tun sik-kaar-dio ken utu an kut se.

Isa se genaŋge mala kic bo aal maakde doŋ ki eyo (Jn 5.44, 15.18-19; Mt 10.16)

7 Ken nakgen se paac jaay deel se kic bo, Isa utu lee lee taa naan Galile ki rɔk. ɔ naan baate baa lee taa naan Jude ki taa magal Yaudge se je je doobm an ɔkɔk. ²Kaad ken se, laa Yaudgen ken k'lɔdanjŋ *laa Daabge se, ɔɔpga ɔkɔk. ³Gɔtn se genaŋge deekiŋ ɔ: «Bɛɛki num, naai 'lkiŋ baa taa naan Jude ki, taa nakŋ-kɔɔbgen naai 'ted gɔtn ara se, 'lɔbaa tedŋ naane kici taa jee meti ki 'lɔbaa kaaka. ⁴Ken debm jaay je ɔ jeege jeel gɔtiŋ se, naan ted nakge tal tal, ɔyŋ kɔy eyo. Taa di nakŋ-kɔɔbgen naai 'lee ted se, baa tedŋ naan jeege tu, taa jeege paac ai kaakŋ jeele.» ⁵Taa gena Is-age mala kic bo, naade aal maakde doŋ ki eyo. ⁶Gɔtn se Isa deekden ɔ: «Gen tedn nakŋ ese se, kaadum aas te ey ɔkɔk. Num gan gen naase le, kaadn gay gay kic bo jigsen naase ki. ⁷Jee do naan ki se asen kɔŋ kɔɔdn kund naase eyo; num gan maam se naade ɔɔd undum naata. Taa maam m'lee m'lɔkɔɔden ɔkɔd metn *kus-iŋdege. ⁸Gen baa tedn laa se, naase 'lɔbaaki. ɔ maam se m'lɔbaa eyo, taa kaadum aas te ey ɔkɔk.» ⁹Ken Isa jaay taad nan taariŋ se, naan ɔɔp iŋg taa naan Galile ki.

Isa baa gen tedn *laa Daabge

¹⁰Ken genaŋge jaay iŋg baa gen tedn laa se, naan kic iŋg baa. Nabo ken naan baa baa se goon goon ɔ ken aan naane se kic bo tɔy tɔy roŋa. ¹¹Maakŋ biige tun Yaudge ted ted laa taal Daabge se, magal Yaudge lee je je Isa deek ɔ: «Naan tap bo gay?» ¹²Jeege dena gɔtn se taad naan ki, ɔ naaj te naapa ro Isa ki. Jee metiŋge deek ɔ: «Gaabm se, naan debm jiga.» ɔ kengen kuuy deek ɔ: «Bɛɛ naan se, iŋg kiŋ bo jeege.» ¹³Num gan debm jaay 'ltaadn taa Isa tal naan jeege tu se gɔk, taa naade se beer beer magal Yaudge tu.

¹⁴Kaad ken jeege ted ted laa gen taal Daabge jaay aan daaniŋ ki se, Isa baado end daan bɔɔr *Bee Raa ki ɔ baag dooy jeege. ¹⁵Ken Yaudge jaay booy naan iŋg dooy dooy jeege se, ɔkden taad eyo, deek ɔ: «Gaabm se le, iŋgo te gen dooyo gam eyo, num jeel nakge den bin se ɔŋiŋo gay?»

¹⁶Num gan Isa terlden ɔ: «Taargen maam dooy jeege se, m'lerɛc daan dom ki eyo, num taargen se, debm ken ɔlumo se bo taadumiŋo. ¹⁷Debm ken je tedn nakŋ ken *Raa maakiŋ bo jen ro ki se, kɔŋ 'leele taargen maam dooy jeege se, m'lerɛc te daan dom bo m'ltaad eyo num taargen se iŋgo gɔtn Raa ki. ¹⁸Debm ken jaay terɛc te daan doŋ sum bo, taad se naan je jeege bo an *nooko. Num gan debm je jeege nookŋ debm ɔliŋo naaba se, naan se taad taar met ki ɔ ɔk

taar-kawb eyo. ¹⁹ Ken baado taadsen *Ko Taar Raa se, *Musa ey la? Gañ maakse ki se, debm jaay ak Ko Taar Raa jiga se gaw, ey num ken naase jaay 'Ije amki kaw se taa di?» ²⁰ Gawn se jee denge terlinj k: «Naai se ak sitan! Nam nam je aay kaw naai se tap bo nanja?»

²¹ Isa terlden k: «Bii kalan se, maam tedo nakn-kawb kalan bini, k nakn-kawbm se deelo dose, k aksen gen taad eyo. ²² Musa se taadseno k gaangen gaabge se 'Ijdek pndk, num gan *kajn pndk se iin do bubge tun do dakin, do Musa ki sum eyo. Taa naan se bo ken aanga *bii sebit ki kic bo, naase lee 'Ijki pndk gensege tu. ²³ Taa naan se bo, naase 'Ijki pndk gensege tu utu bii sebit kic bo tuj Ko Taar ken Raa edo Musa ki se eyo. Num gan debkilimi ute magalin bo maam m'edin lapi bii sebit ki jaay naase maakse taarse se taa di? ²⁴ Ken jaay aki kajn kaw do nam ki num, jhte kajn do nakge tun, ken naase aki ute kaamse sum eyo, num jki kaw ute doobina.»

²⁵ Gawn se jee Jeruzalem ken metinge deek k: «Kese bo gaabm ken k'je j'anj kaw se ey la? ²⁶ 'Booyki naan daar tal taad taad naan jeege tu, k kawge se, nam tap bo taadin taar dim eyo. L bin se naade jeelinga naan *al-Masi deer ne? ²⁷ Num al-Masi jaay utu ade baa se, gawn naan ano kiin tap bo nam jeel eyo. Gan gaabm se le, naaje k'jeelki gawn naan iinno ro ki.»

²⁸ Kaad ken Isa dooy dooy jeege daan kaw 'Bee Raa ki se, ken naan jaay booy taarde se, uun mindin raan deekden k: «Deere, naase 'Ijeelumki k 'Ijeelki gawn maam m'iinno. Anum, maam se m'iinno gen dom bo m'baado eyo. Num deb kuuy bo lumo, k debm lumo se taad taar met ki. Num gan naan se naase 'Ijeelki eyo. ²⁹ Anum debm se maam m'jeelina taa maam se m'iinno gawn ki, k naan bo lumo.» ³⁰ Gawn se naade je an kaw nabo nam an te jin ro ki eyo, taa kaadin aas te ey kaw. ³¹ Gan maakn jee denge tu se, jee metinge took aal maakde don ki k naade deek k: «Ken al-Masi utu ade baa se 'Ikan 'Iedn nakn-kawbgen den cir gen gaabm ese ted se la?»

³² Gawn se *Parizige baa booy taar ken jeege lee taad naan ki ro Isa ki se, naade ute magal jee tedn serkge se, al asgargen lee kaw 'Bee Raa se, gen baa kaw Isa.

³³ Gan Isa deekden k: «Maam se, kawpunga baata ken m'king te naase k tedga bo maam baa kan debm ken lumo. ³⁴ Naase utu amki jea, nabo amki je kan eyo. Taa gawn maam baan baa se, naase aki kan kaan eyo.»

³⁵ Gawn se Yaudge baag taadn te naapa k: «Naan tap bo baa kaam gay, jaay naaje j'anj kan kan ey se? K baa ting daan Yaudge tun kaw maakn Grekge tu se la? K gawn naane se naan baa dooy Grekge la? ³⁶ Ey num taar naan taad k: «Naase utu amki jea, nabo amki je kan eyo, taa gawn maam baan baa se, naase aki kan kaan eyo.» Taar se tap bo naan je deekn k dio?»

Isa taad taar maan ken ed kaaja jeege tu

³⁷ Bii magal cir paacn gen *Iaa Daabge se, biin ken kaam kaw. Biin se bo Isa iin daara k uun mindin raan k baag taada k: «Debm ken jaay maane kawlin se 'I'baado gawn ki k 'I'kaaye. ³⁸ Aan kaw taar ken

k'raanjo do dakin taad k: debm jaay aalga maakin dom ki se, 'Ikan maan ken ed kaaja. K maan ken ed kaaja se, ade kiin maakin ki k 'Itoodn kaw maakin ki k al aan kaw maan maakn oolge tu.» ³⁹ Ken Isa jaay taad taar se, naan je taadn taa *Nirl Raa, ken tedga num, jee aalga maakde don ki se utu 'Ikan. Taa kaad ken se, Nirl Raa kaw te ey kaw; taa Isa se ook baa te raan gawn j'ansen nook ey kaw.

Jeege naaj taara te naapa ro Isa ki

⁴⁰ Ken jeege jaay booy taar se, jee metinge deek k: «Gaabm se, deere naan se debm taad taar teeco taar Raa ki mala mala.» ⁴¹ Jee metinge taad k: «Naan se bo *al-Masi.» Gan jee metingen kuuy taad k: «Al-Masi bo ade kiin taa naan Galile ki ne? Kese kaw. ⁴² Ey num taargen do dakin k'raaninga raan se deek k: *Al-Masi se, ade teecn metjil *Daud ki k ade kiin Betleem ki, ken maakn naan Daud ki ey la? †*» ⁴³ Taa Isa se jee den se, taarde baa k metn naap eyo. ⁴⁴ Gawn se jeege kandum maakde ki se je an kaw nabo nam an te jin ro ki eyo.

⁴⁵ Asgargen lee kaw *Bee Raa se k terlo baado an *magal jee tedn serke Raage tu ute *Parizige. Naade taad asgarge tu k: «Gen di jaay naase 'Ibaate kaw baansinkiro se?» ⁴⁶ Gawn se asgarge terlden k: «Bii kalan tap bo nam an taad te taara aan kaw gen gaabm se eyo.» ⁴⁷ Anum Parizige se, terlden k: «Naase kic gaabm se taad bisenga dose kic la? ⁴⁸ Maakn magalge tu ey le maakn Parizige tu se aakkiga nam kalan tookga taarin la? ⁴⁹ Num gan jee den took taarin se naade jeel *Ko Taar ken Raa edo Musa ki se eyo, k naade se le jee ken Raa naamdega naama.»

⁵⁰ Gan maakn Parizige tu se gaaba kalan ro Nikodem, naan se bii kalan ingoga king gawn Isa ki kici deekden k: ⁵¹ «Ko Taar ken Raa edjekiro se, debkilimi jaay k'booy te taarin eyo, k j'ak te nakn ken naan ted ey se, j'anj kaw mindin k'ki di?» ⁵² Gawn se naade terlinj k: «Naai kic 'Iedn kaw Galile la? 'Baa dooy k taargen k'raandeno do dakin se jiga jaayo, bii kalan tap bo debm taad taar teeco taar Raa ki gam teeco te taa naan Galile ki eyo.»

⁵³ [Gawn se, nanja nanja kic bo iin uun doobm beena beena.]

Mend gaaba j'ikin ute gaabm kuuy

8 Naan ken se Isa iin baa do *kawn lib ki. ² Met-beenki tancan kaw se, naan k terlo daan kaw *Bee Raa ki k jeege paac baado anja. Gawn se naan booy ing naan ki k baagden dooyo. ³ Gawn se jee jeel taadn kaw metn Ko Taar Raage ute *Parizige se k baano te mend gaaba kalan bin se j'ikin te gaabm kuuy. Naade baado andin daan jeege tu. ⁴ Naade deek Isa ki k: «Debm dooy jeege, mend se tedga nakn *kusiin j'ikin tood tood te gaabm kuuy. ⁵ Maakn *Ko Taar ken Raa edo Musa ki se taadjeki k: «Mendgen bin se j'aden tund kaw te koa.» Num gen naai ki num k di?»

† Aak Jn 8.42, KKR 120.10-12, 2Sam 7.12 k Mis 5.1-3.

⁶ Ken naade jaay taad bin se, je ken naan taadga taar dim כַּכּוּ sum bo, naade an goom כַּכּוּ taa an כַּכּוּ mindina. Num gan gctn se, Isa no don naan ki כַּכּוּ baag raan naan ki ute goon jina. ⁷ Aan כַּכּוּ naade כַּכּוּ taara tond metin חַי ey se, gctn se Isa uun don deekden כַּכּוּ: «Maakn naase ken 'paacki se, nam nam bii kalan jaay ted te nakn kusin ey num, uun koa und mend se deete.» ⁸ Gctn se ter naan no don naan ki daala כַּכּוּ baag raan naan ki. ⁹ Ken naade jaay booy taar ese se, nanja nanja kic bo uun doobin doobina. Jee magalge se bo baag kiin baa deet deet. Gctn se כַּכּוּ Isa kalin ki te mend ken naade כַּכּוּ baano daande ki se. ¹⁰ Num gctn se Isa uun don daala deek mend ki se כַּכּוּ: «Menda, jee se baaga gay? Maakde ki se, nam nam 'daar jaay 'kend teeli gen kuti se gctn ne?» ¹¹ Menda se deekin כַּכּוּ: «Jaa-mus, nam utum te eyo.» Gctn se Isa deekin כַּכּוּ: «Maam kic m'je kuti eyo. 'Baa nabo כַּכּוּ te tedn nakn kusina.»

Isa se naan gctn כַּכּוּ gen jeege paac

¹² Isa deek jeege tu daala כַּכּוּ: «Maam se, m'gctn כַּכּוּ gen jeege paac. Debm ken baadoga metum ki se, naan se lee maakn gctn ken כַּכּוּ eyo. Gan naan se 'k' gctn כַּכּוּ ken an כַּכּוּ k' gctn ken naan an כַּכּוּ kaaja.» ¹³ Gctn se *Parizige deekin כַּכּוּ: «Naai bo 'tedn saadn gen naai mala se, saadn naai se כַּכּוּ aay eyo.» ¹⁴ Isa terlden כַּכּוּ: «Ken maam m'tedn saadn maam mala kic bo, saadn maam se כַּכּוּ aaye. Taa maam m'jeel gctn maam m'liino כַּכּוּ gctn maam m'an baa. Num gan naase gctn maam m'liino le, 'jeelki eyo כַּכּוּ gctn maam baan baa ro ki kic bo, naase 'jeelki eyo. ¹⁵ Naase jki כַּכּוּ do jeege tu aan כַּכּוּ ken jikilimg'e lee t'eda. Num maam le m'j כַּכּוּ do nam ki eyo. ¹⁶ Ken jaay aanumga gen כַּכּוּ kic num, כַּכּוּ maam se ken met ki. Taa maam se m'kalum ki eyo, num Bu ken klumo se kic utu te maama. ¹⁷ Maakn *Ko Taar ken Raa edseno se, k'raanjinga raan j'ki: ken jeege di jaay taad taarde כַּכּוּ metn naapa se saadn naade se, כַּכּוּ aaye. ¹⁸ Maam mala bo m'taadn saaduma כַּכּוּ Bubum ken klumo se kic taad saadn maama.» ¹⁹ Gctn se naade tond metin כַּכּוּ: «Bubi naai 'taadn se gay?» Isa terlden כַּכּוּ: «Naase le 'jeelumki eyo. כַּכּוּ Bubum kic naase 'jeelinki eyo. Ken naase jaay 'jeelumki maam num, Bubum kic bo naase anki 'k' jeel kici.»

²⁰ Isa taad taargen se, kaad ken naan dooy dooy jeege daan כַּכּוּ *Bee Raa ki. Naan ken se, naan ing ee nakn ken jeege lee כַּכּוּ *serke maak ki; num gan gctn se, nam חַי le j' j' ro ki eyo taa kaadin aas te ey boכּוּ.

Isa taad כַּכּוּ naan utu terl gctn Bubin ki

²¹ Isa taadden daala כַּכּוּ: «Maam se m'baa baao כַּכּוּ naase utu amki jea, nabo naase se utu aki kooy maakn *kusin se ki. Taa gctn maam m'an baa se le, naase aki כַּכּוּ baa eyo.» ²² Gctn se magal Yudge taad te naapa כַּכּוּ: «Taar ken naan taad כַּכּוּ gctn maam m'baan baa se naase aki כַּכּוּ baa eyo. Bin se, naan kalin ki bo baa baa

כַּכּוּ ro la?» ²³ Isa terlden כַּכּוּ: «Naase se, jee do naan ki, num maam le, m'liino raan. Naase se, jee do naan ki ara, num maam se, m'metn jee do naan ki ara ki eyo. ²⁴ Taa naan se bo maam taadseno m'ki, naase se utu aki kooy maakn kusin se tu. Ken naase jaay 'baate 'kaalki maakse do maam ken m'ing daayum se, naase se utu aki kooy maakn kusin se tu.» ²⁵ Gctn se naade tond metin כַּכּוּ: «Naai tap bo nanja?» Isa terlden כַּכּוּ: «Do kupm met ki tap bo maam m'ki te eyo num m'taadsenoga. ²⁶ Do naase ki se, maam m'k taarge dena ken m'asen taada כַּכּוּ gen כַּכּוּ dose ki. Num gan Debm ken klumo se, naan taad taar met ki. כַּכּוּ taar ken maam taad jeege tu se, m'booyo gctn naan ki.» ²⁷ Num taar jaay naan taadden te *Raa Bubu se, naade tond te metin eyo. ²⁸ Gctn se Isa deekden daala כַּכּוּ: «Ken naase jaay 'tup 'k'iga *Goon Deba ro kaag ki uun daarin kiga raan se, kaad ken se jaay nabo naase aki jeele, maam se bo debm ken m'ing gen daayum. כַּכּוּ maam se m'ted naka gen dom eyo, num maam taad se m'taad te nakn ken Bubum dooyumo. ²⁹ Debm ken klumo se, naan utu te maama. Naan חַי חַי te kalum ki eyo, taa maam se daayum m'ted nakn ken כַּכּוּ naan ki.» ³⁰ Gctn se ken jeege jaay booy taar Isa taad bin se, jeege dena took aal maakde don ki.

Gaan Raage ute gaan *Bubm sitange

³¹ Gctn se Isa taad Yudge tun aalga kaal maakde don ki se כַּכּוּ: «Ken naase jaay כַּכּוּ taarum maakse ki כַּכּוּ se, naase aki tedn jee metum ken mala mala. ³² Ute naan se naase aki jeel taar met ki, כַּכּוּ taar met ki ken naase aki jeel se bo, asen כַּכּוּ dose maakn bul ki.» ³³ Naade terlin כַּכּוּ: «Naaje se k'metjil *Abraamge כַּכּוּ bii kalan naaje k'ted te bul nam gam eyo. Naai 'taadjen כַּכּוּ: naase aki כַּכּוּ tedn bul ey sum se, taa di?» ³⁴ Isa terlden כַּכּוּ: «'Booyki bee m'asen taada: debm jaay ted nakn *kusin se, naan כַּכּוּ tedga bul gen kusina. ³⁵ Bulu se naan חַי king maakn bee ki gen daayum eyo, num goono bo debm 'king maakn bee ki gen daayum. ³⁶ Taa naan se bo ken Goon Raa jaay כַּכּוּ seng'a maakn bul ki num, naase aki כַּכּוּ dose deer deer. ³⁷ Maam m'jeele naase se metjil Abraamge. Nabo naase 'baate 'kuunki taaruma כַּכּוּ taa naan se bo naase 'je amki כַּכּוּ. ³⁸ Maam se m'taadsen nakn ken maam m'aako gctn Bubum ki. Gan naase se 'tedki nakn ken naase 'booykiro gctn bubse ki.» ³⁹ Naade terlin כַּכּוּ: «Bubm naaje se, Abraam.» Isa terlden כַּכּוּ: «Ken naase jaay gaan Abraamge deer num, naase aki tedn nakgen aan כַּכּוּ Abraam tedo se. ⁴⁰ Num boorse naase 'je amki כַּכּוּ. Taa maam m'taadsenga taad taar met ki ken maam booy gctn Raa ki. Nakgen bin se Abraam חַי tedin te eyo. ⁴¹ Num gan naase se 'tedki nakgen ken bubse lee t'eda.» Naade terlin כַּכּוּ: «Naaje se k'gaan bumige eyo. Naaje j'ki Bubu kalan sum, כַּכּוּ Bubm naaje se, Raa!» ⁴² Isa deekden כַּכּוּ: «Ken Raa jaay Bubse num kaadn naane, naase amki jea. Maam m'liino gctn Raa ki כַּכּוּ m'baado kic bo taa nanja: maam se m'baado gen dom eyo, num naan bo debm ken klumo. ⁴³ Gen di

naase 'booy ɔkki taarum ey se? Taa taar maam m'laadsen se naase aasiŋki gen booy kɔkiŋ eyo. ⁴⁴ Bubm naase se, naaŋ Bubm sitange. ɔ naase 'l'jeki tɛdn nakŋ ken bubse maakiŋ jea. Do dɔkiŋ kic bo, naaŋ bo debm tɛeso gen tɔk jeege. ɔ naaŋ se taad taar mɛt ki eyo, taa nakŋ mɛt ki se gɔtn naaŋ ki gɔtɔ. Ken naaŋ baaga taadn taar-kɔkɔ se taargen se naaŋ uun doŋ ki bo taada, taa naaŋ se debm taar-kɔkɔ kɔ bubm jee taar-kɔkɔbge. ⁴⁵ Num gaŋ maam se m'laadsen taar mɛt ki. Taa naaŋ se bo naase 'baate 'tookki taaruma. ⁴⁶ Maakse ki se naŋa jaay am kɔŋ taadn kusinŋ ken maam tɛda kɔ ken maam m'laad taar mɛt ki num, naase 'baate kuunki taarum se gen di? ⁴⁷ Debm gen Raa se, booy uun taar Raa. Num naase se, jee Raage eyo, taa naaŋ se bo naase 'baate 'booyki taaruma.»

⁴⁸ Gɔtn se magal Yaudge taad Isa ki kɔ: «Ken k'leek j'la naai kɔd *Samari kɔ debm sitan se, taarje mɛt ki.»

⁴⁹ Gaŋ Isa tɛrlden kɔ: «Maam se debm sitan eyo. Num maam se *m'nook Bubuma, gaŋ naase aalumki maak ki eyo. ⁵⁰ Maam se m'je jeege bo am nook eyo, num deb kuuy bo je jeege am nooko, naaŋ bo debm utu 'kɔŋ kɔkɔ. ⁵¹ 'Booyki bɛ m'asen taada: debm jaay booy uun taar maam se, kɔkɔ naaŋ se 'kɔŋ kooy eyo.»

⁵² Gɔtn se, magal Yaudge deekiŋ kɔ: «Bɔrse naaje k'leeliga naai se debm sitan! Ey num Abraam te jee taad taar teeco taar Raa ki ken do dɔkiŋ se kic bo ooyga, gaŋ naai 'laad kɔ debm jaay booy uunga taar naai num, kɔkɔ 'kɔŋ kooy eyo. ⁵³ Bin se bubjen Abraam ken ooyga se naai magal cirinŋ la? Ey num jee taad taar teeco taar Raa ki se kic bo ooyga kɔ naai magal roi bin se 'je kaasn te naŋa?» ⁵⁴ Isa tɛrlden kɔ: «Ken maam bo m'nook rom mala sum num, nookŋ ro maam se nakŋ cɛrɛ. Ken nookum maam se, Bubuma, kɔ naaŋ bo ken naase 'laadki kɔki naaŋ bo Raase se. ⁵⁵ Gaŋ naase 'jeel ɔkiŋki eyo kɔ maam se m'jeel m'laakiŋ mala mala. Ken maam jaay m'laad m'laakiŋ m'jeel m'laakiŋ ey se, m'leedn debm taar-kɔkɔ aan kɔ naase kici. Num maam se m'jeel m'laakiŋ kɔ m'laakiŋ taarinŋ se maakum ki. ⁵⁶ Bubse Abraam se maakiŋ raapo kɔ naaŋ aak kaam biin m'ano 'baa do naaŋ ki. Ken naaŋ jaay aak naaŋ se sum se, naaŋ maakiŋ raap den aak eyo.» ⁵⁷ Do taar ken naaŋ taad se magal Yaudge deekiŋ kɔ: «Naai ken baari si-mii kic aas te ey sum bo aakga Abraam ne?» ⁵⁸ Isa tɛrlden kɔ: «'Booyki bɛ m'asen taada: kaad ken j'looj te Abraam ey se, maam m'utu tap.» ⁵⁹ Gɔtn se naade tɔs koa je aŋ tundu, nabo naaŋ end iig daan jeege tu kɔ iin teec daan kɔkɔ *Bee Raa ki se naatn.

Isa ɛd lapi gaab ken j'loojin tap bo kaam-kɔkɔ (Mk 8.22-25, 10.46-52)

9 Bii kalaŋ Isa deel deel se, aak gaaba kalaŋ bin se j'loojin bo kaam-kɔkɔ. ² Gɔtn se jee mɛtinŋ ki tɔnd mɛtinŋ kɔ: «Debm dooyje, ken tuj *Raa ki jaay ɔ gaabm se j'loojin kaam-kɔkɔ se, naaŋ mala lɔbu bubin te koŋ lɛ?» ³ Isa tɛrlden kɔ: «Ken ɔ jaay k'j'loojin kaam-kɔkɔ se, taa *kusinŋ koŋ te bubin eyo, kɔ gen naaŋ mal eyo. Num ute naaŋ se, Raa bo 'je taadn naabinŋ jeege tu!

⁴ Ken kaada jaay utu se, bɛeki se, k'leedki naabm gen debm ɔlumo. Ey num ken kɔkɔ jaay aanga num, nam 'kɔŋ tɛdn naab dim eyo. ⁵ Kaad ken maam m'utu do naaŋ ki bɔrt se, maam bo gɔtn kɔkɔ gen jee do naaŋ ki.»

⁶ Ken Isa jaay taad naŋ taarinŋ se, tup boorinŋ naaŋ ki, deepinŋ te naaŋa kɔ uun tɔŋsinŋ kaam gaab ken kaam-kɔkɔ se. ⁷ ɔ deekiŋ kɔ: «Baa tug kaami maakiŋ gɔ kɔ ken ɔ maane kɔ gɔ se bo ken k'ldaninŋ Siloam se.» Siloam se je deekiŋ kɔ: *j'loolinga*. Gɔtn se debm kaam-kɔkɔ iinŋ baa tug kaamina kɔ ken naaŋ tɛrlo tɛrl se, naaŋ aak kaaka. ⁸ Jee do daambooringe ute jee jeelinŋ do dɔkiŋ jaay aakiŋ naaŋ lɛ, baayo baay se deek kɔ: «Kese bo debm kaam-kɔkɔ ken inŋ lɛ baayo se ey la?» ⁹ Jee mɛtinge deek kɔ: «Kese bo naaŋa.» Ken-gen kuuy deek kɔ: «Gɔtɔ! Kese naaŋ eyo. Nam bo teciŋ tece.» Gaŋ gaabm kaam-kɔkɔ se taadden kɔ: «Kese maam mala.» ¹⁰ Gɔtn se naade tɔnd mɛtinŋ kɔ: «Tɛd kɔ di jaay kaami kɔd aak se?» ¹¹ Naaŋ tɛrlden kɔ: «Gaabm k'ldaninŋ Isa se bo deep boorinŋ te naaŋa kɔ tɔmsinŋ kaamum ki kɔ deekum kɔ: «'Baa tug kaami maakiŋ Siloam ki se.» Gɔtn se bo maam m'linŋ baa tug kaamuma kɔ kaamum kɔd aaka.» ¹² Naade tɔnd mɛtinŋ kɔ: «Gaabm se utu gay?» Naaŋ tɛrlden kɔ: «Maam jeel gɔtinŋ eyo.»

*Parizige tɔnd mɛtn gaabm debm kaam-kɔkɔ Isa ɛdin lapi se

¹³ Gɔtn se j'la k'laan te gaabm, ken inŋo kaam-kɔkɔ se, gɔtn Parizige tu. ¹⁴ Gaŋ bii ken Isa deep naaŋa ute boorinŋ jaay ɔt kaam gaab ken debm kaam-kɔkɔ kɔ kaaminŋ kɔd aak se, biin se *bii sebit. ¹⁵ Taa naaŋ se bo Parizige kic tɔnd mɛtinŋ kɔ: «Tɛd kɔ di jaay kaami kɔd aak se?» Naaŋ tɛrlden kɔ: «Gaabm ken k'ldaninŋ Isa se bo, deep boorinŋ ute naaŋa kɔ tɔm kaamum ki kɔ m'baa m'tug kaamuma kɔ kaamum kɔd aaka.»

¹⁶ Maakiŋ Parizige tu se jee mɛtinge deek kɔ: «Gaabm se debm Raa eyo. Taa bii sebit kic bo naaŋ aalinŋ maak ki eyo.» Gaŋ jee kuuy deek kɔ: «Debm *kusinŋ naan Raa ki sum bo, 'kɔŋ tɛdn nakŋ-kɔkɔgen deel do bin ne?» Gɔtn se taarde baa ɔt mɛtn naap eyo. ¹⁷ Gɔtn se tɛr naade tɔnd mɛtn gaabm inŋo kaam-kɔkɔ se daala kɔ: «Maak-saapm naai ki num, gaabm kɔdɔ kaami se, naai kɔ di?» Naaŋ tɛrlden kɔ: «Naaŋ se debm taad taar teeco taar Raa ki.»

¹⁸ Gaŋ magal Yaudge se baate tooko ken gaabm se jaay j'loojin bo kaam-kɔkɔ kɔ bɔrse kaaminŋ kɔd aakga kaak se; taa naaŋ se bo, naade danŋ koŋ te bubin se. ¹⁹ Gɔtn se naade tɔnd mɛtde kɔ: «Gaabm se bo kese goonsen kɔki oojinŋ kaam-kɔkɔ se ne? Kɔ bɔrse 'leed kɔ di jaay kaaminŋ kɔd aak se?» ²⁰ Bubinŋ ute koŋ tɛrlden kɔ: «Kese goonje mala. Naaje se deere j'loojin bo kaam-kɔkɔ. ²¹ Gaŋ tɛd kɔ di jaay kaaminŋ kɔd aak se, naaje k'lonŋ eyo kɔ nam nam kɔdinŋ kaaminŋ se lɛ, naaje k'leelinŋ eyo. Naaŋ lɛ debm magala, 'lɔndki mɛtinŋ naaŋ mala asen taadn mɛtinŋ.» ²² Ken ɔ koŋ ute bubin jaay taad bin se, taa naade beer beer magal Yaudge tu. Taa magal Yaudge se dɔkga kɔkɔ taarde kɔ debm ken jaay taadga kɔ: «Isa bo *al-Masi se» naade aŋ tuur-

ing maaknj *bee ken Yaudge lee tusn maak ki se naatn. ²³ Taa naan se bo konj te bubinj deekj k: «Naan le debm magala, tondki metina.»

²⁴ Ter Parizige se danjo gaabm ken ingo kaam-tokko se, daala, deekinj k: «Naan Raa ki se, naai taad taar met ki. Gaabm se le naaje k'jeelinj naan se debm kusinja.» ²⁵ Naan terlden k: «Ken gaabm se bo debm kusinja, lo debm kusinj eyo, maam jeel eyo. Naknj maam jeel se, maam se j'loojum kaam-tokko k borse kaamum kof aakga.» ²⁶ Naade taad gaab ken se k: «Naan tap bo tedi k di? K kaami se naan tedinj k di jaay kof aak se?» ²⁷ Naan terlden k: «Taar se maam taadsenga taad metina. Nabo naase mala, 'baate 'tookki taar se! 'Jeki m'asen taad metinj daal se gen di? L naase 'je aki tedn jee metinj ki kic le?» ²⁸ Gohn se Parizige baaginj naaja deekinj k: «Naai bo metn gaabm se ey num! Naaje se k'jee metn *Musa ki. ²⁹ Naaje k'jeel se Raa se taado Musa ki. Num ganj naan se iijno gohn gay gay se, naaje k'jeel eyo!» ³⁰ Gohn se gaabm ingo kaam-tokko se terlden k: «Ken naase jaay koki 'jeelki gohn naan iijno ey se taar se deel doa! Ey num gaabm se naan bo debm kofumo kaamuma. ³¹ Naaje k'jeelki Raa se, booy keem k jee kusinge eyo. Num ganj Raa se booy keem k debm ken aalinj maak ki k ted naknj ken Raa maakin jen ro ki. ³² Bii kalan jaay k'booy j'k nam kofdga kaam debm j'loojinj bo kaam-tokko se gohn. ³³ Ken gaabm se jaay debm Raa ey se, naan 'kohn tedn dim eyo!» ³⁴ Naade terlinj k: «Naai bo j'looji maaknj kusinj ki tappi k ganj ter 'je ajen dooy naaje ne?» Gohn se naade tuur kofinj naatn.

³⁵ Ken Isa jaay booy k naade tuuringa naatn se, gohn se naan baa je kohnj k deekinj k: «*Goon Deba se, naai aal maaki donj ki la?» ³⁶ Gaabm se terlinj k: «Naka, 'taadum tu naan nana jaay maam m'kaal maakum donj ki se?» ³⁷ Isa deekinj k: «Aaka! Debm ken naai aakinj daar naani ki jaay taadi se, kese bo naana.» ³⁸ Gaabm se deek k: «Meluma, maam m'aalga maakum doi ki.» Gohn se naan no naan ki k erg naaninj ki.

³⁹ Gohn se Isa deek k: «Maam m'baado do naan ki se taa kohnj k, taa jee kaam-tokkge se kaamde kofdn kaaka, k jeegen kaamde utu aak kaak se le utu 'tedn jee kaam-tokkge.» ⁴⁰ Parizigen utu te naan se, ken naade jaay booy taar ese se deekinj k: «Ken bin se naaje kic k'jee kaam-tokkge la?» ⁴¹ Isa terlden k: «Ken naase jaay 'tedkiga ted jee kaam-tokkge num, kaadn naane naase aki tedn jee kusinge eyo. Num ganj borse naase 'deekki koki: «Naaje se jee kaamje aak kaaka.» Taa naan se bo naase utu ingki maaknj kusinge ki se.»

Isa aal naagj taara ute debm gaam baatge

10 Ter Isa taadden k: «'Booyki bex m'asen taada: debm end tordn baatge tu jaay aal te taa doob eyo, gaan aal gohn kuuy se, naan se debm boogo k debm tujnj jeege. ² Num ganj debm aal te taa doobo se, naan se bo debm gaam baatge. ³ K debm ken ingj k koba taa doobo se, kofinj kaam taara k baatge se booy mindina. K baatn naange mala se, naan danjde te rode k kof teecnde naatn. ⁴ Ken naan jaay kof teec-

ndega naatn se, naan lee naande ki, k naade k metinja taa naade booy jeel mindina. ⁵ Num naade se kohn kohn metn nam kuuy eyo. Ken naade booyga mindinj kic bo aanjnj kaana, taa deb kuuy se naade booy jeel mindinj eyo.» ⁶ Isa se taadden te kaal naagj taara, num ganj jee se booy k metn taar ken naan taadden se eyo.

Isa naan debm gaam bex

⁷ Ter Isa taadden daala k: «'Booyki bex m'asen taada: maam se bo aan gohn m'taa doobm baatge. ⁸ Jeegen baado paac deet naanum ki se, naade se jee boogge k jee tujnj jeege, nabo baatge se took te taarde eyo. ⁹ K maam bo aan gohn m'taa doobo. Ken debm jaay end te doobm maam se, naan 'kohn kaaja. Naan kohn kende k teecj baa gaam te maraadinga. ¹⁰ Debm boogo baado se, gen boogo, gen tokko, gen kutu. Num ganj maam m'baado se, taa jeege 'kohn kaaja k 'kohn kaanj gen taad eyo.

¹¹ «Maam se m'debm gaam bex: debm gaam bex ken utu kutn kohna taa baatinge. ¹² K debm ken gaam gen gurs sum se, naan se mel baatge eyo k baatge se le gen naan eyo. Ken aakga k-sogsogi utu baado se, naan an resn te baatge. K k-sogsogi se baado ooc baatge k wakkde naatn. ¹³ Taa naan le ted naabm gen gurs sum, loh dim te baatge eyo. ¹⁴ Num maam se m'debm gaam bex, maam m'jeel baatumge k baatumge kic bo jeelum maama ¹⁵ aan gohn Bubum jeeluma k maam jeelinj naan se, maam m'utu kutn koma taa baatumge. ¹⁶ K maam m'ok baatgen kuuy ken te naatn kici. Naade se kic bo m'utu m'adeno kohn baao. Naade se kic utu 'booy jeel minduma. Bin se naade utu tum tedn kofdn baatgen kalan k debm gaamde kic bo 'tedn kalan. ¹⁷ Bu se jema taa maam m'utu m'kedn koma k tedga num maam m'utu m'duru. ¹⁸ Nam nam jaay am kofdn komb taa tokko se gohn. Maam mala bo m'kedn koma taa maam se m'ok tokko ken m'je le m'kedn koma k m'ok tokko ken m'utu m'duru. Kese bo naknj ken Bubum taadumo k m'teda.»

¹⁹ Gohn se Yaudge jaay booy taar Isa taad bin se, taarde baa k metn naap ey daala. ²⁰ Maakde ki se, jee den taad k: «Naan le debm sitan k do le tedga gen naan eyo. Num ingj 'booyki taarinj se gen di?» ²¹ Ganj jee metinge deek k: «Debm sitan 'kohn taadn taargen bin eyo; k sitan se 'kohn kofdn kaam jee kaam-tokkge la?»

Yaudge kof und Isa

²² Kaad ken se kaadn kuul ki, k bii ken se Jeruzalem ki Yaudge ted ted maak-raapde gen bii ken naade daapo *Bee Raa tedo salal †. ²³ Gohn se daan kohn Bee Raa ki metn daabm ken k'danjnj daabm Salomon se, Isa lee baa kaam ara kaam ara. ²⁴ Yaudge baado ol gurugina deekinj k: «Naaje tap bo j'ai booy bini nunj ki jaay naai ajesinj taadn tal se? Ken naai bo al-Masi le, 'taadjesina!» ²⁵ Isa terlden k: «Ey num maam m'-

† Laa ken ara se ol gaan *Israelge saap do kaad ken Juda Makabe daap Bee Raa ken Jeruzalem ki ken do kofinj Antiojs tujinj maakinj se k naan se maaknj baar ken kaaru ute si-mecce-kaar-k (164) kaad ken se j'looj te Isa *al-Masi ey bort.

taadsenga, nabo naase 'baate 'tookki taaruma. Nakgen maam m'ted te ro Bubum paac se kic bo, taad saadn maama. ²⁶ Gañ naase 'baate tookki taarum se, taa naase se baatn maamge eyo. ²⁷ Baatn maamge se booy jeel minduma, maam jeelde k' naade se k' metu-ma. ²⁸ K' maam m'aden kedn *kaajñ gen daayum. K' naade se 'k' kut eyo k' nam kuuy aden k'ñ kujñ jim ki eyo. ²⁹ Bubum ken edumdeno se naañ magal do nakge tu paac, nam 'k'ñ kujñ ne ðim jin ki eyo. ³⁰ Maam te Bubum se, naaje k'kalañ.»

³¹ Ken Yaudge jaay booy taar se, naade tso ko daala gen tund t'k'ñ. ³² Gañ ter Isa taadden k': «Nakgen jiga sum se, maam m'tedga dena te ro Bubuma k' naase aakkiga te kaamse. Num taa nakñ ken gay jaay naase je amki tund t'k' se?» ³³ Yaudge terlin k': «Taa nakñ jigan naai ted se bo, naaje k'je j'ai tund t'k' eyo. Num gañ naai bo naaj *Raa, taa naai debkilimi sum bo 'ted roi aan k' Raa.» ³⁴ Isa terlden k': «Maakñ *Ko Taar Raa naase ki se, taar se k'raañinga raanja j'k': *Naase se raage* .» †

³⁵ «'Booyki, Raa jaay dan *raage* , jeegen ken naañ taadden taarin se. Bin se, k'jeelki taar Raa k'raañinga raan se nam an k'ñ t'k' eyo. ³⁶ Gañ maam ken Bu mala bo beer k' d'umo k' lumo do naañ ki, taa maam m'taadga taad m'k' maam Goon Raa sum bo, naase k'ki maam m'naaj naaj Raa. ³⁷ Ken maam jaay m'tedn naabm gen Bubum ey num, k'nte 'kaalki maakse dom ki. ³⁸ Num ken naabm maam m'ted se jaay gen Bubum num, ken naase 'baate 'kaalki maakse do maam ki kic num, naase aalki maakse do naab ken maam m'ted se. Ute naañ se naase aki k'ñ jeel Bubum se, utu te maama, k' maam m'ing te naanja.» ³⁹ G'ñ se magal Yaudge iin daala, je an k'k'ñ, gañ naañ iik uj jide ki. ⁴⁰ Naañ k' terl baa ing do ool gen Jordan ken kaam naane, g'ñ se bo ken Jan lee *batizno jeege. ⁴¹ G'ñ se jeege dena baado k'ñ, naade deek k': «Deere, Jan-Batist k'ñ ted te nakñ-k'k'bm gam eyo, num gañ taargen paacñ naañ taad ro gaab ken se, kalañ kic ooc te naañ ki eyo.» ⁴² G'ñ se jeege dena took aal maakde do Isa ki.

Yo Lazar

11 Gaaba kalañ k'dañin Lazar, naañ se gena Mari te gen Mart k' naade se tinj Betani ki. Mari ese bo ken t'k' uubm oot koot je Melje Isa ki, k' t'ingin te beekina. Gañ bii kalañ genaañ Lazar se ooc k'k'ñ. ³ Genaanen mendge se k' deba baa taad Isa ki k': «Melje beere, debm naai 'j'ñ se oocga k'k'ñ.» ⁴ Ken Isa jaay booy taar se, naañ deek k': «K' Lazar se an k'ñ t'k' eyo, num naañ se utu 'taadn nookñ *Raa. K' ute k'ñ Lazar se, Goon Raa *nookin ute 'keeme.» ⁵ Ey num Mart te genaañ Mari k' Lazar se, Isa jede aak eyo. ⁶ Gañ g'ñ ese ken Isa jaay booy k' Lazar k'k'ñ se, naañ k'ñ ted bii dio g'ñ ken k'baado k'ñin se. ⁷ Ken bii di jaay deel se, naañ deek jee metin ki k': «'Iin k' terl k'baaki taa naañ Jude ki.» ⁸ G'ñ se jee metin ki deekin k': «Debm dooyje, k'k'ñ k'k'ñ ese sum bo

† Aak KKR 82.6.

Yaudge je ai tund t'k' te koa se bo, naai 'je terl baa g'ñ naane daal ne?» ⁹ Isa terlden k': «G'ñ jaay iipga k' kaada jaay ookga se naañ lek bini aan teger jaay ooc ey la? Taa naañ se bo debm lee te kaam kaada se naañ k'k' eyo, taa te kaam kaada se naañ aak nakgen do naañ ki. ¹⁰ Anum debm lee k'k' se, naañ k'k' kooco taa g'ñ k'k' ken an k'k' g'ñ se g'ñ.» ¹¹ Ken Isa jaay taad nañ taarin se, naañ ter deekden k': «Beere, med-jege Lazar se, kaamin k'ga bia, gañ maam m'utu m'lan baa duru.» ¹² Jee metin ki se deekin k': «Melje, ken naañ jaay toodga bi se, naañ utu 'k'ñ l'pia.» ¹³ Ute naañ se Isa jeden taadn k' Lazar se ooyga. Gañ maak-saapm naade ki se, k' daan naane Isa taadden te toodn bi aan g'ñ ken jeege lee tood se sum. ¹⁴ G'ñ se Isa taaddesin tal k': «Beere, Lazar se ooyga. ¹⁵ Num ken Lazar ooy jaay maam g'ñ g'ñ naane se, maam maakum-raapo taa naase. Taa bin se naase aki kaal maakse dom ki paac. 'Borse j'lin k'baa k'ñin ki.» ¹⁶ G'ñ se debm metin ken k'dañin Tama k' roñ Tama se je deek k' k'ñ, naañ deek jee metn Isa ken met-inge se k': «Naaje kic bo j'lin k'baaki te naanja j'aki baa kooy kalañ.»

Isa k'ñg maakñ Mart te gen Mari

¹⁷ Ken Isa jaay aan se, k' Lazar k'ga bii k'ñ maakñ baad ken aan k'ñ iibi se. ¹⁸ Aan k'ñ Betani se k'ñ te Jeruzalem, daande se k' k'k'betir baa baa nakñ k'ñ sum se, ¹⁹ taa naañ se bo, Yaudge dena baado taa 'daar ro Mari ute Mart ki taa yo genaade. ²⁰ Ken Mart jaay booy k' Isa utu baado se, naañ iin baa k'ñ, gañ Mari se k'ñ ing beene. ²¹ Ken Mart jaay aan se deek Isa ki k': «Meluma, ken naai jaay utu g'ñ ara ki num, kaadn naane genaam 'kooy eyo. ²² Gañ borse ken naañ ooyga kic bo maam m'jeele nakñ paacñ ken naai 't'ndga meta g'ñ Raa ki se, Raa se naañ aisin k'eda.» ²³ Isa deekin k': «Genaai se utu 'duru.» ²⁴ G'ñ se Mart terlin k': «Meluma, maam m'jeele biin dunia nañ jaay jeege utu ade dur se, naañ kic utu ade duru.» ²⁵ Isa deekin k': «Maam bo debm dur jeege daan yoge tu k' ken ed kaaja jeege tu. Debm ken jaay aal maakin do maam ki se, ooyga kic bo utu 'k'ñ kaaja. ²⁶ Debm jaay ing k' aal maakin do maam ki se, naañ se k'ñ k'ñ kooy eyo. Num do taar ken se naai 'took la?» ²⁷ G'ñ se Mart terlin k': «Yeere Meluma, maam se m'al maakum doi ki taa naai bo *al-Masi, Goon Raa, ken utu ade baa do naañ ki se.»

²⁸ Ken Mart jaay taad nañ taarin se, naañ iin baa k'ñ genaañ Mari k' taadin naañ ki k': «Debm dooyje se baadoga k' naañ dan.» ²⁹ Ken Mari jaay booy taar se, naañ naar iin baa g'ñ Isa ki. ³⁰ Naañ ken se Isa end te Betani ki ey k'ñ. Naañ utu ing king g'ñ ken Mart k'ñ se. ³¹ Gañ Yaudge se ing king beene ute Mari, naade ing selin sele. Ken naade jaay aakin naañ naar iin teec se, naade k' metina. Taa naade saap k': «Kaadn naane naañ baa baa taa baad ki se, gen baa keeme.» ³² Ken Mari jaay aan k'ñ Isa g'ñ ken naañ ing se, jaay naañ aakin se, ooc metn j'ñ ki k' deekin k': «Meluma, ken naai jaay utu g'ñ ara ki num, kaadn

naane genaam se 'kooy eyo.»³³ Ken Isa aak Mari te Yaudgen ɔko metiŋa jaay baag keeme se, gɔtn se Isa maakiŋ ɔŋ daar eyo, gɔtn se maakiŋ tuju.³⁴ Naan tɔnd metde ɔk: «Naase aaliŋkiga kaam gay?» Naade terliŋ ɔk: «Mɛlje, 'baado kaaka.»³⁵ Gɔtn se Isa eeme.³⁶ Gaŋ Yaudge taad ɔk: «Aakki tu! Lazar se naan jɛŋ den aak eyo!»³⁷ Anum maakde ki se, jee kandum deek ɔk: «Debm kaam-tɔkɔ kic naan ɔkɔŋ kaamiŋa, num Lazar bo ɔŋ'ɔŋ gaasiŋ te yo ki ey la?»

Isa dur Lazar daan yoge tu

³⁸ Gɔtn se ter Isa maakiŋ ɔŋ daar ey daala, naan iin baa taa baad ki. Baadn se aan ɔkɔ iibi ɔk taariŋ se naade gaasiŋ te koa.³⁹ Gɔtn se Isa deekden ɔk: «Ko taar ki se ɔkɔŋki naata.» Mart, gena debm ooy se, deekiŋ ɔk: «Mɛluma, naan se ɔkga bii ɔkɔ maakiŋ baad ki; ɔkɔse naan tɛdn ootga.»⁴⁰ Gaŋ Isa deekiŋ ɔk: «Maam taadiga taada m'ɔkɔ ken naai jaay aalga maaki do maam ki num naai utu 'kaakiŋ *nookiŋ Raa ey la?»⁴¹ Gɔtn se naade ɔkɔ und te ko taar ki se naata, Isa uun kaamiŋ raan ɔk deek ɔk: «Bua, m'ɔkɔmi taa naai 'booyumga.»⁴² Deere, maam se m'jeele daayum nakŋ maam m'ɔkɔndga meti bo, naai 'lee 'booyum booyo. Anum m'taad se taa jee den gurug aalum se, naade 'jeele naai bo ɔlumo.»⁴³ Ken Isa jaay taad naŋ taariŋ se, naan ɔkɔ ɔkɔ makɔŋ ɔk: «Lazar 'teeco!»⁴⁴ Gɔtn ese debm ooyga kooy se teeco, ɔk teeco se jingge te jɛŋge se k'teeliŋga teel te kala ɔk daan kaamiŋ se naade deebiŋ kala. Gɔtn se Isa deek jeege tu ɔk: «'Tuutiŋki kaliŋgen roŋ ki se naata ɔk ɔŋ'ɔŋki naan baa.»

Magalgen gen Yaudge se end tel gen ɔkɔ Isa

⁴⁵ Yaudgen baado daar ro Mari ki se, naade jaay aak nakŋ Isa tɛd se, deniŋ took aal maakde doŋ ki.⁴⁶ Gaŋ jee metiŋge se baa ɔŋ *Parizige ɔk taadden nakŋ ken Isa tɛdo se.⁴⁷ Gɔtn se *magal jee tɛdn serke Raage tu ute Parizige, naaden *jee kaakiŋ metn taargen Yaudge se paac tuso ɔk taad ɔk: «Gaabm se j'laŋki tɛdn ɔk di? Naan ɛ tɛdn nakŋ-kɔkɔbge dena ɔŋ eyo.»⁴⁸ Ken jaay j'ɔŋ'ɔŋ te naan se ɛ, jeege paac utu 'tookŋ taar naan. ɔk bere ɔk *Rɔmege se utu ade baao ɔk utu an ɔkɔŋ te 'Bee Raajege ɔk utu an tɛreɔŋ te naanjege.»⁴⁹ Maakde ki se gaaba kalan k'daniŋ Kayip. Baar se, naan bo magal jee tɛdn serke Raage tu, naan deek ɔk: «Naase se 'jeelki dim eyo.»⁵⁰ Naase 'saapki kic bo ɔŋ'ɔŋki eyo, ey num beeki se, deb kalan bo 'kooyo 'kɔŋ jee de-na. Bin se naanjege se 'kɔŋ tɛreɔŋ te magaliŋ eyo.»⁵¹ Taa baar se naan bo magal jee tɛdn serke Raage tu, bin se taar naan taad se iinoo maak-saapm naan maliŋ ki eyo, gaŋ taar naan taad se, iinoo gɔtn Raa ki. ɔk taar naan taad se je taadn ɔk: Isa se utu kooy taa Yaudgen te deniŋ,⁵² ɔk naan utu kooy se taa Yaudge kaliŋ ki sum eyo, num gaŋ kooy naan se utu 'tusn gaan Raa-gen gɔtn baa se paac 'tɛdn kalan.⁵³ Bii ken se sum bo, magal Yaudge uun doa taa ɔkɔ Isa.⁵⁴ Taa naan se mɔkɔtn Isa baate lee maakiŋ Yaudge tu, naan iik ɔkɔ baa maakiŋ naan ki kalan bini k'daniŋ

Epraim, ken gɔk te kɔd-baara. Gɔtn ese bo naan baa iŋg te jee metiŋ ki.

⁵⁵ Jeege dena iinoo taa naan je tun kuuy ɔk baado Jeruzalem ki, gen tugŋ daapm rode naan Raa ki, taa *laa Paakiŋ gen Yaudge se ɔkɔgga ɔkɔkɔ.⁵⁶ Daan ɔkɔkɔ *Bee Raa ki se naade lee je Isa ɔk gɔtn se naade taad te naapa ɔk: «Naase tap bo 'saapiŋki ɔkɔ di? 'Bere, daam jaay ey num, Isa se ade ɔŋ baa laa ki se eyo.»⁵⁷ Taa magal jee tɛdn serke Raage tu ute Parizige se, taadga taad jeege tu ɔk: «Debm ken jaay jeel gɔtn Isa num, aden taadn gɔtiŋa taa naade aŋ baa ɔkɔkɔ.»

Mari ɔt itir je Isa ki

(Mt 26.6-13; Mk 14.3-9)

12 Ken Isa jaay aan Betani ki gɔtn ken naan duro Lazar daan yoge tu se, ɔkɔgga bii mɛɛɛ sum bo, Yaudge 'tɛdn *laa Paak.² Gɔtn se k'tɛd ɔkɔ taa naan ɔk Mart uuno ɔkɔ se, baado tɔnddesiŋa. Gaŋ maakiŋ jeege tun iŋg ɔk ɔk te Isa se, Lazar kic utu maakde ki.³ Gɔtn se Mari uuno itir aas kaam doocŋ kurku ɔk itir se k'daniŋ *nard* ɔk naan se itir salal ɔk ɔkɔ. Naan jɛer itir se do je Isa ki ɔk ɔtiŋiŋ ute beekiŋa ɔk bee naade iŋg maak ki se, oot itir itir sum.⁴ Gɔtn ese maakiŋ jee metiŋ ki se, debm ken k'daniŋ Judas Iskarist se, naan bo ken tɛdga num utu aŋ kut se, deek ɔk: ⁵ «Beeki se, itir se jaay k'dugiŋga utu tamma kaar-mɔkɔ † ɔk gursn se k'nigiŋ jee daayge tu num beɛ ey la?»⁶ Ken Judas jaay taad bin se, taa naan saap bo do jee daayge tu eyo, num gaŋ taa naan debm boogo; aan ɔkɔ naan debm kɔkŋ gursde dey se, naan iinoo num lee tuun tu-un metn gursn ese.⁷ Gɔtn se Isa deek ɔk: «Mɛnda se ɔŋiŋ kaam kalan! Nakŋ naan tɛdum se kese bo aasga gen bii duubuma.»⁸ Jee daayge se daayum utu te naase. Num gaŋ maam se, daayum m'kɔŋ kiŋg te naase eyo.»

Magal Yaudge je ɔkɔ Lazar

⁹ Kaad ken se Yaudge dena ken booy jaay j'ɔŋ'ɔŋ, ɔk Isa utu Betani ki se, naade iinoo baado. Naade baado se taa Isa sum eyo, num naade baado se taa kaakiŋ Lazar ken naan duriŋo daan yoge tu se kici.¹⁰ Gɔtn se *magal jee tɛdn serke Raage tu uun doa gen ɔkɔ Lazar kici.¹¹ Taa Lazar se, Yaudge dena iinoo resde ɔk baado uun taar Isa.

Isa end Jeruzalem ki aan ɔkɔ Gaarge

(Mt 21.1-11; Mk 11.1-10; Lk 19.29-44)

¹² Metbeenki se, jee den baado gen tɛdn *laa Paak se, booy ɔk Isa utu baado Jeruzalem ki.¹³ Naade gaanoo doomo jidege tu, ɔk teec baado ɔkɔ Isa. Naade ɔkɔŋ se, ɔkɔ ɔk ɔk: «*Ozaana* †,

*Raa tɛdn beɛŋ do deb ken baado te ro Mɛljege Raa, naan se bo Gaar *Israelge ‡.»

¹⁴ Isa ɔŋ goon buur gaaba se ook iŋgo do ki, aan ɔkɔ taar ken k'raanoo do ɔkɔŋa ken deek ɔk: ¹⁵ *Jee maakiŋ*

† Tamma kaar-mɔkɔ se aas kɔŋg deba maakiŋ baar ki. †† *Ozana* se je deekiŋ ɔk: Raa aaja. ‡ Aak KKR 118.25-26.

gegere ken Sion ki, † ɔnte l'beerki, aakki gaarse ookoga do goon buur ken gaaba utu baado. ††

¹⁶ Nakgen deel metn-jiki paac se kaad ken se, jee metin ki se ɔj jeel ɔk te metin eyo. Num gan ken Isa Raa *nookin se jaay bo, naade saap ɔɔɔɔ nakɔn Isa ted se, taa nakɔn se k'raanɔɔɔɔ raana do doɔɔɔɔ ɔk kese bo nakgen ken jeege tedɔɔɔɔ se.

¹⁷ Anum jee den ingo te Isa jaay aako ken naan danɔ Lazar maakɔn baad ki jaay Lazar duro daan yoge tu se, naade se bo baado ɔɔs maanin jeege tu. ¹⁸ Aan ɔɔɔ naade booyga booy nakɔn-kɔɔɔɔ naan tedo se, taa naan se bo jeege teec baado doɔɔɔɔ Isa. ¹⁹ Gɔɔn se *Parizige baag taadn te naapa ɔɔ: «Aakki! Naan se le cirga dojege, ɔɔ bɔɔse se le, jeege paac baaga metin ki.»

Grekgen metinge baado je kaakɔn Isa

²⁰ Bii *laa Paak ki se, Grekgen ‡ metinge baado Jeruzalem ki gen keem Raa. ²¹ Naade se bo baado ɔɔ Pilip ken inɔ Betsaida ken taa naan Galile ki se ɔɔ naade tɔnd metin ɔɔ: «Naka, naaje se k'je kaakɔn Isa.» ²² Pilip baa ɔɔ Andre ɔɔ taadin ɔɔ naaden di se paac baa taad Isa ki. ²³ Isa terlden ɔɔ: «Bɔɔse kaadn ken *Goon Deba *nookin keem se, aanga. ²⁴ l'Booyki bɔɔ m'lasen taada: kaam teɔɔe jaay j'ɔɔɔɔ te ey se, naan ing ɔɔɔɔ ki sum. Num gan ken j'ɔɔɔɔɔ num, kaamin se ut naatn, ɔɔ ken teeco se baado oɔɔ dena. ²⁵ Debm je roɔ se, utu kutn koɔa ɔɔ debm do naan ki ara jaay je Raa cir roɔ se, naan se utu l'ɔɔn *kaajɔn gen daayum. ²⁶ Debm jaay je tedn naabm maam se, l'ɔɔɔn metuma. Gɔɔn maam m'utu se, debm tedn naabum se kic l'king te maama. Ken debm jaay tedum naabm maam se, Bubum utu an magala.»

Isa taad ɔɔ naan utu l'kooyo

²⁷ Ter Isa taad ɔɔ: «Bɔɔse maam m'ing se nirlum aayuma, num gan m'taadn m'ɔɔɔ di? M'taadn m'ɔɔɔ: Bua, aajuma gen kaadn dubar utu l'kaan dom ki se l'sookumsin naatn rom ki bin ne? Gɔɔɔ! Maam baado tap bo taa naan se. ²⁸ Bua, *l'nookɔn roi.» Gɔɔn se k'l-booy mindi taad maakɔn raa ki ɔɔ: «Maam se m'nookin-ga ɔɔ m'utu m'an nookɔn daala.» ²⁹ Jee den ing ɔɔɔn ese jaay booy se, taad ɔɔ: «Kese Raa bo aata.» Gan jee metinge deek ɔɔ: «Kese *kɔɔɔn Raa gam bo taadin.» ³⁰ Gan Isa terl taadden daala ɔɔ: «Mind taad se taad te maam eyo, anum naan se, taad te naase. ³¹ Bɔɔse kaadn ken Raa an kɔɔɔn ɔɔɔɔ do jeege tun do naan ki se aanga. Biin se bo *Bubm sitange, naan bo Gaar jee kusinɔn do naan ki se, j'an tuurin naatn. ³² Ken maam se jaay j'luun k'daarumga raan se, maam m'tedn jeege paac ade baa ɔɔɔum ki.» ³³ Ken naan jaay taad taargen se, naan je taadn ɔɔ te doobm gay jaay naan utu l'kooyo. ³⁴ Jee denge se deekin ɔɔ: «Naaje k'l'booy maakɔn *Ko Taar ken Raa edo Musa ki se ɔɔ: *al-Masi se baadoga num naan se l'ing gen daayum. Anum gen di jaay naai

† Sion se, naan ro Jeruzalem kici. †† Aak Zak 9.9. ‡ Grekgen se jeege metijil Yaudge eyo.

taad ɔɔ: *Goon Debm j'an tupm ɔɔɔ ro kaag ki ɔɔ j'an kuun daar raan se? Goon Debm ese ken gay daala?»

³⁵ Isa terlden ɔɔ: «Gɔɔn wɔɔɔ ken lee wɔɔɔɔn ɔɔɔ se, kaadin ɔɔɔɔ ɔɔɔɔ. Kaad ken naan utu se, l'leeki maakɔn ɔɔɔ ken wɔɔɔ se, taa bin se ɔɔɔn ɔɔɔ se asen naar kɔɔɔn do jise ki eyo. Taa debm lee maakɔn ɔɔɔ ken ɔɔɔ se le, naan jeel ɔɔɔn naan baan se eyo. ³⁶ Kaadn ɔɔɔn wɔɔɔ utu se, l'tookki l'leeki utu ɔɔɔn wɔɔɔ se. Taa bin se naase aki tedn gaan ɔɔɔ ken wɔɔɔ.»

Ken Isa jaay taad nan taarin se, naan inɔ ɔɔɔde ɔɔ baa oom ɔɔɔn doɔ te naade.

Yaudge baate tooko gen kaal maakde do Isa ki

³⁷ Ute nakɔn-kɔɔɔɔn Isa ted den naande ki se kic bo, Yaudge baate kaal maakde don ki rɔk. ³⁸ Taa naan se bo taar ken debm taad taar teeco taar Raa ki roɔ Ezayi taadno se aanga doobin ki ken ɔɔ:

Meljege Raa, taari naaje jaay k'lee k'taad jeege tu se, nana took uunga

ɔɔ Meljege Raa tap bo l'ɔɔɔɔ se, naan taadga nan ki?

³⁹ Yaudge jaay ɔɔ aal maakde do Isa ki ey se, taa Ezayi se taadga taad taar ese se kici ken ɔɔ:

Deere, jee se Raa turumdenga kaamdege ɔɔ tedden naade tedga jee do-mɔɔɔge

taa kaamde kaakɔn kɔɔɔn ɔɔɔ eyo ɔɔ bide booy kɔɔɔn taar eyo

ɔɔ ute maakde kic naade kɔɔn booy kuun jaay ade terl ro maam ki,

ey num kaad ken naane se, maam Raa m'aden kaaja.

⁴¹ Ken Ezayi jaay taad bin se, taa naan aakga kaak *nookɔn Isa ɔɔ taargen naan taado se, taad ute naana.

⁴² Ute naan se kic bo maakɔn magal Yaudge tu se, jeege dena aal maakde do Isa ki. Nabo taa *Parizige se, naade ɔɔ taadin tal naan jeege tu eyo, taa naade beer ɔɔ ɔɔm Parizige aden tuur naatn, maakɔn *bee ken Yaudge lee tusn maak ki se. ⁴³ Taa naade je ɔɔɔm ken jikilimge lee ɔɔɔmde se bo, bɔɔ cir ken Raa bo aden ɔɔɔm.

Isa se naan bo ɔɔɔn wɔɔɔ gen jee do naan ki

⁴⁴ Gan ɔɔɔn se Isa uun mindin raan taad ɔɔ: «Debm jaay aal maakin do maam ki se, naan aal maakin do maam ki sum eyo, num naan se aal maakin do Deb ken ɔɔɔm. ⁴⁵ ɔɔ debm ken aakumga maam se, aakga Debm ken ɔɔɔm se kici. ⁴⁶ Maam se m'ɔɔɔn wɔɔɔ ken baado do naan ki se, taa debm jaay aalga maakin do maam ki se, naan l'ɔɔn king maakɔn ɔɔɔ ken ɔɔɔ eyo. ⁴⁷ Ken debm jaay booy taaruma ɔɔ ɔɔn maakin ki ey se, maam bo m'an kɔɔɔn ɔɔɔɔ don ki eyo. Taa maam m'baado se, gen kɔɔɔn ɔɔɔɔ do jeege tun do naan ki eyo, num m'baado se gen kaajɔn jeege do naan ki. ⁴⁸ Debm jaay ɔɔɔ unduma ɔɔ baate tookɔn taarum se, ɔɔɔn utu koocɔn don ki. Taa biin dunia an nan se, taargen maam m'taadin se bo utu an kɔɔɔn ɔɔɔɔ don ki.

†† Aak Eza 53.1. ‡‡ Aak Eza 6.9-10.

49 Taargen maam taad se, m'lerɛc te dom eyo. Kese Bu ken ɔlumo se bo ɔlum m'laad taargen se ɔɔ m'dooy jeege. 50 Maam m'ljeele taar ken naan taadumo gen tɛda se, kɛse bo taar ken ɛd kaaja gen daayum. Taar ken maam m'laad se, m'laadiŋ aan ɔɔ ken Bu taadumsiŋo.»

Isa tug jɛ jeengen metiŋ ki
(Mt 26.19-20; Mk 10.35-45; Lk 22.14-18,24-27)

13 Aan ɔɔ ɔɔpɔga bii kalan sum bo Yaudge l'tɛdn *laa Paak se, Isa jeelga kaadn ken naan l'kiin ɔɔ do naan an baa ɔɔtn Bubiŋ ki se aasga. ɔɔ jeengen do naan ki se daayum naan jeden aak eyo. ɔɔ naan jeden ute maakiŋ paac. 2 Ken aan kaadn ɔɔ ki jaay naade baag ɔɔ se, kaad ken se *Bubm sitange ɛndga kend maakiŋ Judas goon Simon Iskariot ki, ɔɔtn se naan saap je doobm an kutn Isa. 3 Aan ɔɔ Isa se jeel Bu se ɛdiŋga nakge paac kaam jina, taa naan iin ɔɔtn *Raa ki ɔɔ tɛdga num utu l'tɛrl baa ɔɔtn Raa ki se, 4 ken naade utu ɔɔ se Isa iin ɔɔ aal kal magaliŋa ɔɔ uun ɔɔ maakiŋ ute kal ken k'lee k'l'ɔtn jɛ jeege. 5 Tɛr naan ɔmb maane maakiŋ baay ki ɔɔ baag tugj jɛ jee metiŋ ki ɔɔ ɔɔdesiŋ te kal ken naan uun ɔɔ maakiŋ ki se. 6 Ken jaay aan do Simon Pier ki se, Simon Pier deekiŋ ɔɔ: «Meluma, naai bo am tugj jɛ maam ne?» 7 Isa tɛrliŋ ɔɔ: «Nakiŋ maam tɛd se, bɔrse naai l'kaŋ jeel metiŋ eyo, num gan tɛdga jaay ɔɔ naai utu l'jeel ɔɔ metiŋ bɛɛ.» 8 ɔɔtn se Simon Pier deekiŋ ɔɔ: «Naai bo am tugj jɛ maama! ɔɔ!» Isa tɛrliŋ ɔɔ: «Ken maam jaay m'tugi te jei ey se, dim jaay ai tum te maam se ɔɔ.» 9 ɔɔtn se Simon Pier tɛrliŋ ɔɔ: «Meluma, jem sum eyo, num tugum jimge ute dom paac kici.» 10 Isa deekiŋ ɔɔ: «Debm jaay roogga roog se, ɔɔ roog ɔɔ kuuy ey sum ken ɔɔpiŋ se l'tugj jɛ sum taa debm roogga se roŋ paac aacga walak ɔɔ naan tɛdga aak bɛɛ naan Raa ki. Bɔrse naase l'tɛdkiga jee aak bɛɛ naan Raa ki, nabo l'paacki eyo.» 11 Taa debm ken jaay utu an kut se, Isa jeeliŋa. Taa di naan deek ɔɔ: «Naan Raa ki se naase aakki bɛɛ l'paacki eyo.»

12 Ken Isa jaay tug jɛ jeenge aas se, naan uun uus kal magaliŋa, ɔɔ baado ing ɔɔtn ken naade ing ɔɔ se. ɔɔtn se naan tɔnd metde ɔɔ: «Nakiŋ maam m'l'tɛdsen se, naase l'jeel ɔɔ metiŋ dey la?» 13 Ken naase jaay l'danjumki ɔɔ: «Debm Dooyje» ɔɔ «Melje» se, taarse se met ki. Deere, maam bo m'l'Debm Dooyse ɔɔ Mɛlse. 14 Ken maam Mɛlse ɔɔ m'l'Debm Dooyse jaay bo m'l-tugsen jɛsege se, bɛɛki se, naase kic l'lee l'tugki je naapge bin kici. 15 Ken maam jaay m'l'tɛdsen naan se, taa naase kic bo aki ɔɔ tɛdn aan ɔɔ gen maam m'l'tɛdseno se kici. 16 l'Booyki bɛɛ m'lasen taada: debm tɛdn naaba ɔɔtn deb ki se, naan se magal cir debm ken naan lee tɛdiŋ naaba eyo ɔɔ debm aan naaba deb ki se, naan magal cir debm ken lee ɔɔ naaba eyo. 17 Nakgen se, bɔrse naase l'jeel ɔɔkiga metiŋa ken naase jaay l'tɛdiŋkiga naan se num, maakse l'raapo. 18 Taar ken maam m'laadse, m'laad te naase paacki eyo, taa jeegen ken maam bo m'l'bɛɛr m'l'ɔɔde se, maam jeelde. Gan taar ken k'l'raanŋ do ɔɔkiŋ se, aanga

doobiŋ ki ken ɔɔ: *Debm ken lee ɔɔ mappa te maam se, l'tɛrlumga naaga.* †
19 «Kɔr nakiŋ se jaay ute kaan se, maam m'laadseŋ bɔrse. Bin se nakiŋ se jaay aanga kic num, naase aki l'jeele maam se debm ken ting gen daayum. 20 l'Booyki bɛɛ m'lasen taada: debm ɔɔ debm kaan naabum jiga se, naan se ɔɔ ɔɔkum maam mala, ɔɔ debm ɔɔ ɔɔkum maam se ɔɔ ɔɔ Debm ken ɔlumo.»

Isa taad ɔɔ Judas utu an kutu
(Mt 26.31-35; Mk 14.27-31; Lk 22.31-34)

21 Ken Isa jaay taad nan taariŋ se, ɔɔtn se maakiŋ tuju. ɔɔ naan taadseŋ tal ɔɔ: «l'Booyki bɛɛ m'lasen taada: maakse ki se deb kalan utu am kutu.» 22 ɔɔtn se jee metiŋ ki baag tɛrl kaakiŋ naapa ɔɔ saap maakde ki ɔɔ: «Naan tap bo taad te nan?» 23 Deb kalan maakiŋ jee metiŋ ki se, naan se bo debm ken Isa jɛn se utu ing ɔɔ ki †. 24 ɔɔtn se Simon Pier tɛdiŋ nakiŋ ken naan an kaakiŋ jeel ro ki ɔɔ: «N'l'tɔnd metiŋ naan tap bo l'taad te nan?» 25 ɔɔtn se debm ken metn Isa ken ese se dej kaadn Isa ki tɔnd metiŋ ɔɔ: «Meluma, kɛse tap bo nan?» 26 Isa tɛrliŋ ɔɔ: «Kese debm ken maam m'utu m'dupm mappa ɔɔ m'l'ɔl maakiŋ baay ki jaay m'an kɛd se.» ɔɔtn se Isa dup mappa ɔl maakiŋ baay ki ɔɔ ɛd Judas goon Simon Iskariot ki. 27 Ken Judas jaay ɔk mappan ji Isa ki se, ɔɔtn ese sum bo *Bubm sitange baado end maakiŋ ki. ɔɔtn se Isa deekiŋ ɔɔ: «Nakiŋ naai l'je l'tɛda se l'naar tɛdiŋ ɔɔ.» 28 Gan jee ing ɔɔtn ese se maakde ki se, metn taar ken naan taad se, nam tap bo booy jeel te metiŋ eyo. 29 Aan ɔɔ Judas bo debm ɔɔ gursde dey se, jee metiŋge saap ɔɔ kaadn naane Isa jɛn taadn ɔɔ l'baa l'dugo nakiŋ tɛdn laa, ey lɛ jɛn taadn ɔɔ l'baa l'ɛd naka jee daayge tu. 30 Gan ɔɔtn se, Judas jaay ɔk mappan k'dup k'l'ɛdiŋsiŋ sum se, naan naar teec naatn. ɔɔ kaad ken se ɔɔ tɛdga ɔɔ.

Isa taadden ɔɔ k'l'je naapa

31 Ken Judas jaay teec sum se, Isa deek ɔɔ: «Bɔrse se *Goon Deba se *nookiŋ ute l'keeme ɔɔ ute ro Goon Deba se Raa kic nookiŋ ute keeme. 32 Aan ɔɔ Raa nookiŋa utu l'keem ute doobm Goon Deba se, bin se Goon Deba kic ɔɔpɔga baata Raa utu an nooko. 33 Genumge † maam se m'l'kaŋ king den ute naase ey sum. Naase utu amki jea nabo aan ɔɔ ken m'laado Yaudge tu se, m'laadsen naase ki kici, ɔɔtn maam m'an baa se, naase aki ɔɔ baa eyo. 34 Bɔrse maam m'laadsen nakiŋ naase utu aki tɛd se ken kiji: l'jeki naapa. Aan ɔɔ ken maam m'l'jeseno se, bin se naase kic l'jeki naapa. 35 Ken naase jaay l'jeki naapa deer num, ute naan se jeege paac l'jeele, naase se jee metn maam ki.»

36 ɔɔtn se Simon Pier tɔnd metiŋ ɔɔ: «Meluma, naai l'baa gay?» Isa tɛrliŋ ɔɔ: «Bɔrse ɔɔtn maam m'an baa se, naai am ɔɔ daan eyo. Num kaadn naai am daan

† Aak KKR 41.9. †† Yaudge se ken naade ɔɔ ɔɔ num tood res yer kerle do ji jeele ɔɔ dodege se ɔɔliŋ kaam sak tabil. † Genumge se ɔɔtn se Isa je taadn ɔɔ jee metiŋ ki se naan jede aan ɔɔ gaan maakinge mala.

se, מלומדן קווי יאָו.»³⁷ פֿיר תּרלין זאָ: «מלומד, גען די יאָו נאָי זאָ בֿרֶסע מאַם מ'אי קאָן דאַן עיז זע? טאַ נאָי זע, מאַם מ'קווי!»³⁸ יִשָּׁא תּרלין זאָ: «נאָי זע בֿו 'קווי טאַ מאַם נע? 'בווי בֿע מ'אי טאַדאַ: קאָר קאָרן קאָרן יִשָּׁא זע סאַם בֿו, נאָי 'נאַיִן דאָן זאָן זאָן נאָי 'לעלומ עיז.»

Isa se naan doobm ken ol jeege gōtn *Raa ki

14 זאָנטע 'קוויני נירלזע, נאַזע אַלקי מאַקזע דו ראַא קי זאָ אַלקי מאַקזע דו מאַם קי קיצי. ² גאָטן קינגיזע אַלקי דענאַ ראַן מאַקן בֿע בּוּבּוּם קי. קען יאָו גאָטן נאַם, קאַדן נאַנע מאַם מ'טאַדזענגאַ. מאַם באַ באַ זע טאַ מ'אַזען באַ דאַפּמ גאָט. ³ קען יאָו מ'באַ דאַפּזענגאַ גאָטן נאַם, מאַם מ'אַדע תּרלע מ'אַטו מ'אַזען זאָן טאַ י'אַקי באַ קינג תּלע. ⁴ נאַזע 'לעלקי דאָבּמ קען מאַם מ'אַן באַ זע. ⁵ גאָטן זע טאָמאַ דעקינג זאָ: «מלע, גאָטן נאָי 'באַן באַ זע נאַזע ק'לעל עיז, זאָ דאָבּמ זע טאַפּ בֿו י'אַן לעל זאָ דִי?» ⁶ יִשָּׁא דעקינג זאָ: «מאַם בֿו דאָבּו, מ'טאַר מַע קי זאָ דעבּמ קען עִד קאַזאַ זעגע טו. זאָ דעבּמ יאָו באַ גאָטן בּוּבּוּם קי זע קאַל זע דאָבּמ מאַם יאַו. ⁷ קען נאַזע 'לעלומקי מאַם זע, בּוּבּוּם קיצי נאַם אַנקי 'לעלע. 'בֿרֶסע, נאַזע 'לעלינג-קי זאָ אַקינגיגאַ זע קאַמזע.»

⁸ פּיליפּ דעקינג זאָ: «מלע, 'טאַדזען טו בּוּאַ, נאַבֿו בֿעזעגאַ סאַם.» ⁹ יִשָּׁא דעקינג זאָ: «דו דאָקינג מאַם מ'אינג זע נאַזע זע בֿו זאָ נאָי 'לעלומ עיז נע פּיליפּ? דעבּמ אַקומגאַ מאַם זע, נאַן זע אַקגאַ ראַא בּוּבּוּ. גען די יאַו דעקומ זאָ: «'טאַדזען טו ראַא בּוּבּוּ זע?» ¹⁰ נאָי 'טאָק עיז לאַ קען מאַם מ'אינג זע בּוּאַ זאָ בּוּ אינג זע מאַם זע, טאַרגען מאַם מ'טאַדזען זע מאַם מ'טֶרעַע זע דאָם עיז, גאַן בּוּ קען נאַזע ק'אַלאַן זע בֿו לע זעִדן נאַבּינאַ. ¹¹ 'טאָקקי טאַרומאַ קען מאַם מ'אינג זע בּוּאַ זאָ בּוּ אינג זע מאַם זע, קען 'טאָקקי טאַרומ עיז קיצי נאַם, 'טאָקקי טאַ נאַקן-קאַבּגען מאַם מ'לע מ'טֶד זע. ¹² 'בוויקי בֿע מ'אַזען טאַדאַ: דעבּמ אַל מאַקינג דו מאַם קי זע, 'קאָן זעִדן נאַקען אַן גאָן מאַם מ'לע מ'טֶד זע, זאָ נאַן זע אַטו 'טֶדן נאַקען ציר גען מאַם זע דאַלאַ, טאַ מאַם באַ באַ גאָטן בּוּבּוּם קי. ¹³ נאַקען פּאַצן נאַזע אַטו אַקי זאָנד מַעטאַ זע רֶו מאַם זע, מאַם מ'אַטו מ'אַן זעִדאַ בּינ בֿו מאַם גאָנו זע מ'טאַדן *נאָוקי בּוּבּוּמאַ. ¹⁴ נאַקן קען נאַזע 'טאָנדקי מַעטאַ זע רֶו מאַם זע, מאַם מ'אַטו מ'אַן קאָן זעִדאַ.»

Isa deek zō utu aḏe kol *Nirl Raa jeege tu

(1Jn 5.3, 2.3-5; Jn 16.5-15,33)

¹⁵ «קען נאַזע יאַו 'לעמקי נאַם, נאַזע אַקי קאָן זעִדן נאַקן קען מאַם מ'טאַדזען גען זעִדאַ זע. ¹⁶ מאַם מ'אַטו מ'אַטאָנד מַעטאַ בּוּבּוּמאַ, זאָ נאַן אַטו אַזען קאָל דעבּמ קען אַזען קינג נאָוגן דאַאַם. ¹⁷ דעבּמ קען נאַן אַדע קאָל זע, קעזע נירל ראַא מַלאַ קען טאַד טאַר מַע קי. נאַן זע זע דו נאַן קי אַן קאָן קאָן עיז, טאַ נאַדע זע זאָ אַקינג עיז זאָ זעלינג עיז. גאַן נאַזע זע 'לעלינגי טאַ נאַן אַטו זע נאַזע זאָ אַטו אינג מאַקזע קי. ¹⁸ מאַם מ'אַזען קאָן קאָן גענאַלגע עיז, מאַם מ'אַטו מ'אַזען תּרל קאָן. ¹⁹ זאָפּגאַ באַטאַ זע דו נאַן קי זע אַם קאַק עיז סאַם, גאַן נאַזע זע אַטו אַמקי קאַקומ מ'אינג זעזע, זאָ נאַזע קיצי נאַם אַקי קאָן קאַזאַ. ²⁰ בּיי קען זע, נאַזע אַקי 'לעלע מאַם מ'אינג זע בּוּבּוּמאַ זאָ בּוּבּוּם אינג זע מאַם זע, נאַזע ק'אַלאַן זאָ נאַזע זע מאַם זע, נאַזע ק'אַלאַן קיצי.»

²¹ «טאַר קען מאַם מ'טאַדזען גען זעִדאַ יאַו דעבּמ זעִדן זע קעזע בֿו דעבּמ זעמאַ, זאָ דעבּמ זעמאַם זע, בּוּבּוּם קיצי אַן זעאַ זאָ מאַם קיצי מ'אַטו מ'אַן זעאַ זאָ מ'אַן טאַדן רֶומאַ, טאַ נאַן אַם זעלע.»

²² יודן קען יודאַס יזאַריוֹט עיז זע, דעקינג זאָ: «מלע, נאָי זאָ אַזען טאַדן רֶו נאַזע קי סאַם זאָ זע דו נאַן קי יאַו אַי קאַק עיז זע אַזענינג טאַדן זאָ דִי?» ²³ יִשָּׁא תּרלין זאָ: «דעבּמ זעמאַם זע 'טאָקן קוּן טאַרומאַ זאָ בּוּבּוּם זע אַטו אַן זעאַ מאַם זע בּוּבּוּם זע ק'באַ גאָטינג קי, זאָ ק'אַ-אינג תּלע זע נאַנאַ. ²⁴ דעבּמ קען זעמאַ עיז זע, נאַן 'טאָק טאַרומ עיז. טאַר קען נאַזע אינג 'בוויקי מאַם מ'אינג מ'טאַדזען זע מ'טֶרעַע זע דאָם עיז, גאַן נאַן זע בּוּבּוּם זלומֶו זע בֿו טאַדאַ. ²⁵ מאַם מ'טאַדזען נאַקען זע קאַד קען מאַם מ'אַטו זע נאַזע. ²⁶ בּוּבּוּ זע אַטו אַדע קאָל *נירל סאַל אַטו רֶו מאַמאַ, טאַ נאַן אַזען נאָוגֶו זאָ נאַן אַזען דאָו נאַקע פּאַע, זאָ אַטו אַזען זעִדן נאַזע אַקי סאַפּמ זעל מַעטאַ טאַרגען מאַם מ'טאַדזען זע.»

²⁷ «זאָנטע 'קוויני נירלזע זאָ זאָנטע 'לעלע. מאַם מ'באַ באַ זע מ'אַזען קאָן זאָסומאַ קען אַזען זאָנגן מאַקזע, זאָ זאָסן זע בֿו קען אַטו מאַקן מאַם קי קיצי. מאַם מ'אַזענינג קעִדזע אַן גאָן זע דו נאַן קי עיז. ²⁸ נאַזע 'בוויקיגאַ טאַר קען מאַם מ'טאַדזען מ'כאָ מ'באַ באָו נאַם מ'אַטו מ'אַדע תּרל מ'אַזען קאָן. קען נאַזע יאַו 'לעמקי נאַם באַ באַ גאָטן בּוּבּוּם קי זע, בֿעקי נאַם, מאַקזע ראַפּו טאַ בּוּבּוּם זע נאַן מַגאַל צירומ מאַמאַ. ²⁹ מאַם מ'טאַדזען בֿרֶסע קאָר נאַקען זע אַן זע עיז בֿרֶסע זע, קען נאַדע זע יאַו אַנגאַ קיצי נאַם, נאַזע אַקי טאָקֶו. ³⁰ נאַן קי זע מאַם מ'כאָן טאַדן דען זע נאַזע עיז סאַם, טאַ גאַר גען דו נאַנאַ זע אַטו 'באַדֶו. נאַבֿו דעזע, נאַן זע זאָ זאָן דאָם קי עיז. ³¹ נאַם גאַן טאַ זע דו נאַן קי 'לעלע מאַם זע, מ'זע בּוּבּוּמאַ זאָ מ'טֶדן נאַקן קען נאַן טאַדומי. אינגי גאָטן אַראַ; ק'באַ-קי!»

Isa se naan *ko bin mala mala

15 יִשָּׁא טאַד זעגע טאַן מַעטינג קי דאַלאַ זאָ: «מאַם זע אַן גאָן קו בּינ מַלאַ מַלאַ זאָ בּוּבּוּם זע, נאַן בֿו מַעל קו בּינ זע. ² זעלעטען פּאַצן דאָן זע מאַמאַ זאָ קען אָו עיז זע, נאַן גאַן טאַנד נאַטן. גאַן זעלעטען קען אָו זע נאַן גאַן דאַפּינאַ טאַ קאָונג דען ציר קען זע דאַלאַ. ³ טאַרגען קען מאַם מ'טאַדזען זע, 'דאַפּזענגאַ, אַקיגאַ בֿע נאַן *ראַא קי. ⁴ אינג 'דאָקקי זע מאַמאַ אַן גאָן קען מאַם מ'אַטו מ'אינג מ'דאָן זע נאַזע זע. אַן גאָן זעלעטען קו בּינ ק'גאַן ק'ל'אַונדגאַ נאַטן נאַם אָו עיז זע זע בּינ בֿו קען נאַזע יאַו אינג 'דאָקקי זע מאַם עיז זע, נאַזע אַקי קאָן זעִדן נאַקן אַק בֿע עיז קיצי. ⁵ מאַם זע מ'קו בּינ זאָ נאַזע זע 'זעלעטומגע. דעבּמ אינג 'דאָן זע מאַמאַ זאָ מאַם מ'אינג מ'דאָן זע נאַן זע, דעבּמ זע אַטו 'זעִדן נאַקען זיגאַ דען אַק עיז. אַנאַם קען נאַזע יאַו 'דאָקקי זע מאַם עיז זע אַקי קאָן זעִדן דּימ עיז. ⁶ דעבּמ קען אינג 'דאָן זע מאַם עיז זע י'אַטו י'אַן גאַן קאַנד נאַטן אַן גאָן זעלעטען קו בּינ ק'גאַן 'ל'אַונדינג זע נאַן אַטו טאַטו זאָ י'אַן זאָן זאָן. ⁷ קען נאַזע יאַו אינג 'דאָקקי זע מאַמאַ זאָ טאַרומ יאַו אינג מאַקזע קי זע, 'טאָנדקי מַעטאַ נאַקן נאַזע 'לעקי זאָ נאַזע אַנקי קאָן. ⁸ 'טֶדקי נאַקען בֿע דע-נאַ, בּינ זע נאַזע אַקי 'זעִדן זע מַעטומ קי זאָ נאַקען זע *'נאָוקי בּוּבּוּמאַ. ⁹ מאַם מ'זעזע אַן גאָן קען בּוּבּוּם ראַא 'לעמאַם זע קיצי. אינג 'דאָקקי זע מאַמאַ, בּינ זע

naase aki l'jeele maam se m'jese. ¹⁰ Ken naase jaay l'tedki nakn gen m'taadsen gen tēda se num, kēse naase ing dōckki ute maam maakn maak-jem ki, aan gōck maam m'ted nakgen ken Bubum taadum gen tēda se jaay m'ing *dōck ute Bubum maakn maak-jen ki se.

¹¹ «Maam m'taadsen nakgen se taa naase aki kōn maak-raapuma, kō maak-raapse se l'tedn maak-raapm maraadin ki. ¹² Booyki! Nakn ken maam m'taadsen gen tēda se: l'jeki naapa aan gōck ken maam m'jese se. ¹³ Debm ken jaay ed kōn taa mēdinge se, naan se jede te maakin cir paac. ¹⁴ Nakn maam m'taadsen se jaay, naase l'tedin ki se, naase se bo mēdn maamge. ¹⁵ Maam se mōcktn m'asen kōn dan bulumge ey sum, taa debm bulu se kōn jeel nakn ken mēlin lee tēd se eyo. Num naase se maam m'danse mēdumge, taa maam m'taadsenga nakgen paacn ken maam booyo gōtn Bubum ki. ¹⁶ Naase bo l'bēer dōdumki eyo, anum maam bo m'bēer m'tōckdseno se taa m'asen kōl naaba aki baa tēdn nakn aak bēe kō nakgen ting gen daayum. Taa bin se nakn naase paac l'tōndkiga mēta ute ro maam se, Bubum asen l'kōn kēda. ¹⁷ Nakn maam m'taadsen m'ōck aki tēd se: l'jeki naapa.»

Jee do naan ki utu kōckn kund jee mētn Isa ki

¹⁸ «Ken jee do naan ki jaay kōd undse se, l'jeelki naade kōd undumoga maam bo deete. ¹⁹ Ken naase jaay mētn jee do naan ki num, kaadn naane naade asen jea, taa naase aki l'tedn mētn naade. Gan naase l'tedki-ga mētn naade eyo, kō maam se m'bēer m'tōckdseno maakn naade ki se, naase l'tedkiga kalse ki, taa naan se bo naade kōd undse naatn se. ²⁰ Saapki tu do taar ken maam m'taadseno m'ōck: debm tēdn naaba gōtn deb ki se, naan se magal cir debm ken naan tēdn naaba gōtin ki se eyo. Jee se jaay dabarumo maam se, naase kic, naade utu asen dabara; kō naade jaay uun taar maam se taar naase kic bo, naade utu kuunu. ²¹ Naade utu asen tēdn nakgen se paac dose ki se taa maama, taa naade lē jeel debm olumo se eyo. ²² Ken maam m'baado jaay m'taadden te taargen se ey num, naade l'tedn jee *kusinge eyo, num bōrse maam m'baado m'taaddenga jaay naade baate kuun se, naade l'kōn dōobm ken naade an kōckn dode eyo. ²³ Debm kōd undum maam se, kōd und Bubum kici. ²⁴ Nakn kōckgen maam m'ted daande ki ken bii kalan nam tēdin te ey se, ken maam jaay m'tedin te ey num, naade kōn l'tedn jee kusinge eyo. Num bōrse nakn-kōckgen maam m'teddesin se naade aakinga ute kaamde. Ute naan se kic bo naade kōd undum maam te Bubuma. ²⁵ Nakn naade tēd se aanga dōobin ki aan gōck k'raanin maakn *Ko Taar ken Raa edo Musa ki ken kō: *Jee se kōd undum se, cēre sum . †*»

²⁶ Ter Isa deekden kō: «Debm utu ade baa jaay asen noogse, ade kiin gōtn Bubum ki, kō ken maam m'baaga gōtn Bubum ki num, m'asesinō kōck. Naan se bo Nirl naan Raa mala ken taad taar mētn ki kō ken iinō gōtin ki, ken naan baadoga se naan mala utu am tēdn saaduma. ²⁷ Naase kic bo utu amki tēdn saadumge taa

gōtn maam m'baag naabum sum se, naase utuki te maama.»

16 «Maam m'taadsen taar ese se, taa kaal maaksen naase aalki do *Raa ki se anki kōn eyo. ² l'utu j'asen tuur maakn *bee ken Yaudge lee tusn maak ki kō ken kaadin utu kaan se, jeege utu asen kōck, maak-saapm naade ki num kō kaadn naane naade tēd tēd naabm Raa. ³ Naade utu l'tedn naan se, taa naade jeelum maam eyo kō jeel Bubum eyo. ⁴ Gan maam m'taadsen naan se, ken kaadin aanga kic num, naase aki saapm do taar ken maam taadseno se. Kaad ken maam m'utu m'baag baag naabum se, maam m'ōck m'taadseno te naan se eyo, taa maam m'utu te naase.»

Naabm gen *Nirl Raa

⁵ Bōrse maam taadga taad m'ōck m'baa baa gōtn deb ken olumo, nabo maakse ki se, debm jaay l'tōnd mētn kō naai l'baa gay kic bo gōck. ⁶ Num gan taa taar maam m'taadsen bin se, tajsenga maakse. ⁷ Ey num taar maam m'taadsen se taar mētn ki; ken maam m'baaga se asen tēdn jiga naase ki; ken maam jaay m'baa te ey num, Debm Noogo se ade kōn baa eyo. Num gan ken maam m'baaga num m'utu m'ānō kōck. ⁸ Ken naan baadoga num, naan utu l'taadn jeege tun do naan ki se, naade iigga do maak-saapm ken naade kōck do *kusingi ki, do nak ken ute dōobin, kō ter do kōn kōck ken Raa utu kōn do jeege tu se kici. ⁹ Maak-saap naade kōck do kusingi ki se lē taa naade aal maakde dom ki eyo. ¹⁰ Kō maak-saapm ken naade kōck do nak ken ute dōobin se lē, taa maam baa baa gōtn Bubum ki kō mōcktn naase amki kōn kaak eyo. ¹¹ Kō maak-saapm ken naade kōck do kōn kōck ken Raa utu kōn do jeege tu se lē, taa gaar do naan ki se kōck oocga dōn ki.

¹² «M'ōck nakge dēna ken m'asen taada, nabo ken m'taadsesinga bōrse kic bo, naase anki kōn booy kōck eyo. ¹³ Ken *Nirl Salal ken taad taar mētn ki utu ade baa se, naan utu asen kōck taa naase aki jeel taar mētn ki se mala mala. Taa taar naan utu l'taad se, l'terecō dōn ki bo l'taad eyo, gan naan se utu asen taadn taar ken naan utu ade booyo, kō utu asen taadn nakgen utu l'kaan se. ¹⁴ Nirl Salal se utu am *nooko, taa nakgen jaay naan ade booy gōtum ki se utu asesin taadn naase ki. ¹⁵ Nakgen paacn Bubum kōck se, nakgen se gen maam kici; taa naan se bo maam m'taadsen m'ōck: nakgen jaay naan ade booy gōtum ki se utu asesin taadn naase ki.»

Naase l'maakse utu raapo

¹⁶ «Kōckga baata naase utu amki kaak eyo, kō tēdga kōck jaay kōck utu amki kaaka.» ¹⁷ Gōtn ese maakn jeenge tu se jee mētinge se taad te naapa kō: «Naan tap bo je deekn kō dio ken taad kō: kōckga baata naase utu amki kaak eyo, kō tēdga kōck jaay kōck utu amki kaaka, ter deek kō: maam baa baa gōtn Bubum ki se? ¹⁸ Kō taarin ken kō kōckga baata se, je deekn kō dio? Taar naan taad se naaje j'ōnd te mētin eyo.» ¹⁹ Isa se jeele

† Aak KKR 35.19 kō 69.4.

ken naade je tond metin se, naan deekden ƿ: «Naase je aki jeel ute naapa metn taar ken maam m'deeksen m'ƿ: ƿpga baata naase utu amki kaak eyo, ƿ tɛdga ƿƿƿ jaay ƿm utu amki kaak se. ²⁰ IBooyki bɛɛ m'lasen taada: naase maakse utu tuju ƿƿ aki keeme, gan jee do naan ki se maakde utu I'raapo. Maakse utu tujn deere, nabo tɛdga num, maak-tujse se I'del maak-raapo.

²¹ I'Saapki tu do mend ken baa baa koojo se: ken kaadn koojin jaay aanga se, naan dabar bini jaay ooj goono. Ken naan oojga num, dirigin te dubarin se naatn ƿƿ naan maakin raapo taa goon naan ooj se. ²² Taa naan se, naase kic borse utuki maakn maak-tuj ki, ƿ tɛdga num, maam m'utu m'lasen kaaka ƿƿ bin se maakse utu raapo ƿƿ maak-raapm naase se, nam an ƿƿ tuj eyo.

²³ «Bin bo, bii ken se, naase aki tond metn dim gɔtum ki ey sum. I'Booyki bɛɛ m'lasen taada: nakn naase I'tondki meta gɔtn Bubum ki te ro maam se, naan utu asen kɛda. ²⁴ Bini borse kic bo, naase I'tondki te metn dim te ro maam eyo; borse I'tondki meta ƿƿ utu aki ƿƿ, bin se bo maakse I'rap maraadin ki.»

Isa ƿƿ cir *dunia

²⁵ «Taargen maam m'taadseno paac se, m'taadseno ute kaal naan taara. Gan kaadin utu I'kaan se, maam m'utu m'lasen taadn ute kaal naan taar ey sum. Num naan ki se nakgen taad taa Bubum se m'utu m'lasen taadn tal tal. ²⁶ Biin se naase aki tond metn nakge paac ute ro maama. Maam m'lasen taada taa naase se maam m'ƿƿ tond metn Bu ey sum; ²⁷ taa Bu mala se jese taa naase I'jemki maama ƿƿ naase I'jeelkiga maam se m'iin gɔtn Raa ki. ²⁸ Maam m'baado do naan ki se m'iin gɔtn Bubum ki; borse maam m'kii do naan ki se m'baa gɔtn Bubum ki.» ²⁹ Gɔtn se jee metin ki deekin ƿ: «I'Booyo, borse naai I'taadjen tal tal aaljen naan taar ey sum. ³⁰ Borse naaje I'jeele, naai se I'jeel nakge paac ƿƿ I'je nam I'tond meti ey sum. Taa naan se bo naaje I'jeele naai se iin gɔtn Raa ki.» ³¹ Isa tɛrlden ƿ: «Borse naase I'jeelkiga sum I'a? ³² I'Booyki! Kaadin utu I'kaana, ƿƿ borse kaadin se aanga, naase utu aki I'kaan ƿƿ ƿƿ kic bo I'kuun doobin doobina ƿƿ utu amki ƿƿ kalum ki, nabo maam se m'kalum ki eyo, num Bu se utu te maama. ³³ Taargen maam m'taadsenin se, taa ute maam se naase aki I'ƿƿ. Deere, naase utu aki I'ƿƿ dubar do naan ki, nabo aayki kaamse taa maam cirga dunia.»

Isa tond metn *Raa taa jee metin ki

(Eb 7.24-28, 4.14-16)

17 Ken Isa jaay taad nan taarin se, naan uun kaamin raan deek ƿ: «Bua, bɛɛ, kaadin se aasga naai *I'nook Gooni, taa Gooni kic ai nooko. ² Naai ɛdinga jik-ilmge paac kaam jin, taa naan kɛdn *kaajn gen daayum jeege tun naai ɛdingsinga se. ³ Kaajn gen daayum ken ese se taa naade ai jeeli naai Raa mala ken kalan lak ƿƿ am jeel maam Isa *al-Masi ken naai ƿƿ. ⁴ Do naan ki se maam nookiga ƿƿ naabi naai ɛdum se, maam m'tɛd nanjiga. ⁵ Borse Bua, I'nookum

naani ki aan gɔƿ ken naai I'nookumo kaad ken naai aal te dunia ey bɔrt se.

⁶ «Maam m'taaddenga naade jeeliga naai jeegen ken naai I'bɛɛ tond do naan ki jaay ɛdumden se. Naade se jee naaige, ƿƿ naai ɛdumdenga kaam jima, ƿƿ naade booy uunga taar naai. ⁷ Borse naade jeele, nakn naai ɛdumo paac se iin gɔtn naai ki. ⁸ Taar ken naai I'tadu-mo se, maam m'taaddesinga kici. ƿƿ naade took uunga, naade jeelga deere, maam se m'iin gɔtn naai ki ƿƿ naade tookga naai bo ƿƿ.

⁹ «Maam m'tond meti se taa naade sum, ey num gen jee do naan ken baa se paac eyo. Anum m'tond meti se gen jee naai ɛdumdeno kaam jima, taa naade se jee naaige. ¹⁰ Nakn maam m'ƿƿ paac se gen naai ƿƿ nakn naai ƿƿ paac se I, gen maama; ƿƿ ute doobm naade se bo, jeege I'kaakn nookuma. ¹¹ Naan ki se maam m'ƿƿ king do naan ki ey sum. Gan naade se utu king do naan ki ƿƿ maam I'm'tɛr tɛr gɔtn naai ki. Bua, naai Debm *Salal se, bɔbde ute tond ken naai ɛdum se. I'bɔbde taa naade I'tɛdn kalan aan gɔƿ maam ute naai naaje k'kalan se. ¹² Kaad ken maam m'ingog te naade se, maam I'm'bɔbdeno ute tond ken naai ɛdumo se. Maam se m'bɔbdenoga maakde ki se nam kalan tap bo ut eyo, ƿƿ deb kalan ken ut se I, taa taar k'raanog do dɔkin se I'kaan te doobina. ¹³ Borse maam m'tɛr tɛr gɔtn naai ki ƿƿ ken borse m'utu do naan ki jaay m'taadden taargen se, taa naade ƿƿ maak-raapuma ƿƿ maak-raapm naade se, I'tɛdn maak-raapm maraadin ki. ¹⁴ Maam m'taaddenga taar naai, gan jee do naan ki se ƿƿ unddenga taa naade se metn jee do naan ken baa se eyo, aan gɔƿ maam kic metn jee do naan ken baa se ey se. ¹⁵ Maam m'tond meti se taa aden tɔn naatn do naan ki eyo, num taa aden bɔbɔm ro Deb ken ing bo gen tɛdn *kusin sum se. ¹⁶ Naade se metn jee do naan ken baa se eyo, aan gɔƿ maam kic metn jee do naan ken baa se ey se. ¹⁷ Ute taar naai met ki se, naai I'tɛdden naade I'tɛdn jee naaigen mala mala; taa taar naai se taar met ki. ¹⁸ Aan gɔƿ ken naai ƿƿ do naan ki se, maam kic m'ɔlden do naan ki. ¹⁹ Taa naade se, maam m'ɛdi rom paac, taa naade kic ai kɛdn rode paac ute taar met ki.

²⁰ «Ken m'tond meti se taa naade sum eyo, num m'tond meti, taa jeegen utu I'tookn taarde ƿƿ utu I'kaal maakde dom ki se kici. ²¹ ƿƿ naade paac I'tɛdn kalan. Bua, I'tɛdden naade I'tɛdn kalan ute naaje kici, aan gɔƿ naai ing *dɔk ute maama ƿƿ maam m'ingog dɔk te naai se. I'tɛdde naade I'tɛdn kalan kici, jaay jee do naan ki se I'jeel naai bo ƿƿ. ²² Maam m'taaddenoga nookn naai ɛdumo se, ute naan se naade tɛdn kalan aan gɔƿ maam m'utu naai k'kalan se. ²³ Maam m'ingog m'dɔk te naade, aan gɔƿ naai ing dɔk te maam se. Bin se naade I'ƿƿ tɛdn kalan, jaay jee do naan ki se I'jeele naai bo ƿƿ ƿƿ naai I'jede aan gɔƿ naai I'jem maam se. ²⁴ Bua, jee se naai bo ɛdumdeno ƿƿ m'je gɔtn maam m'ingog se, naade I'king ute maam kici. Taa naade kaakn nookuma, nookn ken naai ɛdumo. Taa naai I'jemoga kaad ken naai aalo te do naan ey bɔrt. ²⁵ Bua, naai se debm daan ki, nabo jee do naan ki se jeeli te eyo, gan

maam se m'jeeli, כּוּ jee se kic jeelga ken naai bo olu-mo. ²⁶ Maam m'laadden naade jeelga roi, כּוּ maam m'lutu m'laden tēdn naade ai jeel כּוּכּוּ, taa maak-jei ken naai כּוּ dom ki se 'l'ēdn do naade ki kici, bin se jaay maam m'king dּוּכּוּ te naade.»

Isa jeege baado כּוּינָה
(Mt 26.36-54; Mk 14.32-50; Lk 22.39-51)

18 Ken Isa jaay taad nan taariḡ se, naaḡ iin te jee meṡiḡ ki gaḡ kaam maane k'ḡanḡ Sedrḡn deel baa jēḡ ken kaam naane. Gḡtn se כּוּ jinēnē כּוּ naaḡ ute jee meṡiḡ ki se baa end maak ki. ² Gaḡ Judas je kutn Isa se, jeel gḡtn ese kici taa Isa ute jee meṡiḡ ki se, lee baado tus tus gḡtn ese. ³ Naaḡ deelo naan dּוּכּוּ asgar *Rḡmege tu, ute asgargen ken lee bּוּכּוּ *Bee Raa. Naade se *Parizige ute *magal jee tēdn serke Raage tu bo ḡldeno. Naade baado jinēnē ki se, ute jēl poodge te lּוּכּוּpdege כּוּ ute nakḡ tēdn bּוּכּוּdege. ⁴ Num gaḡ Isa jeel paac nakḡ utu kaan doḡ ki se, naaḡ iiko cēede ki deekden כּוּ: «Naase 'l'eki naḡa?» ⁵ Naade tērlin כּוּ: «Naaje k'je Isan kḡd Nazaret.» Gḡtn se Isa tērliden כּוּ: «Kese bo maama.» Gaḡ Judas debm ken je kutiḡ se utu maakḡ jeege tun se kici. ⁶ Ken jee se jaay booy Isa deekden כּוּ: «Kese maam se,» jee se tē te mēṡde diwir כּוּ naade paac si naaḡ ki. ⁷ Tēr Isa tḡnd mēṡde daala כּוּ: «Naase tap bo, 'l'eki naḡa?» Naade tērlin כּוּ: «Naaje k'je Isan kḡd Nazaret.» ⁸ Isa tērliden כּוּ: «Maam m'laadsenoga taada m'כּוּ kese bo maama. Ken naase jaay, 'l'jemki maam sum num, כּוּי jee mēṡum ki se 'l'baao.» ⁹ Taar ken Isa taado se aanga doobiḡ ki ken כּוּ: *Maakḡ jeege tun ken naai ēdumdeno kaam jim paac se, nam kalaḡ maam m'utiḡ te eyo.* †

¹⁰ Gḡtn se, Simon Pier kḡd gḡrd-jerlin se, כּוּ כּוּ gaḡ te bi debm tēdn naabm magal debm tēdn serke Raa ki. Naaḡ gaḡ te biḡ do ji daama כּוּ gaabm se k'ḡanḡ Malkus. ¹¹ Gaḡ Isa taad Pier ki כּוּ: «Gḡrd-jerli se ḡlin saapiḡ ki gḡtiḡ ki! *Kḡkḡpm dubar ken Bubum ēdumo se, maam m'aḡ kaayiḡ ey la?»

כּוּי k'baan te Isa naan Annan ki
(Mt 26.57-75; Mk 14.53-72; Lk 22.54-65)

¹² Gḡtn se dּוּכּוּ asgar *Rḡmege, ute bubde כּוּ te asgargen ken lee bּוּכּוּ *Bee Raa ken Yaudge ḡldeno se, iij-כּוּ Isa כּוּ כּוּינָה. ¹³ Naade כּוּ baansiḡo deet se gḡtn Annan ki. כּוּ Annan se bo moom Kayipm gaaba. כּוּ baar ken ese Kayipm bo *magal debm tēdn serke Raa ki. ¹⁴ Kayipm ese bo ken taado magal Yaudge tu כּוּ: ken asen tēdn jiga naase ki se, deb kalaḡ bo 'koooyo כּוּ כּוּי jee dēna.

Pier baate Isa

¹⁵ Simon Pier ute debm meṡn Isa ken kuuy se, naade ḡko meṡn Isa. Num debm meṡn Isa ken kuuy se, *magal debm tēdn serke Raa ki se jeeliḡa, gḡtn se naaḡ end te Isa kalaḡ baa daan bּוּכּוּ bee magal debm tēdn serke Raa ki se. ¹⁶ Gaḡ Pier se כּוּ inḡ naatn taa doob ki,

† Aak Jn 6.39 כּוּ 17.12.

anum debm meṡn Isa ken kuuy, ken magal debm tēdn serke Raa ki jeeliḡ se teeco. כּוּ baado taad mēnd ken inḡ bּוּכּוּ taa doobo se, כּוּ ḡliḡ Pier se endo. ¹⁷ כּוּ mēnd ken inḡ bּוּכּוּ taa doobo se, naaḡ deek Pier ki כּוּ: «Naai kic bo maakḡ jeege tun meṡn gaab ken se la?» Pier tērlin כּוּ: «Maam se meṡn naade eyo!» ¹⁸ Bii ken se kuulu כּוּכּוּ, taa naaḡ se bo jee tēdn naabge ute asgargen ken lee bּוּכּוּ *Bee Raa se, gḡtn se naade tuuy poodo כּוּ daar riib riibi. Gḡtn se Pier kic daar riib te naade.

*Magal debm tēdn serke Raa ki se tḡnd meṡn Isa

¹⁹ Gaḡ magal debm tēdn serke Raa ki se baag tḡnd meṡn Isa se taa jee meṡiḡ ki כּוּ do taar ken naaḡ lee dooyde. ²⁰ Isa tērlin כּוּ: «Jee te dēnde se maam taaddenga tal tal כּוּ daayum maam m'lee dooyo jeege maakḡ *bee ken Yaudge lee tusn maak ki כּוּ m'dooyo jeege daan bּוּכּוּ *Bee Raa ki, gḡtn ken Yaudge paac le tusn se taar dim kalaḡ tap bo maam m'כּוּיḡ te eyo. ²¹ Naai tap bo 'l'tḡnd meṡum bin se taa dio? Naai 'l'tḡnd meṡn jeegen ting booyo taar ken maam m'lee taaddeno se. כּוּ meṡn taar ken maam taaddeno se le, naade jeeliḡ paac.» ²² Do taar ken se sum bo maakḡ asgarge tun ken lee bּוּכּוּ Bee Raa se deb kalaḡ ken cēēḡ ki se, כּוּndiḡ meṡn biḡ ki כּוּ deekiḡ כּוּ: «Magal debm tēdn serke Raa ki bo k'laadiḡ taar ken bin ne?» ²³ Gaḡ Isa tērlin כּוּ: «'l'Taadum tu taar di ken maam m'laad m'tujiḡ se! כּוּ ken maam jaay m'laadga taar meṡ ki num, gen di jaay naai ḡndum se?» ²⁴ Isa jaay Annan ḡlin gḡtn Kayipm ken magal debm tēdn serke Raa ki se, Isa k'ḡdḡkinga dּוּכּוּ.

Pier baate Isa kuuy daala

²⁵ Kaad ken Simon Pier daar riib riib poodo gḡtn ese se, naade deekiḡ כּוּ: «Maakḡ jeege tun meṡn gaab ken se, naai kic bo maakde ki la!» Gḡtn se Pier naaj כּוּ: «Maam se meṡn naade eyo.» ²⁶ Gaḡ maakḡ jee tēdn naabm *magal debm tēdn serke Raa ki se, deb kalaḡ se taasn gaabm ken Pier ḡg gaḡo te biḡ se, naaḡ deek Pier ki כּוּ: «Naai se, maam m'aakioga te naaḡ maakḡ jinen ki ḡaamo?» ²⁷ Gaḡ tēr gḡtn se Pier naaj daala כּוּ kaad ken se sum bo gaḡ kḡkḡḡ naar כּוּ כּוּכּוּ.

Isa k'baansiḡ naan Pilat ki
(Mt 27.1-2,11-30; Mk 15.1-9; Lk 23.1-25)

²⁸ Tanḡriḡ kḡkḡriḡ se, naade ḡko Isa gḡtn Kayip ki כּוּ baansiḡ bee magal *Rḡmege tu roḡ Pilat. Gaḡ naade baate kend maak ki taa naade daapga daap rode gen kḡsn *laa Paak, taa naade je tēdn kusiḡa rode ki eyo. ²⁹ Gḡtn se Pilat teec ḡḡde naatn כּוּ deekden כּוּ: «Gaabm se naase כּוּkiḡki mindiḡ gen di?» ³⁰ Naade tērlin כּוּ: «Gaabm se ken tuj te dim ey sum bo naaje j'ansiḡo kḡkḡ baa gḡti ki la?» ³¹ Gḡtn se Pilat tērliden כּוּ: «Naase mala כּוּ baansiḡki, כּוּ taar se, baa aakiḡki ute doobm naase.» Gaḡ Yaudge tērlin כּוּ: «Naaje j'lundjen te kulu gen kḡkḡ deba eyo.» ³² Bin bo taar ken Isa taado כּוּ te doobm gay ken naaḡ utu an kooy se, aanga doobiḡ ki.

³³ Gōtn se Pilat terl end maak ki daala, ol k'danjo Isa, kō naan tōnd metiŋ kō: «Naai bo Gaar Yaudge la?»
³⁴ Num Isa terliŋ kō: «Taar naai l'taad se, naai mala bo saap ŋōŋ bu, jeegen kuuy bo taadi taa maam le?»
³⁵ Pilat terliŋ kō: «Naai aakum maam se, m'l'kōd Yaud la? Kese jeeige mala naaden *jee magal tēdn serke Raa ki se bo kō baansio gōtum ki je ai kutu. Naai tap bo tujga dio?»
³⁶ Gōtn se Isa terliŋ kō: «Gaar maam se gen do naaŋa ara eyo. Ken gaar maam jaay gen do naaŋa ara num, asgarumge am kōŋ kōŋum Yaudge am kōk eyo. Num borse gaar maam se, gen do naaŋa ara eyo.»
³⁷ Gōtn se Pilat deekiŋ kō: «Ken bin se, naai gaarge daamo?» Isa terliŋ kō: «Yēē aan gōk ken naai l'taadiŋ se, maam se m'l'gaarge. Taa naaŋ se bo maam j'loojuma kō maam m'baado do naaŋ ki se taa m'tēdn saada do taar ken met ki. Kō debm jaay iŋg ute taar met ki se, booy kuun taaruma.»
³⁸ Pilat terl Isa ki kō: «Taar met ki se, taar gayo?»

Num ken Pilat jaay taad taar ese se, naaŋ terl teec baa ŋ Yaudge daala kō deekden kō: «Gaabm se, maam m'l'ŋ te taar dim kusin gōtiŋ ki eyo. ³⁹ Aan gōk aanga laa Paakŋ gen Yaudge tak bo, maam m'lee m'l'kōd tōl sen tōl maakŋ jee dangayge tu deba kalaŋ se, borse naase l'jeki m'lasen kōkōn kōl Gaar Yaudge se la?»
⁴⁰ Ter gōtn se naade baag kōkō kō: «Naaje k'l'je Barabas, ey num naaŋ se eyo!» Anum gaŋ Barabas se, naaŋ debm tujŋ nakŋ jeege.

Isa jeege je aŋ baa kutu

19 Gōtn se, Pilat ol kō k'l'baano te Isa kō k'l'tōndiŋ ute mēēje. ² Kō asgarge se, uj daapo jēke gen kōkōndō baado ŋndiŋ doŋ ki, ter naade uun uusiŋ kal gaariŋge aac boŋ. ³ Naade iiko cēēŋ ki kō deekiŋ kō: «Tōkōse naai ki, Gaar Yaudge!» Gōtn se, naade baagiŋ tōnd metn biŋ ki. ⁴ Ter Pilat teeco kuuy daala kō deek Yaudge tu kō: «l'Booyki, gaabm se maam m'l'aŋo kōkōn teecŋ naatn. Taa naase aki jeele maam se m'l'ŋ te taar dim ken naase ŋkiŋki mindiŋ ro ki eyo.»
⁵ Gōtn se Isa teeco naatn ute jēkŋ kōkōndō doŋ ki kō te kal gaariŋgen aac se roŋ ki. Anum Pilat deekden kō: «Kese bo gaabm se!»
⁶ Num ken *magal jee tēdn serke Raa ki te jeegege jaay aakiŋ se, naade baag kōkōn kōkō kō: «Naaŋ se tupu kōlōŋ ro kaag ki! Tupu kōlōŋ ro kaag ki!» Gaŋ Pilat taadden kō: «Naase mala kō baa tupu l'kōlōŋki ro kaag ki; ey num maam se m'l'ŋ te taar dim ken naase ŋkiŋki mindiŋ ro ki eyo.»
⁷ Yaudge terliŋ kō: «Naaje se k'l' *Ko Taar ken Raa edo Musa ki kō maakŋ Ko Taar naajege se taad kō debm bin se j'l'aŋ kōkō. Taa naaŋ tēd roŋ Goon *Raa.»
⁸ Ken Pilat jaay booy taarde se, beere ŋkiŋ cir daala. ⁹ Pilat terl baa ŋ Isa maak ki tōnd metiŋ kō: «Naai tap bo iioŋo gay?» Num gaŋ Isa baate terliŋ taara.
¹⁰ Gōtn se Pilat deekiŋ kō: «Maam ara bo naai l'baate terlum taara ne? Naai l'jeel ey la ken maam m'l'kōkō kōkō kō ken m'l'je num, m'l'ai kōkōn kōkō kō ken gōkō le m'l'kōkō kōkō ken m'l'ai tupm kōkō ro kaag ki se?»
¹¹ Gaŋ Isa terliŋ kō: «Naai se ken Raa jaay edī eyo te kōkō ey se, naai kō kōkō dom ki eyo. Taa naaŋ se bo debm kō kōlum ji naai ki se, tēdga *kusiŋ ciri naai se daala.»

¹² Naaŋ ken se sum bo, Pilat je doobm an kōkōn kōl Isa. Num gaŋ Yaudge baag kōkōn kōkō deek kō: «Ken naai jaay kōkō ŋlōŋa num, naai se mēdn Sezar † eyo. Taa debm jaay tēd roŋ gaarge se, naaŋ se debm taamooy Sezar.»
¹³ Ken Pilat jaay booy taargen se naaŋ ol k'l'kō k'l'kōdō Isa naatn, naaŋ baado ŋndiŋ gōt ken j'l'iŋ k'l'daapiŋga daap te koa ken naaŋ lee ŋŋ kōkō jeege tu. Gōtn se k'l'danjiŋ te taar Ebre: *Gabbata*.
¹⁴ Aan gōk te katar se, Pilat taad Yaudge tu kō: «Aakki, kese bo gaarse!» Naaŋ ken se, naade daap daap rode gen tēdn *laa Paak gen Yaudge tēger.

¹⁵ Num gaŋ Yaudge terl baag kōkōn kōkō kō: «Naaŋ se, nakiŋ yoa, naaŋ se nakiŋ yoa! l'Baa tupu kōlōŋ ro kaag ki gam naane!» Pilat terlden kō: «Gaarse bo, naase l'jeki m'l'aŋ tupm kōkō ro kaag ki la?» Magal jee tēdn serke Raage tu terliŋ kō: «Naaje se Gaarje Sezar sum, gaar kuuy se naaje k'l'kō eyo!»
¹⁶ Gōtn se sum bo, Pilat kō kōlden Isa taa naade aŋ baa tupm kōlōŋ ro kaag ki. Kō gōtn se asgarge kō baan te Isa.

Isa k'l'tupiŋ ro kaag ki
 (Mt 27.32-52; Mk 15.21-37; Lk 23.26-46)

¹⁷ Ken Isa teec teec maakŋ Jeruzalem ki se, naade ŋŋiŋ naaŋ mala uun kaagŋ j'l'ansiŋ tupm ro ki se, daamiŋ ki. Kō naade baansiŋ gōt ken k'l'danjiŋ kaadn do deba. Gōtn se te taar *Ebre se, roŋ Golgota. ¹⁸ Kō gōtn ese bo naade tupiŋ ro kaag ki kō naade tup jeege dio ro kaagge tu kici; deb kalaŋ j'luun k'l'daariŋ cēēsiŋ ken kalaŋ kō deb kuuy se j'luun k'l'daariŋ cēēsiŋ ken kuuy kō naade ol Isa daar daan ki. ¹⁹ Ter Pilat raan ro kaag ki ol k'l'baa k'l'tupiŋ raan kaam do kaag ken k'l'tupm Isa ro ki. Kō taar naaŋ raan se taad kō: «Isan kōd Nazaret se, naaŋ Gaar Yaudge.»
²⁰ Gaŋ den Yaudge se dooyga taar se, taa gōtn k'l'tupm Isa ro kaag ki se, naaŋ gōkō te Jeruzalem. Kō taar naaŋ raanjiŋ se le raanjiŋ te taar Ebre, taar Laatin kō ute taar Grek kici. ²¹ Num *magal jee tēdn serke Raa ki gen Yaudge se, deek Pilat ki kō: «ŋŋte raan kō: naaŋ se Gaar Yaudge, num raan kō: naaŋ bo taad kō naaŋ Gaar Yaudge.»
²² Gaŋ Pilat terlden kō: «Taar maam m'raanjiŋga se, m'raanjiŋga sum.»

²³ Ken asgarge jaay tup Isa ro kaag ki aas se, naade tōs kaliŋge kō nigin gōtō kaam kōkō. Deba kic bo uun bediŋ bediŋa. Kōkō kaliŋ kalaŋ ken naaŋ uusiŋga num lee tuusiŋ kalgen kuuy do ki se, kō kal se ŋnd raan bini kōkō aan naaŋ ki se kō gōtn kur eyo. ²⁴ Gōtn se asgarge taad te naapa kō: «Kal se j'l'ŋte l'neēpiŋki, num gaŋ k'l'tēdiŋ salatia, debm ken oociŋga bo l'kuun sum.» Anum nakŋ se aanga doobiŋ ki aan gōkō taar k'l'raaŋo do dōkiŋ ken kō:

*Naade nigga kalumge ute naapa ,
 kō kalum maak ki se le, naade tēdiŋga salatia . ††*
 Kō kese bo naabm ken asgarge tēda.

²⁵ Cēē kaag ken k'l'tupm Isa se, ko Isa ute genaŋ mēnda, kō Mari mend Kleopas ute Mari ken iioŋo Magdala ki, naade utu daar gōtn ese. ²⁶ Gōtn se, Isa aak kōŋa daar daar cēē debm metiŋ ken naaŋ jēŋ se, naaŋ deek kōŋ ki kō: «Kaaya aaka, kese bo gooni.»
²⁷ Ter

† Sezar se Gaar magal iŋg *Rōm ki. †† Aak KKR 22.18.

naaḡ taad deb ken meṭiḡ ki se, ƙƙ: «Aaka, kese bo koi.» Bii ken se sum bo debm meṭn Isa ki se ƙƙ baansiḡ beeḡ ki. ²⁸ Ken nakgen se jaay deel paac sum se, aan ƙƙ Isa jeel naabm ken naaḡ baano ro ki se nanga, num taa taar k'raaḡo do dɔkiḡ l'kaan doobiḡ ki se, naaḡ deek ƙƙ: «Maam se, maane ƙƙlumama.» ²⁹ Gɔṭ ken se ƙƙ k'ljeleḡe dooc te ƙƙṭn kooḡḡ biḡ ken mooyo se. Naade uuno kaagḡ nakḡ k'danḡiḡ isop [†] ƙƙ uuno nakḡ uun maane se butiḡ taar ki. Naade olḡiḡ maakḡ ƙƙṭn kooḡḡ biḡ ken mooy mooy se ƙƙ uun olḡiḡ taar Isa ki taa ḡ'suubu. ³⁰ Ken Isa jaay suub naam ƙƙṭn kooḡḡ biḡ ken mooy mooy se, naaḡ taad ƙƙ: «Naabum aasga.» Gɔṭn se naaḡ no doḡa ƙƙ ḡḡ koḡ teece.

Isa j'laḡiḡ ƙeḡḡeḡ ki te ƙƙṭn

³¹ Aan ƙƙṭn biin se Yaudge daap daap rode gen teḡn *laa Paak se, naade je jee k'tupde ro kaage tu se, daar bini kaan *bii sebit ki eyo. Taa bii sebit ese se, bii laa magala. Gɔṭn se naade baa ƙƙṭn meṭn Pilat ƙƙ: «Jee ken k'tupde ro kaagge tun se, k'l'baa k'tɔnd k'terecden jedege taa ooyga num j'adeno ƙƙṭn ƙƙṭn ro kaagge tun k'tupdeno ro ki se.» ³² ƙƙṭn se asgarge baado ƙƙṭn teḡc je gaabm ken deete ƙƙ teḡ ƙƙṭn teḡc je gaabm ken kuuy se kici. Jee se bo ken k'tup k'tɔnd te Isa kalaḡ se. ³³ Ken naade jaay aan do Isa ki se, naade ƙƙḡḡ naaḡ ooyga. Taa naaḡ se bo naade baate ƙƙṭn teḡcḡe jeeḡe. ³⁴ Gaḡ maakḡ asgarge tun se, deb kalaḡ uuno ƙƙṭn ƙƙ ƙƙṭn ƙeḡḡeḡ ki. Gɔṭn se mooso te maane naar teeco. ³⁵ Debm taad taar ara se, naaḡ mala aakiḡga te kaamiḡa ƙƙ saadn naaḡ se, taar meṭ ki. ƙƙ naaḡ jeele saadn naaḡ se ken meṭ ki, taa bin se naase kic bo aki tookḡ do taar ken naaḡ taad se. ³⁶ Nakgen se paac jaay aan se, taa taar k'raaḡo do dɔkiḡ se, l'kaan doobiḡ ki ken ƙƙ: *Naaḡ se j'laḡiḡ ƙeḡḡeḡ ƙeḡḡiḡ gam eyo.* ^{††} ³⁷ ƙƙ teḡl gɔṭ kuuy kic bo taar k'raaḡo do dɔkiḡ se taadga ƙƙ: *Jee ƙƙḡḡ se, naade utu aḡ kaakḡ ute kaamde.* [‡]

Isa k'l'laḡiḡa maakḡ baad ki
(Mt 27.57-61; Mk 15.42-47; Lk 23.50-56)

³⁸ Ken nakgen se jaay deel se, Yusup ƙƙṭn Arimate se, naaḡ kic maakḡ jeege tun meṭn Isa ki nabo taa Yaudge se, naaḡ beere ƙƙ ƙƙṭn roḡa. Naaḡ bo baa ƙƙṭn meṭn Pilat taa baa ƙƙṭn ro Isa ro kaag ki. Gɔṭn se Pilat tookḡiḡ, ḡḡ Yusup baa ƙƙṭn ro Isa. ³⁹ ƙƙ Nikodem ken bii kalaḡ iḡḡo gɔṭn Isa ki ƙƙṭn se, naaḡ kic baano te itir ken k'tediḡ te maan kaagḡ k'danḡiḡ mir ute alues ^{††} se aas baa baa doocḡ ƙƙṭn sik-kaar-mii. ⁴⁰ Yusup te Nikodem se uun ƙƙṭn ro Isa se ro kaag ki. ƙƙ uuno darkɔḡ ƙƙ teḡḡiḡ nakḡ oot nijimi ute itir se ro ki ƙƙ naade teeliḡ tec aan ƙƙṭn gen Yaudgen lee duubm yodege. ⁴¹ Gɔṭn k'l'tupm Isa ro kaag ki se, gɔṭn se ƙƙ jineḡe ƙƙ maakḡ jineḡ ken se, ƙƙ baada ƙƙ baadn se aan ƙƙṭn iibi, taariḡ se naade gaasiḡ ute koa. Baadn se olḡiḡ k'naam te nam maak ki eyo. ⁴² Aan ƙƙṭn Yaudge daap daap rode gen

[†] Isop se kaagḡ iḡḡ aan ƙƙṭn ƙƙṭn ƙƙṭn k'tediḡ nakḡ oot kooto. Aak Zak 12.10. ^{††} Aak Ekz 12.46, Nmb 9.12 ƙƙ KKR 34.20. [‡] Aak Zak 12.10. ^{††} Mir te alues se kaagḡ k'tediḡ dawa jeege tu ken j'laḡiḡiḡ taa naaḡ *Israelge tu.

teḡn *laa Paak se, gɔṭn ese kic le, baada utu gɔṭn te naade dey se, naade uun ol ro Isa maak ki.

Naade baa ƙƙ te Isa maakḡ baad ki eyo
(Mt 28.1-10; Mk 16.1-11; Lk 24.1-12)

20 Bii dumas ki, tanɔṭriḡ ƙƙṭn ken gɔṭn utu ilim sum bo, Mari ken iḡḡo Magdala ki iḡḡ baa taa baad ki. Ken naaḡ aan se, aak ko ken k'gaasn taa baad se, k'dircilinga naatn. ² Gɔṭn se naaḡ ƙƙ teḡl aḡḡ baa ƙƙ Simon Pier ute debm meṭn Isa ken kuuy ken Isa jeeḡ se, naaḡ deekden ƙƙ: «Meljege se, nam ƙƙṭn naatn maakḡ baad ki, ƙƙ gɔṭn k'l'baa j'laḡiḡ se naaje k'l'jeel gɔṭiḡ eyo.» ³ Ken Pier ute debm meṭn Isa ken kuuy jaay booy taar se, gɔṭn se naade teeco ƙƙ iḡḡ baa taa baad ki. ⁴ Ken naade jaay baa baa se, naade di paac aḡḡ kaḡḡa, nabo debm meṭn Isa ken kuuy se, aḡḡ deel Pier ƙƙ naaḡ bo baa aan deet taa baad ki. ⁵ ƙƙ ken naaḡ jaay aan se no aak maakḡ baada, naaḡ aak kalgen k'teelsiḡ se, utu tood gɔṭiḡ ki gaḡ naaḡ baate kend maak ki. ⁶ Anum ken Simon Pier ken aḡḡo meṭiḡ ki jaay aan se, naaḡ end maakḡ baad ki. ƙƙ naaḡ kic aak kalgen k'l'teelsiḡ se tood tood gɔṭiḡ ki. ⁷ ƙƙ naaḡ aak kal k'l'teeliḡ kaamiḡ se bo, tood te kalgen k'l'teeliḡ roḡ ki se kalaḡ eyo. Kal k'l'teeliḡ kaamiḡ se, naaḡ aakiḡ k'l'teel j'laḡiḡa ƙƙṭn ki. ⁸ Naaḡ ken se jaay debm meṭn Isa ken aḡḡ aan deet se, naaḡ kic end maakḡ baad ki se. Naaḡ aaka ƙƙ took aal maakiḡ paac. ⁹ Ey num jee meṭn Isa ki se, booy ƙƙ te ey ƙƙṭn taar ken k'raaḡiḡo do dɔkiḡ ken deek ƙƙ: Isa se, beeki num, ade dur daan yoge tu. ¹⁰ Gɔṭn se sum bo jee meṭn Isa ken di se ƙƙ teḡl baa beedege tu.

Isa teec naan Mari ken iḡḡo Magdala ki

¹¹ Gaḡ Mari daar eem taa baad ki ƙƙ maakḡ keemiḡ ki se naaḡ no aak maakḡ baada. ¹² ƙƙ naaḡ aak *ƙƙṭn Raage dio iḡḡ kiḡ te kaldege raap raapo, gɔṭn k'l'laal-ro ro Isa ro ki se. Deb kalaḡ iḡḡ kaam doḡ ki ƙƙ deb kalaḡ iḡḡ kaam gɔṭn jeeḡe tu. ¹³ Naade deek Mari ki ƙƙ: «Mend ara, naai eem gen dio?» Naaḡ teḡl den ƙƙ: «Melum se nam ƙƙṭn naata ƙƙ gɔṭn k'l'baa k'l'laḡiḡ k'l'laalsiḡ ro ki se le, maam m'l'jeel eyo.» ¹⁴ Ken naaḡ utu taad taad jaay teḡl aak bin se, naaḡ aak Isa daar daar gɔṭn ese. Nabo naaḡ aak jeeliḡ eyo. ¹⁵ Gɔṭn se Isa ƙƙṭn meṭiḡ ƙƙ: «Mend ara, naai eem gen dio? Naai l'je nana?» Num gaḡ Mari jaay aakiḡ se, naaḡ saap ƙƙ daan debm ƙƙṭn jineḡe se le daam. Gɔṭn se naaḡ taadiḡ ƙƙ: «Gaabm ara ken naai bo ƙƙṭn le, taadum gɔṭiḡ ken naai aalsiḡ ro ki se ƙƙ maam m'l'ḡḡ baa kuunu.» ¹⁶ Gaḡ Isa danḡiḡ roḡ ki ƙƙ: «Mari.» ƙƙ Mari teḡl aakiḡa ƙƙ deekiḡ te taar *Ebre ƙƙ: *Raabuni*. Kese je deekiḡ ƙƙ: Debm dooy jeege. ¹⁷ Gɔṭn se Isa deekiḡ ƙƙ: «ƙƙṭn l'kaḡuma, taa maam m'lookḡ m'l'baa te gɔṭn Bubum ki ey ƙƙṭn. Num naai se, l'baa ƙƙ genaamge se l'taadden ƙƙ, maam se m'lookḡ m'l'baa baa gɔṭn Bubum ki, ƙƙ Bubum se, Bubm naase kici, ƙƙ m'l'baa baa gɔṭn Raam ki ƙƙ m'l'Raam se *Raa naase kici.» ¹⁸ Gaḡ naaḡ ken se jaay bo, Mari ken iḡḡo Magdala ki se baa ƙƙ jee meṭn Isa ki

se taadden כּ: «Maam se m'laakiga Meljege utu kaamuma. כּ 'booyki kесе bo taar ken naan taadumo.»

Isa teec naan jee metinge sik-kaar-kalan
(Mk 16.14-18; Lk 24.33-45)

¹⁹ Bii dumas ken se sum bo aan tegerin ki se, jee metn Isa ki se, end maakn bee ki כּ dkel taara dode ki, taa naade beer beer magal Yaudge tu. Gctn se naade aak Isa mala baado daar daande ki. כּ naan deekden כּ: «כּוּכּוּ Raa se 'tedn te naase!» ²⁰ Ken naan utu daar taadden taad se, gctn se naan tuun taadden jinge ute gctn cernkema. Ken jee metin ki jaay aak Meljege se maakde raap aak eyo. ²¹ Ter Isa deekden daala כּ: «Raa asen kedn כּכּוּנא. Aan כּכּ Bu klumo do naan ki se, maam kic m'alsen naase.» ²² Ken Isa jaay taad nan taarin se, naan iibden kuulu dode ki כּ deekden כּ: «כּכּי *Nirl Salal. ²³ Jee ken tedga nakn *kusin jaay naase 'teddekiga kalde se, Raa kic aden כּכּ kusinjege. כּ jeegen naase חך 'teddeki te kalde ey le, Raa kic aden כּכּ kusinjege ey kici.»

Isa taad te Tōma

²⁴ Gan bii ken Isa jaay baado חך jeengen metin ki maakn bee ki se, Tōma ken k'danjin Didim † ken maakn jee metin ken sik-kaar-di se, gctn te naade. ²⁵ Jee metn Isa ken kuuy se, baa taad Tōma ki כּ: «Naaje se j'aakki-ga Meljege utu kaamje!» Gan Tōma terlden כּ: «Ken maam jaay m'laak te dcl ken k'tupin te ponto jin ki eyo, כּ m'cl jim m'naam te gctin eyo כּ terl cernken ki jaay m'cl jim naamin te ey se, maam כּך tookn taarse se eyo.» ²⁶ Ken aan bii dumas ken kuuy se, jee metn Isa ki baado tus maakn bee ken se daala. Bii ken se Tōma kic bo utu te naade. Ken Isa חך se kaam taarde k'dekelinga dkele. Naan naar daar daande ki כּ deekden כּ: «Raa asen kedn כּכּוּנא.» ²⁷ Ter Isa deek Tōma ki כּ: «Aak jimge, כּ cl ji naam gctina. Ter cl ji naam cernkema. חך te naan taara num aal maaki dom ki.» ²⁸ Tōma terlin כּ: «Naai se Meluma כּ Raama!» ²⁹ Gan Isa terlin כּ: «Naai aal maaki dom ki se taa naai aakumga kaaka. Num maak-raapo jeege tun aakum te ey jaay bo, aal maakde dom ki se.»

Taar se k'raanjin taa dio

³⁰ Isa se tedga nakn-כּכּבּgen kuuy dena naan jeege tun metin ki. Nabo kengen metinge se חך k'raanjen te maakn Kitap ken ese se eyo. ³¹ Num nakgen k'raanjin maakn Kitap ken ese se, taa asen כּכּ naase aki jeele Isa se, naan bo *al-Masi, Goon Raa. כּ ken naase jaay aalki maakse don ki se, naase aki כּך kaaja ute ro naan.

Isa teec naan jeenge tun metin ki
(Mt 28.16; Lk 5.1-11)

21 Ken nakgen se jaay deel se, Isa terl baado teec naan jeenge tun metin ki taa baar ken k'danjin Tiberiad. 'Booyki ted כּ di jaay naan teec naande ki se.

† Didim se je deekn כּ כּכּ.

² Jee gctn ese se naade Simon Pier ute Tōma כּכּ se, Natanael כּכּ Kana ken iino taa naan Galile ki, gaan Zebedege ute jee metn Isa ken kuuy dio. Naade se ing kalan. ³ Num gan Simon Pier deekden כּ: «Maam se m'baa baa כּכּ kenje.» Naade terlin כּ: «Bin num naaje kic k'baa te naai.» Naade teec baa ook maakn markab ki. Num ken naade jaay aan se, maakn כּכּ ken te magalin se, naade je kenje bini חך te eyo. ⁴ Ken gctn jaay iip כּכּ se, naade aak Isa daar daar do jen baar ki. Nabo jee metin ki se aakina כּ aak jeelin eyo. ⁵ Gan Isa deekden כּ: «Naase gaange, kenje כּכּ kic naase כּכּ ey daamo?» Naade terlin כּ: «כּכּ eyo.» ⁶ Gctn se naan deekden כּ: «Uun undki gendse se kaam do ji daam aak markaba. Gctn se bo naase aki כּכּ.» Naade und gendde כּ כּכּ maakn gendde ki se, kenje dena num gen kiikin kic bo naade חך iikin eyo. ⁷ Gctn se debm metn Isa ken Isa jen se, deek Pier ki כּ: «Kese Meljege!» כּ ken Simon Pier jaay booy כּכּ kесе Meljege se, naan כּכּ ga kalin kic bo, uun uusin gctin ki, כּכּ maakn jaay aal ooc maan taa an baa כּכּ. ⁸ Kaad ken se, jee metn Isa ken kuuy se, naade kic כּכּ denga כּכּ kaam tal cili-kaar-di sum bo, kookn kaan jen ki. Ken naade jaay baado baa te markabde se, tiiko gendden ken dooc te kenje se. ⁹ Ken naade jaay aan taa baar ki se, כּכּ naan ki כּ gctn se naade aak naal poodo, כּ do naal pood ken se k'nan nan kenje כּ naade aak mappa gctn ese kici. ¹⁰ Num Isa deekden כּ: «Kenjen naase 'tkkiro se, 'baankiro kandum.» ¹¹ Gctn se Simon Pier ook maakn markab ki כּ tiiko gend dooc te kenje se baano do jen ki. כּ kenj maakn gend ken se, k'met k'jinjin kenjen magal magal salal bo kaar-te-si-mii-kaar-mכּ. כּ te den kenjen ese se kic bo, gendde nesp te eyo. ¹² Isa deekden כּ: «'Baankiro aki כּכּ.» Gctn se jee metin ki paac se, nam jaay 'tnd metin כּ: «Naai nan» kic bo gctn. Taa Meljege se, naade paac aak jeelinga. ¹³ Isa baado חך כּ uun mappa se nigdesina, ter kenje se kic naan uun nigdesina. ¹⁴ Ken Isa jaay duro daan yoge tu se, te naan se naan teec כּכּ naan jeege tun metin ki.

Isa taad te Pier

¹⁵ Ken naade jaay כּ aas sum se, Isa deek Simon Pier ki כּ: «Simon goon Jan, naai l'em te maaki cir jee se paac la?» Gctn se Simon terlin כּ: «Yee Meluma, naai l'jeele ken m'lei se.» Isa terlin כּ: «'Gaamum gaan baatumge.» ¹⁶ Ter naan deekin gen k-dige כּ: «Simon goon Jan, naai l'em te maaki paac la?» Naan terlin כּ: «Yee Meluma, naai l'jeele ken maam m'lei se.» Isa deekin כּ: «'Tedn debm gaam baatumge.» ¹⁷ Ter Isa deekin gen k-mכּge tu daala כּ: «Simon goon Jan, naai l'em la?» Gctn se Pier maakin tuj se ro ken ken Isa tnd metin כּכּ כּכּ כּ: «Naai l'em la, l'em la se?» Gctn se Pier terlin כּ: «Meluma, naai l'jeel nakge paac כּ l'jeelum maam se, m'lei.» Ter Isa deekin כּ: «'Gaamum baatumge.» ¹⁸ 'Booy bee m'ai taada: ken naai utu goon כּכּ se, naai mala bo tuus kali כּ כּכּ maaki כּ gctn naai maaki je bo baa sum. Num ken naai jaay baado כּכּ ga

num, utu kuun ji raan nam kuuy bo utu ai dɔɔkɛ maaki ɔɔ ai baa kɔli gɔt kɛn naai maaki je eyo.»

¹⁹ Kɛn Isa jaay taad bin se je taadn ɔɔ Pier se ute doobm gay j'utu j'lan ɔɔkɔ ɔɔkɔ yo naan se utu *nookɛ *Raa. Do taar kɛn se, tɛr Isa taadin ɔɔ: «Naai se ɔk mɛ-tuma.»

²⁰ Gɔtn se Pier tɛrl aak mɛtin ki se, naan aak debm mɛtn Isa kɛn Isa jɛn se utu baado mɛtde ki. Naan se bo kaad kɛn naade ɔso ɔɔs jaay naan dejo kaadn Isa ki ɔɔ deekinɔ ɔɔ: «Mɛlje, kɛn utu ai kuti se nanja?» ²¹ Kɛn Pier jaay aakin se, deek Isa ki ɔɔ: «Mɛlje, naan se di an kaan don ki kaca?» ²² Gan Isa tɛrlin ɔɔ: «Naan se, kɛn maam je m'lan kɔnin 'ting bini maam m'utu m'ade baa

kic num, naai se ɔli dio? Naai se, 'baado 'daanuma.»

²³ Taar se jaay genaage baa booyin se, naade taad ɔɔ: «Debm mɛtn Isa kɛn ese se 'kooy ey sum.» Num gan taar kɛn ɔɔ naan 'kooy ey sum se, deer num, Isa taad te bini eyo. Num naan taad ɔɔ: «Kɛn maam je m'lan kɔnin ting bini maam m'utu m'ade baa kic num, naai se ɔli di?» ²⁴ Debm kɛn taad nakgen se ɔɔ jaay raanin paac se, naan se bo debm mɛtn Isa kɛn ese. Naaje k'jeele saadn naan se, saadn mɛt ki. ²⁵ Isa se tɛdga nakge kuuy kic bo dɛna. Nakgen se jaay k'raanin paac kalan kalan ɔɔ k'dirig te kalan ey se, maam m'jeele taargen k'raanjo se do naanja te magalin kic bo an kɔn kɔk eyo.

Naabm jee kaan naabm Isage

Kupm metn taar taadjeki doobm gen dooy Kitapm gen Naabm jee kaan naabm Isage

Kitapm gen Naabm jee kaan naabm Isage se, kесе kic bo Luk bo raanjo. Ken Isa ook baa gōtn Raa ki sum se, naan utu ing daanjege tu nabo j'ni j'aakin aan gōk debkilim ey sum. Naan utu daan jeenge tu se ute Nirl Salal ken kōkō do jeenge tu bii laa Pantekōt ki kō ken lee tōkōde. Kitapm gen Naabm jee kaan naabm Isage se, taad metn taar gen wōkōk Labar Jigan gen Isa al-Masi. Aan gōk ken Isa mala taaddeno se jee kaan naabinge mala bo baago wōkōk Labarin Jiga se maakn naan magal Yaudge tun k'danin Jeruzalem bini naade aan maakn naan magal k'danin *Rōm. Kō Rōm se naan bo naan magal gen jeegen Yaudge eyo kō naan se magal cir naangen baa se paac kō kaad ken se jee Rōm se bo ken ing do jeege tu paac. Luk se naan bo debm taad kō tēd kō di jaay bo Nirl Salal kōd doobo jeege tu gen booy kōkō Labar Jiga gen Isa al-Masi se. Nakn ken 'gaas Yaudge ute jeegen Yaudge eyo gen tum kalan se, Nirl Salal tēdin tēdga gōk. Maakn kitapm gen Naabm jee kaan naabm Isage se naan baago taadn metn taar kinj jee Raage. Ken k-dige se naan taad metn taar gen mētn ken Pōl leedo gen tēdn naabm Raa. Jee kaan naabm Isage ute jeegen utu aal kaal maakde do Isa ki se, jeege iin rode ki dabarde, kō mētinge se k'itōkōde. Nabo dim jaay 'gaasn Labar Jiga gen Isa al-Masi ken tōkō cir nakge paac se tap bo gōk.

Isa taad jeege tun metin ki kō *Raa utu adeno kōl *Nirl Salal

1 Teopil, maakn kitapum ken deet deet se, maam m'raanjo metn taar nakgen paach ken Isa tēdo ute taargen naan lee dooyno jeege do kupm met ki se, ² bini bii ken Raa uun baansin maakn raa ki. Ken naan ook baa te maakn raa ki ey bōrt se, naan bēer tōkō jeege ken an tēdn jee kaan naabinge, kō ute tōkō Nirl Salal se, naan taadden nakn ken naade 'tēda. ³ Ken naan ooy jaay duro daan yoge tu se, daan biige tun si-kō se, naan lee teec naan jeege tun metin ki kō taadden ute doobm nakge dēna kō taad roŋa kō naan utu te kaamin. Gōtn se naan taadden metn taar *maakn Gaar Raa.

⁴ Bii kalan ken naan jaay ing kō kōs ute naade se, naan taadden kō j'ni teecn kōn maakn geger ken Jeruzalem se, num gan k'l'jaak kaam nakn ken Raa Bubu taaddeno kō utu adeno kēd se. Kese bo nakn ken naan taaddeno kō: ⁵ «Jan se *batizo jeege te maane; num gan naase se, kōpga bii kandum se, j'utu j'asen *batizn ute Nirl Salal.»

Isa ook baa maakn raa ki

⁶ Jee ken tus ing cēe Isa ki se, tōnd metin kō: «Mēlje, bōrse bo kaadn ken naai utu 'kēdn gaara *Israelge tu gōtin ki la?» ⁷ Isa tērdēn kō: «Gen kaadin ute biiŋ se, Raa Bubu ute tōkō se, naan kalin ki sum bo jeele. Num naase se, Raa undse te kulu gen jeel kaadn ken ese eyo. ⁸ Gan Raa utu asen kēdn tōkō *Nirl Salal ken utu ade kōkō dose ki. Gōtn se aki tēdn saadumge

maakn geger ken Jeruzalem ki, taa naan Jude te magalin, taa naan *Samari kō bini gōtn duni 'daar ro ki.»

⁹ Ken jaay Isa taad nan taarin se, Raa uun baansin maakn raa ki. Kaad ken jaay naade te daar ond dōde raan utu aakin kaak se, gapara naar baado cōŋna kō gōtn se naade kō aakin ey sum. ¹⁰ Kaad ken naade utu daar aakin kaak ken naan ook kook maakn raa ki se, gōtn se naade naar aak gaabge dio daar daar cēede ki ute kaldege raap lak lak, ¹¹ kō naade deekden kō: «Naase, jee taa naan Galile ki, taa di jaay naase 'daar aakki raan maakn raa ki se? Isan, Raa uunin daanse ki jaay baansin maakn raa ki se, utu ade tērl aan gōk ken naase 'daar aakin ki naan ook baa baa maakn raa ki se kici.»

Ro *jee kaan naabm Isage

¹² Gōtn se, jee metn Isa ki iin kō do *kōsn lib se kō naade kō tērl baado Jeruzalem ki. Jeruzalem ute kōsn lib se, daanin aas nakn kilōmetir kalan. ¹³ Ken naade jaay aan Jeruzalem ki se, naade baa beene. Gōtn se naade ook baa end maakn bee ken do bee ki raan. Gōtn se bo, gōtn naade lee tusni. Naade se Pier, Jan, Jak ute Andre, Pilip ute Tōma, Bartelemi ute Matiye, Jakn goon Alpe, Simon ken je kujn naanin ute Judn ken goon Jak. ¹⁴ Naade paac maakde kalan kō bii-raa naade tus gen keem Raa ute mendge kandum, daande ki se Mari ko Isa kō ute gena Isage kici.

K'beer k'l'jōkōd Matias end gōk Judas ki

¹⁵ Maakn biige tun ese se, bii kalan genaagen aalga kaal maakde do Isa ki, naade tus jeege baa baa nakn

kaar-ute-si-dio. Gōtn se Pier iin daar daande ki ɔɔ taadden ɔɔ: ¹⁶ «Genaage, ljeelki Judas se naan debm naajege, ey num naan kic ɔk naaba daanjege tu kici. Nabo metn taar Judas se, bugjege *Daud kic bo taado-ga taad taariŋa do dɔkiŋa. Naan bo debm deelo naan jeege tu ɔɔ baado ɔl k'l'ɔk'Isa se. Bin bo, taar ken *Nirl Salal ɔl Daud taadiŋo jaay k'l'raanjiŋ maakŋ Kitap ki se, aanga doobiŋ ki. ¹⁸ Judas ute gursn ken j'l'g'iŋ gen kutn Isa se, naan baa dugŋ maakŋ-gɔɔ. ɔɔ gɔtn se, naan baa ooc ud te mindiŋa ɔɔ gɔtn se maakiŋ ɔɔ pak ɔɔ ti-ikiŋge ru naan ki. ¹⁹ Nakŋ aan do Judas ki se, jee Jeruzalem ki paac booyiŋga. Taa naan se bo maakŋ-gɔtn ese se, naade danjiŋ ute taar naanɔe ɔɔ: *Akeldama*. Akeldama se je deekŋ ɔɔ: maakŋ-gɔtn gen mooso. ²⁰ Kese bo taar ken bugjege Daud raanjiŋo ro Judas ki maakŋ Kaa Keem Raa ki ken ɔɔ:

ɔŋ bee naan se l'toodn kuudu

ɔɔ *ɔɔ mɔɔtn nam l'king maak ki eyo*, †

ɔɔ ter naan raan daala ɔɔ:

Naabm naan se ɔŋ nam kuuy aŋ kuunu. ††

²¹ Bin num, maakŋ jeege tun leedoga ute naajege kaad ken k'leekiro metn Meljege Isa ki, ²² jee ken baago lee ute naajege gɔtn ken Jan *batizno Isa bini aan bii ken Raa uun baanjiŋ maakŋ raa ki se; ɔɔ jee se ken Isa jaay ooy duro daan yoge tu se, naade aakiŋga ute kaamɔe. Ken bin num maakde ki se, k'bɛer k'l'uunki deb kalan ken utu kend gɔɔ Judas ki, taa l'tɛdn saada ute naajege.»

²³ Ken naade jaay booy taar Pier se, naade ɔɔɔɔ jeege dio: deb kalan roŋ Yusupm ken k'danjiŋ Barsabas ɔɔ ken jeege lee danjiŋ te ro Justus kici ɔɔ deb kuuy se k'danjiŋ Matias. ²⁴ Gōtn se naade tɔnd metn Raa ɔɔ: «Melje, naai bo debm ken l'jeel nakŋ maakŋ jeege tu paac. Maakŋ jeege tun di se, debm ken naai l'bɛer ɔɔɔɔ se, l'taadjesiŋa, ²⁵ taa naan l'kend ɔɔɔ Judas ki ɔɔ l'tɛdn *debm kaan naabm Isa al-Masi. Anum Judas se lɛ, naan mala bo rɛs ɔŋ naabiŋa ɔɔ baaga gɔtn ken dɔɔɔɔ naan ki.» ²⁶ Gōtn se naade tɛd salatia ɔɔ salatia se ooc do Matias ki. Naan ken se sum bo, Matias se tum do *jee kaan naabm Isage tun sik-kaar-kalan se.

*Nirl Salal ɔɔɔɔ bii Laa Pantekɔt ki

2 Ken bii gen tɛdn laa k'danjiŋ Pantekɔt † jaay aan se, bii ken se jee aal maakde do Isa *al-Masi ki se tusga paac gɔɔɔ kaam kalan. ² Gōtn se naade naar booy naka maakŋ raa ki eemo uu uu aan gɔɔ kuul ken ɔl makɔŋ ɔɔ baado end maakŋ bee ken naade tusn maak ki se ɔɔ gɔɔ se, tɛd dir dir. ³ Ter naade aak ne dimge se tec aan ɔɔɔ ɔɔɔ poodge ɔɔɔ baado ɔɔɔ tis dodege tu. ⁴ Gōtn se Nirl Salal baado end dooc maakde ɔɔ naade baag taadn taar naan jee kuuyu. Kese Nirl Salal bo ɔlde naade taad taar naanjen se.

† Aak KKR 69.26. †† Aak KKR 109.8. ‡ Laa Pantekɔt se Yaudge tɛdga *l'aa Paak ɔk bii si-mii jaay bo naade tɛdn laa se. Bii se bo naade saap do bii ken Raa ɔɔɔɔ taa naan Masar ki, taa naan se bo naade tɛd maak-raapo. Maakŋ Kitapm ken Raa *ɔɔɔɔ kiji ute jeege se bii Laa Pantekɔt ki se bo, Nirl Salal ɔɔɔɔ do jeege tun aalga kaal maakde do Isa ki.

⁵ Bii ken se, Yaudgen ɔk doobm taar Raade ɔɔɔ se iin gɔtn baa se paac ɔɔ baado Jeruzalem ki. ⁶ Ken jee se jaay booy nakŋ tɛd dir dir se, naade baado tus dena gɔtn se. ɔɔ ken naade jaay booy jee aal maakde do Isa al-Masi ki jaay taad taar naanɔe se, gɔtn se doobm rode tap bo, naade jeel eyo. ⁷ Nakŋ se deel dode ɔɔ doobm taadiŋ tap bo naade jeel eyo ɔɔ naade taad ute naapa ɔɔ: «Jee taad taargen se lɛ, naade paac Galilege, ⁸ tɛd ɔɔ di jaay bo naŋa naŋa kic bo booy naade taadiŋ ute taar naanjiŋ naanjiŋ se? ⁹ Ey num naajege se jee mɛtiŋge iin Paart ki, jee mɛtiŋge iin Mɛd ki ute Elamit ki ɔɔ jee mɛtiŋge iin Mezapotami ki, jee mɛtiŋge iin taa naan Jude ki, jee mɛtiŋge iin taa naan Kapados ki, jee mɛtiŋge iin taa naan Pɔŋ ki ute taa naan Azi ki, ¹⁰ jee mɛtiŋge iin taa naan Prigi ki ute gen Pampili ki, jee mɛtiŋge iin taa naan Masar ute gen Li-bi ken ɔɔ Sirenai ki ɔɔ jee mɛtiŋge iin *Rɔm ki, ¹¹ paac naajen ken k'l'Yaudge ɔɔ jeegen ken tɛdga tɛd rode Yaudge, jee iin Kret ki ute jee iin taa naan Suge tu, paac naaje k'l'booyki naade taad nakgen magal magal ken *Raa tɛdiŋ ute taar naanɔe.» ¹² Nakŋ se deel dode ɔɔ naade jeel doobm taadiŋ eyo. Naade taad ute naapa ɔɔ: «Kese tap bo je deekŋ ɔɔ d'io?» ¹³ Gan jee mɛtiŋge se tɛrec metn jeege tun aalga kaal maakde do Isa al-Masi ki ɔɔ deek ɔɔ: «Naade se lɛ, bɛre, aay oonga koono.»

Pier taad jeege tun tus gɔtn ese

¹⁴ Ken Pier jaay booy taar se, naan iin daar ute *jee kaan naabm Isa al-Masigen sik-kaar-kalan kuuy se ɔɔ uun mindiŋ raan taadden ɔɔ: «Naase Yaudge ute naase jee ken ingki Jeruzalem ki se, udki bi jiga do taar ken maam m'lasen taada ɔɔ nakgen deel paac se l'booy ɔkikiŋ jiga jaayo. ¹⁵ Ken naase ɔkiki jee se jaay jee kaay koonge num kese met ki eyo, taa bɔrse se naaje j'l'utuki maakŋ kaadn mɛs ki bɔrɔ. ¹⁶ Num gan nakŋ aan se, kese taar ken debm taad taar teeco taar Raa ki k'danjiŋ jɔl ken taado do dɔkiŋ se bo bɔrse aanga doobiŋ ki, ken taado ɔɔ: ¹⁷ *Raa deek* ɔɔ:

Biigen kaam ɔɔɔtn se, maam m'utu m'lade ɔl Nirlum utu l'ɔɔɔ do jeege tu paac.

Bin se gensegen gaabge ute kengen mɛndge se, utu l'taadn taargen teeco taarum ki

ɔɔ gensegen gaan ɔɔɔ se

utu l'kaakŋ nakgen ken maam m'lteecŋ naande ki jaay m'laden taadn mɛtiŋa

ɔɔ bubsege se kic m'utu m'laden taadn maakŋ nidege tu.

¹⁸ *Deere, bii ken se, maam m'lade ɔl Nirluma*

utu l'ɔɔɔ do jee tɛdn naabumge tun gaabge ute kengen mɛndge

ɔɔ naade utu taad taargen teeco taarum ki.

¹⁹ *Maam m'utu m'lɛdn nakgen deel doa maakŋ raa ki ɔɔ m'utu m'lɛdn nakŋ-ɔɔɔɔ do naan ki, jeege l'kaakŋ mooso, poodo ɔɔ ute saa l'kiŋ tul tul.*

²⁰ *Kɔr Meljege jaay ade baa se, bii ken se kaada l'tɛdn ilim dib*

ɔɔ laapa se l'tɛdn aac denŋ aan gɔɔ mooso.

*Bii Meljege se Itēdn bii kaliñ ki ƿ Itēdn bii bæ den aak eyo ,

nabo bii se 'kɔl beere jeege tu .

²¹ *Biin se jaay debm eemga Meljege num , naan 'kɔŋ kaaja . †»*

²² Ter Pier taad ƿ: «Naase gaan *Israelge, 'booyki taar maam m'asen taada! Ute Isan ken iinjo geger ken Nazaret ki ƿ ken Raa ɔliño gɔtse ki se, naase 'jeelki Raase tēdga nakŋ-kɔkɔbge ute nakgen deel doa daanse ki taa asen taadn ƿkɔŋ Raa. ²³ Gaabm se, Raa mala bo ɔŋsesiñ jise ki. Taa do dɔkiñ tap bo, Raa se jeele nakŋ naase utu aŋki tēdn doŋ ki se. Taa naan se bo, naase ƿkɔliñki ji jee *kusiñge tu ƿ naade baa tup ƿkɔliñ ro kaag ki; ²⁴ num gan Raa se duriñoga daan yoge tu ƿ ƿkɔdŋga doŋa naatn maakŋ yo ki taa yo se ƿkɔkɔ doŋ ki eyo. ²⁵ Taa naan se bo bugjege *Daud taado mētn taar naanā maakŋ Kitap ki ƿ:

Daayum maam m'aak Meljege Raa naanum ki .

Taa naan utu cēem ki se, maam tap bo m'beere dim ki eyo .

²⁶ *ƿ maam se maakum-raapo ƿ m'aar kaa ute maak-raapuma ;*

ken m'looyga kic bo, maam se m'ɔnd dom do Raa ki .

²⁷ *Taa naai Meluma, naai se am kɔŋ kɔŋum maakŋ yoge tu eyo ,*

ƿ naai 'kɔŋ kɔŋ mēdn doi se 'ruum maakŋ baad ki eyo.

²⁸ *Meluma, naai bo taadumga doobm kaaja*

ƿ daayum naai utu cēem ki se, maam maakum-raap puk . †»

²⁹ Ter Pier taad daala ƿ: «Genaamgen Yaudge, 'booyki maam m'asen taadn tal. Bugjege Daud se ooyga do dɔkiñ. Naan j'luun j'liñga maakŋ baad ki ƿ baadiñ se jaaki kic bo utu gɔtjege tu ara. ³⁰ Num gan aan ƿkɔ naan debm taad taar teeco taar Raa ki se, naan jeele taa Raa se naamga naam taariñ ƿ tēdga num maakŋ mētijiliñ ki se 'kɔkɔn deb kalar se baado 'kɔsn gaara ƿkɔki. ³¹ Taa naan se bo, Daud se, naan jeele *al-Masi se baado ooyga kic bo utu duru daan yoge tu. Taa naan se bo naan deek ƿ: «Raa se rēsiñ te maakŋ yoge tu eyo ƿ roŋ lē, naan ɔŋŋ ruum te maakŋ baad ki eyo.» ³² Taa naan se bo maam m'taadseni: Raa se naan duroga Isa daan yoge tu ƿ naaje se paac j'laakiñga ƿ naan se utu te kaamiñga. ³³ Raa uun baansiñga ute ƿkɔkiñga maakŋ raa ki. ƿ Raa Bubu se ēdiñga *Nirl Salal ken naan taad ƿ utu kēdn jeege tu se. ƿ Nirl se bo ken Isa ɔliñ bɔrse ƿkɔkɔ doje ki aan ƿ ken naase aakiñki ute kaamse ƿ 'booyiñki ute bise se. ³⁴ Ey num bugjege Daud lē ook baa te maakŋ raa ki eyo, gan naan taad ƿ:

Meljege Raa deek Melum ki ƿ: Naai se baado ing do ji daamum ki ,

³⁵ *bii kalar maam m'ai tēdi jee taamooyige paac se , naai utu king dode ki . ‡*

³⁶ ƿ gan Israelge paac 'jeel taar se: Isan naase 'tup 'lɔliñki ro kaag ki se, naan se bo Raa tēdiñ tēdga Meljege ƿ naan bo al-Masi se.»

Jeege dupu-mɔtɔ took aal maakde do Isa ki

³⁷ Ken jeege jaay booy taar ese se, naade maakde tuj kasak kasak ƿ naade tɔnd mētn Pier ute *jee kaan naabm Isa al-Masige gen kuuy se ƿ: «Genaajege naaje tap bo k'tēdn roje j'kɔl dī?» ³⁸ Gɔtn se Pier tērden ƿ: «'Terlki maakse ƿ naŋa naŋa kic bo ɔŋ roŋ j'laŋ *batizn ute ro Isa al-Masi, taa Raa aŋ kɔl *kusiñga bin jaay Raa asen ƿkɔy *Nirl Salal dose ki. ³⁹ Taa naan taadga taad ƿ utu afe kɔl Nirl Salal dose ki, do gensege tu ƿ do jeege tun ing dɔk te Raa ƿ do jeege tun den ken Raa ute adeno dan se.» ⁴⁰ Gɔtn se ter Pier taaddenga taarge dena taa aden tēdn naade 'tooko ƿ kaay kaamde. Naan deekden ƿ: «Jee duni ken bɔrse se, bæ, naade se jee ken baate Raa! 'Teeki naatn maakde ki taa naase aki 'kɔŋ kaaja.» ⁴¹ Jee ken took uun taar Pier se, bii ken se sum bo k'batizde. Naade se baa baa nakŋ jeege dupu-mɔtɔ ƿ naade baado tum do jeege tun deetn ken aalga kaal maakde do Isa al-Masi ki se.

King jee Raagen deet deete

⁴² Jee paacŋ ken aalga kaal maakde do Isa *al-Masi ki se, naade daayum lee booy taargen *jee kaan naabm Isa al-Masige lee dooyde ƿ naade ing aan ƿkɔ genaagen kɔŋde kalar ƿ bubde kalar. Naade lee ƿ kalar ƿ lee eem Raa taa naapki. ⁴³ Ute jee kaan naabm Isa al-Masige se, Raa tēd nakŋ-kɔkɔbge dena ute nakgen ken taad ƿkɔŋ Raa. Ute nakgen jaay naade tēdse ɔ jeege paac beer Raa ki. ⁴⁴ ƿ jee ken aal maakde do Isa al-Masi ki se, naade ƿkɔ taarde kalar ƿ nakŋ paacŋ jaay naade ƿkse nig aakiñ ute naapa. ⁴⁵ Naade dugŋ naatn ute maakŋ-gɔtdege ƿ ute nakdege ƿ gursn se naade nig aakiñ ute naapa ƿ naŋa naŋa kic bo j'ēdiñ nakŋ ken aŋ kaasn kingiñga. ⁴⁶ Daayum bii-raa naade tus daan ƿkɔ *Bee Raa ki ute maakŋ kalar. Naade lee ƿ kalar bee naapge tu ƿ gɔtn kɔsde ki se, naade lee ƿ ƿ ute maak-raapo ƿ taar dim tap bo, naade ƿkɔ maakde ki eyo. ⁴⁷ Ken jeege jaay aakde naade tēd bin se, naade jede. ƿ jee ken aal maakde do Isa al-Masi ki se naade tɔm Raa, ƿ te naan se bii-raa Meljege Isa al-Masi lee aaj jeege maakŋ *kusiñde ki ƿ daayum jeege ziid do jeege tun aalga kaal maakde doŋ ki se.

Pier ute Jan ēd lapi debm k-runguy ki

3 Bii kalar teger aan kaada mɔtɔ ken k'lee k'ljeem *Raa jaay aas se, Pier ute Jan ook baa daan ƿkɔ *Bee Raa ki gen keem Raa. ² Gɔtn se k'l'luun k'baano baa ute gaaba kalar gɔtn k'l'loojñ tap bo naan k-runguy. Gaabm se, bii-raa naade baado lee ɔl tɔnd-ñ cē taa doobm Bee Raa ken k'danñ taa *Doobm Aak Jiga* se ƿ bii-raa, naan lee baay baay gɔtn jeege tun lee baado daan ƿkɔ Bee Raa ki se. ³ Ken naan jaay aak Pier ute Jan endo kend daan ƿkɔ Bee Raa ki se, naan baay dim gɔtde ki.

⁴ Ken naade jaay booy taariñ se, gɔtn se naade ƿkɔ daara ƿkɔ ondiñ kaama tak ƿ Pier deekiñ ƿ: «'Terl aak-

† Aak JI 3.1-5. †† Aak KKR 16.8-11. ‡ Aak KKR 110.1.

jen tu!»⁵ Gōtn se gaabm se t̄erl aakde ɔɔ naan̄ saap maakiŋ ki ɔɔ kaadn̄ naane naade aŋ k̄edn̄ dim. ⁶ Gaŋ Pier deekiŋ ɔɔ: «Daab ute pudda se maam m'ɔk̄ eyo, num nakŋ maam m'ɔk̄ se bo, m'aisiŋ k̄ed̄a. M'ɔk̄ ute ro Isa *al-Masi ken k̄odn̄ Nazaret se, iŋ 'leal!»

⁷ Gōtn se naan̄ kiŋ ute ji daamiŋa ɔɔ uun̄ daariŋa ɔɔ gōtn̄ ese sum bo kaam kiriciŋa ute kaam j̄eŋ se naar s̄eŋ daapa. ⁸ Gōtn se naan̄ iŋ kirit ɔɔ daara ɔɔ baag leal Naan̄ end ute naade daan b̄ɔɔ 'Bee Raa ki, lea, taala ɔɔ ɔɔm Raa.

⁹ Jee ute d̄ende paac se aakiŋa ken naan̄ lea ɔɔ ɔɔm Raa se. ¹⁰ Jee se paac aak jeeliŋa naan̄ bo debm ken lee tiŋgo ɔ̄e taa doobm 'Bee Raa ken k'ɔdan̄iŋ taa Doobm Aak Jiga jaay lee baayo se. Ken naade paac jaay aak nakŋ t̄ed̄ ese se, nakŋ se deel dode ɔɔ ɔkden taad̄ eyo.

Pier taad̄ jee d̄enge tun daan b̄ɔɔ *Bee Raa ki

¹¹ Gōtn se Pier ute Jan naade daar daar metn̄ daab ki ɔɔ daabm se k'ɔdan̄iŋ *Daabm Salomon*. Gaabm se k̄ɔk̄ naan̄ t̄ɔk̄de se ɔɔ ɔk̄den eyo. Gōtn se jeege d̄ena aŋ baado ɔ̄e taa nakŋ deel paac se ɔkden taad̄ eyo.

¹² Ken Pier jaay aak jee d̄engen aŋ baado gōt̄de ki se, naan̄ deekden ɔɔ: «Naase gaan *Israelge, gen d̄i jaay gaabm ese ɔ̄e lapi sum bo jaay naase ɔk̄sen taad̄ ey se? Naase aakjeki bin se gen d̄i? Gen naase ki num 'saapki ɔk̄i gaabm ken iŋ lee se ute ɔk̄gje ɔk̄u, ɔk̄i j'ɔk̄i taar Raaje se bo ɔk̄ bo naan̄ ɔ̄e lapi l̄e? ¹³ Raa gen bubjege *Abraam, gen Isaka ɔɔ gen *Yakub se †, naan̄ bo debm ken *nook Isan, debm t̄ed̄n̄ naabiŋa, ken naase ɔk̄ ɔk̄i kaam ji ɔk̄gge tu ɔɔ ɔk̄ undiŋki naan̄ Pilat ki. Ey num Pilat se, je aŋ ɔk̄ ɔk̄. ¹⁴ Naan̄ l̄e, debm *salal ɔɔ debm daan ki naan̄ Raa ki, gaŋ naase 'baatiŋki ɔɔ 'jeki debm ɔk̄ jeege se bo, j'asesiŋ ɔk̄ ɔk̄. ¹⁵ Num Mel-kaaja tap bo, naase 't̄ɔk̄iŋki. Gaŋ Raa se duriŋoga daan yoge tu ɔɔ naaje se j'laakiŋga ute kaamje. ¹⁶ Anum gaabm naase aakiŋki naanse ki ese se, naase paac 'jeeliŋki. Naan̄ jaay ɔ̄e lapi se ute ro Isa, taa naaje j'laalga kaal maakje doŋ ki.

¹⁷ «Num b̄ɔɔse, genaamge, maam m'jele nakŋ naase ute magalsege 't̄ediŋkiro se, naase 'jeel ɔk̄kiro te metiŋ eyo. ¹⁸ Gaŋ taar ken Raa ɔk̄ jee taado taargen teeco taariŋ ki taado se bo, aanga doobiŋ ki ken ɔɔ: *al-Masi baadoga num, utu 'dabara. ¹⁹ Bin se naase 't̄erlki maakse ɔɔ 'baakiro gōtn̄ Raa ki, taa naan̄ asen ɔk̄ *kusiŋse. ²⁰ Bin jaay Meljege Raa asen k̄edn̄ gōtn̄ ɔk̄ maaka ɔɔ utu aseno ɔk̄ Isa, naan̄ bo al-Masi ken Raa b̄eɔ ɔk̄sesiŋo. ²¹ K̄ɔr se, Isa kiŋg maakŋ raa ki bini 'kaan̄ bii ken Raa 't̄ɔnd̄ daapm nakge paac 't̄ed̄n̄ kiji. K̄ese bo nakŋ ken jee salal ken taado taargen teeco taar Raa ki taado do ɔk̄iŋ se. ²² Ey num *Musa kic taadoga taad̄ ɔɔ: *Maakŋ genaasege tu se, M̄else Raa utu aseno b̄eɔ k̄ɔnd̄ debm taad̄ taar teeco taar Raa ki aan̄ ḡɔɔ maama, ɔɔ taar ken naan̄ utu asen taad̄n̄ paac se, 'booy uuniŋki*. ^{†23} ɔɔ debm jaay baate booy kuun taariŋ se, maakŋ jeenge tu se j'lan̄ k̄ɔk̄iŋ kutn̄ naatn̄. †

²⁴ «Jee taad̄ taar teeco taar Raa ki paacŋ iŋo do Samūel ki ute jeegen baado metn̄ naan̄ ki se, taadoga

taa nakgen ken b̄ɔɔse aanga se kici. ²⁵ Genaamge, naase se 'gaan̄ jee ken taad̄ taar teeco taar Raa ki do ɔk̄iŋa ɔɔ ɔk̄iŋa ken *Raa ɔk̄iŋa ute bubsege se, ɔk̄iŋa ute naase kici. Taa naan̄ se bo, naan̄ taad̄ Abraam ki ɔɔ: *Ute metjil naai se, maam m'̄ed̄n̄ b̄eɔ metjil jeege tun do naan̄ ki paac*. ^{†26} Deet deet se Raa ɔk̄ do debm t̄ed̄n̄ naabiŋ Isa se naase gaan̄ Israelge tu. Naan̄ ɔk̄iŋo se taa asen t̄ed̄n̄ b̄eɔ ɔɔ bin se naŋa naŋa kic bo 't̄erl naaga do nakge tun jig ey ken naan̄ lee t̄ediŋ se.»

Pier ute Jan naan̄ Yaudge tun *jee kaakŋ metn̄ taarge

4 Kaad̄ ken Pier ute Jan utu taad̄ taad̄ jee d̄enge tu b̄ɔɔt̄ sum bo, *jee t̄ed̄n̄ serke Raage tun metiŋge, magal jeegen iŋg ɔk̄ ɔk̄ *Bee Raa ɔɔ ute *Sadusegen metiŋge baado ɔ̄e. ² Gōtn se naade aak Jan ute Pier se maakde taarde dode ki piriŋ, taa naade dooy dooy jee d̄enge ɔɔ taad̄den ɔɔ aan̄ ɔk̄ *Raa duro Isa daan yoge tu se, jee ooyga kooy kic bo, naan̄ utu aden dur bin kici. ³ Gōtn se naade t̄ɔk̄de ɔɔ baa ɔk̄mbde toof iip dangay ki taa kaada se baaga. ⁴ Ute naan̄ se kic bo, jeegen booy taar Pier ute Jan se maakde ki se jeege d̄ena took uun̄ taar se ɔɔ gōtn̄ se jee aal maakde do Isa ki se ziid baa baa nakŋ gaabge dupu-mii.

⁵ Gaŋ metbeeriŋki se, magal Yaudge ɔɔ magal taa beedege ute jee jeel taad̄n̄ ɔk̄iŋa metn̄ Ko Taar Raage se, naade tus maakŋ ḡeŋer ken Jeruzalem ki. ⁶ Maakde ki se gaabm ken k'ɔdan̄iŋ Annan se, naan̄ bo *magal jee t̄ed̄n̄ serke Raage tu, Kayip ute Jan ɔɔ Alekzander ute jee kuuy se, naade paac se jee maakŋ bee magal jee t̄ed̄n̄ serke Raage tu ɔɔ naade paac utu gōtn̄ ese kici.

⁷ Gōtn se naade ɔk̄ do Pier ute Jan se maakŋ dangay ki ɔɔ baandeno naande ki ɔɔ t̄ɔnd̄ metde ɔɔ: «Gaabm se, naase ɔ̄ediŋki lapi se ute ro naŋa ɔɔ ɔk̄iŋ se tap bo, naase ɔ̄iŋkiro gay?» ⁸ Gōtn se Pier, ken *Nirl Salal doocga dooc maakiŋ se, taad̄den ɔɔ: «Naase magal Yaudge ute magal taa bee Yaudge se, ⁹ jaaki naase 'baan̄kiro naanse ki se gen t̄ɔnd̄ metje taa gaabm ken k-runguy jaay ɔ̄e lapi se. ɔɔ naase 'je aki jeele ute doobm gay jaay bo gaabm se ɔ̄e lapi. ¹⁰ Naase jeege paac ɔɔ naasen paacŋ gaan̄ *Israelge se 'jeelki ute ro Isa *al-Masi ken k̄odn̄ Nazaret, ken naase 't̄up ɔk̄iŋki ro kaag ki jaay, Raa duriŋoga daan yoge tu se, ute ɔk̄iŋ Isan se bo, gaabm daar naanse ki se ɔ̄e lapi.

¹¹ Taar se k'raaniŋga raan̄ maakŋ Kitap ki ken ɔɔ:

Ko ken naase jee kiiŋ beege baatiŋki jaay ɔk̄ undiŋki naatn̄ se,

naan̄ se bo ken t̄ed̄ga ko ken gakiŋ bea. †

Ko ara se, taad̄ te Isa. ¹² Taa naan̄ se bo 'booyki m'asen taada, ken ɔ̄e kaaja se, Isa kaliŋ ki sum. Ey num, do naan̄a ute magaliŋ se, Raa ɔ̄e ɔk̄ te nam gam kuuy ken 'kaajiŋ jeege eyo.» ¹³ Naan̄ ken se jee ken lee aak metn̄ taar jeege se booy taar ken Pier ute Jan jaay taad̄ beer ey paac paac se, taar se ɔk̄den taad̄ eyo, gaŋ naade saapm ɔ̄iŋ Pier ute Jan se jee bin sum, ɔ̄e dooy te den eyo. Nabo naade jeele, naade se jee leedoga ute Isa.

¹⁴ Ken naade jaay aak gaabm ken ɔ̄e lapi jaay daar daar

† Aak Ekz 3.6, 15. †† Aak Dt 18.15-16. ‡ Aak Lb 23.29.

†† Aak Jen 22.18 ɔɔ 26.4. †† Aak KKR 118.22.

ceede ki se, taar dim ken naade aden terl tap bo ch eyo.

¹⁵ Gctn se naade taad k: «Pier ute Jan se, kl'j'laak kl'teede naatn maakn bee ken k'lee kl'laak metn taarge se.» Gctn naade Yaudgen jee kaakn metn taarge se bo taad d'k'k' taarde ute naapa. ¹⁶ Gctn se naade taad k: «Jee se tap bo j'ladeki tedn k di? Taa jee Jeruzalem ki paac se le, booyga nakn-k'k'bm naade ted se. K' nakn-k'k'bm se le tood tal j'laki ch naaj do ki eyo. ¹⁷ Num naaje se kl'je eyo ken taar se jaay 'w'w'k'k' jeege an booy paac se. Bin se j'lacdeki kaama taa naade m'k'k' ro Isa se j'l'nte taadin nam ki.» ¹⁸ Gctn se naade danjo Pier ute Jan k aacden kaama k: «Naan ki se m'k'k' ro Isa se ch'nte 'taadin ki nam ki k ch'nte 'dooyki jeege ute metn taar se!» ¹⁹ Gan gctn se Pier ute Jan ter-lden k: «Gen naase ki num naan Raa ki se, ken gay bo doobina? K'booy kuun taar naase l'bu k'booy kuun taar Raa le!» ²⁰ Deer num, naaje se k'k' do eyo do nakge tun naaje j'aako ute kaamje k k'booyo ute bije se.»

²¹ Gctn se Pier ute Jan se jee kaakn metn taargen Yaudge se ter aacden kaama daala jaay bo d'k'k' t'ld. Naade ch te doobm ken aden dabar eyo, taa naade beer beer jee denge tu k do nakge tun deel se jeege paac *nook Raa. ²² Anum gaabm ken Pier ute Jan tedn nakn-k'k'bm jaay naan ch lapi se, naan baarin cir si-k'k'.

Jee Raage tond metn Raa taa aden kedn kaay kaama

²³ Ken Pier ute Jan jaay k'l'k'k' k'l'toldeno se, naade baado ch jeedege k taadden taargen ken *magal jee tedn serke Raa ki ute magal taa bee Yaudge taaddeno se. ²⁴ Ken jeedege se jaay booy taar Pier ute Jan se, naade iin taa tond metn Raa ute maakn kalan deek k: «Raa Sidburku, naai bo debm aalo maakn raa ute do naan k baarge k ute nakgen maakde ki se paac. ²⁵ Buli bubje *Daud se, naai bo debm edino *Nirl salal k Nirl Salal ese bo ken ch'nt taado k:

Jee do naan ki ute metjildege paac tap bo ing bo gen je taamooyo

k d'k'k' taarde kalan gen tedn nakn ch aay ey se tap bo, taa di?

²⁶ Gaaringen do naan ki daap rode gen tedn k'k'k' ; k magalgen do naan ki tusu

taa baatn Meljege Raa ute gaar ken naan beer ch'ndino se. †

²⁷ Deere, taar se taar met ki. Maakn geger ken Jeruzalem ki se, *Erd ute Pons Pilat, tus d'k'k' taarde kalan ute jee ken Yaudge ute kengen Yaudge eyo taa baatn Isa debm tedn naabi salal ken naai 'beer ch'ndino. ²⁸ Bin se ute k'k'gi se, naai uunoga doa k naade tedinga an k'k' ken naai maaki jen ro ki. ²⁹ Melje, naai aaka kiibm kaacn ken naade iib aacje naajen k'bulige se, borse ed-jen gaab-k'k'k' taa k'l'taadn taari kic bo k'beer eyo.

³⁰ 'Taad k'k'gi jeege tu, ute ro Isan debm tedn naabi salal se, ed lapia jee k'k'ngge tu k 'tedn nakn-k'k'bge ute nakgen deel doa.» ³¹ Ken naade jaay eem Raa aas se, gctn naade tusn ro ki se naan tea. Gctn se naade

paac Raa doocde ute Nirl Salal. K' gctn se naade baag taadn taar Raa jeege tu beer eyo.

Jee Raage nig nakdege ute naapa

³² Jee ken aal maakde do Isa *al-Masi ki ute dende se, naade ing ute maakn kalan k taarde kic bo kalan. Maakde ki se nam jaay 'taadn k nakn se gen maama se g'k'. Num gan nakn naade k paac se ch'bin taa naapki. ³³ Ute k'k'ng Raa se, *jee kaan naabm Isa al-Masige se taad jeege tu tap bo beer eyo k: «Melje Isa se duroga daan yoge tu k naaje j'l'aakinga ute kaamje.» Gctn se jee Raage paac se Raa teddenga b'e den aak eyo. ³⁴ Maakde ki se nam tap bo dim daayin eyo. Taa jee k'k' maakn-g'k' ute beege se dugina k baano ute gursina. ³⁵ K' gursn ese se naade baado edin ji jee kaan naabm Isa al-Masige tu. K' nanja nanja kic bo, j'edin nakn ken an kaasn kingina.

³⁶ Maakde ki se, gaaba kalan ron Yusup ken jee kaan naabm Isa al-Masige danin ute ro Barnabas. (Barnabas se je deekn k: goon ed kaay kaama jeege tu.) Naan se metjil gen Lebige k naan j'l'ooin taa naan Sipir ki. ³⁷ Naan se dugn ute maakn g'ctina k gursin se, naan baado edin ji jee kaan naabm Isa al-Masige tu.

Ananias ute Sapira ted taar-k'k'bm

5 Num gan maakde ki se, debm kuuy ron Ananias ute mendin ron Sapira, naade se k'k' g'k'. K' naade se d'k'k' taarde kalan baa dugn ute g'ctde se naata. ² Naan ute mendin se, gursn se naade gaan ute metina k gctn se gaabin baan ute gursn k'k' se, ji *jee kaan naabm Isa al-Masige tu. ³ Gctn se Pier deekin k: «Ananias, gen di jaay naai ch *Bubm sitange baado end dooc maak ki bin se? Ken 'gaan met k'k'pm gursi g'cti ki se kese taar-k'k'bm ken naai 'ted se tedn *Nirl Salal ki. ⁴ Ken dugin te ey le g'k' se gen naai tap ey la? K' ken naai jaay duginga kic num, gursin se gen naai ey la? Ken cli jaay taad taar-k'k'bm se gen di? Taar-k'k'bm ken naai tedin se, 'tedin jikilimge tu eyo, gan naai tedin *Raa ki.»

⁵ Ken jaay Ananias booy taar se, naan aal ooc ooyo k jeege paacn jaay booy labar ese se, beere baa k'k' tak tak. ⁶ Gctn se, gaan k'k'ge baado teelin ute kala k uun baa ch'lin maakn iib ki.

⁷ Ken nakn se deel jaay baa baa nakn ler m'k' se, mend Ananias baado end gctn jee kaan naabm Isa al-Masige tu se; nabo nakn ken aan do gaabin ki se, naan jeel eyo. ⁸ Gctn se Pier tesin k: «Gctsen naase 'dugin ki se, kese bo gursin paac sum ne?» Menda took k: «Ye. Kese bo gursina.» ⁹ Gctn se Pier terlin k: «Gen di jaay naai ute gaabi 'k'k'ki taarse gen naam *Nirl Raa se? 'Booyo! Jee ken k'lo gaabi maakn iib ki se aanga taa doob ki. 'Booy gctn jede! Naade utu baado ai baa kuun kli naai kici.»

¹⁰ Gctn ese sum bo, menda se naar ooc ooy naan Pier ki. Ken gaan k'k'ge jaay aan se, naade end se ch'ng naan ooyga k naade uun baa ch'lin maakn iib ki ce gaabin ki. ¹¹ Gctn se jee *egliz ki paac ute jee kuuy

† Aak KKR 2.1-2. Gaar ese je taad ute *al-Masi.

paac jaay booy labar ese se, naade beere baa akde tak tak.

*Jee kaan naabm Isa al-Masige ted nakn-kaabge dena

¹² Raa ol jee kaan naabm Isa al-Masige se ted nakn-kaabge dena ute nakgen deel doa naan jeege tu. Naade paac taarde kalan k lee tus metn daabm Salomon ki. ¹³ Anum jee kuuy se nam tap bo took gen tum te naade eyo; gan jee denge se lee koom jee aal maakde do Isa *al-Masi ki se. ¹⁴ Ute naan se kic bo jeege dena, mendge ute gaabge, took aal maakde do Isa al-Masi ki k baado zid do jeege tun aalga kaal maakde do Isa al-Masi ki se. ¹⁵ Taa nakn-kaabgen jee kaan naabm Isa al-Masige lee ted se, ol jeege teecno ute jee koonge tuun taaldeno do danalge tu ey le do raagge tu; naade baado tondden do doobge tu, taa ken Pier deel deel jaay nirlin deebga dode ki se, som maakde ki se, nam kalan utu 'knl lapia. ¹⁶ Gctn se jee-gen kuuy kic bo dena ken iinoo maakn naange tun ken ee geger ken Jeruzalem ki, naade baano ute jee koondege k jee ken ak koon sitange. Gctn se naade paac kn lapia.

*Jee kaan naabm Isa al-Masige k'tak l'j'ombden dangay ki

¹⁷ Do nakge tun ted se, *magal jee tedn serke Raa ki ute *Sadusegen ute naan se, tedn maak-kilimi ro jee kaan naabm Isa al-Masige tu k gctn se naade iin rode ki. ¹⁸ Gctn se naade tk ombden dangay ken k'lee k'takn k'tal jeege. ¹⁹ Gan maakn koch ki se, *kdn Raa baado kdn ute kaam taar dangayge se naatn k kdc teecdeno naatn k deekden k: ²⁰ «'Baaki daan koch *Bee Raa ki k taadki taargen paacn ken ed kaaja se jeege tu.» ²¹ Gctn se naade took do taar kdn Raa ki k tanokrin koch sum bo, naade baa daan koch Bee Raa ki k naade baag dooy jeege gctn ese.

Ken *magal jee tedn serke Raage tu ute jeenge jaay aan gctn naade lee aakn metn taar jeege se, naade danj magalgen taa bee *Israelge tu k ute jeegen lee aak metn taar Yaudge se, gctn se naade tusu k ol k k'baa k'takdo jee kaan naabm Isa al-Masige se naatn maakn dangay ki k k'baandeno. ²² Num jee ken k'j'olde naaba taa baa kaakn jee dangayge se, naade aan se onden te eyo. Gctn se naade k terl baado kn jee oldeno se k taadden metn taar nakgen deel se paac k: ²³ «Ken naaje jaay j'laan se, k'j'oln kaam taar dangayge se k'gaasinga gaas ute l'kerle k jee ken lee koch jee dangayge se le, daar daar taa-doob ki. Nabo ken naaje jaay k'takd kaam taara se, j'oln te nam maak ki eyo.» ²⁴ Ken magal jeegen lee koch Bee Raa ute magal jee tedn serke Raage tu jaay booy taar se, gctn se taar naade taad tap bo jeel eyo. Anum naade tond metn naapa do nakge tun deel se. ²⁵ Gan gctn se deb kalan iino daan koch Bee Raa ki baado taadden k: «'Booyki, bere, jeegen naase tk ombdeki dangay ki se, borse naade utu daan koch Bee Raa ki k daar dooy dooy jeege.» ²⁶ Gctn se magal jeegen lee koch Bee Raa

se iin baa ute jeenge tk baandeno ute jee kaan naabm Isa al-Masige se, nabo ute taa koch eyo, taa naade beer beer jee denge tu k som aden tund te ko cere.

*Jee kaan naabm Isa al-Masige naan Yaudge tun *jee kaakn metn taarge

²⁷ Ken jee ken lee koch jee dangay ki jaay tk baano ute jee kaan naabm Isa al-Masige naan Yaudge tun jee kaakn metn taarge se, gctn se *magal debm tedn serke Raa ki teesde k: ²⁸ «Naaje k'gaassen j'oln kn ten 'dooyki jeege ute ro gaabm se bin ey la? Aakki nakn naase 'tedki se jaayo? Jeegen Jeruzalem ki se le, naase 'taad 'd'okdekiga paac. Naase 'je aki k'ol moosn gaabm se 'k'ochpm mindje ki.» ²⁹ Gan Pier ute jee kaan naabm Isa al-Masigen kuuy terlden k: «Bee ki num, nakn ken Raa maakn jen ro ki se bo, j'oln ted jaay k'tedn nakn ken jikilimge maakde jea. ³⁰ Naase bo jee ken tup k'olki Isa ro kaag ki, gan Raa bubjege, durinoga daan yoge tu, ³¹ k uun baa kondinga do ji daamin ki, k tedin naan bo tedga gaar jeege k Debm Kaajn jeege taa k'okn doobo gaan *Israelge tu gen terl maakde, k Raa aden koch *kusindge. ³² Do nakge tun deel paac se, naaje k'saadinge k *Nirl Salal ken Raa ed jeege tun tookga taarin se, kic bo saada.»

³³ Ken naade jaay booy taar se, maakde taarde pirin aan koch aki doobo, k naade je aden koch. ³⁴ Num gan gaaba kalan naan koch *Parizi, naan maakn Yaudge tun jee kaakn metn taarge se kici k naan se ron Gamaliel. Naan se debm jeel taad koch metn Ko Taar Raa gen Yaudge k gaan Israelge paac aalin maak ki. Naan iin daar naan jeege tun se k taadden k: «Jee se, k'okdeki naatn jaayo.» ³⁵ Ken jee kaan naabm Isa al-Masige jaay j'oln k'teedden naatn sum se, naan taadden k: «Naase genaamgen gaan Israelge, kndki k'okdo do nakge tun naase 'je aki tedn do jeege tun ese. ³⁶ 'Jeelki, koch koch ara sum bo, gaaba kalan k'danin Tedas. Naan se ted ron aan koch debm k'jeel jeel gctn ol gaabge baa baa nakn kaar-koch se baa metn ki. Gctn k'takn sum se, gaabgen metn ki se aan koch k naabde se le daara. ³⁷ Ter kaad ken magal jee taa naan *Roch ki jaay iin taa medn jeege se, naan ken se, gaaba kalan koch Galile k'danin Judas se, naan kic ted jeege dena baa metn ki. Ken naan jaay k'takn se, jee metn naan ki se kic bo aan koch. ³⁸ 'Borse, maam m'je m'asen taada: koch dose koch ro jeege tun ese, k'okdeki naade baa. Ken nakn naade ted se jaay gen jikilimge sum le, utu 'daar kalin ki. ³⁹ Num, ken nakn naade ted se jaay gen Raa le, naase anki koch daar eyo! Kndki k'okn, koch baa naase aki tedn jee taamooy Raage!» Gctn se naade took uun taarin. ⁴⁰ Naade ol k'dan k'baano ute jee kaan naabm Isa al-Masige se k gctn se naade ol k'okndden ute meeje k gaasde k k'oln taadn ro Isa *al-Masi se nam ki, k bin jaay bo naade koch k'okde. ⁴¹ Ken jee kaan naabm Isa al-Masige jaay teeco gctn ese se, maakde-raap sakan taa Raa se onde naade se jee an kaasin gen dabar taa Isa. ⁴² Ute naan se kic bo, bii-raa daan koch *Bee Raa ki k maakn

beege tu se, naade daayum lee dooy jeege ɔ taadden Labar jigan gen Isa se jeege tu. ɔ jeege se, naade lee taadden ɔ: Isa se bo, al-Masi.

Maakŋ jeege tun maakŋ *egliz ki se k'beer k'ɔɔɔ jeege cili gen tɛdn naaba

6 Anum kaad ken se jee aalga maakde do Isa *al-Masi ki se ziid tɛd dena, baa ute naande. Num gan maakde ki se, Yaudgen taad taar Grek se taad naan ki ro Yaudge tun taad taar naanɔde mala se. Taa aanga gɔtn k'nign naka mɛnd-daayge tu se, mɛnd-daaygen taad taar Grek se, k'lee k'dirigde dirigi. 2 Gɔtn se *jee kaan naabm Isa al-Masigen sik-kaar-di se, dan tus jee aalga kaal maakde do Isa al-Masi ki se paac ɔ deekden ɔ: «Naaje se j'kɔn kɔn gen taadn taar *Raa jeege tu jaay bo k'baa lee nigŋ nakŋ ɔɔɔ jeege tu eyo. 3 Taa naan se genaamge, maakse ki se 'beer 'lɔɔɔki gaabge cili ken jeege aalde maak ki ɔ maakde dooc te *Nirl Salal ɔ jee jeel-taara. Bin se naaje jee kaan naabm Isa al-Masige se, naabm se j'adesin kɔn kaam jide. 4 ɔ naaje se le j'kɔn roje paac gen keem Raa ɔ gen taadn taar Raa jeege tu.»

5 Jee aalga kaal maakde do Isa al-Masi ki ken tus gɔtn ese paac se, took do taarde ki se. Gɔtn se jaay naade beer ɔɔɔ Etien; naan se debm ken aal maakŋ paac do Raa ki ɔ maakŋ dooc ute Nirl Salal. Naade beer ɔɔɔ Pilip, Prokor, Nikanor, Timon, Parmenas ɔ Nikolas ken ɔɔɔ Antɔs ken tɛdga roŋ ɔɔɔ Yaudge se kici. 6 Jee tus gɔtn ese baano ute jeegeŋ k'beer k'ɔɔɔden cili se naan jee kaan naabm Isa al-Masige tu ɔ naade eemden Raa ɔ tɔndden jidege dode ki.

7 Naan ken se, jee aalga kaal maakde do Isa al-Masi ki se, taad ɔɔɔ taar Raa se jeege tu. ɔ jee ken jaay aalga kaal maakde do Isa al-Masi ki se ziid tɛd dena maakŋ geger ken Jeruzalem ki. Gɔtn se, *jee tɛdn serke Raage tu se kic dena baado took aal maakde do Isa al-Masi ki.

Jeege baado ɔɔɔ Etien

8 Etien se, Raa tɛdinga beerŋa ɔ tɛdinga ɔɔɔ gen tɛdn nakgen deel doa ute nakŋ-ɔɔɔngen magal magala naan jeege tu. 9 Gan do nakge tun naan tɛd se bii kalan Yaudgen iigo geger ken Siren ki ute kengen iigo geger Alekzandri ki, naade lee tus tus maakŋ *bee ken Yaudge lee tusn maak ki se. Bee se k'danŋ *Bee Yaudgen j'ɔɔɔdenŋa ɔɔɔ dode maakŋ bul ki* ɔ naade lee tum ute Yaudgen iigo taa naan Silisi ki ute gen Azi ki. Gɔtn se naaden jee ɔɔɔ kaam ɔ se paac baag naanŋ ute Etien, 10 ɔ taar jaay *Nirl Salal ɔn naan taadden se, taar naade 'kɔn jaay an tɛr tap bo, naade ɔ eyo, taa jeel-taar Etien se, Nirl Salal bo tɛdn.

11 Aan ɔɔ taar naade an tɛr kic bo ɔ ey se, gɔtn se naade goon baa rejo jee taar-ɔɔɔge ɔ naade paac baado taad ɔ: «Naaje se k'booyga te bije taar ken jaay Etien lee taad taar ing kus ro *Musa ki ɔ ro Raa ki se.»

12 Gɔtn se naade ɔɔ metn jeege dena, metn magal taa bee Yaudge ute metn jee jeel taadn ɔɔɔ metn Ko Taar

Raage tu ɔ naade baado ɔkɔn ɔ baansin naan Yaudge tun *jee kaakŋ metn taarge. 13 Gɔtn se naade taad taar-ɔɔɔ ro Etien ki daala ɔ: «Aakki gaabm daar se, naan bo debm ken lee taad taargen ing kus ro *Bee Raa ki ɔ ro *Ko Taar ken Raa edo Musa ki.»

14 Naade taad ɔ: «Naaje se k'booyga booy ute bije ken naan deek ɔ Isan ɔɔ Nazaret se utu an ɔɔɔ ute Bee Raa se naata ɔ ro nakge tun Musa dooyjeki se le, naan utu an tɛr 'tɛdn kuuy.» 15 Ken jee paacŋ ing maakŋ bee ken Yaudge lee aakŋ metn taarge se, naade paac ɔnd kaamde tɛnɛn Etien ki ɔ naade aak daan kaaminŋ se tec aan ɔɔ daan kaam *kɔdn Raa.

Etien taad taara naan Yaudge tun *jee kaakŋ metn taarge

7 Gɔtn se *magal debm tɛdn serke Raa ki tɔnd met- ing ɔ: «Taar k'taad roi ki se, met ki ne?» 2 Etien tɛr- liden ɔ: «Bubumge ute genaamge, udki bi jiga do taar ken m'asen taad se. Kaad ken *Abraam utu ing king taa naan ken Mezapotami ki se, naan ken se naan taad te taa tɛtɛn geger ken Aran ki ey ɔɔɔ, gɔtn se bo *Raa te magalinŋ teec naanŋ ki, 3 naan deekinŋ ɔ: *Iin ɔ naanŋ ute taasige ɔ 'baa taa naan ken maam m'ai taada*. 4 Gɔtn se Abraam iin ɔ taa naan Kaldege ɔ baa ing Aran ki. Ken bubinŋ jaay ooy se, Raa deekinŋ ɔ: «Iin ɔ gɔtn ese,» ɔ naan iin baa ing taa naan ken borse naase utu ingki maak ki se. 5 Ken naan jaay aan gɔtn ese, Raa taadinŋ ɔ utu an kɛdn taa naan ese ɔ naan se 'kɔɔpm metjilinŋ ki. Gan kaad ken se ɔɔ ɔɔ kic bo, Raa tɛdn te eyo ɔ gɔtn naan an ɔɔ metinŋ kic bo ɔɔ. Tɛr naan ken se, Abraam goono kic bo ɔ eyo. 6 Raa taadinŋ ɔ: *Metjilinŋ se utu baa king taa naan jeege tu ɔ jee se utu aden tɛdn bulu ɔ aden dabar gen baara kaar-ɔɔ*. 7 Gan jeegeŋ utu aden tɛdn bulu se, Raa deek ɔ: *Jee se, maam m'utu m'aden kɔn ɔɔ dode ki ɔ ken nakgen se jaay deelga num, metjili se utu ade teecŋ maakŋ naan ken se ɔ utu ade baa am lee keem gɔtn ara*. 8 Gɔtn se *Raa ɔɔ ute Abraam taadinŋ ɔ kɔn ɔɔ. Bin bo Abraam oonŋ goonŋ Isaka ɔ ken Isaka jaay j'ooŋn ɔ bii marta se, naan ɔn ɔɔ. ɔ Isaka kic bo ɔn ɔɔ goonŋ *Yakub ki ɔ Yakub ɔn ɔɔ geninge tun gaabgen sik-kaar-dio. Naade se bo bugjege.

9 «Gɔtn se bugjege se tɛd maak-kilimi ro genaade Yusup ki ɔ naade ɔ baa duginŋ jeege tu ɔ jee se uun baansin Masar ki. Gan Raa se utu te naanŋ, 10 ɔ naan ɔɔ naatn maakŋ nakge tun ɔ ken aan donŋ ki se paac. Naan tɛdn jeel-taara ɔ tɛdn tɛd debm metɛke ɔ Gaar magal gen Masar se aakinŋ se ɔɔ. Taa naan se bo, naan ɔnŋ magala taa naan Masar ki ɔ ɔnŋ beenŋ paac kaam jinŋ. 11 Gan ɔɔ se, bo end taa naan ken Masar ute magalinŋ ɔ maakŋ taa naan *Kanan ki kici. Bo se ɔɔ dabar jeege dena ɔ bugjege se je nakŋ ɔɔ kic bo ɔ eyo. 12 Ken Yakub jaay booy k'ɔn nakŋ ɔɔ utu Masar ki se, deet se naan ɔ bugjege gen baa

† Aak Jen 12.1. †† Aak Ekz 3.12. ‡ Aak Jen 15.13-14. †† *Kɔn kɔnd ara se bo, kese nakŋ kaakŋ jeel ken taad ɔ *Raa ɔɔkga ute Abraam.

dugŋ nakŋ ככא. ¹³ Ter naan ɔlden gen k-dige ככ naan ken se, Yusup tɛd genaange aak jeeliŋa ככ gɔtn se sum bo, k'baa k'taad metjil Yusup se Gaar magal ken taa naan Masar ki se. ¹⁴ Yusup ɔl danjo bubinŋ Yakub ken ing taa naan Kanan ki ככ naan baado ute jeengen maakŋ beŋ ki paac, ככ naade paac se jeege sik-cili-kaar-mii.

¹⁵ «Ken Yakub jaay booy se, naan iinŋ baa ute jee maakŋ beŋ ki paac taa naan Masar ki. Naan ute bugjege se, naade ting gɔtn ese bini ooy maak ki.

¹⁶ Yodege se, naade tɔs baanden geger ken Sicem ki ככ baa tɔlden maakŋ iib ken Abraam duginŋ ji gaan Omorge tu ute pudda taa naan Sicem ki se.

¹⁷ «Aan gɔk kaadn taar ken Raa taad Abraam ki aan kaan doobinŋ ki se, jeejegen ing taa naan Masar ki se, dir ziid tɛdga dena. ¹⁸ Naade ting bini aan do gaar ken kuuy gen Masar ken jeel Yusup eyo. ¹⁹ Gaar se, naan deb pitini ככ derlo jeejege. Naan dabardeno ככ tɛdden utu taa כככ ככ ɔlden naade bini ŋ gendege naatn taa 'kooyo.

²⁰ «Kaad ken se bo, j'looŋŋ *Musa. Naan se goon aak bæe ken ɔkɔ Raa ki. Naan ting bee bubinŋ ki se laapa mɔkɔ. ²¹ Ken bubinŋ ute koŋ jaay baa ɔndiŋo naatn ככ resiŋo se, gɔtn se goon Gaar magal Masar ki ken menda se, baa ɔŋŋa. Naan uun baansiŋ beŋ ki ככ kiŋ kaadŋ ki aan gɔk gooniŋ mala. ²² Musa k'dooyinŋ ute nakgen jee Masar ki jeel paac se, ככ naan tɛd debm jeel-taara ככ jeel tɛdn nakgen jiga jiga.

²³ «Ken Musa jaay baariŋ aas si-ככ se, naan uun doa gen baa kaakŋ genaangen, gaan *Israelge. ²⁴ Ken naan jaay iinŋ baa kaakŋ genaangen gaan Israelge se, naan ŋ kɔd Masar dabar dabar genaang kɔdn Israel. Gɔtn se naan baango naaka, oociŋ metiŋa ככ tɔnd ɔkɔ ute kɔdn Masar se. ²⁵ Bin se Musa saap ככ tɛdn bin sum bo, ge-naangen gaan Israelge se 'jeele, naan se Raa bo ɔliŋo taa aden kɔkɔn dode. Num ganŋ naade se ŋ jeel ɔk te metiŋ eyo. ²⁶ Metbeŋki se, naan ŋ genaangen gaan Israelge dio tɛd tɛd taara ute naapa. Gɔtn se naan je aden tɛdn num naade kɔkŋ taasa ute naapa deekden ככ: «Medumge, naase le 'genaa naapge, num gen di jaay naase 'tɛdki taara ute naapa se?» ²⁷ Num ganŋ debm ken dabar dabar debinŋ se ɔt ɔk Musa naatn ככ deekiŋ ככ: «Naai se, ken ɔndi magala gen kɔkɔ doje ki tap bo, naŋa? ²⁸ Lɔ naai 'je am ɔkɔ aan ככ ken terko naai 'lɔkɔ Masar se le? ²⁹ Ken Musa jaay booy taar se, naan beere ɔkiŋa ככ naan iinŋ aŋ baa ing taa naan Madian ki aan gɔk cɛkɛ. ככ gɔtn naane se bo, naan toojo gaangen gaabge dio.

³⁰ «Ken naan jaay ting aas baara si-ככ se, bii kalan naan iinŋ baa do kɔd-baar cɛkɛ ko ken k'danŋ Sinai ככ gɔtn se Raa teeciŋ naaniŋ ki aan ככ *kɔdn Raa ככ naan aakiŋ se aan gɔk kɔk poodo ɔk kɔk maakŋ ji kaag ki.

³¹ «Ken Musa jaay aak kɔk poodo ɔk maakŋ ji kaag ki ככ ji kaag se ɔs ey se, naan aak se ɔkiŋ taad eyo. Gɔtn se naan iiko kɔk taa aŋ kaakŋ kɔk. Ganŋ naan booy mind Meljege Raa ken taadŋ ככ: ³² *Maam bo m'Raa gen bugi, Abraam, Isaka ככ Yakub*. † Gɔtn se, naan nir-

† Aak Ekz 2.14. †† Aak Ekz 3.6.

lin teece ככ kɔk poodn ken ɔk kɔk maakŋ ji kaag ki se kic bo, naan je aŋ kaak eyo. ³³ Gɔtn se Meljege Raa deekiŋ ככ: *'lɔkɔn ute saai jei ki se naatn, taa gɔtn naai 'daar se, naan gɔtn *salal*. ³⁴ *Deere, kɔkɔn yeɛbm jeemge jaay lee ככ yeɛbde Masar ki se, maam m'aak-ga ככ daayden naade ing daay des des se kic bo, maam m'booyga. ככ m'kɔkɔ m'baado se taa m'je m'aden kɔkɔn dode. ככ kɔrse naai iinŋ baado, maam m'je m'ai kɔli taa naan Masar ki*. †»

³⁵ Ter Etien taadden daala ככ: «Musan ken gaan Israelge ככ undinŋ jaay deekiŋ ככ: *Naai se ken ɔndi magal gen kɔkɔ doje ki tap bo naŋa?* † Naan se bo ken Raa ute doobm kɔdn Raa teeciŋo naaniŋ ki maakŋ ji kaag ki se bo, ken tɛdga magalde ככ debm kɔkɔn dode. ³⁶ Musan ese bo ɔddden naatn taa naan Masarge tu ute nakŋ-kɔkɔbge ככ ute nakgen deel do ken naan tɛdo. Ter naan tɛdo nakŋ-kɔkɔbge kaad ken naan gaanŋdeno Baar Ace ute ken naade tingo do kɔd-baar ki baara si-ככ se kici. ³⁷ Musan ese bo ken ter taado gaan Israelge tu daala ככ: *Raa utu aseno bæer kɔkɔn maakŋ genaasege tu se, deb kalan ken utu 'tɛdn debm taad taar teeco taar Raa ki aan ככ maama*.

††† Musan se bo, kaad ken gaan Israelge tus do kɔd-baar ki se, debm ken daar daan bugjege tu ute kɔdn Raa ken daar taadŋ do ko ken Sinai ki. Naan bo debm ken Raa taadŋo taargen ɛd kaaja jaay naan baado taadjesinŋki se. ³⁹ Num ganŋ bugjege se baate tookŋ kuun taariŋa, ככ naade ככ undiŋa. ככ maakŋ maak-saapde ki se, naade je kɔkŋ terl Masar ki. ⁴⁰ Gɔtn se naade taad *Aarun ki ככ: *'Tɛdjekki raagen ken 'lee naanjege tu taa Musan ken kɔdjekiro naatn maakŋ taa naan Masar ki se le, dim jaay aaniŋ doŋ ki se, naaje j'ɔndki te metiŋ eyo*. †††⁴¹ Kaad ken se, naade ככ daap naka tec aan gɔk goon maraŋa. Naade baado tɔjinŋ *serke naaniŋ ki ככ nakŋ naade tɛdinŋ ute jiden ese bo, naade denŋ ute maak-raapo aan gɔk raade. ⁴² Gɔtn se, Raa terlden naaga ככ res ŋnden naade lee eem nakgen Raa tɔndden maakŋ raa ki gen wɔkɔ kɔk se. Kese aan doobinŋ ki aan gɔk taar ken k'raaniŋ maakŋ Kitapm gen jeege tun taad taar teeco taar Raa ki ken ככ:

Gaan Israelge, daagen naase 'lɔjkiro serke maakŋ baarge tun si-ככ do kɔd-baar ki se, naase 'lɔjkiro maam ki ne?

⁴³ *Gɔkɔ! Naase 'lee 'tuunkiro bee maragsen k'danŋ Mɔkɔk*

ככ 'lee 'tuunkiro nakŋ ken tec aan gɔk k-diji gen maragsen k'danŋ Rapan; nakgen ken naase 'tɛdinŋki ute jisegen se bo tɛdsenga raasegen naase 'lee ergki naande ki.

Taa naan se bo, maam m'utu m'lasen tuur kɔl naan taa naan Babilon ki naane. †»

⁴⁴ Ter Etien taad ככ: «Ken bugjege tingo do kɔd-baar ki se, naade ɔk *kɔkɔ gɔtn ken naade lee kɔkɔn ute Raa. Kɔkɔ se Musa daapiŋ aan gɔk ken Raa taadŋo ככ naan tɛdinŋ tec aan gɔk ken naan aako gɔtn Raa ki se ra ra. ⁴⁵ Ganŋ bugjege se, bee se naade ŋŋ gendege tu ככ

‡ Aak Ekz 3.6. †† Aak Ekz 3.5, 7, 8 ככ 10. ††† Aak Ekz 2.14.

††† Aak Dt 18.15. †††† Aak Ekz 32.1, 23. § Aak Am 5.25-27.

gēndege se bee se naade tuun baan ute naade ƿƿ kaad ken se J̄sue bo naande. Naade end maakŋ naan ken meliŋge Raa tuurde naatn ƿƿ ɔlden naade cirde. Bee se ing daande ki bini aan do Gaar *Daud ki. ⁴⁶ Raa se maakiŋ raap do Daud ki ƿƿ Daud se tɔnd metn Raa ƿƿ ɔlaŋ kɔŋiŋ naan aŋ kɔbm bee naan Raa gen Yakub se. ⁴⁷ Num gan bee ese se gooniŋ Salomon bo baado iiniŋa. ⁴⁸ Gan Raa Taaro se beegen ken jikilimge bo ƿƿ te jide se, naan ing maak ki eyo. Aan ƿƿ taar ken Raa taado maakŋ Kitapm debm taad taar teeco taar Raa ki, ken ƿƿ:

⁴⁹ *Maakŋ raa se gɔtn ken maam m'ing m'ɔsn gaara ƿƿ do naanɔ le gɔtn ƿƿbm jema .*

Bee naase amki ƿƿ tap bo bee tec ƿƿ di?

ƿƿ gɔtn jaay am kaasn m'an jamak bo gayo?

⁵⁰ *Nakgen baa se paac se, maam bo m'tediŋ ute jim ey la ? †»*

⁵¹ Ter Etien taadden daala ƿƿ: «Naase le jee naan taarge ƿƿ bi se le booy taar eyo ƿƿ maakse le, mɔŋɔ. Naase le t'eteki bubsege ƿƿ taar *Nirl Salal taadsen le, naase t'ookki do ki eyo. ⁵² Jeegen taado taar teeco taar Raa ki do dɔkiŋ se, bugsege lee dabardenoga. Naade tɔlɔ jee ken taado bii kaan *al-Masi Debm Daan ki se. Ken naan jaay aan se, naase ƿƿ undiŋki ƿƿ ƿƿ tɔlɔki. ⁵³ Raa taadseno *Ko Taar ken naan edo Musa ki se utu doobm kɔdn Raage, num gan Ko Taariŋ se naase t'ook ingki te do ki eyo.»

Etien k'tund k'tɔlɔŋ ute koa

⁵⁴ Ken Yaudgen *jee kaakŋ metn taarge jaay booy taar Etien taad bin se, maakde taarde piriŋ aan ƿƿ ƿƿ. Gɔtn se naade dɔkŋ taardege ƿƿ iin ro Etien ki.

⁵⁵ Gan Etien, ken maakiŋ dooc te *Nirl Salal se, uun kaamiŋ aak maakŋ raa ki teniŋ ƿƿ naan aak *nookŋ Raa ƿƿ kɔkŋ kɔkŋ kɔkŋ se aak Isa daar daar do ji daam Raa ki. ⁵⁶ Naan deekden ƿƿ: «!Booyki! Maam m'aak maakŋ raa ƿƿ waŋ ƿƿ m'aak *Goon Deba se daar daar do ji daam Raa ki.» ⁵⁷ Ken naade jaay booy taar se, gɔtn se naade tɔkŋ tɔkŋ makŋ ƿƿ turum bidege. Ter naade iin taa naapm paac baado oociŋa. ⁵⁸ Gɔtn se, naade ƿƿ teecŋiŋ naatn maakŋ geger ken se ƿƿ baagiŋ tund te koa taa aŋ ƿƿ. Jeegen saadge se tɔkŋ kal magaldege ƿƿ baado ƿƿbiniŋ metn je goon kɔd ki kalaŋ k'danŋiŋ ɔl.

⁵⁹ ƿƿ kaad ken naade daar tundiŋ tund te ko se, Etien taad ƿƿ: «Melum Isa, kom se ƿƿ kaam ji.» ⁶⁰ Gɔtn se naan erg naan ki ƿƿ ƿƿ makŋ ƿƿ: «Meluma, *kusiŋ naade ted rom ki se, t'edden kaldɛ.» Ken Etien jaay taad taar se aas sum bo, gɔtn se naan ooyo.

8 ɔl took do taar jeege tun tɔl Etien se.

Jeege dabar jee aalga kaal maakde do Isa *al-Masi ki

Bii ken se sum bo, *eglizn maakŋ geger ken Jeruzalem ki se, k'baagden dabar dena. Jee Raagen paacŋ gɔtn ese se aan ƿƿ baa taa naan gen Jude ki ute gen *Samari ki ƿƿ ƿƿ *jee kaan naabm Isa al-Masige sum

bo Jeruzalem ki. ² Jee ken ƿƿ taar *Raa ƿƿ se, ken naade jaay baa duubo Etien se, naade tɔkŋ tɔkŋ taara ƿƿ eyo. ³ Gan ɔl se je eglizn ken Jeruzalem ki se t'edn gɔk. Naan baa bee ute bea tɔko mendge ute gaabgen aalga kaal maakde do Isa al-Masi ki se ƿƿ baado ƿƿbden dangay ki.

Pilip baa taadn Labar Jiga gen Isa se *Samari ki

⁴ Jeegen ƿƿ se, naade baa lee maakŋ naange tun kaam ara kaam ara ƿƿ naade taad Labar Jiga gen Isa se jeege tu. ⁵ Ken Pilip jaay ƿƿ aan maakŋ geger ken kalaŋ bini taa naan Samari ki se, naan baa taadden taar gen *al-Masi se jeege tu. ⁶ Jee den se paac taa naapki took uun taar Pilip, taa naade booyga maan nakŋ-kɔbm ken naan lee ted se ƿƿ naade mala kic aakiŋga ute kaamde. ⁷ Gɔtn se sitange dena teec ro jeege tu ƿƿ ken naade teec teec se tɔkŋ tɔkŋ makŋ ƿƿ jee kɔkŋ sitange se ƿƿ lapia. Gɔtn se jee k-runguyge ute jee ƿƿ dena ƿƿ lapia kici. ⁸ Taa naan se bo, jee ken maakŋ geger ken ese se, maakde raap den aak eyo.

⁹ Kaad ken se gaaba kalaŋ utu ting maakŋ geger ken ese tap ƿƿ gaabm se roŋ Simon. Naan se, do dɔkiŋ tap bo naan debm kɔrdɔ ƿƿ iinŋa num ted nakgen ken jee Samari ki aak kic ƿƿ taad eyo. Naan ted roŋ aan ƿƿ debm k'jeel jeel gɔtiŋa. ¹⁰ Dnd do gaange tun seeme bini aan do jee magalge tu se, naade paac aaliŋ maak ki. Naade deek ƿƿ: «Gaabm se bo tɔkŋ Raa mala ken k'danŋiŋ *Tɔkŋ Magal se* .» ¹¹ Simon jaay baag tedn kɔrdiŋ sum se, daaniŋ dɔkga. Ute kɔrdiŋ se, naan iinŋa num tedden nakŋ-kɔbge ƿƿ ken naade aak tap bo ƿƿ taad eyo ƿƿ ted jeege paac aaliŋ maak ki. ¹² Num ken naade booy taar Pilipm taadden metn taar gen Gaar Raa ƿƿ taar gen Isa al-Masi se, gɔtn se mendge ute gaabge took uun taariŋa ƿƿ naan *batizde. ¹³ Gɔtn se Simon kic bo took aal maakiŋ do Isa al-Masi ki ƿƿ naan kic k'batizŋa ƿƿ gɔtn se, naan ƿƿ metn Pilip tec. Ken naan jaay aak nakŋ-kɔbge ute nakgen deel do ken Pilip lee ted se, naan aak tap bo ƿƿ taad eyo.

¹⁴ Ken *jee kaan naabm Isa al-Masigen Jeruzalem ki jaay booy ƿƿ jee Samari ki kic took uunga taar Raa se, naade ɔldeno Pier ute Jan. ¹⁵ Ken naade jaay aan se, naade tɔnd metn Raa taa jee Samari ki ken aalga kaal maakde do Isa al-Masi ki se taa Raa aden kedn *Nirl Salal, ¹⁶ taa maakde ki se nam kalaŋ tap bo ƿƿ te Nirl Salal ey kɔkŋ, num naade se k'batizde bo ute ro Meljege Isa sum. ¹⁷ Gɔtn se Pier ute Jan baagden tɔnd jide do jee Samari ken aalga kaal maakde do Isa al-Masi ki se ƿƿ naan ken se sum bo, naade ƿƿ Nirl Salal.

¹⁸ Ken Simon jaay aak jee kaan naabm Isa al-Masigen tɔnd jide do jeege tun aalga kaal maakde do Isa al-Masi ki jaay Raa edden Nirl Salal se, gɔtn se Simon taad Pier ki ute Jan ki ƿƿ aden kedn gurs. ¹⁹ Naan taadden ƿƿ: «Edumkiro tɔkŋ se kici, taa debm jaay ken maam m'ɔndga jim don ki num, k'ɔkŋ Nirl Salal bin kici!»

²⁰ Gan Pier terliŋ ƿƿ: «Naai ute gursi se, ƿƿ Raa asen kutn kap, taa maaki ki se naai saap ƿƿ ute gursi se sum bo naai k'ɔkŋ dugŋ nakŋ ken Raa ed jeege tu ƿƿ se!

† Aak Eza 66.1-2.

21 Maakn naab ken ese se, naai bedi gctw ute naaje, taa maakn naai naan Raa ki se, ted nakn ute doobin eyo.
 22 Nakn naai lted jig ey se, naai ckd doi ro ki naatn cw tond metn Raa. Bin sum bo cwm daan Raa utu ai ckwl *kusinigen maaki ki se. 23 Taa maam m'aaki naai se cw nakge paac se tedn gen naai, cw naai se cwpga bulu gen tedn kusina.» 24 Pier ute Jan se, Simon terlden cw: «Naase mala l'cndki metn Raa taa maama, taa nakn naase l'taadki se l'kaan dom ki eyo!»
 25 Ken Pier ute Jan jaay taado nakn ken naade aako cw booyo gctn Isa ki cw taada taar Raa jee Samari ki jaay aas se, naade ck terl Jeruzalem ki. Ken naade baa baa se, maakn naan Samarige tun ute denin se, gctn naade aal maak ki paac se, naade taadden Labar Jiga gen Isa.

Pilip dcdw ute kd *Etiopi

26 Ken nakgen se jaay deel se, *kcdn Raa kalan taad Pilip ki cw: «In l'baa kaam kaam bckw ken gctin kd-cbaara ken doobm ken iing Jeruzalem ki jaay bckw baa Gaza ki se.» 27 Gctn se Pilip naar iing baa. Ken naan baa baa se, naan uun kaamin aak magala kalan, kd Etiopi cw naan se kaasi †. Cw Ncel gen jee Etiopi ken k'danin Kandas se, naan in maalin paac kaam jin cw naan bo debm ken aakin do maalinge tu se. Naan ingo Jeruzalem ki se gen keem Raa. 28 Ken naan terl baa baa se, naan ook ing maakn puusin ki cw dooy makcw taar ken maakn Kitapm gen debm taad taar teeco taar Raa ki ron Ezayi se. 29 Gctn se *Nirl Raa deek Pilip ki cw: «Aan cw metn debm puus se.» 30 Gctn se Pilip aan cw metn debm puus se, cw naan booy gaabm se ing dooy dooy maakn Kitapm gen debm taad taar teeco taar Raa ki ron Ezayi se. Gctn se naan tedin cckw cw deekin cw: «Taar naai ing dooyin se tap bo, naai l'jeel ck metin dey la?» 31 Gaabm se terlin cw: «Taar se jaay nam taad cckum te metin ey se, m'l'jeel cw m' d'io?» Gctn se kd Etiopi se taad Pilip ki cw: «l'Baado ook ing cem ki taa am taad cckw metina.» 32 Kese bo taar Kitapm ken naan ing dooyin se cw taar se taad cw:

Naan se tec aan cw baatn k'l'k'l'baan gen baa cckw, cw naan aan cw *goon baatn ken j'l'j' bckin kic cckw ey se, naan kic bo tec bini taa naan ep te taarin eyo.
 33 *Naan se j'laakin aan cw nakn cere cw gctn ckn cckw ki se, nam tap bo baa te metin ki eyo; cw metjil naan se le, nam tap bo ccktn taad te taarin eyo.*

Cw do naan ki se kinj naan se l'gaanjinsinga duuku.
 ††

34 Gaabm se tond metn Pilip cw: «l'Mooyum tu, ara se debm taad taar teeco taar Raa ki se tap bo, taad ute nanja? Ute naan malin l'bu ute nam nam kuuy le?»
 35 Gctn se Pilip uun mindina cw baagin taadn do taar ken naan dooyin se cw ute taar se, naan taadin Labar Jiga gen Isa. 36 Ken naade uun doobo baa baa se, gctn se naade aak maane cw gaabm se taadin cw: «Aaka,

† Do dckin se gaaringe se jee lee cckw mendge se naade lee tndden kaasi. †† Aak Eza 53.7-8.

berc j'ingga maane! Ne dim jaay am gaasum am *batiz ey se utu la?» 37 [Pilip deekin cw: «Ken naai jaay aal maaki do Isa *al-Masi ki num, maam m'ai batizi.» Gaabm se terlin cw: «Yee, maam se m'tookga Isa al-Masi se Goon Raa.»] 38 Gctn se naan taad cw puus se k'l'daaringa cw naaden di se paac bckw tele maakn maan ken se cw gctn se Pilip batizina.
 39 Ken naade jaay teeco maan sum se, Nirl Raa uun baan ute Pilip se gam. Gaabm se jaay terl aakin se, aakin naan gctw. Num ken naan jaay uun doobin baa baa se, baa ute maak-raapo. 40 Gan Pilip aak kaak se, naan aanga kaam Azckw ki sum. Maakn gegerge tun naan aalo maak ki paac bini aan maakn geger Sezare ki se, naan taad Labar Jiga gen Isa al-Masi se jeege tu.

Isa teec naan Sl ki
 (NJKN 22.3-16, 26.9-20; Gal 1.1-16)

9 Gan kaad ken se, Sl ing bo gen tedn *kusina cw gen ckw jeegen aalga kaal maakde do Melje Isa ki. Gctn se naan iing baa cw *magal jee tedn serc Raa ki 2 cw tond metin cw an kedn maktubm ken an ckw doobo cw ute maktubm se naan l'baa kedn magalge tun gen maakn *beege tun ken Yaudge lee tusn maak ki maakn geger ken Damas ki. Ute naan se jaay, naan l'kaw doobo cw ken jaay cwga mendge l' gaabgen gam ken aalga kaal maakde do Isa ki se, naan adeno ckw cckw baa Jeruzalem ki.

3 Ken naan baa baa doob ki jaay aan cw ute Damas se, gctn se naan naar aak podo raap lak lak iing maakn raa ki baado deebin bat. 4 Gctn se naan bckw ooc naan ki cw booy mind deba danin cw: «Sl, Sl, naai tap bo l'dabarum bin se gen di?» 5 Gctn se Sl deek cw: «Meluma, naai tap bo nanja?» Cw mind debm se deekin cw: «Maam bo Isan ken naai l'lee l'dabarum se. 6 Gan cworse se, naai iing l'baa maakn geger ken Damas ki cw gctn naane se j'ai baa taadn nakn naai utu l'teda.» 7 Gan jee metin ken l'baa tel se beere ckde se daar yip cw taad taar eyo. Naade booy mind deba nabo aak te melin eyo. 8 Gctn se Sl iing daara cw ken naan jaay ckd kaamin se, kaamin cw aak eyo. Gctn se jeenge ckjin jin ki jaay bo cckw baansin Damas ki. 9 Daan biige tun mckn naan ting se, kaamin le cw aak eyo, cw dim eyo cw aay eyo.

10 Gaaba kalan bin se, ron Ananias ting maakn geger ken Damas ki. Naan se debm aalga kaal maakin do Isa ki kici. Gctn se Meljege Isa teecin naanin ki cw danin cw: «Ananias!»

Ananias took cw: «Ckw Meluma!» 11 Meljege Isa terlin cw: «In l'baa doob ken k'danin doobm seej Taal se cw l'baa bee Judas ki se, l'kaw gaabm ken k'danin Sl ken kd Tars se. Naan utu ing gctn se eemum keeme, 12 cw aaki aan cw naai Ananias, end baado cwina cw naai cndin ji don ki cw kaamin kd aaka.» 13 Num gan Ananias terlin cw: «Meluma, maam m'booy jeege ccksumga maan gaabm se, taa nakgen kusin ken naan lee tedin jeeige tun Jeruzalem ki se. 14 Maam se m'booyga j'kw

‡ Taar se, maakn Kitapge tun do dckin se, metinge maakde ki se gctw.

*Kɔdn Raa teec naan Kɔrney ki

10 Maakŋ geger ken Sezare ki se, gaaba kalan k' danjŋ Kɔrney ɔ gaabm se asgargen kaaru se, naan bo bubde. Naan maakŋ ɔɔl asgarge tun k' danjŋ Italige. ² Gaabm se ɔk taar *Raa ɔɔk ɔ naan ute jee maakŋ been ki paac se, beer Raa ki. Naan tɛd bɛɛ Yaudge tun jee daayge ɔ daayum naan lee eem Raa. ³ Bii kalan kaadn teger ki se, Kɔrney aak kɔdn Raa tal tal endo kend been ki ɔ kɔdn Raa se danjŋ ɔɔ: «Kɔrney!» ⁴ Ken Kɔrney jaay aak kɔdn Raa se, beer ɔkɪŋa ɔ naan taad kɔdn Raa ki ɔɔ: «Kese dio, Jaamus?» Kɔdn Raa tɛrlŋ ɔɔ: «Keem Raa ken naai lee eeme ute tɛdn bɛɛ ken naai lee tɛd jeege tu se, Raa dirigiŋ te eyo. ⁵ Bɔrse, ɔl jeege Japa ki taa ade dan Simon ken k' danjŋ Pier se. ⁶ ɔ naan utu iŋg bee gaab ken k' danjŋ Simon ken debm rujŋ daara se ɔ gaabm se, naan beena taa baar ki.» ⁷ ɔ ken kɔdn Raa jaay taad taariŋ aas jaay baa se, gɔtn se Kɔrney danjŋ maakŋ jee tɛdn naabiŋge tu se, jeege dio ute asgar ken j'ɛdiŋsiŋ kaam jŋ se, ɔ asgar se, ɔk taar Raa ɔɔkɔ. ⁸ Taar kɔdn Raa taadiŋ se, Kɔrney taadden metiŋ paac, jaay bo ɔlden k'baa Japa ki.

Pier aak nakŋ iŋg gɔtn Raa ki

⁹ Gɔtn se jee ken Kɔrney ɔlden naaba se iŋg baa, ɔ metbeen ken naade baa baa doob ki jaay aan gɔkɔ ute geger Japa se, kaad ken se kaad aanga katara. ɔ naan ken se, Pier ook do bee ki raan gen keem Raa. ¹⁰ Ganj gɔtn se Pier nam bo ɔɔlɔŋa ɔ je ɔkɔ. Kaad ken jaay k' tɛdiŋ tɛd ɔkɔ se, naan naar aak ne dim iŋg gɔtn Raa ki. ¹¹ Naan aak maakŋ raa ɔkɔ wan ɔ aak naka aan gɔkɔ kala magala k'ɔkɔkiŋ taariŋ gɔkɔ kaam ɔɔ ɔ nakŋ se ɔkɔ bini aan naan ki tak. ¹² Maakŋ nak ken aan gɔkɔ kala se, naan aak napar daage paac: kengen jɛdege ɔɔ ɔkɔ, kengen erg kerge ɔ ute napar yeelge paac. ¹³ Gɔtn se naan booy mind deba deekiŋ ɔɔ: «Pier iŋi, daagen se k'ɔkɔ ɔkɔ ɔkɔ ɔkɔ.» ¹⁴ Pier tɛrlŋ ɔɔ: «A-a Meluma! Gɔtn maam tiŋg tap bo daagen gen ɔkɔ ey se, bii kalan maam m'ɔkɔ te eyo.» ¹⁵ Tɛr naan booy mind debm se taadiŋ kuuy daala deekiŋ ɔɔ: «Nakŋ ken jaay Raa tɛdiŋ tɛdga jiga se, naai ɔte kaakiŋ aan gɔkɔ nakŋ aak kusu.» ¹⁶ Mind debm ese se taad ɔkɔkiŋ gɔkɔ, jaay bo nakŋ aan gɔkɔ kala se tɛrl ook baa maakŋ raa ki gɔtiŋ ki.

¹⁷ Pier, nakŋ naan aak se, deel doŋa ɔ saap metn taar nakŋ se tap bo, naan ɔnd ute metiŋ eyo. Nabo kaad ken se sum bo, jee Kɔrney ɔldeno se, je je bee Simon ɔ kaad ken se naade aan taa doobm Simon ki. ¹⁸ Gɔtn se naade danjŋ jee maak ki ɔ ɔnd metde ɔɔ: «Gaabm roŋ Simon ken k' danjŋ Pier se, utu gɔtn ara ki la?» ¹⁹ Kaad ken Pier jaay utu iŋg saap saap ɔkɔ do nakŋ ken naan aako se, gɔtn se *Nirl Salal taadiŋ ɔɔ: «!Booyo Pier! Gaabge gɔkɔ utu daar gɔtn ese jei jea. ²⁰ Iŋg ɔkɔ keske !baa ɔŋde, ɔte !naaja ɔ !baaki kalan taa jee se, maam bo m'ɔldeno gɔti ki.» ²¹ Gɔtn se Pier ɔkɔ baa ɔŋ jee se ɔ deekden ɔɔ: «Maam bo debm ken

naase !jenki se. Num naase !baakiro gɔtum ki tap bo bɛɛ dey la?» ²² Naade tɛrlŋ ɔɔ: «Naaje se bubm asgargen k' danjŋ Kɔrney se bo ɔl jeno. Naan se debm daan ki ɔ beer Raa ki ɔ Yaudge ute dɛnde paac se, ɔkɔkiŋa. Naan se, bii kalan *kɔdn Raa baado taadiŋ ɔ ɔkɔ !baa k' danjŋ Pier ade baa been ki, taa an taadn taar Raa naan !booyo.» ²³ Gɔtn se Pier baanden beene ɔ ɔndde mertɛ ɔ naade tood iip gɔtiŋ ki.

Pier baa gɔtn Kɔrney ki

Metbeenki Pier iŋg baa ute naade ɔ genaage kandum ken doobm Isa *al-Masi ken Japa ki se, daan Pier. ²⁴ Metbeen ken kuuy se, naan ute jeenge aan maakŋ geger ken Sezare ki. Ganj kɔr naade utu aan te ey se, Kɔrney danjŋ taasŋge ute medn donge, naade tus iŋg aak kaamiŋa. ²⁵ Kaad ken Pier aan jaay end kend been se, gɔtn se Kɔrney baado ɔkɔkiŋa ɔ ooc metn jɛŋ ki aan gɔkɔ debm ken baa keem Raa se. ²⁶ Ganj Pier ɔkɔ jŋa ɔ uun daariŋ deekiŋ ɔɔ: «ɔte !tɛdn bini; iŋg raan! Bɛɛ, maam kic m' debkilimi aan gɔkɔ naai sum.» ²⁷ Pier ute Kɔrney jaay end kend been se, naade baa baao ɔ lee taad taad ute naapa. Ken naade jaay aan se, ɔ jeege tusga dɛna.

²⁸ Gɔtn se Pier deekden ɔɔ: «!Jeelki, maakŋ *Ko Taar Raa naaje Yaudge tu se gaasje ɔ k'ɔte kiŋg ute jee-gen Yaudge eyo ɔ k'ɔte lee beedege tu. Ganj maam se, Raa taadumga tal ɔ m'ɔte kaakiŋ jee kuuy se aan gɔkɔ jee aak kusu naaniŋ ki. ²⁹ Taa naan se bo, ken naase ɔki jaay k' danjŋ se, maam naajo te eyo num m'baadoga. Bɔrse se !taadumki tu, naase tap bo !danjŋkiro se taa di?» ³⁰ Kɔrney tɛrlŋ ɔɔ: «Bɔrse tɛdga bii gɔkɔ aan kaadn do teger ki aan gɔkɔ kaadn ara se, maam m'iŋg m'leem keem Raa maakŋ beem ki m'laak kaak bin se, m'laak gaaba kalan daar daar naanum ki ute kaliŋ raap lak lak. ³¹ Naan taadum ɔɔ: «Kɔrney! Keem Raa ken naai lee eem se, Raa booyiga ɔ bɛɛ ken naai lee tɛd jeege tu se ɛ, Raa dirigiŋ te eyo. ³² Bɔrse, ɔl jeege Japa ki, taa ade dan Simon ken k' danjŋ Pier se, taa ade baa gɔtn ara. Naan ute bee gaab ken k' danjŋ Simon ken debm rujŋ daar ken been taa baar ki se.» ³³ Gɔtn se maam m'naar m'ɔl jeege Japa ki, taa ai baa danja ɔ ken naai aanga se, naaje maakje raap aak eyo. Taa naan se, bɔrse naaje k' tusga paac naan Raa ki ɔ k'je k'booy taar ken Meljege Raa taadio ɔ ajen taad se.»

Pier taad Labar Jiga jeege tun bee Kɔrney ki

³⁴ Gɔtn se Pier ɛɛp taariŋa deekden ɔɔ: «Deere, maam se m'jeelga Raa se naan beer nam eyo. ³⁵ Ganj maakŋ metjil jikilimge tun gay gay kic bo, debm ken beer Raa ki ɔ tɛdn nakgen ute doobiŋ se, naan se bo ken ɔkɔ Raa ki. ³⁶ Raa taado taariŋ gaan *Israelge tu ɔ ute doobm Isa *al-Masi se, naan baanoga te Labar Jiga ken !kɛdn ɔkɔ jeege tu. Taa Isa se, naan bo Mel jeege paac. ³⁷ Naase !jeelki nakgen bɔrse deel taa naan Jude ki paac se, nakgen se baago taa naan Galile ki, kaad ken Jan-Batist taado metn taar *batem ken naan lee

batizo jeege se. ³⁸ Naase ljeelki Raa ken beer kod Isan kod Nazaret se, edinga tawot *Nirl Salal. Kod naase ljeelki kici, Isa se leedoga gton baa se paac kod naan ted beere jeege tu kod ed lapia jeege tun ken *Bubm sitange tawotega kod kaam jina, taa Raa se utu te naana.

³⁹ «Naaje, *jee kaan naabm Isage se, j'laakga ute kaamje kod k'booyga ute bije, nakn ken naan tedo maakn naan Yaudge tu kod maakn geger ken Jeruzalem ki se. Naan se bo ken Yaudge kod tup tawot ro kaag ki se. ⁴⁰ Gan ken ted bii tawot se, Raa durinoga daan yoge tu kod lina naan teec naan jeege tu, ⁴¹ nabo naan se teec te naan jeege tu paac eyo. Gan naan se teec naan naaje ken Raa beere tawotjenoga tawot do d'kina taa naaje k'tedn saadinge. Naaje se, ken naan ooy duro se kic bo, naaje j'isoga kod j'aayoga ute naana. ⁴² Naan taad-jeno kod k'baa k'taad Yaudge tu nakn ken naaje k'l'aako kod k'booyo se kod j'aden taadn j'ki: Isa se bo, debm ken Raa beere tawotgen gen k'j' tawot do jeege tun ooyga kooyo kod kengen utu zere. ⁴³ Jee taad taar teeco taar Raa ki do d'kina se paac taadoga saadn naana; naade deek kod: «Debm jaay aalga maakin do naan ki num, Raa an kod *kusiin se paac naatn.»

Raa ed *Nirl Salal jeege tun Yaudge eyo

⁴⁴ Kaad ken Pier jaay utu daar taadden taad bort sum bo, gton se Nirl Salal naar tawot do jeege tun paac ing booy booy taarin se. ⁴⁵ Yaudgen took aalga kaal maakde do Isa *al-Masi ken baado ute Pier jaay aak nakn se, kod taad eyo taa naade aak Raa se jeegen Yaudge ey se kic bo, naan took edden Nirl Salal! ⁴⁶ Taa naade booy jee se taad taad taar naan jeegen kuuy kod tawot Raa kod: «Raa se, naan debm magal aak eyo.» Gton se Pier taadden kod: ⁴⁷ «Borse, jee se le, Raa eddenga Nirl Salal aan kod naaje kici. Ken bin num j'inte gaasdeki gen *batizn maan.» ⁴⁸ Gton se naan taadden kod: «Jee se k'batizde ute ro Isa al-Masi.»

Kod jee ken k'batizde se taad Pier ki kod: «J'ing ute naade gen bii kandum.»

Pier taad metn taar nakn ken deelo Sezare ki genaage tun Jeruzalem ki

11 *Jee kaan naabm Isa al-Masige ute genaagen doobm Isa *al-Masi ken taa naan Jude ki se, baa booy kod jeegen Yaudge ey se kic bo booyga taar *Raa kod took aalga maakde do ki. ² Ken Pier jaay kod terlo Jeruzalem ki se, Yaudgen doobm Isa al-Masi ki se baado tessina, kod baagin mooyo. ³ Naade deekin kod: «Naaje k'booyga j'ki naa ingoga bee jeege tun Yaudge eyo kod soga ute naade!» ⁴ Gton se Pier uun metn taar nakn deel se paac, taadesin tak tak kod: ⁵ «Bii kalan, maam maakn geger ken Japa ki jaay m'leem keem Raa se, maam m'aak naka tal tal iigo maakn raa ki: nakn se magala tec aan kod kala k'dawot taarin kod kaam kod; nakn se iig raan bini tawot aan naan ki cem ki. ⁶ Ken maam jaay m'bil m'aakin se, maam m'aak daagen beene, daagen naata, kengen erg kerge kod yeelge. ⁷ Gton se, maam booy mind deba

deekum kod: «Pier iin, daagen se tawot, tawot.»

⁸ Gton se maam terlin m'ki: «A-a Meluma! Gton maam m'ing tap bo, daagen gen kod ey se, bii kalan maam m'ki te eyo.» ⁹ Ter maam booy mind debm se taadum maakn raa ki kuuy daala kod: «Nakn ken jaay Raa edin tedga jiga se, naa tawot kaakin aan kod nakn aak kusu.»

¹⁰ Mind debm se taad tawotum tawot, jaay bo nakn aan kod kala se, terl ook baa maakn raa ki. ¹¹ Kaad ken se sum bo, gaabge tawot naar aan taa doobm bee ken naaje k'maak ki se. Naade se iigo Sezare ki kod k'oldeno gton ki. ¹² Kod *Nirl Salal taadum kod m'baa ute naade, m'inte naaja. 'Booyki, genaagen mece ken doobm Isa al-Masi ken baado ute maam Jeruzalem ki ara se, naade se bo ken ingo ute maam bee gaab ken ese.

¹³ Gaabm se taadjen kod naan aakga *kodn Raa baado bein ki kod kodn Raa se deekin kod: «Borse kod jeege Japa ki, taa aio baa dan gaabm ro Simon ken k'danin Pier se. ¹⁴ Naan utu ai taadn taar Raa kod taar se bo ai ken kaaja naa ki ute jeegen maakn bee ki paac.» ¹⁵ Ken maam jaay m'aan m'utu m'taad taad sum bo, gton se Nirl Salal naar tawot dode ki aan kod ken naan tawot deet dojege tu se. ¹⁶ Gton ese sum bo, maam m'naar m'saap do taar ken Meljege Isa taadjekiro ken kod: Jan se *batizo jeege te maane, num gan naase se j'utu j'asen *batizn ute Nirl Salal. ¹⁷ Jee se maam m'aakga Raa eddenga Nirl Salal aan kod ken naan edjekiro naajege tun j'aalkiga kaal maakjege do Isa al-Masi ki se kici. Bin se, maam tap bo m'naana jaay m'gaasn Raa do nak ken naan baa baa tewa se?»

¹⁸ Ken naade jaay booy taar ken Pier taadden se, naade paac baa doa. Gton se naade *nook Raa deek kod: «Deere, Raa se tawot doobo jeege tun Yaudge ey se kici, gen terl maakde do Raa ki taa tawot *kaain gen daayum.»

Jee Antios ki se took aal maakde do Isa ki

¹⁹ Ken jaay k'ki Etien sum se, jee doobm Isa *al-Masi ki se, k'baagde dabara. Taa naan se bo, naade an tawot baa taa naange tun kuuy. Jee metinge baa taa naan Penisi ki kod kengen metinge baa taa naan Sibir ki kod metingen kuuy baa maakn geger ken Antios ki. Kod gton ken naade aanga ro ki se, naade taad taar Raa se Yaudge tu kalde ki sum. ²⁰ Gan maakde ki se, jee metinge iigo taa naan Sibir ki ute maakn geger ken Siren ki jaay aan maakn geger ken Antios ki se, naade taad Labar Jiga gen Meljege Isa se jeege tun Yaudge ey kici. ²¹ Gton se tawot Meljege Raa utu te naade; taa naan se bo jeege dena took taar Raa kod aal maakde do Meljege tu Isa ki.

²² Jee *eglizn Jeruzalem ki jaay, taar se baa ooc bide ki se, gton se naade kod Barnabas taa ade baa kaakn jee ken aal maakde do Isa al-Masi ken maakn geger ken Antios ki se. ²³ Barnabas se, naan debm jiga, aal maakin paac do Isa al-Masi ki, kod naan se maakin dooc ute *Nirl Salal. Ken naan jaay aan Antios ki jaay aak beere ken Raa ted jee Isa al-Masige tun gton ese se, naan maakin raapo kod dejde kod j'ing k'dawot ute Meljege Isa al-Masi se

כַּכְּ. גֹּתְנִי סֵי יֵעֵגֶה דֵּנָא טוֹק טָאָר מֵלְיֵגֶה כַּכְּ זִידִד דוּ
jее Isa al-Masige tun gōtn ese.

²⁵ Gōtn se Barnabas iij hōde k baa geger ken Tars ki
gen baa je סֵל. ²⁶ Ken naan jaay baa hōj se, naade
k'baado kalan maakj geger ken Antios ki. Maakj baar
ken ute magalin paac se, naade lee tus ute jee egliz
ken gōtn ese k jeege dēna naade lee dooyde ute taar
Raa. Maakj geger ken Antios ki sum bo, jeegeen aalga
kaal maakde do Isa al-Masi ki se k'baagde dan ute ro:
jее al-Masige .

**Jee al-Masigen maakj geger ken Antios ki se noog jee
al-Masigen taa naan Jude ki**

²⁷ Kaad ken se, jee ken taad taar teeco taar Raa ki iij
Jeruzalem ki, kōk baado maakj geger ken Antios ki.
²⁸ Maakde ki se, deb kalan k'danij Agabus, *Nirl Salal
ōlij naan iij dāara k taad jeege tu k: «Gōt k baa se
paac, bo utu tōk tēdn daama jeege tu.» K bo ken
Agabus taadn ese se, kōk jeege do Gaar magal *Rōm
ken k'danij Klōd. ²⁹ Gōtn se jee aal maakde do Isa
*al-Masi ken gōtn ese se jaay booy taar se, naade uun
doa taad k: «Nanjan kic bo, nakj naan k se
baano kaam do roj roj, taa j'an baa noogj gena-
gen doobm Isa al-Masi ken taa naan Jude ki.» ³⁰ Ken
naade jaay tusij aas se, naade ēdij ji Barnabas ki ute
סֵל ki taa an baa kēdn ji jee naan jee *eglizge tun taa
naan Jude ki.

*Erd kōk Jak kōk k Pier dangay ki

12 Kaad ken se, Gaar Erd baag dabar jee *egliz-
gen mētinge. ² Naan ken se Jak gena Jan se,
Erd kōk k'gaan doḡa ute gōrd-jerle. ³ Ken naan aak nakj
naan tēd jaay kōk Yaudge tu se, tē naan k Pier se kōj
dangay ki k kaad ken se, jeege tēd tēd Laa mappan k
kōk eyo. ⁴ Ken naan jaay kōk k Pier dangay ki se, gōtn
se naan tōmb asgarge kōk kōk kaam kōk taa an
kōk. Naan je bii *laa Paak se jaay deelga num, Pier
se naan anō kōk baa naan Yaudge tu taa an kōk
kōk kōk. ⁵ Gan ken Pier jaay dangay ki se, gōtn se
jee egliz ki se daayum tōnd metn *Raa ute maakde
paac taa naan.

*Kōdn Raa kōk Pier naatn maakj dangay ki

⁶ Ey num, kōk metbeenki sum bo *Erd je utu kōj
kōk do Pier ki naan jeege tu. Gan maakj kōk ken
se, Pier se tood tood bia daan asgarge tu dio kōk jing
se, j'ōl j'ōl ziziri do j'ij ken kaam ara kōk do j'ij ken kaam
naane kici kōk asgargen kuuy dāar kōk kōk taa
doobo. ⁷ Gan gōtn ese sum bo, kōdn Meljege Raa naar
baado dāar cēj ki kōk maakj dangay ute magalin se
kōk kēlēj kōk kōdn Raa tōnd dur Pier deekin k: «Iij
kōk!» Gōtn se, zizirgen j'ij ki se kōk si naatn kalde
ki. ⁸ Kōk Raa tērlj k: «I'kōk maaki kōk saai jēi
ki.» Pier took taar kōdn Raa kōk tēd aan kōk ken naan
taadin. Tē kōdn Raa taadin daala k: «Uun uus kal ma-
gali se roi ki kōk kōk metuma.» ⁹ Gōtn se Pier teeco naatn
maakj dangay ki kōk kōk metn kōdn Raa se. Maakj saap-

ij ki se kōk daan naan ni nia le daam; ey num, gōtn se
naan jeel te eyo nakj kōdn Raa tēd jaay deer se.

¹⁰ Gōtn se, naade deel kōk asgargen j'ōmbde deet deet
se, kōk kengen gen k-dige se kic, naade deel hōde kōk
naade aan cēj kaam taar ken k'daapj ute maala ken
j'ōkōjga num j'ēnd k'baa maakj geger ki se. Ken
naade jaay aan gōtn ese se, taa doobo se kōk kalij ki
sum. Ken naade teec gōtn ese jaay lee aan gam daan
doob ki sum se, naan aak kaakj kōdn Raa se gōtō cēj
ki.

¹¹ Gōtn se Pier nam kōk roj kōk deek k: «Bōrse jaay,
maam m'jeel m'kōkga deer deer, Meljege Raa se cloga
kōdij baado kōkōmga naatn kaam ji Gaar Erd kōk aa-
jumga do nakge tun ken Yaudge je amsij tēdn dom ki
se.» ¹² Ken naan jaay jeel kōk roj sum se, naan baa bee
mēnd ki kalan bini roj Mari. Mari se naan bo ko Jan
ken k'danij Mark kici. Gōtn ese se, jeege tusga dēna
tōnd tōnd metn Raa taa naan. ¹³ Ken naan aan jaay
baag tōnd taa kaam taar se, gōtn ese mēnd tēdn
naabm ken k'danij Roda se, booy Pier tōnd tōnd kaam
taara se, naan baado taa an kōkōm kaam taara. ¹⁴ Ken
naan jaay booy jeel mind Pier sum se, maakj raapo,
kōk kaam taara se naan baate kōkōjga, gan naan kōk tērl
aan baa taad jeege tun maak ki k: «Bēj, Pier se
baadoga! Naan utu dāar taa doob ki naane.» ¹⁵ Naade
tērlj k: «Naai se, doi l'derlga le daam!» Gan naan kōk
taara kōk eyo taadden k: «Deere.» Gōtn se naade
taadin k: «Kaadn naane l'tēdn kōdn Raan le daam.»

¹⁶ Gan Pier se dāar tōnd kaam taara se kōk eyo. Ken
naade baado kōk kaam taara jaay hōj naan se, paac
tap bo kōkden taad eyo. ¹⁷ Gōtn se Pier tēdden ute j'ij
kōk k'doa. Kōk naan taadden metn taar ken tēd kōk dī jaay
Meljege kōkōjga maakj dangay ki naatn se. Gōtn se
naan taadden k: «K'baa k'taad Jak ki ute genaagen ku-
uy doobm Isa *al-Masi ki.» Bin jaay, naan teec hōde kōk
baa gōt kuuy.

¹⁸ Ken metbeenki jaay asgarge aak Pier gōtō maakj
dangay ki se, gōtn se naade nirlde teece kōk doobm
rodē tap bo, naade jeel eyo. Naade taad te naapa k:
«Pier tap bo, baaga gay?» ¹⁹ Gōtn se Erd kōk jeege gen
je Pier; nabo naade je hōj eyo. Naan danō asgargen
ij kōk Pier se, tōnd mēde taa Pier. Ken naade jaay
hōj tērlj te taar dim ey se, naan und kulu jeege tu kōk
jee se k'kōkōde naata.

Naan ken se, Gaar Erd iij taa naan Jude ki se baa
ting kōkōk maakj geger ken Sezare ki.

Kooy Gaar *Erd

²⁰ Jee Tir ute jee Sidj ki se, nakj kōsde paac se iij
taa naan Gaar Erd ki. Bii kalan, Gaar Erd se maakj
taarin dode ki. Taa naan se, naade je doobm ken kōk
taasa ute naan. Gōtn se naade baa hōj gaaba kalan bi-
ni k'danij Blatus kōk Blatus se, naan bo debm ken lee
kōk bee ken gaarge lee toodn se. Naade tēdij naan
tooko lde naade baa hōj gaarge taa baa kōk taasa
ute naan. ²¹ Gōtn se Gaar Erd gaandj biia kōk ken bii
naan gaandj jaay aas se, naan uun uus kal gaarinā
kōk baado ijg do kaag do ki kōk gōtn se naan baag taadn

taara jeege tu. ²² Ken jee ing gōtn ese jaay booy taar naan taad se, naade taad makōnōk: «Ken taad se de-bkilimi sum eyo; num kēse aan gōk Raa mala bo taada.» ²³ Ken Erōd jaay booy taar jeegen taadiŋ bin se, naan doŋ oopo kō magal roŋa kō gōtn se naan baate *nookŋ Raa. Kaad ken se sum bo, *kōdn Raa tediŋ ooc kōkōkō kō liŋ kuuru maakiŋ ki kō kōkōkō naata.

²⁴ Naan ken se, jee ken booy taar Raa se baa ziid tēd ro naapki dena kō gōtn se jeege dena took aal maakde do taar Raa ki. ²⁵ Naan ken se, Barnabas ute Sōl jaay naŋ naabde Jeruzalem ki sum se, naade baa baa se kō baan ute deb kalaŋ k'danŋ Jan-Mark se ute naade.

*Nirl Salal ol Barnabas ute Sōl naaba

13 Maakŋ jeege tun *egliz ken Antios ki se, gōtn se kō jee ken taad taar teeco taar Raa ki ute jee ken lee dooy jeege ute taar *Raa: jee se naade Barnabas, Simeon ken k'danŋ Debm ilimi, Lusius ken kōd Siren, Sōl kō Manaen ken teep ute *Erōd Antipas. ² Bii kalaŋ jee se jaay eem keem Raa kō uun *siam se, maakde ki se, deb kalaŋ Nirl Salal olŋ deekden kō: «Barnabas ute Sōl se, 'bēer kōkōdeki maam ki taa m'aden kēdn naabm ken maam m'danŋdeno taariŋa.» ³ Ken naade jaay eem Raa aasa kō baag kōkō se, gōtn se naade tōndden jide dode ki kō kōde gen baa tēdn naabm ken Nirl Salal danŋdeno taariŋ se.

Kese naabm deet deet ken Sōl tēda

Barnabas ute Sōl baa taa naan Sipir ki †

⁴ Aan gōk *Nirl Salal bo kōden gen tēdn naabiŋ se, Barnabas ute Sōl iŋ kōkō baado Selusi ki. Gōtn se naade ook maakŋ markab ki kō gaan baar baa taa naan Sipir ki. ⁵ Ken naade jaay aan maakŋ geger ken Salamin ken taa naan Sipir ki se, naade baag taadn taar Raa jeege tu maakŋ *beege tun ken Yaudge lee tusn maak ki. Kaad ken se, Jan-Markŋ ken debm noogde se utu te naade.

⁶ Ken naade jaay aal taa naan Sipir ki bini aan taar ki se, naade aan maakŋ geger ken k'danŋ Papos. Gōtn se naade kō kōd Yaud kalaŋ bini k'danŋ Bar-Isa. Naan debm kōrōd kō tēd roŋ aan gōk debm taad taar teeco taar Raa ki. ⁷ Naan se ting te magal gen taa naan gōtn ese. Magal ese se roŋ Sirgus Pōlus kō gaabm se debm jeel naka. Naan danŋ Barnabas ute Sōl beeŋ ki. Naan je naade aŋ taadn taar Raa naan 'booyo. ⁸ Anum, debm kōrdŋ ese se ute taar Grek se k'danŋ Elimas kici, naan took Barnabas ki ute Sōl ki eyo, taa naan je eyo ken magal taa naan gōtn ese jaay 'kaal maakiŋ do Isa ki se. ⁹ Gōtn se Sōl, k'danŋ Pōl, jaay Nirl Salal dooc maakiŋ se, gaabm se naan aakiŋ kō ciu, ¹⁰ kō naan deekiŋ kō: «Naai lē, taar-kōkōkō deeliga deele kō 'lee 'derl derl jeege. Naai lē, 'goon *Bubm sitange kō nakŋ ute doobiŋ se lē, naai je eyo kō nakŋ ken Meljege jen ro ki se lē, daayum naai je aŋ tujŋ naatn. ¹¹ Bōrse 'booyo:

† Taa naan Sipir se baar bo ol gurugiŋa.

Raa ai kōki ute kaaka kō naai utu tēdn kaam-kōkō kō bii kando kando naai 'kōŋ kaakŋ kaad eyo.»

Gōtn ese sum bo, gōkō naar tēdiŋ ilim dib kō naan kō aak dim eyo kō naan terl kaam ara kaam ara je nam aŋ kōkŋ jii ki kō aŋ kōkōkō. ¹² Ken magal taa naan gōtn ese jaay aak nakŋ ken aan do gaab ken ese se, naan took aal maakiŋ do Isa ki. Gōtn se taar Meljege se endga maakiŋ ki deer deer.

Pōl taad taar Raa jeege tun Antios ken taa naan Pizidi ki

¹³ Papos ki se, Pōl ute jeenge ook maakŋ markab ki, kō gaan baar baa maakŋ geger ken k'danŋ Perg ken taa naan Pampili ki. Ken naade jaay aan gōtn ese se, Jan-Mark iŋ rēsdē kō kō terl baa Jeruzalem ki. ¹⁴ Gan Pōl ute jeenge iŋ Perg ki, naade uun doobm Antios ken taa naan Pizidi ki. Ken naade jaay aan gōtn ese se, bii kalaŋ aan *bii sebit ki se, naade baa end ing maakŋ *bee ken Yaudge lee tusn maak ki gen keem Raa se. ¹⁵ Ken k'dooy *Ko Taar ken Raa ēdo Musa ki ute ken gen jee taad taar teeco taar Raa ki jaay aas se, gōtn se magalgen gen bee ken Yaudge lee tusn maak ki se ol deba baa taadden kō: «Genaajege, ken naase jaay kōki taar jaay anki deŋŋ jeege num, iŋ 'taaddeki.» ¹⁶ Gōtn se Pōl iŋ daara tēdden ute jiiŋa taa k'doa kō deekden kō: «Naase gaan *Israelge kō ute naasen ken jee beer Raa ki se, 'booyki taar ken maam m'asen taad se. ¹⁷ Raa naajen Israelge se, bēer kōkō bubjege; naan dirde ooj tēd dena taa naan Masar ki, kō ute kōkōŋ se, naan kōkōdeno naatn maakŋ taa naan Masar ki. ¹⁸ Do kōd-baar ki se, nakŋ baa baa baara si-kōkō se, naan bo aakdeno dode ki. ¹⁹ Ter, taa naan ken *Kanan ki se metjil jeegen kaam cili se, naan utden naata kō naanŋde se, naan ēdiŋ gaan Israelge tu kō naan se tēdden naanŋde mala. ²⁰ Ken nakgen se jaay daaniŋ deel paac se, kō nakŋ baa baa baara kaar-kōkō-ute-si-mii.

«Ter bubjege naan tōndden magalge daande ki, gen kaakŋ metn taardege. Magalgen ese se, naan lee tōnddesiŋ bini aan do Samuel ken debm taad taar teeco taar Raa ki se. ²¹ Aan do Samuel ki se, bubjege tōnd metn Raa, kō naade je gaarge. Gōtn se Raa tōndden Saul, goon Kis, ken teeco taa bee Benjamin ki kō naan se kō gaara gen baara si-kōkō. ²² Ken baara si-kōkō jaay aas se, Saul se Raa kōdiŋ maakŋ gaariŋ ki naatn kō naan bēer kōkōden *Daud bo tēdden gaarde. Do Daud ki se, Raa taad kō: *Maam m'ōŋga Daudn goon Jese ken maam jēŋa. Naan bo debm ken utu 'tēdn nakgen paac-ŋ ken maakum jen ro ki ††.*

²³ «Maakŋ metjil Daud ki se, Raa bēer kōkō gaaba kalaŋ daan Israelge tu roŋ Isa, taa aden kaaja. Bin bo, taar do kōkiŋ Raa taado Daud ki se, aanga doobiŋ ki. ²⁴ Kaad ken Isa tēes te naabiŋ ey bōrt se, Jan-Batist baado taad gaan Israelge tu paac kō: «Terlki maakse do Raa ki kō 'baakiro j'asen *batizi.» ²⁵ Aan do naŋ naabiŋ ki se, Jan-Batist taado kō: «Maakŋ maak-saapse ki se, naase tap bo kōki maam se naŋa? Bēre, maam se *m'al-Masi ken naase ing aakki kaamiŋ se eyo! 'Booy-

†† Aak 1Sam 13.14; KKR 89.21.

ki, naan se utu baado metum ki ɔɔ naan se, gen ɔɔɔɔn saa jɛn ki kic bo, maam m'laas eyo †.>

²⁶ «Genaamge, naasen ken metjil *Abraamge, ɔɔ naasen ingki maakde ki jaay 'beerki Raa ki se, 'booyki, taa naajege bo Raa baano ute taar se taa ajeki kaaja. ²⁷ Ken Isa jaay aan se, jee Jeruzalem ki ute magaldege se, Isa se naade jeeliŋ te aan gɔɔ al-Masi eyo. ɔɔ taar ken jee taad taar teeco taar Raa ki raanjo do dɔkiŋ jaay, aanga bii sebit ki tak bo naade lee dooyin se, naade tedinga aanga doobiŋ ki. Taa naan se bo, naade jjiŋ ɔɔɔɔɔ doŋ ki. ²⁸ Ey num, naade ɔŋ te taar dim ken aas ɔɔɔɔɔ eyo. Ute naan se kic bo, naade taad Pilat ki ɔɔ: <K'ɔɔɔɔ naatn!> ²⁹ Ken Yaudge jaay tedin nakge doŋ ki aas aan gɔɔ ken Kitap taado do dɔkiŋ se, maakde ki se, jee metinge baado uun ɔɔɔɔɔ naatn ro kaag ki ɔɔ baa ɔɔɔɔɔ maakŋ iib ki. ³⁰ Num gan Raa se durinoga daan yoge tu. ³¹ Jee leedo ute naan Galile ki bini aan Jeruzalem ki se, ken naan ooy duro se maakŋ biige tu dena, naan lee teec naande ki. ɔɔ jee se bo ɔɔɔ se tedga saadiŋge naan jeege tu.

³² «Borse naaje k'baado se, taa j'asen taadn labar jiga se kici ɔɔ labar se bo, ken Raa taado bubjege tu do dɔkiŋ ɔɔ tedga num naan utu aden kedn nakŋ naan taadga ɔɔ utu aden ked se. ³³ Taar ken naan taado do dɔkiŋ ɔɔ an ted se, borse naan tedinga do naaje gendege tu ken naan duro Isa daan yoge tu se, aan gɔɔ taar ken k'raanjo do dɔkiŋ maakŋ Kaa Keem Raa gen k-dige tu ken ɔɔ:

Naai se bo 'goonuma .

Gɔtn jaaki sum se, maam bo m'tedga bubu ††.

³⁴ «Raa se duroga Isa daan yoge tu, roŋ se naan ɔŋɔŋ ruum te maakŋ baad ki eyo. Kese bo taar ken naan taado Daud ki do dɔkiŋ ken taadiŋ ɔɔ:

Maam m'utu m'lasen tedn bee den aak eyo ɔɔ nakgen met ki

ken maam m'deeko m'ɔɔ m'utu m'kedn Daud ki se m'utu m'asesin kedn deer deer ‡.

³⁵ Taa di gɔt kuuy kic maakŋ Kitap ki se, Daud taad Raa ki ɔɔ:

Debm naai se, naai an kɔŋ kɔŋɔŋ ruum maakŋ baad ki eyo ††.

³⁶ Num ken naabm ken Raa jen ro ki jaay Daud tedin aas se, gɔtn se naan oooy ɔɔ j'luun j'k'j'laaliŋ maakŋ iib ki do bubinge tu ɔɔ naan kic ruumga aan gɔɔ naade se kici. ³⁷ Gan Isa jaay ooy se, ruum te maakŋ iib ki eyo, num naan se Raa durinoga daan yoge tu.

³⁸ «Genaamge, ljeelki, naaje k'baado se k'je j'asen taadn nakŋ ken jaay Isa tedo se. Ute nakŋ naan tedo se bo, Raa ɔɔɔsenga *kusiŋsege. Ey num, ute Ko Taar ken Raa edo Musa ki se ɔŋ noogse 'tedki te aak bee naan Raa ki eyo. ³⁹ Num gan debm jaay aal maakiŋ do Isa al-Masi ki se, kusiŋjo paac se, Raa ɔɔɔɔɔsinga naata.

⁴⁰ Bin se, ɔndki ɔndɔ, bee, taar se ɔŋte 'baatiŋki! Ey num, taar ken jee taad taar teeco taar Raa ki raanjo do dɔkiŋ maakŋ Kitap ki se, ɔsm asen kaan dose ki cere, ken ɔɔ:

⁴¹ 'Booyki bee, naasen ken aalki Raa maak ki ey se , nakŋ se le, deelga dose ɔɔ ɔksen taad eyo !

Taa naase se utu aki kutn kap !

Taa do naase ki se, m'utu m'tedn nakŋ ken deel doa ɔɔ nakŋ se ken nam kuuy jaay baado taadsen metin kic bo ,

naase le aki 'took ey tap . ††»

⁴² Ken Pɔl ute Barnabas jaay teec teec naatn maakŋ bee Yaudge tun lee tusn maak ki se, gɔtn se jeege taadden ɔɔ: «Bii sebitn kuuy se, 'terl 'baakiro ajeki taadn metn taar se daala.» ⁴³ Ken jeege ɔɔɔɔ naŋ se, maakde ki se Yaudge dena, ute jee ken tedga ted rode Yaudge ken ɔk taar Raa ɔŋ se baa ute Pɔl ɔɔ Barnabas. Ken naade jaay baa baa se, Pɔl ute Barnabas se taad ute naade, dejde ɔɔ bee Raa se, j'k'kiŋ ɔɔɔ.

Naan ki se Pɔl ute Barnabas kaamde se aan kaakŋ jee ken Yaudge eyo

⁴⁴ Anum, *bii sebit ken kuuy se, jee maakŋ geger ken Antios ken taa naan Pizidi ki se, denin baado tus gen booy taar Meljege. ⁴⁵ Num ken Yaudge jaay aak jeege baado tus den se, naade ted maak-kilimi ro Pɔl ute Barnabas ki ɔɔ naade baag naan Pɔl ɔɔ taad jeege tu ɔɔ: «Taar ken Pɔl taad se, taar ken met ki eyo.» ⁴⁶ Gɔtn se Pɔl ute Barnabas se, taad aal dode seŋ deekden ɔɔ: «Bee ki se, taar se j'asen taadn naase Yaudge tu bo jaayo. Aan gɔɔ naase le 'baateki dey se, kese naase malinge bo 'tedki murs rose ki gen kɔŋ *kaajŋ gen daayum eyo. 'Borse num, naaje se, k'baa taadn taar Raa se jeege tun Yaudge eyo. ⁴⁷ Kese bo naabm ken Meljege ɔɔjeno ɔɔ taadjeno ɔɔ:

Maam se m'tedi naai 'tedga gɔtn ɔɔɔ gen ɔɔɔ metjil jeege paac ,

taa naai aden baa taadn taar Raa jeege tu

bini 'kaan gɔtn duni 'daar ro ki ɔɔ aden taadn ɔɔ: Raa se aden kaaja . ††»

⁴⁸ Ken jee ken Yaudge ey jaay booy taar se, naade maakde raapo, *nook Raa deek ɔɔ: «Taar Meljege Raa se jiga aak eyo.» Gɔtn se, jee ken Raa beer ɔɔɔɔdenga ɔɔɔ gen kɔŋ kaajŋ gen daayum se, took aal maakde do Isa ki.

⁴⁹ Gɔtn se, taar Meljege Raa se ɔɔɔɔ taa naan gɔtn ese paac. ⁵⁰ Gan Yaudge se ɔɔɔ metn magalgen maakŋ geger ken gɔtn ese ute mendgen jeege jee nak denge jaay beer Raa ki se, naade ɔɔde metde taa j'dabar Pɔl ute Barnabas ɔɔ naade tuurde naatn maakŋ taa naanjo ki. ⁵¹ Ken Pɔl ute Barnabas jaay baa baa se, tup kudn jedege tu †† ɔɔ naade iin baa Ikoniom ki. ⁵² Gan jee ken aal maakde do Isa *al-Masi ken gɔtn ese se, Raa doocde maakde ute *Nirl Salal tedde naade se, maakde raap den aak eyo.

Pɔl ute Barnabas maakŋ geger ken Ikoniom ki

14 Ken Pɔl ute Barnabas jaay aan maakŋ geger ken Ikoniom ki se, naade baa end maakŋ *bee ken

† Aak Mk 1.7. †† Aak KKR 2.7. ‡ Aak Eza 55.3. †† Aak KKR 16.10.

†† Aak Aab 1.5. ††† Aak Eza 49.6. ††† Tupm kudn je ki se, gɔtn Yaudge tu se je taadn ɔɔ: dim aden tum tap bo gɔtn.

Yaudge lee tusn maak ki aan gɔɔ ken naade tɛdo maakŋ geger ken Antios ki se. Gɔɔn se, naade taadden taar *Raa bini ɔl naaden Yaudge ute kengen Yaudge eyo deniŋ took aal maakde do Isa *al-Masi ki. ² Gaŋ Yaudgen baate tookŋ taarde se ɔɔs metn jeegen ken Yaudge eyo taa je taara ro jeege tun took aal maakde do Isa al-Masi ki. ³ Ute naan̄ se kic bo, Pɔl ute Barnabas tingoga dena maakŋ geger ken ese ɔɔ naade taad taar Meljege se jeege tu ɔɔ naade taadden taa bɛɛ Raa ken naan̄ tɛdden se, aal dode sɛŋ, beer eyo. ɔɔ gɔɔn se, Raa ɔlden naade tɛd nakŋ-kɔɔbge ute nakgen deel doa taa l'taadn jeege tu ɔɔ taar naade taad se, taar met ki. ⁴ Do taarde ki se, jeegen maakŋ geger ken ese se baa gaan̄ naapa gɔɔtɔ kaam dio: jeegen metiŋge baa metn Yaudge ɔɔ kengen kuuy se lɛ baa metn jee kaan̄ naabm al-Masige tu.

⁵ Gɔɔn se Yaudge ute jeegen ken Yaudge eyo ute magaldege se, dɔɔkga taarde gen baa koocŋ *jee kaan̄ naabm Isa al-Masige taa aden tund tɔɔl ute koa. ⁶ Ken Pɔl ute Barnabas jaay booy taar ese se, bin se, naade aan̄ baa taa naan̄ Likaoni ki. Ken naade jaay aan gɔɔn naane se, naade baa ting maakŋ geger ken Listir ute ken Derbe ki ɔɔ ute naan̄ge tun cɛɛs ki cɛɛs ki. ⁷ Ken naade jaay aan gɔɔn naane se kic bo, naade taad Labar Jigan gen Isa al-Masi se jeege tu.

Pɔl ute Barnabas maakŋ geger ken Listir ki

⁸ Maakŋ geger ken Listir ki se, ɔk gaaba kalan̄ bin se gɔɔn tingiŋ bo naan̄ ki sum. ɔɔ gaabm se, gɔɔn kl'loojin tap bo k-rungyuy; bii kalan̄ naan̄ lee te eyo. ⁹ Bii kalan̄, naan̄ ing booy booy taar Raa ken Pɔl taad se. Gɔɔn se Pɔl ɔndiŋ kaama tak, taa naan̄ aak jeel gaabm se aalga maakiŋ do Isa *al-Masi ki se, l'kɔŋ lapia. ¹⁰ Gɔɔn se, Pɔl uun mindiŋ raan deekiŋ ɔɔ: «Iiŋ l'daara!» ɔɔ gaabm se naar iin̄ daar kirit ɔɔ baag lea. ¹¹ Ken jee denge jaay aak nakŋ Pɔl tɛd se, naade paac baag kul taara gajalan̄ ute taar Likaoni ken taar naan̄de se, ɔɔ naade taad ɔɔ: «Bɛɛ, raage se delga jikilimge ɔɔ kɔɔ baadoga gɔɔt-jege tu!» ¹² Gɔɔn se Barnabas se naade dan̄iŋ Zeus. Zeus se je deekiŋ ɔɔ: *gaar gen raage*. ɔɔ Pɔl lɛ, naade dan̄iŋ Ermɛz. Ermɛz se je deekiŋ ɔɔ: *debm taadiŋ bɛdiŋa*. ¹³ Raaden Zeus se, beeh̄ cɛɛ taa doob ken j'lɛnd maakŋ geger ki se, ɔɔ debm ken lee tɔj serkŋ maakŋ bee ken se, ɔk baano ute kɔs-taarge dio ɔɔ tamardeno ute kɔkŋ kaagge jaay bo baandeno taa bee ken ese, taa naan̄ ute jee denge se dɔɔkga taarde je tɔjŋ *serke Barnabas ute Pɔl ki.

¹⁴ Gaŋ ken *jee kaan̄ naabm Isage, Barnabas ute Pɔl, jaay booy taar ese se, naade maakde tuju ɔɔ nɛɛpm te kaldege ɔɔ gɔɔn se, naade naar aan̄ baa ɔj jee denge se, taadden makɔŋ ɔɔ: ¹⁵ «Ay, naase ara, kese naase l'tɛdki nakŋ-kɔɔbm di bini! Bɛɛ, naaje se k-jikilimge aan gɔɔ naase se sum kici. Naaje k'l'taadsen Labar Jiga se taa naase anki rɛsn ute raagen rɛŋ rɛŋ se. Bɔrse, l'terlkiro maakse do Raa ki naan̄ ken ting zɛɛɛ se! Naan̄ bo debm aalo maakŋ raa ute do naan̄a ɔɔ aalo baar ɔɔ nakgen baa se paac. ¹⁶ Do dɔkŋ se, metjil jeegen gay gay kic bo, Raa ɔɔnden naade uun doobm ken naade

maakde jen ro ki. ¹⁷ Ute naan̄ se kic bo, Raa se daayum tɛdden bɛɛ ɔɔ bɛɛ ken naan̄ lee tɛdden se, naan̄ eedden maane oojden nakdege ɔɔ edden kɔɔ ɔɔ ute maraadiŋa ɔɔ raapden maakde sakan̄.»

¹⁸ Ute taar ken naade taadden se kic bo, Pɔl ute Barnabas tɛdden bini jaay bo baa gaas jee denge gen tɔjŋ serke se.

¹⁹ Ken nakgen se jaay deel se, Yaudgen iin̄o Antios ki ɔɔ kengen metiŋge iin̄o Ikɔɔɔm ki baado Listir ki ɔɔ ɔɔs metn jee denggen gɔɔn ese ɔɔ taadden taar Pɔl ute Barnabas taad se, taar met ki eyo. Gɔɔn se, Pɔl naade tundiŋ ute koa ɔɔ tiik teecŋsiŋ naatn maakŋ geger ki se ɔɔ baa undiŋ naata, naade saap ɔɔ kaad naane, naan̄ ooyga. ²⁰ Num ken genaagen doobm Isa al-Masi ki jaay baado tus gurugiŋ se, gɔɔn se Pɔl iin̄ daara ɔɔ ɔk terl baa maakŋ geger ken Listir ki. Metbeeh̄ki se, naan̄ ute Barnabas iin̄ gɔɔn ese ɔɔ baa Derbe ki.

Pɔl ute Barnabas ɔk terlo Antios ken taa naan̄ Siri ki

²¹ Ken naade jaay aan maakŋ geger ken Derbe ki se, Pɔl ute Barnabas taad Labar Jigan gen Isa *al-Masi se jeege tu. Gɔɔn se, jeege dena took aal maakde do Isa al-Masi ki. Naade iin̄ ɔk gɔɔn ese, ɔk terl baa maakŋ geger ken Listir ki ɔɔ Listir ki se naade iin̄ baa maakŋ geger ken Ikɔɔɔm ki ɔɔ Ikɔɔɔm ki se, naade iin̄ baa maakŋ geger ken Antios ki ken taa naan̄ Pizidi ki.

²² Maakŋ gegerge tun, naade aanga tak bo naade edden kaay kaama jeege tun aalga kaal maakde do Isa al-Masi ki ɔɔ taadden ɔɔ doobm Isa al-Masi ki se j'l'akiŋ tɔkɔ ɔɔ ter taadden ɔɔ: «Naajege se, j'lutu j'laki dabar den jaay bo j'laki kend *maakŋ Gaar Raa ki.» ²³ Gɔɔn ken naade aanga jaay ɔŋga *egliz se, naade bɛɛr tɔndden jeegen l'tɛdn naandege. Gɔɔn se, naade uun *siam ɔɔ eem Raa jaay bo, jee se naade ɔɔnden kaam ji Meljege Isa al-Masi ken naade aal maakde don̄ ki se.

²⁴ Gɔɔn se, Pɔl ute Barnabas baa baa se, naade aal teeco taa naan̄ Pizidi jaay baado taa naan̄ Pampili ki. ²⁵ Ken naade jaay aan maakŋ geger ken Perg ki se, naade taad taar Raa jeege tu jaay iin̄ ɔk gɔɔn ese ɔɔ baa maakŋ geger ken gɔɔn k'l'lee k'l'daar markabge ɔɔ geger se ron̄ Atalia. ²⁶ Naade iin̄ maakŋ geger ken ese, ook maakŋ markab ki uun doobm gen terl maakŋ geger ken Antios ken taa naan̄ Siri ki. Gɔɔn se bo, metn-jiki naade iin̄o ro ki ɔɔ maakŋ geger ken ese bo, jee Raage ɔɔnden kaam ji Raa taa l'tɛdn naabm ken bɔrse naade tɛd aasiŋoga se. ²⁷ Ken naade jaay aan Antios ken taa naan̄ Siri ki se, Pɔl ute Barnabas dan̄ tus jee egliz ki. Gɔɔn se, naade taadden metn taar nakgen ken Raa ɔlden naade tɛdo se ɔɔ ter taaddeno ɔɔ: «Bɔrse se, Raa ɔɔdga doobo jeege tun Yaudge eyo taa kaal maakde do Isa ki kici.» ²⁸ Gɔɔn se, naade tingoga dena ute genaagen aalga kaal maakde do Isa ki.

Jeege tus Jeruzalem ki gen kaakŋ metn taara

(Gal 2.1-9)

15 Gɔɔn se jee metiŋge iin̄o taa naan̄ Jude ki ɔɔ baado maakŋ geger ken Antios ki. Naade baag dooy genaagen doobm Isa *al-Masi ki ɔɔ: «Ken naase

jaay j'aj̄sen te p̄knd̄o aan ḡk̄ ken *Ko Taar ken Raa edo Musa ki taadn ey se, naase aki l'k̄n̄ kaaj eyo.»² Ḡt̄n se P̄l̄ ute Barnabas took eyo do taar naade ki se ḡk̄ do taar ken se, naade naajga dena ute jee se. Taa naan̄ se bo, jee ḡt̄n ese uun doa gen k̄l̄ Barnabas ute P̄l̄ ḡk̄ ḡnaage kandum ken doobm Isa al-Masi ki, taa baa k̄n̄ *jee kaan̄ naabm Isa al-Masige ute jee naan̄ jee *eglizge tun Jeruzalem ki gen baa kaak̄n̄ metn taar se.³ Ḡt̄n se, eglizn Antios ki edden ne dim ken naade an baa m̄ert̄e jaay bo olden doob ki.

Ken naade baa baa se, aal teec ute taa naan̄ Penis̄i uo ute taa naan̄ *Samari. Ḡt̄n naade aanga se, taad ḡe-naage tun doobm Isa al-Masi ki metn taar jee ken Yaudge ey jaay t̄erlga maakde do Isa ki se. Ken ḡnaaagen se jaay booy taar ese se, naade paac maakde raap den aak eyo.⁴ Ken naade jaay aan Jeruzalem ki se, jee egliz ki, jee kaan̄ naabm Isa al-Masige ute jee naan̄ jee eglizge tu se, d̄k̄d̄ k̄k̄de m̄ert̄e. Ḡt̄n se naade taadden metn taar nakgen ken *Raa oldeno naade t̄edo se.⁵ Num *Parizigen took aalga kaal maakde do Isa al-Masi ki se, ḡt̄n se naade iin̄ taad jeege tu ḡk̄: «B̄eeki num, jee ken Yaudge ey jaay took aalga maakde do Isa al-Masi ki se, j'laden t̄jn̄ k̄nd̄o ḡk̄ Ko Taar ken Raa edo Musa ki se k'idooyde, naade l'kinḡ do ki.»

⁶ Ter ḡt̄n se, jee kaan̄ naabm Isa al-Masige ute jee naan̄ jee eglizge tu se tus gen kaak̄n̄ metn taar se.⁷ Ken naade naaj te naapa mak̄k̄ bini jaay bo, Pier iin̄ daara ḡk̄ taadden ḡk̄: «Ḡnaamge, naase l'jeelki maam Raa b̄ēer k̄d̄um daanse ki se do d̄k̄iḡa, taa m'taadn Labar Jiga gen Isa al-Masi se jeege tun Yaudge eyo, taa ken naade jaay booyga num, naade took̄n̄ kaal maakde do Isa ki.⁸ Taa Raa se naan̄ jeel nan̄ maak-saapm jikilimge ḡk̄ jee ken Yaudge ey se kic bo, naan̄ took k̄k̄dega ḡk̄ ed̄fenga *Nirl Salal aan ḡk̄ ken naan̄ ed̄jekiro naajege tu se kici.⁹ Raa se, aak̄jeki naan̄ iin̄ ki se naaje j'utu naade se j'aaski kaasa. Taa naan̄ se bo, naade kic aal maakde do Isa ki sum bo, Raa *tug daap̄denga maakde.¹⁰ Bin num, gen d̄i jaay naase l'je aki tuj̄n̄ maak̄n̄ Raa se ḡk̄ naase je aki k̄nd̄ daam deer do jeege tun Yaudge eyo jaay took aal maakde do Isa al-Masi ki se ey num daam se bubjege ute naajege se j'aj̄l'aaasiḡkiro te gen kuuniḡ eyo.¹¹ Bin num, kese met ki eyo ken j'aki t̄ed̄n naan̄ se! K'jeelki naajege kic j'aalki maak̄jege do b̄ēe gen M̄eljege Isa ki aan ḡk̄ naaden ken Yaudge ey se kici, jaay bo naaje j'aj̄k̄i kaaja aan ḡk̄ ken naade ḡk̄ se kici.»

¹² Ḡt̄n se jee tus ute d̄ende se do d̄ek̄ ḡk̄ naade ḡk̄ k̄k̄ P̄l̄ ute Barnabas ki taadden metn taar nak̄n̄-k̄b̄ge ute nakgen deel doa ken Raa oldeno naade t̄edo daan jeege tun Yaudge ey se.¹³ Ken naade jaay taad nan̄ taarde se, ḡt̄n se Jak uun taara ḡk̄ deekden ḡk̄: «Ḡnaamge, udumki bia!¹⁴ Simon † taad̄-jekiro ḡk̄ metn-jiki tap bo Raa se b̄ēer k̄k̄doga jeege daan jeege tun Yaudge eyo taa t̄ed̄n jee naan̄ge.¹⁵ Nakgen deel ese se, aanga doobin̄ ki aan ḡk̄ taar-gen jee taad taar teeco taar Raa ki raan̄deno do d̄k̄iḡa ken ḡk̄: ¹⁶ M̄eljege Raa deek ḡk̄:

† Simon se naan̄ bo Pier sum kici.

Ken nakgen se jaay deelga num, maam m'utu m'lade baao

ḡk̄ kaanḡ bee Gaar *Daudn ken t̄er̄ec se, maam m'utu m'aj̄n̄ daar ḡt̄in̄ ki

ḡk̄ ḡt̄n ken tujga aan ḡk̄ d̄i kic bo, maam m'aj̄n̄ daap̄-iḡ l'daar k̄k̄ḡn̄ ḡn̄ .

¹⁷ Bin bo jeegeen ḡk̄ se utu am je maam M̄elde .

Deere, jeegeen ken maam m'utu m'ladeno dan̄ se utu l'ted̄n jee maamge .

Kese bo nak̄n̄ ken maakum jen ro ki , ††

¹⁸ ḡk̄ taar se bo ken maam m'taado metin̄ jeege tun do d̄k̄iḡa .»

¹⁹ Ter Jak taaddeno ḡk̄: «l'Booyki! Gen maam ki num, jeegeen Yaudge eyo jaay t̄erlga maakde do Raa ki se, j'aj̄n̄te k̄nd̄deki nak̄n̄ ḡk̄ dode ki.²⁰ Num ḡn̄ b̄orse, k'raan̄deki maktub j'aj̄n̄: j'aj̄n̄te k̄sn̄ daa maragge, j'aj̄n̄te k̄esn̄ naapge r̄en̄ r̄en̄, j'aj̄n̄te k̄sn̄ daagen moosde ḡk̄ te naan̄ ki eyo ḡk̄ j'aj̄n̄te k̄sn̄ mooso kici.

²¹ Taa do d̄k̄iḡa se, maak̄n̄ geger ki tak bo aanga *b̄ii sebit ki bo, jeege lee taad k̄k̄ metn Ko Taar ken Raa edo Musa ki se ḡk̄ dooyin̄ maak̄n̄ *beege tun Yaudge lee tusn̄ maak ki.»

²² Ḡt̄n se jee egliz ki ute jee naade ki ḡk̄ jee kaan̄ naabm Isa al-Masige d̄k̄k̄ taarde kalaḡ ḡk̄ b̄ēer k̄k̄d̄ jeege daande ki gen baa ute P̄l̄ ḡk̄ Barnabas Antiosn̄ ken taa naan̄ Siri ki. Jee ken naade b̄ēer k̄k̄d̄de se debm kalaḡ ron̄ Judas ken k'dan̄in̄ Barsabas se kici, ḡk̄ ken kuuy se k'dan̄in̄ Silas. Naade se ḡnaage paac aalde maak ki.²³ Naade raan̄ ed̄den maktub jide ki ḡk̄ maak̄n̄ maktub ken ese naade deek ḡk̄:

Kese naaje k'jee kaan̄ naabm Isa al-Masige, ute naan̄ naan̄ jee eglizge tu, ute ḡnaagen ḡt̄n ara paac k't̄edsen k̄k̄se dena naase ḡnaajegen Yaudge eyo, ken took aalkiga maakse do Isa al-Masi ki, naasen ken in̄ḡki taa naan̄ Siri ki ḡk̄ maak̄n̄ geger ken Antios ki ute ken-gen taa naan̄ Silisi ki.

²⁴ Naaje k'booyga ken jee metin̄ iin̄ ḡt̄je ki ara jaay baa ḡt̄se ki se, naade utu taar naaden baa taadsen se tujsega maakse ḡk̄ teecsenga nirlse. B̄er̄e, jee se naade baa gen dode, ey num naaje bo k'l'aj̄n̄ olden eyo.²⁵ Taa naan̄ se, taar se naaje j'aakin̄ taa naapm jaay k'b̄ēer k'l'k̄k̄d̄ jeege maak̄je ki taa baa ute ḡnaa k̄k̄k̄ maak̄jege P̄l̄ ute Barnabas se ḡt̄se ki.²⁶ Taa P̄l̄ ute Barnabas se, edga k̄ed̄ rode *ser̄ke taa M̄eljege Isa al-Masi.²⁷ Bin num, naaje j'aj̄lsen Judas ute Silas se, taa naade asen baa taadn̄ ute taarde mala taar ken naaje k'raan̄sen maak̄n̄ maktub ken ese.²⁸ Nirl Salal ḡk̄ naaje mala j'uun doa k'l'je nak̄n̄ ken k'raan̄sen k'l'aj̄n̄ aki t̄ed̄ se k'l'je j'asen ziidn̄ dim kuuy do ki ey sum,²⁹ ken ḡk̄: ḡk̄te k̄sk̄i daa maragge, ḡk̄te k̄sk̄i mooso, ḡk̄te k̄sk̄i daagen moosde ḡk̄ te naan̄ ki eyo ḡk̄ ḡk̄te k̄eski naapge r̄en̄ r̄en̄. Ken nakgen se jaay naase l't̄ed̄in̄kiga num, kese naase l't̄ed̄kiga nak̄n̄ jiga aak eyo.

Naaje ḡnaagen ḡt̄n ara k't̄edsen k̄k̄se dena.

†† Aak Am 9.11-12.

³⁰ Ken naade jaay raan edden maktub jide ki se, gctn se naade olde cc naade iin baa maakn geger ken Antios ki.

Ken naade jaay aan se, naade dan tus genaagen doobm al-Masi ki cc edden maktubm ese. ³¹ Ken jee doobm al-Masi ken gctn ese jaay booy taar ken k'l-dooydesin maakn maktub ken se, maakde baa raap aak eyo cc taargen se edden kaay kaama.

³² Judas ute Silas se, naade jee taad taar teeco taar Raa ki. Taa naan se bo, naade dejdenga dena edden kaay kaama cc do kaal maakde ki se, j'ok maakde cc. ³³ Naade ute genaagen Antios ki se, tingoga dena gctn ese jaay bo, genaagen doobm Isa al-Masi ken maakn geger ken ese olde cc k'baa lapia, cc naade ck terl baa gctn jeege tun oldeno. ³⁴ [Nabo, Silas se je king gctn ara bii kandum †.] ³⁵ Anum Pcl ute Barnabas se cc ing Antios ki. Gctn ese, naade ute jeegen kuuy se kic dena lee dooyden ute taar Meljege cc taadden Labar Jiga.

Pcl gaan ute Barnabas

(Gal 4.13-15)

³⁶ Ken naade jaay ting aas gctn ese se, Pcl deek Barnabas ki cc: «J'ok k'lerl k'baa kaakn genaagen doobm *al-Masi ken ing maakn gegerge tun paacn gctn naaje k'lee k'taado taar Meljege ro ki se. K'baa k'l'jaakden tu, naade tap bo ing cc di.» ³⁷ Gctn se, gen Barnabas ki num naan je Jan ken k'danin Mark se kic bo 'baa ute naade. ³⁸ Num gan Pcl took eyo, taa Jan-Mark se res cndenga k'cn taa naan Pampili ki cc naan cn aay ute kaamin gen tedn naaba ute naade eyo. ³⁹ Gctn se, naade naajga taara dena, nabo taarde baa ck te metn naap eyo. Bin se, Barnabas ute Jan-Mark le ook maakn markab ki gen baa taa naan Sipir ki; ⁴⁰ num Pcl se le, beer uun Silas gen baa ute naan cc genaagen doobm al-Masi ken gctn ese tondde metn Raa cc daayum Meljege n'tedden beeru.

Pcl baa mertε gen k-dige

⁴¹ Pcl iin gctn ese cc baa lee taa naan Siri ute gen Silisi ki cc gctn naan aanga ro ki se, naan ed kaay kaama *eglizge tu.

Timote baa ute Pcl cc Silas gen tedn naabm Isa *al-Masi

16 Ter Pcl ute Silas jaay aan maakn geger ken Derbe ute gen Listir ki se; gctn ese naan cn gaa-ba kalan debm aalga kaal maakin do Isa ki, ron Timote. Naan se kon mend Yaud ken aalga kaal maakin do Isa ki kici; gan bubin se, kcd Grek. ² Timote se, genaagen doobm al-Masi ken maakn gegerge tun Listir ute ken Ikocm ki, paac se ccmina. ³ Gctn se Pcl je cc k'baa tele, nabo taa Yaudgen ing maakn gegerge tun ese se, naan cin pcncd, taa jeegen paacn gctn ese se jeelin naan se bubin kcd Grek. ⁴ Ken naan jaay cn pcncd

† Taar se maakn kitapge tun do dckin se metinge maakde ki se cc.

Timote ki aas se, naade iin gctn ese cc baa lee maakn gegerge tu cc naade taad genaage tu nakgen ken *jee kaan naabm Isage ute jee naan jee *eglizge tu taado taarin Jeruzalem ki se cc naade taadden cc: «J'ing do taar ken se.» ⁵ Ute taargen se, jee eglizgen gctn ese se ted jee al-Masigen mec, cc bii-raa naade ziid baa ute naande.

Pcl ni maakn geger ken Troas ki

⁶ Pcl ute Silas se je baa taadn taar *Raa taa naan Azi ken kaam kalan; nabo *Nirl Salal taadden maakde ki cc j'ing baa. Num gctn se, naade aal teec taa naan Prigi ute gen Galati ki. ⁷ Ken naade jaay aan cε taa naan Misi ki se, naade je baa taa naan Bitini ki; nabo gctn ese kic Nirl gen Isa gaasde. ⁸ Taa naan se bo, naade aal teec taa naan Misi ki cc cc baa baa maakn geger ken Troas ki gct ken k'lee k'daar markabge se. ⁹ Maakn Troas ki jaay Pcl tood tood cc se, naan nia cc maakn nin ki se, naan aak aan cc kcd Masedoan kalan daar daar naanin ki cc eemin cc metin ki cc: «Iin 'baado Masedoan ki ara taa ajen naaka.» ¹⁰ Ken Pcl jaay taadden metn taar ninga sum se, gctn se sum bo naaje † k'naar k'je doobm j'an baa Masedoan ki, taa ute metn taar nin se, naaje k'jeelga maakje ki kese Raa bo danje gen baa taadn Labar Jigan gen Isa *al-Masi se, jeege tun gctn naane.

Pcl aan maakn geger ken Pilip ki

(Plp 1.1-11,27-30)

¹¹ Naaje j'iin maakn geger ken Troas ki se, gctn se naaje k'l'ook maakn markab ki cc k'l'cmb k'gaan baar k'baa taa naan Samotras ken maane gurug aalin se. Ter metbeenki se, naaje k'l'iin k'baa maakn geger ken Neapoli ki gctn ken k'lee k'daar markabge se kici. ¹² Gctn se, naaje k'l'iin k'baa maakn geger ken Pilip ki cc maakn taa naan Masedoan ki se, Pilip se naan geger magala cc ck *Romege dena. Gctn ese se, naaje k'ting-ga bii kandum.

¹³ Ken *bii sebit jaay aan se, naaje k'l'iin k'teec maakn geger ken se cc k'baa taa oolo ki k'saap j'cc kaad naane j'cn gctn jeege lee eem Raa. Num gan j'laan se j'cn mendge kandum sum bo tusga, k'l'ing cεde ki cc k'taadden taara. ¹⁴ Maakde ki se, menda kalan ron Lidi cc naan iin maakn geger ken Tiatir. Mend se, naan beer Raa ki cc ck kalge gen zoa cc kalinge se kalgen te rodege cc aac kaace. Ken Pcl jaay taad taad taar Raa se, naan ud bi do ki taa Meljege tedn maakin ki gen booy ck taar Pcl se cc naan aal maakin don ki. ¹⁵ Gctn se, naan ute jeegen maakn been ki se *k'batizde. Ken k'batizde aas se, naan danje cc k'baa been ki cc deekjen cc: «Ken naase j'jeelumki maam se jaay m'alga maakum do Meljege tu deer deer num, 'baakiro aki king beem ki.» Gctn se, naan doje bini cn naaje k'took k'baa been ki.

† Gctn se Luk, ken raan maktubm ese se, utu te naade kici.

Pɔl ute Silas se k'ɔkɔ k'l'ɔmbɔde dangay ki

16 Gaŋ bii kalan naaje k'baa baa gɔt ken jeege lee tusn gen keem Raa se, goon menda kalan bin se baado ŋje ɔ naan mend dukaaka ɔ ute dukaakin se iinga num taad nakgen ute aki kaan naan ki. Ute mend se, melinge ŋ gurs ro ki dena. 17 Naan lee ɔk metje naaje j'utu Pɔl ɔ ɔkɔ metje ki makɔkɔ ɔ ɔkɔ taara ŋ eyo deek ɔ: «Jee ese se, naade jee tedn naabm Raagen Taaro! Naade baado se taa asen taadn doobm kaaja!» 18 Mend se ɔk metje bii kando kando bini ɔ bii kalan Pɔl ɔk se, terl aakin ɔ deek sitan ken roŋ ki se ɔ: «Ute ro Isa *al-Masi se m'ɔkɔ: 'teec naatn ro mend ken se!» Gɔtn se sum bo, sitan se naar teec naatn roŋ ki. 19 Ken melinge jaay aakin naan dukaakin le gɔtɔga ɔ doobm naade an ɔk gurs kic bo gɔtɔga se, naade ɔk Pɔl ute Silas ɔ baanden naan magalge tun gɔtn ese. 20 Ter naade baanden naan magalge tun *Rɔmege tɔndde se ɔ taadden ɔ: «Jee se le, Yaudge ɔ baado se gen tujŋ naanjege! 21 Naade lee dooy jeege ute doobm king naanje ken naaje Rɔmege se ɔlɔeki ro ki eyo. Kese naaje se j'lan ɔk ted eyo.» 22 Gɔtn se ɔ jee denge se iin ro Pɔl ute Silas ki. ɔ magalgen Rɔmege tɔndde se iin tɔkɔn ute kaldege taa ɔkɔkɔ ɔ ɔkɔ k'l'ɔkɔndde te mɛje. 23 Ken naade jaay tɔnd derenje aas se, naade baa ɔmbden maakŋ dangay ki ɔ taad magal jee dangayge tu se ɔ jee se k'l'ɔkɔbde jiga. 24 Ken magal jee dangayge jaay booy taar naade taadin se, naan ɔk ɔmbden maakŋ dangay ken maak ki ɔ tɔkɔndden poolo jedege tu.

Magal jee dangayge took aal maakin do Isa ki

25 Ken aan gɔkɔ ute daan bea se, Pɔl ute Silas se eem keem Raa ɔ ɔkɔmɔn ɔkɔm ute kaa, kaad ken se jee dangaygen kuuy se, ing booy kaadegen naade ing aar kaar se. 26 Gaŋ gɔtn ese sum bo, naanja naar te makɔkɔ ɔ ɔ bee ken naade ing maak ki se kic bo ute magalin te rig rig. Gɔtn se kaam taargen gen bee se ɔkɔ kalde ki, naan ken se zɔnzir k'ɔkɔkɔ jee dangayge se kic bo ɔkɔ si kalde ki. 27 Ken magal jee dangayge jaay dɔrl iin maakŋ bin ki se, naan aak kaam taar jee dangayge se paac toodga wan wan. Gɔtn se naan saap ɔ kaad naane jee dangayge se aanga. Taa naan se bo, naan ɔkɔ gɔrd-jerliŋa je ɔkɔ roŋa. 28 Gaŋ Pɔl ɔkɔ ɔkɔ makɔkɔ ɔ: «Ay ɔkɔ, ɔkɔ te ɔkɔ roi, bere naaje j'utu paac!» 29 Gɔtn se magal jee dangayge se beere ɔkɔ ɔ roŋ ook marga, taad ɔkɔ ɔkɔ poodo taa an kaakŋ gɔtɔ. Ken k'baano ute poodo sum se, naan naar end baa maakŋ dangay ki ɔ baa ooc metn je Pɔl ute gen Silas ki. 30 Gɔtn se naan ɔkɔ teecdeno naatn ɔ tɔkɔ metde ɔ: «Nakage, maam tap bo m'tɛdn rom m'ɔkɔ di jaay m'ɔkɔ kaaja se?» 31 Naade terlin ɔ: «Naai aal maaki do Meljege Isa ki ɔ ute naan se, naai ute jeeigen maakŋ bei ki paac se, aki ɔkɔ kaaja.» 32 Gɔtn se naan ute jee maakŋ been ki se, naade taadden taar Meljege Isa. 33 Maakŋ ɔkɔ ken ese sum bo, magal jee dangayge se baanden gɔtn ɔk maane. Gɔtn ese naan tug daapden

taan-dudege. ɔ naan ken ese sum bo, naan ute jee maakŋ been ki se, Pɔl ute Silas *batizde. 34 Gɔtn se Pɔl ute Silas se naan dan baanden been ki ɔ edden ɔkɔkɔ. Gaabm se, ute jeengen maakŋ been ki se, maakde raapo taa naade aalga maakde do Raa ki. 35 Ken gɔtɔ jaay iip se, magalgen *Rɔmege tɔndde se, ɔ asgarge baa taad magal jee dangayge tu ɔ: «Jee se, tɔkɔ tɔkɔ.» 36 Magal jee dangayge baado taad Pɔl ki ɔ: «Magalgen Rɔmege tɔndde se, ɔ asgarge ɔ baado taadum ɔ k'l'ɔkɔ k'l'ɔkɔ. Bin num t'eeckiro naatn maakŋ dangay ki ɔ l'baaki te lapia.» 37 Gaŋ Pɔl deek asgarge tu se ɔ: «Naade aakjen te metn taarje ey sum bo ɔ k'l'ɔkɔ naan jeege tu, ɔ baa ɔkɔ dangay ki, ey num bere, naaje kic k'l'ɔkɔ. Num gaŋ ɔkɔse num naade je ajen tɔkɔn ɔkɔ nam l'jeel gɔtje ey se met ki eyo. Bin se, ɔkɔ naade malinge bo ade baa utu ajen tɔkɔn naatn maakŋ dangay ki se.» 38 Asgargen j'ɔkɔdeno jaay ɔkɔ terl baa se baa taad taar se magalge tun Rɔmege tɔndde se. Ken magalgen se jaay booy ɔ Pɔl ute Silas kic bo Rɔmege se, gɔtn se beere baa ɔkɔ. 39 Naade baado ŋde ɔ tedden kaldɛ jaay tɔkɔ tɔkɔ ɔ taadden ɔ k'l'ɔkɔ k'l'ɔkɔ maakŋ gegerde se. 40 Ken Pɔl ute Silas jaay teeco maakŋ dangay ki se, naade baa gɔtn Lidi ki. Ken naade aan se, ŋ genaagen doobm *al-Masi ki. Gɔtn se, naade edden kaay kaama, jaay bo iin baa.

Pɔl ute Silas baa maakŋ geger ken Tesalonik ki
(1Tes 1, 2.1-16)

17 Ken Pɔl ute Silas jaay iin ŋ geger Pilip se, naade aal teeco maakŋ geger ken Ampipolis ki ute ken Apoloni ki. ɔ naade baado maakŋ geger ken Tesalonik ki. Gɔtn se, Yaudge ɔ bee ken naade lee tusn maak ki. 2 Aan ɔkɔ nakŋ se, naan deelga deel ro ki se, Pɔl baa ŋ Yaudge ɔ daan suukge tun ɔkɔ se, aanga *bii sebit ki tak bo, naade lee naaj ute naade do taarge tun maakŋ Kitap ki. 3 Naan taad ɔkɔkɔden metiŋa ɔ taadden metn taar maakŋ Kitap ken taad ɔ: «*Al-Masi se baadoga num utu dabara utu kooyo jaay naan ade dur daan yoge tu. Al-Masi ken naase ing aakki kaamin se, naan bo Isan ken maam m'taadsen taarin se.» 4 Gɔtn se Yaudgen metinge se, taar se baa end maakde ki ɔ took baa tum ute Pɔl ɔ Silas. Naan ken se Grekgen beer *Raa ki se kic bo dena ute mendge dena ken gaabdege jee magalge se kic, took baa ute naade. 5 Gaŋ Yaudgen baate kaal maakde do Isa ki se, ted maak-kilimi ro Pɔl ute Silas ki ɔ ŋ jee mursgen lee daan doobge tu se rejdeno ute gurs. Naade baado ɔkɔ metn jee denge taa tujŋ gɔtɔ. Gɔtn se, naade iin baa terec bee Jason gen je Pɔl ute Silas. Ken naade jaay ŋdenga num, anden ɔkɔ baa naan jee denge tun tusga se. 6 Ken naade baa jaay ŋden te ey se, naade ɔkɔ baano ute Jason ute genaage kandum ken doobm al-Masi ki naan ɔkɔgge tun gɔtn ese. Gɔtn se, naade tɔkɔ ɔkɔ ɔ: «Jee tuj *dunia te magalin se, bere, ɔkɔse naade aanga ara! 7 ɔ Jason se bo, debm ken ɔkɔden been ki ɔ jee se le, Sezar Gaar magal ken ing *Rɔm ki se, naade ɔ ansin dim eyo ɔ naade taad ɔ Gaar mag-

al kuuy utu ƿƿ naan̄ se bo, ken roŋ Isa se.»⁸ Ken jee ute dende ute ƿƿggen gɔtn ese jaay booy taar se, naade maakde baa tujū.⁹ Gɔtn se naade ɔ Jason ute genaagen doobm al-Masi ki se, baado dɔnd gurs den jaay bo, naade ƿƿd ƿƿlde.

Pɔl ute Silas baa maakŋ geger ken Bere ki

¹⁰ Maakŋ ƿƿr ken ese sum bo, genaagen doobm Isa *al-Masi ki se, ɔ Pɔl ute Silas baa geger ken Bere ki. Ken naade jaay aan se, naade baa maakŋ *bee ken Yaudge tun lee tusn maak ki se. ¹¹ Gaŋ naade baa ɔŋ Yaudgen Bere ki se jiga cir Yaudgen Tesalonik ki, taa naade booy taar Raa se maakde raap do ki sakan̄. Bii-raa naade dooy aak taar maakŋ Kitap ki se taa naade an kaakŋ jeel ro ki taar ken Pɔl lee dooyden se, met ki ɔ met ki ey ɛ. ¹² Maakde ki se, jeege dena took aal maakde do Isa ki ƿƿ mend Grekgen gaabdege jee magalge ute gaabge dena took aal maakde do Isa ki.

¹³ Gaŋ Yaudgen maakŋ geger ken Tesalonik ki jaay booy ƿƿ Pɔl baaga taadn taar Raa maakŋ geger ken Bere ki kic se, naade baado ƿƿ metn jeege taa tujŋ gɔtɔ daala. ¹⁴ Gɔtn ese, genaagen doobm Isa al-Masi ki naar ɔ Pɔl baa taa baar ki gen baa kookŋ maakŋ markab ki. Num Silas ute Timote se ɛ ƿƿ ing Bere ki. ¹⁵ Jeegen baa ƿƿ Pɔl se, naade ook maakŋ markab ki ute naan̄a, bini ɔ ɔŋo maakŋ geger ken Aten ki. Ken naade terlo terl se, Pɔl taadden ƿƿ ken j'aanga num, k'taad Silas ki ute Timote ki se, k'baado j'ɔŋŋ keske.

Pɔl taad taar Raa jeege tun Aten ki

¹⁶ Kɔr Pɔl utu booy booy Timote ute Silas maakŋ geger ken Aten ki se, naan̄ aak maakŋ geger ese se dooc ute maragge sum ƿƿ naan̄ aak se maakŋ tuj kasak kasak. ¹⁷ Gɔtn se, naan̄ iŋ baa maakŋ *bee ken Yaudge lee tusn maak ki se, naan̄ naaj ute Yaudge ƿƿ ute jee beer Raa ki. ƿƿ bii-raa ƿƿr maakŋ geger ken jeege lee tusn se, naan̄ lee naaj ute jeege kici.

¹⁸ Gɔtn se jaay jee dooy jeegen uun taar Epikirus ute jee dooy jeegen uun taar Zenon se † ing naaj ute naan̄a. Jee metiŋge deek ƿƿ: «Aakum tu, debm kul taar reŋ reŋ ara tap bo je deekŋ ƿƿ dī?» Jee kuuy deek ƿƿ: «Naan̄ bere baanoga ute taar raa jee kuuy.» Naade taad bin se, taa Pɔl se taaddega taad taa Isa ƿƿ ute metn taar dur jeegen utu dur daan yoge tu se.

¹⁹ Naade ɔ baansŋ do ko ken naade lee tusn aakŋ metn taardege se, ƿƿ gɔtn se k'danŋ Areopag. Gɔtn se naade taadŋ ƿƿ: «Naaje k'je naai ajen taadn metn taar dooy kijŋ ken naai lee dooy jeege se, taa naaje k'booy kɔkŋ metiŋa. ²⁰ Ute metn taarigen bii kalan̄ naaje k'booy te ey jaay, naai lee taad bijen doje se, baado taadjen metiŋ tu, taa naaje k'je k'jeel kɔkŋ metiŋa.» ²¹ (Naade taad bin se taa jee Aten ki ute mertgen baado baao ƿƿ kengen ting ting gɔtn ese se, naade ing bo gen booyo ƿƿ gen taadn metn taargen kiji ken naade ɔŋga num baado lee taad metiŋ se) ††.

† Jee uun taar Zenon se k'danŋde Stoyisige. †† Kese Luk mala ken taad taar ese.

²² Gɔtn se, Pɔl iŋ daan daan jeege tun Areopag ki se ƿƿ deekden ƿƿ: «Naase jee Aten ki, maam m'aakse naase se jee ɔkki maragge se ƿƿ aak eyo. ²³ Ken maam m'leedo maakŋ gegerse ki se, maam m'aako gɔtn ken naase l'lee eemki maragsege ƿƿ kɔkŋ gɔtn ɔŋŋ serke kaam kalan̄ bin se k'raanŋ ro ki k'ɔŋ: «Kese raa k'jeel metiŋ eyo.» Taa naan̄ se bo, maam m'baado se m'asen taadn Raa ken naase eemiŋki jaay l'jeeliŋki ey se.

²⁴ «Raa se, naan̄ bo debm aalo dunia ute nakgen maak ki paac se ƿƿ naan̄ bo mel maakŋ raa ute do naan̄a ƿƿ naan̄ se ing maakŋ beege tun jikilimge bo iŋŋŋ ute jide se eyo. ²⁵ ƿƿ naan̄ ɛ, ɔŋŋ dim te naabm jikilimge eyo, taa naan̄ kaliŋ ki sum bo ed koa nakge tun ing baa se paac ƿƿ naan̄ bo debm edjeki nakgen l'kaasn tinggege. ²⁶ Naan̄ aalo deb kalan̄ sum bo ken tooj dirl metjil jikilimgen do naan̄ ken baa se paac. ƿƿ naan̄ bo debm ƿƿnddeno kaadn toojdege ƿƿ kaadn kooydege ƿƿ gaŋ edden taa naan̄ge ƿƿ ƿƿnddesiŋ te naan̄ guuriŋge.

²⁷ «Raa tedn naan̄ se taa naade aŋ jea ƿƿ bin sum bo daan naane naade aŋ kɔŋ ɛ daam? Taa naan̄ ɛ dɔk ute naajege eyo. ²⁸ Taa naan̄ se bo, naaje j'ingki ƿƿ k'leeki se kic bo ute naan̄a ƿƿ bɔrse ken j'lutuki zeeɛ se kic ɛ ute naan̄a. Kese bo maakŋ jee kaar bal-zeeɛsege tu se, deb kalan̄ maakŋ kaan̄ki se taad ƿƿ: «Naajege se k'gaan Raage.» ²⁹ Aan ƿƿ naajege k'geniŋge dey se, bin num naaje j'aki kɔŋ saapm j'ɔkŋ Raa se tec aan ƿƿ maraggen ken k'tedden ute daab, pudda ey ɛ ute ko se eyo. Nakgen se jikilimge tedden ute tirddege sum. ³⁰ Booyki! Do dɔkiŋ ken naase l'jeelkiro te Raa ey se, naan̄ ken se kic bo, Raa ɔŋ utsen te eyo. Num bɔrse se, naan̄ dan̄ jeegen gɔtn baa se paac taa terl maakde ade baa gɔtn naan̄ ki. ³¹ Taa naan̄ se bo, Raa se ɔndga kɔnd biin ken naan̄ an kɔŋ bɔkɔ ƿƿ ute doobiŋ do jeege tun do naan̄ ki paac. Ute debm ken naan̄ beer ƿƿdŋ gen kɔŋ bɔkɔ do jeege tu se, debm se bo ken naan̄ durŋ daan yoge tu taa jikilimge se an jeel ro ki.»

³² Ken naade jaay booy Pɔl ƿƿ Raa duroga nam daan yoge tu se, gɔtn se jee metiŋge baagiŋ tereciŋ metiŋ ki. Gaŋ jee kuuy se taadŋ ƿƿ: «Do taari ki se, biin kuuy j'u-tu j'ai dan̄ ajen taadn aan ƿƿ ken ese daala.» ³³ Naan̄ ken se sum bo, Pɔl teec ɔŋde. ³⁴ Num gaŋ, jee metiŋge baa ɔŋ Pɔl ƿƿ took aal maakde do Isa ki. Maakde ki se gaaba kalan̄ roŋ Denis, naan̄ kic maakŋ jeege tun lee aak metn taara Areopag ki se kici ƿƿ menda kalan̄ roŋ Damaris ute jeegen kuuy kic baa te naan̄a.

Pɔl baa maakŋ geger ken Kɔrint ki

(1Kɔr 1.1-9, 2.1-5; 2Kɔr 11.5-12, 12.12-13)

18 Ken Pɔl jaay iŋ ɔŋ geger Aten se, naan̄ iŋ baa maakŋ geger ken Kɔrint ki. ² Gɔtn se naan̄ baa dɔdɔ ute kɔd Yaud k'danŋ Akilas utu aan kaana ƿƿ naan̄ j'ooŋŋ taa naan̄ Pɔŋ ki. Naan̄ iŋo taa naan̄ Itali ki ute mendŋa roŋa Prisil, taa Gaar magal gen *Rɔmegen k'danŋ Klɔd se ɔ l'tuur Yaudge naatn paac maakŋ geger ken Rɔm ki se. Naan̄ ken se, Pɔl baa deel ute naade, ³ taa naabiŋ ɛ, tec ƿƿ gen naade dey se.

Naabm naade se, lee uj nakgen k'ldaapm kɔɔr. Taa naan se bo, Pɔl baa ing ute naade ɔɔ naade lee tɛd naaba tɛlɛ.

⁴ Aanga *bii sebit ki tak bo Pɔl baa maakɔ *bee ken Yaudge lee tusn maak ki se. Gɔtn se, naan lee taad taar *Raa Yaudge tu ute Grekge tu taa naan je naade 'tookɔ do taarin ken naan taadden se. ⁵ Gan ken Silas ute Timote ken iigo Masedoan ki jaay aan sum se, Pɔl ɔɔ roɔ paac gen taadn taar Raa. Naan taad Yaudge tu tal ɔɔ *al-Masi ken naase ing aakki kaamin se, naan bo Isa se. ⁶ Gan gɔtn se, Yaudge se iin roɔ ki ɔɔ naajina. Naan ken se, Pɔl ɔɔ mind kalina ɔɔ deekden ɔɔ: «Bɛɛ, naase se ken dim jaay aanga dose ki kic num, maam se ɔɔlum eyo ɔɔ j'am kɔkɔ mindum eyo. Naan ki se bɛɛ, maam m'baa taadn taar Raa jeege tun Yaudge eyo.» ⁷ Naan iin teec gɔtn ese ɔɔ baa bee gaab ki kalan k'ldanin Titus Justus. Naan se debm beer Raa ki ɔɔ been se ɔɔnd daamboogo ute bee ken Yaudge lee tusn maak ki se. ⁸ Gɔtn se Krispus, naan ken magal bee ken Yaudge lee tusn maak ki se, naan ute jee maakɔ been ki paac took aal maakde do Melje ki, ɔɔ jee Kɔrint ken den lee booy taar Pɔl se kic, took aal maakde do Isa ki kici ɔɔ *k'batizde. ⁹ Ken aan nɔɔr se, Meljege Isa mala teec naan Pɔl ki ɔɔ taadin ɔɔ: «ɔɔnte beer jeege tun se, num taad taar Raa baa ute naani sak sak, ɔɔnte doa. ¹⁰ Taa maam m'utu te naai se nam kɔɔ kɔɔ jin roi ki eyo. 'Jeele, maakɔ geger ken ese se, maam m'ɔkɔ jeege dɛna.» ¹¹ Gɔtn se Pɔl ɔɔ ting maakɔ geger ken Kɔrint ki se baara ute laapa mɛɛɛ. Gɔtn se naan lee dooy jeege ute taar Raa.

Pɔl k'batizse naan magal *Rɔmɛge tu

¹² Kaad ken Galion magal taa naan Akayi se, naan ken se Yaudge dɔɔk taarde baa ɔɔ Pɔl ɔɔ baansin gɔtn kɔɔn bɔɔ ki. ¹³ Gɔtn se, naade deek Galion ki ɔɔ: «Gaabm se ɔɔ mɛtn jeege ɔɔ j'ɔɔnte keem Raa tec aan ɔɔ ken naaje k'lee k'jeem se.» ¹⁴ Ey num Pɔl se je taada, nabo Galion naar taad Yaudge tu ɔɔ: «Naase Yaudge, ken gaabm se jaay tɛd te nakɔ ute doobin eyo, ɔɔ tujga dim kuuy se, gen naan se num, maam m'asen kaakɔ mɛtn taarse. ¹⁵ Gan naase lɛ, 'lee naajki taara do *Ko Taar Raase ki ute ro jeeseege tu. Bin num, kɛse nakɔ naase malinge! Maam se, m'ɔkɔ kɔɔn kɔɔ do nakge tun bin eyo.» ¹⁶ Gɔtn se, naan tuur ɔɔdɛno naatn gɔtn kɔɔn bɔɔ ki se. ¹⁷ Gɔtn se jeege paac iin gɔtn ese, iij-ɔɔ Sostɛn magal *bee ken Yaudge lee tusn maak ki ɔɔ tɔɔnd dɛɛɛɛ naan jeege tun gɔtn kɔɔn bɔɔ ki se. Nabo Galion ken magal Rɔmɛge aak nakɔ ken naade tɛd se, doɔn ɔɔk kic bo dirin in eyo.

Pɔl ɔɔ tɛrlɔ maakɔ geger ken Antios ken taa naan Siri ki

¹⁸ Maakɔ geger ken Kɔrint ki se, Pɔl tingga dena, jaay bo naan iin ɔɔ genaagen doobm Isa *al-Masi ken gɔtn ese. Naan iin baa ute Prisil ɔɔ Akilas maakɔ geger ken Sankre ki gɔt ken k'lee k'ldaar markabge. Gɔtn se, naan dɔs doɔna taa naan naamga naam taarina, jaay bo naade ook maakɔ markab ki ɔɔ baa taa naan Siri ki.

¹⁹ Ken naade jaay aan maakɔ geger ken Epez ki se, Prisil ute Akilas se Pɔl ɔɔnd gɔtn ese ɔɔ naan iin baa maakɔ *bee ken Yaudge lee tusn maak ki se. Gɔtn ese naan naaj ute Yaudge taa Isa. ²⁰ Naade tɔɔnd metin ɔɔ: «ɔɔk ing ute naaje,» nabo Pɔl baate. ²¹ Ken naan iin ɔɔnde kɔɔ se deekden ɔɔ: «Ken Raa jaay je num, biin kuuy jaay m'ade baa gɔtse ki.» Gɔtn se naan iin maakɔ geger ken Epez ki se, ook maakɔ markab ki ɔɔ baa. ²² Ken Pɔl jaay aan maakɔ geger Sezare ki se, naan ook baa Jeruzalem ki gen tɛdn ɔɔɛ *egliz ki, jaay bo, naan bɔɔy baa maakɔ geger ken Antios ken taa naan Siri ki. ²³ Gɔtn se, naan tingga bii kandum jaay iin baa leedo maakɔ gegerge tun taa naan Galati ute gen Prigi. Gɔtn naan aanga tak bo, naan ɛd kaay kaama genaage tun doobm Isa al-Masi ki.

Apɔɔs baa maakɔ geger ken Epez ki ute gen Kɔrint ki

²⁴ Kaad ken se gaaba kalan, kɔɔd Yaud k'ldanin Apɔɔs ɔɔ naan se k'l'oojin maakɔ geger ken Aleksandri ki. ɔɔ naan iin baado maakɔ geger ken Epez ki. Gaabm se jeel taadn taara aak eyo ɔɔ jeel ɔɔ mɛtn Kitap jiga. ²⁵ Naan se k'dooyinga ute mɛtn taar ken taad taa Meljege. Naan taad taar Raa se maakin raap do ki sakan, ɔɔ taar Isa se, naan dooy jeege ute doobin tak tak. Nabo, naan se, jeel bo mɛtn taar *batem gen Jan-Batist sum. ²⁶ Maakɔ *bee ken Yaudge lee tusn maak ki se, Apɔɔs baag taadn taar Raa jeege tu kic bo, beer eyo. Gan ken Prisil ute Akilas jaay booy taar naan taad se, gɔtn se naade ɔɔ baansin ute naade ɔɔ taadin Doobm Raa se ute doobin tak tak do ki daala. ²⁷ Apɔɔs se, je baa taa naan Akayi ki gen baa taadn taar Raa jeege tu. Taa naan se bo, genaagen doobm Isa *al-Masi ki se, ɛdin kaay kaama ɔɔ raan ɛdin maktub jin ki, taa ɔɔbaa kɛdn genaage tun gɔtn naane, taa ken naan aanga num, naade an dɔɔdn kɔkɔ jiga. Ken naan jaay aan gɔtn naane se, ute bɛɛ ken Raa tɛdin se, genaagen doobm Isa al-Masi ken gɔtn naane se, naan noogden dena. ²⁸ Anum, Yaudge tu se, naan taadden tal tal gɔtn ese ɔɔ taar ken naade an tɛrl kic bo, naade ɔɔ eyo. ɔɔ ute taargen maakɔ Kitap ki se, naan taadden ɔɔ: Isa se, naan bo al-Masi.

Pɔl baa merte gen k-mɔtɔge

Pɔl tɛrl maakɔ geger ken Epez ki daala

¹⁹ Kaad ken Apɔɔs utu maakɔ geger ken Kɔrint ki se, Pɔl aal teeco taa naan Azi ken maakɔ koge tu se ɔɔ baado maakɔ geger ken Epez ki. Gɔtn se, naan ɔɔ jeege kandum se, aalga kaal maakde do Isa ki. ² ɔɔ naan tɔɔnd metde ɔɔ: «Bii ken naase aalki maakse do Isa ki se, *Nirl Salal tap bo bɔɔy te dose ki ey la?» Num gan naade tɛrlin ɔɔ: «Nirl Salal ken naai taadn se, bii kalan naaje k'booy te maanin eyo.» ³ Tɛr Pɔl tɔɔnd metde ɔɔ: «Naase tap bo *k'batizse j'ɔɔ di?» Naade tɛrlin ɔɔ: «Naaje se, k'batizjen aan gɔɔ ken Jan lee batizo jeege se.» ⁴ Pɔl taadden daala ɔɔ: «Jan se batizo jee ken tɛrlɔga tɛrl maakde do *Raa ki sum. ɔɔ naan taad

Yaudge tu ƙƙ j'laal maakde do deb ken utu baado metin ki se ƙƙ naan bo debm k'danjin Isa se.»

⁵ Ken naade jaay booy taar Pɔl taadden se, gɔtn se naade took k'batizde kuuy ute ro Meljege Isa. ⁶ Naan ken se, Pɔl tɔnd jin dodege tu ƙƙ gɔtn se Nirl Salal bɔɔyo dode ki ƙƙ naade baag taadn taar naangen naade jeel metin eyo ƙƙ naade taad taargen teeco taar Raa ki. ⁷ Naade paac se, aas nakɗ gaabge baa baa sik-kaar-dio.

⁸ Daan laap ken mɔɔ se, daayum Pɔl lee baado maakɗ bee ken Yaudge lee tusn maak ki se. Gɔtn se, naan taadden metn taar Gaar Raa jeege tu ƙƙ naan taadden kic bo beer eyo. Naan je taa jeegen inj booyin taarin se, 'tookɗ do taarin ken naan taadden se. ⁹ Gaɗ jee metinge se ted do mɔɔɔ ƙƙ baate tookɗ taarin. Do 'Doobm Isa ken naan taadden metin se, naade tooyin koogo naan jeege tu. Gɔtn se Pɔl iin ɔɔde ƙƙ baa ute jee metin ki baa maakɗ lɔɔl gen gaaba kalan k'danjin Tiranɔs ƙƙ gɔtn se bii-raa, naan lee dooyde ute taar Raa. ¹⁰ Gɔtn dooyin ken ese se, naan ted baara dio, bini ɔl Yaudge ute Grekgen taa naan Azi ki paac se, baa booy taar Meljege.

Nakɗ ken gaan Sebage tɔda

¹¹ Anum Raa ɔl Pɔl ted nakɗ-kɔɔɔgen deel doa, ¹² bini, ɔl jeege baa tuuno kalge taal do Pɔl ki ey lɛ baano ute kalge utn ronɔa ƙƙ naade tɔs baano ƙƙ taalin do jee kɔɔɔge tu ƙƙ jee kɔɔɔge se ɔɗ lapia ƙƙ jee kɔɔɔ sitange se kic bo, sitange teec ɔɔde.

¹³ Gɔtn se, Yaudgen metingen lee maakɗ naange tu gen tuur sitange ro jeege tu se, naade baag tuur sitange ute ro Isa kici. Naade taad sitange tu ƙƙ: «Ute ro Isan ken Pɔl lee taad taarin jeege tu se, m'ƙƙ: 'Iteeki naatn ro jeege tu se!» ¹⁴ Jeegen tedn naan se, naade cili. Naade se, gaan ƙɔɔ Yaud kalan bini k'danjin Seba, ƙƙ naan se maakɗ *magal jee tedn serke Raage tu. ¹⁵ Gaɗ bii kalan, gaabm ƙƙ sitan se taadden ƙƙ: «Isa se, maam ml'jeelina ƙƙ Pɔl kic lɛ maam ml'jeelina, num naase ara tap bo, 'nanɔge?» ¹⁶ Gɔtn se, gaabm ken ƙƙ kɔɔ sitan se iin oocde; ken naan jaay baa cirde sum se, naan tɔnd awarde ƙƙ nɛɛpm ute kaldege se naatn. Ken naade do bini ɔɗ dode jaay aɗ teec se, kaldege kic bo, nɛɛpden dode ki mɔɔɔ mɔɔɔ.

¹⁷ Ƙƙ ken Yaudge ute jee ken Yaudge eyo inj maakɗ geger ken Epez ki jaay booy taar se, gɔtn se naade beere baa ƙƙde. Taa naan se, naade baa *nook ro Meljege Isa se cir daala. ¹⁸ Gɔtn se, jeege dena ken aaloga kaal maakde do Isa ki se, baado tɔɔd metdege naan jeege tu, do nakge tun jig ey ken naade lee ted se. ¹⁹ Maakde ki se, jee den ken lee ooj rodege se, baano ute maktubdegen ƙƙ metn taargen naade lee ooj rode se ƙƙ gɔtn se naade tɔɔɔɔ naan jeege tu ƙƙ maktubdege se jaay j'laak zɔɗ se aas tamma gen pudda dupu-si-mii †. ²⁰ Bin bo, ute tɔɔɔɔ Meljege se taar Raa se ƙƙɔɔ ziid baa ute naanina.

† Tamman gen puddn ese se aas gen kɔɔɔ nam ken tedn naaba gen bii dupu-si-mii.

Jee Epez ki iin gen tedn taara

²¹ Ken nakgen se jaay deel paac se, *Nirl Salal ɔl Pɔl uun doa gen baa Jeruzalem ki ƙƙ naan aal teec ute doobm taa naan Masedoan ƙƙ ute gen Akayi ki. Gɔtn se, naan deek genaage tun doobm Isa *al-Masi ki ƙƙ: «Bɛeki num, ken m'aanga Jeruzalem ki jaay bo, ƙƙ m'utu m'baa *Rɔm ki kici.» ²² Jee noogingen di Timote ute Erast se, naan ɔlde ƙƙ j'ɔɔnd naana ƙƙ k'baa Masedoan ki. Ƙƙ naan mala se, ƙƙp inj ƙƙɔ taa naan Azi ki.

²³ Kaad ken se, jeegen maakɗ geger ken Epez ki se, jeege dena iin ul taara gajalan taa 'Doobm Isa. ²⁴ Taa gɔtn se, ƙƙ ƙɔɔd ƙɔɔrdn tɔɔɔ ron Demetrus. Naan se lee ƙƙy pudda gen daapm beegen sɛɛm sɛɛm ken tec bee magal gen maragden naade lee eemin ken k'danjin Artemis se ††. Ute naabden ese se, naan ute jeegen k'ted naaba tele ese, naade lee ɔɗ gurs dena ro ki. ²⁵ Bii kalan, naan dan tus jee ken naade tedn naaba tele ute jee ken naabde tec aan gɔɔ gen naade se, ƙƙ deekden ƙƙ: «Medumge, naase 'jeelki maal naaje k'l'ɔɔki se k'l'ɔɔɔki ute naabm ese. ²⁶ Num gaɗ naase aakkiga ƙƙ 'booykiga nakɗ ken deel Epez ki paac se ƙƙ Pɔl ese se deek jeege tu ƙƙ raagen naaje mala k'tedɔɔki ute jijege se, raagen deer eyo. Do taar ken naan lee taad jeege tu se ɔl jeege dena took taarin ƙƙ baaga metin ki. Nakɗ se, naan tedn Epez ki sum eyo, num gaɗ taa naan Azi ute magalin paac kici. ²⁷ Ken naan jaay utu tedn nakɗ se tak num, bɛɛ, utu ajeki tujɗ naabjege. Num naabjege sum eyo, num utu ƙɔl jeege maragje-gen magal Artemis se kic bo, naade utu aɗ kaal maak ki eyo ƙƙ beɛ se kic lɛ, naade aɗ kaakɗ aan gɔɔ nakɗ ɔɔɛ. Ey num, Artemis se bo, jee taa naan Azi ki ute jee do naan ki paac se lee eemin.»

²⁸ Ken jee tedn naabgen gɔtn ese jaay booy taar Demetrus se, naade maakde taarde pirin ƙƙ baag tɔɔɔ taara ƙƙ: «Artemis se, naan bo maragn magal ken Epez ki!» ²⁹ Gɔtn se, jeege iin ul taara gajalan maakɗ geger ken se, ƙƙ tɔko Gayus ute Aristark ken iin Masedoan ki ƙƙ lee te Pɔl tele se. Naade naar baandeno daan ƙƙɔ ken gɔtn k'lee k'l'ɔɔɔ se.

³⁰ Ey num Pɔl se, je baa gɔtn jeege tun tus se kici, nabo genaagen doobm Isa al-Masi ki se, gaasina. ³¹ Ƙƙ maakɗ magalge tun taa naan Azi ki se, jee metinge se medn Pɔlge ƙƙ naade ɔl nam baa taad Pɔl ki ƙƙ: «Bɛɛ, ɔɔte baa gɔtn jeege tun tus se!» ³² Kaad ken jeege tus gɔtn ese se, jee metinge ul gen dode ƙƙ jeegen kuuy se kic lɛ, taad gen dode kici. Jee den jaay baado gɔtn ese se, metn taar jaay ɔlde naade tusn ro ki se kic bo, naade jeel metin eyo. ³³ Maakɗ jee denge tu se, gaaba kalan ƙɔɔ Yaud ron Alezander. Maakde ki se, jee metinge baa taadin metn taar se jaay bo Yaudge ɔlɔ baa naan jeege tu. Naan uun jin jeege tu je aden taadn metn taar se. ³⁴ Nabo ken jee Epez ki jaay booy ƙƙ naan ƙɔɔ Yaud se, gɔtn se naade tɔɔɔ ƙƙ taa naapm caa ƙƙ: «Artemis se, naan bo maragn magal ken Epez ki!» Gɔtn se naade tɔɔɔ taara ɔɗ eyo baa baa nakɗ ler dio.

†† Artemis se, marag ken menda. Jeege saap ƙƙ naan se ooj nakge, dirl maalge ƙƙ ted mendge ooyo.

³⁵ Kaam mawt se, gaabm ken debm raan ken ted naaba daan Yaudge tun *jee kaakn metn taargen gwtu ese se, ted jeege bini baa doa w deekden w: «Naase jee Epez ki, jeege paac se jeeljeki naajege bo ken kl'j'ok-ki bee maragn magal ron Artemis se. W maragjege mala se le, naan ooco maakn raa ki. ³⁶ Maragjege se, nam demin eyo, num wki ro se urlu w nakn se 'Isaap wkinji jiga jaayo. ³⁷ Jeegen naase 'tak baandekiro ara se le, naade uun te dim maakn bee maragjege tu se eyo. W naade le, taad te taar ing kus ron ki eyo. ³⁸ Ken Demetrus ute jeenge jaay w taara ute nam le, naaje j'akkki bii gen wjn wkw w jee wjn wkwinge kic le utu. Bin num, taar se w kl'baan gwtu naane bo, naade an kaakn ute doobina. ³⁹ W ken naasen jee denge se jaay wkki taar dim kuuy le, bii ken jeege tusga sum bo, j'utu j'kaakn metin ute doobina. ⁴⁰ Do nak ken naaje k'tedki jaaki se, j'utu j'ankiro baa te nakn wkn dojege tu. Bere Romge se le, utu ajeki wkn mindjege 'deekn w: naajege se bo, jee tujn naange. Taa ken Romge jaay baado 'tand metjege gen tusjegen jaaki se, naaje j'aki wkn taar dim, jaay j'adeki wkn taad eyo.» ⁴¹ Ken naan jaay taad nan taarin se, jee se naan wkwde.

Pwl w terl baa taa naan Masedoan ute taa naan Grekge tu

(1Kor 16.1-7; Rm 15.25-27)

20 Ken metn taar se jaay deel se, Pwl w kl'dan k'tuso jee aalga kaal maakde do Isa *al-Masi ki w naan edden kaay kaama jaay bo deekden w ingki lapia w naan uun doobm taa naan Masedoan. ² Kaad ken naan aal teeco teec taa naan ken ese se, jee aalga kaal maakde do Isa al-Masi ki se, naan taaddenga taarge dena ken edden kaay kaama, jaay bo naan iin baa taa naan Grekge tu. ³ Gwtu se, naan ting laapa wkw. Aan kaad ken jaay naan baa kookn maakn markab ki gen baa taa naan Siri ki se, naan booy w Yaudge se, wkw-ga wkw taarde ron ki gen kutina. Taa naan se bo, naan uun doa gen terl baa taa naan Masedoan ki. ⁴ Jeegen ken lee ute naan se, naade se bo: Sopatros goon Pirus ken iino maakn geger ken Bere, Aristark ute Sekundus, naade se iino maakn geger ken Tesalonik ki w Gayusn ken iino maakn geger ken Derbe w Tisik ute Tropim ken iino taa naan Azi ken kaam kalan w kese Timote. ⁵ Jee se wnd naana baa booyje † maakn geger ken Troas ki. ⁶ Gan naaje se k'ted Laa mappan wkw eyo aas jaay bo, j'iin Pilip ki se, j'look maakn markab ki k'ted bii mii jaay bo kl'baa kl'j'nde maakn geger ken Troas ki. Gwtu se, naaje k'tinggo bii cili.

Pwl taad jee Troas ki w ingki lapia

⁷ Ken aan *bii sebit ki teger se, naaje k'tus kl'j'ns kalan jaay bo kl'luun sen-sen †. Gwtu se Pwl baag taadn genaage tun doobm Isa *al-Masi ken tus gwtu ese. Aan wkw naan metbeeki sum bo baa baa se, naan taadden taara bini aan daan bea. ⁸ Maakn bee ken kl'j'bin do naapin ki gen k-mwge tu se, gwtu se bo naaje k'tus

† Gwtu se Luk kic utu te naade. †† Sen-sen se, kwn ken taad-jeki w Isa se ooy ro kaag ki taa naajege.

maak ki w maakn bee ken ese se, kl'wkw kl'tandga wkw-wkw dena. Gwtu se, goon wkw kalan kl'danin Utik se, naan ing king taa peneter ki. Aan wkw Pwl taad w ey se, gwtu se bi baa wkn se tood sen. Gan maakn toodn bin ki se, naan iik ujo w aal ooc naan ki. Ken deb kalan wkw baa wjn jaay je an kuun se, wjn naan ooyga. ¹⁰ Gwtu se Pwl wkw w no uunin wkn kaadin ki w deekden w: «Naase wki rose urlu. Bere, naan utu zere!» ¹¹ Gwtu se, Pwl w terl ook baa maakn bee ki gwtu in ki, naan dup edden mappa w kl'j'ns tele. Ter, naan baagden taadn daala bini gwtu iipi, jaay bo naan deekden w: «Ingi lapia. Maam se m'baaga jaayo!» ¹² Num, ken goon wkn duro se le, naade w baansin been ki w gwtu se, jee paacn ken aakin se, maakde raapo.

Pwl danjo jee naan *eglizge tu

¹³ Naan ken se, naaje kl'look maakn markab ki j'nd naana gen baa maakn geger ken Asos, gen baa kuun Pwl gwtu ese. Taa Pwl se, uunga kuun doa gen baa ute jena. ¹⁴ Ken Pwl jaay baa wjn maakn geger ken Asos ki se, gwtu se naaje kl'luunin maakn markab ki w kl'baa maakn geger ken Mitelen ki. ¹⁵ Metbeenki kl'iin gwtu ese w kl'baa maakn geger ken Sio ki, w metbeen ken kuuy se, naaje kl'iin kl'baa maakn geger ken Samos ki. Ter, bii ken kuuy se, j'iin Samos ki se, kl'baa maakn geger ken Mile ki.

¹⁶ Naaje kl'luun doobm se taa Pwl se, beeki num, je naar baa Jeruzalem ki gen baa tedn Laa Pantekot. Taa naan se bo, naan deel ce geger ken Epez ki kic bo, baate kaal maak ki, taa naan je takal rona taa naan Azi ki se eyo.

¹⁷ Ken naaje kl'laan maakn geger ken Mile ki se, Pwl w kl'baa kl'danjo jee naan eglizn Epez ki, taa utu an wkn gwtu ese.

¹⁸ Ken naade jaay aan wjn se, Pwl tedden wkw w deekden w: «Gwtu maam m'laan gwtu se ki jaay m'tinggo maakse ki sum se, naase j'leelumki. ¹⁹ Ken maam m'tinggo maakse ki se, maam m'kwpo rom baat jaay bo m'tedo naabm Meljege Isa se. Kaad ken se, maam m'inggo maakn kaa-maan ki w m'dabarga dena taa Yaudgen wkw-ga wkw taarde jaay j'je am wkw se. ²⁰ J'leel-ki, naan ken se, maam m'dooyseeno w m'taadseno taar *Raa naan jeege tu, w maakn beesege tu se, taargen jaay asen noogse, kalan tap bo, maam m'dirign te eyo. ²¹ Maam m'taad Yaudge tu ute jeegen Yaudge eyo m'kw kl'terl maakde do Raa ki w j'laal maakde do Meljege Isa ki.

²² «Borse, maam se m'baa baa Jeruzalem ki. Kese *Nirl Salal bo wkw w m'baa w maam se m'jeel eyo nakn jaay utu kaan dom ki gwtu naane se. ²³ Nabo, maakn geger ken maam m'aanga tak se, Nirl Salal wkw w ken maam jaay m'baaga Jeruzalem ki se, j'utu j'am baa wkl danjay ki w j'utu j'am dabar dena. ²⁴ Gan maam se m'aak kingum do naan ki se, aan wkw nakn cere; nakn ken wkw maam ki tak se, m'je naabm ken Meljege Isa edumsin kaam jim se, m'an tedn kaasin ute doobina w naabm ken Meljege edumsin se taa m'

taadn Labar Jigan gen Isa *al-Masi ƙƙ ute naan se bo, Raa tedn beɛna jeege tu.

²⁵ «Booyki, maam ken m'tingo daanse ki jaay, m'-taadseno taar Gaar Raa se mɔɔtn naan ki se, naase amki kaak ey sum. ²⁶ Taa naan se bo, jaaki maam m'ɔɔk mind kaluma ƙƙ m'deekseni naan ki se, debm jaay utga num, maam se ɔlum eyo. ²⁷ Taa maam se m'-taadsenoga nakn ken paacn Raa maakin jen ro ki, taar dim kalan tap bo, maam m'ɔysesiŋ te eyo.

²⁸ «Borse, naase se inŋ ɔndki ɔndɔ ƙƙ 'saapki do egliz ken Nirl Salal edsesiŋ kaam jise se ƙƙ aakdeki dode ki; bin se, 'gaamdeki aan ƙƙ ɔɔɔ baatge, taa egliz se Raa duginŋa dugu ute moosiŋa.

²⁹ «Maam m'jeele, ken maam jaay m'baaga se, jeege se ute ade goon kend maakse ki aan ƙƙ k-sogsogigen endga maakn ɔɔɔ baatge tu num, lee ƙƙɔɔde se. ³⁰ ƙƙ maakse ki se kic jee meŋiŋge utu dooy jeege ute taar-gen met ki eyo. Naade utu ƙɔl jeeŋen aalga kaal maakde do Isa ki se, kic bo utu kuun taarde. ³¹ Bin se, inŋki do metekse ki. 'Jeelki maakn baar ken mɔɔ se, ƙƙɔɔ katarata, maam m'ɔɔ te eyo ƙƙ naŋa kic bo, maam m'dejiŋga ƙƙ taa naase se, maam m'leemga den aak eyo.

³² «Borse, maam m'ɔnse kaam ji Raa ƙƙ naase 'saapki do taar Raa ken maam m'taadseno m'ɔɔ: Raa se naan debm beɛ. Ute taar se bo, naan asen kedn ƙƙɔɔ do kaal maakse ken naase aalki do Isa ki se. Ute naan se, naase aki ƙƙ beɔse ute jee ken naan teddenga tedga jee naanŋen salal se.

³³ «Gan maam le, m'jede te gurs nam eyo ƙƙ daab ute kal nam kic le, maam m'jede te eyo. ³⁴ Naase 'jeelki ute naabm ken maam m'tedf ute jim mala se bo, maam m'ute jeemge se aasjen kingje. ³⁵ Ute naabm daayum maam m'tedf daanse ki se, maam m'je m'lasen taadn m'ɔɔ: 'tedki naaba jaay bo j'anki noogŋ jee daayge. ƙƙ k'saapki do taar Meljege Isa ken taad ƙƙ: «Debm edf na-ka deb ki se, maakinŋ raap cir debm ken j'edŋ keda.»

³⁶ Ken Pɔl jaay taad naŋ taariŋ se, naan erg naan ki ute naade paac ƙƙ eem Raa. ³⁷ Gɔtn se naade paac baag keeme ƙƙ naŋa naŋa kic bo baado baam ƙƙ Pɔl kaadiŋ ki kaadiŋ ki, ƙƙ nakn ken ɔl maakde tuj se, taa ken Pɔl taaddenga taad ƙƙ: «Naan ki se, mɔɔtn naase amki kaak ey sum.»

Gɔtn se, naade baa ɔlin metn markab ki ƙƙ deekiŋ ƙƙ: «'Baa te lapia.»

Pɔl baa Jeruzalem ki

21 Ken naaje jaay k'ljiŋiŋ m'ile ki sum se, naaje j'look maakn markab ki ƙƙ k'gaan k'baa maakn geger ƙƙ ki; ƙƙ metbeenki se, naaje k'ljiŋiŋ k'baa maakn geger ken Rɔd ki. Ken naaje jaay k'ljiŋiŋ Rɔd ki se, k'baa maakn geger ken Patara, gɔtn ken k'lee k'daar mark-abge. ² Patara ki se, naaje k'ɔn markabm ken baa baa taa naan Penisi ki, j'lookn maak ki ƙƙ k'baa. ³ Ken naaje jaay k'baa baa do baar ki se, naaje j'aak taa naan Sipir se do ji jeelje ki ƙƙ naaje k'deel k'baa taa naan Siri ki. Ken naaje jaay j'aan maakn geger ken Tir ki se, naaje k'ɔɔ gɔtn ese, taa gɔtn ese bo, nakn maakn markab

ki se j'lan ƙƙɔɔ naatn. ⁴ Maakn geger ken Tir ki se, naaje j'ɔn genaagen aalga kaal maakde do Isa *al-Masi ki, ƙƙ gɔtn se naaje k'ling bii cili ute naade. Gan jee se, *Nirl Salal taadden nakn ken utu 'kaan do Pɔl ki ƙƙ naade taad Pɔl ki ƙƙ: «N'ɔn te baa Jeruzalem ki.» ⁵ Ken k'ling ute naade bii cili aas jaay j'liŋiŋ k'baa baa se, genaagen doobm Isa al-Masi ken gɔtn ese ute mendge ƙƙ gaange paac ɔl je, bini k'teek k'ljiŋiŋ maakn geger se. Ken naaje jaay j'aan taa baar ki se, naaje k'l'erg naan ki do kees ken taa baar ki se, ƙƙ gɔtn se, naaje k'ɔnd metn *Raa. ⁶ Ken naaje jaay k'ljiŋiŋ k'baa baa se, naaje k'taadden ƙƙ: «Inŋki lapia.»

Gɔtn se, naaje j'look maakn markab ki ƙƙ naade le ƙƙ terl baa beedege tu.

⁷ Naaje k'ljiŋiŋ Tir ki se, k'gaan k'baa maakn geger ken Putolemais ki. ƙƙ ken naaje jaay j'aan se, k'baa k'tedf ƙƙɔɔ genaage tun doobm Isa al-Masi ken gɔtn ese. Naaje k'toodf bii kalan ute naade ƙƙ gɔtn ese sum bo, naaje k'ɔɔ k'ljiŋiŋ markaba. ⁸ Metbeenki se, naaje k'ljiŋiŋ k'baa maakn geger ken Sezare ki ƙƙ k'baa k'ɔɔ bee Pilip ken lee ƙƙ Labar Jiga gen Isa al-Masi jeege tu se. Pilipm se, debm maakn jeege tun cilin ken k'beer k'tadeno Jeruzalem ki gen noogŋ *jee kaan naabm Isa al-Masige se. ⁹ Pilip se, ƙƙ gaangen mendge ƙƙ ken ƙƙ te gaabge eyo, ƙƙ naade se lee taad taargen teeco taar Raa ki.

¹⁰ Gɔtn se, naaje k'lingoga bii dena ƙƙ naan ken se, gaaba kalan iŋo taa naan Jude ki, roŋ Agabus, baado ɔn je. Naan se lee taad taargen teeco taar Raa ki kici.

¹¹ Ken naan jaay aan ɔn je se, naan uun nakn Pɔl lee ɔɔɔ maakin se, ɔɔɔ inŋge ute jenŋe, jaay taaddf ƙƙ: «Aakki, Nirl Salal se taadum ƙƙ: nakn ɔɔɔ maakin nam ese se, malin jaay baaga Jeruzalem ki num. Yaudge se utu an ɔɔɔ bin kici ƙƙ naade utu an ƙƙ ki ji jeege tun Yaudge eyo.»

¹² Ken naaje ute genaagen doobm Isa al-Masi ken maakn geger ken gɔtn ese jaay k'booy taar se se, gɔtn se naaje k'l'leem ƙƙ metn Pɔl ki ƙƙ k'l'ɔn te baa Jeruzalem ki. ¹³ Gan naan terlŋen ƙƙ: «Naase eemki bin se gen di? Kese naase ɔjumki ƙƙ maakum bo maane. Maam se m'took naade am ɔɔɔ sum eyo, num maam m'tooko gen baa kooy Jeruzalem ki taa Meljege Isa.»

¹⁴ Aan ƙƙ, naan le took taarje ey dey se, naaje kic k'l'ɔn ƙƙ k'baate taadiŋ taar dim kuuy sum. ƙƙ gɔtn se naaje k'taad ƙƙ: «ƙƙ Meljege 'tedn nakn ken maakin jen ro ki.»

¹⁵ Ken naaje jaay k'ling Sezare ki bii kandum se, gɔtn se naaje k'daap roje gen kookn baa Jeruzalem ki. ¹⁶ Ken k'ljiŋiŋ Sezare ki jaay k'baa baa se, genaagen aalga kaal maakde do Isa al-Masi ken gɔtn ese se, baa ute naaje. Ken naaje jaay j'aan Jeruzalem ki se, naade ɔl je k'baa k'ɔɔ gɔtn gaab ki kalan k'danŋ Mnason, ken iŋo taa naan Sipir ki. Gaabm se, gɔtn aal maakin do Isa al-Masi ki sum se, daaniŋ ɔɔkga.

bee Yaudge se kic bo, jeele nakn ken maam m'ledo se. Naade se bo, ken edumo maktub jim ki, taa m'baa kedn Yaudge tun Damas ki. Ute naan se bo, jee ken aalga kaal maakde do Isa *al-Masi ken gtn naane se, m'aden baa tckn dckn ute zinziri ck m'andeno baa Jeruzalem ki taa j'aden dabara.»

Pɔl taad metn taar nakn ken aan don ki

⁶ «Ken maam baa baa doob ki jaay, kaada aan ckɔr ute katara se, naan ken se, maam m'aanga ckɔr ute Damas. Gan gtn ese sum bo, m'naar m'aak poodo iigo maakn raa ki raap lak lak baado deebum bat. ⁷ Gctn se, maam m'aal m'ooc naan ki ck m'booy mind deba danum ck: «Sɔl, Sɔl, naai 'tap bo dabarum bin se, gen di?» ⁸ Maam m'tcnd metin m'kɔl: «Meluma, naai tap bo nana?» Gan mind debm ese se terlum ck: «Maam bo Isan, kɔd Nazaretn ken naai 'lee 'dabarin se.» ⁹ Gan jee-gen baa baa ute maam se, naade aak poodn ken iigo maakn raa ki raap lak lak se sum, ey num mind debm ken taad ute maam se, naade booy te eyo. ¹⁰ Gctn se, maam m'taadn m'kɔl: «Meluma, maam tap bo m'tcnd rom m'kɔl di?» Ck Meljege terlum ck: «Iin 'baa maakn gegger ken Damas ki ck gctn naane se bo, j'ai baa taadn nakgen paacn ken Raa je ck naai ansin ted se.» ¹¹ Gan poodn ken iigo maakn raa ki raap lak lak jaay baado deebum se, tedum maam m'icn m'aak eyo. Taa naan se bo, jeemgen k'baa tel se, ckum jim ki, jaay bo ckɔd baansum Damas ki.

¹² «Maakn gegger ken Damas ki se, ck gaaba kalan ron Ananias ck gaabm se, ck taar Raa se ckɔr, ck Ko Taar ken Raa edo Musa ki, paac se, naan tedn ute doobina. Gaabm se, Yaudgen ing gctn ese paac ckɔr. ¹³ Gctn se, naan baado ckɔr ck deekum ck: «Sɔl, genaama, ck kaami se 'kɔckn kaaka!» Ck gctn ese sum bo, kaa-mum naar ckɔd aak gctn ki ck Ananias se le, maam m'aakin tal tal. ¹⁴ Ter naan taadum ck: «Sɔl, naai se, Raa gen bubjege bo beɛr ckɔd se kaad ken j'ooji te ey ckɔr, taa naai 'jeel nakn ken ckɔr naan ki ck Debm Daan ki se, naai utu an kaakn ute kaami ck 'booy naan ai taadn ute taarin mala. ¹⁵ Taa naan se bo, do nakge tun naai aako ute kaami ck booyo ute bi se, naai 'taadn jeege tu paac. ¹⁶ Num ckɔrse tap bo, naai 'booy di daala? Iin, ck j'ai *batizi ck ckɔd metn Isa se, taa ai ckɔl *kusiige se naatn.»

Pɔl taad metn taar naabm naan 'tedo daan jeege tun Yaudge eyo

¹⁷ «Ken maam jaay m'kɔl terl m'baa Jeruzalem ki se, naan ken se, bii kalan maam m'baa daan ckɔr *Bee Raa ki gen keem Raa se m'aak ne dim teeco naanum ki. ¹⁸ Gctn se, maam m'aak Meljege Isa ck naan deekum ck: «'Naar 'teec ck Jeruzalem se naatn keske, taa jee gctn ese le, naade ckɔr took eyo do nakge tun naai aden taadn taa maam se.» ¹⁹ Gan maam m'terlin m'kɔl: «Meluma, kaadn ken maam m'lee m'tcno jee aalga kaal maakde do naai ki maakn beege tun Yaudge lee tus maak ki se, jaay m'kɔl k'tcndfeno ck j'cmbfeno

maakn dangay ki se, nakn se paac, naade jeele. ²⁰ Gctn ken naade ckɔl debm saadn naai Etien se kic bo, maam m'utu ck nakn naade ted se kic bo, maam m'tooko ute naade. Naan ken se, jee ckɔr se, maam bo m'debm ckckm kaldege.» ²¹ Gan Meljege deekum ck: «Ute naan se kic iin 'baa; maam se m'je m'ai kɔl ckɔl maakn jeege tun Yaudge eyo.»

Pɔl ute bubm asgar *Romege

²² Yaudge se ing booy taar Pɔl bini aan do taar ken jaay naan deek ck: «Meljege deekum ck: «maam m'ai kɔl gctn jeege tun Yaudge eyo» ck do taar ken se, naade doob ckɔr makn ck: «Gaabm se, 'tckɔrki naatn! Debm bin se ckɔr ckɔrki 'king do naan ki!» ²³ Gctn se, naade ckɔr ckɔr taara ck ckɔr ute kal magaldege jaay ckɔr naan ki ckɔr kudu putur putur.

²⁴ Ck ken bubm asgar Romege jaay aak bin se, naan ck ckɔl k'baano ute Pɔl se maakn *bee ken ckɔr ken asgarge lee toom maak ki, ck naan je ck j'an ckɔr ute meeje taa bin se naan 'taadn nakn ken naan ted jaay bo ck jeege ckɔr ckɔr metin ki se. ²⁵ Gctn se, naan ck ck Pɔl se k'ckɔr, gan Pɔl taad magal asgarge tun cɛɛn ki ck: «Kɔd Rome jaay j'aak te metn taarin ey sum bo, naase se ckɔl doobm ken anki ckɔr ute meeje ne?»

²⁶ Ken magal asgargen gctn ese jaay booy taar se, naan baa taad bubm asgarge tu ck: «Kese naai 'je tedn di bini, beɛr, gaabm se le, naan kɔd Rome.» ²⁷ Gctn se, bubm asgarge baado ck Pɔl ck ckɔr metin ck: «'Deekum tu, naai tap bo kɔd Rome deer ne?» Pɔl terlin ck: «Yeɛ, maam m'kɔd Rome.» ²⁸ Bubm asgarge terl Pɔl ki ck: «Ken ckɔr jaay m'tcnd kɔd Rome se, maam m'ckɔr gurs den aak eyo.» Ck Pɔl terlin ck: «Gan maam se, gctn j'oojum tap bo, m'kɔd Rome.» ²⁹ Gctn se sum bo, jee ken baan baa ckɔr jaay an ckɔr se, naar ckɔr. Ck ken bubm asgarge se jaay baa jeel Pɔl kɔd Rome sum se, naan beere baa ckɔr, taa naan ckɔr ckɔr ute zinziri.

Pɔl k'baansin naan Yaudge tun *jee kaakn metn taarge

³⁰ Num bubm asgarge 'je 'jeel metn taar ken Yaudge jaay ckɔr mind Pɔl se. Taa naan se bo, metbeenki se, naan ck k'danjo *magal jee tedn serke Raage tu ute Yaudgen jee kaakn metn taarge se paac. Gctn se, Pɔl se, naan ck k'tuutn ute zinziri ck ck baansin naande ki.

23 Ken Pɔl jaay aan naan Yaudge tun *jee kaakn metn taarge se, naan ckɔr kaama tak ck deekden ck: «Genaamge, maam se, leem ken m'lee naan *Raa ki bini aan jaaki se, maam m'jeel maakum ki, maam se m'tuj te dim eyo.» ² Gan Ananias ken *magal jee tedn serke Raa ki se, taad jeege tun ken cɛɛ Pɔl ki se ck: «Pɔl se, k'ckɔr taarin ki.» ³ Gctn se Pɔl terlin ck: «Naai ken tec aan ckɔr ckɔr durdur j'ckɔr ron raap raap se, Raa utu ai ckɔr naai. Naai bo debm aal *Ko Taar Raa maak ki eyo ck gctn ese se 'je am ckɔr ckɔr dom ki ute Ko Taar Raa ck ck k'ckɔr.» ⁴ Gan jee ing cɛɛ Pɔl ki se, taadn ck: «Naai se bo, 'naaj magal debm ted serke Raa ki tu ne?» ⁵ Gctn se, Pɔl terlden ck: «Ge-

naamge, ken gaabm se jaay magal debm ted serke Raa ki se, maam m'jeel eyo. Ey num, Kitap se taadga k: *Magal jee taa naanji ki se qnte naajina.*»¹⁶ Yaudgen jee kaakn metn taargen tus se, Pɔl jeel maakde ki se, jee metinge se *Sadusege k kengen metinge se le *Parizige. Taa naan se bo, naan taadden makn k: «Genaamge, maam se m'kɔd Parizi k bubum kic bo Parizi, nabo ken ɔl kl'kɔl k'baansumo gɔtn kɔn kɔn ki se, taa maam se m'ɔnd dom do Raa ken utu dur jeege daan yoge tu se.»⁷ Ken naade jaay booy Pɔl taadden taar se, Sadusege ute Parizige se baag naajin ute naapa k ɔl jee denggen tus gɔtn ese se, baa gaan naapa gɔtɔ kaam dio.⁸ Taa Sadusege se saap k jee ooyga kooy se le, 'kɔn dur ey sum k *kɔdn Raage ute sitange se kic bo naade gɔtɔ; gan Parizige se paac tooko k nakgen se utu.⁹ Gɔtn se, naade iin ul taara gajalan. K baakn Parizige tu se, jee metinge se jee jeel taadn tɔkn metn Ko Taar Raage, naade se iin taad makn k: «Gaabm se, j'ɔnte 'kɔknki mindina taa naan le tuj te dim eyo. Kaadn naane kɔdn Raa gam ɔ dim gam bo, taadina le daam.»¹⁰ Aan k naade ul taar gajalan q ey se, ɔl bubm asgarge se kic bo beere baa kɔn kɔn kɔn naade an tɔl ute Pɔl se cɛɛ. Taa naan se bo naan taad asgarge tu k: «'Bɔkɔ 'baaki maakn jeege tun ese, k Pɔl se k baansin'kiro maakn *bee ken tɔkn ken asgarge lee toom maak ki se ara.»¹¹ Gan maakn kɔn ken ese se sum bo, Meljege baado teec naan Pɔl k deekin k: «Aay kaami! Aan k naai 'taadoga taa maama jeege tun Jeruzalem ki se, beeki num, 'baa taadn saadum jeege tun maakn geger ken *Rɔm ki kici.»

Jeege end tel gen kutn Pɔl

¹² Metbeenki se, Yaudgen metinge dɔk taarde k naam rode naan Raa ki k: «Pɔl se, jaay k'ɔlɔn te ey num, naaje se j'kɔl eyo k j'kaay eyo.»¹³ Jee jaay naam rode naan Raa ki taa taar se, naade se cir gaabge si-k. ¹⁴ Jee se baa q *magal jee tedn serke Raage tu ute magal taa bee Yaudge k deekden k: «Naaje se k'naamga naam roje naan Raa ki, ken Pɔl se jaay k'ɔlɔn te ey num, naaje se j'kɔl eyo k j'kaay eyo.»¹⁵ Bin se, 'baaki ute ro *jee kaakn metn taarge se, 'baa qnki magal asgarge se 'taadinki kɔk k'baano ute Pɔl gɔtn kɔn kɔn ki ara. Naase se 'tedki raay aan k jee ken je kaakn kɔn metn taarin jiga. Gan naaje se le, k'daapga daap roje kɔr naan 'kaan gɔtse ki ey sum bo, naaje j'an kɔk.»

¹⁶ Num gan, taar se baa ooc bi goon gena Pɔl ken menda. Naan naar iin *bee ken tɔkn ken asgarge lee toom maak ki se k end q Pɔl se k aalin bin ki.

¹⁷ Maakn magal asgarge tu se, Pɔl danjo deb kalan k deekin k: «Goon kɔdn ese se, k baansin gɔtn bubm asgarge tu, taa naan se k taara je an taada.»¹⁸ Gɔtn se, magal asgarge se k baansin gɔtn bubm asgarge tu se, k deek bubm asgarge tu k: «Pɔl debm dangay se bo, danjumo k taadum k 'baano ute goon kɔdn ese se, taa naan se k taara je ai taada.»¹⁹ Gɔtn se, bubm asgarge se k goon kɔdn se jin ki k iik kɔknin

cees ki k tɔnd metin k: «Taari naai 'je am taad se tap bo, taar di?»²⁰ Anum, goon kɔdn se taadin metn taarin deekin k: «Maam m'booy Yaudge se, dɔkga taarde k utu 'tɔnd meti. Taa Pɔl se, naade je k metbeeki se, naai ansin baa naan Yaudge tun jee kaakn metn taarge k naade se le, 'tedn raay aan k jee ken je kaakn kɔn metn taarin jiga se.»²¹ Num gan, taar naade se qte ku-unu taa gaabge cir si-k se oom koom Pɔl, taa naade naamga naam rode naan Raa ki k ken naade jaay tɔkn te ey num, naade se 'kɔs eyo k 'kaay eyo. K ken kɔp se, naade booy ken naai aden tookn taarde sum.»²² Ken goon kɔdn se jaay taad metn taarin aas se, bubm asgarge se taadin k: «Metn taar ken naai taadum metin se, qte taadn nam ki.» Jaay bo, naan qn baao.

Pɔl kl'juun k'baansin maakn geger ken Sezare ki

²³ Gɔtn se, bubm asgarge danjo maakn magal asgarge tu se, gaabge dio deekden k: «'Dan 'tuskiro asgarge kaar-dio, jee sendge si-cili k asgargen lee ute bɔnde se kic bo kaar-dio. 'Daapki rose, taa kaadn keeski se, naase aki baa maakn geger ken Sezare ki.»²⁴ 'Daapki sendgen ken Pɔl 'kookn king do ki se kici, taa ansin ki baa gɔtn Peliks ken magal taa naan Jude ki se ute lapia.»²⁵ Gɔtn se, naan raanin maktub k maakn maktubin ki se, naan taadin k:

²⁶ Kese maam Klɔdius Lisias bo m'raan maktubm ese. Maam m'raan m'li kɔk se naai Peliks, ken magal taa naan Jude ki.

²⁷ Maam m'raan se taa gaabm ken maam m'li k'li gɔti ki se, ey num Yaudge je an kɔk. Nabo, ken maam m'booy jaay k'li gaabm se kɔd *Rɔm se, taa naan se, maam m'baado ute dɔk asgarumge jaay bo m'li k'li k'li jide ki.²⁸ Aan k maam m'je m'jeel metn taar ken Yaudge k mindin se, maam m'li k'li baansin naan jeege tun lee aakden metn taardege se.²⁹ Ken maam jaay m'booy metn taarde se, m'li k'li gaabm se naade k mindin taa *Ko Taar Raade. Gan gen naajege num, gaabm se ted te dim jaay 'kaasn j'ansin kɔk, ey le j'ansin kɔl dangay ki se eyo.³⁰ Ter kl'j'anjum k'li Yaudge se dɔkga taarde gen kutina. Taa naan se bo, maam m'naar m'li gɔti ki, k jee ken kɔn mindin se le, ken naade k taar dim num qnde naade ai baa taadn metin naai ki.

³¹ Gɔtn ese sum bo, asgarge iin ted nakn ken bubm asgarge taadesin se. Naade k Pɔl k maakn kɔn ken ese sum bo, naade uun kɔk baansin gɔtɔ kaam kalan k'danin Antipatris.³² Metbeenki se, asgargen baa ute jedege se, k terl baado *bee ken tɔkn ken naade lee toom maak ki se, k jee sendge kalde ki sum bo, baan ute Pɔl.³³ Ken jee se jaay aan maakn geger ken Sezare ki se, maktubm ken bubm asgarge raan eddesin jide ki se, naade edin ji magal ken taa naan Jude ken in gɔtn ese se. K Pɔl se kic bo, naade edinsin kaam jin.³⁴ Ken magal taa naan Jude ki jaay dooy maktubm se aas se, naan tɔnd metn Pɔl k: «Naai tap bo kɔd di?» Pɔl terlin k: «Maam se, m'li taa naan ken Silisi ki.»³⁵ K ken magal taa naan Jude ki jaay booy taar Pɔl se, naan

† Aak Ekz 22.28.

deekiñ ƆƆ: «Jee Ɔkki mindi se jaay baadoga sum bo, maam m'utu m'booy metn taari se.» Gɔtn se, naan baa ɔliŋ k'l'baabiŋ maakŋ bee ken *Erd iiniŋ se.

Pɔl j'ɔkiŋ mindiŋ naan Peliks ki

24 Ken Pɔl aan Sezare ki jaay tɛd bii mii se, naan ken se, Ananias ken *magal jee tɛdn serke Raage tu ute magal taa bee Yaudge kandum se, naade Ɔko gaaba kalan roŋ Tartelus. Ɔ gaabm se jeel Ɔkŋ Ɔkɔ k'l'baado tɛɛ Sezare ki. Gɔtn se, naade sakak Pɔl gɔtn magal ken taa naan Jude ki se. ² Ken naade aan se, magal taa naan ken gɔtn ese ɔl k'daŋo Pɔl Ɔ gɔtn ese sum bo, Tartelus se, baagiŋ Ɔk mindiŋa. Naan magal taa naan ken gɔtn ese, naan taad ƆƆ: «Jaamus, barka ute naai jaay bo Ɔorse naanje daap se. Ɔ ute meteki se sum bo, Ɔorse naai 'noogjen j'liŋ lapia ute maraadje se. ³ Maakŋ naanje ki se, gɔt Ɔ baa se paac daayum naaje k'l'ɔkmi taa bɛɛ ken naai tɛdjen se. ⁴ Ɔorse se, maam m'je m'ai tujŋ naabi eyo, num 'mooyje ud bi do metn taar ken naaje j'ai taad se. ⁵ Gaabm ese se, naaje j'ɔkiŋ naan debm jig eyo. Naan se bo, ken lee ɛc Yaudgen gɔt Ɔ baa se paac Ɔ jee uun doobm Ɔnd Nazaret se ɛ, naan bo bubde. ⁶ Ey num, naan bo je an tujŋ te *Bee Raa se kici. [Taa naan se bo, naaje k'l'ɔkiŋ Ɔ k'l'je j'aiŋ Ɔkŋ Ɔkɔ doŋ ki aan ƆƆ ken *Ko Taar Raaje taadjen ro ki. ⁷ Gaŋ gɔtn se, bubm asgarge baado ute asgariŋge ƆƆkiŋ ute taa Ɔkŋ jije ki. ⁸ Naan taadjen Ɔ debm jaay je Ɔkŋ mind Pɔl num ade baa gɔti ki.] † Anum, Jaamus, naai mala bo 'tɔnd metn gaabm se. Ute taar ken naan ai taad se sum bo, naai 'jeel taar ken naaje k'taad roŋ ki se, taar met ki.» ⁹ Yaudgen baado ute naan se kic took do taar ken se Ɔ taad ƆƆ: «Deere, taar naan taad se, met ki.»

Pɔl taad metn taariŋ Peliks ki

¹⁰ Gɔtn se magal taa naan Jude ki se, tɛd ute jŋ Pɔl ki Ɔ taada. Naan ken se, Pɔl ɛp taariŋ ƆƆ: «Jaamus, m'jeele gɔtn naai baag Ɔkŋ Ɔkɔ do Yaudge tu sum se, Ɔkga baara dena; taa naan se bo, maam m'beer eyo ken m'ai taadn metn taarum se. ¹¹ Gɔtn m'baado Jeruzalem ki gen keem *Raa daan Ɔkɔ *Bee Raa ki sum se, aas te bii sik-kaar-di eyo. Taarum m'taadi se, ken naai 'tuur metiŋ kic bo aŋ Ɔkŋ doobiŋ ki. ¹² Daan Ɔkɔ Bee Raa ki ɔl maakŋ *beege tun Yaudge lee tusn maak ki, ey ɛ maakŋ geger ki gɔtn ken jeege lee tusn se kic bo, naade, bii kalan, Ɔjum te naaj naaj te jeege eyo Ɔ m'ɔk Ɔkɔ metn jeege eyo. ¹³ Metn taar naade jaay Ɔkum mindum ro ki se, naade aisiŋ Ɔkŋ taadn metiŋ tal tal eyo.

¹⁴ «'Booyo m'ai taada: nakŋ maam m'jeel se, maam se m'uun doobm Raa bubjege ute doobm ken naade aakiŋ aan ƆƆ doobm se doobm jig eyo. Ey num, maam kic m'aal maakum do taarge tun k'raaniŋo maakŋ *Ko Taar Raa ki ute kengen jee taad taar teeco taar Raa ki raanjo do dɔkiŋ se kici. ¹⁵ Maam se, m'ɔnd

† Taar se (6b-8a) maakŋ Kitapge tun do dɔkiŋ se, metiŋge maakde ki se gɔt.

dom do Raa ki ƆƆ do metn taar ken Raa utu dur jeege daan yoge tu jee ken tɛd naka ute doobiŋa Ɔ kengen tɛd naka ute doobiŋ eyo aan ƆƆ naade kici. ¹⁶ Taa naan se bo, daayum maam m'aay kaamuma m'lee naan Raa ki ƆƆ naan jeege tu se ute maakŋ kalan. ¹⁷ Maam se, m'ɔkga baara dena m'baado te Jeruzalem ki eyo. Num, ken Ɔorse jaay m'baado se, m'baano ute nakŋ noogŋ jee daaygen maakŋ naanum ki ƆƆ m'baano ute *serke Raa ki kici. ¹⁸ Naan ken se, naade Ɔjum daan Ɔkɔ Bee Raa ki m'tug m'daap daap rom naan Raa ki. Kaad ken se ɛ, jeege tus te Ɔɛm ki eyo ƆƆ jeege ɛ ul te taar ey kici. ¹⁹ Gaŋ Yaudgen iŋo taa naan Azi ki se bo, jee metiŋge baado Ɔjuma. Ken bɛɛŋ ki se, ken maam jaay m'tujga dim num naade se bo, jee ken ade baa naani ki am Ɔkŋ minduma. ²⁰ Ey ɛ, jee ken baado naan naai ki ara ki se, kaad ken jaay naade Ɔkuma mindum naan Yaudge tun *jee kaakŋ metn taarge se, k'taadum nakŋ ken maam m'tujga se. ²¹ Nakŋ ken maam m'jeel se, m'taadga bo taara kalan: kaad ken maam m'daaro daan naade ki se, maam m'uuno mindum raan ƆƆ m'deekdeno m'ɔk, jaaki jaay naase 'je amki Ɔkŋ Ɔkɔ dom ki se, taa maam m'aalga kaal maakum do Raa ken utu dur jeege daan yoge tu se!»

²² Peliksn magal taa naan Jude se, Doobm Isa sum se, naan jeel metiŋa. Taa naan se bo, naan deekden ƆƆ: «'Booyki, Ɔki Lisiasn ken bubm asgarge se jaay baado gɔtn ara ki sum bo, maam m'asen kaakŋ metn taarse se.» ²³ Gɔtn se Peliks ɔl magal asgargen naan Ɔkŋ Pɔl kaam jŋ se, Ɔ ɔl baa ɔkɔ Pɔl se maakŋ danggay ki nabo j'ɔkiŋ doobo ƆƆ ɔl te gaasn jeenge taa baado aŋ lee kaaka Ɔ aŋ kaakŋ doŋ ki.

Pɔl ting maakŋ danggay ken gɔtn ese baara dio

²⁴ Ken tɛd bii kandum se, Peliks ute mendiŋ Drusil ken mend Yaud se, ɔl k'daŋo Pɔl, taa naade se, je Pɔl aden taadn metn taar doobm *al-Masi, Isa. ²⁵ Num gaŋ, kaad ken Pɔl jaay baagden taadn ƆƆ: «Bɛeki num, debkilimi se, 'tɛd nakŋ ute doobiŋa naan Raa ki ƆƆ Ɔkɔ roŋa, taa Raa se, bii kalan, utu Ɔkŋ Ɔkɔ do jeege tu.» Ken Peliks jaay booy taar se, niriŋ baa teece. Gɔtn se, naan deekiŋ ƆƆ: «Ɔorse se, iŋ 'baa gɔti ki, 'tɛdga jaay Ɔkɔ, maam m'aiio danja.» ²⁶ Naan saap ƆƆ kaadn naane Pɔl aŋ kedn gurs ɛ daam, taa naan se bo, naan dan dɔkŋ Ɔkɔ Ɔkɔ gen kees ute naan se.

²⁷ Ken Peliks jaay tɛd baara di se, Porsius Pestus se k'l'baado j'ɔkiŋ Ɔkɔ ki. Aan ƆƆ Peliks je raapm maakŋ Yaudge se, naan baa baa se Ɔ Pɔl ting maakŋ danggay ki gɔtiŋ ki.

Pɔl naan Pestus ki

25 Ken Pestus jaay aan Sezare ki, tɛd bii mɔt sum se, gɔtn se naan ook baa Jeruzalem ki. ² Ken naan jaay aan Jeruzalem ki se, *magal jee tɛdn serke Raa ki ute magal Yaudge se, baado sakak Pɔl gɔtiŋ ki. Gɔtn se, naade taad Ɔkɔ taara, ³ ƆƆ Ɔkɔnd metiŋ ƆƆ: «Bɛeki num, naaje k'l'je Pɔl se, ajensiŋ Ɔkŋ ade baa Jeruzalem ki ara.» Taa naade se, oom koom Pɔl taa ken

naan jaay baa baa num, naade an ɔɔɔ doob ki. ⁴ Gan gɔtn se, Pestus terlden ɔɔ: «Pɔɔ se, utu dangay ki Sezare ki naane ɔɔ maam kic m'ɛdga sum bo m'utu m'ɛrl naane. ⁵ ɔɔki magalsege kandum se 'baa ute maam tɛɛ. ɔɔ ken gaabm se jaay tujga dim lɛ, amki baa taadn metin naane.»

⁶ Ken Pestus aan Jeruzalem ki se, naan tɛdo bii marta lɔ bii sik sum. Ken naan jaay tɛrl baa Sezare ki se, met-beenki sum bo, naan baa ing gɔtn kɔɔɔ ɔɔɔ ki ɔɔ ɔɔ k'baa k'danjo Pɔɔ. ⁷ Ken Pɔɔ jaay aan gɔtn kɔɔɔ ɔɔɔ ki se, Yaudgen iijo Jeruzalem ki baado ute Pestus se, baado gurugiɔa ɔɔ baaginj ɔɔ taargen ing kus dena don ki. Nabo taardegen naade taad se, debm jaay kɔɔ taar met ken an ɔɔki mindinj tap bo, gɔɔ. ⁸ Gan Pɔɔ taad metn taarinj ɔɔ: «Maam se, m'tuj te *Ko Taar ken Raa ɛdo Yaudge tu se eyo, m'tuj te *Bee Raa eyo ɔɔ Gaar magal ing *Rɔm ki ken k'danjinj Sezar se kic lɛ, m'tujinj te dim eyo.»

⁹ Gan Pestus je raapm maaknj Yaudge se, taad Pɔɔ ki ɔɔ: «Ken 'kooknj baa Jeruzalem ki jaay j'ai baa kaaknj metn taari naanum ki se 'took la?» ¹⁰ Gan Pɔɔ tɛrlinj ɔɔ: «Aan gɔɔ maam m'baadoga gɔtn kɔɔɔ ɔɔɔ ken gen Sezar dɛy se, maam m'je j'am kɔɔɔ ɔɔɔ gɔtn ara. Taa Yaudge se lɛ, maam m'tujden te dim eyo aan gɔɔ ken naai kic l'jeelinj tak se. ¹¹ Deere, ken maam jaay m'tujga dim lɔ tɛdga naknj jaay aas ɔɔɔ se, naan se, maam m'tooko j'am ɔɔɔ. Num gan jee ɔɔkum mindum se lɛ, nakde met ki eyo; bin se, nam tap bo am kɔɔ ɔɔɔ kɔɔɔ jide ki eyo. Maam se, j'am baa kɔɔɔ ɔɔɔ naan Sezar ki.» ¹² Ken Pestus jaay booy taar se, gɔtn se naan baa taad ute jeenge, jaay bo baado tɛrl Pɔɔ ki ɔɔ: «Naai l'je j'ai kɔɔɔ ɔɔɔ naan Sezar ki dɛy se, bɔrse maam m'ai kɔɔ l'baa naan naan ki.»

Pestus dan baano ute Pɔɔ naan Gaar Agripa ki

¹³ Ken naade aak metn taar Pɔɔ jaay tɛd bii kandum se Pestus aan Sezare ki, gɔtn se Gaar Agripa ute genaanj menda, roɔ Berenis, baano tɛdn ɔɔɔɛ. ¹⁴ Aan gɔɔ naade tingga bii dena gɔtn ese se, bii kalanj Pestus taadinj metn taar Pɔɔ se, ɔɔ deekinj ɔɔ: «Ken Peliks baa baa se, naan ɔɔga gaaba kalanj maaknj dangay ki ara. ¹⁵ Kaad ken jaay maam m'inggo Jeruzalem ki se, *magal-gen gen jee tɛdn sɛrke Raage tu ute magal taa bee Yaudge se, baado sakakinj gɔtum ki ɔɔ deekum ɔɔ: «Gaabm se ɔɔɔ ɔɔɔ don ki.» ¹⁶ ɔɔ maam m'terlden m'ɔɔ: «Naaje *Rɔmɛge se, deba se j'laak metn taarinj jaayo. Taa jee ɔɔki mindinj se, ade baa k'booy metn taarde ɔɔ metn taar naan kici, ey num j'an kɔɔ kɔɔɔ ɔɔɔ don ki, bin sum eyo.» ¹⁷ Gɔtn se, magal Yaudge se, iij baado ute maama Sezare ki, ɔɔ maam kic m'tood te bi do taar ken se eyo. Metbeenki sum bo, maam m'baado gɔtn kɔɔɔ ɔɔɔ ki ɔɔ m'ɔɔ k'dan k'baano ute Pɔɔ. ¹⁸ Ken jee ken ɔɔki mindinj jaay aan se, maam m'saap m'ɔɔ kaad naane, naade ɔɔki mindinj se do nakge tun *kusinj ken naan tɛda. Num gan, do nakge tun ken naade ɔɔki mindinj se, ken met ki tap bo, maam m'ɔɔ te eyo. ¹⁹ Gan maam m'ɔɔ se, naade naaj naaj bo do doobm naade Yaudge tu ɔɔ do gaab ki

kalanj k'danjinj Isa. Gaabm ese se ooyga kooyo, nabo gan Pɔɔ ɔɔ gaabm se utu ing zɛɛɛ daayum. ²⁰ Taa naan se bo, taargen bin se, maam se m'jeel taad metin eyo. Naan ken se bo, maam m'taad Pɔɔ ki m'ɔɔ l'je num n'baa Jeruzalem ki j'an baa kaaknj metn taarinj naane. ²¹ Gan Pɔɔ baate tooknj do taar ken se. Naan deek ɔɔ: «Naan se, j'an baa kɔɔ gɔtn Sezar ki se bo an baa kaaknj metn taarinj.» Taa naan se bo, maam m'ɔɔ asgarumge utu ɔɔɔɔɔ maaknj dangay ki, bini bii ken m'an kɔɔɔ gɔtn Sezar ki.»

²² Gɔtn se, Gaar Agripa taad Pestus ki ɔɔ: «Gaabm se, maam kic m'je booy metn taarinj.» ɔɔ Pestus tɛrlinj ɔɔ: «Kese jiga. Metbeeki sum bo, naai utu l'booy metn taarinj.»

²³ Metbeenki se, Gaar Agripa ute genaanj menda roɔ Berenis, naade tuso kal gaaringe ɔɔ baado ute magal asgarige ute magalgen gen maaknj gɛger gɔtn ese. Naade baado end maaknj bee ken jeege lee tush se. Gɔtn se, Pestus ɔɔ k'dan k'baano ute Pɔɔ. ²⁴ ɔɔ Pestus ɛɛ taarinj ɔɔ: «Gaar Agripa ɔɔ naasen ingki ute naaje maaknj bee ki ara ki paac, aakki, kese bo gaabm se, Yaudge ute dende baado ɔɔɔ Jeruzalem ki bini k'baado Sezare ki ara. Naade taadum metn taar gaabm se ɔɔ ɔɔ ɔɔ: «Gaabm se, k'ɔɔɔ naatn!» ²⁵ ɔɔ ken maam jaay m'booy metn taarinj se, m'ɔɔ naan se tuj te dim jaay 'kaasn j'ansinj ɔɔ ro ki eyo. Num gan naan mala taad ɔɔ j'ansinj baa naan Gaar magal ken ing Rɔm ki dɛy se. Taa naan se bo, maam m'je m'an kɔɔ gɔtn naane. ²⁶ Num maam se, taar m'kaanj jaay m'raanj Gaar magal ken ing Rɔm ki se, m'ɔɔ eyo. Taa naan se bo, maam m'kaanj m'baansinj naanse ki ɔɔ ken tap tap se, naan naai Agripa ki, taa gaabm se jaay l'booyingka metn taarinj num. Bin sum bo, amki kɔɔ metn taar ken maam m'raanj Gaar magal ken ing Rɔm ki se. ²⁷ Ey num, ken debm dangay jaay j'ɔɔ te naknj ken naan tuj te ey se, j'an ɔɔɔ kɔɔ Rɔm ki j'ɔɔ?»

Pɔɔ taad metn taarinj naan Gaar Agripa ki

(NJKN 9.1-30, 22.1-21)

26 Gɔtn se, Gaar Agripa taad Pɔɔ ki ɔɔ: «Bɔrse j'ɔɔ-ga doobo l'taad metn taari.»

Naan ken se, Pɔɔ uun jin raan tɛdden ɔɔɔɛ jaay baagden taadn metn taarinj ɔɔ: ² «Gaar Agripa, jaaki maam m'daar naani ki ara se, maakum raap aak eyo. Taa maam m'ɔɔ doobo gen taadn metn taargen Yaudge lee ɔɔkum mindum se. ³ Taa naai lɛ, l'jele naknj bubdegen naade lee tɛda ute do taargen naade lee naaj do ki se. Taa naan se bo, maam m'leemi ɔɔ meti ki ɔɔ udum bi do taar ken maam m'ai taad se.

⁴ «Booy m'ai taada: Yaudge paac se l'jeeluma taa maam lɛ m'teep daande ki Jeruzalem ki ara. ⁵ Do ɔɔki tap bo, naade l'jeeluma, maam se m'uun doobm *Parizigen tɛdinj ɔɔ den se. Naade se jeele ken naade je kic bo am tɛdn saadumge. ⁶ Jaaki jaay k'ɔɔ k'baan-sumo gɔtn kɔɔ ɔɔ ki se, taa maam m'ɔɔ kɔɔɔ ɔɔɔ do nakge tun *Raa taado bubjege tu ɔɔ utu ajeki kɛd se. ⁷ Taa naan se bo, taa beejegen sik-kaar-di se eem Raa ɔɔɔ katara; taa naade ɔɔɔ do ɔɔ utu kɔɔ

nakgen ken Raa taad ƿ utu ajeki keƿ se. Bin bo Gaar Agripa, maam kic m'ɔnd dom do nakge tun se kici, ƿ taa naan̄ se bo, Yaudge lee ƿkum mindum se. ⁸ Bin num, gen di jaay naase Yaudge ƿki Raa se 'kɔn̄ dur jeegen ooyga kooy ey se?

⁹ «Deere, maam kic maakn̄ saapum ki se, ute doobm gay kic bo m'ɔdo do m'je ro Isan kɔƿ Nazaret se se 'tɛdn̄ gɔɔ. ¹⁰ Kese bo nakn̄ ken maam m'ɛdo Jeruzalem ki. Naan̄ ken se, *magalgen gen jee tɛdn̄ serke Raage tu se bo, undumo kulu ƿ maam se, jee aalga kaal maakde do Isa *al-Masi ki se, jeege dena ken m'ɔk m'ɔmbdeno danggay ki. ƿ ken naade jaay ƿkɔk taarde gen ƿkɔlde le, maam kic m'took ute naade. ¹¹ Maam m'lee m'dabarde maakn̄ *beege tun ken Yaudge lee tusn̄ maak ki se. Gɔtn̄ se maam m'ɛdde ute taa ƿkɔk. M'je naade an̄ resn̄ ute doobm Isa se. Maakum jaay taarum dode ki se, ƿlum bini m'baa m'dabarden maakn̄ gegerge tun ken maakn̄ taa naan̄ Yaudge te eyo kici.»

¹² Ter Pɔl taad Agripa ki ƿ: «Taa naan̄ se bo, bii kalan̄ *magal jee tɛdn̄ serke Raage tu se, ƿlum ƿ m'baa Damas ki gen baa tɔkn̄ jee ken aalga kaal maakde do Isa al-Masi ken gɔtn̄ naane se. ¹³ Gaar Agripa, ken maam m'utu m'baa baa doob ki jaay kaada an̄ katara ki se, maam m'aak poodo raap lak lak iin̄ maakn̄ raa ki. ƿ poodn̄ se, raap cir kaada, baado deebje maam j'utu jee k'baa baa doob ki tɛl se. ¹⁴ Gɔtn̄ se, naaje paac k'si naan̄ ki ƿ maam m'booy mind deba taadum ute taar naan̄ Yaudge ƿ: «Sɔl, Sɔl, naai 'dabarum tap bo taa di? Kese naai 'dabar roi cɛɛ an̄ ƿkɔ maal ken ƿn̄ ron̄ melin̄ dabarin̄ ute memeye se †.» ¹⁵ Maam m'ɔnd metin̄ m'ɔk: «Meluma, naai tap bo nan̄a?» ƿ Meljege terlum ƿ: «Maam bo Isan ken naai 'lee dabarin̄ se. ¹⁶ Num gɔti ki se, iin̄ daar raan̄. Maam m'teeco naani ki se, m'beɛr m'ɔkɔ taa am tɛdn̄ debm tɛdn̄ naabuma. Jaaki, m'teeciga naani ki naai aakumga ute kaami se, maam m'utu m'teec naani ki ƿ m'ai taadn̄ nakgen kuuy daala. ¹⁷ Yaudge ute jeegen Yaudge eyo ken maam m'ɔli gɔtde ki se, maam m'ai kaaj jide ki. ¹⁸ Maam m'ɔli gɔtde ki se taa ade ƿkɔk kaamde 'kaaka. Ute naan̄ se jaay bo, naade ade teecn̄ maakn̄ gɔt ken ƿkɔ se, ƿ ade baa gɔt ken ƿkɔk. ƿ naade ade teecn̄ maakn̄ ji *Bubm sitange tu ƿ m'baa gɔtn̄ Raa ki taa Raa se aden ƿkɔ *kusin̄dege ƿ naade ƿkɔ bedde ute jee Raagen *salal se taa naade aalga maakde do maam ki.»

¹⁹ «Taa naan̄ se bo Gaar Agripa, nakn̄ Raa teec naanum ki jaay taadum m'aakin̄ ute kaamum se, maam m'ɔn̄ m'baate te eyo num m'tookga do ki. ²⁰ Gan̄ booyo deet deet se, maam m'taado taar Raa jeege tun Damas ki ƿ jeege tun Jeruzalem ki ƿ m'taad m'ɔkɔ jeege tun taa naan̄ Yaudge tu paac ƿ ter m'taaddega jeege tun Yaudge eyo se kici. M'taadden m'ɔk, k'terl kingde ƿ jaal maakde do Raa ki ƿ k'tɛd nakgen jiga ken 'taadn̄ jeege tu ƿ naade se 'terlga kingde. ²¹ Taa naan̄ se bo, Yaudgen kandum se ƿkum daan ƿkɔk *Bee Raa ki ƿ naade je am ƿkɔk. ²² Ute naan̄ se kic bo, bini jaaki, Raa utu ƿkɔk ƿkɔk ƿ maam

m'utu m'taad taad taarin̄ ken *Musa ute jee taad taar teeco taar Raa ki do ƿkɔn̄a taado ƿ 'tɛdga num al-Masi utu ade baa se. Kese bo taar ken maam lee taad naan̄ jee j'laalden maak ki ute jee j'laalden maak ki ey kici. Kese bo taaruma, ²³ m'ɔk: al-Masi se dabarga ƿ naan̄ ooyga ƿ maakn̄ jeege tun ooyga kooy se, naan̄ bo debm ken duro deet daan yoge tu ƿ naan̄ bo debm ken ƿkɔk gɔtɔ Yaudge tu ƿ jeege tun Yaudge eyo kici.»

Pɔl taad taara Gaar Agripa ki ƿ jaal maakn̄ do Isa ki

²⁴ Ken Pɔl jaay utu taad taad metn̄ taarin̄ sum bo, Pestusn̄ ken magal taa naan̄ gɔtn̄ ese se uun mindin̄ raan̄ deekin̄ ƿ: «Berɛ Pɔl, naai se debm derle ƿ jeel nakgen ken naai ƿk se, biga doi.»

²⁵ Gɔtn̄ se Pɔl terlin̄ ƿ: «Jaamus, maam se, dom bi te eyo. Taargen maam m'taad se, taargen met ki ƿ ken ute doobin̄a. ²⁶ ƿ Gaar Agripa se le, nakgen deel se naan̄ 'jeel metin̄a. Taa naan̄ se bo, maam m'taad naan̄ in̄ ki kic bo m'beer ey se; naan̄ se maam m'jeele, nakgen maam m'taad se le, ken naan̄ jeel metin̄ ey se gɔtɔ. Taa nakgen deel bɔrse ese se le jeege paac booyin̄ga. ²⁷ Gaar Agripa, taar jee taad taar teeco taar Raa ki taado do ƿkɔn̄ se, tap bo naai 'took do ki la? Maam m'jeele, naai se 'tookn̄ do taardege tu se.» ²⁸ Gɔtn̄ se Gaar Agripa terlin̄ ƿ: «Ute taari se, naai saap ƿ bin sum bo, naai 'naar am tɛdum m'ɛdn̄ debm *al-Masi bin aa!» ²⁹ Pɔl terlin̄ ƿ: «Ken bɔrse lɔ tɛdga jaayo, maam se m'ɔnd metn̄ Raa. Naai ute jeegen bɔrse in̄g 'booyki taar maam m'in̄g m'taadsen se, m'je aki tɛdn̄ an̄ ƿkɔ maama. Nabo nakn̄ maam m'je 'kaan dose ki ey se, zin̄zir ken k'ɔkɔn̄ sum se sum.»

³⁰ Ken Pɔl jaay taad nan̄ taarin̄ sum se, gɔtn̄ se Gaar Agripa, magal taa naan̄ gɔtn̄ ese, Berenis, ƿ jee in̄g ute naade gɔtn̄ ese se, paac se iin̄g ƿkɔ gɔtn̄ ese. ³¹ Ken naade jaay iik ƿkɔk cɛɛ ki se, naade taad ute naapa ƿ: «Gaabm se le, naan̄ tuj te dim ken an̄ kaasn̄ jaay j'an̄ ƿkɔk lɔ j'an̄ ƿkɔn̄ danggay ki eyo.» ³² Gɔtn̄ se, Agripa taad Pestus ki ƿ: «Ken gaabm se jaay taad te ƿ j'an̄ baa gɔtn̄ Sezar ki ey num, naai an̄ ƿkɔk ƿkɔk.»

Pɔl in̄g baa *Rɔm ki

(2Kɔr 11.25-26)

27 Naan̄ ken se, Pestus uun doa ƿ j'ajen kɔl taa naan̄ Itali ki ute markaba. Gɔtn̄ se Pɔl ute jee danggaygen kuuy se, naan̄ ƿkɔn̄den kaam ji magal asgar kalan̄ bini k'dan̄in̄ Julius. Naan̄ se, maakn̄ magalge tun gen ƿkɔl asgargen gen Sezar Ogusta. ² Markabm j'lookn̄ maak ki se, iin̄g geger ken Adramit ki. ƿ naan̄ se baa baa maakn̄ gegerge tun taa baar ken taa naan̄ Azi ki. Gɔtn̄ se, naaje j'iin̄ k'baa. ƿ maakn̄ markab ken ese se, Aristarkus kɔƿ Masedoan ken iin̄g maakn̄ geger ken Tesalonik ki se kic, utu te naaje.

³ Metbeen̄ki se, naaje j'laan̄ maakn̄ geger ken Sidn̄ ki ƿ an̄ ƿkɔ Julius ro Pɔl ki naan̄ bɛɛ dey se, naan̄ ƿkɔn̄ doobo gen baa kaakn̄ medin̄ge, taa naade an̄ kɛdn̄ nakn̄ ken an̄ noogo. ⁴ Ken naaje jaay j'iin̄ k'ɔl Sidn̄ se, naaje jaal ƿkɔk ute do jɛn̄ taa baar gen Sipir, taa ajen gaasn̄ kuulu. Ey num kuulu se, ƿl deeb doje ki. ⁵ Gɔtn̄

† Memeye se, maal k'ɔkɔn̄ ro duwal sind ki.

se, naaje j'k'omb k'gaan baar ken taa naan Silisi ute gen taa naan Pampili k' naaje k'l'jaan maakn geger ken k'l-danin Mira ken taa naan Lisi ki. ⁶ Ken naaje jaay j'laan g'otn ese se, magal asgarge se, k'n markaba ken i'no maakn geger ken Alekzandri ki k' ken baa baa taa naan Itali ki. G'otn se, naan t's ombje maak ki.

⁷ Bii kando kando se, markabje se k'n an den eyo, k'ra jaay j'laan maakn geger ken Sinid ki se, naaje k'l'dabarga dena. Anum, aan g'ok kuulu le k' deeb doje ki se, gaasje gen baa ute naanje. Naaje j'laalo cee ool kooy ken k'l-danin Salomone gen baa k'n geger Kret ki ken maane k' gurugin se, taa ajen gaasn kuulu. ⁸ Ken naaje k'l'baa baa se kic bo, k'l'baa ute dubar. Bini j'laan g'ot ken mark-abge lee daarni g'otn se k'l'danin *g'otn daar markabgen b'ee*. Naan se cee geger ken k'l'danin Lazaya se. ⁹ Naaje k'l'baa baa se k'l'edga doob ki bii dena k' kaad ken se, Laa Yaudgen lee eem *Raa taa aden k'ak *kusi'nde se † kic bo, deelga. Kaad ken ese se, maan baar ki se tood kaam kalan eyo. K' markab se le 'k'n k'omb gaan baar eyo. Taa naan se bo P'ol taadden k': ¹⁰ «Medumge, 'booyki. Baa mertjege se, maam m'laakin utu 'tedn aak kusu, taa markaba ute nakgen maak ki paac se denin utu kutu, k' ken ted te b'ee eyo se, naajege kic j'utu j'aki kutu.» ¹¹ Gan magal asgar R'omege se, uun taar debm tuur markabm ute gen mel markabge se cir gen taar P'ol. ¹² Ken aanga kaadn kuul ki num, g'otn daar mark-abm ese se, jig eyo. Taa naan se bo, jee maakn markab ken ute denin se, naade taad k': «J'iin j'ki g'otn ese. B'ee ki num, naaje j'aki baa g'otn daar markab ken k'l-danin Peniks se.» Kese bo g'otn daar markabgen gen jee Kret ki. G'otn se sak kaam aak g'otn kaada tooc'ni k' naade se je king g'otn naane se bini kaadn kuulu se 'deele.

Guduray d'ok do baar ki

¹³ Kuulu jaay i'no do ji jeelje ki k' baag k'ol salal se, jee maakn markab ki taad ute naapa k': «Kese bo nakn ken k'l'saapingiro. G'otn mertjege se utu 'kaan kaama.» G'otn se maal magal ken naade lee daar markaba se, naade uuni'no maakn maane ki se naata k' naade lee baa ute j'en baar ken taa naan Kret ki se. ¹⁴ Ken k'l'baa k'ok sum se, guduray k'l'danin *yurukila* se naar d'ok mak'ok do ko Kretge tu k' baado aal doje ki. ¹⁵ G'otn se, guduray se baado uun markaba se k' jeenge se k'n k' gaas te markaba se eyo k' g'otn se, naaje j'ki roje guduray tuun baanje. ¹⁶ Ken j'laan se, j'ki k'ok kaam kalan k' g'otn se, maane k' gurugin k' naan se k'l-danin Koda. G'otn se bo ken gaasjen guduray se, naaje se k'l'dabarga den jaay bo, markabm baatn ken lee naakje se, j'luun k'l'jaalin do markab ken magal se. ¹⁷ G'otn se jee markabge se k'oc maan jaay d'ok daap markabm magal se ute k'ok, taa naade beer beere k' k'ok 'k'oo'ok do kees ken sak kaam aak Libi se. Taa naan se bo, kaag' ken naade d'ok jaay lee gakden mark-abde do baar ki se, naade tuutin k'ok k'oc maan. Naan ken se, naade k'ok kuulu bo d'ok baanje.

¹⁸ Metbeenki se kic bo, guduray se k'ol ted daama k' tuun markaba se baan kaam ara kaam ara. Taa naan se bo, jee markabge se, t's sin ute nakgen metingen maakn markab ki se, maakn baar ki. ¹⁹ Bii k-m'okge tu se, jee tuur markabge mala t's nakn ken naade lee tedn naabm markaba se k' sin maakn baar ki. ²⁰ Daan bii kando kando se, kaada ute k-dijge se j'ki j'laakde eyo k' guduray se le, k'ol ted daama. Taa naan se bo, naaje k'l'saap j'ki naaje se j'ki kaaj ey sum.

²¹ Naajen maakn markab ki se, j'ki k'ga bii dena j'ki te eyo. G'otn se, P'ol iin daar daande ki k' deekden k': «Medumge, 'booyki! B'ee ki se, naase akiro 'booy kuun taar ken maam taadseno se. Bin se, naase akiro kiin k'n Kret eyo. Ken taarum se jaay naase uunkiroga num, kaadn naane dim tap bo 'tuj eyo k' kiig eyo. ²² B'orse se, 'booyki m'asen taada: k'ki maakse k'ok, taa maakse ki se, nam kalan tap bo 'kut eyo. Num markaba kalin ki sum bo, utu 'kutu. ²³ Ken k'um jaay m'taad bin se, taa maakn k'ok ken deel se, Melum Raa ken maam m'lee m'leemin se, k'ok k'ok kalan baado teec naanum ki. ²⁴ K' naan taadum k': «K'ol, k'ok beere! Deere, naai utu 'baa naan Sezar ki se. Anum taa naai se, jee maakn markab ken ute naai paac se, Raa utu aden kaaja.» ²⁵ Taa naan se, medumge, aayki kaamse! Maam se m'alal maakum do Raa ki k' m'jele taar ken naan taadumga se, utu 'kaan k'ok ki. ²⁶ Nabo 'jeelki, markabjege se utu 'k'ok do j'en ken kaam gam k' utu 'ter'ee.»

Markaba ute nakingen maak ki se paac utu

²⁷ Ken naaje k'l'do baar ken k'l'danin Adriatik se, g'otn guduray d'ok sum se k'ok bii sik-kaar-k'ok k' guduray se, tuun baanjen kaam ara kaam ara do baar ken se. Bii ken se aan daan k'ok ki se, jee markabge se saap k' j'laanga k'ok ute naan. ²⁸ Taa naan se bo, naade d'ok maala taa k'ok gen naam maane. Ken naade jaay undin se, k'n maane se jerlin aas keye sik-dio k' ter naaje j'li-ik k'ok se, naade undin daala 'd'ok se, k'n keye sik-kaar-mii. ²⁹ G'otn se, naade beere k'ok se saap k': «K'om, markaba se 'baa k'ok ro ko ken gam.» Taa naan se bo, naade tuun maagen deer se k' ken naade lee daar markabde se k'oc kaam k'ok maakn maane ki. G'otn se, naade booy nun ki nun ki sum bo g'otn aden kiipi. ³⁰ Gan jee markabge se uun k'oc maan markabm baatn ken lee naakde se k' naade taad jeege tu k': «Naaje se k'l'baa k'oc nakn ken k'lee k'l'daar markaba se maan.» Gan naade nakde raaye. Naade se je bo 'kaan k'ok markaba se. ³¹ G'otn se, magal asgarge ute asgaringe se P'ol taadden k': «Ken jee se jaay k'ok k'oc k'oc markaba se num, b'ee, naase se aki k'ok kaaj eyo.» ³² Taa naan se bo, asgarge se gaan ute k'ol ken k'l'd'ok markabm baat se, k' naade k'ok baa do baar ki kalin ki.

³³ Ken naade jaay booy booy nun ki sum bo g'otn kiip se, P'ol taadden k': «J'aay kaamde, j'ki dim! K' k'orse j'kk'iga bii sik-kaar-k'ok se, naase k'ok te dim eyo k' ing-ki bo uunki kuun nirlse sum. Maakn biige tun ese se, dim tap bo naase k'oc naamki te eyo. ³⁴ B'orse, 'booyki

† Aak Lb k'ok 16.

m'idejse, cski jaay anki kckn cckc taa maakse ki se, nam tap bo kalan, 'kut eyo.»³⁵ Ken naan jaay taad nan taarin se, naan uun mappa jin ki ck ckcm Raa naan jeege tun gctn ese, jaay bo naan dupina ck baag ckck.³⁶ Ken naade jaay aak Pcl cs sum se, gctn se naade nir- lde baado kaadde ki ck naade kic baag ckck.³⁷ Maakn markab ki se, naaje k'jeege kaar-dio-ute-sik-cili-kaar-mccc.³⁸ Ken naade jaay cs aasde se, gem ken ckp maakn markab ki se kic bo, naade sin naatn maakn baar ki, taa markaba se aden 'kckpm ccep.

Jeegen maakn markab ki se paac nam kalan tap bo ut eyo

³⁹ Ken gctk jaay iip se, jee markabge se aak naanja naande ki, nabo naade jeel gct eyo. Gan naade aak taa jen baar ken ck doobm ken maane baadoga num ck end maak ki se, gctn se, naade saap ck: «Bee ki num, naaje j'daar markabje gctn ese.»⁴⁰ Gctn se, naade gaan ute kl nakn ken lee gakde markabde do baar ki se ck nakgen se le naade cknde maakn baar ki. Naan ken se, kaaggen naade lee ckckn markaba se le, naade tuutina ck gctn se, naade uun ckck raan kal ken kuulu tedinga num lee ckck markaba se, taa kuulu se, aden ckckn kl do kees ken taar baar ki se.⁴¹ Ken naade jaay aan gctk kaam kalan se, naade baa cs dode do kees ken maakn maane ki ck naan markabde se baa end neb maakn kees ken ese. Gctn se, kuulu cl makn se, uuno maane baado cnd terecin ute metn markaba se naatn.

⁴² Ken asgarge jaay aak markaba terec sum se, naade je an ck ute jee dangayge se, taa naade beer ck ck maakde ki se, deb kalan 'kaan ckck.⁴³ Aan ck magal asgarge je kaajn Pcl se, taad asgarge tu ck cknte tedn naan se. Gctn se, naan taad jee dangayge tu ck: «Jee jeel maane se, k'j'imb k'teec k'deel deete.»⁴⁴ Ter naan taad jeege tun kuuy se ck: «Jee metinge se 'ckki kaagn markaba se ck kengen kuuy se le, 'ckki nakn markabm ken terecga terec se ck ckki metn jeegen jeel maane se.» Ute naan se bo, ted jeege paac aan do jen ki ute lapa.

Pcl aan maakn naan ken baar cl gurugin ck naan se k'danin Malti

28 Ken naaje jaay j'laan do jen ki sum se, k'taadjen j'ki: «Naan baar cl gurugin se, ron Malti.»² Jee naangen gctn ese se, naade ckck ckje jiga. Aan ck maane le eed keede ck kuulu kic le ck den se, gctn se naade baado tuuyjen poodo taa k'riibi.³ Naan ken se, Pcl ckci ciiri gen baa ckmb poodn se; gan gctn se, ckck jaay naam poodo se, teec baado teel ji Pcl ki.⁴ Ken jee se jaay aak ckckn teel ji Pcl ki se, naade taad ute naapa ck: «Gaabm se, debm ckck jeege deer deer. Ey num, ken naan aajga kaaj del del maakn baar ki se, ute naan se kic bo, *Raa ken ted naka ute doobin se, cknt te eyo utu an ckck.»⁵ Gctn se, Pcl siik jina ck und ute ckck se maakn pood ki ck naan naam gctin gam

tap bo cknt eyo.⁶ Jee se ing aak kaama ck nun ki jin se 'koopo ey le 'naar kaal kooon 'kooyo. Gan ken naade ing aak kaam bini jaay aak dim tedin ey se, gctn se naade baag taadn ck: «Bin eyo! Gaabm se, tedn raa le daam.»

⁷ Cee gct ken ese, gaaba kalan k'danin Publius, naan se ck gct. Naan bo, magal deet deet gen maakn naan gctn ese ck gaabm se, ckck ckje jiga been ki, gen bii ckck.⁸ Anum bubm Publius se tood tood danal ki; naan ckck ck cknt ck cknt mooso. Gctn se, Pcl baa aakina ck ckndin metn Raa, ckndin jin don ki ck edin lapa.⁹ Ken jee Malti ki jaay booy se, jee ckckdege se baado gctn Pcl ki ck naade kic paac ck lapa.¹⁰ Gctn se, naade aalje maak ki ck ckje ckck ck kaad ken naaje jaay k'j'ii k'baa baa se, naade edjen nakgen ken ajen kaasn gen baa mertje.

Pcl baa *Rcm ki
(Rm 1.9-15)

¹¹ Maakn Malt ki se, naaje k'ting laapa ckck, jaay bo k'j'ii k'baa. Ken naaje k'baa baa se, j'ook maakn markab ken iino maakn geger ken Aleksandri ki. Markabm se ron *raa ckckckck* ck kaadn kuul ki se, naan ting Malti ki.¹² Naaje j'imb k'gaan k'baa maakn geger ken Sirakuz ki ck gctn se naaje k'cl bii ckck.¹³ Ken naaje jaay k'j'ii gctn ese se, j'laal ckck ute taa baar, bini j'laan maakn geger ken k'danin Regio. Metbeenki se, kuulu ckck metje ki ckjen daan bii di sum bo, naaje j'laan maakn geger ken Puzol ki.¹⁴ Gctn se, naaje k'baa k'je k'j'ii genaagen doobm Isa *al-Masi ki ck naade dan baanje beedege tu ck naaje k'ting bii cili ute naade, jaay bo k'j'ii k'baa ute jeje maakn geger ken Rcm ki.¹⁵ Ken genaagen doobm Isa al-Masi ken Rcm ki jaay booy ck naaje j'utu k'baado se, jee metinge baado ckckjen suuk ken k'danin Apius. Ck jee kuuy se baado ckckjen maakn naan ken ck bee toodn mertge ckck se. Ken Pcl jaay aakde se, edin kaay kaama ck gctn se naan ckck Raa.

¹⁶ Ken naaje jaay j'laan Rcm ki sum se, Pcl se naade cknt baa je ck bea ck bee naan ing maak ki se ck ckck ck gctn se naan baa ing maak ki ute asgargen lee ckck se.

Pcl taad taar Isa al-Masi jeege tun *Rcm ki

¹⁷ Ken jaay k'ted bii ckck sum se, Pcl cl k'danin magal Yaudgen ing gctn ese. Naade jaay baado tus sum se, gctn se Pcl taadden ck: «Genaamge, jeejege se, maam m'tujden te dim eyo ck nakn bubjegen ken lee ted se kic le, maam m'taad te taar dim ing kus ro ki eyo. Ute naan se kic bo, m'baa Jeruzalem ki sum bo, Yaudge iij-ckumo ck ckum ji Rckmege tu ck maam m'taad te taar dim ing kus rode ki eyo.¹⁸ Gan ken Rckmege jaay cknd metum sum se, ey num, naade je am ckckn ckck, taa naade se, ck te nakn ken maam m'tujnga jaay am kaasn gen ckckum eyo.¹⁹ Ute naan se kic bo, Yaudge ckckum eyo. Taa naan se bo, m'ck maam se, ck j'am baa gctn Sezar ki bo, am baa kaakn metn taaruma ck maam le m'je sakakn jeemge eyo.²⁰ Taa naan se bo

m'ɔl k'baa k'daŋseno ƙ maam je m'taadn ute naase. 'Jeelki jaaki jaay k'dɔkum ute zɪŋziri se, taa maam m'aal maakum do deb ken gaan *Israeɓe paac utu ing aak kaamiŋ se.»

²¹ Gɔtn se naade tɛrlɪŋ ƙ: «Taa naai se, jee taa naan̄ Jude ki se, ɔŋ raan̄jen te maktub eyo. ƙ maakŋ ge-naage tun baado gɔtn ara ki se kic ɩ, nam tap bo ɔŋ taadjen te mɛtn taari eyo ƙ naaje ɩ k'booy te taar ing kus roi ki eyo. ²² Num bɔrse se, naaje k'je naai maliŋ bo ajen taadn mɛtn taari se, taa doobm ken naai uun se ɩ, naaje k'jeele gɔtɔ baa se paac jeege lee ul taara ro ki.»

²³ Gɔtn se, naade gaan̄jɪŋ bii. Ken bii naade gaan̄jɪŋ jaay aas se, naade baado jeege dɛn cir ken deete, ɔŋ Pɔl beeh̄ ki. Gɔtn se, Pɔl uun mɛtn taara tancɔriŋ se taadden bini aan tɛger ƙ, ute *Ko Taar ken Raa ɛdo Musa ki ƙ ute taar ken jee taad̄ taar teeco taar Raa ki ken raan̄o do dɔkiŋ se, naan̄ taadden mɛtn taar *maakŋ Gaar Raa ute mɛtn taar Isa se. Gɔtn se naan̄ taaddesɪŋ ute tɔkɔŋ paac, naan̄ je naade 'tookŋ do taar ken se. ²⁴ Anum, jee mɛtiŋge se took do taariŋ ki se, gan̄ jee kuuy se ɩ, baate tooko. ²⁵ Ken Pɔl aakde naade taarde ƙ mɛtn naap eyo, jaay iŋ baa baa se, taadden ƙ: «Taar ken *Nirl Salal jaay ɔl debm taad̄ taar

teeco taar Raa ki roŋ Ezayi taado do dɔkiŋ bubsege tu se, taar se mɛt ki. ²⁶ Naan̄ deek Ezayi ki ƙ: 'Baa ɔŋ jee se taadden ƙ :

Naase utu aki booy ute bise, nabo aki booy ƙɔk eyo ƙ utu aki kaakŋ ute kaamse nabo aki kaakŋ ƙɔk eyo .

²⁷ *Taa jee se ɩ, taara end dode ki ey sum ƙ naade ɩ tɔlga kamba bide ki ƙ turumga kaamde . Ey num, naade se ƙ kaam ken an kaaka ƙ ƙ bi ken an booyo*

ƙ ƙ maakŋ ken an ƙɔkŋ taara se .

Ute naan̄ se, naade ade ƙɔkŋ tɛrl gɔtn maam Raa ki ƙ maam m'lutu m'aden kaaja .»

²⁸ Tɛr Pɔl taadden ƙ: «'Jeelki taar ken ɛd kaajŋ ese se, Raa ɔl k'baan̄ga taadn jeege tun Yaudge eyo ƙ naade se utu 'booy kuunu.» ²⁹ [Yaudge jaay booy taar ken Pɔl taadden se, naade teec teec se naaj ul taara ute naapa.] †

³⁰ Pɔl tiŋg baara dio maakŋ bee ken naan̄ mala lee ɔg se. Jeege dɛna baado lee aakiŋa ƙ naan̄ ɔkden jiga.

³¹ Naan̄ taadden mɛtn taar maakŋ Gaar Raa ƙ dooyden mɛtn taar Meljege Isa *al-Masi se ute maraadiŋa beer eyo.

† Taar se, maakŋ Kitapge tun do dɔkiŋ se, mɛtiŋge maakde ki se gɔtɔ.

Rōmege

Kupm metn taar taadjeki doobm gen dooy maktubm ken Pɔl raanij jeege tun Rōm ki

Pɔl raanij maktubm ara se jee al-Masige tun Rōm ki kaad ken se naan ingo merte gen k-mɔtɔge nabo ɔn aan te Rōm ki eyo. Metn taar ken naan raan ɔlden se, naan je aden kaal bide ki taa naan je baa gɔtde ki ɔ taadɛn metn taar ken naan 'baa dooy jee al-Masigen maakn geger ken Rōm ki. Maktubm ken Pɔl raanij jeege tun Rōm ki se, naan taad ɔɔk metn taar Raa jeege tu paac paac. Maakn taaringe tun paac paac se, naan tumin do ko taar ken ɔ: jikilimgen jaay Raa aakde aakin bɛɛ naanij ki se, jee ken took aal maakde don ki ɔ ute kaal maakn ese se bo, aasga sum (kon 1.17). Maakn taarge tun naan dooyde se, naan gaanij gɔɔ kaam mɔɔ: Ken deet deet se (kon 1-8), naan taad ɔɔkde metn taar jee ken tooko do ko taarge tun ken Yaudge ing do ki ute daan jee ken took aal maakde do Isa al-Masi ki. Gen k-dige se (kon 9-11), naan taad ɔɔk metn taar gaan Israeige ute daan jee aal maakde do Isa ki. Gen k-mɔtɔge tu se (kon 12-15), naan taad ɔɔk metn taar king jee Isa al-Masige naan Raa ki ɔ naan jeege tu. Do taar ɔɔlin ki se (kon 16), Pɔl tɛdga ɔɔsɛ jeege tu dena.

Pɔl raanij ɔl ɔɔsin jee Raage tun maakn geger ken *Rōm ki

¹ Ken ara maam Pɔl m'bul Isa al-Masi bo m'raanjen maktubm se. Maam se *Raa bo tɛdum m'ɛd *debm kaan naabm Isa al-Masi ɔ bɛɛ ɔɔdum se, taa m'taadn Labar Jigan gen Raa se jeege tu.

² Labar Jigan ese se do dɔkin tap bo, Raa taadoga taad jeege tun taad taar teeco taarin ki ɔ taar ese se naade raanijoga raanja maakn Kitapm Raa ki. ³ Labar Jigan ese se taad te Goonij Isa ɔ Goonij jaay uuno ro debkilimi se, teeco maakn metjil Gaar *Daud ki. ⁴ ɔ ken Raa jaay durino daan yoge tu se, *Nirl Salal taad ɔɔk Isa jeege tu tal ɔ naan Goon Raa ɔ naan bo Isa *al-Masi, ken Meljege se. ⁵ Ute Isa se, Raa tɛdjenkiga bɛɛ ɔ m'ɛdga debm kaan naabm Isa al-Masi gen taadn taarin jeege tun paacn ken Yaudge eyo taa naade tookn kaal maakde don ki ɔ king do taarin ki ɔ an *nookn ron. ⁶ ɔ naasen ken Raa danjeno 'tɛdkiga gen Isa al-Masi se, naase kic bo metn naade.

⁷ Maktubm se, maam m'raanjen naasen ken ingki maakn geger ken Rōm ki, ken Raa jese ɔ danse se taa aki tɛdn jee naange. ɔn Bubjege Raa ɔ Meljege Isa al-Masi asen tɛdn bɛɛde ɔ asen kɛdn lapia.

Pɔl je baa kaakn genaagen *Rōm ki
(Rm 15.23-32)

⁸ Deet deet se, maam m'ɔɔm Raa ute doobm Isa *al-Masi, taa naase paac. Ijeelki gɔɔ baa se paac, jeege ɔɔsn maan gen kaal maaksen naase aalki do Isa ki se. ⁹ Deere, Raa se jeele taar maam m'taad se taar met ki. Maam m'ɛdij naabinj ute maakn kala gen taadn Labar Jigan gen Goonij se jeege tu, ɔ bii-raa,

maam m'saap dose ki. ¹⁰ Daayum maam m'ɔɔnd metn Raa taa ken naan jaay je num, am kɔɔdn doobo m'utu m'baa gɔtse ki. ¹¹ Deere, maam se m'je ute maakum paac m'asen baa kaaka, taa nakn ken *Nirl Salal ɛdum se, j'anki baa nigj ute naapa. ɔ ute naan se jaay, naase aki tɛdn jee ɔɔk naan Raa ki. ¹² Tapki num, ken m'je m'baa gɔtse ki se, taa j'aki baa kɛdn kaay kaama naapge tu, taa kaal maakn naase se am kɛdn kaay kaama ɔ kaal maakn maam lɛ, asen kɛdn kaay kaama naase ki kici.

¹³ Genaamge, m'je naase aki jeele, maam se m'saap m'ɔɔ daayum m'baa gɔtse ki, nabo bɔrse kic Raa ɔɔdum te doob eyo. Aan ɔɔ maam m'lee m'ɛd naaba gɔtn jeege tun Yaudge ey ken gɔɔ baa se paac jaay an kaama se, m'je gɔtn naase kic 'kaan kaama bin kici. ¹⁴ Naabm ken Raa je ɔ m'kan tɛdn tak se taa m'baa taadn taarin jeege tun kaamde ɔɔ aakga kaaka ɔ jeege tun kaamde ɔɔ aak te eyo. M'baa gɔtn jeege tun dooyga dooyo ɔ kengen paacn dooy te ey se kici. ¹⁵ Taa naan se, maam m'je m'asen baa taadn Labar Jiga gen Isa al-Masi naase ken ingki maakn geger ken Rōm ki se kici.

Ute Labar Jigan gen Isa *al-Masi se bo Raa aaj jeege

¹⁶ Maam se ɔɔk ɔɔlum eyo do Labar Jigan gen Isa al-Masi ki, taa naan se ɔɔk Raa mala. ɔ debm jaay aal maakin do naan ki se, Raa an kaaja: taar se, deet deet se k'taadino Yaudge tu ɔ tɛr k'taadij jeege tun baa se paac kici. ¹⁷ Labar Jigan ese bo, taad jeege tu ute doobm gay jaay bo Raa 'tɛdn jikilimga aak bɛɛ naanij ki. ɔ Raa tɛdn naan se, ute kaal maakn do Isa ki kalij ki sum, do kupm met ki bini do taar ɔɔlin ki. Taa naan se bo Kitapm Raa taad ɔ: *Debm ken tɛd*

nakge ute doobin se bo 'l'kñ kaaja taa naan aalga maakin do Raa ki . †

Jeege paac ck tuju naan Raa ki

¹⁸ Deere, 'booyki m'asen taada: Raa maakñ raa ki se taad maak-taarin do jeege tun ted nakgen jig eyo ck aalin maak ki eyo. Ute nakgen *kusiñ ken naade lee ted se, naade gaas jeege gen jeel taar met ki. ¹⁹ Ey num nakñ ken 'lan kaakñ jeel Raa se, naan teddesinga toodga tal. Nakgen se Raa mala bo teddesin toodga tal. ²⁰ Anum Raa se, bii kalan nam aakin te eyo. Num ute kaal ken naan aal dunia ck ute nakgen naan ted paac se, ute metekde se, kese jikilimge an kñ kaakñ jeele, naan bo Raa, naan ting gen daayum ck tckñ kic ting gen daayum. Taa naan se bo, naade kñ taar ken naade an kñ kckdn dode eyo. ²¹ Ey num naade se jeel Raa, nabo baate *nookina ck baate tckmin aan gck ken, bæeki num, jeege an lee ted se. Num gan naade se le jee derlge ck jeel dim eyo, ck naade ing bo gen saapm do nakge tun ren ren sum. ²² Naade se jee derlge num naade tedn rode aan gck jee jeel-taara, ²³ ey num bæeki num, naade keem Raa ken ting gen daayum ute nookin se. Num gan naade ckck nakgen tec jikilimge, yeelge, daagen jedege ck ck ute kuurgen erg kerger se bo, naade lee erg naande ki ck lee eemde. ²⁴ Taa naan se bo kusiñ ken naade ted ck ey se bo, Raa ckde maakñ kusiñde ki, gen tedn nakgen kusiñ ck ken naade maakde jea. Bin bo naade tuj rode ck ck rode maakñ ckck ki. ²⁵ Taar met ken gen Raa se, naade resina ck naade uun taar-ckck bo ciri. Naade lee erg naan nakge tun Raa aalo ck lee eemde. Num gan naade baate kerger naan Raa ken Mel Kaal nakge naan ken, bæeki num, jeege paac daayum lee tckmin se. *Amin. ²⁶ Taa nakñ jig ey ken naade ted se bo, Raa ckde gen tedn nakñ ckckge. Ey num mendge se lee tood ute gaabdege, num gan naade terlin mendge bo lee tood ute naapa. ²⁷ Ck gaabge kic lee ted bini. Naade ck mendge ck je bo baa lee toodn ute naapa. Naade ted nakñ ckckge. Taa naan se bo kusiñ ken naade lee ted se, nakñ ck lee aan dode ki. ²⁸ Aan gck naade baate je jeel Raa se, Raa kic bo ckde ute maak-saapdegen jig ey se ck naade lee ted nakgen kusiñ baa ute naande, bin jaay naade lee ted nakgen gen ted ey se. ²⁹ Naade maakde dooc ute kusiñ: naade lee ted nakñ ute doobin eyo, naade tuj baa ute naande, ted jee tamage ck ted nakgen kusiñ, ckñ nakñ jeege, ckck jeege, mooy ute jeege, aan jeege dala, naade ted nakñ ken maakde jea ck taad taargen ing kus ro jeege tu, ³⁰ naade lee ckck jeege, je Raa eyo, naade naaj jeege, magal rode, ted jee koonge, ckde bo je doobm gen tedn kusiñ jeege tu, took taar bubdege ute kenrege eyo, ³¹ naade se jee ckck eyo, jee tuj ck-mde, naade je jeege eyo ck ck do jeege tu ey kici. ³² Jee se jeel ckck ken Raa utu kññ do jeege tu ute doobin se, taa Raa taadga taad ck: jee tedn nakgen bin se, bæeki

† Aak Aab 2.4.

num, j'laden ckck. Ck ute naan se kic bo, naade ing bo gen tedn nakgen se. Naade bo lee tedin sum eyo, num gan maakde raap sakan do jeege tun lee ted nakgen kusiñ se kici.

*Raa utu kññ ckck do jeege tu ute doobina
(Mt 7.1-5; Jak 2.12-13)

² Bin se, naai ken 'lee ck ckck do jeege tun kuuy se, 'jeele naan Raa ki se, naai 'l'kñ ckckn doi eyo. Taa nakñ naai 'taad jeege tu ck ckte tedin se, naai kic 'lee tedina. Anum bin se, taari mala bo ai kutu. ² Deere, k'l-jeelki, jee ken lee ted nakgen bin se, Raa utu aden kññ ckck dode ki ute ken met ki. ³ Ken naai jaay aakga jee-gen tedga *kusiñ jaay 'lee ckde ckck dode ki se, ck kusiñ se naai 'lee tedin kic se, ken bin num, bii ken Raa kññ ckck do jeege tu se, naai 'saap ck 'kaan ckcn ne? ⁴ Bin num Raa ken tedi bæ den se, naan ted maakin deer roi ki ck kerrel roi ki se, ckte kaakin aan gck nakñ cere. Naan tedi bæ taa naai 'terl maaki don ki. ⁵ Gan naai le, debm do ckck ck 'baate terl maaki. Bin se naai mala 'baano ute maak-taar Raa doi ki. Ck 'jeele bii ken Raa utu kññ ckck do jeege tu ute doobin se, naai ckck utu 'kooch doi ki ck utu 'dabar dena. ⁶ 'Jeele, nana nana kic bo, Raa an kedn bedin do naabin ken naan lee teda ††. ⁷ Jee ken aay kaamde ck je nakñ ken ckck Raa ki, naade je Raa bo aden ckck ck aden *nooko ck aden kedn *kaain gen daayum. Kese bo nakñ ken Raa utu aden keda kaad ken naade baa ting gen daayum ute naan se ‡. ⁸ Num gan jee metinge se ted jee taamooy Raage ck je taar met ki eyo ck ck rode bo gen tedn nakgen ute doobin ey se, jee se, Raa maakin taarin dode ki, ck naan utu aden dabara. ⁹ Deere, jee paach ken lee ted nakgen kusiñ se, Raa utu aden dabar makck ck aden ckckn yæbde, Yaudgen booyo Taar Raa deet se 'tedn maak ki ck jeege Yaudge ey se kici. ¹⁰ Anum jee ted bæ se, Raa aden kedn ckckina, aden nooko ck aden ckck: maakñ jeege tun se, Yaudgen booyo Taar Raa deet se 'tedn maak ki ck ter jeege Yaudge ey se kici. ¹¹ Taa Raa se, naan bæer nam eyo. ¹² Jee ken jeel Ko Taar ken Raa edo Musa ki ey se, ken naade jaay tedga kusiñ num, naade utu kutn naatn ck *Ko Taar ken Raa edo Musa ki se le, naade ckde maak ki eyo. Num gan jee jeel Ko Taar ken Raa edo Musa ki se, ken naade jaay tedga kusiñ num, Raa aden kññ ckck ute doobm Ko Taar ese se. ¹³ Debm jaay Raa aakin naanin ki debm daan ki se, debm ken lee booy Ko Taar naan taada ck ing do ki. Num gan debm ken lee booy Ko Taar Raa taada ck ing do ki ey se, debm bin se Raa aakin naanin ki se debm daan ki eyo. ¹⁴ Jee ken Yaudge ey se, Ko Taar ken Raa edo Musa ki se, naade jeelin eyo. Nabo gcn metin se, naade lee ted nakgen aan gck ken Ko Taar ken Raa edo Musa ki taad jeege tu se. Ken naade jaay ted bin se, je taadn ck Ko Taar ken Raa edo Musa ki se utu maakde ki. ¹⁵ Ken naade jaay ted nakgen bin se, kese naade je taadn ck Ko Taar ken Raa taad se, Raa mala bo eddesinga ked maakde ki, taa

†† Aak KKR 62.12. ‡ Aak KKR 62.13.

naade jeel nakn ken naade je tēda. Bin bo, maakde lee taadden taara, gōtn metin ken naade tēdga kusin kic bo, naade jeele kō tēdga bē kic lē, naade jeele.

¹⁶ Nakgen maam m'laadsen se, utu teecn toodn tal bii ken Raa ade kōl Isa *al-Masi gen kōjn kōkō do jeege tu se. Nakgen jikilimge cyin kōy paac se, utu 'toodn tal. Taar ken maam m'laadsen se tec ute Labar Jigan ken maam m'laadsen metin se.

Yaudge se ŋ took ing te do Ko Taar ken Raa ēdo Musa ki se eyo

¹⁷ Num naai ken 'taad kō: «Maam se m'kōd Yaud kō maam m'jeel *Ko Taar Raa» kō naai 'lōkōn roi kō naai se debm Raa; ¹⁸ naai 'jeel nakn ken Raa maakin jea, kō Ko Taar ken Raa ēdo Musa ki se taadiga kō naai 'jeel bēer kuun nakn ken jiga. ¹⁹ Naai 'saap kō naai bo debm kōkō jee kaam kōkōge kō naai bo gōtn kōkō ken lee kōkō jee-gen maakn gōt ken kōkō. ²⁰ Naai kō naai bo 'lētēdga debm dooy jeegeen jeel Ko Taar Raa eyo, kō 'lētēdga debm dejn jeegeen je 'lāden dooy teepm doobm Raa ki. Kō ute doobm Raa se naai 'saap kō 'jeel nakge paac kō 'jeel taar met ki. ²¹ Anum, naai ken 'dooy jeege se, 'dooy ro naai malin jaayo. Naai 'taad jeege tu kō kōnten 'boogki kō naai tap bo 'boogo. ²² Naai kō jeege kōnten kēesn mēnd jeege, kō naai 'lee ēs mēnd jeege. Naai bo kōd und nakgen k'kōkōcin jaay jeege lee eemīn aan gōk raa kō tēr naai sum bo 'baa tuun nakgen jiga jigan ken maakn beedege tu se, naai ki. ²³ Naai maaki raap sakan taa naai kō Ko Taar ken Raa ēdo Musa ki, num gan naai se baate tookn king do ki. Bin se, naai 'naaj ro Raa. ²⁴ Taa nakgen bin se bo, Kitap taad kō: «Taa naase Yaudge se bo, jee kōkō baa se paac naaj Raa †.»

²⁵ Ken naai jaay ing do Ko Taar ken Raa ēdo Musa ki se, *kōjn kōndi †† se kō aay naan Raa ki. Num ken naai jaay ing do Ko Taar ken Raa ēdo Musa ki ey se, ken naai jniga kō kōkō kic bo kōjn kōndi se aan gōk nakn cēē. ²⁶ Kō debm kō te kōnd ey jaay ing do Ko Taar ken Raa ēdo Musa ki jiga se, naan Raa ki se, naan aan gōk debm ken jniga kō kōkō. ²⁷ Kō naai ken 'lōkōn jniga kō kōnd kō 'jeel Ko Taar Raa jaay ing do ki jig ey se, debm ken 'lōkōn te kōnd eyo kō ing do Ko Taar Raa ki se, utu ai kōjn kōkō doi ki.

²⁸ Anum kōd Yaud mala mala naan Raa ki se, ken 'laakin ute kaama bo k'jeelin eyo kō kōjn kōnd mala mala kic bo aan gōk ken jikilimge lee tōj se eyo. ²⁹ Daala kōdn Yaud mala mala se, debm ken Raa tērlinga tērl maakin kō kōjn kōnd mala mala se lē, nakn ken *Nirl Salal tēd maakn debkilim ki. Bin num debm bin se, je jikilimge bo an kōkō eyo, num Raa bo an kōkō.

*Raa tuj ŋrmīn eyo

3 Bin num debm ken kōd Yaud tap bo bēēn dī? Kō *kōjn kōnd ken naan jō se, jigin dī? ² Deere, nakgen se ken 'laakin num noogde aak eyo. Nabo 'booy m'ai taada. Deet deet se nakn ken Raa utu kēd

† Aak Eza 52.5. †† Kōjn kōnd ken Yaudge lee jō se taad kō naade tēdga gen Raa.

se, naan taadigo Yaudge tu. ³ Anum Yaudgen metinge jaay tuj ŋrmde ro taar ken se, naan kic kōn tuj ŋrmīn bin ne? ⁴ Kēse gōkō! Ken jikilimge paac tēd jee taar-kōkōge kic bo, Raa se naan daayum taad taar met ki. Taa naan se bo Kitap taad kō:

Naai Raa se, taar ken naai taad se taar se bo jeege jeelin taar met ki.

Gōtn kōjn kōkō ki kic bo, naai nam tap bo kōn kōn taar jaay ai kōkō mindi eyo. †

⁵ Ken naase jaay 'taadki kōki *kusin ken k'lee k'lēdki se bo, kō jeege jeel Raa debm daan ki, ken bin se, 'lasen tērl kō dī? Bin num ken Raa jaay lee dabar jeege taa kusinēge se, nakin tēdn met ki ey daamo? (Kō taar maam m'laadsen ese se, kēse taar ken jikilimge bo lee taada.) ⁶ Anum gōkō! Raa se, naan tēd nakge ute doobina. Bin ey num naan kōjn kōkō do jeege tu kō dī?

⁷ Gōtn metin jee kuuy 'kōn taadn kō ken maam m'lēd nakn met ki ey sum bo kō jeege jeel Raa se taad taar met ki kō *nookin se, anum gen dī jaay 'lōkōn kōkō dom ki aan gōk debm kusin se? ⁸ Ken bin num 'lōki kōn taadn kōkō: «'lēdki kusin k'baaki ute naanjege, kō te kusinēge se ano baa ute bēē.» Taargen se jee ken lee taad taar ing kus roje ki se bo taad kō naaje bo k'lee k'looy jeege ute taargen bin se. Kō jee se bo, kōkō utu kōcōn dode ki.

⁹ M'kōnd metse tu naaje Yaudge se, k'cirki jee kōkō baa se paac la? Gōkō. Taa taar se maam m'laadga taad met-ina kōkō: naaje Yaudge ute jeegeen Yaudge ey paac se, kusina kō kōkō dojege tu. ¹⁰ Taa naan se bo Kitap taad kō:

Debm daan ki naan Raa ki se gōkō; kalan kic bo gōkō.

¹¹ *Maakn jikilimge tu se, nam jaay jeel nakn met ki se, kalan kic bo gōkō.*

Kō nam jaay je doobm an jeel Raa kic lē, gōkō.

¹² *Naade se paac tērlga naaga Raa ki kō naade paac iigga.*

Maakde ki se, debm jaay 'lēdn bēē jeege tu gōkō, kalan kic bo gōkō. ††

¹³ *Yo maakn baad ki jaay ruumga oot ing kus se, taar ken teec taarde ki se kic bo, tec bin kici. ††*

Ute taarde se naade lee aan jeege dala.

Kō taar teec taarde ki se, tec aan kōkō saam kōkōn ken lee kōkō jeege se. †††

¹⁴ *Ute taardege se, naade naam jeege kō taad taar kataka jeege tu. †††*

¹⁵ *Jēde se lē cēēp gen baa kōkō jeege.*

¹⁶ *Gōtn naade aanga tak bo, naade tuj nakge kō kōd yēbm jeege.*

¹⁷ *Doobm ken naade an king lapi ute jeege tap bo naade jeel eyo. §.*

¹⁸ *Naade se, jeegeen ken beer Raa ki eyo. §†.*

¹⁹ K'jeelki, *Ko Taar ken Raa ēdo Musa ki jaay taad se taad ute jeegeen jeel Ko Taar Raa ese se. Taa naan se bo debm jaay 'kōn taar jaay an kōkōn doŋ naan Raa ki se gōkō. Taa naan Raa ki se jeege paac, jeel rode ki

‡ Aak KKR 51.6. †† Aak KKR 14.1-3. †† Aak KKR 5.10. ††† Aak KKR 140.4. ††† Aak KKR 10.7. § Aak Eza 59.7. §† Aak KKR 36.2.

naade tujga. ²⁰ Anum debm ing do Ko Taar ken Raa edo Musa ki sum bo, 'tedn debm daan ki naan Raa ki se, gɔɔ. Taa ute doobm Ko Taar ken Raa edo Musa ki se, ɔlde bo naade jeel kusin sum.

Debkilimi 'tedn ɔɔ di jaay tedn debm aak bæe naan Raa ki

(Gal 2.15,16, 3.8-14,22-29; Ep 2.7-9)

²¹ Anum borse se jaay bo, Raa taadga doobm ken debkilimi 'tedn aak bæe naanin ki. ɔɔ doobm se, ɔlin eyo ute nakn ken *Ko Taar ken Raa edo Musa ki ɔɔ k'led se. Ko Taar ese se, Ko Taar ken Raa edo Musa ki ute jeegen taad taar teeco taar Raa ki kic bo do dɔkin se, taadoga saadin jeege tu. ²² Nakn ken ɔl debkilimi tedn aak bæe naan Raa ki se, kaal maakn do Isa *al-Masi ki. Taa naan se bo jeegen paacn ken aalga maakde do Isa al-Masi ki se naan teddenga jee aak bæe naan Raa ki, taa Raa se le, naan bæer nam eyo. ²³ Taa jikilimge paac se le tedga *kusiŋa naan Raa ki ɔɔ tedga dɔk ute Raa ɔɔ kn kn kaan maakn *nookin ki eyo. ²⁴ Num Raa ute bæen se, naan tedden tedga aak bæe naanin ki se, cere. ɔɔ ute doobm Isa al-Masi se bo, naan dugdenga dode. ²⁵ Al-Masi se, Raa ɔlin taa 'kedn ron *serke taa naajege ɔɔ moosin se tugjeki kusinjege naajegen ken j'aalkiga maakjege do Isa ki. Ute naan se bo Raa taad jeege tu ɔɔ naan se debm daan ki, taa kusin ken jeege lee tedo do dɔkin se, Raa jeele nabo kaad ken se naan dabarden te eyo. ²⁶ Kaad ken se, Raa udoga bia jeege tu. ɔɔ borse naan taad jeege tu ɔɔ naan se, debm daan ki. Bin bo naan taad jeege tu ɔɔ naan se debm daan ki ɔɔ jeegen ken aal maakde do Isa ki se, naan teddenga jee aak bæe naanin ki.

²⁷ Ey num debm took ing do Ko Taar ken Raa edo Musa ki te doobin se, naan kn kn roŋa nabo debm 'kon tedn naan se gɔɔ. Taa di? Taa debkilimi se ken naan aal maakin do Isa al-Masi ki se, ɔs aay cir ken naan ing do Ko Taar ken Raa edo Musa ki. ²⁸ 'Jeelki, jikilimge jaay Raa aakde aak bæe naanin ki se, taa naade bo tookga Ko Taar ken Raa edo Musa ki ɔɔ ing do ki eyo, num taa naade bo aalga kaal maakde do Isa al-Masi ki. ²⁹ Bin num, Raa se gen Yaudge kalin ki sum la? Gɔɔ. Naan gen jeegen baa se kici. Taa Raa se naan gen jeege paac. ³⁰ Raa se, naan kalan lak ɔɔ ute Yaudge, ey le jeegen Yaudge eyo, paac se, debm jaay aalga maakin do naan ki se, tedga aak bæe naanin ki. ³¹ Ken k'taad jaay j'ɔɔ debm aal maakin do Isa al-Masi ki jaay tedn aak bæe naan Raa ki se, bin num naajen k'juum j'aalga Ko Taar ken Raa edo Musa ki se naan ki la? Gɔɔ. Naaje se j'uun j'konin knnd bo doobin ki.

*Abraam ted ɔɔ di jaay ted aak bæe naan *Raa ki
(Gal 3.6-9,29; KKR 32)

4 K'saapki tu do bubje Abraam ki se. Naan mala tap bo ɔnŋa di gen naan debkilim ki sum se? ² Ken naan jaay tedga ted naabm jiga naan Raa ki sum bo tedin debm aak bæe naan Raa ki se, naan 'kon kn roŋa. Num gan naan Raa ki se, naan 'kon kn roŋa eyo. ³ Taa naan se bo Kitap taad ɔɔ: *Abraam took aal maak-*

ing do Raa ki ɔɔ taa naan se bo, Raa aakin aan gɔɔ debm daan ki. ⁴ 'Jeelki, debm tedn naaba se j'ɔlin gɔɔ-tɔnŋina. Nakn ken j'ɔlin se aan gɔɔ j'edinsin cer eyo, num j'ɔlin taa naabm ken naan tedga. ⁵ Ken debm jaay ted naab eyo, nabo aal maakin do Raa ken ted jee *kusinge aak bæe naanin ki se, kaal maakn ken naan aal do Raa ki se, tedin naan tedga aak bæe naan Raa ki. ⁶ Taa naan se bo maakn kaa kn Raa ki se, Gaar *Daud taad taa maak-raapm deb ken ted te naab dim eyo, num aal maakin do Raa ki se. Debm ese se Raa aakin aan gɔɔ debm daan ki. Gɔɔ se naan deek ɔɔ:

⁷ *Maak-raapo jeege tun ken Raa ɔɔldenga tujdege ɔɔ kusindege se naan diriginŋa naata.*

⁸ *Maak-raapo deb ken Meljege tɔnd te metn kusinin eyo* †.

⁹ Taar ken Gaar Daud taad se je taadn ɔɔ: maak-raapo se jeege tun ɔjoga kn kn kn kalde ki sum la? Gɔɔ. Maak-raapo jeege tun ɔj te knnd ey kici. Taa naaje k'taadse noga taada Abraam ted aak bæe naan Raa ki se, taa naan aalga kaal maakin bo, do Raa ki. ¹⁰ Num ken Raa jaay aak Abraam aakin bæe naanin ki se, kaad ken naan ɔjga kn kn kn kn bu ɔj te ey le? ɔɔ kaad ken se, naan ɔj te ey bɔrtɔ. ¹¹ Abraam se k'tadin te taa *kn kn ey bo, naan tedga ted aak bæe naan Raa ki taa kaal maakn ken naan aal do Raa ki se. ɔɔ kn kn kn se, kese Raa tedin nakn j'an kaakn jeel ro ki, Raa se tedin naan tedga aak bæe naanin ki ute kaal maakn ken naan aal don ki se. Taa naan se bo Abraam se tedga bugn jee ɔj te knnd eyo ken aal maakde do Raa ki, taa naade kic tedga aak bæe naan Raa ki.

¹² Abraam se naan bugn jeegen ɔjga kn kn kn kici, nabo naade se knnd dode bo do kn kn kn ki sum eyo, num naade kaal maakde do Raa ki aan gɔɔ gen bugje Abraam se jaayo.

Raa taadga ɔɔ naan utu kedn naka jeege tun aal maakde don ki
(Eb 11.8-19)

¹³ Raa se naan taadga taad *Abraam ki ɔɔ metjilin ki ɔɔ utu aden kedn do naan ute magalin se naade ki. Ey num Raa ɔɔ anŋin ked se taa naade bo took ingga do *Ko Taar Raa ki eyo, num gan taa Abraam took aalga kaal maakin bo do Raa ki. Kese bo ken tedin naan aak bæe naan Raa ki se. ¹⁴ Ken jee took ing do Ko Taar ken Raa edo Musa ki sum bo 'kon naan se num, debm aal maakin do Raa ki se kaal maakin se tedga nakn cere ɔɔ nakn ken Raa taad ɔɔ ute kedn jeege tu se kic le, 'tedga nakn cere. ¹⁵ Taa Ko Taar ken Raa edo Musa ki se, jeege ɔj ing te do ki jig ey se bo ɔl Raa maakin taarin dode ki. ɔɔ ken Ko Taar ken Raa edo Musa ki jaay gɔɔ se, tuju kic bo, gɔɔ.

¹⁶ Taa naan se bo nakn ken Raa taado ɔɔ utu kedn jeege tu se, debm aalga maakin do naan ki jaay bo 'kon nakn se taa Raa le ute bæen se, naan ed jeege tu cere sum. Bin bo nakn ken Raa ɔɔ utu kedn metjil Abraam ki se, metjilin ken ing do Ko Taar ken Raa edo Musa ki kalin ki sum eyo, num metjilin ken aal maakde

† Aak Jen 15.6. †† Aak KKR 32.1-2.

do Raa ki aan gɔɔ gen Abraam se kici. Taa Abraam se, naan bugjege paac. ¹⁷Taa naan se bo Raa taad Abraam ki maakɔ Kitap ki ɔɔ: *Maam m'tediga naai l'tedga bugɔ metjil jeege dena* †. Naan Raa ki se Abraam se naan bugjege taa naan aalga maakiɔ do Raa ki. ɔɔ Raa bo debm ken dur jeegen ken ooyga kooyo ɔɔ naan bo debm ken taado ute taariɔ sum bo, nakge tɛda. ¹⁸Ey num Abraam se kɔɔ kɔnd doɔ do dim ki eyo. Ute naan se kic bo, Abraam aay kaami ɔnd doɔ do Raa ki ɔɔ naan aal maakiɔ paac do Raa ki. Taa naan se bo naan tɛdga bugɔ metjil jee dena aan gɔɔ taar ken Raa taadiɔ ɔɔ: *Metjil naai se, utu l'tedn den aak eyo* ††. ¹⁹Kaad ken se Abraam baariɔ baa baa nakɔ kaaru, naan gɔɔ naɔga tak tak ɔɔ mendiɔ Sara kic lɛ magalga l'kɔɔ kooɔɔ goon ey sum. Ute naan se kic bo, naan aal maakiɔ paac do Raa ki. ²⁰Anum Abraam se jeele nakɔ ken Raa taadiɔɔ ɔɔ utu aɔsiɔ kɛd se, Raa aɔsiɔ kɛda. Naan naaj eyo, ɔk kaal maakiɔ do Raa ki se ɔɔ ɔɔ ɔɔ naan *nook Raa. ²¹Naan jeel maakiɔ ki, Raa se, nakɔ naan taadga ɔɔ utu aɔ kɛd se, naan ɔk ɔɔ aɔ kɔɔ tɛda. ²²Ute naan se bo kaal maakiɔ ken naan aal do Raa ki se, Abraam: *Raa aakiɔ se debm daan ki*. ²³Ken Kitap jaay taad ɔɔ: *Raa aakiɔ debm daan ki se*, taar se taad ute Abraam kaliɔ ki sum eyo, ²⁴num taar se taad ute naajege kici, ken Raa utu ajeki tɛdn jee aak bɛɛ naaniɔ ki se kaad ken naajege j'aalkiga maakjege do Raa ken duro Meljege Isa daan yoge tu se jaayo, ²⁵ɔɔ naan bo ɔɔ jeege ɔɔ taa *kusiɔjege ɔɔ Raa se durinoga daan yoge tu taa j'laki tɛdn jee aak bɛɛ naaniɔ ki.

Isa ɔkɔjeki taasa ute *Raa
(1Pr 1.3-9; 1jn 4.9,10)

5 Deere, Raa tɛdjeki jaay j'laki bɛɛ naaniɔ ki se, taa naajege j'aalkiga maakjege doɔ ki. ɔɔ ute Meljege Isa *al-Masi se, naajege j'l'ɔkɔɔ kɔɔɔ ute Raa. ²Naa-jege k'ljeelki ute kaal maakɔ ken j'aalki do Isa ki se bo, Isa ɔkɔjeki k'l'ɔkɔɔ bɛɛ Raa ɔɔ bɛɛ Raa se bo, bɔɔse naajege j'l'ɔkɔɔ do ki. ɔɔ naajege maakjege raapo do kɔnd do ken j'l'ɔkɔɔ do Raa ken utu ajeki kɔl maakɔ *nookiɔ ki se. ³Anum naajege maakjege raapm taa naan se sum eyo, tɛr daala ken dubar aanga dojege tu kic bo, naajege maakjege raapo. K'ljeelki dubar se, naan ɛd kaay kaama taa j'laki tɛdn jee ɔɔ. ⁴ɔɔ kaay kaama se tɛd deba tɛd debm mɛc. Taa naan se bo naajege k'l'ɔkɔɔ jee mɛc ɔɔ j'l'ɔkɔɔ dojege do Raa ki. ⁵Kɔnd do ken j'l'ɔkɔɔ do Raa ki se, ɔɔ eyo taa Raa se ɛdjeki maak-jeɔ den aak eyo maakjege tu se, ute *Nirl Salal ken naan ɛdjeki se.

⁶Deere, naajege do ɔkɔɔ se, naajege j'l'ɔkɔɔ doobm ken j'lanki ɔɔ dojege eyo. Anum kaadn ken Raa ɔnd-ɔnd jaay aan doobiɔ ki se, al-Masi baado ooy taa naaje-ge jee *kusiɔjege. ⁷K'ljeelki, debkilimi jaay ɔɔ roɔ jaay j'l'ɔkɔɔ taa debm tɛd naka ute doobiɔ se, bɛɛ, took-ɔɔ aɔ tɛdn ɔɔ. Baat ey num, daan naan tookɔ j'l'ɔkɔɔ kic bo taa debm ken lee tɛd bɛɛ jeege tu. ⁸Num gan aakki, Raa se taadga maak-jeɔ do naajege tu! Kaad ken naajege k'ljee kusiɔjege se bo, Isa al-Masi baado ooy taa

† Aak Jen 17.5. †† Aak Jen 15.5.

naajege. ⁹Ute moosiɔ se, bɔɔse al-Masi tɛdjekiga k'l'ɔkɔɔ aak bɛɛ naan Raa ki. Taa naan se, k'ljeelki, Isa al-Masi se utu ajeki kaaja ɔɔ maak-taar Raa se kɔɔ dojege tu ey sum. ¹⁰Do ɔkɔɔ se, naajege k'ljee taamooy Raage, num bɔɔse, ute yo Gooniɔ ken ooy do kaag ki se, Raa ɔkɔjeki taasa ute naan. Ken naajege jaay j'l'ɔkɔɔ taasa ute Raa num, mɛt kando ute dur Isan ken duro daan yoge tu se, naan ajeki kaaja.

¹¹Kese daar ara sum eyo, num tɛr ute doobm Meljege Isa al-Masi se, naajege maakjege raap aak eyo do Raa ki, taa bɔɔse Raa ɔkɔjeki taasa ute naan kici.

Bubjege Adum ute Meljege Isa *al-Masi
(1Kor 15.21-22,45-49,56-57)

¹²Booyki! Bubjege Adum kaliɔ ki sum bo ken baano ute *kusiɔ do *duni ki. ɔɔ kusiɔ ese se bo ken baano ute yo dojege tu. Taa naan se bo yo se utu ɔɔ jeege paac, taa jeege paac ɔk kusiɔ. ¹³Kaad ken Raa ɛdo te *Ko Taariɔ *Musa ki ey bɔɔ se, kic bo kusiɔ utu do duni ki tap. Nabo aan gɔɔ Raa taad te Ko Taariɔ jeege tu ey bɔɔ se, taa kusiɔ naade tɛd se, Raa kɔnd te mɛtn kusiɔ eyo. ¹⁴Ute naan se kic bo iɔ do Adum ki bini aan do Musa ki se, jeege paac yo ɔk ɔɔ dode ki. Ey num naade se tɛd te kusiɔ tec aan gɔɔ gen Adum se eyo ken baate tookɔ taar Raa se, ute naan se kic bo, naade lee ooy kooy tap. Ey num Adum se, naan tec aan gɔɔ debm ken utu ade baa se. ¹⁵Num gan kusiɔ ken Adum tɛd se, aas ute bɛɛ ken Raa tɛd jeege tu ɔɔ se eyo. Deere, taa kusiɔ deb kalaɔ tɛd se bo, ɔl jeege dena utu ooy kooyo. Mɛt kando bɛɛ Raa se den aak eyo ɔɔ jeege dena, naan tɛdden bɛɛ ɔɔ sum utu doobm deb kalaɔ k'l'daniɔ Isa al-Masi se. ¹⁶Nakɔ ken Raa ɛd ɔɔ se, naan tec aan gɔɔ kusiɔ ken Adum baano do duni ki se eyo. Ute doobm ken Adum tujɔno deet deet se bo ɔl Raa kɔɔ do jeege tu paac. Num ken Raa jaay tɛd bɛɛ jeege tu se, ken jeege bo kusiɔdege den aan gɔɔ di kic bo, naan tɛd jeege aak bɛɛ naaniɔ ki ɔɔ bɔɔ kɔɔ kooɔ dode ki ey sum. ¹⁷Deere, ute kusiɔ deb kalaɔ lak sum bo yo aan do jeege tu paac, mɛt kando ute Isa al-Masi kaliɔ ki sum bo, Raa tɛd bɛɛ dena jeege tu. Bɛɛ se, naan tɛddesiɔ ɔɔ sum ɔɔ naan tɛddenga naade tɛdga aak bɛɛ naaniɔ ki. ɔɔ ute Isa al-Masi se, naade kɔsn gaara ɔɔ baa tɔɔ ute naan.

¹⁸Taa kusiɔ Adum ken tɛd kaliɔ ki se ɔl ɔɔ ooc do jeege tu paac. Bin bo ute naabm Isan kaliɔ ki ken tɛdiɔ ute doobiɔ se sum bo, naan ɔɔ do jeege maakɔ kusiɔ ki ɔɔ ɛdden kaaja. ¹⁹Booyki! Do ɔkɔɔ se deb kalaɔ sum bo baate tookɔ taar Raa ɔɔ ɔl jeege ute dende tɛd jee kusiɔjege. Gan Isa se, naan kaliɔ ki sum bo debm took taar Raa ɔɔ ute naan se, tɛd jeege dena tɛd aak bɛɛ naan Raa ki.

²⁰Ken Raa jaay ɛdo Ko Taariɔ Musa ki sum se, kusiɔ se ziid baa ute naaniɔ. Num gan gɔɔ jaay kusiɔ ziid baa ute naaniɔ se, bɛɛ Raa se ziid ɔɔ kusiɔ se daala.

²¹Taa naan se bo aan gɔɔ kusiɔ baano te yoa do jeege tu se, bɔɔse se bɛɛ Raa kic tɛdga jikilimge aakga bɛɛ naan Raa ki. Bin bo ute doobm Meljege Isa al-Masi se j'laki kɔɔ *kaaja gen tɔɔ daayum.

*Kusiñ se ɔk tɔkɔ dojege tu ey sum
(Kɔl 3.1-10)

6 Anum j'laki taadn j'lakki di? Naajege j'laki lee tɛdn kusiñ bo taa bæ *Raa se lziidn tɛdn den la? ² Gɔkɔ! Taa naajege se aan gɔk jeegen ooyga kooyo ɔk ute kusin se lɛ, k'lgaankiga. Bin num, j'laki king maakñ kusiñ ki ɔk di daala? ³ J'eelki ey la? Ken naajegen paacñ jaay *k'lbatizjekiro se, naajege k'lɛdkiga kalan ute Isa *al-Masi. Kaad ken se naajege j'l'ooykiroga tɛlɛ ute naaŋa. ⁴ Ute *batɛm ken k'lbatizjeki se, naajege j'l'ooykiga ute naaŋa ɔk k'luubjekiga ute naaŋ kici. Aan gɔk Raa Bubjege duro al-Masi daan yoge tu ute tɔkɔñ se, naajege kic bo, naaŋ tɛrljekiga kingjege tɛdga kiji.

⁵ Deere, naajege se j'l'ooykiga kalan ute naaŋa. ɔk aan gɔk naaŋ duro daan yoge tu se, naajege kic j'lutu j'laki dur daan yoge tu aan gɔk gen naaŋ se kici. ⁶ K'ljeelki, aan gɔk Isa k'lɔkɔñ do kaag ki se, naajege ute kingjegen do dɔkiñ se kic bo j'l'ooykiroga ute naaŋa tɛlɛ. Taa naaŋ se bo daa rojegen ken ɔljeki k'lɛdki kusiñ se, l'ɔkɔñ tɔkɔ dojege tu ey sum. Bin se, naajege j'laki kɔñ tɛdn bul gen tɛdn kusiñ ey sum. ⁷ Deere, debm ooyga se, ɔkɔngɔ ute kusiña. ⁸ Anum ken naajege jaay j'l'ooykiga ute al-Masi se, k'ljeelki j'laki baa king ute naaŋa kici. ⁹ K'ljeelki, al-Masi jaay ooy duro daan yoge tu se, mɔkɔn naaŋ l'ɔkɔñ kooy eyo, taa yo se ɔk tɔkɔ doñ ki ey sum. ¹⁰ Num Isa se ooyga ɔk naaŋ ooy se jɛ-kalan sum taa kusiñ jikilimge ɔk mɔkɔn naaŋ kooy ey sum. ɔk ɔk ɔkse jaay naaŋ utu ing zɛɛr se king naaŋ ing se, gen Raa. ¹¹ ɔk naase kic bo ingki aan gɔk jeegen ooyga kooyo ken l'gaankiga ute kusiña. ɔk ɔkse ingki king gen Raa, taa naase l'ɛdkiga kalan ute Isa al-Masi.

¹² ɔkñte kɔñki kusiñ kɔñ tɔkɔ do daa rose ken utu kooy se ɔk ɔkñte l'ɛdki nakñ naaŋ bo je se. J'eelki, bii kalan se, naase utu aki kooyo. ¹³ ɔkñte l'ɔkɔñki doobo daa rose ki d'iminiñ kalan kic bo ɔkñten l'ɛdn kusiña; ɔk ɔkñten l'ɔkɔñki *Bubm sitange an lee tɛdn kusiña; num gan ɔkñki rosege paac kaam ji Raa taa naaŋ an tɛdn nakgen ute doobiña, aan gɔk jeegen ooy duroga duru daan yoge tu. ¹⁴ Bin num kusiñ se kɔñ kɔñ tɔkɔ dose ki ey sum, taa naase se ingki do *Ko Taar ken Raa ɛdo Musa ki ey sum, num naase se ingki ute bæ gen Raa.

Naajege k'lɛdkiga bul Raage

¹⁵ Kɛse tap bo je taadn ɔk di? Aan gɔk naajege lɛ k'ljiñgi do *Ko Taar ken Raa ɛdo Musa ki eyo, num naajege lɛ k'ljiñgi ute bæ Raa sum se, bin num j'laki kɔñ tɛdn *kusiña aan gɔk ken maakjege je la? Gɔkɔ! ¹⁶ J'eelki, ken naase jaay ɔkɔkiga kaam ji nam ɔk l'tookki taariñ se, naase l'ɛdkiga bul debm ken naase l'tookiñki taariñ se. Taa naaŋ se bo ken kusiñ jaay ɔk tɔkɔ dose ki se, naase l'ɛdkiga bulu gen tɛdn kusiña ɔk kusiñ naase l'ɛdki se, asen kɔl yo ki. Anum ken naase jaay l'took uunki taar Raa se, kɛse naase l'ɛdkiga bul gen Raa ɔk naaŋ asen tɛdn aki kaakñ bæ naaniñ ki. ¹⁷ Do dɔkiñ se, naase ingkiro bulu gen tɛdn kusiña, num gan ɔkse, naase l'took uunkiga ute maakse paac taar met ken k'l'ooyse se. Taa naaŋ se, k'l'ɔkɔmki Raa! ¹⁸ Naase

se Raa ɔkɔsenga dose naatn maakñ kusiñ ki. ɔk ɔkse naase l'ɛdkiga bul Raa gen tɛdn nakgen ute doobiña. ¹⁹ Ken maam jaay m'ltaadsen ute nakgen jikilimge lee tɛd se, taa naase l'booy ɔkumki ɔkɔd eyo do taarge tun maam m'lee m'ltaadsen se. Aan gɔk naase ɔkñkiro rose gen tɛdn nakgen aak kusu ɔk jig eyo ken ɔkse naase ingki king gɔrdio naan Raa ki se, ɔkse ɔkñki rose l'ɛdki bul Raa gen tɛdn nakgen ute doobiña; kɛse bo ken asen tɛdn jee *salal.

²⁰ Ken naase ingkiro bulu gen tɛdn kusiñ se, nakñ jaay asen kɔl naase aki tɛdn nakñ te doobiñ taa tɔkɔ se, gɔkɔ. ²¹ Anum kusiñ ken naase l'ɛdkiro se tap bo ɔkñkiga di ro ki? Taa nakgen naase ing l'ɛdkiro se, ɔkse ɔkseno maakñ ɔkɔñ ki. J'eelki nakgen se ɔl jeege maakñ yo ki. ²² ɔk gan ɔkse Raa ɔkɔsenga dose naatn maakñ kusiñ ki ɔk l'ɛdkiga buliñge. Bin num ɔkse Raa tɛdsenga l'ɛdkiga jee salal ɔk naase utu aki kɔñ *kaajñ gen daayum. ²³ Aan gɔk debm tɛdga naaba num j'l'ingñ gɔt-tɔñgiñ se, bin bo debm tɛdga kusiñ se kusiñgi se, bɛdiñ yoa. Num gan Raa se, kaajñ gen daayum se, naaŋ ɛdjesiñki ɛɛɛ taa naajege k'l'ɛdkiga kalan ute Mɛljege Isa *al-Masi.

Jee al-Masige se, *Raa ɔkɔdɛga dode do doobm jikilimge tu

(Ep 5.25-31; Gal 2.19,20)

7 Genaamge, m'je m'asen taadn ute doobm ken jikilimge lee uuno ɔk maam m'jeele doobm se naase kic l'jeeliñki, doobm jikilimge lee tɛd se ɔk tɔkɔ do debkilim ki kaad ken naaŋ utu zɛɛr sum. ² l'Booyki m'asen taada: menda jaay ɔkga gaaba se. Kaad ken jaay gaabiñ utu ing zɛɛr se, doobm jikilimge lee tɛd se, gaasiñ gen rɛsn gaabiña. Num ken gaabiñ jaay ooyga se, doobm jikilimge lee tɛd se, ɔk tɔkɔ doñ ki ey sum ɔk naaŋ kɔñ kɔñ gaabm kuuy. ³ Anum ken gaabiñ utu zɛɛr sum bo, naaŋ teec baa ɔk gaabm kuuy se, j'añ danjñ mend kɛesn gaaba. Num ken gaabiñ jaay ooyga se, doobm ken jikilimge lee tɛd se ɔk tɔkɔ doñ ki ey sum. Ken naaŋ ɔk gaaba kuuy kic bo, j'añ kɔñ danjñ mend kɛesn gaaba ey sum. ⁴ Genaamge, naase kic l'teckini. Naase se, *Ko Taar ken Raa ɛdo Musa ki se ɔk tɔkɔ dose ki ey sum taa naase ooykiga ute *al-Masi. ɔkse naase se l'ɛdkiga metn deb kuuy, naaŋ se al-Masi ken Raa duriñoga daan yoge tu se, taa naaŋ se bo naajege j'laki tɛdn nakgen tɔkɔ Raa ki. ⁵ Deere, do dɔkiñ se, naajege k'l'ɛdkiro nakñ ken daa rojege bo jea. ɔk nakgen ɔk tɔkɔ do rojege tu se bo ken ɔljeki k'l'ɛdki nakgen ken ajenki kɔl yo ki. ⁶ Do dɔkiñ se, naajege j'l'ingkiro bulu do Ko Taar ken Raa ɛdo Musa ki se, num ɔkse naajege se aan gɔk jee ooyga kooyo nabo al-Masi ɔkɔjekiga dojege maakñ Ko Taar ken Raa ɛdo Musa ki jaay tɛdjeki bulge se. Bin bo naajege ɔkse j'l'ingkiro doobm kiji gen tɛdn naabm Raa. ɔk doobm se, *Nirl Salal bo taadjesiñki. Bin num naajege se, k'l'ɛdki naabm Raa se ute Ko Taar ken Raa ɛdo Musa ki jaay k'l'raaniñoga raan do dɔkiñ se eyo, taa doobm se kaadiñ deelga.

Naabm ken *Ko Taar ken Raa edo Musa ki teda

7 Tap ki num j'laki taad j'lakki di? Ken ol jeege ted *kusin se, Ko Taar ken Raa edo Musa ki la? Goto! Ko Taar ken Raa edo Musa ki se kusin la? Goto! Num ken olum jaay maam m'jeel kusin se Ko Taar ken Raa edo Musa ki. Num ken Ko Taar ken Raa edo Musa ki jaay taad ko: *ḶḶte dḶḶ*, † ey se ken maam m'ḶḶ kic num, m'jeelin nakn se m'ted te kusin eyo. 8 Num ken Ko Taar ken Raa edo Musa ki jaay taadum m'jeel kusin sum se, kusin ḶḶ doobo ko olum m'baag dḶḶ napar nakgen ba se paac. J'elki, ken Ko Taar ken Raa edo Musa ki se jaay goto se, kusin kic bo, goto. 9 Do dḶḶ ken maam m'jeel te Ko Taar ken Raa edo Musa ki ey se, maam m'utu m'ing zere. Num ken Ko Taar Raa edo Musa ki taadum nakgen gen teda sum se, kusin baado taad tḶḶ dom ki, 10 ko kusin ken ko tḶḶ dom ki se, tedum maam m'ooyga. ko maam ken debm m'ooyga kooy se, Ko Taar ken Raa edo Musa ki ey num am kedn kaaja se, borse, olumga yo ki. 11 Ute doobm nakgen Ko Taar ken Raa edo Musa ki taad ko gen teda se, kusin ḶḶ doobo ko derlum olum m'tedn kusina ko tḶḶ.

12 Ey num Ko Taar ken Raa edo Musa ki se doobm *salal ko nakgen naan taad ko gen ted se kic bo, salal, ute doobina ko jiga. 13 Bin num nakn jigan ese se bo tedga nakn ken am tḶḶ la? Goto! Num gan ken tḶḶ se, kusina. Ute nakgen jiga se bo, kusin ḶḶ doobo gen tḶḶ. Bin jaay bo k'jele kusin se, naan kusin deer deer. Anum ute Ko Taar ken Raa edo Musa ken taadjeki ko j'ḶḶ m'tedki kusin se, ute naan se bo, kusin taad naabin tood tal ko naan se, kusin aak eyo.

Kusina se ko tḶḶ do jikilimge tu

14 K'jeelki *Ko Taar ken Raa edo Musa ki se iino gotn Raa ki, num maam le, goon debkilim sum ko *kusin se, tedumga maam tedga bulina. 15 Deere, nakn maam m'ted se m'ḶḶ te metin eyo, taa maam m'ted nakn ken maam m'je eyo; ey num nakn maam m'je, tap bo maam m'ḶḶ tedin eyo. 16 Ken maam jaay m'ted nakn ken maam m'je ey se, bin se maam m'jele Ko Taar ken Raa edo Musa ki se, naan jiga. 17 Anum ken olum jaay m'tedn nakn jig ey se, maam mal eyo, num kusina ken utu maakum ki se bo, olum m'tedn naan se. 18 Maam m'jele maakn maam goon debkilim ki se, nakn be tap bo goto. Taa maam se m'je m'tedn nakn be, nabo maam m'ḶḶ gen tedn naan se eyo. 19 Deere, be ken maam m'je se, tap bo maam m'ḶḶ tedin eyo; gan kusin ken maam m'je ey se bo, maam m'lee m'tedina. 20 Ken maam jaay m'ted nakn ken maam m'je ey se, kese maam mala bo tedin ute maakum eyo, num kusin ken maakum ki se bo, olum m'ted naan ese.

21 Maam m'jeelin ute maakum se, beki num, m'tedn nakn be, nabo kusin se ko tḶḶ dom ki ko olum bo gen tedn kusin sum. 22 Saapm maam ki se, Ko Taar ken Raa edo Musa ki se tḶḶ. 23 Num maam m'naam maakum ki ne dim kuuy ken ko tḶḶ ko ḶḶ sa-

pum ḶḶ ted nakn be eyo ko kusin se bo tedum m'tedga bulu gen tedn nakgen jig eyo. 24 Maam se kapin tḶḶ! Num nana jaay am koḶḶ doma maakn daa ro ken am ko yo ki se? 25 Kese ute doobm Meljege Isa *al-Masi! Bin num k'ḶḶ Raa!

Taa naan se bo ute saapum se maam m'je m'ted nakn be; num gan maakn daa rom ki se, kusin se ko tḶḶ dom ki.

Jeegen ko *Nirl Salal maakde ki
(Gal 3.13-14, 5.16-25)

8 Ter daala, borse, jee ken tedga kalan ute Isa *al-Masi se, koḶḶ *Raa aden koḶḶ dode ki eyo. 2 Taa maam m'tedga kalan ute Isa al-Masi se, Nirl Salal ken ko tḶḶ se, edumga kaaja ko koḶḶ doma maakn *kusin ken ko tḶḶ dom ki ko am koḶḶ maakn yo ki se. 3 *Ko Taar ken Raa edo Musa ki se, ko tḶḶ gen koḶḶ kusin eyo. Taa jikilimge kic le ko tḶḶ gen koḶḶ koḶḶ Ko Taar ken Raa edo Musa ki se eyo. Num gan Raa mala bo, tedin ute doobm ken naan ko Goon maakina ko Goon maakin se uuno ro tec gen jikilimge ko ed roḶḶ *serke taa kusina. Ute naan se Raa ko koḶḶ ooc do Goonin ki taa koḶḶ kusin jeege. 4 Raa tedjeki naan se, taa naajegen ken k'lee k'tedki nakn ken daa rojege je se eyo, num naajegen Nirl Salal lee tḶḶ se bo, taa nakn ken Ko Taar ken Raa edo Musa ki taad se j'ḶḶ tedin ute doobina. 5 Deere, jee ken lee aan ko ken daa rode bo je se, naade saap do nakgen tun daa rode jea. ko jee ken Nirl Salal bo koḶḶ se le, naade saap bo do nakge tun Nirl Salal bo je se. 6 Anum debm saap do nakge tun daa ro bo je se, an ko yo ki. Num gan debm saap do nakge tun Nirl Salal je se, naan k'ḶḶ kaaja ute lapia. 7 Taa jee ken je nakn ken daa rode bo je se, jee se jee taamooy Raage. Ko Taar Raa se naade took ing do ki eyo taa naade se le ko aasin eyo. 8 Jee ken saap bo do nakge tun daa rode bo je sum se, naade koḶḶ Raa ki eyo.

9 Anum naase se ingki aan ko ken daa rose bo je se eyo, num aan ko ken Nirl Salal bo jea, taa naase se, nana nana kic bo *Nirl Raa se utu maakin ki. ko debm jaay ko Nirl gen al-Masi ey se, naan se debm naan eyo. 10 Ken al-Masi utu maakse ki se, taa kusin se daa rose se utu 'kooyo. Num aan ko Raa tedsenga aak be naanin ki se, Nirl Salal se edsenga kaaja. 11 Ken Nirl Raa ken duro Isa daan yoge tu se jaay utu ing maakse ki num, Raa ken duro Isa al-Masi daan yoge tu se, ute Nirlin ken utu maakse ki se, 'dur rosen ken utu kooy se daan yoge tu kici.

12 Taa naan se bo, genaamge, Raa je ko tak bo j'aki king aan ko ken Nirl Salal bo jea, num j'ḶḶ kingki aan ko ken daa rojege bo je se. 13 Taa ken naase jaay ingki aan ko ken daa rose bo je se, naase utu aki kooyo. Num ken naase jaay koḶḶ Nirl Salal bo koḶḶ se, nakn ken daa ro olen 'lee tedki se, naase anki resn naata ko naase aki kaaja. 14 Taa jee paacn ken Nirl Raa koḶḶ se, naade se tedga gaan Raage. 15 Nirl Raa, ken edsen se taa asen tedn bulge eyo ko jee ken ko beere maakde ki eyo, num Nirl Raa se, tedsenga 'tedkiga aan

† Aak Ekz 20.17.

gɔɔ ɣenɪŋge mala. Ute Nirlɪŋ se bo, naajege k'ɔanɔi Raa j'ɔɔki: *Abba* kɛn je deekɔ ɔɔ: Bua. ¹⁶ Nirl Raa se bo kɛn taadjeki maakjege tu ɔɔ naajege se k'gaan Raage. ¹⁷ Deere, naajege k'ɣenɪŋge se, j'utu j'aki kɔɔ nakgen jig aak eyo kɛn naaɔ bɔɔɔɔɔ jeɛŋge tu se ɔɔ nakɔ kɛn Raa bɔɔɔɔɔ se gen al-Masi ɔɔ naajege se j'utu j'aki kɔɔ bɛdjege ute naaɔ kici. Kɛn naajege jaay k'dabarkiga ute naaɔ se, j'utu j'aki baa kend maakɔ *nookɪŋ ki kici.

Raa utu kɔɔ ɣenɪŋge maakɔ nookɪŋ ki
(Jn 10.27-30)

¹⁸ Maam m'jeele, dubarjegen kɛn bɔɔse jaay, k'ɔɔɔɔɔɔ utu doobm jaay Raa utu ajeki taadɔ *nookɪŋ se, dubar se paac paac aas dɪm eyo. ¹⁹ Taa nakgen Raa aal paac se, ɪŋg aak kaama booy nuɔ ki, Raa utu 'taadɔ ɣenɪŋge jeege tu tal. ²⁰ Nakgen kɛn Raa aaldeno paac se, 'tɛdga nakɔ ɔɔ kɛse naade malɪŋge bo je eyo, num tɔɔɔɔ kuuy bo tɛdden naade tɛdɔ nakɔ ɔɔ. ɔɔ ute naaɔ se kic bo, Raa ɛddenga nakɔ kɛn naade an kɔɔnd dode ro ki. ²¹ Taa bii kalan se, nakgen Raa aalo paac se, naaɔ utu aden kɔɔɔɔ dode naatɔ maakɔ nak kɛn ɔɔ kɔɔɔ dode ki ɔɔ tɛdden naade 'ruumu ɔɔ naade utu kɔɔ dode aan ɔɔ gaan Raagen utu kend maakɔ nookɪŋ ki. ²² K'jeelki, bini bɔɔse kic bo nakgen Raa aalde paac se, utu dabara dabara aan ɔɔ mɛnd diig baa baa koojo. ²³ Anum naade kalde ki sum bo dabar eyo, num naajege j'ɔɔkɪgɔ *Nirl Raa deet deet ɔɔ naaɔ utu ajeki kɛdɔ nakgen kuuy kic se, naajege kic k'daayki aan ɔɔ mɛnd baa baa koojo se. Kaad kɛn naajege j'utu j'aakki kaak kaam Raa kɛn utu ajeki kɔɔɔ rojege naatɔ maakɔ dubar ki ɔɔ j'aki tɛdɔ ɣenɪŋgen mala mala se. ²⁴ Deere, Raa se aajjekɪgɔ nabo naajege j'ɔɔ j'aakki ey bɔɔɔ num naajege j'ɔɔndki dojege dɔɔ ki. ɔɔ nakɔ jaay j'aakɪŋkɪgɔ ute kaamjege se j'ɔɔndki do, do ki ey sum, taa nakɔ jaay j'aakɪŋkɪgɔ se, j'ɔɔɔkɪŋkɪgɔ. Naɔ jaay 'kɔɔnd dɔɔ do nakɔ kɛn naaɔ aakga kaak ute kaamɪŋ se? Nam 'tɛdɔ naaɔ se tap bo, ɔɔ. ²⁵ Num naajege j'ɔɔndki do se, do nakge tun k'j'aakɪŋki te ey bɔɔɔ ɔɔ ute naaɔ se naajege j'aayki kaamjege j'ɪŋg j'aakki kaamɪŋa.

²⁶ Daala, naajegen kɛn j'ɔɔkɪ ɔɔɔ doobm Raa ki ey se, Nirl Raa se bo baadɔ noogjeke. Taa naajege se k'jeelki tɔɔnd mɛtɔ Raa ute doobɪŋ eyo, num Nirl Raa bo eem Raa taa naajege. Naaɔ eemɪŋ ɔɔ daay dɛs dɛs se ute taargen cir taargen k'lee k'ɔɔndki mɛtɔ Raa se.

²⁷ ɔɔ Raa se lɛ, naaɔ jeel naɔ maakɔ jikilimge ɔɔ jeel saapm *Nirl Salal se kici. ɔɔ Nirl Salal se tɔɔnd mɛta taa jee naaɔge. Naaɔ tɔɔnd mɛta se aan ɔɔ kɛn Raa maakɪŋ jen ro ki.

²⁸ K'jeelki, nakɔ paacɔ kɛn aan do jeege tun je Raa se, Raa tɛdɪŋ paac aɔɔ kaama taa aden tɛdɔ bɛɛ. Do dɔkɪŋ tap bo, Raa se uunoga kuun doa ɔɔ danɔden taa tɛdɔ nakɔ kɛn naaɔ maakɪŋ jen ro ki. ²⁹ Taa kaad kɛn Raa utu aal kaal duni tap bo, jeege kɛn naaɔ aden tɛdɔ 'tɛcɔ Goonɪŋ se, Raa jeeldenoga. Bin se, Goonɪŋ se tɛdɔ goon paragɔ gen genaagen dena. ³⁰ Kɛn Raa jaay uun doa gen tɛdɔ nakɔ se, naaɔ danɔde gen tɛdɔ jeɛŋge. ɔɔ kɛn naaɔ jaay danɔde sum se, naaɔ tɛdɔde

tɛdga aak bɛɛ naanɪŋ ki. Bin sum eyo, num naaɔ nookdenoga kici.

Raa se jejeke aak eyo

³¹ Bin num j'aki taadɔ j'ɔɔki dɪ? Kɛn Raa jaay ute naajege num, kɛn ajeki cir tap bo naɔa? ³² Raa se, Goonɪŋ kic bo naaɔ ɔɔɔ baadɔ ooy taa naajege paac. ɔɔ kɛn Raa jaay ɛdɔjeke Goonɪŋ mala se, deer deer naaɔ ajeki kɔɔ kɛdɔ nakgen baa se paac kic ey la? ³³ Jee kɛn Raa bɛɛ tɔɔɔdɛnga tɔɔd tɛdga jee naaɔge se, naɔa bo aden kɔkɔ mindde? ɔɔ jee se lɛ, Raa mala bo tɛdden tɛdga aak bɛɛ naanɪŋ ki. ³⁴ Bin num kɛn aden kɔɔɔ bɔɔɔ dode ki se tap bo, naɔa? ɔɔ! Taa Isa *al-Masi se ooyga taa naajege, tɛ Raa durɪŋoga daan yoge tu ɔɔ bɔɔse, naaɔ utu ɪŋg do ji daam Raa ki ɔɔ utu eem Raa taa naajege.

³⁵ Kɛn ajeki gaan ute maak-je al-Masi se tap bo dɪ? Dubar la? Nakɔ ɔɔɔ deel do la? Jee kɛn lee ɔɔɔɔɔ yɛɛb-jege se la? Bo la? Daaye la? ɔɔɔn jig ey kɛn utu kutɔ de- ba la? ɔɔ yo ne? ɔɔ! Dim jaay ajeki gaan ute maak-je al-Masi se, ɔɔ. ³⁶ Aan ɔɔ taar kɛn Kitap taad ɔɔ:

Taa naai Raa se, bii-raa jeege je doobm kɛn ajen ɔɔɔ ;
ɔɔ naaje se k'tec aan ɔɔ baatgen k'baado baa ɔɔɔ se †.

³⁷ Num ute ɔɔɔ debm kɛn jejeke se, naajege k'cirki nakge paac. ³⁸ Maam se m'jeelɪŋ maakum ki deer deer: yoa, 'kɪŋ bɔɔse, *kɔɔɔ Raage, nakgen ɔɔ kɔɔɔ raan, nakgen bɔɔse ute kɛgen naan ki, nakgen paac ɔɔ kɔɔɔ do jikilimge tu, ³⁹ nakgen raan ɔɔ kɛgen maakɔ naan ki, nakgen Raa aalɪŋ paac se, dɪm jaay ajeki kɔɔ gaan ute maak-je Raa kɛn jejeke ute doobm Meljege Isa al-Masi se tap bo, ɔɔ.

*Raa ute jeɛŋgen gaan *Israelge
(Gal 4.22-31)

9 Genaamge, taa maam m'ute *al-Masi se k'kalan se, taar maam m'je taadɔ se mɛt ki, ɔɔ taar-kɔɔɔ eyo. ɔɔ *Nirl Salal kic taadum ɔɔ taarum se mɛt ki ɔɔ maakum kic took do taarge tun se. ² ɔɔ maam maakum tuj kasak kasak ɔɔ daayum nakɔ se ɔɔɔum aak eyo. ³ Deere, gen genaamge se, kɛn doobo jaay kuuy ɔɔɔ num, ɔɔ Raa am naama ɔɔ m'gaan ute al-Masi, kɛn naaɔ se jaay 'tɛdɔ bɛɛ genaamge tun mɛtjɪlɛ kalan se ɔɔ naade 'kɔɔ kaaja se, taa naaɔ se maam m'tooko. ⁴ Naade se bo gaan Israelge kɛn Raa bɛɛ tɔɔɔdeno taa tɛdɔ ɣenɪŋge. Naade ki bo Raa taaddeno *nookɪŋa, *kɔɔkɔ ute naade, taaddeno *Ko Taar kɛn naaɔ ɛdɔ *Musa ki, taaddeno doobm kɛn naade aɔɔ lee keeme ɔɔ taaddeno nakɔ kɛn naaɔ utu aden kɛda. ⁵ Naade se teeco mɛtjɪl bugge tun do dɔkɪŋa ɔɔ kɛn al-Masi jaay uuno ro debkilimi se, naaɔ kic bo teeco mɛtjɪl bugge tun se. ɔɔ al-Masi se, naaɔ bo Raa ɔɔ naaɔ tɪŋg do nakge tun baa se paac, ɔɔ daayum jeege lee tɔɔmɪŋa. *Amin!

† Aak KKR 44.22.

⁶ Bin num j'akhte l'saapki j'lakki nakη ken Raa taado w utu kedn jeege tu se tedga nakη cεε. Taa naan se bo l'booyki. Gaan Israelge se, naade paac Israelgen mala mala eyo. ⁷ Gaan *Abraamge sum se dena, nabo naade paac se geningen aan gck ken Raa taadin se eyo. Taa naan se bo, Raa taad Abraam ki w: *Metjil Isa-ka se bo, l'ted metjil naai*. ⁸ Gctn se, Raa je taadn w gaangen Abraam toojde se, naade paac gaan Raage eyo; num Raa taadino geningen mala mala se, kedgen ken Raa mala taadinga taad w utu anshn ked se. ⁹ Nakη ken Raa taadin w utu an ked se, naan deekin w: *Baar kuuy kaadn ara bin se, maam m'lutu m'lade terle w m'lakη mendi Sara se te goon gaaba jin ki* ††.

¹⁰ Bin sum eyo. l'Jeelki, Rebeka se geningen naan toojden di se bubjege tu Isaka ki. ¹¹ Num Raa taad Rebeka ki w: *Goon naai an koojn deet se utu l'tedn bul gen debm baat se* ‡. Kaad ken jaay Raa taad taar bin se, gaange se j'toojden te ey bctk w naade le wη ted te jiga ey le *kushn ey bctk kici. Ken Raa jaay taad bin se, taa naan se je taadn w naan tedn nakη ken maakin jen ro ki. Naan dan debm ken naan bo beer wckina. W debm ken naan beer wckin se, taa naan bo tedga ted nakη bee eyo. ¹³ Aan gck taar maakη Kitap ki Raa taad w: *Maam m'ljedoga *Yakub w Ezo se, maam m'lckd m'lundinoga naatn*. ††

¹⁴ Bin num j'laki taadn j'lakki di? Raa se tedn nakge ute doobin ey la? Gctk! ¹⁵ Taa naan se bo, do dckin Raa taad Musa ki w:

Maam m'tedn bee debm ken maam m'lje m'lan tedn bee

w m'lkesjn do deb ken maam m'lje m'lan kesjn don ki †.

¹⁶ Ken Raa jaay beer wck deba se taa deba se bo je eyo l' tedga ted nakη bee eyo, num kese Raa mala bo, tedin bee. ¹⁷ Ter maakη Kitap ki Raa taad Gaar magal gen Masar ki w: *Maam m'oli Gaarge se taa maam m'taadn tckgum doi ki w jeegen do naan ki paac am nooko* ††.

¹⁸ Taa naan se bo, Raa aak taa-daay debm ken naan je an kaakη taa-daayinga w debm don mckη se, Raa wckin tedn do mckηg baa ute naaninga.

Raa se naan aan gck debm wck

¹⁹ Daan naane naai am taad w: ken Raa jaay beer wckd jeege bin se gen di jaay naan mooy jeege? Nakη ken Raa baa ted se, nanη jaay l'tookη do ki ey se?

²⁰ Naai debm taad bin se: naai tap bo nanη jaay l'naaj ute Raa se? Nakη j'l'binnga wck ute nenje se ckη taad debm ken wck se w: naai tap bo wck bin se, gen di? Gctk! ²¹ Debm wckm nakge se, naan se mel nenje. Ken naan je se ute nenjen ese sum bo, naan wck nakη aak bee ken k'l'ckdden naatn ute bii laa, ey le wck nakgen kuuy se ken bii-raa k'lee k'tedn naaba, bin ey la?

²² Ken Raa jaay je tedn aan gck debm wckm nakge se, naai tap bo wck di maak ki? Ey num Raa se je taadn maak-taarin ute wckina nabo naan aay kaamin dena serk jee ken taarin maakin, naaden ken nakη naade

ted se aasdenga ken Raa utu aden kutu. ²³ Ute nakgen naan ted paac se Raa se je jeege paac jeele, naan se debm magala w ck *nooko w naan je naajegen ken naan tedjeki bee se j'laki kend maakη nookin ken naan daapinga daap do dckin se. ²⁴ Jee ese se Raa taad ute naajege. W Raa se beer wckdo maakη Yaudge tu kalin ki sum eyo, num naan beer wckddoga maakη jeege tun baa se paac kici. ²⁵ Aan gck ken Raa taad maakη Kitapm Oze ki w:

Jee ken do dckin jee maamge ey se, borse maam m'-taadden m'w: naase se l'tedkiga jee maamge.

W metjil jee ken maam m'ljede ey se, borse maam m'-taadden m'w: maam se m'ljese ††.

²⁶ Daala, jee ken k'taadden j'w:

naase se jee maamge ey se, borse k'taadden j'w: naase se j'lutu j'asen dan gaan Raagen zεεε. †

²⁷ Taa maakη gaan *Israelge tu se debm taad taar teeco taar Raa ki roη Ezayi kic bo taadga taad taarinη maakη Kitap ki do dckin w:

Ken gaan Israelge jaay tedga dena aan gck kesn taa baar ki kic bo,

maakde ki se jee metinge sum bo l'ckη kaaja.

²⁸ *Taa Meljege Raa taarin naan taad se, naan utu an naar tedn kaasn ute doobina*. ††

²⁹ Daala, maakη Kitapm debm taad taar teeco taar Raa ki roη Ezayi taad daala w:

Ken Meljege Sidburku jaay wckte jeejegen metinge ey se,

kaadn naane metjil naajege se k'l'utkiga aan gck jee maakη geger ken wckm ki ute ken Gcmr ki se. ††

Ken ted debkilimi aak bee naan Raa ki

(Rm 3.19-29; Gal 3.8-14,21-29)

³⁰ Anum j'laki taadn j'lakki di? Jeegen Yaudge ey se, je te doobm ken tedn aak bee naan Raa ki eyo. Num gan naade se bo tedga aak bee naan Raa ki se, taa naade aalga maakde don ki. ³¹ Ey num gaan *Israelgen ck *Ko Taar ken Raa edo Musa ki wck wck ute naan se sum bo, naade je tedn jee aak bee naan Raa ki se, nabo naade w aasin te eyo. ³² Anum ken tedden jaay naade w aasin ey se tap bo ne di? Naade jede te eyo ken naade tedn aak bee naan Raa ki ute doobm kaal maakde se, taa naade se saap w taar ken Ko Taar ken Raa edo Musa ki taad se, ken naade ted aasinga ute doobin sum bo, naade kaakη bee naan Raa ki. Kese bo ken wck naade wck ko se wck tooc se. ³³ Taar se Kitap kic bo taadga taad w:

Aakki! Maam m'lckdga ko maakη geger ken Sion ki w ko se utu wckη jeege w naan se lin ken utu l'tedn jeege tooco.

Num debm jaay aalga maakin do lin ken ese se, naan ckη kend maakη wckη ki eyo ††.

10 Genamge, maam se m'lje ute maakum paac taasum Yaudge se kic l'ckη kaaja. Taa naan se bo, maam m'leem *Raa taa naade. ² Deere, maam m'ljeele naade se dck maakde do Raa ki, nabo Raa se

† Aak Jen 21.12. †† Aak Jen 18.10, 14. ‡ Aak Jen 25.23. †† Aak Mal 1.2-3. †† Aak Ekz 33.19. ††† Aak Ekz 9.16.

††† Aak Oz 2.23. § Aak Oz 1.10. †† Aak Eza 10.22. ††† Aak Eza 1.9. §† Aak Eza 8.14 w 28.16.

naade jeel ɔkiη te mala mala eyo. ³ Ɔ naade jedo te doobm ken Raa tēdn jeege aak bεε naaniη ki se eyo. Num naade malinge bo je doobm ken aden l'tēdn aak bεε naan Raa ki. Taa naaη se bo, doobm ken Raa tēd jeege aak bεε naaniη ki se, naade baate tookη do ki. ⁴ Taa ɔɔgη gen *Ko Taar ken Raa εdo Musa ki ɔk do jeege tu se, *al-Masi l'daaringa taa jee paacη ken aalga maakde do al-Masi ki se, tēdga aak bεε naan Raa ki.

Debm jaay aal maakiη do *al-Masi ki se ɔηga kaaja

⁵ Booyki taar ken *Musa raan do dɔkiη maakiη *Ko Taar ken Raa εdiηo se, naaη ɔ taargen Ko Taar Raa taad ɔ gen tēda se: *Debm ken tēd aasiη ute doobiη paac jaay bo l'kɔη kaaja* †. ⁶ Num doobm ken ɔ jeege aal maakde do Raa ki jaay tēdn aak bεε naaniη ki se, Kitap taad ɔ: *Ɔηte taadn ute maaki ɔ: «Nana jaay l'kookη maakiη raa ki» kese je deekη ɔ: nana ade dan al-Masi ade bɔɔɔ do naaη ki se.* ⁷ Ter ɔηte taadn ɔ: *nana jaay bɔɔɔ baa maakiη bee yoge tu, kese je deekη ɔ: nana ade dan al-Masi ade teecη daan yoge tu.* ⁸ Num maakiη Kitap ki taad ɔ: *Taar Raa se, naaη gɔɔr ute naai; naaη utu maaki ki ɔ taari ki.* ††

Taar Raa ese bo naaje k'lee k'taadiη jeege tu j'k'j'laal maakde do Raa ki. ⁹ Ken naai jaay l'took ute maaki ɔ j'jeel Raa se duroga Isa daan yoge tu, ɔ l'taad naan jeege tu ɔ Isa se naaη bo Meli se, kese naai l'kɔη kaaja. ¹⁰ Taa ken naajeege jaay j'aalkiga maakjege do Isa ki se, k'l'tedkiga aak bεε naan Raa ki. Ɔ ken k'l'taadki naan jeege tu j'k'k'ki: naaη bo Meljege se, j'laki kɔη kaaja. ¹¹ Aan ɔɔɔ taar ken Kitap taad ɔ: *Debm jaay aalga maakiη do naaη ki se, ɔkɔk aη ɔkɔk eyo* ‡. ¹² Anum Yaudge ute Yaudge ey paac se naade ɔηga kaaja ute doobm kalan sum, taa naade paac se Melde bo ken kalan ese sum. Naaη tēd bεε jeege tun paacη ken lee eemiηa. ¹³ Taa naaη se bo Kitap taad ɔ: *Debm jaay eem ro Meljege se, Meljege aη kaaja* ††.

¹⁴ Ken bin num jeege jaay utu aal te maakde doη ki ey bɔrt se, naade aη keem ɔ di? Naade kaal maakde doη ki ɔ di? Ɔ ken nam jaay baado taadde te taariη ey se, ute doobm gay jaay naade l'booy roη se? ¹⁵ Ɔ ken j'ɔl te jee taadn Taar Raa gɔtde ki ey se, nana jaay ade baa taadn taar se? Taa naaη se bo, Kitap taad ɔ: *Aakki! Jee ken baano ute Labar Jiga se, jeege maakde raap dode ki den aak eyo* ††.

¹⁶ Anum Labar Jigan ese, jee mētinge sum bo took aal maakde do ki. Taa naaη se bo, debm taad taar teeco taar Raa ki roη Ezayi taad maakiη Kitap ki ɔ: *Melje, taar ken naaje k'l'taad jeege tu se, nana bo took uunga?* †††

¹⁷ Anum l'booyki: debm jaay took aal maakiη do taar ken ese se, booy k'l'taadiηga taar se jaayo. Ɔ taar ken naaη booyiη ese se, iηo gɔtn al-Masi ki.

¹⁸ Anum m'l'tɔnd metse tu: taar se, Yaudge booyiη te ey la? Gɔɔ! Taar se naade booyiηga aan ɔɔɔ ken Kitap taad ɔ:

Jeege baa taadga taar Raa se jeege tu gɔtn baa se paac,
ɔ taar se jee do naaη ki paac booyiηga. †††

¹⁹ Ter m'l'tɔnd metse daala: metn taar se tap bo, gaan *Israelge booy ɔkiη te ey la? Deere, naade booy ɔkiηga nabo baate tookη do ki. Taar se Musa bo uuno metiη deete ɔ taaddeno taar ken Raa ɔ:

Naase jeemge se, m'asen tēdn aki ni ro jeege tun rēη rēη.

Ɔ m'asen tēdn naase maakse asen taar do jeege tun jeel dim eyo. ⁵

²⁰ Ter debm taad taar teeco taar Raa ki roη Ezayi se, aay kaamiη bini taadden daala ɔ:

Maam Raa se, jee ken jem ey se bo, ɔηumga.

Ɔ jee ken je te doobum ey se bo, maam m'taadden roma. ††

²¹ Gaη ute gaan Israelge se Raa taad ɔ:

Bii-raa maam m'l'jim m'dan gaan Israelge m'ɔkɔk ade baa gɔtum ki

nabo naade se, jee naajη taarge ɔ baate tookη Taaruma. †††

Gaan *Israelge se *Raa baatde te eyo

11 Ter m'l'tɔnd metse daala: bin num Raa se, baate-ga jeenge la? Gɔɔ! Naaη baatden te eyo. Taa maam kic m'l'kɔd Israel, m'teeco metjil *Abraam ki ɔ m'teeco taa bee Benjamin ki. ² Bin num Raa se jeenge naaη bεer ɔɔɔden do dɔkiη se, naaη baatden te eyo. Ey num naase l'booyiηki te ey la, taar ken k'raano maakiη Kitap ki, ken taad ute *Eli, debm ken taad taar teeco taar Raa ki, kaad ken naaη sakak gaan Israelge gɔtn Raa ki, naaη ɔ: ³ *Meluma, jee ken taad taar teeco taari ki se, naade ɔkɔkdenoga ɔ gɔtn ken k'lee k'l'tedi *serke se lε, naade ɔkɔkɔna naatn. Ɔ maam lε, m'l'kɔk-ga m'kalum ki sum. Ɔ naade je am ɔkɔk.* †††⁴ Num Raa tap bo tērlin ɔ di? *Jeege dupu-cili se, maam m'l'kɔkɔdenga ɔ naade se ɔη erg te naan maraηη k'l-danijη Baal ken jeege lee eemiη se eyo.* †††⁵ Bɔrse kic bo, maakiη gaan Israelge tu se, ɔkɔkga jeege ɔkɔk ken Raa bεer ɔkɔkɔdenga ute bεeηa. ⁶ Raa bεer ɔkɔkɔde se taa naade bo tēdga nakη bεe eyo, num naaη bεer ɔkɔkɔde se ute bεeηa, ken bin ey num, bεe Raa se kɔη tēdn bεe ey sum.

⁷ Taar se tap bo je taad ɔ dio? Gaan Israelge se nakη naade je se tap bo ɔη te eyo. Num jee ɔkɔk ken Raa bεer ɔkɔkɔdenga ɔkɔk se bo, ɔηga nakη se. Num jee ku-uy se lε, tēdga jee naajη taarge. ⁸ Aan ɔɔɔ ken Kitap taad ɔ:

Raa tēdden naade se jee taara end dode ki eyo,
deebdenga kaamde naade ɔη aak ɔk eyo
ɔ turumdenga bidege naade ɔη booy eyo;
bini jaaki kic bo, naade utu iηg gɔtn kingdeki se sum ††.

⁹ Maakiη Kitap ki se, jee se Gaar *Daud kic bo taad rode ki ɔ:

† Aak Lb 18.5. †† Aak Dt 30.11-14. ‡ Aak Eza 28.16. †† Aak Jl 2.32. ††† Aak Eza 52.7. †††† Aak Eza 51.3.

††† Aak KKR 19.4. § Aak Dt 32.21. †† Aak Eza 65.1. ††† Aak Eza 65.2. †† Aak 1Gar 19.10, 14. †††† Aak 1Gar 19.18. †† Aak Dt 29.4 ɔ Eza 29.10.

Ḥḡ kɑsdege se aden tēdn aan gɔɔ rɛɛɕŋ ken aden tɔnd kɑkɑ .

Ḥḡ 'tēdn aan gɔɔ nakŋ aden rɑkŋ naade tooco kɑ ḡḡ Raa aden dabara .

¹⁰ *Ḥḡ Raa ade tɑkŋ kaamde mɑɔtn naade kŋ kaakŋ dim eyo ,*

ḡḡ aden tɔnd daam deere dode ki †.

¹¹ Maam m'je m'tɔnd metse daala: ken gaan Israelge jaay rɑkŋ tooc se, gen rɑkŋ la? Gɑɔ! Num ute rɑkŋ toocŋ ken naade tooc se, kaad ken se bo, Raa kaajŋ jee ken Yaudge eyo. Anum ken Raa jaay aaj jee ken Yaudge ey se, Yaudge se aakdega num, maakde ade kɑkɑ ḡḡ je doobm kaaja kici. ¹² Num kaad ken gaan Israelge jaay baate tookŋ taar Raa se bo, Raa tēdn bɛɛŋ dena jeege tun baa se paac. ḡḡ ken Yaudge jaay tēdn jee naajŋ taarge sum se, Raa tēd bɛɛŋ jeege tun do naajŋ ki paac. Anum 'Isaapki tu, kaadn ken jaay gaan Israelge utu kŋ kaaja se, bɛɛ Raa ese se, utu 'tēdn den cir daal ey ne?

Raa aaj jeegen Yaudge eyo

¹³ Bɔrse, maam m'je taadn ute naasen Yaudge ey se. Maam se *m'debm kaan naabm Isa al-Masi taa naasen Yaudge ey se. Taa naajŋ se bo, maam maakum raapo do naab ken Raa ɛdumsŋ se. ¹⁴ Maam m'je taa-sum Yaudge se, jee metiŋge kaakŋ naabum se ade rɑkŋ maakde ḡḡ aden kɔl naade ni ro jeege tu, taa bii kalan jee metiŋge utu kŋ kaaja kici. ¹⁵ Ken Raa rɛs gaan *Israelge kaad ken se sum bo, naajŋ kɑ taasa ute jee ken Yaudge eyo. Num kaad ken jaay Raa utu tɛrl kɑkŋ gaan Israelge jiga se, kɛse 'tēdn ḡḡ di? Kɛse tēdn nakŋ bɛɛ aak eyo, 'tēdn aan gɔɔ jee ooyga kooyo ken Raa utu aden kɛdn kaaja.

¹⁶ Ken mappa jaay k'ldup kɑkɑ j'ɛdga Raa ki se, map-pan ḡḡ se paac tɛdga gen Raa. Ken kaaga jaay j'ɛdga mɛt koŋ Raa ki se, lɛtiŋ se kic bo, tɛdga gen Raa.

¹⁷ Gaan Israelge se tec aan gɔɔ *ko olibm maakŋ jinene ki ken k'ltɔŋga ute lɛtiŋgen metiŋge se. ḡḡ naai ken kɑɔ Yaud ey se tec aan gɔɔ lɛtn ko olibm maakŋ kaag ki ḡḡ naai j'ɔŋkɑ kɑ k'baado j'ɔŋkɑ lɛtn ko olib ken k'ltɔŋga tɔŋ lɛtiŋgen metiŋge se. Bɔrse, naai kic iŋŋ te tɔŋkŋ mɛtn ko olibm ken maakŋ jinene ki se. ¹⁸ Taa naajŋ se bo, ŋte koono do lɛtn ko olib ken k'ltɔŋdenoga se. Ken oli oon tap bo taa di? Naai lɛ lɛte sum. Naai bo gak ko kaag eyo num ko kaaga bo gaki naai.

¹⁹ Maakse ki se, deb kalan am taadn ḡḡ: «Raa se naajŋ bo debm k'ltɔŋ lɛtge ḡḡ suunumo ḡḡ baado olibm ḡḡ kɑ ki.» ²⁰ Deere, naade se jaay Raa tɔŋde se taa naade baatega kaal maakde doŋ ki ḡḡ naai jaay baado k'ltɔŋkɑ ḡḡ kɑ ki se, taa naai aal maaki doŋ ki. Bin num ŋte magal roi, ḡḡ ḡḡ kɑnd. ²¹ Ey num Yaudge se bo lɛtgen deer deer. Ute naajŋ se kic bo, Raa ḡḡ tɔŋde te eyo.

Anum naai lɛtn k'baado k'ltɔŋkɑ kɑ ḡḡ kɑ ki sum se, ken naai jaay aal maaki doŋ ki ey se, naajŋ utu ai kɔŋŋ kund naatn kici. ²² Jeelki, Raa se naajŋ debm jiga nabo naajŋ debm kɔŋŋ kɑkɑ do jeege tu kici. Jee ḡḡ doobm Raa se, naajŋ utu aden kŋŋ kɑkɑ dode ki ḡḡ ute naai

se, ken naai jaay iŋŋ aal maaki do bɛɛŋ ki se, naajŋ debm jiga ute naai. Ey num, bɛɛ, naajŋ ai kɑkɑn kundi kici. ²³ Bin bo ken Yaudge jaay tɛrloga gɔtn Raa ki se, Raa aden kŋŋ tɔl ḡḡ kɑ ki daala, taa Raa se kɑ ḡḡ kɑ ken tēdn naajŋ se. ²⁴ Naasen ken Yaudge ey se, 'tɛcki aan gɔɔ lɛtn ko olibm maakŋ kaag ki ken k'ltɔŋŋ jaay k'baado k'ltɔŋ ḡḡ lɛtn ko olib ken maakŋ jinen ki se. Ken Raa jaay tēdn nakŋ ese se, Yaudge se kic, naajŋ adeno tɛrl tɔl ḡḡ ki ey ne, naaden ken lɛtn ko olibm mala mala se?

Yaudge kici utu kŋŋ kaaja

²⁵ Anum genaamge, maam m'je m'asen taadn nakŋ ken Raa baa tɛda jaay naase *jeelki metiŋ ey se. Bin bo naase aki tēdn rose aan gɔɔ jee jeel taar eyo. Taa ken gaan *Israelgen metiŋge jaay baate tookŋ kaal maakde do Raa ki se, bini jee baa se paac ade baa gɔtn Raa ki jaayo. ²⁶ ḡḡ bin bo gaan Israelge paac utu 'kŋŋ kaaja bin kici aan gɔɔ ken Kitap taad ḡḡ:

Debm utu 'kɑkɑn do jeege se , †

utu ade kiiŋ maakŋ geger ken Sion ki .

ḡḡ metjil *Yakub se, naajŋ utu aden kɑkɑn dode maakŋ naajŋ taarde ki .

²⁷ Ter Raa taad ḡḡ:

Kɛse *kɑkɑŋ ken maam m'utu m'dkɑkŋ ute naade , kaad ken se bo maam m'ade tɔkɑ *kusŋdege ‡.

²⁸ Yaudge se baate tookŋ Labar jiga gen Isa; taa naajŋ se bo naade tɛdga jee taamooy Raage. Kɛse tɛdsenga bɛɛ naase ki. Ey num naade se Raa bɛɛr kɑkɑdenga tɔkɑ do dɑkŋa. Naade se Raa jede, taa bugdege. ²⁹ Ken Raa jaay bɛɛr kɑkɑga deba ḡḡ ɛdiŋga naka se, mɑɔtn naajŋ tɛrl taariŋ ey sum. ³⁰ Do dɑkŋ se, naasen ken Yaudge ey se, 'baatekiro tookŋ taar Raa. Num ken bɔrse jaay Yaudge baate tookŋ taar Raa sum se, Raa se tɛdsenga bɛɛ. ³¹ ḡḡ ken Yaudge jaay baate tookŋ taar Raa se, ute naajŋ se jaay naasen Yaudge ey se, Raa tɛdsenga bɛɛ. Bin bo, bɔrse Yaudge Raa utu aden tēdn bɛɛŋ kici. ³² Taa Raa se ḡḡ jikilimge paac baate tookŋ taariŋ se naajŋ ŋde gɔtde ki aan gɔɔ bulge taa naajŋ je aden tēdn bɛɛŋ paac.

Raa se naajŋ magal aak eyo, k'ltɔŋkŋ

³³ Deere, bɛɛ Raa se den bɛɛ eyo! Raa se naajŋ jeel-taara ḡḡ nakge paac naajŋ jeelde. Nakŋ naajŋ saap jaay uun do se, nam tap bo jeel taadn kɑkɑ metiŋ eyo. Nakgen ken naajŋ tɛdden paac se, nam tap bo ḡḡ ḡḡ ute metiŋ eyo. ³⁴ Taa Kitap taad ḡḡ:

Saapm Meljege Raa se nana tap bo jeele? Bii kalan tap bo nana dɛjŋga †‡

³⁵ *Lɔbu bii kalan nam ɛdiŋga ne dim deet Raa ki jaay Raa tɛrlŋ nakŋ la ? ††*

³⁶ Deere, nakgen baa se paac, naajŋ bo Mel-kaalde. Naajŋ bo debm ken aakde dode ki ḡḡ nakge se paac kaam jŋŋa. Bin num Raa se, ḡḡ jeege daayum aŋ *nooko! *Amin!

† Aak KKR 69.22.

†† Debm utu 'kɑkɑn do jeege se k'danŋŋ Isa. ‡ Aak Eza 59.20. †‡ Aak Eza 40.13. †† Aak Jb 41.3.

*Raa aajjeki se gen tēdn naabiņa
(Ep 4.1-16; 1Kor 12.12-27)

12 Genaamge, 'booyki m'lasen taada: aan gōk Raa tēdjekiro bēe se, bin se daayum ēdki rose paac Raa ki, Ƶ kingse se Ƶŋŋki *sērke Raa ki. Kese bo sērke *salal ken tōk Raa ki. Anum Raa se je Ƶ j'laŋ keeme ute doobm se. ²Ƶŋte gen tēdki aan gōk gen jee duni ken bōrse lee tēd se. Num gaŋ Ƶŋki Raa asen 'tērl maakse ute saapm kuuy ken naaŋ asen kēd se. Ute naaŋ se jaay bo, naase aki jeel nakŋ Raa maakiŋ jen ro ki. Ƶ nakŋ Raa maakiŋ jen se, kese nakŋ jiga, nakŋ tōkŋ naaŋ ki Ƶ nakŋ mēc.

³Ute bēe ken Raa tēdum se, maam m'taadsen paac m'kōk: maakiŋ kingse ki se Ƶŋte 'kuunki magala; iŋgki ute gōtn kingse se sum aan gōk ken naŋa naŋa kic bo Raa ēdiŋga naabiŋ naabiŋ do kaal maakiŋ ki se. ⁴Ijeelki, debkilimi se Ƶ ro kalaŋ sum, nabo roŋ se, tōp kaam dēna, Ƶ naŋa kic ute naabiŋ naabiņa. ⁵Ƶ naajege kic k'idenki, nabo taa naajege k'idočkigiga ute *al-Masi se, k'tum k'tēdkigiga daa ro kalaŋ Ƶ naajege kic k'tum k'tēdkigiga kalaŋ bini. ⁶Naajege se Raa ēdjekigiga naaba, nabo naŋa naŋa kic bo ute naabiŋ naabiņa. Naŋa kic bo tēdn naaba ute bēe ken Raa tēdiŋ. Taa naaŋ se bo, debm ken taad taar teeco taar Raa ki se, Ƶŋ taargen naaŋ taad se ade teecŋ taar Raa ki te doobm ken Raa taadn ro ki se. ⁷Debm jaay Raa ēdiŋga naabm gen noogŋ jeege se, ŋ'laay kaamiŋ ŋ'noog jeege Ƶ debm ken Raa ēdiŋga naabm gen dooy jeege lē, ŋ'laay kaamiŋ ŋ'dooy jeege. ⁸Ken debm jaay naabiŋ gen kēdn kaay kaam jeege tu se, ŋ'laay kaamiŋ ŋ'ēd kaay kaama jeege tu. Ƶ debm ken ēd naka jeege tu se lē, ŋ'ēd naka jeege tu ute maakiŋ kalaŋ. Ƶ debm ken Raa jaay ēdiŋga naabm gen tōkŋ jeege se, naabiŋ se ŋ'tēdiŋ ute doobiņa. Ƶ debm ken Raa jaay tēdiŋga debm kaakiŋ taar-daay jeege se, naabiŋ se, ŋ'tēdiŋ ute maak-raapo.

⁹Ijeki jeege ute maakiŋ kalaŋ. Ƶ dki dose naatn ro *kusiŋ ki. 'Tēdn bēe se, Ƶkiŋki tōčkō. ¹⁰Ijeki naapa aan gōk genaagen je naapa se Ƶ Ƶkki naapa tōčkō. ¹¹Ƶŋte 'tēdki jee kaar-naabge, nabo aayki kaamse, 'tēdki jee tēdn naabge. Ƶ Meljege se, 'tēdiŋki naabiŋ ute maakiŋ kalaŋ. ¹²Aan gōk naase Ƶndkigiga dose do Raa ki se, Ƶŋki maakse 'raapo. Ken nakŋ Ƶŋ aanga dose ki lē, Ƶkki maakse tōčkō Ƶ aayki kaamse, eemki Raa. ¹³Ge-naasegen doobm al-Masi ken Ƶ dīm ey se, aakdeki dođe ki. Ƶ jee paacŋ ken baa gōtse ki se Ƶkdeki jiga.

¹⁴Jee ken lee dabarse se, Ƶŋte 'naamdeki nabo 'tōndki mētn Raa aden tēdn bēe. ¹⁵'Tēdki maak-raapo ute jee ken maakiŋ maak-raap ki, Ƶ eemki ute jee ken maakiŋ kaa-maan ki. ¹⁶Iŋgki bēe ute naapa. Ƶŋte 'magalki rose. Ƶ ken j'ēdsenga naabm baat gōk dī kic bo, 'tēdiŋki. Ƶŋte 'tēdki rose aan gōk jee jeel nakge.

¹⁷Debm tēdsenga kusiņa se, Ƶŋte 'tērlŋsiŋki. Ƶ aayki kaamse, 'tēdki bēe jeege tu paac. ¹⁸Ken naai jaay Ƶ doobo num, aay kaami iŋg ute lapia ute jeege paac.

¹⁹Gēnaa maak-jemge, ken nam jaay tēdsenga kusiņa se, Ƶŋte kōgki sēese, num Ƶŋki Raa bo 'bōčkō maak-taariŋ dođe ki. Taa maakiŋ Kitap ki se, Meljege Raa taadga

taad Ƶ: Taar-dōŋ Ƶŋumsiŋki maam ki Ƶ maam bo m'lasen kōŋŋ sēese . †

²⁰Bin num Kitap taad Ƶ:

Ken debm taamooyi jaay bo tōkŋ se, ēdiŋ kōčkō ; Ƶ ken maane bo tōkŋ lē, ēdiŋ 'kaaye . Bin se, naai aŋ kōl maakiŋ kōčkō ki . ††

²¹Ƶŋte kōŋki kusiŋ se asen ciri, num naase bo 'ciriŋki ute bēe ken naase aki tēda.

'Sookki tōgge tu
(1Pr 2.13-17)

13 Tōčkgen iŋg do jeege tu paac se, 'sookdeki. Taa tōgge se paacŋ iŋgō gōtn *Raa ki Ƶ kengen bōrse utu do naaŋ ki se kic bo Raa bo tōkndde. ²Taa naaŋ se bo, debm baate sookiŋ tōgge tu se, kese aan gōk naaŋ baate tookŋ tēdn nakŋ Raa maakiŋ jen ro ki. Ƶ jee baate sookiŋ tōgge tu se, nakŋ Ƶŋ utu kaan dođe ki. ³Anum jee tēdn nakŋ bēe se, naade beer tōgge tu eyo, num jee tēdn nakŋ *kusiŋ se bo, ken beer tōgge tu. Ken naai jaay 'je beer tōgge tu ey num, 'tēd bēe. Bin se naade ai tōčkō. ⁴Ijeelki, tōgge se naade se kaam ji Raa taa asen noogo gen tēdn nakgen jiga. Ken naase jaay 'tēdkigiga kusiŋ se, 'beerdeki. Taa tōnd ken Raa tōndde se cēr eyo, num naaŋ tōndde se taa aŋ tēdn naabiņa gen dabar jee ken tēdn nakŋ kusiŋ. Ƶ ute doobm se bo, Raa taad maak-taariŋ do jeege tun tēd nakgen jig eyo. ⁵Ken bin num, 'sookki tōgge tu, taa j'lasen dabar sum eyo, num 'sookdeki taa naase 'jeelki maakse ki naabde se ute doobiņa.

⁶Taa naaŋ se bo, naase 'lee gōdeki miiri. Ƶ jee ken k'tōndde gen lee tiir gurs miiri gōtse ki se, naabm ken naade lee tēdiŋ ute doobiŋ se, naade tēdiŋ gen Raa. ⁷Jee se jaay nakŋ ken naade je Ƶ j'ade kōgse, Ƶgdesiŋki. *Jee tōkŋ miirge se, 'tiir ēddeki nakde Ƶ nakgen paacŋ gen kōg se, Ƶgdesiŋki. Tōčkgen ken adeki sook se, 'sookdeki. Jee gen aaldeki kaal maak ki se aaldeki maak ki kici.

'Jeki naapa

(Mt 22.35-40; 1Jn 3.11-23)

⁸Ƶŋte kōŋki sēe nam dose ki. Num sēe ken 'tēdn dose ki se, 'jeki naapa. Taa debm jaay je naapiŋ se, kese *Ko Taar ken Raa ēdo Musa ki se, naaŋ tēd aasiŋga ute doobiņa. ⁹Taa nakgen ken Raa taad Ƶ gen tēda ken Ƶ: *Ƶŋte 'kēesn mend nam, Ƶŋte 'kēesn gaaba nam, Ƶŋte 'tōkŋ nam, Ƶŋte 'boogŋ nakŋ nam, Ƶŋten 'dōŋ nakŋ nam se . Taargen kuuy Ƶ se kic paac kōŋ bo ken Ƶ: 'Je naapi aan gōk roi mala . ††* Anum debm je naapiŋ se tēdiŋ *kusiŋ eyo. Taa naaŋ se bo, debm je jeege se, Ko Taar ken Raa ēdo Musa ki taad paac se, naaŋ tēd aasiŋga ute doobiņa.

'Daapki rose gen kaakiŋ kaam Isa

¹¹Bin bo genaamge, 'tēdki nakgen se taa naase 'jeelki kaadn bōrsen ken j'iŋgki maak ki se. Taa kaadn j'anki

† Aak Dt 32.35. †† Gōtn ese se taad Ƶ k'tōkŋ naal poodo bo j'ōmbiŋ dōŋ ki. Aak KKT 25.21. ‡ Aak Ekz 20.13-17.

kiiṅ maakṅ bijege tu se aanga. Taa kaadn ken Raa utu ade baa asen kaaj se, כַּכְּגָּא כַּכְּכָּ. Kaadn se, דַּכְּ eyo aan גַּכְּ kaadn ken j'utu j'aalki kaal maakjege do Isa ki ey sum. ¹² כַּכְּכָּ dealga, גַּכְּכָּ כַּכְּגָּא baata kiipi. Nakgen ken jeege lee tēd maakṅ גַּכְּ ken כַּכְּ se, כַּכְּכִּי dose ro ki. J'eki nakgen ken j'an kudn כַּכְּכָּ maakṅ גַּכְּ ken כַּכְּכָּ. ¹³ K'l'j'ingki aan גַּכְּ debm ken lee maakṅ katara ki. Ḍṅte 'k'כְּski anki deel te gṅtṅa כַּכְּ Ḍṅte 'kaayki כַּכְּ kic anki deel te gṅtṅa, Ḍṅte 'k'εεski naapa rēṅ rēṅ, Ḍṅte 'tēdki nakṅ כַּכְּכְּṅge, Ḍṅte 'mooyki te naapa, כַּכְּ Ḍṅte 'tēdki maak-kilimi do naapge tu. ¹⁴ Num ḅṅki gaab t'wṅse se 'tēdn Meljege Isa *al-Masi. Ḍṅte jeki nakṅ ken daa rose bo ḅṅṅ gen tēdn nakṅ maakse jea.

Ḍṅte 'k'jiki כַּכְּכָּ do genaage tu
(1Kor 4.3-5, 8.1-13, 10.23-33)

14 Genaamge, jee maakjege tun ken כַּכְּכָּ do doobm *al-Masi ki ey se, כַּכְּדֵכִי jiga. Ḍṅte k'jiki כַּכְּכָּ do nakge tun naade lee saapiṅ se. ² Maam je m'asen taada taa nakgen jeege lee כַּכְּ. Jee mētiṅge se saap כַּכְּ כַּכְּ doobo gen כַּכְּn nakgen baa se paac. Num jee mētiṅgen כַּכְּכָּכְּ doobm Meljege tu ey se, כַּכְּ daa eyo, nabo lee כַּכְּ kamb zēere sum. ³ Debm כַּכְּ daa se, ḅṅte kaakṅ genaah ken כַּכְּ ey se aan גַּכְּ debm naah aaliṅ maak eyo; כַּכְּ debm כַּכְּ daa ey se, ḅṅte k'jṅ כַּכְּכָּ do genaah ken כַּכְּ daa se. Taa naade paac se, *Raa כַּכְּdega jiga. ⁴ Naai ara tap bo naṅa, jaay k'jṅ כַּכְּכָּ ro deb ken tēd naaba nam ki se? Ken naah jaay tēd jig ey lē mēliṅ bo aṅ kaaka. כַּכְּ naah se daar כַּכְּכָּ, taa Mēliṅ Raa se כַּכְּכָּ ken aṅ k'k'ṅ naah 'k'k'ṅ kooc eyo.

⁵ Naan Raa ki se, jee mētiṅge saap כַּכְּ biigen mētiṅge se cir biigen kuuy; num gaṅ jee mētiṅgen kuuy se, taad כַּכְּ naan Raa ki se, biige paac aas kaasa. Bin se, naṅa naṅa kic bo tēdn aan גַּכְּ ken naah jeeliṅ maakiṅ ki mala mala. ⁶ Debm saap כַּכְּ bi mētiṅge cir kengen kuuy se, ute saapiṅ se naah *nook Meljege. Debm ken כַּכְּ daa se, naah kic tēdiṅ gen nookṅ Meljege, taa ken naah baa כַּכְּ se, כַּכְּ Raa. Debm ken baate כַּכְּn daa se kic, naah tēdiṅ gen nookṅ Meljege, taa naah kic bo כַּכְּ Raa. ⁷ J'eelki, maakjege tu se, nam tap bo iṅṅ gen doṅ eyo כַּכְּ nam tap bo ooy gen doṅ ey kici. ⁸ Taa naah se bo, ken j'utu j'ingki zēere lē, naaje j'ingki gen Meljege. כַּכְּ ken j'aki kooy kic bo, j'aki kooy gen Meljege. Ken j'utuki zēere lē j'ooykiga kooyo, naajege se k'gen Meljege. ⁹ Taa al-Masi se ooyga כַּכְּ duroga daan yoge tu כַּכְּ naah bo Mel jee utu iṅṅ zēere כַּכְּ Mel jee ooyga kooy kici. ¹⁰ Naai tap bo naṅa jaay כַּכְּ do genaai ki se? כַּכְּ ter naai tap bo naṅa jaay aal genaai maak ki ey se? J'eelki, naajege paac se j'utu j'aki baa naan Raa ken utu ajeki k'jṅ כַּכְּכָּ dojege tu. ¹¹ Taa naah se bo Kitap taad כַּכְּ:

Maam se, m'Raa zēere כַּכְּ jeege paac utu 'baa kērgṅ naanum ki

כַּכְּ naade paac utu am nookṅ maam Raa . †

¹² Taa naah se bo, naṅa naṅa kic bo naah maliṅ bo 'baa taadn taariṅ naan Raa ki.

¹³ Bin se, j'ṅte k'jiki כַּכְּכָּ do naapge tu. Naase ḅṅte 'tēdki nakṅ ken 'tēd genaase 'koocṅ doobm al-Masi ki ey lē ken aṅ gaasn gen tēdn bēe. ¹⁴ Anum aan גַּכְּ maam te Meljege Isa k'l'tēdga kalan se, maam m'jeel maakum ki, nakṅ כַּכְּn jaay ken tuj debkilimi naan Raa ki se, גַּכְּ. Num ken debm jaay aak nakṅ כַּכְּ se aan גַּכְּ nakṅ aṅ tujṅ naan Raa ki num, ḅṅte כַּכְּכָּ. ¹⁵ Ken taa כַּכְּ jaay naai tujṅ maakṅ genaai se, kēse naai כַּכְּ maakje doṅ ki eyo. J'eele, al-Masi se ooyga taa naah, bin num taa כַּכְּ se, ḅṅte 'kutn genaai. ¹⁶ Nakṅ ken naai saap כַּכְּ jiga se, ḅṅ jee kuuy kic bo aṅ kaakiṅ aan גַּכְּ nakṅ jiga. ¹⁷ *Maakṅ Gaar Raa se, j'liṅ ute nakṅ כַּכְּ כַּכְּ ute kaay eyo. Num maakṅ Gaar Raa se je nakṅ ute doobiṅa, lapia כַּכְּ maak-raapm ken *Nirl Salal lee eḏ jeege tu. ¹⁸ Debm doobm al-Masi ki jaay tēdn naabm ese se, naah כַּכְּ Raa ki כַּכְּ jeege paac t'wṅṅa.

¹⁹ Bin num j'aayki kaamjege gen je lapia ute naapa; k'l'tēdki nakṅ ken ajeki noogo j'aki ziidn baa ute naan-jege doobm al-Masi ki. ²⁰ Taa כַּכְּ se, ḅṅte tujṅ naabm Raa. Deere, nakṅ כַּכְּn tuj debkilimi naan Raa ki se גַּכְּ, nabo taa כַּכְּ sum bo, 'tēd genaai 'koocṅ doobm al-Masi ki num, ḅṅte כַּכְּn כַּכְּn se. ²¹ Bēeki se, nam ḅṅte tēd nakṅ ken 'tēd genaah koocṅ doobm al-Masi ki: taa naah se bo ḅṅte כַּכְּn daa, ḅṅte kaay כַּכְּ כַּכְּ tēdn ne dim kuuy ken 'tēdn genaai koocṅ doobm al-Masi ki. ²² Nakṅ ken naai jeel maaki ki se, 'b'כַּכְּṅ. Ḍṅ nakṅ se 'tēdn daan naai ki ute Raa sum. Taa naah se bo, debm ken tēd naka jaay maakiṅ naaj eyo כַּכְּ jeel nakṅ naah tēd se jaay jiga se, naah se maakiṅ raap aak eyo.

²³ Num debm tēd naka jaay maakiṅ naaj do ki כַּכְּ jeeliṅ nakṅ naah tēd se jig ey se, כַּכְּכָּ utu koocṅ doṅ ki, taa naah maakiṅ naaj naaja ute naah se kic bo naah כַּכְּ tap. Bin num nakgen k'l'tēd paac jaay, ken k'l'jeeliṅki maakjege tu כַּכְּ k'naajki do ki כַּכְּ k'l'tēdiṅkiga num, kēse k'l'tēdkiga *kusina naan Raa ki.

J'eki bēe jeege tun kuuy kici

15 Naajegen k'l't'wṅki doobm *al-Masi ki se, k'l'serkki genaajegen כַּכְּכָּ eyo gen king doobm *Raa ki se כַּכְּ j'ṅte jeki nakṅ ken ajeki כַּכְּ naajege tu sum.

² Naṅa naṅa kic bo je nakṅ ken כַּכְּ naapiṅ ki taa aṅ tēdn bēe כַּכְּ aṅ noogiṅ כַּכְּ doobm al-Masi se כַּכְּṅ baa ute naaniṅa. ³ J'eelki, al-Masi se je te bēe naah mala eyo, num aan גַּכְּ ken Kitap taad כַּכְּ: *Naajṅ ken k'naaji naai Raa se, kēse k'naajum maama . †*⁴ Anum taargen ken k'raaniṅ do ḅṅkiṅ maakṅ Kitap ki se, taa ajeki dooyo. Taargen se bo ken ajeki kēdn kaay kaama כַּכְּ ajeki sel maakjege taa j'aki k'wṅ dojege do Raa ki.

⁵ Ḍṅ Raa debm kēdn kaay kaama כַּכְּ debm sel jeege se, asen tēdn aki king ḅṅkiṅ taarse kalan aan גַּכְּ ken Isa al-Masi jen ro ki. ⁶ Bin jaay bo, maakse 'tēdn kalan כַּכְּ mindse kic tēdn kalan, naase aki *nookṅ Raa ken Bubm Meljege Isa al-Masi se.

⁷ Anum כַּכְּ naapa jiga aan גַּכְּ ken al-Masi כַּכְּn naase jiga se. Bin se aki k'ol jeege 'nookṅ Raa. ⁸ 'Booyki m'asen taada: al-Masi jaay baado tēd debm tēdn naabm Yaudge se, taa nakṅ ken Raa taado bugṅ

† Aak Eza 45.23 כַּכְּ 49.18.

†† Aak KKR 69.9.

Yaudge tu ƿƿ utu aden tēd se, naaŋ tēddesinga ute doobiŋa ƿƿ kese je aden taadn ƿƿ Raa se naaŋ tuj ƿƿ-minŋ eyo. ⁹ ƿƿ naaŋ baado se, taa jeegen ken Yaudge ey kic bo nookŋ Raa taa bēŋa aan ƿƿ ken Kitap taad ƿƿ:

Taa naaŋ se bo, maakŋ jeege tun Yaudge ey se, maam m'utu m'lai ƿƿƿƿ;
ƿƿ maam m'utu m'kaar kaa taa m'nookŋ roi. †

¹⁰ Ter Kitap taad ƿƿ:

Naasen jee baa se paac se 'tedki maak-raapo ute jee ken Raa bēŋ tēddenga ƿƿƿƿ ƿƿ naade tēdga jee naaŋge se. ††

¹¹ ƿƿ ter daala Kitap taad ƿƿ:

Naasen paacŋ ken Yaudge ey se, 'tēƿmki Meljege Raa ƿƿ ƿƿ jeegen baa se paac, aŋ nooko. ‡

¹² ƿƿ ter debm taad taar teeco taar Raa ki roŋ Ezayi kic taadga daala ƿƿ:

Deba utu ade teecŋ metjil Jεε ‡ ki se ƿƿ naaŋ se utu ade baa kōsn gaara do jeege tu paac ƿƿ metjil jeegen do naaŋ ki paac utu kōnd dode doŋ ki. ‡

¹³ ƿƿ Raa ken tēd jeege ƿƿnd dode doŋ ki ƿƿ ken naase aalki maakse doŋ ki se, asen kēdn maak-raap dena ute lapia. Taa naaŋ se bo, ute ƿƿƿƿ *Nirl Salal se, naase aki kōnd dose paac doŋ ki.

ƿƿl taad mētn taar naabiŋa
(2Kor 10.13-18)

¹⁴ Genaamge, maakum ki se maam m'jeele naase se jeegen ken lee tēd nakgen bēε. ƿƿ taar mētn ki se kic, naase ljeel ƿƿkiga mētiŋa. ƿƿ naase se, aaskiga gen deŋŋ naapa. ¹⁵ Nabo maakŋ maktub ken m'raaŋsen ese se, nakgen mētiŋge se maam m'taadŋsenoga mētiŋ tal, taa naase aki saapm do nakge tun ken naase ljeeliŋkiga jeele. ƿƿ ken ƿƿlum jaay m'taadŋsen mētn nakgen se tal se, taa bēε Raa ken tēdum se, ¹⁶ m'tēdga debm tēdn naabm Isa *al-Masi daan jeege tun Yaudge eyo. Maam m'ēd rom paac gen taadn Labar Jiga gen Raa se jeege tu, taa jee Yaudge ey se kic bo 'kaal maakde doŋ ki ƿƿ bin se, naade tēdn ƿƿƿ *sērŋ ken ƿƿƿ Raa ki. ƿƿ ken tēdde jaay naade tēd jee Raage se, kese *Nirl Salal. ¹⁷ Taa naaŋ se bo, maam ken m'tēdga kalaŋ ute Isa al-Masi se, maakum raap do naabum ken maam m'tēd Raa ki. ¹⁸ Anum maam se m'je m'kuun maan dīm ey sum, num m'je bo m'taadn nakŋ ken al-Masi tēd ute doobm maama ken taa jeegen Yaudge ey se tookŋ taar Raa. ƿƿ naabm se, naaŋ tēdiŋ ute naabum ken maam m'tēda ƿƿ ute taarum ken maam m'taada, ¹⁹ ƿƿ ute ƿƿƿƿ Nirl Salal se, naaŋ ƿƿlum m'tēdn nakŋ-ƿƿƿƿge ute nakgen deel doa. Bin bo ƿƿƿƿ baa se paac, maam m'taadga Labar Jigan gen al-Masi se paac jeege tu, m'baago maakŋ geger ken Jeruzalem ki bini m'aan taa naaŋ ken Iliri ki. ²⁰ Nabo maam se daayum m'je taadn Labar Jigan gen Isa al-Masi se, ƿƿtn ken k'taad te ro al-Masi ey bōƿƿ. Anum jee ken booyga booy taar gen jee dooygen kuuy se, maam m'je m'baa ƿƿtn ese ey sum, taa maam se m'je tēdn naab eyo do naabm gen

† Aak KKR 18.49. †† Aak Dt 32.43. ‡ Aak KKR 117.1. ‡† Jεε se bubm Gaar *Daud. ‡‡ Aak Eza 11.10.

debuu ki. ²¹ Taa naaŋ se bo, maam m'tēd aan ƿƿƿ ken Kitap taada:

Jee ken booy j'ƿƿƿƿ te maaniŋ ey se, naade utu aŋ kaaka.

ƿƿ jeegen ken booy te taariŋ ey se lē, naade utu booy kōkŋ taariŋa. ‡‡

ƿƿl je baa mēte

²² Kese bo nakŋ gaasumga doobo met dena gen baa ƿƿtse ki. ²³ Anum bōrse jaay bo, naabum ƿƿtn ara se naŋga. Ey num m'ƿƿkga baara dena ken maam m'je m'baa ƿƿtse ki, nabo m'ŋŋ te doob eyo. ²⁴ Anum ken maam jaay m'baa taa naaŋ Espanŋ ki se, maam m'kaal ƿƿtse ki. Deere, ken am kolum m'baa ƿƿtse ki se, taa m'lasen baa kaak jaay am ƿƿƿƿ ƿƿ ken maam jaay m'laanga ƿƿtse ki se, m'tiŋ ƿƿƿ jaay bo ƿƿm amki noogŋ gen baa taa naaŋ Espanŋ ki. ²⁵ Num bōrse se, maam m'baa baa maakŋ geger ken Jeruzalem ki taa baa noogŋ jee Raagen ƿƿtn naane. ²⁶ Taa jee al-Masi-gen taa naaŋ Masedoan ki ute kengen taa naaŋ Akayi ki se, uuno doa gen tusn naka gen noogŋ jee Raagen Jeruzalem ki jaay ƿƿ dīm ey se. ²⁷ Deere, naade se mal-ŋge bo uuno doa taa ade noogo. Ken deer se, naade kic ƿƿ sēε dode ki, taa Yaudge se noogoga jee ken Yaudge ey se gen kōŋ bēε Raa. Bin num jeegen Yaudge ey se, naade noogŋ Yaudge ute maalde kici. ²⁸ Ken naabm se jaay m'naŋiŋga ƿƿ nakse jaay baa m'ēdiŋga genaage tun Jeruzalem ki se, maam m'utu m'baa taa naaŋ Espanŋ ki ƿƿ maam m'utu m'kaal ƿƿtse ki kici. ²⁹ Maam m'jeele, bii ken m'kaan ƿƿtse ki se, *al-Masi asen tēdn bēŋ den aak eyo.

³⁰ Genaamge, l'booyki m'lasen taada: aan ƿƿƿ naajege j'laalki maakjege do Meljege Isa al-Masi ki ƿƿ ute maak-je ken *Nirl Salal ēdŋeki do naapge tu se, aayki kaamse l'doki gen tōnd mētn Raa taa maama. ³¹ l'tōndki mētn Raa ken maam jaay m'laanga taa naaŋ Jude ki num, jee ken aal maakde do Isa al-Masi ki ey se, am dabar eyo. ƿƿ ter l'tōndki mētn Raa taa nakŋ ken maam m'baa kēdn jee Raage tun maakŋ geger ken Jeruzalem ki se, nakŋ se naade aŋ kōkiŋ jiga aden tēdn bēε. ³² Bin bo, ken Raa jaay je num, maam m'utu m'baa ƿƿtse ki ute maak-raapo ƿƿ ken m'laanga naane se, m'utu m'baa ƿƿƿ maakuma. ³³ ƿƿ Raa debm kēdn lapia jeege tu se, l'kiŋg ute naase paac. *Amin.

ƿƿl ƿƿƿƿ jeege tun *Rōm ki

16 Maam m'olsen genaajegen mend ken roŋ Pēβε, naaŋ se mend mēc ƿƿ tēdn naabm *Raa maakŋ *egliz ken maakŋ geger ken Sankre ki. ² Ken naaŋ aan ƿƿsega num, aan ƿƿƿ jee Raagen lee ƿƿ naapa jiga se, naase kic ƿƿkiŋki jiga bin kici. Maakŋ naabiŋ ken naaŋ je tēd paac se aakiŋki jaay dīm baatiŋga num l'noogiŋki. Taa naaŋ se noogoga jeege dena ƿƿ maam mala kic, naaŋ noogumga.

³ l'tēdki ƿƿƿε Priska ki ute gaabiŋ Akilas ki. Naade se tēd naabm Isa *al-Masi ute maam kalaŋ. ⁴ Naade mala

‡‡‡ Aak Eza 52.12.

kic bo jedo kutn kode taa am kaaja. Taa nakrj naade tēdo ese se, maam m'kalum ki sum bo m'tōmde eyo, num eglizge paacŋ maakŋ taa naanŋe tun malinge Yaudge ey se kic bo tōmde. ⁵ I'ēdki tōwse eglizn ken lee tus beede ki se kici.

⁶ I'ēdki tōwse mēdn dom Epaynet ki. Taa naanŋ Azi ki se, naanŋ bo debm aal maakinŋ deet do al-Masi ki. ⁶ Mari ken tēdga naaba den taa naase se kic, I'ēdikinŋ tōwse.

⁷ I'ēdki tōwse Andronikus ki ute Junias ki. Naade se taa-sumge w k'k'k'jeno danŋay ki kalanŋ kici. Naade se *jee kaanŋ naabm Isa al-Masigen k'jeel jeel gōtde. W naade aalo maakde do Isa al-Masi ki se, deet naan maam ki.

⁸ I'ēdki tōwse Ampliatius ki. Doobm Mēljege tu se, naanŋ mēdn doma. ⁹ I'ēdki tōwse Urban ki. Naanŋ se debm ken k'ēdn naabm al-Masi kalanŋ se. W Stakis ken mēdn dom se kic, I'ēdikinŋ tōwse. ¹⁰ I'ēdki tōwse Apēlesn ken w doobm al-Masi wŋ se. W I'ēdki tōwse jee maakŋ bee Aristobul ki kici. ¹¹ I'ēdki tōwse taasum Erōdion ki. W jee maakŋ bee Narsis ken aal maakde do Mēljege tu se kic I'ēdēki tōwse.

¹² I'ēdki tōwse Tripēn ute Tripoz ki, mēndgen se tēdoga naaba dena Mēljege tu. I'ēdki tōwse genaam ken mēnd ken roŋ Persid ken maam jeŋ doobm al-Masi ki se. Naanŋ kic tēdga naaba den aak eyo Mēljege tu.

¹³ I'ēdki tōwse Rupus ki, naanŋ ken Mēljege bēer wŋdŋga kōw se. W I'ēdki tōwse koŋ ki w koŋ se tēdn aan gōw ko maam kici.

¹⁴ I'ēdki tōwse Asynkrit ki, Plegon ki, Ermes ki, Patrobas ki, Ermas ute genaanŋen ute naanŋ se kici.

¹⁵ I'ēdki tōwse Pilolog ute Juli ki w Nere ki ute genaanŋ mēnd Olympas w jee Raagen paacŋ utu ing te naade se kici.

¹⁶ Ken I'baaki baa tēdn tōwse se, I'baam I'k'k'ki naapa w aayki ciil naapge. Eglizgen paacŋ gen al-Masi ken gōtn ara se, tēdsen tōwse.

Dejŋ Pōl ken kaam mōwtŋ

¹⁷ Genaaŋge, I'booyki m'lasen taada: wŋdki kōwde ute jee ken gaanŋ jeege w iig jeege doobm *al-Masi ki se. Jee se taar ken k'dooyse jaay naase I'tookki do ki se, naade se, took do ki eyo. Wŋdki dose dōwde rode ki!

¹⁸ Taa jee se naade tēdn naabm Mēljege al-Masi eyo, num naade saap bo do maakde ki sum. Naade lee taadden taar nijim ute taargen ken tōw jeege tu w ute taargen se naade lee dērl jeege ken jeel mēt nakgen ese se eyo. ¹⁹ Jeege paac jeele, naase se I'tookki taar Mēljege. Taa naase se maam maakum raap aak eyo. Maam m'jesē naase aki tēdn jee jeel-taarge gen jeel tēdn bēe, w bēe ese se, *kusinŋ wōw kic bo wŋte deepm-sinŋi. ²⁰ Raa ken debm kēdn lapia jeege tu se, wŋga baata *Bubm sitange se naanŋ utu aanŋo tēreŋ tōwgin metn jese ki.

Wŋ Mēljege Isa se asen tēdn bēeŋa.

²¹ Timote ken k'ēdn naaba kalanŋ se tēdsen tōwse. W Lusius, Jason w Sosipater ken taasumge se kic, tēdsen tōwse.

²² W maam Tertius, ken Pōl w lum raanŋ maktubm ara se kic, m'tēdsen tōwse ute ro Mēljegen ken tumjekiga k'ēdkiŋga kalanŋ se.

²³ Gayus kic bo tēdsen tōwse; maam Pōl se, naanŋ bo debm ken wŋkum bēeŋ ki w jee *egliz ki kic bo lee tus gōtinŋ ki kici. Erastn ken debm kōw gursn gen geger se kic, tēdsen tōwse w Kartus genaaje kic bo, tēdsen tōwse.

²⁴ [Naase paacki se, wŋ Mēljege Isa al-Masi asen tēdn bēeŋa. *Amin.] †

*K'nookki Raa

²⁵ K'k'k'k'ki Raa! Taa Raa se naanŋ wŋ tōwde w ute Labar Jigan gen Isa *al-Masi ken maam m'lee taad jeege tu se, asen tēdn naase aki kōkŋ doobm al-Masi se tōwde. Taa do dōkinŋ se metn taar se, *Raa taad te metinŋ jeege tu eyo, ²⁶ num bōrse ute taargen ken jee taad taar teeco taar Raa ki raanŋo do dōkinŋ se, naanŋ taadga metn taar se toodga tal. Bin bo Raa ken Daayum se w k'laadga metinŋ jeege tun baa se paac taa naade kic paac kōŋ doobm gen tookŋ kaal maakde doŋ ki w tookŋ taar-ŋa.

²⁷ I'k'k'k'ki Raa ken kalinŋ ki sum bo debm jeel-taara se, w daayum daayum k'nookinŋi ute ro Isa al-Masi! *Amin.

† *Maakŋ Kitapge tun do dōkinŋ se, metinŋge maakde ki se, bersen ara se, gōw.*

1 Kōrint

Kupm metn taar taadjeki doobm gen dooy maktubm deet deetn ken Pōl raanij eglizn Kōrint ki

Eglizn ken maaknj geger Kōrint ki se, Pōl bo ɔndij kaad ken naan injo merte gen k-dige gen tɛdn naabm Meljege Isa. Maaknj gegerge tun ken taa naan Grekge tu se, geger Kōrint se k'jeel jeel gɔtiŋa. Naan ɔk maala taa gɔtn se ɔk gɔtn daar markabge se gɔtɔ kaam dio. Anum geger Kōrint se ɔk bulge ute jee daayge dena. Den jeege se inj gɔtn nakgen gɔrdio. Kaad ken naane se, jee Kōrint ki se, uuno saapm jeegen kuuy bo lee baano ɔk uun doobm raadege dena. Den jee al-Masigen Kōrint ki se, teeco maaknj jeege tun ese se kici. Pōl booy labar jee al-Masigen Kōrint ki (1.11 ɔk 7.11) ken aak kinj jee Kōrint se ɔk kingden ute jee uun doobm raagen kuuy se, ɔlden saapa ɔk tɔnd meta dena do taarge tun se. Taa naan se Pōl maaknj maktubij deet deet se, raanjerlden do taardege tu se.

Pōl ɔk tɔnsij eglizn Kōrint ki

1 Ken ara maam Pōl bo m'raansjen maktubm se ute genaajege Sosten. Maam se *Raa bo danjumo gen tɛdn *debm kaan naabm Isa al-Masi aan gɔk ken naan maakin jen ro ki. ² Maktubm se, maam m'raansesij naase jee *egliz ken gen Raa ken maaknj geger ken Kōrint ki. Ute doobm Isa al-Masi se, Raa tɛdsenga tɛdkiga jee *salal. ɔk Raa danjeno se, taa aki tɛdn jee naange ute jee gɔtn baa se paacɔ ken lee eem ro Meljege Isa *al-Masi. Isa se naan bo Melde ɔk Mel naajege kici. ³ ɔk Bubjege Raa ute Meljege Isa al-Masi asen tɛdn beede ɔk asen kedn lapia.

Pōl tɔnm Raa taa jee Isa al-Masigen Kōrint ki

⁴ Daayum maam m'tɔnm Raa taa naase, taa bɛɛ ken naan tɛdseni ute doobm Isa *al-Masi se. ⁵ Deere, dɔkɔkɔ ken naase l'dɔkɔkɔ tɛdkiga kalanj ute al-Masi se, Raa ɛdsenga nakgen bɛɛ den aak eyo, ken tap ki se tɛdsenga j'jeelkiga taadn Taar Raa ɔk ɛdsenga jeel nakge paac. ⁶ Taar ken naaje k'taadsen gen al-Masi jaay naase l'booyki sum se, naase ɔkɔnkɔkɔgiga maakse ki tɔkɔkɔ. ⁷ Bin bo, nakgen paacɔ ken Raa ɛd jeenge tu se, naase kic ɔnkɔkɔgiga naasen ken inj gaaaki kaak kaam Meljege Isa al-Masi ken utu aɛde teecɔ naanse ki pirsil se. ⁸ Raa se naan bo debm ken asen kedn tɔkɔkɔ bini aki kaan do taar tɔkɔkɔ ki. Bin bo bii ken Meljege Isa al-Masi aɛde baa se, j'kɔnkɔ ne dim aak kus rose ki eyo. ⁹ Deere, Raa se naan tuj ɔkrmij eyo, naan bo debm ken danjeno, taa aki tum tɛdn kalanj ute Goonij Isa al-Masi ken Meljege se.

Jee *eglizn Kōrint ki tɔp naapa

¹⁰ ɔkɔrse genaamge, ute ro Meljege Isa al-Masi se, m'leemsen ɔk metse ki m'kɔl: ɔkɔ tɔkɔki naapa, nabo naase l'paacki ɔkɔki taarse kalanj. l'Tumki ute naapa, ɔkɔki

maakse l'tɛdn kalanj ɔk saapse kic bo ɔnkɔkɔki l'tɛdn kalanj. ¹¹ Deere genaamgen doobm *al-Masi ki, jee maaknj bee Klɛɛ † ki baado taadum ɔk maaknj kingse ki se, naase se taarse ɔk metn naap eyo. ¹² Num do taar ken se bo, maam m'je m'asen taadn metiŋa: maakse ki se, deb kalanj taad ɔk: maam se m'debm Pōl, debm kuuy deek ɔk: maam se m'debm Apɔkɔs, ɔk debm kuuy taad ɔk: maam se m'debm Pier, ɔk debm kuuy kic deek ɔk: maam se lɛ m'debm al-Masi. ¹³ l'Saapki tu al-Masi se, j'lanj kɔnkɔ nigɔ ne? Maam Pōl bo ken k'tup k'tɔnkɔlum ro kaag ki taa naase se la? Lɔ *k'batizseno se ute ro maam m'Pōl la? ¹⁴ Maam m'tɔnm Raa, taa maakse ki se, jeegen maam m'batizdeno se, Krispus ute Gayus sum. ¹⁵ Taa naan se bo, nam maakse ki se l'kɔnkɔ deekɔ ɔk naase se k'batizseno ute ro maam Pōl. ¹⁶ Waay, tɛdumga dirigi. Deere, maam m'batizoga jee maaknj bee Stepanas ki kici. M'jeel ey jaay ey num m'batizo te nam kuuy ey sum. ¹⁷ Taa al-Masi se, ɔkɔlumo gen batizn jeege eyo, num gen taadn Labarij Jiga se bo jeege tu. ɔk taarij se, maam m'lanj taadn ute taar nijim ken jeege booyij aan gɔk gen debm jeel-taar lee taad se eyo, taa ken maam jaay taad ute jeel-taar gen jikilimge sum num kooy al-Masi ro kaag ki se, l'tɛdn nakj cɛɛ.

Jeel-taar Raa se j'lanj gɔtn *al-Masi ki

¹⁸ Deere, jee iig kiig se, taar ken k'taadn gen Isan ooy do kaag ki se, kese naade aakiŋ aan gɔk taar jee derlge. Num ganj naajegen j'aajki kaaj se lɛ, taar se bo ken taadjeki tɔkɔkɔ Raa. ¹⁹ Taa maaknj Kitap ki se Raa taad ɔk:

*Jee jeel-taarge se, jeel-tarde se maam m'utu m'lanj daara ;
ɔk metekdege se lɛ, maam m'utu m'lanj tɛdij l'tɛdn gɔkɔ . ††*

† Klɛɛ se daan naane mend tɛdn suukɔ ken lee daan geger Kōrint ute gen Epez ki. †† Aak Eza 29.14.

²⁰ Bin num gōtn se jee jeel-taarge se, tap bo taadn ƿ di? ƿ jee jeel taad ƿ ƿ mētn Ko Taar Raage se kic bo taadn ƿ di? ƿ jee jeel doobm taadn taargen maakn *duni ken borse se taadn ƿ di daala? Taa Raa se, jeel-taar gen jikilimgen ƿ se, naan tēdīn tēdga nakn jee dērlge. ²¹ Deere, jikilimge, ute jeel-taar ken naade ƿ paac se kic bo, jeel-taar Raa se naade ƿ jeel ƿ te mētin eyo. Taa naan se bo, Raa uunoga doa gen kaajn jee ken aal maakde do Labar Jigan ken k'lee k'taadden se ƿ taar se jee kuuy aakin aan ƿ taar jee dērlge. ²² Jeegen Yaudge se je kaakn nakn-kōbngen iinō gōtn Raa ki ƿ jee Grēkge se lē, naade je doobm ken an jeel-taara. ²³ Gaŋ naaje se, k'taad jeege tu j' ƿ al-Masi ken Raa taadn se bo k'tup k'tōliŋ ro kaag ki: kese bo taar ken tuj maakn Yaudge ƿ jeegen Yaudge ey se lē aakin taar ese se, taar jee dērlge. ²⁴ Num gaŋ jee ken Raa danjeno maakn Yaudge tu ey lē maakn Grēkge tu se, gen naade ki se, al-Masi se naan bo ƿ Raa ƿ jeel-taar gen Raa ki kici. ²⁵ Taa nakn ken Raa tēd jaay jeege aakin aan ƿ nakn jee dērlge se, ute naan se kic bo, naan jeel-taara cir jeel-taar jikilimge ƿ nakn Raa tēd jaay jeege aakin aan ƿ naan ƿ ƿ ey se lē, naan ƿ cir ƿ jikilimge.

²⁶ Genaamgen doobm al-Masi ki, 'saapki tu kaad ken Raa danŋen se ken gen jikilimge tu sum num, maakse ki se naase ƿ jee jeel-taarge se, den eyo. ƿ jee ƿ kic bo, naase ƿ den eyo. ƿ jeegen k'jeel jeel gōtde maakn beedfege tu kic bo naase ƿ den eyo. ²⁷ Anum Raa se bēer ƿ jeegen ken jikilimge aakden aan ƿ jee dērlge se bo taa ƿ jee jeel-taarge se, ƿ aden ƿ; ƿ jeegen ken jikilimge aakden aan ƿ jee ƿ ey se, Raa bēer ƿ se taa ƿ jee ƿ ƿ se, ƿ aden ƿ. ²⁸ Raa bēer ƿ jeegen ken jikilimge aakden jeegen ƿ eyo, j'aalden maak ki eyo ƿ j'aakden aan ƿ nakn ƿ se, bin bo ute doobm naade se, jee ken tēd rode magal magal se, Raa aden tēdn naade se l'tēdn jee rēŋ rēŋ. ²⁹ Raa tēdn naan se taa nam nam ƿ ƿ roŋ naanīn ki eyo. ³⁰ Deere, naase se Raa dōksenga ute Isa al-Masi ƿ jeel-taar naajegen ken iinō gōtn Raa ki se, naan bo al-Masi se. ƿ al-Masi se naan bo tēdjekiga k'tēdkiga jeegen aak bēe naan Raa ki ƿ bēer ƿ kiga k'tēdkiga jee naan ƿ ƿ dojege maakn *kusīn ki. ³¹ Taa naan se bo Kitap taad ƿ: *Debm jaay je ƿ roŋ num, ƿ roŋ do nakge tun Meljege tēda*. †

ƿ taad Taar *Raa jeege tun Kōrint ki

2 Genaamge, ken maam jaay m'īngo gōtse ki taa m'lasen taadn *nakn ken Raa ƿ ƿ taad te mētin jeege tu ey se, maakn taarumge tu se, maam m'taadsen te taargen ƿ eyo ƿ ute jeel taargen deel do eyo. ² Num maakse ki se, maam m'uunoga doa m'je jeel dim kuuy eyo, nakn ken maam m'je jeel se, Isa *al-Masi ƿ Isa al-Masi se bo k'tup k'tōliŋ ro kaag ki se. ³ Ken maam m'īngo gōtse ki se, maam m'-naam m'k' rom se ƿ baata, maam m'beere ƿ kuma ƿ rom ook marga jēg jēg. ⁴ Taar ken maam m'-

† Aak Jer 9.23.

taadseni ute dooy ken maam m'dooyse se, m'taads-esīno se ute jeel-taara ken jikilimge lee taadīn nijim se eyo, num gaŋ maakn taar ken maam m'taadsen se, kese *Nirl Raa bo taad ƿ. ⁵ Bin bo, kaal maakn naase aalki se, l'tēdn do jeel-taar jikilimge tu eyo, num do ƿ Raa ki.

Jeel-taar ken *Nirl Raa ēd jeege tu

⁶ Anum kese bo jeel-taar ken naaje k'dooy jee al-Masigen ken jeel ƿ kōg kōg doobm Meljege. Jeel-taar ese se gen do *duni ara ute jeegen ƿ ƿ ing do jeege tun do duni ki ara ki eyo, naade se bo ken utu 'kut se. ⁷ Naaje k'dooy jeege ute jeel-taar Raa ese se ken jikilimge jeel mētin eyo taa taar se Raa ƿ ydesīnoga kōyo. Ey num Raa se kaad ken naan aalo te do naan ey bōrt se bo, naan uunoga kuun doa taa ajeki kēdn jeel-taarīna gen kēnd maakn *nookīn ki. ⁸ ƿ jeel-taar se maakn magalge tun ing do jeege tu se nam kalan tap bo booy ƿ te mētin eyo. Ey num ken naade jaay booy ƿ kōga kōk mētin num, Meljegen k'nookīn se, naade aŋ kōŋ tupm ƿ ro kaag ki eyo. ⁹ Num gaŋ aan ƿ ken Kitap taada:

Nakn se nam bii kalan aakin te ute kaamin eyo ƿ booyīn te ute bīn eyo ƿ nam saap aan te do ki ey kici, nakgen se Raa tōnd daapīnoga daap jeege tun jēna. ††

¹⁰ Deere, nakgen se te doobm Nirl Raa se, Raa taad-jekiga mētin toodga tal. Taa *Nirl Salal se jeel nan nakge paac bini nakn maakn maak-saap Raa ki kici. ¹¹ Saapm debkilimi se tap bo, naan jeele? Gōtō! Ken jeel saapm debkilimi se, naan malīn sum. ƿ Raa kic bo nam jeel saapīn eyo; ken jeel saapīn se, Nirl naan malīn sum. ¹² Anum Nirl naajege k'j'k'ki se gen do duni ara ki eyo, num Nirl ken naajege k'j'k'ki se iinō gōtn Raa ki. Ute naan se bo naajege k'jeelki bēe ken Raa tēdjeki ute maraadin se. ¹³ Taargen naaje k'taad jeege tu se, ute jeel-taar ken jikilimge lee dooy jeege se eyo, nabo naaje se k'dooy jeege ute jeel-taar ken Nirl Raa ēdjeni. Naaje k'taad mētn nakgen iinō gōtn Nirl Raa ki jeege tun ken ƿ Nirl ese se.

¹⁴ Goon debkilim ƿ doŋ do saapm naan malīn ki sum se, ƿ tookn do nak ken iinō gōtn Nirl Raa ki eyo. Naan aakin aan ƿ nakn jee dērlge ƿ naan lē, ƿ aasīn gen booy kōk mētin eyo, taa nakgen bin se, Nirl Raa kalīn ki sum bo l'taadn ƿ mētin jeege tu.

¹⁵ Num gaŋ debm ƿ Nirl Raa se, naan aak ƿ mētn nakge paac. ƿ naan malīn lē, nam kuuy aŋ kōŋ kōŋ kōk doŋ ki eyo. ¹⁶ Aan ƿ Kitap taad ƿ:

Saapm Meljege se tap bo naan jeele ƿ naan tap bo dejinoga? ‡

Anum naajege se j'k'ki saapm gen *al-Masi se maak-jege tu.

†† Aak Eza 64.3. ‡ Aak Eza 40.13.

Jee tēdn naabm Raage

3 Deere genaamge, maam m'ḥn m'aasiḡ te eyo ken m'taadsen taadn naase ki aan ḡḡ jee ken ḡḡ *Nirl Raa. Naase se ingki aan ḡḡ jee do *duni ki ḡḡ aan ḡḡ gaangen sēemē ken ḡoobm *al-Masi ki, taa naaḡ se bo maam m'taadseni. 2 Maam se m'ēdseno ḡḡsn deer eyo, nabo m'ēdseno si sum. Taa ḡḡsn deer se, naase aḡki ḡḡn kaas eyo. ḡḡ ḡḡrse kic bo m'jeele, naase aḡki ḡḡn kaasn gen ḡḡsn ḡḡsn ken deer se eyo, 3 taa naase se ingki aan ḡḡ jee do duni ki. Taa naase ḡḡki maak-kilimi do naapge tu ḡḡ 'tēdki dēkēḡe ute naapa kēse je taadn ḡḡ naase se ingki aan ḡḡ gen jee do duni ki, ḡḡ kingse se tec aan ḡḡ gen jikilimgen baa se paac ey ne? 4 Ken naase jaay deb kalan taad ḡḡ: maam ara m'debm Pḡl ḡḡ deb kuuy taad ḡḡ: maam ara lē m'debm Apḡḡs, nakḡ naase ing 'tēdki se, kēse tec gen jikilimgen baa se paac ey ne?

5 Apḡḡs tap bo naḡa ḡḡ maam Pḡl bo naḡa? Naaje se k'jee tēdn naabm Raage sum ḡḡ ute ḡoobm naaje se bo, naase 'took aalkiga maakse do al-Masi ki. ḡḡ naaje se, naḡa naḡa kic bo tēdn naabm ken Mēljege ēdiḡo kaam jḡḡa. 6 Anum maam se m'ḡḡḡḡ, Apḡḡs debm ḡḡy-ḡḡo maane, num ḡaḡ debm tēdiḡ teep se, naaḡ *Raa. 7 Bin bo debm ḡḡḡo ute debm ḡḡy maane se, naade se paac ḡḡ nook eyo. Nabo ken ḡḡ nooko cir paac se, Raa ken tēdiḡ teep se. 8 Debm ḡḡḡḡ ute debm ḡḡy maane se, naade aas kaasa ḡḡ naḡa naḡa kic bo Raa utu aḡ ḡḡḡ dal dubar naabiḡ ken naaḡ tēda. 9 Taa naaje se k'tēdn naaba tēle ute Raa ḡḡ naase bo 'tēdkiga aan ḡḡḡ maakḡ-ḡḡdn gen Raa ḡḡ aan ḡḡḡ bee ken Raa utu iḡḡḡ kiiḡi.

10 Ute bēe ken Raa tēdum se, maam m'ḡḡndga mētn bea aan ḡḡ debm tirdi. ḡḡ debm kuuy se iḡḡ do ki. Nabo naḡa naḡa kic bo, ḡḡnd ḡḡndḡ ute raay ken naaḡ 'kiiḡ do ki se. 11 Bēre, mētn bee se, j'luunga kuun mētiḡa. ḡḡ nam ḡḡte kuun mētn bee kuuy. Mētn bee ken maam m'taadsen se lē, Raa bo uuno mētiḡa ḡḡ mētn bee se, naaḡ bo Isa al-Masi. 12 Do bee ken j'luun mētiḡ se, jee mētiḡe 'kiiḡ do ki ute daab, ute pudda ḡḡ ute kogen jḡḡa jḡḡa ḡḡ jeegen kuuy 'kiiḡ do ki ute kaagge, ute mumburu ḡḡ ute ḡḡḡḡ. 13 Num ḡaḡ bii ken Raa 'ḡḡḡḡ ḡḡḡḡ do jeege tu se, naḡa naḡa kic bo naabiḡ ken naaḡ tēd se utu 'toodn tal. Taa bii se 'tēdn aan ḡḡḡ poodn ken ḡḡy daab nakge se ḡḡ bii ken se bo naḡa naḡa kic bo 'kaakḡ jeel naabiḡ ken naaḡ tēdo. 14 Debm jaay naabiḡ naaḡ tēd se ḡḡ ḡḡ te pood ey num, naaḡ se Raa aḡ ḡḡḡ bēdiḡa. 15 Num debm jaay naabiḡ naaḡ tēd se ḡḡga poodo num, naaḡ se 'kiiḡ ute jḡḡa. Naaḡ maliḡ se 'ḡḡḡ kaaja nabo aan ḡḡḡ debm ken k'naak k'jḡḡḡḡ doḡ maakḡ pood ki.

16 'Jeeelki, naase se bo 'bee gen Raa. ḡḡ Nirl Raa se utu iḡḡ maakse ki. 17 *Bee Raa ese se jaay debm ḡḡḡḡḡḡ num, naaḡ kic Raa aḡ kutu. Taa bee Raa se naaḡ *salal ḡḡ bee Raa ese se, taad ute naase.

18 Bin se, nam ḡḡte kaḡḡ roḡ dala. Maakse ki se jaay debm saap ḡḡ naaḡ debm jeel-taara aan ḡḡḡ jee jeel-taargen do duni ki ara num, bēeki se, ḡḡ'tēd roḡ

debm dērlē naan jeege tu ḡḡ bin jaay ḡḡ'tēdn debm jeel-taar mala mala. 19 Taa jee jeel-taargen do duni ki ara se, Raa aakden naaniḡ ki se aan ḡḡḡ jee dērlge. Taa naaḡ se bo Kitap taad ḡḡ: *Jee ḡḡ jeel-taar do duni ki sum se, Raa ḡḡkde do mētekde ki †*. 20 Ter Kitap taad daala ḡḡ: *Jee ḡḡ jeel-taar do duni ki sum se, Mēljege Raa jeel saapde ḡḡ saapm naade se, naaḡ jeeliḡ saapm ḡḡḡ ser eyo*. †21 Bin num nam ḡḡte ḡḡḡ roḡ ute nakḡ ken jikilimge lee tēda. Taa nakge paac se 'gen naase: 22 maam Pḡli, Apḡḡsi, Pieri, duni ḡḡrse, nakḡ ken utu kaan do kingjege tu ey lē do yojege tu ḡḡ nakgen 'kaan maakḡ kingjege tun ḡḡrse ey lē ken 'tēdn naan ki se, nakgen se paac se 'gen naase. 23 Taa naase se 'tēdkiga gen al-Masi ḡḡ al-Masi se lē naaḡ gen Raa.

Naaje se k'jee kaḡḡ naabm al-Masige

4 Tap ki num, aakjeke, naaje se lē, k'jee tēdn naabm al-Masige ḡḡ nakḡ *Raa ken ḡyḡḡa ḡḡy ken jeege jeel mētiḡ ey se, Raa ēdjesiḡḡa kaam jḡḡ taa j'ḡḡ taadiḡ jeege tu. 2 Anum debm j'ēdiḡḡa naka kaam jḡḡ se, ḡḡḡḡte tujḡ ḡrmiḡ do ki. 3 Maam se ḡlum eyo ken naase bo amki ḡḡḡ ḡḡḡ dom ki, ey lē ken jee ḡḡḡ ḡḡḡḡ bo am ḡḡḡ ḡḡḡ dom ki. ḡḡ maam mala kic bo, m'ḡḡḡḡ ḡḡḡḡ dom ki eyo. 4 Deere, maakum ki se, m'jeele maam se m'tuj te dīm eyo. Nabo kēse am ḡḡḡ daapm taarum eyo. Anum debm ken am ḡḡḡ ḡḡḡ dom ki se, Mēljege. 5 Taa naaḡ se bo ken kaadiḡ j'ḡḡḡḡ jaay aan te ey se, ḡḡte 'ḡḡḡḡ ḡḡḡḡ do nam ki, anum 'booyki Mēljege ade baa jaayo. Naaḡ bo nakḡ ken j'ḡyḡḡḡa ḡḡḡ maakḡ ḡḡt ken ḡḡḡ se, naaḡ utu aḡ ḡḡḡḡ 'toodn tal. ḡḡ taar ken maakḡ jikilimge tu se, naaḡ utu aḡ ḡḡḡḡ 'toodn tal kici. Jaay bo, naḡa naḡa kic j'ḡḡḡḡ do naabiḡ ken naaḡ tēda. 6 Taa naaḡ se bo genaamge, ken ḡlum jaay m'taad taa Apḡḡs ute maam mala se, taa ute nakgen naaje k'tēd se bo asen dooyo ḡḡ bin se naase aki ḡḡḡ deel do taar ken Kitap taad se eyo. Bin se naḡa naḡa kic bo ḡḡte magal roḡ gen bēer kuun deb kalan ḡḡ deb kuuy se naaḡ aḡ ḡḡḡḡ kundu. 7 Anum naai tap bo 'tēd roi jukudum se gen dī? Nakḡ naai ḡḡ se lē, Raa bo ēdi. ḡḡ nakḡ ken jaay j'ēdiḡḡḡ kēd sum se, gen dī jaay naai 'magal roi aan ḡḡḡ Raa bo ēdiḡḡ ey se? 8 Naase 'saapki ḡḡḡ nakḡ maakse je paac bo, ḡḡḡḡḡḡḡ ḡḡ naase bo 'tēdkiga jee nak dēnge ḡḡ naase bo 'tēdkiga gaariḡḡe ḡḡ naaje lē, k'gaariḡḡe eyo! Maam m'je se ken naase bo gaariḡḡe deer num, ḡḡ ute naaḡ se naaje kic j'ḡḡḡḡ gaara ḡḡrse ute naase. 9 Maam m'saapm m'ḡḡḡ naajen *jee kaḡḡ naabm Isage se, Raa tēdjen k'tēdga mētn jeege tu aan ḡḡḡ jee ken k'ḡḡḡḡ gen baa ḡḡḡḡ. Aan ḡḡḡ naade se Raa ḡḡḡ naaje kic do *duni ki se j'laakjen mētiḡ naan *ḡḡḡḡ Raage tu ḡḡ naan jikilimge tu. 10 Taa *al-Masi se, naaje j'laakje aan ḡḡḡ jee dērlge, num ḡaḡ naasen ken 'ḡḡḡḡḡḡ ute al-Masi se lē, jeege aaksen naase se 'tēdkiga jee jeel-taarge! Naa-je se j'laakjen aan ḡḡḡ jee ḡḡ ḡḡḡ eyo ḡḡ naase lē, jeege aakse naase se jee ḡḡ ḡḡḡḡ! Naase se jeege aalsen maak ki, nabo naaje se lē, nam tap bo aaljen maak ki eyo! 11 Bini ḡḡrse kic boa ute maane utu ḡḡḡḡ ḡḡḡḡ.

† Aak Jb 5.13. †† Aak KKR 94.11.

Kal tuusje kic bo utu daayjen daaye ככ jeege utu 'lee dabarjen dabara ככ naaje j'ututu k'lee lee wari רכ.

¹² Naaje k'dabar k'edn naaba ute jije jaay bo ככלינ. Jeege naajje ככ naaje k'l'koddenden booro. K'dabarje kic bo naaje k'l'aaay kaamje k'l'aasiḡa. ¹³ Naaje se, jeege lee taadjjen taar ing kus roje ki ככ naaje k'taad jeege tun se ute taar nijim ken edden kaay kaama. Bini borse kic bo jikilimngen duni ki se, aakjen naaje se aan ככ idikḡ roa ככ aan ככ nakḡ do danos ki.

Jee Kōrint ki se Pōl jede aan ככ geningḡe

¹⁴ Ken klum jaay maam m'raanjen taargen se, taa m'lasen kol maakḡ ככ ki eyo, num aan ככ naase gaan maakjemge se, m'je bo m'lasen kaal bisi ki.

¹⁵ Anum ken doobm *al-Masi ki jaay ככ jee dooyge dupu-sik kic num, bubse se kalan sum. ככ maam ken m'taadsen Labar Jigan gen al-Masi se, doobm Isa al-Masi ki se, maam sum bo m'tedga bubse. ¹⁶ Bin bo maam m'dejsen m'ככ: uunki bolchn maama. ¹⁷ Taa naan se bo, maam m'lsen Timote ken goon ככ maakuma ככ debm tuj črminḡ eyo doobm Meljege tu. Ken naan jaay baa ŋsega se, naan asen taadn doobm ken maam m'leen doobm Isa al-Masi ki se. ככ ככ baa se paac, maam m'dooy jeegegen *eglizge tu paac ute doobm se.

¹⁸ Jee metingḡe maakse ki se, magal rode. Naade saap ככ maam m'ככ terl baa gōtse ki eyo. ¹⁹ Ken Meljege je num, ככ m'ututu m'baa gōtse ki, ככ ken maam m'aanga num, m'baa booy metn taar jee ken magal rode se sum eyo, num m'kaakḡ nakḡ ken naade lee tēda.

²⁰ Ken jeegegen jaay Raa ככ gaar dode ki se, naade taadiḡ ute taarde sum eyo, num maakḡ kingde ki se, naade taad ככ Raa. ²¹ Naase tap bo 'jeki di? M'lasen baa kḡ ute taar urlu ככ ute maak-je l'bu 'jeki m'lasen baa kḡ ute sirdi lē?

Jee Raage se metingḡe čεpm ute rode

5 ככ baa se paac, jeege taad ככ naase se, 'lee čs-ki naapge rēḡ rēḡ. Nakḡ ken debse tēdiḡ se, jee jeel *Raa mal ey kic bo čḡ tēd naan se eyo: naan se tood te mēnd bubḡa. ² Ute naan se kic bo naase 't'ככ-ki ככ rose. Ey num naase se, maakse 't'uju ככ debm jaay tēd nakḡ bin se, bēeki num, 'tuuriḡki naatn maakse ki. ³ Deere, maam se m'd'ככ nabo saapum se te naase. Anum debm tēd nakḡ bin se, maam m'jḡingḡa ככ doḡ ki aan ככ maam m'ututu maakse ki. ⁴ Ken naase 'tuskiga ute ro Meljege Isa se, saapum se ute te naase ככ gōtn se Meljege Isa taadn ככingḡa. ⁵ Naase se, debm tēd nakḡ bin se, j'ḡḡ kaam ji *Bubm sitange aḡ dabara taa maakje daa ro ken naan čḡ se 'tēdn ככ ככ bin bo *bii ken Meljege ade baa se, kōḡ se 'ככ kaaja.

⁶ Nakḡ naase 'tēdkḡ jaay 't'ככki rose ro ki se, doobinḡ eyo. Naase 'jeelki ey la, ככ ככ jaay 'j'čmbingḡa do ruḡḡ gem ken 'j'čingḡa kēc se, iḡḡ paac. ⁷ Čč ken do dōkḡ ken taad te *kusinḡ se, ččki dose ro ki. Bin bo aki tēdn aan ככ ruḡḡ gem ken 'j'ututu 'j'čingḡ kēc jaay 'j'čmbinḡ te čč ey se. Taa *al-Masi se, naan bo ed ron *serke

taa naajege aan ככ *goon baatn ken Yaudge lee ככ bii *laa Paakde ki se. ⁸ j'ḡḡ 'tēdkḡ laajege ute mappan ken čḡ čč do dōkḡ se. Čč ese se, je taad ute nakgen jig eyo ככ ute nakgen kusinḡa. Anum k'ēdkḡ laajege se ute mappan ken čḡ čč eyo, kēse je deekḡ ככ ute maakḡ kalan ככ ute ken met ki.

⁹ Maakḡ maktub ken maam m'raanjen kaam m'ככ se, maam m'deeksenga m'ככ: jee ken lee čs naapa rēḡ rēḡ se, čḡ tēd kēki mēdē. ¹⁰ Kēse maam m'je taad ute jee do *duni ken lee čs naapge rēḡ rēḡ, ey lē jee lee čḡ nakḡ jeege, ey lē jee boogge, ey lē jee maragge paac se eyo. Ken bin num, jee do duni ki se, naase ade-ki teekḡ ככ. ¹¹ ככ, bin eyo! Maam m'raanjen se taa debm taad ככ naanḡ gena doobm Isa ki, jaay bo čsn mēndge rēḡ rēḡ, boogo, tēd maraga, čč jeege, aay čč deele te gōtḡa, ככ kucun jeege se. Debm bin se, čḡ 'l'čki mēdē ככ ככ kic bo, čḡ 'l'čki ute naanḡ. ¹² Anum jee ken doobm al-Masi ki ey se, maam bo m'ade kḡḡ dode ki eyo, num naade se Raa bo ken utu aden kḡḡ dode ki. Num naase se, čḡ kḡḡ se genasege tun doobm Isa al-Masi ki, taa Ki-tap taadga taad ככ: *Debm kusinḡ se, 'tuuriḡki naatn maakse ki.* †

Genaagen doobm *al-Masi ki sakak naapa

6 Ken maakse ki jaay deb kalan čḡ taara ute genaan num, naase, čḡki jee Raage ככ 'sakakḡki gōtn jeege tun jeel *Raa mal ey se gen di? ² 'Jeelki jee Raage bo utu kḡḡ do jeege tun do *duni ki se. Num ken jee duni ki jaay naase bo utu adēki kḡḡ num, taargen seem seem daanse ki se, naase čḡ aaski gen čč ey ne? ³ Naajege bo 'j'ututu 'l'aki kḡḡ do *k'čdn Raage tu se, naase tap bo 'jeelki ey la? Ken bin num, met kando naajege 'l'aḡki kaasḡ gen taadn ככ taargen do duni ki se! ⁴ Nabo ken naase jaay ččki taara daanse ki se, naase 'l'baaki gōtn jee kḡḡ gege tun *egliz aalden maak ki eyo. ⁵ Maam m'taadsen taa ככ asen ככ. Maakse ki se, gena ken jeel-taar ken asen kaakḡ metn taarse se tap bo, gōtn ne? ⁶ Num gan 'l'aaḡ gena ken doobm Isa al-Masi ki ken čḡ taara ute genaan ken doobm al-Masi kic se ככ baa sakakḡ naan jeege tun doobm al-Masi ki eyo. ⁷ Anum ken ččki taara ute naapa jaay 'l'sakakki naapa se, kēse naase oockiga doobm Raa ki. Ken deba jaay tujsega se naase čḡ aasiḡki ey ne? Ken deba jaay 'l'boogga ne dīmse se naase čḡ aasiḡki ey ne? Ken naase čḡ aasiḡkiga se, bē cir ken naase adēki baa sakak se. ⁸ Num gan naase bo 'lee 'l'čki jeege tu ככ 'lee boogki nakḡ jeege. ככ jee ken naase 'lee 'tēddekḡ nakḡ se dode ki se, naade se bo ge-naasegen doobm Isa al-Masi ki. ⁹ Naase 'jeelki, jeegegen ken tēdn nakge ute doobinḡ ey se, 'l'čḡ kēnd *maakḡ Gaar Raa ki eyo. Čḡ 'l'kaankḡ rose dala: jee lee čs naapa rēḡ rēḡ, jee maragge, gaabgen lee čs mēnd jeege ute mēndgen lee čs gaabm jeege, gaabgen paacḡ ken lee čs naapa, ¹⁰ jee boogge, jee tamage, jee aay čč deele te gōtḡa, jee čč jeege, jee tujḡ nakḡ jeege, naade se paac 'l'čḡ kēnd maakḡ Gaar Raa ki eyo. ¹¹ Bin

† Aak Dt 17.7.

bo do dōkiñ maakse ki se, jee mētinge tēdo nakgen se, num ganj ute ro Meljege Isa al-Masi ɔɔ ute Nirlin se, Raa *tug daapsega, tēdsenga l'tedkiga jee naange ɔɔ aakkiga bēe naaniñ ki.

*!Nookki Raa ute rose

¹² Nam taad ɔɔ: Maam se, m'ɔk doobo gen tēdn nakge paac. Deere, maam se m'ɔk doobo gen tēdn nakge paac nabo, nakge paac maakiñ se, ɔñ ɔɔlum ser eyo. Deere, maam se m'ɔk doobo gen tēdn nakge paac, nabo maam se m'ɔk ɔñ rom gen tēdn bul ne dim eyo. ¹³ Ter nam taad ɔɔ: Nakñ-ɔɔ se, k'l'tēdiñ taa maaka, ɔɔ maaka se lē gen nakñ-ɔɔ. Deere, num nakñ-ɔɔ ute maaka se Raa utu aden tēdn l'tēdn gɔɔ. Num ganj ro se, Raa tēdiñ gen kēesn naapm rēñ rēñ eyo, taa rojege se naaṅ gen Meljege, ɔɔ Meljege se lē naaṅ bo Mēl rojege. ¹⁴ ɔɔ Raa ken duro Mēljege daan yoge tu se, ute ɔɔgiñ se, naaṅ utu ajeki l'dur naajege kici.

¹⁵ Naase l'jeelki naṅa naṅa kic bo maakñ ro *al-Masi ki se, naaṅ tēdga roñ kaam kalañ. Bin se, maam se m'ɔk kuun ro al-Masi kaam kalañ jaay m'lañ tum ute ro mēnd kēesn gaaba la? Kēse gɔɔ. ¹⁶ l'jeelki, deba jaay toof ute mēnd kēesn gaaba se, naade tum tēdga ro kalañ. Taa Kitap taadga taad ɔɔ: *Naaden di se tum tēd daa ro kalañ*. †

¹⁷ Num ganj debm dɔk ute Meljege se, naaṅ tum tēdga kalañ ute naaṅa. ¹⁸ l'Booyki, kēesn naapm rēñ rēñ se, ɔɔki dose naatn dɔk ro ki! *Kusiñ paacñ ken debkili-mi lee tēd se, ɔñ tuj roñ aan ɔɔ kēesn mēndgen rēñ rēñ se eyo, num ganj debm jaay ēes mēndge rēñ rēñ se, naaṅ ɔl roñ paac maakñ kusiñ ki. ¹⁹ Naase l'jeelki rosege se tēdga bee gen *Nirl Salal ken Raa edsesiño ɔɔ borse, naaṅ utu maakse ki. Bin num rosege se, tēdga gen naase l'maliñge eyo. ²⁰ Taa Raa se, dugsega dose ute zo ɔɔki. Ken bin num, ɔñki rose se l'nookñ Raa.

Metn taar gen ɔkñ naapa

7 Borse maam m'je m'lasen terle do taar ken naase l'raanumkiro maakñ maktubse ki se. Ken l'tēdn jiga num gaaba ɔñte ɔkñ mēnda. ² Nabo, taa aki lee kēesn naapge rēñ rēñ ey se, gaabm gay gay kic bo, ṅ'ɔk mēnda ɔɔ mēnd gay gay kic lē ṅ'ɔk gaaba. ³ Gaaba jaay je mēndiñ se, mēnda ɔñte gaasiñ roñ. ɔɔ ken mēnda bo je gaabiñ kic lē, gaabiñ ɔñte gaasiñ roñ. ⁴ Taa gaaba se, ɔk ɔɔk do roñ ki eyo, roñ se tēdga gen mēndiña ɔɔ mēnda kic lē, ɔk ɔɔk do roñ ki eyo, roñ se tēdga gen gaabiña. ⁵ Ken naase jaay l'jeki l'gaasn rose taa aki tond mētn *Raa se, do naaṅ ki se l'taad ɔɔkiñki ute naapa; ɔɔ kaad ken naase l'gaaski rose naapge tu se, ɔñte l'kingki do ki daaniñ tēdn dɔk, num l'terl iñgi aan ɔɔ ken do dɔkiñ naase l'tingkiro se. Ey num ken ɔñ aasiñki te do rose ki ey se, ɔɔm *Bubm sitange l'ɔkñ doobo asen naama. ⁶ Ken ɔlum jaay m'taad bin se, kēse maam m'lundsen kund bo kul eyo, num maam m'taadsen

taad bo doobo sum. ⁷ Maam m'je se, jeege paac l'king aan ɔɔ maama ken m'ɔk te mēnd ey se. Nabo naṅa naṅa kic bo Raa ēdiñ naabiñ gen doñ doña. Deb kalañ Raa ɔɔdiñ doobo gen ɔkñ mēnda ɔɔ deb kuuy se lē, Raa tēdiñ gen l'ting arbiya.

⁸ Arbige ute mēnd-daayge se, m'taadden m'ɔk: ken aden l'tēdn jiga se num k'l'iñgiñ aan ɔɔ maam ken m'ɔk mēnd ey se. ⁹ Anum ken naade jaay aṅ kaasn do rodege tu ey se, mēndge lē k'l'ɔkñ gaabge ɔɔ gaabge kic lē k'l'ɔkñ mēndge. Taa debm jaay ɔk ɔk se, bēe cir debm ken ɔk te eyo ɔɔ aakga mēndge num lee dɔñde ute maakiñ se. ¹⁰ Borse m'je taadn ute jeegen ɔkga ɔk naapa doobm *al-Masi ki. Taar se maam bo m'taadiñ eyo num Meljege bo taadiña: mēnd jaay ɔkga gaaba se, ɔñte rēsn ute gaabiña. ¹¹ Ken naaṅ rēsiña ute gaabiñ lē, ṅ'ɔkñte ɔkñ gaabm kuuy. ɔɔ ken naaṅ bo je-ga gaaba lē, ṅ'terl ro gaabiñ ki. Anum gaaba kic ṅ'ɔkñte piir ute mēndiña. ¹² Jeege tun kuuy se, kēse maam bo m'taadden ey num Meljege eyo, m'ɔk: genaa doobm al-Masi ki jaay mēnd naaṅ iñg bee se jaay aal te maakiñ do al-Masi ki ey se, ɔɔ mēnd se jaay took je king ute naaṅ num, ṅ'ɔkñte piiriña. ¹³ ɔɔ mēnd doobm al-Masi ki jaay, gaabm naaṅ iñg bee ute naaṅ se jaay aal te maakiñ do al-Masi ki ey se, ken gaabm se jaay took je king ute naaṅ num, mēnd se ṅ'ɔkñte l'resiña.

¹⁴ Taa gaabm jaay aal te maakiñ do Isa ki eyo ɔɔ ɔk mēnd ken aalga kaal maakiñ do Isa ki se, taa mēnd naaṅ ɔk se tēdiñ naaṅ tēdga gɔɔr ute Raa. Mēnd ken aal te maakiñ do Isa al-Masi ki ey jaay, ɔk gaabm ken aalga kaal maakiñ do Isa ki se, taa gaabm naaṅ ɔk se tēdiñ naaṅ tēdga gɔɔr ute Raa kici. Ken bin ey num, gēndge se l'tēdn dɔk te Raa, num ganj deer deer, naade se gɔɔr ute Raa. ¹⁵ Ken deba aal te maakiñ do Isa al-Masi ki ey jaay je an piir ute mēndiñ ken aalga kaal maakiñ do al-Masi ki se, ɔñdeki ken naade jaay je piiri num, k'piiri. Ken l'tēdn gaaba ey lē mēnda dim jaay aden tum ute debm ken aal te maakiñ do Isa ki ey se, gɔɔ. Taa Raa danjeno se, taa aki king ute lapia.

¹⁶ Anum naai mēnd doobm Isa al-Masi ki se, l'jeeliñ gaabi se aṅ ɔñ kaasn gen ɔɔkiñ ɔk gɔtn kaaj ki la? ɔɔ naai gaabm doobm Isa al-Masi ki se kic, l'jeeliñ mēndi se aṅ ɔñ kaasn gen ɔɔkiñ ɔk gɔtn kaaj ki la?

Naṅa kic iñg gɔtn kingiñ ken Raa danjiñ ro ki

¹⁷ Taar ken kuuy ken m'je m'lasen taad se, naṅa naṅa kic bo, iñg gɔt ken Meljege ɔndiñ ro ki ɔɔ gɔtn kingiñ ken ese bo Raa danjiño. Anum taargen se bo ken maam m'lee m'dooy *eglizge paac. ¹⁸ Ken Raa danji bo naai ɔjga ɔk ɔknd lē, ɔñte ɔkñiña †, num iñg ute *ɔkñ ɔkndi se. ɔɔ ken Raa danji jaay naai utu ɔj te ɔknd ey lē, ɔñte ɔkñ ɔknd. ¹⁹ Debm ɔjga ɔknd ɔɔ debm ken ɔj te eyo, paac bo tēd dim eyo. Num nakñ jiga cir paac se, debm tēdn nakgen ken Raa ɔɔ k'l'tēdiñ se. ²⁰ Anum naṅa naṅa kic bo, ɔñ l'king gɔtn kingiñ ken Raa danjiño ro ki se. ²¹ Ken Raa danji se, naai l'bul lē? ɔñte kuun nirl, num ganj ken naai jaay ɔk doobo gen ɔɔkiñ doi maakñ

† Aak Jen 2.24.

†† Kaadn naane se Yaudgen ɔjga ɔk ɔknd se jee mētinge daar pōndden naade ɔjga ɔk se bo naade je aṅ tuutn ɔkñ gɔtiñ ki.

bul ki se le, kese bo nakn jiga. ²² Bul jaay Meljege Raa danjogga se, naan onga don gōtn Meljege tu; bin bo debm bul ey jaay Meljege Raa danjoga se, naan tedga bul gen *al-Masi. ²³ Naase se Raa dugsega dose ute zo kōk; bin num naase se onte 'tedki bulu gen jikilimge. ²⁴ Genaamge, nana nana kic bo ing gōtn kingin ken do dōkin gōtn ken Raa danjogga ro ki se.

Metn taar jee ken tōk te gaabge ute mendge eyo w ute gen mend-daayge

²⁵ Borse maam m'je m'lasen terle do metn taar jeege tun ken tōk te gaabge ute mendge eyo. W taar se Meljege bo undum te kul eyo, num maam bo m'saapa w m'je m'asesin taada; w naase 'jeelumki maam se Meljege tedumga be w taar ken maam m'taad se naase 'tookki do ki taa maam se m'tuj ormum eyo. ²⁶ Ute dubar ken 'laakin ki borse se, m'saap m'kō: ken 'tedn jiga se gaaba ey le menda se n'king bini. ²⁷ Ken w mend da le, onte piirina. W ken w te ey le, onte kōk. ²⁸ Num gan ken wkgga menda kic num, naai 'ted te *kusin eyo. W ken goon menda bo wkgga gaaba kic num, ted te kusin ey kici. 'Jeelki jee ing king bee se kingde utu aden tedn kōk. Taa naan se bo maam m'je nakgen se 'kaan dose ki eyo.

²⁹ Booyki m'lasen taada genaamge: bere, kaadn ken Raa gaarin se wpgga baata. Bin num naan ki se, gaabgen ken w mendge se, k'tedn naaba Raa ki aan w jee ken tōk te mendge eyo; ³⁰ jee ken eem keem se, k'tedn naaba Raa ki aan w jee ken eem keem eyo, w jee ken maakde raap se le, k'tedn naaba Raa ki aan w jee ken maakde raap eyo, jee ken lee dugn nakge se le, k'tedn naaba Raa ki aan w jee w dim eyo, ³¹ w jee ken tedn naaba ute nakgen naade w do *duni ki se le, k'ingde kond saapde do nakge tun se, taa duni ara se utu 'deele.

³² Maam m'je naase aki kuun nirlse eyo. Taa naan se bo debm jaay w te mend ey se, naan saapm do naabm Meljege tu w naan je doobm nakn ken 'tōk Meljege tu. ³³ Num gan debm jaay w menda se, naan uun nirlin taa nakgen do duni ki w naan se saap bo je doobm nakn ken 'tōk mending ki. ³⁴ Debm bin se, saapin tedn kaam dio. Anum mend w te gaab ey se, ey le goon menda se, naade se saap do naabm Meljege tu w maakde ute rode paac, naade onn Meljege tu. Num gan mend ute gaabin se, naan uun nirlin taa nakgen do duni ki w naan se je doobm nakn ken 'tōk gaabin ki. ³⁵ Maam m'taadsen bin se, taa asen tedn be, ey num maam se m'je m'lasen gaasn doob eyo. Nakn maam m'je naase aki ted se, nakn ken be cir daala w aki tedn naabm Meljege se ute maakn kalan. ³⁶ Ken goon kōk saap w mend keesin se jaay naan kin te ey num, an tuj maakin se w ken naan jaay je mend keesin se deel te gōtin, aakin beeki num, an kōk se, on kōk. Ken naan wkinga kic bo, ted te kusin eyo. ³⁷ Num gan ken goon kōk w mend keese, w ken naan jaay aasin do ron ki, w naan mala bo uun doa, nam bo gaasin gen kōkin ey se, w saap w an on kōk ey se, w ken naan jaay on aasin do ron ki on baa te ron ki ey se,

naan tedga jiga naan Raa ki. ³⁸ Bin bo debm w mend keese jaay wkinga num jiga, num debm jaay wkin te ey se, ter tedga jiga cir daala. ³⁹ Ken menda jaay gaabin utu ooy te ey se, naan w doobm an res eyo. Anum ken gaabin ooyga jaay bo, naan w doobo gen kōk gaabm kuuy ken naan maakin jea. Nabo gaabin se 'tedn debm doobm *al-Masi ki jaayo. ⁴⁰ Jiga se n'ingde kōk gaabm kuuy. Bin se naan 'king ute maak-raapo cir daala. Kese bo saapm maama w maam m'jele maam kic m'kō *Nirl Raa maakum ki.

Daa maragge

8 Borse, maam m'je m'lasen terl do metn taar daa maragge tu. Aan w naase wki: Deere, naajega paacki se k'ingki jeele. Nabo jeel nakn ken debkilimi w se, oopin donga. Num gan maak-je do naapge tu se, noogjeki gen ziidn baa ute naanjege. ² Ken nam jaay saap w naan w jeele se, kese naan utu jeel te dim ey bōkō. ³ Num gan debm jaay je *Raa se, Raa jeelina.

⁴ Naase wki: daa maragge se, naajega j'ingki doobo gen kōk wbu gen w ey le? K'jeelki, maraggen do *duni ki se, nakn ren cere w Raa le naan kalan lak, Raa kuuy se, gōk. ⁵ Deere, jee metinge taad w raagen kuuy utu maakn raa ki w do naan ki kici. Jee bin se w raage ute melge dena ken naade lee erg naandega tu w eemde. ⁶ Num gan naajega se, k'jeelki Raa se, naan kalan lak. Naan bo Bubjege w nakge paac ino gōtn naan ki w ken naajega j'utu j'ingki se kic bo, ute naana. W Meljege kic bo kalan sum, naan bo Isa *al-Masi w ute naan se bo, nakge paac utu ting gōtde ki w naajega kic bo kingjege kaam ji naana.

⁷ Num gan taar met ken ese se, jeege paac jeel w te metin eyo. Jee metinge se, deelga deel ute maragge w borse kic bo ken naade w kōk daa maragge num, aakin aan w daa se gen maragge. Anum ute saapden ken on jeel w metn nakge mec ey se, naade saap w kese tujdenga naan Raa ki. ⁸ K'jeelki, nakn w se, ajeki on naan naan Raa ki eyo. Ken j'ingki le, ajeki ziidn dim eyo w ken j'ingki te ey kic le, dimjegen 'kut tap bo gōk.

⁹ Naase se wki doobo ken kōk nakge paac, nabo ondk kōk, onte 'kōk jeegen w kōk naan Raa ki ey se, 'koocn doobm Raa ki. ¹⁰ Aan w naai ken 'jeel nakn met ki jaay, ing bee marag ki w ing w kōk daa maraga se, genaai ken saapin on jeel w te metn nakn mec ey se jaay aakki naai ing w kōk se, naai an kōkin naan kic bo 'kōk daa maraga se. ¹¹ Bin bo ute jeeli ken naai w se, genaai ken saapin jeel w te metn nakn mec ey se, naai an kōkin naan 'kutu, ey num genaai ese bo ken al-Masi ooy taarin se. ¹² Ken naai 'ted bin se, kese naai 'ted *kusin genaai ge tun saapde on jeel w te metn nakge mec ey se w 'tude maakde. Bin se naai 'ted kusin bo al-Masi ki. ¹³ Taa naan se bo, ken taa kōk sum bo 'kōk genaai koocn doobm Raa ki se, w on maam m'kōk daa eyo taa genaai se 'koocn doobm Raa ki eyo.

Nakgen ken *jee kaan naabm Isa al-Masige ak doobo do ki

9 Anum, maam se nakn ak kōkō dom ki utu la? Maam se, *m'debm kaan naabm Isa ey la? Ɔ Mēljege Isa se, maam m'aakinoga ute kaamum ey la? Naase se, maam bo m'baanseno doobm Mēljege tu ey la? 2 Ken jee kuuy jaay Ɔ maam se m'debm kaan naabm Isa al-Masi ey kic bo, naase se l'jeelki maam m'debm kaan naabm Isa al-Masi. Aan gōk naase l'dōkkiga ute Mēljege se ute naase se bo, jeege jeele maam se m'debm kaan naabm Isa.

3 Jee ken Ɔkum mindum se, kēse bo taar ken maam m'kōkō ken m'lje m'aden tērlē: 4 taa naabm ken naaje k'tēd se, naaje j'k doobo ken naase ajeki kēdn kōkō ute kaaye ey ne? 5 Naaje se j'k doobo gen tōk mēndgen doobm *al-Masi ki Ɔ gen lee ute mēndjege aan gōk jee kaan naabm Isa al-Masigen kuuy ute genaa Mēljege Isa Ɔ aan gōk Pier se ey la? 6 Lōbu maam m'ute Barnabas kaljeki sum bo, k'tēdn naaba ute jije jaay j'an kōsn ne? 7 Naase l'booykiga la ken deba uunga asgar jaay, naan malin bo baa jedo gurs taa an kōgn ro naan malin se, utu ne? Bii kalan jaay deba naab maakn gōtin jaay l'kōn kōsn nakn maakn gōtin ki ey se, utu ne? Lō debm gaama jaay aay si maalinge ey se, utu ne?

8 Anum nakn ken maam m'taadsen se, jikilimgē bo lee tēdin sum eyo, num *Ko Taar ken Raa ēdo Musa ki kic bo taadinga taada. 9 Taa Ko Taar ken Raa ēdo Musa ki se k'raan j'kōl: *Maraŋ tiiko nakn tōnd gemē se, j'kōte kōlin dim taarin ki ken aŋ gaasn kōkō.* †

Bin num gōtn ese se *Raa taad ute marange la?

10 Naan taad ute naajege ey ne? Deer deer, taar se k'raanin taa naajege. Taa naan se bo debm naabm maakn gōtina Ɔ debm tōnd gemin se naŋa naŋa kic bo tōnd doŋ do nak ken naan utu l'kōn se. 11 Naaje jaay k'baa k'taadsen taar Raa aan gōk debm ken Ɔc maakn gōtina Ɔ ken k'tōndga mētse j'kōl k'lje dim gōtse ki se ken bin num k'tōndga mētse k'deelga utu gōtin den den la? 12 Ken jee kuuy jaay Ɔ doobo gen kuun dim gōtse ki num, naaje se mēt kando j'kōl doobo k'cirden naade se daal ey la? Ute naan se kic bo naaje se j'uun te dim gōtse ki eyo. Anum dubargen jaay an doje ki paac se, naaje j'aasina, taa Labar Jigan gen al-Masi se naaje k'lje k'tēdn nakn jaay l'gaasn jeege gen booy l'kuun taar se eyo.

13 Jee ken tēdn naaba maakn *Bee Raa ki se, kōsde se naade Ɔn maakn nakge tun jeege baano *serkē maakn Bee Raa ki se. Ɔ jee ken tēdn naaba *gōt ken k'lee k'lōjn mooso Raa ki se lē, naade se kic Ɔn bēdde gōtn ese. 14 Bin bo Mēljege taad Ɔ: jee ken lee taad Labar Jiga gen al-Masi jeege tu se, Ɔn jeege k'lee k'taadden se aden kēdn nakn ken l'kaasn gen tingde.

15 Ey num maam se m'kōkō doobo, nabo m'uun te nakn nam eyo Ɔ ken m'raansēn maktub se kic bo, Ɔn l'saapki Ɔkō maam se m'lje dim gōtse ki. Maam se ken m'kooy kic num bēē cir ken m'tōnd mētn dim gōtse ki se Ɔ nakn maam m'tōkōm rom do ki se m'lje nam amsin

† Aak Dt 25.4.

eyo. 16 Gen taadn Labar Jiga gen al-Masi se, maam m'kōkō doobm ken m'an tōm rom eyo taa taar se lē Mēljege bo ēdumsinō Ɔ m'aŋ taadin jeege tu tak. Ɔ ken maam jaay m'taad Labarin Jiga te ey lē, naan se am tēdn Ɔn aak eyo. 17 Ken naabm se jaay maam m'tēdin ute maraadum sum num, naan se maam m'kōkō doobo ken j'am kōgn dal dubaruma. Num bin eyo! Naabm se lē, Raa bo ēdumsinō kaam jima Ɔ m'aŋ tēdn tak.

18 Maam tap bo j'am kōgn di? Labar Jiga gen Isa al-Masi ken maam lee taad jeege tu cēē se bo, l'tēdga bēduma. Ey num maam se m'kōkō doobo taa Labar Jigan maam m'lee m'taad se j'amga kōgn dim, nabo maam malin bo baate.

Pōl je ano baa ute jeege paac gōtn *al-Masi ki

19 Deere, maam se m'bul nam eyo. Num gan m'tēdn rom aan gōk bulu se taa jeege paac, taa m'tēdn jeege dēna ade baa doobm al-Masi ki. 20 Ute Yaudge se, maam m'tēd rom kōd Yaud, taa m'ano baa ute Yaudge doobm al-Masi ki. Ɔ ken ute jeege ing do *Ko Taar ken Raa ēdo Musa ki lē, maam kic m'tēd rom aan gōk maam kic m'ing do Ko Taar ken Raa ēdo Musa ki. Ɔ ken deere num, maam m'ing do Ko Taar ken Raa ēdo Musa ki ey sum. Ken Ɔlum jaay maam m'tēd naan se, taa m'lje jee ken ing do Ko Taar ken Raa ēdo Musa ki se, ade baa doobm al-Masi ki. 21 Ute jeege jeel Ko Taar ken Raa ēdo Musa ki ey se, maam kic m'tēd rom aan gōk m'ljeel Ko Taar ken Raa ēdo Musa ki eyo. Ey num, deere, maam se m'ljeel Ko Taar ken Raa ēdo Musa ki Ɔ Ko Taar maam se, naan Ko Taar gen Labar Jiga gen al-Masi. Ken maam jaay m'tēd rom bin se, taa m'aden tēdn naade ade baa doobm al-Masi ki. 22 Ken maam jaay m'ute jeege Ɔkōkō naan Raa ki ey se, maam m'ing aan gōk naade taa m'andeno baa doobm al-Masi ki. Ɔ maam m'tēd ute jeege paac ute doobm gay gay kic bo taa m'kaajn jee mētingen maakde ki se. 23 Nakgen paac jaay maam m'tēdin se, taa Labar Jigan gen Isa al-Masi se l'wōkōn baa ute naanina. Ɔ maam kic bo m'kōn bēduma maakn bēē Raa ken utu l'tēdn jeege tu se.

24 Jee kic, jee paac j'kōmbde gen naŋ naŋ deete ki se, jee paac aŋ se, deb kalan aŋ deel se bo j'aalin aace Ɔ j'ēdin bēdina. Bin num naase kic aŋki aan gōk gen debm aŋ deel se taa j'asen kaal aace Ɔ aki kōn bēdse kici. 25 Jee paac ken lee aŋ gōtn k'lee k'taan naŋ naŋ deete se, naade lee dabar rode den aak eyo. Naade tēdin se taa j'aden kaal aace Ɔ kōn bēdde †. Nabo kaal aac k'lee k'l'laalden naade ki se, tēdga sum bo gōtin utu l'deele. Num gan kaal aac ken j'aaljeki naajege tu se gōtin l'deel eyo, naan se l'ting gen daayum. 26 Taa naan se bo maam kic m'aan gōtn rēn eyo, gan m'aan ute doobina taa m'kaan gōtn kaan ki. Ɔ maam se m'tec aan gōk debm deelga deel gen cēēpm gen tōnd naapa, nabo gōtn tōndki se m'kōnd gōtn rēn eyo.

27 Maam m'dabar rom dēna, taa m'aŋ kōkōm kōkō. Ey

†† Kaal aac k'taadn ara se k'tōndden laatge bo dodege tu Ɔ laatgen se j'ujden ute kamb kaage.

num maam ken m'laado taar gen Isa al-Masi jeege tu se, som m'kutn naanja cere.

Dunte 'Iaanki maraga

10 Genaamgen doobm *al-Masi ki, 'booyki m'lasen taadn metn taar bubjegen do dōkina. Kaad ken *Musa jaay kōdo Bubjege do kōd-baar ki se, naade paac se gapara † kōbdeno kō naade paac gaanjo Baar Aace †. ² Kō gapara jaay kōbdeno ute gaan baar ken naade gaanjo se, kēse aan gōk *k'batizdenga kalanj ute Musa. ³ Naade paac kō kōsn ken bōkōyo maaknj raa ki. ⁴ Naade paac aay maan iinj gōtn *Raa ki, taa naade se aay maan teeco ro ko ken Raa eddeno kō ko ese se, lee ute naade ‡. Kō ko se, naanj bo al-Masi. ⁵ Ute naanj se kic bo, maakde ki se jee deninj bo tēdn naknj ken kōl Raa ki eyo kō maak-taar Raa bōkōy dode ki. Naade ooyo kō yodege se kōpo do kōd-baar ki.

⁶ Nakgen se jaay aan dode ki se taa ajeki kaal bijege tu kō bin se j'aki kōnj dōnj naknj *kusinj eyo aan gōk ken naade dōnj se. ⁷ Dunte 'Iaanki maraga aan gōk jee met- ingen maakde ki tēdo se. Taa naanj se bo Kitap taad kō: *Naade inj naanj ki, kō kō aayo jaay bo naade iinj baag daama kō cēep ute rode*. ††

⁸ J'ak'nte 'kēski naapge rēnj rēnj aan gōk jee metingen maakde ki lee tēdo se. Taa naanj se bo maaknj bii kalanj ki sum bo, jeege dupu-si-di-kaar-kōm ooyo. ⁹ J'ak'nte 'naamki Meljege aan gōk jee metingen maakde ki naaminjo se. Taa naanj se bo jee se kōkō kōkō gōkōde ††. ¹⁰ Dunte 'mooyki naanj ki dir dir ute Raa aan gōk jee met- inge maakde ki se lee mooyo. Taa naanj se bo *kōdn Raa debm kōdn ko jeege se 'baado kōdn. ¹¹ Nakgen se jaay Raa hōnj aan dode ki se, taa kaal bi jeege tun kuuy. Kō ken naanj jaay hōnj k'raanjnj maaknj Kitap ki se lē, taa ajeki kaal bijege tu naajegen j'aankiga gōkōr ute bii ken duni an nanj se.

¹² Taa naanj se bo debm saap maakinj ki kō naanj kōkō doobm Raa ki se, hōnd kōnd, hōnte kooco. ¹³ Jeelki naknj naam ken aan dose ki se, lee aan do jeege tu paac kici. Kō Raa se naanj debm tuj rōmij eyo kō naanj 'kōnkō naknj naam ken aan dose ki se, 'deel dose eyo. Ute naknj naam ken aan dose ki se, naanj asen taadn doobm ken naase anki kaanj kōkō kō naanj asen kēdn kōkōnj ken naase anki kaasn gen serkija.

¹⁴ Taa naanj se bo, jee maakjemge, kōdki dose dōkō ro maragge tu. ¹⁵ M'laadsen naase ki se aan gōk jee saap nj taara jaay taada. Taar ken maam m'laadse se, naase 'saap akki metinj jiga. ¹⁶ Ken naajege k'baaki baa kōsn, kōsn Meljege jaay j'luunki *kōkōpm gen kōkō kōojnj binj jaay k'kōmki Raa se, kēse je taadn kō: ute moosn Isan kōy se, naajege k'tum k'tēdkiga kalanj ute Isa ey ne? Kō ken j'luunki mappa jaay k'dupki k'niginjki ute naapa gen kōkō se, kēse je taadn kō: k'tum k'tēdkiga ro kalanj ute al-Masi ey ne? ¹⁷ Taa mappan se lē kalanj sum

† Gapar ara se je taadn kō Raa utu te naade. Aak Ekz 13.21-22. †† Kaad ken se Baar Aace gaanj kaam dio kō naade aal daan ki do kēes ken tuutu. Aak Ekz 14.22-29. ‡ Taar ara se Pōl uuno taar ken jee dooy gaan *Israelge lee dooy jeege. †† Aak Ekz 32.6. †† Aak Nmb 21.5-6.

kō naajege k'paacki se k'nig k'l'kōski naanj ese sum; bin bo naajegen ute denjege se, k'tum k'tēdkiga ro kalanj.

¹⁸ Jeelki, gaan *Israelgen lee kō daa ken naade lee kōojnj *serke *gōtn ken k'l'iinj gen lee tēdn serke Raa ki se, naade se *kōkō ute Raa kalanj ††. ¹⁹ Taar ken maam m'laadsen tap bo m'je taadn m'kōl dio? Bin num daa maraga ute maraginge se tap bo kōl serē ne? ²⁰ Bēre gōkō! Naade se kōl ser eyo. Nabo aan gōk serkij naade lee kōj se lē, sitange tu ey num Raa ki eyo. Taa naanj se bo maam m'je naase aki k'kōkōnj ute sitange eyo. ²¹ Anum naase aki kōnj kaay tōtn kōojnj binj ken maaknj kōkōpm Meljege tu jaay ter aki baa kaay ken maaknj kōkōpm sitange tu se eyo; kō naase se aki kōnj king kōsn kalanj do tabil ki ute Meljege kō ter aki baa kōsn ute si- tange eyo. ²² Lōbu k'je j'aki kooknj do Meljege tu se lē? Naajege se k'kōkō k'cirinjki naanj la?

Nakge paac se k'tēdijki taa *nooknj Raa

²³ Nam taad kō: «Debkilimi kō doobo gen tēdn nakge paac.» Nabo, naajege tu se nakgen se paac kōljeki ser eyo. Deere, debkilimi kō doobm gen tēdn nakge paac, nabo naajege tu se nj noogjeki gen baa ute naanjege eyo. ²⁴ Nam hōte 'saapm do naanj malinj ki sum, num nj'saap do jeege tun kuuy. ²⁵ Naase akki doobo gen dugnj kōsn daagen paacnj maaknj suuk ki. Ken 'baaki baa kō se, hōte 'tōndki meta kō maakse, hōte naanj do ki. ²⁶ Taa Kitap taad kō: *Do naanja ute nakgen do ki paac se gen Meljege Raa*. †††

²⁷ Aan gōk debm aal te maakinj do Isa ki ey jaay danje kō aki baa beej ki se kō ken jaay 'baakiga num, kōsn ken naanj edsen se, kōski, hōte 'tōndki meta kō maakse, hōte naanj do ki. ²⁸ Ken nam jaay deeksen kō: Kēse lē daa maraga se, naase hōte 'kōski; bin se debm ken aalse bise ki se, naase anki 'tēdn maakinj 'naanj do kōs ki se eyo. ²⁹ Maam m'laad ara se ute maaknj naanj ken utu naaj naaja ey num, ute gen naase eyo. Maam lē m'kōl doobo. Bin num gen di jaay debm maakinj utu naaj naaja am gaasn gen kōsn nakge se? ³⁰ Ken maam m'baa kōkō jaay m'kōm Raa num, gen di jaay naai 'laadum taar inj kus do kōs ken maam m'kōmga kōm Raa taarinj se?

³¹ Bin bo ken aki kōkō, ken aki kaaye lō aki tēdn di di kic bo, 'tēdijki paac gen nooknj Raa. ³² Bin num ken ute Yaudge, jeegen Yaudge eyo, ey lē ute *eglizn gen Raa se, paac se, maaknj kingse ki se, hōte 'kōlki nam 'kōoōnj doobm Raa ki. ³³ Bin bo injgi aan gōk maama: maam m'aay kaamuma kō do nakge tu paac se, m'je m'tēdn naknj ken 'kōl jeege tu paac. Maam se m'saap do maam malinj ki eyo, num maam m'saap taa bēe jee dē- na m'je taa Raa aden kaaja.

11 Aan gōk maam m'luun bōlōtn *al-Masi se, naase kic bo uunki bōlōtuma.

Kaad ken mēndge ute gaabge tusga gen keem *Raa

² Maam se m'kōmse, taa naase se tēdga tak bo, naase 'saapki dom ki kō naase utu inj 'bōkōbki taar ken

††† Aak Lb 7.6. ††† Aak KKR 24.1.

maam m'dooyoseno se. ³ Nabo maam m'je taar se, naase anki jeel kōkη jiga: gaabge paac se, *al-Masi bo dode ki ƿƿ mēnda lē, gaaba bo doη ki ƿƿ al-Masi lē, Raa bo doη ki. ⁴ Kaadn keem Raa ki jaay bo gaabm ken taad taar teeco taar Raa ki ey lē eem keem Raa jaay aal kala doη ki se, kēse naaη ɔl al-Masi bo maakη ƿƿ ki. ⁵ Num gaη ken mēnda jaay kaadn keem Raa ki, baa taadn taar teeco taar Raa ki ey lē baa keem Raa jaay aal te kala doη ki ey se, kēse naaη ɔl gaabiη bo maakη ƿƿ ki ƿƿ mēnd bin se tec aan gƿƿ mēnd k'ɔdsiηga dɔs doηa ken ɔliη ƿƿ ki ƿƿ se. ⁶ Ken mēnda jaay baate kaal kala doη ki se, bēekiη se k'ɔdsiηsiη naatn. 'Jeelki, ken mēnda jaay j'j' k'naηiηga bēekiη tak tak ey lē k'ɔdsiηsiηga se, tēdiη ƿƿ ki ƿƿ. Bin num ƿƿ mēnda tak bo kaal kala doη ki doη ki. ⁷ Num ken gaaba jaay baa keem Raa num, ƿƿte kaal kala doη ki, taa gaaba se Raa aaliη teciη naaηa taa aη *nooko. Gaη mēnda lē, Raa aaliη se gen nookη gaabiηa. ⁸ Taa gaaba se teeco ro mēnd ki eyo, num mēnda bo teeco ro gaab ki †. ⁹ Gaaba se Raa aaliη taa mēnd eyo, num mēnda lē nookη gaabiηa. ¹⁰ Taa *kōdn Raage se bo mēnda se η'aal kala doη ki ƿƿ ute kal ken naaη aal doη ki se je taadn ƿƿ naaη se sook deb ken ƿƿ ki se. ¹¹ Ute naaη se kic bo, naan Meljege tu se, mēnda kaliη ki sum se kōη kaan kaam eyo ƿƿ gaaba kic lē kaliη ki sum se kōη kaan kaam ey kici. ¹² Aan gƿƿ mēnda lē teeco ro gaab ki se, gaab kic lē mēnda bo oojiηa; num naade paac se iioη gdn Raa ki. ¹³ Naase maliηge aakiη ki tu. Ken jeege tusga gen keem Raa jaay mēnda aal te kala doη ki ey sum bo eem Raa se, dōdn ne? ¹⁴ Ken j'laakiη kaak bin kic bo, gaaba jaay ul bēekiη tēd j'eri se, ƿƿ ey ne? ¹⁵ Gaη mēnda jaay bēekiη dēn se, ƿƿ. Bēekiη ken Raa ēdiη dēn se, tēdiη tec aan gƿƿ mēnd ken aalga kaal kala doη ki. ¹⁶ ƿƿ debm jaay je tookη do taarge tun maam m'taadsen ey se, maam ute *egliz-gen gen Raa se lē, kēse bo nakη ken naaje k'lee k'tēda.

Kōsn gen Meljege Isa

¹⁷ Do taarge tun maam m'je m'lasen taadse, maam m'lasen kōη ƿƿ eyo. Taa ken naase jaay 'tuskiga gen keem Raa se, naase 'tēdki nakgen *kusiη bo cir ken bēē. ¹⁸ Anum nakη deet deet se k'taadum j'j' ki: ken naase jaay 'tuskiga gen keem Raa num, naase 'lee l'gaan ki ute naapa. ƿƿ do taar ken se, m'jeeliη kengen mētiηge se, mē ki. ¹⁹ Bin num maam m'jeele maakse ki se, jeege utu l'gaan ute naapa, bin jaay bo j'kaakiη jeel jee ken ƿƿ taar Raa ƿƿ se. ²⁰ Ken naase 'tuskiga gen keem Raa jaay ƿƿ ki ƿƿ ute naapa se, ken maam m'laakiη ara ki num, aan gƿƿ kōsn gen Meljege eyo. ²¹ Taa ken naase jaay iηgkiga gdn kō ki se, naηa naηa kic bo naar ƿƿ kōsiη kōsiη ken naaη baano. Bin bo jee mētiηge lē, bo ƿƿ ki ƿƿ jee gen kuuy se lē, aay bini oon koono. ²² Ken bin num, ƿƿ ki ƿƿ aayki beesege tu. Lƿ naase ƿƿ beege ey ne? Ken naase jaay 'tēdki bin se, naase uum aalki kaal *egliz gen Raa se bo naaη ki ƿƿ genaagen ƿƿ dim ey se lē, naase aakdeki kaakiη mēdē. Anum do taarge tun ese se, naase 'jeki m'lasen taadn

† Aak Jen 2.18-23.

m'ki di? M'lasenga ƿƿ la? ƿƿ. Do nakge tun naase 'tēdki se, maam m'lasen kōη ƿƿ eyo.

²³ 'Booyki! Kēse bo taar ken Meljege dooyumo ƿƿ maam kic m'dooyoseno m'ki: maakη kō ken j'an kōkη Meljege Isa se, naaη uun mappa j'j' ki, ²⁴ ƿƿ ken naaη jaay kō Raa aas se, naaη dupiηa ƿƿ deek ki: «Kēse bo roma ken m'ēdiη *serkē taa naase. Nakη se 'lee 'tēdiη ki bini ƿƿ 'saapki dom ki.» ²⁵ Ken naade jaay ƿƿ aas se, Meljege uun *kōpm dooc ute tōtn kooj'η biη se ƿƿ tēdiη bin kici, taadden ki: «Tōtn kooj'η biη ken maakη kō ken ese se je taadn ute moosum 'kō se, kēse je taadn ki: *Raa dōkga kiji ute naase. Daayum ken naase 'baaki baa kaaye se, 'tēdiη ki bini ƿƿ 'saapki dom ki.» ²⁶ Daayum ken naase jaay 'tuskiga gen kōsn mappan ese se † ƿƿ gen kaay tōtn kooj'η biη ken maakη kō ken ese se, kēse naase 'taadki mētn taar kooy Meljege bini, bii ken naaη ade tērl ro ki.

²⁷ Taa naaη se bo, debm ƿƿ mappa gen Meljege ƿƿ aay tōtn kooj'η biη ken maakη kō Meljege tu ute doobiη ey se, kō utu kooj'η ki taa daa ro Meljege ute moosiη se, naaη aalden te maak ki eyo. ²⁸ Taa naaη se bo naηa naηa kic ken baa baa kōsn mappm ese se ƿƿ baa 'kaay tōtn kooj'η biη ken maakη kō ken ese, η'saap do roη ki jaay 'kō ki 'kaaye. ²⁹ Anum debm jaay ƿƿ mappan se ƿƿ aay tōtn kooj'η biη ken maakη kō ki se, saap te do ro Meljege tu eyo jaay ƿƿ ƿƿ aay se, kēse naaη maliη bo tēd kō ooc doη ki.

³⁰ Taa naaη se bo maakse ki se jeege dēna tēdga kō, jeege dēna kō tujdēnga ƿƿ jee mētiηge ooyga.

³¹ Ken naajege jaay k'jeelki kō do naaje maliηge tu se, Raa ajeki kō dojege tu eyo. ³² Anum ken Meljege jaay j'jeki kō dojege tu se, kēse naaη dejiηki dejiη. Taa bii ken naaη 'kō do *duni ki se, kō 'kooj'η dojege tu ey sum. ³³ Bin bo genaamgen doobm al-Masi ki, ken 'tuskiga gen kōsn, kōsn Meljege se, 'booyki naapa. ³⁴ Ken debm jaay bo ƿƿ lē, ƿƿ been ki. Bin bo ken naase 'tuskiga se, kō 'kooj'η dose ki eyo. Taargen ƿƿ se, ken maam m'baaga gdtse ki jaay bo, m'lasen baa taadn naη mētiηa.

Naabm ken *Nirl Salal ēd jeege tu gen tēdn naabm *Raa

12 Genamgen doobm al-Masi ki, bōrse maam m'je m'lasen tērl do mētn taar naab ken *Nirl Raa ēd jeege tu se. Maam m'je m'lasen kō naase aki kiηg do dērlse ki eyo. ² Do dōkiη, ken naase 'jeelkiro te Raa mal ey se, kaad ken naane se, nakη ƿƿ ki se 'tōtn ɔlseno gdn raasege tun ƿƿ taad taar ey se, ƿƿ naase lē ƿƿ aasiηkiro gen daar ƿƿ eyo. ³ Taa naaη se bo, 'booyki m'lasen taada: debm jaay taad ki: ƿƿ Raa 'naam Isa se, debm bin se naaη ƿƿ Nirl Raa maakiη ki eyo. ƿƿ debm taad ki: Isa se Meljege se, debm bin se ƿƿ Nirl Salal maakiη ki.

⁴ Nirl Salal se, naaη kalaη sum, nabo nakgen ken naaη ēd jeege tu se, dōkiη dēna. ⁵ Meljege se kic naaη kalaη sum, nabo naabm ken naaη ēd jeege tu se, dōkiη dēna. ⁶ Raa ken tēdn naaba maakη jeege tu paac

†† Mappan ese se Meljege Isa taad ute daa roη mala.

se, naan kalar sum, nabo doobm ken naan edo gen tedn naabin se, dɔɔɔɔ dɛna. ⁷ Nana nana kic bo Raa edin Nirl Salal maakin ki se, taa an tedn naabm ken 'noogɔ jee Raage paac. ⁸ Deb kalar se, Nirl Raa edin jeel-taara gen taadn taar jeege tu ɔɔ deb kuuy se, Nirl Raa ese sum bo edin jeele gen jeel naka. ⁹ Nirl Raa ese sum bo, ted deb kalar aal maakin do Isa ki cir gen jee-gen kuuy se ɔɔ deb kuuy se, naan edin ɔɔɔɔ gen kedn lapi jee ɔɔɔɔge tu. ¹⁰ Deb kuuy le, Nirl Raa edin ɔɔɔɔ gen tedn nakɔ-kɔɔɔge, deb ken kuuy naan edin ɔɔɔɔ gen taadn taar teeco taar Raa ki. ɔɔ deb ken kuuy se, naan edin ɔɔɔɔ ken an jeel nakgen ken iioɔ gɔɔn Nirl Salal ki ey le gɔɔn sitange tu. ɔɔ deb ken kuuy se, naan edin ɔɔɔɔ gen jeel taadn taar naanɔgen jeege jeel eyo. ɔɔ ter deb ken kuuy le, naan edin ɔɔɔɔ gen jeel taadn taar ɔɔɔɔ metn taar naanɔgen jeege jeel ey se. ¹¹ ɔɔ kɛse Nirl Raa kalar ese sum bo tedin nakgen se paac ɔɔ nana nana kic bo naan edin naabin naabin aan gɔɔ ken naan maakin jen ro ki.

Jee al-Masige se tum tedga aan gɔɔ ro kalar

¹² Aakki tu: ro debkilimi se, naan kalar sum, nabo tɔp kaam dɛna. Ute tɔpm ken naan tɔp kaam den se kic bo tum ted ro kalar. Jee-gen ken dɔɔɔɔge ute al-Masi se kic bo tec bini. ¹³ ɔɔ naajege paacki se ken Yaudge ey le Grekge, bulge ey le bulge eyo, *k'ibatizjekiro ute Nirl Salal kalar ese sum ɔɔ k'itum k'itedkiga aan gɔɔ ro kalar. ɔɔ Raa edjekiga Nirlin se maakjege tu.

¹⁴ Bin bo ro debkilimi se naan kaam kalar sum eyo, nabo naan tɔp kaam dɛna. ¹⁵ Je se 'kɔɔ taadn ɔɔ: «Maam le m'ji ey se, m'kɔɔ tedn maakɔ ro ki eyo.» Anum ken naan taad bin sum bo, 'kɔɔ tedn maakɔ ro debkilim ki ey ne? ¹⁶ Bi se 'kɔɔ taadn ɔɔ: «Maam le m'kaama ey se, m'kɔɔ tedn maakɔ ro debkilim ki eyo.» Anum ken naan taad bin sum bo, 'kɔɔ tedn maakɔ ro debkilim ki ey ne? ¹⁷ Ken ro debkilimi jaay kaam kaliɔ ki sum num, naan tap bo 'booy ute dio? ɔɔ ken ro paac bo bi kaliɔ ki sum num, naan 'kootn ute dio? ¹⁸ Deere, ro debkilimi se, Raa tɔndingɔge ute doobin tak tak aan gɔɔ ken naan maakin jen ro ki. ¹⁹ Ro debkilim jaay ɔk ro kaam kalar sum num, kɛse j'ɔɔ kɔɔ dan ro ute magalin eyo. ²⁰ Deere, ro debkilimi se tɔp kaam dɛna nabo ken tumga se, ted ro kalar.

²¹ Kaama 'kɔɔ taadn ji ki ɔɔ: «Maam se m'an dim ute naai eyo.» ɔɔ do le 'kɔɔ taadn jeege tu ɔɔ: «Maam se m'an dim ute naase eyo.» ²² Num gan roi kaam kalar ken naai aakin ɔɔ ɔk ɔɔ ey se, ken naan jaay gɔɔ num, kiɔgi se ai tedn ɔɔɔɔ. ²³ Maakɔ ro ki se gɔɔn ken kaam kalar j'laalden maak ki ey se, naade se bo ken k'lee k'j'akdekideki ɔɔ. ɔɔ kengen k'lee k'j'akdekideki tɔy se bo, ken k'lee k'j'laakki dodege tu dawal dawal, ²⁴ gan kengen k'j'laakdenki tal tal se je j'aden tedn bin eyo. Anum ro kaam kalar k'j'akdekideki tɔy se bo, Raa tɔndden se, taa j'adenki ɔkɔɔ ɔkɔɔ. ²⁵ Ro jaay Raa tedin bin se, taa 'tɔpm naap eyo, num taa naade 'kaakɔ do naapge tu. ²⁶ Ken ro kaam kalar jaay ɔɔɔɔ dubara se, ro ute magalin paac dabara. ɔɔ ken ro kaam kalar jaay bo tedga

nakɔ bɛɛ k'itɔɔminga le, ro ute magalin paac 'ted maak-raapo.

²⁷ Aan gɔɔ ro debkilimi tɔp kaam den jaay dɔɔ tum ted ro kalar se, deere, naase kic bo 'denki, nabo 'tum 'tedkiga ro *al-Masi ɔɔ nana nana kic bo utu gɔɔn gɔɔn. ²⁸ Bin bo, maakɔ *egliz ki se, deet deet se, Raa tɔnd *jee kaan naabm Isage. Gen k-dige se, naan bɛɛ tɔnd jee ken taad taar teeco taarin ki. Gen k-mɔɔge tu se, naan tɔnd jee dooy jeege. ɔɔ metn naade ki se, naan tɔnd jee tedn nakɔ-kɔɔge, ter naan tɔnd jee-gen ed lapi jee ɔɔɔɔge tu ɔɔ tɔnd jee metingɔ gen noogɔ jeege. Jee metingɔ naan tɔndde jee ken 'tɔɔnd jeege ute jee ken taadn taar naanɔgen jeege jeel eyo.

²⁹ Aakdeki tu: naade paac se le jee kaan naabm Isagen metn-jiki sum la? Paac naade taad taar teeco taar Raa ki sum la? Paac jee dooy jeege sum la? Paac jee tedn nakɔ-kɔɔge sum la? ³⁰ Naade paac se jee-gen ken ed lapi jee ɔɔɔɔge tu sum la? Paac se, jee ken taad taar naanɔgen jeege jeel ey se sum la? ɔɔ naade paac se jeel taadn tɔɔɔ taar naanɔgen jeege jeel ey se sum la?

³¹ Bin num naabm jigan ken *Nirl Raa nig jeege tu se, 'dɔɔki ken jiga cir paac.

'Bɔrse 'booyki, m'je m'asen taadn doobm ken jiga cir paac paac ken anki lee do ki.

K'jeki naapa

13 Ken maam bo m'jeel taadn taar naan jeege paac ɔɔ ken m'jeel taar *kɔɔ Raage kic bo, nabo ken maam m'kɔɔ maak-je ey se, kɛse maam m'tec aan gɔɔ ganɔ ey le aan gɔɔ mende ken j'ɔɔninga num eem tɔkɔ bi kiric se. ² Ken maam bo m'taad taar teeco taar *Raa ki jeege tu, ɔɔ ken m'jeel nakgen paac jeege jeel metin eyo ɔɔ m'jeel metn nakge paac, ɔɔ ken maam bo m'laal maakum paac do Raa ki jaay m'taad koge tu m'kɔɔ j'ɔɔ k'ɔɔ se jaay naade took taarum kic bo, num ken maam jaay m'je jeege ey se, maam m'debm tɔɔ ser eyo. ³ Ken maam bo m'nig maalum paac jee daayge tu ɔɔ bini m'kɔɔ rom k'ɔɔning poodn kic bo, anum ken maam jaay m'je jeege ey se, kɛse maam m'kɔɔ di ro ki?

⁴ Debm ɔk maakje do jeege tu se, naan maakin deere ɔɔ kɛrɛɛ. Naan ɔk maak-kilimi do nam ki eyo, naan oon eyo ɔɔ magal roɔ eyo; ⁵ debm ɔk maak-je do jeege tu se, naan ted nakɔ kɔɔ eyo, naan debm nakɔ eyo, ted maak-taar eyo, ɔk nam ute taar-maak eyo; ⁶ debm ken je jeege se, nakgen ute doobin ey se, naan maakin raap do ki eyo, num naan maakin raap do taar ken met ki. ⁷ Debm ɔk maak-je se, ken k'itedin *kusin kic bo, naan an dim eyo. Daayum naan tuj ɔɔmɔn ute jeege eyo, ɔnd doɔ paac do Raa ki ɔɔ ɔɔ serk nakge paac.

⁸ Maak-je se naan 'kɔɔ nan eyo. Taargen k'taadin ken teeco taar Raa ki se le, kaadin utu 'deele. ɔɔ taar naanɔgen jeege jeel ey se utu 'nana ɔɔ jeel nakge se le, kaadin utu 'deel kici. ⁹ Taa jeel naajege se jeel nan metn nakge paac eyo. ɔɔ taargen k'taadin ken teeco taar Raa ki se le, ɔɔ aas ute gen Raa mal eyo. ¹⁰ Anum nakgen mala mala jaay ade baa se, nakgen paac ken aas te ute doobin ey se, kaadin utu 'deele.

¹¹ Kaad ken maam m'utu m'baat se, napar taadn taaruma, saapuma ɔ booy kɔkuma, paac se, aan gɔɔ gen gaan sɛɛmge; anum ken maam jaay m'aas gaaba sum se, nakɔɔ gaan sɛɛmge se maam m'ɛsinga naatn. ¹² Bɔrse se, naajege j'laakki nakge nabo j'laak j'ɔkki metde eyo aan gɔɔ debm aak daan kaamiŋ maakɔ kaam-kaay-naaŋ ken aak ɔɔd ey se. Num bii kalaŋ se, j'utu j'laŋ kaakiŋ 'toodn tal. Bɔrse se, maam m'jeel m'ɔk mɛtn nakge paac eyo, nabo bii kalaŋ m'utu m'jeel kɔkɔ mɛtn nakge se mala mala aan gɔɔ ken Raa jeelum maam se.

¹³ Bɔrse nakgen ken 'kɔɔpm 'tiŋ se: kaal maakɔ do Raa ki, kɔnd do ken j'ɔndki do Raa ki ɔɔ maak-jea. ɔɔ maakɔ naade ken mɔɔ se, ken cirde paac se, maak-jea.

Naabm *Nirl Salal ɛd jeege tu se taa noogɔ jee dɛna

14 J'eki maak-jea ɔɔ 'dɔŋki naabm ken Nirl Salal ɛd jeege tu ɔɔ ken tap ki se, j'eki doobm gen taadn taargen teeco taar *Raa ki. ² Taa debm ken taad taar naaŋ ken jeege jeel ey se, kɛse naaŋ taad j'ikilimge tu eyo, num taad Raa ki. ɔɔ taar naaŋ ken naaŋ taad se lɛ, nam jeel mɛtiŋ eyo. Ute tɔɔŋ Nirl Salal se, naaŋ taad nakgen deel doa ken jeege ɔnd ute met kɔŋ eyo. ³ Num gaŋ debm ken taad taar teeco taar Raa ki se, naaŋ taad j'ikilimge tu, noogde gen ziidn baa ute naande, dejde ɔɔ ɛdden kaay kaama. ⁴ Debm taad taar naaŋgen jeege jeel mɛtiŋ ey se, kɛse noogɔ naaŋ mala gen ziidn baa ute naaniŋa, gaŋ debm jaay taad taar teeco taar Raa ki se, noog jee *egliz ki taa ziidn baa ute naande. ⁵ M'je se, naase paacki se, aki 'taadn taar naaŋgen jeege jeel eyo. Nabo ken maam m'je cir paac paac se, m'je naase aki taadn taargen teeco taar Raa ki. Taa debm ken taad taar naaŋgen jeege jeeliŋ ey se, ɔŋ deb kalaŋ 'taad tɔɔŋ mɛtiŋ jee eglizge tu taa aden noogo naade ziidn baa ute naande, ken bin ey num, debm taad taar teeco taar Raa ki se cir debm ken taad taar naaŋgen jeege jeeliŋ ey se. ⁶ Bin bo, genaamgen doobm *al-Masi ki, aan gɔɔ bɔrse maam m'baa gɔtse ki jaay m'taadsen ute taar naaŋgen ken naase j'jeelki ey se, taarumgen m'taadsen se lɛ ɔŋ taadsen mɛtn nakgen Raa taadum mɛtiŋ se eyo, ɛdsen te jeel eyo, taadsen taar teeco taar Raa ki eyo ɔɔ dooyen ey se, kɛse asen kɔŋ noogɔ ɔɔ di?

⁷ Bin bo j'jeelki, silɛɛɛ ute kurundu jaay baa mɛtn kaa ki ey se, kaa se j'laŋ jeel j'ɔɔ dio? ⁸ Num debm tuuy bɔr-lɔ gen kɔɔ se jaay tuuyiŋ met ki ey se, jeege 'kɔŋ daapm rode gen baa bɔr ki ne? ⁹ Gen naase kic bo tec bini. Ken naase 'taadki taar naaŋgen jeege booy ɔk mɛtiŋ ey se, taarsegen naase 'taadki se, jeege j'jeel kɔkɔ mɛtiŋ ɔɔ di? Ken bin num, taar naase ulki se, ulki rɛŋɛ. ¹⁰ Deere, do naaŋ ki ara se, taar naaŋge napariŋ dɛna ɔɔ maakde ki se, taar naaŋ kalaŋ jaay k'booy k'l'ɔkiŋ ey se, gɔɔ. ¹¹ Ken deba jaay taadum ute taar naaŋiŋ jaay maam m'jeel ey se, debm se maam m'jeeliŋ naaŋ se mɛrtɛ. ɔɔ maam kic lɛ naaŋ am jeelum maam se, mɛrtɛ. ¹² Aan gɔɔ naase 'lee 'dɔŋki naabm

ken Nirl Salal ɛd jeege tu se, 'dɔŋki naabm ken 'noogɔ jee egliz ki 'ziidn baa ute naande.

¹³ Taa naaŋ se bo, debm taad taar naaŋgen jeege jeel ey se, ɔŋ tɔnd mɛtn Raa aŋ kɛdn jeele gen tɛrl taar se jeege tu. ¹⁴ Ken maam jaay m'leem Raa ute taar naaŋ jeege jeel ey se, deere, maam m'leemiŋ ute maakum paac, nabo taargen teec taarum ki se, saapum ɔnd ute mɛtiŋ eyo. ¹⁵ Ken bin num m'tɛdn m'ɔɔ di? M'keem Raa ute maakum paac ute taar naaŋgen jeege jeel ey se nabo maam m'je m'laŋ keemiŋ ute doobm ken saapum kic bo jeel ɔk mɛtiŋa. M'je m'kaar kaa ute maakum paac ute taar naaŋgen jeege jeel ey se nabo, m'je m'kaar kaa ute doobm ken saapum kic bo jeel ɔk mɛtiŋa. ¹⁶ Ken jeege tusga gen keem Raa jaay naai 'tɔɔm Raa ute saapi paac ute taar naaŋgen ken jeege jeel ey se, ɔɔ nam lee baado booy taar Raa sum jaay utu maakde ki se, naaŋ 'kɔŋ tookɔ *amin ɔɔ dio, taa taari ken 'tɔɔm Raa se lɛ, naaŋ ɔnd ute mɛtiŋ eyo. ¹⁷ Baat ey num, taari ken naai 'tɔɔm Raa se nijim aak eyo, nabo debm iŋg booyi jaay jeel mɛtiŋ ey se, ɔŋ noogɔ gen ziidn baa ute naaniŋ eyo.

¹⁸ Maam m'tɔɔm Raa taa maam se m'jeel taadn taar naaŋgen jeege jeel ey se m'cirsen, naasen ken iŋg 'baaki se paac. ¹⁹ Nabo maakɔ egliz ki se, maam m'je m'taadn taarge mii sum ken jeege jeel mɛtiŋa taa aden dooyo, naaŋ se cir ken m'taad taara dupu kando kando ute taar naaŋgen jeege jeel mɛtiŋ ey se.

²⁰ Genaamge, ɔŋte 'saapki aan gɔɔ gen gaan sɛɛmge, num 'saapki aan gɔɔ jee magalge. Num gaŋ gen tɛdn *kusiŋ num, 'tɛdki rose aan gɔɔ gaangen sɛɛmɛ ken jeel tɛd kusiŋ ey bɔrt se. ²¹ Taa naaŋ se bo maakɔ *Ko Taar ken Raa ɛdo Musa ki raaniŋ se Mɛljege Raa taad ɔɔ:

Jee se maam m'aden taad ute taar naaŋgen kuuy ɔɔ m'ade kɔl jee kuuy bo utu aden taadn ute taar naaŋdege .

Ute naaŋ se kic bo naade 'booy kuun taarum ey tap . †

²² Taar naaŋgen k'taad jaay jeege jeel ey se, kɛse Raa bo taad tɔɔŋ do jeege tun aal te maakde do Isa ki eyo. Num jee ken aalga kaal maakde do Isa ki se, taar naaŋgen jeege jeel ey se, taad ute naade eyo. Num gaŋ debm jaay taad taar teeco taar Raa ki se, kɛse naaŋ taad ute jee ken aalga kaal maakde do Isa ki ɔɔ jee aal te maakde do Isa ki ey se, taar se ɔlde naade maak ki eyo.

²³ Ken aan gɔɔ egliz ute magaliŋ tus jaay jeege paac taad taar naaŋgen jeege jeel eyo, jaay, jee lee baado booy taar Raa sum ey lɛ jee aal maakde do Isa ki eyo baado maakse ki se, asen taadn ɔɔ naase se jee derlge ey ne? ²⁴ Num gaŋ ken naase 'paacki jaay 'taadki taar teeco taar Raa ki ute taar naaŋgen ken jeege jeeliŋ se, debm aal maakiŋ do Isa ki eyo, ey lɛ debm lee baado maakse ki gen booy taar Raa sum se, ken naaŋ booy taarsege se, aŋ kɛdn saapa ɔɔ naaŋ j'jeel roŋ ki naaŋ se debm kusiŋa, ²⁵ ɔɔ taar ken maakiŋ ken jeege jeel ey se lɛ, 'toodn tal. Gɔtn se naaŋ 'kɛrgɔ kɔnd naaniŋ naaŋ ki

† Aak Eza 28.11-12.

naan Raa ki ɔɔ aŋ keeme ɔɔ naaŋ l'taadn makɔŋ ɔɔ:
Deer deer, naase se Raa utu daanse ki!

Raa je nakgen ute doobin tak tak

²⁶ Genaamgen doobm *al-Masi ki, bin se maam m'asen taadn m'ɔɔ di? Ken l'tuskiga gen keem Raa se, nana nana kic bo ken baa kaar kaa, dooy jeege, taadn metn nakŋ ken Raa taadino, taadn taar naangen jeege jeel eyo, ey lɛ tɛrl taar naaŋ jeege jeel ey se, anum nakŋ naase aki tɛd paac se, l'tɛdinkɪ taa l'noogŋ *egliz l'ziidn baa ute naanina. ²⁷ Ken jeege baag taadn taar naangen jeege jeel ey se, ɔŋ jeege dio ɔɔ ken cirga lɛ jeege mɔɔ sum. Ken aki taad kic num, deb kalaŋ taad aasga ram jaay bo deb kuuy l'taada. ɔɔ ɔŋ nam kuuy aŋ tɛrlin jeege tu. ²⁸ Ken debm ken aŋ tɛrlin taar se jeege tu ɔɔ num, gena se taad taar naaŋ ken jeege jeel ey se, ŋl'ŋte taadn naan jeege tu, num ŋl'taad ute maakina ɔɔ ŋl'taad Raa ki. ²⁹ Num gen jee taad taar teeco taar Raa ki se lɛ, ɔŋ jeege dio ey lɛ mɔɔ sum bo, l'taada. ɔɔ jee metinge se, k'l'booy k'l'ɔk metn taar se jiga, taar se baa ute metn taar Raa l'ɔɔ ɔɔ. ³⁰ Maakse ki se jaay deb kalaŋ Raa taadino metn nakŋ gam ɔɔ je taadn metn nakŋ se jeege tu se, deb kuuy ken taad taad se ŋl'doa ɔɔ ŋl'ɔɔ ɔɔ deb ken se. ³¹ Deere, paacki se, ɔkki doobo ken aki taadn taar teeco taar Raa ki, nabo ken deb kalaŋ taad aasga jaay bo ɔŋ ɔɔ naapin ki. Bin se jeege paac, naase adeki dooyo ɔɔ adeki kɛdn kaay kaama. ³² Debm jaay taad taar teeco taar Raa ki se, naaŋ ɔɔ ɔk taarina. ³³ Nakŋ ute doobin ey se, Raa je eyo. Num Raa se je naase aki king ute lapia.

Naase l'tɛdki aan ɔɔ eglizgen gen jee Raagen baa se paac, ³⁴ ken jee al-Masige jaay tusga se, mendgen maakse ki se, k'l'doa. Aan ɔɔ ken *Ko Taar ken Raa ɛdo Musa ki taada, maakŋ jee al-Masige tun tusga se, mendge se ɔk doobo gen taadn taar eyo num k'l'ing kaam kalaŋ. ³⁵ Ken naade bo je tɔnd meta lɛ, k'l'baa k'l'ɔnd metn gaabdege beene. Ey num ken jee al-Masige tusga num, mendge jaay l'taadn taara se dɔɔd eyo.

³⁶ L'ɔɔ taar Raa se uuno metin ɔɔtse ki sum la? ɔɔ taar se, naase kalse ki sum bo l'booyinkiro lɛ?

³⁷ Maakse ki debm jaay saap ɔɔ naaŋ ɔk *Nirl Salal maakin ki ey lɛ tɛdga debm taadn taar teeco taar Raa ki se, ŋl'jeele taar ken maam m'raansen se, kɛse Mɛl-jege mala bo taadsen nakŋ gen tɛda. ³⁸ Anum taar ken maam m'raansen se jaay debm baate tookŋ do ki se, debm bin se Raa kic bo, jeelin eyo.

³⁹ Bin se, genaamgen doobm al-Masi ki, l'dɔŋki gen taadn taar teeco taar Raa ki ɔɔ jeegen taad taar naangen jeege jeel ey se, ŋte l'gaaski gen taada. ⁴⁰ Nabo nakŋ paacŋ ken naase aki tɛd se, l'tɛdinkɪ ute doobin tak tak.

Deere, Isa se duroga daan yoge tu

15 Genaamgen doobm *al-Masi ki, tɛr maam m'je m'asen taada, taa naase aki saapm do Labar Jigan gen al-Masi ken maam m'l'taadseno ɔɔ naase

l'tookkiro do ki se ɔɔ bɔrse kic utu ɔkɪŋki ɔkɔkɔ. ² Ute Labar Jigan gen al-Masi ese se bo, naase ɔŋkiga kaaja ken naase jaay ingki do ki aan ɔɔ ken maam m'l'taadseno se. Ey num, bɛɛ, kaal maaksen do al-Masi ki se, l'tɛdn nakŋ cɛɛ.

³ Nakŋ cir paac paac jaay maam m'l'dooyeno deet deet se, taar maam mala m'l'ŋŋ ɔɔtɔn al-Masi ken ɔɔ: al-Masi se ooyga taa *kusinjege aan ɔɔ ken Kitap taadno. ⁴ Naaŋ ooy se, ŋl'ingŋ maakŋ baad ki, bii k-mɔɔge tu se naaŋ duro daan yoge tu, aan ɔɔ ken Kitap taadno ro ki se kici. ⁵ Ken naaŋ duro se, naaŋ teeco naan Pier ki ɔɔ tɛr naaŋ teeco naan jee kaan naabinge tun k'l'danɛ ute ro jee sik-kaar-di se. ⁶ Tɛr naaŋ teeco naan genaage tun doobm Isa al-Masi ken tus ing king taa naapki ɔɔ jee se cir kaar-mii. Maakde ki se, jee denin utu zɛɛɛ ɔɔ kengen metinge se, ooyga. ⁷ Tɛr naaŋ teeco naan Jak ki ɔɔ tɛr naaŋ teeco naan jee kaan naabinge tu paac. ⁸ Anum kaam mɔɔtɔn se, naaŋ teeco naan maam ki kici, maam ken aan ɔɔ goon ken j'l'ooyin laapin aas te eyo. ⁹ Deere, maakŋ *jee kaan naabm Isa al-Masige tu se, bɛɛki num, maam se bo debm ken k'l'kaal mum eyo. Taa maam se m'aas ken j'lam dan *debm kaan naabm Isa al-Masi eyo. Taa *eglizn gen *Raa se, maam m'l'dabarinoga. ¹⁰ Num gan Raa tɛdumga bɛɛ ɔɔ ute bɛɛ naaŋ tɛdum se maam m'l'tɛdga aan ɔɔ ken bɔrse naase l'jeelumki se. Anum bɛɛ Raa ken tɛdum maam ki se, tɛd te nakŋ cɛr eyo. Nabo maakŋ jee kaan naabm Isa al-Masi ki paac se, maam m'l'tɛd naaba m'l'cirde. Num ken tɛd naabm se, maam eyo, nabo bɛɛ Raa ese se bo ɔlum maam m'l'tɛd naabm se. ¹¹ Bin bo ken l'tɛdn maama, lɔ naade, kɛse bo taar kalaŋ ken naaje k'l'taadseni ɔɔ do taar ken se bo, naase l'took aalkiro maakse do ki se.

Raa utu l'dur jeege daan yoge tu

¹² Naaje k'l'taadsen ɔkɪŋ *al-Masi se duroga daan yoge tu. Num gen di jaay jee metingen maakse ki se, taad ɔɔ jee ooyga kooy se, ade ɔŋ l'dur daan yoge tu ey se?

¹³ Ken jeege jaay ade ɔŋ dur daan yoge tu ey num, al-Masi kic bo duro utu te daan yoge tu eyo. ¹⁴ Ken al-Masi jaay duro te daan yoge tu ey se, taar naaje k'l'taadseno se, taar rɛŋɛ ɔɔ kaal maaksen do al-Masi ki se kic lɛ, cɛɛ. ¹⁵ Deere, ken jee ooyga kooy jaay ade ɔŋ dur daan yoge tu ey num, al-Masi kic bo Raa durinɔ te daan yoge tu eyo. Bin se, naaje k'l'tɛdga saadgen gen Raa ken taad taar met ki eyo taa naaje k'l'taad jeege tu ɔkɪŋ: Raa se duroga al-Masi daan yoge tu se.

¹⁶ Ken jee ooyga kooy jaay ɔŋ dur daan yoge tu ey num, al-Masi kic bo, duro te daan yoge tu eyo. ¹⁷ Anum ken al-Masi jaay duro te daan yoge tu ey se, kaal maaksen do naaŋ ki kic bo, cɛɛ. ɔɔ bɔrse kic bo, naase utu ingki maakŋ *kusinse ki. ¹⁸ Ken bin num, jee ooyga kooy doobm Isa al-Masi ki se, utga. ¹⁹ Ken naajege jaay k'l'ɔndki dojege do al-Masi ki gen ting do naaŋ ki ara sum num, maakŋ jikilimge tun do naaŋ ki ara se, ey num bɛɛki se, naajege sum bo ken jeege ajeki kɛɛŋ dojege tu cir ken jeegen baa se paac paac.

²⁰ Num gan̄ deere, al-Masi se duroga daan yoge tu ƿ Raa jaay duriño deet deet se, jejeki taadn ƿ: jeegen ooyga kooy se naan̄ utu aden 'dur bin kici. ²¹ Ute doobm deb kalañ sum bo, yoa aan do jeege tu ƿ ƿ ute doobm deb kalañ kuuy se, jeege utu ade 'dur daan yoge tu. ²² Aan gƿƿ jikilimge paac teeco metjil Adum ki se, naade paac ooy aan gƿƿ naaṅa. Bin bo gen jeegen paacṅ dƿƿ ƿte al-Masi se, naade paac utu 'kƿƿ kaaja ute naan̄ kici. ²³ Num Raa ade 'dur jeegen ooyga kooy se naan̄ aden r̄esn ute doobiṅ doobiṅa. Al-Masi se naan̄ bo debm duro deet daan yoge tu jaay bo jee naan̄ge se utu ade 'dur daan yoge tu bii ken naan̄ ade baa se. ²⁴ Num sitange, maragge ƿ nakgen ƿ ƿ doo do jeege tu paac se, al-Masi utu aden 'tedn 'tedn gƿƿ, jaay bo duni se 'naṅa ƿ kaad ken se sum bo al-Masi 'kƿƿ gaara kaam ji Bubiṅ Raa. ²⁵ Taa al-Masi se 'kƿƿ gaara *bini jee taamooyiṅge se Raa aden tedn naan̄ bo king dode ki*. ²⁶ Debm ƿƿƿ kaam mƿƿƿ ken j'laṅ kutiṅ kap se, yoa. ²⁷ Ter Kitap taadga taad ƿ al-Masi se: *Raa eḏiṅga nakge paac kaam jina*. †† Ken Kitap jaay taad ƿ nakge paac tedga kaam jin̄ se, ƿƿ Raa sum bo kaam jin̄ eyo. Taa Raa se, naan̄ bo debm ken eḏiṅ nakge paac kaam jina. ²⁸ Ken Raa jaay eḏga nakge paac kaam ji al-Masi se, naan̄ Gooniṅ mala se, 'kƿƿƿ kaam ji Raa ken eḏiṅ nakge paac kaam jin̄ se. Bin se jaay bo Raa utu 'kƿƿ gaara do nakge tun baa se paac.

²⁹ Jee ken je ƿ ƿ 'lade *batizn taa jeegen ooyga kooy se tap bo, *batem se aden tedn di naade ken jee ooyga kooy se †? Ken jeegen ooyga kooy jaay ade kƿƿ 'dur daan yoge tu ey num, gen di naade ƿƿ rode k'batizde taa naade se? ³⁰ Ken jeegen ooyga kooy jaay 'dur daan yoge tu ey num, gen di jaay naajege daayum k'lee k'baa gƿƿƿ ken j'an kutn koje ro ki se? ³¹ Genaamgen doobm al-Masi ki, daayum maam se m'lee nirl yo ki. Kese taar met ki, ƿƿ aan gƿƿ gƿƿƿ Meljege Isa al-Masi ki se, maam m'kƿƿ roma taa naase se, taar se met ki kici. ³² Genaamge, maakṅ geger ken Epez ki se, maam m'dodega ute jeegen aan gƿƿ daa gaabge se. Ken jaay gen nakgen do *duni ki sum num, maam tap bo m'kƿƿ di ro ki? Ken jeegen ooyga kooy jaay ade kƿƿ dur daan yoge tu ey num: *J'lski ƿ j'laayki ute maraadgege, taa naajege se le, metbeeki j'laki 'kooyo*. ††

³³ ƿƿƿƿ Ikaan̄ki rose dala, ber̄e: Medgen jig ey se bo ken tuj king ber̄e jeege †. ³⁴ Terlki saapse ƿ ƿƿƿƿ 'tedki kusina! Maam m'laak jee metiṅge maakse ki se jeel Raa eyo; maam m'taadsen bin se taa ƿƿƿƿ asen ƿƿƿƿ.

Jeegen ooyga kooy se, ade duru daan yoge tu ute ro tec ƿ d̄io

³⁵ Nam 'kƿƿ ƿƿƿ meta ƿƿ: jeegen ooyga kooy se tap bo ade 'dur ƿ di daan yoge tu? ƿƿ rode tap bo 'tecṅ ƿ di? ³⁶ Kale, debm derle! Kaam nakṅ naai ƿƿƿƿ se, ru-

† Aak KKR 110.1. †† Aak KKR 8.6. ‡ Taar P̄l taad ara se taad ute jee al-Masi gen metiṅgen batiz taa jee ooyga kooyo num gan̄ P̄l se uun te kul eyo gen batizn taa jee ooyga kooyo. †† Aak Eza 22.13. †† Taar se P̄l uuno taar gen kƿƿ Grek debm kaar bal-z̄ere.

umga †† jaay teec ey la? ³⁷ Naai 'lee ƿƿ se, ƿƿ kaam teene ey le kaam ne dim kuuy, num naai 'lee ƿƿ gardiṅ eyo. ³⁸ Ken naai jaay ƿƿƿ se, Raa teeciṅa ƿƿ teep tedn magala aan gƿƿ ken naan̄ maakiṅ jen ro ki. Kupm kaam naka tak bo tecṅ napariṅ kaliṅ ki kaliṅ ki.

³⁹ Nakgen oo ko se paac rode se tec naap eyo. Gen jikilimge le tec kaliṅ ki, gen daage le kaliṅ ki, gen yeelge kic le kaliṅ ki ƿƿ gen ken̄jge kic kaliṅ ki. ⁴⁰ Aan gƿƿ nakgen do naan̄ ki ƿƿ roge se, kengen maakṅ raa ki se ƿƿ kici. Nabo kaakṅ ber̄e se, tec te naap eyo.

⁴¹ Kaada ƿƿƿƿ tec kaliṅ ki ƿƿ laapa kic kaliṅ ki ƿƿ k-dijge kic bo ƿƿƿƿ tec kalde ki. ƿƿ ter k-dijge ute naapa kic ƿƿƿƿ tec kalañ eyo.

⁴² Bin bo bii ken jeege ade dur daan yoge tu se, 'tedn bin kici. Debkilimi jaay ooy j'liṅga maakṅ baad ki se, ruum naatn. Num gan̄ bii ken naan̄ ade 'dur daan yoge tu se, ro ken Raa aṅ ked se 'kƿƿ ruum ey sum. ⁴³ Ro debkilim ooy jaay j'liṅga maakṅ baad ki se, naan̄ ted aak kusu. Num bii ken naan̄ ade 'dur daan yoge tu se, Raa aṅ kedn ro aak ber̄e. Ro debkilim ooy jaay j'liṅga maakṅ baad ki se, naan̄ ƿƿ ƿƿƿ eyo. Num bii ken naan̄ ade 'dur daan yoge tu se, Raa aṅ kedn ro ken ƿƿ ƿƿƿ.

⁴⁴ Debm jaay ooyga num ken j'liṅga maakṅ baad ki se, kese j'liṅ daa ro sum. Num ken naan̄ jaay ade 'dur daan yoge tu se, ade teecṅ ute ro ken *Nirl Salal aṅ keda.

Aan gƿƿ do naan̄ ki debkilim ƿƿ daa ro se, maakṅ raa ki kic bo Raa aṅ baa kedn ro kuuy. ⁴⁵ Kese bo Kitap taad ƿƿ: debkilim deet deet se roṅ Adum, naan̄ se ƿƿ daa roa ute koa. Adum kaam mƿƿƿ se ††, naan̄ se Nirl ken eḏ kaaja jeege tu. ⁴⁶ Debm ken baado deet deet se, debm ƿƿ Nirl ken eḏ kaaja se eyo, num debm ƿƿ daa ro bo baado deete ƿƿ debm ƿƿ Nirl ken eḏ kaaja se, baado kaam mƿƿƿ. ⁴⁷ Debm deet deet se naan̄ se j'liṅƿƿ ute naan̄a. Debm k-dige se, naan̄ se iṅno maakṅ raa ki.

⁴⁸ Jeegen do naan̄ ki ara paac se, tec aan gƿƿ debm ken j'liṅƿƿ ute naan̄a se. ƿƿ jeegen maakṅ raa ki se le, tec aan gƿƿ debm ken iṅno maakṅ raa ki se kici. ⁴⁹ Aan gƿƿ ber̄se naajege k'teckki debm ken j'liṅƿƿ ute naan̄a se, naajege k'l'utu j'laki tec debm ken iṅno maakṅ raa ki se kici.

⁵⁰ 'Booyki genaamgen doobm *al-Masi ki, m'asen taada: ber̄e, debkilimi ute daa roṅ ƿƿ mooso se 'kƿƿ baa *maakṅ Gaar Raa ki eyo. ƿƿ daa ro se ken utu 'ruum se le, naan̄ se 'kƿƿ ting gen daayum eyo.

⁵¹ Maam m'je m'asen taad ute *nakṅ ken jeege jeel metiṅ ey se: 'Booyki! Naajege se j'laki kooy paac eyo. Anum naajege paacki se, Raa utu ajeki terl rojege kaam kuuy. ⁵² Bii ken pulu 'keem kaam mƿƿƿ se, 'ted ƿƿƿƿƿ aan gƿƿ debm ƿƿƿ kaamiṅ sapac se, kaad ken pulu 'keem se, jeegen ooyga kooy se utu 'duru ute ro ken 'kƿƿ ruum eyo. ƿƿ naajegen j'utuki z̄er se le, Raa utu ajeki terl rojege kaam kuuy. ⁵³ Ro ken utu 'ruum se, tak bo j'utu j'laṅ kedn ro ken 'kƿƿ ruum eyo ƿƿ ro kƿƿ kooy se le, j'utu j'laṅ kedn ro ken 'kƿƿ kooy ey sum.

⁵⁴ Kaad ken ro ken utu 'ruum se, jaay utu terl ro ken 'kƿƿ ruum eyo, ƿƿ ro ken 'kooy se le j'utu j'laṅ terliṅ ute

††† Ute taar ken k'raan̄ Kitapm se taad ƿƿ kaam naka se ooy, jaay teece. ††† Adum kaam mƿƿƿ se taad ute *al-Masi.

ro ken 'kən kooy ey se, bin bo taar ken Kitap taad do do'kən se 'kaan doobin ki ken kō:

Bere, yo se Raa ciringa naan tedga gō.

⁵⁵ Naai yoa, tōgi ken naai 'cir jeege se tap bo gay?

ō tōgi ken naai lee tōgi jeege se tap bo gay? †

⁵⁶ Tōgi ken naai 'lee tōgi jeege se le, kēse *kusiŋa. ō kusiŋ le, ken e'ŋin tōgi se, *Ko Taar ken Raa edo Musa ki. ⁵⁷ Anum ute doobm Meljege Isa al-Masi se, k'itōmki Raa ken edjeki tōgi k'cirki nakgen ō tōgi dojege tu!

⁵⁸ Bin bo, gena maak-jemge, 'daarki tōgi. ōte 'ter-lki mōtōn! Naabm Meljege se ōte 'kōŋiŋki, 'ted 'baansiŋki ute naaniŋa. 'Jeelki, naabm ken naase 'lee dabara 'tediŋki Meljege tu se, cer eyo.

Genaagen doobm *al-Masi ki tiir gen noogŋ genaagen Jeruzalem ki

16 M'je m'asen taada taa gursn ken aki tiir gen noogŋ jee Raagen Jeruzalem ki se: maam m'laaddega taad metiŋ *eglizge tun taa naan Galat ki. Anum naase 'tediŋki bin kici. ² Bii dumas ki tak bo, naŋa naŋa kic bo do naabiŋ ken naan ted jaay ōŋo se, maak ki se ŋ'kōŋiŋki gen doŋa taa an noogŋ genaagen doobm al-Masi ken Jeruzalem ki. Bin se, naase aki ōŋ booy biin ken maam m'aanga jaay aki tiir ey sum. ³ Ken maam jaay m'baa m'aanga gōtse ki num, jee ken naase 'beer tōdōdeki se, maam m'ade kēdn maktub ute nakŋ ken naase 'tiir 'tusiŋki jide ki se. ō maam m'ade ōl naade aan baa ute nakgen se, Jeruzalem ki. ⁴ Ken aakiŋki bēe jaay maam mala bo m'baa kic le, naade 'baa ute maama.

Pōl je baa merte

⁵ Ken maam m'utu m'baa gōtse ki se, maam m'kaal teecŋ taa naan Masedoan ki, taa maam m'kaal ute doobm ese. ⁶ Ken maam jaay m'aanga gōtse ki se, baat ey num maam m'tiŋŋ ōkō ute naase, lōbu kaadn kuulu se kic daan m'aŋ deel gōtse ki jaay bo ōm naase amki je nakŋ ken am noogŋ gen tedn mertum naan ki.

⁷ Anum ken bōrse m'baa baa gōtse ki se, m'je m'asen kaakŋ ute do jem sum eyo, nabo ken Meljege jaay ōdumga doobo num, maam m'je m'kiŋŋ ute naase ōkō. ⁸ Num gaŋ bōrse maam se m'tiŋŋ maakŋ geger ken Epez ki se, bini m'kaan kaadn laa Pantekōt ki. ⁹ Taa

† Aak Eza 25.8.

gōtn ese se, maam m'kiŋŋa doobm gen tedn naaba *Raa ki den aak eyo nabo jee wōyge kic bo dena utu gōtn ese.

¹⁰ Ken Timote jaay aanga gōtse ki num, aakiŋki doŋ ki. Bin jaay bo naan kic niriŋ aŋ kaay eyo; taa naan kic le tedn naabm Meljege aan ōkō maama. ¹¹ Bere, Timote se, nam ōte kuum kaaliŋ naan ki, num e'ŋiŋki nakŋ noogo ken naan ade ōkōŋ terl gōtum ki ute lapi. Taa maam m'ute genaagen gōtn ara se, j'utu j'iŋŋ j'laak kaamiŋa.

¹² Genaajege Apōlōs se, ey num maam m'ediŋŋa kaay kaam aak eyo m'ōkō ute genaage se, ŋ'baa gōtse ki, nabo naan took eyo gen baa gōtse ki bōrse se. Anum ken naan ōŋga j'iŋ jaay ōm utu 'baa gōtse ki.

Pōl nan taariŋa ō ōl tōgiŋ jeege tun Kōrint ki

¹³ Daayum iŋgki zēere, kaal maaksen do Raa ki se ōk-iŋki tōgi. 'Tedki jee mēc ō 'daarki tōgi. ¹⁴ ō nakŋ naase aki 'ted paac se, 'tediŋki ute maak-jea.

¹⁵ Genaamge, 'booyki m'asen taad daala: 'Jeelki Stepanas ute jee maakŋ beeŋ ki se, naade bo jee ken took aal maakde deet do *al-Masi ki taa naan Akayi ki se ō naade se bo, jee ōŋ rode gen tedn naabm Raa maakŋ jee Raage tu. ¹⁶ Jee bin se bo, 'tookki taarde ō jee ken lee dabar ted naaba ute naade se kic bo, 'tookdeki taarde kici.

¹⁷ Ken Stepanas, Fortunatus ute Akaykus baado aakum se, maam maakum raap aak eyo; ōkō naase ki se, naade baado noogumga. ¹⁸ Taa naade se tedum maakum tōdōga kaam kalaŋ aan ōkō naade tedsen naase ki se kici. Bin num jee bin se, ōkōdeki ōkō.

¹⁹ *Eglizgen taa naan Azi ki se, tedsen tōkōse. Akilas ute Priska ō ute egliz ken lee tus beede ki se kic tedsen tōkōse den aak eyo ute ro Meljege. ²⁰ Genaagen doobm Isa al-Masi ken gōtn ara se, tedsen tōkōse paac.

'Tedki tōkōse naapge tu ō 'baam 'tōkōki naapa ō aayki ciil naapge aan ōkō gena naapge. ²¹ Gōtn ara se, kēse maam Pōl bo m'raanŋsen tōkōse se ute jim mala.

²² Debm jaay je Meljege ey se, ōŋ Raa aŋ naama. Maranaata! (Kēse je deekŋ ō: ōŋ Meljege se ŋ'baado.)

²³ ōŋ Meljege Isa asen tedn bēeŋa.

²⁴ Maam se m'jese paac taa naajege k'ōkō k'tedkiga kalaŋ ute Isa al-Masi.

2 Kōrint

Kupm metn taar taadjeki doobm gen dooy maktubm k-dige ken Pōl raanjin eglizn Kōrint ki

Ken Pōl raanga raan maktubm deetn gen Kōrintge se bo jaay naan ŋ labar jee Kōrint ki ɔ tɛr naade raan tɔl maktubge dɛna ute naapa kici (koŋ 2.3). Gɔtn se, Pōl ute jee al-Masigen Kōrint ki se, taarde baa ɔk metn naap eyo. Taa naan se bo kɔr naan tɛrl te gɔtde ki ey bɔrt se, naan raanɔden taa adɛn tɛrl kingɔde. Maakŋ maktubiŋ ki se Pōl taad jeege tu ute doobm ɔ di jaay naan tɛd debm kaan naabm Isa se, ken je deekŋ ɔ naan se Isa al-Masi bo ɔliŋ naaba. Ken gen Pōl ki num naan se nakiŋ kaan naaba sum. ɔ maakŋ naabiŋ ken naan tɛd se, naan ŋŋga nakgen ɔk ken aan doŋ ki, ŋŋga dubar ɔ nakgen ken ɔl beere deb ki ɔ ɔte naan se kic bo naan ŋ aayga kaamiŋa. Nabo nakŋ naan je se gɔtde baa se paac jeege 'jeel Raa Bubu ɔ Isa al-Masi. Ken Pōl jaay taad taa naan maliŋ se, nakŋ ken naan je se, jee Kōrint ki an baatiŋ eyo ɔ k'ɔk baatn dooyiŋ ken naan dooydeno se ey kici (koŋ 1-7). Gen k-dige se, Pōl raanɔden ɔ jee ɔk maala se, k'noog jee al-Masigen Jeruzalem ki (koŋ 8-9). Gen k-mɔtɔge tu se, Pōl taadɛn ɔ jee ken tɛd rode aan gɔk jee kaan naabm Isa al-Masige se j'ɔkɛte booy kuun taarde (koŋ 10-13).

Pōl raan ɔ kɔtɛ egliz ken Kōrint ki

1 Ken ara maam Pōl, *m'idebm kaan naabm Isa al-Masi aan ɔk ken *Raa maakiŋ jen ro ki ɔ maam m'raan maktubm ese se ute genaajeege, Timote. Naaje k'ɛdɛsen ɔkɛ naase ki jee *eglizn ken maakŋ geger ken Kōrint ki ute jee Raagen paacŋ taa naan Akayi ki ute magaliŋa. ² ŋ Bubejege Raa ɔ Meljege Isa *al-Masi asen tɛdn beede ɔ asen kɛdn lapia.

Raa debm ɛd kaay kaama jeege tun maakŋ dubar ki

³ K'ɔkɔmki Raa, Bubm Meljege Isa *al-Masi, naan se Bubm ken beɛŋ dɛna ɔ naan bo Raa debm ɛd kaay kaama ute maraadiŋa. ⁴ Maakŋ nakge tun ɔk ken aan dojege tu paac se, naan bo debm ɛdɛki kaay kaama. Ute kaay kaam ken Raa ɛdɛki se, naajege kic num j'ɔŋ-ki kaasn gen kɛdn kaay kaama jeege tun maakŋ nakge tun ɔk se kici. ⁵ Aan ɔk naajege j'ɔŋki dubar dɛna ute al-Masi se, bin bo ute doobm al-Masi se Raa ɛdɛki kaay kaam dɛn bin kici. ⁶ Ken nakŋ ɔk jaay aanga doje ki kic num, taa Raa asen kɛdn kaay kaama ken asen ɔk gɔtn kaaj ki. ɔ naaje jaay Raa ɛdɛn kaay kaama se taa naase kic bo dubar aanga dose ki num anki ŋ kaasa aan ɔk ken naaje dubar aan doje ki jaay j'ɔŋ j'aasiŋ se kici. ⁷ ɔ naaje k'jeel maakje ki kɔnd dojen jaay j'ɔŋ do naase ki se, kɔnd do mɛc. Taa naaje k'jeele naase ŋki-ga dubar ute naaje se, bin se Raa asen kɛdn kaay kaama aan gɔk naan tɛdo naaje ki se kici.

⁸ Anum naase genaagen doobm al-Masi ki, naaje l'je naase aki jeele taa naan Azi ki se k'dabarjenoga dɛn aak eyo. ɔ dubar ken naaje k'j'ɔŋ se deeloga doje, naaje k'saapo j'ɔk naaje se j'ɔk kaaj ey sum. ⁹ Deere,

naaje se k'saap j'ɔk biije nanga sum, naaje j'kooyo. Nabo, naaje se j'ɔŋ doje do naaje maliŋge tu eyo, num naaje j'ɔŋ doje do Raa ki, naan bo debm lee dur jeege daan yoge tu. ¹⁰ ɔ Raa se ɔkɔŋnoga doje maakŋ yo ken gɔtn ese se ɔ naan ajen kɔkɔn doje kuuy daala. Deere, naaje se j'ɔŋ doje doŋ ki, gɔt kuuy kic bo naan utu ajen kɔkɔn doje daala. ¹¹ Naase kic ute keem Raa ken naase aki keem se, naase ajeki noogo. ɔ ute tɔnd metn ken jeege dɛna tɔnd metn Raa taa naaje se, Raa ajen tɛdn beɛ. Ute naan se jeege dɛna k'ɔk Raa taa beɛ ken naan tɛdɛn se.

Gɔtn Pōl uun doa je baa Kōrint ki nabo ŋ baa te eyo

¹² Anum nakŋ tɛdɛn jaay naaje k'ɔkɔn roje se, naaje k'jeeliŋ maakje ki, kingjen naaje j'ɔŋ maakŋ jeege tu, ɔ tap tap ute naase se, j'ɔŋgo ute ken mɛt ki ɔ ɔte maakŋ kalaŋ naan Raa ki. Num naaje k'j'ɔŋgo bin se ute jeel-taar gen jikilimge eyo, num ute beɛ Raa ken tɛdɛn se. ¹³ Deere, taargen naaje k'lee k'raanɛsiŋ se, naaje k'raanɛn te taar dim kuuy eyo, num taargen naase 'lee 'dooyiŋki ɔ 'booy ɔkiŋki se. Aan ɔk bɔrse naase naka kaam kalaŋ 'booy ɔkɛkiro te metiŋ paac ey se, num maam m'saap naase utu ajeki 'booy ɔkɔŋ mala mala ɔ keɛ bo taar ken maam m'je taada se: *bii ken Meljege Isa ade baa se, naaje k'ɔkɔn roje ute naase ɔ naase kic lɛ aki ɔkɔn rose ute naaje kici.

¹⁵ Deere, maam m'jeel maakum ki maam m'je m'baa gɔtn naase ki bo deet jaayo, taa bin se naase aki kɔŋ beɛ maam ken m'baa gɔtse ki ɔk di se. ¹⁶ Maam m'ki-iŋ gɔtse ki se m'baa Masedoan ki ɔ ken m'tɛrl tɛrl Masedoan ki kic bo, m'ade kaal dose ki. ɔ naase bo amki je nakŋ ken am m'kaasn gen baa mɛrtɛ taa naan

Jude ki. ¹⁷ Ken maam m'uun do gen baa merte se, ute maakum paac ey la? Ey le nakn maam m'baa baa tēda paac se, m'tēdiŋ aan gōō gen jikilimgen do nak ken kalan sum bo ken naade baan baa tēda num deek ɔɔ: «YEE» ɔɔ «YEE eyo» se la? ¹⁸ Taar se Raa kic bo jeele, do taar ken kalan se, naaje j'ŋi k'laadseno te j'ŋi: «YEE» ɔɔ «YEE eyo». ¹⁹ Taa maama, Silban ute Timote ken k'baado k'laadsen taar Goon Raa Isa *al-Masi gōtse ki se, do taar ken kalan sum bo, naaje k'laad te ey «YEE» ɔɔ «YEE eyo». Num gan taar naaje k'laad se, daayum «YEE». ²⁰ ɔɔ nakn ken Raa taado utu tēd se, ute doobm al-Masi se paac t'edn met ki. Bin bo ute ro Isa al-Masi se, naaje k'deeki j'ŋi: * *amin* Raa ki gen *nookn roŋa. ²¹ Raa bo ken dōōkiki ute al-Masi k'tēdkiga ɔɔ ɔɔ naan bo debm tēdjeki k'tēdkiga jee naanŋe. ²² Naan bo debm ken tēdjeki nakn kaakn jeele, kēse Nirlin ken naan ēdjeki maakjege tu ken je deekn ɔɔ naajege se k'tēdkiga jee naanŋe ɔɔ ute naan se, naan je ajeki taadn ɔɔ utu ajeki kēdn nakn ken naan taado ɔɔ utu ajeki kēd se.

²³ Maam se ɔɔ Raa am tēdn saaduma ɔɔ maam se le m'laad taar met ki. Ken maam jaay baate terlo maakn geger ken Kōrint ki se, m'je m'lasen tujn maakse eyo. ²⁴ Naaje k'je j'lasen tēdn utu taa ɔɔ ɔɔ eyo gen kaal maakse do Raa ki, taa kaal maakse le, naase utu ɔkŋki ɔɔ ɔɔ. Anum naaje k'je j'aki tēdn naaba tēle, taa naase kic bo maakse raapo.

2 Maam se m'uunoga doa, m'kōn tērl gōtse ki jaay, m'lasen baa tujn maakse ey sum. ² Anum ken maam jaay t'ujsega maakse se, maam kic bo maakum t'uju, bin se nam am tēdm jaay maakum raap se gōō, taa naase le paac, maakse tujga. ³ Ken ɔlumo jaay m'raanseno maktub se, taa maam m'je eyo kaad ken m'baa gōtse ki se, jeegen am kēdn maak-raap se bo, t'ērl am tujn maakuma. Maam m'jeel maakum ki, ken maam jaay maakum raap se, naase kic bo 'paacki maakse 'raapo. ⁴ Kaad ken maam m'raanseno se, maam maakn maak-tuj ki ɔɔ m'maakn kaa-maan ki ɔɔ m'uun nirlum dena dose ki. Maam m'raanseno se taa m'lasen tujn maakse eyo, num taa aki jeele maam se, m'jese den aak eyo.

Pōl taad ɔɔ: debm tēdga *kusin se, k'tēdiŋ kaldē

⁵ Ken deba jaay tujga maakn jeege se, kēse naan tujm maakn maam eyo, num naan tujsen maakn naase paacki. Nabo taar se j'ŋte t'ēdiŋki 'deel doa. ⁶ Gen debm bin se, ken jee dena uuniŋga kaamiŋ se bo, bēŋga sum. ⁷ Taa naan se bo naase t'ēdiŋki kaldē, ɔɔ ēdiŋki kaay kaama, ey num ɔōm maak-tujn ese se 'deel doŋa. ⁸ 'Booyki m'lasen taada, debm bin se t'aadiŋki tal, naan j'eele, naase se j'ēŋki. ⁹ Anum ken ɔlumo jaay maam m'raanseno maktubm se, ken naase jaay t'ookki taarum paac le, maam m'kaakn jeel ro ki. ¹⁰ Num 'booyki m'deekseni: debm jaay naase t'ēdiŋkiga kaldē se, maam kic m'tēdiŋga kaldē, ken maam bo m'tēdiŋga kaldē naan al-Masi ki kic num, taa naase. ¹¹ Bin bo *Bubm sitange ajeki kōn kaan dal eyo, ɔɔ nakn naan je tēda se le, naajege k'jeeliŋki tak.

Pōl uun nirlin do Tit ki

¹² Ken maam jaay m'laan maakn geger ken Troas ki gen taadn Labar Jiga gen *al-Masi jeege tu se, ey num gōtn se Mēljege ɔɔdumga doobo ute maraadiŋa.

¹³ Nabo ken m'laan jaay m'kōn te genaam Tit ey se, maakum tap bo ɔn daar eyo. Gōtn se maam m'liin m'kōn genaagen doobm al-Masi ki ɔɔ m'baa taa naan Mase-doan ki.

Ute Isa *al-Masi se naaje k'cirkiga nakge paac

¹⁴ K'ŋmki *Raa, ute doobm al-Masi se daayum naan tēdjeki k'leeki j'ŋki metn Isan cir nakge paac se. Gōtn baa se paac Raa ɔljen naaje se bo k'laad taar al-Masi se jeege tu taa an jeele. ɔɔ taar naan se le, tec aan ɔɔ nakn oot nijimi ken oot ɔɔ ɔɔ ɔɔ baa se paac se.

¹⁵ Deere, naajege se k'tecki aan ɔɔ nakn oot nijimi ken al-Masi ed Raa ki se. Naajege k'laadki taar al-Masi jeege tun Raa utu aden kaaja ɔɔ jeege tun Raa utu aden kut kici. ¹⁶ Jee mētiŋgen uun doobm kutu se le, nakn ootn nijim ese se ootden aan ɔɔ nakn ooyga kooyo ken aden ɔl gōtn yo ki ɔɔ jee mētiŋgen kuuy uun doobm kaaja se le, nakn ootn nijim ese se ootden aan ɔɔ nakn ing zēere ken aden ɔl gōtn kaaj ki. Num naabm magal ese se tap bo naan jaay an kaasn gen tēdn naan se? ¹⁷ Naaje se k'tecki aan ɔɔ jee dengen kuuy eyo, ken lee taad taar Raa jeege tu tēdiŋ aan ɔɔ nakn suukn gen kōn dīm ro ki se. Num gan k'tēdkiga kalan ute al-Masi se, naaje k'laadki taar met ki ute maakn kalan aan ɔɔ jee ken Raa bo ɔl deno.

*Raa dōō kiji ute jeege se kēse bo jee tēdn naabiŋge

3 Naase aki taadn ɔɔ ɔɔ naaje se k'baagga magal ro-je daal ne? ɔɔ naaje kic bo k'je j'ajen raan kēdn maktub jije ki taa j'anjen jeel ro ki aan ɔɔ jee mētiŋgen k'raanŋeno maktub jide ki jaay baado taadsen naase ki ɔɔ je naase kic adeki raan kēd kic la? ² Maktubm naaje se, naase maliŋge. Naan se k'raanŋinga raan maakje ki ɔɔ maktubm se jeege paac dooyiŋa ɔɔ jeeliŋa. ³ Deere, naan se tood tal, naase se bo maktubm ken *al-Masi raanŋinga ɔɔ ēdjesiŋ kaam jije. Naan raanŋi se ute maan nakgen k'raan ro maktubge tu se eyo, num ute *Nirl Raa zēere. Naan raanŋi te ro tircil ki eyo, num naan raanŋi maakn jikilimge tu.

⁴ Ken ɔl je jaay naaje k'laadsen bin se, taa ute doobm al-Masi se, naaje k'jeel maakje ki naaje se k'j'nd doje do *Raa ki. ⁵ Naaje kaljeki sum se j'laas tēdn dīm eyo, num Raa bo tēdjen j'laasga gen tēdn nakgen se. ⁶ Naan bo tēdjekiga j'laaskiga gen tēdn jee tēdn naabm ken Raa dōō kiji ute jeege se. ɔɔ dōō ken Raa dōō kiji ute jeege se iin ro *Ko Taar ken Raa edo Musa ki eyo, num naan se iin gōtn *Nirl Salal ki, taa Ko Taar ken Raa edo Musa ki se, ɔl jeege maakn yo ki anum gen Nirl Salal se ɔl jeege gōtn kaaj ki.

⁷ Do dōō se, Ko Taar ken Raa edo Musa ki se, Raa raanŋi ro tircil ki. Kaad ken naan raanŋi raan se *nookn Raa tēd gōō ɔɔ kēleŋ. Bin bo daan kaam

*Musa kic bo wɔɔ bin kici ɔɔ gaan *Israelge se ɔɔ ɔnd kaamde ro daan kaam Musa ki eyo taa daan kaamin se wɔɔ ɔɔ kaam ki kiric, nabo tɛdga sum bo tɛd gɔɔ. Num ken Ko Taar ken Raa ɛdo Musa ki ɔɔ jeege gɔɔn yo ki jaay taadn nookɔ Raa ɔɔ tɛd gɔɔ wɔɔ kɛlɛn se, ⁸ daala, mɛt kando Raa l'taadn nookɔna jeege tu, kaad ken Nirl Salal tɛdn naabin se. ⁹ Taa Ko Taar ken Raa ɛdo Musa ki se, tɛd wɔɔ ooc do jeege tu ɔɔ ute naan se kic bo taadn nookɔ Raa se, mɛt kando dɔɔkɔ ken Raa dɔɔk kiji ute jeege jaay tɛdjeki k'lɛdki jeegeen aak bɛɛ naanin ki se, naan se ajeki taad nookɔ Raa cir naan se daal ey la? ¹⁰ Nookɔ Raa ken wɔɔ gɔɔ do dɔɔkɔ kɛlɛn se, jaay k'lɔɔjɔn ute nookɔ ken Raa dɔɔk ute jeege kiji se, nookɔ ken do dɔɔkɔ se aas te dim naanin ki eyo. ¹¹ Deere, dɔɔkɔ ken Raa dɔɔk do dɔɔkɔ ute jeege se ting te gen daayum eyo. Ute naan se kic bo Raa taadga nookɔna, num mɛt kando dɔɔkɔ ken Raa dɔɔk kiji ute jeege gen daayum se, magal cir naan se ɔɔkɔ. ¹² Taa naan se bo naaje k'ljeel maakje ki, nakj naaje j'lɔnd doje ro ki se bo, naaje k'ltaadɔna. ¹³ Naajege se k'lɛdki aan ɔɔ gen Musa eyo ken daan kaamin wɔɔrga num, naan aalin kala taa gaan Israelge se ɔɔ aasin gen kaakɔ tɛnɔn eyo daan kaamin ken wɔɔ ɔɔ kaam ki kiric ɔɔ ken tɛdga num ɔɔkɔ ɔɔkɔ jaay l'deel se. ¹⁴ Num gan gaan Israelge se ɔɔ booy ɔɔ mɛtn taar se eyo. Jaaki kic bo, mɛtjildege booy ɔɔ ey kici. Ken naade jaay dooy Kitapm ken Raa dɔɔk do dɔɔkɔ ute jeege se, naade booy ɔɔ mɛtn nakgen se eyo aan ɔɔ jeelde se k'ldeebɔga deeb ute kala. Anum deb dɔɔkɔga ute al-Masi jaay bo kala se tɛdn gɔɔ ɔɔ naan se booy ɔɔ mɛtn taar se. ¹⁵ Deere, jaaki kic bo ken naade jaay dooy dooy Kitapm Musa se, naade booy ɔɔ mɛtin eyo, aan ɔɔ jeelde se k'ldeebɔga ute kala. ¹⁶ Aan ɔɔ Kitapm Raa taadni: *Ken Musa jaay baaga naan Raa ki se, naan ɔɔdn ute kal daan kaamin ki se naatn*. ¹⁷ Taa Meljege se naan nirlɔ ɔɔ gɔɔn jaay Nirl Meljege utu se, jeege ɔɔ dode. ¹⁸ ɔɔ naajegen paacɔ j'laalkiga maakjege do al-Masi ki se, kal daan kaamjege tu se, Raa ɔɔdɔna naata. Naajege j'laakki nookɔ Meljege ɔɔ nookɔn se tɛdjeki naajege k'ltecɔnki tece. Bin bo nookɔ Raa j'laakin gɔɔn naajege tu se, daayum ziidn baa ute naanina. Kese bo naabm Nirl Meljege tɛdɔna.

Kɔɔbɔtn maakɔn dukul nɛnɔ ki

4 Taa naan se bo aan ɔɔ *Raa ute bɛɛna ɛdjega naabin ese se kaam jije se, naaje j'lɔn maakje ɔɔgɔ ro ki. ² Nakgen jig ey ken k'lɛdɔn k'lɔɔɔn ɔɔkɔ ute nakɔ ɔɔkɔnɔge se, naaje k'lɛrdɛnga naaga. Naaje se k'l'laan nam dal eyo ɔɔ taar Raa kic lɛ, k'lɛrlɔn kaam kuuy eyo. Num gan taar mɛt ki se, naaje k'ltaadɔn tood tal, bin bo nanja nanja kic bo jeel maakin ki, naan Raa ki se taar naaje k'ltaad se taar mɛt ki. ³ Anum jee mɛtinge Labar Jigan gen *al-Masi ken naaje k'ltaadden se, naade booy ɔɔ te mɛtin eyo. Jeelde se aan ɔɔ k'ldeebɔga ute kala. Kese gen jeegeen baa baa gɔɔn kut ki. ⁴ Jeegeen ese se aal maakde do Isa ki eyo, taa *Bubm sitange, naan bo raa ken do *duni ki se, gaasde ɔɔ jeel ɔɔ mɛtin eyo taa

naade l'kɔn kaakɔ gɔɔn wɔɔ gen Labar Jigan gen al-Masi se eyo. Ey num kese bo ken taadn *nookɔ al-Masi, ɔɔ al-Masi se naan bo ken tec Raa mala mala se. ⁵ Num naaje se k'ltaad taa ro naaje malinge eyo, anum naaje k'ltaad j'lɔn: al-Masi se, naan Mel jeege paac. Num naaje se lɛ, taa Isa se, k'ltaadsen j'lɔn naaje se k'ljee tɛdn naabsege. ⁶ Taa Raa ese sum bo ken deeko ɔɔ: *ɔɔ gɔɔn wɔɔ se, l'wɔɔ maakɔ gɔɔ ken ɔɔkɔ*, † ɔɔ naan bo debm l'wɔɔrjen maakjege kici. ɔɔ gɔɔn wɔɔ ese bo taadjeki nookɔ Raa ɔɔ nookɔ Raa ese se bo ken j'laakin wɔɔ kɛlɛn daan kaam Isa al-Masi ki se.

⁷ Num naaje se k'ltec aan ɔɔ dukul nɛnɔ nabo ɔɔ kɔɔbɔtn Raa maak ki. Bin num ɔɔgɔn deel do ese se iɔn gɔɔn Raa ki, ey num gɔɔn naaje ki eyo. ⁸ Kaam ara kaam ara paac bo gɔɔ tɛdjen ɔɔkɔ, nabo nakgen se ɔɔn deel te doje eyo; doobm roje tap bo k'ljeel eyo, nabo ute naan se kic bo j'lɔn doobm ken k'lɔɔɔn doje. ⁹ Jeege lee dabarje kaam ara kaam ara nabo Raa rɛsɔn te eyo; k'lɔnd k'lundje naan ki nabo j'lɔn kirjen te eyo.

¹⁰ Daayum jeege je ajen ɔɔkɔ aan ɔɔ ken naade je ade ɔɔkɔ Isa se, bin bo ute naan se jeege kaakɔ jeele, Isa se utu ing zɛɛɛ ɔɔ naan bo debm ken ɔɔkɔbɔjeki j'utu j'ingki zɛɛɛ se kici. ¹¹ Maakɔ kingje ki se jeege je ajen ɔɔkɔ aan ɔɔ ken naade ɔɔkɔ Isa se, bin bo ute ɔɔgɔn gɔɔ se kic bo, naaje j'lɔooy te eyo. Kese bo ken taad jeege tu l'jeele, Isa se naan utu ing zɛɛɛ. ¹² Bin bo naaje se k'ltook gen lee nirl yo ki, taa ute Labar Jigan naaje k'ltaadsen se, naase aki ɔɔn kaaja.

¹³ Kitapm Raa taad ɔɔ: *Maam m'laalga maakum do Raa ki; taa naan se bo maam m'laad taarin jeege tu*. ‡ Taa naaje kic bo j'laal maakje tec aan ɔɔ debm ken Kitap taadno se, taa naan se bo naaje k'ltaad taarin jeege tu kici. ¹⁴ Naaje k'ljeelki debm duro Meljege Isa se, naan utu ajeki dur ute Isa kici ɔɔ naan anjenki baa ute naase tɛlɛ naanin ki. ¹⁵ Nakɔ naaje k'lɛrkin paac se, taa asen noogo, bin bo bɛɛ Raa se l'ziidn baa ute naanina do jeege tu ɔɔ jeege l'ziidn tɛdn dɛna ken an ɔɔkɔ ɔɔ naade paac taa naapki an nooko.

¹⁶ Taa naan se bo naaje j'lɔn maakje ɔɔkɔ. K'ljeelki, daa rojege se ɔɔgɔn nan ɔɔkɔ ɔɔkɔ bini an kɔlɔn yo ki. Num gan bii-raa Raa ɛdjeki ɔɔgɔn maakjege tu ɔɔ l'ɛd-jeki jee kiji. ¹⁷ Nookɔ Raa ken j'utu k'l'laki kend maak ki jaay j'laki ɔɔn bɛɛ se k'lɔɔɔn ute dubargen ɔɔrɛse j'lɔnki do duni ki ara se, j'laakki dubarjege se aas dim eyo ɔɔ dubarjege se naan ɔɔkɔ sum bo utu l'deele. ɔɔ naan se daapjeki daap bo gen kend maakɔ nookɔ Raa ken ting gen daayum daayum se. ¹⁸ Anum naajege se, j'lɔndki kaamjege do nakge tun j'laakin ute kaamse eyo, num do nakge tun k'lɔn k'l'laakden eyo. Taa nakgen k'lɔn k'l'laakden ute kaama se utu l'deele, num gan nakgen j'lɔn j'laakden ey se bo, l'ting gen daayum daayum.

5 Deere, k'ljeelki, ken rojegen ken tec aan ɔɔkɔ do naan ki se jaay l'tujga kic bo, *Raa utu ajeki ɛdɔn ro kuuy aan ɔɔ bee maakɔ raa ki. ɔɔ ro se tec aan ɔɔ bee ken jikilimge lee ɔɔ se eyo, num naan se Raa bo mel ɔɔkɔna. ɔɔ bee ese se l'ting gen daayum.

† Aak Ekz 34.34.

‡ Aak Jen 1.3. † Aak KKR 116.10.

² Kaad ken naajege kl'jutuki do naan ki ara se, naajege kl'don kl'saap j'ol koje pir kl'je naŋa naŋa kic bo, Raa an kedn ro kiji ken iigo maakŋ raa ki se. ³ Ken Raa jaay ed-jekiroga ro kiji ken iigo maakŋ raa ki se, kojege se 'kōŋ lee aan gōk ken naan ŋko ro ey se sum. ⁴ Num kaad ken naajege j'utuki ute daa rojegen ken tec aan gōk ŋōk se, naajege kl'dabar kl'lee kl'daay kl'des des aan gōk jee-gen uuno daam deere. Deere, naajege se kl'je daa ro-jege se 'tedn gōt eyo, num naajege kl'jeki Raa ajeki terl rojege kiji aan gōk debm uus kala kiji do kalin ki, bin bo ro kijin 'ting gen daayum se naan bo pelekŋ daa roje-gen ken utu 'kooy se. ⁵ Raa mala bo 'daapjeki taa j'aki kōŋ ro kijin ese se, ŋ Nirlin ken naan edjekiro se, naan jekiki taadn ŋ utu ajeki kedn nakŋ ken naan taad ŋ utu ajeki ked se.

⁶ Taa naan se bo daayum naajege j'okki maakjege tōkō. Anum kl'jeelki ken naajege jaay j'utu kl'jee daa roge bōrt se, naajege j'utu kl'dōkki kl'jaanki te gōtn Mel-jege tu eyo. ⁷ Taa do naan ki se, naajege kl'j'ingki bo ute kaal maakŋ ken naajege kl'jaalki maakjege doŋ ki se sum, ey num ute kaamjege se j'ōŋ j'aakiŋki eyo. ⁸ Deere, naajege se j'okki maakjege tōkō aak eyo. ŋ daa rojegen aan gōk bee se, naajege kl'je j'āŋ teecŋ kōŋ naata gen baa kinŋ cēē Meljege tu. ⁹ Ken naajege bo j'utu j'ingki do naan ki, ey le rojegen aan gōk bee se bo kl'teec kl'j'ōŋkiga naata gen baa kinŋ cēē Meljege tu kic bo, ken deet deet se, kl'tedki nakŋ ken tōlōŋ naan ki. ¹⁰ Taa bii kalan se naajege paac j'utu j'aki baa naan *al-Masi ki taa naan ajeki kōŋŋ ŋōkō dojege tu. Gōtn se naŋa naŋa kic bo j'āŋ kōŋŋ bedin do naabin ken naan tēdo kaad ken naan ting do naan ki; ken naan tēdoga bēē ey le bēē eyo, j'āŋ kōŋŋ bedin do naabin ken naan tēdo.

Raa je jeege paac kōŋŋ taasa ute naan

¹¹ Gen beer Meljege tu sum se, naaje kl'jeel metin. Taa naan se bo naaje kl'je jeege paac 'tookŋ do taar ken se. Naaje se le, Raa jeel ŋkŋ mala mala ŋ maam m'saap, naase kic bo, maakse ki se l'jeel ŋkŋki mala mala kici. ¹² Naase se 'taadki ŋkŋ naaje se kl'magal magal roje daala. Gōt! Naaje se kl'magal magal roje eyo, num gan naaje se kl'taadsen doobm ken naase anki tōkō rose ute naaje. Bin bo jee ken baagga taadn taar-gen ing kusu roje ki se, naase adeki kōŋ terle. Taa jee se le, tēdn nakŋ ken naade je jeege bo aden kaak sum, ey num ken maakde ki eyo. ¹³ Jee metinŋe jaay taad ŋ naaje kl'jee derlge se. Ken naaje bo kl'jee derlge kic num, taa Raa. Ken naaje bo kl'jee metekge le, taa j'asen noogo. ¹⁴ Kl'jeelki, nakŋ naaje kl'tedki paac se, maakje *al-Masi bo kl'jeki kl'tedinŋki. ŋ kl'jeelki, deb kalan jaay ooyga taa jeege paac se, bin se aan gōk jeege paac naan Raa ki se, ooyga ute naan. ¹⁵ Taa al-Masi se ooy taa jeege paac; bin bo jeegen utu ing zēē se 'tedn nakŋ ken tōkōldn naade ki eyo, num 'tedn nakŋ ken tōlōŋ naan ken ooyo ŋ duroga taa naade se.

¹⁶ Taa naan se bo ŋōkō, jikilimge se, naaje j'ade kaal maak ki aan gōk ken jikilimge lee aal naapa maak ki se eyo. Do dōkōŋ al-Masi jaay bo j'aalinŋo maak ki aan gōk

goon debkilimi kic bo bōrse se, naaje j'aakinŋ kaam ken bin ey sum. ¹⁷ Bin bo debm jaay dōkōga ute al-Masi se, naan tēdga debm kiji. ŋ kinŋinŋ do dōkōŋ se le deelga, bōrse nakge paac tēdinga kiji.

¹⁸ Nakgen ese se paac, Raa bo tēdin. ŋ naan ŋo al-Masi se, taa j'aki kōŋŋ taasa ute naan Raa. ŋ naan edjenga naabinŋ kaam jije se taa j'ano baa ute jeege gen kōŋŋ taasa ute naan. ¹⁹ Deere, ute al-Masi se, Raa naan mala bo ŋkōga taasa ute jikilimge. Kaad ken se *kusiŋ jikilimgen tēdo se, naan tōkō te met eyo. Anum, naan kl'je se taa kl'baa taadn jeege tu j'ōk: Raa se, je kōŋŋ taasa ute naase. ²⁰ Taa naan se bo naaje se kl'tedkiga bi al-Masige. Bin bo j'leemsen ŋ ŋte doobm naaje se aan gōk Raa mala bo danŋeno ŋ ŋte ro al-Masi se: ŋkŋ taasa ute Raa. ²¹ Anum al-Masi se naan ŋ tēd te kusiŋ eyo nabo, Raa ŋlin uun kusiŋ naajege bo doŋ ki. Bin bo aan gōk naajege kl'tedkiga kalanŋ ute naan se, ute doobm al-Masi se bo, naajege j'aki tēdn jee aak bēē naan Raa ki.

6 Aan gōk naaje kl'tēdn naaba kalanŋ ute *Raa se, naaje kl'leemsen ŋ ŋkŋ: bēē Raa ken naan tēdsen se, ŋŋŋŋ 'tedinŋki aan gōk nakŋ cēē. ² Taa Raa taad maakŋ Kitap ki ŋ:

Kaadn m'an tēdn bēē jeege tu jaay aas se, maam m'-booyga keemi

ŋ kaad ken maam m'an kaajŋ jeege jaay aas se, maam m'baadoga taa m'ai naaka . †

Bin bo 'booyki genaamge, bōrse bo kaadn ken Raa je tēdn bēēŋa jeege tu se aanga ŋ bōrse bo kaadn ken naan an kaajŋ jeege se, bēē, aanga kici.

Pōl taad taa dubariŋa

³ Naaje se kl'je 'tedn nakŋ ken 'tujŋ maakŋ jeege doobm Raa ki eyo, taa maakŋ naabje ki se kl'je jeege 'kōŋ nakŋ aak kus maak ki eyo. ⁴ Num gan do nakge tun naaje kl'ted paac se, naaje kl'je kl'taadn jeege tu ŋ naabm naaje kl'ted se gen Raa. Bin bo naaje j'aay kaamje j'aasiŋ do nakge tun ŋ ŋ ken aan doje ki, ŋ do dubarge tun jeege lee dabarje, nakgen lee teecjen nirl-je, ⁵ kl'tōndje, kl'j'ōmbje dangay ki, j'ōl metn jeege iin ro-je ki, kl'tēdn naaba kl'j'ōkŋŋ kl'nan tak tak, gōtn metin bi kaamje kic bo kl'tood eyo, ŋ gōtn metinŋe se ŋōk kic bo j'ōl eyo. ⁶ Gen taadn jeege tu naaje kl'jee tēdn naabm Raage se, naaje j'ingŋ ute maakŋ kalanŋ, naaje kl'jeel nakgen met ki, kl'tēdn maakje deere, jee bēē, ŋ ŋte kingje se kl'taad jeege tu, naaje se j'ōl *Nirl Salal ŋ kl'je jeege ute maakje paac. ⁷ Jeege se naaje kl'taadn taar met ki ŋ ŋte ŋōkŋ gen Raa. Naaje se kl'ted nakgen ute doobinŋ ŋ naan se tec aan gōk ŋōkŋ do ji daamje ki gen tēdn ŋōkŋ ŋte jee ŋōkŋŋŋ ŋte tec aan gōk daragn j'ōkŋŋ ŋte ji jeelje gen naakŋ roje se. ⁸ Jeegen metinŋe aaljeki maak ki, jeegen metinŋe aaljeki maak ki eyo, jee metinŋe taad taar ing kus bo roje ki ŋ jee metinŋe se lee ŋōkŋŋ ŋōkŋ. Naade aakje aan gōk jee taar-ŋōkŋŋ, num gan naaje se kl'lee ute ken met ki. ⁹ Kl'tedjen aan gōk nam tap bo jeeljen eyo, num gan jeege paac jeelje, j'aakjen aan gōk jee kl'baaden baa

† Aak Eza 49:8.

כוכ, gar naaje se j'utu j'ing zεεε, kl'j'ndjjen yεεbjē nabo kl'ndjjen te eyo. ¹⁰ Jeege tujjen maakje nabo daayum naaje se j'ing ute maak-raapo; naan jeege tu se naaje kl'jee daayge num gar naaje bo kl'ted jeege ted jee maalge naan Raa ki; j'laakje num aan gōk jee ɔk dim eyo, num gar naaje se j'ɔk nakge paac.

¹¹ Naase jee Kōrint ki, naaje se kl'taadsenga taar tood tal ɔk kl'ndjjen taar maakje ki se ɔk naaje kl'jese.

¹² Naaje se j'ɔk kl'nansenga taar maakje ki, num naase bo l'baate kōdjeki taar maakse ki. ¹³ Anum maam se m'taadsen aan gōk bubm ken taad geninge tu: kōdjeki taar maakse ki ɔk l'jeki aan gōk ken naaje kl'jese se.

ḶḶte l'tumki kalan ute jeege ken aal te maakde do Isa *al-Masi ki eyo

¹⁴ Jeege aal te maakde do Isa al-Masi ki ey se, ḶḶte l'ɔkkl' taar se kalan. Anum nakḶḶ ute doobina ɔk nakḶḶ ken *kusiḶḶ se, nakḶḶ ade tum kalan se utu la? Gōtn wōk ute gōtn ɔk se kōḶḶ tum kalan la? ¹⁵ Al-Masi ute *Bubm sitange se l'kōḶḶ dōkḶḶ taarde kalan la? Debm aalga kaal maakiḶḶ do Isa al-Masi ki ute debm ken aal te maakiḶḶ ey se l'kōḶḶ dōkḶḶ taarde kalan la? ¹⁶ *Bee Raa ute bee maragge se, dim aden dōkḶḶ tum kalan se utu la? Taa naajege paacki se bo bee Raa ken ing zεεε, aan gōk ken naaḶḶ malig taadn maakiḶḶ Kitap ki ɔk:

Maam m'king ute naade ɔk m'lee daande ki, maam m'tedn Raade ɔk naade l'tedn jeemge. †

¹⁷ Taa naaḶḶ se bo Meljege Raa taad jeeḶḶge tu ɔk:

l'Teeki naatn maakiḶḶ jeege tun kusiḶḶ se ɔk l'baa ingki gen dose.

NakiḶḶ ken asen tujḶḶ naanum ki se

ḶḶte l'lekiḶḶki ɔk maam m'asen dōkḶḶ kōkḶḶ jiga. ††

¹⁸ *Ter Meljege Sidburku deek ɔk: maam m'asen tedn Bubse*

ɔk naase amki l'tedn genumgen gaabge ute kengen mendge. ‡

7 Jee maak-jemge, aan gōk *Raa taadjenkiga taad ɔk utu ajeki tedn nakgen se, kl'tug kl'daapki rojege: j'ḶḶte l'saapki ɔk j'ḶḶte l'tedki nakḶḶ *kusiḶḶ naan Raa ki. Aan gōk naajege kl'beerki Raa ki se, ingki king ken *salal naaniḶḶ ki.

Pōl maakiḶḶ raap do jeege tun Kōrint ki

² Kōdjeki maakse ɔk l'jeki. Naaje lē, kl'ted te nakḶḶ *kusiḶḶ nam ki eyo, kl'rej te nam gen tuj nam eyo, ɔk nam lē j'laaniḶḶ te dal gen kuun dīmiḶḶ eyo. ³ Ken maam jaay m'taadsen taargen se, taa m'asen kōkḶḶ mindse eyo. Deere, taar se maam m'taadiḶḶnoga taada m'kōk: naaje se kl'jese ɔk ken yoje l'bu kaajje, naaje se kl'tedki-ga kalan ute naase. ⁴ Maam se m'jeelse, maakum tap bo naaj dose ki eyo. Ute nakgen ɔk ken aan doje ki se kic bo, maam m'l'k' maakum ɔk ɔk ute naaḶḶ se kic bo, maakum raap den aak eyo.

⁵ l'Jeelki, ken naaje jaay j'laan taa naaḶḶ Masdoan ki se, naaje j'ḶḶ te gōtn ɔk kl'ndjjen maakje eyo. Num gōk baa se

† Aak Lb 26.11-12 ɔk Ezk 37.27. †† Aak Eza 52.11. ‡ Aak 2Sam 7.8, 14.

paac nakgen ɔk aan doje ki, jeege iḶḶ roje ki ɔk gōtn se nirlje ɔndje gak gak. ⁶ Num Raa debm edjen kaay kaam se, naaḶḶ bo seljenga maakje ɔk edjenga kaay kaama ute kaan Titn gōtn ara se. ⁷ Num ute kaaniḶḶ gōtn ara sum eyo, nabo Tit taadjenoga ɔk naase edḶḶkiroga kaay kaama. Kese bo ken seljen maakje ɔk edjen kaay kaama naaje ki kici. Naase l'jeki ɔkkl' amki kaakiḶḶ ute kaamse tak. Taa nakḶḶ naase l'tedki jig ey se edsenga maak-tuju. Naase se l'je amki naaka ji jee wōyūmge tu. Ken maam jaay m'l'booy taar se, maakum raap den aak eyo.

⁸ Taa naaḶḶ se bo, maktubm ken maam m'raansē se jaay tujseenga maakse kic num, nabo maam ki se m'laakiḶḶ se ɔk taar eyo. Deere, metn-jiki se, maam m'l'kōk m'raaniḶḶ te ey kic bo jiga, taa maktubm se maam m'laakiḶḶ se tujseenga maaksen den aak eyo, nabo ken tujsen maakse se daaniḶḶ dōk te eyo. ⁹ Num gar bōrse, maam maakum raap taa maktubm ken maam m'raansē se. Ey num maam se maakum raap taa maaksen tujse eyo. Num ken ɔlum jaay maakum raap se, taa naase l'jeelkiga kusiḶḶ se ɔk l'terl'kiga maakse do Raa ki. Taa naaḶḶ se bo, maak-tujḶḶ naase se aan gōk ken Raa maakiḶḶ jen ro ki, bin se naaje se kl'tedsen te kusiḶḶ eyo. ¹⁰ Taa maak-tujḶḶ ken iḶḶ gōtn Raa ki se ɔl deba terl' maakiḶḶ ɔk ɔlḶḶ gōtn kaaj ki; ɔk maak-tujḶḶ bin se ɔk taar eyo. Num gar maak-tujḶḶ gen do *duni se lē, naaḶḶ se ɔl deba yo ki. ¹¹ Deere, maak-tujḶḶ naase se iḶḶ gōtn Raa ki. Aakki nakḶḶ ken naaḶḶ l'se naase l'tedki: bōrse naase l'naar l'terl'kiroga gen tedn nakḶḶ bēε, naase l'jeki aki taad l'daapm taarse, nakḶḶ naase l'tedkiro se l'saapiḶḶki ɔkkl' ken tedḶḶkiro te ey kic bo bēε, kusiḶḶ naase l'tedki se ɔlsenga beere maakse ki, naase je amki kaaka, naase l'dōkḶḶki l'je aki tedn nakḶḶ ken Raa maakiḶḶ jen ro ki, ɔk debm ken ted kusiḶḶ se, naase l'jeki j'laḶḶ dabara. Ute nakgen naase l'tedki paac se, naase l'jeki taadn jeege tu ɔkkl' maakiḶḶ nakge tun se, ɔlsen naase eyo.

¹² Bin bo, maktubm ken maam m'raansē se, maam m'raan debm ken ted kusiḶḶ naapiḶḶ ki se eyo, ey lē deb ken naaḶḶ kl'tujḶḶ maakiḶḶ se eyo kici. Num maam m'raansē se, taa m'l'je naan Raa ki se, naase maligge aki jeel rose ki, naase se l'jeki ute maakse paac ɔk l'jeelki taar naaje kl'taadsen se lē, taar met ki. ¹³ Kese bo nakḶḶ ken edjeno kaay kaama. NaaḶḶ se edjeno bo kaay kaam sum eyo, num naaje se maakje raapo den aak eyo ken j'laak Tit jaay maakiḶḶ raap se, taa naase paac l'raapiḶḶkiroga maakiḶḶ aak eyo. ¹⁴ Ken maam jaay m'l'kōk gōtse ki se, maam m'l'kōkḶḶsenga naaniḶḶ ki ɔk bōrse naase ɔlumki te maakiḶḶ ɔkkl'ki eyo. Taa taargen paac-ḶḶ naaje kl'taadseno se, met ki ɔkkl' ken naaje kl'kōkḶḶseno naan Tit ki se kic bo, met ki, kl'ted te taar-kōkḶḶ eyo. ¹⁵ Kaad ken naaḶḶ ingo gōtse ki se, naase l'ɔkkl' ɔkkl'kiroga jiga, aaliḶḶkiroga maak ki ɔk l'took uunkiḶḶroga taariḶḶ. Ken naaḶḶ jaay saap do nakge tun naase l'tedḶḶkiroga paac se, ɔlḶḶ naaḶḶ jese den cir ken deete. ¹⁶ Maam se maakum raapo taa m'jeelse, naase se jee ken maam m'l'kōk kaal maakum dose ki paac.

Pɔl ɔ k'tiir gen noogŋ genaagen Jeruzalem ki

8 Genaamgen doobm *al-Masi ki, maam m'je m'lasen taada: naaje k'je naase aki jeele nakŋ ken *eglizgen taa naan Masedoan ki tɛd se. Kese taad ute bɛɛ ken *Raa tɛdden. ² Naade se ute nakgen ɔŋ den ken aan dode ki ɔ naaden ken daay nan tak tak se kic bo, naade maakde raap aak eyo ɔ ɛdga nakge dɛna ute maraaddɛ. ³ Kaam do rode sum se, naade ɛdga ɔ maam se m'saada, nakŋ naade ɛd se den cir ken naade kɔŋ kɛda. ɔ nakŋ se naade malinge bo uuno doa gen kɛdn nakgen se. ⁴ Naade tɔnd mɛta daar cir mɛtje ki ɔ ken bɛɛki se, naade kic bo je kɛdn dim gen noog genaagen doobm al-Masi ken taa naan Jude ki. ⁵ Nakŋ naade ɛdo se cir nakŋ ken naaje k'l'ɔndo doje do ki. Deet deet se naade ɛdo rode Mɛljege tu, tɛr naade took gen tɛd nakŋ ken naaje k'laadɛno, aan ɔɔ Raa maakin jen ro ki.

⁶ Aan ɔɔ Tit baagoga tiir tusn nakge ɔɔtn naase jeege tun Kōrint ki se, taa naan se bo naaje k'laad mɛt-ɪŋ j'ɔ: ŋ'ɛrɪ ŋ'baa ŋ'nan naabiŋ jiga se ɔɔtse ki. ⁷ Naan Raa ki se, naase ɔkki nakge den aak eyo: naase aalkiga maakse paac do Isa al-Masi ki, naase l'jeelki l'taadn taara jiga aak eyo, naase l'jeelki taar mɛt ki, ɔ napar kaay kaam ute maak-je ken naaje j'ɔk dose ki jaay, naase aakiŋki se, naase kic bo l'ee l'tɛdɪŋki aan ɔɔ gen naaje se kici. Taa naan se bo, naase kic num, naabm gen tiir ese se, l'tɛdɪŋki ute maakse paac.

⁸ Maam m'taadsen se, m'je naase aki l'tiir se taa tɔɔ eyo, nabo ken ɔlum jaay m'taadsen bin se, taa eglizgen kuuy se naar tusga nakŋ noogo dɛna. Ute naan se bo, maam m'je aki tɛdn bin se taa aki taadn jeege tu naase ɔkki maak-je do jeege tun kuuy kici. ⁹ Anum naase l'jeelki bɛɛ † gen Mɛljege Isa al-Masi se: ey num naan se debm ken nakge paac kaam jɪŋa, nabo taa naase se, naan ɔŋ rɔŋ tɛd debm daaye, taa ute daayiŋ se, asen tɛdn naase jee nak dɛnge naan Raa ki.

¹⁰ Do nakge tun naase aki kɛd se, maam m'je m'lasen taadn maak-saapuma ken asen tɛdn bɛɛ naase ki: dogɔtge tu se, naase bo uunkiro do deet deet gen kɛda, ɔ naase bo jee l'baagkiro tiir deet deet kici. ɔ bɛɛki num, bɔrse se, naabm ken naase uunkiro do ro ki se, l'tɛd nanjɪki. ¹¹ Bin num bɔrse naabm se l'tɛd nanjɪki. Aan ɔɔ naase uunkiro do jiga gen tɛdɪŋ se, l'naar l'tɛd nanjɪki ute nakŋ ken naase ɔkki jise ki se kici. ¹² Ken naase jaay ɛdki dim ute maakse paac se, Raa took do ki ɔ ken naase jaay ɔkki dim ey se, naan kic tɔnd mɛtse eyo.

¹³ Maam m'je m'lasen tɛdn jee daayge taa jee kuuy bo kɔŋ dode eyo, num maam m'jese, naase l'paacki akiga kaasa. ¹⁴ Anum bɔrse naasen ken ɔkki nakge den se, ɛdki jeege tun ken baatde baata, taa biin kuuy jaay naase ɔkki baata ɔ naade ɔk den se, naade asen kɛdn naase ki kici. Bin se naase l'paacki akiga kaasa. ¹⁵ l'tɛdn aan ɔɔ ken Kitap taad ɔɔ: *Ken jeege jaay tɔso kɔsn k'l-danjiŋ maan †† se, jee tɔso den se lɛ ɔɔ ɔk te eyo ɔ jee ken tɔso baat se lɛ, kɔsn baatden te eyo kici.*

† Bɛɛ ese se je taad ute kerɛɛl.

Pɔl ɔ Tit Kōrint ki

¹⁶ K'l'tɔmkɪ Raa ken tɛd maakŋ Tit ki jaay jesen den se, aan ɔɔ ken naan tɛdo maakŋ naaje ki se kici. ¹⁷ Tit se naaje k'l'tɔndga mɛtɪŋa ɔ naan kic bo tookga gen baa ɔtse ki. Num naaje sum bo k'laadɪŋ j'ɔk ŋ'baa eyo, num naan mala bo uunoga doa gen baa ɔtse ki, taa naan je asen baa noogo. ¹⁸ ɔ naaje k'l'ɔlɪŋ ute gena kuuy ken *eglizge paac tɔɔmɪŋa taa Labar Jigan gen *al-Masi se, naan taadɪŋ jeege tu jig aak eyo. ¹⁹ Tɛr do naabiŋ ken naan tɛd se, eglizge bɛɛr ɔɔdɪŋo taa k'baa mɛrtɛ tɛɛ, taa ajen noogŋ gen l'tiir l'tusn nakge. Naabm jigan ese se, kɛse *l'nookŋ Mɛljege mala ɔ taadn jeege tu ɔ naaje se j'ɔk maak-jea gen noogŋ jeege. ²⁰ Gursn ken jeege tiir ɛdjeno jije ki se, tɛdga dɛna. Gursn se, naaje k'l'ɔkɔbiŋ jiga taa naaje k'je jeege kɔŋ taadn taar ɪŋg kus roje ki eyo. ²¹ Taa naaje k'je k'l'tɛdn nakŋ ute doobiŋ se naan Mɛljege tu sum eyo, num naan jikil-ime tu kici.

²² ɔ ute jeegegen baa se se naaje k'l'ɔlɪsɛnga genaagen kuuy kici, naaje k'naam k'l'dɔlɪŋga dɔkɔ nabo naaje se j'ɔlɪŋ naan se je naabm Raa. Bɔrse kic bo, tɛr daala, naan ɛd rɔŋ paac taa asen noogo taa naan se jeelse naase se jee l'tujki ɔrmse eyo. ²³ Tit se lɛ, naan debuma ɔ naaje k'l'tɛdo naaba tɛɛ ɔtse ki. Genaagen k'baa tɛl se, eglizge bo bɛɛr tɔkɔdɛ ɔ ɔlden gen baa tɛdn naaba ɔɔ naade ki ɔ ute naabm naade lee tɛd se, nookŋ al-Masi. ²⁴ Taa naan se bo, jee se, naase ɔkɛdɛki kɔkɔ. Bin bo eglizgen ɔldeno se jaay booyga num, tɔɔm ken naaje k'l'tɔkmsen naase se, naade jeele, taarje se mɛt ki.

ɛdki ute maak-raapo

9 Taa nakgen ken k'tiir k'l'tusiŋ gen noogŋ jee Raa-gen taa naan Jude ki se, taa naan se, maam m'je m'lasen raan ziidn do ki ey sum. ² Maam m'jeele naase l'je adeki noogo ɔ naan jeege tun Masedoan ki se, maam m'l'tɔkmseno m'deekden m'ɔkɔ: «Jee taa naan Akayi ki se dogɔtge tu tap bo, naade daapga daap rode gen tiiri.» Ken jee Masedoan ki jaay booy bin se, maakde ki se, deniŋ je tiir gen noogŋ jee taa naan Jude ki kici. ³ Nabo maam m'ɔlɪsen genaagen ese se, taa tɔɔm ken maam m'l'tɔkmseno naase se tɛd nakŋ ɛɛ eyo. Taa maam se m'je nakgen naase l'tiiriŋkiga tiir aan ɔɔ ken maam m'taadseno ro ki se, l'daapiŋki jiga. ⁴ Ey num ken jee Masedoan ki jaay baadoga ute maam tɛɛ ɔ ɔŋsen naase l'daapki te rose gen tiir ey bɔrt se, ɔɔm naase amki kɔl maakŋ ɔkɔŋ ki, taa naaje se k'laadɛn-ga taad j'ɔk naaje k'jeelse, naase se l'daapkiŋga daap rose gen tiir nakgen se. Bin se naase kic bo ɔkɔŋ asen ɔkɔ. ⁵ Taa naan se bo, maam m'saap m'ɔlɪŋ tɛd jiga se, maam m'ɔlɪ genaage kɔnd naana baa ɔɔtn naase ki do naaje ki. ɔ maam m'je nakgen naase aki tiir se aŋki tusn daapa. Bin bo kɔr maam m'baa se, m'laŋ kɔŋ naase l'tus l'daapiŋkiga. Ute naan se jeege

†† Maan ese se kɔsn ken Raa ɔkɔŋiŋo maakŋ raa ki ɔ ɛdo gaan *Israelge tu do dɔkiŋa do kɔd-baar ki. Aak Ekz 16.18.

jeele naase mala bo uunki doa gen tiir nakgen se ute maakse paac, ey num nam bo alsen taa כַּכְּכּ eyo.

⁶Jeelki, debm jaay כַּכְּכּ se le, כַּכְּכּ kic bo כַּכְּכּ sum, כַּכְּכּ debm jaay כַּכְּכּ den se le, כַּכְּכּ kic bo dena. ⁷Ḥḥ naḥa naḥa kic bo nakḥ naaḥ uunga do ro ki se eḏiḥ ute maakiḥ paac, כַּכְּכּ 'naaja. Nam כַּכְּכּ alsen taa כַּכְּכּ gen tiiri. Taa *Raa se je debm ken eḏ ute maak-raapo. ⁸Raa se כַּכְּכּ asen teḏn beḥḥ paac ute maraadiḥa, taa daayum naase aki כַּכְּכּ nakḥ ken asen kaasn kingse, teḥ naaḥ asen 'ziidn nakge do ki כַּכְּכּ ute nakgen naase כַּכְּכּ se, naase aki teḏn beḥ paac jeege tu. ⁹Aan כַּכְּכּ ken Kitap taad כַּכְּכּ:

Naaḥ eḏga nakge ute maraadiḥa jee daayge tu do beḥ ken naaḥ teḏ se, daayum naaḥ teḏiḥ ute doobiḥa. †

¹⁰Raa bo eḏ kupu jeege tu gen כַּכְּכּ כַּכְּכּ naaḥ bo eḏden nakḥ כַּכְּכּ; naaḥ utu asen keḏn nakge naase ki kici כַּכְּכּ nakgen se naaḥ utu aḥ 'ziidi, כַּכְּכּ ute naaḥ se bo naase aki כַּכְּכּ teḏn beḥ dena jeege tu ute doobiḥa.

¹¹Raa asen keḏn nakgen asen kaasa, bin bo ute nakgen se naase aki teḏn beḥ jeege tu ute maraad se. Ute nakgen naase eḏjekiro jaay naaje k'baado k'l'edden se, naade utu כַּכְּכּ Raa ro ki. ¹²Ute naabm ken naase teḏki gen tiir tusn nakge se, gen noogḥ jee Raage sum eyo, num ute naaḥ se 'k'k' jeege paac כַּכְּכּ Raa den aak eyo. ¹³Naabm naase aki teḏ se taadn jeege tu 'jeele naase se jee 't'ujki te črmse eyo כַּכְּכּ deer deer, naase se aalkiga maakse do Labar Jiga gen *al-Masi ki כַּכְּכּ 'took ingkiga do ki. Taa naaḥ se bo ken jee den jaay 'kaakse, naade *nookḥ Raa do ki כַּכְּכּ teḥ, naade aḥ כַּכְּכּ taa naase eḏki naksege ute maakse paac jee Raage tu כַּכְּכּ jeege tun kuuy kici. ¹⁴Raa teḏsen-ga beḥḥ den aak eyo. Ken jeege jaay kaakḥ beḥ Raa teḏsen se, naade asen jea, כַּכְּכּ meḥn Raa taa naase כַּכְּכּ Raa. ¹⁵K'k'k' Raa taa beḥ naaḥ teḏjeki se, tap bo gen taad eyo.

כַּכְּכּ teḥ jeege tun כַּכְּכּ mindiḥ do naabiḥ ki

10 Maam m'bo ken jeege taad כַּכְּכּ ken naaḥ jaay utu te naaje se, naaḥ *debm beere*, כַּכְּכּ ken naaḥ jaay baaga כַּכְּכּ se, *naaḥ taad beer nam ki eyo*. Num aan כַּכְּכּ *al-Masi debm beḥ כַּכְּכּ dalul se, maam kic maakse ki se m'je teḏn aan כַּכְּכּ naaḥa. ²Maam m'k'nd metse, 'teḥki saapse bin bo ken m'baa g'otse ki se, m'lasen taadn aan כַּכְּכּ debm taad beer nam ki ey sum. Taa jee meḥiḥge utu maakse ki se taad taar-כַּכְּכּ כַּכְּכּ: maam m'teḏ naaba se taa m'laan je diḥ ro ki aan כַּכְּכּ jikilim-gen lee teḏ se. Jeeḥen taad bin se, maam m'laden taadn m'beer eyo. ³Deere, naaje se k'l'jikilimge aan כַּכְּכּ jeeḥen baa se paac. Nabo do ken naaje k'do se, tec aan כַּכְּכּ gen jikilimge se eyo. ⁴Garḥ nakgen naaje k'l'judn כַּכְּכּ se tec gen jikilimge se eyo, num nakgen naaje k'l'judn כַּכְּכּ se, iḥḥ g'otn *Raa ki. Nakgen se כַּכְּכּ כַּכְּכּ gen k'akḥ *bee כַּכְּכּ ken jee כַּכְּכּ lee toomni. Jeeḥen כַּכְּכּ saapm jig ey se taargen naade baa taada se, naaje k'gaasde. ⁵Bin bo nakgen paacḥ ken כַּכְּכּ כַּכְּכּ כַּכְּכּ magal rode se ken gaas jeege ḥḥ jeel Raa ey se, naaje

† Aak KKR 112.9.

k'gaasde kici. Jikilimge se naaje k'teḏden naade teḥga maak-saapde taa tookḥ taar al-Masi. ⁶Kaad ken jaay naase 'booy 'took uunkiga taar al-Masi ute maakse paac se, jee ken baate tookḥ taariḥ se le, naaje j'utu j'laden כַּכְּכּ doob ki. ⁷Naase aakki nakḥ ken j'aakiḥ ute kaama sum. Ken nam jaay deek כַּכְּכּ naaḥ teḏga gen al-Masi se, ḥ'k'k' jeele naaje kic bo gen al-Masige. ⁸Ken do naabum ki se jaay, maam m'k'k'ga rom den dena do כַּכְּכּ ken Meljege eḏumo se, maam כַּכְּכּ כַּכְּכּ eyo. Taa Meljege eḏumo כַּכְּכּ se, taa m'lasen noogo aki ziidn baa ute naan se, ey num gen kutse eyo. ⁹Ute maktubum gen maam m'raansen se, maam m'je teḏn aan כַּכְּכּ debm ken je asen כַּכְּכּ beere maakse ki eyo. ¹⁰Taa jee meḥiḥge taad כַּכְּכּ: «Ken כַּכְּכּ jaay raanḥ maktubge se taariḥen maak ki se, taargen deer deere כַּכְּכּ, num garḥ ken naaḥ jaay baado maakjege tu se, naaḥ meḥiḥge le g'otn כַּכְּכּ taariḥ le כַּכְּכּ seḥ eyo.» ¹¹Debm jaay taad bin se, ḥ'jeele, taargen naaje k'dok jaay k'raandn maakḥ maktubge tu se, ken naaje jaay k'baaga maakse ki se, naaje j'aḥ teḏiḥ aan כַּכְּכּ ken naaje k'raanḥiḥ se.

¹²Beḥ, jeeḥen ese se teḏ rode bo jee magalge, כַּכְּכּ naaje se le j'aḥ k'taadn כַּכְּכּ j'aas kaas ute naade eyo! Ken naade aak rode se, nam aas ute naade g'otn כַּכְּכּ ken naade baa baa כַּכְּכּ rode le כַּכְּכּ ute naade malinge sum. Naade se jee do teḏga gen naade eyo. ¹³Num garḥ naaje se j'l'k' כַּכְּכּ roje j'an deel ute g'otḥ eyo. Num naaje se k'k' roje ute g'otn naaḥ gur naabm ken Raa taadjeni ken k'je bini k'l'aano g'otse ki. ¹⁴Ken naaje jaay j'l'inggo te g'otse ki ey num, kese aan כַּכְּכּ naaje k'l'aal k'deelga naaḥ gur ken Raa taadjeni. Num naaje k'l'k'ki j'aal deel te naaḥ gur se eyo, deere, naaje bo j'aano deet deet g'otse ki ute Labar Jigan gen al-Masi se. ¹⁵Do naabm jeege tun kuuy se, naaje se k'l'k' כַּכְּכּ roje eyo, taa naaje le maakḥ naabje ki se, k'k' roje k'deel te g'otḥ eyo. Num garḥ naaje k'l'nd doje do naase ki k'je kaal maaksen do Isa al-Masi ki se 'ziidn baa ute naaniḥa. Ute naaḥ se bo naaje k'teḏn naaba כַּכְּכּ naabje se ziidn baa ute naaniḥa aan כַּכְּכּ ken Raa maakiḥ jen ro ki. ¹⁶Teḥ, naaje k'baa maakḥ naaḥge tun dok cir naaḥ naase se, taa gen baa taadn Labar Jiga jeege tun ken bii kalaḥ booyiḥ te eyo, taa naaje se k'je כַּכְּכּ roje do naab jeege tun kuuy eyo. ¹⁷Garḥ aan כַּכְּכּ ken Kitap Raa taad כַּכְּכּ: *Debm jaay je כַּכְּכּ roḥ num, ḥ'k'k' roḥ do nakge tun Meljege teḏa*. ¹⁸Taa debm iḥḥ sum bo כַּכְּכּ roḥ se, כַּכְּכּ roḥ ken naaḥ כַּכְּכּ se meḥ ki eyo; num garḥ כַּכְּכּ ro ken meḥ ki se, debm ken teḏ nakḥ ken כַּכְּכּ Meljege tu.

כַּכְּכּ ute jee ken teḏ rode כַּכְּכּ naade *jee kaanḥ naabm Isa al-Masige

11 B'orse maam m'je m'lasen taadn aan כַּכְּכּ debm derle nabo do taarumge tu se aayki kaamse aas-ink'i do ki. Genaamge, maam se kic bo aayki kaamse 'seḥkumki. ²Maam se m'saap do naase ki aan כַּכְּכּ ken *Raa saap dose ki ken tec aan כַּכְּכּ meḥn ken ni taa gaabiḥ se. כַּכְּכּ maam m'je m'lasen keḏn gaab ki kalaḥ כַּכְּכּ

†† Aak Jer 9.23.

gaabm ese se naan bo *al-Masi. Taa naan se bo maam m'je m'asen baa naaniḡ ki aan gōk goon mēnd ken ing bōk roḡ gaabm kēsiḡ ki sum se. ³ Aan gōk do dōkiḡ wōkō baado dērl Awa se, maam m'beer m'ōkō nam asen dērl bin kici kō saapse se tēdn jig eyo kō aki tuj ōrmse kō aki kōkō ute al-Masi ute maakḡ kalaḡ eyo. ⁴ Nam kuuy baado taadsen metn taar Isan kuuy tec aan gōk gen naaje k'laadsen se eyo, kō taadsen metn taar nirl kuuy tec aan gōk ken naaje k'laadsen se eyo kō ken naan jaay baado taadsen Labar Jigan kuuy ken tec aan gōk gen naaje ey se kic bo, naase 'Iserkdeki tap.

⁵ Jeegen naase aakdeki aan gōk jee kaan naabm Isagen k'jeel jeel gōtde ese se, naade se ōj cirum maam eyo. ⁶ Deere, maam m'jeel taadn taara jiga den eyo, nabo jeel nakge sum se maam m'ōkō. Naase kic bo 'jeelki maakḡ nakge tun naaje k'tēd paac se, naaje k'laadsesinga tal met dena.

⁷ Ken maam m'taadseno Labar Jiga gen Raa se, maam m'ōkō rom baata kō m'uunsen ro naase bo raan. Labar Jiga gen Raa se lē maam m'taadseno cēfē. Bin se maam m'tujiḡ la? ⁸ Kaad ken maam m'tēdo naaba gōtse ki se, maam m'tooko *eglizgen kuuy bo ōgumo kō naade utu jide taa maama. ⁹ Kaad ken maam m'ingo gōtse ki jaay, naka baa baatum se, maam m'tōnd te metn dim gōtse ki eyo. Nabo genaagen doobm al-Masi ken taa naan Masedoan ki se bo baado ēdum nakḡ ken aasum kinguma. Kaad ken se, maam se m'tōnd te met dim gōtse ki eyo kō bōrse kic lē, m'tōnd metse eyo. ¹⁰ Aan gōk maam m'ōkō ute al-Masi se, maam m'taad taar met ki, do nakge tun se nam jaay am gaasn gen kōm rom maakḡ taa naan Akayi ki se, kōkō. ¹¹ Gen dī jaay maam m'baate gen kuun naka gōtse ki se? Bin se maam m'jesen ey la? Num Raa jeele, maam se m'jesē.

¹² Nakḡ maam m'tēd se bōrse kic bo m'tēd aan gōk naan ese se. Taa bin se jee tēd rode aan gōk jee kaan naabm al-Masige se kōkō rode eyo dēekḡ kō naabm naade se, tec aan gōk gen naaje. ¹³ Jee se tēd rode aan gōk naade jee kaan naabm al-Masige, kō ute naabm ken naade tēd se, naade aan jeege dala kō naade tēd rode aan gōk jee kaan naabm al-Masige. ¹⁴ Nakḡ naade tēd se ajenki kōkō taad eyo. Taa *Bubm sitange kic bo tēd roḡa aan gōk *kōdn Raa ken tēd kōkō kelē se. ¹⁵ Bin num nakgen se ōḡten 'lōksen taad eyo ken jee tēdn naabm Bubm sitange jaay tēd rode aan gōk jee tēdn naabm ute doobiḡ se. 'Bii ken biide 'nan se, Raa utu ade dabar do nakge tun ken naade tēdo se.

Pōl taad taa dubar ken naan ōj maakḡ naabiḡ ki

¹⁶ M'āḡ taadn dōkō daala, nam ōḡten kaakum aan gōk debm dērlē. Ken naase jaay 'Isaap kōki maam debm dērlē kic, num 'tookki aan gōk ken naase 'Isaapiḡki se, bin se ōḡumki maam kic m'ōkō rom kōkō. ¹⁷ Taar maam m'je m'āḡ taad se Mēljege bo undum kul eyo, nabo ken maam jaay m'ōkō rom se, maam se m'laadn aan gōk debm dērlē. ¹⁸ Aan gōk jeege dena lee

kōkō rode gen nakgen do *duni ki sum se, maam kic bo m'ōkō roma. ¹⁹ Kalē, naasen jee jeel-targe, jee dērlge se kic bo, naase 'Iserkdeki ute maak-raapo. ²⁰ Ken jeege tēdsen bulu, aansēn dala, ōj jise, kujunse, naade tēd rode magal cirse naase kō naade tōndse metn bise ki kic bo, naase se aasiḡki. ²¹ Taar m'taadiḡ se kōkō kic bo kōluma taa naaje se 'lōkō eyo gen tēdn aan gōk gen naade se. Num gaḡ ken deba jaay ōk nakḡ ken naan an kōkō ro ki se, maam kic m'ōkō nakḡ ken m'an kōm rom ro ki kici. Kese maam taad aan gōk debm dērlē bo taada. ²² Ken naade bo *Ebrege lē, maam kic m'ōkō Ebre. Ken naade bo gaan *Israelge lē, maam kic m'ōkō Israel. Ken naade bo metjil *Abraam lē, maam kic metjiliḡ. ²³ Ken naade bo kō naade jee tēdn naabm al-Masige se lē, maam se m'cirde naade se. (Gōtn se maam m'taad aan gōk debm dērlē bo taada.) Maam m'tēdo naaba m'ōkō naḡ tak tak, k'ōkōmoga dangay ki met dena, k'ōkōmoga ute mēje den aak eyo, met dena kōkō sum bo ey num 'lamo kōkō. ²⁴ Metn mii se, magal Yaudge ōkōmoga tak bo tōnd dōkōm ute mēje met sik-ōkō-kaar-jēnaḡ †. ²⁵ Metn kōkō 'lōkō k'ōkōmoga ute sirdi, jē-kalaḡ k'tundumo ute koa je 'lām kōkō, metn kōkō markaba tēfē kō maam m'ōkō maakḡ maane ki, jē-kalaḡ se m'tōodo kō m'leko maakḡ baar ki. ²⁶ Maam m'leedoga mēte met dena, m'nirlum tēfē gen gaḡ oolge se, jee boogge teecumo nirluma, taasum Yaudge teecumo nirluma kō jee ken Yaudge ey kic bo teecumo nirluma, maakḡ gēgerge tu se beer tēdumoga, do kōd-baarge tu se beer tēdumoga, do baar ki beer tēdumoga kō jee ken tēd rode aan gōk jeege doobm *al-Masi ki se kic bo, teecumo nirluma. ²⁷ Maam m'dabar m'tēdn naaba m'ōkō naḡ tak tak met dena, bi kaamum kic m'tōod eyo. Gōtn metiḡ se bo kōkōmoga kō maane kic bo kōkōmoga, met dena m'ōkō dim eyo, kuulu kōkōmoga kō kala kic bo aasum eyo. ²⁸ Dubargen kuuy kic bo utu, nabo m'ōkō taad ey sum. Daayum maam se m'isaap dena do *eglizge tu paac. ²⁹ Ken nam jaay ōkō ey se, m'aakiḡ se tēdumoga kōkō maam kic bo kōkōmoga kōkō. Kō ken nam jaay tēdga genaḡ oocga maakḡ *kusiḡ ki se, m'aakiḡ se tēdumoga kōkō aak eyo. ³⁰ Maam se m'je kōkō rom eyo num ken naase 'jeki maam m'ōkō rom tak kic num, m'ōkō rom do kōkōmoga ken baat se. ³¹ Raa ken Bubm Mēljege Isa, naan ken jeege lee kōkōmoga gen daayum daayum se, jeele maam se taad taar-kōkō eyo. ³² Do dōkō ken maam m'ingo maakḡ gēger ken Damas ki se, gaar taa naan gōtn ese roḡ Aretas, magal ken naan ōndiḡ maakḡ gēger ken ese se, tōnd jeege taa-doobge tu taa am kōkō. ³³ Gaḡ naade uun lōkō maakḡ baar ki kō uun kōkōmoga naagḡ durdur ki ute taa pēneter kō gōtn se, maam m'āḡ m'ōkō.

Nakḡ ken Mēljege teec naan Pōl ki kō taadiḡ metiḡa

12 Maam m'je kōkō rom eyo nabo naase lōkōmki m'ōkō rom tak. Nabo m'aakiḡ se kōkō ser eyo. Bōrse maam m'je m'taadn ute nakgen Mēljege teeco

† Maakḡ *Ko Taar ken Raa ēdo Musa ki se deba jaay tujga num, jēḡte tōndiḡ ute mēje cir ji si-kō.

naanum ki jaay taadumo metiŋ se. ² Maam m'jeele gaaba kalan debm *al-Masi se, borse okga baara sik-kaar-ככ, ככ gaabm se *Raa uun baansiŋ maakŋ raa ken raan cir paac paac, jaay bo ככ terlo. (Ken naan ook baa raan se ken utu roŋa lo ute roŋ eyo, maam m'jeel eyo, kese Raa bo jeele). ³ M'jeele, gaabm se Raa uun baansiŋga gctn naan ki mala (nabo ken naan ook baa raan se utu roŋa lo ute roŋ eyo, maam m'jeel eyo, kese Raa bo jeele) ככ ken naan jaay aan gctn naane se, naan booy taargen deel do ken debkilimi aŋ כŋ kaasn taad eyo ככ Raa undiŋ te kulu gen taadn naan se ey kici. ⁵ Ey num gen debm bin se, maam m'kŋkŋ roma, nabo gen maam maliŋ se, m'kŋkŋ rom do tŋgum ken baat se sum. ⁶ Ken maam jaay m'je tŋkŋ rom kic bo, maam m'kŋkŋ tedn debm derl eyo, taa taargen maam m'taad se, taar met ki. Nabo maam se m'je tŋkŋ rom eyo taa tŋkŋ jeege am kaakum aan gctn debm k'jeel jeel gctiŋa ככ am kŋkŋ maam bo ככ cir taar ken naade booyo teeco taarum ki ute nakgen naade aakum maam m'tedo se. ⁷ Taa nakgen Meljege teeco naanum ki jaay taadum metiŋ se, m'aakden se deel doa. Taa m'kŋkŋ tŋkŋ rom do nakge tun maam m'aakdeno ey se, Meljege ככ nakŋ aan gctn ככ m'kŋkŋ † maakŋ rom ki, ככ nakŋ aan gctn ככ se *Bubm sitange bo ככ m'kŋkŋ taa am dabara ככ am gaasn m'kŋkŋ rom eyo.

⁸ Met m'kŋkŋ maam m'leem ככ metn Meljege tu m'kŋkŋ nakŋ se ככ m'kŋkŋ naatn rom ki. ⁹ Num gan naan terlum ככ: «Bee maam m'tedi se bo, aasiga sum. Taa kaad ken naai m'kŋkŋ baat se bo, maam m'taadn tŋgum ute maradiŋ doi ki.» Bin bo maam se m'kŋkŋ roma do tŋgum ken baat se, taa al-Masi se taadn tŋgum dom ki. ¹⁰ Taa naan se bo do tŋgum ken baat se, ken k'naajuma, nakgen ככ ken aan dom ki, ken k'dabaruma, ken k'lee k'teecom nirluma, ken nakgen se jaay aan dom ki se, maam maakum raapo taa al-Masi se; taa kaad ken maam tŋgum baat se jaay bo, maam m'kŋkŋ tŋgum.

ככ saap do jee Kōrint ki

¹¹ Maam m'taadseno aan gctn debm derle se, ככ naan se naase bo ככ m'kŋkŋ taa tŋgum. Ey num naase bo jee ken amkiro magala. Ken naade jaay taad ככ maam se m'kŋkŋ ser eyo kic bo, naaden jee ken aak rode aan gctn *jee kaan naabm Isagen k'jeel jeel gctde se, ככ cirum eyo. ¹² Ken maam jaay m'iŋgo gctse ki se, naase ככ m'kŋkŋ maam se m'debm maakum deere, ככ m'aasiŋ do nakge tun paacŋ aan dom ki. ככ ute tŋgum Raa se, maam m'tedoga nakŋ-ככ ute nakgen deel doa. Ute nakgen maam m'ted se bo ken taadsen ככ maam se, debm kaan naabm *al-Masi. ¹³ Anum nakgen ken maam m'tedo *eglizge tun kuuy se, gctn naase ki kic bo maam m'tediŋoga. Nakgen ken maam m'tediŋo te gctn naase ki ey se, maam m'tond te metn dim gctse ki ey sum. Bin se m'tedsenga *kusiŋ la? Ken tedsega kic num, m'tedumki kalde gen ken maam m'tond metn dim gctse ki ey se! ¹⁴ Booyki m'asen taada: ter daala borse

† Nakŋ aan ככ m'kŋkŋ ara se taad ute ככ ken dabariŋ maakŋ roŋ ki.

maam m'daapga roma gen baa gctse ki gen k-m'kŋkŋ, ככ m'baa gctse kic bo maam m'je dimse eyo, num maam se m'je naase malinge ey num m'je dimse eyo. Taa bubge bo tus naka gendege tu ey num gaange bo, tus naka bubdege tu eyo. ¹⁵ Maam se ken m'ut jim paac taa naase kic num, maakum raapo. Deere, maam se m'je kutn jim sum eyo, nabo rom paac kic bo m'aŋ kedŋ taa naase. Anum ken maam jaay m'jese den bin se, naase kic amki ככ je baatn ne? ¹⁶ Naase l'jeelki maam se m'tond te metn dim gctse ki eyo. Nabo jee-gen metiŋge maakse ki se taad ככ maam se nakum meteke ככ maam m'aanseno kaan bo dala ey num maam m'iŋga dim gctse ki. ¹⁷ Maakŋ jeege tun maam m'kŋkŋ gctse ki se, deb kalan maakde ki se ככ jise la? ¹⁸ Maam m'daar metn Tit ki cir ככ m'kŋkŋ genaa kuuy ken maam m'taadseno taariŋ se ute naan. Ken Tit jaay iŋgo gctse ki se ככ jise la? Lo maam m'ute Tit se naabm ken naaje k'tedo se ככ saapje se tec naap ey la?

¹⁹ Taargen naaje k'raanseno maakŋ maktub ken ese se, naase l'saap ככ kaadn naane naaje k'je daapm taarje bo naanse ki sum. Bin eyo! Naaje se k'taadsen naan Raa ki aan gctn ken al-Masi jen ro ki ככ l'jeelki, jee maak-jejege, taargen naaje k'taadsen se, taa asen noogo aki ziidn baa ute naanse doobm al-Masi ki.

²⁰ Anum ken ככ maam m'beer se m'kŋkŋ kaadn ken jaay maam m'baa gctse ki se, m'asen ככ aan gctn ken maam m'jen ro ki eyo ככ naase kic le amki kaakse amki kŋkŋ aan gctn ken naase l'jenki ro ki ey kici. Maam m'je se m'asen ככ naase m'tedki ted dekeŋe ute naap eyo, m'tedki ted maak-kilimi ro naapge tu eyo, m'tedki ted taa mooyo ute naap eyo, l'niki ni ro naapge tu eyo, ככ k'kŋkŋ naap eyo, m'taadki taad taar iŋg kusu ro naapge tu eyo, l'magalki magal rosege eyo ככ ecki kec naap eyo.

²¹ Maam m'beer m'kŋkŋ ככ bii ken maam m'terl gctse ki kuuy daal se, Raam am ככ am ככ naanse ki. Maam m'beer m'kŋkŋ ככ, ken m'kaan gctse ki se, m'kŋkŋ jee kusiŋge dena ken terl te maakde do Raa ki eyo. Kaadn naane, naade utu iŋg ted nakŋ tuj debkili-mi naan Raa ki ככ lee ees naapa reŋ reŋ ככ ted nakgen jig eyo ken maakde jen ro ki. Taa naade se bo ken am ככ maam m'utu m'baa keeme.

Dejŋ ככ kaam m'kŋkŋ

13 Maam m'je baa gctse ki ככ ken ara se tedn gen k-m'kŋkŋ. Aan gctn ken Kitap taadni: «Gen kaakŋ metn taargen daanse ki se, ככ jeege dio ey le m'kŋkŋ m'tedn saadge . †» ² Ken maam m'iŋgo gen k-dige gctse ki se, jee ken tedo *kusiŋ deete ute kengen kuuy se, maam m'taaddenoga taada. Anum borse maam ככ ute naase se kic bo, maam m'taadden daala m'kŋkŋ: «Bii ken maam m'baa gctse ki se maam m'ade ככ eyo.» ³ Ute doobm maam se, maa naase je aki jeele, kese aan gctn *al-Masi mala bo taada. l'jeelki, daanse ki se, al-Masi se tŋgum baat eyo, num naan se ted naaba ute tŋgum. ⁴ Deere, Isa al-Masi se ככ roŋ k'tup k'taadsen ro kaag ki aan gctn debkilim ken tŋgum gctn se. Num ute

†† Aak Dt 19.15.

טָכְנָה *Raa se, naan duroga daan yoge tu כּ כּ בִּרְסֵה naan utu ing zεεε. Anum naaje kic num k'דכּגא ute naana. Ken k'ljaakje se, naaje kic num aan גכּ jee טכּגדֵה baata nabo naaje j'asesin taada, naaje se j'ing k'דכּגא ute al-Masi se ute טכּגה Raa.

⁵ Naase aakki rose jiga כּ כּ טכּדכּי μετν rose jaayo, ken naase bo aalkiga maakse do al-Masi ki deer num, naase kic bo aki jeele. †Jeelki ey la ken Isa al-Masi jaay utu maakse ki se? Ken naase jaay aak כּכּי te μετν rose jig ey num, βεεε, naase †took aalki te maakse do Isa ki eyo. ⁶ Maam m'saapm מ'כּכּי naase utu aki †jeele כּ כּ naaje †k'taadsesingā nakη ken naase anjenki kaakη jeel ro ki se. ⁷ Naaje k'טכּד μετν Raa se k'je aki כּכּדנ dose ro kusin ki. Naaje se ken jeege bo aakje aan גכּ jee ken taad taar μετ ki ey kic num, naaje k'je j'asen kaakη naase aki טכּדנ nakη βεε. ⁸ Taa naaje se j'אη כּחη kaasn gen טכּדנ nakη ken baa kalan ute taar μετ ki ey se, num naaje se j'כּי טכּגכּ gen taadn taar μετ ki sum. ⁹ Kaad ken jaay naase †טכּגכּי, כּ כּ naaje טכּגכּי baat se, kεse naaje maakje raapo. Kεse bo כּלֵה naaje k'טכּד μετν Raa, taa asen τεrl daapm rose gen kaal maaksen

do naan ki. ¹⁰ Taa naan se bo ken maam m'דכּא ute naase kic num, m'raansen maktubm se taa bii ken maam m'aanga gτse ki se, ute טכּגה ken Meljege εdum se, m'asen טכּדנ כּחη ey sum. Taa טכּגה naan εdumsin se, gen kutn jeege eyo, num gan gen noogh jeege †ziidn baa ute naande.

פּוֹלֵס taad nan taariḡa כּ כּ טכּדֵדנ טכּגֵה

¹¹ Genaamgen doobm *al-Masi ki, בִּרְסֵה do taar טכּלִינּי ki se, m'je m'asen taadn מ'כּכּי: ingki ute maak-raapo, †טכּדכּי βεε †baaki ute naanse, εדכּי kaay kaama naapge tu, כּכּי taarse kalan כּ כּ ingki ute lapia. כּ כּ Raa debm je jeege כּ כּ εדדנ lapia se, †king ute naase. ¹² Ken †baaki baa טכּדנ טכּגֵה se, †baam †טכּכּי naapa כּ כּ aayki ciil naapge †. Jee Raagen doobm al-Masi ken gτtn ara paac se, kic bo טכּדסנ טכּגֵה. ¹³ כּחη βεε gen Meljege Isa al-Masi, maakje gen Raa כּ כּ tum ken *Nirl Salal lee tum jeege se, †טכּדנ ute naase.

† Jeegen פּוֹלֵס raarḡden se, ken naade baa baa טכּדנ טכּגֵה naapge tu se, baam טכּכּי naapa כּ כּ aay ciil naapge.

Galat

Kupm metn taar taadjeki doobm gen dooy maktubm ken Pɔl raanɔn eglizn Galat ki

Maktubm ken Pɔl ɔl jeege tun Galat ki se, kese naan raanɔn jee al-Masige tun taa naan Galat ki ɔɔ taa naan Galat se naan maakɔn taa naan Turki ken bɔrse, ɔɔ naan se kaam kaam kooko. Maakɔn lee mertiɔn ken gen k-dige tu ɔɔ ken gen k-mɔɔge tu se bo, Pɔl tɛdo naaba jaay tɔndo eglizgen metiɔge se. Num gan gɔtn metiɔn ki se, jee kuuy baado taadden taar kuuyu. Aan gɔɔ den eglizge se, eglizn gen taa naan Galat kic bo ɔɔk Yaudgen aalga kaal maakde do Isa ki ɔɔ ute jee uuno doobm raagen kuuy kici. ɔɔ Yaudge se naade iɔg do Ko Taar ken Raa edo Musa ki. Kese bo ken lee gaasde gen kɔsn ute jee uun doobm raagen kuuyu ɔɔ ute jee ken tɔj te pɔnd ey se. Jee ken taarde baa ute Pɔl ey se, saap ɔɔ jee al-Masige paac se, k'l'iɔng do Ko Taar ken Raa edo Musa ki se ram jaay bo k'kaal maakde do Isa al-Masi ki. Num gan taar naade se tec ute gen Labar Jigan gen Isa al-Masi se eyo. Taa naan se bo Pɔl raan jee al-Masige tun Galat ki taa aden kɔnd doob ki.

Pɔl raan ɔl ɔɔse *eglizge tun taa naan Galat ki (Rm 1.1-7)

1 Maktubm se maam Pɔl bo m'raanɔseni, maam ken *debm kaan naabm Isa al-Masi ey num nam bo bɛɛr ɔɔdum eyo ɔɔ debkilimi bo ɔlumo eyo; num Isa *al-Masi mala ute *Raa Bubu ken duriɔn daan yoge tu, naade se bo ken ɔlumo. ² Maam ute genaagen gɔtn ara, k'tɛdsen tɔɔse naase jee eglizge tun taa naan Galat ki. ³ ɔɔn Raa Bubjege te Meljege Isa al-Masi asen tɛdn bɛede ɔɔ asen kɛdn lapia. ⁴ Isa al-Masi se ed roɔn *serke taa *kusiɔnjege taa ajeki kɔɔdn dojege maakɔn nakge tun jig eyo do *duni ki ara. Naan tɛdiɔn se aan gɔɔ Raa Bubjege maakɔn jen ro ki. ⁵ Bin se Raa se daayum *k'nookiɔki. *Amin.

Labar Jiga kalan tak (Gal 3.1-5, 4.9-20, 5.1-12)

⁶ Ken maam booy labarse se taar se ɔkum taad eyo! Raa ken danɔseno ute bɛɛ *al-Masi ken tɛdseno ɔɔ gan yɔkɔd bin sum bo, naase l'ɛsɔnki ute Labar Jigan gen Isa al-Masi se naatn ɔɔ l'ɛrlkiga naaga Raa ki ɔɔ uunki-ga labar jigan kuuy, ⁷ m'laakiɔn se aan gɔɔ Labar Jigan kuuy utu. Num labar jigan kuuy se bɛɛɛ, gɔɔ. Nabo jee kuuy maakse ki se je an tujɔn ute Labar Jigan gen al-Masi se. ⁸ Num ken nam kuuy jaay baado taadsen labar jigan kuuy ken tec ɔɔ ken maam taadsesiɔn ey se, ken tɛdn naaje, ey lɛ *kɔdn Raa bɔɔy raan kic bo, Raa an naamiɔn! ⁹ Naaje k'taadsenoga, tɛr bɔrse m'as-esiɔn taadn dɔɔk daala, nam kuuy jaay baado taadsenga labar jigan ken tec aan gɔɔ ken naase l'booyiɔkiro ey se, nam bin se, ɔɔn Raa an naamiɔn!

¹⁰ Anum bɔrse m'raanɔsen bin se, m'lje jikilimge bo am tɔɔm lɔbu Raa lɛ? Maam m'lje jikilimge bo am tɔɔm eyo.

Ken m'lje jikilimge bo am tɔɔm num, maam kɔn tɛdn debm tɛdn naabm al-Masi eyo.

Labar Jiga ken Pɔl lee taad jeege tu (NJKN 22.3-16, 26.9-20, 9.1-20,23,30)

¹¹ l'Booyki genaamge m'asen taada: Labar Jigan gen Isa *al-Masi maam taadseno se taar se iɔn gɔtn debkilim ki eyo. ¹² Taa taar se, maam booyiɔn gɔtn debkilim ki eyo, ɔɔ nam bo dooyum eyo, num gan Isa al-Masi mala bo teec naanum ki ɔɔ taadumo metiɔn.

¹³ Naase mala l'jeelki kingum do dɔkiɔn se paac, ken maam lee do doobm Yaudge tu se. Kaad ken se, maam lee m'dabaro dena *eglizn gen Raa, ɔɔ m'lje doobm m'adeno kutu. ¹⁴ Maakɔn metjilum ki, ute parumgen k'lee doobm Yaudge tu se, maam bo debm ken m'ɔkiɔn ɔɔn dena m'cir jee metiɔge. Taa do doobm bubjege tu se maam bo debm m'iɔng dɔɔk maakum ro ki. ¹⁵ Raa ken bɛɛr ɔɔdumo maakɔn koyum ki se, danɔmo ute bɛɛnɔ taa m'an jeeliɔn, ɔɔ gan kaadn Raa jen ro ki jaay aan se, ¹⁶ ɔɔ tɛr taadum m'jeelga Gooniɔn taa m'an taadiɔn jeege tun Yaudge eyo. Naan ken se naar maam m'baa m'ɔnd te metn nam gam ey sum. ¹⁷ Gan kaad ken se maam m'baa m'aano te Jeruzalem ki eyo gen kaakɔn *jee kaan naabm Isa al-Masigen aalo maakdege deet do maam ki se; num gan maam gaan m'baa taa naan Suge tu ɔɔ m'ɔk m'ɛrl baado maakɔn geger ken Damas ki.

¹⁸ M'ɛd baara mɔɔ jaay baa Jeruzalem ki, taa k'baa jeel naapa ute Pier. Gɔtn se maam m'iɔngo bii sik-kaar-mii ute naan tɛɛ. ¹⁹ Gɔtn se maam m'laako Jak kaliɔn ki gena Meljege Isa al-Masi, ey num m'baa m'laak te *debm kaan naabm Isa al-Masi gam kuuy ey sum. ²⁰ Raa jeele taar maam m'raanɔsesiɔn se, taar met ki.

²¹ Ter maam m'liin m'baa taa naan Siri te gen Silisi.
²² Nabo eglizgen taa naan Jude ki ken gen al-Masi se aakum te bii kalan eyo. ²³ Naade booy booy sum bo do debm lee dabarjekiro do dakiin se, borse aalga maakin do Isa ki do baagga taadn taar Isa al-Masi jiga se jeege tu; ey num taar se bo ken do dakiin naan je an tuj se.
²⁴ Ken naade jaay booyo taar maam se, naade doom Raa taa maama.

Pɔl ute *jee kaan naabm Isa al-Masige kuuy
 (NJKN 15.1-29)

2 Ter ken ted baara sik-kaar-do jaay aas se, maam te Barnabas do m'kɔl Tit kici k'lerl k'baa Jeruzalem ki telɛ. ² Ken doom baa se, taa *Raa bo teec naanum ki do taadum do m'baao. Ken j'laan se, maam te magalge se, j'liik k'ɔkɔ ɛɛs ki do gɔtn se, maam taadden Labar Jigan gen Isa *al-Masi ken maam lee taad jeege tun Yaudge ey se, taa maam m'je naabum m'ted ted se l'kutn ɛer eyo. ³ Debum Tit se naan kɔd Grek †, gan te naan se kic bo naade tedin te taa doom eyo taa *kɔn pɔndɔ. ⁴ Jeege ted rode aan do naade bo genaagen doobm al-Masi ki se bo, baadoga maakjege tu. Naade deek do bɛɛki num j'lan kɔn pɔndɔ. Jee se goon endo maakjege tu se je kaakɔ do di jaay naajege j'ɔnki do-jege te Isa al-Masi. Taa naade je ajeki tedn bulu daala do *Ko Taar ken Raa edo Musa ki. ⁵ Jee se naaje j'ɔnde te doob eyo do taarde le k'took te eyo. Taa naaje k'je Labar Jigan gen Isa al-Masi ken met ki se, naade an kɔn tuj eyo, num doonki l'king maakse ki do gɔtn ki. ⁶ Jee ken j'laakde j'ɔn jee magal se, magal naade se maam m'an dim eyo: taa naan Raa ki se jeege paac aas kaasa. Jee se maam taadden Labar Jigan gen Isa al-Masi ken maam lee taad jeege tu se. Num naade se do taadum te taar dim kuuy ey sum. ⁷ Gan naade jeelga Raa se edumga taarin aan do ken edo Pier ki se kici. Maam ki naan taadum do m'baa taadn Labar Jiga jeege tun Yaudge eyo, aan do Pier baa taad Labar Jiga, Yaudge tu se. ⁸ Taa Raa ken do Pier ted *debm kaan naabm Isa al-Masi, gen baa taad Taarin Jiga Yaudge tu se, naan bo debm doom maam kici, m'tedga debm kaan naabm Isa al-Masi, gen baa taadn Taarin Jiga se jeege tun Yaudge eyo. ⁹ Gɔtn se Jak, Pier, Jan, ken jee Raage jeelde aan do jee magaldege se, naade se kic bo jeele Raa se edumga naabin jim ki. Taa naan se bo naade do jide do jije maam te Barnabas. Kɛse je deekɔ do taarje tum tedga kalan. Gɔtn se naaje j'liin k'baa taadn Labar Jigan gen Isa al-Masi se jeege tun Yaudge eyo do naade le, baa taad Yaudge tu. ¹⁰ Naade taadjen naka kalan sum bo gen tɛda. Naade deekjen do k'saapm do jee daayge tun Jeruzalem ki. Kɛse bo nakɔ ken maam m'ɔn dirigin te eyo.

Pɔl mooy Pier

¹¹ Bii kalan se, Pier baado kaakɔ jee Antioch ki; bii se maam taadinsin tal naan jeege tu, taa nakɔ naan ted se jig eyo. ¹² Ey num Pier se lee do do te genaagen

† Grekge se naade do pɔnd eyo.

doobm *al-Masi ken Yaudge eyo. Num gan Yaudgen iin do gɔtn Jak ki jaay aan se, Pier aakde se iik do ɛɛs ki, baate doon te naade taa naan beer beer jeege tun se. ¹³ Yaudgen metinge ken doobm al-Masi ki se kic bo ted maakdege di di aan do Pier se, do Barnabas kic bo ted aan do naade. ¹⁴ Ken maam m'laakde jaay naade lee ute ken met ki eyo do Labar ken Jiga se, maam taad Pier ki naan jeege tu paac m'ɔkɔ: naai ken kɔd Yaud jaay ing aan do jee Yaudge ey se. Gen di jaay naai l'taad jeege tun Yaudge eyo do tedn aan do Yaudge se?

Jeege se aalga maakde do *al-Masi ki jaay bo kɔn kaaja

¹⁵ Naaje se k'metjil Yaudge, anum naaje se k'tec aan do metjil jeege Yaudge eyo ken jee *kusinge se. ¹⁶ Ken bin num naaje k'jeelki, debm ken Raa aakin bɛ naan ki se debm ken aal maakin do nakge tun Isa al-Masi tedo se, ey num debm ken ing do *Ko Taar ken Raa edo Musa ki se eyo. Taa naan se bo naaje k'j'laalki maakjege do nakge tun al-Masi tedo se kici, taa Raa ajeki kaakɔ kaamin ki se aan do jee aak bɛɛ. Num ken ajeki tedn j'laki kaakɔ bɛɛ naan Raa ki se Ko Taar ken Raa edo Musa ki eyo, ey num te Ko Taar ken Raa edo Musa ki se nam jaay l'tedn aak bɛɛ naan Raa ki se do. ¹⁷ Ken naaje Yaudge kic bo ken k'je j'laki ted jee aak bɛɛ naan Raa ki se, j'laki kaal maakje do al-Masi ki jaayo. Ken k'tedki bin se naaje k'teckiga aan do jee kusingen ing baa se paac se. Ken bin num al-Masi se do k'jekiga maakɔ kusing ki la? Anum do. ¹⁸ Bin eyo ken maam jaay m'kɔl terl gen king do Ko Taar ken Raa edo Musa ki ken maam resinoga res se num, kɛse maam mala bo m'ɔkɔ doo dom ki. ¹⁹ Gen king do Ko Taar ken Raa edo Musa ki se, maam se aan do debm ooyga kooyo. Nakgen se jaay paac aan se taa maam m'king gen Raa. Taa do dakin k'ɔkɔ Isa al-Masi ro kaag ki se, maam se aan do m'ooyga kooy †† ute naan. ²⁰ Taa naan se ken maam m'ing se, Isa al-Masi bo ing maakum ki. Ken borse kingum do naan ki se, maam m'laal maakum do Goon Raa ken jema, do roon ooy taa maama. ²¹ Bɛɛ Raa se maam m'lan kɔn tedn nakɔ ɛer eyo; taa maam se m'kɔn terl gen king do Ko Taar ken Raa edo Musa ki se ey sum. Ken debm jaay je tedn aak bɛɛ naan Raa ki te Ko Taar ken Raa edo Musa ki se num, kɛse je deekɔ do kooy al-Masi se, nakɔ ɛerɛ.

Jeege uun *Ko Taar ken Raa edo Musa ki ute jeege aal maakde do Isa *al-Masi ki

(Rm 4, 8.14-17)

3 Naase jee taa naan Galat ki, naase se jee derlge, naan jaay bisen dose se? Ey num taa kooy Isa al-Masi ro kaag ki se l'taad k'ɔkɔsenga metin pak pak. ² Naka kalan tak sum bo maam m'je do metse: l'taadumki tu metin *Nirl Raa ken *Raa edsen se, taa naase ingki do Ko Taar ken Raa edo Musa ki bo doonki do bu Raa edsesin se taa naase l'booykiga Labar Jigan gen Isa al-Masi se do aalkiga maakse do ki se le? ³ Ken

†† Kooy ese se kooy deer eyo num je deekɔ do debm gaanga gen tedn Ko Taar Raa Yaudge se.

ɔlse 'derlki bin se tap bo ne di? Naase uunkiro metiŋ te ɔɔŋŋ gen Nirl Raa, num gen di jaay ɔɔrse je aŋki naŋ te ɔɔŋse mala se? ⁴ Ijeelki nakŋ aan dose ki paac se, naase 'saapiŋki num ɔɔki nakŋ Raa tedsen se ɔer ɔe ne? ɔɔɔ, maam jeele nakŋ Raa tedsen se ɔer eyo! ⁵ Raa bo edsen Nirlina ɔɔ tɔd nakŋ-kɔɔbge dena daanse ki! Naan tɔdiŋ se taa naase iŋŋki do Ko Taar ken Raa ɔdo Musa ki ɔɔbu taa 'booykiga Labar Jigan gen Isa al-Masi ɔɔ aalkiga maakse doŋ ki ɔ?

Jee took aal maakde do Isa ki se bo tɔdga gaan *Abraamge

⁶ 'Booyki! Kese bo taar ken Kitap taado ro Abraam ki ɔɔ: *Abraam se, aal maakiŋ do Raa ki ɔɔ Raa se aakiŋ debm daan ki*. ⁷ Bin se m'je aki jeele jeegen paac jaay aal maakde do Raa ki se, naade se bo tɔdga metjil gen Abraam. ⁸ Kitap taad ɔɔ: bii kalan jeegen Yaudge ey se utu kaal maakde do Raa ki, taa Raa utu tooko aden tɔdn jee aak bɛɛ naaniŋ ki. Taa naan se bo Abraam booyo do dakiŋa Labar Jiga ken Raa taadiŋo ɔɔ: *Ute metjil naai se, maam m'tɔdn bɛɛ jil jeege tun do naan ki paac*. ⁹ Abraam aal maakiŋ do Raa ki ɔɔ Raa tɔdiŋ bɛɛŋa. Bin se jee aalga maakde do Raa ki ute Abraam se, Raa aden tɔdn bɛɛŋ ki.

¹⁰ Num jee saap ɔɔ naade iŋŋ do *Ko Taar ken Raa ɔdo Musa ki kaliŋ ki sum bo ɔɔ aasga se, naade se Raa utu aden kɔŋŋ ɔɔɔ dode ki, taa Kitap taad ɔɔ: *Debm ken jaay ɔŋ tɔd te Ko Taar ken Raa ɔdo Musa ki aasiŋ te kart doobiŋ ki ey se, Raa aŋ kɔŋŋ ɔɔɔ doŋ ki*. ¹¹ K'jeelki, debm jaay iŋŋ do Ko Taar ken Raa ɔdo Musa ki sum bo ɔɔ tɔdn aak bɛɛ naan Raa ki se, ɔɔɔ, taa *Debm daan ki se debm aal maakiŋ doŋ ki; naan se bo debm 'lɔŋ *kaajŋ gen daayum* ¹². ¹² Gan debm iŋŋ do Ko Taar ken Raa ɔdo Musa ki ute debm aal maakiŋ do Raa ki se, dim ade tum se ɔɔɔ, taa Kitap deek ɔɔ: *Ko Taar ken Raa ɔdo Musa ki se, debm ken tɔdiŋga te doobiŋ aas kart jaay bo kɔŋ kaaja*. ¹³

¹³ ɔɔrse, naaje j'aki j'ingki te do Ko Taar ken Raa ɔdo Musa ki te doobiŋ eyo, jaay *al-Masi baado ooy taa naajege se. Ken naan ɔŋ roŋ k'lɔɔlɔŋ se taa ajeki dugŋ dojege, gen ken Raa naamjekiro. Taa naan se bo Kitap taad ɔɔ: *Debm ken k'lɔɔlɔŋ k'lɔɔariŋ ro kaag ki se, kese debm ken Raa naamŋga naama*. ¹⁴ ¹⁴ Isa al-Masi tɔd bin se, taa bɛɛ ken Raa taad ɔɔ tɔdn Abraam ki se taa jeegen Yaudge eyo kic bo 'lɔŋ kici. Taa naan se bo naaje j'aki 'lɔŋ *Nirl Salal ken Raa taad ɔɔ ajeki kɔda, taa naaje k'l'jaalkiga maakjege do naan ki.

*Ko Taar ken Raa ɔdo Musa ki se 'lɔŋ tujŋ bɛɛ ken Raa ɔɔ tɔd se eyo

¹⁵ Genamge, 'booyki m'lasen taadn nakŋ ken jeege jeeliŋ jeel paac. Ken jeege jaay ɔkga taasa ɔɔ ɔɔɔkga taarde kalan se, nam kuuy kɔŋ kol taariŋ maak ki eyo. ¹⁶ Te Raa kic bo bini. Do dakiŋ Raa taadga taad ɔɔ tɔdn bɛɛ *Abraam ki te metjiliŋa num deek te ɔɔ metjiliŋe

† Aak Jen 15.6. †† Aak Jen 12.3. ‡ Aak Dt 27.26. †† Aak Aab 2.4. †† Aak Lb 18.5. ††† Aak Dt 21.23.

tu eyo. Num gan metjiliŋ ken naan taadn se taad ute deb kalan sum ɔɔ naan bo *al-Masi se. ¹⁷ Kese bo nakŋ maam saapiŋ m'je m'lasen taada: Raa naan *dɔɔ te Abraam se, tɔd baara kaar-ɔɔ-te-sik-mɔɔ jaay Ko Taar ken Raa ɔdo Musa ki se aana. Bin num Ko Taar ken Raa ɔdo Musa ki se kɔŋ tujŋ dɔɔkŋ ken Raa dɔɔko ute Abraam jaay taadiŋ ɔɔ aŋ tɔdn bɛɛ se eyo. ¹⁸ Ken Raa jaay je tɔdn bɛɛŋ jeege tun iŋŋ do Ko Taar ken Raa ɔdo Musa ki sum num, kese je deekŋ ɔɔ bin se bɛɛ ken naan taado ɔɔ tɔdn jeege tun se tɔd ey sum. Anum Raa se taado maak-jeŋ Abraam ki taa naan taadga taada ɔɔ utu aŋ tɔdn bɛɛŋa.

Taa di Raa ɔdo *Ko Taara Yaudge tu

¹⁹ Ken bin num Raa taado Ko Taara Yaudge tu se gen di? Raa taaddeno se taa j'aki jeel nakŋ *kusiŋa bini metjil *Abraam ken Raa taadno se kaana. Naan se bo debm ken Raa taad ɔɔ aŋ tɔdn bɛɛŋ se. Ken Raa taado Ko Taara Yaudge tu se, naan ɔdiŋo ji kɔdn Raage tu ɔɔ naan ɔlo nam bo tɔdiŋ debm doobiŋa. ²⁰ Anum ken Raa taad ɔɔ tɔdn bɛɛ Abraam ki se, naan mala bo taadiŋ te taariŋa, ɔl te debm doobm gam eyo; ɔɔ Raa se kalan lak.

²¹ Bin se je deekŋ ɔɔ Ko Taar ken Raa ɔdo Musa ki ute bɛɛ ken Raa ɔɔ tɔd se tum ey la? Anum ɔɔɔ, bin eyo. Ken Ko Taar ken Raa ɔdo Musa ki jaay ɔd kaaja jeege tu num, jee uun doobm se kaadn naane tɔdga jee aak bɛɛ naan Raa ki. ²² Num gan Kitap taad ɔɔ jee do naan ki paac se iŋŋ maakŋ kusiŋ ki. Taa naan se bo Raa tɔd bɛɛŋa ute nakŋ ken Isa *al-Masi tɔdo se, do jeege tun aal maakde doŋ ki.

²³ Kaad ken jeege ɔŋ te doobm kaal maakde do Isa al-Masi ki ey se, Ko Taar ken Raa ɔdo Musa ki se ɔɔɔbje-ki aan ɔɔ jee dangayge. Naaje k'l'ingkiro do Ko Taar Raa ken ese bini Raa baado taadjeki doobm gen kaal maakjege do nakŋ ken Isa al-Masi tɔdo se. ²⁴ Anum Ko Taar ken Raa ɔdo Musa ki se ɔɔɔbjekiro bini Isa al-Masi aan ro ki. Taa naan se bo, Isa baado se taa j'aki tɔdn jee aak bɛɛ naan Raa ki, taa naajege j'laalkiga maakjege do nakge tun naan tɔdo se. ²⁵ ɔɔrse, kaadn j'anki kaal maakjege do nakge tun al-Masi tɔdo se, aanga. Bin se Ko Taar ken Raa ɔdo Musa ki se ɔk ɔɔɔ dojege tu ey sum. ²⁶ Taa naasen paacŋ aalkiga maakse do nakge tun Isa al-Masi tɔdo se, 'tɔdkiga gaan Raage. Taa naan se, naase 'tɔdkiga kalan ute Isa al-Masi.

²⁷ Deere, naasen paacŋ jee *k'batizsega te ro al-Masi se, 'tɔdkiga aan ɔɔ naan. ²⁸ ɔɔrse nam te metiŋ ɔɔɔ, ken naai bo kɔd Yaud, ken kɔd Yaud eyo, tɔd dim eyo; ken naai bulu, ken bul eyo kic bo tɔd dim eyo. Ken naai menda, ken gaaba tɔd dim eyo paac. Taa te Isa al-Masi se naase paac 'tɔdkiga kalan. ²⁹ Ken naase jaay 'tɔdkiga jee al-Masige num, kese naase 'tɔdkiga metjil Abraamge. Taa naan se, naase utu aki kɔŋ bɛɛ Raa, ken Raa taad ɔɔ tɔdn Abraam ki te metjiliŋ ki se.

Naaje k'bulge ey sum

4 Kése bo nakɲ maam saapin m'je m'asen taada: goono jaay utu baat num, booy taar jeege aan ɔɔ bul booy taar meliɲa. Ey num nakge paac kaam jɲa. ² Num ganɲ ken naaɲ utu goon ɔɔ se, jeege bo aakinɲ doɲ ki ɔɔ dejiɲa; naaɲ aden booy kuun taarde bini 'kaan kaad ken bubinɲ mala jen ro ki. ³ Naajege kic bo j'ingkiro aan ɔɔ gaangen sɛɛm se, nakgen ɔɔ ɔɔ do *duni ki se tɛdjekiro bulge. ⁴ Ganɲ kaadn *Raa taadn jaay aan se, Raa ɔlo Gooninɲ do naaɲ ki. ɔɔ naaɲ se menda bo oojiɲa ɔɔ inɲo do *Ko Taar ken Raa ɛdo Musa ki, ⁵ taa dugɲ do jeege inɲ maakɲ bul ki do Ko Taar ken Raa ɛdo Musa ki se. Ute naaɲ se bo j'aki tɛdn gaan Raage. ⁶ Nakɲ ken taad ɔɔ naase 'tɛdkiga gaan Raage se, taa Raa ɔloga Nirl gen Gooninɲ maakse ki ken danɲ ɔɔ *Abba*. Abba se je deekɲ ɔɔ: *Bua*. ⁷ Bin se bɔrse naai bul ey sum, num 'tɛdga goon Raa. Aan ɔɔ naai 'tɛdga gooninɲ se, Raa ute bɛɛɲ se utu ai kɛdn nakɲ naaɲ ɔɲ geniɲge tu se kici.

Pɔl uun nirlinɲ do jee Raage tun Galat ki

⁸ Do dɔkinɲ ken naase 'jeelki Raa ey bɔrt se, naase ingkiro bul maragge, num ganɲ maragge se raagen deer eyo. ⁹ Num bɔrse naase 'jeelkiga Raa, ey le m'deekɲ m'ɔɔ Raa jeelsega naase, num taa di jaay naase 'terlki daala do nakge tun ɔɔ ɔɔ do naaɲ ki ara ɔɔ ken ɔɔ sɛr ey se. Naase 'je aki terl king bulu do nakge tun se daal la? ¹⁰ Taa naase 'taadki ɔɔki biigen metiɲge bii *serke, laapgen metiɲge ɔɔki gen serke, kaadgen metiɲge ɔɔki gen serke, ɔɔ baargen metiɲge kic bo ɔɔki gen serke. ¹¹ Nakɲ naase 'tɛdki se ɔlum beere maakum ki, taa maam m'je naabm maam m'tɛdinɲ daanse ki se kutn cɛr eyo.

¹² Genaamge m'leemsen ɔɔ: bɔrse maam tɛdga aan ɔɔ naase se, naase kic bo 'tɛdki aan ɔɔ maama. Ey num naase le 'tujumki te dim eyo. ¹³ Naase 'jeelki, ken maam m'inggo daanse ki se, kaad ken se maam m'ɔɔ. Naaɲ ken se bo, maam m'taadseno Labar jigan gen Isa *al-Masi se deet deet. ¹⁴ Naase 'dabarkiga taa maama ken maam ɔɔ se. Num ganɲ te naaɲ se kic bo, naase 'baatumki te eyo ɔɔ 'rɛsumki te eyo. Anum naase ɔkumkiro aan ɔɔ *kɔdn Raa, ɔɔ aan ɔɔ Isa al-Masi mala. ¹⁵ Kaad ken naane se naase maakse 'raapo; num taa di bɔrse naase maakse 'raap ey se! Ey num m'jeele ken m'inggo maakse ki se, ken ɔɔki doobm ken jaay aki toodn kaamsege amdekiro kɛd kic num, kaadn naane ɛdumdekiroga. ¹⁶ Num bɔrse ken m'taadsen taar met ki se bo, m'delga debm taamooyse la?

¹⁷ Jee ken taadsen taar met ki ey se, je aki baa te naade. Num maak-saapm naade se, maak-saapm jig eyo. Ganɲ ken naade tɛd bin se je ajeki gaanɲ te naapa, taa naase aki baa te naade. ¹⁸ Bɛɛki se, ɔɲki jeege jaay taarden naade taad se met ki num, dɔɔki taarse daayum ute naade. Ken maam ɔɔ kic num, bɛɛki se, taar se bo naase aɲki kɔɲ maakse ki daayum. ¹⁹ Gaan

maak-jemge, 'booyki m'asen deeke: maam se tɛr dabar dabar daala aan ɔɔ mend baa koojo. Dubar ken maam dabar taa naase se, maam m'je bini naase aki tɛdn aan ɔɔ al-Masi. ²⁰ Maakum ki se m'je m'tɛdn te naase jaay, m'jeel doobm taadiɲa, ey num bɔrse se taar se ɔkum taad eyo.

*Dɔɔki kaam dio ken Raa dɔɔ te jeege

²¹ 'Deekumki tu, naase jeege 'jeki ɔɔki aki king do *Ko Taar ken Raa ɛdo Musa ki se: Ko Taar se naase 'jeel ɔɔki metiɲ deɲ? ²² Kitap deek ɔɔ *Abraam se ɔɔ gaangen gaabge dio: ken kalanɲ bulinɲ bo oojinɲ ɔɔ ken kalanɲ goon mend gendiɲa. ²³ Goon ken bulinɲ bo oojinɲ se, j'oojinɲ aan ɔɔ gaangen baa se paac. Ganɲ goon gen mend gendiɲ se koojinɲ tec te bin eyo. Anum goon se, Raa mala bo taadga taad Abraam ki ɔɔ utu aɲsinɲ kɛda. ²⁴ Raa je ajeki taadn te doobm nakgen deel se, naaɲ je deekɲ ɔɔ, mendgen dio se tec aan ɔɔ dɔɔki kaam dio, ken Raa dɔɔ te jeege. Agar, mendinɲ ken bulu se, tec aan ɔɔ dɔɔki Raa dɔɔki te *Musa do ko ken Sinai. Num gaan Agarge se j'oojden bo bulge. ²⁵ Agar, se naaɲ aan ɔɔ ko Sinai ken ute taa naaɲ Suge tu se. ɔɔ tɛr naaɲ aan ɔɔ Jeruzalem ken utu inɲ bɔrse se, taa jeege inɲ maak ki se naade bulge do Ko Taar ken Raa ɛdo Musa ki se. ²⁶ Num ganɲ Jeruzalem maakɲ raa ki se, jeege inɲ maak ki se, naade se bulge eyo. Kése bo naaɲ naajege ɔɔ naaɲ se bo aan ɔɔ konjege. ²⁷ Taa Kitap taad ɔɔ:

Naai mend, mendkarta raap maaki, naai ken bii kalanɲ naam te dubar kooj ey se ɔɔ nirlɲ, taa mend ken gaabinɲ resinɲga res se utu 'kɔɲ gaange den cir mend ute gaabinɲ †.

²⁸ Genaamge, bɔrse se naase 'tɛdkiga gaan Raage mala, aan ɔɔ Isakɲ ken Raa taado do dɔkinɲ Abraam ki, ɔɔ te aɲsinɲ kɛd se. ²⁹ Num ganɲ goon k'l'oojinɲ aan ɔɔ gaangen baa se paac se, lee dabaro goon ken j'oojinɲ te ɔɔki *Nirl Raa se. Bɔrse kic bo utu bin kici. ³⁰ Num 'saapki tu Raa tap bo taad ɔɔ di maakɲ Kitap ki: *'Tuur mend bulu se ute gooninɲ naata. Taa goon mend bulu se kɔɲ kɔsn kaagɲ bee tɛɛ ute goon mend gendi se eyo.* †³¹ Bɔrse genaamge, naajege se k'gaan mend ken bulu se eyo. Num ganɲ k'tɛdkiga aan ɔɔ gaangen gen mend gendiɲ se.

ɔɲte 'kɔɲki rose j'asen tɛdn bulge do *Ko Taar ken Raa ɛdo Musa ki

5 *Al-Masi se ɔɔjekiga dojege deer deer. Bin num, daarki ɔɔki ɔɔ ɔɲte 'kɔɲki nam asen 'tɛdn bulu daala.

² 'Booyki! Kése maam Pɔl bo m'deekseni: ken naase jaay je aki tɔɲ ɔɔndɔ num, nakɲ al-Masi tɛdsen se 'tɛdga nakɲ cɛɛ. ³ 'Booyki m'asen taadn daala: debm jaay je *kɔɲ ɔɔndɔ se, bɛɛki num, Ko Taar ken Raa ɛdo Musa ki se naaɲ aɲ tɛdinɲ aas kart. ⁴ Bin se naase jeege 'saapki ɔɔki inɲkiga do Ko Taar ken Raa ɛdo Musa ki sum bo, aki tɛdn jee aak bɛɛ naan *Raa ki se; ken bin

† Aak Eza 54.1. †† Aak Jen 21.10.

num naase se 'gaanqkiga te al-Masi ככ naase se aki כנה בֵּעֵי Raa ey sum. ⁵ Ken gen naaje ki num, naaje se j'ond doje do בֵּעֵי Raa ken tֵּדָא. Naan bo debm utu ajenki tֵּדָנ j'aki kaakne בֵּעֵי naanin ki, taa naaje j'laalkiga kaal maakjege do nakge tun Isa al-Masi tֵּדָו se. Taa naan se bo j'utu j'laak kaamin te כֹּכְחָ *Nirl Salal. ⁶ Ken debm jaay tֵּדָגָא gen Isa al-Masi se, ken כְּי כֹכְחָ, כְּי eyo tֵּדָד dim eyo. Ken כֹּכְחָ cir paac se, naaje j'aki kaal maakjege do naan ki, ככ naan se bo ajeki tֵּדָנ j'aki je naapa.

⁷ Do dֹכִינְיָ se naase l'leekiro jiga jiga; num bֹרְסֵי se nanja jaay gaassen gen kuun taar met ki se? ⁸ Raa ken danjeno ככ aki tֵּדָנ jeeņge se, nakne bֹרְסֵי naase l'lee tֵּדָדki se naan bo כֹּסֵן eyo. ⁹ Booyki taar jeege lee taad ככ כֹּכְחָ כֹּכְחָ jaay j'ombingga do rujn gem ken j'leciņga kec se, iinin paac †. ¹⁰ Bֹרְסֵי se naajege paac k'tֵּדָדkiga te Meljege kalan ככ maam m'jeele maak-saapm naase kic bo tec aan כְּכָ gen maama. Gan debm jaay baado ece se ken tֵּדָנ nanja nanja kic bo, Raa utu an dabara.

¹¹ Genaamge, ken bֹרְסֵי jaay maam m'utu m'taad taad metn taar כְּינְיָ כֹכְחָ num, gen di jaay jeege utu dabarum dabar כֹּכְחָ se? Ken bin num gen di jaay k'lee k'taad metn taar kooy Isa al-Masi ro kaag ki ken lee tuj maakne jeege se. ¹² Jeege ece do Ko Taar ken Raa eֵדָו Musa ki jaay ככ aki כְּינְיָ כֹכְחָ se, bֵּעֵי num, m'je naade se כְּינְיָ כֹכְחָ se eyo, num k'j'ijin te gֹרְמֵדֵי paac.

(Rm 8.1-14, 13.12-14)

¹³ Anum naase genaage, naase se Raa bo danjeno taa aki כְּינְיָ dose. Num כְּינְיָ dose se כְּינְיָ tֵּדָדki nakne maakse bo jea. Num j'eki naapa ככ l'noogki naapa.

¹⁴ Taa Ko Taar ken Raa eֵדָו Musa ki paac se, tum do taar ken kalan ese sum. Taar se ככ: *l'je naapi aan כְּכָ roi mala*. ¹⁵ Num ken naase jaay l'baagkiga tֵּדָנ aan כְּכָ daagen maakne kaag ken doņ כֹּכְחָ naapa se, כֹּכְחָ eyo, ey num naase aki kutn naapa.

כְּינְיָ rose *Nirl Salal bo asen כֹּכְחָ

¹⁶ Booyki m'lasen taada: כְּינְיָ rose Nirl Salal bo asen כֹּכְחָ, bin se naase aki כְּינְיָ tֵּדָנ nakne daa rose bo je eyo. ¹⁷ Nakne ken daa ro debkilimi je se Nirl Salal je eyo, ככ nakne Nirl Salal je se le, daa ro debkilimi je eyo. Naaden di se כְּינְיָ tum kalan eyo. Taa naan se bo naase כְּינְיָ tֵּדָדki nakne ken naase j'eki ro ki ey se. ¹⁸ Ken Nirl Salal bo כֹּכְחָ se num, naase aki כְּינְיָ tֵּדָנ bulu do *Ko Taar ken Raa eֵדָו Musa ki ey sum.

¹⁹ Nakne ken daa ro debkilimi je se, naan toof tal. Nakgen naan je se: keesn naapm reņ reņ, nakne tuj debkilimi naan Raa ki, tֵּדָנ nakne maakin jea, ²⁰ daan maragge, oonj roņ, tֵּדָד dekin te naapa, mooy te naapa, tֵּדָד maak-kilimi, je taamooyo, saap do roņ ki sum, gaan te naapa, taarin ככ metn naapa ute jeege eyo, ²¹ doņ nakne jeege, je kaay koono, kaam כֹּכְחָ ככ tֵּדָד nakgen kuuy kic bo tec aan כְּכָ naadegen se. l'Booyki m'כֹּכְחָ se, ey num taar se m'taadseingga taad tap m'כֹּכְחָ:

† Kese je deekne ככ: kusin כֹּכְחָ bin sum bo, tujn jeege paac Ko Taar ken Raa eֵדָו Musa ki. †† Aak Lb 19.18.

jeege tֵּדָד nakgen bin se כְּינְיָ ken *maakne Gaar Raa ki eyo.

²² Num gan l'booyki, nakne ken Nirl Salal tֵּדָד se: tֵּדָד jeege je naapa, ing te maak-raapo, ing te lapia, tֵּדָד jee maakde deere, tֵּדָד jee בֵּעֵי, jeel tֵּדָד בֵּעֵי jeege tu, tֵּדָד naade tuj כֹּכְחָ eyo, ²³ tֵּדָד jee dalul ככ כֹּכְחָ ככ rode; num Ko Taar ken Raa eֵדָו Musa ki jaay ככ כְּינְיָ tֵּדָד nakgen se num, כֹּכְחָ. ²⁴ Jee tֵּדָד gen Isa *al-Masi se, nakgen ken daa rode je paac se, naade reeinga. Gen naade ki num nakgen se paac ooyga te Isa al-Masi ro kaag ki. ²⁵ Ken naajege jaay j'ingki ute Nirl Salal num, j'כֹּכְחָ naan bo ajeki כֹּכְחָ. ²⁶ j'כְּינְיָ magalki rojege ככ j'ookki do naapge tu eyo ככ j'כְּינְיָ tֵּדָדki maak-kilimi do jeege tu.

K'noogki naapa

(Rm 2.3-11; Eb 6.10-12)

6 Genaamge, ken כְּינְיָ nam jaay tֵּדָד *kusin num, naasen ken כֹּכְחָ *Nirl Raa se l'noogin, taa naan ade terl doob ken jiga. Num l'tֵּדָדki te taar urlu. Naai debm an noog se כֹּכְחָ eyo num כֹּכְחָ naai kic l'koocne maakne kusin ki. ² Ken jee metingge maakse ki jaay ing maakne dubar ki num, l'noogki naapa. Ken l'tֵּדָדkiga naan se num, naase l'tֵּדָד aaskiga taar *al-Masi. ³ Ken debm jaay aak roņ, ככ naan sum bo cir jeege paac se, naan se debm cece, ככ derl derl bo roņ. ⁴ Nanja kic bo aak kingina, ken aakin jiga le, bֵּעֵי naan ki. Ey num כְּינְיָ כֹכְחָ roņ te nam kuuy eyo. ⁵ Nanja nanja kic bo כְּינְיָ kaakne naabin ken *Raa eֵדָד jin ki.

⁶ Debm ken lee dooy jeege te taar Raa se, jeege naan lee dooyde se, bֵּעֵי num, an kedn nakne jiga jigan naade ככ se.

⁷ כְּינְיָ l'deriki rose, Raa se gen ceep eyo; k'jeelin ki kupm jaay deba ככ se, aanga kaadn כְּינְיָ ki kic bo naan כְּינְיָ naan se sum. ⁸ Ken bin num debm ken jaay tֵּדָד nakne daa roņ bo je sum se, naan se tec aan כְּכָ debm ככ כֹּכְחָ ken tֵּדָד num utu כְּינְיָ nakne se, gan naan se utu kutn roņ. Num debm ken tֵּדָד nakne Nirl Raa je se, naan se tec aan ככ debm ככ כֹּכְחָ ken tֵּדָד num utu כְּינְיָ nakne se kici, nabo gen naan se, כְּינְיָ *kaajn gen daayum. ⁹ Taa naan se bo j'כְּינְיָ l'כֹּכְחָ gen tֵּדָד בֵּעֵי jeege tu ככ j'כְּינְיָ כֹכְחָ doob ki ככ ken kaadin jaay utu kaan se, nakne naaje j'כֹּכְחָ kככ se j'utu j'an ki כְּינְיָ. ¹⁰ Bin num ken bֹרְסֵי kaadin utu se, k'tֵּדָדki בֵּעֵי jeege tu paac ככ ken tap tap se, j'כְּינְיָ dirigki genaagen doobm al-Masi ki.

כֹּכְחָ taad nan taarin

(Plp 3.2-11)

¹¹ Aakki maktubm ken raanin magal magal se, kese maam mala bo m'raanin te jima. ¹² Jeege je ככ aki *כֹּכְחָ כֹכְחָ taa כֹּכְחָ se, jee se je taa jeege aden כֹּכְחָ. Gan ken naade jaay tֵּדָד naan se, naade je j'aden dabar eyo taa kooy gen *al-Masi ro kaag ki se. ¹³ Ey num jeege tujga tuj כֹכְחָ kic bo, כְּינְיָ took ing te do *Ko Taar ken Raa eֵדָו Musa ki se ute doobin eyo. Naade je j'lasen כְּינְיָ כֹכְחָ se, taa naade an כֹכְחָ rodege †. ¹⁴ Ken gen maam ki se maam כֹכְחָ rom se taa kooy Meljege

Isa al-Masi ro kaag ki kaliŋ ki sum. Taa naaŋ se bo, nakŋ *dunia se ɔlum ey sum. Maam se m'laakiŋ aan gɔɔ nakŋ cɛɛ taa maam se m'looyga ute Isa al-Masi.

¹⁵ Ken debm ɔjga pɔndɔ, ɔ ɔj te eyo, tɛd dim eyo. Nakŋ ken bɛɛ cir paac se, Raa tɛdjekiga k'ɛdkiga aan gɔɔ jee

‡ *Kɔjŋ pɔndɔ gɔtn Yaudge tu se, kɛse doobm ken naade ɔl jeege uun Ko Taar Raade. Taa naaŋ se bo naade tɔm rode.*

kiji. ¹⁶Jeegen ken uun doobm taar ken maam m'-dooydeno ese se, ɔŋ Raa aden kɛdn lapia ɔɔ aden kɛɛjŋ dode ki ɔɔ do gaan *Israelge tun jee Raage se kici.

¹⁷Naan ki se nam ɔŋte kɛcum sum, taa dɔlgen rom ki se taad ɔɔ maam se m'ɛdga gen Isa.

¹⁸Genaaŋge, ɔŋ bɛɛ gen Mɛljege Isa al-Masi se kiŋg ute naase paac. *Amin.

Ἐπεζ

Kupm metn taar taadjeki doobm gen dooy maktubm ken Pɔl raanɔ eglizn Epez ki

Maktubm ara se Pɔl raanɔ eglizn Epez ki ute eglizge tun kuuy ken taa naanɔ Turki ken bɔrse. Kaad ken se naanɔ dangay ki (kon 3.1; kon 4.1). Maakɔ maktubiŋ ki se, taargen ken naanɔ lee dooydeno kaam mɔɔtn maakɔ eglizge tun taa naanɔ gɔtn ara se, taargen maakɔ maktub ken ara se tumden paac. Naanɔ raanɔ maktubm se jeege tun ken Yaudge eyo. Ko taariŋ tap tapm naanɔ je taada se ɔɔ: Raa utu 'tusn nakgen maakɔ raa ki ute kengen do naanɔ ki paac kaam ji Isa al-Masi ɔɔ naanɔ bo 'tedn gaarde (1.10). Ko taariŋ kuuy ken Pɔl taad maakɔ maktubiŋ ki ara se taad met taar ken Yaudge ute Yaudge eyo dɔɔk tum tedga jee Raage se. Taa naade 'booy kɔkɔ naanɔ se, naanɔ taadden ute nakge kaam mɔɔ: deet deet se egliz tec aan gɔɔ ro debkilimi ɔɔ do se naanɔ al-Masi; gen k-di-ge se egliz tec aan gɔɔ bea ɔɔ al-Masi se naanɔ bo ko ken gak bee se; gen k-mɔɔtɔge se aan gɔɔ menda ute gaabiŋa ɔɔ egliz se aan gɔɔ mend al-Masi. Jee al-Masige jaay 'dɔɔkɔ ute naapa se ken naade dɔɔkɔga ute al-Masi jaayo.

Pɔl ted tɔɔse jeege tun Epez ki

1 Maktubm se maam Pɔl bo m'raanɔseni, maam se *Raa bo je m'tedn *debm kaanɔ naabm Isa al-Masi. Maktubm se maam m'ɔlɔsesiŋ naase jee Raage tun Epez ki ken tujki te ɔrmse eyo ɔɔ iŋg dɔɔkki kalanɔ ute Isa al-Masi se. ² ɔŋ Bubjege Raa ɔɔ Meljege Isa al-Masi asen tedn beede ɔɔ asen kedn lapia.

Bee ken Raa tedjeki ute doobm Isa *al-Masi (Rm 8.15-17,28-30)

³ K'ɔɔmki Raa, naanɔ bo Bubm Meljege Isa al-Masi! Naanɔ tedjekiga bee ɔɔ edjekiga nakgen jiga aak eyo paacɔ ken iŋɔ maakɔ raa ki ɔɔ tedjekiga k'ɔɔkkiga kalanɔ ute al-Masi. ⁴ Ken do dɔɔkiŋ Raa aalo te duni ey bɔrt se, Raa beer tɔɔdjekiroga tɔɔdo taa j'aki dɔɔkɔ kalanɔ ute Isa al-Masi taa j'aki tedn jee *salal ɔɔ jee ɔk dim aak kus rode ki eyo naaniŋ ki. ⁵ Aan gɔɔ naanɔ jejeki se, naanɔ uunga kuun doa do dɔɔkiŋ tap bo, taa ajeki tedn j'aki tedn aan gɔɔ geniŋge mala te doobm Isa al-Masi. Kese bo nakɔ ken naanɔ maakiŋ jen ro ki. ⁶ Taa naanɔ se bo j'aniŋki tɔɔmɔ gen beer ken jiga aak ey se. Bee se naanɔ tedjesiŋki ute maraadiŋa taa k'tedkiga kalanɔ te Goon maak-jenɔ.

⁷ Raa dugjekiga dojege ute moosn Gooniŋa, taa te Gooniŋ se naajege k'tedkiga kalanɔ. Naanɔ tɔɔljekiga *kusiŋjege ɔɔ naanɔ ted bin se je ajeki taadn bee naanɔ ken den se. ⁸ Bee ken naanɔ tedjeki den se, tedjekiga naajege k'tedkiga jee jeel-taarge ute jee jeel nakge. ⁹ Nakɔ ken maakiŋ jen ro ki se naanɔ *taadjekiga metiŋa. Kese bo nakɔ ken naanɔ uuno doa je anɔ tediŋ ute doobm Isa al-Masi, ¹⁰ nakɔ ken naanɔ je tedi se jaay kaadiŋ aasga num, Raa utu 'tusn nakgen maakɔ raa ki

ɔɔ ute kengen do naanɔ ki paac kaam ji Isa al-Masi ɔɔ naanɔ bo tedn dode.

¹¹ Raa ted nakge paac aan gɔɔ ken maakiŋ jen ro ki. Taa do dɔɔkiŋ tap bo naanɔ uunga kuun doa taa naajege j'aki tedn kalanɔ te Isa al-Masi, ɔɔ naanɔ edjekiga bedjege maakɔ nakge tun jiga ken naanɔ ed jeenɔge tu se. ¹² Bin se naajege ken j'indkiga kɔnd dojege deet do Isa al-Masi ki se, ute doobm naajege se bo jeege anɔ *nooko ɔɔ anɔ tɔɔmɔ. ¹³ Naasen 'tedkiga kalanɔ te Isa al-Masi se, taa naase 'booykiroga booy taar ken met ki, kese bo Labar jigan gen Isa al-Masi ken aaj jeege se. Ken naase aalkiga maakse do Isa al-Masi ki ɔɔ 'tedkiga kalanɔ ute naanɔ se, Raa tedsenga nakɔ j'ansen kaakɔ jeel ro ki, kese bo Nirliŋ ken naanɔ taado ɔɔ utu ajesiŋki ked se. ¹⁴ Naanɔ jaay edjekiro Nirliŋ se, naanɔ jejeki taadn ɔɔ utu ajeki kedn nakɔ ken naanɔ utu kedn jeenɔge tu. Nakgen se jaay, j'utu j'adeki kɔŋ se kaad ken Raa utu ajeki kaajɔ mala mala. Taa naanɔ se bo jeege anɔ nooko ɔɔ anɔ tɔɔmɔ.

Pɔl eem Raa taa *eglizn Epez ki (Kɔl 1.3-6,9-13; Plp 2.9-11)

¹⁵ Taa naanɔ se bo kaad ken jaay maam booy j'ɔɔ naase aalkiga maakse do Meljege tu Isa ki ɔɔ j'eki jee Raage paac se, ¹⁶ daayum ken maam jaay m'baa tɔɔm Raa taa naase se, maam m'ɔnd metiŋ m'ɔni eyo taa naase kici. ¹⁷ ɔŋ Raa ken gen Meljege Isa *al-Masi, naanɔ bo Raa Bubm ken *k'nookiŋ gɔtn baa se paac, naanɔ bo asen tedn naase aki tedn jee jeel-taarge. Bin bo naase aki jeel kɔkɔ Raa mala mala. ¹⁸ Maam m'ɔnd metiŋ kici taa asen tedn maakse ki aki jeel nakgen jiga ken naase iŋg ɔndki dose ro ki, taa naanɔ se bo naanɔ danɔseno se. ɔɔ maam m'je se naase aki jeele maakɔ nakge tun jigan ken naanɔ utu 'kedn jeenɔge tu se,

naase kic utu aki kɔŋ bedse. ¹⁹ Bin se, naase aki jeele naan se debm ɔk ɔkɔɔ den aak eyo. Taa di ute ɔkɔɔ se, naan lee noogjeki naajegen j'aalkiga kaal maakjege don ki se, taa ɔkɔɔ Raa se naan cir nakge paac. ²⁰ Raa, ute ɔkɔɔ se bo, duro al-Masi daan yoge tu ɔ ɔ uun ɔndin do ji daamin ki maakŋ raa ki. ²¹ ɔɔn se Isa al-Masi ing do *kɔɔn Raage tu, do *Bubm sitange tu, do maragge tu ɔ ɔ do nakge tun baa se paac, maakŋ duni ken ara lɔ maakŋ duni ken kuuy kic bo nam j'an kɔnd magal jaay an cir naan se num, ɔɔɔ. ²² Deere, nakge paac Raa edinsinga kaam jina ɔ ɔ Raa uun ɔndinga do nakge tu paac ɔ ɔ naan tedin tedga do egliz. ²³ Egliz se naan aan ɔɔ ro Isa al-Masi ɔ ɔ naan mala daayum utu ing maak ki. Taa Isa al-Masi se beɛ Raa paac se, utu ɔɔn naan ki.

Naajege j'ɔŋkiga kaaja ute *al-Masi

(Kɔl 2.12-13, 3.1-3; Tit 3.3-8)

2 Do ɔkɔɔ ken aalki te maakse do Isa al-Masi ki ey se, naase aan ɔɔ jee ken ooyga kooyo maakŋ *kusiŋse ki ɔ ɔ do nakge tun ken naase l'lee tedin ki jig ey se. ² Naase ingkiro bini kici kaad ken se naase uunkiro taar *Bubm sitange. Naan bo debm ken utu ing ɔ gaara daan maakŋ raa ute do naan. Naan bo ken borse utu ing ted naaba maakŋ jeege tun baate tookŋ taar *Raa se. ³ Naajege paac kic bo j'ingkiro aan ɔɔ naade ɔ ɔ do ɔkɔɔ se k'ledo nakgen ken daa rojege jea ɔ ɔ daayum k'ling k'isaapkiro do nakge tun jig eyo ken maakjege jea. Bin se naajege kic k'ledkiro k'jee kusiŋge aan ɔɔ naade ɔ ɔ naajege kic bo jee ken Raa maakŋ ing taariŋ dojege tu.

⁴ Num gan Raa se naan bo debm eejjeki dojege tu den beɛ eyo taa maak-je naan ken den ɔlin naan jejeki naajege se, ⁵ kaad ken jaay naajegen aan ɔɔ jee ooyga kooy maakŋ kusiŋjege tu se, naan edjekiga kaaja ute Isa al-Masi; bin se naan aajjeki se ute beɛn sum. ⁶ Aan ɔɔ naajege k'ledkiga kalan ute Isa al-Masi se, naan durjekiroga daan yoge tu ute naan ɔ ɔ Raa se uun baanjekiga maakŋ raa ki ute Isa al-Masi gen kɔsn gaara telɛ. ⁷ Anum naan tedjeki beɛn se ute doobm Isa al-Masi, taa naan je taadn jeege tun ken j'laden toojŋ do naan ki paac se, ɔ ɔ naan bo debm beɛn den aak eyo.

⁸ Raa aajse se te beɛn sum ute kaal maakŋ naase aalki doŋ ki. Ken bin num kaajŋ ken naan aajse se cer sum. Kɛse Raa mala bo edsen kaajŋ ese. ⁹ Taa naan se ɔŋte 'saapki ɔkɔ naase 'tedkiga nakgen jiga bo naan aajse, num gan naan se aajse cer sum; taa bin se nam kɔŋ ɔɔm roŋ eyo. ¹⁰ Deere, naajege se Raa mala bo tedjekiga. Naan bo debm ken edjekiga kaaja kiji ute Isa al-Masi, taa nakgen jiga ken naan tɔnd daapinoga daap do ɔkɔɔ se, taa naajege j'an ki kɔŋ tedga.

ɔɔn *al-Masi ki se jeegen Yaudge ute Yaudge ey se paac tum tedga kalan

(Eb 10.19-22)

¹¹ 'Saapki tu do ɔkɔɔ se naasen ken Yaudge ey se ɔ ɔ kaad ken se Yaudge se danse ɔ ɔ: naase se jeegen tɔŋ

ɔkɔnd eyo; gan naade taad te *kɔŋ ɔkɔnd se lɛ kɔŋ ɔkɔnd ken jikilimge lee tɔŋ se sum. ¹² 'Saapki tu kaad ken naane se, naase l'jeelki te al-Masi eyo. Naase se mertge taa naan gaan *Israelge tu. *Raa se ɔkɔ te gaan Israelge ɔ ɔ taadeno ɔ ɔ ute aden kedn nakŋ jiga ɔ ɔ nakŋ jigan naan baa kedn gaan Israelge tu se, ɔlse naase eyo. Taa naase mertge ɔ ɔ dim jaay naase aki kɔnd dose ro ki se, ɔɔɔ. Naase l'tingki do *duni ki nabo l'jeelki Raa mal eyo. ¹³ Gan naasen ken do ɔkɔŋ l'ɔkɔki te Raa se borse l'baakiroga ɔkɔ ɔ ɔ ute kooy gen Isa al-Masi ken ooy taa naase se.

¹⁴ Do ɔkɔŋ se naka aan ɔɔ durdur se, daaro daan Yaudge tu ute jeegen ken Yaudge eyo. Nakŋ se bo ken tedjeki jaay naajege k'jeki naap eyo. Gan borse, te kooy Isa al-Masi do kaag ki se, durdur daanjege tu se, naan ɔkɔŋga naata. ɔ ɔ jee kaam di ese se tum tedga metjil kalan. Naan bo debm ken baanjekiro te ɔkɔse daanjege tu. ¹⁵ *Ko Taar ken Raa edo *Musa ki ute nakgen naan taad ɔ ɔ gen tedga te doobin se, al-Masi ɔkɔŋga naata. Naan ted naan se taa tum Yaudge ute jee ken Yaudge ey se l'ledn kalan. Borse, naade se tedga metjil jee kiji. Naan bo debm ken baano ute ɔkɔse daande ki. ¹⁶ Te kooy naan ro kaag ki se, jee kaam di se naan ɔkɔdenga taasa ute Raa. Nakŋ ken ɔlde jaay naade je naap ey se, borse naan ɔkɔŋga naata. ¹⁷ Naan baano ute ɔkɔse naase jeege tun Yaudge eyo ken ɔkɔki ute Raa se ɔ ɔ naan baano ute ɔkɔse kici Yaudge tun ken ɔɔ te Raa. ¹⁸ Ute nakŋ ken al-Masi ted se, naajegen Yaudge ute naasen Yaudge ey se ute doobm *Nirl Raa ken kalan se, naajege j'ɔŋkiga doobm ken ajeki kɔl ɔɔn Raa ken Bubn.

¹⁹ Bin se, naase se mertge ey sum ɔ ɔ cekge eyo. Naase se l'ledkiga gaan naange mala ute jee Raage se. Taa naase l'ledkiga jeegen maakŋ bee Raa ki aan ɔɔ naade. ²⁰ Naase se aan ɔɔ kogen j'iin bea, num ko j'lu-un metn bee ese se, naade bo *jee kaan naabm Isa al-Masige ute jee taad taar teeco taar Raa ki. Gan Isa al-Masi se naan bo ko ken gak bee se. ²¹ Ute Isa al-Masi se bo bee se daar ɔkɔ ɔ ɔ iin baa ute naanin raan, taa l'ledn *Bee Raa *salal gen Meljege. ²² Aan ɔɔ naase l'tum l'ledkiga kalan te Isa al-Masi se, naase l'tum l'ledkiga kalan ute jee Raagen kuuy kici. Taa naase l'ledkiga Bee Raa ken Nirliŋ an kiŋg maak ki.

*Raa bo je Pɔl l'taadn Labar Jiga gen Isa *al-Masi se jeege tun Yaudge ey kici

(Kɔl 1.24-29, 2.1-3; 1Pr 1.10-12)

3 Taa di maam Pɔl ken j'ɔkum dangay taa Isa al-Masi taa naasen Yaudge eyo, ² deere, naase l'booykiga naabm ken Raa edumsina taa m'an tedn taa naase se. Naabm se Raa edumsin se ute beɛn. ³ Nakŋ naan uun do do ɔkɔŋ gen tedga ken naajege *k'jeel metin ey se, naan taadumga metina. Taa naan se bo maam m'raansen taargen kandum se. ⁴ Ken jaay l'dooykiga taargen se num, naase aki l'jeele nakŋ ken Raa uuno do gen tedn te al-Masi do ɔkɔŋ se, naan taadum maam m'jeelga metina. ⁵ Do ɔkɔŋ nakŋ se Raa ɔŋ taado te metin jeege tu eyo. Num borse ute Nirl

naan ken *salal se, naan taadga metin *jee kaan naabm Isa al-Masige tun salal se ute jeege tun taad taar teeco taar Raa ki. ⁶ Nakn ken jaay kljeel metin ey se, borse kljeelkiga metina: taa naasen ken Yaudge ey kic bo onkiga bedse ute Yaudge, taa naase aalkiga maakse do Labar Jiga gen Isa al-Masi ki. Borse naase l'edkiga aan gck daa ro kalan. Bin se nakn ken Raa utu kedn jeenge tu ute doobm Isa al-Masi se, naase kic onkiga bedse.

⁷ Raa se naan m'ledumga bex ck ute tckgin se, naan tedum m'ledga debm tedn naabina, gen taadn Labar Jigan gen Isa al-Masi se jeege tu. ⁸ Maakn jee Raage tu paac se, maam bo m'ko kaam mcktdfe. Ute naan se kic bo Raa tedumga bex ck tedum m'ledga debm taadn taarin gen Isa al-Masi ken bexn nan ey se, do jeege tun Yaudge eyo. ⁹ Naan edumga naabin taa m'taad tckn metn nakn jeege jeel metin ey se jeege tu. Naan ken Mel-kaal nakge paac se, do dckin se nakn se naan on taad te metin nam ki eyo. ¹⁰ Anum borse ute *egliz se, Raa taad *kcdn Raage tu, ute nakgen ck tckg paacn maakn raa ki se, ute doobm egliz se tckggen se jeele, Raa se naan debm jeel-taara den aak eyo. ¹¹ Kese bo nakn ken Raa aal te duni ey tap bo, naan uunga kuun doa gen tedina. Borse ute doobm Meljege Isa al-Masi se nakn se naan tedinga. ¹² Ute Isa al-Masi se naajege k'ledkiga kalan taa j'aalkiga maakjege don ki. Taa naan se bo naajege j'onkiga dojege ck ken k'lbaaki baa gctn Raa ki kic bo k'beerki ey paac paac. ¹³ Bin se bo maam m'taadseni m'ckk maakse cknte taju taa dubar ken maam m'onk taa naase se. Dubar ken maam m'dabar se bexn naase ki.

Ter Pwl eem Raa taa *eglizn Epez ki

¹⁴ Taa naan se bo, maam m'erg naan Bubege tu Raa. ¹⁵ Naan bo Bubm jeege ken maakn raa ki ck gen jeege do naan ki paac. ¹⁶ Deere, Raa se naan magal aak eyo, ck naka paac kaam jina. Taa naan se bo maam m'cknd metina taa Nirlin asen kedn tckg maakse ki ck te naan se jaay naase aki tedn jee tckg doobm naan ki. ¹⁷ On *al-Masi se l'king maakse ki taa naase aalkiga maakse don ki se. Ter maam m'cknd metin kici taa naase aki je Raa ck aki je naapa. Bin se naase aki l'edn jee tckg doobm Raa ki aan gck kaagj iirin ckck naan ki ck daar tckg ck aan gck bee ken j'iiin daar tckg se. ¹⁸ Bin se maam m'je naase ute jee Raagen kuuy se, naase aki ck jeel metn kando Isa jeje ki ck maak-je Isan do naajege tu se, ck nan gur ey se. ¹⁹ Bin jaay naase aki jeel maak-je al-Masi ken naan ck dose ki se cir nakge paac ck on nakgen jiga ken maakn maak-saapm Raa ki se l'doocn maak-saapm naase kici.

²⁰ Taa Raa se naan on ted nakge paac ute doobina ck nakn naan ted se deel dojege ck nakgen naan tedjeki se cir nakgen naajege kljeki naan ajeki tefda ck nakgen se naan lee tedin ute tckgin ken maakjege tu.

²¹ K'lckminki taa bex ken naan tedn egliz ki ute doobm Isa al-Masi se. On jeege k'toojtega ck ken j'lutu j'laden toojn paac se daayum daayum an ckck. *Amin.

K'tum k'ledkiga kalan
(Kcl 3.12-14; Rm 12.4-8; 1Kor 12.4-31)

4 Taa naan se bo maam ken j'ckum dangay taa Mel-jege se, m'dejsen m'ck: ingki aan gck ken *Raa darseno doobin ki. ² Maakn nakge tun naase aki l'edn paac se, cknte magalki rose, ckki rose urlu ck l'edki jee maakse deere ck aayki kaamse l'erkki naapa ck l'jeki naapa. ³ Aayki kaamse ckki taarse kalan ck ute *Nirl Salal se ingki te tckse ute naapa.

⁴ Jee aalga maakde paac do Isa *al-Masi ki se, naade tedga aan gck daa ro kalan ute *Nirl Raa ken kalan se. Bin se nakn ken Raa darseno ck aki cknd dose do ki se kic bo kalan sum. ⁵ Naajege paac se Meljege kalan sum ck paac se k'dooyjeki te doobm taar Raa kalan sum ck k'lpaacki se *k'batizjeki te doobm kalan sum kici. ⁶ Raa se naan kalan sum ck naan bo Bubm jeege paac, naan ing dojege tu paac, naan ted naaba maakjege tu paac ck naan ing daanjege tu paac.

⁷ Num te al-Masi se Raa se tedjenkiga bex den aak eyo, ck nan naan kic bo naan edin naabin kaam do ron rona. ⁸ Aan gck ken k'dooy maakn Kitap ki ken taad ck:

*Ken naan jaay ook baa raan se ,
naan ciro jee taamooyinge ck ck baandeno ute naan .*

Ter naan ed nakgen bex jeege tu . †

⁹ Taar ken taad ck: «Naan ook baaga raan se» je deekn ck dio? Kese je deekn ck naan ckck baadoga do naan ki ara. ¹⁰ Debm ckck baado do naan ki se bo, naan se bo ken ck terl baaga maakn raa ki raan taa gctk baa se paac, naan utu. ¹¹ Naan bo debm nig naabin jikilimge tu gen tefda. Jee metinge naan tedden jee kaan naabinge, kengen metinge naan tedden jee taad taar teeco taar Raa ki, jee metinge naan tedden jee baa wckn Labar Jiga, ck kengen metinge naan tedden jee gaam jeege ck jee kuuy le jee dooy jeege. ¹² Raa ted naan se taa noogn jee Raage l'edn kaasn naabm Raa, taa jee Raagen ken tedga aan gck ro al-Masi se l'ziidn baa ute naande. ¹³ Bin jaay naajege j'aki tum tedn kalan taa naajege j'aalkiga maakjege do Goon Raa ki ck k'jeelin kiga. Te naan se jaay naajege j'aki kaasn jee Raagen mala mala aan gck al-Masi.

¹⁴ Bin se, j'aki ck tedn aan gck gaangen seem ey sum. Taa naan se jeege naan jeege dal se ajeki ck derl gen kuun taargen ren ren se eyo, ck j'aki ck tedn aan gck nakgen do maane ken kuulu tuun baanden taa tckg kaam ara kaam ara se eyo. ¹⁵ Num gan l'taad-ki taar met ki ute naapa ck ute maak-jea, taa j'lutu j'aki kaasn aan gck al-Masi mala, naan ken do jee Raage. ¹⁶ Naan bo debm tus jeenge paac tum teddenga tedga aan gck daa ro kalan. Aan gck ro debkilim ken taa sedinge tumde ute naapa se, ken debkilimi jaay paac ron lapia se teepe ck ute jee Raage kic bo tec bini, ken naade jaay je naapa se ted bex baa ute naande.

† Aak KKR 68.19.

Kaajñ ken naajege j'ɔŋki te *al-Masi
(Kɔl 3.1-16; Gal 5.10-25)

¹⁷Booyki taar maam m'asen taad se ute ro Meljege m'deeksen m'ɔ: ɔŋte 'kingki aan gɔɔ jeegen jeel Raa mal ey se. Taa nakgen naade ing saap ro ki paac se nakgen rɛŋ rɛŋ cɛɛ. ¹⁸Maak-saapm naadege se maak-saapm jig eyo, ɔɔ kaajñ ken jaay Raa ɛd jeenge tu se, naade ɔɔ eyo. Taa naade se tɛdga jee do mɔŋge ɔɔ dim tap bo naade jeel eyo. ¹⁹Ken tɛd nakñ *kusiŋ kic bo dodege dirinɔden eyo, naade ɔŋ rodege bo gen je mɛndge ute gaabge. Naade tɛd nakñ ɔɔ tɛdɔŋ baa ute naande sak sak.

²⁰Garñ naase se, king tec bin se doobm al-Masi ki se k'dooyseño te eyo. ²¹Deere, naase se k'taadsen 'booykiga taariña ɔɔ 'tɛdkiga kalan te Isa al-Masi ɔɔ k'l-dooyseña ute taar mɛt ki gen Isa. ²²Ken bin num kingseñ do dɔkiŋ se 'resñki naatn. Do dɔkiŋ se naase ingki bo gen saapm do nakge tun jig eyo kaliŋ ki ɔɔ maak-saapsegen jig ey se lee tɛdsen naase jee dɛrlge. Garñ bɔrse kingseñ do dɔkiŋ se 'resñki aan gɔɔ kal koono ken k'l'ɔɔ k'l'ɔɔ undiŋ naatn se. ²³Ŋñki Raa bo asen tɛrl maakse ɔɔ asen kɛdn maak-saapm kiji. ²⁴Aan gɔɔ iŋkiga num 'tuuski kal kiji se, naase kic 'tɛdki aan gɔɔ jikilimgen kiji. Jikilimgen kijin ese se, kɛse Raa mala bo tɛddeno aan gɔɔ ken naaŋ jen ro ki: ɔɔ taar mɛt ki se tɛdden naade tɛdga jee *salal ɔɔ jee tɛd nakge te doobiña.

²⁵Taa naaŋ se taar-kɔɔ se resñki naata ɔɔ naŋa naŋa kic bo taad taar mɛt ki naapiŋ ki, taa naajege se k'tɛdkiga aan gɔɔ daa ro kalan. ²⁶Ken 'tɛdkiga maak-taara se, ɔŋte 'kɔɔki maak-taara se asen kɔl aki tɛdn kusinã. Ken bin num ɔŋte 'toodki ute maak-taarse maakse ki. ²⁷Ŋñte kɔŋki doobo *Bubm sitange tu.

²⁸Jee boogge se mɔɔn j'ɔŋte boogo num garñ j'aaŋ kaamde k'tɛd naaba ute jidege mala gen kɔsde ɔɔ taa k'kɔŋ ðim j'an noogŋ jeegen ɔɔ ðim ey se kici. ²⁹Taar ing kus se ɔŋte 'teecŋ taarse ki, num 'taadki taargen jiga ken 'noogŋ jeege ɔɔ aden tɛdn jee bɛɛ doobm Raa ki baa ute naande. Bin num ken aki taadn taara se, 'taadki taar ken kɔŋ dɛjŋ jeegen lee booyseñ taarse se. ³⁰Nirl Salal ken Raa ɛdsen se, ɔŋte 'tujinŋki maakinã taa Nirl Salal ese bo ken tɛdsen naase 'tɛdkiga jee Raage. Naaŋ se bo ken bii kalan utu ajeki kaajñ mala mala. ³¹Taar maak-taara se ɔɔ ðinŋki naatn maakse ki, ɔŋte 'tɛdki taamooyo ute nam, maakse ɔŋte taarse do nam ki, ɔŋte 'mooyki ute naapa, ɔŋte 'naajki nam ɔɔ kusinã paac se, ɔɔ ðinŋki naatn maakse ki. ³²Anum 'tɛdki bɛɛ ute naapa ɔɔ ɛjki do naapge tu. ɔkki naagŋ naapge aan gɔɔ ute al-Masi, Raa ɔɔsenga kusinŋsege se.

J'ingki gɔtn wɔɔɔ
(1Tes 4.1-8; 1Kor 6.9-11)

5 Ingki aan gɔɔ king gen *Raa, taa naase se 'tɛdki-ga geninŋen ken naaŋ jedɛ. ²Ingki te maak-jea aan gɔɔ *al-Masi jejeki, naaŋ ken ɔŋ roŋ ooy taa naajege ɔɔ ɛd roŋ *serkɛ ɔɔ serkŋ naaŋ se tec aan gɔɔ itir oot nijim ken ɔɔl Raa ki.

³Bɔrse naase 'tɛdkiga jee Raage se, ɔŋte 'jeki mɛndge ɔɔ mɛndge lɛ ɔŋte je gaabge, ɔŋte 'tɛdki nakñ ken asen tujŋ naan Raa ki, ɔŋte 'tɛdki jee tamage ɔɔ nakgen bin se, maaniŋ kic bo ɔŋte 'kɔɔski. ⁴Nakñ ɔɔkɔŋge ute nakgen jig eyo ute taargen gen taad ey se, ɔŋte 'kɔɔski maaniña. Num garñ naase se 'tɔɔmki Raa. ⁵Jeelki jee je mɛndge ute jee je gaabge, jee tɛd nakñ ken tujde naan Raa ki, ute jee tamage se kɔŋ kɛnd maakñ gaar al-Masi ki eyo ɔɔ ute gen Raa ki eyo. Taa jee tamage se, tama se tɛddenga aan gɔɔ maragde.

⁶Ŋñte 'kɔŋki jeege asen dɛrl ute taargen rɛŋ rɛŋ se. Nakgen bin se bo ken ɔl Raa maakinŋ taariña do jeege tun baate tookñ taariŋ se. ⁷Jee bin se ɔŋte 'kɔlki dose maakñ taardege tu. ⁸Taa do dɔkiŋ se naase ingkiro maakñ gɔt ken ɔɔɔ, num bɔrse se 'tɛdkiga kalan te Meljege se naase 'baakiroga maakñ gɔt ken wɔɔɔ. Bin se ingki aan gɔɔ jeegen ing maakñ gɔt ken wɔɔɔ. ⁹Taa gɔtn wɔɔ se tɛd jeege tɛd nakñ bɛɛ, nakñ ute doobiña ɔɔ ken mɛt ki. ¹⁰'Saap ɔŋki nakñ jiga ken ɔɔl Meljege tu. ¹¹Ŋñte 'kɔlki dose maakñ naabm jeege tun tɛd nakgen rɛŋ rɛŋ maakñ gɔtn ken ɔɔd se. Num garñ nakdegen jig ey se 'taaddeŋki tal tal. ¹²Taa jee se nakgen naade tɛdɔŋ ɔŋiŋ kɔŋ se ken j'luunga maaniŋ kic bo ɔl ɔɔkɔŋ 'tɔɔlŋjeki. ¹³Garñ nakgen naade tɛd se jaay mɛtiŋ teecga ɔɔ baado gɔtn wɔɔ se j'aak k'ljeelde tal tal, ¹⁴taa nakñ baadoga gɔtn wɔɔ se naaŋ tood tal. Taa naaŋ se bo jeege taad ɔɔ:

Naai debm ken 'tood tood bi se iŋi,
'dur daan yoge tu,
ɔɔ al-Masi ai wɔɔɔ gɔɔɔ.

¹⁵Ken bin num ing ɔndki kɔndɔ ɔŋte kingki aan gɔɔ jee dɛrlgen jeel ðim ey se. Num garñ ingki aan gɔɔ jee mɛtekgɛ. ¹⁶Taa bɔrse gɔɔ tujga, bin se daayum ken kaadiŋ jaay utu se, naase aayki kaamse 'tɛdki nakñ jiga. ¹⁷Ŋñte 'kaaŋki rose dala, num garñ aayki kaamse booy ɔkki nakñ ken Meljege maakinŋ jen ro ki. ¹⁸Ŋñte kaay 'koonki ey num kaaye koono se asen tujju. Num garñ ɔŋki *Nirl Salal bo asen doocŋ maakse. ¹⁹Taa naaŋ se naase paac aarki kaagen gen ɔɔm Meljege, gen magal Raa ɔɔ kaagen se aardeki ute ɔɔgŋ Nirl Salal, kaagen se aardeki ute maakse paac gen de Meljege.

²⁰Daayum taa nakgen se paac se 'tɔɔmki Raa Bubu ute ro Meljege Isa al-Masi.

King mɛndge ute gaabdege doobm *al-Masi ki
(Kɔl 3.18-4.1; 1Pr 2.18-25, 3.1-7)

²¹Naasen paacŋ 'tookkiga taar al-Masi se, 'booy uun-ki taar naapa. ²²Naase mɛndge se 'booy uunki taar gaabsege aan gɔɔ ken naase lee 'booy uunki taar Meljege. ²³Taa gaaba se naaŋ bo do mɛndiŋ ki aan gɔɔ al-Masi do *egliz ɔɔ egliz se lɛ aan gɔɔ roŋ mala ɔɔ naaŋ bo Debm Kaajinã. ²⁴Aan gɔɔ egliz 'booy uun taar Isa al-Masi se, mɛndge kic k'booy k'l'luun taar gaabdege do nakge tu paac.

²⁵Naase gaabge kic 'jeki mɛndsege aan gɔɔ al-Masi je egliz bini ɔŋ roŋ ooy taa naaŋ se. ²⁶Naaŋ tɛdɔŋ naaŋ se taa naaŋ je aŋ tɛdɔŋ naaŋ 'tɛdn *salal ɔɔ naaŋ *tug ðaapiŋ ute taariŋ aan gɔɔ maan ken tug ðaap nakge

aak bɛɛ se. ²⁷ Naan je egliz ade baa naaniŋ ki se, ken j'laakiŋga kic bo j'laŋ ɔmɔkɔ, dim aak kus tap bo roŋ ki gɔɔ, aak bɛɛ walak walak ɔk ɔk tuju roŋ ki eyo. Naan je egliz se l'tɛdn salal ɔk ɔk taar dim iŋg kus roŋ ki eyo. ²⁸ Bin bo gaaba kic l'je mendiŋa aan gɔɔ roŋ mala, taa debm je mendiŋ se je ro naan maliŋa. ²⁹ Bii kalan nam tap bo baat te roŋ eyo, num gaŋ roŋ se naan uliŋa ɔk saap do ki, aan gɔɔ Isa al-Masi ken saap do egliz ki se. ³⁰ Taa naajege paac se k'lum k'lɛdkiga roŋa. ³¹ Taa Ki-tap taad ɔk: *Taa naan se bo, gaaba l'teɛŋ kɔŋ koŋ ute bubina ɔk baa tum ute mendiŋa ɔk naaden di se tum tɛd daa ro kalan*. ³² *Mɛtn taar k'ljeel mɛtiŋ ey ese se, magal aak eyo. Maam m'taadsen naan ese se m'je taadn mɛtn taar al-Masi ute gen egliz. ³³ Bin se naase gaabge se naŋa naŋa kic bo l'je mendiŋa aan gɔɔ roŋ mala ɔk mɛndge se naŋa naŋa kic bo ŋ'sook gaabiŋ ki.

King gaange ute kɛŋdege ɔk ute bubdege

6 Gaange, l'tookki taar kɛŋsege ute gen bubsege, kɛse bo nakŋ doobiŋ ki ken Meljege jea. ² Taa Ki-tap taad ɔk: *'Sook koi ki ute bubu ki*. ^{††} Kɛse bo taar ken Raa taad deet deet ɔk j'laŋki tɛda ɔk ken k'lɛdiŋkiga num naan ajeki tɛdn nakŋ jiga. ³ *Bin se naai l'tiŋg dena do naan ki te maak-raapo*. [‡]

⁴ Naase bubm gaange se, ɔŋte l'tujki maakŋ gensege, num gaŋ gensege se aakdeki dodege tu ɔk l'dej ɔnddeki doob ki aan gɔɔ doobm ken Meljege taadseni.

Bulge ute mɛldege

⁵ Naase bulge se l'tookki taar mɛlsegen do naan ki, l'sookdeki, l'beerdeki ɔk l'tɛddeki naabdege ute maakse paac aan gɔɔ ken naase l'tɛdki *al-Masi ki. ⁶ l'tɛddeki naaba naande ki sum eyo, aan gɔɔ naase l'jeki jikilimge bo asen ɔmɔkɔ. Num l'tɛddeki naaba aan gɔɔ naase bul al-Masige ɔk l'tɛdiŋki te maakse paac aan gɔɔ ken *Raa maakiŋ jen ro ki. ⁷ l'tɛddeki naaba ute maakse paac aan gɔɔ naase l'tɛdki naabm Meljege, num aan gɔɔ gen jikilimge eyo. ⁸ Taa naase l'jeelki ken nam bulu lɔ bul eyo kic bo ɔŋte l'dirigki taa debm tɛdn naabm jiga se, naabiŋ jiga ken naan tɛd se utu aŋ kɔŋiŋ gɔtn Meljege tu.

⁹ Naase mɛldege se kic l'tɛdki bɛɛ bulsege tu, ɔŋte l'd-abardeki. ɔŋte l'dirigki taa naase ute bulsege se paacki se Mɛlse bo kalan ken maakŋ raa ken ese sum. Naan ken debm bɛɛr nam eyo.

Nakgen ken Raa ɛdʒeki gen kudn ɔmɔkɔ ute *Bubm sitange

¹⁰ ɔmɔkɔ se maam m'je m'lanŋ taaruma: ɔkki maakse ɔmɔkɔ ute ɔmɔkɔ gen Meljege, taa Meljege se ɔmɔkɔ cir

nakge paac. ¹¹ l'Dirigki jisege tu nakgen ken Raa ɛdsen gen tɛdn ɔmɔkɔ ɔk ɔk kiŋki jiga, taa ken Bubm sitange asen derl kic bo ute naan se naase aki l'daar ɔmɔkɔ.

¹² Kudn ɔmɔkɔ naajege se ute jikilimge eyo, num kudn ɔmɔkɔ naajege se ute sitange ken utu tiŋg daan maakŋ raa ute do naan, naade se bo ken utu iŋg maakŋ gɔt ken ɔmɔkɔ ɔk ɔk ɔk do jeege tu se. ¹³ Taa naan se l'dirigki nakgen ken Raa ɛdʒeki gen kudn ɔmɔkɔ ute sitange se, taa ken ɔmɔkɔ se tɛdga ɔmɔkɔ kic num, naase aki l'daar ɔmɔkɔ ɔk aki kɔŋ kaan eyo. ¹⁴ Bin num iŋki raan ɔk l'taadki taar mɛt ki, taa taar mɛt ki se naan aan gɔɔ ɔk l'maakŋ ken asgarge lee ɔmɔkɔ maakdege ɔk l'tɛdki nakgen ute doobiŋa taa nakgen ute doobiŋ se tec aan gɔɔ debm uus saapo. ¹⁵ l'Lee l'taadki Labar Jigan ken ɛd lapi jeege tu, naan se tec aan gɔɔ jeege tɔl saa jedege tu. ¹⁶ ɔk daayum aalki maakse do Meljege tu Isa *al-Masi ki; kɛse aan gɔɔ uun darga bo ji ki. Bin se gaan k'lɛndekgen k'lɛndɛnga ɔk poodn jaay Bubm sitange je ansen ɔmɔkɔ se, darga se gaasn gaan k'lɛndekge se asen kɔŋ eyo. ¹⁷ Kaajŋ ken Raa aajse naase se, tec aan gɔɔ laatin asgargen lee tɔnd dodege tu jaay lee ɔmɔkɔ gɔtn ɔmɔkɔ ki se. Uunki taar Raa se jisege tu, naan se bo aan gɔɔ gɔrd-jɛrl ken *Nirl Salal ɛdseni.

¹⁸ Daayum l'tɛndki mɛtn Raa ɔk ken aki tɔnd mɛta lɔ aki keem Raa se, ɔŋki Nirl Salal bo asen ɔmɔkɔ. Daayum iŋgki zɛɛɛ ɔk l'tɛndki mɛtn Raa taa jee Raage paac.

¹⁹ l'tɛndki mɛtn Raa taa maam kici taa Raa se am kɛdn jeel m'an taadn taara kic bo m'l'beer eyo ɔk kɛse bo Labar Jigan gen Isa al-Masi ken *k'ljeel mɛtiŋ ey se. ²⁰ Taa naan se bo ɔmɔkɔ maam m'l'ukum m'lutu m'iŋg darŋgay ki ara ɔk Isa al-Masi ki gen taadn taariŋ se jeege tu. Bin num naase l'tɛndki mɛtn Raa taa maama, taa ken m'taadn taariŋ kic bo m'l'beer eyo.

ɔk ɛdden labariŋa ɔk tɛdden ɔmɔkɔ

²¹ Tisik, genaajegen ken maam m'ljeŋa ɔk ken tɛd naabm Isa *al-Masi ute doobiŋ se, naan bo asen baa taadn labaruma ɔk ute naan se naase aki l'jeel kici naabum ken maam lee m'l'tɛda. ²² Maam m'l'liŋ gɔtse ki tap bo taa naan asen baa taadn labarje ɔk asen baa kɛdn kaay kaama kici.

²³ ɔŋ Raa Bubu ute Meljege Isa al-Masi se asen l'kɛdn ɔmɔkɔ ɔk maak-jea ɔk asen tɛdn naase aki kaal maakse paac do Raa ki. ²⁴ ɔŋ Raa l'tɛdn bɛɛŋa jeege tun paacŋ je Meljege Isa al-Masi ute maak-je ken naŋ ey se.

† Aak Jen 2.24. †† Aak Ekz 20.12. ‡ Aak Dt 5.16.

Pilip

Kupm metn taar taadjeki doobm gen dooy maktubm ken Pɔl raanij eglizn Pilip ki

Kaad ken Pɔl tɛdo mertij gen k-dige se bo, naan ɔndo eglizn ken Pilip ki se. Kɛse bo eglizn deet deetn ken Pɔl ɔndo taa naan nasarge tu. ɔ gɛgɛr Pilip se, naan maakɔ taa naan Masedoan ki. Masedoan ɛ naan kaam kookɔ kaam kaada tookɔ taa naan Grɛk ki. Maktubm jaay Pɔl raan ɔl jee al-Masige tun Pilip ki se taad ɔ Pɔl ute jee al-Masigen Pilip ki se taarde se baa jiga aak eyo. ɔ naan je an tɛdij 'tɛdn jiga cir daala. Kaad ken se naan dan-gay ki ɔ ken naan jaay ɔn tɛdden dim eyo ɔ ɔn aakde dode ki ey se, tɛdij ɔn aak eyo. Naan taadden maak-je ken naan ɔk dode ki ɔ naan uun nirlin taa naade. Taa jee kuuy se taadden taa al-Masi ute saapm jig eyo taa tookɔ kuun taar naade. Pɔl dejde ɔ ɛdden kaay kaama do doobm Isa ken naade inj do ki se. Maakɔ raanij ken naan raan paac se, Pɔl taad maak-raapin ken naan ɔn do kaal maak ken naan aal do al-Masi ki. ɔ naan ɛd kaay kaama jee al-Masige tun Pilip ki taa k'king ute maak-raapo. Ken naade bo ɔn ɔn baata ey ɛ nakɔ ɔn bo aan dode ki kic bo, naade maakde raapo ken naade jaay inj dɔn te naapa ɔ ute Meljege Isa se.

Pɔl raan ɔl ɔn jeege tun Pilip ki

1 Maktubm se maam Pɔl bo m'raanjesina, maam m'ute Timote, naaje se jee tɛdn naabm Isa al-Masige, k'raansen naase jee Raage tu ken inj dɔn ute Isa *al-Masi, magalsegen naanse ki ute jeegen lee tɛdn naaba daanse ki ken maakɔ gɛgɛr ken Pilip ki. ² ɔn Bubjege *Raa ute Meljege Isa al-Masi asen tɛdn bɛɛde ɔ asen kɛdn lapia.

Pɔl ɔn Raa (Kɔl 1.3-11)

³ Daayum ken maam jaay m'saap do naase ki se maam m'ɔn Raama. ⁴ Daayum ken maam m'baa m'ɔnd metn Raa taa naase paac se, maam m'leemin ute maak-raapo, ⁵ taa naase 'lee 'noogumki noog gen taadn Labar Jiga gen Isa *al-Masi se jeege tu ɔ naase 'tɛskiro kaad ken naase utu 'took aalkiro kaal maakse do Isa al-Masi ki, bini bɔrse kic utu lee 'tɛdinkɔ tɛd rɔk. ⁶ Deere, maam m'jeel maakum ki Raa ken tɛd naabin jiga daanse ki se, bini bii ken Isa al-Masi ano baa ro ki se, naan utu an tɛdn kaasn tak. ⁷ Kɛse bo nakɔ ken ɔlum maam m'saap dose ki taa naase se jee ɔn maakumge ɔ naabjege se tɛdga kalan ɔ naabm se bo ken Raa ɛdumo gen taadn Labarij Jiga se jeege tu. Ken maam maakɔ dangay ki, ɔ naan jeege tun baate taar Raa se m'taadden Labar Jigan gen Isa al-Masi ɔ ken m'baa taada se m'beer eyo ɔ m'taaddesin ute ɔn paac. ⁸ Deere, Raa se jeele naase paacki se, maam m'jesse den bɛɛ eyo ute maak-je gen Isa al-Masi se.

⁹ Kɛse bo ken maam m'baa keem Raa taa naase num, m'lee m'ɔnd meta m'ɔn Raa asen kɛdn maak-jea

ɔ daayum naase aki kɔkɔ naapa ɔn. Ute naan se jaay nabo, naase aki jeel kɔkɔ Raa se jiga ɔ aki jeel king jiga naan Raa ki, ¹⁰ taa naan se jaay naase aki 'jeel beer kaakɔ kɔkɔ nakɔ ken jiga. Bin se naase aki tɛdn jee *salal ɔ jee ɔn taar dim rode ki eyo bii ken al-Masi ano baa ro ki se. ¹¹ Ute Isa al-Masi se daayum naase aki lee tɛdn nakgen ute doobina. Ken nakgen naase aki tɛdn se jaay jeege aakga se, naade 'ɔn Raa ɔ an magala.

Labar Jiga gen Isa *al-Masi se ɔn baa ute naanina

¹² Bɔrse genaamge, maam m'je naase aki jeele nakgen jaay paacɔn aan dom ki gɔtn ara se, ɔ jeege booyga Labar Jigan gen Isa al-Masi se ɔ taar se ɔn baaga ute naanina. ¹³ Taa asgargen lee ɔn bee mag-al *Romege ute jee ken inj gɔtn ese se ɔ ute jeegen inj gɔt kuuy paac se, bɔrse naade jeele maam se j'ɔkum dangay ki se taa al-Masi. ¹⁴ ɔ kɔkɔ maam j'ɔkum dangay ki se ɔ genaage dena dɔn ɔn maakde do Meljege tu ɔ naade beer eyo aay kaamde baa te naande gen taadn taar Raa jeege tu.

¹⁵ Ganj maakde ki se jee metinge se lee taad taar gen Isa al-Masi jeege tu se, naade aak naabum maam m'tɛd se bo, naade nini rom ki, ɔ je jeege se ade baa metn naade ki. Num ganj kengen metinge se taadin te maak-saapm jiga. ¹⁶ Naade se taad Labar Jiga gen Isa al-Masi se taa naade jema. Taa naade jeele maam j'ɔkum dangay ki se taa Labar Jiga gen Isa al-Masi ken maam m'lee taad jeege tu se taar met ki. ¹⁷ Ganj je ken nini rom ki se, taad taar gen al-Masi jeege tu kic bo taadin ute taar nia. Maak-saapm naade se maak-saapm jig eyo. Ken naade jaay tɛdn bin se saap ɔ daan am zidn dubar maam maakɔ dangay ki do ki.

¹⁸ Gan nakn naade ted paac se olum dim eyo! Ken naade taad taar gen Isa al-Masi se ken nini bo rom ki lo taadiŋ ute maak-saapm jiga, ken beɛ cir paac se, taar gen al-Masi se k'laadiŋga jeege tu. Taa naaŋ se maam maakum-raapo ɔɔ daayum boɔse kic maakum utu raap-raap ɔɔk. ¹⁹ Do taar taɔliŋ ki se ute 'lɔnd metn Raa ken naase 'lɔndki taa maama ɔɔ ute Nirl gen Isa al-Masi ken lee noogum se, maam m'jeele maam m'utu m'laŋ kaaja.

²⁰ Taa naaŋ se bo maam m'ing m'laak kaama ɔɔ m'ɔnd dom ro ki, ɔɔ m'jeele m'laŋ kend maakn ɔɔkɔŋ ki eyo. Num gan maam se ken boɔse lo naan ki kic bo m'beer dim ki eyo ɔɔ m'je jeege se ken maam bo m'utu zeeɛ lo maam m'aki kooyo, do nakge tun 'deel do maam ki paac se, daayum naade 'laakn *nookn al-Masi. ²¹ Taa maam se ken m'utu zeeɛ le m'ing gen al-Masi. Ken m'ooyga le keɛe bo m'baa kɔŋ beɛŋ cir paac. ²² Ken maam jaay m'utu m'ing zeeɛ gen tedn naabm jiga se, ken maam m'aki kooyo, lo m'aki king le, gɔtn se maam m'jeel beɛr kuun kaam kalaŋ eyo. ²³ Gɔtn se maak-saapum baa tedga kaam dio: gen maam ki se m'je m'baa king te al-Masi. Keɛe bo nakn ken maam m'akiŋ am tedn jiga den cir paac paac. ²⁴ Nabo taa m'asen noogŋ naase se, ken beɛŋki se, maam m'laakm m'king ute naase se bo, jiga cir daala. ²⁵ Taa naaŋ se bo maam m'jeele maakum ki, maam se boɔse kic m'utu m'king te naase paac. Taa m'asen noogo naase aki kɔkŋ taar Raa se taɔɔ ɔɔ anki baa ute naan se ute maak-raapo. ²⁶ Taa naaŋ se bo bii ken jaay maam m'utu m'asen terl baa kɔŋ se, aan ɔɔ naase ute Isa al-Masi kalaŋ ki se maakse raapm den aak eyo taa maama.

Jee ing do Labar Jiga gen Isa *al-Masi
(1Tes 2.12-16; Eb 10.32-36)

²⁷ Ken beɛki se, ingki aan ɔɔ ken Labar Jiga gen al-Masi k'dejseno ro ki. Taa naaŋ se bo ken m'asen baa kaaka lo ken m'laŋ baa eyo kic bo, maam m'booy labarse j'la naase se utu ingki taɔɔ ɔɔ dɔɔkki taarse kic kalaŋ ɔɔ aayki kaamse ingki ute maakn kalaŋ ɔɔ aal-ki maakse do Labar Jiga gen Isa al-Masi ken k'lee k'ldooy jeege se. ²⁸ Paac paac bo ɔŋte 'beerki jeege tun ken ing lee dabarse se. Keɛe se je taadn ɔɔ naade se utu kutu ɔɔ naase le utu aki kaaja, keɛe Raa mala bo tedŋa. ²⁹ Maam m'taadsen naaŋ ese se taa Raa se naaŋ tedseŋga beɛŋa taa naase aki kaal maakse bo do al-Masi ki sum eyo num aki dabar taa naaŋ kici. ³⁰ Do ken naase lee 'doki se keɛe bo ken naase aakumkiro maam dodo ɔɔ boɔse kic 'jeelki maam m'utu m'do do ɔɔk.

'Dɔɔkki taarse kalaŋ

2 Kingsen 'dɔɔkki ute *al-Masi se, edsen kaay kaama dey la? ɔɔ maakjeŋ dose ki se selsen maakse dey la? Naase ute *Nirl Salal se 'tum 'tedkiga kalaŋ dey la? Naase tap bo ingki se 'jeki naapa ɔɔ 'tedki beɛ ute naapa dey la? ² Ken bin num naase ing dɔɔkki taarse kalaŋ ɔɔ 'tedumki maakum-raap te maraadiŋa. 'Jeki

naapa, ingki ute maakn kalaŋ ɔɔ ɔŋki maak-saapse kic bo 'tedn kalaŋ. ³ ɔŋte 'niki ute naapa ɔɔ ɔŋte 'magalki rosege taa jeege asen kaaka, num gan ɔɔkɔki rosege baata ɔɔ aakki jee kuuy se aan ɔɔ naade se magal cirse naase. ⁴ Naŋa naŋa kic bo ɔŋte kaakn do nakn naaŋ ki sum, num gan ŋ'laakn do nakn jeege tun kuuy kici.

Isa ɔɔk ron baat jaay bo *Raa uuniŋ ron raan

⁵ Naase utu naapa se ɔŋki maak-saap se tecŋ aan ɔɔ gen Isa *al-Masi:

⁶ Naaŋ ken Raa mala mala se, ute naaŋ se kic bo naaŋ tɔnd te met eyo ɔɔ ted te ron gen kaasn te Raa eyo.

⁷ Gan naaŋ ɔɔk ron baata ɔɔ baado ted ron aan ɔɔ debm tedn naaba ɔɔ baado ted ron debkilimi ɔɔ taad jeege tu ɔɔ naaŋ se goon debkilim mala mala.

⁸ Naaŋ ɔɔk ron baata ɔɔ took taara bini ɔɔ ɔŋ ron k'laɔliŋa, naaŋ se k'tup k'laɔliŋ ro kaag ki.

⁹ Taa naaŋ se bo Raa se durinoga daan yoge tu ɔɔ uun ɔndiŋga raan do jeege tu paac ɔɔ ediŋga ro ken cir ro jeege paac.

¹⁰ Raa tedŋ bin se taa jeegen maakn raa ki, jeegen do naaŋ ki ɔɔ jeegen ooyga kooy se kic, paac, utu 'kerŋ naan Isa ki.

¹¹ ɔŋ jeege paac ute taar naaŋdege se *nookn Raa Bubu ɔɔ deekŋ ɔɔ: Isa al-Masi se Melde.

Jee Raage se naade bo ken wɔɔr do *dunia

¹² Bin se, jee maak-jemge, aan ɔɔ daayum naase lee 'tookki taar Raa se, aayki kaamse 'tedki nakgen taadn jeege tu ɔɔ naase se ɔŋkiga kaaja, 'tedki rosege baata ɔɔ 'beerki Raa ki. ɔŋte 'tediŋki ken maam m'utu sum, num ken maam gɔɔ kic bo lee 'ted 'baaŋki ute naan-ŋa. ¹³ Taa Raa mala, naaŋ bo ken lee ted naabiŋa maakse ki, naaŋ edsen maak-jea ken tedsen naase aaskiga gen tedn nakn ken naaŋ uuno doa do dɔkiŋa ɔɔ ken naaŋ maakiŋ jen ro ki.

¹⁴ Nakn naase aki tedn paac se ɔŋte 'naajki ute naapa ɔɔ ɔŋte 'mooyki naaŋ ki. ¹⁵ Taa bin se bo naase aki tedn jee ɔk taar dim rode ki eyo, jee *salal, ɔɔ aki tedn gaan Raagen ɔk tuju rode ki eyo daan jeege tun boɔse baate Raa. Naade se jee taɔɔ eyo ɔɔ tedn nakn met ki eyo. Daan naade ki se bo, naase aki king wɔɔr gɔɔ aan ɔɔ poodn ken lee baa wɔɔr maakn gɔt ken ɔɔ se. ¹⁶ Naase bo ken lee 'taaddeki taar ken ed kaaja se: ken naase jaay lee 'tedki naaŋ se num, bii ken *al-Masi ade terl se am tedn jiga aak eyo, bin se bo taa nakn maam m'ing m'lee m'dabar m'ted se 'tedn nakn cer eyo. ¹⁷ Ken maam bo m'laŋ rom *serke taa m'tedn kaasn serkŋ ken naase lee 'tedki Raa ki se, maam maakum-raapo. Serkŋ ese se bo m'je taadn te kaal maaksen do Isa al-Masi ki jaay ɔse naase 'tediŋki naaba se. Taa naaŋ se bo maam maakum-raapo ute naase paac. ¹⁸ ɔɔ naase kic 'tedki maak-raapo do naapse ken naase 'tedki ɔɔ 'tedki maak-raapo ute maam kici!

פּוֹל אֶל טִימוֹתֵי וּתֵי עֵפְרוֹדִית

(1Tes 3.1-11)

¹⁹ Tēdga num ute Meljege Isa se, maam m'laapm m'utu m'lasen kol Timote gōtse ki taa amo baa te labarse ɔ ken jaay m'lonka labarse se, am kēdn kaay kaama. ²⁰ Naan ey se maam m'lok nam kuuy eyo ken 'k- ing te maam jaay 'laapm taa naase ɔ saapm do nakge tun an dose ki se. ²¹ Taa jeegen kuuy paac se saap do naabm naade ki kalde ki salal ɔ naade se ɔlden te naabm gen Isa *al-Masi eyo. ²² Num nakn Timote tēd se, naase kic l'jeelinki. Naan se debm mēc ɔ tuj ɔrmiŋ eyo ɔ naan se tēd naaba ute maama aan gɔɔ goon ken lee noog bubina gen taadn Labar Jiga gen Isa al-Masi jeege tu. ²³ Ken maam m'aak m'lokga nakgen utu kaan dom ki se jaay bo, kaad ken se maam m'laapm m'kol m'utu m'asesin kol. ²⁴ Maam m'jeele ute Meljege Isa se tēdga sum bo, naan utu am kōnum maam kic m'utu m'lasen baa kaaka.

²⁵ Ken bēeki se, maam je m'lasen kol Epaprodit. Naan se genaajege ɔ tēdn naaba ute maam tēle ɔ naan se aan gɔɔ asgar cēm ki gen kudn kōkō. Naase ɔlŋkiro gōtum ki se naan baamo ute nakn ken am noogo ken am kaasn kinŋuma. ²⁶ Taa maakin ki se naan je asen baa kaakn naase paac ute kaamina. Ey num naan se maakin daara eyo ken naan jaay booy ɔ naase 'booykiga kaad ken naan oocno kōkō se. ²⁷ Ey num ken naan ooco kōkō se ɔkɔ ɔkɔ sum bo 'kooyo, gan Raa se tēdinga bēēna ɔ ēdinga lapia. Raa se tēd bēēn naan ki sum eyo, num gan tēdumga maam ki kici taa m'king bo maakn maak-tuj ki kalin ki sum eyo. ²⁸ Maam naar m'je m'asesin kol taa ken naan jaay aan ɔhsega ɔ naase jaay aakiniga te kaamse se, bin se asen kēdn maak-raapo ɔ maam kic bo maakum 'loodn kaam kalan. ²⁹ Ken naan jaay aan ɔhsega se dōkɔ kōkō ute maak-raapo taa naan se genaajege doobm Meljege tu. Jee aan gɔɔ naan se ɔkdeki kōkō. ³⁰ Taa naabm Isa al-Masi se, ɔkpgā ɔkɔ sum bo naan ade kooyo. Ey num naan ade 'kutn kōna ɔ naan baado se taa am tēdn naaba gɔɔ naase ki.

Debm jaay jeel Isa se jiga cir paac

(Gal 5.1-6; Rm 6.3-13; 1Kor 9.24-27; 2Pr 1.5-11)

3 ɔ bōrse se genaamge, ingki te maak-raapo taa naase 'tēdkiga gen Meljege! Taar ken maam m'laadsen se ken maam m'laadn m'laadn kic bo aal ɔɔdum eyo, taa taargen se asen kōkō.

² Ondki kōndō ute jeegen aan gɔɔ bēse se †, jee tēdn nakn *kusina ɔ jeegen ken ɔ jeege *kōn kōndō jaay 'tēdn jee Raage se. ³ Jeegen jiga kōndō mala mala se kēse naajegen k'lee k'l'jeemki *Raa ute Nirliŋa ɔ naajege se k'l'jeeki doobm kōm rojege eyo, num gan naajege se k'l'kōmki rojege ute Isa *al-Masi.

⁴ Gen daa ro sum num, maam kic m'lok nakge dēna gen kōm roma. Ken nam kuuy jaay ɔk ɔk nakn ken naan an kōm rōŋ se, maam se m'lok nakn cir ken naan an kōm rōŋ se. ⁵ Gen kōn kōndō le j'ijum se m'lok bii

† Jee aan gɔɔ bēse se jee tēdn nakn kōkō.

marta sum ɔ maam m'lok *Israel mala mala ɔ teeco taa bee Benjamin ki. Maam se m'lok *Ebre ken mala mala. Do *Ko Taar ken Raa ēdō Musa ki se le maam kō *Parizi. ⁶ Maam se m'laadko maakum gen dabar *egliz ɔ do Ko Taar ken Raa ēdō Musa ki se le, nam jaay 'kōn nakn aak kus rom ki se, gōkō.

⁷ Nakgen do dōkin maam m'lonka bē se, bōrse taa Isa al-Masi se nakgen se paac ɔ aay eyo. ⁸ Gan nakgen se paac maam m'aakin se ɔ aay eyo, deere jeel ken maam m'jeel Melum al-Masi se bo ɔ aay cir paac paac. Gōtn al-Masi ki se nakgen maam m'aakin m'kol bē se bōrse ɔ aay ey sum. Taa nakgen se maam m'aakin aan gɔɔ nakgen do danos ki, taa m'tēdn gen al-Masi mala mala. ⁹ Taa naan se maam m'ing do Ko Taar ken Raa ēdō Musa ki se bo tēdum m'aak bē naan Raa ki eyo, gan kaal maakn ken maam m'aal do al-Masi ki se bo tēdum m'aakga bē naan Raa ki. Ute kaal maakn ese bo Raa tēd jeege aak bē naan ki.

¹⁰ Maam se m'je naka kalan sum nakn maam m'je se m'jeel kōkō Isa al-Masi mala ɔ kōkō ken durin daan yoge tu ɔ m'dabar ute naan, bini m'kooy aan gɔɔ ken naan ooy se kici. ¹¹ Taa naan se bo maam m'ing m'kolnd dom ro ki taa bii kalan maam m'utu m'dur daan yoge tu.

J'laan j'lonki Isa

¹² Maam m'lonka taadn m'kol gōtn maam m'baan m'baa se m'laan te ey bōrte, ey le m'lonka taadn m'kol maam se m'tēd te aak bē naan Raa ki ey bōrte. Gan bōrse kic maam m'utu m'aan kaan kōkō, gen kaan gōtn Isa *al-Masi ki naan ken tēdum m'tēdga gen naan se.

¹³ Gōkō, genaamge, maam m'aan m'laan te gōtn ese ey bōrte ken maakn maak-saapum ki se gōtn m'aan paac se m'diriginŋa naata, ken m'uun kaamum jaay m'aak ken naan ki se. ¹⁴ Maam m'aay kaamum m'aan gen kaan gōtn kaan ki, Raa danjeki raan se, bin bo naajege j'laki kōn nakgen se te Isa al-Masi. ¹⁵ Naajegen paacn ken k'tēdkiga jee Raage mala mala se, bēeki se, maak-saapm naajege se 'tēdn aan gɔɔ ken ese. Ken maak-saapse bo utu kuuy le, Raa utu asen taadn maakse ki aki jeel mētiŋa. ¹⁶ Nabo bōrse se k'l'baaki te doobjegen ken j'uunkiro tēl se ute naanjege.

¹⁷ Genaamge, 'paacki, 'tēdkī aan gɔɔ maama, uunki doobm jee ken uun doobm naaje se. ¹⁸ Ey num daayum maam taadsenoga ɔ bōrse kic maakn kaa-maan ki se m'je m'lasen taadn daala, taa jeege dēna maakn nakde ken naade lee tēd se, naade je taadn jeege tu ɔ naade se je eyo ken k'laad taa kooy Isa al-Masi ro kaag ki se. ¹⁹ Naade se utu kutn rode, nakn naade maakde je se bo tēdenga raade ɔ nakn kōkōn gen naade lee tēd se maakde raap do ki sakan. Naade ing gen saapm do nakge tun do *duni ki sum. ²⁰ Gan naajege se naanjege mala se maakn raa ki ɔ bōrse do naan ki ara se naajege j'ing j'laakki kaam Mēl Kaajjege Isa al-Masi. ²¹ Naan bo, ro naajege ɔk ɔk ey se naan an deelin utu 'tecn aan gɔɔ ro naan aak bē ken durno daan yoge tu se, ute kōn se naan utu 'tēdn nakge paac 'tēdn kaam jina.

4 Bin bo gena maam-jemgen doobm *al-Masi ki, maam se m'je m'asen m'baa kaakɔn ute kaamu-ma. Taa naase se bo jee l'tedumki jaay maakum-raapo ɔɔ maam m'tɔɔm rom ute naase. Bin se genaamge, ute Meljege se l'daarki ɔɔɔɔ!

Ute Meljege se ingki ute maak-raapo

(Plp 2.1-3; Rm 16.1-4)

² Maam deɔ Eboni ute Syntis ken taarde baa ey se, m'ɔɔɔ j'laay kaamde j'ɔɔɔ taarde kalan taa naade l'tedga kalan te Meljege se. ³ Naai debum ken k'l'edn naaba kalan ɔɔ debm meɔ se, maam m'tɔɔnd meti mendgen se l'baa noogde. Taa naade kic dodoga gen taadn Labar Jiga gen Isa *al-Masi ute maama ɔɔ ute Klema ɔɔ jeegen kuuy ken k'l'eddo naaba kalan. Jee se bo ken rode k'l'raanɔɔga raan maakn Kitapm Kaaj ki.

⁴ Aan ɔɔɔ l'tedkiga kalan ute Meljege se daayum ingki ute maak-raapo! Taar se m'asesin taadn ɔɔɔ daala, ingki ute maak-raapo! ⁵ ɔɔɔ jeege paac asen jeele naase se jee beɔ. Taa Meljege se ɔɔɔɔ ɔɔɔɔ utu l'baado. ⁶ ɔɔɔte l'kuunki nirlse do dim ki, gan daayum nakn ken jaay aan dose ki se l'tɔɔndki metn *Raa taa nakgen naase l'jeki. Ken naase jaay l'baaki baa tɔɔnd metn Raa num, l'tɔɔmɔɔnki ute maakse. ⁷ ɔɔ ɔɔɔn gen Raa ken cir maak-saapm naajege se, ute Isa al-Masi se asen ɔɔɔɔ ɔɔɔɔ ɔɔɔɔ ɔɔɔɔ ɔɔɔɔ kaam kalan.

⁸ Genaamge, ken ɔɔɔ m'asen taad se ɔɔɔ nakn ken met ki, ken jeege jeelin aak beɔ, ken te doobiɔa, ken *salal, ken jeege aak jena, ken jeege ɔɔɔɔɔ, ken ɔɔɔ aak jiga ɔɔ ken jeege aakiɔ kic bo ɔɔɔmɔɔn se, keɔe bo nakgen naase aki saapm do ki. ⁹ Taar ken naase l'booykiro maam m'dooseno ute nakgen naase aakkiro ɔɔɔn maam ki, ken maam teddeno se, naase kic l'lee l'tedɔɔnki bin kici. ɔɔ Raa debm ken ed lapi se utu king te naase.

ɔɔɔ ɔɔɔɔde taa nakn ken naade edɔɔn

(2Kɔr 9.6-15)

¹⁰ Maam se maakum-raapo aak eyo ɔɔ m'tɔɔm Meljege taa naase l'terl saapkiɔa do maam ki daala. M'l-

jeele naase se daayum l'saapki dom ki, nabo naase ɔɔ-kɔ te doobm ken amki noog eyo. ¹¹ Ken ɔɔɔm jaay m'l-taad bin se taa m'ɔɔɔ dim ey bo m'taad eyo, taa maam se l'e m'deelga deel roma nakn maam m'ɔɔ se bo aas kingum sum. ¹² Ken maakn daay ki ɔɔ maakn deɔn ki kic bo, maam se m'deelga rom ro ki. Ken m'ɔɔɔ nakn ɔɔɔ ken m'ɔɔɔ eyo, ken maakn deɔn ki ɔɔ maakn bo ki, maam se ken aanum di di kic l'e, daayum m'tookn do naan ken ese. ¹³ Maam se m'aasin do nakge tun baa se paac ute Debm ken lee ɔɔɔɔm maakum se. ¹⁴ Gan naase se l'tedkiga beɔ ken naase jaay l'baado l'noogumki do nakge tun ɔɔɔ aan dom ki se.

¹⁵ Genaamgen Pilip ki, naase mala l'jeelki kaad ken deet deet jaay m'taadeno Labar Jiga gen Isa *al-Masi se ɔɔ ken jaay m'iin m'ɔɔɔ Masedoan sum se, maakn *eglizge tu se, eglizn naase kalin ki sum bo l'baamoga ute nakn noogo. Ey num eglizn kuuy se ɔɔ ɔɔɔm te ne dim eyo. ¹⁶ Ken maam jaay m'utu Tesalonik ki se, naan ken se naase ɔɔ ɔɔɔmkiroga ɔɔɔ nakn ken am kaasn kinguma. ¹⁷ Ken ɔɔɔm jaay m'taad bin se, m'je je dim bo ɔɔɔ se ki eyo. Nakn maam m'je se beɔ ken naase l'tedkiro se l'ziidn baa ute naaniɔa. ¹⁸ Maam taadsen nakn naase jaay ɔɔmkiro paac se, maam m'ɔɔɔnɔɔga nakgen se aasum cir ciri. Aan ɔɔɔ Epaɔɔdit edumsin-ga nakn naase ɔɔmkiro se, boɔse maam m'ɔɔ nakge dena ute maraadiɔa nakgen se tec aan ɔɔɔ *seɔɔnki jiga ɔɔ oot nijimi ken j'ed Raa ki jaay ɔɔɔn se. ¹⁹ Ute Isa al-Masi se, Melum Raa se nakn jaay naase ɔɔki ey paac se naan asesin keɔa, taa naan se dim tap bo daayin eyo maakn gaariɔ ki. ²⁰ Daayum Raa ken Bubjege se k'lee k'l'ɔɔmɔɔnki. *Amin.

ɔɔɔ raan naan taariɔa ɔɔ ɔɔɔn ɔɔɔ

²¹ Jee Raagen naase l'tedkiga kalan ute Isa *al-Masi se, l'teddeki ɔɔɔ ɔɔ genaagen doobm al-Masi ki ken utu te maam ɔɔɔn ara se, tedsen ɔɔɔ kici. ²² Jee Raagen ɔɔɔn ara paac se tedsen ɔɔɔ ɔɔ ken tedsen ɔɔɔ tap tap se jee maakn bee Gaar magal *Rɔm ki. ²³ ɔɔ Meljege Isa al-Masi asen tedn beɔnɔa.

Kols

Kupm metn taar taadjeki doobm gen dooy maktubm ken Pɔl raanij eglizn Kols ki

Kols se naan geger ken maakn taa naan Turki ken borse, daande ute geger Epez se ɔk kilɔmetir 200. Pɔl se daam jaay ey num bii kalan baa te Kols ki eyo. Ɔ ken ɔnd eglizn Kols ki se, Epapras. Epapras se naan kɔf Kols ɔ naan lee tɛdn naaba ute Pɔl tɛtɛ (kon 1.7; kon 4.12). Pɔl booyga ken jeege lee aande dala jee al-Masigen Kols ki se. Jee se lee dooyde ute taargen tec ute Labar Jigan gen Isa al-Masi se eyo. Naade lee taad jeege tun Kols ki ɔ k'tɛrl do king bɔgdɛge tun do dɔkina. Ɔ tɛr taadɛn ɔ nakgen ɔk ɔkɔ do nakge tun baa se paac se, k'jɛemɛ. Kaad ken se Pɔl j'ɔkinga kɔkn dangay ki. Ɔ aan ɔk naan 'lɔkn baa gɔtɛ ki ey se, naan raandɛn maktubm ara se. Nakgen jig ey ken jeege ɔk aakɛn ey se, jee Kols ki ɔk beere ro ki taa nakgen se ɔk ɔkɔ do jeege tu. Gan al-Masi se, naan ɔk ɔkɔ cir nakgen se paac. Ute kooy naan ro kaag ki se, ɔkɔ naade ɔk do jikilimge tu se, naan tɛdn tɛdga gɔtɛ. Taa naan se bo nakgen ɔk ɔkɔ do jikilimge tu ute nakgen tɛdɛn bulge se naan ɔkɔdɛnga dode naatn ro ki.

Pɔl raanij ɔk ɔkɔ eglizn ken Kols ki (Ep 1.15-19; Plp 1.3-6,9-11; 1Tes 1.2-4)

1 Ken ara maam Pɔl, *m'ɔebm kaan naabm Isa al-Masi aan ɔk ken *Raa maakin jen ro ki ɔk ute genaajege Timote bo, ² k'raansɛn maktubm ara se, naase jee Raage tun maakn geger ken Kols ki ɔk naase bo genaajegen tuj ɔrmɛ eyo ɔk ken ing dɔkɔ kalan te *al-Masi. Ɔn Bubeje Raa asen tɛdn bɛɛna ɔk asen kɛdn lapia.

Pɔl ɔkɔ Raa ɔk ɔkɔ metin

³ Daayum, ken naaje jaay k'baa baa tɔnd metn Raa Bubm Meljege Isa *al-Masi taa naase se, naaje k'lee k'ɔkɔmɔna, ⁴ taa naaje se k'booyga j'ɔkɔsejege maana taa kaal maaksɛn aalki do Isa al-Masi ki ɔk ute maak-je ken naase ɔkɔ do jee Raage tu paac se. ⁵ Bin bo deet deetn ken naase 'booykiro Labar Jigan ken mɛt ki se, naase 'booy ɔkɔkɔ Raa se 'lɔkɔsɛnga nakn bɛɛ maakn raa ki ɔk do taar ken se bo, naase ing ɔndki dose do ki. ⁶ Ɔ Labar Jigan ese se wɔkɔga do naan ki paac bini aanga gɔtɛ ki. Naan se tec aan ɔk ko kaaggen ken teepe ɔk ooj dɛn se ɔk Labar Jiga se kic bo tɛdn naabij gɔtn jeege tu baa ute naanina. Bin bo naan tɛdn naaba daan naase ki kici, baago deet deet bii ken naase 'booykiro ɔk 'jeelɔki bɛɛ Raa se mɛt ki, jaay naase 'took ɔkɔki jiga se. ⁷ Epapras bo debm ken dooyseeno metn taargen ese se ɔk naan se taadjenga ɔkɔkn ken *Nirl Salal ɛdsɛn gen je jeege se. Naan se mɛdn ɔkɔkn maakje k'ɛdn naaba kalan ɔk naan se debm tɛdn naabm tuj ɔrmij eyo gen al-Masi ɔk naaje ki.

⁹ Taa naan se bo, bii ken naaje jaay k'booy labarse sum se, naaje k'ɔnd metn Raa j'ɔkn eyo taa naase. Naa-

je k'ɔnd metin j'ɔkn asen kɛdn jeel mala mala ken naase anki jeel nakn ken Raa maakin jen ro ki ɔk ɔk Nirlin se asen kɛdn jeel-taar mala mala ute mɛtɛkɛ. ¹⁰ Bin jaay bo kingse 'tɛdn aak bɛɛ naan Meljege tu gen je nakn paacɔkɔ naan ki. Ɔ naase aki tɛdn napar nakgen jiga jiga ɔk Raa se naase an 'jeel ɔkɔ baa ute naan se. ¹¹ Ɔ naaje k'ɔnd metin asen tɛdn jee ɔkɔkn mala mala ute ɔkɔkn naan ken cir nakge paac se, bin bo ken dubar jaay aanga dose ki kic bo, naase aki kaay kaamse, anki serke. ¹² Ɔ ute maak-raapo 'lɔkɔmki Raa Bubm ken tɛdseno ɔkɔkɔga doobo gen ɔkɔ bɛdɛse maakn nakge tun bɛɛ ken naan ɔkɔkn jeenge tu maakn-gɔt ken wɔkɔ se. ¹³ Taa Raa se ɔkɔkn dojege maakn-gɔt ken ɔkɔkn ken ɔk ɔkɔkn dojege tu ɔk uun baanjekiga maakn gaar gen Goon maak-jeɔn ki. ¹⁴ Ute doobm Goonin se bo Raa dugjekiga dojege ɔk ɔkɔkn *kusinjɛge se naatn.

Isa se naan bo magal cir nakge paac

¹⁵ Bii kalan tap bo nam aak te Raa eyo.

Num, ken Goonin Isa jaay baado do naan ki se, naan bo tec aan ɔk Raa mala ɔk naan bo taad Raa se jeege tu.

Aan ɔkɔkn maakn bee ki goon paraga bo naana se, Isa *al-Masi kic bo, nakgen Raa aaldɛno paac se, naan bo naandɛ ki.

¹⁶ Taa ute Isa se bo, Raa aalo nakgen maakn raa ki ute kengen do naan ki paac; kengen j'laakɛde ute kengen j'ɔkn j'laakɛde eyo, nakgen ɔk ɔkɔkn ken j'ɔkn j'laakɛn eyo, ɔkɔkn ing do jeege tu, *kɔdn Raage ute magaldege; nakgen se paac, Raa aalde ute Isa ɔk Raa aaldɛno se taa naade taadn *nookn Isa.

¹⁷ Nakgen baa se paac se, Isa bo naan ki ɔk ken naade paac jaay utu ing gɔtɛ ki se, ute ɔkɔkn naana.

¹⁸ Aan gɔɔ do bo tɔɔ ro te magalin se, Isa al-Masi kic, naan do *egliz. Nakge paac se upo meta do naan ki ɔɔ maakɔ yoge tu se, naan bo debm ken ooy duro deete. Taa bin se maakɔ nakge tun baa se paac se, naan bo naan ki.

¹⁹ Deere, nakɔ paacɔ ken Raa ɔk se utu gɔtn Goonin ki kici taa Raa se uunoga kuun doa gen tɛdn naan se.

²⁰ Ute goonin se, Raa tɛdga nakgen do naan ki ute kengen maakɔ raa ki se paac ɔkga taasa ute naan. Ute moosn goonin ken ɔɔ do kaag ki se bo, Raa baanoga ute lapia.

²¹ Anum, naasen jee Kolob ki se, do dɔkɔ se, naase ingkiro dɔk ute Raa. Naase 'saapkiro ɔɔ 'tɛdkiro nakgen jig eyo. Kɛse bo ken gaanseno ute Raa ɔɔ tɛdkiro jee taamooyinɔ. ²² Num bɔrse se, ute kooy ken Goonin ɔɔ roɔ ooy do kaag ki se, Raa ɔkga taasa ute naase taa asen baa naanin ki se jee *salal, ɔk taar dɔm kusin rode ki eyo ɔɔ ɔk tuj eyo kici, ²³ ken naase jaay kaal maaksen do Isa ki se ɔkɔnki jiga ɔɔ 'daarki do ki ɔɔg gaɔ se, ɔɔ ken naase jaay ɔkɔnki te eyo gen kɔnd dose do Labar Jigan ken naase 'booyinkiro se. ɔɔ Labar Jigan ese se bo k'taadinɔga jeege tun do naan ki paac kici ɔɔ taa naan se bo maam Pɔl se m'tɛdga debm tɛdn naabin.

Dubar ken Pɔl ɔɔ taa egliz

(Ep 3.1-13; 1Kɔr 2.7-13)

²⁴ Bɔrse, maam m'dabar dena taa naase; ute naan se kic bo maam maakum raapo. Aan gɔɔ Isa dabaro se, maam kic m'dabar roma taa naase *eglizn ken 'tɛdkiga daa ro gen Isa *al-Masi se. Maam m'dabar se, taa naabin ken ɔɔ se 'kaasn doobin ki. ²⁵ Maam se m'tɛdga debm tɛdn naabm gen egliz, ɔɔ naabm se Raa ɛdumsin kaam jim se taa naase. Naan ɛdum naabm se taa Taar Raa se paac m'an taadn nan ute doobin jeege tu. ²⁶ ɔɔ taar ken Raa uuno doa do dɔkɔ gen taada jaay *taad te metin metijil jeege tu paac ey se, bɔrse se, naan taadga metin toodga tal jee Raage tu. ²⁷ ɔɔ jee Raagen ese se bo Raa uunoga doa gen taadn nakɔ bɛ ɔɔ jiga ken jeege jeelo te metin eyo ken Raa tɛdin taa jeegen Yaudge eyo. Nakɔ se naan bo al-Masi ken utu ing maakse ki se ɔɔ ute doobm naan se bo, naase ɔndki doa gen kend maakɔ *nookɔ Raa ki.

²⁸ Al-Masi se bo naaje k'taadin jeege tu paac, k'jaalden bide ki ɔɔ k'dooyde ute jeel-taar paacɔ ken Raa ɛdjen se, taa naaje k'je jeegen paacɔ dɔɔkga ute al-Masi se, 'tɛdn jee mɛc. ²⁹ Taa naan ese se bo maam m'tɛdn naaba m'doa ute ɔɔgɔn al-Masi ken cir nakge paac ken ing tɛd naaba maakum ki se.

2 Deere, maam m'je naase aki jeele, maam se m'ing bo m'do do jet taa naase, taa jeegen maakɔ geger ken Laodise ki ɔɔ taa jee Raagen kuuy ken bii kalan tap bo aakum te ute kaamde ey se kici. ² Maam m'je naade se k'kaay kaamde ɔɔ ute maak-jede se k'dɔk taarde kalan. Maam m'je naade se jeel kɔkɔn maakde ki mala mala, bin bo naade 'kɔn jeel *nakɔ ken Raa ɔyino jaay jeege jeel te metin ey se, ɔɔ nakɔ se lɛ, naan bo *al-Masi. ³ ɔɔ gɔtn al-Masi ki sum bo naa-

jege j'aki kɔn jeel-taar mala mala ute jeel nakge paac. ⁴ Ken ɔlum jaay m'taadsen bin se, m'je nam tap bo asen derl ute taaringen nijim se eyo. ⁵ Ey num, deere, daanse ki se maam gɔɔ, nabo maam m'utu m'saap dose ki ɔɔ maam se maakum raapo aan gɔɔ m'utu maaksen ute kaamuma, naase se nanɔ nanɔ kic bo utu 'daar gɔtin ki tak tak ɔɔ kaal maaksen do al-Masi ki se naase utu ɔkɔnki ɔɔ.

Ute *al-Masi se naase ɔkɔnki nakge paac

⁶ Aan gɔɔ naase 'tookkiga Mɛlse, Isa al-Masi se, ing 'dɔkɔ kalan ute naan. ⁷ Aan gɔɔ ko kaaga iirin ɔɔ naan ki jaay 'daar ɔɔkɔ ɔɔ aan gɔɔ bee ken j'oinin daar ɔɔ se, naase kic bo ing 'dɔkɔ kalan ute Isa al-Masi bin kici. ɔɔ kaal maaksen do al-Masi ki se ɔkɔnki ɔɔkɔ aan gɔɔ ken k'dooyse ro ki; ɔɔ k'ɔmki *Raa ute maakse paac. ⁸ ɔndki kɔnd, ɔkɔnki nam asen derl ute taargen rɛn rɛn ken ɔkɔ ser ey se! Taargen se iino gɔtn jikilimge tu ɔɔ gɔtn nakge tun ɔk ɔɔkɔ do *duni ki sum. Num naade se, bɛrɛ, iino gɔtn al-Masi ki eyo. ⁹ Taa kaad ken Isa al-Masi ingo do naan ki se nakɔ Raa ɔk paac se utu gɔtn naan ki kici. ¹⁰ Aan gɔɔ naase 'dɔkɔkɔ kalan ute al-Masi se, naase ɔkɔnki nakge paac ute naan. ɔɔgge ute nakgen ɔk ɔɔkɔ do jeege tu paac se, naan bo dode ki.

¹¹ Aan gɔɔ naase 'dɔkɔkɔ kalan ute al-Masi se, naase se j'ajsenga ɔkɔnki nabo *kɔn ɔkɔnki naase se, tec aan gɔɔ gen jikilimge lee tɛd se eyo, num kɔn ɔkɔnki naase se, iino gɔtn al-Masi ki, naan bo debm ɔkɔnki dojege ro daa ro ken ɔkɔnki maakɔ *kusin ki se. ¹² Ken naase jaay *k'batize sum se tec aan gɔɔ naase ooykiga ɔɔ k'ɔnki senga maakɔ baad ki ute al-Masi. ɔɔ ken naase jaay 'teeckiro maan se, tec aan gɔɔ ooy durkiga ute al-Masi tɛlɛ, taa naase aalkiga maakse do ɔkɔnki Raa ken durino daan yoge tu se. ¹³ ɔɔ do dɔkɔ se, naan Raa ki se naase aan gɔɔ jee ooyga kooyo taa kusin ken naase lee 'tɛdki ɔɔ naase se aan gɔɔ jee ɔk te ɔkɔnki eyo †. Gaɔ bɔrse ute al-Masi se, Raa ɛdsenga kaa-ja ɔɔ naan se ɔkɔnki kusinjege se paac naata. ¹⁴ Ute kooy Isan ooy do kaag ki se, Raa ɔkɔnki sɛɛjege se naatn ɔɔ nakɔ ken *Ko Taar ken Raa ɛdo Musa ki jaay ɔkɔnki mindjege se kic, naan ɔkɔnki naatn ɔɔ naan tupinga ro kaag ki ute naan. ¹⁵ ɔɔgge ute nakgen ɔk ɔɔkɔ do jeege tu paac se, Raa ɔkɔnki naatn maakɔ gaardege tu. Ute kooy ken Isa ooy do kaag ki se, naan cirdega. Naan ɔk leedeno naan jeege tu ɔɔ alde ɔkɔnki alde.

¹⁶ Taa naan se bo, ɔkɔnki nam asen kɔnki ɔkɔnki dose ki taa ɔkɔnki, taa kaaye, taa laagen jeege lee tɛda, taa bii *serkɔn gen taar kaal laapa, ey lɛ taa *bii sebit.

¹⁷ Naade se paac aan gɔɔ kaam nirl nakgen bɛ utu ade baa naan ki. ɔɔ kaam nirl nakgen se taad te al-Masi mala. ¹⁸ Ken bin num, jeege tɛd rode aan gɔɔ jee ɔkɔnki rode baata ɔɔ lee eem *kɔnki Raage ɔɔ ken nigana num ɔkɔnki se, ɔkɔnki 'kɔnki jee se asen kɔnki ɔkɔnki dose ki. Jee bin se saapde se gen jikilimge ɔɔ ɔkɔnki

† Jee ɔk te ɔkɔnki ey se, Yaudge aakde aan gɔɔ jee jeel Raa mal eyo.

bɛɛ. ⁶Ɔŋ taarsegen naase aki taad se, 'taadiŋki ute taargen nijimi ɔ bɛɛ. Bin bo naŋa naŋa kic bo aŋki tɛrl taar ute doobiŋa.

Pɔl nanj taariŋa ɔ ɔlden tɔɔɛ

⁷ Genaaje Tisik ken debm tɛdn naabm tuj ɔrmiŋ ey ken naaje k'ljeŋki ɔ ken tɛdn naabm Mɛljege ute maam tɛl se, naaŋ bo debm asen baa taadn labarum paac. ⁸ Maam m'lɔŋiŋ gɔtse ki tap bo taa naaŋ asen baa taadn labarje ɔ asen baa kɛdn kaay kaama kici. ⁹ Onezim ken k'ljeŋki, naaŋ kic genaajegen tuj ɔrmiŋ eyo, ɔ goon naaŋse mala se utu 'baa ute Tisik. Naade se bo asen baa taadn nakŋ ken aan doje ki paac gɔtn ara se. ¹⁰ Aristarkŋ ken maakŋ dangay ki ute maam ara se, 'tɛdsen tɔɔɛ ɔ Markŋ goon taasn Barnabas kic, 'tɛdsen tɔɔɛ. Markŋ ese bo, maam m'taadsenoga taad mɛtn taariŋ m'ɔɔ ken naaŋ jaay baaga gɔtse ki num, ɔkiŋki jiga. ¹¹ Isa, ken k'danŋiŋ Justus se, 'tɛdsen tɔɔɛ kici. Ɔɔ maakŋ Yaudge tun took aal maakde do Isa ki se, naade se sum bo, ken tɛd naaba ute maama gen *maakŋ Gaar Raa. Naade se bo, ken ɛdum kaay kaama.

¹² Epaprasn, gen naase mala se kic, 'tɛdsen tɔɔɛ. Naaŋ se debm tɛdn naabm Isa *al-Masi. Ɔɔ naaŋ se daar cir gen tɔnd mɛtn Raa taa naase, taa naase daayum aki kiŋg tɔɔɔ, aki tɛdn jee Raagen mɛc ɔ taa naase aki 'dɔɔkiŋ maakse gen tɛdn nakŋ ken Raa maak- iŋ jen ro ki. ¹³ Epapras se, naaŋ tɛd naaba den aak eyo taa naase, taa jee Laodise ki ute jee Erapolis ki se ɔ maam Pɔl se m'aakiŋga ute kaamuma. ¹⁴ Mɛdjege dap- tor Luk ute Demas kic tɛdsen tɔɔɛ.

¹⁵ 'Tɛdki tɔɔɛ genaage tun maakŋ gɛger ken Laodise ki. Ɔɔ 'tɛdki tɔɔɛ Nimpa ki ute jee *egliz ken lee tus maakŋ beeŋ ki se kici. ¹⁶ Ken naase 'dooyiŋkiga mak- tubm ken maam m'raaŋsesiŋ se num, ɔliŋki egliz ken maakŋ gɛger ken Laodise ki se kici aŋ dooyo. Ɔɔ naase kic maktubm ken maam raariŋo jeege tun Laodise ki se jaay ɔlsesiŋoga num, 'dooyiŋki kici. ¹⁷ Ɔɔ 'taadki Ar- sip ki: Naabm gen Mɛljegeŋ ɔŋiŋsiŋ kaam jiiŋ se, ŋ'tɛdn ŋ'aasiŋ ute doobiŋa.

¹⁸ Tɔɔɔn ken maam m'raaŋ m'ɔɔlsen ese se, maam Pɔl mala bo m'raariŋiŋ ute jima. Maam se m'dangay ki. 'Saapki dom ki ɔ ɔŋte 'dirigumki. Ɔŋ Raa asen tɛdn bɛɛŋa.

Tɛsalonikɔ deete

Kupm metn taar taadjeki doobm gen dooy maktubm deet deet ken Pɔl raanɔ eglizn Tɛsalonik ki

Eglizn Tɛsalonik ki se, Pɔl ɔndiɔn kaad ken naan ingo mɛrtɛ gen k-dige gen tɛdn naabm Raa se. Naan iɔno gɛgɛr Pilip ki ɔɔ baado aan maakɔn gɛgɛr ken Tɛsalonik ki. Gɛgɛr Tɛsalonik se, naan maakɔn taa naan Masedoan ki. Jee Tɛsalonik ki se naabden ken naade lee tɛd se, naade lee tɛd suuk. ɔɔ naade ɔk ɔɛkge dena ɔɔ deniɔn se Yaudge. Yaudgen mɛtiɔnge se took do taar ken Pɔl lee dooy jeege se eyo. Taa naan se bo naade tuuriɔn gɔtn ese. Pɔl raan jeege tun Tɛsalonik ken took aalga maakde do Isa ki ɔɔ ute maktubm se bo naan lee dooyde. Jee jeel taadn tɔɔkɔn mɛtn Kitapm Raa se, saap ɔɔ maktubm ara se bo, 'tɛdn maktubm ken Pɔl raan deet deet jee al-Masige tu. Ken bin num maktubm ara se, maakɔn Kitapm ken Raa dɔɔk kiji ute jeege se, naan bo k'raanɔn deete. Pɔl ɛd kaay kaama genaage tun Tɛsalonik ki ɔɔ taadɛn ɔɔ kaal maakden do Isa al-Masi ki se, j'ɔkɔn ɔɔkɔn k'l'baansiɔn ute naaniɔna. Jee mɛtiɔnge maakɔn jee Raage tu se ooyga kooyo nabo Isa ɛe aan te ey bɔɔtɔ. Jee Raage se tɔnd mɛtn Pɔl ɔɔ jeegen ooy se tap bo gen naade se 'tɛdn ɔɔ di. Pɔl tɛrlɛn ɔɔ jeegen ooyga kooyo ute jee utu ing zɛɛɛ se, naade paac dɔɔk ute Isa al-Masi, taa bii kalan naade utu 'dur daan yoge tu paac.

Pɔl raan ɔl tɔɔkɔn jeege tun Tɛsalonik ki

1 Ken ara maam Pɔl bo m'raanɔsen maktubm se ute Silban ɔɔ Timote, naase jee *egliz ken maakɔn gɛgɛr ken Tɛsalonik ki, ken 'tɛdkiga gen Bubjege *Raa ɔɔ gen Meljege Isa *al-Masi. ɔɔ Raa asen tɛdn bɛɛna ɔɔ asen kɛdn lapia.

Pɔl tɔɔkɔn Raa taa jee Raagen Tɛsalonik ki

(Pilp 1.3-6; Kɔl 1.3-8)

² Daayum naaje k'l'tɔɔkɔn Raa ɔɔ k'l'tɔnd mɛtiɔn k'l'ɔkɔn ey kici taa naase paac. ³ Naan Bubjege Raa ki se, daayum naaje k'isaap do kaal maakɔn naase, ken naase aalki do Isa *al-Masi ki jaay ɔɔsen 'tɛdki nakgen jiga se. Ute maak-je naase ɔkɔki do Isa ki se ɔɔsen naase 'tɛdki naaba jiga ɔɔ aayki kaamse ɔndki dose do Meljege tu Isa al-Masi ki. ⁴ Genaa maakjemge, naaje k'l'jeele Raa se naan jese ɔɔ naan bo bɛɛr tɔɔdseno taa aki tɛdn jee naange. ⁵ Booyki, Labar Jigan gen Isa al-Masi se naaje k'l'taadseno se ute taarje sum eyo, num ute tɔɔkɔn *Nirl Salal ɔɔ naaje k'l'jeel maakje ki taar naaje k'l'taadseno se taar mɛt ki. Naase kic l'jeelki kaad ken naaje j'ingkiro tɛl se, nakgen naaje k'l'tɛdo paac se, k'l'tɛddeno taa asen noogo.

⁶ ɔɔ nakɔn ken Meljege tɛdo jaay naaje k'l'tɛd se bo, naase 'tɛdki aan ɔɔ gen naaje se kici. Deere, jeege dabarsenoga dena nabo ute naan se kic bo, naase 'took uunkiro taar Raa maakse ki se ute maak-raapm ken Nirl Salal ɛdsesiɔn se. ⁷ Bin bo naase 'taadkiga doobo jee Raage tun paacɔn taa naan Masedoan ki ute kengen taa naan Akayi ki. ⁸ Deere, taar Raa se iɔno gɔtse ki se bini aanga taa naan Masedoan ki ute taa

naan Akayi ki sum eyo, num gɔtɔ baa se paac, jeege booyga ken naase aalkiga maakse do Raa ki se. Taa naan se, naaje j'l'kɔn kɔɔkɔn maaniɔn ey sum, ⁹ taa jeege paac ɔɔs maanse gen ken naase 'dɔɔkɔn ɔkɔkɔn jiga kaad ken naaje j'ingɔ gɔtn naase ki se. ɔɔ naade ɔɔs maanse taa naase raagen deer ey se, naase rɛs ɔɔndenkiɔna naata ɔɔ 'tɛrlkiga maakse gen tɛdn naaba Raa ken zɛɛɛ ɔɔ ken mɛt ki. ¹⁰ Bɔɔrse, naase ing aakki kaak kaam Goon Raa ade baa maakɔn raa ki, gooniɔn se bo, naan duriɔno daan yoge tu ɔɔ naan bo Isan ken ɔɔd-jeki dojege taa maak-taar Raa bɔɔy dojege tu eyo bii ken naan an kɔɔn ɔɔkɔn do jeege tu se.

Naabm *Raa ken Pɔl tɛd maakɔn gɛgɛr ken Tɛsalonik ki

(NJKN 20.18-21,31-35; 2Kɔr 6.3-10, 12.12-15)

2 Genaaɔnge, naase mala l'jeeliɔnki, ken naaje jaay j'ingɔ gɔtse ki jaay naase 'dɔɔkɔn ɔkɔkɔn jiga se, ɔɔ eyo. ² Num naase kic l'jeelki naaje se k'l'dabarjenoga ɔɔ k'l'naajenoga maakɔn gɛgɛr ken Pilip ki, jaay bo k'l'iɔn k'l'baado gɔtse ki. Ey num jee wɔɔkɔyɛge se tap bo paac paac ɔɔjen doob eyo, nabo Raa se, ɛdɛnga kaay kaama taa j'asen taadn Labar Jiga gen Isa *al-Masi. ³ Taa taar Raa ken naaje k'l'baa k'l'taadsen se, ɔk taar-kɔɔkɔn eyo. ɔɔ naaje ɛe k'l'ɔkɔn saapm jaay jig ey se do nam ki eyo ɔɔ k'l'je kaan nam dal eyo. ⁴ Gan Raa se naan aakje naaje j'l'ɔn kɔn kaas se jaay bo, naan ɛdɛno Labar Jiga gen Isa se kaam jije gen baa taadn jeege tu. Anum naaje k'l'je k'l'taad se k'l'je bo k'l'tɛdn nakɔn ken tɔɔkɔn jikil-imge tu eyo, num ken tɔɔkɔn Raa ki, naan ken jeel nan saapm maakjege tu paac. ⁵ Taa naase l'jeelki, naaje k'l'ɔkɔn k'l'taad te taar gen kaan nam dal eyo ɔɔ k'l'je te doobm tam eyo ɔɔ Raa kic bo jeele. ⁶ ɔɔ naaje se k'l'jedɔ te doobm naase bo ajeki tɔɔkɔn eyo ɔɔ k'l'je jee kuuy bo

aje תכמ ey kici. ⁷ Ey num naaje kl'jee kaan naabm al-Masige se, naaje bo ken kl'jee magalsegen ken תכמ doobo ajekiga tedn naaba, gan naaje תכמ kl'tedino te naan se eyo. Num naaje תכמ j'inggo maakse ki se kl'tedo jee-gen תכמ rode urlu aan תכמ ko gaangen ken aak do gendegē tu. ⁸ Taa maak-je naaje תכמ dose ki se, kl'je bo j'aseno taadn Labar Jigan gen Raa se sum eyo, num תכמ roje paac bo taa naase, taa naase kl'edkiga jee תכמ maakjege. ⁹ Deere genaamge, naase utu 'saapki do dubarje ki תכמ do naab ken naaje kl'ed jaay תכמ nanjeno tak tak se. Naaje kl'tedo naaba תכמ katara, taa maakse ki se naaje kl'e תכמ kaam ji nam eyo תכמ ute naan se bo, naaje kl'taadseno Labar Jigan gen Raa se.

¹⁰ Naase kic bo saadjege תכמ Raa kic bo saadje: naaje תכמ j'inggo daan naase jeege tun aalkiga kaal maakse do Isa al-Masi ki se, kingje se, king *salal ute doobina תכמ nakn jaay akiro תכמ aak kus roje ki se תכמ. ¹¹ Naase 'jeelki, maakse ki se, naaja kic naaje j'laakino don ki aan תכמ bubm ken aak do geninge tu se. ¹² Naaje kl'edseno תכמ kl'j'edseno kaay kaama תכמ kl'taadseno kl'je aki king aan תכמ ken Raa maakin jen ro ki, naan ken darseno taa aki kend maakn gaarin ki תכמ maakn *nookin ki.

תכמ Raa daala taa jee Raagen Tesalonik ki

¹³ Taa naan se bo naaje kl'ting kl'tכמ Raa taa naase booy uunkiroga taar Raa ken naaje kl'taadseno se, naase kl'tookkiga do ki תכמ 'jeelin ki taargen se gen jikil-imge eyo num taar Raa. תכמ deere, naan se taar Raa mala. Deere, taar se utu tedn naaba maakn naase ken aalkiga maakse do Isa *al-Masi ki se kici. ¹⁴ Bin num genaamge, naase kic kl'edkiga aan תכמ jee *eglizgen taa naan Jude ki ken tedga jee Isa al-Masige se. Naade se, taasde Yaudgen metingē lee dabardeno תכמ תכמ se, naase kic taassege lee dabarse bin kici. ¹⁵ Naade Yaudge se bo ken תכמ Meljege Isa ute jee ken taad taar teeco taar Raa ki, תכמ naade se bo ken lee dabar-jeno naaje kici. תכמ nakgen Yaudge ted se תכמ Raa ki eyo תכמ naade se tedga jee תכמ jikilimge paac. ¹⁶ Naade Yaudgen ese se bo, gaasjen gen taadn taar Raa jeege tun Yaudge eyo taa naade kl' תכמ kaaj eyo. Ken naade ted bin se naade lee ziid *kusiḡdege do kusiḡde ken naade lee ted se. תכמ תכמ se kusiḡde se deelga תכמ. Num do taar תכמ ki se, maak-taar Raa se, תכמ dode ki.

תכמ jee baa kaakn jee Raagen maakn geger ken Tesalonik ki
(NJKN 17.14-16)

¹⁷ Genaamge, תכמ תכמ kl'j'aseno sum se, daanin תכמ dooga תכמ kl'jaakki te daan-kaam naapge eyo. Ute naan se kic bo, naaje תכמ kl'saap dose ki. Bin num, ute doobm gay kic bo naaje kl'je j'asen baa kaakn daala. Taa naaje se תכמ kl'je dose ki den aak eyo. ¹⁸ Taa naaje kl'je תכמ terl j'asen baa kaaka, ken tap ki se maam תכמ bo kl'taad m'כמga תכמ gen baa kaak se, nabo *Bubm sitange se gaasjen doobo. ¹⁹ Genaamge, 'jeelki, naase bo jee ken naaje תכמ doje dose ki, תכמ edjen maak-raapo bii ken Meljege Isa ade baa se taa

naase se naaje doje tedn raan. Taa naase bo ken kl'taad-ki jeege tu paac תכמ naabje se, naabm jiga. ²⁰ Deer deer, naaje se maakje raapm dose ki תכמ naaje *kl'nook Raa taa naase.

3 Anum ken naaje jaay תכמ te labarse ey se, תכמ j'laasin te eyo, naaje תכמ doo gen תכמ king maakn geger ken Aten ki kalje ki, תכמ Timote se bo naaje תכמ doose ki. Timote se naan genaaje תכמ naaje kl'ed naabm *Raa kalar. Labar Jigan gen Isa *al-Masi se, naaje kl'taadin jeege tu תכמ. Naaje תכמ doose ki se taa asen noogo תכמ asen kedn kaay kaama תכמ naase aki king תכמ doobm al-Masi ki. ³ Bin bo, dubargen aan תכמ dose ki se asen תכמ naase anki resn ute doobm Raa eyo. Taa naase mala kic 'jeelin ki, dubargen bin se, utu 'kaan dojege tu. ⁴ Kaad ken naaje תכמ doose ki se, naaje kl'taadsenoga תכמ naajege se תכמ j'la-jenki dabara תכמ nakn se aanga dojege tu תכמ naan ese se, naase kic 'jeelin ki. ⁵ Taa naan se bo, maam תכמ m'laasin te gen king booy den eyo, maam תכמ Timote, taa baa doose ki taa amo baa ute labarse, naase utu ingki do kaal maakse ki se dey la? Maam m'beer תכמ daan naane *Bubm sitange naamsenga תכמ ute naan se naabjen kl'ed daanse ki se 'kutn cere.

⁶ תכמ, Timote ken תכמ doose ki se aan תכמ naan baanjenoga ute labar jiga gen kaal maaksen do Raa ki תכמ gen maak-je ken naase תכמ ute naapa. Naan taadjen תכמ daayum naase utu 'saapki doje ki jiga, תכמ je ajeki kaaka aan תכמ naajen kl'je j'asen kaak se kici. ⁷ Bin num genaamge, maakn nakge tun תכמ ute dubargen aan dojege tu paac se, naase edjekiga kaay kaama ute kaal maakn naasen aalki do Meljege tu se. ⁸ תכמ naase utu ingki תכמ doobm Meljege tu se, taa naan se naaje kic kingje tedga jiga. ⁹ Naaje תכמ taar ken 'kaasn jaay תכמ Raa se tap bo תכמ, taa maak-raapm ken naaje תכמ taa naase naan Raa ki. ¹⁰ תכמ katara naaje kl'tand metin te maakje paac, taa ajen תכמ doobo ter j'asen baa kaaka תכמ j'aseno dooy nakn ken naase 'jeelki te metin ey תכמ doobm al-Masi ki taa aki baa ute naan se.

¹¹ תכמ Raa Bubjege mala ute Meljege Isa ajen תכמ doobo kl'baa doose ki. ¹² Maakje ken naase תכמ do naapge tu תכמ do jeege tu paac se, תכמ Meljege asesin zi-idn baa ute naanin, tecn aan תכמ ken naaje kl'ese naase se kici. ¹³ תכמ ter, תכמ Meljege asen תכמ maakse taa naan Bubjege tu Raa ki se naase aki tedn jeegen *salal תכמ nam תכמ dim aak kus rose ki eyo, bii ken Meljege Isa al-Masi ade baa ute jeenge paac se.

תכמ kingse se תכמ *Raa ki
(1Pr 1.14-16, 4.1-5; Ep 5.3-8; 1Kor 6.13-20)

4 Genaamgen doobm *al-Masi ki, תכמ do taar תכמ ki se, naaje kl'je j'asen taada: taa naaje kl'-dooyesenoga te doobm jaay naase aki king num תכמ Raa ki se. Deere, תכמ se kingse se tecga aan תכמ naan se. Taa naan se bo naaje kl'tand metse ute ro Meljege Isa al-Masi se, kingse bin se, תכמ תכמ תכמ 'baansin ki te naan se. ² Taa naase 'jeelki nakn ken naaje kl'taadseno gen tēda se, nakn se Meljege Isa bo taad

se, naaŋ l'kaŋ tɛdn nakɛ se, taa naaŋ se debm tuj ɔr-
miŋ eyo.

²⁵ Genaamge, naase kic l'tɔndki metn Raa taa naaje.

²⁶ l'ɛdki tɔkɛ genaage tun paacɛ doobm al-Masi ki
ɔɔ baam l'tɔkki naapa ɔɔkɛ aan gɔɔ gena naapge.

²⁷ Maam m'deekseni ute ro Mɛljege, kɛn maktubm se
jaay ɔŋɛkiga num, l'dooyiŋki naan genaage tu paac.

²⁸ ɔŋ Mɛljege Isa al-Masi l'ɛdn ute naase ɔɔ asen tɛdn
bɛɛŋa.

deel te gōtin ese se nakη gaasiη doobo se naase kic l'jeeliηki; num ken kaadn Raa ɔndiη se aasga jaay, naaη utu ade teecη tal. ⁷ Ƴɔɔη ken l'jeel mētiη eyo gen Debm Kusiη deelga te gōtiη se bɔrse naaη tēd tēdn naabiηa nabo bini debm gaasiη doobo se l'tēdn gōtɔ jaay bo j'lutu j'laη kaakiη naaη ade l'teecη tal. ⁸ Ƴɔtn se Debm Kusiη deelga te gōtiη ese se j'lutu j'laη kaakiη teecη tal, ɔ ken Mēljege Isa jaay ade baa se, ute kuul l'teecη taariη ki se sum bo aη ɔɔɔliη mak ɔ ute ɔɔɔgiη se naaη utu aη kutn kap. ⁹ Ken Debm Kusiη deelga te gōtiη ese ade baa ute ɔɔɔη *Bubm sitange se, naaη l'tēdn napar nakη-ɔɔɔbge ute nakgen magal magal deel do se, taa an dērl jeege. ¹⁰ Naaη l'tēdn napar nakgen jig ey se kaam dēna taa an dērl jeegen ken baa baa gōtn kut ki. Jee se l'kut se taa naade je tookη do taar ken mēt ki eyo. Ey num ken naade jaay booy uunoga kuun num, daan Raa adeno kaaja. ¹¹ Taa naaη se bo, Raa ɔlden saapm gen bi dode, ken ɔlde naade aal maakde do nakη ken mēt ki ey se. ¹² Taa naaη se bo jeegen jaay baate tookη do taar ken mēt ki ɔ maakde-raapo gen tēd *kusiηa sum se, ɔɔɔ utu kooc-η dode ki.

Naase se jee Raa bēer ɔɔɔsenoga ɔɔɔ
(1Pr 1.2-9)

¹³ Genaamge, naasen ken Mēljege jese, daayum naaje k'l'ɔɔm Raa taa naase. Taa kaad ken Raa utu aal kaal duni se bo naaη bēer ɔɔɔsenoga ɔɔɔ ɔɔɔ asen kaaja ute ɔɔɔη *Nirl Salal. Naaη tēdsen naase l'tēdkiga jee naaηge ɔ aajse se taa naase l'tookkiga took do taar ken mēt ki. ¹⁴ Raa danseη se taa asen kaaja ute Labar Jigan gen *al-Masi ken naaje k'l'taadseno se, taa naase aki kend maakη *nookη gen Mēljege Isa al-Masi ki. ¹⁵ Taa naaη se, genaamge, l'daarki ɔɔɔ ɔ nakgen paacη naaje k'l'taadseno ute taarje, ey lē l'raaηseηo maakη maktub ki gen tēda se, iηgki do ki. ¹⁶ Ƴη Mēljege Isa al-Masi naaη mala ɔ Bubjege Raa ken jejekki, ɔ ute bēeη se, eɔjeki kaay kaam gen daayum ute nakη j'an ki ɔnd dojege do Raa ki gen ɔη kaaja, ¹⁷ asen sēl maakse ɔ asen kēdn ɔɔɔ gen tēdn nakgen bēe, ɔ bēe ese se maakη nakge tun naase l'tēd-ki ey lē do taarge tun paacη ken naase l'lee taadki kici.

l'ɔɔndki mētn *Raa taa naaje
(Rm 15.30-32)

3 Genaamgen doobm *al-Masi ki, bɔrse do taar ɔɔɔliη ki se, naaje k'l'je j'lasen taada: daayum l'ɔɔndki mētn Raa taa naaje, taa taar Mēljege se naar ɔɔɔkiη baa gōtɔ baa se paac ɔ jeege aη kaal maak ki aan ɔɔ ken naase aaliηki maak ki se kici. ² l'ɔɔndki mētn Raa

taa naaje kici, taa Raa ajen ɔɔɔbm ro jeege tun ɔɔɔ eyo ɔ ken jig ey se, taa jeege paac lē took aal maakde do taar ken naaje k'l'taad se eyo.

³ Num Mēljege se, naaη debm tujη ɔrmiη ey se, naaη asen kēdn ɔɔɔ ɔ asen ɔɔɔbm ro *Bubm sitange tu. ⁴ Taa naase se, Mēljege taadjenga maakje ki ɔ naaje k'l'jeeliη maakje ki, nakη naaje k'l'taadseno se, l'tēd baansiηki ute naaniηa. ⁵ Ƴη Mēljege asen tēdn maakse ki ɔ naase aki l'jeele Raa se naaη jejekki ɔ nakgen aan dose ki se naase aηki sērke aan ɔɔ gen al-Masi sērkiηo se.

l'ɔɔndki naaba aan ɔɔ gen Pɔl se

⁶ Ƴ bɔrse genaamge, naaje k'l'taadseni ute ro Mēljege Isa *al-Masi se ɔɔ: genaagen doobm al-Masi ki ken jee kaar-naabge ute naade ken baate kiηg do taar naaje ken k'l'dooydeno ro ki ey se, naase iikki naatn cēede ki ɔɔ. ⁷ Taa naase kic l'jeelki, kaad ken naaje k'l'ingkiro tēl se, naaje k'l'tēdo te jee kaar-naabge eyo. Bin num, naase kic l'tēdki naaba aan ɔɔ naaje. ⁸ Naaje j'ɔɔ to kɔsn nam cēr eyo, num ɔɔɔ katara naaje k'l'dabar k'l'tēdo naaba ɔɔl'naηo tak tak taa k'l'je k'l'ɔɔpm kaam jise eyo. ⁹ Ey num naaje se j'ɔɔ doobo ken k'l'je se naase ajeki kēdn ɔɔ. Num ken naaje k'l'tēdn naaba se k'l'je taa naase kic aki tēdn naaba bini. ¹⁰ Ken naaje j'inggo gōtse ki se, naaje k'l'taadsenoga taar se ɔɔ: Debm jaay je tēdn naab ey se, ηiηte ɔɔ kici.

¹¹ Ken naaje jaay k'l'taad bin se, taa naaje k'l'booyga booyo jee mētiηge maakse ki se, jee kaar-naabge je tēdn dim eyo, ɔ je bo lee ɔl dodege maakη taar jeege tun ɔlden naade eyo. ¹² Jeegen bin se, naaje k'l'taadden ɔ k'l'dejden ute ro Mēljege Isa al-Masi ɔɔ: k'l'tēdn naaba, jaay bo k'l'ɔɔ dim j'an kul rode.

¹³ Num naase genaamge, l'tēdki bēe l'baaki ute naanse, ɔɔten l'ɔɔki. ¹⁴ Ken nam jaay baate tookη do taar ken naaje k'l'raaηsesiη maakη maktub ki ara se, ɔɔliηki gen doηa, ɔɔten tumki kalaη taa bin se, ɔɔɔ aη ɔɔ. ¹⁵ Gaη ɔɔten l'kaakiηki aan ɔɔ debm taamooyse, num l'dējiηki aan ɔɔ genaase.

Pɔl naη taariηa ɔ ɔɔ ɔ booro jee Raage tu

¹⁶ Ƴη Mēljegen debm ɔɔse, naaη mala ute doobm gay kic bo asen kēdn ɔɔsiηa gen daayum. ɔ ɔη Mēljege se l'kiηg ute naase paac.

¹⁷ Taar tēdn ɔɔsn ara se, maam Pɔl bo m'l'raaηsesiη te jim mala. Ken maam m'l'raanga maktub tak bo, m'l'ɔnd jim ro ki bini. ¹⁸ Ƴη bēe gen Mēljege Isa *al-Masi se tēdn ute naase paac.

Timote ken deete

Kupm metn taar taadjeki doobm gen dooy maktubm deet deet ken Pɔl raanjɪn Timote ki

Timote se bubɪŋ kɔd Grek ɔ kɔŋ mɛnd Yaud ken aalga kaal maakɪŋ do Isa ki. Ron se, kɪjɪŋɪŋ kaam dɛna maakɪŋ kitapm gen Naabm jee kaan naabm Isage tu ɔ maakɪŋ maktubge tun Pɔl raan eglizge tu se kici. Timote se, naan tɛdoga naaba ɔ leedoga merte dɛna ute Pɔl kici. Pɔl ɛdɪŋoga naabgen ɔɔɔ se kaam jɪŋa, ɔ ken tap tap se ken maakɪŋ gɛgɛr ken Tesalonik ki ute ken Kɔrint ki. Timote se, Pɔl raan ɔlɪŋga maktubge dio. Kaad ken naan raan ɔlɪŋo maktubgen di ese se eglizge se k'ɔnddɛnga tɔndo. Ken ɔɔ se je eglizge se j'aden kɔnd doob ki ɔ j'aden noogɪ kaal maakde se t'ɛdn kaal maakɪŋ mɛc. Maakɪŋ maktubɪŋ ken deet deet se, Pɔl dɛj jee al-Masige k'king ute ɔɔɔ ute naapa bin jaay bo taarde 'baa ute jee dɛn se. Pɔl dɛj jee naan jee Raage tu aan ɔɔ: jee ken tɛdn naaba maakɪŋ jee Raage tu ken noog jee daayge ute jee kɔɔŋge ɔ jeegen lee ɔɔɔde ɔ dooyde. ɔ naan dɛj Timote ɔ n'tɛdn debm tɛdn naabm jiga gen Isa al-Masi, taadɪŋ doobm naan n'kaakɪŋ do jee Raage tu, n'aden dooyo ɔ n'aden taadn nakɪ naade tɛd kici.

Pɔl raan ɔl ɔɔɔ Timote ki (Tit 1.1-4)

1 Maktubm se maam Pɔl bo m'raanɪŋa, maam ken Isa *al-Masi ken j'ɔndki dojege don ki ute *Raa Mɛl Kaajjege se bo tɛdum m'tɛdga *debm kaan naabm Isa al-Masi se. **2** Maktubm se maam m'raanɪŋ naai Timote ki. Naai se aan ɔɔ goonum mala taa naai aalga maaki do Isa al-Masi ki kici. ɔŋ Raa Bubu ute Mɛljege Isa al-Masi ai tɛdn bɛɛde ai kɛɛŋ doi ki ɔ ai kedn lapia.

ɔnd kɔnd ute jeegen dooy jeege ute do taarge tun met ki eyo

(1Tim 6.3-5; Gal 3.10-12,19-24; 2Tim 2.10-18; NJKN 26.9-20)

3 Maam m'je naai se k'ɔɔpm king ɛpɛz ki aan ɔɔ kaad ken maam m'baa baa Masedoan ki jaay m'taadɪo m'ɔɔ ɔɔ ing ɔɔn ese se. Taa naai 'gaasn jee metɪŋgen lee dooy jeege do taarge tun met ki ey se. **4** Taadɛn kici j'ɔntɛ king dɔɔkɪ taara gen taadn k'tusugen bubdege lee taadɛn se ɔ j'ɔntɛ tuun metjil bubdegen nan ey se. Kɛse baano ute naajɪ taara maakde ki cɛɛ, ɔ ɔŋ noogjeki eyo gen tɛdn nakɪ ken Raa uuno doa jaay naajege kɪj'aalki maakjege do ki se.

5 Naaje k'taadɛn bin se k'je taa naade 'je jeege. ɔ jeegen naade ade je se, ade je ute maakɪŋ kalan ken ɔk *kusɪŋ eyo, ute maak-saapm jiga ɔ kaal maakɛn ken aal do Raa ki se tɛdn deer deer. **6** Taa jee metɪŋge se ɔŋga gen tɛdn nakgen ese se ɔ nakgen k'dooydeno se kic bo, naade rɛŋga naatn, ɔɔpɛn gen king taadn taargen rɛŋ rɛŋ sum. **7** Naade je tɛdn jee magalgen jee jeel taadn ɔɔkɪ metn Ko Taar Raa jeege tu, *Ko Taar Raa se deere naade taadɪŋ ute maakde paac, nabo

taar naade taad jeege tu ɔ dooyde se, naade jeel metɪŋ eyo.

8 K'jeelki Ko Taar ken Raa ɛdo Musa ki se naan jiga, ken naajege jaay bo k'tɛdki aan ɔɔ ken naan lee taad-jeki se. **9** K'jeel j'ɔkki metɪŋ jiga jaayo taa jeegen tɛdn nakɪ ute doobɪŋ bo Raa taado Ko Taarɪŋ eyo, num gan naan taad Ko Taarɪŋ jeege tun lee tuj doobɪŋa, jee ken tookɪŋ taarɪŋ eyo, ɔ jee ken beerɪŋ eyo, jee kusɪŋge, jee tɛd nakgen ken naan je eyo, jee aalɪŋ maak ki eyo, jee ɔɔl bubdege ute kɛŋdege ɔ jee ken ɔɔl jeege.

10 ɔ Ko Taar ken Raa ɛdo Musa ki se kic taad jeege tun tɛdn nakɪ ɔɔɔŋge ɔ gaabgen ɛs naapge, jeegen dug jeege bulu, jee taar-ɔɔɔŋge, jee ken uun taar met ki eyo sum bo ɔl do jeege tu. Raa taado doobɪŋ se gen nakgen jig eyo paacɪŋ ken jeege lee tɛd jaay tujɪŋ taarɪŋ jiga ken k'lee dooy jeege se. **11** Taar ken maam m'taad se kɛse bo Labar jiga ken gen Isa *al-Masi ken taad *nookɪŋ Raa. Kɛse naan Raa ken bɛɛki num jeege an ɔɔɔ se bo ɛdumo Labar jiga se kaam jima.

Pɔl ɔɔm Raa taa bɛɛ ken Raa tɛdɪŋ

12 Maam ɔɔm Mɛljege Isa *al-Masi ken ɛdum ɔɔɔŋ gen tɛdn naabɪŋa. Maam ɔɔmɪŋ se taa naan aakum maam se debm m'aasɪŋ gen tɛdn naabɪŋ jaay naan ɛdumsɪŋ kaam jima. **13** Ey num, do dɔkɪŋ se, maam m'taadɪo taargen jig eyo ron ki m'dabaro jeŋge ɔ m'naajɪŋo kici. Gan Isa al-Masi se ɛɛjumga dom ki, taa nakgen maam m'tɛdɪŋo se m'jeel te metɪŋ eyo taa kaad ken se maam m'laal te maakum don ki ey bɔrto.

14 Mɛljege se tɛdumga bɛɛ dɛn aak eyo, taa naan se bo maam m'laal maakum don ki ɔ m'jeŋa taa naaje ute Isa al-Masi se k'tɛdga kalan.

¹⁵ Taar ken maam m'je taadn ese se taar ken met ki, ɔɔ bɛɛki se jeege paac 'tookrj taar se ute maakde paac: Isa al-Masi baado do naan ki se taa kaajn jee *kusinge. ɔɔ maakrj jee kusinge tu paac se maam bo debm kusin ken cirde paac. ¹⁶ Garj Raa se ɛɛjumoga dom ki, ey num maam bo debm kusin ken cir jeege paac se. Bin se naan je taadn jeege tu ute doobm maam se ɔɔ Isa al-Masi se naan debm maakin deer bɛɛ eyo. Naan tɛd bin se taa 'taadn jeege tun utu kaal maakde doŋ ki jaay kɔŋ *kaajn gen daayum se.

¹⁷ ɔŋ jeege paac *nookrj Raa ɔɔ aŋ ɔɔm gen daayum, taa Raa se naan Gaarge gen daayum. Raa se naan ting daayum zɛɛɛ, ken nam ɔŋ aakin eyo, naan bo Raa kalan lak, daayum 'tɔɔmɔŋki. *Amin.

Pɔɔl deŋ Timote ɔɔ ŋ'aay kaamiŋa

¹⁸ Timote, goonuma, kɛse bo taargen maam m'ɔŋisɔŋ kaam jii ɔɔ aan gɔɔ taar ken jee taad taar teeco taar Raa ki taado deete roi ki se, 'saap do taarge tun naade taado roi ki se, taa naai 'lɔɔ 'tɛdn naabm jiga. ¹⁹ Bin se naai aal maaki do Raa ki ɔɔ ing te maak-saapm jiga. Maak-saapm jigan se bo jee metiŋge ɛsɛŋga naatn, ɔɔ taa naan se bo kaal maakrj naade aalo do Raa ki se naade ɛsɛŋga naatn. ²⁰ Maakrj jeege tun ese se bo Imɛnɛ ute Aleksander. ɔɔ naade se maam m'ɔŋdega kaam ji *Bubm sitange, maam m'tɛdiŋ naan se taa nakrj se aden deŋe ɔɔ bin se, naade kɔŋ naajn ro Raa ey sum.

K'ideŋ jeege gen keem *Raa
(1Pr 3.1-6; Tit 2.3-5)

² Nakrj ken maam m'je deet deet se, m'je k'ɔnd metn Raa k'l'leemiŋa, k'ɛliŋ metiŋa ɔɔ k'ɔɔmɔŋa taa jeege paac. ² ɔɔ k'ɔndki metn Raa taa gaariŋge ute tɔɔgge, bin se taa naajeege j'laki kɔŋ lapia ɔɔ j'laki king ute maraadjege ɔɔ j'laki kɔŋ taariŋ ɔɔ k'ɔŋ ɔɔ j'laki lee aak bɛɛ naan jeege tu. ³ Kɛse nakrj aak jiga ken tɔɔ Raa ki, naan bo ken Mɛl Kaajeege. ⁴ Nakrj ken tɔɔŋ se, taa naan je jeege paac kɔŋ kaaja ɔɔ kɔŋ jeel-taar ken met ki. ⁵ Taa

Raa se naan kalan sum, ɔɔ debm daan Raa ute jeege se, naan kic bo kalan sum, naan bo debkilim k'danŋ Isa *al-Masi se.

⁶ Naan baado ɔŋ roŋ ooy taa dugrj do jikilimge paac. Naan tɛdn naan se je taadn ɔɔ kaadn se bo ken Raa ɔndiŋ ɔɔ je an kaajn jeege. ⁷ Taa naan se bo Raa ɔndum bɔrse m'tɛdga debm wɔɔkrj taariŋ jeege tu ɔɔ *debm kaan naabm Isa al-Masi. Naan ɔndum se taa m'dooy jeege ken Yaudge ey kici ute taar Raa met ki se, taa naade kaal maakde doŋ ki. Taar maam m'taad se taar-kɔɔb eyo, num taar ken met ki.

⁸ Ter maam m'je se, ken gɔtn gay gay kic bo ken gaabge jaay baa keem Raa se, j'uun jidege raan ɔɔ

k'ɔnd meta ute maakrj kalan ken ɔɔ *kusin eyo. j'ɔŋte tɛdn maak-taara ɔɔ j'ɔŋte tɛdn deŋin ute naapa.

⁹ ɔɔ m'je mendge se kic j'ɔŋte tuusn kalgen gen koono ken 'kɔɔ jeege aden kaakrj naade sum se, num gan k'ɛd rodege miskinge. ɔɔ j'ɔŋte kɔŋ dodege gen koono. j'ɔŋte tɔɔ kɔɔ bi gen daab, ɔɔ j'ɔŋte tɔɔ meedgen ute rode ɔɔ j'ɔŋte tuus kalgen ute rode. ¹⁰ Num nakrj jaay ade tɛdn aak bɛɛ se, tamar ro eyo, num gan k'ɛd nakgen jiga jiga. Kɛse bo mendgen ɔɔ taar Raa ɔŋ se nakrj ken dɔɔddn naade ki. ¹¹ Ken mendge jaay baaga dooy gɔtn ken jee Raage tusn gen keem Raa se, j'ing kaam kalan, k'booy taar debm ken ing dooyde se. ¹² Maam m'und te kulu mendge tu gen dooy gaabge eyo ɔɔ m'je mendge bo 'king do gaabge tu eyo, num mendge se k'l'ing kaam kalan ɔɔ j'ɔŋte kul taara. ¹³ Taa do kupm met ken deet se Raa ɔɔ Adum bo deete, jaay bo ɔɔ Awa. ¹⁴ Adum bo ɔŋ roŋ k'derliŋ deet eyo, gan menda bo ɔŋ roŋ k'derliŋ deete ɔɔ naan baate tooko taar Raa ɔɔ ɔŋ maakrj kusin ki. ¹⁵ Nabo menda kic utu kɔŋ kaaja se, taa metjil gooniŋ naan utu kooj se, nabo naan ŋ'aal maakin do Raa ki, je jeege, tɛdn roŋ mend salal naan Raa ki ɔɔ tɛdn roŋ miskini jaayo †.

Naan jee Raage

(Tit 1.5-9; 1Pr 5.1-4; NJKN 6.1-6)

³ Taar ken maam m'je taadn ese se taar ken met ki, debm je tɛdn naan jee Raage se, naabm naan je tɛda se naabm jiga aak eyo. ² Nabo debm je tɛdn naana se, 'tɛdn debm ken ɔɔ taar dim roŋ ki gɔɔ, ɔɔ menda kalan sum ††, debm bɔɔb ɔɔ roŋa, debm saap tɛd naka ute doobiŋa, tɛd nakrj jeege tɔɔmiŋa, debm kɔŋ mertge, ɔɔ debm jeel dooy jeege. ³ 'Tɛdn debm aay tɔɔ deet te gɔtiŋ eyo, debm je kɔnd naapa ute jeege eyo, gan 'tɛdn debm maakin deere ɔɔ debm je taar eyo, debm maakin tama eyo. ⁴ Bɛɛki se, 'tɛdn debm jeel king ute mendiŋa ɔɔ ute geniŋge ɔɔ geniŋge kic sookiŋ ɔɔ taariŋ naan taaddn paac se, naade uunu. ⁵ Taa debm jaay jeel king ute mendiŋ te geniŋge ey se, naan 'tɔɔdn *eglizn gen *Raa se ɔɔ dɔo?

⁶ Ken naase jaay 'je aki kɔnd nam naan jee Raage num, ɔŋte 'kɔndki debm utu aal kaal maakin do Isa *al-Masi ki. Ey num, naan 'magal roŋa ɔɔ Raa utu aŋ kɔŋ kɔɔ doŋ ki aan gɔɔ ken naan ɔŋ do *Bubm sitange tu se. ⁷ Debm king naan jee Raage se, bɛɛki se, jee ken doobm Raa ki ey kic bo aŋ kaal maak ki. Ken bin ey num, naan kend maakrj ɔɔ kɔŋ ki ɔɔ naan kend maakrj sɛɛ Bubm sitange tu ‡.

Jee tɛdn naabgen daan jee Raage tu

⁸ Jee tɛdn naabgen daan jee Raage tu se, bɛɛki se, naade se kic 'tɛdn jee jeege aalde maak ki, jee taad taardege di di eyo, jee aay tɔɔ den eyo ɔɔ jee je gursn jeege ɛɛ eyo. ⁹ Naade k'kaal maakde do taar ken do dɔŋ k'l'jeel metiŋ ey jaay bɔrse k'jeelga metiŋ se ute maak-saapm jiga. ¹⁰ Ken naase jaay 'je aki tɔnd jee 'tɛdn naaba daan jee Raage tu se, aak ɔkki naabdege

† Aak Jen 3.15. †† Gɔtn iin tap bo jeel mend se sum. ‡ Ken bin se Bubm sitange kɔŋ doobm aŋ tuj saadiŋa.

jaayo ƙƙ ken ɔŋki te taar ɗim rode ki ey jaay bo, l'tɔnddeki l'tɛɗn naaba daan jee Raage tu. ¹¹ Mɛndgen l'tɛɗn naaba daan jee Raage tu kic se l'tɛɗn mɛndgen jeege aalde maak ki, kɔŋte tɛɗn mɛnd ƙɔɔɗn jeege, k'l'ɔɔɓɓɔ kɔŋ rode, ƙƙ do nakge tu paac se j'l'ɔŋten tujŋ ɔr- mɗe.

¹² Jee tɛɗn naabgen daan jee Raage tu se, l'tɛɗn gaab- gen mɛndge kalan kalan sum, ƙƙ jeel ɗejŋ gɛndege ƙƙ jeel king ute jee maakŋ beedege tu. ¹³ Jee tɛɗn naab- gen daan jee Raage tu se jaay tɛɗ naabgen jiga se, ƙɔl jeege paac aden kaal maak ki. Ƙƙ ken baagga dooy jeege do taar Isa *al-Masi ken naaje k'l'jaalki maakjege do ki se kic bo, l'taadn beer eyo.

Taar k'l'jeel metiŋ ey se ɓɔrse Raa taadjekiga metiŋa

¹⁴ Maam m'raani maktubm se taa ƙƙpɔga baata m'saap m'utu m'ai baa ƙɔŋ, ¹⁵ nabo ken m'laan te yɔƙɔɗ ey kic bo, maktubm se ai taada mɛtn taar king jee Raage ute naapa. Jee se bo *eglizn gen Raa zɛɛɛ. Naade se bo jee ɔk taar mɛt ki se ƙƙɔƙɔ ƙƙ duli y ken gak bee ƙƙɔƙ se. ¹⁶ *Taar mɛt ken k'l'jeelki metiŋ eyo, jaay Raa taadjeki metiŋ se ken taadjeki king ɗoobm Raa ki ƙƙ j'aalki maakjege do ki. Taar se magal ɗen ɗe- na nam aŋ ƙɔŋ naaj eyo. Taar ese bo ken taad ƙƙ:

- *Al-Masi baado tɛɗ roŋ tɛɗ debkilimi se,
- *Nirl Raa taad jeege tu ƙƙ naaŋ se bo debm ken tɛɗ nakŋ ute ɗoobiŋa.

- *Ƙɔɗn Raage kic aakiŋga ute kaamɗe.
- Jeege taadɗega taariŋ jeege tun Yaudge eyo.
- Jeegen do naaŋ ken gɔtn baa se paac aalga maakɗe ɗoŋ ki,
- ƙƙ Raa uun baansiŋ maakŋ raa ki ƙƙ *nookiŋga.

Jee dooy jeege do taarge tun mɛt ki eyo
(1Jn 4.1-3; Ƙɔl 2.16-23; 2Tim 2.4-6)

4 Gaŋ *Nirl Raa taad jeege tu tal ƙƙ kaad ken jaay dunia ƙƙpɔga ƙƙɔƙ an naŋ se, jee mɛtiŋge se utu ƙɔŋ gen kal maakɗe do taar ken naaje k'l'jaalki maak- jege do ki se. Ƙƙ kuun taar sitangen lee ɗɛrl jeege ƙƙ tookŋ taar ken jig eyo ken sitange ɔl jeege jaay lee dooy jeege se bo ƙƙɔƙ. ² Naade se utu ƙɔŋ rode jeege tun tɛɗ rode aan ƙƙ jee taad taar mɛt ki ken jee taar-ƙɔɓɓge se ƙƙ jee se bo ken maak-saapɗe tec aan ƙƙ k'l'ɔɔŋga ƙƙɔƙ ute poodo, naade se bo ken utu aden kaan dala. ³ Naade dooy jeege ƙƙ j'l'ɔŋte ƙɔŋ naa- pa, tɛr naade taad jeege tu ƙƙ nakŋ ƙɔŋgen mɛtiŋge se kic bo j'l'ɔŋte ƙɔŋ. Ey num, nakgen se *Raa aaldeno se taa jeegen aalga maakɗe do Isa *al-Masi ki ƙƙ jeel-taar Raa mɛt ki se ƙƙɔƙ, ƙƙ ƙɔɗn Raa taa nakŋ ƙɔŋgen ese se. ⁴ Taa nakgen Raa aalo paac se, jiga. Nakŋ jaay j'l'aŋ ƙɔɗn kund naatn tap bo ƙƙɔƙ. Ken j'l'ɔŋŋga num, k'l'ɔɗn Raa. ⁵ Ken tɛɗiŋ nakge jaay tɛɗ *salal se taar Raa, ute ƙɔnd mɛtn Raa ken k'lee k'l'ɔndki metiŋ se.

Debm tɛɗn naabm Isa *al-Masi ken bɛɛ

⁶ Nakgen se l'dooy genaagen ɗoobm al-Masi ki, bin se naai l'tɛɗn debm tɛɗn naabm Isa al-Masi ken mɛɔ.

Taar Raa ken j'aalki maakjege do ki ute taargen jigan k'l'dooyio se l'taadn jeege tu ƙƙ naai se utu iŋg do ki ji- ga. ⁷ Ƙɔŋte booy mɛtn taar k'l'tusugen jig eyo ute taar ken mɛndgen magalge lee taad rɛŋ rɛŋ se. Num gaŋ aay kaami taar Raa se ƙɔŋ ƙɔŋ. ⁸ Debm lee ƙɔŋ roŋ se roŋ ƙɔŋ ƙƙ kese tɛɗiŋ jiga nabo ƙɔŋ sum. Num gaŋ debm ken ɔk taar Raa ƙɔŋ se, taar se noogiŋ ɗen cir nakgen baa se paac. Taa naaŋ jeele taar se aŋ ƙɛɗn kaaja ɓɔrse ƙƙ daayum daayum.

⁹ Taar se taar mɛt ki, bɛɛki se, taar se jeege paac aŋ tookŋ ƙɔŋ ute maakɗe paac. ¹⁰ Ken naaje jaay k'l'dabar roje ƙƙ k'l'jaay kaamje k'l'tɛɗ naaba se, taa naaje j'l'ɔndga ƙɔnd doje do Raa ken iŋg daayum zɛɛɛ. Naaŋ bo Mɛl Kaajŋ jeege paac, naaŋ aaj tap se jee ken aalga kaal maakɗe do Isa al-Masi ki. ¹¹ Taargen se bo l'taadiŋ jeege tu ƙƙ l'dooyde.

¹² Ƙɔŋte ƙɔŋ jeege ai kaal maak ki eyo taa naai l'goon ƙɔŋ se. Gaŋ naai bo l'taad ɗoobo jee Raage tu ute taar taari ki ute kingi ute maak-je ken naai l'jende, ute kaal maakŋ ken naai aal do Raa ki, ƙƙ ute lei ken aak bɛɛ naan Raa ki. ¹³ Ƙɔr maam m'ai ƙɔŋ se taar Raa se daayum aay kaami l'lee l'dooyiŋ naan jeege tu l'ɗejŋ jeege ƙƙ l'lee dooyde ute taar se. ¹⁴ Ƙɔŋte ken Raa ɛɗio ƙƙ an tɛɗn naabiŋ se, ƙɔŋte kaakiŋ aan ƙƙ nakŋ ɔɛɛ. Raa ɛɗiŋsiŋ se kaad ken Raa ɔlo jeege taado roi ki ƙƙ naaŋ ken se bo, jee naan jee *eglizge ƙɔndio jide doi ki. ¹⁵ Nakgen se bo ken naai aden ƙɔŋ ƙɔŋ, l'tɛɗɗen ute maaki paac, bin se jeege paac ai kaaki naai, naan Raa ki se, l'tɛɗ bɛɛ baa baa ute naani naan jeege tu.

¹⁶ Ƙɔnd ƙɔnd do roi ki, ƙƙ ƙɔnd ƙɔnd ute taar ken naai l'lee dooy jeege se. Daayum aay kaami l'tɛɗ naaŋ se. Ken naai jaay l'tɛɗ naaŋ se num, bin se naai l'ƙɔŋ kaajŋ roi ƙƙ l'ƙɔŋ kaajŋ jeegen lee booy taari se kici.

Kese taar gen ɗejŋ jee Raage
(1Ƙɔr 9.7-14; ɛp 6.5-8; 1Pr 2.18-20)

5 Debm gaab-ƙɔŋ se ken aŋ mooy num ƙɔŋte kaac- iŋ kaama, num gaŋ taadiŋ aan ƙƙ bubi mala. Ƙƙ gaangen gaabge se kic ɔkɗen jiga aan ƙƙ genaaiŋge mala. ² Mɛndgen magalge se ɔkɗen jiga aan ƙƙ ƙɛŋiŋge mala. Ƙƙ gaangen mɛndge se ɔkɗen jiga aan ƙƙ genaaiŋgen mala kici, nabo ute maakŋ kalan ken ɔk *kusiŋ eyo.

Kese taar gen ɗejŋ jee Raage taa mɛnd-daayge

³ Mɛnd-daaygen ɔk nam aden noogŋ gɔɗ se ɔkɗen ƙɔŋ. ⁴ Ken mɛnd-daay gam jaay ɔk gaange ɔk ɔk bugge se, gaange se k'l'dooy rode gen kaakŋ do jeege tun maakŋ beedege tu do bubɗege tu ute ƙɛŋɗege tu, ute naaŋ se jaay bo, taadn ƙƙ naade ɔk taar *Raa se ƙɔŋ. Kese bo nakŋ ken ƙɔŋ Raa ki.

⁵ Mɛnd-daay iŋg kaliŋ ki ken ɔk nam aŋ noogŋ gɔɗ se, naaŋ se ƙɔnd ɗoŋ do Raa ki. Daayum naaŋ eem Raa ƙɔŋ ƙɔŋ kataara ƙƙ seliŋ metiŋa taa aŋ noogo. ⁶ Num gaŋ mɛnd-daay ken utu iŋg saap saap do nakge tun maak- iŋ je sum se, naaŋ num utu iŋg zɛɛɛ, nabo ɗoobm Raa ki se aan ƙƙ debm ooyga kooyo. ⁷ Kese bo taargen naai an l'dooy jeege taa mɛnd-daayge se j'l'ɔŋ ne ɗim

aak kus gen taadn rode ki eyo. ⁸ Debm jaay aak do taasinge tu eyo ƙƙ aak do jeege tun maakŋ been ki ey se, debm bin se resnŋa ute doobm Isa *al-Masi. ƙƙ naan se tedga nakŋ *kusiŋ cir debm ken aal te maakiŋ do Isa al-Masi ki ey bɔɔɔ.

⁹ Mend-daay j'lan raan maakŋ mend-daayge tun jee Raage aden noog se, debm ƙƙ baara si-mecce jaayo ƙƙ iin bo gaabin kalan sum. ¹⁰ Bɛɛki se, jeege paac an jeele naan se, mend tedn nakgen jiga, mend ul gen-inge jiga, mend ƙƙ mertge, tug jɛ jee Raage †, noog jee daayge ƙƙ daayum naan je doobm tedn bɛɛ.

¹¹ Gan mend-daaygen utu sɛɛm se, ɔŋte raan rode ute mend-daaygen jee Raage ade noog se, taa naade se jaay rode baagga je gaabge se, naabm Isa al-Masi se boŋa aden ɔɔɔ eyo ƙƙ je doobm l'ɔɔŋ gaabge. ¹² Bin se naade utu kend maakŋ kusiŋ ki taa ɔɔɔŋ maakden deet gen tedn naabm Isa al-Masi se lɛ, naade resnŋa naatn. ¹³ Ken m'ɔɔ j'ɔŋte raanŋen se taa ken l'raanŋdenga num, naade tedn mend kaar-naabge ƙƙ lee kuun do bee jeege. Num gen kaar-naabdege sum eyo, gan naade tedn mend ƙƙɔɔŋ jeege, ɔɔɔ taardege maakŋ taar jeege tu ƙƙ taargen gen taad ey kic bo, naade an taada.

¹⁴ Taa naan se bo m'je mend-daaygen sɛɛm se, k'l'ɔɔ gaabge ƙƙ k'l'ɔɔj gaange, k'l'ɔɔ beedege ɔɔɔ. Bin se jee taamooyjege se l'ɔɔŋ taar dim kusiŋ rojege tu eyo. ¹⁵ Ken ɔɔlum taad bin se, taa kengen metinge se res ɔŋ-ga doobm Raa se naatn. Naade uunga doobm *Bubm sitange.

¹⁶ Mend aalga maakiŋ do Isa al-Masi ki jaay ƙƙ mend-daay gam maakŋ taasinge tu num, ŋ'laakiŋ don ki. Ƙŋte ɔŋ *egliz bo an kaakŋ don ki, bin se egliz se l'kaakŋ do mend-daayge tun ken ƙƙ nam aden noogŋ ɔɔɔ.

Kese taar gen deŋj jee naan jee egliz ki

¹⁷ Jee naan jee *eglizge tu ken jaay ted naabde aak jiga maakŋ egliz ki se, jee se j'laalden maak ki ƙƙ j'ɔɔɔden ɔɔɔ. Tap ki num jee ken lee taad taar Raa jeege tu ƙƙ dooy jeege ute taar Raa se naade se bo j'ɔɔɔden ɔɔɔ cir paac paac. ¹⁸ Taa Kitap deek ƙƙ: *Maran tiiko nakŋ tɔnd gɛmɛ se, j'ɔŋte l'ɔɔŋ dim taariŋ ki ken an gaasn ƙƙɔɔ*. † ƙƙ ter gɔt kuuy taar Raa taad ƙƙ: *Debm tedn naaba se k'l'ɔŋgɔŋ gɔɔɔŋ*. ‡

¹⁹ Ken nam jaay ƙƙ mind debm maakŋ naan jeege tun egliz ki se, ken jeege dio l'ɔɔ ɔɔɔ jaay saadin ey se, ɔŋte l'kuun taariŋa. ²⁰ Jee naan jee Raage tun ted *kusiŋ se l'mooyden naan jeege tu paac, bin jaay jee kuuy aakga kic, num l'beere.

²¹ Maam m'l'ɔnd meti naan Raa ki, naan Isa *al-Masi ki ƙƙ naan *kɔɔŋ Raage tun naan beer ɔɔɔdeno se, uun taar ken maam m'laadi se, ɔŋte baa metn nam ki ƙƙ ɔŋte kooc metn nam.

²² Ƙŋte l'naar gen ƙɔnd ji do nam ki ƙƙ ɔŋte l'ɔɔl doi maakŋ kusiŋ nam ki. Naai mala l'ɔɔɔ roi bɛɛ naan Raa ki.

²³ Ƙŋte l'kaay maane kaliŋ ki sum, num taa maaki lee ɔŋŋ se aay ɔɔɔn kooŋŋ bin ɔɔɔ, taa ai ɔɔɔ.

²⁴ Kusiŋ jee metinge se ken j'ɔɔndden te ɔɔɔ ey kic bo tood tal, gan gen jee metinge se j'ɔɔnddenga ɔɔɔ jaay metin teece. ²⁵ Bin se nakgen jigan ken jeege lee ted se kic bo toodn tal, anum gen jee metingen ted nakŋ jiga ken j'ɔŋ l'aakden ey se kic bo utu l'toodn tal.

Taar gen deŋj jee al-Masigen bulge ute meldege

6 Bulgen kaam ji meldege se, j'laal meldege se maak ki ƙƙ j'uun taardege, taa jeege se l'naan ro *Raa eyo ƙƙ dooy ken naaje k'lee k'dooy jeege se kic bo naade an naaj eyo. ² Bulgen meldege aalga kaal maakdege do Isa *al-Masi ki se, j'ɔŋte kaakŋ meldege se aan ɔɔ j'laas kaasa. Taa naade k'tedga ted genaage kalan ute meldege doobm Isa al-Masi ki se, num gan meldege se, j'aay kaamdege k'tedden naabge jiga cir daala. Taa naabgen naade ted se ted jeege tun ken aalga kaal maakdege do Isa al-Masi ki ken Raa jede.

Jeegen dooy jeege do taarge tun met ki eyo ƙƙ ƙƙ maak-je do gurs ki

(Mt 6.19-34)

Kese bo nakgen ken naai utu an dooy jeege ƙƙ anden deŋe. ³ Ken nam jaay dooy jeege ute taargen kuuy met ki eyo, baate ƙƙŋ taar Meljege Isa al-Masi ken jiga se ƙƙ baate tookŋ taar Raa ken naajege k'lee k'dooyki jeege se, ⁴ debm bin se magal roŋa ƙƙ naan se jeel dim eyo. Naan se aan ɔɔ ƙƙ debm ƙƙ ɔŋŋ gen naan taara, ɔŋga taara se naanŋ ɔŋ eyo. Jeegen bin se bo ken ɔɔ jeege ɔŋŋ, ted taamooyo, naaj jeege, ƙƙ tɛɛɛ taargen jig eyo ro jeege tu ute dode. ⁵ Naade ting bo gen naan taarge ute naapa sum, naade ting bo gen saapm do nakge tun jig eyo salal. Aan ɔɔ taar met ki lɛ naade jeel ey se, gen naade ki num naade saap ƙƙ naade ƙƙ taar Raa ɔŋŋ se, ute naan se naade tedn jee nak denge.

⁶ Deere, ken naajege jaay j'ɔɔl taar Raajege ɔŋŋ se, doobm Raa ki se j'ɔɔl nakgen den jiga aak eyo. Num gan gen nakgen do naan ki sum se nakŋ naaje j'ɔɔl se bo ɔŋ maakjege l'raapm do ki. ⁷ Naajege k'l'baakiro do naan ki se ute jijege sik, ƙƙ biin j'laki kooy kic bo j'laki tɛɛl gɔt Raa ki ute jijege sik. ⁸ Ken j'ɔɔl nakŋ ɔɔɔ, kaaye ute kal tuusu se bo bɛɛjekiga sum. ⁹ Gan jee je l'tedn jee nak denge se, ɔŋ *Bubm sitange naamde ƙƙ naade se ɔɔga dodege maakŋ sɛɛŋ ki. Naade lee je nakgen ken lee tuj jeege ƙƙ lee utde kap se. ¹⁰ Je gurs se naan bo ko *kusiŋge paac. Jee metingen ting bo gen je naan se sum se, naade se iigga ɔɔɔ ute doobm Isa *al-Masi ƙƙ ɔɔga rodege maakŋ dubar ki aan ɔɔ debm j'ɔŋŋga ɔɔ ute gɔɔ.

Pɔl deŋ Timote

¹¹ Naai debm Raa se, nakgen bin se an ro ki ɔɔɔ. Aay kaami l'ted nakŋ ute doobiŋa naan Raa ki. Ƙƙ taar

† Tug jɛ jee Raage se je deekŋ ƙƙ: debm ɔɔɔ ƙƙ mertge jiga. Kese bo nakŋ ken Yaudge lee teda ken mertge aanga gɔtde ki. †† Aak Dt 25.4. ‡ Aak Luk 10.7.

Raa se כחכ ככ daayum aal maaki do Raa ki. Ije naapi ute maaki paac, aay kaami ככ l'ed debm dalul. ¹² Aay kaami 'do ככ doobm Raa se ככככ, kaajη naai כη se ככη ככככ. Taa naah se bo Raa danjo, keese bo nakη ken naai mala taado naan jee denge tu, ככ naai aalga maaki do taarge tun jiga se. ¹³ M'laadi naan Raa ki ken aalo nakgen paacη ute kode ככ naan Isa *al-Masi ken taado saadiη jiga naan כככ ken k'danηη Pons Pilat se: ¹⁴ nakgen ken Raa taad ככ gen tēda se ככη ככככ. Chete כηη jeege ai taadn taargen iηη kus roi ki. 'Bכככ roi bini Raa ade ככ Meljege Isa al-Masi ano tērl maak ki. ¹⁵ Naah ade tērl se kaad ken Raa mala bo andinga kכככ:

Naah se bo Raa ken jeege paac ככככ, naah kalih ki sum bo iηη do nakge tu paac, Naah Gaar gen gaariηge, naah bo Mel gen melge. ¹⁶ Naah kalih ki bo ken tiηη daayum zεεε, naah iηη gכככ ken ככככ, debm aη kaas jaay baa cεεη ki se gכככ †. Nam bii kalan aakiη te eyo,

† Aak Ekz 33.20.

ככ boise kic bo debm aη כηη kaakη naah se gכככ.

Ch jeege paac *Inookη roηa,

ככ aη jeeliη daayum naah bo debm ככככ, *amin.

¹⁷ Gaη jee nak denge boise do naah ki se taadden ככ jηηte magal rodege, ככ jηηte kככ dodege do nak denge tun tēdga sum bo utu kut se. Gaη j'laal maakdege do Raa ki, naah ken εdjeki nakge paac ute maraadiηa taa naaje j'aki kiηη ute maak-raapo.

¹⁸ Taadden kici ככ k'ed bεε jeege tu ככ k'ed nakgen jiga se dεna. K'ed jee kerεelge ככ nakdege se k'niηη ute jeege. ¹⁹ Bin se nakgen naade tēd jeege tu se, aden toodn kככככ jiga ככ ken 'kככ kut eyo. ככ naan ki se naade utu כηη kaajη ken mala mala.

²⁰ Timote goonuma, naabm ken Raa εdisiη se bכככ jiga. Maakη taarge tun rεη rεη ken כככ Raa ey se, chete ככ taari maak ki ככ maakη jeege tun mεtiηgen tēd rodee aan gככ naade bo jeel nakge kalih ki se, ככ doi rodee ki. ²¹ Taa jeel nakdegen ese sum bo maakde ki se jee mεtiηgen uunga kuun doobm Isa al-Masi se kic bo rεsiηga naatn.

Ch Raa asen tēdn bεεηa.

Timote gen k-dige

Kupm metn taar taadjeki doobm gen dooy maktubm gen k-dige ken Pɔl raanji Timote ki

Maktubm Timote gen k-dige, ɔk dejn Pɔl ken kaam mɔɔtn. Kaad ken se Pɔl dangay ki (kon 2.9), ɔk den jeege res-inga (kon 1.15; 4.10-16), ɔk naan jeele ɔɔpinga baata naan utu 'kooyo. Taa naan se bo naan taad Timote ki, debm naade tedo naaba tele, ken naan jen aan ɔɔk goon maakin se taadɪn ɔk n'ing lapia. Maktubm ken Pɔl raan Timote ki se, taad metn taar kingina, gen naabina, ɔk gen dooyin ken naan dooyo jeege, gen dubarin ken naan ɔho taa Labar Jiga gen Isa al-Masi se. ɔk naan taad taar ken naan dej Timote. Pɔl dej Timote ɔk edin kaay kaama kici taa naabm al-Masi se, naan utu dabara (kon 2.1-13). Pɔl terl taadɪn ɔk taar Raa se n'taadɪn ute doobina (kon 2.14; 4.15). Taa naan se Timote an kɔnd te roŋa ɔk n'ɔnte king naajn taara do taarge tun metina. Jee tujge se, n'terlden naaga, n'uun bɔɔɔtn king Pɔl jiga se. Nakn jaay Pɔl ute jee dooygen kuuy dooyo jee Raage se, naai 'tedɪn ute doobina. Naan taadɪn ɔk, Kitap se k'lee k'dooyina. Taargen maakdege tu se «jiga aak eyo gen dooy jeege, ɔk taargen ken k'lee dooy jeege met ki ey se le, naan taad ɔɔk metin toodn tal. ɔk Kitapm Raa se ɔnd jeege do doob ki ɔk taa jeege 'tedn nakn ute doobina naan Raa ki» (kon 3.16).

Pɔl raan ɔl ɔɔɔɔ Timote ki

1 Ken ara maam m'Pɔl bo m'raanji maktubm se, maam ken *m'debm kaan naabm Isa al-Masi aan ɔɔk ken *Raa maakin jen ro ki. Naan bo ɔlumo taa m'baa taadn jeege tu taar kaajn ken naan taadga taad ɔk utu 'kɔdn jeege tu ute doobm Isa *al-Masi se. **2** Maktubm se maam m'raanjin naai Timote ki, goon maak-jema: ɔk Raa Bubu ute Meljege Isa al-Masi tedn bɛede, ai kɛejn doi ki ɔk ai kɛdn lapia.

Pɔl ɔɔɔ Raa taa Timote

(2Tim 2.1-12; Ep 1.3-7; 2Tes 2.13-15)

3 Maam se m'ɔɔɔ Raa ken maam m'lee m'tedɪn naabin ute maakn kalan aan ɔɔk gen bugumgen lee tedo do ɔɔkɪn se. Nɔɔk katara, ken maam jaay m'baan baa keeme se, daayum maam m'ɔɔnd metin taa naai Timote. **4** Ken maam m'saapo do keemi ken naai eemo taa maam se, maam m'je ute maakum paac terl m'ai baa kaakn ute kaamum jaay bo, maakum 'raapo. **5** Maam m'saap do kaal maaki ken mala mala ken naai aal do *al-Masi ki se; kaal maakn bin se bugi mend Lois naan kic aalo maakin do Raa ki jaay bo koi Enis kic bo aalo maakin bin kici ɔk bɔrse maam jeel maakum ki, naai kic bo aal maaki do Isa al-Masi ki bin kici.

Pɔl ed kaay kaama Timote ki

6 Taa naan se bo m'je m'ai taada: 'saap do naabm ken Raa edisin gen tɛda se, kaad ken maam m'ɔɔnd jim doi ki. ɔk naabm se ɔnte 'dirigina. **7** Taa Nirl ken Raa ed-jekiro se ajeki tedn j'aki beer eyo, num *Nirl Raa se, ed-jeki gaab-ɔɔkɔ, maak-je do jeege tu ɔk tedjeki k'ɔɔɔ

j'ɔkki rojege. **8** Taa naan se bo ɔnten tedn ɔɔkɔɔ gen tedn saadn Meljege; ɔk ɔnten tedn ɔɔkɔɔ taa maam ken j'ɔkum dangay taa *al-Masi. Num gar 'dabar ute maama taa Labar Jigan gen Isa ute ɔɔkɔɔ Raa ken edi se. **9** Raa se naan bo debm aajjekiro jaay danjekiro taa j'laki tedn jee naange. Num naan tedɪn naan se taa naajeege bo k'tedkiroga ted nakn jig eyo, num taa bɛɛn ken naan mala maakin jen ro ki. ɔk bɛɛ ese se, naan tedɪn ute doobm Isa al-Masi kaad ken naan taad te taa kaal do naan ey bɔrɔk, **10** ɔk bɔrse, Mel Kaajjege, Isa al-Masi se baado sum se, bɛɛn se, naan taadɪn toodga tal. Taa Isa al-Masi se naan ɔk ɔɔkɔ do yo ki, ɔk yo se naan tedga aan ɔɔk nakn cɛre; ute Labarin Jiga se Isa baanoga te *kaajn gen daayum ken 'lɔkɔ daar eyo.

11 Taa Labar Jigan ese se bo, Raa tedum m'tedga *debm kaan naabm Isa, debm ɔɔkɔɔ taarina ɔk debm dooy jeege. **12** Taa naan se bo maam m'utu m'dabar dabar ɔk se. Nabo ɔɔkɔɔ ɔɔlum eyo, taa debm maam m'aal maakum doŋ ki se le, maam m'jeelina ɔk naan ɔk ɔɔkɔ ken 'lɔkɔ nakgen paacn ken naan ɔɔumsin kaam jim se bini 'kaan bii ken kaam mɔɔtn ken Raa utu 'lɔkɔ ɔɔkɔ do jeege tu paac.

13 Ute kaal maaki ɔk ute maak-je ken naai ɔk do jeege tu ken doobm Isa al-Masi ki se, taar mecɔn ken maam m'dooyi se, 'baa te naan se. **14** Taar ken jiga ken maam m'dooyi se 'lɔkɔɔn maaki ki jiga. ɔk *Nirl Salal ken utu maakje ki se ai noogo.

15 Naai 'jeele genaagen paacn ken taa naan Azi ki se, resumga. Maakde ki se Pigel ute Ermogen kici.

16 ɔk Meljege 'tedn bɛɛn maakn bee Onezipor ki. Taa Onezipor se daayum edum kaay kaama ɔk ken maam maakn dangay ki se kic bo, naan ɔɔkɔɔ ɔɔlɔn eyo taa maama. **17** Anum ken naan aan maakn geger ken *Rɔm

ki sum se, naan jem wɔkɔ wɔkɔ bini jaay baa ɔɔuma. ¹⁸ Ɔɔ bii ken kaam mɔɔtn Raa kɔɔn kɔɔk do jeege tu se, Meljege Isa al-Masi an kɛɛɔn doɔn ki naan Raa ki. Bɛɛ ken naan tɛdumo maakɔn geger ken ɛpɛz ki paac se, nam jaay jeeliɔn aan gɔɔ naai Timote se gɔɔkɔ.

Asgar gen *al-Masi

2 Naai goonuma, ɔk maaki tɔɔkɔ do bɛɛ ken doobm Isa al-Masi ki se. ² Ɔɔ taar ken naai 'booyo maam m'dooyo jeege naan saadɛge tun dɛn se, taar se 'baa dooyiɔn jeege tun 'booy kɔkɔn metiɔn mɛc taa naade 'kɔn kaasn dooy taar se jeege tun kuuy kici.

³ Naai kic 'dabar te maama aan gɔɔ asgar Isa al-Masi ken mɛc. ⁴ Asgar jaay je 'lɔɔl deb ken uuniɔn se, naan ɔɔɔn te nakgen jeege lee tɛd se ey sum. ⁵ Aak jee taange se: debm aan aanga te doobiɔna ɔɔ aanga deet jaay bo, j'laaliɔn aace †. ⁶ Debm aay kaamiɔn kurs maakɔn-gɔɔtiɔn se, ken maakɔn-gɔɔ se jaay oojga num, naan bo kɔsn nakiɔn deete. ⁷ Saap jiga do taarge tun maam m'taadi se. Ɔɔ Meljege ai tɛdi naai 'jeel kɔkɔn metn nakgen se paac.

'Saap do Isa ken ooy teeco daan yoge tu se

⁸ Saap do Isa *al-Masi ki: naan se teeco metjil Gaar *Daud ki. Naan se ooyga ɔɔ duro daan yoge tu ɔɔ kɛse bo Labar Jigan ken maam m'lee m'taad jeege tu se. ⁹ Taa Labar Jigan se bo, maam m'dabar bini, k'j'k k'ɔɔkum aan gɔɔ debm ken tujga tuj dim. Nabo taar *Raa se, j'laɔn kɔn gaas eyo. ¹⁰ Taa naan se bo, maam m'serk nakge paac taa jee ken Raa bɛɛr tɔɔddenga tɔɔkɔ do dɔkiɔn se, taa naade kic 'kɔn kaaja ute doobm Isa al-Masi ɔɔ 'kɔn *nookɔn gen daayum.

¹¹ 'Booyo! Taargen ese se taargen met ki:

Ken naajege jaay j'looykiga te naan se,
j'utu j'aki kɔn kaaja te naan kici;

¹² ken naajege jaay k'dabarki ute naan se,
j'utu j'aki baa kɔsn gaara te naan kici.

Ken naajege jaay k'baatiɔn kiga se,
naan kic ajeki baat naajege kici;

¹³ ken naajege jaay k'tujkiga ɔɔmjege se,
naan se, daayum tuj ɔɔmiɔn eyo,
taa naan se 'kɔn baatn roɔn eyo.

Debm tɛdn naabm jiga naan Raa ki

(1Tim 1.3-7,18-20; Tit 1.10-16, 2.11-15; 2Pr 2.1-22)

¹⁴ Taargen se paac 'terl taaddesiɔna. Naan Raa ki se, 'taadden ute tɔɔki paac: j'ɔɔɔn tɛdn dɛkɛɔn do taarge tun metiɔn se. Taa naajɔn taara se nakɔn ɛɛɛ ɔɔ 'kutn jee ken lee booyiɔn se. ¹⁵ Aay kaami, naan Raa ki se 'tɛd debm mɛcɔn ken 'lɔɔl Raa ki, ɔɔ tɛd aan gɔɔ debm tɛdn naabm ken ɔk ɔkɔn eyo ken taad taar Raa met ki ute doobiɔna naan jeege tu. ¹⁶ Ɔɔɔɔ doi do taarge tun jeege lee ul rɛɔn rɛɔn jaay rɛsn ute doobm Raa se. Taa jeegen lee tɛdn naan ese se, naade daayum tɛd *kusiɔna baa ute naande. ¹⁷ Taar naade se aan gɔɔ du ken ɔn eep eyo ɔɔ ɔɔ baa ute naaniɔna. Imɛnɛ ute Piletɔs se, metn jee se kici. ¹⁸ Jee se rɛsɔna ute taar met ki. Ɔɔ naade

taad jeege tu ɔɔ: kaadn ken Raa utu dur jeegen ooyga kooy se, deelga. Bin bo jee utu aal kaal maakde do Isa ki se, naade tujdenga kaal maakde se kici. ¹⁹ Num gan metn taar ken Raa uuno metiɔn se, utu ing gɔtiɔn ki tak; naan se tec aan gɔɔ kuun metn bee ken k'raaniɔn ro ki j'kɔɔ: «Meljege Raa se, jeel jeege» ɔɔ «Debm jaay taadga ɔɔ naan gen Meljege se, ɔɔ k'ɔɔɔn doɔn ro kusiɔn ki.»

²⁰ Debm maal ɔk bee magal se maakɔn beɛn ki se, ɔk nakgen k'daapde ute daab ɔɔ te pudda sum eyo. Num maak ki se ɔk nakgen j'ɔɔkɔn te nɛɔnɛ ɔɔ kengen kaagge bo k'ɔɔkɔ k'daapde kici. Nakgen jiga se, k'j'k k'ɔɔkɔn ute biiɔn biiɔna ɔɔ kengen metiɔn se, ken k'lee k'tɛdn naaba bii-raa. ²¹ Bin num debm ken ɔɔdga doɔn ro kusiɔn ki ɔɔ tɛd roɔn *salal se, naan tɛdga aan gɔɔ nakɔn jiga, ken meliɔn ɔɔɔn ute biiɔn biiɔna. Ute naan se naan tɛdn naabgen jiga ken meliɔn maakiɔn jen ro ki.

Debm tɛdn naabm Meljege

²² Anum nakɔn *kusiɔn ken gaan kɔdɛge maakde je se, naai iik ro ki dɔkɔ. Num 'je nakɔn te doobiɔna, daayum aal maaki do Raa ki, je jeege ɔɔ daan jeege tun lee eem Meljege ute maakɔn kalarɔn se, naai iɔn te tɔɔɛ ute naade. ²³ Bin num, bɛɛɛ, ɔɔnɛ kɔl doi do naajɔn taarge tun rɛɔn rɛɔn gen jee dɛrlge se. Taa naai 'jeele, naajɔn taargen bin se, lee baano baa ute mooyo. ²⁴ 'jeele debm tɛdn naabm Meljege se, 'kɔn mooy te jeege eyo. Num naan 'tɛdn debm je jeege paac, jeel dooy jeege ɔɔ sɛrkiɔn jee naajɔn taarge. ²⁵ Jee ken lee naaj taara se, naai 'taadden te taar urlu. Bin sum bo, daan Raa utu aden tɛrl maakde ɔɔ naade utu 'jeel taar met ki, ²⁶ ɔɔ naade 'terl 'tɛdn jee metɛkge ɔɔ ade kɔn teeco maakɔn j' *Bubm sitange tun ken ey num tɔkɔdenga tɔk bulu gen tɛdn maakɔnɔna.

'Biigen kaam mɔɔtn se utu 'tɛdn kɔkɔ

3 Daala 'jeele! 'Biigen kaam mɔɔtn se, jeege kingde utu aden tɛdn kɔkɔ. ² Taa biigen kaam mɔɔtn se, jeege 'tɛdn jee nakɔnɔnɛ, 'je gurs, 'tɛdn jee koonge ɔɔ 'magal rode. Naade 'naajɔn *Raa ɔɔ 'tookɔn taar kɛnɔdege ute bubdege eyo. Jee se, bɛɛ ken k'tɛddɛn se kic bo naade jeele eyo. Nakɔn ken jee Raage aaliɔn maak ki se, naade uum aaliɔn naan ki; ³ naade se ken 'tɛdn *kusiɔna jeege tu kic bo ɔɔɔn dim eyo, ɛɛj do jeege tu eyo, 'tɛdn jee kɔɔɔn jeege, naade ɔn kɔkɔ ɔk rode eyo, tɛdn kusiɔn jeege tu kic bo maakde raap sakan, ɔɔ nakɔn bɛɛ tap bo, naade je eyo; ⁴ naade je kudɔn gɔɔ jeege, 'tɛdn jee maak-taarge, naade magal rode aak eyo ɔɔ nakɔn daa rode bo je se, naade jɛɔn cir Raa. ⁵ Deere, naade se, ken aakde num 'deekɔn ɔɔ jee se, jee ɔk taar Raa kɔkɔ, num naade se, tɔɔnɛ Raa tap bo, naade ɔɔ undiɔn naata. Anum jee se, naai ɔɔɔ doi rode ki dɔkɔ. ⁶ Maakde ki se, jee metiɔn lee goon baa bee mɛndge tun ɔk tɔɔkɔ doobm Raa ki eyo ɔɔ aasiɔn do rode ki eyo, ɔɔ mɛndgen se ɔk maakje do nakge tun jig eyo ken ɔɔɔn maakɔn kusiɔn ki. Jee se lee dɛrlɛ taa aden kɔkɔn kaam jide. ⁷ Mɛndgen se je bo 'dooy jeele taar met ki, nabo naade ɔn booy ɔkɔn eyo. ⁸ Aan gɔɔ Janez ute Jam-

† Kaal aacɔn ara se je taadn ute laatin tɔkɔn ken j'ɔɔɔn doɔn ki.

brez † baate tookn taar *Musa se, jee se kic bo baate tookn taar met ki. Naade se jee tɔɔj eyo ɔɔ kaal maakn ken naade ɔɔ aal do Isa ki se kic bo, cɛɛ sum. ⁹ Anum naabde se 'kɔn baa dɔk eyo, taa jeege utu aden jeel paac, naade se jee tɔɔj eyo aan ɔɔ Janez ute Jambrez se.

Pɔl deɔ Timote

(2Kɔr 6.3-10; 2Pr 1.19-21; NJKN 20.28-31)

¹⁰ Naai Timote se uunga bɔɔɔtuma maakn dooy ken maam lee dooyo jeege se, kinguma, nakgen ken maam m'saap do ki gen tɛda, kaal maakum do Isa ki, maakum ken deere, maak-je ken maam m'ɔk do jeege tu, kaay kaamum se, ¹¹ dubar ken jeege lee dabaruma ɔɔ dubar ken maam mala m'lee dabara. Naai ljeele nakn ken jeege tɛdumo dom ki maakn geger ken Antɔɔn ken taa naan Pizidi ki, ute kengen maakn gegerge tun Ikɔɔɔm ute ken Listir ki se, deere, ɔɔtn se jeege dabarumga den aak eyo. Gaɔ Meljege ɔɔdumoga doma maakn nakge tun se paac. ¹² Anum 'booyo! Jee paacn ken je kɔkn doobm Isa *al-Masi ɔɔn se, naade se jeege utu aden lee dabara. ¹³ Anum jee *kusinge ute jee kɔrdge se le, utu 'tɛdn kusin 'baa ute naande. Naade utu 'dɛrl jeege ɔɔ naade kic jeege utu aden dɛrl naade kici.

¹⁴ Num naai Timote taar ken jeege dooyio jaay naai 'tooko ɔɔ aal maaki do ki se, ɔɔkn ɔɔɔɔ. Taa jeege dooyio taar se jaay naai 'took do ki se le, naai kic ljeelde. ¹⁵ Deere, ɔɔtn naai iin baatiki tap bo, naai ljeel taargen salal ken k'raaninoga raan maakn Kitap ki ɔɔ taargen se bo ɔɔ ɔɔɔɔ ken ai tɛdi naai ljeel taara ken ai kaaja ute kaal maaki ken naai aal do Isa al-Masi ki se. ¹⁶ 'Booyo: Kitapm Raa se kɛse Raa mala bo ken ɔɔ jeege raaninoga. Taar se jiga aak eyo gen dooy jeege, ɔɔ taargen ken k'lee dooy jeege met ki ey se le, naan taad took metin tood tal. ɔɔ Kitapm Raa se ɔɔnd jeege do doob ki ɔɔ taa jeege 'tɛdn nakn ute doobina naan Raa ki. ¹⁷ Bin jaay bo, debm tɛdn naabm Raa se 'tɛdn debm mɛc, 'kɔn daapm roɔa ɔɔ tɛdn naabgen jiga jiga.

'Taad Taar *Raa jeege tu

4 'Booy m'ai taada: naan Raa ki ɔɔ naan Isa *al-Masi ken ade baa kɔn ɔɔɔɔ do jeege tun zɛɛɛ ɔɔ do jeege tun ooyga kooy se, ɔɔ naan ken ade baa aan ɔɔ gaarge, m'kɔ: ² 'kɔ Taar Raa jeege tu ken maakn ɔɔt ken jiga ey le ɔɔ kic bo, aay kaami. Ken naai 'dooyde dooy se, daayum udden bia, uunde kaamde, 'dɛjde ɔɔ 'mooyde. ³ Taa kaadin utu 'kaan se, taar met ki se, jeege je an booy ey sum, num naade je bo 'tɛdn nakn ken maakde jea. Taa naan se bo naade 'lee baa ɔɔtn jee dooyge tun den ken aden taadn taar ken aden kɛdn maak-raapo. ⁴ Taargen met ki se, naade lje an booy eyo. Nabo naade je bo 'booy taargen rɛn rɛn se. ⁵ Anum naai se, do nakge tu paac se, naai inɔ

† Do dɔkin se, Janez ute Jambrez se jee ken lee ooj rode gen derl jeege taa naan Masar ki.

do meteki ki. Ken dubar aanga doi ki kic bo, aay kaami serkina, aan ɔɔɔ debm ken lee wɔɔk Labar Jigan gen Isa al-Masi. ɔɔ naabi se, 'tɛdn nanin ute doobina.

⁶ Anum maam Pɔl se le, aan ɔɔ kɔn k'ɔɔɔɔlumga *serke Raa ki. ɔɔ bii kooyum le ɔɔɔɔ ɔɔɔɔ. ⁷ Maam se m'tɛdoga tɛd ɔɔɔ jet. ɔɔ maam m'aan m'aanga ute doobina ɔɔtn kaan ki ɔɔ m'kɔɔɔɔ jiga doobm al-Masi. ⁸ Bɔrse se, nakn kaal aacn ute doobin † ken Raa amsin kɛd se te booyum maakn raa ki. Kɛse Meljege debm daan ken utu kɔn ɔɔɔ do jeege tu se bo amsin kɛdn bii ken se. ɔɔ naan am kɛdn maam ki kalum ki sum eyo, num naan utu 'kɛdn jeege tun paacn jɛna ɔɔ utu inɔ aak kaamin bii ken naan utu ade baa se.

Pɔl ɛd labarin Timote ki ɔɔ deɔina

⁹ Bin se, aay kaami 'baado ɔɔɔm kɛkɛ. ¹⁰ Taa Demas le rɛsumga, iin baaga geger ken Tesalonik ki taa naan uunga nakn *dunia bo ciri. Kresen se, j'ɔɔlin baaga taa naan Galat ki ɔɔ Tit kic bo j'ɔɔlin baaga taa naan Dalmati ki. ¹¹ ɔɔɔ Luk kalin ki sum bo te maama. Ken naai 'baado baa num, Mark se 'baamsinoga, taa naan se utu am noogn maakn naab ki. ¹² Tisik se, maam m'ɔɔlin baaga maakn geger ken Epez ki. ¹³ Ken 'baakiro baa se, uunumo kal kuulum magal se ken maam m'ɔɔlinog maakn geger Troas ki ɔɔtn Karpos ki se. ɔɔ 'kɔ 'baamo ute kitapge ɔɔ ken maam jɛn tap tap se kengen k'l-teeldenga teel se.

¹⁴ Kɔd-kɔrdn-kɔk ken roɔ Alekzander se, tɛdumoga *kusin aak eyo. Nakn naan tɛd se, Meljege utu ansin tɛrl doɔ ki. ¹⁵ Naai kic ɔɔnd kɔnd te gaabm se, taa do taar ken naaje k'dooy jeege se, naan took do ki eyo paac paac.

¹⁶ Kaad ken deet deetn ɔɔtn kɔn ɔɔɔ ki jaay, maam m'taad taargen am naakn ɔɔɔn dom se, nam tap bo baa te metum ki eyo. Jeege paac rɛsumo. Taa nakn naade tɛd se, ɔɔ Raa ɔɔte kɔkdesin ɔɔɔ. ¹⁷ Nabo Meljege mala se utu te maama ɔɔ naan ɛdumga ɔɔɔ bin bo maam m'taadga taarin jeege tu ute maraadinoga ɔɔ taar Raa se, jeege ken Yaudge ey se kic bo paac booyga. ɔɔ Meljege se le, aajumga taar tupiy ki. ¹⁸ Meljege se, maakn ɔɔt ken ɔɔɔ paac se utu am kɔɔn doma ɔɔ am kaaja taa ansum baa maakn gaarin ken maakn raa ki. ɔɔ daayum daayum Meljege se, jeege an *nooko. *Amin!

Pɔl nan taarin ɔɔ raan ɔɔ kɔn kaam mɔɔtn

¹⁹ 'Tɛd ɔɔɔ Priska ute Akilas ki ɔɔ 'tɛd ɔɔɔ jeege tun maakn bee Onezipor ki kici. ²⁰ Erast se ɔɔpoga maakn geger ken Kɔrint ki ɔɔ Tropim le, maam m'ɔɔlinoga maakn geger ken Mile ki, taa naan ɔɔɔ. ²¹ Kɔr kaadn kuulu 'kaan se, 'naar 'baado ɔɔɔuma. Ebul, Pudan, Linus, gena mɛnd Klɔdia ute genaage paac tɛdi ɔɔɔ. ²² ɔɔ Meljege se 'tɛdn ute naai. ɔɔ ɔɔ naan asen tɛdn bɛɛn naase ki paac.

†† Aak 2Tim 2.5.

Tit

Kupm metn taar taadjeki doobm gen dooy maktubm ken Pɔl raanjɪ Tit ki

Tit se, lee tɛdoga naaba tɛɛ ute Pɔl. Kaad ken Pɔl jaay jee Kɔrint ki baa tɛdɪŋ kingɪŋ ɔŋ se, Tit se tɛdoga tɛdn naabm mɛc. Kaad ken Pɔl jaay raanjɪ maktub ese se, Tit utu taa naan Kret ki. Ɔ taa naan Kret se, maane gurug ɔlɪŋ daan ki. Gɔtn ese se naan noog jee al-Masige gen tɔnd daapm naabdege. Pɔl raan Tit ki se ɔ taadɪŋ doobm ken naan 'bɛɛr tɔɔdn jeegen ken 'tɛdn naan jee al-Masige (koŋ 1.5-16). Naan deŋɪŋ ute doobm ken naan an king ute jee al-Masige aan ɔɔ jee magal naanɪŋ ki, mɛnd paragge, gaan-kɔdge ute bulge (koŋ 2.15). Isa al-Masi ɛd roŋ sɛrke se taa 'kɔɔdn do jikilimge paac maakɪŋ kusɪŋ ki (koŋ 2.14). Jee al-Masigen kingde tɛdga kiji se, ɪŋ do taar ken se. Kaad ken Pɔl raan maktubgen di Timote ki ute ken naan raan Tit ki se, jee al-Masige jeelga Isa se ade kɔŋ baa bɔrse eyo. Bin bo naade 'dooy king ken aden noogo gen ɪŋ baa ute naande.

Pɔl raan ɔl tɔɔse Tit ki (2Pr 1.1-4)

1 Kɛse maam Pɔl bo m'raanɪ maktubm se, maam ken bul *Raa ɔɔ *m'debm kaan naabm Isa al-Masi taa jeegen ken Raa bɛɛr tɔɔddenga tɔɔdo m'aden tɛdn naade kaal maakde paac do Isa al-Masi ki jeel-taar Raa mɛt ki, ken taad ɔɔ naade ɔk taar Raa se ɔɔ. **2** Taa naade kɔnd dode gen kɔŋ *kaajɪŋ gen daayum. Metn taar kaajɪŋ ese se kɛse Raa mala bo taado taar se kaad ken naan aal te do naan ey bɔrtɔ ɔɔ Raa ɛ naan taad taar-kɔɔb eyo. **3** Kaad ken Raa jen ro ki jaay aan se, naan taad metn taar kaajɪŋ se jeege tu, taar se bo ken naan ɛdumsɪŋ kaam jima. Kɛse bo taar ken Raa Mɛl Kaajjege ɔlum ɔɔ m'taadɪŋ jeege tu. **4** Tit maam m'raanɪ maktubm se, naai se aan ɔɔ goonum mala, taa maam ute naai se k'l'laalga maakje kalaŋ do Raa ki. Ɔŋ Raa Bubu ute Mɛl Kaajjege, Isa al-Masi ai tɛdn bɛɛde ɔɔ ai kɛdn lapia.

Naabm gen Tit daan jee Raage tun Kret ki (1Tim 3.1-7; 1Pr 5.1-4)

5 Maam m'ɔŋɔ Kret ki se, taa naai 'tɔnd daapm naabm ken maam m'ɔŋɔ doob ki se ɔɔ naai 'bɛɛr tɔnd naan *eglizge maakɪŋ gɛgerge tun taa naan Kret ki aan ɔɔ ken maam m'taadio se. **6** Debm ken naai aŋ bɛɛr kɔnd se, debm ken ɔk taar dim roŋ ki eyo ɔɔ mɛndɪŋ kalaŋ sum. Genɪŋge aal maakde do Isa *al-Masi ki ɔɔ taargen jig eyo se k'taaddɛn rode ki eyo ɔɔ naade se jee booy uun taara. **7** Aan ɔɔ Raa ɛdɪŋga naaba gen kaakɪŋ do jee naanɪŋge tu se, debm naan egliz se 'tɛdn debm ɔk taar dim roŋ ki eyo. Debm bin se ɔŋte tɛdn debm ken ɔɔ taar naan taadga sum bo 'tɛdn mɛt ki, ɔŋte tɛdn debm maak-taara, ɔŋte tɛdn debm aay tɔɔ dɛna ɔɔ ɔŋte tɛdn debm kɔnd naapa ute

jeege. Ɔŋte tɛdn debm kɔsn gurs jeege cɛɛ. **8** Gan debm bin se 'tɛdn debm kɔkɪŋ mɛrtge, debm je tɛdn nakɪŋ jiga, debm ɪŋ do mɛtekiŋ ki, ɔɔ tɛd nakge ute doobɪŋa, debm *salal, debm bɔɔb ɔk roŋa. **9** Labar Ji-gan gen Isa al-Masi se naan aal maakɪŋ do ki paac, kɛse bo taar ken naaje k'lee k'dooy jeege. Ɔɔ taar se bo ken aŋ tɔɔgɪŋ maakɪŋa ɔɔ an deŋɪŋ jeege ute taar Raa ji-gan ese ɔɔ taadɪŋ jeege tun baate kaal maakde do taar Raa ki se ɔɔ nakɪŋ naade tɛd se mɛt ki eyo.

Jeegen dooy jeege do taarge tun mɛt ki eyo

10 Taa jeege dɛna baate kuun taar jeegen naan jee Raage, maakde ki se Yaudgen aalga kaal maakde do Isa *al-Masi ki se, naade se bo ken dɛrl jeege ɔɔ dooyde ute taardegen rɛŋ rɛŋ se cir paac paac. **11** Ɔŋte kɔŋ jee se 'dooy jeege, 'dooy ken naade lee dooy jeege se ɔl jeegen maakɪŋ beege tun mɛtɪŋ se uun taarden ken jig ey se, dooy ken naade lee dooy jeege se ɛ, lee ɔsn kɔsn jeege cɛɛ. **12** Do dɔkiŋ maakɪŋ jeege tun Kret ki se, deb kalaŋ debm jeel-taara deek ɔɔ: «Jee Kret ki se naade se paac jee taar-kɔɔbge, naade se ɪŋŋ aan ɔɔ daagen naatn, naade se jee kaar-naabge ɔɔ ɔɔɔɔ bo kɔɔ sum.»

13 Taar gaabm taad ro jeege tun Kret ki se mɛt ki, ken bin se naai 'mooyde makɔŋ taa naade 'kaal maakde do taar Isa al-Masi ken salal se. **14** Ɔŋte kuun taar Yaudgen lee taad k'tusdege se eyo ute nakɪŋ jikilimge naade lee taad gen tɛda. Kɛse bo ken ɔŋ ɔŋde naade ɔŋ uun taar Isa al-Masi ken mɛt ki se eyo. **15** Jee *salal doobm Raa ki aak nakge paac salal naande ki. Gan jee tɛd nakɪŋ *kusɪŋa ɔɔ baate kaal maakde do Isa al-Masi ki se, nakɪŋ salal naande ki se, ɔɔ. Naade ɪŋŋ bo gen saapm do nakge tun jig eyo naade tɛd kusɪŋ kic ɔɔɔ tɔɔde eyo. **16** Jee se tɛd rode naan jeege tu aan ɔɔ naade bo jeel Raa, gan nakɪŋ naade tɛd se tec gen Raa

eyo. Nakn naade ted se jeege aakdenga kic bo jede eyo, naade baate tookn taar Raa, w nakn be tap bo naade nj ted eyo.

Pɔl dej Tit taa jeege gɔɔlga ɔɔɔkɔ, gaan kɔdɔge ute bulge

(1Tim 2.9-15; 1Pr 3.1-6; Ep 6.5-8; 1Pr 2.18-20)

2 Gan naai se, 'dooy jeege ute taargen ken baa ute taar Isa *al-Masi ken salal se. ² W taad gaab-gɔɔlge tu se w k'l'ɔɔkɔ rode, k'led jeege aden kaal maak ki, k'l'ing do metekdege tu, j'ɔk taar Raade jiga, k'je jeege ute maakde paac w do nakge tun ese paac se j'laay kaamde do ki. ³ Bin se mend-gɔɔlge se kic bo taadden k'ledn nakn ken wɔɔ *Raa ki, j'ingte wɔɔdn jeege j'ingte tedn mend kaayge num k'dooy jeege gen tedn nakgen be. ⁴ K'idejn mendgen seem se nana kic bo je gaabina ute geninge, ⁵ k'l'ing do metekdege tu w k'l'ɔɔkɔ j'ɔk rode be k'led mend king beege, k'led mendgen jiga k'booy j'uun taar gaabdege. Taa bin se nam kuuy k'nj taadn ing kus ro taar Raa ki eyo. ⁶ W gaan kɔdɔge se kic bo dejde j'ing do metekde ki, ⁷ do nakge tun baa se paac. Naai mala 'tedn nakgen jiga ken jeege aakga kic num 'kuun wɔɔti. Ken dooy jeege ute taar Raa se, dooyde ute maaki paac taa naade ai kaal maak ki. ⁸ Taargen naai an 'dooy jeege se, dooyde te taargen ken met ki ken jeege k'nj taar ing kus maak ki eyo, bin se taa jee taamooyjege se wɔɔkɔɔ aden wɔɔkɔ taa naade nj te taar dim kusin jaay gen taadn rojege tu eyo. ⁹ Taad bulge tu w daayum k'sook meldege tu do nakge tun k'ledn paac. K'led nakgen 'raapm maakn meldege w j'ingte naajn taara ute naade. ¹⁰ j'ingte boog'n dim meldege w daayum j'ingte tujn armdege ute meldege. Ken naade jaay k'led naan se, 'ɔɔl jeege paac kaal taar Raa Mel Kaajjege se maak ki.

Raa ted bejn jeege tu

(Ep 2.1-10; 1Pr 1.10-21, 2.13-16; 1jn 3.1-3)

¹¹ Taa Raa se taadga bejna, bejn se bo ken aaj jeege paac. ¹² Bejn se, dooyjeki taa j'laki k'nj nakgen jig eyo naanin ki w j'laki k'nj gen dnj nakgen jee jeel Raa mal eyo lee dnj se kici. Bin se j'laki k'nj king do naan ken ara ki se, j'laki wɔɔbm wɔɔk'nj rojege, j'laki tedn nakgen ute doobina w j'laki wɔɔk'nj taar Raa se wɔɔkɔ, ¹³ j'laki kaakn kaam bii ken Isa *al-Masi ade baa, naan bo debm naaje j'ingndki dojege dnj ki. Naan bo Raa magal Debm Kaaja w debm wɔɔkɔ. ¹⁴ Isa al-Masi se, naan mala bo nj roj ooy taa naajege taa ajeki dug'n dojege maakn *kusin ki. W naan tugjeki kusinjege se, taa j'laki tedn jee naanjen mala mala, jee daayum maakde raap sakan gen tedn nakgen jiga naanin ki.

¹⁵ Kese bo taar ken naai an dooy jeege, an deje w an mooy jeege ute wɔɔki. W naai se nam wnten kaaki aan wɔɔ debm cere.

Jee Raage tap bo king w di daan jeege tun jeel *Raa mal ey se

3 Ter taadden kici jee Raage tu se w gaaringe ute wɔɔge se k'sookden, w k'tookden taarde w k'daap rode gen tedn be jeege tu. ² j'ingte naaj nam, j'ingte tedn taara ute jeege j'ɔk jeege rode ki, daayum k'led jee dalul ute jeege paac.

³ Taa naajege kic bo do wɔɔkin se, k'ledkiro jee derlge k'baatekiro booy kuun taar Raa. W naaje j'ingkiroga kii-gi w j'ingkiro gen tedn nakgen jig eyo ken maakjege jee, j'ingki bo gen tedn nakgen *kusina w k'ledki maak-kilimi ro jeege tu. Jeege jaay aakjeki kic jejeki eyo w naajege kic k'jeki naap eyo. ⁴ Gan kaad'n jaay aas se, Raa Mel Kaajjege taad bejna w naan se je jikilimge paac, ⁵ naaje se, taa k'ledkiro ted nakn doobin ki bo naan aajjeki eyo, num gan naan aak ejjeki keej bo dojege tu. Naan aajjeki ute *Nirl Salal ken tugjeki kusinjege, w tedjeki j'oojjekiga kiji w terljekiga kingjege tedga kiji. ⁶ Raa wjekiro Nirl Salal ute maraad'n se te Mel Kaajjege Isa *al-Masi. ⁷ Taa Raa te bejn se tedjekiga k'ledkiga jee lee ted naka ute doobin naanin ki gen k'nj *kaajn gen daayum ken j'utu j'ing j'ingndki dojege do ki se.

⁸ Taar maam m'raanj se taar met ki, m'je taar se naai 'daar ro ki cirr. Taa jee aalga kaal maakde do Raa ki se 'kaay kaamde 'tedn nakgen aak be. Kese bo taar ken jiga ken 'noog'n jeege paac.

⁹ Num gan wntee lee je gɔɔn naajn taargen ren ren, wntee tuun metjil jeege, wntee mooy te jeege, naajn taara te jeege ro do *Ko Taar ken Raa edo Musa ki. Taargen bin se wntee wɔɔl doi maak ki. Taargen se taargen ren ren ken nj noog nam eyo. ¹⁰ Debm jaay naai aakin gaan gaan jee Raage te naapa se, baa taad'n w j'ingte tedn naan se. Ken naan jaay baate booy kuun taari se, ter baa taad wɔɔl'n kuuy daala. Ken naan jaay baate booy kuun taari num, debm bin se wɔɔl doi wɔɔk roj ki naatn. ¹¹ Naai j'eele debm bin se resnaga ute doobm Raa, w te kusin naan lee ted nj ey se, naan malin bo nj wɔɔk dnj ki.

Pɔl ted wɔɔse jee Raage tun Kret ki

(1Kor 16.20-24)

¹² Tedga num m'utu m'ai wɔɔl Artemas ey le Tisik. Taa maakde ki se debm kalan ai baa noogo. Ken debm kalan jaay baa aan wngiga naane num, naai aay kaami 'baado wnum Nikopoli ki. Taa maam m'je baa king kaadn kuul ki se gɔɔn naane. ¹³ Zenas ken jeel metn taar k'nj wɔɔk ute Apɔɔs jaay baa baa merte se aakden dode ki wnten k'nj dim aden baata. ¹⁴ W ge-naajegen doobm *al-Masi ki se kic bo dooy jeel tedn be taa 'noog'n jeege ken, beeki num, j'aden noog se. Bin se kaal maakn naade aal do Raa ki se k'nj noog'n jeege.

¹⁵ Jeege paac'n ute maam gɔɔn ara se tedi wɔɔse. W naai kic ted wɔɔse genaajege tun doobm al-Masi ken Kret ki, naaden ken jejeki se.

W Raa asen tedn bejn paacki.

Pilemon

Kupm metn taar taadjeki doobm gen dooy maktubm ken Pɔl raanji Pilemon ki

Pilemon se naan debm ken k'jeel jeel gɔtiŋa. Naan kic took aalga maakiŋ do Isa ki ɔɔ naan se maakŋ jee al-Masige tun maakŋ geger ken Kɔɔɔ ki. ɔɔ naan se medn Pɔl. Naan ɔɔ bulu kalan k'danjiŋ Onezim ken iin aano gɔtiŋ ki. Ken nakŋ ɔɔ jaay Pɔl dɔɔɔ ute Onezim se k'jeel eyo. Kaad ken se Pɔl dangay ki. Nabo Onezim se, naan kic baa took aal maakiŋ do Isa ki. Pɔl uun doa je an ɔɔ gɔtn meliŋ ki. Naan raan maktubm se je taa meliŋ an ɔɔ kiŋ aan ɔɔ bul ey sum, num aan ɔɔ gena doobm al-Masi ki. Kaad ken naane se bul aanga jaay j'ɔɔkiŋa se, k'tediŋ ɔɔ. Maakŋ maktubiŋ ki se Pɔl taadiŋ te ute taa ɔɔ eyo num taar urlu. ɔɔ naan le gaasiŋ te gen ɔɔ Onezim aan ɔɔ buliŋ eyo. Nabo naan taad Pilemon ki ɔɔ n'saapa ɔɔ taar se n'taadiŋ jeege tun kuuy kici, ɔɔ maak-je al-Masi se ed king kiji ɔɔ king jeege ute naapa se kic bo, naan terliŋ kiji.

Pɔl ute Timote raan ɔɔ ɔɔ Pilemon ki (2Tim 1.1-5; 3jn 2,6)

1 Maktubm se maam Pɔl bo m'raanji maam ken j'ɔɔkum dangay ki taa Isa *al-Masi. Pilemon maam te genaaje Timote se k'tedi ɔɔ. Naai ken medn doje ɔɔ debm tedn naabm Isa al-Masi ɔɔ naaje. **2** Naaje k'ted ɔɔ genaaje ken menda Apia ɔɔ k'ted ɔɔ Arsip ki ken ted naaba ute naaje tele aan ɔɔ asgar ceje ki gen kudn ɔɔ. ɔɔ k'ted ɔɔ *egliz ken lee tus bei ki se kici. **3** ɔɔ Bubjege *Raa ɔɔ Meljege Isa al-Masi asen tedn beede ɔɔ asen kedn lapa.

Pɔl ɔɔ Raa taa maak-je Pilemon ɔɔ do jee Raage tu

4 M'ɔɔ Raa ɔɔ daayum ken maam jaay m'baa keem Raa se m'saap do naai ki, **5** taa maam booy jeegen lee ɔɔ maan gen kaal maaki ken naai aal do Meljege tu Isa *al-Masi ki ɔɔ ute maak-jei ken naai ɔɔ do jee Raage tu paac se. **6** Maam m'ɔɔ metn Raa ɔɔ kaal maakŋ ken tumjeki kalan se l'tedn ɔɔ, ke se bo ken taadn jeege tu be se naaje j'ɔɔki ute Isa al-Masi. **7** Genaa-ma, maak-jei ken naai ɔɔ do jee Raage tu se raapumga maakuma ɔɔ edumga kaay kaama, taa maak-jei do jee Raage tu se seldenga maakde den aak eyo.

Pɔl tond metn Pilemon ɔɔ n'ɔɔ Onezim se jiga (Kɔl 4.7-9; 1Kɔr 13.4-7)

8 Taa di naai l'jele ey num ken m'ɔɔ ute Isa *al-Masi se maam m'ɔɔ doobm ken m'ai taadn naabm ken naai l'teda, nabo maam m'je tedn naan se eyo. **9** Taa naaje k'je naapa se bo ken maam m'je tond meti se. Ke se bo maam Pɔl ken gaab-ɔɔ j'ɔɔkum dangay ki taa Isa al-Masi, **10** maam m'ɔɔ meti gen Onezim † ken maam tediŋ tedga aan ɔɔ goonum mala maakŋ dan-

gay ki ara. **11** Do ɔɔ se naan debm ɔɔ noogi te eyo, gan ɔɔ se se naan tedga debm ken ajenki ɔɔ noogo maam m'utu naai se.

12 ɔɔ se maam terl m'ɔɔ Onezim gɔti ki, naan ken tedga debm ɔɔ maakuma. **13** Ey num m'je m'an gaasiŋ ute maam maakŋ dangay ki ken j'ɔɔkum taa Labar Jigan gen Isa al-Masi. Beeki num, naai bo am noogo gan maam m'ɔɔ naan bo ɔɔ naai ki. **14** Nabo ɔɔ se maam m'je m'an gaasiŋ ey se, taa maam m'ɔɔ te meti ey ɔɔ. Taa maam m'je naabm naai am ted se ute taa ɔɔ eyo, num ute maak-jei mala.

15 Kaadn naane Onezim aan ɔɔ gen bii kandum se, taa naan jaay ɔɔ terl baa ɔɔ num baa ting te naai gen daayum. **16** ɔɔ ɔɔ se se naan aan ɔɔ bul ey sum, gan ɔɔ se naan tedga be cir bulu taa naan tedga gena ken ɔɔ maaka. Maam se m'je nabo naai se an je den cir daala; taa naan kic debkilimi ɔɔ tedga gena doobm Isa al-Masi ki.

17 Ken naai jaay aakum aan ɔɔ genaai doobm Isa al-Masi ki num, Onezim se ɔɔ aan ɔɔ ken naai ɔɔ maam mala. **18** Ken naan jaay tujiga dim ɔɔ ai ɔɔ dim kic bo, ɔɔ maam bo m'aisiŋ ɔɔ. **19** Taagen m'utu m'ai taadn ara se, maam mala bo m'raanjiŋ ute jima: maam m'aisiŋ ɔɔ. Num gan ɔɔ te tedi dirigi taa Meljege se naai kic maam m'ɔɔ se doi ki. Se se maam m'ɔɔ taadn se naai mala. **20** Ken bin num genaama, taa Meljege naaje k'tedkiga kalan se naabm se l'tedumsiŋa, aan ɔɔ naaje te Isa al-Masi k'tedkiga kalan se raapum maakuma. **21** Nakŋ maam m'raanji se m'jeeliŋ maakum ki naai se an ɔɔ tedi. ɔɔ m'jele nakŋ maam m'ɔɔ meti se naai an ɔɔ tedn cir naan se.

22 †Daapum gɔtn m'an baa toodo gɔti ki kici. Taa keem Raa ken naase lee eemki se, maam m'ɔɔ dom do ki. Taa bii kalan m'utu m'asen baa ɔɔ.

† Onezim ute taar Grek se je deekŋ ɔɔ: debm 'ɔɔ tedn dim.

Pɔl ute mɛdɪŋge tɛd tɔkɛ Pilemon ki

²³ Epapras kɛn jɔkɪŋ dangay ki ute maam taa Isa
*al-Masi se l'tɛdi tɔkɛ. ²⁴ Ɔ Mark, Aristark, Demas, Luk

naaden kɛn tɛd naaba ute maam kalaŋ se kic tɛdi
tɔkɛ.

²⁵ Ɔŋ Mɛljege Isa al-Masi asen tɛdn bɛɛŋa.

Ebrege

Kupm metn taar taadjeki doobm gen dooy maktubm gen Ebrege

Maktubm gen *Ebrege se debm ken raanjin se, k'laad te roŋ eyo ɔ jee ken k'raanjen maktubm se kic bo k'-jeelde eyo. Debm ken raanjo maktubm ara se, naan jeel ɔ Kitapm gen Raa dɔko ute jeege do dɔkiŋ se jiga. Jee al-Masigen naan raanjen maktubm ara se, 'tedn Yaudge. Jee al-Masigen gɔtn ese se, jaay nakgen ɔn lee aan dode ki se tedden maakde tuju ɔ kaal maakden metn-jiki se kic bo baa urlga. ɔ jee metinge se, jenoga resn ute doobm al-Masi se naatn. Anum naan raande se, je aden kedn kaay kaama. Ute doobm al-Masi ken Raa ɔliŋo se ɔ jikilimge taarde baa ute Raa (kon 1.1–2.18). Deere, al-Masi se naan Goon Raa ɔ naan se Raa mala mala. ɔ naan baado tedga debkilimi mala mala (kon 1.3). Kooy ken naan ooy se aan gɔɔ jikilimgen lee ooy se, kusin ken ɔ kɔkɔ do jeege tu se, ɔn gin se naan tedinga tedga gɔɔ (kon 2.14). Ute bɛɛ ken al-Masi ted se bo, jee took aal maakde doŋ ki se 'kɔn baa ɔesn Raa ki (kon 3.1–5.10). Taa al-Masi se ook baaga bini aanga gɔtn Raa ki ɔ naan bo Raa ɔndinga tedga magal debm tedn serke Raa ki gen jee ken took aal maakde doŋ ki (kon 5.11–10.31). Isa se tec aan gɔɔ magal gen jee tedn serke Raa ki do dɔkiŋ se eyo taa naan se ting gen daayum. Maakn Kitapm ken Raa dɔko ute jeege do dɔkiŋ se, jee tedn serke Raa ki se daayum naade lee ɔn mooso taa Raa aden ɔn kusin. Num gan al-Masi se ed roŋ serke taa kusin jeege jɛ-kalan sum ɔ gen ɔn kɔn. Taa naan se bo bɔrse jee al-Masige se ingga do doob ken kiji ɔ naade se 'kɔn terl ute metde ey sum. Bin bo kaal maakn gen jee do dɔkiŋ se taaddesin taa aden tedn saada (kon 11-12). Saadn ken naan taadden ese bo ken edden kaay kaama maakn nakge tun ɔn ken aan dode ki ute nakn naam ken bɔrse aan dode ki se kici.

*Raa taadjeki ute taar Goonina

1 Do dɔkiŋ se, Raa lee taado bugjege tu ute taar jee taad taar teeco taar Raa ki se met dena ɔ ute doobm jeege dena. 2 Gan bɔrse se maakn biige tun kaam ɔn ara se, naan taadjekiga ute doobm Goonina ɔ Goonin se bo, naan bɛɛ ɔndin ɔ edinga nakge paac kaam jin. ɔ ute doobm Goonin se bo naan aalo nakgen baa se paac kici. 3 Goon ese se bo ken taad *nookn Raa ken ɔn gɔn kelɛn ɔ naan se tec Raa mala mala. Ute taar naan ken ɔ kɔkɔ se bo, nakgen baa se paac naan tedde utu ting gɔtde ki. Ken naan jaay tug *kusin jikilimge aas sum se, naan ook baa inŋ maakn raa ki do ji daam Raa Sidburku ki.

Isa se naan magal cir *kɔdn Raage

4 Goonin se, Raa ɔndinga raan do kɔdn Raage tu ɔ bin bo ro ken Raa edin se, cir gen kɔdn Raage. 5 Taa bii kalan tap bo Raa taad te kɔdn ken gam eyo, ken an deekn ɔ:

*Naai se, 'Goomuma ,
jaaki maam m'taadn naan jeege tu paac maam bo m'Bubi . †*

Ter daala kɔdn Raa ken gam tap bo Raa taadin te eyo, ken an deekn ɔ:

Maam se m'tedn Bubi ɔ naai le am 'tedn goonuma . ††

6 Num ter daala, kaad ken naan ɔ Goon paragin † do duni ki se, naan deek ɔ:

ɔn kɔdumge paac kereŋ naanin ki . ††

7 Gen kɔdnge se Raa taad ɔ:

*Naade se jee tedn naabumge ,
naade se tec aan gɔɔ kuulu ɔ aan gɔɔ kɔn poodo . ††*

8 Num gen Goonin ki se, Raa taadin ɔ:

*Gaar naai Raa se ting gen daayum ,
ɔ jeeige se le, naai ɔn deede ute doobm daan ki .*

9 *Naai le 'je nakn ute doobina*

ɔ nakn *kusin se naai ɔn undin naatn .

Taa naan se bo Bubi Raa, naan ɔyiga uubu doi ki gen maak-raapo ken taad ɔ

naai se gaarge ɔ maakn parige tu se naai bo magal cirde . †††

10 Ter Raa deekin daala ɔ:

Kese bo naai, Melje, do kupm met ki se naai aalo do naan

ɔ maakn raa le naai tedin te jii .

11 *Nakgen se paac utu 'tuju, gan naai se ting gen daayum .*

Deere, maakn raa ute do naan se utu 'kooy koono aan gɔn kala .

†† Aak 2Sam 7.14 ɔ 1Krk 17.13. † Isa se naan goon paragin kalan lak, gɔn gɔn. †† Aak Dt 32.43 ɔ KKR 97.7. ††† Aak KKR 104.4. †††† Aak KKR 45.7-8.

† Aak KKR 2.7.

12 כּוּ naai utu aden tudn aan gכּוּ kala כּוּ utu aden pelekḥ aan gכּוּ ken k'lee k'pelekḥ kalge se .

Num naai le 'terl roi eyo כּוּ daayum daayum naai ing gḥti ki . †

13 כּוּ taa bii kalaḥ tap bo Raa taad te kḥdīn ken gam eyo, ken aḥ deekḥ כּוּ:

'Baado ing do ji daamum ki , bini jee taamooyige se maam m'aden 'tedn naai bo king dode ki . ††

14 Kḥdn Raage se tap bo naade nanḡe? Naade se jee kaanḥ naabm Raagen paacḥ j'ḥn j'aakden eyo, כּוּ Raa ḥldeno se taa nooḡḥ jeegen ken Raa utu aden kaaja.

J'ḥnten kuum kaalki taar *Raa se naanḥ ki

2 Taa naanḥ se bo, taargen naajege k'l'booyiḥkiro se, j'ḥn j'ḥnki kḥn cir daala, ey num sḥm j'aki kiing doob ki. 2 K'l'jeelki taar ken *kḥdn Raage taado do dḥkiḥ *Musa ki se, כּוּ doo jeege tu paac כּוּ jeegen jaay baate kuuno taar se b baate king do ki se, jee bin se do *kusiḥ ken naade ted se, Raa dabardenoga ute doobiḥa. 3 Anum naajege se, k'l'booyiḥkiga taar naanḥ ken aajjeki כּוּ taar naanḥ se le cir gen kḥdn Raagen taado Musa ki se. Bin num ken taar se jaay naajege k'l'uum j'laaliḥkiga naanḥ ki num, naajege kic j'aki kḥn kaanḥ kḥn dubar ken se eyo. Metn taar kaajjege se, Meljege Isa bo uuno metiḥ taado deete כּוּ jee ken booyo taariḥ naanḥ taado se bo, taadjeki כּוּ taariḥḡe se, taargen met ki. 4 כּוּ Raa mala taadga tal כּוּ taar ara se taar met ki ute doobm nakḥ kaakḥ jeele כּוּ ute nakgen naanḥ tediḥ deel doa, כּוּ ute napar nakḥ-kḥbgen naanḥ tēda כּוּ bin bo nanḥa nanḥa kic Raa eḥiḥga *Nirl Salal aan gכּוּ ken naanḥ maakiḥ jen ro ki.

Isa se naanḥ Debm Kaajjege

5 Anum duni ken utu ade baa jaay ken naaje k'l'taadn metiḥ bḥrse se, 'kḥn tedn kaam ji *kḥdn Raage eyo.

6 Num maakḥ Kitap ki se, nam kalaḥ taadga tal כּוּ: *Debkilimi se tap bo naanḥ nanḥa kaca jaay bo ken naai Raa saapm doḥ ki , goon debkilimi se tap bo aas di jaay bo naai aakiḥ doḥ ki se ?*

7 Kaadn ken naai 'ted debkilimi כּוּpo baata aas te kḥdn Raa ey se, כּוּ sum .

Ter naai bo *'nookiḥa כּוּ 'magaliḥ aan gכּוּ gaarge .

8 Nakgen paacḥ naai aaldeno se naai ḥḥiḥsiḥga kaam jiḥa . ‡

Ken Raa jaay eḥiḥga nakge paac kaam j'ḥn se, ne dim jaay Raa eḥiḥ te kaam j'ḥn ey se, gכּוּ. Nabo bḥrse nakge se paac naajege j'laakiḥki ute kaamjege se aan gכּוּ ted te kaam j'ḥn ey bḥrse. 9 Gaḥ naajege j'laakki Isa se, kaad ken Raa tediḥḡo jaay naanḥ ḥn roḥ kḥpo baata aas te kḥdn Raage ey se, כּוּ sum. Taa naanḥ dabaro ḥn roḥ ooy se, bḥrse se, Raa nookiḥga כּוּ magaliḥga aan gכּוּ gaarge. Bin bo ute bḥe Raa se, naanḥ ooyo taa jikilimge paac.

10 Raa se aalo nakge paac כּוּ kḥbde ting gḥtde ki. Bin bo Raa je ano baa ute geniḥḡe dena taa 'kḥnd maakḥ nookiḥ ki. Taa dubar Isa ḥḥo se bo, Raa tediḥ naanḥ ted aas naabiḥn ute doobiḥa. Isa se naanḥ bo debm kḥdn ḥlde gḥtn kaaj ki. 11 Taa Isan ken debm tugḥ *kusiḥ jeege ute jee ken naanḥ tugde kusiḥdege se, naade paac Bubde Raa kalaḥ ese sum. Taa naanḥ se bo ken Isa danḡe כּוּ naade k'genaḥḡe se kic bo, כּוּ kḥn ḥlde eyo.

12 Taa naanḥ se bo Isa deek Raa ki כּוּ: *Maam se m'utu m'taadn taa naai genaamge tu ; כּוּ gḥtn ken jeeige jaay tusḥga se, maam m'ai kḥm daande ki . ††*

13 Ter Isa taad daala כּוּ:

Maam se m'utu m'kḥnd maakum doi ki . ††

Ter naanḥ taad daala כּוּ:

Maam m'utu ara ute gaangen ken naai Raa eḥumo se . †††

14 Bin bo aan gכּוּ gaan jikilimge paac כּוּ daa roa ute mooso se, naanḥ kic bo כּוּ daa roa ute mooso tecde naade se kici. Bin bo ute kooy Isa se, Iblisn, debm tḥkḥ mind jeege, naanḥ bo debm ken baano ute yo do jeege tu se, kḥn naanḥ כּוּ se, Isa nanḥsiḥga tak. 15 Bin bo jeegen ting aan gכּוּ bulge taa naade beer yo ki se, naanḥ aden kḥn kḥdn dode. 16 Deere k'l'jeelki, naanḥ baado gen nooḡḥ kḥdn Raage eyo, num naanḥ baado se gen nooḡḥ metjil *Abraamge. 17 Taa di naanḥ ted roḥ debkilimi tec naajege genaḥḡe mala mala, bin bo naanḥ ted *magal debm tedn serke Raa ki debm bḥe כּוּ tuj ḥrmiḥ eyo gen tedn naabm Raa. Taa naanḥ se bo naanḥ eḥ roḥ *serke gen kḥn kusiḥ jeege. 18 Deere, Isa se naanḥ dabaroga כּוּ ḥḥoga nakḥ naama; taa naanḥ se bo naanḥ aḥ kaasa gen naakḥ jeegen nakḥ naama aan dode ki.

Isa se naanḥ cir *Musa

3 Genaaḡe, *Raa danḥseno taa aki tedn jee naanḥḡe. Taa naanḥ se bo ḥndki saapse do Isa ki, naanḥ bo debm kaanḥ naabm Raa כּוּ debm tedn serkḥ magal gen Raa. Naanḥ bo kḥjeki taasa ute Raa כּוּ do nakge tun se bo, naajege k'l'laalki maakjege do ki כּוּ k'l'taadki naanḥ jeege tu. 2 כּוּ Isa se Raa beer ḥndiḥ gen tedn naabiḥa כּוּ maakḥ naabiḥ ki se naanḥ tuj te ḥrmiḥ eyo, aan gכּוּ Musa ken tēdo naaba maakḥ *Bee Raa ki paac jaay tuj te ḥrmiḥ ey se ††. 3 Kese doobiḥa ken Isa jaay *nookiḥ eem cir gen Musa se tec aan gכּוּ debm kḥbm bee ken k'nookiḥ cir bee ken naanḥ ḥbo. 4 K'l'jeelki, bee tak bo כּוּ mel kḥbiḥ kḥbiḥa, num mel kḥbm nakgen baa se paac se, naanḥ Raa. 5 Maakḥ Bee Raa ki paac se, Musa tēdoga naaba tuj te ḥrmiḥ eyo כּוּ naanḥ tēdo naabiḥ se aan gכּוּ debm tedn naaba gen taadn jeege tu nakḥ ken Raa utu aden taadn metiḥ naanḥ ki. 6 Num gaḥ *al-Masi se, naanḥ Goono, Goon ken tuj te ḥrmiḥ eyo כּוּ Bee Raa paac se Raa ḥḥiḥsiḥga kaam jiḥa. כּוּ naajege se bo aan gכּוּ k'l'bee naanḥa ken naajege jaay k'l'beerki eyo כּוּ j'ḥndki dojege doḥ ki ute maak-raapo se.

†† Aak KKR 22.23. ††† Aak Eza 8.17. †††† Aak Eza 8.18. ††††† Aak Nmb 12.7.

† Aak KKR 102.26-28. †† Aak KKR 110.1. ‡ Aak KKR 8.5-7.

Raa 'kɛdn ɔɔtn ɔɔl maaka jeenge tu

7[†]Booyki taar ken *Nirl Salal taad maakn Kitap ki ɔɔ: Jaaki jaay ken 'booykiga mind Raa num ,

8 ɔɔnten 'tɛdki do mɔɔngɔ

aan ɔɔɔ ken do dɔɔkin bugsege baate tooko taarin se ɔɔ naan ken se, naade naaminoga do kɔɔf-baar ki .

9[†]Ter Raa taad ɔɔ:

Ute nakgen bɛɛ maam m'tɛdo baara si-ɔɔɔ se kic bo , bugsege naamumo ɔɔ naade je am 'kaakn metuma .

10 Taa naan se bo maam maakum taarum do jeege tun ese

ɔɔ maam m'taad ute maakum m'ɔɔ: Jee se lɛ daayum lee tɛrlum naaga

ɔɔ nakn maam tɛd se lɛ, naade booy ɔɔ eyo .

11 Ken maakum taarum se, maam m'naam taarum m'ɔɔ:

Jee se 'kɔɔn kend ɔɔt ken maam m'daapin gen ɔɔl maaka se eyo . †

12 Genamge, ɔɔndki ɔɔndɔ nam ɔɔnte ɔɔn maakin 'tɛdn aak kusu ken an ɔɔlin naan 'tookn kaal maakin do Raa ki eyo ɔɔ tɛrl naaga Raa ken zɛɛr se. 13 Gan kaad ken naase utu 'tingki ting maakn kaad ken Raa danin jaaki se, bii-raa ɛdki kaay kaama naapge tu, ɔɔnten kaaniki rose dala ute *kusina ɔɔ ɔɔnten 'tɛdki do mɔɔngɔ.

14 Anum ken naajeege jaay kaal maakjegen do kupm met ki se jaay j'aki ki ɔɔɔ bini do taar ɔɔlin ki se ute naan se, naajeege j'laki tɛdn naaba kalan ute *al-Masi.

15 Bin bo Kitap taad ɔɔ:

Jaaki jaay ken 'booykiga mind Raa num , ɔɔnten 'tɛdki do mɔɔngɔ

aan ɔɔɔ ken do dɔɔkin bugsege baate tooko taarin se ɔɔ naan ken se, naade naaminoga do kɔɔf-baar ki . ††

16 Anum jeegen booyo taar Raa jaay baate tooko ɔɔ tɛrlo naaga Raa ki se, tap bo nanje? K'ljeelki jeegen se bo ken jeegen paacn *Musa ɔɔɔdeno maakn taa naan Masar ki. 17 Maakn baarge tun si-ɔɔɔ se tap bo, Raa maakin taarin do nanje tu? K'ljeelki, Raa se maakin taarin do jeege tun tɛdo kusin jaay ooyo do kɔɔf-baar ki se ‡. 18 ɔɔ jeegen ken Raa naam taarin rode ki ɔɔ: naade se ɔɔn kend ɔɔt ken maam m'daapin gen ɔɔl maak ki ey se, tap bo nanje? Naade se bo jee ken baate tooko taar Raa ɔɔ tɛrlinoga naaga se. 19 Bin bo k'ljeelki, naade se jaay ɔɔ end te ɔɔt ken Raa daapin gen ɔɔl maak ey se, taa naade se baate tooko kaal maakde don ki.

4 Do dɔɔkin se, *Raa taad jeege tu ɔɔ utu ade kɛdn ɔɔtn ken naan daapinga daap gen jamaka se ɔɔ bɔrse kic ɔɔtn se utu booy jeege. Bin num ɔɔndki ɔɔndɔ nam ɔɔnten tɛdn *kusina jaay ɔɔn ron 'lakaam kaam mɔɔɔn jaay 'kɔɔn kend ɔɔt ken ese ey se. 2 Naajeege kic bo k'booykiga Labar Jiga aan ɔɔɔ jeegen tingo do kɔɔf-baar ki. Naade se booyga taar se, nabo taar se tɛd te dim maakde ki eyo, taa naade baate tooko kaal maakde do taar ken ese se. 3 Nabo naajegen j'aalkiga maakjege do labar ken jiga se, j'laki ɔɔn kend ɔɔt ken

Raa daapinga daap gen ɔɔl maaka se. Ey num jee ken baate kaalo maakde se, Raa taad ɔɔ:

Ken maakum taarum se maam m'naam taarum m'ɔɔ: jee se kɔɔn kend ɔɔt ken maam m'daapin gen ɔɔl maaka se eyo . †

Kese bo taar ken Raa taado kaad ken naan aalo do naan ɔɔ nanjo naabin se, ey num bii gen jamaka se utu tap. 4 Bin num gen bii k-cilige tu se maakn Kitap ki se ɔɔt kaam kalan nam taadga taad ɔɔ: Bii mɛɛ se Raa tɛd nan naabin paac ɔɔ: Bii k-cilige tu se, naan jamakn ro ki . †† ɔɔ daala ɔɔtn ese se kic taad ɔɔ: Jee se kɔɔn kend ɔɔt ken maam m'daapin gen ɔɔl maaka se eyo .

††† Bin bo Raa se uunoga doa gen jee metinge se ɔɔ doobo gen kend ɔɔt ken naan daapinga daap gen jamaka se. Num gan jee ken booyo Labar Jiga deet deetn jaay baate tookn taar Raa se, naade se 'kɔɔn kend ɔɔt ken ese se eyo. 7 Taa naan se bo Raa ɔɔndga bii kuuy ken naan danin jaaki . Ken Raa ɔɔnd bii ese se, gaan *Israelge se tɛrl naaga Raa ki daanin dɔɔkga jaay naan taadeno maakn Kitap ki ute taar Gaar *Daud ɔɔ: Jaaki jaay ken 'booykiga mindin num, ɔɔnten 'tɛdki do-mɔɔngɔ †††.

8 ɔɔsue jaay ɔɔloga gaan Israelge taa naan ken naade saap ɔɔ ɔɔtn jamak ken mala mala num, deere bin se, Raa kɔɔn taadn taa bii gen jamakn ken kuuy ey sum.

9 Bin bo aan ɔɔɔ Raa nan naabin ɔɔ jamakn bii k-cilige tu se, jee Raage kic Raa utu aden kɛdn ɔɔtn jamaka bin kici. 10 Taa debm jaay endga ɔɔt ken Raa daapin gen jamaka se, naan se nanja naabin ɔɔ jamakn aan ɔɔɔ Raa ken nan naabin jaay jamakn ro ki se kici.

11 Bin se j'aayki kaamjege gen kend maakn ɔɔt ken Raa daapinga daap gen jamaka se; j'ɔɔndki ɔɔndɔ maakjege tu se, nam ɔɔnte naajn taara aan ɔɔɔ gen gaan Israelge ɔɔm an ɔɔlin 'koocn jaay 'tookn taar gen Raa ey se.

12 Taa taar Raa se naan ing zɛɛɛ ɔɔ ɔɔ ɔɔɔ ken ɔɔ maakn jeege. ɔɔ naan se aat cir ɔɔrd-jerle ken taarin-gen di paac taat ranan ranan se. Naan end maakn nakge tun maakn ro debkilim ki se paac, naan end bini ɔɔ cɛngɛ, saapa ɔɔ koa. Nakn maakn saapjege tu ute kengen naaje k'ljeki se, naan bo jeel nanin tak ɔɔ lee taadjeki metin naajeege tu. 13 Nakge paac se Raa bo aaldeno ɔɔ debm jaay Raa ɔɔn aakin ey se, ɔɔɔ. Naan Raa ki se nakn ko k'lɔyin tap bo ɔɔɔ; nakge paac tood tal. ɔɔ naan Raa ki se bo, nanja nanja kic bo 'baa taadn metn taarin taarina.

Isa se *magal debm tɛdn sɛrke Raa ki

14 Taa naajeege se j'ɔɔkki debm tɛdn sɛrkn ken magal cir jee tɛdn sɛrkn baa se paac. Naan se ook baaga maakn raa ki ɛɛsn Raa ki. Naan se Isa, Goon Raa. Taa naan se bo kaal maakjegen do Isa ki jaay k'lee k'taadki metin jeege tu se, j'ɔɔkin ki ɔɔɔ. 15 Deere, naajeege se j'ɔɔkki debm tɛdn sɛrkn magal ken aas kaakn taa-daayjege. Naan se ɔɔnoga napar nakn naamge paac aan ɔɔɔ naajeege, nabo naan se ɔɔn tɛd te *kusin eyo. 16 Bin num

† Aak KKR 95.7-11. †† Aak bersege 7, 8. ‡ Aak Nmb 14.29, 32.

†† Aak KKR 95.11. ††† Aak Jen 2.2. †††† Aak KKR 95.11. †††† Aak Keem Kaa Raa 95.7-8.

taariḡ kuuy eyo. Taa naaḡ se bo do taar ken ese se, naaḡ naam taariḡ do ki. ¹⁸ Ute nakgen ken naaḡ taad ɔ utu aden keḗa ɔ ute naam taariḡ ken naaḡ naam se, k'ljeelki ute nakgen di ese se, Raa se 'l'k'ḡ t'edn taar-kaab eyo. Bin bo naajegen ken j'ḡḡkiga g'ḡtn koomo g'ḡtiḡ ki se, taariḡgen di se bo ken eḗjekiga kaay kaam meɔ, ken ajeki ɔl j'laki k'ḡnd dojege tak do nakge tun ken naaḡ taadje ki ɔ utu ajeki keḗ se. ¹⁹ Aan g'ḡ ɔ maal ken t'ɔg'ḡ ken lee gak daar markaba se, k'ḡnd do naajege kic bo t'ed kingjege se t'ɔg'ḡ gaḡ tec bin kici. ɔ k'ḡnd do ese se end bini deel kal deer ken k'l'gaan g'ḡtn *Bee Raa ken *salal † ɔ naaḡ se baa bini aan g'ḡtn Raa ki mala. ²⁰ G'ḡtn ese se bo Isa endo naanjege tu ɔ naaḡ endo se taa naajege kici. ɔ naaḡ t'ed naaḡ ese se, taa naaḡ 't'edga *magal debm t'edn serke Raa ki gen daayum aan g'ḡ Melkisedek.

Melkisedek se naaḡ gaarge ɔ *debm t'edn serke Raa ki

7 Melkisedek se naaḡ bo iḡgo gaar gen geger Salem ki ɔ debm t'edn serke gen *Raa Taaro. Kaad ken *Abraam iḡgo g'ḡt ken naaḡ t'edo k'ḡk'ḡ ute gaariḡge jaay baado baa se, Melkisedek bo d'ɔd'ḡna ɔ k'ḡd'ḡ booro. ² Abraam nakgen jigan naaḡ t'ɔso g'ḡtn k'ḡk'ḡ ki paac se, naaḡ nig'ḡ g'ḡt'ḡ kaam sik ɔ ken kaam kalaḡ se, naaḡ uun eḗiḡ Melkisedek ki ††. Nakḡ ken maam m'l'je taadn deet se: Ro Melkisedek se je deekḡ ɔ: Gaar ken t'ed naka ute doobiḡa. ɔ t'er naaḡ se Gaar gen geger Salem ‡, keese je deekḡ ɔ: Gaar ken eḗ lapia jeege tu. ³ ɔ Melkisedek se, Kitap taad te taa bub'ḡ eyo, taa koḡ eyo, taa metjiliḡ ken naaḡ teecḡno ro ki eyo, ɔ taa kooj'ḡ eyo ɔ taa kooy'ḡ eyo. Anum naaḡ se tec Goon Raa ɔ naaḡ se debm t'edn serke Raa ki gen daayum.

⁴ K'ḡsaapki tu do Melkisedek ki, naaḡ se magal aak eyo bini Abraam ken metjil gaan *Israelge baago do naaḡ ki se kic bo, nakgen jigan naaḡ t'ɔso g'ḡtn k'ḡk'ḡ ki se, naaḡ nig'ḡ g'ḡt'ḡ kaam sik ɔ ken kaam kalaḡ se, eḗiḡ naaḡ ki. ⁵ Maakḡ *Ko Taar ken Raa eḗo Musa ki se, maakḡ metjil gaan Lebige tu se, jee meḡiḡge se jee t'edn serkge Raa ki ɔ gaan Israelgen kuuy se maakḡ nakdege tun paac se, naade nig'ḡ kaam sik ɔ ken kaam kalaḡ se eḗden naade ki. K'l'jeelki, naade se kic gena naapge ɔ naade se paac teeco metjil Abraam ki. ⁶ Anum Melkisedek se naaḡ teeco metjil gaan Lebige tu eyo, nabo Abraam nig nakiḡge kaam sik ɔ ken kaam kalaḡ se, eḗiḡ naaḡ ki. ɔ t'er naaḡ k'ḡd'ḡ booro Abraam ken Raa taadiḡga taad ɔ utu aḡ keḗn nakge se. ⁷ Deere k'l'jeelki, debm magal bo k'ḡd'ḡ booro deb ken baata. ⁸ Gen metjil gaan Lebigen ken k'lee k'l'niḡ nakge kaam sik jaay ken kaam kalaḡ k'lee k'l'eḗden se, naade se jikilimgen lee ooyo aan g'ḡ jee baa se paac; Melkisedek kic ɔḡga beḗiḡa aan g'ḡ naade se, nabo Kitap taad ɔ naaḡ se utu iḡg z'eere. ⁹ Lebi ute doobm metjil naaḡ se, boorse kic gaan Israelge lee nig nakdege g'ḡt'ḡ kaam sik ɔ ken kaam kalaḡ se, naade utu lee eḗden. Bin num j'laki taad j'ḡk'ḡ d'i: Lebi mala kic ute metjiliḡ

† Aak Mt 27.51. †† Aak Jen 14.17-20. ‡ Ro Salem se je deekḡ ɔ: lapia.

se, ute doobm bugde Abraam se, nakdegen k'l'niḡiḡ g'ḡt'ḡ kaam sik se, ken kaam kalaḡ se naade eḗoga Melkisedek ki. ¹⁰ Deere, kaad ken se Lebi j'oojiḡ te ey boḗt'ḡ, num naaḡ ken se, naaḡ utu durn bugiḡ Abraam ki kaad ken Melkisedek baado d'ɔd'ḡ ute bugiḡ Abraam se.

Isa se naaḡ debm t'edn serke Raa ki aan g'ḡ Melkisedek

¹¹ Maakḡ *Ko Taar Raa ken Musa eḗo gaan *Israelge tu se, k'l'jeelki gaan Lebige bo ken Raa beere t'ɔd'ḡden gen t'edn *serke Raa ki. Ken naabde se jaay t'edga ute doobiḡ num, gen d'i jaay Raa 'l'beere 'l'k'ḡnd debm t'edn serke kuuy aan g'ḡ Melkisedek se? Ken doobiḡ ki num k'l'beere k'ḡnd metjil *Aarun ki sum ey la? ¹² ɔ ken jee t'edn serkge Raa ki jaay k'l'pelekdega ute taa bee kuuy se num, bin se Ko Taar ken ɔl k'l'ḡndde naade se kic bo j'l'ḡn pelekḡ kuuy tak. ¹³ Taar se taad ute Meḡjege Isa ɔ naaḡ se teeco taa bee ken kuuy. ɔ taa bee naade se nam tap bo bii kalaḡ t'ed te naabm gen t'edn serke Raa ki eyo. ¹⁴ Anum k'l'jeelki, Meḡjege Isa se teeco taa bee Ju-da ki. Kaad ken *Musa jaay taado taa *jee t'edn serke Raa ki se, taa bee jeegen ese se, naaḡ taado te taa naade eyo.

¹⁵ Daala, taar ken k'l'taadkiro do ki se, boorse toodga tal. Debm t'edn serkḡ kuuy se, aanga ɔ naaḡ se aan g'ḡ Melkisedek. ¹⁶ Ken ɔl jaay naaḡ t'ed *debm t'edn serke Raa ki se taa gen metjiliḡ do naaḡ ki eyo, num taa naaḡ se ɔk t'ɔg'ḡ gen tiḡḡ gen daayum. ¹⁷ Taa naaḡ se bo Kitap taad ɔ:

Naai se debm t'edn serke Raa ki gen daayum aan g'ḡ gen Melkisedek . ††

¹⁸ Ko Taar ken Raa eḗo Musa ki se ɔk t'ɔg'ḡ ey jaay k'l'pelekiḡ ute ken kuuy se, taa naaḡ se ɔḡ noog te jeege den eyo. ¹⁹ Taa Ko Taar ken Raa eḗo Musa ki se ɔḡ t'ed te d'im aak beere naan Raa ki eyo. Num gaḡ k'ḡnd ken naaje j'ḡndki dojege boorse se beere cir paac paac ɔ ute k'ḡnd do se bo ken t'edje ki naajege k'l'g'ḡk'ḡki ute Raa se.

²⁰ T'er do ki daala, ken Isa jaay Raa k'ḡndiḡ magal debm t'edn serke se, Raa naamga naam taariḡ jaayo. Gaḡ gen jee t'edn serke Raa ki ken kuuy se, Raa ɔḡ naam te taariḡ eyo. ²¹ Anum Isa se ken Raa jaay k'ḡndiḡ debm t'edn serke se, naaḡ naam taariḡ ɔ:

Maam Raa Mele se, m'naamga naam taaruma ɔ taarum se m'l'ḡ k'ḡḡ t'eri kuuy eyo, m'k'ḡ :

Naai se 't'edga debm t'edn serke Raa ki gen daayum . ††

²² Taa naaḡ se bo ute Isa se kic bo, naajege k'l'jeelki *d'ɔk'ḡ ken Raa d'ɔk'ḡ ute naajege se jiga cir paac paac.

²³ T'er daala, jee t'edn serkge se k'l'ḡlga dena, nabo yo se ɔḡ ɔḡde te gen t'edn naabde se gen daayum eyo.

²⁴ Num gaḡ Isa se, naaḡ tiḡḡ gen daayum ɔ naabiḡ ken naaḡ lee t'ed se kic le tiḡḡ gen daayum. ²⁵ Taa naaḡ se bo jee ken baado naan Raa ki ute doobm naaḡ se, Isa ɔk t'ɔg'ḡ ken aden kaajḡ gen k'ḡk'ḡḡḡ, taa naaḡ se daayum tiḡḡ z'eere gen t'ḡnd metn Raa taa naade.

²⁶ Isa se naaḡ bo *magal debm t'edn serke Raa ki ken d'ɔd'ḡje ki naajege tu. Naaḡ se debm *salal, ɔk tuj eyo ɔ ɔk *kusiḡ eyo. Anum ne d'im jaay aḡ tum ute jee kus-

†† Aak Jen koḡ 13 ɔ KKR 110.4. †† Aak KKR 110.4.

ingge tap bo גִּטְוֹ כִּי נֶאֱמַר לְפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְנִשְׁמָע לְכֹל אֲשֶׁר יֹאמַר יְיָ אֱלֹהֵינוּ. ²⁷ כִּי נֶאֱמַר לְפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְנִשְׁמָע לְכֹל אֲשֶׁר יֹאמַר יְיָ אֱלֹהֵינוּ. Naade se lee tēd serke taa kusiṅ naade malinge jaay bo tēd serke taa kusiṅ gen jeege se. Gaṅ Isa se naaṅ mala eḏ roṅ serke je-kalaṅ sum כִּי גֵּן שָׂרְכִינָה. ²⁸ Magalgen jee tēdn serke Raa ki ken Ko Taar ken Raa eḏo Musa ki tōndde se, naade se jikilimge sum כִּי naade se כִּי tujū naan Raa ki. Anum taar ken Raa jaay naam taariṅ se baado end גִּטְוֹ Ko Taar ken Raa eḏo Musa ki כִּי taar se bo ken tēd Isa tēd magal debm tēdn serke Raa ki gen daayum. Gooniṅ se bo tēd nakge paac aasiṅ ute doobiṅa.

Isa se naaṅ bo *magal debm tēdn serke Raa ki gen naajege

8 ¹Booyki! *Ko Taar ken naaje k'laadsen metiṅ se, kese bo napar magal debm tēdn serke Raa ki ken naajege k'l'akki se. כִּי נֶאֱמַר לְפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְנִשְׁמָע לְכֹל אֲשֶׁר יֹאמַר יְיָ אֱלֹהֵינוּ. ing do ji daam kaag do *Raa ki כִּי Raa Sidburku bo gaar magal ken cir nakgen baa se paac. ² Isa tēdn naabm *salal maakṅ *kōrōr Raa ken mala mala כִּי kōrōr se jikilimge bo daapiṅ eyo num Meljege bo debm daapiṅa.

³ Magal jee tēdn serke Raa ki paacṅ ken k'tōndde se naraṅ naraṅ kic bo כִּי nakṅ ken naaṅ 'kēdn Raa ki כִּי aṅ kōṅ mooso. Bin bo magal debm tēdn serke Raa ki gen naajege se kic 'kōkṅ dīm tak ken 'kēdn Raa ki. ⁴ Ken *al-Masi jaay debm do naaṅ ki sum num, naaṅ 'kōṅ tēdn debm tēdn serke Raa ki eyo †, taa kaad ken se jee kuuy utu ken lee eḏ nakge *serke Raa ki aan גִּטְוֹ ken Ko Taar ken Raa eḏo Musa ki taadno se. ⁵ Naade se bee ken naade tēdn naaba maak ki se, naaṅ se kaam nirli sum כִּי tec tec bo *Bee Raa mala mala ken maakṅ raa ki. Bin bo ken Musa jaay baa daap kōrōr magal se, Raa dejiṅ כִּי: *Aakiṅ jiga. 'Baa daapiṅ 'tec raa raa aan גִּטְוֹ ken maam m'taadiṅ do ko ki se.* ^{††6} Deere, bōrse, naabm Isa se magal cir paac paac. Taa *dōkṅ ken Raa dōkṅ ute jeege, ute doobm naaṅ se jiga cir paac paac. כִּי Isa se naaṅ bo daan Raa ute jeege כִּי ute doobm naaṅ se, Raa taadga taad כִּי utu kēdn nakgen bēe cir paac paac jeege tu.

*Dōkṅ ken Raa dōkṅ kiji ute jeege

⁷ Ken dōkṅ ken Raa dōkṅ ute jeege do dōkiṅ se jaay tēd naabiṅ aasga ute doobiṅ num, Raa se 'kōṅ dōkṅ ute jeege kuuy eyo. ⁸ Num ken Raa jaay mooy jeenge se taa *kusiṅ naade tēd se naaṅ deek כִּי:

'Booyki, maam Mele m'taadsen m'kōṅ biigen utu ade baa naan ki se, maam m'utu m'dōkṅ kiji ute metjil gaan *Israelge כִּי ute taa bee Juda † kici.

⁹ *Dōkṅ ken maam m'dōkṅ ute naade se 'tec aan גִּטְוֹ dōkṅ ken maam m'dōkṅ dōkiṅ ute bugdege se eyo. Kaad ken naane se bo, maam m'tōkdeno jide ki*

† Ken Isa jaay 'kōṅ tēdn debm tēd serke Raa ki ey se, taa naaṅ teeco metjil Juda ki. †† Aak Ekz 25.40. ‡ Taa bee Juda se maakṅ gaan Israelge tu kici.

כִּי m'tōkṅ m'kōkdeno naatn maakṅ taa naaṅ Masar ki

Gaṅ dōkṅ ken maam m'dōkṅ ute naade se, naade tujga ṅrmdē ro ki.

Taa naaṅ se bo maam m'terldeno naaga.

Kese bo taar Meljege taada.

¹⁰ *Ter Meljege Raa taad כִּי: Taa dōkṅ ken maam m'utu m'dōkṅ ute gaan Israelge,*

ken biigen ade baa naan ki se, maam m'ade kēdn jeele gen jeel doobumge

כִּי doobumge se m'adesiṅ taadn kōmb maakde ki. Maam m'aden tēdn Raade כִּי naade tēdn jee maamge

¹¹ *Maakde ki se nam 'dooy naapiṅ ute genaṅ gen jeel Raa ey sum,*

taa jeege paac am jeelum maam Raa,

'kōnd do gaange tu bini 'kaan do jee magalge tu.

¹² *Taa ute bēem se, maam m'aden tōkṅ tujdege כִּי kusiṅdege se m'aṅ dirigiṅ naatn.* ††

¹³ Ken Raa jaay daṅ dōkṅ ken naaṅ utu dōkṅ ute naade kiji se, naaṅ je taadn כִּי dōkṅ ken naaṅ dōkṅ deet deet se gōtiṅ deelga; taa nakṅ jaay daaniṅ dōkṅ se naaṅ ooyga koono כִּי kōpga baata utu 'deele.

Raa se tap bo j'laṅ keem j'kōṅ di

9 *Dōkṅ ken *Raa dōkṅ ute jeege deet deet se, כִּי doobge ute bee do naaṅ ki ara gen keem Raa.

² Taa bee se naade daap *kōrōr magal כִּי gaariṅ גִּטְוֹ kaam dio ute kal deere. Gōtn naan ki se k'danjiṅ gōtn *salal כִּי gōtn se כִּי kōkōk ken כִּי jige cili כִּי כִּי tabil, כִּי do tabil ki se כִּי mappagen ken j'ediṅga kēd *serke Raa ki. ³ כִּי bee maak ki ken naageṅ kal ki se, k'danjiṅ gōtn salal cir paac paac. ⁴ כִּי gōtn se כִּי bejeṅṅ gen daab ken k'lee k'tōcn nakṅ oot nijimi כִּי כִּי *sandukṅ ken Raa dōkṅ ute jeege do dōkiṅ כִּי sandukṅ se naagiṅa כִּי maakiṅa paac k'l'jōkiṅ ute daab. Maakṅ sanduk ki se כִּי nakṅ ken k'daapiṅ ute daab כִּי maakṅ nak ken se כִּי kōkṅ ken k'danjiṅ maan †, sirdn gen *Aarun ken iṅṅō kōkṅ כִּי ute tircil ken k'raanga raan ro ki taargen gen Raa dōkṅ ute jeenge. ⁵ Do sanduk ki se, naade daap tōnd *kōdn Raage dio ken k'danḡe cerubige ken taad *nookṅ Raa. Kōd Raagen di se כִּי taa bēekṅ keydege ken deeb taa sanduk ki se. Do sanduk ki se bo gōtn ken k'lee k'siikṅ mooso ken url maakṅ Raa. Nabo bōrse, maam m'kōkṅ gōtn ken m'lasen taadn metn nakgen se paac eyo.

⁶ Aan גִּטְוֹ nakge paac naade tōndiṅga ute doobiṅ bin se, *jee tēdn serke Raage tu bii-raa naade end maakṅ bee ken naan ki se gen tēdn naabde. ⁷ Num maakṅ bee ken maak ki se, magal debm tēdn serke kaliṅ ki sum bo, maakṅ baar ki se end je-kalaṅ sum. כִּי ken naaṅ end kēnd se, naaṅ baan ute mooso gen serke jiniṅ ki tak, taa *kusiṅṅa כִּי taa kusiṅ gen jee dengen ken naade tēdiṅ jaay čnd eyo. ⁸ Ute nakgen se *Nirl Salal je ajesiṅ-ki taada כִּי ken jeege jaay utu tēd tēd naabm maakṅ bee ken naan ki rōk se, kese je deekṅ כִּי doobm ken

†† Aak Jer 31.31-34. †† Maan ara se kōsn ken Raa sido gaan *Israelge tu kaad ken naade tingo do kōd-baar ki.

jeege an k'end maakŋ bee ken maak ki ken g'otn salal cir paac paac se j'utu k'l'j'w'w'w' te ey b'w'w'.⁹ Nakgen se kaam nirl gen nakgen b'w'w' aanga se. Taa nakgen k'l'j'ed serke Raa ki ute moosn ken j'l'j' Raa ki se aas eyo gen tugŋ daapm maakŋ debm ken baado keem Raa ute doobm ese se.¹⁰ Nakgen se taad taa k'w'w', taa kaaye, taa napaar tugŋ daapm roa naan Raa ki w'w' kese doobm ken jikilimge bo lee t'ed sum. Nakgen se w'w' aay bini aan kaadn ken Raa baado t'el nakge paac kiji.

¹¹ Num gaŋ b'w'w' *al-Masi aanga, naaŋ bo *magal debm t'edn serke Raa ki ken baano ute b'w'w' ken naajege k'naamin'kiga naam se. Gen t'edn naaŋ ese se, naaŋ end maakŋ k'w'w' ken magala w'w' salal ken cir k'w'w' do naaŋ ken jikilimge bo daapŋ se w'w' k'w'w' se tec aan g'w'w' nakgen Raa aaldeno do naaŋ ki ara ki se eyo.¹² Ken al-Masi jaay end j'e-kalaŋ gen s'w'w'kiŋa maakŋ bee ken g'w'w' salal cir paac paac se, naaŋ end ute moosn baalge te moosn gaan maraŋge eyo; num naaŋ se ed moosn naaŋ maliŋa, bin bo naaŋ dugjega dojege gen s'w'w'kiŋa.¹³ Ken moosn baalge ute gen k'w'w'-taarge ute burkŋ maraŋ mend k'l'w'w'kiŋa w'w' k'l'w'w'kiŋa jaay k'l'w'w' k'l'siik-ŋ do jeege tun rodege aak kusu naan Raa ki taa rodege se t'edn aak b'w'w' naan Raa ki se,¹⁴ met kando moosn al-Masi cir nakgen ese se! Taa al-Masi se naaŋ debm salal w'w' kusŋ eyo w'w' naaŋ mala ed roŋ serke Raa ki ute w'w'ŋ Nirl Salal tiŋg daayum se. W'w' ute moosn naaŋ se bo, tugjeki maakjege ken w'w' nakgen w'w' ser eyo ken ajeki k'w'w' yo ki, taa bin jaay bo naajege j'laki t'edn naabm Raa ken z'w'w'.

¹⁵ Taa naaŋ se bo al-Masi se, naaŋ bo debm daan Raa ute jikilimge w'w' ute doobm naaŋ se bo Raa w'w' ute jeege kiji. Naaŋ ooy se taa dugŋ do jeege ken tujo kaad ken Raa w'w'ko ute jeen'ge do w'w'kiŋ se. W'w' bin bo jee ken Raa dan'ge se, naade 'l'w'w' bedde maakŋ nakge tun ken Raa w'w'kiŋa w'w'kiŋ gen daayum jeen'ge tu w'w' taad'denga taad w'w' utu adesŋ k'ed se.¹⁶ Ken deba jaay raan'jo w'w': ken maam m'ooyga num nakumge se, nigŋ-ki jeege tu se, debm bin se k'l'booy ken naaŋ ooyga jaay bo, nakiŋge se j'l'w'w' nigŋa.¹⁷ Ken taar ken naaŋ raan'ŋ se naaŋ ooyga jaay bo w'w' aaye; ey num ken naaŋ utu z'w'w' se, nam 'l'w'w' nigŋ nakiŋge eyo.¹⁸ Taa naaŋ se bo w'w'kiŋ ken Raa w'w'ko ute jeen'ge do w'w'kiŋ se ken jaay k'l'w'w' te moos ey se, naaŋ w'w' w'w' eyo.¹⁹ Ken *Musa jaay tus jeege w'w' naande ki se naaŋ taadden tal *Ko Taar Raa ute taargen maak ki ken gen t'eda se, jaay bo naaŋ uuno mooso gen gaan maraŋge ute gen baalge ken k'l'w'w' se serke se w'w' naaŋ deepŋa ute maane, naaŋ t'erece kamb kaaga ken k'dan'ŋ isop w'w' w'w'kiŋ te b'w'w'kiŋ baatn aac kaace. Naaŋ w'w'kiŋ maakŋ moos ki se w'w' naaŋ siik mooso se do Kitap ki w'w' do jeege tu.²⁰ Naaŋ taadden w'w': *Kese bo moosn ken taad w'w' Raa w'w'kiŋa ute naase. Naaŋ taadseno doobŋ se, w'w'kiŋki jiga.*²¹ Ter mooso se, Musa siikiŋ ro k'w'w' ken magala w'w' do nakge tun paacŋ ken k'l'edn naaba maak ki se.²² K'l'jeelki, maakŋ Ko Taar Raa ki se den nakge paac se mooso bo ken *tug daapde t'ed aak b'w'w' naan Raa ki. W'w' ken mooso jaay g'w'w' se, kusŋ kic bo j'l'w'w' w'w'kiŋ eyo.

Moosn Isa kaliŋ ki sum bo w'w' *kusŋ jeege

²³ Ken nakgen do naaŋ ken kaam nirl nakgen maakŋ raa ki jaay k'l'tugde ute mooso tak jaay t'ed aak b'w'w' naan Raa ki se, nakgen mala mala maakŋ raa ki se kic bo je *serkŋ ken b'w'w' cir paac paac tak jaay bo aden tugŋ daapm aak b'w'w' naan Raa ki.

²⁴ Anum *al-Masi se end te maakŋ *Bee Raa ken jikilimge bo daapŋ se eyo. Taa bee ken jikilimge bo daapŋ se l'e, kaam nirl 'Bee Raa ken mala mala sum. Num naaŋ se ook baaga maakŋ raa ki w'w' b'w'w' naaŋ utu naan Raa ki w'w' naaŋ bo debm naakjege.²⁵ Ey num *magal debm t'edn serke Raa ki gen Yaudge se aanga baara tak bo naaŋ lee end maakŋ *Bee Raa ki g'w'w' ken *salal cir paac paac se ute moosn gen maalge. Num gaŋ al-Masi end se gen k'edn roŋ serke 'l'w'w' met den eyo.²⁶ Ken bin ey num, kaadn naane g'w'w' Raa aalo do naan'ja sum se, naaŋ dabar 'l'w'w' d'ena. Num naaŋ se baado j'e-kalaŋ sum bo do taar w'w'kiŋ ki; naaŋ maliŋ bo ed roŋ serke Raa ki taa w'w' kusŋ jeege.²⁷ Debkilimi se ooy j'e-kalaŋ sum w'w' ken naaŋ ooyga se, naaŋ baa naan Raa ki taa Raa aŋ w'w'kiŋ w'w'kiŋ doŋ ki.²⁸ Bin bo al-Masi se, naaŋ kic ed roŋ serke j'e-kalaŋ sum gen k'w'w'kiŋ kusŋ jee den se naatn w'w' ken naaŋ ade baa kuuy se taa k'w'w'kiŋ kusŋ jikilimge ey sum, nabo taa 'l'kaajŋ jeegeŋ iŋg aak kaak kaamiŋa.

10 *Ko Taar ken Raa edo Musa ki se taadjeki bo kaam nirl nakgen b'w'w' utu ade baa naan ki sum; kese taad te nakgen mala mala eyo. Anum ute Ko Taar ken Raa edo Musa ki se aanga baara tak bo jeege lee t'ed *serkŋ kaam kalaŋ ese se sum bo *Raa ki, nabo jee ken lee baado naan Raa ki gen t'edn serkgen ese se, serkdege se, w'w' aasde gen daapde kaakŋ b'w'w' naan Raa ki eyo.² Bin ey num jeegeŋ lee t'edo serkgen ese se, kaadn naane *kusŋdege se Raa tugdesŋa naatn gen s'w'w'kiŋa. W'w' naade k'w'w' jeel rode ki naade se jee kusŋdege eyo, w'w'kiŋ naade t'edn serke Raa ki taa kusŋdege ey sum.³ Num gaŋ serkgen ken aanga baara tak bo, naade lee t'ed se, ute naaŋ se, naade jeel rode ki kusŋdege se utu g'w'w'kiŋ ki.⁴ Taa moosn k'w'w'-taarge ute gen baalge se, w'w' aas te gen k'w'w'kiŋ kusŋ jeege eyo.

⁵ Taa naaŋ se bo kaad ken *al-Masi iŋgo gen baado do naaŋ ki se, naaŋ taad Raa ki w'w':

Moosn maalge ute nakgen k'l'ee k'l'j'edi se tap bo, naai je eyo, num naai edumo roa.

⁶ *Maalgen k'l'w'w'kiŋ jaay k'l'w'w'kiŋ ute moosn ken k'l'w'w'kiŋ serke taa kusŋ se tap bo, w'w'kiŋ naai ki eyo.*

⁷ *Anum maam m'taado m'w'w': Aan g'w'w' k'l'raan'jo do w'w'kiŋ maakŋ Kitap ki taa maam se, maam m'l'ara se, m'l'baadoga, Raa, taa m'ai t'ed nakŋ maaki jea.*^{††}

⁸ Deet deet se al-Masi taad w'w': «Naai 'je te serkŋ maalge eyo, gen nakgen j'l'edi se eyo, w'w' naai je te jaay w'w'kiŋ maal j'l'aisŋ w'w'kiŋ eyo w'w' ute serkgen k'l'edi taa w'w'kiŋ kusŋ jeege se eyo kici, nakgen se naai tap bo 'je eyo, taa naade se paac w'w'kiŋ naai ki eyo.» Ey num k'l'jeelki, serkgen ese se Ko Taar ken Raa edo Musa ki taadga

† Aak Ekz 24.8.

†† Aak KKR 40.7-9.

taad ƙƙ jeege aŋ lee tɛda. ⁹ Ter naaŋ taad ƙƙ: «Maam m'lara m'baado se gen tɛdn nakŋ ken naai maaki jea.» Bin bo doobm ken jeege lee eem Raa do dɔkiŋ se ɔŋŋga ɔɔs ki ƙƙ naaŋ baanoga ute doobm kuuy ɔɔkiŋ ki. ¹⁰ Isa al-Masi se tɛdga nakŋ ken Raa maakiŋ jen ro ki; naaŋ mala ɛd roŋ serke Raa ki je-kalaŋ sum gen ɔɔkiŋa. Ute serkŋ naaŋ se bo, naajege k'ɛdkiŋa jee *salal naan Raa ki.

¹¹ K'ljeelki, *debm tɛdn serke Raa ki se, naŋa naŋa kic bo, bii-raa naaŋ daar ute jeŋa gen tɛdn naabiŋa. Daayum se, naaŋ lee tɛd serkgen ese sum, nabo serkgen se, ɔŋ aas te gen ƙɔɔdn kusin jeege eyo. ¹² Gaŋ al-Masi se, naaŋ tɛd serke met kalaŋ lak taa kusin jeege se ƙƙ serkŋ naaŋ se ɔɔ aay gen daayum ƙƙ borse naaŋ utu inŋ do ji daam Raa ki. ¹³ Ƙƙ naan ki se, naaŋ utu inŋ booy bini jee wooyiŋge se, Raa aden tɛdn naaŋ bo utu kiŋg dode ki. ¹⁴ Bin bo ute serkŋ naaŋ tɛd je-kalaŋ se gen tugŋ kusin jeege se, jee naaŋge se naaŋ tɛdden tɛdga jee salal naan Raa ki gen ɔɔkiŋa. ¹⁵ Naaŋ se Niri Salal kic bo ajeki tɛdn saada taa taargen jaay naaŋ taad ƙƙ:

¹⁶ *Meljege Raa deek ƙƙ: Biigen ade baa naan ki se, maam m'utu m'dɔkiŋ ute naade .*

Maam m'ade kedn jeele gen jeel doobumge ƙƙ doobumge se m'ladesin taadn ƙɔmb maakde ki .

¹⁷ Ter naaŋ taad ƙƙ:

Kusin dege ute tujdege se, mɔɔtn maam m'saapm do ki ey sum . †

¹⁸ Anum, ken jeege jaay kusin de k'ɛdkiŋa naatn se, mɔɔtn naade tɛdn serke taa kusin dege ey sum.

K'baakiro naan Raa ki

¹⁹ Bin bo, genaamge, moosn Isa se tɛdjekiga j'laaskiga gen kend maakŋ ɔɔt ken *salal cir paac paac se ute maraadjeege. ²⁰ Isa bo debm ƙƙdjeki doobm kiji ƙƙ gen kaaja ute doobm kal deer ken neep se ƙƙ kal deer neepm se le, taad te roŋ ken ooy ro kaag ki se. ²¹ Ƙƙ naajege j'ɔkiŋi *debm tɛdn serke Raa ki magala ken j'ɔndin naaŋ bo naan *Bee Raa. ²² Bin num k'lbaakiro naan Raa ki ute maakŋ kalaŋ, j'laalki maakjege paac doŋ ki, taa *kusin maakjege tu se le Isa tug ƙƙdiŋga naatn maakŋ-saapjege tu ƙƙ rojege kic bo naaŋ *tug daapiŋga ute maan jiga. ²³ Taar ken naajege k'ɛdaadki naan jeege tu j'ɔkiŋi ɔɔndki dojege do ki se, j'ɔnten naajki, taa Raa se naaŋ tuj ɔɔmin eyo, nakŋ naaŋ taadga ƙƙ aŋ tɛd se le, naaŋ utu aŋ tɛdn deere. ²⁴ K'laapki do naapge tu ken ajeki ɔɔl j'aki je naapa ƙƙ j'aki lee tɛdn nakgen jiga. ²⁵ J'ɔnten ƙɔŋki gen tus ute naapa aan ɔɔ jee metiŋgen lee tɛd se, nabo j'ɛdki kaay kaama naapge tu, taa t'ap se k'ljeelki, bii ken Meljege ade baa se, ƙƙga ɔɔkiŋ.

²⁶ Anum naajegen k'ljeelkiga jeel mala mala nakŋ ken met ki se jaay ken naajege maliŋge sum bo j'ɔŋki k'ɛdki kusin se, bere, taa kusin se, *serkŋ kuuy ɔɔkiŋ.

²⁷ Num ƙƙ bo nakŋ ɔɔkiŋ ken utu booyjeki se ƙƙ ken utu koocŋ dojege tu ƙƙ ute poodn ɔŋkiŋ ken utu ƙɔsn jee gen baate tookŋ taar Raa se. ²⁸ J'jeelki, debm jaay

tujga do *Ko Taar ken Raa ɛdo Musa ki se, ƙƙ ken jeege dio ey le mɔɔt tɛdga saadge se, debm bin se j'aŋ keeŋ doŋ ki eyo, j'aŋ ɔɔkiŋ. ²⁹ Saapki tu Goon Raa se debm jaay aaliŋ maak ki eyo, ƙƙ moosiŋ ken *dɔkiŋki ute Raa jaay tɛdjeki jee salal se kic, naaŋ aakiŋ aan ɔɔkiŋ nakŋ cere ƙƙ naaj *Niri Raa ken tɛdjeki bere se, debm bin se, met kando Raa aŋ dabar makŋ cir daal ey la? ³⁰ Deere, naajege se k'ljeelki debm ken taad ƙƙ: *Maam mala m'utu m'ɔkiŋ seem ute doobiŋa ƙƙ naŋa naŋa kic bo, maam m'aŋ ƙɔŋ bedin do kusin ken naaŋ tɛda. Ƙƙ ter naaŋ taad ƙƙ: Meljege Raa se utu ƙɔŋ ƙɔkiŋ do jeenge tu . †* ³¹ Bere, debm jaay oocga ji Raa ken zere se, utu aŋ tɛdn ɔɔkiŋ aak eyo.

³² Saapki tu, do kiŋse ken deet deete ken naase aakiro ɔɔtn ƙƙ ken iŋo ɔɔtn Raa ki ƙƙ kaad ken naane se, deere, naase 'dabarkiroga den aak eyo ƙƙ dokiŋga do jet. ³³ ɔɔtn metiŋge jee maakse ki se k'l-naajdenoga ƙƙ k'dabardenoga naan jeege tu anum naasen jee kuuy se jee ken k'lee k'dabardeno se, naase ɔɔdeki te kalde ki eyo. ³⁴ Bin bo genaasegen dabar maakŋ dangay ki se, dubarde se ɔɔkiŋse naase kici. Ƙƙ ken jeege jaay baado ɔɔsnga ute naksege se, naase ɔɔdesin ki ute maak-raapo, taa naase j'jeelki maal ken naase utu aki ƙɔŋ se naaŋ jiga cir paac paac ƙƙ tiŋg gen daayum. ³⁵ Nakŋ ken naase j'jeel ɔɔkiŋa metiŋ maakse ki se ɔɔkiŋki ɔɔkiŋ ƙƙ ute naaŋ se, naase aki ƙɔŋ nakŋ bere den aak eyo. ³⁶ Bere se, naase j'eki kaay kaama taa ken naase jaay t'ɛd askiga nakŋ ken Raa maakiŋ jen ro ki se, Raa se naaŋ utu asen kedn nakŋ ken naaŋ taadsenga taad ƙƙ utu asen ked se.

³⁷ Taa Kitap taad ƙƙ:

Kaadin ƙƙga baata, ƙƙga ƙƙki sum bo † ƙƙ debm ken utu ade baa se, naaŋ utu ade naar baa , ƙƙ bere, naaŋ 'kɔŋ booy ey sum .

³⁸ Ƙƙ debm ken tɛd nakge ute doobiŋ se utu 'kɔŋ kaaja taa naaŋ aalga maakiŋ dom ki . Num gaŋ ken naaŋ jaay ƙƙ terlga doob ki num , debm tɛd bin se ɔɔlum maam ki eyo . †

³⁹ Num gaŋ naajege se k'metn jee ƙƙ terlga doob ki se eyo gen baa ɔɔtn kut ki se, num naajege se k'metn jee ken aal maakde do Raa ki gen kaajŋ kode.

Kaal maakŋ do *Raa ki

11 Debm jaay aal maakiŋ do Raa ki se, nakŋ naaŋ ɔɔnd doŋ do ki se, jeeliŋ maakiŋ ki naaŋ ɔŋŋga ƙƙ ute doobm kaal maakiŋ do Raa ki se nakŋ naaŋ ɔŋ aakiŋ ey se, jeeliŋ maakiŋ ki, nakŋ se utu. ² Jeegen do dɔkiŋ se, taa kaal maakden do Raa ki sum bo, Raa aakden se, ɔɔkiŋ.

³ Ute kaal maakjegen do Raa ki se bo, naajege k'ljeelki nakgen baa se paac se, Raa aaldeno ute taariŋa; nakgen k'ljaakdeki ute kaamjege paac se, naaŋ aaldeno ute taariŋ ken k'ljaakiŋ ey se. ⁴ Ute kaal maakŋ do Raa ki se, Abel ɛd *serke Raa ki ƙƙ serkŋ naaŋ se bere cir gen genaŋ Kayn. Ute kaal maakiŋ se bo, Raa aakiŋ aan ƙƙ debm tɛdn nakge ute doobiŋ

†† Aak Dt 17.6. † Aak Dt 32.35-36. †† Aak Eza 26.10. †† Aak Aab 2.3-4.

† Aak Jer 31.33-34.

naaniŋ ki ƵƵ serkŋ naaŋ eƒ se ƵƵ Raa ki. Ey num, Abel se naaŋ ooyga nabo ute kaal maakiŋ se, ƵƵ kic bo aan ƵƵ naaŋ utu taadjeki taad ƵƵ.

⁵ Ute kaal maakiŋ do Raa ki se, Enok se Raa uun baansiŋ zεεε maakiŋ raa ki taa naaŋ 'kooy naam eyo ƵƵ nam le aakiŋ te ey sum taa Raa se uun baansiŋga. Kaad ken Raa uun baansiŋ te ey ƵƵ se, Kitap taado ƵƵ: *Enok se naaŋ debm ƵƵ Raa ki*. ¹⁶ ƵƵ debm jaay aal te maakiŋ do Raa ki ey se, paac paac 'kɔkɔ Raa ki eyo, taa debm ken je ade baa naan Raa ki se 'jeel maakiŋ ki tak, Raa se utu ƵƵ naaŋ bo debm lee eƒ naka ute maraadiŋa jeege tun lee jeŋa.

⁷ Ute kaal maakiŋ do Raa ki se, Raa taad Noe ki nakgen ken utu kaan naan ki ken naaŋ ƵƵ aakiŋ ute kaamiŋ ey ƵƵ se. ƵƵ taar ken Raa taadiŋ se, naaŋ took ute maakiŋ paac do ki ƵƵ naaŋ ƵƵ markabm magala gen kaajiŋ naaŋ maliŋa ute jee maakiŋ beeŋ ki. Ute kaal maakiŋ do Raa ki se, Noe teƒ nakge ute doobiŋa ƵƵ nakgen naaŋ teƒ se, taad ƵƵ jeegen kuuy se naade jee *kusiŋge ƵƵ jee se ƵƵ ute koocŋ doƒe ki. Bin bo Raa se aak Noe se aan ƵƵ debm teƒn nakge ute doobiŋ naaniŋ ki taa naaŋ aal maakiŋ doŋ ki.

⁸ Ute kaal maakiŋ do Raa ki se, *Abraam se ken Raa danŋ se, naaŋ tooko ƵƵ iŋ baa taa naaŋ ken Raa taadiŋga taad ƵƵ utu aŋ keƒa. Nabo taa naaŋ ƵƵ naaŋ an baa ro ki se, naaŋ jeel eyo. ⁹ Ute kaal maakiŋ se, Abraam aan maakiŋ naaŋ ken Raa taadiŋga ƵƵ aŋ keƒ se ƵƵ naaŋ tiŋg ƵƵ ese se maakiŋ ƵƵ ki aan ƵƵ ceke. Bin bo Isak ute *Yakub kic bo tiŋgo aan ƵƵ naaŋ, ey num naade kic Raa taadƒenga taad ƵƵ utu ade keƒn taa naaŋ ese se kici. ¹⁰ Taa Abraam se iŋg aak kaam geger ken 'tiŋg gen daayum ƵƵ geger ese se Raa bo saapo gen kiŋiŋa ƵƵ naaŋ mala bo mel ƵƵ.

¹¹ Ute kaal maakiŋ do Raa ki se, Sara mendkarta se, ƵƵ naŋga tak tak se kic bo, naaŋ baado teƒ mendkaama taa naaŋ jeel maakiŋ ki Raa se tuj ƵƵ eyo ƵƵ nakŋ ken naaŋ taadiŋga taad ƵƵ utu aŋ keƒ se, naaŋ utu aŋsiŋ keƒa. ¹² Taa naaŋ se bo ute Abraam kaliŋ ki sum, naaŋ ken ƵƵ naŋ tak tak se kic bo, ooj metjili se dirl teƒ dena aan ƵƵ k-dijgen maakiŋ raa ki ƵƵ aan ƵƵ keesn taa baar ki ^{††}.

¹³ Jeegen se paac aal maakiŋ do Raa ki bini ooy maak ki. Anum nakgen ken Raa taadƒenoga utu ade keƒ se, naade ƵƵ te eyo, num nakgen se naade aakiŋ daande ƵƵ ƵƵ naade maakiŋ raap do ki. ƵƵ naade se le jeeliŋ roƒe ki, naade se ceke ƵƵ mertge do naaŋ ki ara [‡]. ¹⁴ Ken naade jaay taad bin se, jee se je taadn tal ƵƵ naade se je je taa naaŋde mala. ¹⁵ Ken naade jaay saapoga taa naaŋ ken naade iŋ ƵƵ se sum num, kaadn naane, naade ƵƵ doobm gen kɔkɔ teƒ doƒe ki. ¹⁶ Ken deer se, jee se je taa naaŋ ken jiga cir taa naaŋ ken naade ƵƵ ƵƵ taa naaŋ ken naade je se, utu maakiŋ raa ki. Taa naaŋ se bo Raa se ƵƵ ƵƵ eyo ken naade danŋ Raade se. Taa naaŋ iŋ daapdega geger.

¹⁷ Ute kaal maakiŋ do Raa ki se, Abraam ken Raa naamiŋa ƵƵ naaŋ keƒn gooniŋ Isaka serke se, naaŋ

tooko gen keƒn gooniŋ kallaŋ lak. Ey num kese bo goon ken Raa taadiŋga taad ƵƵ utu aŋsiŋ keƒ se. ¹⁸ Taa goon ese se bo Raa taadiŋ ƵƵ: *Ute gooniŋ Isaka se bo 'lai tooŋ metjili*. ^{†††} ƵƵ se Abraam taad te maakiŋ ƵƵ Raa se ƵƵ ƵƵ gen dur debkilimi maakiŋ yoge tu. Taa naaŋ se bo gooniŋ Isaka se, naaŋ ƵƵ se tec aan ƵƵ debm ooyga kooy deer deere, jaay bo duro daan yoge tu.

²⁰ Ute kaal maakiŋ do Raa ki se, Isaka ƵƵ booro Yakub ki ute Ezo ki ƵƵ taadden taa beε ken naade utu ƵƵ naan ki.

²¹ Ute kaal maakiŋ do Raa ki se, Yakub se ken naaŋ ƵƵ ƵƵ ƵƵ 'kooy se, gaan Yusupge se naŋa naŋa kic bo naaŋ ƵƵ booro booro; *naaŋ iŋ ƵƵ do kaag deriŋ ki ƵƵ eem Raa*. ^{‡‡}

²² Ute kaal maakiŋ do Raa ki se, Yusup se ƵƵ ƵƵ 'kooy se, naaŋ taad ƵƵ naan ki se gaan *Israelge, Raa utu aden ƵƵ maakiŋ taa naaŋ Masar ki ƵƵ naaŋ taadƒeno ƵƵ ken naade k'baa baa se, k'baa ute ceŋgiŋgen ese kici.

²³ Ute kaal maakiŋ do Raa ki se, ko *Musa ute bubm Musa se kaad ken jaay naade ooj goonde se, naade ƵƵ iŋ gen laapa ƵƵ taa naade aak goonde se aak beε. Taa naaŋ se bo taar gaargen taad se, naade beer te do ki eyo.

²⁴ Ute kaal maakiŋ do Raa ki se, Musa se, ken naaŋ jaay aas gaaba sum se, ken k'danŋ Goon gaar Paraon menda se ^{‡‡†}, naaŋ baate. ²⁵ Ken k'dabariŋ ute jee Raage se, Musa aakiŋ beε cir ken naaŋ 'king maakiŋ maak-raap ken ƵƵ utu 'deele ƵƵ ken teƒga sum bo aŋ kɔkɔ naaŋ 'teƒn debm kusiŋa naan Raa ki se.

²⁶ Deere, taa naaŋ Masar se ƵƵ maala dena, nabo Musa se je 'laŋ dabara aan ƵƵ ken 'utu k'dabar *al-Masi se aakiŋ se beε cir maal ken taa naaŋ Masar ki se, taa naaŋ se bo naaŋ iŋg aak kaam beε ken Raa utu aŋ teƒn naan ki se. ²⁷ Ute kaal maakiŋ do Raa ki se, Musa se naaŋ iŋ ƵƵ taa naaŋ Masar. Gaar taa naaŋ Masar ki se maakiŋ-taariŋ doŋ ki, nabo Musa se ƵƵ beer te eyo taa naaŋ ƵƵ maakiŋ ƵƵ aan ƵƵ naaŋ aak Raa ute kaamiŋa, Raa ken jeege ƵƵ aakiŋ ey se. ²⁸ Ute kaal maakiŋ do Raa ki se Musa se teƒ laa ken Raa ƵƵ taadƒeno doƒe maakiŋ taa naaŋ Masar ki ^{‡‡†} ƵƵ naaŋ ƵƵ mooso do kaam-taar beedege tu ƵƵ do bertn taardege tu, taa *kɔkɔ Raa ken debm ƵƵ jeege se 'kɔkɔ gaan paraggen gen gaan Israelge se eyo.

²⁹ Ute kaal maakiŋ do Raa ki se, gaan Israelge se ken naade aan taa Baar ken Aac se, baar se ƵƵ kaam dio ƵƵ doobo naade deel maak ki aan ƵƵ do naaŋ ken tuutu; num ken jee Masar ki jaay je gaan aan ƵƵ gen naade se, maane ƵƵ paac.

³⁰ Ute kaal maakiŋ do Raa ki se, gaan Israelge lee gurug geger Jeriko se bii cili ƵƵ bii k-cilige tu se bo durdurgen ƵƵ gurug geger se ru aan naaŋ ki tak tak.

³¹ Ute kaal maakiŋ do Raa ki se, Raabm mend keesn gaaba se, 'laŋ k'laŋ te ute jee kusiŋgen baate tookŋ

† Aak Jen 5.24. †† Aak Jen 15.15. ‡ Aak Jen 23.4.

†† Aak Jen 21.12. ‡‡ Aak Jen 47.31. ‡‡† Aak Ekz 2.10. ‡‡‡ Laa se jee metiŋge k'danŋ *laa Paak.

taar Raa se eyo, taa jeegen baado kaakŋ baara se, Raab dɔɔɔ kɔdenga been ki jiga †.

32 Ey num maam se m'je m'taadn dena taa jee se, nabo kaada am baata gen taad metn taar Jedeon, gen Barak, gen Samson, gen Jepta, gen *Daud, gen Samuɛl ute gen jee taad taar teeco taar Raa ki do dɔkɔŋa.

33 Naade kici ute kaal maakden do Raa ki se, naade ɔso taa naaŋ gaariŋge, naade ɔjo kɔkɔ do jeege tu ute doobiŋa ɔ naade ɔŋo nakŋ ken Raa taaddeno ɔ utu aden kɛda. Naade gaas taa tupiyege ɔ ɔsden te eyo,

34 naade ɔkɔ poodn ɔk zir zir ɔ ken jeege baadeno ɔkɔ ute gɔrdɔ-jerl se, naade aaŋ ɔkɔ. Naade se ɔkɔge gɔkɔ nabo ute kaal maakden do Raa ki se, naade tɛd jee ɔkɔkɔ; gɔtn kudn kɔkɔ ki se naade jee gaabm ɔkɔkɔge ɔ jee wɔkɔydege, naade cirde ɔ tuurde naatn.

35 Ute kaal maakde do Raa ki se bo mendgen mɛtiŋge kic, jeedegen ooyga kooy se, naade aakden duro daan yoge tu.

Jee mɛtiŋgen kuuy se jeege dabarde bini ooy maak ki. Ken j'aden kɔkɔn dɔde maakŋ dubar ken ese kic bo, naade baate, taa naade jeele Raa se utu aden duru daan yoge tu ɔ ade kɛdn gɔtn king jiga cir daala.

36 Kengen mɛtiŋgen kuuy se k'dabarde ɔ j'laakden mɛtde, k'tɔndde ute mɛɛje, k'dɔkɔkden ute ziqziri ɔ j'lɔmbden maakŋ dangay ki. 37 Jee mɛtiŋge ɛ k'tund k'tɔkɔde ute koa, kengen mɛtiŋge k'tɔj k'gaanɔde daan ki, kengen kuuy se k'tɔkɔde ute gɔrdɔ-jerlɛ, jee mɛtiŋ kuuy daal se, ken k'dabarde se ɔde naade lee wari; jee se lee dɔkɔ daar baatge ute gen beŋge sum bo mɛtde ki.

Jee se ɔk dim eyo, jeege lee dabarde ɔ tɛdden nakŋ kusin dɔde ki. 38 Naade lee wari do kɔd-baarge tu ɔ do koge tu; naade tood maakŋ iibge tu ɔ maakŋ gɔkɔge tu. Jee ese se bɛɛ aak eyo ɔ jee ken do *duni ken ara se aas te gen kɔkŋ naade se eyo.

39 Jee se paac aalo maakde do Raa ki, taa naaŋ se bo Raa aakdeno se, naade ɔŋiŋ te eyo. 40 Taa Raa uunoga kuun doa jee se ɔkŋ tɛdn aak bɛɛ naanin ki se kalde ki sum eyo, num ute naajege paacki jaayo.

Maakŋ dubar ki se j'laayki kaamjege

12 Bin bo jeegen paacŋ aalo maakde do *Raa ki se, naade se dɔkɔ saadgen ɔ gurugjeki. Taa naaŋ se bo j'ɔkɔki dojege do nakge tun paacŋ deer ken gaasjeki j'ɔkɔ k'leeki eyo aan ɔkɔ *kusin ken j'ɔkɔki ɔkɔkɔ sum bo lee gurugjeki se ɔ j'laayki kaamjege j'laanki bini j'aki kaan gɔtn ken Raa taadjeki. 2 Taa naaŋ se j'ɔndki kaamjege do Isa ki, naaŋ bo debm tɛdjeki jaay j'aalki maakjege do Raa ki ɔ kaal maakjege se naaŋ bo debm ken tɛdin tɛd mɛc se. Anum Isa se, naaŋ bo debm ken tooko ɔ roŋ k'tup k'tɔkɔ ro kaag ki ɔ end maakŋ ɔkɔki ki, nabo taa maak-raapm ken naaŋ utu ɔkŋ naan ki se, ɔkɔki ken ɔkɔki se kic bo, naaŋ an dim eyo. ɔ bɔrse naaŋ utu inŋ do ji daam gen kaag do Raa ki.

3 Deere, k'saapki do naaŋ ken jee kusinŋge dabariŋo, nabo kic bo naaŋ aay kaamin aasinoga. Bin bo ɔŋte ɔkɔki aayki kaamse.

4 Anum maakŋ bɔkɔ ki ken naase ɔtɛdki ute kusin se, bɔrse kic naase ɔŋ aasinŋki te ey bini ooyki te maak ki eyo. 5 Naase, deŋ ken Raa deŋse aan gɔkɔ geniŋge se, ɔdirigkiga la ken ɔkɔ:

Goonuma, ken Meljege jaay deŋi se, ud bia ɔ ken naaŋ jaay mooyi se, maaki ɔŋte tuju .

6 *Taa Meljege se naaŋ deŋ debm ken naaŋ jeŋa ɔ goon ken naaŋ jeelin naaŋ goonin se, naaŋ tɔndina . ††*

7 Dubar ken aan dose ki se, naase ɔjeelinŋki Raa bo deŋse se, aayki kaamse ro ki. Naaŋ deŋse bin se taa naase geniŋge. ɔjeelki, goon jaay bubin deŋin ey se, ken gayo? 8 Taa naaŋ se bo ken naase jaay k'ɔkɔ k'dɛjsen te eyo aan gɔkɔ gaangen paacŋ k'lee k'dɛjde se, naase se gaangen mala mal eyo, nabo naase se gaan bumige.

9 K'jeelki, bubjegen do naaŋ ki ara se lee deŋjeki ɔ naajege k'lee k'tookki taardege. Bin num, met kando j'aki ɔtookŋ taar bubjegen maakŋ raa ki se cir daala ey la ɔ ute naaŋ se j'aki kɔŋ kaaja. 10 Bubm koojege se deŋjeki do naaŋ ki ara sum aan gɔkɔ ken naade jen ro ki. Num gan Raa se deŋjeki se taa ajeki tɛdn bɛɛ. Naaŋ je ajeki tɛdn jee *salal aan gɔkɔ naaŋa. 11 Ken j'utu k'dɛjeki deŋ mɛtn-jiki se tujjeki maakjege ɔ ɔŋ ɛdjeki maak-raapo eyo. Num naan ki se, jee ken k'dɛjdega deŋ se, deŋde se ade kɛdn lapia ɔ ade kɔl naade ɔtɛdn nakge ute doobiŋa.

12 Taa naaŋ se bo, jisen ɔkɔrga kɔkɔ se ɔkɔki ɔkɔkɔ, ɔŋte kɔŋinŋki ɔkɔŋ walak ɔ kɛrɛcsegen tɔksen se kic bo ɔdaarinŋki ɔkɔkɔ. 13 *'Daapki doobm ɔtoodn tal ken anki lee do ki . †* Bin bo debm ɔkɛkɛde se jɛŋ baa ɔɛs ki eyo, num naaŋ se kɔŋ lapia.

Raa aal bi jeege tu

14 Aayki kaamse, ɔjeki doobm ken anki king ute lapia ute jeege paac ɔ inŋki king *salal. Ken bin ey num, nam tap bo ɔkɔŋ kaakŋ Meljege eyo. 15 ɔndki kɔndɔ nam tap bo ɔŋten tɛrl naaga bɛɛ Raa ki. ɔ maakse ki se nam ɔŋten tɛdn aan gɔkɔ ko kaagŋ ataka ken asen kɛcŋ pɛrpeleŋ ɔ dɛɛtn jeege dena. 16 ɔndki kɔndɔ nam ɔŋten tɛdn debm kɛɛsn mendge ɔ nakŋ gen Raa se nam ɔŋten kuum kaalin naaŋ ki aan gɔkɔ Ezo ken taa kɔsn jɛ-kalaŋ sum bo naaŋ dugŋ te bedn goon paragina. 17 ɔjeelki kaam mɔkɔtn se, naaŋ je ɔ bubin aŋ kɔkɔn booro nabo ɔkɔŋ te eyo. Gɔtn se naaŋ ɔkɔkɔ ɔ sel mɛtn bubina nabo taar ken bubin taado se, naaŋ ɔŋ tɛrlin te kuuy eyo.

18 Anum naase ɔbaakiro gɔtn Raa ki se tec aan gɔkɔ do ko †† ken gaan *Israelge baado met ki se eyo. Ko ese se ɔkɔŋki j'utin ute ji eyo. Naade aak poodo ɔkɔ do ki zir zir, gɔkɔ dɔkɔ dɔkɔ, gɔkɔ paac ilim dib, naade aak kuulu ɔ makɔkɔ, 19 naade booy k'tuuy pulu ɔ booy mind nam. Ken gaan Israelge jaay booy se, beere ɔkde ɔ naade taad ɔ kɔkɔtn naade je booy taar kuuy ey sum. 20 Taar ken k'taaddɛ se naade ɔŋ aasin te gen booyin eyo. Taar se taadden ɔkɔ: *Nam jaay baa utga ro ko se, ken maala kic bo j'aŋ tund ɔkɔki ute koa . ††*

†† Aak KKT 3.11-12. ‡ Aak KKT 4.26. †† Ko ara se roŋ Sinai. †† Aak Ekz 19.12-13.

† Aak Jɔs 6.12-21.

21 Nakn ken gaan Israelge aak se, nakn teech niri. Taa naan se bo *Musa deek k: *Maam kic beere ukuma k rom ook margajeg jeg* . †

22 Gan naase se 'baakiro met ko ken k'danin Sion, do ko ken se bo k geger gen Raa zere, naan se bo Jeruzalem ken maakn raa ki. Gtn ese se bo gtn *kdn Raage tusn dupu kando kando gen tdn maak-raapde se. 23 k naase se 'baakiroga gtn ken gaan paraggen gen Raage tusni ken Raa raanga raan rode maakn raa ki k 'baakiroga naan Raa ki naan bo debm kn kn do jeege tu paac. Naase se 'baakiroga gtn ko gen jee ooyga kooy ken tdo nakgen ute doobina k ken tedga jee mec naan Raa ki se. 24 Naase se 'baakiroga gtn Isa ki, naan bo debm daan Raa ute jikilimge k ute moosin se bo naan ted jeege *dkkga kiji ute Raa k moosn naan k se taadjeki cir gen Abel ††.

25 Ondki knd! Debm taadsen taar ese se nten baateki gen booy taarina. Do dkin se jeegen baate booy kuun taar debm ken Raa kn jaay taadden taarin do naan ki se. Taa naan se bo naade njoga dubar, num gan naajegen k'booyki Raa taadjeki maakn raa ki se, ken naajege jaay k'terlingiga naaga se, met kando j'aki kn dubar cir gen naade se ey ne? 26 Do dkin se Raa taad sum bo, naanja tea; gan borse kic naan taadjekiga nakn ken naan utu 'teda, naan k: *Daala, maam m'utu m'te do naanja sum eyo num m'te maakn raa kici* . ‡

27 Taargen naan taad k: *daala se*, je deekn k nakgen ken Raa aalo paac se Raa utu an 'tedin 'te makkn k utu 'tedn k. Anum ken 'kkn king jaay 'te ey se, nakgen gen Raa ken j'kn j'aakden ey se.

28 Bin bo naajege se Raa ksga gaara dojege tu k gaar naan se, n te eyo. Taa naan se k'kkn Raa k 'tedin ki naabm ken kn naan ki, k'beerin k k'sookin ki. 29 *Deere, bere, Raa naajege se, naan aan k poodo. k jeegen ted nakgen kn naan ki ey se, naan kden naata* . ††

King ken k *Raa ki

13 Daayum l'jeki naapa aan k genaage. 2 Mertge se kdek jiga, nten kn deki. Taa jee metinge se mertgen naade lee kkn kden se gtn metinge naade l kkn k *kdn Raage nabo naade jeelden eyo.

3 Saapki do jeege tun maakn dangay ki aan k naase kic bo k'tksenga maakn dangay ki ute naade. Saapki do jeege tun k'lee k'dabarde, taa dubar ken k'dabarde naade se aan k k'dabarse naase kici.

4 Taar ken Raa taad ro kn naap ki se n jeege paac tookn do ki. Mend ute gaabin se nten keesn gaabm kuuy k gaabm ute mending kic bo nten keesn mend kuuy. Taa jee ken es naapa ren ren ute jee ken es mend jeege ute gaabm jeege se, Raa utu aden kn kn k k dode ki. 5 Nten 'kndki maakse bo gen je gurs sum, num n maakse raapo do nakge tun ken naase kki. Taa Raa deek k:

† Aak Dt 9.19. †† Aak Jen 4.10. Abel se genaaj bo kn naan k moosn naan k se k taar-doa, num gan moosn Isan k se taa ted be jeege tu. ‡ Aak Aag 2.6. †† Aak Dt 4.24.

Maam se m'ai kn eyo k m'ai baati eyo . ‡
6 Ute taargen Raa taad se, naajege j'aki kn beer ey sum, num j'aki kn deekn j'aki:
Meljege se naan bo debm naakuma, maam m'beer dim ki eyo .
Debkilimi se tap bo am tdn di kaca ? ‡†

7 Saapki tu do jeege tun naanse ki ken lee kkn taad se, naajege j'aki kn beer ey sum, num j'aki kn deekn j'aki:
Meljege se naan bo debm naakuma, maam m'beer dim ki eyo .
7 Saapki tu do jeege tun naanse ki ken lee kkn taad se, naajege j'aki kn beer ey sum, num j'aki kn deekn j'aki:
Meljege se naan bo debm naakuma, maam m'beer dim ki eyo .
8 Isa *al-Masi se ting kn ki. Terko, jaaki k gen daayum daayum naan 'kan terl kuuy eyo. 9 Ondki knd, nte kn jeege asen derle ute napar dooygen kuuy ken teec gen naajege ey se. Bee ki se ken kn debkilimi se, be Raa, ey num do doobm ken taad taar ksg se eyo. Taa doobgen taad taa ksg se jee ken ing do doobm ken ese se, n teddeno te nakn be eyo.

10 Naajege se j'kkn tdn *serke Raa ki, nabo Yaudgen ken lee ted naaba maakn *kkn Raa ki se k doobm gen kn kn j'kn do gtn ken k'lee k'tedn serke se eyo. 11 Taa maalgan ken *magal debm tdn serke Raa ki kkn jaay moosin uun baan maakn *Bee Raa ki gtn ken *salal cir paac paac gen kkn *kusin jeege se k maalgan ese se k'dirin k'teeden naatn maakn geger ki k k'baa k'kkn naata ‡. 12 Taa naan se bo gen tugn daapm jeege ute moosn naan malin se, Isa kic j'kkn teecsin naatn maakn geger ki k k'd-abarina. 13 Bin num, naajege kic k'teedki naatn maakn geger ki se k k'baa k'kn Isa. k k'took k'endki maakn kkn ki aan k naanja. 14 Taa naajege se, do naan ki ara se, j'kkn geger ken ting gen daayum eyo; num naajege k'jeki geger ken utu 'tedn naan ki se.

15 Bin num ute doobm Isa se, daayum k'kkn Raa. Kese aan k serkn naajege k'edinki naan ki. Serkn se je taadn ute taargen ken naajege k'lee k'kkn Raa . 16 Nten 'dirigki gen tdn be ute naapa k gen nign nakgen naase kki ute naapa taa kese bo kkn serkn ken k Raa ki.

17 Jee naanse ki se 'tookdeki taardege k 'sookdeki, taa naade bo jee ken lee aaksen dose ki k do naabde ki se, Raa utu baa knd metde. Anum 'took uundeki taarde, bin jaay naade tdn naabde ute maak-raapo. Bin ey num naade mooy naan ki kn kn kkn asen kn noog eyo.

18 Ondki metn Raa taa naaje. Naaje se k'jeel maakje ki kn taar dim eyo, taa naaje se k'je bo do nakge tu paac k'tedn nakn ken be. 19 Maam k'kkn metse k ken tap ki se m'je aki knd metn Raa am kkn doobo m'naar terl gotse ki kkn.

Debm raan maktubm ara se, taad kn taarina k tedden k

20 Raa debm kdn lapia jeege tu se, naan bo debm duro Meljege Isa daan yoge tu k tdn tedga Debm Gaam Magala gen naaje baatinge. Ute moosin se bo naan *dkkjekiga ute Raa gen daayum. 21 N Raa se

‡ Aak Js 1.5. ‡† Aak KKR 118.6. ‡† Aak Lb 16.27. § Aak KKR 50.14, 23.

Jak

Kupm metn taar taadjeki doobm gen dooy maktubm gen Jak

Maktubm ken Jak raanin se tec aan gɔɔ taar ken deba iin taad naan jeege tu. Taarinse se, gen dooy jeege ɔɔ gen kedn kaay kaama eglizge tun k'ɔndɔe gɔɔ baa se paac. Jee al-Masigen naan raanden maktubm ara se, 'tedn Yaudge. Maakn maktubin ki se Jak taadden ɔɔ k'je doobm ken j'an jeel-taara. Kese je deekn ɔɔ naade k'king do taar ken k'dooyde jaay naade k'took k'jaal maakde do ki se. Ko taar ken naan je taada tap tap maakn maktubin ki se, naan je taadn ɔɔ kaal maakn do Isa ki ute ted nakgen bɛɛ se, baa taa naap ki (kon 2.14-26). Nakn jaay maktubm ese je ɔɔ jeege 'ted se naan toof tal: naan taad ɔɔ debm aalga maakn do Isa ki se bo, bɛɛ sum eyo, num an taadin maakn naabin ki toodn tal. Taa naan se bo: aan gɔɔ debkilimi kon teecga num ooy se, kaal maakn ken do Raa ki jaay ɔɔ ted bɛɛ ey se, tec bin kici (kon 2.26).

Jak ted ɔɔɛ jee Raage tu

1 Kese maam Jak m'debm tedn naabm *Raa ɔɔ gen Meljege Isa *al-Masi bo m'raan m'alsen ɔɔsum naase jee Raage tun wakkiga taa naange tun gɔɔ baa se paac se.

Ken nakn ɔɔ jaay aanga dose ki num

2 Genaamge, ken nakn ɔɔ jaay aanga dose ki num, ɔɔki maakse 'raapo. **3** Jeelki, nakgen ɔɔ se jaay aan dose ki se, taa kaal maaksen ken naase aalki do Raa ki se, asen kedn kaay kaama. **4** Num ute kaay kaamse se 'daarki ɔɔ bini aki kaan do taar ɔɔki ki. Ken bin se naase aki tedn jee *salal ɔɔ dim tap bo asen daay eyo.

'Tɔndki metn Raa asen kedn jeel-taara

5 Ken maakse ki jaay nam jeel-taar ey num, ɔɔ'ɔnd metn Raa an kedn jeel-taara. Taa Raa se, naan ed naka ute maraadiɔa ɔɔ uun kaam nam eyo. Deer deer, debm ɔɔnd meta se, naan an ɔɔki keda. **6** Num debm jaay baa ɔɔnd metn Raa num, ɔɔ'aaal maakn paac do Raa ki ɔɔ ɔɔ'ɔnte naaja, taa debm maakn naaj naaj se, tec aan gɔɔ maan baar ken kuulu ɔɔ baansin kaam ara kaam ara se. **7** Debm bin se, ɔɔnten saapm ɔɔ'ɔ'aaal naan 'kɔn dim gɔɔn Meljege tu. **8** Taa debkilim bin se, ɔɔ saapn inɔ kaam kalan eyo, ɔɔ dim naan 'bɛɛr kuun jaay an tedn 'kaan kaama tap bo, gɔɔ.

Jee daayge ute jee maalge

9 ɔɔ gena doobm *al-Masi ken debm daaye se, ɔɔ'tedn maak-raapo, taa Raa utu an magalin naanin ki. **10** Gena debm maala ken doobm al-Masi ki se kic, ɔɔ'ɔ'aaal maakn raapo do ken ken Raa tedn ɔɔ'ɔ'aaal roɔ baat se. Taa debm maala se, naan kic utu deel aan gɔɔ ɔɔ'ɔ'aaal

kambgen maakn kaag ki. **11** Taa ken kaada jaay ookoga ɔɔ ɔɔ'aaal se, tuutn ute muge se naatn ɔɔ ɔɔ'ɔ'aaal naanin aak bɛɛ se le utu sia. Bin bo debm maala kic, bii kalan maakn naabinse tun naan inɔ ted paac se, naan utu 'kooy deel bin kici.

Nakn naama

12 Maak-raapo deb ken jaay aay kaamin daa ɔɔ'aaal ro nakge tun ɔɔ ken Raa ɔɔ'aaal aan doɔ ki. Ken naan jaay ɔɔ aasinɔa do roɔ ki se, naan utu 'kɔn bedina. Kese bo *kaajɔ gen daayum ken Raa taadga taad ɔɔ utu 'kedn jeege tun paacn jɛn se.

13 Ken nam jaay nakn naama aanga doɔ ki num, ɔɔnten deekn ɔɔ: kese Raa bo naamuma. Taa Raa se nam tap bo an ɔɔ'aaal naam jaay an ɔɔ'aaal 'tedn *kusin eyo. ɔɔ naan kic le naam nam eyo. **14** Gan debkilimi se jaay nakn naam aanga doɔ ki se, kese saapm jig ey inɔ maakn ki se bo ken ɔɔ'aaal naan lee ɔɔ'aaal. **15** Ken saapm jig ey se jaay utu maakn ki num, naan ooj kusin ɔɔ ken kusin jaay denga roi ki num, ɔɔ'aaal yo ki.

16 Gena maakjemge, ɔɔnten kaan ki rose dala: **17** nakgen jiga ɔɔ aak bɛɛ paac se, inɔ gɔɔn Raa ki, naan bo Mel-kaal gɔɔn ɔɔ'aaal. Bɛɛ, Raa se, ɔɔ terl roɔ aan gɔɔ nakgen do naan ken lee terl roɔ se eyo. Daayum naan tinɔ gɔɔ'aaal ki. **18** Raa uunoga doa ɔɔ aaj-jekiga aan gɔɔ ken maakn jen ro ki ute taarin ken met ki se, taa bin bo naajege se, maakn nakge tun naan aaldeno paac se, naajege bo 'laki tedn deete.

'Booyo ɔɔ 'took uunu

19 'Booyki gena maakjemge, 'saapki do taar ken maam m'je m'asen taad se: naɔa naɔa kic bo naar ud bia do taar ken k'taadsen se. ɔɔ ken nam jaay je kuun taara 'taad kic num, ɔɔ roɔ urlu ɔɔ ɔɔnten naar tedn maak-taara. **20** Taa debm jaay maakn taarin se, naan

කඟ් තේද්න නකඟ් කේන උතේ දොබ්බිඟ් ටොයො අන උක කේන රාා මාකිඟ් ජේන රො කි. ²¹ තාා නාාඟ් සේ භො, නකඟ් ජොසු අසේන තුඟ් රොසේ සේ, උකදි දොසේ රො කි උක නකඟ් කුසිඟ් සේ ජොසු කි භො උකදි දොසේ රො කි. උඟ්කි රොසේ උරු ජේන කකඟ් තාර කේන නාසේ 'බොයිඟ්කිගා සේ, තාා තාර සේ භො උක උකදි කේන අසේන කාා.

²² නකඟ් කේන තාර රාා තාදසේන සේ, 'උතේදිඟ්කි, උඟ්තේ 'බොයිඟ්කි උතේ බිසේ සුම. තාා දේබම ජොය් බොය් තාර කේන රාා තාදිඟ් උක තේදිඟ් ටොයො සේ, කේසේ නාාඟ් මාලා භො අඟ් රොඟ් දාලා. ²³ දේබම ජොය් බොය් තාර රාා උක 'උතේදි උතේ ටොයො සේ, නාාඟ් සේ තේජ අන උක දේබම අක දාන-කාමිඟ් මාකඟ් කාම-කාය-නාාඟ් කි, ²⁴ නාබො කේන නාාඟ් අක අස ජොය් බාා බාා සේ, කේන නාාඟ් භො තේජ උක දි කි භො, නාාර තේදිඟ් දිරිගි. ²⁵ ඩුම ඟාඟ් දේබම ජේල උක *කො තාර මේජ ජේන ලාබාර ජිගා කේන උකදි දො ජේගේ මාකඟ් කුසිඟ් කි උක උකදි උකදි සේ, කේන නාාඟ් ජොය් බොයිඟ්ගා සේ දිරිගිඟ් ටොයො ඩුම ඟාඟ් දො කි. දේබම බින සේ, මාකිඟ්-රාපො දො නකඟ් තුන නාාඟ් තේදි සේ ජොසු.

²⁶ දේබම සාප උක උක තාර රාා උකදි ජොය් උඟ් උකදි උකදි උකදි ටොයො සේ, කේසේ නාාඟ් දේරු රො නාාඟ් මාලිඟා උක දොබම රාා නාාඟ් සුන සේ ලේ, උක අය ටොයො. ²⁷ 'බොය්කි! දේබම ජොය් සුන දොබම රාා මාලා මාලා උකදි උකදි බුබ්ජේගේ තු රාා කි සේ, කේසේ දේබම කේන අක දො ජේනාලේගේ තු උක අක දො මේන-දාය්ගේ තු මාකඟ් දුබාර්දේ කි, උක උකදි උකදි රොඟ් රො නකඟ් තුන කුසිඟ් කේන මාකඟ් *දුනි කි.

උඟ්තේ 'බේර්කි නාපා

2 ජේනාමඟ්, නාසේන කේන අකි මාකසේ දො මේල්ජේ තු ටොයො *අල්-මාසි කි, නාාඟ් කේන දේබම මාගාලා උක *නොකිඟ් ටොයො ජිර ජොසු සේ, උඟ්තේ 'බේර්කි නාපා! ² ඩුම අන උකදි උකදි තුස කි, ජේගේ දිඔ බාදො ඊනද උඟ්සේ. දේබ කාලඟ් තුසො කාල තේ රොඟ්, උකදි උකදි දාබ්බේ ජිඟ් කි, උක දේබ කාලඟ් කුය් සේ, නාාඟ් දේබම දාය්ගේ තුසො කාලඟ් කොනො. ³ කේන නාසේ ජොය් අකකි දේබම තුසො කාල තේ රොඟ් සේ, නාසේ උකදි උකදි උකදි දේකිඟ්කි උකදි: «නාා සේ, 'බාා ඟාඟ් උකදි කේන ජිගා සේ.» උක දේබම දාය්ගේ කි සේ ලේ, නාසේ 'දේකිඟ්කි උකදි: «නාා සේ 'දාාර දාාරා,» ටොයො «'බාා ඟාඟ් නාාඟ් කි ඟාම නානේ.» ⁴ කේන නාසේ 'උතේදි බින සේ, කේසේ නාසේ 'බේර්කි බේර් නාප ටොයො ලා? බින ඩුම කේසේ නාසේ 'උතේදිකිගා ජේ උකදි උකදි දො ජේගේ තු උක සාපම නාසේ උකදි දො ජේගේ තු සේ, සාපම ජිඟ් ටොයො.

⁵ 'බොය්කි ජේනා මාකඟ් ජේගේ: *රාා සේ දාඟ් බේර් උකදි දො ජේ දාය්ගේ තාා නාදේ කාල මාකදේ ජොසු දො ටොයො අල්-මාසි කි උක නාදේ උකදි ජොසු ගාාරා තේලේ අන උක කේන නාාඟ් තාද්ගා තාද් ජේගේ තුන කේන ජේඟ් සේ. ⁶ ඩුම ඟාඟ් නාසේ සේ, ජේ දාය්ගේ සේ, නාසේ අල්දේකි මාක කි ටොයො! ටොයො ඩුම නාදේ ජේ මාලේ සේ භො කේන ලේ දාබාර්සේ ටොයො ලා? උක නාදේ භො ලේ උකදි බාසේන උකදි උකදි උකදි කි ටොයො ලා? ⁷ නාදේන ජේ මාලේ සේ භො කේන ලේ නාා ජිර මේල්ජේන ජිගා සේ, ටොයො ඩුම ඟාඟ් මේල්ජේ සේ භො රාා දාඟ්සේනො.

⁸ කේන නාසේ ජොය් ඟාඟ්කි දො *කො තාර ජේන ලාබාර ජිගා සේ දේර් දේර් ඩුම අන උක කේන කිතාප් තාද් උකදි: *නාා සේ 'ජේ නාාපි අන උකදි රො මාලා*, නාසේ 'උතේදිකිගා නකඟ් ජිගා අක ටොයො. ⁹ ඩුම කේන නාසේ ජොය් 'බේර්කි බේර් නාපා ඩුම, කේසේ නාසේ 'උතේදිකිගා *කුසිඟ් උක කො තාර කේන රාා ඊදො *මුසා කි සේ අසේන කකඟ් මිනදේ තාා නාසේන සුම අලිඟ්කි-ගා නාාඟ් කි. ¹⁰ කේන නාම ජොය් උකදි දො තාර්ගේ තුන කො තාර කේන රාා ඊදො මුසා කි ජොසු ජොය් තුඟ් තේ කේන කාලඟ් සේ,

කේසේ අන උක කො තාර රාා ජොසු සේ, නාාඟ් තුඟ්ඟා. ¹¹ තාා රාා සේ තාද්ගා තාද් උකදි: *උඟ්තේ කේසේන මේනද නාම, උඟ්තේ 'කේසේන ගාබා නාම* උකදි තේර් තාද් උකදි: *උඟ්තේ උකදි නාම*. ඩුම කේන නාා ජොය් ටොයො තේ මේනද නාම ටොයො උකදි උකදි නාම සේ, කේසේ අන උක නාා ඩුම අලා කො තාර රාා සේ ජොසු නාාඟ් කි. ¹² තාා නාාඟ් සේ භො, මාම ම'තාද්සේ ම'උකදි: දො නකඟ් තුන නාසේ අකි තේදා ටොයො ලේ අකි තාද් සේ, 'ජේලිකි රාා සේ අසේන උකදි උකදි දොසේ කි ටොයො කො තාර ජේන ලාබාර ජිගා කේන උකදි දො ජේගේ මාකඟ් කුසිඟ් කි සේ. ¹³ තාා දේබම බාදේ කේඟ් දො ජේගේ තු සේ, රාා කි උකදි කේඟ් දොඟ් කි ටොයො. ඩුම දේබම ජොය් ඊදො දො ජේගේ තු සේ, බින කේන රාා උකදි උකදි දො ජේගේ තු සේ, රාා උකදි කේඟ් දොඟ් කි.

කාල මාකා උතේ නකඟ් ක'උතේදා

¹⁴ ජේනාමඟ්, කේන නාම ජොය් දේක උකදි: «මාම සේ ම'අල් මාකුම දො *අල්-මාසි කි,» උකදි නකඟ් රාා තාද් උකදි ජේන තේදා ජොය් නාාඟ් උකදි තේදිඟ් ටොයො සේ, දේබම බින සේ, කාල මාකඟ් නාාඟ් සේ, උකදි උකදි කාඟ් නේ? ¹⁵ කේන අන උකදි ජේනා මාබා ටොයො ලේ මේනදා ජොය්, බින-රාා උකදි දො උකදි කාල තුසදේ කි භො උකදි, ¹⁶ උකදි මාකසේ කි සේ, දේබ කාලඟ් දේකදේන උකදි: «'බාකි උතේ ලාපි. උඟ් රාා අසේන කේද්න උකදි උකදි අකි උකදි තේ මාරාද්සේ උකදි අසේන කේද්න කාල රොසේ,» උකදි ජොය් ඊදේන දිම ටොයො සේ, තාර්ගේ බින සේ උකදි අය ටොයො. ¹⁷ බින භො, කේන නාා උකදි අල් මාකි දො රාා කි උකදි 'ජේලි තේද්න බේ ටොයො සේ, කාල මාකඟ් නාා සේ, කාල මාකඟ් රේඟ්.

¹⁸ ඟාඟ් දේබ කාලඟ් මාකසේ කි සේ දේක උකදි: «නාා සේ උකදි අල් මාකි දො රාා කි උකදි මාම සේ ලේ, ම'ලේ ම'උතේ නකඟ් බේ. 'තාදුම තු නාා උකදි අල් මාකි දො රාා කි ජොය් උකදි 'උතේ බේ ටොයො, උකදි මාම ම'අල් මාකි දො රාා කි කේන උකදි ම'උතේ නකඟ් බේ සේ.» ¹⁹ නාා 'ජේලි මාකි කි උකදි රාා සේ කාලිඟ් කි සුම භො රාා. කේසේ නකඟ් ජිගා. 'ජේලේ, සිතාඟ් කි භො ජේලිඟ් මාකදේ කි බින නාබො නානිඟ් කි සේ, නාදේ බේරේ උකදි රොදේ උකදි මාර්ගා ජේඟ් ජේඟ්.

²⁰ කාලේ, දේබම දේරු! 'ජේලේ දේබම අල් මාකිඟ් දො අල්-මාසි කි ජොය්, තේදි නකඟ් බේ ටොයො සේ, කාල මාකඟ් නාාඟ් සේ, කාල මාකඟ් රේඟ්. ²¹ 'ජේලිකි, බුබ්ජේගේ *අබ්රාම සේ තේදි උකදි දි ජොය් රාා අකිඟ් අන උකදි දේබම දාන කි සේ? තාා නාාඟ් උකදි ජේ බාා උකදි ජොනිඟ් ටොයො උකදි උකදි *සේර්කේ රාා කි †. ²² 'ජේලේ දේබම ජොය් අල් මාකිඟ් දො රාා කි මාලා සේ, 'උතේදි නකඟ් බේ කි. තාා කාල මාකා උතේ නකඟ් බේ කේන ම'ලේ ක'උතේද්සේ නාදේ තුම බාා තාා නාප කි උකදි කේසේ භො තේදි කාල මාකඟ් මේජ. ²³ තාර කේන රාා තාද්න මාකඟ් කිතාපිඟ් කි සේ අඟා දොබ්බිඟ් කි කේන උකදි: *අබ්රාම සේ අල් මාකිඟ් දො රාා කි, උකදි නාාඟ් අකිඟ් අන උකදි දේබම දාන කි*. †† තාා නාාඟ් සේ භො රාා දාඟ්කි මේදිඟ්. ²⁴ උතේ නාාඟ් සේ, නාසේ 'ජේලිකි දේබකිලිමි ජොය් රාා අකිඟ් දේබම දාන කි සේ, තාා කේන නාාඟ් අල් මාකිඟ් දොඟ් කි සුම ටොයො, ඩුම තාා නකඟ් බේ කේන නාාඟ් ලේ තේදි සේ කි.

²⁵ 'ජේලිකි රාබම දො උකදි කේන ඟාඟ් මේනද කේසේන ගාබා සේ කි භො තේදො බින කි. බින කාලඟ් නාාඟ් තේදි බේ ජේගේ තුන ගාන *අබ්රාම උකදි උකදි නේන කාකඟ් බාාරා. ජේ සේ, මේනද සේ උකදි උකදි බේඟ් කි, බින උකදි නාදේ අඟ් උකදි තේ දොබම කුය්. තාා බේ කේන නාාඟ් තේදි සේ භො, රාා අකිඟ් නාාඟ් සේ මේනද දාන කි. ²⁶ අන උකදි දේබකිලිමි කො තේජ්ගා ඩුම ටොයො සේ, කාල මාකඟ් දො රාා කි ජොය් උකදි තේදි බේ ටොයො සේ, තේජ බින කි.

† Aak Jen 22.9. †† Aak Jen 15.6.

רַחֲמֵיךָ se aan כַּכּ poodn ken כַּכּ גִּדְּו
(Mt 12.33-37)

3 Genaamge, maakse ki se, j'nten jeki doobm jaay bo j'laki tēdn k'l'denki jee dooy jeege. J'elki naajegen k'l'je dooy jeege se, *Raa utu ajeki k'jn k'k' do-jege tu k'cir gen jeegen baa se paac. ² Naajege paac se k'lee k'l'tujki g'k' kaam dēna. Anum debm jaay taad tujn ey se, debm bin se debm m'ec k' aasiñ gen k'k'bm k'k' r'na. ³ J'elki ken naajege jaay k'lee k'l't'alki aljam taar sendge tu se, taa k'l'tēddeki naade l'tookn taarjege, k' g'k'n k'l'jeki bo k'l'baandeki sum. ⁴ J'elki markabge se, kengen magal magal se kic bo, k' naka kalan maak ki k'k' bini. K' ken kuulu jaay k' mak' se deebo doñ ki aan k'k' di kic bo, ute nakn k'k' se sum bo, debm toodñ se, baan g'k' ken naañ maakin jen ro ki. ⁵ R'k' kic naañ tec bini. Ey num maakn daa ro ki se naañ bo baata, nabo k'k' se taad taargen magal magala. Aak-ki naal poodn k'k' se jaay k'k'ga se, k'k'n maakn kaaga ute magalin se paac. ⁶ R'k' se naañ tec aan k'k' poodo k' taargen ing kus paac teeco ro ki. Naañ kic bo maakn rojege tu, k' tujjeki rojege paac paac. Kingje-gen iñ g'k'n ken k'l'toojjeke bini j'l'anki kooy maak ki se, r'k'jege se aan k'k' poodn k' g'k' ken iñ g'k'n g'k'n *Bubm sitange tun poodn ken dubarin k'k' nañ eyo. ⁷ J'elki, debkilimi se napar daagen maakn kaag ki, yeelge, kuurge k' kenjgen maakn maane ki paac se, naañ bo debm ken k' k'k' dode ki k' tēdde naade tookn taarin. ⁸ Num k'k' jaay debm k' añ kaasn k'k'bm k'k' se, g'k'. Naañ se ing kaam kalan eyo k' naañ dooc te naa † ken k'k' jeege. ⁹ Ute k'k' se bo, naaje k'l't'alki Bubjege Raa naañ ken Meljege. Ter ute k'k' se sum bo, naaje k'l'naamki jikilimgen ken Raa aaldeno tecin tece. ¹⁰ Ute taar kalan ese sum bo k'l'j'k' booro jeege tu k' k'l'naamki jeege kici. Ken deer num, genaamge, k'l'j'nte l'tēdki bini. ¹¹ Maan maakn bud ken kalan jaay j'l'k' ken ing king kaata ute ken jiga se, g'k'. ¹² Genaamge, k'k' se k'k' koojn lemun eyo. K' papay se k'k' koojn goyab eyo. K' gen budn maane se kic bo bin sum. Maakn budn ken maanin ing king kaata se, k'k' ni maan jiga se, g'k'.

Jeel-taar ken iñ g'k'n Raa ki ute gen jikilimge

¹³ Maakse ki se, nañ bo m'eteke k' jeel-taara se? Debm jeel-taar se, k' l'taad jeege tu ute kingina maakn nakge tun naañ tēd paac se k'k' r'k' urlu k' k'l'tēdñ ute jeel-taara. ¹⁴ Num ken naase jaay k'k' maak-kilimi k' ni-ki ro naapge tu se k' ter l'saapki bo do naase malinge tu sum se, k'nten k'l't'alki rose k' taar m'et ki se, k'nte l'tujnki ute taar-k'k'bsēge. ¹⁵ Num jeel-taar bin se iñ g'k'n Raa ki eyo; kese jeel-taar ken iñ g'k' do naañ ki ara sum. Naañ se jeel-taar gen jikilimge k' naañ se iñ g'k'n g'k'n *Bubm sitange tu. ¹⁶ Taa g'k'n jaay jeege k' maak-kilimi ey l' ni ro naapge tu se, g'k'n ese jeege tēd nakge paac ute doobin eyo k' tēd nakgen paac jig eyo. ¹⁷ Num gan jeel-taar iñ g'k'n Raa ki se, deet se

† Naa se bo, saam sum.

naañ se *salal, naañ baano ute k'k' daan jeege tu, tēdden jeege k' rode urlu, dode m'ng eyo, ēj do jeege tu, daayum tēd nakgen jiga, b'ēr nam eyo, naañ tēd jeege taad taar maakde ki. ¹⁸ Debm jaay je k'k' se, naañ noog jeegen kuuy taa king ute k'k' kici. Debm bin se nakn naañ k'k' se nakn ken ute doobin doobin aan k'k' debm k'k'ga maakn g'k'n num k' b'ēñ se.

Jeegen je nijim *dunia
(1Pr 5.5-9)

4 Ken olsen jaay tēdki d'ek' k' mooyki ute naapa tap bo ne di? K'ese nakn daa rose jese bo olsen l'tēdki nakgen ese. ² Ken naase l'jeki dim jaay k'k' te ey se, olsen naase l't'alki jeege. Naase l'd'k' nakgen ken naase k'k' eyo jaay k'k' te ey se. Naase l'mooyki te naapa k' l't'ndki naapa. Ken naase jaay l'jeki naka k' k'k' te ey se, taa naase l't'ndkiro te m'etn *Raa eyo. ³ Naase l't'ndki meta jaay k'k' te ey se, taa naase l't'ndki te meta jig eyo. Naase k'k' saapm jig eyo k' ken k'k'iga kic bo, añki kutn gen nijim daa rose c'ēr sum. ⁴ Naase se, jeegen maakse kalan do Raa ki eyo! Naase l'jeelki jeegen jaay je nijim dunia paac se tēdga jee k'k' Raage. K' debm je nijim dunia se, naañ se tēdn debm k'k' Raa. ⁵ K'nten l'saapki k'k' taar Kitapm taad se c'ēr, ken taad k'k': Raa jaay ēd'eki *Nirl Salal se, taa naajege se k'l'tēdkiga jee naañge k' naañ je k' j'laki king ute Nirl naañ se sum.

⁶ Anum Raa se, b'ē naañ tēd'eki se cir nakge paac. Taa naañ se bo, Kitap deek k'k':
Jeegen jaay magal rode naanin ki se Raa tookden eyo

Num jeegen jaay k'k' rode baat naanin ki se, naañ tēdden b'ēñ ††.

⁷ Taa naañ se bo, naase l'took uunki taar Raa k' l'daar-ki k'k' naan *Bubm sitange tu k' naañ k'aan naatn k'k' rose ki. ⁸ l'Baakiro k'k' c'ēs Raa ki k' naañ kic a'ē baa k'k' c'ēsse ki. l'Tug l'daapki jisege naasen jee tēdn *kusiñge se. K'k' kusin ken maakse ki, naasen maaksege di di se. ⁹ K'k'ki maakse l'tuju taa kusin ken naase l'tēdki. l'K'k'ki mak'k' k' eemki k'k', k'kooy koogse se utu l'del keeme, k' maak-raapse se utu l'del maak-tuju. ¹⁰ K'k'ki rose baata naan Meljege tu, k' naañ bo debm asen kuun rose raan.

K'nten k'jn k'k' do genaai ki

¹¹ Genaamge, k'nte k'k'ki naapa. Taa debm jaay taad taargen ing kus bo ro genaai ki ey l' k'jn k'k' doñ ki se, kese aan k'k' naañ taad taargen ing kus bo ro *Ko Taar ken gen Labar Jiga se. Bin se naañ took ing do ki eyo, num naañ taad taargen ing kus bo ro Ko Taar ken gen Labar Jiga ki sum. ¹² Raa se naañ kalin ki sum bo debm k'ēd Ko Taar jeege tu, k' naañ kalin ki sum bo debm l'k'jn k'k' do jeege tu. K' naañ sum bo debm aaj jeege ey l' ken utde. Num naai se, nañ kaca jaay bo l'k'jn k'k' do naapi ki se?

†† Aak KKT 3.34.

Pier deete

Kupm metn taar taadjeki doobm gen dooy maktub Pier ken deet deet

Maktubm ken Pier raano jee al-Masige tun deet deetn ara se, naan raanin jee al-Masige tun taa naan kaam mii taa naan Turki ken borse. Naade ting aan gck cekge taa naade se jee al-Masige (kon 1.1; 2.11). Naade se jeege aalde maak ki eyo ck ckd uunde. Naade se k'lee k'tokde minddege ute taargen met ki eyo ck gctn metinge se k'dabarde kici. Pier raanden maktubm se taa aden noog do kaal maakde ki ck do kond dode ken naade cknd do al-Masi ki. Naan edden kaay kaama taa k'king aan gck jee ken Raa beer ckckdenga tedga jee naange se. Pier raanden maktubm deet ara se, jee al-Masigen tun teeco maakn jeege tun ck doobm raage dena. Borse naade se tedga jee kiji ck uun doobm bubdege eyo ck kingde kic tec aan jee ken naade ing daande ki se eyo (kon 1.13–2.4). Naade se tedga jee Raage (kon 2.4-10). Naade se aasin gen serkn nakn ckckn ute dubar ken aan dode ki se. Anum ken tedden jaay naade aasin se, taa naade ckndga dode do al-Masi ki (kon 1.3, 13, 21; 3.15).

Pier raan ol ckckin jee Raage tu

1 Ken ara maam m'Pier, ken *debm kaan naabm Isa al-Masi bo m'raansen maktubm se, naase ken *Raa beer ckcksenoga ckckd ck ingki aan gck cekge ck wckkkiga maakn naange tun Pck ki, Galat ki, Kapados ki, Azi ki ck Bitini ki se. ² Naase se Raa Bubu beer ckcksenoga ckckd do ckckin, kaad ken naan uuno doa aan gck ken naan maakin jen ro ki. Ck ute *Nirl Salal se, naan tedsenga l'tedkiga jee naange gen tookn taar Isa *al-Masi taa naan asen tugn daapm ute moosin. Ck Raa asen tedn beer ck asen kedn lapin se te maraadin.

K'ckckmki Raa ken aaj jeege

³ K'ckckmki Raa, naan Bubm Meljege Isa *al-Masi! Naan se eejeki dojege tu ck oojjenkiga koojn kiji ute doobm Isan ken naan durino daan yoge tu se. Taa naan se bo, daayum naajege k'j'ckckki dojege gen ckck kaaja, ⁴ ck j'aakki kaama gen nakgen beer beer ken Raa utu ckckckin jeenge tu maakn raa ki. Ck nakgen beer beer ese se, tuj eyo, ruum eyo ck ck ted koono eyo. ⁵ Taa kaal maaksen naase aalki do Raa ki se, Raa mala asen ckckbm te ckckckin bini bii ken kaam ckckck; bii ken se, naan asen taadn tal ck naan aajsega.

⁶ Taa kaajn naase ckki se, naase l'maakse raap sakan. Ck ken napar dubargen aan dose ki se jaay asen kedn maak-tuju kic bo, ckck sum bo dubargen se utu l'deele. ⁷ Daab se naan ckck tuju, ute naan se kic bo ckckckin poodn jaay ted daabm mec. Kaal maakse kic Raa tedin tec bini, taa kaal maaksen do Raa ki se, naan cir daab. Aan ckck daab k'j'ckckckin poodn jaay ted daabm mec se, kaal maakjege kic bo ute dubargen aan dojege tu se, ute naan se jaay bo kaal maakjegen do Raa ki se

l'tedn ckckck ck j'ansin kaakn jeele. Taa naan se bo, bii ken Isa al-Masi ade baa se, Raa utu asen ckckck, asen *nooko ck asen magala. ⁸ Ey num Isa se, naase aackin ki te eyo nabo naase l'jenki. Borse kic naase aackin ki te eyo, nabo naase aalki maakse don ki. Ute naan se kic bo, naase maakse raap sakan don ki ck maak-raapm naase se maak-raapm taad eyo. ⁹ Taa naase l'jeelki, ute kaal maaksen naase aalki don ki se bo, naase utu aki kaajn kosege.

¹⁰ Kaajn ese se, jee taad taar teeco taar Raa ki do ckckin se, jedoga metin den aak eyo. Naade taadoga jeege tu taa beer ken Raa taadoga taada ck utu asesin ted se. ¹¹ Nirl al-Masi ken maakde ki se, taadden ck al-Masi se utu l'dabara jaay bo utu l'ckck nooko. Taa naan se bo, jee taad taar teeco taar Raa ki jedo metin ck jedo jeel kaadn ken nakgen se tap bo utu l'deel ck di. ¹² Anum taar ken Raa taado jee taad taar teeco taar Raa ki do ckckin se, taar se taad te naade eyo num taad te naase. Borse jee taad Labar Jigan gen Isa al-Masi ute *Nirl Salal ken Raa ckckin maakn raa ki baado taadsen metn taar se mala naase ki kici. Ck taar se, *ckckck Raage kic bo, je doobm l'jeel ckck metin.

'King aak beer naan Raa ki

(1Tes 5.8-9; Tit 2.11-14)

¹³ Ken bin num, l'daapki rose gen tedn naaba, ingki do metekse ki ck aakki kaama do beer ken Isa *al-Masi baadoga num utu asen ted se. ¹⁴ Tookki taar Bubse Raa ck ckck l'tedki nakn ken daa rose bo jea aan gck kaad ken naase utu l'jeelki te Raa ey ckck se. ¹⁵ Aan gck Raa ken danse naan debm *salal se, naase kic maakn kingse ki se, l'tedki jeegen salal kici; ¹⁶ taa Kitap se taadga taad ck: «l'tedki jeegen salal taa maam se m'debm salal.»

17 Raa ken naase 'danjinki Bubse se, naan bo ken aak jeege paac aas kaasa ַכּ naַnא kic naan jini ַכּכּכּ te ken met ki do nakge tun naan lee tef se. Bin num, kaad ken naase utu 'tingki ting do naan ki se, Raa se 'beer-inki. 18 Ute kingesen aan ַכּכּ gen bubsegen do doki se ַכּ aay eyo. Taa naan se 'jeelki, Raa se dugsega dose ute zo ַכּכּ. Naan dugse dose se, ute nakgen aan ַכּכּ daab ute pudda eyo taa naade se utu 'taju; 19 num gan naan dugseno dose ute moosn al-Masi, aan ַכּכּ *Goon Baatn sal sal ken ַכּ tuju roj ki eyo jaay ed roj *serke se. 20 Naan se Raa bo beer ַכּכּכּכּ taa kaajj jeege, kaad ken naan utu aalo te duni ey bork. ַכּכּ naan baado maakj biige tun kaam ַכּכּכּכּ taa naase. 21 Ute doobm al-Masi se bo, naase aalki maakse do Raa ken durino daan yoge tu ַכּכּ *nookin se. Ute naan se bo, naase aalki maakse ַכּכּ ַכּכּki dose do Raa ki.

Okki maak-jea do naapge tu

22 Taa naase 'tookkiga do taar ken met ki se, naase 'tedkiga jeege *salal. Ken bin num 'jeki naapa aan ַכּכּ genaage. Okki naapa ַכּכּכּ ַכּכּ 'jeki naapa ute maakj kala. 23 Taar Raa se, naan aan ַכּכּ kupm ken ruum eyo ַכּ tuj eyo, num naan ting gen daayum daayum ַכּ ute taar Raa aan ַכּכּ kupu se, naan ַכּlsen j'oojsenga kooj kiji. 24 Taa Kitap taadga taad ַכּכּ:

Jikilimge paac aan ַכּכּ mu zere
 ַכּכּ *kaakj beede le aan ַכּכּ ַכּכּכּ kaaga .*
Ken kaadin aanga se, mu se 'tuutu ַכּכּ ַכּכּכּ le 'sia .
 25 *Num gan taar Raa se, naan ting gen daayum . †*
 ַכּכּ taar se bo, Labar Jigan gen Isa *al-Masi ken k'baado k'taadsesin se.

2 Taa naan se, ַכּכּte 'tedki *kusina, ַכּכּte 'kaanji jeege dala, ַכּכּte 'tedki rose aan ַכּכּ jee ken taad taar met ki te naapa, ַכּכּte 'tedki maak-kilimi te naapa ַכּכּ ַכּכּte 'k'akki naapa. 2 Aan ַכּכּ gaangen k'taacege je si ken dege den se, naase kic taar *Raa ken *salal se 'ljenki den bin kici. Ute naan se naase aki teepe ַכּ utu aki ַכּכּ kaaja. 3 Deere, bee Meljege se le, naase 'naam ַכּkinkiga jiga.

Raa bo beer ַכּכּכּseno taa aki tedn jee naange
(Ep 2.20-22; Mt 21.42-44; Rm 9.24-33)

4 'Baakiro ַכּכּtn Meljege tu Isa ki, naan bo ko ken ed kaaja. Naan bo ko ken jikilimge ַכּכּ undina, nabo Meljege Raa beer ַכּכּכּ ַכּכּ naan se bo ken aakin bee kaamin ki. 5 Naase kic aan ַכּכּ kogen ַכּכּ ַכּכּ kaaja, 'tookki ַכּכּki rose Raa an kijn bee ken Nirlin utu 'kingj maak ki se. ַכּכּ maakj bee ken se, naase aki tedn jee tedn serkgen *salal ַכּ ute doobm Isa *al-Masi se, naase ַכּki tedn *serkjen ken ַכּכּlin naan ki. 6 Anum 'booyki taar ken Raa taad maakj Kitap ki ken ַכּכּ:

Aakki! Maam m'beer m'ingja ko ken aak bee kaamum ki
 ַכּכּ *maam m'utu m'anj ַכּכּnd maakj geger ken Sion ki*
 ַכּכּ *naan bo ko ken utu 'gakj bea ken j'utu j'anj kijnin se .*

† Aak Eza 40.6-8.

Debm ken aal maakin do naan ki se, 'k'aj kend maakj ַכּכּכּki eyo †.

7 Naasen ken aalkiga kaal maakse don ki se, ko se jigsen aak eyo. Num gan jee ken baate kaal maakde don ki se, taar ken Kitap taad se aanga ַכּכּכּki ken ַכּכּ:

Ko ken jee kijn beege ַכּכּ undin naatn se ,
Naan bo ko mec ken cir kogen j'ijn bee se paac . ‡

8 ַכּכּ ַכּכּ kuu y kic Kitap taadga taad ַכּכּ:
Ko se bo ken ַכּכּk jeege
ַכּכּ kese bo lin ken tund jeege . †

Naade jaay ַכּכּk tooc se, taa naade baate kaal maakde do Taar Raa ki. Kese nakj ken Raa uunoga ku-un doa do doki se bo utu kaan dode ki.

9 Anum naase se, metjil jee ken Raa beer ַכּכּכּsenga ַכּכּכּ, naase se jee tedn serkjen gen gaaringe, naase se jee naange ַכּכּ naan bo debm ken dugsega dose. Naan dan ַכּכּseno maakj ַכּכּ ken ַכּכּכּ ַכּכּ baanseno maakj ַכּכּtin ken ַכּכּk jiga se, taa naase aki ַכּכּk Taar Raa se jeege tu, do nakge tun magal magal ken naan tedin se. 10 Do doki se naase jee Raage eyo, num borse se, naase 'tedkiga jee naange. Do doki se naan ejo te dose ki eyo, num borse se, naan ejsenga dose ki.

Ingi aan ַכּכּ king gen jee Raage daan jeege tun jeel Raa eyo
(Rm 13.1-8; Ep 6.5-8)

11 Jee maak-jemge, maam m'dejse, do naan ki ara se naase aan ַכּכּ mertge ַכּכּ aan ַכּכּ ַכּkge. Bin num ַכּכּte 'd'inkij nakj ken daa rose bo jea; bee, nakgen daa rose bo je se lee tef ַכּכּk ute kose. 12 Maakj jeege tun jeel Raa mal ey se, ingki aak bee naan Raa ki. ַכּכּ ken naade jaay baagga taad taargen ing kus rose ki aan ַכּכּ naase jee tef *kusin jeege tu kic bo, ute naabsen naase 'tedin jiga se, bii ken Raa ade baa se, jeege jeel Raa mal ey se, an *nooko.

13 'Sookki ַכּכּk tu taa Meljege Isa *al-Masi se, ַכּכּ 'sookki gaar tu taa naan bo debm do jeege tu paac, 14 'sookki magalge tun gaarge ַכּכּnd se. Naan ַכּכּnd se taa 'dabar jee ken lee tuj jeege tu ַכּכּ 'k'akki jee ken lee tef bee. 15 Taa Raa se, je naase aki tedn nakgen jiga jiga ַכּ bin bo jee derlgen jeel dim ey se, 'k'aj taar taad eyo. 16 Inj aalki dose sen aan ַכּכּ jee ken ַכּk ַכּk dose. Naase se ַכּkiga dose, nabo ַכּk dosen ַכּk se, ַכּכּten 'saapki ַכּk ַכּkiga doobo gen tedn kusina. Num gan naase se, ingki aan ַכּכּ jee tedn naabm Raage.

17 Jikilimge paac aaldeki maak ki, 'jeki genaasagen doobm Isa al-Masi ki, 'beerki Raa ki ַכּכּ 'sookki gaar tu.

Onki kingse se 'tecn aan ַכּכּ gen Isa

18 Naase jeege ken 'lee 'tedki naaba ַכּכּtn jeege tu se, 'booy uunki taar melsege. Ken aki booy taar melsege se, ַכּכּte 'booyki taar jee ken tedsen bee ַכּכּ jese sum eyo, num gan 'booy uunki taar melsegen kusin kusin se kici. 19 Ken k'dabarse cere se kic jaay naase aasinji se, taa taar Raa sum bo naase ַכּkij rose k'd-

†† Aak Eza 28.16. ‡ Aak KKR 118.22. †† Aak Eza 8.14.

abarse se; kəse bo nakŋ ken tɔɔl Raa ki. ²⁰ Ken 'təd *kusiŋ jaay k'dabari se, bɛɛŋ tap bo di? Anum ken 'təd-ki bɛɛ jaay ɔŋki rose k'dabarse se, kəse nakŋ jiga aak eyo naan Raa ki. ²¹ Raa danŋseno se taa naaŋ se, taa Isa *al-Masi se kic dabaroga taa naase ɔɔ naaŋ bo debm taadsen doobo taa naase kic aki kuun ɔɔɔɔtiŋa.

²² Naaŋ se təd te kusiŋ eyo ɔɔ bii kalaŋ tap bo təd te taar-kɔɔb eyo. †

²³ Ken k'naajin kic bo naaŋ tərɫ te taar inŋ kus nam ki eyo. K'dabariŋ kic bo, naaŋ təd te kusiŋ nam ki eyo. Num nakge paac naaŋ ɔŋin kaam ji debm ken utu 'kɔŋ bɔɔɔ te doobiŋ se do jeege tu. ²⁴ Ken Isa ooy do kaag ki se, naaŋ uun kusiŋjege doŋ ki taa ajeki gaan te kusiŋa ɔɔ j'aki king gen tɔdn nakgen te doobiŋa. ɔɔ ute dubar ken naaŋ ɔŋ se bo, ɛdʒeki kaaja. ²⁵ Do dɔkiŋ se naase aan gɔɔ baatgen iigga kiigi, num bɔrse se naase ɔɔ t'ɛrɫkiroga gɔtn debm gaam ki. Naaŋ bo debm bɔɔb kose.

'King mɛndge ute gaabge

(1Tim 2.9-15; Ep 5.22-33)

3 Naase mɛndge kic 'booy uunki taar gaabsege.

Bin bo gaabgen mɛtingen baate tookŋ taar *Raa se, 'kaakŋ king mɛnddegen jiga se, ken taadden te taar Raa ey kic bo, ɔɔ ken naade asen kaakŋ naase jaay inŋki te maakŋ kalaŋ, ɔɔ 'tookdeki taardege se, naade utu 'tookŋ kaal maakde do Raa ki. ³ ɔŋte 'jeki doobm tamar rosege taa aki kaakŋ bɛɛ naan jeege tu: aan gɔɔ napar kɔŋ dosege, ɔɔ napar tɔɔl kɔɔɔŋ daabsege ɔɔ ute tuusn kalsegen te roŋ se. ⁴ Num kaakŋ bɛɛ naase se, ɔŋin ki 'tɔdn maakse ki. Naase 'tɔdki jee bɛɛ ɔɔ jee dalul. Kəse bo nakŋ kaakŋ bɛɛ tuj eyo ɔɔ ken jiga naan Raa ki. ⁵ Bin bo mɛndgen do dɔkiŋ aalo maakde do Raa ki se, naade kingde tec bini; naade se tooko taar gaabdege. ⁶ Aakki Sara se tooko taar gaabiŋ *Abraam bini danŋin ɔɔ «meluma.» Naase kic 'tɔdkiga gaan Sarage ken naase jaay 'lee 'tɔdki bɛɛ ɔɔ 'beerki dim ki ey se.

⁷ Naase gaabge kic, maakŋ kingse ki se, aakki do mɛndsege tu jiga. Taa mɛndge se, naade tɔɔg aas te gaabge eyo. Maakŋ kingse ki se aaldeki maak ki. 'Jeelki, naade kic utu 'kɔŋ kaaja te naase tɛɛ. Ken naase jaay inŋki jiga bin num, dim asen gaasn gen tɔnd mɛtn Raa se gɔɔ.

King jiga ute naapa

(Rm 12.14-21; Mt 10.24-31)

⁸ Do taar tɔɔliŋ ki ara se, m'je m'asen taada: ɔŋki taarse 'kɔŋ mɛtn naapa, ɛɛjki do naapge tu, 'jeki naapa aan gɔɔ genaage, 'tɔdki bɛɛ te naapa ɔɔ ɔŋte magal-ki rose. ⁹ Jee tɔdsen *kusiŋ se, ɔŋte 'tɔrɫdeki kusiŋa ɔɔ jee naajse kic num ɔŋte naajdeki. Num 'tɔrɫdeki ɔɔki: «ɔŋ Raa asen tɔdn bɛɛŋa!» Taa naaŋ se bo Raa danŋseno; bin bo naase kic Raa asen tɔdn bɛɛŋa.

¹⁰ 'Booyki Kitap kic bo taadga taad ɔɔ:

Debm jaay je 'king te lapia ɔɔ te maak-raapo se, ɔŋte kɔɔdn nam ɔɔ ɔŋte taadn taar-kɔɔb.

† Aak Eza 53.9.

¹¹ *Debm bin se ŋ'kɔɔd doŋ ro kusiŋ ki, ŋ'tɔdn bɛɛ. N'laay kaamiŋ ŋ'je doobm ken king lapia te jeege.*

¹² *Raa se naaŋ aak do jeege tun təd nakge ute doobiŋa*

ɔɔ daayum naaŋ lee booy keemde.

Gar jee tɔdn nakŋ kusiŋ se, Raa te naade eyo. ††

¹³ Ken naase jaay 'jeki tɔdn bɛɛ jeege tu te maakse paac se, naŋa bo ken asen kɔŋ tɔdn kusiŋa. ¹⁴ ɔɔ bɛɛ naase 'tɔdki jaay jeege lee dabarse se, taa naaŋ se Raa utu asen tɔdn bɛɛŋa. ɔŋte 'beerki nam ki ɔɔ nirlse ɔŋte 'kaayse. ¹⁵ 'Jeeliŋki maakse ki *al-Masi sum bo Melse. ɔɔ daayum 'daapki rose, ken jeege bo tɔnd mɛtse, taa di naase ɔndki dose do al-Masi ki se, naase adeki kɔŋ taadn mɛtiŋa. ¹⁶ Nabo ken adeki tərɫ se 'taaddeki ute taar urlu, aaldeki maak ki ɔɔ 'tɔdkiŋki ute maakŋ kalaŋ. Taa kingŋsen jiga doobm al-Masi ki se, ken jeege jaay taadsen taargen inŋ kus rose ki kic bo, naade se ɔɔkɔŋ aden tɔɔkɔŋ. ¹⁷ Ken naase 'dabarki gen tɔdn bɛɛ aan gɔɔ ken Raa maakiŋ jen ro ki se, jiga cir ken 'tɔdki kusiŋ jaay bo k'dabarse se.

Isa tɔɔg cir nakge paac

¹⁸ Taa *al-Masi se, ooy jɛ-kalaŋ sum bo taa *kusiŋ jeege paac. Naaŋ ken tuj te dim ey se bo, ooy taa jee kusiŋge taa aden kɔɔl gɔtn Raa ki. Jeege tɔɔliŋa nabo *Nirl Salal duriŋo daan yoge tu. ¹⁹ Ute tɔɔgŋ Nirl Salal se, naaŋ baa taado taar Raa jeege tun ooyga kooy ken ting maakŋ dangay ki. ²⁰ Jee ooyga kooy ese se bo, jee do dɔkiŋ ken baate tooko taar Raa kaad ken Raa udden bia kaad ken Noe daap daap markabm magal se. Ken maane baado ɔɔ do naaŋa se, jeege marta ken endo maakŋ markab ki, naade se sum bo aaja. ²¹ Maan ɔɔ do naaŋa se, naaŋ aan gɔɔ maan ken *k'batizseno maak ki. ɔɔ maan se gen tugŋ yidikiŋ ro eyo, num gen tugŋ maaka. *Batɛm se jaay aajse se, taa Isa al-Masi ooy duroga daan yoge tu, ²² ɔɔ ook baaga maakŋ raa ki ɔɔ inŋga do ji daam Raa ki. ɔɔ bɔrse maakŋ raa ki se, sitange, maragge ute *kɔdn Raage paac kaam ji al-Masi.

ɔɔdki dose naatn ro *kusiŋ ki

4 Taa naaŋ se bo 'jeelki, *al-Masi baado do naaŋ ki se dabarga. Bin num naase kic 'daapki rose gen dabar aan gɔɔ naaŋ kici. ɔɔ debm jaay dabarga se, mɔɔktɔ 'kɔŋ kɔɔl doŋ maakŋ kusiŋ ki ey sum. ² Biisen ɔɔpm ken anki ting do naaŋ ki se, ɔŋte 'tɔdki nakŋ ken maakse bo jea, num 'tɔdki nakŋ ken tɔɔl *Raa ki. ³ Deere, maakŋ kingse ken do dɔkiŋ se, naase 'tɔdkiro nakgen jig ey dɛna aan gɔɔ jee jeel Raa mal eyo. Naase 'lee ɛskiro naapa, 'lee dɔŋkiro nakŋ jeege, 'lee aay oonkiro, 'lee 'jekiro kɔs bɛɛ salal, ɔŋkiga gɔtn kaaye le aay 'deelkiro te gɔtiŋa ɔɔ 'lee 'tɔdkiro maraggen Raa jede eyo paac paac. ⁴ Bɔrse jaay naase 'tɔdki aan gɔɔ naade ey se, naade aaksen se paac bo ɔkden taad eyo. Taa naaŋ se naade lee naajse. ⁵ Gar bii kalaŋ Raa ken utu 'kɔŋ bɔɔɔ do jeege tun ooyga kooyo ɔɔ do jeege

†† Aak KKR 34.13-17.

tun zεer se, utu 'tɔnd mεtde do nakde ken jig ey naade tεd se. ⁶Jee ooyga kooy do dɔkiŋ se kic bo, Isa baa taaddenoga Labar Jiga se kici. Taa naaŋ se bo, naade kic Raa ɔjɔdenga bɔɔɔ dode ki aan gɔɔ jikilimgen baa se paac. Bin se ute *Nirl Raa se, naade 'kɔŋ 'king an gɔɔ ken Raa jen ro ki.

Nanɔ nanɔ kic bo Raa εdiŋ naabiŋ naabiŋa

⁷Duni se ɔɔpɔga baata 'nanɔ. Taa naaŋ se ingki do mεtεkse ki ɔɔ 'daapki rose taa aki keem Raa. ⁸Ken cir paac paac se, 'jeki naapa ute maakŋ kalaŋ, taa ute maak-jese se, ken deba tεdi *kusiŋa an gɔɔ di kic bo aŋ kɔŋ tεdn kaldε. ⁹Jee ken baado gɔtse ki se, ɔkdeki jiga ɔɔ ɔŋte tεdɔeki bεs. ¹⁰'Jeelki nanɔ nanɔ kic bo Raa εdiŋga naabiŋ naabiŋa. Bin se 'noogki naapa, taa naase se 'tεdkiga jee tεdn naabm Raage gen tεdn naabgen paacŋ ken naaŋ εdsesiŋ se, ute dɔoobiŋa. ¹¹Debm jeel taadn taara se, ŋ'taad taar Raa jeege tu. ɔɔ debm Raa εdiŋga maak-je gen tεdn naaba jeege tu se, ŋ'tediŋ ute ɔɔɔŋ ken Raa εdiŋ se. Ute naaŋ se jaay bo, jeege paac 'tɔɔm Raa ute dɔoobm Isa *al-Masi. Naaŋ bo debm magala ɔɔ ɔɔɔɔ gen daayum daayum! *Amin.

Jee ken k'dabarde taa *al-Masi

¹²Jee maak-jemge, nakŋ ɔŋk jaay aanga dose ki se, ɔŋte kaakiŋki an gɔɔ nakŋ deel doa ɔɔ ɔksen taad eyo. Num aakiŋ an gɔɔ nakŋ ken lee an kaan do jeege tu tap. ¹³Num ken naase jaay 'dabarki taa al-Masi se, ɔŋki maakse 'raapo. Taa biin naaŋ ade baa maakŋ gaariŋ ki se, naase kic utu aki kɔŋ maak-raapm gen taad eyo. ¹⁴Ken k'naajse taa Isa al-Masi se, ɔŋki maakse 'raapo. Taa *Nirl Salal ken ɔk *nooko ken iioŋ gɔtŋ Raa se, 'tεdn ute naase. ¹⁵Anum maakse ki se, nam j'ɔŋte dabariŋ taa ɔɔɔ nam, taa boogo, taa tεdn *kusiŋa, ey lε taa ɔl dɔŋ maakŋ taar jeege tu. ¹⁶Num ken k'dabariŋ taa al-Masi se, ɔɔɔ ɔŋte ɔɔɔnabo nabo ŋ'tɔɔm Raa taa jeege danŋ naaŋ debm al-Masi.

¹⁷Kaad ken Raa an kɔŋ ɔɔɔ do jeege tu se, bɔrse aanga. ɔɔ ken Raa jaay 'baaŋ ɔŋk ɔɔɔ do jee naaŋge tu bo deet se, bin num jee ken jaay baate tookŋ kaal maakde do Labar Jigan gen Raa ki se, 'tεdn ɔɔ dɔo? ¹⁸Taa Kitap taad ɔɔ:

*Ken jee tεdn nakgen ute dɔoobiŋ kic bo, utu ɔŋk jaay 'kɔŋ kaaja se ,
num jee aal Raa maak ki eyo ute jee kusiŋge se tap bo k'tεdn rode j'ɔɔ dɔo ?*

¹⁹Bin bo, jee ken Raa je ɔɔ naade 'dabar se, j'laay kaamde k'tεd nakŋ bεε. Taa Raa ken tuj ɔrmiŋ ey se, naaŋ bo Mεl Kaalde ɔɔ j'ɔŋ rode kaam jina.

Pier dej naan jee Raage
(1Tim 3.1-7)

5 Bɔrse maam m'taad ute naan eglizgen utu maakse ki se. 'Booyki, maam kic naan *eglizge

† Aak KKT 11.31.

tun an gɔɔ naase se kici. Ken *al-Masi dabaro se, maam m'laakiŋoga te kaamuma ɔɔ bii ken naaŋ ade baa maakŋ *nookiŋ ki se, maam kic m'ɔk bεdε te naaŋ kici: ²Aakki do jee Raage tun ken *Raa εdsesiŋ kaam jise se, an gɔɔ debm gaam ken aak do baatiŋge tu se. Naabm se ɔŋte 'tεdiŋki an gɔɔ j'ɔlŋ taa ɔɔɔ, gaŋ 'tεdiŋki an gɔɔ ken Raa bo jea. ɔŋte 'tεdki gen jee maala, gaŋ 'tεdiŋki ute maakŋ kalaŋ. ³Jee Raage se, ɔŋte 'tεdɔeki taa ɔɔɔ, gaŋ ute kingse se, 'taadɔeki dɔobo taa naade kic king an gɔɔ naase kici. ⁴Ken naase jaay 'tεdki bin num, biin ken Debm Gaam Magal ade teecŋ pirsil se, naaŋ utu asen kεdn laan ɔɔɔ ken nookiŋ paac 'kɔŋ deel eyo.

⁵Gaan kɔdɔge naase kic, jee naan jee Raage se, 'booy uundeki taarde. 'Booyki m'asen taada: Maakŋ kingse ken ute naapa se, nanɔ nanɔ kic bo tεd roŋ ɔɔ baata, taa Kitap taadga taad ɔɔ:

*Jee magal rode se, Raa ute naade eyo .
Gaŋ naaŋ se tεdn bεεŋ do jeege tun tεd rode ɔɔ baata †.*

⁶Anum, ɔŋki rose kaam ji Raa ɔɔɔ ɔɔ 'tεdki rose ɔɔ baata jaay bo kaad ken Raa jen ro ki se, naaŋ asen kuu- un rose raan. ⁷Nakgen tεdsen jaay uunki nirlse ro ki se, ɔŋdeki paac kaam ji Raa. Taa Raa se, naaŋ bo debm ken lee aaksen dose ki.

⁸Bin num 'bɔɔbki rose, ɔɔ ingki zεεε, taa debm wɔɔɔyε, *Bubm sitange se, lee jese an gɔɔ tupiyu ken lee ɔɔɔ je daa ken 'kɔkɔ ɔɔɔ. ⁹Aayki kaamse, 'daarki ɔɔɔ ɔɔ aalki maakse do Raa ki. 'Jeelki do naaŋ ki ara paac se, genaasegen dɔoobm Isa al-Masi ki se utu dabar an gɔɔ naase kici. ¹⁰Nabo dubarse se, utu 'daar duuku. Taa Raa ken lee tεd bεεŋ jeege tu se, naaŋ bo debm danŋeno taa aki kend maakŋ gaariŋ ken gen daayum ken kaam ji al-Masi. Naaŋ asen tεdn naase aki tεdn jee ɔɔɔ ɔɔ jee mεcŋ ken aasiŋ do nakge tu paac.

¹¹Naaŋ bo debm ɔk ɔɔɔŋ gen daayum daayum! *Amin!

Pier taad nanɔ taariŋa ɔɔ tεdden ɔɔɔε
(1Tes 5.23-28)

¹²Silban bo noogum jaay maam m'raaŋ m'ɔlŋ maktubm duuk se. Maam m'jeeliŋ naaŋ se gena a ken tuj ɔrmiŋ eyo. Maam m'raansen se, m'je m'asen kεdn kaay kaama ɔɔ m'je m'asen taadn m'ɔk kεse bo bεε Raa mala mala. ɔɔ bεε ese se bo, naase se ɔkiŋki ɔɔɔ. ¹³Jee Raagen Babilon ‡ ken ara se, ken Raa bεε ɔɔɔdenoga an gɔɔ naase se, tεdsen ɔɔɔ. ɔɔ goon- um Mark kic bo tεdsen ɔɔɔ. ¹⁴'Tεdki ɔɔɔ te naapa ɔɔ 'baam 'tɔkki naapa ute maak-jea, aayki ciil naapge an gɔɔ gena naapge.

Naasen paacŋ ken 'dɔoobm *al-Masi ki se, ŋ ɔɔɔ Raa 'king ute naase.

†† Aak KKT 3.34. ‡ Babilon je taad ute geger *Rɔm ki.

Pier gen k-dige

Kupm metn taar taadjeki doobm gen dooy maktubm Pier gen k-dige

Maktubm se, Pier raan jee al-Masige tun gɔɔ baa se paac. Ko taar ken naan je taada se, naan iin ro jeege tun lee dooy jeege ute taar Raa met ki eyo. Ɔɔ jee se goon tɛnddoga maakɛ eglizge tu. Taar ken naade dooy jeege se, je taa jeege king tɛdn nakɛ ken maakde jen ro ki. Pier deekden Ɔɔ jee se se j'ɔɔte tookɛ taarde Ɔɔ k'je doobm jeel mala mala ken Raa ɛd jeege tu Ɔɔ k'dɔɔɔɔ ute Isa al-Masi Ɔɔ taargen jee ingo te Isa jaay booyo Ɔɔ nakɛ naade aako jaay lee dooydeno paac se j'ing do ki.

Pier raan ɔɔ Ɔɔɔ jee Raage tu

1 Kɛse maam Simon Pier, maam ken m'debm tɛdn naabm Isa *al-Masi Ɔɔ m'debm kaan naabin se bo, m'raansen maktubm ara se, naase jeege tun ken took aalkiga maakse jiga do al-Masi ki aan Ɔɔ naaje se kici, ute nakgen ken Raajege Ɔɔ Mɛl Kaajege Isa al-Masi tɛdin ute doobin se. ² Ute jeel ken naase l'jeelki *Raa ute Mɛljege Isa al-Masi se, ɔɔ Raa asen tɛdn bɛɛ Ɔɔ asen kɛdn lapia ute maraadinɛ.

Aayki kaamse l'ɛdki jee Raagen jiga

(Tit 2.11-14; Plp 1.9-11, 3.8-14)

³ Taa ute ɔɔɔɔ Raa se naan ɛdjekiga nakgen jiga ken ajeki kaasn gen tingi Ɔɔ gen kɔɔɔ taarin Ɔɔɔɔ. Naan tɛd-jekiga k'ljeelkiga debm danjekiro taa j'laki kend maakɛ *nookin ki mala Ɔɔ j'laki kɔɔ bɛɛ naan ken jiga cir paac se. ⁴ Ute nakgen se bo nakgen jig aak eyo ken do dɔɔɔ Raa taadjekiro Ɔɔ ajeki kɛd se, naan ɛdjesinɔɔkiga. Bin bo ute nakgen naase ɔɔɔɔkiga se asen tɛdn naase aki kaan kɔɔ ro nakge tun jig ey ken jee jeel Raa mal eyo, lee dɔɔ se Ɔɔ naase aki king tec aan Ɔɔ king gen Raa.

⁵ Taa naan se aayki kaamse l'ziidki do kaal maakse ki se, king ken aak bɛɛ naan jeege tu, Ɔɔ do king ken aak bɛɛ naan jeege tu se, l'ziidinɔɔki jeel Raa, ⁶ Ɔɔ do jeel Raa ki se, l'ziidinɔɔki bɔɔɔ kɔɔ ro jiga Ɔɔ do bɔɔɔ kɔɔ ro ken jiga se, l'ziidinɔɔki ɔɔɔɔ maaka Ɔɔ do ɔɔɔɔ maak ki se, l'ziidinɔɔki kɔɔɔ taar Raa ɔɔɔɔ, ⁷ Ɔɔ do kɔɔɔ taar Raa ken ɔɔɔ se, l'ziidinɔɔki kɔɔɔ naapm ɔɔɔ Ɔɔ do kɔɔɔ naap ken ɔɔɔ se, l'ziidinɔɔki maak-jea kici. ⁸ Ken napar nakgen se jaay naase ɔɔki ute maraadin se, naase aki kɔɔ tɛdn nakgen jiga aki baa ute naan se. Bin jaay naase aki jeel kɔɔɔ Mɛljege Isa *al-Masi se jiga. ⁹ Num gan debm ken tɛdn nakgen ese ey se, naan se aan Ɔɔ debm kaam-ɔɔɔɔ ken ɔɔ aak ɔɔ Ɔɔɔ jig eyo. Ey num Raa se, *kusinɔɔ do dɔɔɔ se naan ɔɔɔɔɔɔɔɔ, nabo naan se, diriginɔɔɔ naa-ta.

¹⁰ Taa naan se bo genaamge, aayki kaamse daala l'dɔɔɔki maakse do Raa ken danjeno Ɔɔ bɛɛɛ ɔɔɔɔɔ se. Ken naase jaay l'ɛdki bin num, mɔɔɔɔ naase aki kɔɔ kooɔɔ doobm Raa ki eyo. ¹¹ Deere bin bo, Raa asen kɔɔɔɔ taa doobm toodɔɔ wan gen maakɛ gaar daayum gen Mɛljege Ɔɔ Debm Kaajege Isa al-Masi se Ɔɔ naase aki kend maak ki.

Taar Raa ken k'dooyse se ɔɔɔɔɔ jiga

¹² Taa naan se bo daayum m'asen lee taadɔɔ dɔɔɔ daala metn taargen se, ey num taargen se naase l'jeeldekiga Ɔɔ bɔɔɔ kic bo utu ingki jiga do taarge tun ken met ki ken k'dooyse se. ¹³ Deere, kaad ken maam m'utu m'ing zɛɛ se, m'je daayum taargen se m'asen lee taadɔɔ dɔɔɔ. ¹⁴ Maam se m'jeele ɔɔɔɔ baa-ta m'kooyo taa Mɛljege Isa *al-Masi se taadumga taada. ¹⁵ Bin se bo maam m'aay kaamum m'taadsen taargen se, taa ken maam m'ooyga kic bo, daayum naase aki kɔɔ dirigin taargen se eyo.

Naaje j'lakkiga ɔɔɔɔɔ Isa al-Masi se ute kaamje

¹⁶ Taa naaje se k'taadsenoga Ɔɔɔɔ Isa *al-Masi se utu ade baa ute ɔɔɔɔɔ Ɔɔ taargen naaje k'taadseno se tec aan Ɔɔ taargen ken jikilimge lee tɛɛɛ ute daan dodege bo taad se eyo. Num gan naaje se j'lako *nookin ute kaamje mala. ¹⁷ Kaad ken jaay Raa Bubu nookinɔɔ Ɔɔ magalin se, naan ken se naaje mala j'utu. Naaje k'lbooyo taargen Raa ken magal cir nakge paac ken taadin Ɔɔ: «Naan se Goonuma, Goon maak-jema Ɔɔ naan ɔɔɔɔɔ jaay maam m'bɛɛɛ m'ɔɔɔɔɔ.» ¹⁸ Kaad ken se naaje kic bo j'utu te naan do ko ken *salal ese Ɔɔ taar ken Raa taado maakɛ raa ki se, naaje mala kic bo k'lbooyinoga ute bije. ¹⁹ Do naan ki se tɛɛ naajege j'lakki taar jee gen taad taar teeco taar Raa ki. Ɔɔ taar naadege se taar mɛɛ Ɔɔ ken naase jaay ing udki bi do ki se, taar se met ki. Taa taar naadege se tec aan Ɔɔ ɔɔɔɔɔ ken ing wɔɔɔ gɔɔɔ ken ɔɔɔ ɔɔɔ bini ɔɔɔ kiipi Ɔɔ

k-dijn, ken k'danjn bebele se, ade kooko ƿ asen ƿƿƿƿ maakse †.

²⁰ Deet deet se taargen se ljeeldeki jiga: taargen jee taad taar teeco taar Raa ki do dɔkiŋ raanjiŋo maakŋ Ki-tap ki se, taargen se naade uun dodege tu sum bo taad eyo. ²¹ Num taargen jaay jee taad taar teeco taar Raa ki do dɔkiŋ taado se, iŋo maakŋ maak-saapm jikil-imge tu eyo. Gaŋ taargen se Nirl Salal bo oldeno naade taado ƿ taargen naade taado se, iŋo gɔtn Raa ki.

Jee tɛd rode aan ƿƿ jee dooy jeege ute taar mɛt ki
(Jud 3-16; 2Tim 3.1-9)

2 Do dɔkiŋ se jeegen tɛd rode aan ƿƿ jee taad taar teeco taar *Raa ki tiŋgo daan gaan *Israelge tu; bin bo jee ken tɛd rode aan ƿƿ jee dooy jeege ute taar Raa mɛt ki se, goon tɛnddoga maakse ki ƿ naade dooy jeege do taarge tun ken tuj jeege. Jeegen se Mɛlde Isa *al-Masi ken dugdeno dode maakŋ *kusiŋ ki se kic bo, naade l'baatiŋa. ƿ taa nakgen naade tɛd se utu ano naar baa ute nakŋ ƿƿ ken aden kutu. ² ƿ jeege dɛna utu kuun doobm naaden ken lee ɛs naapa rɛŋ rɛŋ se, taa naade se, jeege taadn taargen iŋg kusu ro doobm taar ken mɛt ki se. ³ Naade se jee tamage ƿ utu asen lee kaŋ dala ute taar nijimdege se taa ƿƿ dim gɔtse ki. Taa naade se do dɔkiŋ tap bo Raa taadoga taad gen ƿƿ ƿƿ dode ki ƿ nakŋ ƿƿ utu naar kooɔ dode ki.

⁴ Num gaŋ *kɔdn Raagen do dɔkiŋ jaay tujo Raa ki ƿ Raa ƿƿ dɔno te eyo, num ƿƿ ƿƿ dɔno maakŋ ƿƿ ken jɛrl zuzu ƿƿ ƿ se, naaŋ utu ƿƿ dɔno gɔt ken ese bini l'kaan bii ken naaŋ an ƿƿ dɔno do jeege tu paac. ⁵ Do naaŋ do dɔkiŋ se kic bo Raa ƿƿ te eyo, num gaŋ naaŋ baano ute maane ƿƿ dɔno jeegen ken aal Raa maak ki ey paac se. ƿƿ Noe ken taad jeege tu ƿ k'lɛdn nakgen te doobiŋa, gɔtn se naaŋ ute jeegen ku-uy cili sum bo aaja. ⁶ Tɛr jeegen maakŋ gɛgɛr ken Sɔɔm ute ken Gɔmɔr ki se kic Raa ƿƿ utdɛno kap ute poodo ƿƿ ƿƿ burku bo tood sum. Naaŋ tɛd bin se je taadn jeege tun aal Raa maak ki ey se, naaŋ utu aden tɛdn bin kici. ⁷ Kaad ken se bo Lɔt, naaŋ debm daan ki, Raa ƿƿ teecɔsiŋ naatn kaliŋ ki, taa naaŋ aak kiŋgden jig eyo ute ken naade lee ɛs naapa rɛŋ rɛŋ se, tujjŋ maakiŋa. ⁸ Lɔt debm daan ki se tiŋg daan jeege tun ese se. Daayum gɔtɔ iipga bo naaŋ booyo ƿ aak nakdegen jig ey ken naade lee tɛd se. Naaŋ ken saap nakgen ute doobiŋ se ken naaŋ aak nakdegen jig ey ken naade lee tɛd se, tujjŋ maakiŋa. ⁹ Ken bin num Mɛl-jege Raa se jee ƿ taariŋ ƿƿ se, naaŋ jeel doobm aden ƿƿ dɔno dode do nak ken ƿƿ ken aan dode ki ƿ jee aal Raa maak ki ey se lɛ, naaŋ utu ƿƿ dɔno taa ade dabara bii ken naaŋ utu ƿƿ dɔno do jeege tu se. ¹⁰ Ken tap se, Raa utu ade dabara jee ken tɛd nakŋ daa rodege bo je se. Jee se je bo tɛdn nakgen aak kusu ƿ Mɛljege Raa se lɛ, naade aaliŋ maak ki eyo. Jee se, naade ƿƿ do do naade maliŋge tu sum ƿ magal rode ƿ kɔdn Raagen ute nookdege se kic bo, naade se beerden eyo, naa-je. ¹¹ Anum kɔdn Raage ute naapa se kic bo ƿ ƿ tɔk te

† K-dijn Bebele se taad ute al-Masi. Aak Apok 22.16.

mind naapge ƿ naaj te naapa naan Mɛljege tu eyo. Ey num kɔdn Raage se naade se magala ƿƿ ƿƿ cir jee se.

¹² Gaŋ jee ese se naaj nakgen naade paac jeel mɛtiŋ eyo. Naade ƿƿ maak-saap eyo tec aan ƿƿ daagen maakŋ kaag ki ken jɔŋga bo k'lɔkɔ sum se. Deere, naade se utu kooy aan ƿƿ daagen maakŋ kaag ki se.

¹³ Naade se Raa utu aden dabara aan ƿƿ ken naade lee dabar jeege se. Naade se daayum tɛd nakŋ daa rode bo jea ƿ lee tɛdiŋ ute kaam kaada. Ken naase iŋg ƿƿ kɔs kalaŋ ƿƿ ki ute naade se, naade iŋg tɛdn nakŋ ƿƿ ute nakgen gen tɛd eyo ƿ ken naade iŋg dɛrlse ute taar-ƿƿ dɛge se, maakde raap aak eyo.

¹⁴ Naade se ken aakga mɛnd jeege bo dɔno je anden toodo ƿ naade se ƿ dɔno bo gen tɛd kusiŋa sum. ƿƿ jee ken ƿ dɔno maakde kaam kalaŋ ey se naade dɛrlde, daayum naade aak nakŋ jeege se dɔno ƿ jee se Raa naamdenga naama. ¹⁵ Doobm Raa bɛɛ se, naade rɛŋ-ge naatn ƿ naade se iigga ƿ uunga doobm Balaam goon Bɛor ††. Naaŋ bo debm ken ƿ roŋ k'lɛrliŋ ute gurs gen tɛdn nakŋ ken ute doobiŋ ey se. ¹⁶ Gɔtn se Raa uuniŋ kaamiŋa ute goon buuru taa Balaam took te taariŋ eyo. l'jeelki, buuru se taad taar eyo, num gaŋ, bii ken se, buuru taadiŋ aan ƿƿ debkilimi. Naaŋ gaas doobo debm taad taar teeco taar Raa ki taa nakŋ dɛrl-ge bin se, naaŋ aŋ l'tɛd eyo.

¹⁷ Jee tɛd rode aan ƿƿ jee dooy jeege ute taar Raa mɛt ki se, naade tec aan ƿƿ kenj ken maaniŋ ookga kooko, ƿ tec aan ƿƿ gapargen kuul ƿ makɔkɔ ƿƿ dɔno jaay ƿ eed maan ey se kici. ƿ naade se Raa daapdenga gɔtn kiŋgde se ilim dib. ¹⁸ Taa naade se taad taargen deel dode ƿ taargen naade taad se, taargen rɛŋ rɛŋ. Ute taardegen se bo jeegen ken utu ƿ ƿ dɔno doobm jig eyo ƿ took taar Raa se naade dɛrlde ute nakŋ ken daa ro debkilimi je se. ¹⁹ Naade taad jeege tun se ƿ ƿ dɔno dodege, nabo naade kic bo bul nakgen naade lee tɛd jaay utu aden kut se. Taa debm jaay nakŋ cirga dɔn se naaŋ tɛdga buliŋa. ²⁰ Ken mɛtn-jiki jeegen jaay jeelga jeel Mɛljege ƿ Debm Kaaj-jege, Isa al-Masi ƿ ƿ nakgen do *duni ki ken lee tuj jeege doobm Raa ki se, ken naade jaay ƿ terloga ro nakge tun jig ey se, ƿ baagga tɛdn nakgen se num, nakgen naade dɔno se aden tɛdn naade l'tɛdn bulu daala. Bin se kiŋg naade se l'tɛdn aak kus cir ken deete. ²¹ Doobm ken ƿ deba tɛd naka ute doobiŋ se jaay naade jeeliŋ te ey kic bo bɛɛ cir ken naade jeel doobm se jaay bo tɛrl naaga do taarge tun ken Raa taaddeno ƿ k'lɛd se. ²² Nakŋ jee se jaay tɛd se, je ajeki taadn ƿ kaŋ kaa taar se mɛt ki ken taad ƿƿ: *Bisi jaay tɔkɔ tɔlga num tɛrl baado ƿ tɔkɔ tɔlŋ se daala*. † ƿ ken kuuy taad ƿƿ: «Kiŋzir jaay k'l'roogiŋa se ƿ tɛrl baa end maakŋ ƿrb ki gɔtiŋ ki.»

Mɛljege utu ade tɛrlɛ

(Mt 24.37-38; 2Tɛs 1.7-10; Jud 17-23)

3 Naase mɛdn ƿƿ maakumge, kese maktubm ken maam m'raansɛn gen k-dige. Maakŋ maktubge tun di ken maam m'raansɛn se maam m'taad

†† Aak Nmb 22.5. ‡ Aak KKT 26.11.

m'dɔɔlsen mɛtn taargen naase l'jeelɪŋkiga jeele, taa taargen se asen kɔl naase aki l'saapm do ki jiga.

² l'Saapki do taarge tun do dɔkiŋ ken jee taad taar teeco taar *Raa ki ken *salal taado ɔɔ l'saapki do nakŋ ken Meljege ɔɔ Debm Kaajjege ute jee kaan naabiŋge ken taado ɔɔ j'lanŋki tɛd se kici. ³ Deet deet se, l'jeelki, bi-igen kaam mɔɔtn se, jeegen jee kaakŋ mɛtn jeege se utu ade baao ɔɔ naade se lɛ tɛdn nakŋ daa rodege bo jea. ⁴ Naade utu l'taadn ɔɔ: «Taar ken naan taado ade baa se tap bo l'tɛdn nuŋ ki? Ey num do dɔkiŋ gɔtn bug-jege ooy sum se, bɔrse kic nakge paac utu ing gɔtde ki aan ɔɔ ken Raa utu aalo kaal dunia tap!» ⁵ Do dɔkiŋ se ken Raa aalo maakŋ raa ute do naan se ute taariŋa, Raa l'tusn maane kaam kalan jaay ɔɔ do naan ɔɔ do naan se kic bo naan aalin ute maane. Gan do taar ken ese se jee se baate tooko. ⁶ Ute maane se bo, Raa ɔɔɔɔ lo ɔɔ jeegen do dɔkiŋ do naan ki se kici. ⁷ Maakŋ raa ute do naan se bɔrse kic bo Raa ɔɔɔɔbde ute taariŋa, bi-ni l'kaan bii ken naan an ɔɔɔɔɔɔ ute poodo. Naan ɔɔɔɔbde se taa bii ken naan an ɔɔɔɔ ɔɔɔɔ do jeege tu se; jee aal Raa maak ki ey se, naan aden kutn naatn kap.

⁸ Naase, mɛdn ɔɔɔɔ maakumge, ɔɔte l'tɛdsen dirigi taa naan Raa ki se, bii kalan se aan ɔɔɔ baar dupu ɔɔ baar dupu se aan ɔɔɔ bii kalan. ⁹ Meljege se nakŋ naan taadga ɔɔ an tɛd se utu an naar tɛda, gan jee mɛtiŋge se saap ɔɔ Raa se deer den dena. Num naan baate tɛdiŋ ɔɔɔɔ se taa naase; taa naan je nam l'kut eyo ɔɔ je jeege paac tɛrl maakde. ¹⁰ Ken kaadiŋ jaay l'kaan se, Meljege ade baa aan ɔɔɔ debm boogo. *Biin Meljege ano baa se jeege booy aan ɔɔ Raa taata nabo l'taatn cir kaad ken maane eed keede ɔɔ bii ken se maakŋ raa kic bo l'kaan kiigŋ gam. Nakgen maakŋ raa ki paac se l'kɔsn poodo ɔɔ do naan ute nakgen do ki paac se mɛtiŋ utu toodn tal.

¹¹ Aan ɔɔɔ nakge paac utu kɔsn poodo se, bin se l'lee-ki aak bɛɛ naan Raa ki ɔɔ Raa se l'beerɪŋki! ¹² Aakki kaam biin ken Raa ano baao, bin se bo aayki kaamse l'tɛdki nakŋ jiga ɔɔ kese bo ken an ɔɔɔ naan ade naar baao. Bii ken se bo maakŋ raa ute magaliŋ se l'kɔsn poodo ɔɔ nakgen maakŋ raa ki se l'kɔsn poodo paac.

¹³ Num gan naajege se, Raa taadjekiga taad ɔɔ utu aje-ki kaal maakŋ raa ute do naan kiji ɔɔ gɔtn naane se bo nakge paac l'tɛdn ute doobiŋa. Kese bo nakŋ ken naa-jege j'ing j'laakki kaama.

¹⁴ Taa naan se bo naase mɛdn ɔɔɔɔ maakumge, aan ɔɔ naase utu ing aakki kaak kaam Meljege utu ade baa se, aayki kaamse l'tɛdki jee salal ɔɔ nakŋ aak kus se j'ɔɔte ɔɔte ken ɔɔ naan asen ɔɔte se, naase utu ingki king ute lapia. ¹⁵ l'jeelki, Meljege jaay baate baado ɔɔɔ se, naan je taa naase aki ɔɔte kaaja. Taa naan se bo genaajege Pɔl naan ken mɛdn ɔɔɔɔ maakjege se, naan raansenoga taargen se ute jeel-taar ken Raa eɔiŋ se. ¹⁶ Maakŋ maktubge tun ken naan raanɔdeno paac se, naan taadoga mɛtn taar nakgen se ɔɔ mɛtn taar nakgen naan taadno se booy ɔɔɔ ɔɔte. Taa naan se bo jee jeel ɔɔ te mɛtn taar Raa eyo ɔɔ ing kaam kalan ey se, mɛtn taargen ese se, naade lee taadiŋ ute doobiŋ eyo aan ɔɔ ken naade lee taad tuj Taar Raa gɔt kuuy se kici. Ken naade jaay tɛd bin se, naade ut kut bo rodege.

¹⁷ Bin bo, naase mɛdn ɔɔɔɔ maakumge, taa taargen se lɛ, maam m'aalsenga bise ki: taa naan se bo m'ɔɔ ɔɔndki ɔɔndɔ ɔɔ ingki do mɛtekse ki. ɔɔte ɔɔte rose jee aal Raa maak ki ey se asen kiigi num l'daarki ɔɔɔ.

¹⁸ ɔɔ bɛɛ ute jeel gen Meljege ɔɔ Debm Kaajjege Isa al-Masi se l'ziidn baa ute naaniŋ maakse ki.

ɔɔ jeege paac an *nookŋ bɔrse ɔɔ gen daayum daayum. *Amin.

Jan deete

Kupm metn taar taadjeki doobm gen dooy maktubm Jan ken deet deet

Jee do dɔkiŋ se saap ɔɔ maktubgen mɔɔ se Jan bo debm raanɔe. Nabo maakŋ maktubgen ese se k'laad te taa roŋ eyo. ɔɔ jee ken naan raanɔe maktubm deet deet se kic bo, naan taad te taarde eyo. Num naan taad metn taar kiŋ jee ken naan raanɔen maktubm ese se. Aan ɔɔ kaad ken naane se, den jee al-Masige se aak jeegen ken uun doobm raagen kuuy se ken dɔkɔ ute doobm ken jeege aal maakde do Isa ki se ɔɔ naan se, ɔɔde naade kic bo je tɛdn aan ɔɔ naade. Taa naan se bo debm raan maktubm ara se je aden taadn ko taarge dio: deet deet se ɛdden kaay kaama ɔɔ j'iŋ k'lɔkɔ ute Raa ɔɔ ute gooniŋ Isa al-Masi ɔɔ k'je naapa aan ɔɔ genaage; ɔɔ ter gen k-dige: k'do do taarge tun met ki eyo ken naade lee dooy jeege ken ɔɔ jeege tuj ɔrmdo do Labar Jigan gen Isa al-Masi se kici.

Taar *Raa ɛɔjeki kaaja (Jn 1.1-14)

1 Naaje k'laadsen ute debm k'danŋ Taara ken ɛɔ kaaja se. Ken Raa aalo te duni ey bɔrt se, debm ken k'danŋ Taara se utu tap. Naaje k'booyoga taariŋ ken naan taad se, ɔɔ j'aakiŋga ute kaamje mala kici. Naaje j'aak j'ɔkiŋga ɔɔ k'naamiŋga ute jije. **2** Ken debm ɛɔ kaaja jaay baado se, naaje j'aakiŋga ute kaamje ɔɔ naaje se k'saadŋge. ɔɔ naaje k'laadsen se ro taar debm ken ɛɔ *kaajŋ gen daayum. Do dɔkiŋ se naan tiŋgo ute Raa Bubu, ɔɔ bɔrse Raa taadjenkiga metiŋ naajege tu. **3** Nakgen naaje mala j'aako ute kaamje ɔɔ k'booyo ute bije se bo, k'laadsesiŋ naase ki kici, taa naase kic bo aki tum kalaŋ ute naaje. ɔɔ tum ken j'laki tum kalaŋ se, j'laki tum ute Raa Bubu ɔɔ ute Gooniŋ Isa *al-Masi. **4** Naaje k'raan j'lɔsen taargen se taa maak-raapjege se, tɛdn maak-raapm maraadiŋ ki.

Debm ken tɛɔ *kusiŋa se tum ute Raa eyo

5 Booyki kɛse bo taar ken naaje k'booyo ɔɔtn Gooniŋ ki ɔɔ k'laadsesiŋa: Raa se naan ɔɔtn ɔɔkɔ ɔɔ ɔɔtn ɔɔɔ se ɔɔtn naan ki ɔɔkɔ. **6** Ken naajege jaay k'laadki j'lɔki naajege j'utuki Raa se, k'tum k'ɛɔkiga kalaŋ se, ɔɔ jaay k'leeki maakŋ ɔɔtn ken ɔɔɔ num, kɛse naajege bo k'jee taar-kɔkɔge ɔɔ k'ɛɔkiki nakŋ ken met ki eyo. **7** Num gaŋ ken k'leeki maakŋ ɔɔtn ken ɔɔkɔ, aan ɔɔ Raa mala kic iŋg ɔɔtn ken ɔɔkɔ se, bin se naajege k'tum k'ɛɔkiga kalaŋ ute naapa ɔɔ moosn Gooniŋ Isa se ajeki tugŋ kusiŋjege. **8** Ken naajege jaay k'deekki j'lɔki naajege k'ɛɔkiki te kusiŋ ey se, kɛse j'lanki ro naaje malinge bo daala ɔɔ taar Raa met ki se, maakjege tu ɔɔkɔ. **9** Anum ken naajege jaay k'laadki kusiŋjege se, ken bin se Raa utu ajeki ɔɔkɔ kusiŋjege, ɔɔ naan ajeki tugŋ daapm naaniŋ ki ɔɔ kusiŋjege se naan aŋ kɔkɔn naatn. Taa

Raa se naan debm daan ki ɔɔ tuj ɔrmiŋ eyo. **10** Ken naajege jaay k'deekki j'lɔki naajege k'ɛɔkiki kusiŋ ey se, ken bin se naaje k'ɛɔkiki Raa bo debm taar-kɔkɔ ɔɔ taar naan taadjeki se naaje j'lɔkiŋki maakjege tu eyo.

2 Genumge, maam m'raansen nakgen se taa naase aki tɛdn *kusiŋ eyo. Num ken maakse ki jaay debm tɛɔga kusiŋ lɛ, naaje j'lɔkiki debm koocŋ metjege naan Bu ki, naan bo Isa *al-Masi Debm Daan ki se. **2** Naan bo debm ɛɔ roŋ *serke, taa *Raa ajeki ɔɔkɔ kusiŋjege. Kusiŋ naajege sum eyo, num Raa utu ɔɔkɔ kusiŋ jeegen do naan ki paac.

Raa ɔɔ: k'jeeki naapa (Mt 7.21-23; Jn 13.34,35, 14.21-24)

3 Nakŋ jaay taad ɔɔ naajege k'jeelki Raa se, taa taar ken naan taadjeki gen tɛɔa se naajege k'lee k'ɛɔkiki. **4** Ken deba jaay deek ɔɔ naan jeel Raa ɔɔ baate tɛdn nakgen Raa taadiŋ gen tɛɔa se, naan se debm taar-kɔkɔ ɔɔ taar Raa met ki se, maakŋ ki ɔɔkɔ. **5** Anum debm took uun taariŋ se, naan se bo debm ken je Raa ute maakŋ paac; ute naan se bo naajege k'jeelki naajege se k'ɛɔkiki kalaŋ ute naana. **6** Debm ken taad ɔɔ naan iŋg dɔkɔ ute Raa se, beeki num, naan l'lee doobm ken Isa leeno se.

7 Jeegen maam m'je se, taar maam m'raansen gen tɛɔ se, taar kiji eyo. Gaŋ taar se do kuun met ki tap bo k'laadsesiŋoga, naase l'jeeliŋki; ɔɔ taar ken maam m'raanseno gen tɛɔa se, kɛse bo taar Raa ken naase l'booyiŋkiro se. **8** Gaŋ taar ken maam m'raansen gen tɛɔa se, naan se kiji kici. Naan se bo ken Isa *al-Masi tɛɔiŋgo deere ɔɔ bɔrse naase kic utu l'lee l'ɛɔkiki se. Taa ɔɔtn ɔɔɔ se deel deele ɔɔ ɔɔtn ɔɔkɔ mala se, baagga ɔɔkɔ. **9** Debm ken taad ɔɔ naan iŋg maakŋ ɔɔtn ken ɔɔkɔ ɔɔ ɔɔkɔ und genaage se, debm bin se daayum utu iŋg maakŋ ɔɔtn ken ɔɔkɔ. **10** Gaŋ debm jaay je genaage se, naan se iŋg maakŋ ɔɔtn ken ɔɔkɔ. Debm bin se dim

jaay aṅ kəliṅ naaṅ reṣn doobm Raa se gətə. ¹¹ Anum debm jaay ɔɔd und genaṅ se, debm bin se bɔrse kic utu iṅg maakṅ gət ken ɔɔɔd ɔɔ lee maakṅ gət ken ɔɔɔd. Doobm naaṅ baan se kic bo naaṅ jeel eyo, taa gətɔn ɔɔd se gaasinga gətə naaṅ ɔṅ aak eyo.

¹² Genumgen sɛɛmɛ, maam m'raansen taargen se, taa ute ro Isa se Raa ɔɔɔsenga *kusiṅsege. ¹³ Bubge, maam m'raansen taargen se, taa naase 'jeelki, debm ken Raa utu aalo kaal duni kic bo, naaṅ utu tap. ɔɔ naase gaan kɔdge maam m'raansen taar se, taa naase 'cirkiga bubm jee kusiṅge.

¹⁴ Naase genumgen sɛɛmɛ, tɛr maam m'raansen daal se, taa naase 'jeelkiga Raa Bubu. Bubge tɛr maam m'raansen daala, taa naase 'jeelki, debm ken Raa utu aalo kaal dunia kic bo, naaṅ utu tap. Naase gaan kɔdge tɛr maam m'raansen daala, taa naase se jee ɔɔɔgki ɔɔ taar Raa se utu maakse ki ɔɔ naase 'cirkiga bubm jee kusiṅge.

¹⁵ ɔṅte 'kɔndki maakse do nakge tun do *duni ki ɔɔ nakgen jee do duni ki je se, ɔṅte 'kɔndki maakse do ki. Debm jaay ɔnd maakiṅ do nakge tun do duni ki se, debm bin se je Raa Bubu eyo. ¹⁶ Nakgen paacṅ do duni ken jig ey se, naade se bo kengen ese: ken jeege tɛdn nakṅ ken maakde jea, ɔɔ ken aakga nakṅ nam se naade dɔṅ ɔɔ naade je nakṅ ken an magal rode. Nakgen se paac se nakṅ do dunia, ey num naade se iṅgo gətɔn Raa ki eyo. ¹⁷ 'Jeelki, nakgen do duni ki se utu 'deele, ɔɔ nakgen jeege aak jaay lee dɔṅ se kic utu 'deele. Num gaṅ debm ken tɛd nakṅ ken Raa maakiṅ jen ro ki se, debm bin se naaṅ tiṅg gen daayum.

Jee gɛcṅ *al-Masi
(Jn 16.13-15)

¹⁸ Genumge, dunia se ɔɔpga baata. Taar k'laadseno se naase 'booyiṅkiroga debm ken gɛc al-Masi se utu ade baao; bɔrse naase 'jeelki jee gɛc al-Masi se teecoga dɛna, ɔɔ ute naaṅ se k'jeelki, dunia se ɔɔpga baata. ¹⁹ Jee se do dɔkiṅ se naade mɛtn naajege, num gaṅ naade se ken deer num mɛtn naajege eyo. Ken naade jaay mɛtn naajege num, kaadn naane naade tɛdn ɔɔp iṅgga ute naajege. Gaṅ nakgen se jaay aan paac se, taa j'aden kaakṅ jeel tal, naade se mɛtn naajege eyo.

²⁰ Gaṅ naase se, al-Masi ɛdsenga Niriṅa ɔɔ naase paac 'jeelkiga taar mɛt ki. ²¹ Raaj ken maam m'raansen se, m'jesen taadn m'ɔɔ naase se 'jeelki taar ken mɛt ki. Taa naaṅ se bo naase 'jeelki, taar-kɔɔɔ ute taar ken mɛt ki se ɔṅ tum kalaṅ eyo. ²² Debm taadn taar-kɔɔɔ se ken gay? Naaṅ se debm ken naaj ɔɔ Isa se naaṅ al-Masi eyo, naaṅ se bo debm gɛc al-Masi. Naaṅ se ɔɔd und Raa Bubu ute Gooniṅa. ²³ Debm ɔɔd und Goono se, naaṅ ɔɔd und Raa Bubu kici; ɔɔ debm

jeel Goono te maakiṅ jaay taad naan jeege tu se, jeel Raa Bubu kici.

²⁴ Ken taar naase 'booykiro do kuun mɛt ki se jaay utu iṅg maakse ki num, ute naaṅ se jaay naase aki dɔɔkṅ ute Goon Raa ɔɔ ute Raa Bubu tɛɛ. ²⁵ Taa Goon Raa 'taadjekiroga taada ɔɔ tɛdga num naaṅ utu ajeki kɛdn *kaajṅ gen daayum.

²⁶ Kɛse bo ken ɔlum jaay maam m'raanseno do taar jeege tun ken lee aṅsen dal se. ²⁷ Gaṅ naase se Isa al-Masi ɛdsenga Niriṅiṅ maakse ki. Aan gɔɔ Niriṅ naaṅ mala bo utu maakse ki se, naase 'jeki nam kuuy bo asen dooy eyo. Taa Niriṅ naaṅ se asen dooy nakgen paac ken mɛt ki ɔk taar-kɔɔɔ eyo. Taa naaṅ se bo iṅg 'dɔɔkki ute al-Masi aan gɔɔ ken naaṅ dooyeno se.

Naajege k'gaan Raage
(Rm 8.14-19)

²⁸ Bin se genumge, iṅg 'dɔɔkki ute *al-Masi, taa biin ken naaṅ ade teecṅ pirsil se naaje j'laki kɔṅ beer ey paac paac ɔɔ bii ken naaṅ ade baa se ɔɔkɔṅ ajeki ɔɔɔ naaniṅ ki eyo.

²⁹ Aan gɔɔ naase 'jeeliṅki al-Masi debm daan ki se, bin se naase kic bo aki jeele debm jaay tɛdn nakge ute doobiṅ se, naaṅ se goon Raa.

3 'Booyki, *Raa Bubu se jejeki dɛna naaṅ danjeki k'geniṅge ɔɔ deer deer, k'ɛdɔkiga gɛniṅge! Jee do naaṅ ki jaay ɔṅ jeeljeki naajege k'gaan Raage ey se, taa naade ɔṅ jeel te Raa eyo. ² Jee maak-jemge, bɔrse se naajege k'gaan Raage; nabo nakṅ ken tɛdga num Raa utu ajeki tɛd se, Raa taadjeki te mɛtiṅ ey bɔrɔ. Anum nakṅ naajege k'jeel se, bii ken naaṅ ade teecṅ pirsil se, naajege j'lutu j'laṅki tec naaṅa, taa j'lutu j'laṅki kaakṅ naaṅ mala ute kaamjege. ³ Debm jaay ɔnd doṅ do naaṅ ki se, tɛd roṅ debm *salal aan gɔɔ Isan ken salal se.

⁴ Debm daayum tiṅg tɛd *kusiṅ se, naaṅ uum aal *Ko Taar ken Raa ɛdo se bo naaṅ ki; deere debm tɛd kusiṅ se naaṅ uum aal Ko Taar ken Raa ɛdo se bo naaṅ ki. ⁵ Gaṅ naase 'jeelki Isa baado do naaṅ ki se, taa kɔɔdn kusiṅ jeege. Ey num naaṅ lɛ ɔk kusiṅ eyo. ⁶ Taa naaṅ se bo debm iṅg dɔɔk ute naaṅ se lee tɛd kusiṅ eyo. Num gaṅ debm lee tɛd kusiṅ se, naaṅ se jeeliṅ eyo ɔɔ aakiṅ te te eyo.

⁷ Genumgen sɛɛmɛ, ɔṅte 'kɔṅki nam asen kaṅ dala. Debm tɛd nakge ute doobiṅ se, naaṅ debm daan ki aan gɔɔ Isan debm daan ki se. ⁸ Gaṅ debm tiṅg tɛd kusiṅ se, naaṅ debm *Bubm sitange. Taa Bubm sitange se, naaṅ baago tɛdn kusiṅa se kaad ken Raa utu aalo kaal do naaṅa. Taa naaṅ se bo Goon Raa baado se, taa tujṅ naabm Bubm sitange se. ⁹ Debm tɛdga Goon Raa se, naaṅ iṅg maakṅ kusiṅ ki eyo. Taa *Niriṅ Raa se utu iṅg maakiṅ ki se, naaṅ 'kɔṅ tɛdn kusiṅ eyo taa naaṅ se tɛdga goon Raa. ¹⁰ Debm tɛd nakgen ute doobiṅ eyo ɔɔ je genaṅ ey se, naaṅ se debm Raa eyo. Ute naaṅ se bo, k'jeelki kɛse gaan Raage ɔɔ kɛse gaan Bubm sitangege.

K'ljeki naapa

¹¹ Kése bo taar naase 'lbooykiro do kuun met ki ken deek ɔɔ: k'ljeki naapa. ¹² J'lɔŋte 'lɛdki aan ɔɔ Kayn †, naan se metn bubm jee *kusinge. Naan se bo debm ken ɔɔɔ genaana. Taa di ken naan ɔɔɔliɔna? Taa Kayn se nakɔ naan tɛd se jig eyo, num gan nakɔ genaana tɛd se bo, ken ute doobiɔna.

¹³ Genaamge, ken jee do naan ki jaay ɔɔɔ und se num, naase ɔɔte 'lkaakiŋki aan ɔɔ nakɔ deel dose. ¹⁴ K'ljeelki naajege se k'teeckiga maakɔ yo ki ɔɔ bɔrse j'lɔŋkiga kaaja taa naajege k'ljeki naapa. Debm jaay je genaange ey se, naan se utu ing king maakɔ yo ki. ¹⁵ Debm jaay ɔɔɔ und genaana se, naan se debm ɔɔɔ jeege ɔɔ 'ljeelki debm ɔɔɔ jeege se ɔɔ *kaajɔ gen daayum eyo. ¹⁶ 'Booyki, Isa se baado ɛd roŋ taa naajege se: ute naan se jaay naajege k'ljeelki naan se taad-jeki doobm j'lanki je genaajege. Bin se naajege kic bo j'laki kɛdn rojege taa genaajege. ¹⁷ Ken debm jaay ɔɔ dim ɔɔ aak genaana ɔɔ dim ey jaay ɛɛjɔ doŋ ki ey se, debm bin se ken naan ɔɔ je Raa kic bo jɛŋ eyo.

¹⁸ Taa naan se bo genumgen sɛɛmɛ, j'lɔŋte 'ljeeki naapa ute taarjege sum, num k'lɛdki nakgen ken taad ɔɔ naajege se k'ljeki naapa mala mala. ¹⁹ Bin se jaay j'laki 'leele naajege se k'lɛdki gaan Raagen deere. Taa naan se bo nirljege ajeki kaay naaniŋ ki eyo. ²⁰ Bin se, naajege k'ljeelki te maakjege ken naajege k'lujkiga dim jaay nirljege aayjeki kic num, Raa se naan magala ɔɔ jeel naŋ nakɔ maakjege tu paac. ²¹ Jee maak-jemge, ken nirljege jaay aayjeki ey se, k'lbaakiga naaniŋ ki gen keemiŋ kic bo j'laki beer ey paac paac. ²² Nakgen paac naajege k'lɔndki meta ɔɔtiŋ ki se, naan ɛdjeki, taa naajege k'lee k'lɛdki nakgen ken naan lee taadjeki gen tɛda ɔɔ k'lɛdki nakɔ ken ɔɔɔ naan ki. ²³ 'Booyki, kése bo nakɔ ken naan taad ɔɔ gen tɛda: nakɔ naan je se, j'laki kaal maakjege do Gooniŋ Isa *al-Masi ki, ɔɔ tɛr j'laki je naapa aan ɔɔ ken Raa taadjeki ɔɔ j'laki tɛd se. ²⁴ Debm ken ing do nakge tun ken Raa taad ɔɔ gen tɛda se, naan se ing ɔɔɔ ute Raa ɔɔ Raa kic ing ɔɔɔ utu naana. Ute naan se jaay naajege k'ljeelki Raa se ing ɔɔɔ ute naajege, ute doobm Nirl ken naan ɛdjeki se.

Jee sitange ute jee Raage se j'l'aden jeel j'l'ɔɔ di

4 Jee maak-jemge, ken jeegen jaay baado taadsen ɔɔ naade ɔɔ *Nirl Raa se, naase ɔɔte 'naar 'tookki metn taarde, num gan aak ɔɔɔki jiga jaayo. Ute naan se jaay bo, naase aki jeele ken naade se jee Raage deer num. Taa jee ken tɛd rode aan ɔɔ jee taad taar teeco taar *Raa ki se, baadoga dena ɔɔ ɔɔɔga do naan ki. ² Ute naan se jaay bo naase aki 'jeel debm ɔɔ Nirl Raa se: debm ken taad ɔɔ Isa *al-Masi baado do naan ki ɔɔ tɛdga debkilimi se, naan se bo debm ɔɔ Nirl Raa. ³ Gan debm jaay baate tookɔ ɔɔ Isa al-Masi tɛd te debkilimi do naan ki ey se ††, debm bin se ɔɔ Nirl Raa eyo. Maak-saapm naan se iŋo ɔɔɔn debm ken ɔɔc Isa

† Kayn se, naan goon paraŋɔ Adum. †† Jee metinge se, maakɔ maak-saapde ki se ɔɔ Isa al-Masi se naan baado do naan ki se tec te debkilim mala mala eyo.

al-Masi. Naan se bo ken naase 'lbooykiga ɔɔ utu baado ɔɔ bɔrse se naan utu do *duni ki.

⁴ Num naase genumgen sɛɛmɛ, naase se jee Raage ɔɔ naase se 'lɔrkiŋga jeegen tɛd rode aan ɔɔ jee taad taar teeco taar Raa ken ese se, taa debm utu ing ute naase maakse ki se, naan ɔɔɔ cir debm utu ing do duni ki se. ⁵ Jeegen tɛd rode aan ɔɔ jee taad taar teeco taar Raa ki se, naade se jee do duni ki. Taa naan se bo, naade taad te nakgen gen do dunia ɔɔ jee do duni ki se, booyuunden taarde. ⁶ Gan naajege se k'ljee Raage. Debm jeel Raa se, booyjeki taarjege ɔɔ debm ken gen Raa ey ɛ, booyjeki taarjege eyo. Ute naan se bo, naajege j'laki jeele debm ɔɔ Nirl Raa maakɔ ki se taad taar met ki, ɔɔ debm ɔɔ Nirl Raa maakɔ ki ey se ɛ, taad taar-ɔɔɔ.

Raa se naan Debm maak-jea

⁷ Jee maak-jemge, k'ljeki naapa, taa maak-je se iŋo ɔɔɔn Raa ki ɔɔ debm je jeege se, naan se goon Raa ɔɔ naan jeel Raa. ⁸ Debm jaay je jeege ey se, naan se jeel Raa eyo, taa Raa se naan Debm maak-jea. ⁹ 'Booyki, Raa se ɔɔ Gooniŋ kalaŋ lak do naan ki, taa j'laki kɔŋ kaaja ute doobm naana. Naan tɛdn naan se taa ajeki taadn ɔɔ naan jejeki aak eyo. ¹⁰ 'Booyki, kése bo maak-je ken Raa taadni: Raa se, naajege bo k'ljeŋkiro deet eyo, anum naan bo debm jejekiro deete ɔɔ naan ɔɔ Gooniŋa baado ɛd roŋ *sɛrke taa ajeki ɔɔɔ *kusiŋ-jege. ¹¹ Jee maak-jemge, aan ɔɔ Raa jejeki bin se, bɛɛki num naajege kic bo j'laki je naapa. ¹² Raa se bii kalaŋ nam aakiŋ te eyo, ken naajege jaay k'ljeki naapa se, Raa kic ing ɔɔɔ ute naajege. Maak-je ken naan jejeki se bo, ɔɔjeki naajege kic k'ljeki jeege se.

¹³ Ute naan se bo, naajege k'ljeelki, naajege se j'l'ing k'l'ɔɔkki ute naana ɔɔ naan kic ing ɔɔɔ ute naajege, taa naan ɛdjekiŋa Nirl'ing mala. ¹⁴ Raa Bubu ɔɔ Gooniŋ do naan ki se, naaje mala j'lakiŋoga ute kaamje naan bo Debm Kaajɔ jeegen do naan ki. Kése bo saadn ken naaje k'lee k'l'taadɔ jeege tu. ¹⁵ Debm taad ɔɔ Isa naan Goon Raa se, debm bin se Raa ing ɔɔɔ ute naana ɔɔ naan kic bo ing ɔɔɔ ute Raa. ¹⁶ Naaje k'ljeelki Raa se jejeki, ɔɔ naajege j'l'aalkiga maakjege do Raa ken jejeki se, taa Raa se naan Debm maak-jea ɔɔ debm jaay je jeege daayum se, naan ing ɔɔɔ ute Raa ɔɔ Raa kic ing ɔɔɔ ute naana.

¹⁷ Taa naan se bo maak-je ken naan jejeki jaay, ɔɔjeki naajege kic k'ljeki jeege se, taa bii ken jaay Raa utu kɔŋ ɔɔɔ do jeege tu paac se, naajege j'laki kɔŋ beere ey paac paac. Taa kingjegen do naan ki se tecga aan ɔɔ gen Isan ken tingno do naan ki se kici. ¹⁸ Debm ken jeel maakɔ ki Raa jɛŋ se ing kic bo, maakɔ beer eyo. Je ken Raa jejeki se tɛdjeki naajege se maakjege beer eyo. Taa debm maakɔ beer se, naan ing booy nakɔ ɔɔ utu kaan doŋ ki. Taa debm ken ing jaay maakɔ beer se, je ken Raa jɛŋ se kic bo, ɔɔ tɛdɔŋ dim eyo.

¹⁹ Ken ɔɔjeki jaay k'ljeki Raa ɔɔ k'ljeki jeege se, taa Raa bo jejekiroga deete. ²⁰ Ken debm jaay deek ɔɔ naan je Raa ɔɔ ɔɔ und genaana se, debm bin se naan debm taar-ɔɔɔ. Deere, debm ken genaana ken naan aak ute

kaamin jaay jey ey se, Raa ken naan aakin ute kaamin ey se, naan an kan je ey kici. ²¹ Booyki, kese bo nakn ken Raa taadjekiro gen tɛda: debm je Raa se l'je genaang kici.

Naajege k'cirkiga nakgen *kusiŋ ken do *duni ki

5 Debm ken jaay took ɔɔ Isa se naan bo *al-Masi se, debm bin se naan se bo goon *Raa. Debm jaay je bubin se, l'je genaangen gaan bubinge se kici. ² Ken naajege jaay k'ljeki Raa ɔɔ k'tɛdki nakn ken naan taadjeki gen tɛda se, bin se naajege k'ljeelki naajege se k'lje-ki gaan Raage. ³ Booyki, ken naajege jaay k'ljeki Raa deer num, nakgen naan taadjeki ɔɔ gen tɛda se, j'laki king do ki. ɔɔ nakgen naan taadjeki gen tɛda se lɛ, ɔɔ eyo. ⁴ Taa debm tɛdga goon Raa se, naan ɔɔ cir nakgen kusiŋ do duni ki se. ɔɔ ken tɛdjeki jaay k'tɔɔgki cirki nakgen kusiŋ do duni ki se, taa naaje j'lalkiga kaal maakjege do al-Masi ki. ⁵ Naja jaay ɔɔ cir nakgen kusiŋ do duni ki se? Debm ɔɔ cir nakgen kusiŋ do duni ki se, debm ken took ute maakin paac ɔɔ Isa al-Masi se Goon Raa.

⁶ Isa al-Masi ese bo ken baado do naan ki se, *k'lbatizij maan ɔɔ kan roŋ *serke ɔɔ moosiŋ ɔɔyo. Naan baado se k'lbatizij maan sum eyo, num kan moosiŋ ɔɔyoga kici. *Nirl Raa mala kic bo taadjekiga saadiŋa, taa Nirl Raa se taad taar met ki. ⁷ Naaden mɔɔ se bo ken saadge: ⁸ Nirl Raa, maan k'lbatizn Isa ɔɔ moosn Isa, naaden mɔɔ se paac taad metn saadn kalan sum. ⁹ K'ljeelki ken jeege jaay baado taadjeki saaddege se, naajege k'lee k'tookki; bin num saadn gen Raa se, met ki cir daala. Booyki, kese saadn gen Raa ɔɔ: naan se bo taadjeki saadn gen Gooniŋ se. ¹⁰ Debm jaay aal maakin do Goon Raa ki se, naan took do saadn Raa ki se. Debm jaay baate kaal maakin do Raa ki se, naan tɛd Raa bo debm taar-kan. Taa naan baate tookn do saad ken Raa taado ro Gooniŋ ki se. ¹¹ Kese bo saadn

ken Raa taadjeki: Raa se edjekiga *kaajŋ gen daayum, ɔɔ kaajŋ gen daayum ese se naan edjesiŋki ute doobm Gooniŋa. ¹² Debm jaay inŋ dɔɔk ute Goon Raa kalan se, naan ɔɔga kaaja; ɔɔ debm jaay inŋ dɔɔk ute Goon Raa kalan ey se, naan ɔɔ kaaj eyo.

¹³ Maam m'raanseno nakgen se paac se, taa naase jee aalkiga kaal maakse do Goon Raa ki se, aki jeele naase se ɔɔkiga kaajŋ gen daayum.

Naan Raa ki se naajege k'beerki dim ki ey paac paac

¹⁴ Naan Raa ki se naajege k'beerki dim ki ey paac paac, taa ken k'tɔndkiga metn dim ken naan maakin jen ro ki se, naan lee booyjeki booyo. ¹⁵ K'ljeelki nakn ken naajege k'tɔndkiga metn dim gɔtiŋ ki bo, naan lee booyjeki booy dey se, bin se nakn jaay ken k'tɔndkiga meta gɔtiŋ ki se, k'ljeeliŋki maakjege tu aan ɔɔ k'l'jɔŋkiga.

¹⁶ Ken debm jaay aak genaang tɛd tɛd *kusiŋ se ɔɔ kusiŋ naan tɛd tɛd se jaay an kan gɔtn kut ki ey num, n'tɔnd metn Raa taa genaang se, ɔɔ Raa utu an kedn kaaja; ken kusiŋ genaa tɛd tɛd se jaay an kan gɔtn kut ki ey se, taa kusiŋ kalan se, debm tɛdiŋga num kan gɔtn kut ki. Maam m'taadsen m'kan aki tɔnd metn Raa se, taa debm ken tɛd kusiŋ an kan gɔtn kut ki se eyo. ¹⁷ Nakgen k'tɛdki ute doobiŋ ey paac se, naade se kusiŋa naan Raa ki. Nabo kusiŋa paac se ɔɔ kan deba gɔtn kut ki eyo.

¹⁸ Naajege k'ljeelki debm tɛdga goon Raa se, naan lee tɛd kusiŋ eyo, taa Goon Raa se kan kan, ɔɔ Bubm jee kusiŋge se, kan kan don ki eyo. ¹⁹ K'ljeelki naajege se k'tɛdkiga jee Raage, num gan jee do naan ki paac se naade se kaam ji Bubm jee kusiŋge. ²⁰ Naajege k'ljeelki Goon Raa baado do naan ki se ɔɔ edjekiga jeele ken j'lanki jeel Raa deere. Ute Gooniŋ Isa *al-Masi se, naajege k'dɔɔkkiga kalan ute Raa deer se. Naan se bo Raa ken deer deer ɔɔ ken ed kaaja daayum jeege tu.

²¹ Genumgen seeme, kan dose kan ro maragge tu.

Jan gen k-dige

Kupm metn taar taadjeki doobm gen dooy maktubm Jan gen k-dige

Debm raan maktubm ara se taad ɔ naan . Nabo do taaringe tun naan raan se, naan aan ɔɔ naan bo magal jee ken naan raanɗen maktubm ese se. Naan raan ɔ «m'raanji maktubm se naai ki ute genige, naai bo Mend ken Raa beer ɔɔɗio.» Jee metinge saap ɔ ara se je taadn ute egliz ɔ ute jeegeen maak ki. Aan ɔɔ maakn maktubm ken deet deet se, maakn maktubm gen k-dige tu se kic bo, naan taad jeege tun ken naan raanɗen ɔ j'ing j'ɔnd kɔnd ɔ j'aay kaamde, ɔ kaal maakn met ki se j'ɔkiŋ jiga.

Jan raan ɔ ɔɔɔ jeege tun egliz ki

1 Maam ken naan egliz bo m'raanji maktubm se naai ki ute genige, naai bo Mend † ken *Raa beer ɔɔɗio. Maam se m'jese ute maakum paac. Maam m'kalumki sum bo m'jese eyo, num gan jee jeel taar met ki paac se jese kici. ² ɔ taar met ki se utu ing maakjege tu ɔ daayum utu ting ute naajege. ³ ɔ Raa Bubjege ute Goonin Isa *al-Masi se ajeki tɛdn beede, ajeki keejn dojege tu ɔ ajeki keɗn lapia. Bin bo j'aki king ute maak-jea ɔ ute ken met ki.

Taar met ki ute maak-jea

(1Jn 5.1-3)

⁴ Maam se maakum-raap aak eyo ken m'ɔn genigen metinge jaay lee doobm Raa ken met ki se. Naade se tɛd nakgen ken Raa Bubu taadjeki gen tɛda se.

⁵ Bin se Menda, borse maam m'taadi m'ɔɔ: k'jeki naapa. ɔ nakn ken Raa taadjeki gen tɛda se jaay ɔlum maam m'raanji se, kese kiji eyo. Gan kese taar ken naajege k'booyinkiro do kuun met ki. ⁶ Ken naajege jaay k'jeki Raa se: kese naajege k'tɛdki nakn ken Raa taad ɔ gen tɛda. Taa nakn ken Raa taado gen tɛda ken naase 'booyinkiro do kuun met ki se, ingki do taar ken se.

(1Jn 4.1-6, 2.18-23)

⁷ Jeegeen lee aan jeege dal se baadoga dena do naan ki. Num jee se bo ken Isa *al-Masi jaay baado tɛd ron

† Jee metinge saap ɔ Mend ara se je taadn ute jee egliz ken lee tus ɔɔɔ kaam kalan.

debkilimi do naan ki se, naade took do taar ken se eyo. Debm ken tɛd bin se bo ken lee aan jeege dala ɔ naan bo debm ken gɛc al-Masi. ⁸ Taa naan se bo naase ɔndki kɔnd taa naabsen 'tɛdki se 'kutn ɔer eyo, anum naabsen 'tɛdki se utu aki kɔn beɗse ute maraadse.

⁹ Jeelki debm jaay naar aan deel naan ki ɔ ing do taar al-Masi dooyjekiro ey se, debm bin se Raa ute naan eyo. Gan debm jaay ing do taar al-Masi dooyjekiro se, debm bin se naan ing ɔɔɔ ute Raa Bubu ɔ ute Goonina. ¹⁰ Taa naan se bo nam jaay baado taadsenga taar ken jaay tec gen Isa al-Masi ken k'lee k'dooyjekiro ro ki ey se, debm bin se ɔnɛ 'kɔkiŋki beesege tu ɔ ɔnɛ 'tɛdkiŋki ɔɔɔ. ¹¹ Num debm jaay tɛdɔnga ɔɔɔ ɔkiŋ ɔɔ se, debm bin se endga maakn *kusin ken debm se lee tɛd se.

Jan raan nan taariga

¹² Ey num maam m'ɔk nakge dena ken m'je m'asen raana, nabo taargen se m'je m'aden raan maakn maktub ki eyo. Taa maam mala m'saap m'utu m'asen baa kaaka ɔ ken m'aanga naane nabo j'aki taadn taara ute taara. Taa bin se maak-raapjege se 'tɛdn maak-raap maraadin ki. ¹³ Genaai Mend ken Raa beer ɔɔɗio ute genige se 'tɛdi ɔɔɔ naai ki kici.

Jan gen k-məṭṭəge

Kupm mətn taar taadjeki doobm gen dooy maktubm k-məṭṭəge gen Jan

Maktubm ara se kic bo debm ken taad ɔɔ naaŋ naan jee al-Masige se bo, debm raanjiŋa. Maktubm se naaŋ raanjiŋ gaab ki kalaŋ bini k'ɗanjiŋ Gayus. Gayus se k'jeeliŋ eyo nabo naaŋ se tuj ɔrmiŋ te Isa al-Masi eyo. Nakŋ naaŋ tɛd se baa te gen Deotrep kalaŋ eyo. Taa Deotrep se lee taad taargen iŋg kusu ro deb ken naan jee al-Masige tu se ɔɔ naaŋ je kɔkŋ mɛrtge eyo. Ute maktubm ese bo k'jeelki kɔkŋ mɛrtge ɔɔ ute kɔkŋ genaagen ɔɔ se, kese taadn maak-jea ɔɔ taad ɔɔ do taar ken mɛt ki se k'tujki te ɔrmiŋge eyo.

Jan raan ɔɔ maktub Gayus ki

(Mt 10.40-42)

¹ Maam ken naan egliz bo m'raanji maktubm se naai Gayus ki. Naai bo debm ken maakum jei ɔɔ maam se m'jei ute maakum paac.

² Mɛdn kɔkŋ maakuma, maam m'je se, nakŋ naai tɛd paac se 'kaaŋ kaama. ɔɔ m'je lapi roi se 'tɛdn jiga aan ɔɔ ken naai 'lee jiga doobm *Raa ki se.

Gayus se jeege tɔkmiŋa

³ Maam se maakum-raap aak eyo, taa genaagen iŋgo gɔti ki jaay lee baado gɔtje ki ara se, taadjenga saadn naai ken iŋg do taar ken mɛt ki jiga se: deere, naai se utu iŋg do taar ken mɛt ki. ⁴ Ken maam jaay booy j'ɔɔ genumge utu iŋg jiga do taar ken mɛt ki se, kese ɛdum maak-raapo den aak eyo.

⁵ Mɛdn kɔkŋ maakuma, naai se debm utu iŋg do taar ken k'idooyio se jiga ɔɔ genaagen iŋgo gɔt kuuy ken naai jeelde eyo jaay baadoga mɛrtɛ gɔti ki kic bo, naai ɔkden jiga. ⁶ Jeegen naai ɔkdeno jiga se, ken baadoga gɔtn ara num naade tɔkmi naan jeege tun *egliz ki ɔɔ deek ɔɔ naai se debm 'jede dena. Bin se m'taadi m'ɔɔ aay kaami ɔɔ jee bin se lee noogde daayum ute noogŋ naai se jaay bo, aden noogŋ maakŋ lee mɛrtdege tu aan ɔɔ ken Raa jen ro ki. ⁷ Taa naade lee mɛrtɛ se gen tɛdn naabm *al-Masi ɔɔ jeegen jeel Raa mal ey se dim tap bo naade tɔnd mɛta gɔtde ki eyo. ⁸ Taa naaŋ se bo naajege se, jeegen bin se naajege j'adeki noogo, taa j'laki tɛdn naaba kalaŋ ɔɔ taar mɛt ken j'laki taadn jeege tu se baa ute naaniŋa.

Deotrep ute Demetrus

(1Kɔr 4.18-21)

⁹ Ey num maam m'raan m'ɔɔlga maktub *egliz ki, nabo Deotrep se baate tookŋ taarje, taa naaŋ se je bo gɔtn magal roŋa daan jee Raage tu. ¹⁰ Taa d'i ken jaay maam m'utu m'asen baa kɔŋ se, m'asen baa taadn nakŋ jig eyo ken naaŋ iŋg tɛd se, ute taar-kɔkɔm naaŋ lee tɔkjen doje ki. Naaŋ ese sum eyo, num gaŋ naaŋ tɛd nakgen cir naaŋ se daala, naaŋ se baate kɔkŋ ge-naagen doobm Raa ki ɔɔ jee ken je ɔɔ aden kɔk kic bo, naaŋ gaasde ɔɔ tuurden naatn maakŋ egliz ki.

¹¹ Mɛdn kɔkŋ maakuma, ɔŋte kuun bɔkɔtn jeegen lee tɛd nakgen jig ey se, num gaŋ uun bɔkɔtn jeegen lee tɛd nakgen jiga. Taa debm tɛd nakŋ jiga se, naaŋ debm Raa. Num gaŋ debm tɛd nakŋ jig ey se, naaŋ se jeel Raa eyo.

¹² Anum jeege se paac taad taargen jiga ro Demetrus ki ɔɔ king naaŋ iŋg jiga do taar ken mɛt ki se kic bo tɛdiŋ saada. Naaje kic bo k'saadiŋge. Taa naaŋ se bo naai kic 'jeele saadn naaje se saadn mɛt ki.

Jan taad naŋ taariŋa

¹³ Ey num m'ɔk nakge dena ken m'je m'aisiŋ raanja, nabo m'je m'aisiŋ raan maakŋ maktub ki eyo. ¹⁴ Taa maam se ɔkɔga ɔkɔk m'saap m'utu baa gɔti ki, ɔɔ ken baa m'ɔkŋiga jaay bo k'baa taadn taara ute taara.

¹⁵ ɔŋ Raa ai kɛdn lapi. Mɛdigen gɔtn ara se tɛdi tɔkɔ se ɔɔ mɛdigen gɔtn naane se, naŋa naŋa kic bo naai 'tɛdiŋ tɔkɔse.

Jud

Kupm metn taar taadjeki doobm gen dooy maktubm gen Jud

Maktubm ken Jud raanjin se, naan raanjin jee al-Masige tun gots baa se paac. Taar ken naan taaf se, tec tec naapa ute taargen j'raanjin maakn maktubm gen Pier gen k-dige se. Maakn raanjin ki se naan iin ro jeege tun dooy jeege ute taar-kawakaw ing tedn aan gaw ken maakde jen ro ki se. Jud maakn raanjin ki se, naan tuun tol taargen maakn Kitapm ken Raa dawako ute jeege do dawina aw ute taargen se bo, naan dooy jee al-Masigen do naan ki. Naan tuun tol taargen maakn kitapm Yaudge tu kici nabo maakn Kitap ken Raa dawako ute jeege do dawin se, kitapgen se, gaw (bersege 9, 14 aw 15). Aw naan taaf aw Raa se jee ken baate tookn taar ken Raa taadden aw naan jede se, naan utu aden dabar aw aak eyo. Ute naan se kic bo Raa je aden kut eyo nabo naan je aden kaaja.

Jud raanjin aw kawase jee al-Masige tu

1 Maam m'Judn ken debm tedn naabm Isa *al-Masi aw m'genaa Jak bo m'raansan maktubm ese se, naase jeege tun *Raa Bubu jese aw danjeno aw kawase te Isa al-Masi se. ²Aw Raa asen keejn dose ki, asen kedn lapia ute maak-jen se ute maraadin.

Jeegen dooy jeege do taarge tun met ki eyo

(2Pr 2.1-22, 3.1-3)

³Naase medn kawaw maakumge se, maam se m'je bee eyo ken m'asen raan maktubm se taa metn taar kaan ken Raa aajjeki taa naapm paac se. Nakan ken awum jaay maam m'aay kaamum m'raansan maktubm se, taa m'asen kedn kaay kaama, taa naase aki do do taarge tun naase k'dooseno jaay aalki maakse do ki gen kawawin se. ⁴Taa jee metinge se goon endoga maakse ki, naade se bo ken Raa do dawin tap bo jafenga kan kawaw dode ki aan gaw ken k'raanjin maakn Kitap ki. Jee se, taar ken Raa taadjeki taa maak-jen se, naade terlin kaam kuuy taa naade k'kan doobm ken an tedn nakan ken maakde jen ro ki. Ken naade jaay ted bin se, naade kaw und Isa *al-Masi naan ken Magaljege aw Meljege kalan lak se.

⁵Ter m'je m'asen taadn daala, l'jeelki, do dawin se Meljege Raa aajo gaan *Israelge kaad ken naan kawdeno naatn maakn taa naan ken Masar ki. Gan maakde ki se jeegen baate kaal maakde do naan ki se, naan kawde naatn. ⁶Isaapki do *kawon Raage tun, magal ken Raa edden se naade kan te kaw eyo, iin resno ute gawn ken Raa kawden ro ki. Taa naan se bo Raa kaw kawde aw kawden maakn gat ken kaw gen tinj daayum gawn ese bini k'kan bii ken naan an kan kaw do jeege tu paac se. ⁷Isaapki do jeege tun ken tinjo maakn geger ken kawom ute kawom [†]aw ute jeegen tin-

go maakn gegerge tun ceesde ki: naade se kic tedo *kusi bini naade lee esso naap ren ren aw tedo napan nakgen jig eyo ken jikilimge tap bo lee tedin eyo. Naade se Raa dabardenga maakn pood ken gen daayum.

⁸Jee ken goon endo maakse ki se ted nakgen jig eyo bin kici. Aw naade se ute nigen ken naade lee ni se bo kawden gen kees naapgen ren ren. Jee ese se ken Raa jaay Melde se, naade took eyo aw kawon Raagen ute nookdege se kic bo, naade naajde. ⁹Gan bubm kawon Raagen k'danjin Mikael se kic bo, kaad ken naade mooyo te *Bubm sitange gen naar yo *Musa se, naan naanjin te ute taar ing kus eyo, num naan deekin aw: «Naai se, Raa utu ai dabara.» ¹⁰Num gan jeegen ese se naade naaj ute taargen naade kic bo jeel metin eyo. Naade se aan gaw daagen maakn kaag ki ken kaw maak-saap ey se aw nakgen naade lee ted se bo ken utu aden kutu. ¹¹Naade se utu aden tedn kaw aak eyo, taa naade se uunga doobm Kayn ^{††}. Naade ted nakgen jig eyo taa an kan gurs ro ki aan gaw ken Balaam [‡]tedo do dawin se. Naade utga rode aan gaw Kaw ^{‡‡} debm ken baate tookn taar Raa se. ¹²Ken naase aki kaw kalan jaay, naade ute maakse ki num, naade bo ken lee tujen gawn kaw se. Naade kaw, kaw aay te maraawde kaw kic bo kawde eyo aw naade le saap do naade malinge tu sum. Naade se tec aan gaw gapar kan eed maan ey jaay kuulu kawawin naatn se. Naade aan gaw kaaggen ken kaadn koofdege aan kaace num kaw kooy ey se. Kaaggen se bo ken kawawde ute met iirin jaay j'raanjin ooy se. ¹³Naade se tedn nak kawawge tec aan gaw ool doocga num tol gupiyin jen ki se; naade tec aan gaw k-dijgen metingen kaw lee wari se aw jee se Raa utu aden kawb gat ken kaw kawden gen daayum daayum.

¹⁴Do dawin se gaaba kalan k'danjin Enok ^{‡‡}. Naan se bunjin gen k-cilige gen Adum. Taa jee ese se naan

[†] Aak Jen kan 18 aw 19.

^{††} Kayn se goon Adum ken kaw genaan Abel. Aak Jen 4.5-16. [‡] Aak Nmb 22-24. ^{‡‡} Aak Nmb 16.1-5. ^{‡‡} Aak Jen 5.21-24.

taadoga taad teeco taar Raa ki ken k: 'Booyki, Meljege Raa se utu baado ute jee naangen *salal ken dupu kando kando se ¹⁵ taa kajj kank do jeege tu paac ken aal Raa maak ki eyo ken baate tooko Raa bo gaarde se, naade se bo j'aden jeel naade se jee kusinge, taa taargen naade taad inj kus ro Raa ki se. ¹⁶Jee se ting bo maakde raap eyo k inj bo gen tck mind jeege. Naade se tedn nakj maakde je sum k naade taad taargen deel dode k aaj jeege dala ute taar nijimi taa naade kcj dim gctde ki.

Jud dej genaagen doobm *al-Masi ki

¹⁷ Num ganj naase, medn kckj maakumge se 'saapki do taarge tun ken jee kaaj naabm Meljege Isa al-Masi taadseno do dckj se. ¹⁸ Naade taadseno k: «Bii ken kaam mckn dunia an nanj se, jeege jee kaakj metn jeege se utu ade baao k naade se le aal Raa maak ki eyo k tedn nakj maakde jea.» ¹⁹ Deere, kесе bo naade! K naade se bo ken gaaj jeege ute naapa; k naade se nakj daa rode je se bo naade tedija k jee se k *Nirl Raa maakde ki eyo.

²⁰ Num ganj naase, medn kckj maakumge, 'noogki naapa k injki kck do taar Raage tun k'dooseno

jaay naase 'took aalki maakse do ki se. Ken aki tcknd metn Raa se, ckj *Nirl Salal bo asen kck. ²¹ Kaad ken naase utu aakki kaak kaam kaadn ken naase utu aki ckj *kaajj gen daayum ken Meljege Isa al-Masi ute bεεja utu ajeki ked se, injki maakj maak-je Raa ki. ²² Jeegeen maakde utu naaj naaj ckrt se, naase εεjdeki dode ki. ²³ K jeegeen metingen kuuy ken baa baa poodn se, naase aajdeki. Kengen kuuy kic bo εεjdeki dode ki, nabo ckndki cknd ckten tumki te naade, bini jee se kaldegen *kusindege tujdenga tuj se kic bo, naase 'yεεmde ki.

K'ckckmki Raa

²⁴ K'ckckmki Raa, naaj ken ck kckk asen kckk taa naase aki kooch doobij ki eyo. Naaj asen baa naanij ki se jee ck tuju rode ki eyo ute maak-raapo, maakj gaarj ken wckr ckck kelεj kelεj se. ²⁵ Raa se naaj kalarj lak. Naaj bo Debm aajjeki ute doobm Meljege Isa *al-Masi. Cj jeege paac aj *nooko, aj magala k aj jeelij naaj bo, debm ck kckk k ckckj naaj se gctn do dckj tap bo naaj utu tap, ken ckse ki k gen daayum daayum. *Amin.

poodo. ¹⁵ Ɔ jɛŋge se aan ƆƆ maal kɛn j'ɔlɔŋo poodn jaay aac dɛŋ se, Ɔ mindiŋ lɛ aan ƆƆ keem ool kɛn doocga num eem uu se. ¹⁶ Ɔ maakŋ ji daamiŋ ki se, naaŋ Ɔ k-dijge cili. Ɔ Ɔrd-jɛrlɛ kɛn taariŋgen di taat ranan ranan se, teeco taariŋ ki Ɔ daan-kaamiŋ se aan ƆƆ kaadn kɛn aanga katar ki num Ɔ Ɔk kaama kiric se.

¹⁷ Kɛn maam jaay m'laakiŋ se, maam m'ooc mɛtn jɛŋ ki aan ƆƆ debm ooyga kooyo. Num gaŋ naaŋ Ɔnd ji daamiŋ dom ki Ɔ deekum Ɔ: «Ɔŋte l'beere! Maam bo debm kɛn deet deete Ɔ kɛn kaam m'ɔkɔn. ¹⁸ Maam bo debm m'iŋg zɛɛɛ. Maam se m'ooyoga kooyo nabo m' duroga daan yoge tu Ɔ Ɔrse m'utu m'iŋg zɛɛɛ gen daayum daayum. Maam se m'ɔkɔn ƆƆ do yo ki Ɔ do bee yoge tu kici. ¹⁹ l'Booyo! Nakgen kɛn naai aakiŋga kaaka Ɔ kɛngen utu ade baa naan ki se, l'raaniŋ maakŋ kitap ki. ²⁰ K-dijgen cilin kɛn maam m'ɔkɔn ji daamum ki ute l'ɔmpɔn daabgen cili kɛn naai aakiŋga jaay l'jeel mɛtiŋ ey se, l'booyo: k-dijgen cili se taad tɛ *kɔdn Raagen cilin gen eglizgen maakŋ gɛgerge tun kɛn kaam cili se. Ɔ l'ɔmpɔn gen daabgen cili se lɛ, je taadn ute eglizgen maakŋ gɛgerge tun kaam cili se kici.»

Maktubm se k'raaniŋ *eglizn kɛn ɛpɛz ki

2 *kɔdn Raa kɛn lee bɔbɔ eglizn maakŋ gɛger kɛn ɛpɛz ki se, l'raaniŋ maktub Ɔ: l'Booyo! Debm kɛn Ɔ k-dijge cilin ji daamiŋ ki Ɔ kɛn lee daan l'ɔmpɛge tun cilin gen daab se taadi Ɔ: ² «Naabse kɛn naase l'tɛdki paac ute kaay kaamse kɛn naase Ɔkɔn maakŋ naabse ki se, maam m'jeele. Ɔ maam m'jeele naase se Ɔŋki l'sɛrŋ jee *kusiŋge eyo. Jee kɛn tɛd rode aan ƆƆ *jee kaan naabm Isage se, naase aak l'jeeldeki naade se jee kaan naabm Isage eyo, naase Ɔŋdeki naade se, jee taar-kɔbge. ³ Anum naase se daayum aayki kaamse; naase se l'dabarkiga taa maama Ɔ ɔki te mɛtse Ɔɛɛ ki eyo. ⁴ Num maam se m'ɔkɔn taara te naase gen taada: maak-je kɛn naase Ɔkɔn do maam ki deet se, Ɔrse aan ƆƆ kɛn do dɔkiŋ eyo. ⁵ l'Saapki tu! Ey num naase uunkiroga mɛtn naabse jiga nabo naase aal oockiga. Bin num l'tɛrlki kingse Ɔ l'tɛrlki tɛdn naabse aan ƆƆ kɛn naase l'lee tɛdiŋkiro do dɔkiŋ se. Kɛn bin ey num, maam se m'utu m'lasen kɔŋ Ɔ kɛn naase jaay l'tɛrlki te kingse ey se, l'ɔmpɛn gen daab se, m'laŋ kuun dɛɛtn Ɔt kuuy. ⁶ Nabo naase kic utu l'tɛdki nakŋ jiga. Aan ƆƆ maam m'ɔkɔn m'uun naabm jee Nikolait † tɛd se, naase kic ƆƆ unddeki bin kici.

⁷ «Debm kɛn Ɔ bi booyo num, l'booy taar kɛn *Nirl Raa taad eglizge tun Ɔtɔn baa se paac se: nakgen se jaay debm cirdega num, maam m'laŋ kɛdn kooŋ kaagŋ kɛn ɛd kaaja kɛn maakŋ jinen Raa ki se.»

Maktubm se k'raaniŋ *eglizn kɛn Smirn ki

⁸ *kɔdn Raa kɛn lee bɔbɔ eglizn maakŋ gɛger kɛn Smirn ki se, l'raaniŋ maktub Ɔ:

† Jee Nikolait se dooy jeege ute Taar Raa kɛn mɛt ki eyo.

l'Booyo! Debm deet deet Ɔ kɛn kaam m'ɔkɔn, naaŋ kɛn ooyo Ɔ duroga daan yoge tu se taadsen Ɔ:

⁹ «Maam se m'jeel dubarse ute daayse, nabo naan *Raa ki se, naase se jee maalgɛ. Kɔdn kɛn jee tɛd rode aan ƆƆ Yaudge lee Ɔdɛ se, maam m'utu m'booyo. Naade se Yaudge eyo, num naade se jee *Bubm sitange. ¹⁰ Naase se utu aki dabara nabo Ɔŋte l'beerki. l'Booyo! Bubm sitange utu Ɔkɔn jeesegen mɛtiŋge ade kɔmb dangay ki taa asen naama Ɔ naase aki dabara gen bii sik. Num aayki kaamse bini kɛn j'lasen Ɔkɔn kic num Ɔŋten tujki ɔrmse Ɔ maam m'utu m'lasen kɛdn laatin Ɔkɔn † kɛn taad Ɔ naase se Ɔŋkiga kaaja gen daayum.

¹¹ «Debm kɛn Ɔ bi booyo num, l'booy taar kɛn *Nirl Raa taad eglizge tun Ɔtɔn baa se paac: debm jaay aasiŋga Ɔ Ɔ cirga se, yo gen k-dige se aŋ kɔŋ tɛdn dim eyo.»

Maktubm se k'raaniŋ *eglizn kɛn Pergam ki

¹² *kɔdn Raa kɛn lee bɔbɔ eglizn maakŋ gɛger kɛn Pergam ki se, raaniŋ maktub Ɔ:

l'Booyo! Debm kɛn Ɔ Ɔrd-jɛrl taariŋge di paac taat ranan ranan se, taadsen Ɔ:

¹³ «Maakŋ gɛger kɛn naase iŋgki se, maam m'jeelse. *Bubm sitange utu iŋg Ɔtɔn se Ɔ Ɔtɛse ki se, naaŋ gaarge. Num ute naaŋ se kic, naase utu l'dɔkɔki ute maama. Ey num maakŋ gɛger kɛn se bo naade Ɔkɔn Antipas debm saadum kɛn tuj te ɔrmiŋ ey se. Ute naaŋ se kic bo naase Ɔŋki te eyo, utu aalki kaal maakse dom ki tap, ey num Bubm sitange se utu iŋg Ɔtɛse ki.

¹⁴ «Num maam se m'ɔkɔn taara te naase gen taada: Ɔtɔn naase ki se, naase Ɔkɔn jeegen kɛn uun doobm Balaam † kɛn dej Gaar Balak jaay ɔl gaan *Israelge terl naaga Raa ki ɔso daa maraga do dɔkiŋa Ɔ ɛso naapa. ¹⁵ Ɔ tɛr Ɔtɔn naase ki se, naase Ɔkɔn jeegen took uun taar kɛn jee Nikolaitge † lee dooy jeege se kici. ¹⁶ Bɛɛ, naase se l'tɛrlki kingse! Ey num Ɔkɔn Ɔkɔn maam m'utu m'baado Ɔ m'utu m'lasen kooco ute Ɔrd-jɛrl kɛn l'tɛɛŋ taarum ki se.

¹⁷ «Debm kɛn Ɔ bi booyo num, l'booy taar *Nirl Raa taad eglizge tun Ɔtɔn baa se paac: debm aasiŋga do nakge tun se num, maam m'laŋ kɛdn kɔsn k'daniŋ maan † kɛn Raa ɔyiŋo kɔy se. Ɔ tɛr m'laŋ kɛdn ko raap raapo. Ɔ ko kɛn ese se, k'raanga raan ro kiji ro ki. Ɔ debm j'laŋ kɛdn ko se sum bo l'jeel ro se, ey num nam kuuy se kɔŋ jeel eyo.»

Maktubm se k'raaniŋ *eglizn kɛn Tiatir ki

¹⁸ *kɔdn Raa kɛn lee bɔbɔ eglizn maakŋ gɛger kɛn Tiatir ki se, raaniŋ maktub Ɔ:

† Laatin Ɔkɔn se je deekŋ Ɔ j'lasen kɛdn nakŋ kɛn asen raap maakse. Naaŋ se aan ƆƆ bede kici. ‡ Balaam se debm kɔrdɔ kɛn Balak, Gaar Moabge, rɛjiŋo taa baado naam gaan *Israelge. Aak Nmb kɔŋ 22-24, 25.1-2 Ɔ 31.16. †† Aak bɛɛse 6. ††† Maan se kɔsn kɛn Raa sido gaan Israelge tu kaad kɛn naade tiŋgo kɔd-baar ki.

!Booyo! Goon Raa ken kaamin̄ aan gōk poodn kō kōkō kō jēngē aan gōk maal zēer ken jōkōdōngō poodn aac dēng se, taadsen kō:

¹⁹ «Nak̄ naase !tēdk̄i paac se maam m'jeele. Maam m'jeel maak-je ken naase kōk̄i do jeege tu, kō bōrse kic naase utu aal kaal maakse dom ki kōk. Maam m'jeel naabsen ken lee !tēdk̄i ute kaay kaam ken naase kōk̄i se. Kō m'jeele naabsegen naase !tēdk̄i kaam tōkōtn se den cir ken deete. ²⁰ «Num maam se, m'k̄i taara te naase: Jezabel mēnd tēf rōnḡ aan gōk mēnd taad̄ taar teeco taar Raa ki se, naase rōnḡki naaḡ lee dērl̄ jee tēdn̄ naabumge kō dējde kō k'lerl̄ naaga Raa ki kō dōk̄e naade se kō daa maraga. ²¹ Maam m'k̄i biia, m'k̄i bin sum bo, naaḡ !terl̄ kinḡiḡa kō kōnḡ kēesn̄ gaabiḡa. Num gaḡ naaḡ baate kōk̄i. ²² !Booyki! Bōrse maam m'laḡ kaaliḡ do danal̄ ki, naaḡ dabar makōk̄i. Kō gaabgen ēsiḡ naaḡ se jaay terl̄ te kinḡde ey num, naade kic m'utu m'aden dabar bin kici. ²³ Maam m'laḡ tōk̄i te gen-inge se naatn̄. Bin bo eglizge paac !jeele, maam se m'jeel m'naḡ taar ken maakḡ jikilimge tu. Kō naḡa naḡa kic bo, maakse ki se, maam m'laḡ dabara do nakge tun naaḡ tēda. ²⁴ Num naasen, jee kōp̄ maakḡ Tiatir ken dōsen maak ki ey se, taar jee se lee dooy jeege se, naase lē !took̄ uunki te eyo, naase lē !jeki te jeel taar maakḡ *Bubm̄ sitange tu aan gōk gen naaden lee saapiḡ se eyo. Taa naaḡ se maam m'asen kōnḡ kōnd̄ dīm̄ kuuy dose ki ey sum. ²⁵ Nabo nak̄ ken naase !booyiḡkiga jaay aalkiga maakse do ki se, kōnḡki tōkōk̄i bini maam m'ade baa maak ki. ²⁶ «Nakgen se jaay debm̄ cirdega kō inḡga do naabum ki bini naḡiḡga tak se, maam m'aden tōnd̄ naade bo !tinḡ do metjil̄ jikilimge tun do naaḡ ki paac. ²⁷ Kō jee baa se paac naade aden lee tōnd̄ ute sirdn̄ k'ldaapiḡ ute maala. Ute naaḡ se, naade ade lee tōnd̄ tōkōk̄i aan gōk ken k'lee k'tōnd̄ k'tōk̄i dugul̄ nenjge se. ²⁸ Aan gōk Bubum̄ edum̄ tōkōk̄i do jeege tu se, maam kic m'edden̄ naade ki bin kici. Kō tēr maam m'utu m'aden kēdn̄ Bebel̄ gen do metbeeki se kici.

²⁹ «Debm̄ ken kō bi booyo num, booy taar ken *Nirl̄ Raa taad̄ eglizge tun gōtn̄ baa se paac.»

Maktubm̄ k'raanḡiḡ *eglizn̄ ken Sarde ki

3 *Kōdn̄ Raa ken lee bōk̄b̄ eglizn̄ maakḡ gēger ken Sarde ki se, raanḡiḡ maktub̄ kō:

!Booyo! Debm̄ kō Nirl̄ Raagen cili †† ute k-dijgen cili se taadsen kō:

«Maam m'jeel naabse ken naase !lee !tēdk̄i se. Nookse eem aan gōk jee utu zēerē; num gaḡ naase se jeegen ooyga kooyo. ² Iiḡki raan! Naabsegen metiḡen baa baa tuju se kōk̄eki jiga taa naan Raam ki se, naabm̄ naase !tēdk̄i se maam m'kōnḡiḡ paac bo aac eyo. ³ !Saapki do taar ken !booyiḡkiro se kō ken k'dooyseño jaay naase !took̄ aalkiro maakse do ki. Bin se !bōk̄b̄ki jiga kō !terl̄ki maakse. Num ken naase jaay inḡki zēerē ey num, maam m'ade baa aan gōk debm̄ boogo kaad̄

† Aak KKR 2.9. †† Nirl̄ Raagen cili se je taad̄ ute Nirl̄ Raa mala mala.

ken naai !jeel eyo kō m'ai kōki do jii ki. ⁴ Ey num Sarde ki se, jeesegen metiḡe se, kaldege se naade ḡnḡ ilimiḡ te eyo. Naade se bo jeegen tuso kaldegen raap raap se kō naade lee ute maama taa naade aḡ kōnḡ kaasiḡa.

⁵ «Bin num !booyki: nakgen se paac jaay debm̄ cirden-ga num, j'laḡ tūsn̄ kalgen raap raapo. Kō rōnḡ maakḡ Kitapm̄ Kaaj ki se lē, m'laḡ kōnḡ tōk̄i eyo, num naan Bubum̄ ki kō naan kōdōnḡe tu se, maam m'taadn̄ m'kōk̄i: naaḡ se debm̄ maama.

⁶ «Debm̄ ken kō bi booyo num, !booy taar ken *Nirl̄ Raa taad̄ eglizge tun gōtn̄ baa se paac.»

Maktubm̄ se k'raanḡiḡ *eglizn̄ ken Piladelpi ki

⁷ *Kōdn̄ Raa ken lee bōk̄b̄ eglizn̄ maakḡ gēger ken Piladelpi ki se, raanḡiḡ maktub̄ kō:

!Booyo! Debm̄ *salal̄ kō debm̄ ken lee te ken met̄ ki, naaḡ bo debm̄ ken kō lēkerlē gen taa bee *Daud̄, ken naaḡ jaay kōdga taa doobo se, nam kuuy tap bo ḡnḡ dēkeliḡ eyo. Kō ken naaḡ dēkeliḡga lē, nam kuuy kō doobm̄ ken aḡ kōk̄i eyo, taadsen kō:

⁸ «Naabm̄ ken naase !tēdk̄i paac se, maam m'jeele. Aakki! Maam m'kōdōnḡa taa doobo naanse ki, nam tap bo aḡ kōnḡ gaas eyo. Ey num naase se !tōk̄gse kic bo baata. Ute naaḡ se kic bo, naase !took̄ uunki taaruma kō ḡnḡ !baatum te eyo. ⁹ !Booyki! Jee *Bubm̄ sitangen tēf rode kō naade Yaudge se, bēre, naade se jee taar-kōk̄b̄ge kō naade se maam m'edisiḡga kaam jise. !Booyki. Maam m'utu m'adeno tōkōdn̄ baa gōtse ki kō naade utu !kerḡnḡ metn̄ jese ki kō asen jeel naase se maam m'jese. ¹⁰ Aan gōk naase aayki kaamse !bōk̄b̄ki-ga taarum se, maam kic m'utu m'asen bōk̄b̄kaad̄ ken dubara ade baa do jeege tun do naaḡ ki jaay utu ade naam se. ¹¹ Bēre, maam se kōk̄p̄ga kōk̄i m'ade baa. Bin num taar *Raa ken naase !booyiḡki se, kōnḡki tōkōk̄i taa laatin̄ tōkōk̄i k'j'eddesiḡ se, nam tap bo aḡ !kōnḡ kuun eyo. ¹² «Nakgen se jaay debm̄ cirdega num, maam m'laḡ tēdiḡ̄ aan gōk duliyyu maakḡ *Bee Raam ki kō nam tap bo aḡ kōnḡ kōk̄i eyo. Kō maam m'laḡ raan̄ ro Raama kō ro gēger Jeruzalem̄ kiji ken gēger Raam se rōnḡ ki kō gēger se Raa bōk̄b̄iḡo maakḡ raa ki. Kō tēr m'laḡ raan̄ rom kiji rōnḡ ki kici.

¹³ «Debm̄ ken kō bi booyo num, !booy taar gen *Nirl̄ Raa taad̄ eglizge tun gōtn̄ baa se paac.»

Maktubm̄ se k'raanḡiḡ *eglizn̄ ken Laodise ki

¹⁴ *Kōdn̄ Raa ken lee bōk̄b̄ eglizn̄ maakḡ gēger ken Laodise ki se, raanḡiḡ maktub̄ kō:

!Booyo! Debm̄ saadn̄ ken tuj̄ ḡrmiḡ eyo kō lee te met̄ ki ken k'danḡiḡ *Amin̄, kō ute doobm̄ naaḡ se bo Raa aalo nakge paac se, naaḡ taadsen kō:

¹⁵ «Naabsen ken naase !tēdk̄i paac se, maam m'jeele: naase lē urlki eyo kō ḡnḡki eyo. Maam je naase !tēdk̄i ḡnḡo ey lē urlu. ¹⁶ Taa naase lē uurlki eyo kō ḡnḡki kēdek̄ ey se, num aan gōk naase ḡnḡki zom sum se, maam m'asen tōkōdn̄ lōk̄ naatn̄. ¹⁷ Taa naasen !taadki kōk̄i: maam se m'kōk̄i maala kō m'tēdga debm̄ maal gōtiḡ

¹¹ Ne-dimngen sakk ute magalgen sik-di-kaar-sakk ken gurug ol kaag do daan ki se, maam m'laaka sakk m'booy kachn Raage dupu kando kando sakk den njasan njasan baado gurug olde naade se daan ki. ¹² Naade aar kaa makn sakk maakn kaade ki se, naade taad sakk:

«Goon Baatn k'l'oln se bo, aas debm ken Raa an kedn sakk,

nakge paac kaam jin, jeel-taara, sakk cir nakge paac. Dn jeege paac an *nooko an sakk sakk an magala.»

¹³ Ter nakgen Raa aalo paac se, kengen maakn raa ki, do naan ki, metn naan ki, sakk kengen maakn maane ki ute nakgen baa se paac m'booyde aar kaa sakk maakn kaade ki se, naade taad sakk:

«Nam ing do kaag do ki ute Goon Baata se, taa sakk se iin gdn naade ki ute naan se k'l'oln, k'l'magaldeki sakk k'l'nookdeki, gen daayum daayum.»

¹⁴ Gdn se ne-dimngen sakk se took sakk: «*Amin.» Sakk magalge se baado erge sakk eemina.

*Goon Baatn Raa sakk tiibm teejn k'leen sakk kaam mece

6 Kaad ken maam m'laak kaak Goon Baatn Raa se, maakn tiibm teejn ken k'leen sakk kaam cili se, naan sakk tiibm teejn k'leen deet se sakk maakn ne-dimge tun sakk se, maam m'booy deb kalan taad aan sakk raa ken taat se sakk: «!Baado!» ² Gdn se maam m'laak sindi raap raapo sakk debm ooko do ki se sakk k'l'pendeke. Debm ese se j'l'ndin laan gaaringe. Naan debm gaabm sakk lee sakk naange sakk ter naan teecga gen baa sakk naangen kuuy daala.

³ Ken Goon Baata jaay sakk naatn ute tiibm gen k-dige se, maam m'booy ne-dim gen k-dige se, taad sakk: «!Baado!» ⁴ Sakk gdn se, maam m'laak sind kuuy teeco sakk sind se aac den. Debm ooko do ki se j'edn g'rd-jerle sakk magala jin ki sakk j'l'ndin kulu taa naan tedn sakk se l'edn sakk do naan ki sakk k'l' jikilimge l'oln naapa.

⁵ Ken Goon Baata jaay sakk naatn ute tiibm gen k-m'oge se, maam m'booy ne-dim gen k-m'oge se taad sakk: «!Baado!» Sakk gdn se maam m'laak sindi ilim kilimi sakk debm ooko do ki se, sakk nakn ken k'lee k'l'oln nakge se jin ki. ⁶ Ter maakn ne-dimge tun sakk se, maam m'booy aan sakk mind nam taad sakk: «Kakk gen sakk kaaria se, aas gen sakk nam ken tedn naaba bii kalan. Sakk muriya kalan ute k'oln se le, aas gen sakk nam ken tedn naaba bii kalan kici. Num ken gen uubu ute sakk kojn bin se, sakk ten lekde.»

⁷ Ken Goon Baata jaay sakk naatn ute tiibm gen k-sakk se, m'booy ne-dimgen gen k-sakk se taad sakk: «!Baado!» ⁸ Sakk gdn se, maam m'laak sindi sakk roj se tec aan sakk gen debm ooyga kooyo. Sakk debm ooko do ki se, roj Yo sakk bee yoge se kic sakk metina. Do naan se, k'l'igin sakk kaam sakk, sakk jee kaam kalan se, j'l'ndden kulu taa aden sakk ute g'rd-jerle, boa, sakk gen deet deete, ute daa gaabge.

⁹ Ken Goon Baata jaay sakk naatn ute tiibm gen k-mige se, maam m'laak *gdn k'l'igin k'lee k'l'edn serke Raa ki. Metn nakn ken k'l'igin se, maam m'laak ko jee-

gen k'l'olde taa taar *Raa sakk taa saadn ken naade lee tedo se. ¹⁰ Ko jeege se sakk sakk makn sakk: «Melje, naai Debm *Salal sakk ken met ki se, jee do naan ki se, tap bo bini naan ki jaay naai aden sakk sakk dode ki sakk aden dabara taa naade sakk jeno naaje se?» ¹¹ Gdn se, naade se naan naan kic bo j'edn kal raap raapo sakk jerl aan naan jedege tu sakk k'l'eeden sakk udki bi sakk, taa genaasege se kaamde aas te ey b'ok. Sakk jee kuuy uun doobm Isa *al-Masi aan sakk naase se kic j'lutu j'laden sakk aan sakk naase se kici.

¹² Ter ken Goon Baata jaay sakk naatn ute tiibm gen k-m'oge se, maam m'laak naan te makn sakk kaada se ted ilim dib aan sakk jeege tus kal k'ol doa sakk laapa ute magalin se ted aac aan sakk mooso. ¹³ K-dijge se si rutuk rutuk do naan ki aan sakk kurin koojn ko ba kuulu ol makn jaay sin taa-sakk se. ¹⁴ Maakn raa se aan iig kilu aan sakk raan ken nam teel baani. Koge sakk naan-gen maane gurug olde daan ki se kic bo paac ted sakk.

¹⁵ Ter gaaringen do naan ki, magalge, bubm asarge, jee nak denge, jee sakk, bulge sakk kengen bulge eyo, paac aan baa toom maakn iibge tu sakk pakal linge tu. ¹⁶ Naade taad makn sakk: «Dn koge ute linge se si rujn dojege tu, taa nam ing do kaag do ki se ute Goon Baatn Raa se ajenki sakk kaak eyo sakk maak-taarde sakk dojege tu eyo. ¹⁷ Taa bii sakk ken naade an sakk sakk dojeege tu ute maak-taarde se, bere, aanga. Sakk bii ken se, naan jaay sakk daan naande ki?»

*Kachn Raage sakk nakn kaakn jeele naan jee Raage tu

7 Ken nakgen se jaay deel se, metn naan ken kaam sakk se, maam m'laak sakk bo sakk Raa daan ro ki tak tak. Naade gaas kuul iin sakk kaam sakk taa k'ol do naan ki eyo, do maane ki eyo sakk ro kaagge tu eyo. ² Sakk gdn se, maam m'laak sakk Raa kuuy iin kaam kaada tookn. Sakk sakk Raa se, sakk nakn *Raa se se ken k'l'oln naan jeege tu gen kaakn jeelde se. Kachn Raagen kaam sakk ken j'l'ndden kulu gen tujn do naan ute maane se, naan dan taadden makn sakk: ³ «Dn! Dn ten l'edki nakn *kusin do naan ki, do maane ki ute kaagge tu se bini naaje k'l'oln kaasn nakn kaakn jeele naan jee tedn naabm Raage tu se jaayo.»

⁴ Gdn se maam m'booy k'l'med jee ken k'l'oln dega sakk nakn kaakn jeel naande ki se; naade aas dupu-kaar-te-sik-sakk-kaar-sakk (144 000) sakk jee se paac teeco taa bee gaan *Israelge tu.

⁵ Taa bee Juda se, dupu-sik-kaar-dio (12 000);

gen Ruben naade dupu-sik-kaar-dio (12 000);

gen Gad naade dupu-sik-kaar-dio (12 000);

⁶ gen Aser naade dupu-sik-kaar-dio (12 000);

gen Neptali naade dupu-sik-kaar-dio (12 000);

gen Manase naade dupu-sik-kaar-dio (12 000);

⁷ gen Simeon naade dupu-sik-kaar-dio (12 000);

gen Lebi naade dupu-sik-kaar-dio (12 000);

gen Isakar naade dupu-sik-kaar-dio (12 000);

⁸ gen Zabulon naade dupu-sik-kaar-dio (12 000);

gen Yusup naade dupu-sik-kaar-dio (12 000);

gen Benjamin kic naade dupu-sik-kaar-dio (12 000).

† Kal k'ol do Yauge se ilim kilimi.

Jeegen se paac ɔk nakɲ kaakɲ jeele naandegɛ tu.

Jan aak jeege den ɲasanɲ ɲasanɲ naan kaag do Raa ki

⁹ Ken nakgen se jaay deel se, maam m'aak metjil jeege den ɲasanɲ ɲasanɲ, ɔɔ jee se j'aden kɔɲ meɔ eyo. Jeege paac ute metjildege taa beedege, taar naanɔdege ɔɔ taa naanɔdege ɔɔ tuso kalgen jɛrɛ ɔɔ raap raapo, ɔko doomo jidege tu ɔɔ daar naan kaag do Raa ki ute gen *Goon Baatn Raa ki. ¹⁰ Naade taad makɔɲ ɔɔ:

«!Booyki! Raajegen ing do kaag do ki ute Goon Baata se, naade bo ken aaj jeege.»

¹¹ ɔɔ *kɔɔɔn Raagen paacɲ gurug ɔɔ kaag do daan ki ute magalge ɔɔ ne-dimɲen ɔɔ se, ɛrg und naande naanɲ ki naan kaag do Raa ki ɔɔ naade ɔɔɔm Raa, ¹² ɔɔ took ɔɔ:

«*Amin! Deere, Raa naajege se ɔk ɔɔɔɔ, jeel-taara, ɔɔɔɔ cir nakge paac. K'ɔɔɔmɲi, k'denki, *k'nookiɲki ɔɔ k'magaliɲki gen daayum daayum. Amin!»

¹³ Anum maakɲ magalge tu se, deb kalanɲ tɔnd me-tum ɔɔ: «Jee te kaldege raap raap se tap bo, nanɲge? ɔɔ naade se iɲɲo gay?» ¹⁴ Maam m'ɛrliɲ k'ɔɔ: «Bubm naka, jee se naai bo j'eelde.» Naanɲ ɛrlum ɔɔ: «Jee se bo, dubar ken deel do, aano dode ki. Naade se bo jee ken tugo kaldege ute moosn Goon Baatn Raa jaay kaldege ɛɔ raap lak lak se. ¹⁵ Taa naanɲ se bo,

naade daar naan kaag do Raa ki ɔɔ ɛɔɔɲ naaba ɔɔ ɔɔɔmɲi ɔɔɔmɲi katara maakɲ 'Beenɲ ken jeege lee eemiɲ se.

ɔɔ debm ken ing do kaag do ken ese se aden ɔɔɔɔ.

¹⁶ ɔɔ naade se mɔɔɔn bo ute maane se aden ɔɔɔ ey sum;

ɔɔ kaada ute ɔɔɔ ɔɲɲ diwil diwil se kic naade naam eyo.

¹⁷ Taa Goon Baatn Raa ing daan kaag do ki se aden ɛɔɔn Mel gaamde

ɔɔ aden ɔɔɔɔn ɔɔɔ ɔɔɔn maan ken ɔɔɔɔ ɔɔɔ ɔɔɔ ɔɔ ɛɔ kaaja se.

ɔɔ Raa se ɛ utu aden ɔɔɔn kaa-maande.»

*Goon Baatn Raa ɔɔɔ tiibm k'teenɲiɲ gen k-cilige

8 ɛr ken Goon Baatn Raa jaay ɔɔɔ tiibm k'teenɲiɲ gen k-cilige se, maakɲ raa ki ɔɔɔ baa tood dil daaniɲ baa baa ɔɔɔsn ɛr. ² ɔɔɔn se maam m'aak *kɔɔɔn Raage cili † daar daar naan *Raa ki. ɔɔ naade se j'ɛɔɔn pulge cili.

³ ɔɔ kɔɔɔn Raa kuuy se baado daar ɔɔɔ ki, *ɔɔɔn ken k'lee k'ɛɔɔn ɛrke Raa ki. Naanɲ ɔk bejɛɲ daab jɲi ki ɔɔ j'ɛɔɔn nakɲ oot nijim se dena, naanɲ ute keem Raa ken jee Raage lee eemiɲ se, taa aɲ baa kɛɔn Raa ki ɔɔɔ ken k'lee k'ɛɔɔn ɛrke Raa ki se, ɔɔ ɔɔɔn se k'l'iɲiɲiɲ ute daab ɔɔ daar naan kaag do ki. ⁴ Naanɲ ɔɔɔ nakɲ oot nijim ese se, ɔɔ saan se iɲɲ jɲi kɔɔɔn Raa ki ute keem Raa ken jee Raage lee eem se, ooko bini aan ɔɔɔn Raa ki. Kɔɔɔn Raa

† Maakɲ kɔɔɔn Raage tu paac se kɔɔɔn Raagen cili ara se naade se bo magaldege.

ara se naanɲ maakɲ kɔɔɔn Raage tun cili naan Raa ki.

⁵ ɛr kɔɔɔn Raa ɔɔɔ poodn *ɔɔɔn ken k'lee k'ɛɔɔn ɛrke Raa ki se dooc bejɛɲ ɔɔ poodn se, naanɲ siɲ do naanɲ ki. ɔɔɔn se Raa taata, ɔɔɔ ɛɔɔ dir dir, ɔɔɔ aal wusuk wusuk ɔɔ naanɲa kic bo tea.

Kɔɔɔn Raage tuuy pul ɔɔ ken deet deete

⁶ ɛr *kɔɔɔn Raagen cilin ken ɔk pulu cili se, daap rode gen tuuyu. ⁷ Ken kɔɔɔn Raa deet deet jaay tuuyu puliɲ se, isi te poodo deep ute mooso se, siɔo do naanɲ ki.

Do naanɲa jaay k'niɲiɲ ɔɔɔ kaam mɔɔ se: ken kaam kalanɲ se ɔɔ poodo ɔɔ kaagge kic ken k'niɲiɲ ɔɔɔ kaam mɔɔ se, ken kaam kalanɲ se ɔɔ poodo ɔɔ mu zɛɛge se paac ɔɔ poodo kici. ⁸ Ken kɔɔɔn Raa k-dige jaay tuuy puliɲ se, naka magala aan ɔɔɔ ko te poodiɲ zir zir j'ɔɔ j'ɔɔ ooc maakɲ baar ki. ɔɔ baar k'niɲiɲ ɔɔɔ kaam mɔɔ se, ken kaam kalanɲ se del mooso. ⁹ Nakgen maakɲ baar ken ɔɔɔn ese se, k'niɲiɲ ɔɔɔ kaam mɔɔ se, ken kaam kalanɲ se paac ooyo. ɔɔ markabgen ɔɔɔn ese se kic k'niɲiɲ ɔɔɔ kaam mɔɔ se, ken kaam kalanɲ se tuj paac. ¹⁰ Ken kɔɔɔn Raa k-mɔɔge jaay tuuy puliɲ se, k-diji magala ute poodiɲ aan ɔɔɔ jɛɛ ɔɔ oolge ute ɔɔɔn ɔk maange jaay k'gaanɲiɲ ɔɔɔ kaam mɔɔ se, naanɲ ooc do ken ken kaam kalanɲ. ¹¹ K-diji ese se, k'danɲiɲ sii. ɔɔ maan k'niɲiɲ ɔɔɔ kaam mɔɔn ese se, ken kaam kalanɲ se ɛɔ ataka kanɲ aan ɔɔɔ sii. Jee aay naanɲ se denɲiɲ bo ooyo, taa maan naade aay se ataka. ¹² Ken kɔɔɔn Raa k-ɔɔge jaay tuuy puliɲ se, kaada, laapa, ɔɔ k-dijge jaay k'gaanɔde ɔɔɔ kaam mɔɔ se; ɔɔɔden kaam kalanɲ se paac ooyo. Taa naanɲ se bo, katara ute ɔɔɔn jaay k'niɲiɲ ɔɔɔ kaam mɔɔ se; ken kaam kalanɲ se ɔɔɔ ey sum. ¹³ Kaad ken maam m'aaka ɔɔ m'booy doobo maakɲ raa ki raan taad makɔɲ ɔɔ: «Wɔɔ! Wɔɔ! Jee do naanɲ ki se utu asen ɔɔɔn den aak eyo, taa pul kɔɔɔn Raagen mɔɔn utu tuuy pulde daal se.»

*Kɔɔɔn Raa tuuy pul gen k-miige

9 Ken kɔɔɔn Raa k-miige jaay tuuy puliɲ se, maam m'aak k-diji ɔɔɔ ooco naanɲ ki. ɔɔ k-diji se j'ɛɔɔn ɛkerɛ gen ɔɔɔn taa ɔɔɔ ken jɛrɛ zuzu se. ² Ken naanɲ jaay ɔɔɔ taa ɔɔɔ ken jɛrɛ zuzu sum se, saa teeco tul tul aan ɔɔɔ saa baal magal gidi gidi. ɔɔ ɔɔɔn se kaada ute maakɲ raa se ɛɔɔ ilim dib. ³ Maakɲ saa ken se, iimge teeco ɔɔ ɔɔɔ do naanɲ ki. ɔɔ iimgen se j'ɛɔɔn ɔɔɔ gen ɔɔɔm jeege aan ɔɔɔ iɲɲgen lee ɔɔ jeege se. ⁴ ɔɔ iimgen se, k'taadden j'ɔɔɔn ɛkɲ mu zɛɛɛ, kaaga ɔɔ nakɲ zɛɛgen gam, nabo k'baa ro jeege tun ɔk nakɲ kaakɲ jeel *Raa naandegɛ tu ey se. ⁵ ɔɔ k'taadden j'ɔɔɔn ɔɔɔn num gan j'ɔɔɔn yɛɛɔde bo gen laapa mii. ɔɔ iimgen se ɔɔɔden yɛɛɔde aan ɔɔɔ debm ken iɲɲiɲ ɔɔɔn num ɔɔɔn yɛɛɔn se. ⁶ ɔɔ kaad ken se jikilimge je yo te rode, nabo kɔɲ eyo; ɔɔn yo rode ki, nabo yo se aden kaanɲ.

⁷ Iimgen se, tec aan ɔɔɔ sendgen k'ɔɔɔn k'daapden rode gen baa ɔɔɔ ki. ɔɔ iimgen se ɔk nakge dodege tu aan ɔɔɔ laatn daab ɔɔ daan-kaamdege se tec gen jikilimge. ⁸ Iimgen se bɛɛkdege tec aan ɔɔɔ bɛɛkɲ mɛndge

כך naan̄dege le tec aan gck gen tupiyu. ⁹ Naade כ naka rodege tu aan gck saapo, כך taa beek̄n keydege se, eem aan gck puusn sendgen den baa baa בככ ki se. ¹⁰ כך yeldege se tec aan gck gen iin̄i כך ute naan̄ se bo naade lee בככ jeege. כך ute yeldege se bo ken naade בככga jeege num ככדדנ yeebde gen laapa mii se. ¹¹ כך gck jerl zuzu ken iimge teeco maak ki se, ככga gaara, כך gaarde se ute taar *Ebre se k'dan̄in Abaddon כך ute taar Grek le k'dan̄in Apolion ken je deek̄n כך: *debm tujn gck*.

¹² Nak̄n ככך deet deet se deelga; כך ככרse כככga nakgen ככך ככך dio ken te ade baa do naan̄ ki kuuy daala.

*ככדנ Raa tuuy pul gen k-meecege

¹³ Ken ככדנ Raa k-meecege jaay tuuy pulin se, *gckn tedn serke Raa ki ken k'daapin̄ ute daab ככ ככ kaaja gck kaam ככ ken daar naan Raa ki se, maam m'booy mind nam taad gckn se. ¹⁴ Naan̄ taad ככדנ Raa ken gen k-meecege tu ken ככ pulu se ככ: «ככדנ Raagen ככ k'ככככdega כככ taa ool magal ken k'dan̄in Eprat se 'baa tuutden naatn.» ¹⁵ ככ ככדנ se k'tuutden naata ככ ken k'כככ k'כככdega se, do כככ tap bo naade ing booy booyo maak̄n baar ken se, maak̄n laapin̄ ki, maak̄n biin̄ ki ככ maak̄n lerin̄ ki sum bo, k'taaddenga taad ככ'כ kilimgen jaay k'nigde gck kaam כככ se, jee kaam kalan se, k'כככ paac. ¹⁶ Ter maam m'aak jee sendge aas dupu-kaar-dio (200 000 000) ככ ken k'medde se, maam m'booyga.

¹⁷ Bin bo maam m'aak sendge ute meldege teeco naanum ki. ככ meldege se tuuso saapo aac aan gck poodo, zeer cidid aan gck koa, ככ כככ aan gck kudn poodo. ככ do senddege tu se tec aan gck do tupiyge. ככ poodo, saa ככ kudn gen poodo se teeco taardege tu buluk buluk. ¹⁸ Nakgen כככ ken teec taardege tu se bo, jeege jaay k'nigde gck kaam כככ se, jee kaam kalan se, naade כככ paac. ¹⁹ ככ כככ sendgen ese se, teeco taarde ki ככ iin̄i yeldege tu; taa yeldege se tec aan gck כככ ככ ככ daan doa ככ ute naan̄ se bo naade lee dabar jeege se.

²⁰ Gan̄ jee כככ ken nakgen se ככ כככ te ey se, ute naan̄ se kic bo, naade baate terl maakdege do Raa ki. Gan̄ naade ing bo gen keem maragdege, sitandege ute raadege ken naade daapin̄ ute daab, pudda, maal zeer, koa ככ te kaagge se, ey num raadege se le aak eyo, booy eyo ככ lee eyo. ²¹ Ute naan̄ se kic le, naade ככ eyo gen כככ jeege gen koojn̄ rodege, gen keesn naapa ute boogo.

*ככדנ Raa ככ kitapm baata k'warginga wargo jin̄ ki

10 Ter maam m'aak ככדנ Raa kuuy ככככככyo maak̄n raa ki. ככ naan̄ usso kal gapara ככ teelo don̄ ute ככככככ maak̄n raa; ככ daan-kaamin̄ aan gck kaada ככ כככ magal aan gck duliyu ככ tec poodo. ² Naan̄ ככ kitapm baata k'paatinga paat se jin̄ ki. ככ je daamin̄ se, naan̄ כככ do baar ki ככ je jeelin̄ se le, naan̄ כככ naan̄ ki. ³ Gckn se naan̄ כככ כככ mak̄n aan gck

tupiyu. Ken naan̄ jaay כככ כככ se, maam m'booy raa taat tiirin̄ tiirin̄ gck kaam cili. ⁴ ככ ken Raa jaay taat aas se, maam m'je m'raan̄ metn taarin̄a, nabo m'booy mind nam maak̄n raa ki taadum ככ: «Metn taar ken Raa taatn gck kaam cili se, כככ maaki ki, כככ 'raan̄in̄a.»

⁵ Ter ככדנ Raa ken jaay maam m'aakin̄o כככ כככ kalan do baar ki ככ ken kalan do naan̄ ki se, uun ji daamin̄ raan. ⁶ Gckn se naan̄ naam taarin̄a ute ro debm ken ting daayum daayum se, naan̄ bo debm ken aalo maak̄n raa ute nakgen maak ki paac, do naan̄ ute nakgen do ki paac ככ baar ute nakgen maak ki paac. Naan̄ taad ככ: «Naan̄ ki se, j'laden כככ gck ey sum. ⁷ Taa do כככ se, *Raa taaddega jee kaan̄ naabinge tun taad taar teeco taarin̄ ki kaad ken naan̄ utu tedn nak̄n ken naan̄ uuno do ro ki jaay *jeege jeel metin̄ ey se. Ken ככדנ Raa k-cilige jaay tuuyga pulin num, Raa utu 'tedn nak̄n se 'kaan doobin̄ ki.»

⁸ Ter mind nam ken maam m'booyin̄o taadum maak̄n raa ki se, taadum kuuy daala ככ: «'Baa gckn ככדנ Raa ken כככ כככ kalan do baar ki ככ ken kalan do naan̄ ki se, כככ kitapm ken k'paatinga paatn ken naan̄ כככ jin̄ ki se.» ⁹ Gckn se, maam m'baa m'ככככ ככ m'כככ metin̄ m'ככ edumo kitapm baatn ken jii ki se. Naan̄ deekum ככ: «ככ כככ paac! Ken naai jaay utu כככ כככ se, ai nijim taari ki aan gck teeje, nabo ken naan̄ כככככ maaki ki se, ai kaac̄n kaadi.» ¹⁰ Ken maam m'כככ kitapm baatn ji ככדנ Raa ki jaay m'כככ se, m'naamin̄ taarum ki se, nijim aan gck teeje. Num ken naan̄ jaay כככ aan maakum ki sum se, m'naamin̄ aacum kaaduma. ¹¹ Ter k'taadum כככ: «Jeegen te dende, ute metjildege, ute taar naan̄dege ככ ute gaardege se, 'baa taadden taar teeco taar Raa ki se kuuy daala.»

Saadgen dio

11 Gckn se k'jedum naala tec aan gck nak̄n ken k'lee k'ככככככ gck, ככ k'deekum כככ: «'baa 'ככככככ *Bee Raa ute *gckn ken k'jin̄in̄ k'daapin̄ gen tedn serke Raa ki ככ k'med jee ken ing eem *Raa gckn ese. ² Num daan כככככ naatn se כככ k'ככככככ taa gckn se k'ככככככ כככ jeege tun jeel Raa mal eyo. ככ geger *salal gckn ese se, naade utu כככ כככ gen laapa sik-כככ-kaar-dio (42). ³ Saadumgen di se, maam m'utu m'aden כככ naade 'tuusn kal כככ doa. ככ maak̄n bii ken dupu-te-kaar-di-te-sik-mee se (1 260), naade taadn taargen teeco taar maam ki jeege tu.»

⁴ Saadgen di se, naade aan gck כככ *ko klibgen dio ככ aan gck ככככככ di ken daar naan Meljege tun ken Mel kaal do naan̄ se. ⁵ Jee se jaay debm je aden tedn *kusin̄ num, poodo aden teec̄n taardege tu ככ כככ jee taamooydegen ese se naatn. Deere, bin bo debm jaay je aden tedn kusin̄ naade ki se, naade כככ bin kici. ⁶ Naade כככככ gen gaasn maane 'keed eyo ככ kaad ken jaay naade taad jeege tu taargen teeco taar Raa ki se, maane tap bo 'keed eyo; ככ ter naade כככככ 'del maane tedn mooso, ככ naade ano baa ute dubar narijn̄ dena do naan̄ ki aan gck ken naade maakde jen ro ki.

⁷ Ken saadgen di se jaay taad nanj taarde se, daa-gaabm ken ade kookj maakj kɔk ken jɛrl zuzu se utu ade kooco. Ken naan jaay cirdega num, utu aden kɔkɔ. ⁸ Kɔk yodege se, naade utu ade kɔk toodn daan bɔkɔ geger ken magala, gɔtn ken k'danjɪn ute ro Sɔdɔm ey lɛ Masar se. Gɔtn se bo gɔtn ken k'tup k'lɔkɔ Melde ro kaag ki se kici. ⁹ Jeege paac ute metjildege, ute taa beedege, ute taar naanjdege, ute taa naanjdege utu ade baa kaakj yogen k'lɔkɔ k'lɔkɔnde tood bii mɔkɔ ute lɛr sik-kaar-di se. Yogen se naade baate duubde kɔ gaas jeege kɔ j'lɔkɔte duubde. ¹⁰ Ken jee se jaay ooy se, jee do naan ki maakde raapo. Maakj maak-raapde ki se, naade tɛd bɛɛ ute naapa kɔ maakj tɛdn bɛɛdege tu se, nanj nanj kic bo ɛd naka naapij ki naapij ki. Taa jee taad taar teeco taar Raa ki ken di ese se, kɔdɛnoga yɛɛbde den bɛɛ eyo.

¹¹ Ken bii mɔkɔ ute lɛr sik-kaar-di jaay deel se, Raa baado kɔdɛn koa kɔ jee se duro kɔ gɔtn se naade iij daur ute jedɛ. Ken naade jaay aakde se, nirlde baa teese. ¹² Jee di ken taad taar teeco taar Raa ki se booy mind nam taadden makɔkɔ maakj raa ki kɔ: «Ooko 'baakiro ara!» Kɔ naan jee taamooydege tu se sum bo, naade ɛnd maakj gapar ki kɔ ook baa maakj raa ki. ¹³ Kaad ken se sum bo, naanja te makɔkɔ kɔ geger se jaay k'nigij gɔkɔ kaam sik se, ken kaam kalan ru se, kɔk jeege dupu-cili. Num jee ken kɔp se, beere baa kɔkde kɔ naade taad kɔ: «Deere, naai sum bo Raa ken magala kɔ kɔkɔ.»

¹⁴ Bɔrse nakj kɔk gen k-dige se deelga; num bɛɛɛ, gen k-mɔkɔge tu se kic kɔpɔga baata utu 'kaana.

*Kɔdn Raa gen k-cilige se tuuy pulijɔ

¹⁵ Ken kɔdn Raa k-cilige jaay tuuy pulij se, maam m'l-booy maakj raa ki se, jeege taad makɔkɔ kɔ:

«Bɔrse, do naanja se tɛdga kaam ji Meljege Raa ute gen *al-Masiijɔ.

Kɔ do naanja se daayum, naan bo 'tɛdn gaarijɔ.»

¹⁶ Kɔ magalgen sik-di-kaar-kɔk ken ting do kaag dodege tun ken naan Raa ki se, ɛrg und naande naan ki naan Raa ki kɔ eemiijɔ. ¹⁷ Naade deek kɔ:

«Melje Raa Sidburku, naaje k'lɔkɔmi, naai ken bɔrse kɔ ken do dɔkiijɔ.

Taa naai 'taadga kɔkɔ kɔ uunga gaari.

¹⁸ Ey num jeegen do naan ken jeel Raa mal ey se, maakde

taardega doi ki, num bɔrse maak-taar naai bo bɔkɔyga dode ki.

Taa kaadn ken naai an kɔkɔ kɔkɔ do jeege tun ooyga kooy se, aanga,

kɔ jee tɛdn naabigen taad taar teeco taari ki, ute jeeige kɔ jee ken beeri naai ki, jee j'laalden maak ki lɔ jee j'laalden maak ki ey se, bɔrse kaadij aasga ken naai aden tɛdn bɛɛ; kɔ kaadn naai an kutn jeegen ken lee tuj do naanja se lɛ, aanga kici.»

¹⁹ Ter maam m'aak *Bee Raa ken maakj raa ki se, nam kɔdijɔga kɔkɔ kaam taarijɔ. Kɔ maakj 'Bee ken se, maam m'aak *sandukj ken *Raa dɔkɔkɔ ute jeege do

dɔkiij se, teeco naanum ki. Kɔ gɔtn se, maam m'aak gɔkɔ aal wusuk wusuk, m'l'booy mind jeege ute Raa ken taat makɔkɔ, naanja tea kɔ isi sidɔ rutuk rutuk.

K-lamaga ute Menda

12 Kɔ maam m'aak nakj deel doa teeco maakj raa ki: nakj maam m'aak se, menda uuso kal gen kaada kɔ ing tɔb jɛnge do laap ki, kɔ kɔ laata don ki gen k-dijge sik-kaar-dio. ² Mend se mendkaama, ing diig daay dɛs dɛs baa baa koojo.

³ Ter maam m'aak nakj deel doa kuuy maakj raa ki daala: nakj-kɔkɔbm maam m'aak se k-lamaga magala. Naan aac aan gɔkɔ poodo kɔ kɔ daan donge cili kɔ kaajijge sik. Kɔ daan dongen cili se, kɔ laatin gen gaarijge cili kici. ⁴ K-dijge jaay k'lgaandɛ kaam mɔkɔ se kɔ ken kaam kalan se, naan kɔkɔ sideno paac naan ki te yeliijɔ. Gɔtn se k-lamaga se baa daar naan mend ken baa baa koojo se, taa ken mend se jaay oojga num, gooniij se naan utu an kɔsn naatn. ⁵ Mend se ooj goono kɔ gooniij se gaaba. Goon se utu kɔkɔdn jeege paac ute sirdn maala. Anum goon se, j'uun k'lbaansiij naan *Raa ki kɔ naan kaag don ki. ⁶ Gɔtn se menda se aaj baa do kɔd-baar ki kɔ gɔtn se bo gɔt ken Raa daap-ijsingga daapa taa an baa kulij gen bii dupu-te-kaar-di-te-si-mɛɛɛ (1 260).

⁷ Ter maam m'aak bɔkɔkɔ iij maakj raa ki. Magal *kɔdn Raa k'danjɪn Mikael te kɔdijge baag tɛdn bɔkɔkɔ te k-lamaga kɔ k-lamaga kic bo te kɔdijge, ⁸ nabo k-lamaga se naade baa ciringa. Taa naan se bo k-lamaga ute kɔdijge se kɔ te gɔtn daar maakj raa ki eyo. ⁹ Gɔtn se k-lamagnɛ ese se k'tuuringɔ maakj raa ki, naan se bo wɔkɔkɔ ken te do dɔkiij ken k'danjɪn Iblis kɔ *Bubm sitange kici, naan bo debm ken lee derl jee do naan ki ute magaliijɔ. Naan ute kɔdijge se paac k'tuur k'lɔkɔldeno do naan ki. ¹⁰ Ter m'l'booy mind nam taad makɔkɔ maakj raa ki kɔ:

«Bɔrse, kaadn ken Raaje taadn kɔkɔkɔ, kuun gaarijɔ kɔ kaajij jeege se, aanga. Bɔrse, naan ɛdga kɔkɔ *al-Masiij ki.

Anum debm ken lee tɔkɔ mind genaajege naan Raa ki se k'tuuringɔga naatn, ey num naan bo debm ken lee tɔkde mindde kɔkɔ katara naan Raa ki.

¹¹ Ganj genaajege se kɔkɔ ciringa ute doobm moosn gen *Goon Baatn Raa kɔ ute Taar Raa ken naade lee taad jeege tu; naade took kɔ rode taa j'aden kɔkɔ.

¹² Taa naan se bo naase jeegen ingki maakj raa ki se 'tedki maak-raapo!

Num asen kɔkɔ naase jeegen ken do naan ki ute kengen do baar ki, taa Bubm sitange te maak-taarij se, bɛɛɛ, bɔkɔ kɔsenga, taa naan jeele kaadij se kɔkɔga baata.»

¹³ Ken k-lamaga jaay aak k'tuur k'lɔkɔlɔ do naan ki se, gɔtn se naan baag tuur mend ken ooj goon gaaba se. ¹⁴ Ganj mend se j'ɛdiij taa bɛɛkɔ keyɛ magal magal aan gɔkɔ gen doobo taa an kiij baa do kɔd-baar ki dɔk ute k-lamaga se kɔ gɔtn naane se bo, gɔt ken k'daap-

ingin taa j'lan baa kul gen baara makt te laapa mēce se. ¹⁵ Gōtn se k-lamagn ken kō metn menda se, kōk olo maan maakin ki aan gōk ool doocoga dooc se taa an gōkōbm kōkō. ¹⁶ Num gan naanja baado naakn mend se kō naan se ēp taariņa kō aay te maan ken k-lamaga kōk olin se. ¹⁷ Num k-lamaga ute maak-taarin se, kō tērl baado gen tēdn kōkō metjil mend ken kōk se. Naade se bo jee ken tēdn nakn Raa kō k'ēda, jee kōk taar Isan ken met ki se. ¹⁸ Anum, gōtn se, k-lamaga baa daara do kēes ken taa baar ki.

Daa-gaaba ken teeco maakn baar ki

13 Ter maam m'laak daa-gaaba kalan teeco maakn baar ki. Naan kō kaajge sik kō donge cili kō do kaaja kalan se, kō laatin gaaringe tak tak. Kō daan donge tu se, kō rogen ken naaj *Raa. ² Daa-gaabm ken maam m'laakin se tec aan gōk mēreņe, nabo jēņge se aan gōk jē duuyu kō kō kōkge aan gōk gen tupiyu kō taarin kic gōk gen tupiyu. Daa-gaabm se k-lamaga ēdin tōkōņa kō kōndin do kaag don ki kō ēdin magala. ³ Daan don kalan k'lawarin se, ey num duņ se baan baa kōkō, nabo duņ se baa urlu. Kō ken jee do naan ki paac jaay aakin se, nakn se tap bo kōkden taad eyo kō naade baagin daana. ⁴ Taa k-lamaga ēdga gaara daa-gaab ki se, jeege paac erg naan k-lamaga ki se. Kō naade tōkm daa-gaabm se kici kō deek kō: «Daa-gaabm se tap bo naanja aas te naanja kō naanja kōn daara naanin ki?»

⁵ Daa-gaabm se, j'undin kulu gen taadn taargen deel doa kō gen naajn Raa. Naan j'ēdin tōkōk gen laapa sik-kō-kaar-dio (42). ⁶ Naan ēp taarin naaj Raa, naaj ro Raa, naaj *Bee Raa ken maakn raa ki ute jee ken maakn raa ki. ⁷ J'undin kulu gen tēdn kōkō ute jee Raage kō ade ciri. Kō jee do naan ki paac te metjildege, taa beedege, taa naanđege kō te taar naanđege, j'ēdin ingin kaam jin. ⁸ Jee do naan ki paac utu k'ērgn naanin ki, num jee k'ērg ey se, jee ken rode k'raanđenoga raan maakn Kitapm Kaajn gen *Goon Baatn Raa ki do dōkin ken Raa utu aalo kaal dunia. Kō Goon Baat se bo ken kō roņ k'ōkōkō *sērke se.

⁹ Debm ken kō bi gen booy taar se num, booyin taar se jiga.

¹⁰ Debm ken Raa taad kō j'utu j'lan kōkō bulu lē, j'utu j'lan kōkō kō ken kō j'utu j'lan kōkō ute gōrd-jerle lē, j'utu j'lan kōkō kici. Bin num, jee Raage j'aay kaamde j'alal maakde do Raa ki.

Daa-gaabm ken kuuy teeco maakn naan ki

¹¹ Ter m'laak daa-gaabm kuuy teeco maakn naan ki. Naan kō kaajge dio tec aan gōk gen goon baata, nabo ken naan taad se tec aan gōk k-lamaga. ¹² Daa-gaabm deet deet se, kōlin tēd nakgen deel doa naanin ki. Naan kō jee gen do naan ki paac erg naan daa-gaab ken deet deet ken k'lawarin baa baa kooyo jaay duņ urlu se.

¹³ Naan tēd nakgen magal deel doa naan jeege tun do

naan ki paac bini kōkō poodo raan naande ki. ¹⁴ Naan j'undin kulu gen tēdn nakgen deel doa naan daa-gaab ken deet deet se, kō ute naan se naan dērl jee gen do naan ki kō deekden kō k'ēd naka tec aan gōk daa-gaabm ken deet deetn k'lawarin ute gōrd-jerle jaay ooyo te ey se. ¹⁵ Daa-gaabm ken teeco maakn naan ki se, j'ēdin tōkōk gen kōl ko maakn nak ken naan tēdin tec aan daa-gaabm deet deet se, kō nakn se, baag taada aan gōk debkilimi kō taa jee gen paacn ken baate kērgn naan daa-gaab ken deet deet se, naan kō k'ōkō k'ōkōlde naata. ¹⁶ Jee j'alalden maak ki ute jee j'alalden maak ki eyo, jee maalgē ute jee daayge, bulge ute jee gen bulge eyo, paac naan kō k'ōkōndde nakn kaakn jeele ji daamdege tu ey lē do naandege tu. ¹⁷ Debm jaay kō nakn kaakn jeele roņ ki ey se, k'dugn nakin eyo kō naan kic lē kōn dugn nakn nam eyo. Nakn kaakn jeel ese se bo, naan ro daa-gaabm ese kō mēdn ese se ken tum ute numirin kici.

¹⁸ Dō jeege booy jeel kōkō metn taar ese se jiga. Debm mētek se, kō dooy jeel metn taar numir ro daa-gaab ken ese se kō numir ese se bo tum te ro debkilim se. Numir se jaay k'ēdin se kaar-mēce-ute-sik-mēce-kaar-mēce (666).

*Goon Baatn Raa ute jeeņge

14 Ter maam m'laak Goon Baata daara daara ute jeege dupu-kaar-te-sik-kō-kaar-kō (144 000) do ko ken Sion ki kō jee se k'raanđen ro naanja ute gen Bubin do naandege tu. ² Gōtn se maam m'booy mind nam taad maakn raa ki tec aan gōk maan zoor uu uu se, kō aan gōk Raa ken taat makōkō kō m'booyin se tec aan gōk jee kōnd kōnd kurundu. ³ Kō naade se aar kaa kiji naan kaag do ki naan ne-dimge tun kō kō naan magalge tu. Kaade se nam tap bo jeel kaarin eyo, nabo jee aarin se se, naaden jee dupu-kaar-te-sik-kō-kaar-kō (144 000) ken k'ldugdenoga dug dode do naan ki se sum.

⁴ Jee se, bii kalan tap bo baa te ro mēndge tu eyo nabo naade kōkō rode *salal gen *Raa. Jee se se, gōtn Goon Baata baa bo, naade daanin. Kō maakn jikilimge tun do naan ki se, naade se jee ken k'ldugdenoga dug dode kō naade se aan gōk *nakn ooj deet deetn maakn-gōt ki jaay j'ēdin *sērke Raa ki kō Goon Baat ki se. ⁵ Naade se, bii kalan tēd te taar-kōkō eyo kō taar ing kus kic lē j'ōn te rode ki eyo.

*Kōdn Raagen makt

⁶ Ter maam m'laak kōdn Raa kuuy in le daan maakn raa ki raan. Naan se kō Labar Jigan gen daayum se gen taadn jeege tun do naan ki. Labar se, naan an taadin jeege tun do naan ki paac ute metjildege ute taa beedege kō ute taar naanđege. ⁷ Naan taadden makōkō kō: «Beerki Raa ki kō *nookin ki, taa kaadn ken naan kōn kōkō do jeege tu se, aanga. Naase ergki naan Mēl ken aalo maakn raa ute do naanja, baar ute gōtgen ken kō maane se paac.»

⁸ Kōdn Raa kuuy gen k-dige ɔk mētiŋa ɔk deek ɔk: «Bere, geger magal Babilon se terecga! Deer deer, naan se terecga kamac kamac! Naan se bo ken ɔl metjil jeege do naan ki paac ted nakn ken naan maakin jen ro ki aan ɔk tɔtn koojn biŋ ken naan ɔl jeege paac aay te maraaddē se. Naan se tec aan ɔk mēnd kēsn gaabm rēŋ rēŋ ɔk nakn ken naan ɔl jeege ted se, nakn *kusiŋ salal.»

⁹ Ter kōdn Raa kuuy gen k-mɔtɔge ɔko mētn naade se kici. Naan se taad makɔŋ ɔk: «Debm jaay erg naan daa-gaab ki se ute nakn k'kɔciŋ teciŋ tece ɔk ɔk nakn kaakn jeele do naaniŋ ki ɔl jiiŋ ki se, ¹⁰ naan kic utu kaay tɔtn koojn biŋ salal ken maakn *kɔkpm maak-taar Raa ki se. Debm se, Raa utu aŋ ɔk poodn ɔk maakn kud ken ɔk poodo buluk buluk se naan kōdn Raage tun salal ɔk naan Goon Baatn Raa ki. ¹¹ ɔk saa poodn dubarde se iin tul tul daayum daayum. Jee ken erg naan daa-gaab ki ɔk naan nakn ken k'kɔciŋ teciŋ tece ɔk jeegeŋ se numiriŋ rode ki se, nɔkɔ kataara naade kɔŋ ɔktn an ɔkɔl maakde eyo.»

¹² Kaad ken se bo naase aayki kaamse, naasen jee Raage se 'tedki nakn ken Raa taad ɔk gen tēda ɔk aalki maakse do Isa ki!

¹³ Ter maam m'booy mind nam taadum maakn raa ki ɔk: «!Raan ɔk: maak-raapo jeege tun ooy borse doobm Meljege tul!» ɔk ter *Niri Raa taadum ɔk: «Deere, naade se ɔŋga ɔktn ɔkɔl maakde ɔk taa bēe paacn naade tēdo se, naade utu aŋ kɔŋ.»

Kaadn kɔŋ

¹⁴ Ter maam m'laak gapara raap lak lak ɔk maakn gapar ken se, m'laak nam tec debkilimi iŋg kinŋ do ki. ɔk nam se ɔk laatn gen ɔkɔk gen daab doŋ ki ɔk naan ɔk kinjer aata jiiŋ ki. ¹⁵ Ter m'laak *kōdn Raa kuuy teeco maakn *Bee Raa ken maakn raa ki. Naan taad makɔŋ deb ken iŋg do gapar ki se ɔk: «Borse kaadn kɔŋ nakgen do naan ki se aasga; ute kinjeri se 'baa ɔjde.»

¹⁶ ɔktn se, debm iŋg do gapar ki se ute kinjeriŋ se, naan baa ɔk naan nakgen do naan ki se paac.

¹⁷ Ter maam m'laak kōdn Raa kuuy teeco maakn Bee Raa ken maakn raa ki. Naan kic ɔk kinjer aata jiiŋ ki.

¹⁸ Ter maam m'laak kōdn Raa kuuy daala teeco *ɔktn ken k'lee k'tēdn sērke Raa ki se. Naan se ɔk ɔkɔk do pood ki ɔk naan taad makɔŋ deb ken ɔk kinjer ken aat se ɔk: «Borse koojn biŋgen do naan ki se aacga. Ute kinjeri aat se 'baa ɔjde.» ¹⁹ ɔktn se kōdn Raa ken ɔk kinjer aat se, iin baa ɔk koojn biŋ se ɔk ɔk ɔkmbiŋ maakn dukudn magal gen maak-taar Raa ki se. ²⁰ Dukudn se, naan naatn maakn geger ki ɔk koojn biŋ se jaay k'riiŋ se, teec mooso ɔk moosiŋ se ɔk dar dar ɔk ken k'dɔkjiŋ se, jerliŋ se aal sindi aljam. ɔktn mooso ɔk uun paac se aas kilmetir kaar-mɔtɔ.

*Kōdn Raagen cili ɔk dubargen cili jidege tu

15 Ter maam m'laak maakn raa ki nakn-kɔkɔm kuuy magala ɔk deel doa. Maam m'laak kōdn Raage

cili ɔk dubargen cili jidege tu ken utu ade baa kaam mɔktn se. Ute nakgen se bo *Raa naan maak-taariŋa.

² Ter maam m'laak naka tood yel yel aan ɔk baar maane ɔk ɔk poodo buluk buluk maak ki. Do baar ken tood yel yel ese se maam m'laak jeege daar daara do ki ɔk jeegeŋ se bo ken ciro daa-gaabm ute nakn ken k'kɔciŋ teciŋ tece ɔk ute numiriŋ se. ɔk naade se, Raa edden nakgen tec kurundge se jidege tu. ³ Naade aar kaa gen *Musa, debm tēdn naabm Raa ɔk kaa gen *Goon Baatn Raa. Naade aar ɔk:

«Meljege Raa Sidburku, nakn naai 'ted se, deel doa ɔk aak bēe aak eyo.

Gaar do naan paac, doobm naai se, doobm ken daan ki ɔk ken met ki.

⁴ Melje, debm jaay ai beer naai ki eyo ɔk ai *nookn roi ey se tap bo, naan? Taa naai kali ki sum bo debm *salal.

Metjil jee do naan ki paac se utu 'kergn naani ki.

Nakn naai 'tediŋo ute doobiŋ se naade 'kaakn jeele.»

⁵ Ken nakgen se jaay deel se, maam m'laak *Bee Raa ken maakn raa ki se ɔk waŋ ɔk m'laak *kɔkɔ Raa se maak ki. ⁶ Maam m'laak kōdn Raagen cili ken teeco maakn Bee Raa ki ɔk kōdn Raage se, tuuso kalgen salal aak bēe ɔk met ki biriŋ biriŋ se. Kaaddege se naade dɔkɔkiŋ ute ɔk k'daapiŋ ute daab ɔk naade se bo utu ano baa ute dubargen cili se. ⁷ Ter maakn ne-dimge tun ɔk se, deb kalaŋ nig kōdn Raage tun cili se, *kɔkpm gen daab tak tak. ɔk maakn kɔkɔge tun se, dooc ute maak-taar Raa ken tiŋg gen daayum daayum. ⁸ ɔk maakn Bee Raa se paac dooc ute saa ɔk saa se taad ɔk ɔkɔk Raa ken wɔk ɔk kelēŋ se utu ɔktn se. Nam tap bo ɔk end maak ki eyo, bini dubargen cilin ken kōdn Raagen cili baandeno se, deel jaayo.

*Kɔkɔgen cilin ken dooc ute maak-taar *Raa

16 Ter maam m'booy mind nam maakn *Bee Raa ken maakn raa ki taad makɔŋ *kōdn Raage tun cili se ɔk: «Kɔkɔsegen cilin dooc ute maak-taar Raa se, 'baa ɔkɔydeki do naan ki.»

² Kōdn Raa ken deet deet se, iin baa ɔkɔk maak-taar Raa maakn kɔkɔkiŋ ki se do naan ki ɔk jee ken ɔk nakn kaakn jeele gen daa-gaaba ɔk lee erg naan kaag ken k'kɔciŋ teciŋ tec se, naade paac rode ɔk taan-dua ɔk taan-dude se ɔk se aak eyo.

³ Kōdn Raa ken gen k-dige se, iin baa ɔkɔk maak-taar Raa ken maakn kɔkɔkiŋ ki se maakn baar ki ɔk maan maakn baar ki se del aan ɔk moosn debm ooyga kooyo. ɔk nakgen paacn maakn baar ki se ooyo.

⁴ Kōdn Raa gen k-mɔtɔge se, kɔkɔkiŋ dooc ute maak-taar Raa se, baado ɔkɔkiŋ maakn oolge tu ɔk ɔkgtge tun ɔk maan maane paac se. ɔk maangen se paac del mooso. ⁵ ɔktn se, maam m'booy kōdn Raa ken mel maane se taad ɔk:

«Naai debm daan ki, naai ken borse ɔk ken do dɔkiŋa, naai kali ki sum bo debm *salal. Nakn naai 'ted paac se ute doobiŋa.

⁶ Aan גכך naade ככyga moosn jeeige ute gen jee taad taar teeco taari ki se,

בכרse naade kic edden mooso bo naade kaaye.
Kese bo nakn ken doden naade ki.»

⁷ Ter maam m'booy mind nam taad *גכך ken k'lee k'tedn serke se ככ:

«Deere, Meljege Raa Sidburku,
בכר ken naai ככ do jeege tu se,
ken met ki ככ ute doobina.»

⁸ Kכדn Raa gen k-ככge se כככn dooc ute maak-taar Raa se ככyng do kaad ki ככ kaada se baa tedn ככge ככ כככ jeege aan גכך poodo. ⁹ Jee se jaay ken kaada כככ tedden daama se, naade naaj Raa ken baano ute dubargen se. Gan, ute naan se kic, naade baate terl maakdege do Raa ki ככ baate *nookina.

¹⁰ Kכדn Raa gen k-miige se, כככn dooc ute maak-taar Raa se, ככyng do kaag do daa-gaab ki se. ככ taa naan ken naan bo gaaring se, גכך baa ted ilim dib. Jikilimge jaay naka כככde se כככ taardege. ¹¹ Naade naaj Raa ken maakn raa ki taa dubargen naade כככ ute dugen rode ki se. Ute naan se kic bo, naade baate כככ nakdegen *kusiנ ken naade lee ted se.

¹² Kכדn Raa gen k-mecge se, כככn dooc ute maak-taar Raa se, naan ככyng maakn ool ken magal ken k'darng Eprat se. ככ ool se maanng ooko ככ ככ doobo gaaringe tun iing kaam גכךn kaada tookng.

¹³ Ter m'aak maakn taar k-lamaga ki, maakn taar daa-gaab ki ככ maakn taar debm ken ted rong aan גכך debm taad taar teeco taar Raa ki se teeco sitange כככ tec aan גכך kaarage. ¹⁴ Sitange se bo ken jeege כככde ted maragge se ככ naade bo ken ted nakn-כככge, naade lee tus gaaringen do naan ki se paac taa baa tedn כככ ute Raa Sidburku, bii se bii כככ ken naan mala כככngga כככ.

¹⁵ Meljege taad ככ: «!Booyki! Maam se, m'utu m'ade baa aan גכך debm boogo! Maak-raapo deb ken ing zere ככ כככ kalinge taa naan lee met-beer eyo ככ kend maakn כככ ki eyo.»

¹⁶ Ter sitangen כככ se baa tuso gaaringe גכך kaam kalan bini k'darng ute taar *Ebre *Armagedon* .

¹⁷ Kכדn Raa gen k-cilige כככn dooc ute maak-taar Raa se ככyng raan ככ maam m'booy maakn Bee Raa ken raan ככ גכךn kaag do ki se, mind nam taad makng ככ: «Bere, naaba nanga!» ¹⁸ Gכךn se maam m'aak maakn raa aal wusuk wusuk, ted gajalan, Raa taat makng ככ naan kic bo te makng. Te ken naan te se, גכךn Raa aal debkilimi bii kalan tap bo naan te te bin eyo. ¹⁹ Naan ken se, geger ken magal se baa כככ do kaam כככ ככ gegergen do naan ki paac se rua. Gכךn se Raa saap do geger ken Babilon ken magal se ככ naan an kedn kaay כככm ken dooc ute maak-taaring ken kusiנ se. ²⁰ Naangen ken maane gurug olde daan ki paac ככ ute koge se, 'tedn כככ paac. ²¹ Isi magal magal sido maakn raa ki do jeege tu. Isi kalan se deer baa baa kaasn kaam כככ teene si-dio. ככ jeege se naaj Raa taa dubar ken isi dabarde se. Taa dubargen aan dode ki se dubar gen teeng nirli.

Geger Babilon se, כככ oocga doנ ki

17 ככ maakn *ככדn Raage tun cilin ken ככ *כככ-gen cili ken dooc te maak-taar *Raa jidege tu se, deb kalan baado ככuma ככ deekum ככ: «!Baado, m'ai taadn metn taar כככ ken utu koocng do mend keesn gaabm ken jeege paac jeel גכךng ככ mend keesn gaabm se taad te geger magal ken utu taa oolge tu se.» ² Gaaringen do naan ki paac se, naan deeldenga tedga jee keesn mendge; ככ jee do naan ki paac se, naan lee edden כככn koojng bin aay oono ככ lee esing. ³ Gכךn se *Nirl Raa כככ dom ki ככ ככדn Raa uun baansum do כככ-baar ki ככ m'aak menda ing king do daa-gaab ki ככ daa-gaabm se aac den den. Ron se paac gurug te taargen naaj Raa ככ daa-gaabm se, donge cili ככ kaajng se sik. ⁴ Mend se uuso kal ute rong aac den, ככ daab ro ki כככ birng birng, ככ kogen ute rodege ככ meedgen † ute rodege kici. Mend se ככ כככm gen daab jng ki ככ כככm se dooc ute nakgen jig eyo gen keesn gaabng. ⁵ K'raaring do naanng ki ro ken k'jeel metng eyo כככ:

Maam bo m'geger Babilon magal
maam bo ko mend keesn gaabge paac
ככ do naan ki paac se,
maam sum bo m'tedn nakgen *kusiנ cir paac paac.

⁶ Maam m'aak mend se, aay oon moosn jee Raage ken saadn Isage se. Ken maam jaay m'aakin se, nakn se tap bo ככum taad eyo.

⁷ Gכךn se ככדn Raa deekum ככ: «Gen di jaay nakn se ככ taad ey se? !Booyo! Maam m'utu m'ai taadn metn taar mend ken ing do daa-gaab ki se ute metn taar daa-gaabm ken donge cili ככ kaajng se sik jaay *k'jeel metng ey se kici. ⁸ Daa-gaabm ken naai aakingo tingo se, כככse naan גכך ככ tedga num naan utu ade teeng maakn ככ ken jerl zuzu se, ככ baa גכךn kut ki. Num jee do naan ken rode גכךכ maakn Kitapm Kaaj ken Raa raaringo do כככn ken naan utu aalo kaal dunia se, ken naade jaay kaakn daa-gaabm ese se, aden כככ taad eyo, taa naan bo ken tingo, כככse naan גכךכ ככ tedga num utu ade teeng daala.

⁹ «כככse, ככ jeege tedn meteke ככ jeel-taara taa jeel metn nakgen se: dogen cili se, je taadn te kogen cilin ken mend ing do ki se ככ je taadn ute gaargegen cili se kici. ¹⁰ Maakn gaaringe tun cili se, jee mii se, kaadde deelga, ככ ken gen k-mecge se, כככse naan bo gaarge, ככ ken gen k-cilige se le aan te ey כככ; anum ken naan jaay ade baa kic bo 'ting den eyo. ¹¹ Daa-gaabm ken tingo ככ כככse גכךכ se, naan kic bo maakn gaargege tun cili se sum ככ naan bo ken utu כככn gaar gen k-martage se ככ naan kic Raa utu an kutu. ¹² ככ kaajng sikn ken naai aako se le, je taadn ute gaaringen sikn ken utu כככn gaara ute daa-gaaba se tele gen ler kalan sum. ¹³ Gaaringen sik se paac utu tum כככn taarde kalan ככ tedn naaba ute כככde paac daa-gaab ken se. ¹⁴ Naade utu baa 'tedn ככככ ute *Goon Baatn Raa ככ Goon Baatn Raa se utu aden ciri, taa naan bo Mel gen Melge ככ naan bo Gaar gen gaaringe. ככ jee-

† Meedgen ute rodege se ute taar nasar se je deekng ככ: perles

gen ken naan danjdeno ƙƙ beer ƙƙdɔdeno tɛdga jee naange ƙƙ ken tuj ƙrmde ey se, naade kic utu aden ciri.»

¹⁵ Ter ƙƙɔɔn Raa taadum ƙƙ: «Oolgen ken naai aak mend ƙƙesn gaaba ing taar ki se, je taadn ute jee den-gen do naan ki ute metjildege, ute taa naanɔdege ƙƙ ute taar naanɔdege paac. ¹⁶ Kaajgen sikɔ ken naai aakdeno ute daa-gaaba se, utu ƙƙɔɔn kund mend ƙƙesn gaabm ken gɔtin gɔt se naata, ƙƙ an ƙƙsn ute nakiŋge paac ƙƙ aɔ ƙƙɔɔn met-beere. Naan maliɔ kic, naade aɔ ƙƙɔɔn ƙƙ met ƙƙɔɔn se le naade aɔ ƙƙɔɔn.»

¹⁷ Gaaringen sik se, Raa mala tɛddenga tɛd maakde ki, naade tɛdn naaba daa-gaab ki se, taa daa-gaabm se kiŋg maakɔ gaariɔ ki. Raa ɔlde tɛdn naan se, taa naade tɛdn nakɔ ken naan uuno doa aan gɔɔ ken naan maakɔ jen ro ki. Daa-gaabm se kiŋg maakɔ gaariɔ ki bini taar ken Raa taad se 'kaan doobiɔ ki.

¹⁸ «ƘƘ mend ken naai aakiŋo se le, je taadn ute geger magal, ken ing do gaariŋge tun do naan ki paac se.»

Babilon tɛɛcga

18 Ken nakgen se jaay deel paac se, maam m'laak *ƙƙɔɔn Raa kuuy ƙƙɔɔyo maakɔ raa ki ƙƙ ƙƙɔɔn Raa se ƙƙ ƙƙɔɔ dena ƙƙ ute ƙƙɔɔn se naan ƙƙɔɔ do naan se kɛlɛɔ kɛlɛɔ. ² Naan taad makɔɔɔ ƙƙ:

«Geger magal Babilon se tɛɛcga!
Deere, naan se tɛɛcga kamac kamac!
Ƙɔrse gɔtin se ƙƙ tɛdga gɔtn maragge,
gɔtn sitange ƙƙ gɔtn yeelge ute daagen jig ey
ken jeege yɛemde yɛem se.

³ Naan se bo ken ɔl jeege tɛd nakɔ ken naan maakɔ jen ro ki

aan gɔɔ ƙƙɔɔn ƙƙɔɔn biɔ ken naan ɔl jeege paac aay te maraadde se.

ƘƘ nakɔ ken naan ɔl jeege tɛd se, nakɔ *kusiɔ salal.

ƘƘ gaaringen do naan ki se,
naan ɔlde aay ƙƙɔɔn ƙƙ ɛɛsiɔna.

ƘƘ jee tɛdn zogen do naan ki se le,
tɛd jee nak denge se, ute maal naan ken den se.»

⁴ Ter m'booy mind nam kuuy taad maakɔ raa ki ƙƙ:
«Naasen jeemge se, 'teecki naatn maakɔ geger ken se,

ey num naase kic aki ƙƙ dose maakɔ kusiɔde ki,
ƙƙ dubar utu kaan dode ki se,

utu koocɔ do naase ki kici;
⁵ taa kusiɔ maakɔ geger ken ese se,

ziid bini ook aanga maakɔ raa ki
ƙƙ *Raa se saapga do nakge tun
te doobiɔ ey ken jeenge lee tɛd se.

⁶ Nakɔ naan tɛd jeege tu se,
naase kic 'tɛdɔsiɔki naan ki met dio;
aan gɔɔ ken naan lee ɛd ƙƙɔɔn k'deepiɔ atak
maakɔ *ƙƙɔɔn ki jeege tu se,
naase kic ɛdɔsiɔki ƙƙɔɔn atak cir
gen naan se met dio.

⁷ Aan gɔɔ naade ɔɔo maala ƙƙ ɔɔo dode se,
ƙɔrse naase 'dabarɔeki makɔn bin kici
ƙƙ ɔɔoɔeki kapin aden ƙƙɔɔn,

taa geger se taadga taad ute maakɔ ƙƙ:

«Maam se m'tɛdga nɛelge do kaag dom ki se.

M'mend-daay eyo ƙƙ mɔɔn kapin le am ƙƙɔɔ eyo.»

⁸ Taa naan se bo, bii kalan sum bo
nakgen ƙƙ se utu kaan don ki,
aan gɔɔ yoa, ƙƙɔɔn doa ƙƙ boa.

ƘƘ naan se j'utu j'lan ƙƙɔɔn,
taa Meljege Raa Sidburku se
utu aɔ ƙƙɔɔn ƙƙɔɔn don ki.»

⁹ Num gaaringen do naan ki ken endo maakɔ kusiɔ
geger ken ese se ƙƙ tɛdo maala gɔtn ese se, kaad ken
naade utu kaakɔ saa poodn geger ken k'ƙƙɔɔn se,
naade utu ƙƙɔɔn ƙƙ keem ƙƙɔɔn taariɔna. ¹⁰ Naade daar
ƙƙɔɔn ƙƙ beer ƙƙ ƙƙɔɔn dubar ese se koocɔ dode ki ƙƙ
gɔtn se naade ƙƙɔɔn ƙƙ keem ƙƙɔɔn:

«Wɔɔɔ, wɔɔɔ nakage, aakki tu geger Babilon,
geger magala, naan ƙƙ maala se!
Ler kalan sum bo Raa tuiɔna.»

¹¹ Jeegen ƙƙ nakɔ zogen do naan ki paac eeme ƙƙ ɔl
doa taa geger se, taa nakɔ zodege se, nam tap bo dug
ey sum. ¹² Nakɔ zodege se: daab, pudda, kogen ute
rode, meedgen ute rode, kalgen ute rodege ƙƙ ken
deer taac boɔ boɔ se, kalgen ute rodege ƙƙɛɛ ƙƙ aac
den den; kaaggen oot nijimi, nakgen k'ɔdaapde ute
naan ceedge, kaaggen mɔɔɔ, maal-zɛɛɛ ute maal-kil-
imi, ute kogen raan aak beɛ beɛ, ¹³ naan kaagɔ nijimi,
nakgen oot nijimi, itir, dudgen oot nijimi ute kaaggen
oot koot kici, ƙƙɔɔn ƙƙɔɔn biɔ, uubu, ruju ute gemɛ,
marange ute beɔge, sendge ute puusdege, bulge ute
jee dangayge, nakgen se paac nam tap bo mɔɔn 'dug
ey sum. ¹⁴ K'taad jeege tun maakɔ geger ken ese j'ɔl:

«Nakɔ naase maakse 'je paac se gɔɔɔ. Maala ute
nakgen tɛdsen jaay jeege je se se, paac utga naatn.
Nakgen bin se mɔɔn j'lan ƙƙɔɔn maakɔ gegerse ki ey
sum.» ¹⁵ Jee tɛdn zogen lee baado tɛd maala maakɔ
geger ken ese se, naade kic 'daar ƙƙɔɔn ƙƙ beer ƙƙ ƙƙɔɔn
dubar se koocɔ dode ki. Gɔtn se naade ƙƙɔɔn ƙƙ eem
ƙƙɔɔn:

¹⁶ «Wɔɔɔ, wɔɔɔ nakage, aakki tu geger magal,
aan gɔɔ mend ken tuuso kalgen deer taac boɔ boɔ
ute kengen ƙƙɛɛ taac den den

ƙƙ ƙƙɔɔn ƙƙɔɔn bi gen daab
ute meedge ƙƙ kogen ute rode se!

¹⁷ Maaliɔ ute deniɔ se, maakɔ ler ken kalan ki sum bo
utga paac!»

Gɔtn se, jee tuur markabgen magal magala ute jee
tɛdn naabdege ƙƙ jeegen maak ki paac se, ute jeegen
tɛd naaba do baar ki paac se, naade kic daa ƙƙɔɔn.

¹⁸ Ken naade jaay aak saa poodn iɔ se, ƙƙɔɔn ƙƙɔɔn ƙƙ:
«Geger jaay magal aas te geger se, beɛ, gɔɔɔ!»

¹⁹ Naade ƙƙɔɔn naan ƙƙɔɔn dodege tu ƙƙ ƙƙɔɔn ƙƙɔɔn ƙƙ
eem ƙƙɔɔn:

«Wɔɔɔ, wɔɔɔ nakage, aakki tu geger magal dooc te
maala

ƙƙ jeegen ƙƙ markabgen magal magala do baar ki
paac se, naade ɔɔo maala paac gɔtin ki,
ƙƙ maakɔ ler ken kalan ki sum bo, maalde se utga!»

²⁰ Num naase, jee maakɔ raa ken jee Raage,

naase *jee kaan naabm Isage
ute jee taad taar teeco taar Raa ki se,
!tedki maak-raapo!
Ute dubar ken Raa baano don ki se
naan ogsenga seese.

²¹ Gctn se maam m'laak kcdn Raa tckc uuno ko deer
aan gck ko tooto undin maakn baar ki ck deek ck:

«Taa naan se bo Babilon, geger magal se, j'utu j'lan
kund bin kici

ck ckckn nam an kaak ey sum!

²² Jee kcd kurundge, jee kaage,
jee tuuy kaage ute jee tuuy pulge
ckckn j'aden 'booy !tedn kaa gcti ki ey sum;
jee tirdge se ckckn j'aden kcn gcti ki ey sum.

ck ckckn nam 'booy keem tooto gcti ki ey sum.

²³ Nam tap bo kaakn poodn ckckn gcti ki ey sum
ck ckckn nam tap bo taadn taa ckcn menda gcti ki ey
sum,

taa jeegen cko nakn zo gcti ki se,
naade bo jee maalgcn cir jeegen do naan ki se paac.
Taa naai ute kcdi ken !lee ted se,
derl metjil jeegen do naan ki paac.

²⁴ Gctn naai ki se bo gctn k'ckck jee taad taar teeco
taar Raa ki,
jee Raage ck jeegen paacn k'ckck do naan ki se.»

**Jeege ted maak-raapo gen ckcn mend *Goon Baatn
Raa**

19 Ken nakgen se jaay deel se, m'booy gctc ted ga-
jalan maakn raa ki aan gck ckck jeege den bo ul
taara deek ck:

«Aleluia!
K'ckckmki *Raa taa Raa naajege se,
Raa magala ck ckck;
naan bo Debm Kaajn jeege.

² Taa nakn naan ted paac se met ki ck te doobina.
Naan jgca ckck do mend keesn gaabm ken tuj do
naana

ute nakgen *kusin ken naan lee ted se.
Raa dabarin se taa naan ckckga ckck jee tedn
naabinge.»

³ Ter maam m'booy naade deek daala ck:

«Aleluia!
Mend keesn gaabm se,
naan bo geger k'ckckin jaay saan tiin gen daayum
daayum se.»

⁴ Gctn se magalgen sik-di-kaar-ckck ute ne-dimngen ckck
se, baado erg naan Raa ken inj do kaag do ki se, eem-
ina ck deek ck:

«Amin! Aleluia!»

⁵ Ter m'booy mind deba gctn kaag do ki se taad ck:
«Naase paac jee tedn naabinge, jeegen beerin,
jee aalin maak ki ck jee aalin maak ki eyo,
paac, k'ckckmki Raajege!»

⁶ Ter maam m'booy gctc ted gjalan aan gck ckck jee-
gen den bo taada, aan gck maan zoor uu uu se ck aan
gck Raa ken taat makcn se kici, ckck ckck makcn ck:
«Aleluia!

Taa Meljege Raa se, naan bo Sidburku, borse naan
uunga gaarina.

⁷ K'ckckmki maak-raapjege ck ckck maakjege raapm sakan
ck *k'noocki Raa!

Taa kaadn Goon Baatn Raa an kuun mendin se aasga
ck mendin kic le daapga ron aakga be be.

⁸ Naan j'edin uus kal te ron,
ceere, aak be ck ckck birin birin.»

ck kal ese se je taadn te naabm be ck ute doobin ken
jee Raage lee teta.

⁹ Gctn se *ckckn Raa kalan deekum ck: «!Raan ck:
!Maak-raapo jeege tun k'dande gen baa ckcn gctn
ckcn mend Goon Baatn Raa ki se.» Ter naan taadum
ck: «Taa se taar met ki. Kese taar Raa mala bo taada.»

¹⁰ Gctn se maam m'erg metn jcn ki m'je m'lan keeme.
Nabo naan deekum ck: «ckck! ckck !keren naanum ki.
Maam kic m'debm tedn naaba aan gck naai ck aan gck
genaigen aal maakde do taar Isa ken taado se. Anum
naai erg naan Raa ki kalin ki sum.» Taa taar ken Isa
taado jeege tu se bo, kese ko metn taar ken jee taad
taar teeco taar Raa ki taado se.

Nam ooko do sind ki raap lak lak

¹¹ Ter gctn se, maam m'laak maakn raa ckck wan ck
m'laak sindi raap lak lak. ck debm do ki se ron «Debm
lee te ken met ki» ck «Debm tuj te ckckin eyo.» ck naan
j ckck ck do ute ken met ki. ¹² Kaamin se le aan gck
poodn ck ckck. ck naan ck laatn gaaringe dena don ki.
ck k'raanin ron ro ki ck ro se naan kalin ki sum bo jeel-
ina. ¹³ Kal naan uuso se, j'ckckn ckck maakn moos ki. ck
naan mala se, k'darin «Taa gen Raa.» ¹⁴ ck ckck asgar-
gen maakn raa ki tuuso kalgen te rodege, ceere ck
taak be be. Naade tooko do sendge tun raap raapo
ck daanina. ¹⁵ ck debm ken ooko do sind ken raap lak
lak se, gckf-jerl aata teeco taarin ki gen ckck jee do
naan ki. «ckck jeege se naan utu ade ckck ute sirdn
k'daarin ute maala †.» ck naan utu aden daal maakn
dugudn maak-taar Raa Sidburku ki ken *kusin aan gck
ken k'daal koojn bin jaay maanin ted ckck se. ¹⁶ Ro kalin
ki ck ro pcelin ki se, k'raanin raan ron ckck:

Kese Gaar gen gaaringe ck Mel gen melge.

¹⁷ Ter maam m'laak maakn kaad ki se, *ckckn Raa daar
daara. Gctn se, naan ckck ckck makcn ckck dan yeelgen ti-
in maakn raa ki raan paac se ck: «!Tuski naapa ck
!baakiro utu aki ckcn ckcn ken Raa tedn den se.

¹⁸ !Baakiro aki ckcn gaaringen ooyga kooyo, magal as-
garge, bubm asgarge, sendge ck jee tooko do ki, jee-
gen paacn bulge ute jeegen bulge eyo, jeegen j'aalden
maak ki ck ute kengen j'aalden maak ki eyo.»

¹⁹ Gctn se ter maam m'laak daa-gaabm deet deetn
ken ooko maakn baar ki, gaaringen do naan ki ute as-
gardege, naade paac tusu gen tedn ckck ute debm
ken ooko do sind ken raap lak lak ute asgaringe se.

²⁰ Anum daa-gaabm se, ken k'ckck se, k'baa k'ckckn ck
debm ken ted ron aan gck debm taad taar teeco taar
Raa ki ken lee ted nakgen deel doa naanin ki jaay lee
derl jeege ck nakn kaakn jeele rode ki ken daa-gaaba

tandde se ככ lee erg naan nakn ken k'כככינ tecin tec se, naan se kic j'כינא. Naade di se paac k'ככ k'lij'כמ-bden זעעε maakn baar pood ken ככ nakn aan ככ kudn poodn ככ buluk buluk se maak ki. ²¹Jee metinge le, debm do sind ki se t'ככde ute g'ככf-jerle ken teeco taarin ki se. ככ yodege se yeelge ככde te maraaddē.

*Bubm sitange j'כינא dangay gen baara dupu

20 Ter maam m'laak *ככdn Raa ככככyo maakn raa ki ככ naan ככ lekerle gen taa כככ j'rl zuzu se ute zin'ziri magala jin ki. ²ככ k-lamaga se naan baa iij-ככ-ina. K-lamagin se naan bo ככככ do כככינא ככ naan bo Bubm sitangen ken k'danin Iblis se kici. G'ככn se naan ככככינ te zin'ziri gen baara dupu. ³Naan uun undin maakn כככ ken j'rl zuzu se, ככ d'kelin taara don ki ככ t'edn nakn ken nam tap bo ככ doobm an ככככ eyo, taa naan ככככn 'כככ d'rl jee do naan ki eyo bini baar dupu se kaasa. Ken baar dupu se jaay deelga num, j'u-tu j'lan ככככn כככ nabo כככ tinj den eyo.

⁴Ter maam m'laak kaag doge ככ jee tinj do ki se, j'undden kulu gen ככככ ככככ do jeege tu ככ ko jeegen k'ככככde taa saadn Isa ככ taa Taar *Raa. Naade se ככ erg te naan daa-gaab ki eyo ככ naan nak ken k'ככככינ tecin tec se eyo ככ nakn kaakn jeele ken naan t'ככ naan jeege tu ute ji jeege tu se kic, naade ככ eyo. Naade se bo jee ken duro daan yoge tu ככ ככsn gaara ute *al-Masi gen baara dupu se. ⁵Naade se bo jee ken utu dur deet deet daan yoge tu ככ yogen kuuy se le, כככ dur eyo bini baar dupu se deel jaayo. ⁶Maak-raapo jeege tun *salal ken Raa durdeno deet deet daan yoge tu se. Taa yo gen k-dige se ade כככ t'edn dim eyo. Naade se utu t'edn jee t'edn s'erkge gen Raa ככ te gen al-Masi. ככ naade se utu ככsn gaara gen baara dupu te al-Masi.

*Bubm sitange ככככ כככינא

⁷Ken baara dupu jaay deelga num, Bubm sitange se j'utu j'lan ככככינ naatn maakn dangay ki. ⁸ככ naan utu baa d'rl jeegen metn naan ken kaam כככ paacn ken k'dandē utu ro Gog ככ Magog † se. Naade utu tusn dena aan כככ ככesn maakn baar ki gen baa t'edn ככככ. ⁹Naade כככככ do naan paac ככ baado gurug ככ jee Raagen maakn geger ken Raa j'jn se. Nabo poodo ככככyo maakn raa ki baado כככde paac. ¹⁰ככ Iblisn ken lee d'rlde se j'luun j'undin maakn baar pood ken ככ nakn aan כככ kudn poodn ככ buluk buluk se. Kese bo g'ככn daa-gaaba ute debm ken t'ed roj aan כככ debm taad taar teeco taar Raa ki se, k'side maak ki. ככ g'ככn se, ככככ katara, naade dabar gen daayum daayum.

Bii ככככ ככככ kaam ככככנ

¹¹G'ככn se ter maam m'laak kaag do magal raap raapo ככ debm inj do ki se. Maakn raa ute do naan se aan iig naanin ki kilu. ¹²Ter maam m'laak jee ooyga kooyo paac: jee j'laalden maak ki ככ jee j'laalden maak

† Gog ככ Magog se taad te ro taa naangen jeege jee ככככ jee Raage. Aak Ezk כככ 38 ככ 39.

ki ey se daar daar naan kaag do ki se. ככ g'ככn se, k'ככככ k'taal kitapge. ככ m'laak kitapm kuuy se j'כככ j'laalina ככ naan se Kitapm Kaaja. ככ jee ooyga kooy paac se, j'כככde ככככ do nakge tun naade t'eda jaay k'raaninoga raan maakn kitapge tun ese se. ¹³Maane le, jee ken naan ככככdeno paac se, naan baandeno. Yo ute bee yoge kic baano ute yodegen ken naade ככככdeno se. ככ yoge se nan naan kic bo j'כככינ ככככ do nakge tun naan t'edo. ¹⁴G'ככn se Yo ute bee yoge se, k'כככ k'lij'כמכde maakn baar pood ki. ככ maakn baar pood ken se bo g'ככn yo gen k-dige se. ¹⁵Debm jaay k'lij' te roj maakn Kitapm Kaaj ki ey se, naan se j'lan kuun kudin maakn baar pood ki.

Maakn raa ute do naan kiji

21 Ter maam m'laak maakn raa kiji ute do naan kiji taa maakn raa ute do naan do כככינ se le, aan iigga ככ baar se t'ed g'ככn. ²Maam m'laak geger *salal ken k'danin Jeruzalem kiji ken *Raa ככככינo maakn raa ki. Geger se daapga roj aan כככ mend ken daapga roj an ing aak kaak kaam gaabin se. ³G'ככn se, maam m'booy mind deba g'ככn kaag do ki כככ כככ mak'כככ deek ככ: «כככse Raa ככככga *ככככינ daan jikilimge tu ככ naan utu tinj te naade ככ naade se t'edn jeege. Raa mala tinj te naade ככ naan bo t'edn Raade. ⁴Naan utu aden כככn kaa-maande. Yo t'edn ככככ, ככככ, ככככ, dubar, naade se paac ככככn 't'edn ככככ, taa duni do כככינ se, 't'edga ככככ.» ⁵ככ debm ken inj do kaag do ki se deek ככ: «כככse, nakge paac maam m'k'edinga t'edga kiji.» Ter naan deekum ככ: «'Raan ככ: deer deer, taar se taar met kil!»

⁶Ter naan taadum ככ: «כככse, naaba aasga doobin ki. Maam bo m'Alpa ככ m'Omega, maam bo m'kupm me-ta ככ m'taar ככככינא. ככ debm maane ככככינ num, baado ככ maam m'lan k'edn maan ken ed kaaja se c'ere. ⁷ככ debm jaay cirga se, naan utu 'כככsn kaagin bea, ככ kaag bee naan כככ se je deekn ככ maam m'lan t'edn Raan ככ naan am t'edn goonuma. ⁸Num gan jee ככ nakge paac כככ eyo, jee tuj k'rmdege, jee t'ed nakgen *kusiנa, jee ככככ jeege, jee k'esn mendge te gaabge, jee ooj rode, jee maragge ute jee taar-ככככge, paac se utu baa maakn baar pood ken ככ nakn aan כככ kudn poodn ככ buluk buluk se. Kese bo g'ככn ken k'danin yo gen k-dige se.»

Jeruzalem ken kiji

⁹G'ככn se maakn *ככככn Raage tun cilin ken ככ *כככככm dooc te dubar se, deb kalan baado ככככuma ככ deekum ככ: «'Baado, m'ai taadn mend *Goon Baatn Raa ken utu an כככ se.» ¹⁰G'ככn se *Nir' Raa ככככ dom ki כככ uun כככ do ko ken magala ככ j'rl ככ naan taadum geger *salal ken k'danin Jeruzalem se ככ geger se bo ken maam m'laakinog Raa ככככינo ככככ maakn raa ki se. ¹¹ככ maakn geger ken ese se, כככככ Raa כככככינ k'elēn ככ ככככינ aan כככ ko ken te roj, ken k'danin jasp ככ jasp se tec aan כככ maan tood yel yel se. ¹²G'ככn se כככ durdur ככ durdurin se j'rl ככ paata. Naan כככ taa doobge

sik-kaar-dio ɔ taa doobgen sik-kaar-di se ɔk kɔdn Raage tak tak. ɔ taa doobgen se k'raangde ro taa bee gaan *Israelgen sik-kaar-di se ro ki. ¹³ Taa doobgen sik-kaar-di se k'ɔɔɔde gɔtɔ kaam ɔɔɔ: kaam kaada tookɔ se ɔk taa doobo ɔɔɔ. Kaam kaam kooko se ɔk taa doobo ɔɔɔ, kaam kaam ɔɔɔ se, ɔk taa doobo ɔɔɔ ɔ kaam kaada toocɔ kic ɔk taa doobo ɔɔɔ. ¹⁴ ɔ durdur geger se le k'rees koge sik-kaar-dio do naapge tu jaay j'iinɔ do ki. ɔ kogen sik-kaar-di se k'raanɔ ro gen jee kaan naabm Goon Baatn Raagen sik-kaar-di se rodege tu.

¹⁵ ɔ debm ken daar taad te maam se, ɔk nakɔ dɔɔɔ gɔtɔ jɔn ki ɔ nakɔ dɔɔɔ se le gen daab. Gɔtn se geger, taa doobinge ɔ durduriinge se paac, naanɔ dɔɔɔ. ¹⁶ ɔ geger se, kaam mendinɔ ute kaam gaabinɔ se k'dɔɔɔ se aas kaas te naapa. Naanɔ dɔɔɔ ute nakɔ dɔɔɔ se. ɔ dɔɔɔ se ɔɔɔ staad † dupu-sik-kaar-dio (12 000). Naanɔ dɔɔɔ kaam gaabinɔ kaam mendinɔ ɔ kaam j'erlinɔ ook kook se, naanɔ ɔɔɔ aas kaasa. ¹⁷ Naanɔ dɔɔɔ durdur ɔ dɔɔɔ se, ɔɔɔ aas cili kaar-te-si-ɔɔ-kaar-ɔɔ (144) †. ɔ kɔdn Raa dɔɔɔ ute cili aan gɔɔ gen jikilimge se sum. ¹⁸ Durdur gen geger j'iinɔ te ko ken k'danɔ jasp. ɔ geger se le, paac k'tedinɔ te daab. ɔ daabinɔ se le, daabm salal ɔ tood yel yel aan gɔɔ maane. ¹⁹ Kogen jaay j'luuno metn durdur geger ese se, k'tamarinɔ ute napar kogen te rode ɔ taak bee bee. Ko ken j'luuno me-ta deet deet se, roɔ jasp. Gen k-dige se, k'danɔ sapir ɔ ko se zeer zeeɔ. Gen k-mɔɔge se, k'danɔ kalse-doan. Naanɔ se raanɔ zeer zeeɔ. Ko gen k-ɔɔge se roɔ emorid. Naanɔ se zeer cidid. ²⁰ Ko gen k-miige se, roɔ sardoan. Naanɔ se aac deɔ. Ko gen k-meege se, roɔ kornalin. Naanɔ se aac ilim kilimi. Ko gen k-cilige se, roɔ krizolit. Naanɔ se zeer ɔmb met ki birinɔ birinɔ. Ko gen k-martage se, roɔ beril. Naanɔ se zeer ɔɔɔ ɔɔɔ. Ko gen k-jernanɔ se roɔ topaz. Naanɔ se ɔɔɔ ɔɔɔ. Ko gen k-sikge se roɔ krizopraz. Naanɔ se zeer ɔɔɔ ɔɔɔ met ki. Ko gen k-sik-kaar-kalanɔ se, roɔ iasint. Naanɔ se zeer ilim kilim met ki. Ko gen k-sik-kaar-di se, roɔ amatist. Naanɔ se zeer ilim kilimi. ²¹ Taa doobingen sik-kaar-di se, ɔk meedgen te rode se sik-kaar-dio. ɔ taa doobo bo ɔk meede kalanɔ tak tak. ɔ geger se ɔɔɔ se paac te daab ɔ daabinɔ se salal ɔ tood yel yel aan gɔɔ maane.

²² Ganɔ maakɔ geger se, maam m'laak te *Bee Raa eyo taa Meljege Raa Sidburku ute Goon Baatn Raa utu gɔtn ese ɔ naade se bo Bee Raa mala. ²³ Geger se je kaad eyo ɔ je laap eyo taa Raa mala te *nookinɔ ɔ Goon Baatin bo, ɔɔɔ. ²⁴ Metjil jee do naanɔ ki paac se, naanɔ bo lee ɔɔɔ ɔɔɔ. ɔ gaaringen do naanɔ ki se utu ano baa te maaldege se paac maakɔ geger ken ese. ²⁵ Geger se, taa doobinge k'gaasde eyo, taa gɔtn ese ɔɔɔ ɔɔɔ. ²⁶ Gɔtn se jee do naanɔ ki ano baa ute maaldege ute nakɔ koondege maakɔ geger ken ese. ²⁷ ɔ nakgen jig eyo, kɔɔ kend maakɔ geger ken ese eyo. ɔ jee tedinɔ nakgen *kusinɔ ken ɔk taad eyo ute jee taad taar-ɔɔɔ, naade se kici k'kɔɔ kend maakɔ geger

ken ese eyo. Anum jee kend maakɔ geger ken ese se, jee ken k'raanga raanɔ rodege maakɔ Kitapm Kaajn gen Goon Baatn Raa ki se jaayo.

22 Ter *kɔdn Raa taadum oolo ken ɔk maan ken ed kaaja. Ool se iinɔ gɔtn kaag do *Raa ki ute gen *Goon Baatn Raa ki. ɔ ool se maanɔ tood yel yel. ² Ool se ɔɔ teec daan ɔɔ ken maakɔ geger ki. ɔ kaagɔ ken ed kaaja jeege tu se daar jeninge tu. Kaagɔ se maakɔ baar ki se naanɔ ooj ɔɔ met sik-kaar-dio. ɔ maakɔ laap ki tak bo naanɔ ooj. ɔ kambinɔ se bo ken lee ed lapia metjil jikilimge tu paac. ³ Maakɔ geger ken ese se, nakgen k'naamdega naam se tedinɔ gɔtɔ. Kaag do Raa ute gen Goon Baatn Raa se tedinɔ gɔtn ese ɔ jee tedinɔ naabm Raage se utu anɔ lee keeme. ⁴ Naade utu kaakɔ daan kaaminɔ ɔ ro Raa se j'utu j'adesinɔ raanɔ do naandege tu. ⁵ Gɔtn naane se, ɔɔɔ gɔtɔ. Kaada ute ɔɔɔ se, nam tap bo je ey sum, taa Meljege Raa mala utu aden ɔɔ gɔtɔ. ɔ naade se utu k'ksn gaara ute naanɔ gen daayum daayum.

Bere, Isa utu baado

⁶ Ter *kɔdn Raa taadum ɔɔ: «Deer deer, taar se taar met ki. Meljege Raa ken edo Nirlin jeege tun taad taar teeco taarinɔ ki se, naanɔ debm ɔ kɔɔ gen taadn nakgen ɔɔɔ baat utu kaan se jee tedinɔ naabinge tu.»

⁷ Isa deek ɔɔ: «!Booyki! Bere, maam m'kɔɔɔ gɔɔɔ m'utu m'ade baa. Maak-raapo deb ken booy uun taar ken k'taadinɔ maakɔ kitap ken ese se, taa taar se teeco taar Raa ki.»

⁸ Debm ken booyo ɔ aako nakgen deel paacɔ ese se, kese maam Jan. Ken maam jaay m'booyo ɔ m'aako aas se, maam m'ooc metn je kɔdn Raa ken taadum nakgen deel ese se, m'je m'anɔ keeme. ⁹ Nabo naanɔ taadum ɔɔ: «ɔɔ! ɔɔte k'ergɔ naanum ki. Maam kic m'debm tedinɔ naaba aan gɔɔ naai ɔ aan gɔɔ ge-naaigen jee taad taar teeco taar Raa ki ute jee ken booy uun taar ken k'raanɔ maakɔ kitap ken ese se. Anum naai se, eem Raa kalinɔ ki sum!»

¹⁰ Ter naanɔ deekum ɔɔ: «Taargen ken maakɔ kitap ken ese se, teeco taar Raa ki; ɔɔte k'kɔɔ, taa kaadn ken Raa an tedinɔ nakgen se ɔɔɔ gɔɔɔ. ¹¹ Bin se, debm ken jaay ted naka te doobinɔ ey se, ɔted ɔbaan sak sak ɔ debm tedinɔ nakgen jig ey se kic le, ɔted ɔbaan sak sak. Num debm ted naka ute doobinɔ, ɔted ɔbaan te naanɔ ɔ debm ken *salal se, ɔtedn salal ɔbaan te naanɔ kici.»

¹² Isa deek ɔɔ: «!Booyki! Bere, ɔɔɔ gɔɔɔ maam m'utu m'ade baa. ɔ ken maam m'ade baa se, m'ano baa ute nakɔ ken nanɔ nanɔ kic bo utu m'anɔ kedinɔ bedinɔ do nakgen tun naanɔ tado. ¹³ Maam se m'Alpa ɔ m'Omega †, maam bo m'debm m'deete ɔ debm kaam ɔɔɔ. ɔ maam bo m'kupm meta ɔ m'taar ɔɔɔ.»

¹⁴ «Maak-raapo jeege tun lee tug kaldege. Ute naanɔ se naade ɔk doobo gen kɔsn koojn kaagɔ ken ed kaaja maakɔ geger ken ese se ɔ kɔɔ kend te taa doobo.

¹⁵ Num ganɔ jee tedinɔ nakɔ ɔɔɔ, jee ooj rodege, jee keesn mendge ute gaabge, jee ɔɔ jeege, jee maragge

† Staad kalanɔ se baa baa kaasn nakɔ metir kaar-dio. †† Kese aan gɔɔ metir 65.

‡ Aak Apok 1.8.

ככ jee lee tɛd taar-kככbge se, naade se paac lכככpm naatn.»

¹⁶ «Maam m'Isa m'ככlo kכדum taa l'baa tɛdn saadum naan *eglizge tun gכtn baa se paac. Maam se, m'teeco metjil gen Gaar *Daud ki ככ maam bo Bɛbɛɛ.»

¹⁷ Gכtn se Nirl Raa ute mɛnd *Goon Baatn Raa deek ככ: «l'Baado!» ככ debm kɛn booyga taar se kic bo η'deek η'ככ: «η'baado! Debm kɛn maan tככlɛna ככ je kaay maan kɛn ɛd kaaja se, η'baado η'kaay cɛɛ.»

Jan taad nan taariηa

¹⁸ Jee paacη kɛn booy taar Raa kɛn k'raariηiη maakη ki-tap kɛn teeco taar Raa ki ese se, maam Jan m'deeksen

m'ככ: debm jaay ziid taara do taar kɛn se num, Raa kic utu aη ziidn dubar kɛn k'raariηiη maakη kitap ki se do ki. ¹⁹ ככ taar Raa kɛn k'raariηiη maakη kitap kɛn teeco taar Raa ki ese se jaay, debm ככdn naatn ute kɛn kalaη se, naaη se l'ככη kכsn koojη kaagη kɛn ɛd kaaja se eyo ככ l'ככη kɛnd maakη gɛgɛr kɛn *salal se ey kici.

²⁰ Tɛr Isan kɛn taad nakgen ara se taad ככ: «Deere, maam se ככpga gכככ m'utu m'baado.»

*Amin! Mɛljege Isa, l'baado!

²¹ ככ Mɛljege Isa asen tɛdn bɛɛη naase ki paac.